BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XL
F
12
NAPOLI

XL. F. 12.

Digitized by Google

Digitized by Google

M. ANNAEI LUCANI
CORDUBENSIS
PHARSALIA.
SIVE
BELLI CIVILIS
LIBRI DECEM.

Cum SCHOLIASTE, hucuſque inedito,

ET

NOTIS INTEGRIS

HENRICI GLAREANI, JACOBI MICYLLI, JOACHIMI CAMERARII, HUGONIS GROTII &c.

Et Excerptis

OMNIBONI VICENTINI, JOANNIS SULPITII VERULANI, JODOCI BADII ASCENSII, LAMBERTI HORTENSII, GREGORII BERSMANNI, THEODORI PULMANNI, ALIORUMQUE.

NEC NON

THOMAE MAJI ſupplementis, & Apologia JACOBI PALMERII Grentemeſnilii, MOSANTII BRIOSII, ac GR. BERSMANNI, & ineditis FRANCISCI GUJETI, aliorumque obſervationibus.

CURANTE

FRANCISCO OUDENDORPIO;

Qui ſuas etiam adnotationes, & copioſos indices adjecit.

LUGDUNI BATAVORUM,
Apud SAMUELEM LUCHTMANS, 1728.

NAPOLI

Digitized by Google

Digitized by Google

VIRIS

NOBILISSIMIS, AMPLISSIMIS, GRAVISSIMIS

D. WILHELMO LAKEMAN.

D. WYNANDO VANDER MAAS D'AVENRODE
J. U. D. KENNEMARIAE ET WESTFRISIAE SUMMO QUAESTORI AC CONSILIARIO.

D. CORNELIO VAN VALKENBURG,
J. U. D. ACADEMIAE BATAVAE, QUAE EST LEIDAE, CURATORI, RHENOLANDICAE AGGERUM, AQUARUM, ET VIARUM PRAEFECTURAE ADSESSORI.

D. MATTHAEO GEERAARTS,
J. U. D. ECCLESIASTICORUM, QUAE SUNT HARLEMI, BONORUM QUAESTORI.

HARLEMENSIS CIVITATIS CONSULIBUS.

† 2 NEC

Digitized by Google

NEC NON

NOBILISSIMIS, SPECTATISSIMIS

VIRIS

D. ADOLPHO VISSCHERO,

J. U. D. EJUSDEM URBIS SYNDICO.

D. DAMMASO GULDEWAGEN,

J. U. D. AMPLISSIMIS CONSULIBUS AB ACTIS.

S. P. D.

FRANCISCUS OUDENDORPIUS.

Quum ante aliquot annos animum ad Lucanum illuſtrandum, & in publicam emittendum lucem adpellerem, nihil minus cogitare potui, quam eas qualeſcumque curas, orbis litterati judicio permiſ-

Digitized by Google

miſſas, ſplendidiſſimis veſtris nominibus inſignitum iri. Quippe eo ipſo tempore, quo proelum exercere coepiſſet Lucanus, è patria urbe Neomagum ad capeſſendum publicarum Scholarum regimen, Deo ita volente, invitatus, & habitatione fortunisque meis eo tranſlatis, praeter officium me facturum putabam, niſi illum Illuſtriſſimo ejus civitatis Senatui, benigniſſime me habenti, aliquando inſcriberem. Sed hoc non ſiverunt fata. Interim enim Vobis, Viri Ampliſſimi, è Gelria me revocare, & juventutis, Harlemenſi in Gymnaſio liberalibus ſtudiis operam dare volentis, diſciplinam & inſtitutionem mihi committere, eaque de cauſſa me, & mea in veſtrum recipere patrocinium placuit. Quocirca aequiſſimum eſt, ut, quod illius oppidi magiſtratibus pro benevolo, quo mea ſtudia & qualemcumque diligentiam proſequebantur, judicio debere videbar, Vobis, qui nunc eorum inſtar mihi eſtis, praeſtem, meumque hoc ingenuo grati & devincti Vobis animi teſtimonio obſequium volens lubensque declarem. Debita itaque cum reverentia Vobis offero M. ANNAEI LUCANI PHARSA-

LIAM, ſive verſa oratione deſcriptam civilis belli à ſummis Romanorum Imperatoribus, Cn. Pompejo Magno, Magnique victore C. Julio Caeſare geſti hiſtoriam, à librariorum mendis per ſagaciſſimos, & varia doctrina praeditos viros ſaepius expurgatam, & nunc mea cura & induſtria novo, quo in hominum ora exit, cultu adornatam, & expolitam. Illud autem eo libentius facio, quod hanc meae obſervantiae teſtificationem, & ſincerum Vos demerendi ſtudium, Vobis non omnino ingratum, nec injucundum fore auguror, nihil metuens, ne, dum eam in rem hac occaſione, non arrepta, ſed ultro oblata utor, in arrogantiae vel temeritatis ſuſpicionem incidam; quaſi leves, nec titulis, neque gravitati Veſtrae convenientes, quae hoc in opere continentur, res Veſtris oculis ſubjicere, aut tenuem meum laborem, tamquam magnum aliquod & Vobis dignum donum venditare, in ſinu Veſtro deponere, Veſtraeque tutelae ac patrocinio commendare ſuſtineam. Ad alteram enim quod adtinet criminationem, pro me loquatur ipſe, nec tam meam, quam ſuam agat cauſſam Lucanus. Quip-

pe

pe qui non aniles hic nobis fabulas enarret ; ſed ſtylo Heroïco, graviſſimiſque verbis ac ſententiis decantet, viviſque coloribus depingat horribile & deteſtandum bellum, quo ille, gentium ac totius terrarum orbis victor, populus in ſua ipſe faeviit viſcera; quodque per omnes regiones rapidiſſimi inſtar incendii divagatum, nec prius multo cruore exſtinctum eſt, quam ipſi Romani avitam ſe libertatem perdidiſſe, ſibique inviſum & grave tyrannidis jugum inpoſitum eſſe ſenſerint. Id quod ſive Neronis, crudeliſſimi tyranni, cujus etiam inpias non evaſit manus, odio, ſive ſincero libertatis amore multis lacrymis, nec ſine acerbiſſima Romanorum exprobratione deflet Lucanus, vel ſolo hoc nomine à Vobis, olim tot tantaque pro libertate paſſis, cunctisque Batavis, libertatem vero aeſtimantibus pretio, legi digniſſimus: ut merito cenſebat clariſſimum illud patriae noſtrae ſidus, Delphicumque oraculum, Hugo Grotius; quapropter eum, Rotterodamenſis quum eſſet Syndicus, & iterum, in Gallia exſilium agens, ſuis animadverſionibus illuſtrare, operae pretium exi-

ſtimavit. Satis ergo ſuperque propria ſe dote Vobis commendat, nec aliunde petitis verborum lenociniis, aut meo, laudes ipſius deterente verius, quam augente, praeconio indiget Cordubenſis noſter. Mihi potius ipſi ut Veſtrum favorem gratiamque conciliem, elaborandum eſt; ne, ſi temeritatis crimine jam abſolvar, arrogantiae inſimulari poſſim. Sciatis igitur, Viri Illuſtriſſimi, nequaquam eruditionis oſtentandae gratia hoc laboris noſtri ſpecimen à me Vobis exhiberi; ſed ea de cauſſa ad Vos adlegari, ut probabile ſubſecivi & vacui à Scholaſticis, quae mihi prima & unice demandata eſſe probe ſcio, negotiis temporis, non inutiliter transacti documentum habeatis, atque otii mei apud Vos praeſertim, egregii bonarum artium cultores, fautores, ac litteratorum hominum Maecenates benigniſſimi, ratio conſtet, gratuſque Vobis adpareat animus, qui non modo Veſtris ſuffragiis reliquos inter Senatores lectiſſimos Veſtri Gymnaſii Rectorem me creaſtis, verum etiam pro Scholarum cura, quae Vobis optime eſt commiſſa, & bona, quam de me ſuſceperatis, opinione aucto-

auctores illis exſtitiſtis, ut meo regimini juventutis ſuae diſciplinam & tyrocinia concrederent. Hanc Veſtram opinionem, ac ſpem ſicut ego omni labore & vigilantia implere, vel etiam ſuperare conabor, ita Vos, Ampliſſimi Viri, oro atque obſecro, ut hanc ingenui, quem Veſtris nominibus debeo, cultus ſignificationem in optimam partem accipere, librumque, quem Vobis dedico, ſerena fronte reſpicere, mihique Veſtrum favorem ac benignos animos conſervare & praeſtare porro velitis. Sic enim efficietis, ut meorum votorum videar conſecutus ſummam, & acerrimum mihi ſubdetis calcar, quo de Vobis, Veſtris Scholis, & humaniorum litterarum amatoribus plus in poſterum mereri enitar. Valete, Nobiliſſimi, Graviſſimi Viri, Vobiſque perſuadete, me Deum Ter Optimum Maximum ſupplicibus votis precari, ut Vos Veſtrarum familiarum, quarum grande decus eſtis & ornamentum, dignitati, hujus urbis, cui digniſſime praeſidetis, cujuſque nunc rurſus fauſto cum omnium civium adplauſu optimiſque auſpiciis conſulatum iniiſtis, ſplendori, Reique publicae, quam

adeo prudenter & feliciter adminiſtratis, ſaluti, nec non litterariae, quam benigne fovetis & alitis, bono diu ſalvos ſervet, atque incolumes. Dabam Harlemi A. D. III. *Idus Septembris.*

MDCCXXVII.

BE-

Digitized by Google

BENEVOLO LECTORI

S. P. D.

FR. OUDENDORPIUS.

M. Annaei Lucani Cordubenſis Pharſaliam, ſive belli Civilis à Caeſare, & Pompejo geſti hiſtoriam, heroïcis verſibus, & plus quam poëtico ſpiritu conſcriptam, in lucem publicam emiſſurus, paucis te adloquor, Erudite, & Aeque Lector; ut quae, & quanta hic tibi legenda tradantur, quaeque tum doctiſſimorum virorum induſtria, tum mea cura, & amicorum ſubſidiis ad hunc auctorem congeſta ſint, facile cognoſcas. Non hic morabor te, deſcribendo, quis, & unde fuerit, aut quo tempore vixerit, quaeve opera plura compoſuerit Lucanus. Haec, ceteraque huc pertinentia in ipſius vitae, à Suetonio, aliisque viris eruditis conſcriptae delineationibus, huic Editioni adnexis, & per obſervationes quaſdam illuſtratis videri poſſunt. Quia tamen illis adcenſeri nolim, qui veterem quemvis auctorem edentes, omnis generis laudibus eum cumulant, & ipſius ingenium ac ſcripta quovis modo in coelum uſque extollunt, non poſſum non te admonere, Lector, longe diverſae me eſſe ſententiae, qui auctorem noſtrum in multis plus culpem, quam inmeritis eum laudibus onerem. Notiſſimae ſunt criminationes, quibus Lucanum adgreſſi ſunt Petronius, Quinctilianus, Scaligeri, aliique. His quidem reſpondere, eaque crimina diluere, acta pro Lucano publice cauſſa, conati ſunt Palmerius, Moſantius, Berſmannus, & nonnulli alii, quorum apologiam huic Editioni adjunximus: Sed vel ſic evincere non potuerunt, aut Viris Doctis, poëtis, & poëtarum judicibus (ut patet ex elogiis à me huc congeſtis) perſuadere, quo magis illum abſolvant, vel plurimorum ſaltem errorum liberum exiſtiment. Nam Martialis, & Statii adulatoriam laudem, qua ipſum Virgilio, (cui, ut etiam Homero, parem ſeſe Lucanus jactabat V. ejus vitam & Lib. IX, 984.) ſi non praeferre, certe comparare inepte auſi ſunt, nihil curo. Etenim negari nequit, ab ipſo electum eſſe argumentum, Epico carmine indignum, in quo, licet omnia debeant eſſe ficta, unde Poëtae eſt nomen, & Heroïco Spiritu animata, nihil tamen debet inveniri, quod oſtendi poſſit plane eſſe falſum, & veritati non modo, ſed etiam veriſimilitudini contrarium. Id vero in ſua

Pharſalia ſaepius commiſit Lucanus. Praeterea tumorem, & arrogantem dictionis faſtum, inanes, & Philoſopho docente, non poëta, Heroïs geſta narrante, dignas ſententias merito in Lucani opere reprehendunt Viri Poëticae artis gnariſſimi. Adde, quod in non neceſſariis prodigiorum, tempeſtatum, proeliorum, artium magicarum, ac ſimilium rerum deſcriptionibus copioſior ſit, & ne minima quidem momenta ſtudioſe omittat: unde crebro ad monſtroſa, & rerum naturam excedentia miracula enarranda abripitur, vel ad ſtultas ſaepiſſime ineptias, & pueriles nugas delabitur. Talia ſunt, quae leguntur libro I, 523. & ſeqq. II, 77 &c. III, 550 &c. IV, 50, 59. &c. V, 540. & ſeqq. L. VI. toto, de Caeſaris operibus, Scaevae virtute, magicis artibus &c. VII, 400. & aliis multis locis. (V. Indicem notarum) Ex quibus ſatis adparet, Lucanum effreno equo ſimilem, effuſis habenis magno cum inpetu vagari, & ingenio, non judicio, indulgentem, ubique vehementiam, & oris grande ſonantis loquentiam adfectare.

Verum enim vero illi viri docti nimio in Lucanum odio abrepti eſſe videntur, qui ipſum ad infima ſcriptorum ſubſellia deprimere voluerunt, ac vix lectu dignum eſſe cenſuerunt. Cum Virgilio, aut Valerio Flacco licet comparari nequeat, ſuas tamen, quae aequo lectori ſatis placere poſſint, habet dotes. Nam eum, ut fide dignum hiſtoriarum ſcriptorem, & maximum libertatis amatorem, ſub tyranno quamvis viventem, atque (ut Barthii verbis utar) integrum Latinitatis, acutum, ingenioſum, doctum, gravem, utiliſſimum, & Philoſophum, Politicumque non poſtremis adcenſendum, eloquentem praeterea, & ſententiis penetrantem merito quiſque venerari debet. Adde, quod ab eo factae urbium, & locorum deſcriptiones, ſimilitudines, & comparationes, illuſtrium hominum Characteres ſint tam elegantes, tam efficaces, & veram rerum hominumque imaginem vivis adeo coloribus exprimentes, ut hoc in genere facile cum optimo ſcriptore mereatur conferri. Nimis gravi etiam culpae verti auctori noſtro non debet, quod in vocabulorum electione ſit negligentior: quo factum, ut ſaepe eamdem vocem ingrate iteret; immo aliquot ejuſdem ſententiae verſus nonnumquam bis exprimat. Alterum quidem incuriae, alterum ingenii ſubiti, ac fertilis, nec maturitate ſubacti eſt vitium; ſed utrumque ſine dubio ab auctore, vel ipſius conjuge Polla, ſi illis per Neronem licuiſſet, & ultimam admovere potuiſſent manum, fuiſſet emendatum, ut in tribus prioribus libris factum videmus. Multos quoque id generis errores non

Lu-

Digitized by Google

Lucano, ſed vetuſtis ejus lectoribus, aut librariis inputandos eſſe, facile perſuaderi mihi patior. Si enim omnis auctor, quo plus legatur, & cujusvis manibus teratur, eo magis interpolationi eſt obnoxius, Lucanus certe id ſubire debuit. Quippe nullus, credo, veterum Latinorum poëtarum (Virgilium niſi forte velis excipere) tam unanimi ſtudio paſſim ab cujuſcumque ſortis hominibus, doctis, indoctiſque verſatus, & lotis inlotisque tractatus eſt manibus, quam Lucanus. At cur dubitemus de hac re? Vetuſtiſſimi, & integerrimi, manu exarati, Codices, ab interpolatoribus non tacti, vel etiam recentiore manu conſpurcati, elegantiores ſaepiſſime nobis non modo exhibent lectiones; ſed & luce clarius docent, multos in noſtro auctore ſpurios, & inſititios eſſe totos verſus, quos ſuis locis notabimus, & expungendos eſſe monebimus.

Nunc autem, quae tibi, Benevole Lector, praeter ipſum Lucani contextum ad fidem Mſtorum, quos inferius recenſebo, & Editionem Grotianam expreſſum, hic legenda obſerantur, paucis accipe. Primo itaque videbis vetuſti Scholiaſtae, ignoti quidem hominis, ſed doctiſſimi, & judicioſi, commentarium, hucuſque non editum, quem magno licet cum labore, & taedio ex duobus antiquiſſimis If. Voſſii Codicibus deſcripſi: Ex his tamen illa tibi excerpta ſolum legenda do, quae veteri, & eadem ut plurimum manu, aut aequali ſtylo, eiſdemque fere verbis in utroque Codice erant exarata. Nam omnia, quae illic ad margines recentiore manu ex Servio, Iſidoro, aliiſque Grammaticis, vel etiam ab indoctis, & nugacibus interpolatoribus adſuta, aut denique ſynonyma tantum voce erant expoſita, tibi obtrudere nolui. Id lectoris otio foret abuti: quamvis ne ſic quidem praeſtare tibi velim, hunc unius modo viri integrum, nec è multis conſarcinatum eſſe commentarium. Aliter ſeſe rem habere, variae hic illic ineptiae, nec non Mſti Codd. quos ante me multi viri doctiſſiſſimi, ſaepe Lucani Scholiaſten ſine nomine laudantes, aliaque verba, quam quae ego inveni, ex illo producentes inſpexerunt, evidentiſſime oſtendunt. Cujus vero, vel quorum Grammaticorum hic commentarius ſit, cum inveſtigare non potuerim, vanis conjecturis te diutius detinere, Lector, nolo. M quidem Arnulphi Aurelianenſis Mſtum commentarium memorat Rottendorfius in Epiſt. ad N. Heinſium CCXXXI, à Celeb. P. Burmanno, Viro omni laude majore, & multis mihi nominibus colendo, in corporis Epiſtol. Tomo quinto edita; ſed cujus ille aetatis,

tatis, vel pretii ſit, non addit. Ad noſtrum etiam non pertinere puto commentaria in Lucanum à Gloro de Aretio ſcripta A. MCCLXVI, quae in Mſto olim poſſedit Nobiliſſ. Toparcha de Leur, vander Marck, utpote recentiora, qualia ſuperſunt multa. Quapropter ſcias modo, noſtri Scholiaſtae commentarium optimis lectionibus, atque explicationibus eſſe pleniſſimum, eumque nonnulla veterum auctorum fragmenta, quae fruſtra alibi quaeras, nobis conſervaſſe, ac denique Servio, Donato, Lutatio, ſimilibusque Grammaticis facile parem eſſe. Poſt Scholiaſten aliquando Omniboni Vicentini notulas, per J. Taberium ex plenioribus, ſed depravatis ejus commentariis, Venet. A. MCDLXXV. ſine perpetuo contextu editis, decurtatas, & Brixiae A. MCDLXXXVI. in lucem miſſas; uti & J. Sulpitii Verulani adnotationes ex commentario, Venetiis primum A MCDXCIII. vulgato, & dein ſaepius recuſo, excerptas ſubjunxi: Scilicet eas tantum, in quibus vel varia proponitur lectio, vel quas refutant Glareanus, Micyllus, & alii; ne quis illorum animadverſiones in Omnibonum, & Sulpitium legens, horum Editiones aut ſibi comparare, aut ſaltem inſpicere, & ingrato labore tempus perdere cogeretur. Ceteris Omniboni, & Sulpitii notis, utpote levioris momenti, Lucanum onerare, & hujus Editionis molem augere nolui. Eamdem rationem inii eligendo Badii Aſcenſii notas ex ipſius Editione, Pariſiis A. MDVI. procurata, nec non Beroaldi, & G. Verſellani ex Edit. Pariſina A. MDXIV, quae ſaepius quoque repetita eſt. Plura autem excerpſi, & hic inprimi juſſi ex doctiſſimo, & copioſo L. Hortenſii, Montfortii, (de quo vide omnino Bataviam ſacram Heuſſeni ſub Montforto) commentario, Baſileae A. MDLXXVIII. edito. Dedi tamen non alia, quam quae auctoris contextui corrigendo, vel aliquando verum ſenſum, ubi intricatior eſt, indagando ſervire poſſe mihi videbantur. Denique potiora Th. Pulmanni Antverpiae A. MDLXIV, & G. Berſmanni Lipſiae A. MDLXXXIX. inpreſſa Scholia, variis lectionibus, & breviſſimis illuſtrationibus conſtantia addidi, ac legenda tibi cum reliquis procuravi.

Habes itaque hic ſolum, amice Lector, earum notarum ſeriem, quas è Doctorum Virorum, qui Lucani textum poſt renatas litteras illuſtrarunt, & in lucem ediderunt, commentariis excerpſi. Nam ceterorum, ut Sabellici, Jacobi Bononienſis, Pii, Canterorum, Modii, Moſantii Brioſii, Heinſii, Gronovii, Broukhu-

huſii, Burmanni, aliorumque obſervationes in ſuis ad alios libros adnotationibus, vel Criticis exercitationibus ſparſas aut ineditas nunc non recenſeo, quippe quas notis meis inſertas, ac commemoratas paſſim deprehendes. Sequatur nunc illorum recenſus, quorum integros, quantum ſcimus, commentarios noſtrae Editioni adtexuimus. Horum primus ordine eſt H. Glareanus, cujus doctiſſimas notas edidi omnes, quae ab Hortenſio ſuis obſervationibus inmixtae fuerunt. Plures num ſcripſerit in Lucanum Glareanus, plane neſcio. Nam mihi nondum tam felici eſſe contigit, ut ipſam Glareani Editionem oculis perluſtrare potuerim, licet in eam ubivis locorum per amicos inquiſiverim, mihique omni opera comparare fuerim conatus. Ea tamen in Clar. J. Alb. Fabricii Bibliotheca Latina traditur fuiſſe in lucem emiſſa Baſileae A. MDLI. apud Henricum Petri in 8vo, una cum Sulpitii notis. Abſque hoc doctiſſimo indice eſſet, omnino cum Celeb. Barthio cenſerem, hos Commentarios nuſquam alibi, quam inter Hortenſianos lucem vidiſſe. Sic enim ille ad Statii Lib. IV. Theb. vſ. 181. ſcribit. *L. Hortenſius Commentario in eum poëtam laudans adſtipulantem Glareanum, virum doctiſſ. deque litteris ſuo aevo optime meritum. Cujus ego tamen in Lucanum editum nihil vidi, niſi quae recenſet ſaepius Lambertus Hortenſius.* Glareanum excipit Jac. Micyllus, cujus adnotationes, omnium, quae anteceſſerunt, optimae, & eruditiſſimae, primum prodierunt Francofurti A. MDLI; unde eas totas in hanc editionem tranſtulimus. Huc accedunt quoque Joachimi Camerarii integrae in primum Librum commentationes, à G. Berſmanno olim editae: quas tamen, ne quis aliquid deeſſe calumniaretur, quam quod repetita inpreſſione dignae nobis videbantur, addi neceſſe fuit. Antiquorum denique Commentatorum, quorum notas ſub ipſo textu exhibui, agmen claudit illud Bataviae noſtrae decus, & lumen Hugo Grotius, maximus Lucani ob liberum ipſius ingenium, & tyrannorum odium admirator. Ejus editio prae reliquis adcuratiſſima, & emendatiſſima, quam tamen inmodicis laudibus extollit Illuſtris Rutgerſius Lib. I. Var. LL. c. 12. & L. III. c. 7. prodiit Lugduni in Batavis A. MDCXIV, paucis notis inſtructa, quas auxit exſul Lutetiae degens A. MDCXXV. & Lugdunenſi Editioni cum novo titulo A. MDCXXVI. & MDCXXVII. adjecerunt Bibliopolae, & tertio A. MDCXXXIX. Ex tribus autem his curis conflatas unas exhibent Editiones Elzevirianae; ſed cum valde dubitem, an id acciderit, volente Grotio, eas rurſus ſeparavi, adpoſita *Ed.*

ſec. vel *tert.* nota. Quod eo magis faciendum eſſe putavi; quia vix credere poſſum, tertias illas curas, primis longe viliores, & fere nihil, niſi ſimilia aliorum auctorum loca continentes, à Grotio ad fratrem eſſe miſſas, ut inprimerentur, quaſi notae Grotio dignae. Tres autem ipſius ad D. Heinſium, & fratrem Gulielmum epiſtolas, praefationum loco inter ceterorum Commentatorum dedicationes ac praefationes ſuo ordine, ne quid deſideraretur, inſertas tibi etiam exhibemus.

Poſt hunc autem virum, adeoque poſt totum elapſum ſeculum à nemine, majorum gentium Critico (Farnabium enim, Schrevelium, Maittaire, & id generis editores omitto) Lucanum emaculatum, doctiſve obſervationibus illuſtratum, ac publici juris factum eſſe debemus mirari. Nam, quamvis hoc opus adgreſſi ſint multi viri ſummi, in quibus ſuum nomen ſaepius profeſſi ſunt Barthius, Rutgerſius, Ez. Spanhemius, N. Heinſius, aliique, nullus tamen eorum datam fidem praeſtitit; ſed vel ultro laborem hunc rejecerunt, vel inmatura abrepti morte illius rei deſiderium nobis reliquerunt. Interim ego poſt abſolutam fere inpreſſionem Divione Doctiſſ., & Humaniſſimi Scoto Britanni Georgii Waddeli opera, & liberali benevolentia reverendi patris Oudini nactus ſum marginales conjecturas, ac notulas audaciſſimi Critici Fr. Gujeti, quas bona fide excerptas, non tamen à me ubique probatas, poſt Lucani ſupplementa à Th. Majo (quem deſcribit Vlitius in Epiſt. ad Heinſ. T. III. p. 752.) compoſita, & hic denuo recuſa, addere, operae pretium mihi viſum fuit. Codex vero, ad quem Gujetus has notas adleverat, eſt unus ex libris, quos domui profeſſae Pariſienſi Soc. Jeſu teſtamento A. MDCXCII. reliquit Vir Clariſſ. D. Aegidius Menagius. Sed etiam ſpem nobis fecit Doct. Cortius, Heinſianas, & Spanhemianas curas (de quibus vide illorum virorum mutuas litteras in Epiſt. Corpore T. III. à Celeb. Burmanno, penes quem ſunt etiam Heinſianae curae, ab ipſo cum ſuis notis, ut promiſit, ſed adhuedum ob rationes in praefatione ad Phaedrum redditas diſtulit, aliquando edendae, vulgatas) ex Hamburgenſi Cl. Fabricii, & Berolinenſi Regia bibliotheca brevi à ſe in lucem proditum iri. Quod ut fiat, ſerio optamus. Immo Lipſiae emiſit jam ille vir Doctiſſ. minorem Lucani editionem, emendationibus, & conjecturis tam ſuis, quam aliorum refertam. Verum, quoniam illa Editio demum in manus meas venerit, operis jam ad finem properantibus, meiſque notis plane abſolutis, & praeterea in praefatione pollicetur ipſe edi-

editor, omnia, quae mutavit, vel mutanda conjecit, à ſe *ita confirmatum iri rationibus manifeſtis, ut, quae nunc infirmiora Lectori forte videntur, eadem pro certiſſimis habeat*, illius Editionis mentionem antea facere nequivi; neque etiam nunc faciam, ut liberrimum de opera ab utroque noſtrum Lucano inpenſa judicium aequis, & peritis harum elegantiarum, & poëticae praeſertim venuſtatis judicibus relinquatur.

Hactenus commemoravi, quaecumque Viri docti in Lucanum ſunt commentati, quaeque ego huic Editioni inmiſcui, non ut ea refellerem, aut ubicumque erraviſſent Scholiaſtes, Glareanus, Micyllus, ceterique, monerem (hoc enim, quoties ad ipſum auctoris contextum, & ſenſum haud pertinebat, mei inſtituti non erat) ſed ut ſub uno, ut ita dicam, oculi intuitu haberes omnia, quae lectu digna ad hunc auctorem olim meditati erant, atque enarraverant Editores antiqui. Supereſt nunc, ut quid ego hac nova editione praeſtiterim, quibusque copiis, tam amicorum opera, quam meo aere comparatis inſtructus Lucanum emendare, atque illuſtrare adgreſſus fuerim, breviter exponam. Primo itaque ad meam editionem exornandam adhibui, & accurata, qua potui, lectione cum vulgatis libris contuli ſex membranaceos Codices, quos olim poſſedit Celebr. Iſ. Voſſius, & nunc adſervat inſtructiſſima Academiae Lugduno Batavae Bibliotheca publica. En tibi illorum Indicem!

Voſſianus primus in Bibliothecae Catalogo p. 381. N. 51. Codex eſt ſane optimus, & veterrimus, magna forma in quarto, & magnis litteris exaratus, cum perpetuo Scholiaſte. Scriptus videtur ſeculo nono. Hoc codice, quem ſaepe jam laudavit ipſe Voſſius (V. ad Melam L. 1, 8, 6.) praeſtantior creditur eſſe nullus. Audiamus, Lector, quid illuſtriſſimi Viri, hujus rei gnariſſimi, Heinſius, & Spanhemius de eo ad ſe invicem ſcripſerint. Heinſius quidem Epiſt. x. ad Spanhem. T. III. p. 821. *Lucanum in ipſo itinere trivi non incurioſa manu, jamque cum* XX., *& pluribus ſcriptis Codicibus contuli; ſed quorum omnium inſtar ſit unus Voſſianus. Adeo nullum praeſtantis notae praeter hunc unum offendi.* Eadem fere ſcribit ad J. F. Gronovium Ep. 371. T. III. p. 358. V. etiam p. 466. *Voſſianus, qui aut raro, aut numquam inponit.* & ſaepe alibi. Spanhemius autem reſpondet p. 822. *Lucani quidem codices varios Vaticana, Farneſiana, & noviſſime Auguſtae Chriſtianae Biblio-*

the-

Digitized by Google

theca ſuppeditarunt, paucos tamen bonae frugis, & Voſſiano Codice aetate, ac bonitate inferiores.

Voſſianus ſecundus in Catal. p. 372. N. 63. optimus item, & vetuſtiſſimus Codex, quem ſaepius quoque prae aliis laudat Heinſius. Exaratus eſt in Folio à varia manu, & paſſim interpolatus. Hic quoque perpetuus adeſt Scholiaſtes, & quidem plenior, atque emendatior, quam in primo. Scriptus videtur ſeculo decimo. In hoc Mſto poſt librum ſeptimum capitalibus, ut vocant, litteris exarata ſunt haec. *Paulus Conſtantinopolitanus emendavi manu mea ſolus. M. Annei Lucani Liber* VII. *Explicit. Incipit Liber* VIII. *feliciter. Legenti vita, & profectura, ſcriptori vita, & fortuna. Lege feliciter.* & in fine Codicis. *Paulus Conſtantinopolitanus emendavi manu mea ſolus. M. Annei Lucani civilis belli Liber* X. *explicit.*

Voſſ. tertius p. 379. N. 16. Ejuſdem pretii, aetatis, & ſcripturae eſt Codex, à varia itidem manu ſcriptus, & interpolatus, ac vetuſtate litteris ſaepe exeſis. Eſt forma majori quarta. Incipit a vſ. 296.

Voſſ. quartus. p. 383. N. 81. Bonae quoque notae Codex, manu eleganti, & litteris rotundis exaratus.

Voſſ. quintus p. 387. N. 3. Itidem Codex bonus, ſed recentior, & aberrante ſaepe manu exaratus.

Voſſ. ſextus. p. 386. N. 17. Recens, & corruptiſſimus. Praeter hos uſus ſum Ampliſſimi Senatoris, & Scabini Amſtelaedamenſis, eximii Muſarum, atque elegantiorum litterarum cultoris, ac patroni Joannis de Witt membranaceo codice. Cujus viri, qui & Broukhuſii ineditas notulas nobis dedit, benevolentiam, quam etiam aliis in negotiis expertus ſum, & gratus agnoſco, mihi conciliaverat Doctiſſ. Vir, & egregius vates D. Hoogſtratanus. Hic autem Wittianus Codex aetate, bonitate, ac rotundo charactere non cedit Voſſiano ſecundo; immo integrior eſt, & minus interpolatus: Scholiaſtae etiam quaedam continet. Ejus poſſeſſor olim fuit Sixtinus, dein Sixius. Scriptus eſt in folio. Hunc librum crebro quoque laudat Heinſius, & inprimis in Epiſt. CCXIX. ad Gronov. T. III. p. 267.

Non minoris pretii, & ejuſdem aetatis eſt etiam alius in folio manu exaratus liber membranaceus, cujus excerpta ad me Divione mitti paſſus eſt Illuſtriſſimus, nec non doctrina, & humanitate conſpicuus vir Bouhierius, Senatus Burgundici praeſes.

In

Digitized by Google

In hujus codicis fine itidem, ut in Voſſiano ſecundo, ſcriptum eſt. *Paulus Conſtantinopolitanus emendavi manu mea ſolus.* Haec vero excerpta partim fecit, partim fieri curavit, cum bis in Galliis ſtudiorum gratia degeret eruditiſſimus Vir, meique amantiſſimus Jac. Phil. D'Orville, quem meritis laudibus proſequi me vetant ejus pudor, & mutuus intimae amicitiae uſus. Plurimum tamen ipſi in exornanda hac noſtra editione deberi, idque gratiſſimo animo me agnoſcere, hic tacendum non fuit. Nam ipſius quoque cura accepi luculentiſſima excerpta optimarum membranarum ex Regia Galliarum bibliotheca N. 5073, uti & alterius, quem Regium ſecundum adpello, recentioris quidem, antiqui tamen, & bonae notae codicis N. 5636. Integerrimus vero eſt primus ille Pariſienſis Codex, & ejuſdem aetatis, qua Voſſianus primus; immo bonitate, & antiquitatis fide cum eo certat.

Idem in Anglia tum verſans ad me miſit varias lectiones duorum MSS. Oxonienſium in membranis, quorum primus ſexcentorum circiter annorum aetatem habens, & cum aliis quibusdam Codd. *Belli civilis*, non *Pharſaliae* titulum gerens, Ed. Bernardi fuit, ac ſervatur in Bibliotheca Bodlejana, diciturque à V. Cl. Georgio à Turre Medicinae profeſſore Patavii Regiae Pariſienſi bibliothecae A. MDCLIII. eſſe donatus. Hunc ipſe mihi contulit laudatus Orvillius. Oxonienſis ſecundus, priore recentior in eadem eſt bibliotheca ex Conlectione Ashmolaea.

Eidem amico debeo quaedam excerpta à Doctiſſimo J. Waſſe ipſi ex MSS. Cantabrigenſibus cum nonnullis conjecturis tradita; nec non collationem Codicis ſpectatiſſimi Hulſtii, Hagenſis Conſulis, & copioſiſſimae Bibliothecae poſſeſſoris. Membranaceus etiam eſt hic Mſtus liber, ſed recens. Adhaec idem in Italiam, qua nunc doctos tranſigit dies, properans Taurini è Regia bibliotheca humaniſſimi, & reverendi patris *Romae* opera nactus eſt membranaceum 500 annorum, & optimae notae Codicem, ejusque excerpta ab ipſo facta ad me miſit, ſed ſero: quare ſolum in Addendis illius Mſti mentio à me fieri potuit.

Mecum quoque Marpurgenſis bonae notae Codicis, in membranis, forma oblonga in 8vo, à Doct. Schminke conlati variantes lectiones amice communicavit Celeberrimus, ac meritiſſimus in Ultrajectina Academia humaniorum litterarum Profeſſor Arn. Drakenborchius: quo nomine ipſi plurimas etiam ago gratias.

Amſtelaedamenſem non magni momenti (V. Gronov., & Heinſii Epiſtolas T. III.

p. 457, 458.) Mſtum recentem, quem aliquando ad partes voco, cum vulgatis contulit, mihique excerpta dedit ſodalis meus Petrus D'Orville, Jacobi frater, qui raro exemplo Muſas ſimul, & Mercurium feliciſſime colit. Tandem addidi quoque variantes lectiones mei Codicis membranacei, recentis quidem, ſed elegantiſſima manu exarati, & ad vetuſtum exemplar expreſſi, atque unius, ut ſuſpicor, ex illis, quos recenſet Celeb. Montfaucon in Diar. Ital. p. 313.

Humaniſſime etiam mihi dederat Doctiſſ. Vir Sig. Havercampus, in Academia Lugd. Batava litterarum Profeſſor utendam collationem duorum Codd. quam fecerat olim Fr. Junius; ſed ſimulac Voſſianos Codd. mihi perluſtrare datum eſt, facile deprehendi, hos MSS. eſſe Voſſianos, adeoque uſui mihi cedere non potuit iſta collatio. At vero praeter nominatorum Codd. varias lectiones reperies hic quoque Stephani, Hortenſii, Pulmanni, Berſmanni, & Grotii laudatos Mſtos, quorum variantes LL. ex illorum virorum editionibus excerpſi, ſuiſque notis diſtinxi.

Manu exaratos libros nunc excipiant vetuſtae, quas adhibui, editiones, & multis Lucani Mſtis, quibus ubique fere abundant bibliothecae, ſaepe meliores. In his prima, & correctiſſima eſt Ed. Romana A. MCDLXIX. in Biblioth. Lugd. Batava. Hanc cum multis viris doctis omnium primam eſſe puto; licet videam, Ill. Spanhemium, qui fortaſſe Romanam non conſpexerat, exiſtimare, aliam quamdam Editionem ſine anno, & loco, qualem Hagae aliquando obiter inſpexi, & Venetiis in pergameno vidit meus Orvillius, cunctarum principem eſſe. Ita enim Heinſio ſcribit Epiſt. IV. p. 811. T. III. *Editiones nactus ſum, quas omnium principes auguror; unam ſine anno, & loco, ſed tum ex mendis, tum ex characteribus meo judicio primam, alterum ex eadem* (forſan Veneta) *expreſſam Venetiis* MCDLXXVII. Harum poſteriorem ipſe poſſideo, ejuſque diſcrepantes LL. inſigniores enotavi. Praeterea aere meo comparavi ſatis bonam editionem Parmenſem A. MCDLXXIII, & Brixianam A. MCDLXXVI. cum Omniboni notis, quae ſaepe à contextu diſſentiunt. Ad hanc expreſſa eſt, quae etiam penes me jacet, Mediolanenſis Editio A MCDXCI. Harum autem Editionum variantes lectiones, quae ſcitu dignae erant, etiam adpoſui. Poſt has adhibui quoque veterem Sulpitii Ed. Argentoratenſem A. MDIX; nam ejus primas, Venetiis emiſſas A. MCDXCIII. & MCDXCVIII. videre mihi non licuit; dein

Al-

Digitized by Google

Aldinas, quae Venetiis ſunt inpreſſae A. MDII. & MDXV; ac, quantum conjicere poſſum, maxima ex parte Sulpitii referunt mutationes: unde illae deinceps tranſlatae ſunt in Colineorum, Gryphiorum, & ſeqq. Editiones. Nam ab his differunt, & quaſi alteram ſectam faciunt Badii Pariſ. A. MDVI, Verſellani, Micylli, & Hortenſii Editiones. Nullam earum ubique ſecutus eſt R. Stephanus Pariſ. MDXLV; unde & aliquando in ejus nitidiſſima Edit. reperiuntur ſingulares lectiones. Hic illic inſpexi quoque, quam habeo, Pariſienſem A. MDXII. Editionem cum Paraphraſi P. de Ponte, ſingulari plane charactere, & nullis fere diſtinctionibus inſignitam, eamque non raro etiam ad partes vocavi, nec non Londinenſem Maittairii Edit. A. MDCCXIX.

In tanto autem Mſtorum, & Edd. numero ne turbetur lector, ſummam diligentiam adhibui, & eorum diverſas lectiones variatis notis, quarum adpoſui hic catalogum, in obſervationibus, & variarum Lectionum congerie diſtinxi. Quam congeriem ex talibus LL. quae uſui meo inſervire non poſſe videbantur, conſtantem inter contextum, & notas adjeci: quia Lector inde fortaſſe quid eliceret, quod ego non ſubodoratus ſum. In contextu emendate edendo ſecutus ſum Grotianam Editionem, quam ſecuti quoque ſunt ceteri poſt Grotium Editores (Maittaire, qui depravatam Gryphianorum heredum Ed. expreſſit, excepto) unde eas omnes *vulgares* voco. Ubicumque vero optimorum Mſtorum auctoritas, vel ipſa res, & auctoris ſenſus meliorem flagitabat locutionem, eam amplexus ſum, & vulgari lectione ejecta, in textum admiſi. Id tamen à me non actum eſt, niſi caute, & parciſſime; cum timiditatis accuſari, quam temeraria, ad ſingulas blandientis unius, aut alterius Mſti lectiones, vel novam, ingenioſam licet, & probabilem cujuſcumque viri docti, meamve conjecturam, omnia novandi prurigine convinci malim: idque meum inſtitutum prudentiſſimis viris, quidquid clamitent ſuperbi, & audaciores Critici, non diſpliciturum eſſe, ſatis confido. Cujusvis mutationis rationem reddo, aut argumentis confirmo eas lectiones, quas primus Grotius, non admonito lectore, in contextum intulit. Rectene, an ſecus id fecerim, tui erit judicii. Orthographiam ſecutus ſum, quam in optimis MSS. frequentiſſimam eſſe deprehendi: unde ſaepe Graecas terminationes, ejectis Latinis, non tamen niſi Mſtorum auctoritate praetuli. In compoſitorum praepoſitionibus hic illic vacillarunt operae, & *col*, ac *cor*, *il*, & *ſuf*, ac ſimilia pro *con*, *in*,

ſub &c. me nolente, retinuerunt. In Accuſativo plurali nominum in Genitivo habentium *ium*, modum quidem ſcribendi pes *es* vulgarem retinui: quia vera Romanorum elocutione deperdita illa veterum orthographia hos Accuſat. per *is* efferendi ſenſum Lectori ſaepe reddit obſcuriorem.

Crebro tamen Lectorem in ipſo opere verbulo admoneo, Regium primum, & Voſſianos veterrimos exhibere *is*, & non *es*: nam *eis*, quod vulgo erat in Editionibus, nihili eſt. Sed haec leviora ſunt. Hiſce denique omnibus addidi rerum, locutionum, & notarum Indices locupletiſſimos, magno labore, nec minore taedio à me confectos. Quartam tamen prioris Indicis partem conpoſuit, mihique in ordinem redigendam donavit ſupra laudatus Vir humaniſſimus A. Drakenborchius: quo nomine debitas ei ago gratias. Pauca librariorum errata, quorum Indicem dedi, & quasdam illorum culpa male poſitas diſtinctiones, quae me abſente, licet ſummam in corrigendis typothetarum vitiis diligentiam adhibuerint mei, quibus magnas debeo gratias, amici, irrepſerunt, boni ut conſulas, meumque elegantiores litteras colendi ſtudium tuo favore, ac benevolo animo proſequaris, Aeque Lector, enixe rogo, atque obteſtor. Vale. Harlemi. A. MDCCXXVII.

Notarum in Variantes Lectiones
C A T A L O G U S.

Arabici numeri Mſtorum quantitatem deſignant; *o* omnes.

Manuſcripti

VV. LL. Steph. Variae lectiones Stephani.
P. Pulm. Pulmanni.
B. Berſm. Berſmanni.
Hort. m. Hortenſii margo.
V. Voſſ. Voſſiani.
R. Reg. Regii.
O. Ox. Oxonienſes.
Boh. Buh. Bouhierii.
W. Witt. Wittii.
Marp. Marpurgenſis.
A. Amſt. Amſtelaedamenſis.
H. Hulſt. Hulſtii.
M. Meus.
Cant. Cantabrigienſes.

Editiones.

Vett. qdd. Edd. Veteres quaedam Editiones.
R. Rom. Romana.
V. Ven. Veneta.
P. Parm. Parmenſis.
Br. Brix. vel *Omn.* Brixiana, vel Omniboni.
M. Med. Mediolanenſis.
A. Aldi.
C. Col. Colinei.
Gr. Gryphii.
St. Stephani.
Par. Pariſienſis.

OMIS-

OMISSA ET CORRIGENDA
IN NOTIS.

Prior numerus paginas, ſecundus regulas, literae *a*, *b*, paginarum Sectionem denotant.

Pag. 2. 50 a. Leg. *Poëta*.
- - 1 b. pro *avunculo*, ut hic in Scholiaſtis MSS. ſcribitur, & p. 22, 7. b. legendum eſt *patruo*, quod monere fui oblitus. Lucius enim Annaeus Seneca, Marci filius, frater fuit Annaei Melae, qui noſtri Lucani erat pater.

3. b. *Jus datum ſceleri*. Adde Cel. Burm. ad Pedon. Albin. 54.

- - - injuſtum jus ſibi ubique facit.

6. 6 a. l. *μαρμαίροντες*. 11. b. l. *Euri*. in fine. *Scythico frigore* non male ut L. VI, 325.

Extremum Scythici tranſcendam frigoris orbem.

8. 1. a. l. *figura*.

9. 2. Adulationi Ironicae Lucani adde Lib. III, 384. &c. dein *Scelera ipſa, nefasque &c.* pro ſuis venditavit Arat. in Act. Apoſt. L. I.

- - - - Scelera ipſa, nefasque
Hac potius mercede placent.

Idem paullo ante ex eodem hoc loco dedit *ſuo ſervire Tonanti*.

10. 37 b. l. *flammiferos*.

14. 18 a. l. *antiquum*.

16. 1. poſt *orbem*. adde L. V, 94.

Aëre libratum vacuo quae ſuſtinet orbem.

& qui haec imitatus eſt Dracontius in Hexaem. vſ. 291.

Dumque fretum terra, & dum coelum ſublevat aër.

ubi male quidam volunt *terras dum*. Vide etiam L. VIII, 798. & omnino Brioſium. paullo poſt de *regni*, an *regnis ſociis* conſule quoque Cl. Burm. ad Ovid. Amor. L. I, 9, 6.

23. 25 a. l. *cadis*.

28, 21 a. l. *αὐτοματοποιΐα*.

29. 20 a. l. *medii ſque*.

30. 7 b. l. *&*.

33. a in Med. l. *Βαλιαρίδης*, *βαλιαρεῦς*. Paullo poſt ad *invadit Ariminum; & ignes* &c. refero Phaedr. L. V, 7.

Erat facturus ludos quidam nobiles;
Et incipiebat princeps ingredi.

i. e. eo tempore, cum ecce &c. Vide illic Celeb. Bentlej. & Burm.

37. a. *Cimbrumque tenantem vidimus*. Adde Doct. Cortium ad Salluſt. Bell. Catil. c. 40. *Videt queri*.

42. 25 b. l. *eſſe*.

51. 15 a. l. *Taranis*. ibid. 16 b. l. *populi*.

53. a poſt *ποσὸν τῆς γῆς*. adde Lib. V, 467. *minimum terrae*.

ibid. l. *Lipſium*.

56. 12 a. l. *Ligeris*.

58. in fine. dele *inquit*.

64. 35 b. l. *aliique*.

65. 35 b. l. *repetiſtis*.

66. a. *Deos, & coeli lumina*. Adde L. X, 185.

Stellarum coelique plagis ſuperisque vacavi.

72. b. *Conjuxque* pro *conjuxve* habet quoque MS. Taurin. ſed perinde eſt. nam *ve* pro *vel non* poni, aeque ac *que* pro *& non* docet Cel. Burm. ad Phaedr. L. 4. F. 4.

89. 2 b. l. *Nemeeum*.

94. a. in fine l. *noſtro*.

95. b. *Deſerta* etiam eſt in MS. regiae Taurinenſis bibliothecae, & pluribus exemplis hanc lectionem confirmat Cel. Burmann. ad dictum Phaedri locum.

98. 6, a. Dele *Cod.*

99. 2, b. l. *imitatione*.

100. a. *Feriunt aures*. Adde L. VII, 25.

- - - nullas tuba verberet aures.

ubi etiam nonnulli Codd. *auras*.

105. b. Adde L. VI, 627.

- - fugere lupi, fugere revulſis &c.

Dein ſeq. pagina in fine ſcribendum juſſi *haec haec contingere non eſt*. male illic exſulat ſemel *haec*. In Codice Taurinenſi ſcribitur quoque *fas haec c. non eſt*.

114. 28 b. l. *facturam*.

117. a. *Victima triſtis inferias pendit*. Non damnem tamen omnino *triſtes*. Virgil. L. III. Aeneid. 301.

Sollemnis cum forte dapes, & triſtia dona
Libabat cineri Andromache, Maniſque vocabat.

Ovidio plus ſemel *triſtia ſacra*.

120. b. in med. poſt *ſequi* pone comma, & poſt *lectione τελείαν στιγμήν*.

124. a. *Inmixtum*. Non temere damno. Accuſativum pro dativo potuit adhibuiſſe Lucanus, ut Phaedr. L. 3. F. 7.

Quanto eſt facilius mihi ſub tecto vivere,
Et otioſum largo ſatiari cibo.

Ubi vide Cel. Burm. & quæ adtulimus ad L. III 32. Ab eodem ad L. V. Phaedr. in fine adducta plena manu exempla confirmant MSS. lectionem vſ. 232. *contentus, quod Sulla fuit*.

128. 19 b. l. *nolle*.

132. a. poſt *tabernas.* Adde, quae congeſſimus ad L. 1,642. & poſt *vincat ſibi*, adde L. vi, 302.

- - - - *viciſſet in illo*

Si tibi Sulla loco.

143. b. *Adjicit* etiam Taurinenſis Cod. notatis à me adde congeſta à Cel. Burmanno ad Phaedrum L. ii. Fab. 5.

149. 5 b. l. *delerentur.*

ibid. 26 l. *Gabinio.*

150. 20 b. l. *utrumque, item exire.*

156. b. in fine l. *perducere.*

161. 4 b. l. *pleraeque. In.*

162. 30 b. l. *mutandum.*

168. 13 a. l. *ſcripſi.*

170. b. *Tacitas. Taciti* tamen retinere poſſes ex Virgilio Lib. iii. Aen. in fine.

- - - *tacitique incidere funem.*

174. b. Adde L. vi, 413. *damnata fatis tellure.*

186. 11 b. l. *inſigne.*

189. 28 a. l. *Perſica.*

191. 23 b. l. *capiunt de.*

210. a. *Plurima regna* uſque ad *vim* ponenda poſt MICYLL. Dein *Maeotidas* eſt etiam in Taurin. Cod.

215. 5 b. l. *ſtatu.*

224. *Virum ſuponere mundo.* Adde Doctiſſ. Cort. ad Salluſt. B. Catil. c. 51. *Athenienſibus triginta rectores impoſuere.* ibid. *diris altaribus.* Sic etiam Taurin. Cod. & conſule Ampliſſ. Cuperum, & Heinſium in Epiſtolarum corpore, à Cel. Burmanno edito T. 2. p. 716. & ſeqq. Paullo poſt pro *praebentibus* Cel. Burmanno placebat *agitantibus* ad Ovid. Ep. Her. xiv, 39.

228. *Subvertere ſilvam.* Rectius è MSS. quibusdam legit idem *ſubmittere* ad Ovid. Faſt. Lib. vi, 645. *operum ſubmittere moles.*

230. *Satis caeſi nemoris.* Adde eumdem ad Phaedr. iv, 25. *Verberis ictu* etiam Taurin. MS. & idem ad Ovid. Met. x, 179.

234. a. *Maris* adhuc placet. Juſtin. L. v, 6. *Iterum tamen fortunam maris experiendam decernunt.*

245. a. Adde. *Niſu* quoque in Taur. Cod. Confer congeſta ad L. ix, 484. *Niſu jacuit* & N. Heinſ. ad Ovid. Epiſt. iv. Her. 126. *in medio niſu.*

246. 25 b. l. *Vallenſis.*

248. 9 b. l. *duo vetuſt.*

249. 1 a. l. *Oxenienſi uno, & meo. remos* habet Taurinenſis MS. Dein *artius* unice praeſero cum Cel. Burm. ad Ovid. L. ii. Am. 2, 39.

255. 10 a. l. SCHOL.

261. 31 b. l. *ſcil.* 33 l. *tibi.*

275. b. in fine l. *Bouherii*, vel *Bouhierii* & ſemper.

277. 10, 14 a. l. *ferant. dent bellum* ſcribitur quoque in Cod. Taurinenſi.

278. 12 b. l. *copiae.*

285. *Adduxere.* Ita quoque MS. Taurin. ut legendum jam monuit Inl. Heinſ. ad Ovid. Epiſt. Her. xi, 27.

288. 8 a. l. *Aquilium.*

302. b. *Metus hinc abſit.* Cod. Taurin. etiam *omnis abit.* Quod forſan retineri poſſet; hoc ſenſu; decernite letum, & non amplius metuetis. Ovid. L. i. Am. 7, 2. *Dum furor omnis abit.* ubi vide Cel. Burm.

312. 12 b. l. *Coee.*

314. 1 a. l. *eſt.* Adde. in Taurinenſi Codd. etiam *Libyce.*

327. 25 a. l. *obliquus.* & ſic etiam Taurinenſ., ac paullo ſupra *incauto.*

339. b. in fine l. *Phocenſibus Europae.*

341 8 a. l. *Traſcipolin.* MS. Taurin. *Raycipolin.*

351. 16 a. l. *intuctam* meus.

368. 7 a. l. *Pactolos.*

371. *Faſtos.* Hic quoque *faſtus* habent MSS. quidam, teſte Cel. Burm. ad Ovid. L. i. Faſt. ii. Suet. Tib. c. 5. *In faſtos, actaque relatum eſt.* MS. Salm., & Harlem. *faſtis.* Quidni *faſtus?* Vide ad L. x. *vincetur faſtibus annus.*

377. 22 b. l. *quo juv.*

383. 24 b. l. *propinquo.*

384. *Et fata.* Idem Burm. recte legit *quid f.* ad Ovid. ex Ponto L. iii, 1, 119.

387. 15 a. l. *ait ad e.*

395. *Erexerat undas* MS. Thuan. & Rottend. *iras.* rectius. Vide Indicem, & Cel. Burm. ad Ovid. Epiſt. Her. xviii, 2.

- - - - *ſi cadat ira maris.*

398. 18 b. l. *nox.*

404. *Jam luce.* Idem mavult *cum luce* ex uno MS. ad Ovid. Amor. L. iii, 14, 7.

407. b. Vulgatum *tenſas* ſervat etiam Taurin. MS. bene. Stat. L. iv. Silv. 3, 38.

Non tenſae volucrum per aſtra pennae.

416. *Tectas urente.* Omnino ſcribi debet, ut feci, *tectas urente.* Confirmat *tectas* etiam Taurinenſ. Cod., & Seneca in Hippol. vſ. 282.

Sed vorat tectas penitus medullas.

Inl. Heinſio placuit *tacitas* in curis ſecundis ad Ovidium L. i. Am. El. 2, 6. ubi vide.

421. 11 a. l. *optimas.*

423. 22 b. l. *exponunt.* flexum *eſt.*

424. 3 b. l. *nam G.*

431. 21 a. l. *Minuci ut.* Taurin. *Minici. impulſu valli* vſ. 123. unice verum eſt; & agnoſcit quoque Taurinenſis, ut & vſ. 137. *vomit* pro *gemit* vulgato. L. iv, 751. Sed in alia re, *ſaxa quatit pulſu.*

438. 1 b. l. *aequa altitudine.*

448. 18 a. l. *media.*

450. a. *Libera legum. Regum* placet quoque ex 5. MSS. Celeberrimo Burmanno ad Ovid. Epiſt. 1. Her. 80. eique nunc plane accedo.

454. 24 a. l. *unum. unum* exhibet etiam Taurin. Cod. Stat. L. viii. Theb. 463.

- - - *ecce una receptas*

Confundit jam vallis aquas.

461. a. in fine l. *Montis,*

Digitized by Google

465. 7 a. l. *quid.*

466. a. *Incurrens.* Adde L. VIII, 422.

467. 25 b. *Quid etiam eſt movere aras* ponendum poſt *adhibuit. noverat* recte etiam Taurinenſis, & paullo ſupra *aere Jovis.*

469. *Populis & gentibus.* Nihil hic eſt mutandum. Locis adductis adde noſtrum L. x, 35.

Percuteres pariter populos, & ſidus iniquum
Gentibus.

Vide etiam Juſtin. L. VII, 1. VIII, 6.

492. *Janitor & ſedis laxae* i. Mercurius, ut dixi. Huc referendus Statii verſus, & de Mercurio capiendus, Lib. II. Silv. c. 1. in fine.

Nec dirae comes ille ferae.

Niſi Orthrum mavis intelligere cum Heinſio ad Silium L. XIII, 845. & T. III. Epiſt. p. 514. Violenter Barthius mutare vult ſine neceſſitate in *trinae canis ille ſerae.*

495. 10 b. l. *rimas.* 23 l. *tument.* 25 l. *ſit.*

502. *Chalybum nodis.* Adde Statium L. 4. Theb. 174.

- - *innumere chalybum ſubtegmine.*

504. 5 b. *Doctiſſ. &c.* Uſque ad *ſidere mundi* ponenda poſt GROT. *Ed. tert.*

506. b. Haec nota pertinet ad vſ. 14.

508. 14 a. l. *eminus.*

511. a. *Mortis horam admovere.* Statius dixit *Fatalem horam admovere* Lib. VIII. Theb. 375.

511. b in fine poſt *properamus* adde. SCHOL.

517. a. *Puppis onus.* Pro ipſa nave nunc malim ſumere. Sic *claſſis onus* L. IX, 320. Dein *mors in ore eſt* confirmatur etiam Ovidii loco L. II. Triſt. 526.

Inque oculis facinus barbara mater habet.

522. a. *Merſere caput.* Adde Stat. L. II. Silv. c. 1.

- - *tollis merſum luctu caput.*

526. a. Adde ad vſ. 299. etiam in Taurin. Cod. eſſe *numen.* Inducor fere, ut credam, hic quaedam eſſe inſititia. Certe verſus ille *ſolis in obſcuro* &c. mihi non ſatisfacit.

557. b. in fine. *Manum, qua ſibi ſata minentur.* Lucani hunc eſſe verſum, non obſcure conjicias ex Statii imitatione Lib. I. Silv. 6, 65.

Et mortem ſibi qua manu minentur.

570 *Arcem juris, & h. c.* Malim cum amico meo, & alio viro docto, ſi MSS. bonae notae addicerent, ita diſtinguere *arcem, juris & humani culmen.* ut *arx* ſumatur pro tyrannide. quod eſt frequens. Sed MSS. retinent *humanum: columen* etiam Taurin. MS.

577. *Vovitque.* Inl. Heinſius legebat *fovitque.* Vide T. III. Epiſtol. ad Gron. p. 522.

585. b. *Quidquid Tagus expulit auri.* Hanc emendationem confirmat Statius L. III. Silv. 3, 89.

Quidquid ab auriferis ejectat Hiberia foſſis.

Eleganter quoque in Taurinenſi Cod. nunc video legi *exſpuit,* quod fere praeferam.

592. 14 a. l. *regii.*

607. 11 a. l. *relinquendo.*

627. *Auditu.* Sic & Taurin. MS. Sueton. in Aug. c. 21. *Auditu modo cognitos.*

631. b. *Sors levior.* Male quoque *melior* eſt in Taurin. MS. Vide Cl. Burm. ad Ovid. Triſt. Lib. IV, 1, 61. *levior fortuna malorum.*

632. Pro *horret* in Taurin. Cod. etiam legas *audet,* & pro *ulles, ullis. Audet* nunc unice praefero. Ovid. Ep. XIV. Heroid. vſ. 6. *Laudarer, ſi ſcelus auſa forem.* Saepius *audere nefanda. audere extrema* &c. apud Virgil.

634. b. *Suſa.* In ſingulari numero *Suſam* dixit Juſtinus, ſi quidem ſana eſt lectio L. XI, 14. *In urbe Suſa.*

637. *Tranſverſo* & *gratum montem* eſt etiam in Taurinenſi Cod. Quia tamen nunc dubito, an *Pharus* quidem dici poſſit *mons*, licet ſciam, metaphorice *montem* dici quamvis altitudinem, ut *montes aquarum, frumenti, equum inſtar montis,* mallem cum aliis viris doctis, ſi per Mſtos liceret, *gratam molem.* nam inſula erat plana, in qua tantum erecta erat Pharos turris. Vide L. x, 510. & vſ. 534. *Molis in exiguae ſpatio.* Opera magna frequenter dici *molem* nemo neſcit, & hanc vocem cum *monte* confundi in MSS. monet cum aliis Heinſius T. II. Epiſt. p. 746.

641. 20 b. l. *genuinum.*

652. *Culpa libera.* Cel. Burmann. mavult *culpae* ad Ovid. Epiſt. Her. 1, 80.

672. *Innocuus vitae.* Alibi tamen hoc non damnem. *vitaeque nocens* in MSS. apud Stat. L. III. Theb. 369. ubi V. Gronov.

681. b. *Hoſpitiis ſuperis.* Adde Stat. Lib. III. Theb. 699.

Huic olim generis pudor obvia prima
Hoſpitia.

688. *Tarchondimotus.* Reſcribe in textu *Tarcondimotus* ſine adſpiratione. Ita enim hoc nomen excuſum eſt in nummis ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΤΑΡΚΟΝΔΙΜΟΤΟΥ. qualem vidit amicus meus.

688. 2 a. l. *utroque.*

691. 2 a. l. *ſecutis.*

693. 1 a. l. *Phrygii.*

698. 18 b. l. *enim.*

697. 6 b. l. *cum.*

715. a. *Hunc eſſe polum.* Vera omnino eſt lectio, quam non recepiſſe in textum me piget. Vide omnino Palmerium in Apolog. p. 931. & Indic.

725. a. *Solutae* malim nunc ad *comam* referre, quam ad *colubras.*

728. 19 b. l. *ordo non eſt.*

732. 10 a. l. *FUMANTE.*

736. a. *Non tenuere, quin.* Adde Vorſt. ad Juſtin. L. VI, 7, 10. *teneri non potuit, quin* &c.

738. b. *Quantus* jam praefero.

742. 18 a. l. *poenlis.*

747. b. *Solatia fatis.* Adde Statium L. IX. Theb. 664.

Se-

OMISSA ET CORRIGENDA IN NOTIS.

\- - - *Solatia morti*
Quaerere.

749. a. *Illa cum morte.* Confirmat hanc lectionem noſter quoque auctor vſ. 762.

\- - - - *triſtior illâ*
Mors erat ante oculos.

Virgil. L. II. Aeneid.

\- - - *patet iſti janua leto.*

753. *Non culta.* Inl. Heinſius ad Ovid. Amor. L. I, 14, 46. malebat *nunc tuta. nunc viſa* mihi adhuc veriſimillimum videtur.

754. *Amore natatum aequor.* Emendationem meam confirmat unice Statius L. I. Silv. III, 37.

Seſtiacos nunc fama ſinus pelaguſque natatum
Jactet.

759. *Belli pelagique.* Et hanc lectionem veram eſſe, probat idem Statius Lib. I. Silv. I.

\- - - *Hos bella, hos aequora poſcunt.*

L. III. Silv. ult. vſ. 7.

Quattuor emeritis per bella per aequora luſtris
Erraram.

Juſtin. L. V. c. 4. *claſſi, belloque.*

762. *Angeris.* Ita quoque reſcribi jubet ex MSS. Cel. Burm. ad Ovid. L. III. Art. Am. 541.

773. *Thalamos* ſi quis malit, en exemplum ſimilis locutionis apud Stat. Lib. II. Theb. 211.

Hoſpitia & thalamos & foedera regni.

777. a. *Quorum pars maxima fuco.* Conjecturam meam firmat etiam Taurin. MS. *cujus* & *fuco.* Dein de *rutilis comis* conſule Heinſ. ad Ovid. Metam. L. V, 446. dein vſ. 151. *Duces primos* ex MSS. mavult Cel. Burm. ad Ovid. L. I. Faſt. vſ. 7.

778. 15 a. l. *pectine.*

780. 9 b. l. *Perſius.*

787. 22 b. l. *viderit.*

799. *Ingentis fati.* Hnc forſan referendus Statii locus Lib. III. Theb. 99.

Tu tamen egregius fati mentiſque.

In veteri enim codice illic inveni *egregii.* ſeq. pagina *Superos tibi tribuent vota* confirmatur quoque Ovidii loco L. 2. Triſt. vſ. 174.

Auſpicium cui das grande, Deoſque tuos.

JOANNES BRITANNICUS

Brixianus Hieronymo Advocato, Ambroſii Juris Conſulti Fratri Salutem.

Non poſſum noſtris temporibus, Hieronyme Advocate, mirum in modum non gratulari: priſca enim illa videor videre ſaecula; quibus eo in culmine cum Graecarum, tum Latinarum litterarum ſtudia fuere; ut ad utriuſque orationis facultatem deſiderari haud quicquam poſſet. perſpicuum enim nobis eſt, haec noſtra ſtudia, quae penitus jam trecentis, aut plus eo (ut arbitror) annis, ſive temporum iniquitate, ſive hominum incuria & negligentia extincta erant, jam aetate noſtra ita reluxiſſe, ut noſtri homines priſcis illis adaequari fere poſſint. Scimus enim illos in ſcribendo immortalem quidem gloriam ſibi peperiſſe & laudem. Divinum enim quoddam potius, quam humanum ingenium ſcriptis ſuis oſtenderunt. Noſtra vero aetate ea proferuntur hominum ingenia, quae tantum ipſa laudis intelligendo, quantum illi ſcribendo promeruiſſe valuerunt. Minorem enim ego virtutem cenſendam non puto; cum poëtarum, qui divino quodam ore & pectore carmina effundunt, mentem & ſenſum intelligas, idque tibi liceat aperire; quod ipſi plerumque ad ingenii ſui magnitudinem oſtendendam obſcurum eſſe voluerunt; & vix cuiquam praeter (ut ajunt) Muſas & Apollinem intelligibile. Quapropter qui in interpretandis poëtis ad communem omnium utilitatem, cum ex iis omne genus ſcientiae (ut noſti) colligatur, verſati ſunt; de republica litteraria bene meriti ſine controverſia ſunt cenſendi; eorumque induſtriam & laborem qui non laudet, admiretur & magnifaciat, invidiae ſuſpicione haud quaquam carere debet. Quid enim turpius, quam univerſis bene conſulentem detractione & calumniis inſectari? & illius famam velle extinguere, quam multis vigiliis & laboribus aliis potius, quam ſibi prodeſſe ſtudet? In quo quidem genere ſi quiſquam merito laudandus eſt; Joannem Taberium conterraneum noſtrum, qui (ut ſcis) in hac noſtra urbe florentiſſima cum Graecis, tum Latinis litteris ornatiſſimus & habetur, & praedicatur, extollendum judico. Is enim cum eos commentarios in Pharſaliam Lucani, qui falſo Omniboni Vicentini titulo inſcripti circumferebantur, tam manifeſtis ineptiis & mendis refertos animadverteret; ut unicuique haud arduum eſſet dignoſcere à graviſſimo illo & litteratiſſimo viro conſcriptos non fuiſſe; operis, cum ut amicis & litteratis juvenibus, tum ut impreſſoribus, qui id quam emendatiſſimum ſummopere habere ſtuduerunt, ſatisfaceret, correctionem tanto ſtudio ſuſcepit, induſtria, labore & fide, ut plus certe quam mille locis opus emendaverit. Tantumque ex ſuo ingenio, quo plurimum valet, & addiderit, & ademerit, ut jam Lucanus pueris etiam rudibus intellectu facilis ſit. Nihil enim quod ad hiſtoriam, ad fabulas, ad Geographiam, ad Aſtrologiam, ad artem denique ipſam pertinet, in eo deſiderandum invenias. Nec mihi quidem dubium eſt, quin his vigiliis ſuis Joannes Taberius ſi minus apud praeſentes, qui plerumque vitio malignitatis humanae viventium ſcripta, etſi lectionis cibus ſapiat, veluti faſtidio quodam ſenili deguſtant & legunt, apud poſteros immortalem ſibi & gratiam & nomen ſit conſecuturus. Haec autem ut ad te ſcriberem, Hieronyme Advocate, duo quidem illa impulere potiſſimum: alterum, quod ſciebam pro ea benivolentia, quam in Joannem Taberium (ut es à natura opti-

mus & benignus) ſemper contuliſti, ejus ſcripta & labores tibi jucundos & gratos fore. Es enim tu is, qui inter ceteros excellentis ingenii viros, quorum haud parvus in urbe noſtra eſt proventus, virtutem colis, magnificis & amplecteris. Nihil enim tibi dulcius eſt, nihil ſuavius, nihil denique jucundius, quam in his noſtris ſtudiis verſari: quorum (quod mihi aliorum pace dixiſſe liceat) jam primam arcem poſſidere mihi videris. Jam omnes, qui cum litteris commercium habent, ingentes gratias tibi agant, neceſſe eſt. Feciſti enim tua induſtria, ſtudio & labore, ut Victruvius de Architectura, qui jam tot ſaeculis in lucem caput ſuum proferre non audebat, quod ex omni parte mancum, lacerum, mutilatum ſe ſentiebat, nunc politus, purus, integer huc & illuc geſtiat meare; omnibus carus occurrat, omnibus gratus excipiatur. Alterum quod tanta te obſervantia proſequor; ut omnes meos labores, induſtriam & me ipſum ſtatuerim tibi dicatum eſſe debere. Nam inter caetera & corporis & fortunae bona, quae illuſtria & ampliſſima habes, unum illud eſt; quod me tibi incredibili quodam amore conjungit, quod ea te animi excellentia eſſe cognoſco, & magnitudine, ut nihil fere unquam niſi de virtute aut loquaris, aut cogites. Idque tibi ſtatutum ſit, virtutem more Stoico ſolum bonum dicendum eſſe. Ex quo fit, ut qui te noverit, plurimum te diligat, plurimum te obſervet. Sed haec hactenus. Illud à te duntaxat petimus, ut Britannicum tui ſtudioſiſſimum diligas, ames & complectaris. Vale.

JOANNES TABERIUS

Brixianus Franciſco Barbaro poſteriori patricio Veneto integerrimo Salutem.

Commentaria, quae in Annei Lucani Pharſaliam ab Omnibono Leoniceno edita putabantur, viro, ſi quiſquam fuit, aetate noſtra erudititiſſimo, ſicut mihi mandaveras, Franciſce Barbare, ſucciſiva & tumultuaria quadam cognitione recenſui. Rem, quae & altioris ingenii virum, & pluſculum temporis ad poëmatis magnificentiam depoſcebat. Tanta enim in illis fuit errorum ſeries, ut mihi viderer aliquando (quod ajunt) ſine filo Labyrinthum ingreſſus. Nam praeter odioſam prolixitatem, multa inepte nimium, multa contra civilis hiſtoriae fidem; atque etiam nihil ad poëtae expoſitionem conferentes nugas, ut inmenſum opus excreſceret, quiſquis fuerit, inculcavit. Neque enim Omnibonum ipſum iſtaec unquam ſcripſiſſe crediderim; ſed ab eo dictata veroſimilius fit quempiam ex diſcipulis in volumen collegiſſe; qui inſcriptione ipſa praeceptori ſuo non tam benigne, quam imprudenter acceptum retulit. Ego vero etſi intelligebam, nullam me pro laboribus gratiam ſuſcepturum, quod eo deliciarum omnes hac tempeſtate pervenimus, ut nihil ſit detrahentium morſibus inviolatum, tuis tamen in me beneficiis aſtrictus, opus ipſum, quod alioquin verborum ambagibus faſtidiendum videbatur, pro ingenii tenuitate, ſed temperata caſtigatione correxi, ne forte litteratorum vulgus criſpatis naribus inſurgens, alienae meſſi nos avaram nimis falcem ſubjeciſſe contenderet. Tametſi quis jure ſuccenſeat? Addidimus, quae Graece Latineque fuerant opportuna,

Digitized by Google

na, quae autem non poterant ſine publico eminentiſſimi vatis diſpendio legi, reciſa ſunt. Depravata loca fideliter emendavimus, eaque (opinor) ſolertia, ut ſi quis errorum cauſas & rationes emendationum, collato priore exemplari, ſepoſitoque livore diligenter excuſſerit, pauca admodum ſint, quae ad plenam poëtae intelligentiam deſiderentur. Te igitur mihi aſſertorem, Vir humaniſſime, praeſtabis; cujus auſpicio, quicquid eſt hoc lucubrationis, egreditur. Tu enim excellenti virtute ſummoque ingenio unus inprimis litterarum ſubtilis aeſtimator & cenſor, intelligis, qua verborum ſententiarumque majeſtate poëta concitatus aſſurgat, intermiſſiſque nonnumquam gravioribus ſtudiis poëticas interpretationes inſpicis & exploras. Stilus autem ſi quid te inpolitior offendat, cogitabis trimeſtri celeritate, & pauciſſimis quidem diei horis cuncta mutari non potuiſſe, urgente atque indies expoſtulante inpreſſorum turba. Cujus anguſtiae teſtes mihi Hieronymum Advocatum, Joannemque Britannicum rarae ſinceritatis viros & plane iu ἐγκυκλιοπαιδείᾳ diſertiſſimos appello. Quod ſi acutiſſimo judicio tuo Pharſalica haec enarratio fuerit comprobata, nihil erit amplius, quod à doctorum etiam bibliothecis ullam repulſam vereatur. Ama nos & vale. Brixiae pridie Kalendas Majas. MCCCCLXXXVI.

Ad AMPLISSIMUM ac OPTIMUM PATREM & DOMINUM,

D. ANTONIOTUM GENTILEM

Palavicinum Sanctae Romanae Eccleſiae, Tituli Sanctae Anaſtaſiae, Presbyterum, Cardinalem digniſſimum, Joannis Sulpitii Verulani in Interpretationem Lucani Praefatio.

Etſi multo ante, Pater Ampliſſime, quam tuae te virtutes ad cardineam purpuram evexiſſent, mearum aliquid lucubrationum tibi, ut de me optime merito, dicare ſtatueram: tamen ut felix ille dies illuxit, quo patribus non ſolum approbantibus, ſed & exoptantibus à ſummo Pontifice in eum ordinem es aſcitus: cogitare mecum intentiſſime coepi, quodnam munus eo tempore tibi tam fortunato deditiſſimus ego poſſem afferre. Volebam enim omnino cum munere, veluti Parthorum regem ſalutaturus accedere. Sed cum neque gemmas, nec aurum, nec aulea, nec purpuram, nec mulas, aut deſultores, nec fabrefacta vaſa, quibus omnibus te abundare ſciebam, me habere conſpicerem, ſciremque potius ingenii te vocalibus monumentis, quae nominis claritatem ad poſteros prorogant, quam mutis divitiis delectari: ad diverſos meorum laborum faſciculos mentem converti. Cumque hinc Epigrammatum, hinc poëmatum aliorum volumina, hinc ſoluti pedis epiſtolae, & orationes, hinc in poëtas complures, & in Ciceronem commentarii plurimi ſe mihi offerrent, nihil eorum viſum eſt vel praeſtantius, vel oportunius his, quos tunc in Lucanum elaborabam. Sed cum imperfectas non deceret afferre, veni ut ſcis, tuae illas dignationi pollicens, rerum omnium vacuus, ſed multum gaudio, fide, obſervantiaque onuſtus. Quo me vultu, qua humanitate, quibus verbis & tunc & alias

alias ſemper exceperis atque dimiſeris, quid opus eſt dicam? Poſt illud equidem non conquievi, donec librum ad calcem perducerem: perduxi, eumque ſincera fide perfectum, ut cernis, nunc affero. Ut quicquid lucubrationis in facundiſſimi poëtae ſenſibus enodandis, aperienda hiſtoria, fabulis explicandis, orationum artificio demonſtrando, omnigena doctrina, qua totus refertus eſt, oſtendenda, & totius Operis, ſingulorumque librorum argumentis ſcribendis impendi: id totum in lucem, ad tui decus nominis, meaeque gratitudinis teſtimonium prodeat. Nec ſolum Hieronymo & Philippo fratris tui filiis tradas, ſed etiam ad omnium illius Poëtae ſtudioſorum commoditatem, & inprimis Hiſpanorum, quorum habes innumeras clientelas, in vulgus impreſſum emittas. Erit enim non parum populare, ſi tanquam per tuas manus Cordubenſis poëtae fidam Hiſpania Interpretationem acceperit. Valebitque non modo ad gratiam, ſed ad omnium ex vetuſta & illuſtri Gentilium Palavicinorum familia claritatem. Quod equidem cum iis de cauſis, tum maxime ut proſis quamplurimis, perlibenter te facturum exiſtimo. Eo enim ingenio, iisque moribus te praeditum novi, ut cum ſis innocentia clarus, quae ſolerti juncta prudentiae & modeſtiae ſingulari ſemper te Divo Innocentio chariſſimum reddidit, multum operae, curae, vigilantiae, conſiliorum & facultatum, ad cujuſque nationis homines juvandos impendas. A quibus & ſi meritas laudes conſequeris: nemo eſt enim, qui religione, pietate, fide, gratia, benignitate, & humanitate praeſtantiſſimum te eſſe non praedicet: clementia, continentia, & humanitate quibuslibet egregiis aequet: Animi celſitudine atque conſtantia tam egregium, ut laudatiſſimos antecellas: Tamen quum hoc ſit futurum tam in Hiſpanos, quam literatos omnes, muneris vi multo quidem pulchrius erit & fructuoſius. Omnis enim beneficentia quo in plures effunditur, eo praeclarior eſſe ſolet, & gratior. Sed illuſtrant majori quodam lumine de ſe benemeritos literati: Efficiturque in horum ore cujuſcunque gloria neſcio quomodo amplior. Ad quam nimirum conſequendam, quamvis omnes alicujus ingenii ſe ſolent erigere, tamen quo ſunt praeſtantioris, eo magis illius ſtudioſi ac avidi eſſe debent. Illos autem gloriam flagrantiſſime & vere expetere cernimus, qui res, à quibus haec emanat, efficiunt. Emanat autem à benefactis: quibus licet ipſa virtute & conſcientia noſtra contenti acquieſcere valeamus, tamen dulcis eſt celebritas nominis. Quod ut dilacerari & contaminari pati non poſſumus, ſic ut perſtet & vigeat, eſt adnitendum. Generoſa enim virtus etſi ſeipſam ſui praemium putat, nec humana munera reſpicit, quia ſperat divina: tamen ſi illa etiam velut per ocium conſequatur, nitidior certe erit, & ſua rem ſolertia feciſſe dignam videtur. Sed de his hactenus. Nunc ad Vatem, quem enarravimus, me convertam: qualiſque ſit, & in quo à Virgilio, poëta ſummo, differat, explicabo. Lucanus non minus Oratoribus, quam Poëtis, Fabii judicio, imitandus, quum puram hiſtoriae fidem ſequatur, etiam Hiſtorici ſuſtinere perſonam videtur. Singulorum enim pariter officio fungitur. Quippe ardens, concitatus, ſententiisque clariſſimus, modeſta figmenta, & concinnas habet evagationes. Eſtque in concionibus artificioſus, abundans, virilis, & cultus: In caeteris vero gravis, copioſus, amplus, terſus, mirâ eruditione, & rerum varietate perfuſus. Tantaque carminis majeſtate conſilia, rationes, geſtaque explicat, ut haec ipſa non legere, ſed cernere videaris. Bella vero & conflictus non narrari, ſed geri: Urbes trepidare, acies concurrere, & militum ardorem, terroremque te putes aſpicere. Cumque ſit in deſcri-

ſcriptionibus frequens & locuples, in rerum perſcrutanda natura, exprimendisque affectibus perſpicax, in moribus judicandis argutus, atque in omni oſtentanda doctrina verſatilis, quem Coſmographum, quem Aſtrologum, aut Mathematicum, aut Philoſophum, dum eum legimus, deſideramus? Quis enim de rebus, in quas incidit, aut affectat, ſubtilius & accuratius diſſerit? Magnus profecto eſt Maro, magnus Lucanus: Adeoque prope par, ut qui ſit major, poſſis ambigere. Summis enim uterque eſt laudibus eloquentiae cumulatus. Dives eſt & magnificus Maro: hic ſumptuoſus & ſplendidus. Ille maturus, ſublimis, abundans: hic vehemens, canorus, effuſus. Ille venerabilis pontificio modo quadam cum relligione videtur incedere: hic cum terrore concitatius inperatorio. Ille cura & diligentia cultus: hic natura & ſtudio perpolitus. Ille ſuavitate & dulcedine animos rapit: hic ardore & ſpiritu complet. Virgilius nitidus, beatus, compoſitus: Lucanus varius, floridus, aptus. Ille fortioribus telis pugnare videtur: hic pluribus. Ille plus roboris habere: hic plus terroris & acrimoniae. Illum grandi tuba uti, & horriſona dixeris: hunc fere pari, ſed clariori. Tanta denique eſt huic cum illo affinitas, & in diverſitate praeſtantia, ut cum ad illam Maronis divinitatem acceſſerit nemo, tamen niſi ille priorem locum apud nos occupaſſet, hic poſſideret. Vale jam, Reverentia digniſſime Domine, & mancipiolum tuum ſolito patrocinio & amore proſequi ne gravere.

ALDUS ROMANUS

MARCO ANTONIO MAUROCENO

Veneto & Equiti Clariſſ. S. P. D.

Omneis libros, qui induſtria noſtra excuſi exeunt in manus hominum, aliqua epiſtola, quae ſit tanquam eorum argumentum, amicis, iiſque doctiſſ., nuncupare ſtatuimus. Quare Anneum Lucanum hiſce characteribus noſtris in tuo nomine publicamus, Eques Inclyte. Tum quia tuum mihi Lucanum & antiquum & correctum, ut eo exemplari uterer, & benigne & humaniter commodaſti; tum etiam quod cum Lucanus bella terra marique à Romanis inter ſe geſta ſic ſcripſerit, ut Oratoribus magis, quam poëtis adnumerandus videatur; & tu exercitibus, S. V. una cum Imperatoribus ſumma laude olim praefueris, oratorque doctrina & eloquentia ſingulari à Senatu tuo ſapientiſſimo ad ſummos Chriſtianorum miſſus fueris, haec tibi maxime convenire exiſtimavimus. Adde, quod Lucanum propter ejus orationes ſublimes, & concitatas, eſſe tibi ſcimus valde familiarem. Munuſculum vero hoc noſtrum gratum tibi fore putamus, & quia tu es humanus, & quia ipſe liber dignus, cum propter plurima, tum etiam quia commodius in manibus ſua parvitate haberi poterit. Vale.

JODOCUS BADIUS

Aſcenſius Auguſtino Serapto Presbytero venerando: viroque literatiſſimo: & muſis cultioribus ornatiſſimo. S. D.

Ecquae, Auguſtine ſuaviſſime, hominem variis negotiis diſtractum premunt ſubinde vel ſermonis inopiae: Ecce qui literas aliorum infantiae interdum vendito, cogor nunc, cum aliud non occurrat, te virum lepidiſſimum & mortalium urbaniſſimum ruſticano illius comici affari alloquio. Quamquam haec inter nos nuper notitia admodum eſt: tamen vel virtus tua me, vel vicinitas (quod ego in propinqua parte amicitiae puto) facit, ut te audacter compellem: precerque familiariter, uti hos novitios in M. Annei Lucani Pharſaliam: non dico commentarios plenos: ſed puerileis fere conſtructus ac ordines; ſub illuſtriſſimi Salutiarum principis liberorum, qui tibi conſultiſſime crediti ſunt, feliciſſimis auſpiciis in publicum prodire ſinas. Quod ſi lubentius proprio ac illorum numine occurris, non eſt quod iſtinc diffitear, quum vel nominis tui auſpicatiſſima dexteritas mihi ſummi fuerit inſtar praeſidii. Quidem vel Auguſtino auguſtius: vel Serapto magis ſeraphicum ac ultra mundanum in terris ſuſpiciam: Suſcipe igitur multis, ſed in aliud (quando nunc ſerum eſt) tempus cruciandas obeliſcorum lituris tenellas in Pharſaliam explanatiunculas: caſque tua Harpe & ſpeculari clypeo ab invidorum ſaxificis aſpectibus vindica. Quibus ſicubi dormitaſſe videbor, bonis tamen vel in tanta brevitate Demoſthenicis uſus lampadibus cenſebor. Quod non arroganter: ſed fiducialiter dictum exiſtimes: ne penitus cenſorino illo Catonis ſale defricandus judicer: quo Aulum illum nugatorem, qui culpam deprecari quam ea vacare maluit, apud A. Gellium perfricuit. Nam ſi quaerant, quis me coegerit tam imformeis urſos, dico tam ſuccinctas commentationes edere: Reſpondeas is, qui in ſimplicium eruditionem jam pridem nos impellit, amor. At ſi quis prohibuerit prolixiores comminiſci: Dicas quod & rei utilitas: ne aut doctis inventorum meſſem ſubmetam, aut feſtinabundos ad altiorem lectionem prolixitate deterream: praeſertim cum in hiſtoriarum narratione, & vocabulorum declaratione tam diligens tamque doctus praemittatur Sulpitius, & immenſa quae me fere obruunt negotia, ita ut in nullum accuratius exerceant mortales Pythagoricum illud, ſive praeceptum ſive adagium voces. *Oneratis ſuperimponendum onus, deponentibus non committendum.* Utcunque eſt, boni conſules, Auguſtine optime, & veſtro utriuſque nomini nuncupatas lucubratiunculas defenſabis. Vale. Ex chalcographia noſtra ad decimum kalendas Januarias Anni ſalutis noſtrae Milleſimo quingenteſimo ſexto.

Digitized by Google

DEDICATIONES.

PETRUS DE PONTE

Caecusbrugenſis perſpicaci Viro Domino

ROGERIO BALMO

Invictiſſimi Regis Francorum cauſidico, in Jeſu, qui via, vita & veritas eſt. S. P. D.

Pluſculos ab hinc dies, aequiſſime rerum moderator, ubi Cordubeae Scaturiginis ejuſcemodi profluvio demerſus, vix tandem nec niſi multo cum cortice nando ebuliſſem, ac tutum echinulos gremio geſtans per orbitarum Salebras errabundus diſcurri, animo crebrius volvens, cuinam potiſſimum noſtra haec ſagenatiuncula, velut in hujus palmigeri paſchatis xeniolo, conferri poſſet: demum viaticis opidoque anhelantem tui vivarii meliorum piſcium copia habundantis recordatio ſubiit. Nec mora. Tuis finibus erinaceos, ut una cum tuis ſinonibus, quos Delphinas appellant, educentur, caſſicula noſtra profudit. Aenigmatiſtem ago, quod mihi plus quam Oedipodes ſagire enoteſcis. Licet autem, cum ad te haec frivola, Siculis gerris, ut ajunt, inaniora mittam, argutis oloribus anſer obſtrepere, Melſigenem Codrus affari, & Apollinis in aurem ſus grunire merito cenſear; temeritatis tamen vicio veniam impartitum iri, quo forſan impudentior ſum, expoſtulare auſim: Quamquam enim tuae claritudinis fulgorem Chimeriis obvolutus tenebris intueri uſurpo; ipſe tamen (ita mihi Dii proſpere faxint) nec Marſiae inſolentem audaciam, nec Narciſi arrogantiuſculos faſtus comminiſcor; quandoquidem cornicum lumina praefigi, ſexagenarioſque de pontibus abjici, nepharium eſt; tu vero noſtras prope miſſelaneas lucubrationes creta & carbone nonnihil momo perſpicacius notare potes; utpote qui Gordii nodos quotidie revincis, laberintho inextricatas ambages reliquis caecutientibus reſeras; nec ſecus tua atque Delphici patris orſa, omnium auribus vulgo precioſe hauriuntur. Sed quid de Carthagine Cylicus? Lycurgi indagines, Socratis Olympii ſcita, Platonis Phraſes, Demoſthenis facundiae, Catonis cenſa, denique & Tullii, & omnium, qui Pallados ubera medulitus lactuerunt, acrimoniae, in te uno pariter recondita creduntur. Quicquid ergo penſi hoc noſtro labore exantlatum eſt, tui nominis admirandae ſublimitati totum dedicatur, hilarata manu ſuſcipias, vigilante oculo perlegas, & amico pectore adamuſſim examines, obſecro. Noſtra haec commentariola non tibi, ſed neotericis Minervae tyronibus duntaxat accommoda, ſuſque deque ferre potes, (ingenue fateor) ut qui Minoe Criticior, Argo vigilantior, & Solone moderatior nuſquam non habearis, ſed quod rerum precioſitati detrahitur, fido animi deſiderio compenſari, aequum eſt. Non enim lucubratiunculam hanc tantum, ſed & ipſum cordis penetral, & eo, ſi quid amabilius eſt, totum tibi dedo. Ad Mecenatis gloriam proximius, ſi in me naſturcium ederis, accedes, veliti parmam, & arcui nervum adipiſci tua commendationis opera facile poſſis. Vale in cruce domini noſtri Jeſu Chriſti, in qua nos gloriari oportet. Ex noſtra pergula litteraria, Anno Domini Milleſimo, quingenteſimo undecimo, quarto Kalendas Apriles.

PHI-

PRAEFATIONES ET

PHILIPPI BEROALDI

Bononienſis Parrhiſiis bonas literas profitentis in Pharſaliam Lucani Commentarii ad primarium Senatus Parrhiſienſis principalis Praeſidem.

Facturus in Lucani poëtae Pharſaliam Commentarios, contextum rerum ſummatim & argumentum operis ſtrictim referre conſtitui, ne illotis (ut ajunt) manibus interpretationem videar inchoare. Julius itaque Caeſar cum Bibulo conſul factus ſocietatem cum Craſſo & Pompejo iniit, ne quid ageretur in republica quod diſplicuiſſet ulli è tribus, ſuamque filiam Juliam Pompejo deſponſavit. Mox ex omni provinciarum copia Gallias potiſſimum elegit, quas novem annis perdomuit. Interim cum Julia uxor Pompeji deceſſiſſet, ſimultatis ſuſpitiones inter Caeſarem & Pompejum oriri ceperunt, & M. Marcellus retulit ad ſenatum, ut Caeſari adhuc Gallias obtinenti ſuccederetur ante tempus, & ne abſentis ratio in petitione conſulatus haberetur, quod jam Caeſar per plebiſcitum impetraverat. Commotus itaque hac re Caeſar defenſores ſibi tribunos & in primis Curionem ingenti mercede paravit, quos cum urbe ejectos intellexiſſet, omniaque ad ſuam dignitatem opprimendam agi videret, tranſivit in Italiam, & primo impetu cepit Ariminum & Picenum. Umbriam atque Hetruriam regiones Italiae occupavit, pulſoque ex Italia Pompejo Romam iter convertit: mox profectus in Hiſpaniam Afranium, Petrejum, ac Varonem Pompeji legatos devicit. Maſſiliam ſubegit. Hinc urbe repetita Pompejum in Macedoniam tranſgreſſus apud Dyrrhachium obſedit, ad extremum Pharſalico praelio fudit, & fugientem in Aegyptum perſecutus, ut occiſum deprehendit, cum Ptolemaeo rege ſibi quoque inſidiante bellum geſſit, quo victor Caeſar regnum Aegypti Cleopatre permiſit. Deinde omnibus reliquiis Pompejanarum partium ſubactis imperium occupavit, dictatoremque perpetuum ſe fecit. Titulus operis eſt Pharſalia. in Pharſalicis Theſſaliae campis victus eſt Pompejus. Authores ſunt Sueton. Plutarchus & Appianus, & ipſe Caeſar in Commentariis Bellorum Civilium.

PRAEFATIUNCULA,

Ex Editione

G. VERSELLANI.

Juſſus ego in hanc Lucani Pharſaliam adnotationes ſcribere, ſum ex induſtria diu reluctatus, quum intelligerem his edendis operam, eamque impenſiſſimam dediſſe viros clariſſimos, eruditiſſimos, & in hoc genere quem ego longe ſcio & expeditiores, & magis exercitos, quibus ob ingenium, ſtudium atque doctrinam, hoc jure tribuerim, ut his addi nihil diminui aut immutari poſſe recte reputem. Si quid tamen fuero conatus, ut interpres magis quam adnotator culpam (ut dicitur) in hac parte

parte deprecor omnem. Cum id neque arrogantia ulla, cujus etiam ſuſpitio moribus meis abeſſe poſſit. Sed aut neceſſitate (cui etiam dii cedunt) ſuadente aut quovis alio argumento, ut eſſet in quo elaborarem otioſus alioqui nimis id quomodo libet aggreſſus, ea tamen fretus fiducia, ut peritiorum judicio (quibus vigilias has noſtras qualeſcunque gratas fore confidimus) ſi non laudem, lectionem tamen utcunque (modeſte loqui lubet) mererentur. hoc igitur quicquid eſt (quoniam & nos manum ferulae ſubduximus) aequi bonique conſulant percelebres viri ingenuique adoleſcentes in primis optem. Sed rem ipſam aggredi expedit.

Ex Editione Simonis Colinaei, Pariſ.

DE

MARTINO BESARDO,

Lucani correctore, H. Suſſannaeus.

Complexa bellum carmina civicum
Si noſſe geſtis, in populos data
Autore Lucano revolve,
Quem capit una manus, libellum.
Mendo ſcatebant innumerabili,
Seu cuſa quondam Pariſiis forent,
Sive illa Lugduni, ſagaci
Sive Italo, populove Rheni,
Beſardus omnem ſedulus eluit
Labem, notato ſcilicet ambitu,
Aut orbe verborum venuſto,
Riteque commatibus locatis.

THEODORUS PULMANNUS

NICOLAO ROCOCCIO,

Conſuli Antverpiano, viro clariſſimo, S. D.

Exitiale & execrabile malum Reipublicae civile bellum eſſe, vir Clariſſime, omnes omnium ſaeculorum hiſtoriae palam teſtantur. Eſt enim mare, Ilias, & Lerna malorum. Nota eſt Marii & Sullae deteſtanda tyrannis. Hic nobilitata crudelitate Remp. Romanam oppreſſit, ut nemo, illo invito, nec bona nec patriam, nec vitam retinere potuerit; ille ferocitate. Quantam Caeſaris, & Pompeji bellum toti fere orbi calamitatem attulerit, nemo eſt, qui ignorat, ſi modo primoribus, ut ajunt, labiis veterum ſcriptorum libros deguſtarit. Quid noſtrae aetatis recentem Monaſterienſium factionem & motum commemorem, qui fame coacti, horrendorum filiorum carne veſcebantur? quid multorum aliorum funeſtam cladem & cruentam ſtragem? Quid enim? num florentiſſimum Galliae regnum, inteſtinis odiis, & mutua civium caede flagrare tuti, ſecurique ſpectavimus? Haec nefanda

** mala,

mala, ut à noſtris cervicibus Deus Opt. Max. depelleret, pacis amantiſſimos, Reip. Antverpianae gubernatores dedit, & te intra paucos annos quinctum Conſulem conſtituit; qui omni cogitatione, curaque in eam incumbis; qui totius onus magna ex parte ſuſtines; cujus dictis atque juſſis optimates, totusque populus pronis animis benigne paret, in quem omnium civium oculi intenti; quod comitatem gravitate, juſtitiam aequitate, & magnanimitatem ſingulari quadam modeſtia ita mitiges, ut malevoli, & invidi, velint, nolint, veris te laudibus ornent, & efferant. Merito igitur, qui in hac praeclara Rep. ab optimis & ornatiſſimis viris hactenus prudentia, maturoque conſilio adminiſtrata, plurimos annos tranquille & placide vixerim, hanc meam opellam, quam ſubjectivis horis ab opera manuaria vacuus in reſtituendo Lucano impendi, qui varium & incertum belli eventum eleganti hypotypoſi deſcripſit, tibi, Vir Clariſſime, dedico, ut tenui hoc munuſculo meam erga te obſervantiam teſtificarer; quod ſi tibi non diſplicuiſſe, ſed grato animo de me, tui obſervantiſſimo, ſuſcepiſſe cognovero, votis meis abunde ſatisfactum arbitrabor. Vale Kalend. Jan. Anno CIƆIƆ. LXIIII. Antverpiae.

AD

L E C T O R E M.

Librorum, quibus uſi ſumus, notae.

C. Corſendoncenſis collegii liber.
V. Vetus meus.
P. Chriſtophori Plantini, quem mihi dono dabat Kalend. Januariis, an. CIƆ. IƆ. LXIIII.
L. Collegii S. Jacobi apud Leodienſes miurus.
O. Cornelii Gualteri.
G. Ejuſdem oblongus, in quo verſus ƆCC. XCI. libri noni, & reliqui omnes deſiderabantur.
F. Ejuſdem fragmentum, liber parvus, acephalus, & miurus.
H. Hadriani notae ex veteri libro.
R. Roberti Stephani editio an. M. IƆ. XLV.
M Chriſtiani Egenolphi editio an. M. IƆ. LI. cum ſcholiis Joan. Sulpicii & Annotationibus Jacobi Micylli.
A. Liber bibliothecae illuſtriſſimi principis Friderici Comitis Palatini Rheni, ex quo varias lectiones ad me miſit Gerartus Falkenburgius accurate deſcriptas.

T. P.

OR-

Digitized by Google

DEDICATIONES.

ORNATISSIMO, AC DOCTISSIMO VIRO

D. JOANNI HOECHLANDO,

V. I. Doctori, Decano Eccleſiae Imp. D. Virginis Ultrajecti, & Conſiliario Roman. M.

LAMBERTUS HORTENSIUS,

S. P. D.

Cum annis hinc quatuordecim, Vir Ornatiſſime, noſtri Commentarii in Aeneida Vergilian foelicibus avibus in hominum manus exiiſſent, videbam quanto plauſu tam ab eruditis, quam à ſemiliteratis excipiebantur: cum ob alia, tum propter utilitatem qualemcunque, quam ex iis percipiebant. Et quanquam univerſa ad ſtudioſos pervenit, & nihil emolumenti ad autorem dimanavit, gaudebam tamen ex animo, quod littus non araſſem, nec ſemen in mare jeciſſem. Ut enim bonus agricola, non perinde ſibi, atque poſteris ſuis ſaepe, & alteri ſeculo, ſerit, plantat, ponit arbores, & inſerit; ita mihi quoque eos Commentarios ſtudioſis, & poſteritati ſcripſiſſe viſus fui. Enimvero nobis non naſcimur tantum, ſed amicis etiam, imo omnibus mortalibus, ſi modo proverbium illud vetus verum ſit, ***homini hominem Deum eſſe.*** An non eſt id, homini hominem Deum eſſe, qui ſingulari beneficio juvat alios in conſociatione humana? haud aliter, quam ut Dei proprium eſt, juvare beneficiis res mortalium? ad cujus exemplum imitandum omnes naſcimur. Hinc accidit, cur veteres, iis, qui mortales aliquo invento juviſſent, divinos honores detulerunt. Hinc vini, frugum, legüm, aliarumque rerum autores, quod aliquam commoditatem, & uſum mortalibus attuliſſent, pro Diis colere coepit rudis antiquitas. Quin & beluas quaſdam ob eandem commoditatem coluêre: quemadmodum Aegyptii ciconiam, quod ſerpentes arceret, & conficeret ſtatis anni temporibus. Sic Romani, ob ſervatum Capitolium, anſerem venerati ſunt. Hinc Solem, & Lunam propter beneficia ſua, quaedam gentes pro Diis habuêre. Sed quoniam plurima beneficia, ut ait Cicero, homini ab hominibus ſolent oriri, & Dei proprium eſt, vel ſervare, vel benefacere: idcirco, qui in gravi periculo ſuccurrit, quive ingenti quopiam beneficio afficit, quoniam Dei quaſi beneficio fungitur, ei, cui prodeſt, Deus dicitur extitiſſe. Itaque, quantum illis Commentariis nos omnibus in univerſum ſtudioſis beneficii contulerimus, ipſi judicent. Cum autem ad iſtum modum in hominum manus exiiſſent, fuerunt, qui vocis ſuae claſſico ad ſimilem operam Lucano ponendam me animârunt. Detrectabam aliquandiu laborem, cum ob alias cauſſas, tum quod nonnullos in eo diligenter deſudaſſe viderem: ſed haud ſcio, an ſatis. Itaque tandem eorum improbitate victus, quaſi reſtitans ad opus aggrediendum attractus fui. Et quamvis quotidianis curis pluſquam ſatis obrutus eram, eo tamen libentius laborem ſuſcepi, quo magis animum meum

ab Iconomachorum furore tantiſper avocarem, (coeperat enim is omnibus his regionibus jam tam paſſim graſſari, quamvis apud nos id temporis nihil novatum fuit) ne audirem, neu diſtringerer iis, quae mentem à ſede ſua ſubmoverent, & cruciatum inveherent. Cum autem jam ad umbilicum perventum eſſet, in altero tumultu, multò priori tempeſtate ſaeviori, pene cum domino ſuo in tragica illa calamitate oppidi Nerdae, & ruina lucubrationes iſtae periiſſent, Deus ex improviſo apparuit, & nos ſervavit. Porro cum apud me reputarem, cuinam, Opere tandem conſummato, noſtros labores dedicarem potiſſimum, tu in primis Vir Ornatiſſime, occurrebas, dignus unus, in cujus nomine exirent. Etenim, eccujus merita in me tanta extant, quanta tua? Tu me ante aliquot annos ad communem menſam honorifice invitaſti, tu me extorrem, & omnibus bonis exutum à barbaris militibus, hoſpitio, domo, & menſa excepiſti, & ſumma cum humanitate foviſti. Poſſem hic in tuas tum virtutum, tum dotium laudes expatiari, niſi vererer, ne immodica earum acroamata aſſentationem magis, quam purum animi candorem ſpirare viderentur. Quid te ad apicem collegii Imp. religionis provexit? eruditio: quid te in Senatum R. M. allegit? eruditio, & ſumma prudentia: quid te ad faſtigium V. I. evexit? eruditio. Non hic enumero alias animi tui dotes, magnificentiam, liberalitatem, pietatem erga tenues, & eruditos viros. Praetereo incredibile ſtudium, & multarum rerum lectionem, in primis, hiſtoriarum, quarum inexplebilis eſt aviditas. De poëtae laudibus amplificandis hîc ſuperſedeo, quae adeo magnae ſunt, ut noſtra praedicatione illuſtriores reddi nequeant. Itaque ad noſtras Lucubrationes exornandas, Vir Ornatiſſime, non modice faciet nominis tui ornamentum. multoque commendatiores in hominum manus ſunt exiturae. Vale religionis, & ſtudiorum decus, & ſplendor, ex Ultrajecto, anno M.D.LXXIIII.

IN

M. ANNAEI LUCANI

RECENSIONEM AD GENEROSUM ET ILLUSTREM

DN. CAROLUM,

Baronem à Zerotin, Dn. in Nameſt, Roſſitz &c.
Dominum ſuum clementem,

GREGORII BERSMANNI

PROOEMIUM.

Cum omnem humanae ſapientiae conſummationem philoſophiae profeſſione contineri conſtet; tum illud minime obſcurum eſſe arbitror vel mediocriter in bonarum literarum ſtudio verſatis, quae in philoſophia extant, ea in poëtarum ſcriptis abdita

Digitized by Google

abdita reperiri univerſa: tametſi illa quidem in aliis minus appareant, in aliis magis ſint conſpicua, pro rerum ſcilicet, quas ipſi tractandas ſuſceperunt, conditione non unâ & eàdem. Itaque ſicut poëtas aliqui aetatibus diſtinxerunt, ita eorundem à materia (ſive ὑπόθεσιν illam quidem cum Graecis, ſive cum ſcholis ſubjectum, ſive denique cum iis, qui accuratius locuti fuêre, argumentum malis appellare) certa fecerunt genera. Ac primum quidem illorum, qui res ſacras ac myſteria tractarunt, quae communi θεολογίας appellatione continentur: in quorum ordine primas ferunt Orpheus & Amphion, cum tanta operum divinorum admiratione, ut eos carminum ſuorum ſuavitate ſylvas & ſaxa attraxiſſe, brutisque mentem indidiſſe, non temere proditum ſit. Hanc poëtarum theologorum familiam ſecuta eſt alia philoſophica eorum, qui partim naturae obſcuritatem & cauſarum cognitionem verſibus illuſtrarunt; quod apud Graecos fecerunt Empedocles, Nicander, Aratus: apud Latinos Lucretius, Macer, &c. Serenus Sammonicus, & alii complures: partim vitae & morum doctrinam expoſuerunt, traditis praeceptis vel de reipub. adminiſtratione, quo nomine celebres ſunt Solon & Tyrtaeus: vel de rei familiaris cuſtodia, de qua inter alios Heſiodus praeclare ſcripſit, hujuſque exemplo Maro noſter Georgica conſcripſit: vel de vitae denique communis ratione, cujuſmodi praeceptionum auctores laudantur Phocylides, Theognis, Pythagoras. Ad has duas poëtarum tribus acceſſit tertia res geſtas canentium, cum heroum, quas principes poëtarum Homerus, & Virgilius ad coelum laudibus extulerunt: tum ſuas, quarum narrationem inter elegiographos coryphaei Tibullus, Propertius, Ovidius proſecuti fuêre. Viſum enim nunc fuit, ex qualibet poëtarum gente nominare aliquos, cum recenſere ſingulos hujus neque loci ſit, neque temporis. Haec igitur de poëtarum familiis hactenus commemorata cum ita ſe habeant, de ſummorum quoque virorum atque utriuſque literaturae parentum conſentiente judicio & ſententia: venit mihi in mentem mirari, quid vulgus Grammaticorum moverit, ut Lucanum è poëtarum numero excluderent: quorum ſane χείσιν ἄκεστον, in poëtae ipſius perſona more ſuo cavillatus Martialis fecit:

Sunt quidam, qui me dicunt non eſſe poëtam,
Sed, qui me vendit, bibliopola putat.

Verum age videamus, quae res illos in hanc adduxerit perſuaſionem. Quia, inquiunt, hiſtoriam conſcripſit. Mirum vero ſi ignorant hanc ipſam epicis poëtis eſſe pro argumento, quam cum aut adumbratam, aut novis illuſtratam coloribus alia facie oſtendunt, ex hiſtoria certe conficiunt poëma: quod exiſtimavit vir acerrimo judicio Julius Scaliger: neque aliud puto Quintilianum voluiſſe eo, quod hiſtoriam proximam eſſe poëtis, & quodammodo carmen ſolutum, pronunciavit. Sed objicient mihi grammaticorum iſtorum ſcholae auctoritatem contrariam ejus, cujus nomen praefert commentarius περὶ ποιητικῆς. Negat enim auctor ille poëtae munus eſſe, ea quae facta ſunt exponere, rerumque geſtarum veritatem attendere, ἀλλ' οἷ' ἂν γένοιτο, καὶ τὰ δυνατὰ, κατὰ τ' εἰκός, ἢ τὸ ἀναγκαῖον, h. e. cujuſmodi ea geri debuerunt aut potuerunt, ita ea facta dicere, propoſito ante oculos veriſimili, aut neceſſario; ut nimirum ea geſta eſſe perhibeant, quae geri veriſimile fuerit, aut quae poſitis ſuperioribus neceſſitate quadam conſecutionis geri debuerint. Itaque

hiſto-

Digitized by Google

hiſtoricum à poëta, quicunque ſane fuerit auctor ille, ſejungit, non oratione, vel certa numerorum moderatione aſtricta, vel ſoluta, vacuaque à vinculis pedum (neque enim ſi quis Herodoti ſcripta in verſus certaſque menſuras redigat, idcirco illa hiſtoriae nomen arbitratur amiſſura) ſed eo, quod alter res geſtas narrat, ut geſtae ſunt, cum fideque ſe gerit: alter ut fieri debuêre exponit, variando eventum illarum, omniaque ad id quod oportuit redigendo. Haec ille. Ego primum quid auctoritati ſine certo auctore tribuam, non invenio: deinde cum Scaligero reſpondeo, ut Lucani opus meram faciamus hiſtoriam, omnino illud à Livio differre oportere: at qua re differret? certe verſu. Sed opponimus praeterea diſſentaneum à teſtimonio iſto ἀνωνύμῳ illius poëtae factum, qui Platoni maxime divinus; Ariſtoteli, quem nonnulli commentarii iſtius auctorem ſuſpicantur, non modo ſummus videtur, ſed qui ſolus poëta optimus debeat appellari. De hoc igitur ut quod res eſt, videamus, quodnam obſecro Homericae Iliados, quod Odyſſeae argumentum eſt, nonne hiſtoricum? Atque ut de illa prius aliquid verborum faciam, quantum quidem ad hujus diſputationis rationem videbitur neceſſarium, non modo deſcriptio ipſa belli Trojani, enarratio quaedam eſt hiſtorica, id eſt, rerum geſtarum expoſitio: ſed & hiſtoriae leges in ea non prorſus neglectas eſſe animadvertas. Quarum prima ſecundum Ciceronem cum ſit, ne quid falſi dicere audeat: quaero ex vobis, apud quem ſcriptorum vel de bello ipſo, vel de iis, quae id anteceſſerunt, aut veriora aut vetuſtiora reperiantur plura? Etſi enim bello Trojano antiquior eſt expeditio Argonautarum, de qua verſibus relata nonnulla circumferuntur auctore Orpheo, qui expeditioni illi interfuit: tamen quam mutila illa quidem ſint, quam ob fabularum admixtionem obſcura atque incerta, res ipſa loquitur. Nec vero iis multo certiora ſunt Apollonii Argonautica, quippe quae aſperſione fabularum, & narrationum nimium à veri ſimilitudine abhorrentium, veritatem hiſtoricam paene obruunt. Verum in hanc partem major in Homero apparet prudentiae ac judicii circumſpectio, qui, ſecundum Horatii praeceptum,

- - *Ita mentitur, ſic veris falſa remiſcet,*

ut haud difficile ſit lectori non prorſus hebeti ambo ſecernere. Ita enim profecto eſt, ut Strabo de eo ſcripſit, quod fabulas ad morum formationem referens, veritatis magna ex parte rationem habuit, adhibito tamen interdum etiam mendacio: atque illam quidem amplexus, hujus inſertione, ducis inſtar, demulcet ac gubernat multitudinem.

- - ὡς δ' ὅτε τις χρυσὸν περιχεύεται ἀργύρῳ ἀνὴρ.

ſic ille veris eventis fabulas admiſcuit, ad condiendam quaſi atque ornandam elocutionem, non neglecto interim fine, qui rerum geſtarum explicatori eſt propoſitus. Ad hunc igitur modum Iliacum ille bellum, rem nimirum geſtam aſſumſit, idque fabularum commentis exornavit, nec diſſimili tractatione Ulyſſis errores expedivit. Non enim Homericum eſt nova fabularum portenta, quae à nullo vero dependeant, proferre. Nihil derogo nunc Dareti Phrygio, nihil hiſtorico Cretenſi, nihil ceteris belli illius ſcriptoribus. ſed hoc dico, quod mihi perſuaſum eſt, non extare

de

de illo ipſo ejuſque cauſis narrationem veriſimiliorem Iliade Homeri. Quod ante me ſenſiſſe ſimiliter, ac cenſuiſſe deprehendo antiquitatem, quae poëma illud non pro figmento poëtico, ſed pro narratione habuit hiſtorica. Itaque more receptum apud antiquos cognovimus, ut non modo in feſtivitate panathenaica verſus Homerici alternis canerentur à cantoribus, qui ῥαψῳδοὶ dicti fuêre: ſed etiam epulis atque conviviis, tam ſacris, quàm prophanis, ex iiſdem recitationes rerum, à priſcis heroibus geſtarum, adhiberentur. Jam quod ad deſcriptiones attinet regionum, quae & ipſa inter hiſtoriae leges eſt, nullam invenies exactiorem, nullam antiquiorem Geographiam, quam Homericam. Hoc ita ſe habere teſtantur ſcientiae illius artifices, quorum plerique Homeri inſtiterunt veſtigiis, magna cum auctoris ſui commendatione, quippe qui non ſolum Graeciam ſuis diſtinctam populis, urbibus, & regionibus, deſignavit: ſed & finitimae Aſiae provincias pleraſque omnes, tum Europae magnam partem deſcripſit, nec non remotiores Aegypti, atque Africae fines attigit. In temporum ordine fortaſſe requiras aliquid: ſed quae fuerunt, quaeſo, vel poëtae ſeculo, vel quod illud anteceſſit, belli Trojani tempore, chronologica? aut quid Graecorum hiſtoriae produnt vetuſtius expeditione Argonautica, & excidio Ilii? Unde igitur ille rationem iniret temporum, cum nondum eſſent Olympiades, per quas illa ſupputare deinceps coeperunt? Sed non eſt, ſi modo Horatii artem ſequendam ducimus, quod accurationem illam in poëta deſideremus, qui, ut ipſius verſus huc adſcribamus:

Nec reditum Diomedis ab interitu Meleagri,
Nec gemino bellum Trojanum orditur ab ovo,
Semper ad eventum feſtinat, & in medias res,
Non ſecus, ac notas, auditorem rapit: & quae
Deſperat tractata niteſcere poſſe, relinquit.

Quis vero perſonas ſingulas, quis familias, quis gentes, quis nationes, quae Trojanis iverunt ſuppetias, ut patria, ita & lingua, & moribus, & habitu inter ſe diſcrepantes atque diverſae, hoc poëta expreſſit accuratius? Mitto nunc in rebus magnis memoriaque dignis expoſitiones cauſarum, conſiliorum, actorum, eventuum, quae omnia hiſtoricae eſſe conſiderationis, quis negaverit? mitto plurima ad pietatem ac religionem ethnicam, ad rationem civilem, ad gubernationem domeſticam, ad vitae denique communitatem pertinentia, ab Oceano illo ſapientiae, à quo & philoſophorum diſciplinae, & omnis generis artes dimanarunt atque deductae ſunt, relata: non enim noſtri propoſiti eſt poëtae hujus laudes perſequi, quas ad tempus magis oportunum reſervamus. Quod autem praeſentis inſtituti ratio poſtulavit, quodque hactenus ſedulo operam dedimus, demonſtrando non modo argumentum Iliados eſſe hiſtoricum, ſed etiam in ejuſdem tractatione leges hiſtoriae à poëta non oſcitanter praeteritas eſſe: idem de Odyſſea planum facere nobis in promtu eſſet, niſi epiſtolae modus prohiberet. Etſi enim in errorum Ulyſſis explicatione aliquanto plus fabularum inſeruit, quam in Iliade, cum propter Ulyſſem, cujus caſus mirabiles, & pericula paene fide majora, illo opere commemorantur; tum propter iter ipſum, per quod terra marique deducitur, ad quod omnino θεῷ ἀπὸ μηχανῆς, quaſi poëtico quodam praeſidio, opus ei erat: tamen nec fabulae illae prorſus

ſus

ſus hiſtoriae expertes ſunt, & propter crebras μυθολογίας doctrinae inſerviunt. Quid? quod neque primi illi hiſtorici, ac naturae rerum deſcriptores, à fabulis abſtinuerunt, quod & Strabonis teſtimonio, & Graecorum commentariis comprobatur? In quibus non modo hiſtoriae verae, ſed etiam rerum natura involucris fabularum ad eum modum obſcurata eſt, ut utraque paene in fabulas abierint. Atque de his quoque in praeſentia ſatis. Quamobrem cum hiſtoria, id quod poëmatum Homericorum exemplis hactenus demonſtratum eſt, argumentum poëtis ſuppeditet, non video, qua ratione Lucanus, cujus patrocinium hac qualicunque praefatione ſuſcipiendum duximus, è poëtarum ſegregetur numero. Sed rurſus inſtet aliquis, magnam eſſe in utroque poëta, ſi tractationem ſpectes, diſſimilitudinem, quando nimirum alter veris narrationibus fabulas admiſcuit, alter puram putam detexuit hiſtoriam, neglecta fabula, quae tamen poëmatis velut anima quaedam eſſe perhibetur. Difficile eſt, quod objicitur infitias eundo refellere, ſed tamen certum eſt, quid reſpondeam: & quidem ὕστερον πρότερον ὁμηρικῶς. Non me fugit ab auctore commentarii paulo ante memorati ἀρχὴν καὶ οἷον ψυχὴν appellari τὸν μῦθον τῆς τραγῳδίας. Hoc igitur ut haud invitus grammaticis dederim, ita viciſſim, quod ſpero, non gravatim mihi largientur, nimirum, quae ut vera narrantur, niſi cognita prius perſpectaque fuerint, defuturam omnino fabularum materiam, quarum origo omnis ex hiſtoria extitiſſe creditur. Quid? quod Lucanus bellum canendo civile, non modo vera narrat, quod hiſtorici proprium eſſe cenſetur, ſed & ficta interſerit nonnulla, ac fabuloſa. Neque enim, quae ab illo paſſim afferuntur conciones, ita habitae ſunt ab iis, quibus attribuuntur: ac figmentum eſſe poëticum imaginem patriae, quae ad Rubiconis amnem in ſomnis ſeſe offert Caeſari, nemo dubitat: & commentitia profecto ſunt, quae de Antaeo Terrae filio, deque excita ab inferis anima memorantur, & id genus alia complura. Verumenimvero, quicquid illi contradicant, poëtam (quod & Ariſtoteles indicat, qui hanc cenſuram majore & cum ingenii acumine, & judicii dexteritate exercuit, quam literatores iſti illiterati) non tam ficta facit materia, quam elaborationis & quaſi perpolitionis cura atque induſtria, multa undique accurate accerſens, & ad ornatum carminis ingenioſe comminiſcens. Hoc ita eſſe liquet de eo, quod Empedoclis, quem nihil finxiſſe ſcimus, verſus ipſe recitans, ὡς ἐποίησεν inquit ἐμπεδοκλῆς, poëtae videlicet appellatione ſummovens ipſum à verſificatoribus. Quamobrem, ut finis tandem ſit hujus diſceptationis, quae mea opinione proceſſit longius, cum ea, quae vere poëtam faciunt, elaborationis, inquam, verſuum, & perpolitionis diligentia, in hoc Pharſaliae opere, non modo appareant, ſed cum excellentia quadam emineant, non video, quo jure auctori illius nomen poëtae adimi poſſit. Quem cum hoc tempore, poſt multa editioni huic, non tam mea, quam eorum culpa, quibus curationis iſtius munus incubuit, allata hactenus impedimenta, tandem in publicum emiſſurus eſſem, viſum fuit, illum cum hoc quaſi emblemate diſputationis hujus, Carole Zerotine, ad generoſam nobilitatem tuam mittere; non ut munus meum, quod conſuetudine receptum eſt, ornarem verbis, ſed ut opinionem minuerem, quae ex grammaticorum perverſo praejudicio in hunc uſque diem multorum animis eſt infita. Etſi enim commenta delere dies exiſtimatur: tamen haec de Lucano, à multis retro ſeculis ducta perſuaſio, tam firmas apud pleroſque non contemnendae auctoritatis viros, radices egit, ut vix evelli iis poſſe videatur. De qua re mihi cogitanti

tanti

tanti im mentem veniebat dictum Galeni, quod de ambitionis nonnullorum pertinacia, in tenenda mordicus opinione ſemel concepta, his edidit verbis, οὕτως ἄρα δυσαπότρεπτόν τι κακόν ἐστι, ἡ περὶ τὰς αἱρέσεις φιλονεικία, καὶ δυσέκνιπτον ἐν τοῖς μάλιστα, καὶ ψώρας ἁπάσης δυσιατώτερον. Sed iſtos nunc miſſos faciamus, quorum vecordiam deplorare facilius eſt, magisque in promtu, quam quiritando corrigere. Et eſt enim ſuum cuique pulcrum, ſecundum proverbii ſermonem. Quod ad ſtudium & operam meam attinet, in emendando & ſcholiis illuſtrando poëta hoc, de eo judicium eſto penes illos, qui cognoſcenda ſibi iſta putaverint; in primis vero penes generoſam nobilitatem tuam, cujus inclyto nomini hoc qualecunque opuſculum dedicare volui. Te enim ſtudia humanitatis, & doctrinae eruditae, nimirum poëtices, quae omnis humanitatis, & ſapientiae magiſtra eſt, eximie colere, atque huic deditos ſingulari favoris benevolentia complecti, cognovi de narratione ephori quondam tui & praeceptoris Laurentii Circleri, viri bonarum artium cognitione, ac fidei, & virtutis laude praeſtantis, mihique propter vitae ſanctitatem, & doctrinae orthodoxae conſenſionem ac profeſſionem conſtantem, morumque ſuavitatem, & integritatem, & in convictu domeſtico per aliquod tempus cariſſimi. Atque hujus meae de generoſa, & illuſtri nobilitate tua praedicationis teſtem locupletem, atque omni exceptione majorem, nominare poſſum virum & oratorem optimum, quem ante ſemeſtre irreparabili cum reipublicae literariae jactura amiſimus, Joannem Sturmium; qui in Academia Argentinenſi in primis adoleſcentiae tuae annis operam bonis literis navanti, ac primum Aeneidos librum, poſt etiam orationem Manilianam de conſuetudine exercitiorum ſcholae illius publice recitanti, praeclarum diligentiae ac virtutis teſtimonium perhibuit programmatum ſuorum elogio honeſtiſſimo. Nolo enim nunc aliorum de inſigni eruditione tua, praeclara virtute, & in aetatis adoleſcentia prudentia ſenili, proferre judicia honorifica, quae & Galli & Germani operum ſuorum nuncupatione ad omnem poſteritatem teſtata fecêre: cum, quod Cicero de Catone dixit, unicus mihi Sturmius eſſe poſſit pro centum millibus. Quod ſi quis meo quoque teſtimonio inter viros tam praeclaros locus eſſe poteſt, ſuperiori anno non obſcuris indiciis ipſemet animadverti, quae de illuſtrium virtutum tuarum laudibus aliorum conſentiente praedicatione cognoveram: cum in aulam veniſſes illuſtriſſimi, atque ad omnia ſumma nati principis, ac domini noſtri clementiſſimi, quem honoris cauſa nomino, Joannis Georgii principis Anhaldini. Animadverti ego tum, poſtquam ex commendatione ephori tui paulo ante nominati ad generoſae nobilitatis tuae colloquium admiſſus eſſem, non modo mirificam erga omnem ſapientiam literatam amoris, & benevolentiae affectionem, ſed etiam cum in doctrina erudita atque linguarum plurimarum cognitione uſum non vulgarem: ut ceterarum virtutum tuarum nullam nunc faciam mentionem, quarum celebrationis ut minime me praeconem eſſe idoneum agnoſco, ita eam, quae tua eſt modeſtia, oneri tibi magis, quam voluptati futuram ſcio. Fuit autem mihi in comitatu tuo honeſtiſſimo Juvenum Italicae, & Gallicae linguae peritiſſimorum, in primis venerabilis, & admiranda canicies D. Andreae Leuvenklavii aulae tuae magiſtri, viri nobilitate literata, comi gravitate, virtute pia ſpectabilis, ac Graecarum literarum cognitione clariſſimi: cujus erga me ſtudii, & benevolentiae ſignificationem vix dici poteſt, quam gratam habuerim. Confirmavit omnino hujus viri in illo comitatu tuo praeſentia, meam de virtute tua exiſtimationem praeclaram, ac ſingularem, quod talum

*** te

te virorum conſuetudine, & familiaritate delectari perſpicerem. Sed ut ad opellam meam redeam, quam & propria animi inductione, deque ephori tui cohortatione ad generoſam nobilitatem tuam peculiari cum ſignificatione literarum mittendam duxi, minime dubito, quin lectio eorum, quae his decem Pharſaliae libris continentur, plurimum tibi voluptatis ſit allatura, neque nihil cogitationum jucundarum, & utilium ſubjectura de iis populis & regionibus, quas perluſtrando Germaniam, Belgium, Italiam, Galliam, Angliam, ut ceteras ſileam, indefeſſo peregrinationis literatae itinere,

Per varios caſus, per tot diſcrimina rerum,

ac terra marique exantlatos labores plurimos, peragraſti. Accipies igitur à me, Carole Zerotine, munuſculum hoc, leve illud quidem, ſi à vulgi opinione aeſtimes, non leve, ſi vel à labore meo, vel à judiciis eruditorum: atque ita accipies, ut & humanitate, & benignitate tua plurimis perſpecta dignum eſt, & non impar perſuaſioni de generoſae nobilitatis, & clementiae tuae erga me favoris propenſione. Quod ſi hanc operam ſtudii mei à clementia tua in bonam partem acceptam eſſe cognovero, calcar, mihi crede, admovebitur ad ſimilem elaborationis curam, & diligentiam in Horatio, & Papinio, quorum utriuſque manu exarati codices penes me ſunt. Quod reliquum eſt, precor aeternum Deum δωτῆρα ἐάων, ut illuſtrem nobilitatem tuam, felicitate, opibus, auctoritate, rebusque omnibus florentem, diutiſſime ſalvam, & incolumem eſſe jubeat, ad gloriam ſanctiſſimi nominis ſui, & incrementa eccleſiae, ac commoda reipublicae literariae, & ſubditorum ſuorum utilitatem, Amen. Ex veterum Soraborum metropoli, cui Serveſtae nomen eſt, A. D. XVII. Calend. VI leis Julianas, Anno Chriſti M. D. XIC.

AD

L E C T O R E M.

Quia animi ingenui proprium eſſe munus duximus, quod Cicero exiſtimavit, cui multum debeas, eidem plurimum velle debere, propterea non potui ſilentio praeterire nomina eorum, qui ad emendationem poëtae hujus de codicibus mihi accommodarunt ſuis. Cum autem quatuor praecipue in illo corrigendo libris manu exaratis mihi uti contigerit, primum ex patris ſui bibliotheca mihi donavit Ludovicus Camerar. Magni illius Joachimi F. cujus apud me memoria & acerba ſemper, & honorata eſt. Secundum accepi ex bibliotheca laudatiſſimae communitatis liberalium artium inclytae Academiae Lipſienſis. Tertium, à viro literatiſſimo, & ornatiſſimo Joanne Weidnero ſibi commodatum, ad me miſit doctrinae eruditae copia, facultateque eximia praeditus, humanitatiſque ac virtutis laude clariſſimus, D. Johannes Poſthius. Quartum, ex bibliotheca Fabriciana mihi obtulit vir doctiſſimus, & hiſtoriae, & poëtices cognitione praeſtans M. Petrus Albinus Nivemontius. Ex illis igitur codicibus varias lectiones aſteriſcis indicatas ad marginem annotavimus. Quarum vero (ſunt enim aſteriſci plures) exempla iſtic non offenderis, eas in Pulmanni V. L. libello ad finem adjecto inquires. Hoc volebam, benevole lector, neſcius ne eſſes. Tu vale. & his fruere.

IN

DEDICATIONES.

IN

M. ANNAEI LUCANI

PHARSALIAM

JOACH. CAMERARII

Προλεγόμενα διδασκαλικά.

Eadem, quae de aliorum autorum ſapientiae, & literarum monumentis demonſtrari ſolent ab explicatoribus, & nos de hoc libro videamus. Ac primum conſtat, omnem ſapientiam, & virtutem humanam conſummari iis ſtudiis, quae continet profeſſio Philoſophiae. Hoc enim propitii Dei donum eſt ad humanitatis cultum, & honeſtatem atque ſpeciem hujus vitae collatum. Quo omnes gratis animis uti debent, quisque ſuo loco, & pro parte ſua, ad gloriam, & honorem Dei. Si enim hoc non fit, quo praeclarior, & melior res eſt Philoſophia, eo abuſus eſt nocentior, & pejor. Ideoque & Paulus Coloſſaënſes monet, ut caveant, ne per Philoſophiam ab ullo fraudulente circumveniantur. Non enim certe utile, & ſalutare donum Dei ille damnat, ſed perverſam uſurpationem pernicioſam eſſe oſtendit. Cum autem ſecundum Ciceronem tripartita ſit Philoſophiae profeſſio: Nam & cauſſarum cognitionem, & morum doctrinam, & judicii atque ſermonis rationem, atque copiam illa complectitur, omnia haec in Poëtarum ſcriptis inſunt, atque comprehenduntur. Itaque hoc genus non immerito divinum ſemper habitum fuit. Nam eſt admirabilis haec carminum vis ac poteſtas, qua multa neque cogitata ſplendide explicantur, & omnia, quae oratione enunciari ſolent, ita illuſtrantur, ut nihil ſpecioſius fieri poſſit. De quo quidem plura in praeſentia dicere non libet. Eruditi autem hoc & intelligunt, & mirantur, in parvis, & magnis, gravibus, & levibus argumentis tantam eſſe hujus facultatis, quae Poëtice dicitur, excellentiam, ut quae excoluerit, ea jam humanarum affectionum modum exceſſiſſe videantur. Quod ipſi carminum autores, quos Poëtas vocamus, ſentientes, non ſibi ſua opera, neque ingenio, aut induſtriae ſuae, ſed Muſis, & Apollini, & Libero adſcripſerunt, Diis illis quidem commentitiis, ſed hac ſignificatione indicantes impetum mentis quendam, quaſi non jam humanae affectioni, ſed majori cuidam commotioni ſervientis. Ideoque & vates, & Muſarum ὑποφῆται illi appellati fuerunt. Atque de hac vi, & iſto inſtinctu ſi verba facienda eſſe viderentur, prolixa diſputatione opus eſſet, quam hoc tempore non putavimus inſtituendam eſſe. Cum autem omnia ea, ut diximus, quae Philoſophia continentur, in ſcriptis Poëtarum incluſa reperiantur, in aliis tamen alia magis eminent, pro argumenti ſuſcepti natura. Nam in quocunque genere rerum explicando Poëta verſetur, decerpit tamen ille & ab aliis quaſi floſculos de amoeniſſimis Philoſophiae pratis, & in operis ſui veluti coronam implectit.

Sed

Sed praecipua venuſtas, & maximus decor eſt judicii, & elocutionis. Quamvis enim ficta à Poëtis narrentur, ita tamen & componi cogitatione, & exponi oratione illa oportet, ut ſecundum argumentum, id eſt, quam Graeci ὑπόθεσιν vocant, omnia ubique congruant, atque conſentiant, & nihil uſpiam diſcrepet. In quibus eam vim atque facultatem elucere, neceſſe eſt, quam Graeci διαλεκτικὴν & ῥητορικὴν nominaverunt, ut & quid ex quo conſequatur, atque perficiatur colligendo, videatur, & copia atque ubertas, & elegantia in verborum electione, & compoſitione praeſtetur. Sed plerique moralem quaſi materiam informandam carminibus ſuis ſuſceperunt. Pauci quidam naturam rerum ſcrutari, & de illa vaticinari auſi fuerunt. Id quod vetuſtiſſimos Poëtas occulte, & δι' αἰνιγμάτων portentis quibuſdam fabularum excogitatis feciſſe conſtat. Nimirum ut abhorrentia iſta legentes, & audientes, aliud quaerere, atque elicere de illis cogeret. Quo loco quaeri poſſit, utrum Poëtae mendaces eſſe videantur? Ac condemnat illos quidem hoc crimine vulgi opinio, ſecundum quam factum eſt hemiſtichium, quod ab Ariſtotele recitatur, πολλὰ ψεύδονται ἀοιδοί. Sed revera non ſunt. Non enim ſtatim, qui fabulam comminiſcitur, ac recitat, is etiam mentiri dicendus. Neque eſt mendax nutrix, ſi vel blandiens alumno mel eſſe memoret cibum, quem ille averſatur, vel coercens improbulum minis, lupum adeſſe perhibeat. Non mentitur Aeſopus fabulas illas ſuas texens. Suntne igitur illa vera? Non ſunt. Sed quod à veritate abducitur, non ſtatim mendacium eſt: fictum, fabuloſum, ſimulatum, joculare eſt. Nam mendacium proprie falſitate continetur fraudulenta, & ad alterius damnum, aut malum deſtinatur. Quod cum à Poëtis non fit, quorum figmenta proſunt, etiam tantum abeſt, ut noceant, nullo modo mendaces hi vocandi ſunt. Et eſt memorabile, quod de Tragoedia Gorgiam dixiſſe ferunt: Imponi quidem ſcriptis illis vulgo hiſtoriarum falſitate, ſed ita, ut decipi utile ipſis ſit magis, quam non decipi. Quapropter à mendaciorum infamia defendamus Poëtas, qui nunquam ſapientiae nomen tueri poſſent, ſi vere mendaces perhiberentur. Sed de his in praeſentia ſatis. Atque his generaliter praemiſſis, veniamus ad mentionem noſtri autoris, ordientes de conſilio in hoc opere elaborando ipſius diſſerere. Inde enim facile apparebit, ad quam partem philoſophiae haec Poëſis pertineat. Apparet igitur Poëtam, in magno dolore mutati ſtatus civitatis Romanae, deſcribere voluiſſe hiſtoriam everſae reipublicae, ſimul ut indulgeret indignationi ſuae, quae in excelſis animis ob publicas clades vehemens exiſtere conſuevit, ſimul ut perſpecto maximarum rerum, & converſionis eventu, in eo populo, qui virtute, & vi bellica orbis terrarum dominationem ſibi peperiſſet, intelligeretur, quid & labefacere, & convellere magna & firma imperia poſſit, ac ſoleat. Itaque plane eſt hiſtoricus quidam finis hujus poëſeos, quippe cum inſtruat, & doceat, quae res communitates bene fundatas, & ſtabilitas impellendo concutiant, & diſſipando ſubvertant. Quae cognitio prudentiam hominum augere, & cautionem in poſterum, vel ſaltem in miſeriis fatalibus tolerandis non nihil conſolationis afferre poteſt. Cum & illa mutationum exempla conſiderantur, & praeſentia negotia ad narrationes, & memoriam vetuſtatis aeſtimantur, atque comparantur. Non enim Deus ſemper manifeſta vi regna urbeſque, ac populos impetit, ut cum fulmine, terrae motu, inundationibus aliqua loca vaſtantur, ſed haec ad rerum extremam perniciem aliquando, & rarius quidem, divinitus commoventur. Non autem nunquam eadem veluti perſtringentia vitam in terris ſigna quae-

Digitized by Google

quaedam ſunt inter homines quaſi praegnantis & ſurgentis eventus cujuſdam inopinati, & novi, atque mirifici. Ad quem conſpirare hominum ſtudia, & conatus jam incipiant, quibus veluti frena laxans Deus, ruere eos ſaepe permittit, & provocare magis atque magis iram ſuam, quae aliquantiſper quaſi minabunda in parte aliqua ſe oſtendens, tandem in univerſum corpus regni, aut civitatis graſſari pergit: Quod ipſum pietatem quoque non parum inſtruere poteſt. Non hinc quidem cauſſas aerumnarum, & calamitatum, atque etiam ſublevationis percipientem, ſed admonitum manifeſtis caſibus, ut illas ſtudeat invenire, & animadvertentem divinae irae curſum, & ſeſe in tutum conantem recipere. Sicut Chriſtus jubet, & de ficu, & de flaveſcente ſegete diſcipulos conjecturam facere de futuris, & animis eſſe attentis. Nam in humana ſapientia, neque vera origo miſeriarum, neque firma conſolatio reperitur. Itaque omnes ſibi innitentes, & freti ſapientia humana, ſemper horribiliter corruerunt. Et per opinionem virtutis turpiter occubuerunt, in deſperatione, & ira, & perturbatione mentis, ii, qui fortiſſimi videri voluerunt, ſibi ipſis violentas manus inferentes. Sed ut redeamus ad propoſitum. Sumſit hic Poëta quaſi materiam belli civilis, geſti inter Pompejum, & Caeſarem, conjunctos & cupiditatibus potentiae, & rebus laudabiliter geſtis, & propinquitate quoque. Nam ſocer Pompeji fuit Caeſar. Quo bello res Romana ſaepe ante tentata, & varie impetita, tandem funditus deleta, & in unius poteſtatem redacta, neque Reſp. amplius, ſed regnum deinde fuit. Hoc argumentum, de quo operi Pharſaliae nomen inditum, quod in campis Pharſalicis juxta Philippos, proelio commiſſo, victus, & fugatus Pompejus fuerit, hoc igitur decem libris, narratione luculenta, & magis hiſtorico, quam Poëtico filo pertexuit. Ut quidam etiam putarint, non poſſe eum vere Poëtam appellari, quod neque ficta ac fabuloſa deſcripſerit, & explicatione quadam oratoria uſus eſſe videatur. Sed Poëtam non tam ficta materia facit, quam elaborationis, & perpolitionis induſtria, multa undique alliciens ingenio Poëtae, & ad ornatum operis comminiſcens. Quibus hoc opus ad inſignem modum excellere conſtat, ut Poëtae eximium nomen autori adimendum non ſit. Non autem vel ipſe perfecit, vel perfectum ad nos pervenit. Nam in fine narratio deficit, & mutila eſt. Atque haec informata, & compoſita ſunt oratione numeroſa, quae carminum, & verſuum nomen habet. Cum autem expoſitionum aliae in genere actionis verſentur, quod δραματικὸν vocatur, aliae in genere narrationis, quod διηγηματικὸν, haec noſtri operis eſt miſta de utroque, Platoni δι' ἀμφοτέρων, ut Ilias, & Aeneis. Uſus autem eſt numeris dactylicis hexametris, qui verſus heroici appellantur, à Graecis proprie ἔπη: forma idonea ad rerum magnarum, & heroicorum negotiorum explicationem, hic autor, & effector horum, cujus in tali opere peculiare eſt nomen Poëtae, excellentiae quidem illud, nam cum multae ſint variarum artium effectiones, & opera, nullum eſt neque luculentius, neque melius his, quae verſibus, ſive carminibus exprimuntur, de mente, majore & praeſtantiore vi, quam humana eſſe videatur, incitata. Proprium autem eſt nomen M. Annaei Lucani. Quem accepimus gente Annaeum fuiſſe, cujus & Senecas, & ſtirpe Lucanum, ab Aquilio Lucano oratore. Romae autem operam bonis artibus dedit, praecipua familiaritate utens A. Perſii, cujus ſatyrae ut valde accuratae, & eruditae à doctis laudem magnam invenerunt. Uſus conſuetudine ipſius & Nero fertur, qui ſe Poëtices ſtudioſum perhiberi cuperet, ac contentione aemulationis offenſus ignominia eum affe-

 ciſſe.

ciſſe. Ita hunc odio inflammatum ſocium fuiſſe conjurationis in Neronem, conflatae à Piſone. Qua detecta perquam molliter ſe geſſiſſe, & impetrato arbitrio mortis, in aquis calidis, cum venas incidi juſſiſſet, ita finiit vitam ſuam. Vir ut ex his apparet, ingenio, & natura acri, impotenti animo, & levi Qui neque, antequam inchoaret periculum, & difficultates proſpicere, neque poſtea conſtantiam, & firmitatem conſilii praeſtare poſſet. Impatiens irae, ſed & adverſationum, cupidus laudis, ſed & vitae. Temerarius, ſed & effoeminatus. Quales fere ſunt in juvenili aetate ii, qui literis operam dant, & ad Philoſophiam quidem tendunt, ſed nondum pervenerunt. Praeſertim ἀνηθοποίητοι, ut vocant Graeci, id eſt, diſciplina morum, & vitae non ſatis exculti, vel indulgentius etiam educati. Sed & de hoc ſatis. Nunc dicendum eſt aliquid de hujus orationis quaſi nota, qui Graecis χαρακτὴρ eſt.

Ac primum quae oratio temporum illorum communis fuit, eam & hîc neceſſario uſurpavit. Coepit autem tum immodico ſtudio frequentari & expeti ſententioſa & conciſa, ac fracta oratio, graeciſſans plane compoſitione ſua. Qualem Senecae eſſe videmus. Qui etiam fatetur alicubi, deſiiſſe ſuam aetatem Latine loqui; inquit enim, *olim cum Latine loqueremur*. Haec igitur eſt commatica, & enthymematica, & videri ſe incitatam ac vehementem vult, quaſi crebra tela ſententiarum intorquentem. Id quod in Poëtis fortaſſe ferri potuit. Etſi hi quoque Latinitati hac parte offecerunt. In oratoribus vero, & Fabius admodum ut vitioſum hoc genus reprehendit. Exempla de Senecae ſcriptis, & inprimis è libro controverſiarum ſuppetent requirentibus. Sed & nos de Senecae Tragoediis aliqua referamus.

Cogi qui poteſt, neſcit mori.

Id enim tale eſt: Quae vehementiſſima eſt coactio, ea maximam vim complectitur. Nulla eſt major vis morte, quae fert omnes cruciatus. Ergo mortis eſt vehementiſſima coactio. Sed qui mortem contemnit, cum eam vim contemnat, quae maxima afferri hominibus poteſt, omnem coactionem contemnat, neceſſe eſt. Sequitur, ut ſi mortem forti animo pati aliquis nequeat, facile ille ut cogi poſſe videatur.

Qui non vetat peccare cum poſſit, jubet.

Facere improbo & permittere ut fiat, ſi prohibere poſſis, pariter injuſtum eſt. Nam quid refert, per te aliquis laedatur, an te patiente per alium, ut tuus ſervus, te vidente, ſi hominem in praeterfluentem deturbet, nonne tua illa culpa ſit. Aut, ſi filius tuus cives pulſet, te praeſtare oporteat. Quid igitur aliud facere exiſtimaberis, quam & ſervum ad demerſionem ſubornaſſe, & filium ad petulantiam illam impellere? Cernit diripi urbem non conceſſam militum praedae Imperator, neque prohibet, hoc jam eſt militibus pro ſigno dato ad direptionem. Quid igitur intereſt inter violentas manus, & permiſſionem alienam? Hoc nimirum, quod qui, cum avertere poſſit, malum graſſari ſinit, is & ſuperbius illudit miſeris, & ſimulatione ſua infeſtior eſt, quam alii aperta vi: & odium meretur majus inſidioſa, & fraudulenta aggreſſio, quam manifeſta, & contraria violentia. In his explicandis ideo verboſior fui, ut quale illud breve, & contortum genus ſententiarum ſit, melius perſpiceretur. Quod non tam ſauciat, ut ita dicam, quam leniter ferit. Saepe etiam vix perſtringens, aut quaſi ſtrepitu movens animos, & ita praetervolans.

Male

Digitized by Google

DEDICATIONES.

Male imperatur, cum regit vulgus duces.

Vulgi bonitati principum gravitas praefici ſolet, & hoc eſt utile, ac bonum imperium. Jam ſi vulgus non regatur à principe, ſed illum regat, converſa re, imperium hoc utile, & bonum eſſe non poterit.

Ducunt volentem, fata nolentem trahunt.

Fatorum vis eſt inevitabilis, cui qui libenter paret, ac obſequitur, moleſtiam ſentit minorem, aequo animo ferens id, quod mutari nequit. Qui refragatur, is quaſi equus indomitus, ad laborem neceſſarium, etiam defatigationem renitendi adjungit, & gravius affligitur.

Quemcunque miſerum videris, hominem ſcias.
Omnes miſeriis obnoxii ſunt mortales.
Hercules eſt miſeriis obnoxius.
Ergo Hercules eſt mortalis.
Econtrario:
Quemcunque fortem videris, miſerum neges.
Virtus facit immortales.
Hercules excellit virtute.
Ergo eſt immortalis.

Haec brevius explicui, ut & in hac parte exemplum haberent volentes exercere ſtudia ſua. In hoc genere ſunt illa, quae Graeci nominarunt παρακεκινδυνευμένα, id eſt, non ſine periculo audacter facta. Quorum crebritas vitio carere non poteſt. Nam, ut in aliis, ita in his quoque ſucceſſus praeclarus rarus eſt. Seneca convertit tritum ſermone proverbium, *Diem adimere*, ſeu ut Euripid. χρόνον μαλάσσειν aegritudinem, nam cum ſervus dixiſſet,

Jam tempus illi fecit aerumnas leves,

Atreus reſpondet,

Erras, malorum ſenſus accreſcit die,
Leve miſeris eſt ferre, perferre eſt grave.

Quae confirmatione profecto indigent ad perſuadendum, praeſertim omnibus fere & ſentientibus, & experientibus contrarium. Item hoc:

Honeſta quaedam ſcelera ſucceſſus facit.

Item hoc:

Regna cuſtodit metus.

Cum malus ſit diuturnitatis cuſtos, metus. Et:

Quodcunque libuit facere, victori licet. &,
Per ſcelera ſemper ſceleribus tutum eſt iter.

Jam illa intorta:

Si patruum vocant, pater eſt! &,
Agnoſco fratrem. &,
Qui nihil poteſt ſperare, deſperet nihil. &,
Cui prodeſt ſcelus, is fecit.

Subtilitatem tantam habent, ut nimia videri haec poſſit, praeſertim in affectatione. Sententioſa autem, & rotunde enunciata, & argute illata, ita aetas illa frequentavit, ut nimis κατακόρως uſurpaverit. Exempla Senecae Tragoedi ſunt:

Ab

Digitized by Google

Ab inquieto ſaepe laudatur quies. &,
Quanti caſus humana rotant
Minor in parvis fortuna, &c.

Et ubique obvia. Item haec,

Quaſcunque aperui tibi vias, clauſi mibi. &,
Exuli exilium imperas.

Item:

Medea amorem objicis.

Reſpondet illa:

Et caedem, & dolos. &,
Alta extimeſco ſceptra.

Infert illa:

Ne cupias, vide.

Sed & hoc genus notaſſe hactenus ſatis ſit. Lucani autem exempla ſuis locis ſumus indicaturi. Qui ipſe tamen ita hanc ſui ſeculi novitatem amplexus fuit, ut ſive ſtudio, ſeu natura admodum temperarit. Ideoque eſt oratio ad oratorum modum plerunque periodica, quam & ob cauſſam potiſſimum, niſi fallor, hujus lectionem utilem futuro oratori cenſuit Fabius. Operam tamen & in illa vibrata, atque intenta, & conciſa impendit, ut indicabitur. Quod autem ad verſuum concinnitatem, & ſonum carminis addit, nihil ad hunc, quod de Poëtis Cordubenſibus ſcriptum Cicero reliquit, pingue illos quiddam ſonare, & peregrinum. Nam & Romam admodum infans deportatus, & ibi ita opt. artibus excultus fertur, ut ſi quid vitii habeat provinciae origo, facile emendari, atque corrigi potuerit Et haud ſcio, an omnes ſui temporis Poëtas elegantia orationis facile ſuperaverit. Qui tamen cum Marone audent hunc conferre, ii mihi non videntur neque Latini ſermonis puritatem, neque veram laudem, atque praeſtantiam Poëtae, neque, ut dicitur, quid diſtent aera lupinis, intelligere. Sed de iis omnibus, quae in mentem nunc venerunt, ut dicerentur ſatis multa praefati, ita tandem ad autoris hujus Poëſeos enarrationem accedamus.

*HUGO GROTIUS

DANIELI HEINSIO S.

Liber, qui te Rotterodami exſpectaverat, Lugdunum ad te venit. Poëta φιλελεύθερος, ἀριστοκρατικὸς, μισοτύραννος, in ſumma dignus, quem mei Batavi legant, ut, quo magis amant vatem Hiſpanum, eo Hiſpanum regem implacabilius oderint. Multum haec editio Raphelengii diligentiae, mihi aut nihil, aut minimum debet, itaque & nomen me inſcio adſcriptum eſt. Videtur enim mihi plane μιαρε-

* Cum primae Grotianae in Lucanum curae careant praefatione, quia tanti non putavit hanc opellam ſummus Vir, neceſſe mihi viſum eſt, hanc epiſtolam ex corporis Epiſtolarum à Cel. Burmanno nuper editarum Tomo ſecundo p. 437. adtexere, ut ipſius editionis cauſſa, & notarum ſcopus Lectori apparere poſſit.

μικροφιλοτιμεῖν, labore tam exiguo, tam obvio, gloriolam quaerere. Textus, puto, tibi non diſplicebit, concinnatus, niſi fallor, ex lectiſſimis lectionibus. Notas, non ut ita ederentur, ſcripſeram, ſed ut emendarem aberrantes quaſdam Bersmanni interpretationes; alioqui aut plura adnotanda fuerant, aut nec iſta. Sint haec ſane, ut ſunt, haud magni pretii. tamen nemo ante me Syndicus Rotterodamenſis haec praeſtitit. Vides me ridere, hominem tanto Theologorum odio laborantem; quod non vulgaris eſt fortitudinis. Nam & apud Lucanum Caeſar Achoreum ſatis placide alloquitur; ut videas, ne tum quidem tutum fuiſſe in Iſiacos incurrere. Miror, quod nullum adhuc ex Friſia fulmen. Magnum oportet malum ſit, quod tamdiu cuditur. Vale, mi Heinſi, & me vel illis invitis ama. xx. Aprilis. CIↃ IↃC XIV.

FRATRI OPTIMO
WILHELMO GROTIO
HUGO GROTIUS.

Ita de me mereris, frater optime, nec aliis minus nominibus amande, quam quod frater es, ut, quod tibi placeat, idem ego debeam velle. Ea fide ac diligentia mea negotia curas, ut deſideriis tuis omnia mea negotia debeam praevertere. Quare, quamquam aliud agere inceperam, tamen, monente te, Lucanum iterum in manus ſumſi, & quaedam olim à me omiſſa annotavi, quaedam notata olim novis argumentis confirmavi. Quo autem gratior tibi ſit opera, ſcies eam conſtare ex contributione eorum, quos hic noſtri amiciſſimos habemus. Nam primum ex bibliotheca regia vir in tanta librorum copia vivere digniſſimus Nicolaus Rigaltius utendos nobis dedit Manuſcriptos duos, antiquiorem alterum, alterum manu recentiore. Sed & nobiliſſimus juvenis Franciſcus Thuanus, qui juris & fori exactiſſimam cognitionem, id eſt, avitas laudes, ad tot paternas feliciter adjungit, ex ſua illa locupletiſſima penu librum nobis commodavit item manu exaratum: alium quoque non minus veterem nunquam ſatis laudati fratres Puteani. Itaque cum haec noſtra leges, crede te tot doctiſſimorum virorum beneficiis frui. Lutetiae Kal. Auguſti CIↃ IↃ CXXV.

Digitized by Google

FRATRI CARISSIMO

WILHELMO GROTIO

Juriſconſulto & Advocato

H. GROTIUS S.

Redit ad te, mi frater, libellus ad Lucanum noſter, pridem tibi dictus, aliquanto nunc auctior. Aequum enim fuit, cum tua in me creverint beneſacta, fraterna pro rebus meis, pro liberis autem meis paterna ſollicitudine, creſcere etiam hoc qualecunque grati adverſum te animi teſtimonium. Conferent plura in magni ſpiritus lateque patentis doctrinae poëtam, quibus plus erit otii. Nobis ſatis fuit negotia lectione, etiam Politicis non inutili, diſtinguere. Deus optimos parentes noſtros, te ac ſuaviſſimam conjugem liberoſque veſtros, & omnes qui nos ſanguine, affinitate, amicitia, aut etiam horum ſtudiorum communione contingunt, incolumes diu ſervet. Lutetiae, Calendis Novembribus anni CIↃ IↃ CXXXIX.

VITAE

VITAE LUCANI
DESCRIPTIONES;
ITEM
TESTIMONIA
DE LUCANO.

TACITUS Lib x. Ann. c. 49.

Et Lucanus Annaeus, Plautiuſque Lateranus Conſul deſignatus, vivida odia intulere [conjurationi in Neronem.] *Lucanum propriae cauſſae accendebant, quod famam carminum ejus premebat Nero, prohibueratque oſtentare, vanus adſimulatione.* C. 56. *Lucanus, Quinctianuſque & Senecio diu abnuere. Poſt promiſſa impunitate corrupti, quo tarditatem excuſarent, Lucanus Atillam matrem ſuam, Quinctianus Glicium Gallum, Senecio Annium Pollionem, amicorum praecipuos, nominavere.* C. 57. *Non enim omittebant Lucanus quoque & Senecio paſſim conſcios edere.* C. 70. *Exin M. Annaei Lucani caedem imperat* [Nero.] *Is profluente ſanguine, ubi frigeſcere pedes manuſque, & paulatim ab extremis cedere ſpiritum, fervido adhuc & compote mentis pectore intelligit, recordatus carmen à ſe compoſitum, quo vulneratum militem per ejuſmodi mortis imaginem obiiſſe tradiderat, verſus ipſos retulit; eaque illi ſuprema vox fuit.*

PAPINIUS STATIUS

Praefatione ad Librum ſecundum Silvarum.

Excludit volumen Genethliacon Lucani, quod Polla Argentaria cariſſima uxorum, cum hunc diem forte conſecraremus, imputari ſibi voluit. Ego non potui majorem tanti autoris habere reverentiam, quam quod laudes ejus dicturus Hexametris meis timui.

Ejuſdem Genethliacon Lucani: Carm. 7.

Lucani proprium diem frequentet,
Quiſquis collibus Iſthmiae Diones
Docto pectora concitatus oeſtro,
Pendentis bibit ungulae liquorem.
Ipſi, quos penes eſt honor canendi,
Vocalis citharae repertor Arcas,

** ** 2 Et

Et tu Baſſaridum rotator Euan,
Et Paean, & Hyantiae ſorores,
Laetae purpureas novate vittas.
Crinem comite; candidamque veſtem
Perfundant ederae recentiores.
Docti largius evagentur amnes,
Et plus Aoniae virete ſilvae,
Et ſi qua patet, aut diem recepit,
Sertis mollibus expleatur umbra.
Centum Theſpiacis odora lucis
Stent altaria, victimaeque centum,
Quas Dirce lavat, aut alit Cithaeron.
Lucanum canimus. favete linguis.
Veſtra eſt iſta dies, favete Muſae,
Dum qui vos geminas tulit per artes
Et junctae pede vocis, & ſolutae,
Romani colitur chori Sacerdos.
Felix heu nimis & beata tellus,
Quae pronos Hyperionis meatus
Summis Oceani vides in undis,
Stridoremque rotae cadentis audis,
Quae Tritonide fertiles Athenas
Unctis Baetica provocas trapetis.
Lucanum potes imputare terris.
Hoc plus quam Senecam dediſſe mundo,
Aut dulcem generaſſe Gallionem.
Attollat refluos in aſtra fontes
Grajo nobilior Melete Baetis.
Baetin Mantua provocare noli.
Natum protinus, atque humum per ipſam
Primo murmure dulce vagientem
Blando Calliope ſinu recepit.
Tum primum poſito remiſſa luctu
Longos Orpheos exuit dolores:
Et dixit, puer ô dicate Muſis,
Longaevos cito tranſiture vates,
Non tu flumina, nec greges ferarum,
Nec plectro Geticas movebis ornos:
Sed ſeptem juga, Martiumque Tybrim,
Et doctos equites, & eloquente
Cantu, purpureum trahes Senatum.
Nocturnas alii Phrygum ruinas,
Et tardi-reducis vias Ulixi,
Et puppem temerariam Minervae
(Trita vatibus orbita) ſequantur.
Tu carus Latio, memorque gentis
Carmen fortior exeris togatum.
Ac primum, teneris adhuc in annis
Ludes Hectora, Theſſaloſque currus.
Et ſupplex Priami potentis aurum.
Et ſedes reſerabis Inferorum.
Ingratus Nero dulcibus theatris,
Et noſter tibi praeferetur Orpheus.
Dices culminibus Remi vagantis,
Infandos domini nocentis ignes.
Tu caſtae titulum, decuſque Pollae
Jucunda dabis allocutione.
Mox coepta generoſior juventa
Albos oſſibus Italis Philippos,
Et Pharſalica bella detonabis.
Et fulmen ducis inter arma divi,
Libertate gravem pia Catonem,
Et gratum popularitate Magnum.
Tu Peluſiaci ſcelus Canopi
Deflebis pius, & Pharo cruenta
Pompejo dabis altius ſepulcrum.
Haec primo juvenis canes ſub aevo
Ante annos Culicis Maroniani:
Cedet Muſa rudis ferocis Enni.
Et docti furor arduus Lucreti,
Et qui per freta duxit Argonautas,
Et qui corpora prima transfigurat.
Quin majus loquor, ipſa te Latinis
Aeneis venerabitur canentem.
Nec ſolum dabo carminis nitorem,
Sed taedis genialibus dicabo
Doctam, atque ingenio tuo decoram:
Qualem blanda Venus, daretque Juno;
Forma, ſimplicitate, comitate,
Cenſu, ſanguine, gratia, decore.
Et veſtros Hymenaeon ante poſtes
Feſtis cantibus ipſa perſonabo.
O ſaevae nimium, graveſque Parcae,
O nunquam data feſta longa! ſummis
Cur plus ardua caſibus petatis?
Cur ſaeva vice magna non ſeneſcunt?
Sic natum Naſamonii Tonantis
Poſt ortus, obituſque fulminatos,
Anguſto Babylon premit ſepulcro:
Sic fixum Paridis manu trementis

Peliden

Peliden Thetis horruit cadentem.
Sic ripis ego murmurantis Hebri
Non mutum caput Orpheos ſequebar.
Sic & tu rabidi (nefas) Tyranni
Juſſus praecipitem ſubire Lethen,
Dum pugnas canis, arduaque voce
Das ſolatia grandibus ſepulchris.
O dirum ſcelus! ó ſcelus! tacebis.
Sic fata eſt, leviterque decidentes
Abraſit lacrymas nitente plectro.
At tu, ſeu rapidum poli per axem
Famae curribus arduis levatus,
Qua ſurgunt animae potentiores,
Terras deſpicis, & ſepulcra rides:
Seu pacis meritum nemus recluſae
Felix Elyſiis tenes in oris,
Quo Pharſalica turba congregatur,
Et te nobile carmen inſonantem
Pompejì comitantur, & Catones:
Tu magna ſacer & ſuperbus umbra
Neſcis Tartaron, & procul nocentum
Audis verbera, pallidumque viſa
Matris lampade reſpicis Neronem,
Adſis lucidus, & vocante Polla
Unum quaeſo diem, Deos ſilentum
Exores. ſolet hoc patère limen
Ad nuptas redeuntibus maritis.
Haec te non thiaſis procax doloſis
Falſi numinis induit figura;
Ipſum ſed colit, & frequentat ipſum
Imis altius inſitum medullis.
Ac ſolatia vana ſubminiſtrat
Vultus, qui ſimili notatus auro
Stratis praenitet, incubatque ſomno.
Securae procul hinc abite mortes:
Haec vitae genialis eſt origo.
Cedas luctus atrox, geniſque manent
Jam dulces lacrymae, dolorque feſſus
Quidquid fleverat antè, nunc adoret.

* CORDUBA ME GENUIT, RAPUIT NERO. PROELIA DIXI
QUAE GESSERE PARES, HINC SOCER, INDE GENER.
CONTINUO NUMQUAM DIREXI CARMINA DUCTU,
QUAE TRACTIM SERPANT, PLUS MIHI COMMA PLACET.
FULMINIS IN MOREM, QUAE SUNT MIRANDA, CITENTUR.
HAEC VERE SAPIET DICTIO, QUAE FERIET.

M. ANNAEI LUCANI
VITAE FRAGMENTUM;

Ex C. Suetonii Tranquilli (ut videtur) libro de Claris Poëtis.

a M. Annaeus Lucanus Cordubenſis prima ingenii experimenta in Neronis laudibus dedit quinquennali certamine. Dein Civile bellum, quod cum Pom-

* Hi verſus, ab incerto auctore compoſiti praeponuntur Mſtis plurimis. & Edd. antiquis. In multis autem tantum quatuor primi; ſed & duos ultimos inveni in praeſtantiſſimis membranis, quos primus Aldus produxit; ſed male pro *vere*, ut eſt in MSS., dedit *vero*.

a Hanc vitam, ita ut erat deſcripta è veteri Codice, ad me miſit Theodorus Canterus vir clariſſimus, cujus etiam pleraeque notae ſunt, quas ſubjeci. CASAUB. ad Sueton. Hinc deſcripſit Grotius, & ſuae editioni praefixit. In antiquis quoque Editionibus Omniboni, Sulpitii &c. reperitur; ſed hic illic decurtata, ut videbimus. Ego quoque inveni in praeſtantiſſimis Codd. Buteriano, & Wittiano. Nomen autem deeſt in Edd. VV. & MS. Witt.

Pompejo [b] à Caeſare geſtum eſt, recitavit. [c] Qui tantae levitatis & immoderatae linguae fuit, ut [d] in praefatione quadam aetatem & initia ſua cum Virgilio comparans, auſus ſit dicere, *Et quantum mihi reſtat ad Culicem?* Hic initio adoleſcentiae, cum ob infeſtum matrimonium patrem ſuum [e] ruri agere longiſſime cognoviſſet, revocatus Athenis à Nerone, cohortique amicorum additus, atque etiam [f] quaeſturâ honoratus. Non tamen permanſit in gratiâ. Siquidem aegre ferens [g] recitante ſe, ſubito, ac nullâ niſi refrigerandi ſui [h] cauſſâ, indicto Senatu, Neronem receſſiſſe; neque verbis adverſus Principem, neque factis [i] extantibus poſthaec temperavit. Adeo ut quondam in latrinis publicis, [l] clariore cum ſtrepitu ventris emiſſo, hemiſtichium Neronis, magna [m] conſeſſorum fugâ, pronuntiârit: *Sub terris tonuiſſe putes.* Sed & famoſo carmine cum ipſum, tum [n] potentiſſimos amicorum, graviſſime proſcidit. Ad extremum pene ſignifer Piſonianae conjurationis extitit, [o] multus in gloria tyrannicidarum palam praedicanda; ac plenus minarum; uſque eo intemperans, ut Caeſaris caput proximo cuique jactaret. Verum detectâ conjuratione, nequaquam [p] parem animi conſtantiam praeſtitit. Facile enim confeſſus, & ad humillimas devolutus preces, matrem quoque innoxiam inter ſocios nominavit, ſperans impietatem ſibi apud [q] parricidam Principem profuturam. Impetrato autem mortis libero arbitrio, codicillos ad patrem [r] corrigendos quibuſdam verſibus ſuis exaravit; epulatuſque largiter, [s] brachia ad ſecandas venas [t] medico praebuit. Poëmata ejus etiam praelegi memini: [v] confici vero ac venalia proponi, non tantum operoſe ac diligenter, ſed inepte quoque.

EJUS-

b A Caes] *Et Caeſ.* Witt. Edd. VV.

c Qui] Haec uſque ad *fuit* non leguntur in MSS. Buher. Witt. nec Edd. VV.

d In praefatione] Deeſt *in* a MSS. & Edd. VV.

e Ruri agere] Non comparent hae voces in Cod. Witt. *Agere* tantum habent Edd. dein *longiſſime* eſt in MSS. & Edd. VV. Caſaubonus, & Grotius ediderunt *longe*.

f Quaesturae] Deeſt *honore*, vel ſcribe *quaeſtura*. CASAUB. *Quaeſtura* MSS. & Edd.

g Recitante se] *Se* non habet Buher. Cod. *Recitantes ſub.* Witt. & Edd. Vett. *niſi* abeſt quoque ab Editis antiquis.

h Caussa] Edd. primae *cauſa indicta ſenatu cum receſſit*, vel *receſſiſſet*, MSS. *Neronem* non habent, & legunt *receſſiſſet*. Forſan ſcrib. *Quod recitante ſe ac nulla n. r. ſ. c., indicto ſenatu receſſiſſet.*

i Exstantibus] Hoc eſt, manifeſtis. GUJET. MS. Witt. *extantis temperaret.*

l Clariore cum strepitu ventris emisso] Dele *cum* aut ſcribe *clariore ſono ſtr.* Deinde ſcribe *magna conſeſſorum fuga*, non *cum ſeſſ.* CASAUB. Lege *clariore ſtr. emiſſo:* & mox *conſeſſorum fuga*, qui ſimul ſedebant in latrina. GRAEV. VV. Edd. *clamore* &c. MSS. Witt. & Buh. *emiſſi.* pro *ſtrepitu* Buh. *trepitu*. Non diſplicet, quod Gujetus in poſtumis conjecit *clariore cum ſtrepitu, crepitu* &c.

m Consessorum fuga] Sic MSS. & Grot. male Edd. Vett. *conſeſſorum facta*.

n Potentissimos] Witt. Cod. *potentiſſimum.* dein *graviſſime*.

o Multis in gloriam tyrannicidarum palam indicenda] Scribe: *Multus in gloriam tyrannicidarum palam in dicendo, ac plenus minarum.* Hoc adeo verum eſt, ut ne in ſcribendo quidem, nedum in dicendo, temperare ſibi potuerit, à certis indiciis animi veteris libertatis revocandae cupidiſſimi, & imperantibus infeſti. Lector attentus paſſim deprehendet in libris decem de Bello Civili. CASAUB. Scribendum. *Multus in gloria t. praedicanda fuit.* Nam Latinis frequentiſſimum dicendi genus, *multum in aliqua re eſſe.* GRAEV. Recte ſcripti & Edd. VV. habent, ut edidit Grotius; *praedicendu* Buher.

p Nequaquam animi constantiam] Lege *neq. parem a. conſt.* SALMAS. Addidi vocem *parem* ex MS. Buher.

q Parricidam] Male haec vox deeſt in Edd. Vett.

r Corrigendos] Leg. *de corrigendis.* SALM. Sic Caſaubon. edidit. Cur non *corrigendis* ſine *de* ? ut eſt in Buher. Cod. i.e. ad corrigendos. *Suis* non comparet in Edd. Vett. mox *praebuit medico* MSS. & Edd. Vett.

s Brachia &c.] Videtur hinc mutuatus Hieronymus, cum ſcriberet numero MMLXXX. in anno

x.

Digitized by Google

L U C A N I.

E J U S D E M

V I T A,

Ex Commentario antiquiſſimo.

M. Annaeus Lucanus patrem habuit M. Annaeum Melam ex provinciâ [a] Baeticâ Hiſpaniae interioris Cordubenſem Equitem Rom. illuſtrem inter ſuos, notum Romae & propter Senecam fratrem, clarum per omnes virtutes virum, & propter ſtudium vitae quietioris; quod ſequens magis à turba recedebat, minus latebat. Matrem habuit & [b] regionis ejuſdem, & urbis, Aciliam nomine, Acilii Lucani filiam, [c] oratoris operae apud proconſules frequentis, & apud clariſſimos viros non nullius ingenii; adeo non improbandus, ut in ſcriptis aliquibus [d] hodie quoque duret ejus memoria: cujus cognomen huic inditum appâret. Natus eſt III. Non. Novemb. C. Caeſare Auguſto Germanico II. L. Caeſiano I. Coſſ. Sed in patria ſua non valuit educari: fatorum, credo, decretis, ut id ingenium, quod Orbem fama ſui impleturum creſceret, [e] in domina mundi aleretur urbe. Octavum enim menſem agens Romam tranſlatus eſt. ac ne diſpar eventus in eo narraretur ejus qui in Heſiodo refertur, cum opinio [f] tunc non diſſimilis maneret, cunas infantis, quibus ferebatur, apes circumvolârunt, oſque inſidere complures, aut dulcem jam tum ſpiritum ejus inhaurientes, aut foecundum, & qualem nunc exiſtimamus, futurum ſignificantes. Praeceptoribus tunc eminentiſſimis eſt eruditus, eoſque intra breve temporis ſpatium ingenio adaequavit: una vero ſtudentes ſuperavit profectibus. Declamavit & Graece & Latine cum magna admiratione [g] audientiae. Ob quod puerili mutato in Senatorium cultum, & in notitiam Caeſaris Neronis facile pervenit, & honore vix dum [h] aetati debito dignus judicatus eſt. Geſſit autem Quaeſturam: in qua cum collegis, more tunc uſitato, munus gladiatorium edidit, ſecundo populi favore. Sacerdotium etiam accepit auguratus. Equidem hactenus tempora habuit ſecunda. Quae [i] autem ſequuntur, mu-

x. Neronis. *M. Annaeus Lucanus Cordubenſis poëta in Piſoniana conjuratione deprehenſus, brachium ad ſecandas venas medico praebuit.* CASAUBON.

t POEMATA] Haec uſque ad finem deſunt in Edd. antiquis. *ejus etiam* ſcripſi ex MSS. & Ed. Caſaub.

v CONFICI VERO ET VENALIA PROPONI] Haec verba aut delenda ſunt; quid enim eſt *confici poëmata?* & quid eſt *venalia proponi operoſe?* aut tranſpoſita ſic reſtituenda: *Poëmata ejus venalia proponi, praelegi etiam memini, non tantum operoſe & diligenter, ſed inepte quoque.* GRAEV. *Proponi venalia* MSS. Buh. & Witt. *opere & d.* Witt. Idem *ſed & v.* an leg. *comi!* ut *comtus liber.* Vide Ovid. Triſt. I, I. De hoc additamento vide etiam Barth. Lib. XIX. Adverſar. c. 6.

a De hac, ut & praecedente vita vide Barthium Lib. XXIII. Adverſ. c. 3. Legit autem ibidem *Baeticae*, ac *& notum R. propter.* melius.

b REGIONIS] Perperam Edd. Ven. *religionis.*

c ORATORIS] Ibidem Barthius *orator is*, majorem diſtinctionem ponens poſt *vires.*

d HODIE QUOQUE] *Hodieque* VV. Edd. & *hinc poëtae* Ed. Ven.

e IN DOMINAM] Gloſſam hiſce ineſſe cenſet Barthius.

f TUNC] *Cum* Barthius.

g AUDIENTIAE] *Audientium* Edd. Vett. at vide Barth.

h AETATI] Sic malui cum Edd. VV. vulgo *aetate.*

i AUTEM] Delet Barthius.

I In-

mutata invidia & odio Neronis, ipſi exitium, domeſticis luctum miſerabilem attulerunt. [l] Inter amicos enim Caeſaris, quod tam conſpicuus fieret profectus in poëtica frequenter offendebatur. Quippe & certamine pentaëterico acto, in Pompeji theatro laureis, recitante Nerone, fuerat coronatus. & ex tempore Orphea ſcriptum in experimentum [m] ingenii ediderat; & tres libros, quales videmus. Quare inimicum ſibi fecit Imperatorem, [n] quo ambitioſe imitante, non hominum tantum, ſed & artium ſibi principatum vindicante, interdictum eſt ei poëtica, interdictum [o] eſt etiam cauſarum actionibus. Hoc factum Caeſaris juvenili aeſtimans animi calore, ſperansque ultionem, à conjuratis in caedem Neronis ſocius aſſumtus eſt; ſed parum fauſte. . Deceptus eſt enim [p] à Piſone & conſularibus, aliiſque praetura perfunctis illuſtribus viris. Dum vindictam expetit, in mortem irruit. Nam ſua ſponte coactus vita excedere, venas ſibi praecidit, periitque prid. Kal. Maias Attico Veſtino & Nerva Syllano Coſſ. XXVII aetatis annum agens: non ſine jactura utilitatis; cum patriae, [q] quae tantam immature amiſit indolem; tum ſtudiorum quoque. reliqui enim VII. Belli Civilis libri locum calumniantibus, tanquam mendoſi, non darent. qui tametſi [r] ſub vero crimine non egent patrocinio, [s] de iiſdem dici, quod in Ovidii libris praeſcribitur, poteſt: *Emendaturus, ſi licuiſſet, erat.* Exſtant ejus & alii complures; ut, [t] Iliacon, Saturnalia, [v] Cataſcomon, Silvarum

l INTER AMICOS &c.] Barth. ibidem legit. *Caeſar enim, quod tam conſpicuus fieret inter amicos profectus in poëtica* &c. Ad Statii vero Lib. II. S. 7, 58. ita haec digerit. *Caeſar enim inter amicos frequenter offendebatur, quod tam conſpicuus fieret profectu &c. quod* in Ed. Ven. non comparet, & ſcribitur *oſtendebatur.*

m INGENII] Ed. Ven. *ac verum: complures.*

n QUO] *Pro* Barth. ad Stat. & dein *vindicantem*, vel *quo ambitione intimante nos* in Adverſar. vel gloſſam putat. *ambitioſa* Ed. Ven.

o EST] Rectius delet ibid. Barth.

p A PISONE] *Cum Piſone* Barth. in Adverſ. & *dum vind.* uſque ad *irruit* Gloſſam exiſtimat.

q QUAE T. I. A. INDOLEM] Barthius ibid. haec delet, tanquam è Gloſſa nata.

r SUB VERO] Idem legit *ſub vano*, vel *ſub irrito*, vel *ſubverum* una voce.

s DE IISDEM] *in eiſdem* Edd. Vett.

t ILIACON] *In hoc Indiculo Operum Lucani pleraque ſunt aut corrupta, aut obſcura. Forte lucis aliquid attulerit Crinitus, cujus haec verba:* Enumerantur à Grammaticis noſtris, praeter opus de bello Caeſaris & Pompeji, complura alia ab eodem Lucano compoſita. Scripſit enim Saturnalia, Silvarum Lib. X. Tragoediam Medeam, quam non abſolvit: de Incendio Urbis: de Incendio Trojae, cum Priami calamitate: Orpheum: Fabulas complures, & Epiſtolas. *Libri qui Iliacon inſcribitur, (ita enim hic emendat* v. c. P. S. *cum ante male ſcriptum eſſet*, ut illa: Conſaturnalia) *meminit Luctatius vel Lactantius vetus interpres Statii Papinii, qui haec ex eo citat ad verſum* DCXLI. *libri* III. *Thebaid.*

Atque Helenae timuiſſe Deos. - -

Item ad verſum CCCXXII. lib. VI. haec:

Haud aliter raptum transverſo limite coeli,
Flammati Phaethonta poli videre, Deique.
Tum vice mutata totis in montibus ardens
Terra dedit coelo naturaque verſa.

Idem interpres ad verſum CCCCXXIV. libri IX. ex Lucani Catagonio citat haec:

Thebais Alcmene, qua dum frueretur Olympi
Rector, Luciferum ter juſſerat Heſperon eſſe.

GROT. Optime ſane Scriverius contexit *Iliacon*; de quibus & ceteris libris vide etiam Barthium L. XXIII. Adverſar. c. 3. ad Stat. L. II. S. 7, 60. Theb. VI, 322. Voſſium de Hiſtoricis Latinis L. I. c. 26. quem deſcriptum poſt Lucani vitas hic adtexuimus. In ipſis Lucani verſibus Barthius corrigit *cum montibus*, & *toto lucem* cum Lindenbr. vel *crebro coelum*. An legendum eſt *terra dedit coelo ſolem?*

v CATASCOMON] Scaliger *Iliacum catacauſmon* ſcribebat, unum & idem opus intelligens. Barthius legebat κατοσκόπιον vel καταστέριον. Sed recte Voſſius contexit *Iliacon*, *Saturnalia*, *Catacauſmon*, ut *Iliacon* liber ſit de incendio Trojae, & ultimus de incendio urbis carmine conſcriptus. Ex hoc κατακαύτρων (non *Catagonio*, ut vulgo apud Lutatium eſt, nec *Catalogo* Heroidum ſcilicet, ut volebat Scaliger) ſunt verſus, quos hic adducit quoque Grotius, in quibus Scaliger in Catal. p. 280. ſcribit, *quam cum*, & pro *eſſe ire.* Alii

Ca-

rum x, Tragoedia Medea imperfecta, Salticae Fabulae xiv, & Hippamata proſa oratione in Octavium Sagittam; [x] & pro eo, de incendio Urbis. Epiſtolarum ex Campania. Non faſtidiendi quidem omnes: tales tamen, ut belli Civilis videantur acceſſio.

POMPONII INFORTUNATI,

M. ANNEI LUCANI

VITA. *

M. Anneus Seneca è Corduba Bethycae Romam venit, ſtatimque eques factus eſt: cujus declamationes etſi celebratae, negligentia temporum ad nepotes non pervenere. Suſcepit in patria ex Elbia uxore liberos tris, L. Anneum Senecam, J. Anneum Gallionem, & Anneum Melam, quem ut minorem domi reliquit. Seneca, & Gallio Romae profecere ſub Marullo Grammatico, & Ceſteo Smyrneo, atque Aſinio pollione Rhetoribus Mela cum adoleviſſet, jubente patre, rem domeſticam gubernavit; donatus, ut ceteri fratres, amicitia Caeſaris, equeſtri ordine C. Aciliam duxit uxorem, Acilii Lucani oratoris filiam, cujus tunc non mediocre nomen apud provinciae proconſules erat Ex ea Melas iv. Nonas Novembris, C. Caeſare iterum, & L. Caeſiano Conſulibus M. Anneum Lucanum, impoſito ſoceri nomine, genuit Faſtiditus inde familiari cura cum octimeſtri infante

Catagonium putant ſcribendum; quaſi ille liber conplexus fuerit certamina Herculis à *καταγωνίζεσθαι*. Sed haec incertiſſima ſunt, ut & de Silvarum libris, fabulis ſalticis &c. De quibus locis citatis conſule Barthium, & Voſſium.

x Et pro eo] Barthius conjecit ſcribendum & *Orpheus*, titulus libri: quod placet, ſed de incendio urbis malim delere, natum ex gloſſa vocis *Catacauſmon*. Dein *videantur* cum eo repoſui, non *videatur*. Verſus autem ex Orpheo quoſdam ſervavit nobis Servius Lib. iv. Georg. 493. quos adduxit jam Voſſius.

> - - - *gaudent à luce relictam*
> *Eurydicen, iterum ſperantes Orphea manes.*

Lucani ex Epigrammatibus verſum ſervavit quoque Martialis Lib. x. Epigr. c. 64.

> *Si nec paedicor, Cotta, quid hic facio.*

Adducuntur etiam à Lutatio ad Statium, & Servio ad Virgilium multorum verſuum fruſta, quae hodie non leguntur in Pharſalia. Sed adparet facile, memoriam iis inpoſuiſſe; & alia quaedam verba citaſſe, quam ut ſuis locis legebantur. Sic *Aſopos aquas*, quod extat in Lutat. ad Lib. vii, 317. & putat eſſe Barthius ex deperditis libris, debebat eſſe *Accipit Aſopos curſus* ex Lib. vi. Pharſ. 374. quod adducit ad Lib. viii. Theb. 125. eſt ex L. i, 206. Idem contigit Servio ad L. v. Aen. 734. ubi innuit locum Lib. iii, 423, Ex Lucano citat ad Aen. ii, 268. totum verſum, qui tamen eſt Statii L. i. Theb. 344. licet male Ciofanus Lucano eum quoque adicribat ad Ovid. Lib. ii. Metam. 110. Et ita nobis inponunt illi ſaepius. Quod vero adtinet ad carmen incerti auctoris ad Piſonem, nequaquam ego putem cum Scaligero, H. Junio, & G. J. Voſſio, Lucano noſtro adſcribendum eſſe: quare etiam hic inprimi non juſſi ob rationes, quas validas ſatis adduxerunt Barthius ad Claudian. L. i. de Laud. Stil. vſ. 28. Stat. Theb. i. p. 254, & 456. Adverſ. L xxvii, 13 xlix, 7. Dempſter. ad Roſin. p. 44. Fabricius in Biblioth. Lat. p. 227. T. i. Stylus etiam ejus carminis languidus, & repens à genio Lucani noſtri adeo alienus eſt, ut dubitare vix queam: quin hoc carmen alium quemvis, quam Lucanum habeat auctorem, forſan Statium.

* Ex Edit. Romana A. 1469.

* * * * *

ſante Romam venit quietiori vitae apud fratres vacaturus; ſperansque per procurationes adquirendae pecuniae brevius ſibi iter fore, quo aequari conſulibus credebat. * Lucanus ſtuduit Romae ſub Rhemmio Palaemone, & Cornuto. Ex condiſcipulis Salejum Baſſum, & A. Perſium praecipue dilexit. Neroni, cujus aetas patruo Senecae commiſſa erat, diu gratus: quaeſtor ante aetatem gladiatorium munus edidit; ſequenti anno populi favore in auguratus ſacerdotium aſcitus: Ut Papinius Statius refert.

Romani colitur chori Sacerdos.

Uxorem duxit Pollam Argentariam, Polli Argentarii filiam, de qua Calliope Papinii canit.

Nec ſolum dabo carminum nitorem,
Sed taedis genialibus dicabo,
Doctam atque ingenio tuo decoram;
Qualem blanda Venus daretque Juno,
Forma, ſimplicitate, comitate,
Cenſu, ſanguine, gratia, decore.

Nero cum per Clinium Ruffum Niobem ſe pronunciaturum polliceretur, pronunciavit in theatro Pompeji, Lucanus ex tempore Orpheum recitavit. Judices, quorum cenſuram verebatur princeps, coronam Lucano dedere. Non tulit id Caeſar, cujus natura fuit, odio proſequi praecellentes, & contumeliis ac maledictis laceſſere. Interdixit igitur poëtae foro, theatro, & carmina oſtentare prohibuit, de quo Papinius.

Ingratus Nero dulcibus theatris,
Et noſter tibi praeferetur Orpheus.

Lucanus cum ſe premi odio animadverteret, Piſonianae conjurationi haeſit: quae tunc ad extinguendam tyrannidem inſurgebat, quam & ipſe fateri videtur, cum ait.

Conſilio juſſuque deûm tranſibis in urbem
Magne, tuam; ſummuſque feret tua buſta ſacerdos.

Corpus enim Pompeji, niſi extincto Juliorum genere Romam transferri non poterat. Accuſatus diu ſilentium tenuit; ſed promiſſa impunitate matrem nominavit, acceptoque mortis arbitrio venas ſolvit. Cum frigeſcere pedes, manuſque, & ſpiritum cedere intellexit, pronunciavit verſus, quos per hujusmodi imaginem de milite fecerat.

† *Sanguis erant lacbrymae; quaecumque foramina novit*
Humor, ab his largus manat cruor: ora redundant,
Et patulae nares; ſudor rubet; omnia plenis
Membra fluunt venis; totum eſt pro vulnere corpus.

De-

* V. Tacit. L. xvi. Ann. c. 17. & ibidem de morte patris.

† L. ix, 814. Alii, & inprimis Lipſius ad Taciti Ann. L. xv. c. 70. cenſent, hos eſſe ex L. iii, 638.

Scinditur avulſus; nec, ſicut vulnere, ſanguis
Emicuit lentus: ruptis cadit undique venis,
Diſcurſusque animae diverſa in membra meantis
Interceptus aquis: nullius vita peremti
Eſt tanta dimiſſa via.

Deceſſit pridie Cal. Maji, Silio Nerva, Attico Veſtino Conſulibus. Quin conſul deſignatus cum Plautio Laterano erat, anno nondum ſeptimo & vigeſimo finito. Sepultus eſt in hortis ſuis; ubi forte tale potuit inſcribi epigramma.

Bethys habet natale ſolum; eſt Annea propago:
De genitore Mela dat mater Acilia terris:
Vix luna octonos coelo confecerat orbes,
Cum me Roma ſui reſperſit Tybridis unda.
Servatumque foro traxit, Phoeboque dicavit.
Hinc Sylvae, geminaeque faces; reus inde Sagitta,
Orpheus, ingrati ſtimulus, livorque tyranni.
Dum civile nefas aperit Pharſalia noſtrae,
Invidit famae Nero, proh! Muſaeque canentis
Interrupit opus gladio, veniſque refectis
Aſſertore ſacros maculavit ſanguine vultus.

Scripſit Saturnalia, Sylvarum libros x, Medeam, Orpheum, incendium urbis, incendium Trojanum cum Priami calamitate. Oratione ſua Octavium Sagittam, qui Pontiam confoderat, damnavit. Pharſaliam non finivit, cujus primos tris libros cum uxore correxit, quos inſcitia depravatos cum reliquis ſeptem Jo. Andreas Antiſtes Alerienſis diligentiſſime noſtro tempore emendavit, rogantibus Conrado, & Arnoldo, qui, ne lingua Romana pereat, libros laudabili inventione inprimunt. Varius, copioſus, ſublimis, concitatus, ut Quintilianus ait, *Oratoribus magis, quam poetis numerandus*; quamvis aliter Martialis (Lib xiv.)

Sunt quidam, qui me dicunt non eſſe poëtam;
Sed qui me vendit bibliopola putat.

Mela pater, caeſo filio, dum rem familiarem diligentius quaerit, accuſatur à Fabio Romano ex intimis Lucani amicis, ſimulataſque filii ad patrem litteras rettulit: ubi Nero inſpexit inhians opibus, ejus caedem imperat. Mela venas ſecuit ſcriptis codicillis, quibus in Tigilinum, & Coſſucianum Tigilini generum grandem pecuniam erogavit, ut caetera manerent: adjecit & querelas, mori ſe ſcilicet nullis ſupplicii cauſis.

Apud Cornelium Tacitum (L. xv.) legitur. *Conſulibus Silio Nerva, & Attico Veſtino conjurationem in Neronem coeptam, & inprimis Lucanum Anneum conjuraſſe, quod famam carminum ejus premebat Nero, prohibueratque oſtentari vanus aſſimulatione: tum detecta conjuratione Lucanus Aciliam Matrem ſuam inter conſcios nominavit, promiſſa inpunitate. Sed Nero poſt mortem multorum Lucani caedem inperavit. Is profluente ſanguine, ubi frigeſcere pedes, manuſque & paulatim ab extremis diſcedere ſpiritum fervidus adhuc & compos mentis intelligit, recordatus à ſe carmen conpoſitum, quo vulneratum militem per ejuſmodi mortis imaginem obiiſſe tradiderat, verſus ipſos retulit, atque illi ſuprema vox fuit.*

V I T A

E A D E M, E X

P E T R I   C R I N I T I

De Poëtis Latinis, Libro III.

M. Anneus Lucanus, natione Hiſpanus, patria Cordubenſis fuit. Patrem habuit L. Anneum Melam, qui habitus eſt Senecae, & Gallionis frater, ut obſervatum eſt in Annalibus Euſebii. Natalis ejus traditur, C. Caeſare Germanico iterum, & L. Caeſiano Coſſ. Delatus ad urbem, cum in prima adhuc infantia eſſet, quo facilius pro aetate in bonis diſciplinis cultum ingenii caperet. Adoleſcens factus inluſtres habuit praeceptores. In litteris Rhemnium Palaemonem, qui principem locum inter omnes Grammaticos tenuit. In rhetoricis, Flavium Virginium, rhetorem illis temporibus nobiliſſimum. Tantumque diligentia ſua, ac facilitate ingenii profecit, ut Graece, ac Latine declamaret, non ſine ſumma admiratione audientium. Inter caeteros condiſcipulos, Salejum Baſſum, & C. Perſium, qui Satyras ſcripſit, ſingulari benevolentia dilexit, mutuiſque officiis proſecutus eſt. Apud Caeſarem Neronem permultum gratia, & benevolentia in prima aetate potuit, adeo illi efficax fuit ingenium, ad promerendos, conciliandoſque ſibi animos hominum. Itaque non modo ad Quaeſturae dignitatem provectus eſt, ſed in Augurum quoque collegium aſcitus, compoſitis verſibus de laudibus Neronis. Non tamen permanſit in gratia apud eum principem, qui alienas laudes moleſtiſſimo animo ferret, quique in repellendis, opprimendiſque virtutibus acerrimus, ac ſaeviſſimus fuit. Uxorem habuit nomine Pollam argentariam, de cujus ingenio, atque doctrina multa referuntur à Sidonio Apollinare, & Papinio, qui maxima quadam reverentia, inquit, ad Natalem Lucani celebrandum ſe accedere: & eſſe hoc imputandum Pollae Argentariae, cujus eruditio, atque nobilitas ſumma fuit. Valerius quoque Martialis multis carminibus Natalem Lucani deſcribit, quale eſt illud contra Neronis iniquitatem.

Haec eſt illa dies, quae magni conſcia partus,
Lucanum populis, & tibi Polla dedit.
Heu Nero crudelis, nullaque inviſior umbra!
Debuit hoc ſaltem non licuiſſe tibi.

Enumerantur à Grammaticis noſtris, praeter opus de bello Caeſaris, & Pompeji, complura alia ab eodem Lucano compoſita, quibus maximam laudem adeptus eſt ingenii, & doctrinae. Scripſit enim Saturnalia, Sylvarum Lib. x. Tragoediam Medeam, quam non abſolvit: de incendio urbis, de incendio Trojae, cum Priami calamitate, Orpheum, fabulas complures, & epiſtolas. Ex libris Pharſaliae tres primos emendavit, cum uxore Argentaria, reliquos inperfectos, atque inemandatos reliquit, propter intempeſtivum interitum. Fabius Quintil. autor eſt, Lucanum ipſum magis adnumerandum eſſe Oratoribus, quam poëtis. *Eſt*, inquit, *ar-*

ardens, & concitatus, ſententiis clariſſimis excellens. In concionibus admirandus, atque excultus, adeo, ut videatur ſatis exprimere ſingularem illam elegantiam, & majeſtatem Virgilii. Sunt, qui ſcribant, eum periiſſe florenti adhuc aetate, cum nondum XXX. annum adtigiſſet. Sed referendum id eſt verbis Cornelii Taciti, qui de hoc agit in geſtis Neronis. *Attico Veſtino, & Silio Nerva Coſſ. facta eſt conſpiratio contra Neronem Imp. principe tam praeclari facinoris C. Piſone. Lucanum propriae cauſſae ad hoc accendebant, quod famam carminum ejus deprimebat, prohibueratque oſtentare vanus aſſimulatione. Patefacta autem conjuratione, Lucani caedem imperavit Nero. Is brachium dedit medico ad ſecandas venas: & ubi profluente ſanguine, pedes frigeſcere, manuſque, & paulatim ab extremis caedere ſpiritum, fervido adhuc, & compote mentis pectore intelligit, recordatus à ſe carmen conpoſitum, quo vulneratum militem per ejuſmodi mortis imaginem obiiſſe tradiderat, verſus ipſos retulit, eaque illi ſuprema vox fuit.* Viſitur adhuc Romae in marmoreis monumentis id elogium de Lucano priſcis literis.

M. ANNAEO. LUCANO.
CORDUBENSI. POETAE.
BENEFICIO. NERONIS.
FAMA. SERVATA.

E A D E M E X

G. J. V O S S I O

De Hiſtoricis Latinis, Lib. I. *c.* 26.

Inter hiſtoricos etiam locum damus M. Annaeo Lucano Cordubenſi. Quippe qui poëma ſuum de bello civili Caeſaris, & Pompeji fide hiſtorica ſcripſerit. Quo nomine à Petronio Arbitro in Satyrico reprehenditur his verbis. *Ecce belli civilis ingens opus quiſquis adtigerit, niſi plenus literis, ſub onere labetur. Non enim res geſtae verſibus conprehendendae ſunt, quod longe melius hiſtorici faciunt: ſed per ambages, deorumque miniſteria, & fabuloſum ſententiarum tormentum praecipitandus eſt liber ſpiritus; ut potius furentis animi vaticinatio adpareat, quam religioſae orationis ſub teſtibus fides.* Sane non ab omnibus Lucanum poëtam habitum eſſe, oſtendit & illud Martialis de eo, Libro XIV. c. 192.

Sunt quidam, qui me dicunt, non eſſe poëtam;
Sed, qui me vendit, bibliopola putat.

Ac apud Servium legas in illud Aen. I, 386.

Matre dea monſtrante viam.

Hoc loco per tranſitum tangit hiſtoriam, quam per legem artis poëticae aperte non poteſt ponere. Lucanus namque ideo in numero poëtarum eſſe non meruit, quia videtur

 hiſto-

Digitized by Google

hiſtoriam compoſuiſſe, non poëma. Quae omnia mentem Martialis ſatis aperiunt. Ut audiendus non ſit doctiſſimus Barthius Adverſ. Lib. IX. ubi cenſet, poëtam hoc velle, cum facile libri Lucani diſtrahantur, non vilem aliquem, ſed bonum vatem haberi. [a] Videtur autem hoc poëma poſt mortem demum in lucem prodiiſſe [b]; nec enim Nero vel tam clemens erat, ut ferret multa adeo pro libertate dicentem: vel adeo ſtultus, ut non intelligeret Schemata, quibus, dum laudari videtur, omnino vituperaretur. Exempla aliquot ſubpeditabit ſummus vir, vereque Muſarum, & Charitum μέγ' ἄγαλμα, Daniel Heinſius, in laudatione Aſini, ſcripto, ut genii, ita penitiorum literarum, ac civilis prudentiae pleniſſimo. Lucani quoque eſt panegyricus ad Calpurnium Piſonem [c], cujus initium.

Unde prius coepti ſurgat mihi carminis ordo?

Sane in veteri Scheda Mſta reperit Scaliger ejusmodi inſcriptionem, *Lucani catalecton de laude Piſonis.* Piſo vero hic eſt is, qui adverſus Neronem conſpiravit, ac conjurationis ſocium adlegit inter alios Lucanum, ſatis ante infeſtum Caeſari, quem gloriae ſuae ſciret invidere. Vulgo Ovidio id carmen tribuitur; etiam à Carolo Sigonio in tertio de judiciis cap. 27. ubi, ut Ovidianos, citat hos verſus.

Seu trepidos ad jura decem citat haſta virorum,
Et firmare jubet centeno judice cauſſam.

Lucano nulla omnino ratione adſcribi ait Barthius Adverſar. Lib. XLIX. cap. 7. Sed eum refellunt, quae diximus.

At longe plurima, quae ſcripſit Lucanus, deperierunt. Primum *Hectoris Lytra.* De qua ſic apud Statium Papinium in Genethliaca Lucani Calliope poëtam naſcentem compellat.

Ac primum teneris adhuc in annis
Ludes Hectora, Theſſaloſque currus,
Et ſupplex Priami potentis aurum.

Adhaec *Orpheum* fecit, quo pertinet verſus proximus.

Et ſedes reſecabis Inferorum.

Ex

a Idem cenſet Palmerius in Apologia pro Lucano; & recte. Nimis enim ſaepe Martialis celebrat Lucanum, quam ut credi fas ſit, eum his verbis quodammodo culpare voluiſſe. Martialis loca pro Lucano ſunt Lib. VII, 21.

Haec eſt illa dies, quae magni conſcia partus
Lucanum populis & tibi Polla, dedit.
Heu Nero crudelis, nullaque inviſior umbra
Debuit hoc ſaltem non licuiſſe tibi.

Ep. 22.

Vatis Apollinei magno memorabilis ortu
Lux redit; Aonidum turba favete ſacris.
Haec meruit, cum te terris, Lucane, dediſſet,
Mixtus Caſtaliae Baetis ut iſſet aquae.

Ep. 23

Phoebe veni, ſed quantus eras, cum bella tonanti
Ipſe dares Latiae plectra ſecunda lyrae.
Quid tanta pro luce precer? tu, Polla, maritum
Saepe colas, & ſe ſentiat ipſe coli.

Idem alibi.

\- - - *unicumque Lucanum*
Facunda loquitur Corduba.

Senſus ergo Martialis eſt; dari quoſdam homines, qualis erat Petronius, Quinctilianus L. x. Inſt. Orat.

Ex eo poëmate Grammatici citant.

> \- - - *gaudent à luce relictam*
> *Eurydicen, iterum ſperantes Orphea manes.*

Paullo poſt ſequitur apud Papinium.

> *Dices culminibus Remi vagantis*
> *Infandos domini nocentis ignes.*

Remi culmina vocat Romam; *domini ignes*, incendium urbis procuratum à Nerone, qui & illud è *turri* (Sueton. in Ner.) *Maecenatiana proſpectans*, *laetuſque flammae*, *ut ajebat*, *pulcritudine*, ἅλωσιν *Ilii in illo ſuo Scenico habitu decantavit.* Poëma hoc Lucani dicebatur *catacauſmus:* pro quo corrupte *cataſcomos* legas in vita Lucani, quam ex antiquiſſimo commentario Britannicus primus edidit. Diverſum ab eo opus *Iliacon.* Ex quo Placidus Lutatius in tertio Thebaidos citat.

> *Atque Helenae timuiſſe Deos.*

Idem Lutatius in VI. Theb. ſic ſcribit. *Lucanus de Phaëtonte in libro*, *qui inſcribitur Iliacon*, *ita.*

> *Haud aliter raptum tranſverſo limite coeli*
> *Flammati Phaëtonta poli videre, Deique;*
> *Cum vice mutata totis in montibus ardens.*
> *Terra dedit coelo, naturaque verſa.*

Apud Scaligerum verſu primo, ſecundoque legas.

> \- - - - - *Anheli*
> *Flammatum Phaëtonta poli.*

Sed vera ſine dubio lectio eſt, quam ex Lutatio expreſſimus. Idem Scaliger unum poëma facit *catacauſmon*, & *Iliacon:* unde vocat *Catacauſmon Iliacum.* Sed vitae is ſcriptor, quem dixi, diſertim: *Exſtant ejus & alii complures*; *ut Iliacon*, *Saturna-*

rat. c. I. & alii, quos Pareus & Almelov. laudant eo loco, & Viri Docti ad Petron. c. 118. qui eum dicebant hiſtoricum, non poëtam; ſed multo plures eſſe, qui eum pro vero poëta habebant, quod ſatis intelligebat bibliopola, qui ideo tot exemplaria venderet: Mihi tamen etiam magis hiſtoricus videtur, quam poëta.

b Hoc potius verum eſſe credam, quam Grotii ſententiam, qui putabat, ut patet ex ejus notis L. VI. 187, 208, 554 & aliis locis, bis editam fuiſſe Pharſaliam ob diſcrepantes ſaepe unius verſus idem ſignificantes lectiones. Sed, ut ſuis locis diximus, inde hae videntur eſſe ortae, quod Lucanus more poëtarum fertilium, ſcripſerit quosdam verſus ejuſdem ſententiae, ex quibus opus ſuum, ſi licuiſſet, emendaturus optimos eligeret, vel eligendos alii daret, antequam in publicum exiret. Tres priores certe ita conrexit Polla. Sub adulatione autem Neronis, quae eſt L. I., latere ludibrium ejus, & maximam vituperationem, ego quoque cum pleriſque viris doctiſſimis opinor; aliter haec non conveniunt cum ſequentibus in Caeſares invectionibus: niſi quis credat Grotio. Lucanum inter ipſum operis progreſſum mutaviſſe ſententiam, & ob creſcens in eum Neronis odium acerbiorem in Caeſares factum.

c Vide ſupra ad vitam ſecundam.

Digitized by Google

turnalia, *cataſcomon*, ubi *catacauſmum* diximus reſcribendum. Quare nec recedo à Crinito, qui diſtincta opera facit *de incendio urbis*, *& de incendio Trojae cum Priami calamitate.* Imo in antiquo illo vitae ſcriptore, etiam *orationem de incendio urbis pro Octavio Sagitta* feciſſe, legimus. Item Lutatius in IX. Theb. citat è Lucani *Cathegonio* (ita eſt in Mſto Cod.) hos verſus.

> *Thebais Alcmene, qua dum frueretur Olympi*
> *Rector, Luciferum ter juſſerat Heſperon eſſe.*

Ubi pro *Cathegonio* Scaliger legit *catalogo.* Cenſet enim Heroidum catalogum reliquiſſe inſtar Heſiodi, qui ἠοίας ſcripſit, & καταλόγους. Verum, puto, ſi Lucanus hujus nominis opus reliquiſſet, meminiſſet illius vitae ejus vetus ſcriptor.

Atqui apud eum de Lucani ſcriptis, praeter poëma de bello civili non alia legas, quam iſta. *Exſtant ejus & alii complures, ut illa, Conſaturnalia* (recte clariſſimus & κριτικώτατος Scriverius emendabat, *ut Iliacon, Saturnalia*) *Cataſcomon* (diximus legendum *Catacauſmon*) *Silvarum* X, *Tragoedia Medea inperfecta*, *Salticae Fabulae* XIV, *& Hippamata proſa oratione in Octavium Sagittam*, *& pro eo de incendio urbis*, *Epiſtolarum ex Campania. Non faſtidiendi quidem omnes*; *tales tamen ut Belli Civilis videantur acceſſio.* Quare ejus ſententiae ſum, ut *cathegonio* corruptum putem ex *catacauſmo.* Sane non longius ab illo abit, quam *catalogo:* quod Scaligero placebat. Et de κατακαυσμῷ, ſive incendio urbis, Lucanum ſcripſiſſe, ſatis ex allatis Statii verſibus conſtat: de catalogo vero Heroidum ne γρῦ quidem reperias apud veterum quemquam. Sed quid ſunt *Salticae fabulae* (ita non modo eſt in Lucani vita, quam ex vetuſtiſſimo Cod. edidit Jo. Britannicus, ſed etiam apud Pomponium Fortunatum in ejuſdem Lucani vita) quae ab Lucano ſcriptae dicuntur? Crinitus, cum id non intelligeret, contentus fuit dicere, ſcriptas ab eo fuiſſe fabulas complures. Puto à *Saltus* formatum eſſe *Salticus*, ut dicimus *coelicus*, *aſtricus*, *civicus*, *hoſticus*, *genticus*, quod apud Tacitum eſt. Ita *fabulae Salticae* ſint, quae res narrant ad Saltus pertinentes; ut de amoribus Satyrorum, & Nympharum, quae Apollonio Rhodio ἀλσηΐδες νύμφαι: & ſimilia his alia.

De morte Poëtae ſic Hieronymus in Chronico Euſeb. ad annum X. Neronis: *M. Annaeus Lucanus, Cordubenſis poeta, in Piſoniana conjuratione deprehenſus brachium ad ſecandas venas medico praebuit.* Sed plenius de eo Tacitus in XV. Annal. & Tranquillus in fragmento, quod è vita Lucani ſupereſt. Romae in templo B. Petri inſcriptio in marmore iſtiuſmodi eſt.

M. AN-

a Ejus verba ſunt. *Exigitur enim jam ab Oratore poeticus decor, non Attii, aut Pacuvii veterno inquinatus, ſed ex Horatii, & Virgilii, & Lucani ſacrario prolatus.*

b Statii, Quinctiliani, & Martialis teſtimonia ſupra jam leguntur. Sidonii Apollinaris, en! haec tria. Lib. II. Ep. X. *Reminiſcere, quod ſaepe verſum Corinna cum ſuo Naſone conplevit, Argentaria cum Lucano* &c. Carm. IX, 230.

Non quod Corduba praepotens alumnis
Facundum ciet, hic putes legendum.
Quorum unus &c.
Pugnam tertius ille Gallicani
Dixit Caeſaris, ut gener ſocerque
Cognata inpulerint in arma Romam:
Tantum dans lacrymas ſuis Philippis,
Ut credat Cremerae levem ruinam;
Infra & cenſeat Aliam dolendam.
Ac Brenni in trutina Jovem redemtum;
Poſtponat Trebiam &c.

Carm.

L U C A N I.

M ANNAEO. LUCANO.
CORDUBENSI POETAE.
BENEFICIO. NERONIS.
FAMA. SERVATA.

Citat & Sulpitius Verulanus in vita Lucani. Eo autem pertinet inſcriptio, quod Nero non tulerit edictum, quo Poëmata Lucani ex omnibus bibliothecis eximerentur. Huc etiam reſpexit Juvenalis, cum ait.

Contentus fama jaceat Lucanus in hortis.

Notatum eſt, quam praeclare de eo ſcripſerit [a] Auctor Dialogi de cauſſis corruptae eloquentiae: Item [b] Statius, Fabius, Martialis, Sidonius. Etiam *optimus Poëta* dicitur Oroſio prooemio Lib. VI. ubi hemiſtichium adducit ex libro primo. Nicolao Clomange Epiſt. v. dicitur *egregius bellorum civilium deſcriptor, aſtrorum quoque, & philoſophiae doctiſſimus.* Laudat & [c] Gulielmus Brito initio Philippeidos.

Non his ſufficeret famae Lucanus amator.

Sed omnes, qui ejus cum laude meminere, praeſertim illos poſterioris aevi, longiſſimum eſſet referre.

L. GREG. GYRALDUS

De Poëtis Dial. IV.

His à me ſummatim de Lucani vita dictis, Piſo excepit, *Quamvis*, inquit, *ſe ipſe ſuo carmine Lucanus prodat, & de ſe idem quadam praefatione aetatem, & initia ſua cum Virgilio comparans dixerit.*

Et quantum mihi reſtat
Ad culicem?

Nihilominus cum adeo & à Statio, & à Martiale laudetur, ut etiam Vergilius ipſi, ſi

Carm. XXIII. 165.

Quid quod duplicibus jugata taedis
Argentaria Polla das poëtas.

Tacitus Lib. XVI. Annal. c. 17. *Mela Annaeum Lucanum genuerat, grande adjumentum claritudinis.*

c Vide potius L. IX. Philipp. 731.

O nunc Lucani ruat in me, ſive Maronis Spiritus.

Plura veterum teſtimonia, quae omnia enotare operoſius foret, vide apud Barth. L. LIII. Adverſ. c. 6. Rutgerſ. Lib. VI. Var. L. c. 9. & Palmer. in Apologia. Quibus addemus nunc pauca quaedam recentiorum ingeniorum judicia. Ceterum lectorem plurium tam vituperantium, quam laudantium auctorem, ejuſque vitam deſcribentium. teſtimonia ſcire cupientem remittimus ad Moſantii Brioſii Epiſtolam, Baillet. Jugemens de Savans T. III. Baillium in Dictionar. & J. A. Fabricium in Biblioth. Latina. Inluſt. Spanhem. in corpore Epiſtolarum à Cel. Burmanno editarum T. III. p. 815. Aliter finis nec modus eſſet teſtimoniorum.

** ** **

ſi Dis placet, & Homero conferatur, facere non poſſum, quin ejus lectionis ipſe ſim maxime ſtudioſus. Quem excipiens Picus puer, *Et ego*, inquit, *videor medius inter furentes milites verſari, cum illius carmen lego.* Quibus ego; de Lucano, inquam, ſic ſtatuatis, velim, ut eum non modo cum Virgilio non conferatis, ut Statius fecit, & Martialis, ſed eum neque ſecundum, neque tertium dicatis. Vel ſi dixeritis.

Longo proximus intervallo.

Cum neque in quadrigis eum ſecundum numeremus, aut tertium, qui vix è carceribus exierit, cum palmam jam primus acceperit, ita nec in poëtis, qui tantum abſit à primo, vix ut in eodem curriculo eſſe videatur. Sunt tamen quaedam in Lucano, quae, qui ſine Virgilii comparatione ſpectavit, ſatis magna dicat, quae ſi cum judicio, atque delectu legantur, non indigna ſint imitatione; id tamen caute & diligenter, ne vitia ſpecie virtutis irrepant. Si quid vero, Pice, & tu Piſo, mihi tribuiſtis, vos non modo non nimium ſtudioſos ejus lectionis velim, ſed vos etiam ita gloriari cupio, id quod amicum meum, virum doctiſſimum, aliquando gloriantem audivi, qui Muſis coeleſtibus gratias agebat, quod numquam totum Lucani carmen ſemel perlegiſſet. Niſi enim temerarium ſit, quod mihil tamen mihi vobiſcum praecipue eſſe poteſt, illud auſim de Lucano adfirmare, quod M. Tullius (pro Archia c. 10.) de Cordubenſibus ſuorum temporum poëtis, qui eos, neſcio quid, pingue, & peregrinum ſonare putabat. Quare Lucanum quidam ſane ingenioſum, indomito ſimilem equo eſſe dicebat, qui in medio prato, aut campi ſpatio curſitet, & acriter quidem, & animoſe ſaliat, ſed inconcinne, & incompoſite. Alii illum expedito quidem militi ſimilem dicunt, qui amentatas quaſdam velitum haſtas jaciat, potenti, ac valido interdum brachio, ſed parum plerumque conſiderate ac prudenter. Nam tametſi ipſum ardentem, concitatumque, ac ſententiis clariſſimum ſcribat Fabius, oratoribus tamen, quam poëtis magis adſcribit, quod & Martialis, & Servius ſentiunt.

J. C. SCALIGER IN HYPERCRITICO

Cap. 6.

Lucanum igitur, ſi Diis placet, etiam Maroni parem facere auſi ſunt, qui non tam illius magnitudinem, quam ſuam inſolentiam iis ineptiis prodidere. Fatemur in illo ingenium magnum, equidem etiam plus, quam poëticum condonabo. Effrenis mens, ſui inops, ſerva impetus, atque idcirco inmodica, raptaque calore ſimul, & calorem ipſum rapiens, hoſtem maximum ejus temperamenti, quod in uno omnino Marone, & admirabile eſt, & divinum proinde, ut nimis fortaſſe libere dicam, interdum mihi latrare, non canere videtur.

LIP-

LIPSIUS AD VELLEJUM

L. II, 55.

Poëta, quem ſenſuum & honeſti acuminis cauſſa amo.

FRANC. MODIUS

Epiſt. XCV.

Ita omnino eſt, clariſſime Didyme, quantum illi errant, qui Lucanum ſuum Virgilio, ſi Diis placet, conferre non erubeſcunt, tantum prope peccant in aliam partem & hi, qui eum non tam ſuo, quam gentis ſuae vitio in multis inmodicum, & tumidum, in poëtarum duntaxat bonorum claſſe cenſendum non arbitrantur. cur enim non iidem, qui in culpas ejus tam diligenter inquirimus, virtutes quoque viri conſideremus? plane in hoc multorum judicia judiciis diſſimilia videri poſſunt, quod aut placitum ſcriptorem, ſemel ſupraque hominesque, Deosque ſtatim collocant, aut non facientem ad ſapientiam ſuam, ita deprimant, ut indignum eſſe lectione credi ſibi ilico poſtulent. Modeſtius ſane Plinius, quem ex Nepote ita dictitare ſolitum accepimus, nullum eſſe omnino auctorem, ex quo non aliquid adtentus lector in uſum ſuum excerpere poſſet. Si ex quovis ſcriptore, quanto magis ex Lucano aliquid diſcere, aliquid doceri poſſumus, in quo verſus multi tam caſtigati, ſententiae tam aptae inſitae, doctrinae tam rarae ſparſa ſemina, ut haud ſciam, an non culpas auctoris ſui facile praeſtare queant; judicem modo habeant, non dico ſuum, ſed certe non nimis iniquum, & omnino talem, qualem tu dare poteris.

C. BARTHIUS

Lib. LIII. *Adverſar. c.* 6.

Lucanus Poëta magni ingenii, neque vulgaris doctrinae, ſpiritus vero prorſus Heroici, jam inde ex eo tempore, quo floruit, maxima ſemper fuit auctoritate, praecipue apud Philoſophos, propter grave, nervoſum, & acutum, vibransque, & penetrabile ſententiarum pondus, quibus univerſa ejus oratio mirifice floret, adeo ut in eo genere parem numquam ullum habuerit: bona enim ſine Declamatoris genium ſervat, interim Catonis, & ejus Scitorum perpetuus oſtentator, offenſus Monarchiae, ſeu tyrannidi; plane Senecae ut cognatus ſanguine, ſic par genere dicendi futurus, ſi proſa ingenium tam ardens oratio cepiſſet: Quae res eum admirabilem ſuo aevo fecit, cum vetus illa, & genuina Eloquentia jam vulgo diſpliceret, & acumina ſententiarum, & tortiles illae clauſulae pro ſumma haberentur omnium doctri-

narum, & feliciſſimae Eloquentiae. Pervidit autem omnino ingenium hominis Quintilianus, qui Oratoribus magis adnumerabilem, quam Poëtis ſcripſit. Si enim ſolos numeros demas, nihil in eo non Oratorium videbis, nihil vero praeter hos in eo Poëticum. Nullae fictiones, nulla numinum Scena, nulla fabularum perſona; plane ut quidvis aliud, quam Poëma Pharſaliam hanc dixeris, ſi ſoli numeri abeſſent. Quare neque injuria eum reprehendit Petronius, homo perſpicax, & eruditiſſimus, qui non recte feciſſe ait, quod carmine hiſtoriam belli civilis narraverit, ut id geſtum eſt: Longe enim hoc melius facere hiſtoricos; ſed fuiſſe liberum illum ſpiritum praecipitandum per tormenta ſententiarum, ut quaſi vaticinantis oratio apparuerit; quod ille quidem feliciter praeſtitit in Specimine Belli Civilis, ſub perſona Eumolpi promulgato. Qui autem judicio hoc ſuo eum Poëtis exemit Quintilianus, non dubito, quin alia nota inuſturus fuiſſet, ſi in campo eum oratorio offendiſſet. Nec enim non plurima etiam vitioſa habet, ſi ad horum regulas exigatur. Miror vero judicium Papinii, qui cum tantum Virgilio tribuat, ut ſuam Thebaiden toto duodecennio elaboratam abs ſe longe ejus Aeneiden ſequi jubeat, & veſtigia eminus adorare, potuit tamen eidem conferre, quin & aliquando praeferre Lucani Pharſaliam. Quod hominis poëtico ingenio judicium obſtupefactus ſum, cum primum legi, poſtea vero prorſus omittendum arbitratus ſum, ut quod ex futili, & vix ſemiſana adulatione prolatum ſit. Cum tantum horum operum ſit diſcrimen, ut pudeat me collationem inſtituere. In altero naturalia omnia, & artificialia decora, ingenium, judicium, nervi, eloquentia, candor, ſublimitas, genius, denique ubique divinus, quem nulla mortalitas audeat velle adſequi. In altero nihil niſi vehementia, eruditio mediocris, Eloquentia (verum dico) corrupta, natura immodica, judicium ambiguum, nervi audaciores, quam firmiores; Candor vix agnoſcendus, ſublimitas adfectata, genius temerarius potius, quam prudens, aut circumſpectus. Quas tamen non niſi comparatione Virgilii prolata volo: ſcio enim, quam pauci ſint alii, qui Lucani etiam vitia ſuis virtutibus ſint adſecuti Papinius autem ipſe tanto Lucano prior eſt, quanto inferior Virgilio: Virgilio vero nullo modo comparabilis; nec ullus umquam poëta carmen ſcripſit, quod illi ulla ratione potuerit conferri, &c De Martiali ſilere melius puto, qui cum de Lucano paria cum Papinio judicavit, morem ſuum ſecutus eſt, adulandi, & conviciis petendi pro lubitu quem libet &c. Is, Martialem dico, cum non ſine naſo judicium ſuum ſerio de Lucano proponere vellet, hoc diſtichon de Poëmatis ejus eſt commentus. Loquitur Lucanus.

Sunt quidam, qui me dicunt non eſſe Poëtam,
Sed qui me vendit, Bibliopola putat.

Cujus aculeus utique non in alia, quam in ea ſententia eſt, quod vulgaria eſſe ingenia, & minime rem bono judicio perpendentia dicat, quae poſſint loco Poëtae eum habere, qui nihil vatis praeter metrum habeat: Sic enim cenſere Bibliopolam, qui judicium populi ſequatur propter id ſolum, quod multi ejus poëmata emant. Certe homo cordatus nolit ſe contra ceteros commendari bibliopolae judicio, qui aliud nihil didicit; quam ea corradere, & ſcribenda dare, quae ſciat, plurimos empturos. Non ideo autem, immo ideo non placet doctis, quod vulgo quis placeat; alio-

alioquin alia, aliis judicibus, graſſandum ſit ad Eruditionis palmam via. Certe haec, neque alia omnino, ſententia eſt horum Martialis verſuum, quam paucos tamen video, qui aſſecuti ſint De meritis ejus ſatis dictum ſit hoc loco. De gratia, & auctoritate, quam habuerit Lucanus ſemper, ipſius aetate teſtes ſunt Papinius, & Martialis modo producti: Paullo illis ſuperior Auctor Dialogi de corrupta Eloquentia cum primis, & ſolum illum cum Horatio, & Virgilio ponit: ubi ait *Exigitur* &c. *decor ex Horatii, & Virgilii, & Lucani ſacrario prolatus.* Quae verba &c. legens, pariter ut ad Papinii illud judicium faſſus ſum, obſtupui etiam ſaepius. Quae enim illum Oratorem intemperiae agitarunt, Horatio, & Virgilio ut Lucanum componeret? Quae inter hos aut ſtili, aut Eloquentiae, aut Poëſeos, aut Genii, aut temporum etiam ſimilitudo eſt? Vide, quam fatui ſint capitis in judicandis, & aeſtimandis Poëtarum ſcriptis forenſes illi Cauſſidici; praecipue cum jam aliquo tempore abſtinuerint acceſſu Heliconis Sane fateor, Oratori non pauca conferre Lucanum poſſe; at quae illius idcirco cum Horatio, & Virgilio collatio? Ubi ſunt Severi, Rabinii, Caeſii, Pedones, Ovidii, & infiniti alii, qui ſe praeteritos Lucano ſubſtituto, jure optimo indoleant? ſed omittamus jam iſta, & auctorum cenſum legamus, quibus probetur, auctoritatem Lucano ſemper ſuam cum Principibus fuiſſe poëtarum. Citat &c. &c. &c. Grammaticorum teſtimoniis quantus ſcriptor ſit, facile ex eo adparet, quod poſt Virgilium, Plautum, Terentium, Horatium, nullius crebrius auctoritate utantur. Uti videre potes apud Servium, Lutatium, Acronem, Donatum, Scholiaſten Juvenalis, Cariſium, Priſcianum &c. Nos, quatenus in comparationem cum Virgilio non venit, optimum Scriptorem, integrum Latinitatis, acutum, ingenioſum, doctum, gravem, utiliſſimum, & Philoſophum, Politicumque non poſtremis accenſendum, eloquentem praeterea, & ſententiis penetrantem merito veneramur; illud unum tamen poſt praeclaros noſtrae aetatis viros monentes, Matheſin ejus examen rigidum non ſuſtinere. Quod quamlibet arrogans dictu videatur, nos tamen probaturi nobis nullo negotio videmur; non odio ſcriptoris, ex quo infinita bona didicimus, nec ut eo nomine nobis aliquam opinionem vindicemus; ſed amore equidem veritatis, quam non Lucano, aut cuivis tali alteri, ſed Platoni etiam, & Socrati praeferendam ſanxit regula Sapientiae.

IDEM AD STATIUM

Lib. VI. *Theb.* 89.

Pulchre Lucanus, magnaque ſubiti ingenii felicitate.

IS. VOSSIUS AD POMPON. MELAM

L. I. *c.* 8, 2.

Mirus eſt Geographus Lucanus.

Adde L. II. *c.* 3. & *L.* I. *c.* 8, 7.

Ignoſcendum hoc Aeſchylo, qui non major inter Graecos fuit Geographus, quam fuerunt apud Romanos, vel Seneca, vel Lucanus.

CHRIST. CELLARIUS

Prolegom. ad Curas poſteriores.

M. Annaeus Lucanus poëta ardens, & concitatus, & ſententiis clariſſimus, &, ut dicam, quod Fabius x. cap. I. ſentit, magis oratoribus, quam poëtis adnumerandus. Nihil enim fabulis involvit, ut fere poëtae ſolent; ſed civile bellum ad fidem hiſtoriae perſcribit, ut tamen ſuavitatem poëticam, & heroicam majeſtatem aequaliter ſervet.

J. BROUKHUSIUS

Ad Tibull. L. I, 2, 48.

In hoc negotio Lucani opera libenter utimur, de rebus incredibilibus multo etiam incredibiliora narrantis cum ſpiritu fere pluſquam Hiſpanico.

Idem ad vſ. 62.

Adde Lucanum, niſi te terret Iberica ferocitas, & ipſa carminis truculentia.

P. BUR-

P. BURMANNUS

PRAEFATIONE

Ad primam Editionem

VALERII FLACCI.

A. 1701.

Valerius Flaccus abfuit quidem longius à felicibus Auguſti temporibus, quam Lucanus; ſed tanto intervallo declamatorem illum poſt ſe reliquit, ut operam ludere videri poſſet, qui eos inter ſe componere velit. Nihil enim Lucanus praeſtitit, quod ipſi poëtae nomen conciliare poſſet: Neque argumentum Epico carmine dignum elegit, neque fingere ea, quae Heroicum Spiritum decerent, valuit. Perpetuus declamator, & ſine ullo judicio inanes quasdam ſententias, ut Scholaſticus, infarciens tumore, & faſtu ſolo conſpicuus eſt; denique in toto Poëmate, nihil Poëtici argumenti, aut ſpiritus adparet. Nam non moramur perverſum illorum hominum judicium, qui omnis diſciplinae Poëticae ignariſſimi, ſtatim ſcriptorem venerantur, & laudibus in coelum vehunt, ubi graves quasdam de moribus ſententias, & longas de vitiis, aut virtutibus diſputationes, verſibus comprehenſas offendunt. Nihil enim ſtultius, & ineptius fingi, aut dici poteſt, quam Poëtam Hiſtoriam quandam conſcribere, & illam acutis Scholaſticorum ſententiis illuſtrare. Epici enim poëtae partes ſunt, praeclarum aliquod Heroïs factum ob oculos ponere; quod ita fabulis, & miniſteriis Deorum inplicari debet, ut omnia potius à poëta ficta, quam religioſe narrata eſſe videantur &c.

J. A.

Digitized by Google

J. A. FABRICIUS
IN
BIBLIOTHECA LATINA.

T. II.

Clariſſimo Burmanno judice, ut eloquentiae 'corruptela Senecae Philoſopho recte adſcribitur, ita ſanctiſſimam, & divinam artem poëſin primus contaminare, & Heroicum carmen ad declamatoria acumina demittere aggreſſus eſt fratris ejus, M. Annaei Melae filius, Lucanus. Ineptiuntque maxime, qui cum Virgilio comparare adnituntur, in quo omnia caſtigata, limata, & naturalia: cum Lucanus, ut effrenis equus, impetu ſemper maximo fertur, neque habenas audit; ſed indulgens ingenio, neque modum, neque rationem ſervat, carminis judicio non recte uſus, cum ubique oſtentare vim ſuam, & vehementiam, etiam ubi convenit minime, conatur. Poteſt tamen cum fructu legi, cum ejus dictio ſit ſatis Latina, puraque, & deſcriptiones, quas inmiſcet operi, haud inelegantes. Characteres ejus quoque egregii, in qua arte proximus eſt Vellejo Paterculo, & rerum Civilium minime rudis.

M. AN-

Digitized by Google

Digitized by Google

Pag. 1.
COLCHIS.
IBERI
A.
PONTUS EUXINIUS.
PAPHLAGONIA
CAPPADOCIA
BITHINIA
ASIA
MINOR
LYDIA
PAMPHILIA
CILICIA
Pergamum
Sardis
Smyrna
Ephesus
Laodicea
Mazaca
Rhodus
Creta
CYPRUS
SYRIA
Ptolemais
Damascus
Tyrus
Cæsarea
Ioppe
Ierusalem
Ascalon
IUDAEA
Pelusium
Babilon
Memphis
DELTA
Mareotis Lacus
MARICA
ÆGYPTUS

* M. ANNAEI LUCANI CORDUBENSIS

† PHARSALIAE.

LIBER PRIMUS.

‡ *Proponit primus liber, invehit, invocat, atque*
Cauſſas exponit curſus properantis ad urbem
Caeſaris, & nimios hinc narrat in urbe timores.

Bella per Emathios plus quam civilia campos,
Juſque datum ſceleri canimus, populumque potentem
In ſua victrici converſum viſcera dextra;

Co-

* M. Annaei Luc. &c.] Titulum hunc omittunt plerique veteres Codices. In meo ita concipitur. LUCANI CORDUBENSIS LIBER PRIMUS FELICITER INCIPIT. MS. Bibliothecae Amſtelaedamenſis ſic habet. LUCII ANNAEI LUCANI CORDUBENSIS CIVILIS BELLI SIVE PHARSALIAE &c. Mirifice Codex Viri Ampliſſimi J. Wittii. LUCANI VETERANI LIBER PRIMUS INCIPIT. Vir Doctiſſimus B. Montfaucon in Diar. Ital. p. 375. citat ex Bibliotheca Florentina Codicem, cujus eſt titulus *Lucanus Cordubenſis de Bellis Romanòrum. Belli civilis* eſt quoque in Voſſ. tertio poſt finem Lib. primi. Verum autem hujus libri titulum *Pharſaliam* eſſe patet ex ipſius Lucani libro IX. 985.

Pharſalia noſtra
Vivet, & à nullo tenebris damnabitur aevo.

Scilicet à potiore operis parte: quia ad Pharſalum de ſumma rei pugnatum eſt. Videtur autem Lucanus ita inſcripſiſſe opus ſuum ad imitationem Homeri, qui *Iliada* vocaverat, ut patet ex loco citato vſ. 984. quod ſecutus eſt in *Thebaide* Statius, aliique in aliis. Sed hi meliore jure; cum omnia illa circa Ilium vel Thebas geſta fingantur: hic tantum unum ad Pharſalum proelium. Quare merito titulus iſte diſplicet J. C. Scaligero, nimis tamen in noſtrum exacerbato in Hypercritico cap. 6.

† Pharsaliae] Pharſalus Theſſaliae oppidum fuit, a Pharſalo, Acriſii filio, ut Stephanus autor eſt, appellatum. In hujus agro ſive campo ſuprema pugna inter Caeſarem & Pompejum commiſſa fuit, cujus eventum totius belli fortuna ſecuta eſt. Unde & praeſens opus poëtae *Pharſalia* inſcribitur, ſumpta appellatione à loco, circa quem potiſſima pars totius Argumenti geſta eſt. Continet enim hoc poëma deſcriptionem atque hiſtoriam Belli civilis, quod inter Caeſarem & Pompejum geſtum eſt. Cujus cauſa publica quidem fuit, quòd Caeſar legibus ſolvi volebat, abſensque Conſul creari, neque exercitum à ſe dimittere, quem hactenus in Gallia habuerat. Ob quam rem, urgente hoc Pompeio, & caeteris, qui Caeſari adverſabantur, à Senatu hoſtis judicatus fuerat: privatim autem, aemulatio utriuſque viri, quòd alter parem, alter ſuperiorem, ut ipſe poëta quoque ait, ferre non poſſet. Unde & ad arma ventum eſt. Ac Caeſar quidem Pompejum & ſocios Italia ſtatim expulit: Duces adverſarum partium in Hiſpania repreſſit. Ipſum autem Pompejum in Graeciam tranſgreſſum, primò quidem circa Dyrrhachium, difficiliore tamen pugna, mox in campis Pharſalicis inter Macedoniam & Theſſaliam, cum toto exercitu fudit, fugavitque. Unde Pompejus profugiens, Mitylenas primùm, inde in Aegyptum venit, ubi à ſatellitibus Ptolomaei, regis Alexandriae, obtruncatus eſt. Quam eandem hiſtoriam Graecè quidem Plutarchus & Appianus, apud Latinos autem Florus & A. Hircius perſecuti ſunt. Conſtat autem hoc opus verſibus Heroicis, imitatione Virgilii, & ſimilium, quos Epicos Graeci vocant, compoſitum. Niſi quòd hiſtoricum ordinem hic poëta magis, quàm poëticam diſpoſitionem ſecutus eſt. Et in concionibus vehementior & concitatior aliquanto eſt,

A

unde

Digitized by Google

Cognataſque acies; & rupto foedere regni

Cer-

unde & Oratoribus annumerandum magis, quàm Poëtis, Fabius putat. Cujus verba ſunt haec, libro decimo: *Lucanus*, inquit, *ardens & concitatus, & ſententiis clariſſ. &, ut dicam, quod ſentio, magis Oratoribus quàm Poëtis annumerandus.* Caeterùm dividitur idem hoc opus decem partibus, ſive libris, quorum primus quidem ingreſſum Caeſaris in Italiam, catalogum exercitus ejus, & trepidationem, quae Romae tum fuit, praecipuè continet. Proximus, terrorem Italiae, Corfini captivitatem, & Pompejanorum apparatum ac fugam. III. Deinde, abitum ex Italia in Graeciam Pompeji: catalogum exercitus ejuſdem: & quae ex altera parte circa Caeſarem & Maſſiliam acta. IV. Res Hiſpanicas circa Petrejum & Afranium, & quae eodem tempore circa Illyricum, & in Africa geſta. V. Quae in Epiro acta, item reditum Caeſaris ex Hiſpania, & ejusdem periculum in mari. VI. Praelium ad Dyrrhachium, & incantationes Erichthûs. VII. Pugnam Pharſalicam, Caeſariſque victoriam. VIII. Fugam Pompeji, & ejuſdem caedem in Aegypto. IX. Quae poſt mortem Pompeji acta, & de bello per Catonem, & caeteros in Africam tranſlato. X. Caeſaris in Aegypto acta, & ultionem ſatellitum Ptolomaei, à quibus Pompejus interfectus fuerat. Atque horum omnium priores quidem tres ab ipſo autore, ut traditur, emendati fuerunt, reliqui, quo minus emendarentur, ipſius morte praeventi ſunt. MICYLLUS.

‡ PROPONIT] Nova hic damus ſingulorum librorum argumenta; quae Doctiſſimus Vir Caſp. Barthius ex ſexcentorum annorum aetatem praeferente Codice primus in lucem protraxit, & in Adverſariorum Lib. XXXVII. cap. 8. edidit. Ego quoque illa inveni in meo & Amſtel. MSS. recentioribus quidem, ſed in quibus emendatiora haec argumenta leguntur, quam in Barthiano. Parvi, immo nullius fere pretii, fateor hos eſſe verſus, cum Barthio: verum facile eos loco argumentorum, quae concinnavit J. Sulpitius, quaeque vulgo textui nunc proponuntur, legi poſſe arbitror. Notandum autem verbum *narrat* in Barthiano Cod. non haberi, & pro *timores* in Amſtel. *furores*.

1 BELLA &c.] Prooemium eſt complectens ſecundum conſuetudinem Poëtarum Latinorum propoſitionem & invocationem. Sed hoc χετλιαστικὴν παρέκβασιν habet, id eſt, ad indignationem & querelas graves egreſſionem. In qua porta deteſtatur calamitatem belli. Invocatio autem eſt plane θωπεία, id eſt, manifeſta aſſentatio, & poene putida, & vix diſſimulans εἰρωνείαν. JOACH. CAMERARIUS. Hos ſeptem priores verſus à L. Annaeo Seneca Lucani avunculo additos fuiſſe, & à Lucano abruptè *quis furor* &c. fuiſſe inchoatum hoc opus, ajunt hic Gloſſatores inediti in MSS. multis. Vide Iſaac. Voſſium ad Catull. p. 284.

1 EMATHIOS] Macedoniam aliquando ἠμαθίαν dictam fuiſſe, Theſſaliam autem αἱμονίαν etiam Gellius annotavit Lib. XIV. c. 6. MICYLLUS. Eam in rem ſcilicet Sulpitius citaverat Plinium.

1 PLUS QUAM CIVILIA] Florus (Lib. IV. c. 2.) non recte tantum civile hoc bellum dici poſſe ſcripſit, ſed nec ſociale, nec externum, ſed commune quoddam & plus quam bellum. Civile bellum tanto deterius bello, quod cum externo hoſte geritur, quanto bellum pace, ſecundum Herodotum. Sed hoc etiam calamitoſius fuit reliquis bellis civilibus. Ergo plus quam civile. CAMERARIUS. Non tantum dicit Lucanus *plus quam civilia*, quia hoc bellum gravius & dirius fuit reliquis bellis, aut quia ad cives non modo, ſed etiam ad cunctas nationes pertinuit: verum; quia hic non modo cives inter ſe, ſed cognati contra cognatos, fratres contra fratres, filii contra patres arma geſſerunt, atque adeo atrocius & inhumanius fuit civili: ut multis docuit Vir Summus J. F. Gronovius Lib. IV. Obſerv. c. 5. Monuerant id quoque hic loci Omnibonus & Aſcenſius, ſuam ſcilicet expoſitionem, (ut paſſim agunt, Omnibonus praecipue) haurientes ex Veteri Scholiaſte inedito, quem antiquiſſimis Codd. aetate ſcripturae parem totum deſcripſi; cum ſaepius à Viris Doctis citari hunc Scholiaſten, de quo plura in praefatione ago, ſcirem. Neque mei me laboris piget, tam ob doctiſſimas ſaepe expoſitiones, lectionumque varietates, quam ob ſervata quaedam veterum ſcriptorum fragmenta; ut lectori patebit ex excerptis, quorum optima quaeque ad exemplum Barthii in Statio notis meis deinceps inſeram. Ad hunc itaque locum haec habet. *Inter civile & plusquam civile bellum hoc diſtat. Civile bellum eſt inter cives orta ſeditio & concitatio tumultuoſa, ſicut inter Syllam & Marium, qui bellum civile inſimul in una gente geſſerunt. Pluſquam civile vero, ubi non ſolum cives dimicant, ſed & cognati, quale factum eſt inter Caeſarem & Pompejum, quando gener & ſocer invicem dimicaverint: ſiquidem in hac pugna frater cum fratre dimicavit, & pater adverſus filium arma portavit*; Eadem fere additis ex ipſo Lucano exemplis ſcribit Iſidorus Lib. XVIII. Origin. c. 1. cum quo paſſim in reddenda vocum origine longiore conſentit Scholiaſtes Voſſiani primi; eadem verba, quae ille, adhibens: adeo ut clare appareat, alterum ex altero deſcripſiſſe; qua

pro-

Certatum totis concuſſi viribus orbis,

In

propter talia, ſi ad Lucani ſenſum intelligendum non faciant, plerumque omiſi. cum ſatis ſit, eas nugas apud illum legi poſſe. nonnumquam etiam ex Servio quaedam tranſſcripta ſunt.

2 Jus datum sceleri] Id eſt, bonum & aequum violatum, & juſtitiam ſubjectam injuriae: nam, ut paulò pòſt ait, *menſuraque juris vis erat.* Fuerunt enim humana divinaque jura à Caeſare oppreſſa promiſcue. SULPITIUS. Hoc eſt, jus praetextum & obtentum ſceleri, ſive cauſae ſceleratae. Hoc enim per ſcelus ſive ſceleratè à Caeſare factum intelligit, quod is, cum Senatui ſeſe opponeret, & populi libertatem in dominationem verteret, jure hoc facere videri volebat. MICYLL. ἐνθυμηματικῶς de nefario bello, in quo non modo jus & fas confundi, ſed ſcelus legitima uſurpatione concedi videretur. Audacia igitur tum & vis & cupiditas & omnis improbitas humana hoc ſibi *jus* conſtituit, ut liceret, quicquid libuiſſet. CAMERAR. Licentiam factam ſceleribus. Uno enim belli civilis nomine infinitae teguntur injuriae, Ita infra: *ſemel omnia victor juſſerat.* Seneca: *Ex Senatus conſultis plebisque ſcitis ſaeva exercentur, & publicè jubentur vetita privatim.* Cyprianus: *Homicidium cùm admittunt ſinguli, crimen eſt: virtus vocatur, cùm publicè geritur.* GROTIUS Edit. primae. Jus hic figurate pro licentia, quomodo ſaepe jus belli apud bonos ſcriptores. Apertum illud Senecae epiſtola XVIII. *jus luxuriae publicae datum.* ipſe Lucanus fine lib. III.

Jus licet in noſtros jugulos ſibi fecerit enſe
Sylla potens Mariuſque ferox.

Papinius III. Thebaidos: *daret armis jura.* Senſus ferme idem, qui infra, ubi belli civilis licentia deſcribitur:

- - - - - *ſemel omnia victor*
Juſſerat.

De bello quidem civili praecipue, ſed & de aliis bellis non male dictum Senecae, hujus poëtae patrno: *Ex Senatus conſultis plebiſque ſcitis ſaeva exercentur, & publice jubentur vetita privatim.* Quod Chriſtiane dictum probat Chriſtianus martyr Cyprianus: *Homicidium cum admittunt ſinguli, crimen eſt: virtus vocatur, cum publice geritur.* IDEM Edit. tert. Hortenſiùs minus bene intelligit facultatem & poteſtatem ſcelerato Caeſari datam. Neqne rectius quoque Farnabius aliique. Optime exponit Grotius. Jus enim datum ſceleri idem eſt, ac ſceleſtis hominibus licentiam eſſe factam omnia quaſi jure legitimo ad lubitum agendi per bellum, in quo milites gladiis jus facere ſunt ſoliti. Nam *ferri poteſtas jus omne confundit*, ut loquitur noſter vſ. 667. adde vſ. 175, 274. alioſque; & inprimis ea, quae colligit C. Barthius Adverſ. L. XI. c. 10. XLVII, II. ad Statii Thebaid. L. III, 444.

Incertusque animi daret armis jura.

& Celeb. Arn. Drakenborchius ad Silium Lib. XI, 183.

Ductoremque feram, cui nunc pro foedere, proque
Juſtitia eſt enſis.

Libri ſui margini adſcripſerat quoque Doctiſſ. Vir J. Broukhuſius locum Salluſtii B. Jug. c. 3. *illi, quibus per fraudem jus fuit.* Ad vocem *dextra* idem margini alleverat ſeqq. *ferro* Voſſius Lib. II. de Analogia c. 12. p. 301. lapſu, opinor, memoriae; neque enim ullum codicem laudat. expreſſit haec Juſtinus Lib. XIII., 6, 17. ſunt autem Virgilii VI. Aen. 833.

4 Cognatasque acies;] Hinc dixit Sidonius Apollin. Carm. XV. vſ. 28. *Cognatam portans aciem.*

4 Rupto foedere regni] Occiſione ſcilicet Craſſi & morte Juliae, quam Pompejus in uxorem accepit, qua vivente pax praevaluit inter eos. SCHOLIAST.

5 Et rupto foedere regni, certat. tot. concuss. virib. orb. in com. nef.] Ordo eſt. Canimus nefas, quod eſt, bellum nefarium, certatum in commune, ſive communiter ab utraque parte. Vel potius: Canimus certatum ſ. eſſe, ſive id bellum, quod certatum eſt, in commune nefas utriuſque partis, totiusque Reipub. MICYLLUS. *Certatum*, ut neglectum, deſpectum, velatum, pro certamine dixit, nam verbo *Canimus* communi utitur. aut eſt., *Certatum eſſe*, ἀγῶνα γεγενῆσθαι. CAMERAR.

6 In commune nefas;] Quia commune erat omnibus gentibus, & totus mundus pene fuit in bello. Ordo eſt. *Certatum in commune nefas canimus.* SCHOL.

7 Signa pares aquilas &c.] Mendoſe apud Iſidorum Lib. XVIII. Origin. c. 7. editur *pareſque:* ſed recte *pares* cap. 3. Citat haec etiam Servius ad Virgilii Georg. Lib. I. vſ. 489.

Ergo inter ſeſe paribus concurrere telis
Romanas acies iterum videre Philippi.

Expreſſit hunc locum Valerius Flaccus Lib. VI. 402.

Romanas veluti ſaeviſſima cum legiones
Tiſiphone regeſque movet; quorum agmina pilis,
Quorum aquilis utrimque micant, eademque parentis
Rura colant. quibus poſtremis verbis putem ſignificari fratres, qui ejusdem parentis agros colere conſueverant.

8 Li-

In commune nefas; infeſtisque obvia ſignis
Signa, pares aquilas, & pila minantia pilis.
Quis furor, ô cives? quae tanta licentia ferri,
Gentibus inviſis Latium praebere cruorem?
Cumque ſuperba foret Babylon ſpolianda tropaeis
Auſoniis, umbraque erraret Craſſus inulta;
Bella geri ᵃ placuit nullos habitura triumphos?

Heu;

Variae Lectiones.

a *Licuit* B.

8 Licentia ferri,] I. e. an ferro tantum eſt permiſſum, tanta data poteſtas, ut fundat ſanguinem civium Romanorum in delectationem externarum gentium. Eodem modo Cicero Lib. IV. ad Famil. Ep. 9. *magna gladiorum eſt licentia.* & Lib. X. ad Fam. Ep. 2. *Impunitas gladiorum.* Vellej. L. II. c. 3. *Hoc initium in urbe Roma civilis ſanguinis gladiorumque impunitatis fuit.* adde c. 125. *poteſtas ferri* dicit noſter vſ. 66. Silius Italicus L. 2, 20.

notum, quid caede calentibus armis,
Quantum irae liceat, motusque quid audeat enſis.

Verum attentius Lucani mentem ex ſequentibus conſideranti apparebit, poëtam non voluiſſe hic debacchari in nefariam bellantium Romanorum licentiam: ſed potius in eorum dementiam in ſe invicem manus vertentium, & in ſua viſcera furentium, cum tot hoſtes ſupereſſent debellandi, in quos ferrum libere exercere poſſent. His rite perpenſis, vide lector, an non malis legere *inſania ferri* ex Mſ. Anglicano, tam hic, quam apud Priſcianum col. 1072. Ed. Puts. indicante id Doctiſſimo J. Waſſe in Indice Salluſtii *V. Licentia.* Videtur Lucanus ſua adumbraſſe verba ex Virgilii Lib. II. Aeneid. 42.

O miſeri, quae tanta inſania, cives?

vel potius Lib. VII, 461.

Saevit amor ferri, & ſcelerata inſania belli.

Seneca Lib. I. de Beneficiis c. 10. *Nunc in crudelitatem privatam ac publicam ibitur, bellorumque civilium inſaniam.* Statius Lib. VII. Theb. 22.

- - - rabies ferrique inſana voluptas.

Hinc *enſem* vocat *inſanum* Silius Ital. L. IX, 314. & L. IV, 100.

Ad pugnas Martemque inſania concors.

Neque aliter hunc Lucani locum videtur legiſſe N. Heinſius: nam ad Vellejum Lib. II. c. 33. ſcribit. *Ferri inſaniam & furorem bellum civile* Lucanus dixit initio Pharſaliae ſuae: ſi vero alicui ob nimiam differentiam litterarum in *licentia* & *inſania*, ultimum diſpliceat, poſſet quoque conjici, an non ſcripſerit Lucanus *amentia.*

9 Gentibus invisis] Vel propter auxilia barbarorum, hinc occidentis, illinc orientis: Vel hoc dicit: mutuis caedibus belli civilis ſanguinem donatum fuiſſe barbaris Romanorum, à quibus facile illi vinci potuiſſent. CAMERAR.

10 Superba babylon] Et recenti victoria & regum potentia, atque opibus, & praeſtantia Imperii & magnitudine atque ſpatio urbis. Cum enim quadrata eſſet, ut Herodotus ſcripſit, ſingulorum laterum latitudo fuit XV. M. paſſ. ſeu ſtadiorum CXX. paraſangarum quatuor, ea ſunt miliaria ferme totidem Germanica, id quod viſum nobis fuit diagrammate demonſtrare. Non ſolum propter jucundum & liberale ſtudium cognitionis, ſed etiam ad divinae irae conſiderationem. Illa enim tanta urbs jam in ruinis tota jacet, & nulla eſt. Nemo igitur in excellentia & firmitate, & mole rerum humanarum glorietur. Nam ſubito caſu, quae valuere, ruunt. CAMERAR.

10 Trophaeis] Pro ſpoliis dixit, & gloria victoriae. Nam proprie Trophaeum monumentum erat partae & conceſſae ab hoſtibus victoriae, quod ſtatuebant eo loco, ubi vicerant. Neque ſi non poni prohibitum eſſet, poſtea evertere fas erat. Deſcriptio eſt elegans Aeneid. XI. CAMERAR.

11 Crassus] Hiſtoriam Craſſi habes apud Appianum in Parthico, & Florum libro tertio. Meminit & Strabo libr. XVI. qui Sinnaca locum, ſive civitatem nominat, ἐν ᾗ Κράσσος διεφθάρη δόλῳ ληφθεὶς ὑπὸ Σουρήνα τοῦ τῶν Παρθυαίων στρατηγοῦ, ut idem inquit. Caeterùm Craſſi filii defuncti uxorem Corneliam, Metelli Scipionis filiam, Pompejus uxorem duxerat poſt mortem Juliae, ut Plutarchus tradit, quare etiam eò reſpexiſſe poëta nonnihil videtur, cùm dixit:

- - - Umbraque erraret Craſſus inulta.

Quaſi

Heu, quantum terrae potuit, pelagique parari
Hoc, quem civiles [a] hauſerunt, ſanguine, dextrae!
Unde venit Titan, & nox ubi ſidera condit,
Quaque dies medius flagrantibus aeſtuat horis,
Et qua bruma rigens, ac neſcia vere remitti,
Adſtringit Scythicum glaciali frigore pontum:
Sub juga jam [b] Seres, jam barbarus iſſet Araxes,

Et

VARIAE LECTIONES.

a *Fuderunt* P. 1. b *Nunc Seres* B. 1.

Quaſi tacitè moneret, Craſſi, utpote affinis ſui, caedem ulciſcendam potius fuiſſe &c. MICYLL.

11 UMBRAQUE ERRARET CRASSUS INULTA;] Parthicum Imperium Perſicum eſt. Nam hoc, inter Macedonum diſcordiam & bella, occupavit gens illa Scythica, ut perhibetur, neque ortu, neque progreſſu abſimilis Turcicae. Babylon autem regni ſedes fuit, nomine magis quam re ipſa ea urbs, de qua & dictum eſt, & quae Chaldaici regni caput fuerat. Craſſus autem & potentiae cupiditate impulſus, & avaritia inſtigatus contra foedus bellum Parthis intulit, profectus ex urbe inauſpicato, & multis ſignis cladis futurae ipſi oblatis. Interfectus fuit una cum altero filio. Fuit autem per ludibrium inſepultum corpus illius abjectum, & caput detruncatum. Quod quibus accidit, eorum, ſecundum ſuperſtitionem veterem, umbrae non admittuntur in conſortium aliarum animarum, rite ſepultorum corporum, ſecundum Homerum & Maronem.

Centum annos errant, volitantque haec littora circum.

Etſi traditur à quaeſtore recollectum corpus Craſſi ſepultum fuiſſe, ſed Lucanus ad inferias etiam vindictam mortis pertinere cenſet. CAMERAR. Notat hic etiam Scholiaſtes. *Quod Craſſus errabat quaſi inſepultus ſecundum opiniones philoſophorum. Dicebant enim, quod illi centum annis errarent, nec poſſent tranſire Stygiam paludem. Unde* Virgilius *centum errant annis, volitantque haec litora circum.* Locus eſt Lib. VI. Aen. 329. ubi multa de animarum inſepultarum errore congeſſit La Cerda: nihilque notius eſt.

12 NULLOS HABITURA TRIUMPHOS?] Itaque Caeſar, ſine controverſia cauſa ſuperior ubique victis adverſariis quatuor egit Triumphos, ſed civilis victoriae nulla mentio, aut expreſſio. *Pharſalia, Tharſus, Munda nuſquam*, ut Florus ait. CAMERAR. Scilicet Lib. IV. cap. 2. ubi Vide Comm. dd. VV. *Triumphus autem de bellis civilibus non refertur*, monente hic quoque Scholiaſte. ſed & hoc notiſſimum.

13 HEU QUANTUM POTUIT TERRAE PELAGIQUE PARARI HOC, QUEM CIV. HAUSER. SANGUINE DEXTRAE?] Sumtum ex Ageſilaï dicto, quod apud Xenophontem & Plutar. legas: φεῦ τῆς Ἑλλάδος, τοσούτους ἄνδρας ἀπολωλεκυίας ὑφ' αὑτῆς, ὅσοι ζῶντες ἐδύναντο νικᾶν ὁμοῦ σύμπαντας τοὺς βαρβάρους μαχόμενοι. De eodem Ageſilao ſic Latinus vitarum ſcriptor: *Tantum abfuit ab inſolentia gloriae, ut commiſeratus ſit fortunam Graeciae, quod tam multi à ſe victi vitio adverſariorum concidiſſent. Namque illa multitudine, ſi ſana mens eſſet, Graeciae ſupplicium Perſas dare potuiſſe.* GROT. ex Edit. tert.

13 TERRAE POTUIT,] In Vetuſtis exemplaribus in membranis ſcriptis. *Heu quantum potuit terrae.* L. HORTENSIUS. *Quantum potuit.* Plerique libri & unum M. Sc. *quantum terrae potuit pelag.* reliqua M. Sc. *quantum potuit pelagi terraeque parari.* BERSMANNUS. Etiam plerique Codd. quos ego adhibui, & Edd. Veteres, *terrae potuit.* quod mutari non erat opus, quamvis minimum intereſt.

15 UNDE VENIT TITAN,] Hoc eſt, Oriens, unde Sol oritur. Titanem autem pro Sole apud poëtas uſurpari, jam inde ab Orpheo receptum eſt, apud quem, Hymno ſolis, ita legitur:

Κλῦθι μάκαρ πανδερκὲς ἔχων αἰώνιον ὄμμα,
Τιτὰν χρυσαυγὴς ὑπερίων, οὐράνιον φῶς &c.

Tametſi aliàs Titanum nomen generale eorum eſt, qui ex Terra Coeloque patre nati feruntur, quos pater ipſe hoc nomine appellavit, poſtquam à Saturno, qui minimus natu inter fratres erat, injuria affectus fuit. Ita enim Heſiodus inquit:

Τοὺς δὲ πατὴρ τιτῆνας ἐπίκλησιν καλέεσκεν,
Παῖδας νεικείων μέγας οὐρανὸς οὓς τέκεν αὐτός.
Φάσκε δὲ τιταίνοντας ἀτασθαλίῃ μέγα ῥέξαι
Ἔργον, τοῖο δ' ἔπειτα τίσιν μετόπισθεν ἔσεσθαι.

Quo loco interpres Titanes, ἀπὸ τοῦ μέλλειν αὐτοὺς τι-

Et gens ſi qua [a] jacet naſcenti conſcia Nilo.
[b] Tunc, ſi tantus amor belli tibi, Roma, nefandi,
Totum ſub Latias leges cum miſeris orbem,
In te verte manus: nondum tibi defuit hoſtis.
[c] At nunc ſemirutis [d] pendent quod [e] moenia [f] tectis
Urbibus Italiae, lapſisque ingentia [g] muris

Saxa

VARIAE LECTIONES.

a *manet* W. b *Tum* Voſſ. 3. H. W. pro var. l. B. Edd. quaed. *Hinc* Voſſ. rec. c *Et* W. d *quod pend.* H. e *Inania* Ed. Hort. vitioſe. f *muris* Amſt. g *tectis* Amſt. non male.

τιμωρίαν τίσειν ὑπὲρ τῆς τῶν αὐτῶν ὕβρεως, appellatos ait. Vel, ἀπὸ τοῦ τιταίνειν τὴν ψυχὴν ἑαυτῶν, ὅ ἐστι βλάπτειν, μέλλοντας τιμωρεῖσθαι ὑπὸ Διὸς διὰ τὴν αὐτῶν ἀδικίαν, καὶ ἐπανάστασιν. τιτᾶνες γὰρ οἱ ἄδικοι καὶ βλαβεροί. οὕτω καὶ τιτᾶνες ὀνομάζονται οἱ μωραίνοντες. Lactantius autem unum quendam Titanem propriè nominatum, facere videtur, qui illum Coeli Veſtaeque filium vocat, Saturni fratrem. Lib. I. cap. 14. de falſ. relig. MICYLL. A vibratione luminis, ſolem Titana dixere. Maro:

- - - - - Ubi primos craſtinus ortus
Extulerit Titan.

Aliqui tamen hunc avum ſolis, aliqui, ut Pauſanias, fratrem. Atque hoc melius. Nam radiorum lux longe lateque eminens, cognata eſt cum ſole. Eſt autem haec περιφέρεια quatuor plagarum Coeli. CAMERAR.

15 Et nox ubi sidera condit,] Id eſt, Occidens, ubi ſidera occidunt ex coeli revolutione, hoc eſt coſmicè, & etiam chronicè, nam noctu videntur ſidera, quae illic occidunt. SULPITIUS. Nocte videntur occidere ſtellae. Nam interdiu nullae apparent, ſolis lumine illas obſcurante. CAMERAR.

16 Dies medius] Ita paſſim noſter & alii meridiem vocant. Lib VI, 57.

Titan medium quo tempore ducit
Sub noſtra tellure diem. IX, 606. *A medio ſocere die.*

Ovidius Lib. III. Art. Am. 723.

Jamque dies medius tenues contraxerat umbras

Lib. X. Metam. 126. *Aeſtus erat mediuſque dies.* Alibi idem *medius Phoebus*, *Titan*. Statius Lib. V. Theb. 85. *Sol operum medius.* Noſter *medii ignes.* Aelianus Lib. XII. Var. Hiſt. c. I. μεσούσης ἡμέρας. Plura vide in notis Doct. Gudii & Burmanni ad Phaedri Lib. III, 19. *Medio ſole.* Tam multa congeſſi, ut vindicarem verſum Ovidii Lib. III. Metam. 144. ab Ill. N. Heinſii immutatione.

Jamque dies medius rerum contraxerat umbras.

ubi ex uno Cod. Pal. ſubſtituit *medias*.

16 Flagrantibus horis,] Mira locutio *dies medius aeſtuat horis fl.* omnino abundant *horae illae flagrantes*: Forte ſcripſerit Lucanus *auris*. Sane in 3. Codd. inveni *oris*, neque aliter editur hic locus citatus à Lutatio ad Statium Lib. I. Theb. 159. ubi *terras*, dicit *tepentes igne Noti*, Meridionalem deſcribens plagam. Paſſim ſcriptores aeſtum adſcribunt ventis. Ovidius Lib. VII. Metam. 532.

Letiferis calidi ſpirarunt aeſtibus auri.

Plinius Lib. II. c. 47. *Aeſtuoſus Auſter*. Et ſaepe alibi *tepidi noti*, *venti*, *aurae*: V. Heinſ. ad Claud. Conſ. Prob. & Olyb. Silius L. I, 193. *candent Auſtris Libye.* *venti peruſti* Claud. in Ruf. 304. Quid multa? noſter ipſe dicit Lib. X, 50.

- - - - - - terraſque premamus
Flagrantis poſt terga Noti.

Jam nihil frequentius eſſe apud librarios, quam commutationem vocum *ora*, *hora*, *aura*, norunt docti. Verum, cum ſciam, Lucanum ſaepe idem bis dicere aliis verbis, ut infra clarius patebit, nihil temere mutatum velim. monuiſſe me ſatis habeo.

17 Et qua bruma rigens,] Qua parte. Septentrionalia autem loca, propter obliquitatem radiorum, frigida ſunt. Pleraque etiam ignota Romanis fuere, quae nobis notiſſima ſunt. CAMERAR.

18. Scythicum glaciali] Ita quoque de Ponto Euxino Valerius Flaccus L. V, 721.

- - - hinc Boreas cedens glacialibus auris
Pontus, & exorta facilis concreſcere bruma.

Ubi Carrion hunc Lucani locum exponens memoriae vitio pro *rigens* citavit *ingens*. In Voſſ. Sec. a m. pr. erat *Scythico glacialem*.

19 Seres,] Ridiculum errorem hic errarunt veteres Grammatici, Servius & Valerius probus, putantes *Seres* à Lucano unitatis numero efferri, cum ſit pluralis à ſingulari *Ser*. Probus quidem

Col.

Saxa jacent; nulloque domus cuſtode tenetur,
Rarus & antiquis habitator in urbibus errat:
Horrida quod dumis, [a] multosque inarata per annos
Heſperia eſt, deſuntque manus poſcentibus arvis;
Non tu, Pyrrhe ferox, nec tantis cladibus auctor
Poenus erit: nulli penitus [b] deſcendere ferro

Con-

Variae Lectiones.

a *multos* B. b Vulgo *diſcindere.*

Col. 1471. Ed. Putſch. Servius vero ad Virgil. Georg. Lib. II, 121.

Velleraque ut foliis depectant tenuia Seres.

Anſam errori praebuit verbum *iſſet* in ſingulari numero. At quis neſcit illud Virgilii *hic illius arma, hic currus fuit.* Pluribus de hac conſtructione agam ad vſ. 422. & alibi. Rectius igitur Scholiaſtes. *Seres populi Indiae, adhuc Romanis non ſubjecti, apud quos ſericum naſcitur.*

20 Nascenti nilo] Ignoravit Vetuſtas fontes Nili, quos tamen Solinus ex Plinio Lib. v. c. 9. ſcripſit, indicio Jubae eſſe in monte Mauritaniae, Oceano prox. Recentes picturae Aegypti & Aethiopiae educunt hunc fluvium ex montibus cognomento Lunae, primum duplici ortu in lacus duos, deinde amne coeunte, & alia flumina recipiente, & petente Aegyptum. Diſputatio de hoc eſt copioſa libro x. CAMERAR.

20 Nascenti cons. nilo] Ampliſſimi Wittii Cod. *naſcentis conſcia Nili.* Non quidem male; & videri poſſet Auſonius ex hoc loco ſua adumbraſſe Eidyll. 7.

Biſſula trans gelidum ſtirpe & lare proſata Rhenum,
Conſcia naſcentis Biſſula Danubii,

Alibi quoque amat noſter *conſcius* jungere cum Genitivo, ut Lib. v, 90. *mundi futuri conſcius* &c. Verum cum ceteri MSS. omnes *naſcenti Nilo* retineant, nihil eſt mutandum. Solent enim iidem auctores caſus ꝟ *conſcius* variare: quod olim jam notaverunt viri docti in Cicerone. Tibull. Lib. I. El. x, 41.

O quoties, verbis ne quisquam conſcius eſſet.

Ovidius Lib. VI. Metam. 588. *Non conſcia ſacris* ubi plura addit exempla Ill. N. Heinſius. Epiſt. xv. Her. 138. *Conſcia deliciis illa fuere meis.* Sen. Med. 6. *Sacris conſcium jubar.* Propius ad rem Avien. Deſcr. Orb. 381.

At qua ſurgenti terrae pars conſcia Phoebo eſt.

quem locum adducit Cl. Drakenb. ad Silium L. III, 399.

Armat Tarteſſos, ſtabulanti conſcia Phoebo.

23 In te verte manus:] Conceſſio odioſa. Ut:

I, ſequere Italiam ventis.

Correctio tamen eſt & in hoc, *In te verte manus.* Quod inſaniae eſt & belli nefandi. CAMERAR.

23 Nondum tibi defuit hostis.] Nam Parthi adhuc Romanis infeſti imminebant, elati caede Craſſi, & ſtrage tot legionum. CAMERAR.

24 Semirutis] Hyperbaton longum eſt. Nam ordo eſt, *quod ſemirutis tectis pendent moenia, quod lapſis muris jacent ingentia ſaxa, quod domus nullo cuſtode tenetur, quod rarus in antiquis urbibus errat habitator, quod horrida dumis eſt Heſperia, nec per multos annos arata, quod poſcentibus terris manus deſunt*; horum auctor non Pyrrhus vel Hannibal, ſed civile bellum. SCHOLIAST.

24 At nunc] Increpat, quòd eo maximè tempore ſecum diſſederit, quo Italia erat ſemidiruta, afflicta cladibus, & ſemideſerta, tum propter bella Punica, tum propter ſuperiora bella civilia, Syllae & Marii, adeò ut penè ſit interiturum nomen Romanum. SULPITIUS. Rectius hoc loco Omnibonus, ut videtur; qui, Sed nunc, inquit, ſi quis quaeſierit, quam ob rem multa Italiae oppida everſa ſunt, aut deſerta, non inveniet id ab externis hoſtibus eveniſſe, neque hanc cladem aliunde acceſſiſſe, ſed Romanos ipſos bellorum civilium cauſam extitiſſe &c. videlicet ut de iis ruinis & cladibus hic locus accipiatur, quae bello civili praeſenti, hoc eſt, Pompeji & Caeſaris, & mox Auguſti ſunt acceptae. Ex ſua enim perſona, & de ſuorum temporum ſtatu ac ſpecie poëta loquitur. Idque etiam ex ſequentibus colligitur. MICYL. Ἐναντίωσις σχετλιαστικὴ in exquirenda cauſa tantarum cladium. Non hoſtes, Roma, externi te afflixerunt, ſed tu ipſa. Et eſt implicita ἔμφασις ſeu ὑποτύπωσις vaſtatae Italiae. CAMERAR.

26 Nulloque domus custode tenetur,] Quod idem mox aliter, *rarus habitator*, eſt converſa figura

Contigit: alta ſedent civilis vulnera dextrae.
Quod ſi non aliam venturo fata Neroni
Invenère viam, [a] magnoque aeterna parantur
Regna [b] deis, coelumque ſuo ſervire Tonanti
Non niſi ſaevorum potuit poſt bella Gigantum;
Jam nihil, ô Superi, querimur: ſcelera ipſa, nefaſque
Hac mercede placent: diros Pharſalia campos
Impleat; & Poeni ſaturentur ſanguine manes:
Ultima funeſta concurrant proelia [c] Munda.
His, Caeſar, Peruſina fames, Mutinaeque labores
Accedant fatis; &, quas premit aſpera, claſſes,

Leu-

Variae Lectiones.

a *magniſque* Voſ. quart. a m. 2. b *diis* Voſſ. 3. R. W. A. B. c *Monda* Voſſ. quint. M.

gur elocutionis. Multae domus ſunt inanes, & rari ſunt habitatores. Multi ſunt improbi, pauci ſunt probi. CAMERAR.

26 Tenetur] Vetus exemplar *tenentur* habet. HORTENS. *Tenetur* M. Sc. duo. BERSMANN. Octo quoque ex noſtris habent *tenetur* cum pleriſque Edd. priſcis. Romana tamen princeps & Parmenſis cum tribus Pulm. aliiſque *tenentur* ſed *tenetur* etiam Scholiaſtes. Ceterum ſequentem verſum duobus locis expreſſit Statius, perpetuus Lucani imitator, Lib. IV. Theb. 15.

- - - *rarus vacuis habitator in arvis.*

& XII. Theb. 5. *raris penatibus errant.*

29 Arvis] Vetus exemplar, *agris*. HORTENS.

30 Non tu Pyrrhe ferox] Ex Horatio adumbratum:

Quos neque finitimi valuerunt perdere Marſi,
Minacis aut Etruſca Porſenae manus,

Et quae ſequuntur. GROT. Ex Ed. tert. In ſimili re hos duces jungit Florus.] Lib. III, 18. *Nec Hannibalis, nec Pyrrhi tanta fuit vaſtatio.* & c. 21. *Samnitum duces atrocius Pyrrho & Hannibale Campaniam Etruriamque populantur.* Monendum quoque, me in vetuſto Cod. Leid. Flori L. I. c. 18. inveniſſe gloſſam, in qua citatum erat ex Lucano *non tantis.*

31 Erit] Invenietur ratione deducta. Hujusmodi expoſitione utimur in his futuris, in quibus praeteritum latet. Sed Priſcianus *erit*, pro dicetur, vel cognoſcetur, exponit. Pomponius Jureconſultus, *erit*, pro praeterito poni in hujusmodi ſermone docet: *Cum codicilli confirmati teſtamento fuerint, quod in codicillis ſcriptum erit.* &c. SULPITIUS. Diſputant Grammatici de verbo *erit*, an ponatur pro *fuit*. Non enim videtur de futuro, ſed de praeterito loqui. Verum ego recte poſitum accipio. Nam poëta per quandam fantaſiam ac fictionem poëticam videtur loqui, antequam bellum civile commiſſum ſit: Dehortatur enim ab eo, & dicit Romano non licere, ut in ſe vertat manus, donec hoſtis non defuerit. Sed contra eventurum dicit, quia nunc ita deſolata eſt Italia, *non erit* i. e. non dicetur, aut non cenſebitur ab iis, qui recte judicabunt, Pyrrhus aut Annibal, aut quivis alius peregrinus author; ſed ipſe Romanus: quia penitus nulli &c. ASCENSIUS. Σύλληψις & ἐναλλαγὴ peculiaris linguae Latinae in verbo *erit*, pro *fuerit*. Adelphis. *Ante aedes non feciſſe erit melius hic convicium.* Livius. *Proinde quies erit melius.* Idem. *Non erit melius, niſi de quo conſulimus vocem miſiſſe.* Et de quo Juriſc. *ſi ſcriptum erit, ſi natus erit.* CAMERAR. Erat. Ita repoſuimus ex M. Sc. in aliis omnibus legebatur *erit*. BERSM. Poenus erit. Ita rectius, quam, *erat*. Loquitur enim tanquam in re praeſente. GROTIUS. *Erat* exhibet Voſſ. pr. ſed male. Optime hunc locum expoſuit Aſcenſius per *dicetur*, *cenſebitur*, ſeu *cognoſcetur*, ut cum Priſciano col. 1150. Ed. Putſch. exponunt Gloſſae Cod. Witt. Adde Faernum ad Terentii Eunuch. Ac. 4. Sc. 5. 6. Malim quoque apud Ovidium, ſi adſtipulentur Codd., ſcribere Lib. II. Art. Am. 700.

Scilicet Hermionen Helenae praeponere poſſes,
Et melior Gorge, quam ſua mater erit?

Vulgo *erat.*

31 Discindere] Sic quidem omnes, quibus uſus

Leucas; & ardenti [a] ſervilia bella ſub Aetna.
Multum Roma tamen debet civilibus armis,
Quod tibi res acta eſt. Te, cùm ſtatione peracta
Aſtra petes ſerus, praelati regia coeli
Excipiet gaudente polo: ſeu ſceptra tenere,
Seu te flammigeros Phoebi conſcendere currus,
Telluremque nihil mutato ſole timentem
Igne vago luſtrare juvat: tibi numine ab omni
Cedetur: jurisque tui natura relinquet,
Quis deus eſſe velis; ubi regnum ponere mundi.
Sed neque in Arctoo ſedem tibi legeris orbe:

Nec

VARIAE LECTIONES.

a *Civilia* M.

uſus ſum, MSS. & Edd. niſi quod unus Berſmanni & Edd. quaedam habent *deſcindere*. ſcribendum ſcilicet *deſcendere*, ut patet ex Scholiaſte, qui exponit, *numquam ad imum pervenire*, quod non convenit τῷ *diſcindere*, ſed *deſcendere*: uti etiam ex verbo *ſedent*, quod ſequitur. *Diſcindere* ſine adjecto nomine, quid *diſcideris*, nimis abruptum. Immo *deſcendere* in quibusdam Codd. invenit, atque etiam ita hoc loco emendavit N c. Heinſius, cui plurimas correctiones debet Lucanus, in curis poſterioribus ad Ovidium Lib. III. Metam. 68.

Et jaculum toto deſcendit in ilia ferro.

& Barthius, quem vide ad Claud. L. IV. Stilic. 60. Frequens verbi *deſcendere* uſus eſt apud auctores de vulnere, ut ibi videre poterit lector. Livius L. I c. 41. *Ferrum haud alte in corpus deſcendiſſe.* Seneca Conſ. ad Helviam c. 3. *Graviſſimum eſt ex omnibus, quae umquam in corpus tuum deſcenderunt, recens vulnus.* Silius Ital. L. XVI, 543.

Pari niſu per pectora adactus
Intima deſcendit mucro.

Joſeph. Iſcan. Lib. VI, 645.

- - - Sed raptis obliquo vulnere criſtis
In clypeum deſcendit ebur.

Noſter ipſe infra L. 6, 217.

- - - - - - - Gortynis arundo
In caput atque oculi laevum deſcendit in orbem.

Nec aliter Graeci. ut Lib. I. Samuel. c. 17. Comm. 49. διέδυ ὁ λίθος εἰς τὸ μέτωπον αὐτοῦ.

33 QUOD SI NON ALIAM VENTURO FATA NER.] Haec eſt illa Θωπεία, id eſt, aſſentatio, inſectans Regnum & Tyrannidem Neronis, plane putida, & nimis manifeſta, ut Ironia obſcura non ſit. CAMERAR. Subtilis adulationis hoc, cum nondum acres illos ſpiritus Lucano proceſſus aetatis atque opus adblandiens, forte & privatae offenſae, indidiſſent. Nec piguit Plinium hoc imitari Panegyrico ad optimum Principem: *Magnum quidem illud ſeculo dedecus, magnum reipublicae vulnus impreſſum eſt, Imperator & parens humani generis obſeſſus, captus, incluſus: ablata mitiſſimo ſeni ſervandorum hominum poteſtas, ereptumque principi illud in principatu beatiſſimum, quod nihil cogitur. Si tamen haec ſola erat ratio, quae te publicae ſalutis gubernaculis admoveret, prope eſt, ut exclamem, tanti fuiſſe.* Adde, quae ibi ſequuntur huic loco lucem ferentia. GROTIUS Ex ed. tert. Vide hoc loco etiam Aſcenſium. Ironice vero adulari Neroni Lucanum cum viris doctiſſimis, de quibus mox fiet mentio, omnino putem. Tyrannidem enim & Apotheoſin Caeſarum aperte deridet Lucanus Lib. VII, 454.

- - - - - cladis tamen hujus habemus
Vindictam, quantam terris dare numina fas eſt.
Bella pares ſuperis faciens civilia divos,
Inque Deûm templis jurabit Roma per umbras.

Nec credibile eſt, Lucanum in principio operis Neroni adulatum fuiſſe; ſed dein orta inimicitia inter eos illum deridere incepiſſe. Semper ejus carminibus iniquior fuit Nero aemulatione vanus: ut patet ex Tacito, Suetonio & Dione Nicaeo. V. Palmer. Apolog. pro Lucano p. 12.

37 IPSA. *Ipſa* M. Sc. quatuor. reliqui libri *iſta*. BERSM. Non omnes. Nam Omnibonus, Sulpicius, Aſcenſius & Micyllus ediderunt *ipſa*. *iſta* eſt in 3. Voſſ. Hulſt. & Regio uno recentioribus.

39 POENI MANES] Hoc eſt, umbrae Carthagienſium, qui bellis Punicis interiere à Romanis

B oc-

Nec polus [a] averſi calidus quà vergitur Auſtri;
Unde tuam videas obliquo ſidere Romam.
Aetheris immenſi partem ſi preſſeris [b] unam,

Sen-

VARIAE LECTIONES.

a *adverſi* vulgo. b *imam*. Marp. M. A. & Hort. margo. male.

occiſi, ut rectè hoc loco Omnibonus. Neque enim de praeſenti bello, aut ejus temporis Carthaginenſibus, qui dum propè nulli erant, ſed de praeteritis intelligit poëta, quorum alii in Italia, alii in ipſa Africa à Romanis occiſi fuerant. Quaſi dicat: Ulciſcantur ſe de nobis hoc pacto Carthaginenſes, à majoribus noſtris continuis fere bellis tribus occiſi. MICYLL. Notat hoc Micyllus, quia Sulpitius haec male intellexerat de proeliis Vari & Curionis; Caeſaris & Scipionis &c.

40 MUNDA] In hac pugna & alter filius Pompeji, Cneus, periit, dum crure ſaucio avia petit, a Cenonio milite, ut apud Florum nominatur, juxta Lauronem oppidum interfectus. Alter autem, Sextus, fuga elapſus & ſervatus, in Siciliam tandem venit, ibique piraticam exercuit. Poſtremò autem & contra Auguſtum arma movens, concitatis ad hoc & armatis etiam Ergaſtulis, ut Florus & Appianus tradunt, ab eodem claſſe ſuperatus, in Aſiam profugit, ubi à Titio praefecto claſſis, Mileti occiſus eſt. MICYLL.

41 PERUSINA &c.] Libet hic rurſus proferre veriſſima Scholiaſtae verba, ut ſunt in 3 vetuſtiſſimis Codd. Υστερωπρότερον. *Primo enim Mutinae labores fuerunt, deinde fames Perusina. In Mutina enim obſeſſus eſt Brutus ab M. Antonio, priuſquam Caeſar Auguſtus collectis militibus Antonium* (Lucium ſcilicet) *Peruſiae obſedit, & fame compulit ad deditionem.*

43 LEUCAS] Intelligit bellum Actiacum, & nota, Lucanum hanc vocem poſuiſſe feminino genere, Virgilium maſculino, *ut totumque videres fervere Leucaten.* SCHOLIAST. Recte uterque. Virgilius enim à Nomin. *Leucates Leucatae* &c. formavit, hic *Leucas Leucados* &c. quomodo etiam Ovidius Lib. xv, 289.

Leucada continuam veteres habuere coloni.

43 SERVILIA BELLA] Quae Auguſtus geſſit in Sicilia adverſus Sextum Pompejum Gnei Pompeji filium, qui ergaſtulis ſolutis ibi piraticam exercuit. SCHOLIAST. Optime. nullo judicio Omnibonus explicabat haec de Euno Syro. quod monuerunt jam alii, & maxime Laurentius Abſtemius T. 1. Theſ. Critici p. 891, 892, 893.

44 ROMA DEBET] Non, ut ante, *debes*. Eſt enim ad Neronem, non ad Romam apoſtrophe. GROT. ex Ed. pr. Pergit ad Neronem loqui eique blandiri. Quare nihil vident, qui hic putant, *debes* legi poſſe, quaſi ad Romam ſermo ſit. IDEM Ex Ed. tert. Recte Grotium reſtituiſſe *debet* res ipſa loquitur. eamque lectionem confirmant Pulm. & ſeptem veteriores ex noſtris Codd. in tribus tamen eorum à ſec. manu erat mutatum in *debes*. in Voſſ. ſec. à ſec. manu *debet*. quomodo etiam circumfertur in Ed. Rom. principe. Mediol. & Aſcenſii, Verſell. Micylli, Colinaei aliiſque Edd.

46 PRAELATI] Quod tu, inquit Sulp. praetuliſti terris, quod illic maluiſti, quam in terris regnare. Haec ille. Sed quid vetat, *praelati*, pro ampli, & ſpatioſi coeli interpretari, ut *praecelſum*, & *praeclarum* dicimus. HORTENS. Scholiaſtes quoque exponit per *ſatis lati*, vel *valde elati & excelſi*: ſed quaero exemplum hujus ſignificationis. & alter ſenſus optime conſtat.

48 CONSCENDERE] Duo vetuſti codices legunt, *conſcendere*. Alter etiam *tu* habet, non *te*. HORT. FLAMMIGEROS CONSCENDERE. Ita mutavimus ex tribus M. Sc. in vulgatis erat *flammiferos transcendere*. BERSM. Non in omnibus. Omnibonus enim, Sulpitius, Aſcenſius & Micyllus aliique jam ediderunt *flammigeros conſcendere*, immo ita quoque in Ed. Veneta A. 1477. Conſentiunt mei MSS. omnes: quod mirum; cum nihil frequentius ſit commutatione illa deſinentium in *ger* & *fer*; ut *armifer* & *armiger*, *enſifer* & *enſiger*. &c. quae infra etiam variata in MSS. videbimus. Utrumque etiam probum. ſic *flammiferi currus* apud Sen. Herc. Fur. 593. in Catalectis de Ortu Solis §. 10. item §. 6, 8. Silio Ital. L. 1, 250. v, 55. *Flammiferi Radii* Silio Ital. Lib. 1. vſ. 257. *Flammifer Olympus* Valerio Max. *Ignifer Titanis orbis* inſ. L. 3, 4. & ſimilia paſſim. Contra *flammigerae habenae* Claudiano vi. 1. *Flammiger Sol* Valerio Flacco Lib. v, 582. noſtro vſ. 145. *Flammiger Titan.* Praeterea Lutatius citat *flammigeros conſc.* ad Statii Theb. Lib. 1. vſ. 27. quem locum adſcribere vacat, quia ex Lucano totus deſumptus eſt

Quem nova maturi ſubeuntem exorſa parentis
Aeternum ſibi Roma cupit; licet artior omnes
Limes agat ſtellas, & te plaga lucida coeli
Sollicitet; licet ignipedum frenator equorum
Ipſe tuis alte radiantem crinibus arcum
Inprimat, aut magni cedat tibi Juppiter aequa
Parte poli.

Adde Senec. Herc. Oet. 1565. &c. & Claudian. L. 1. in Rufin. 365. &c. 111. Conſ. Hon. 172. &c.

49

Sentiet axis onus. librati pondera coeli
Orbe tene [a] medio: pars aetheris illa ſereni
Tota vacet, nullaeque obſtent à Caeſare nubes.

VARIAE LECTIONES.

a *in med.* 2. Voſſ. & in W. ſupra ſc.

49 Timentem] Propter Phetonten dictum eſt, qui currum patris male rexit. SCHOL. Notat etiam recte Aſcenſius, Neronem hic irrideri à Lucano propter nimium ejus aurigandi ſtudium. nam Apollinem cantu, ſolem aurigando aequiparare videri volebat, monente Suetonio c. 53.

50 Juvat] Ita 9. MSS. Ed. Rom. Parm. Ald. Col. Steph. Gryph. nec aliter citatur à Priſciano c. 766. Ed. Putſc. in aliis *juvet*.

51 Jurisque] Uterque vetuſtus codex *juriſque tui* legit. HORTENS. Juri tuo. Arbitrio tuo. Quanquam Priſc. in 18. (p. 1198. Ed. Putſch.) legit, *Juriſque tui*, quod placet, ut ſit, *natura juris tui*, id eſt, quae tibi parebit, relinquet tibi, quis deus eſſe velis, hoc eſt, quam poteſtatem velis habere. Nam certum eſt te Jovi & Phoebo nil detracturum. SULPIT. Jurisque tui. Arbitrio tuo permittet. Imitatur invocationem Maronis 1. Georg. in plerisque erat *jurique tuo*. BERSM. Sex etiam vetuſtiores ex noſtris & Reg. rec. in marg. ac quinque Pulm. *juriſque tui* cum Ed. Veneta & Brix. quod recte reſtituerunt Viri docti. Quamquam Sulpitius male conſtruit *natura juris tui*. jungenda ſunt enim *relinquit juris tui*. ſic *juris habere ſui* Lib. VII, 55. alibi *facere juris ſui* & ſimilia.

54 Aversi] Vulgo legunt *adverſi* i. e. oppoſiti arctico polo. nec male. Vide tamen an non magis placeat, *averſi* i. remoti à noſtro orbe, obverſi. Quomodo eſt in 2. Voſſ. & Witt. & uno Berſm. Ed. Ven. Brix. & Mediol. citatque Priſcianus Lib. VIII. c. 798. Id etiam praetulit J. F. Gronovius ad Senecae Medeam vſ. 10.

- - - - - noctis aeternae Chaos
Averſa ſuperis regna, Maneſque inpios.

Sic Lib. 8, 337. in MSS.

Averſoſque polos alienaque ſidera quaeris.

ubi plura vide, ut & ad Senecam.

54 Vergitur] I. e. deprimitur: declinat. Virg. *premitur Libyae devexus in Auſtros.* Alii legunt *vertitur*. BERSM. Mergitur.] Ita maluimus, quam *vergitur*. Nam & Germanicus in Arateis *pars merſa ſub undas Oceani*, de Polo Antarctico & ipſe loquens. Et Avienus, *ſubit altera merſa ſub undas Pars Erebum.* GROT. ex Ed. pr. Praetuleram *mergitur*. quia finitor circulus poetis eſt Oceanus, ac proinde quod inconſpicuum eſt, mergi dicitur. Et ſic locutus Germanicus Caeſar Arateis: *pars merſa ſub undas Oceani*, de polo Antarctico & ipſe loquens: ut & de eodem Avienus: *Subit altera merſa ſub undas Pars Erebum.* Sed video eundem ſenſum eſſe poſſe in recepta lectione. Nam *vergi* paſſiva terminatione ſic dixere Lucretius, multoque poſterior Papinius. Priſcianus denique hunc ipſum Lucani locum adducit, ut oſtendat Latine ſic dici. Graviter autem hic in Sphaeram delinquit Lucanus, cum polum Auſtrinum calidum dicit. Eſt quidem Auſter calidus Arcticum polum ſpectantibus. At polus Auſtrinus non minus frigidus Arctico. Addatur hoc caeteris, quae à Lucano pompatice magis quam ex vero dicta. GROT. ex Ed. tert. Recte Grotius priorem mutavit ſententiam. Nihil verius quam *vergitur*, ut eſt in XI. MSS. & Edd. fere omnibus, multiſque exemplis adſtruit Gronovius Lib. II. Obſerv. c. 7. & Priſcianus à Grotio laudatus Lib. VIII. c. 798. Infra Lib. IV, 525.

Nec ſegnis vergere ponto Tunc erat aſtra polus.

Sic MSS. non *mergere*. Claudian. L. 1. in Rufin. 366.

Qua vergit in Auſtrum Signifer.

In meo *vertitur*.

55 Unde tuam videas] *Sulpitius*, obliqua ſtella tua, *inquit*, & non recto intuitu aſpiciente. Nam ſi ad occidentem converſum os habuere, ut ſidera penè omnia, Romam obliquè reſpiciet. Sic etiam, ſi ad Arcticum aut Antarcticum. *Omnibonus* exiſtimat haec allegoricè dicta, tanquam oſtendat corporis ejus deformitatem. Fuit Nero oculis caeſiis, & hebetioribus, cervice obeſa, & ideo poëtam dixiſſe ſidere obliquo. Et ut craſſum corpore, quum inquit. *Pars aetheris illa ſereni Tota vacet.* Deinde ironicè, & amphibologicè dictum putat.

Tunc genus humanum poſitis ſibi conſulat armis.

Glareanus, ego obliquo intuitu, *inquit*, intelligo, qui eſt à Polo Antarctico Romam verſus impedito ſanè terrae tumore. Neque enim Romae videtur Polus Antarcticus. Haec *Glareanus* melius. Obliquum ego ſidus, eum obliquum horizontem vocare puto, quem in omnibus cardinibus habent, praeter eos, qui ſub aequinoctiali degunt. HORTENS.

a Tunc genus humanum poſitis ſibi conſulat armis,
Inque vicem gens omnis amet: pax miſſa per orbem
Ferrea belligeri compeſcat limina Jani.
Sed mihi jam numen: nec, ſi te pectore vates
Accipiam, b Cirrhaea velim ſecreta moventem
Sollicitare Deum, Bacchumque avertere c Nyſa.
Tu ſatis ad dandas Romana in carmina vires.
Fert animus cauſſas tantarum d expromere rerum:
Immenſumque aperitur opus, quid in arma furentem

In-

VARIAE LECTIONES.

a *Tum* Pulm. 3. Voſſ. 2. & Edd. quaed. b *Chyrrea* Voſſ. ſec. *Cyrrea* Reg. rec. & Voſſ. 2. *Cirra* M. c *Niſa* Voſſ. pr. ſec. W. *Niſſa* M. d *exponere* Voſſ. 2. *exprimere* Marp.

55 SIDERE] Alter vetus cod: legit *lumine*, non *ſidere*. HORTENS. Notari putatur Nero Strabus. BERSM. Nempe ab Omnibono, qui haec ut pleraque mutuatus eſt à Scholiaſte dicente *Alluſit. Strabus enim Nero fuit. ideo obliquo ſidere dicit.* Suetonius c. 52. ait eum *oculis fuiſſe caeſiis & hebetioribus.* Nec obſtat, quod ſine alluſione haec poſſint exponi, ut Glareanus & Hortenſius malunt, qui tamen cum ceteris in ſeqq. ironiam agnoſcere coguntur. Nimis ſane evidentia ſunt, quam ut negemus. Vide etiam Barthium Adverſ. Lib. 11. c. 18. & Ill. Spanhem. de uſu numiſm. p. 203. Ed. in 4to.

56 AETHERIS IMMENSI PARTEM SI] Una, inquit Sulpitius, ſive orientalem, ſive occidentalem. mihi magis placet Badius, qui ait, Arcticam, aut Antarcticam, idque propter praedicamentum. Quanquam, ut dicam, quod ſentio, ſive aſtrologicâs, ſive Phyſicâs eam rem conſideraverimus, videtur re vera nugamentum, quo Neronem ridere magis, quàm commendare voluit. Nam quae erunt *librati pondera coeli*, *Orbe medio*, ſcire velim. Fieri etiam poteſt, ut Virgilium in Georgicis imitari voluerit, aut videri eum imitari, quum nihil minus faceret. *Librati* enim *coeli pondera medio orbe*, terra eſt, in cujus medio inferi perhibentur, qui locus immaniſſimi tyranni meritis jure debetur. GLAREAN.

57 SENTIET AXIS ONUS] Hic quoque alluſit. fuit Nero corporis craſſi & obeſus. SCHOLIAST.

59 TOTA VACET. Idem Omnibonus, qui & veluti Strabum interim putat, per hoc quod dicitur: *Unde tuam videas obliquo ſidere Romam.* Et ut craſſum corpore, quum inquit: *Pars aetheris illa ſereni Tota vacet.* Deinde ironice, amphiboliceque dictum accipit: *Tunc genus humanum poſitis ſibi conſulat armis*, Quaſi tum demum pacem & tranquillitatem orbi redituram eſſe, cùm ille regnare deſiiſſet. MICYLL. VACET. Ut ſit capiendo Neroni, quem Sueton. c. 52. cervice obeſa & ventre projecto fuiſſe ſcribit. Videtur enim tota haec invocatio ironica, & ut ita dicam ὑπομφοτεριζουσα. BERSM.

60 TUNC] Orbi pacem ominatur poſtquam regnare deſierit Nero. BERSM. Vide etiam Aſcenſium.

62 JANI] Ut Virgilius.

Centum aerei claudunt vectes, aeternaque ferri
Robora: nec cuſtos abſiſtit limine Janus.

SCHOLIAST.

63 JAM NUMEN] I. e. tu mihi jam, dum in vivis es, deus es, *à me jam deus haberis*, ut Scholiaſtes, & recte Servius explicat ad Virgil. Ecl. 1,7. *Namque erit ille mihi ſemper Deus.* Nec audiendi ſunt Paſſeratius, Gebhardus ad Tibull. 1,3,29. & poſt eos Doct. Haverkamp. ad Tertullian. Apolog. p. 79. qui hic & L. 12,158. *Jam numen gentibus Iſim* unica quaſi voce haec legi volunt. Numquam vel ſaltem rariſſime ita locuti ſunt veteres. V. Tennul. ad Frontin. L. 1. c. 3, 17. *ante ſigna noſtra aciem recepit.* De Imperatoribus vero, qui ante mortem Dei nomen acceperunt, vide La Cerdam ad d. l. Virgilii. Sub ſpecie autem adulationis rurſus perſtringit & vehementer deridet Lucanus Neronem, qui Apollinem cantu aequiparare volebat exiſtimari.

63 VATES] Cod. Thuaneus *toto*; quod placet Cel. Burmanno, ut *vates* venerit à Gloſſatore, ad Valer. Flaccum L. VI, 673.

Sed facibus, ſed mole Dei, quem pectore toto
Jam tenet.

Sic noſter L. V. 169.

- - - *hominem toto ſibi cedere juſſit*
Pectore.

L. 12.

Inpulerit populum, quid pacem excuſſerit orbi.
Invida fatorum ſeries, ſummiſque negatum
Stare diu, nimioque graves ſub pondere lapſus,
[a] Nec ſe Roma ferens. ſic, cùm compage ſoluta
Secula tot mundi ſuprema coëgerit [b] hora,
Antiquum repetent iterum chaos omnia; mixtis
Sidera ſideribus concurrent: ignea pontum
Aſtra petent: [c] tellus extendere litora [d] nolet,
Excutietque fretum: fratri contraria Phoebe

Ibit,

VARIAE LECTIONES.

a *non* B. 1. b *ora* H. c *tellusque* Voſſ. 1. d *nolis* V. 1. *nollet* V. 1. B. 1. O.

L. 11, 70.

- - - - - - *non toto pectore portas*
Impia Pompejum?

64 ACCIPIAM] Priſcianus legit *accipio*, ut ſit. quia accipio: ſed placet legatur *accipiam*, ut ſit accipere poſſim numen tuum. ASCENSIUS. Vetus cod. *accipio*. HORTENS. *Accipio* eſt in Veterrimo Voſſ. primo cum 2. aliis. & Pulm. 1. in Voſſ. ſec. *accipio* ſupraſcriptum erat; atque ita edidit Sulpitius. Idem eſſet ſenſus; *accipio* an *accipiam* legas. ſi vero *toto* praeſeramus, *accipiam* eſt ſcribendum.

64 CIRRHAEA] A monte Cirrha Apollinem intellige. ſenſus eſt, ſi tu Caeſar pectus meum repleveris, non eſt neceſſe, ut invocem Apollinem aut Liberum, quia tu ſufficis. SCHOLIAST.

65 NYSA] Mons ubi Liber colitur: ut Virgilius.

Liber agens Nyſae celſo de vertice tigres.

SCHOLIAST. Nyſa, ut autor eſt Strabo, vicus eſt Heliconis in Phocide, & urbs in felici Arabia: & alia in India, Baccho ſacrae. Qui dicunt, Nyſam verticem alterum eſſe Parnaſi, in quo Bacchus colatur, & Citheron etiam appellatur: & per Cyrrham alterum verticem, ipſum Helicona accipiunt, ridiculi ſunt. Nam hi duo montes diviſi ſunt, & à Parnaſo bicipiti longè diſtant. Poëta ergo urbem Arabicam vel Indicam intellexit. Nam quamvis Helicon Phoebo, & Citheron Baccho ſit ſacer, Nyſam, quae vicus eſt in Helicone, non deſignavit. SULPIT. Νύσαι, inquit Stephanus, πόλεις πολλαί. πρώτη ἐν Ἑλικῶνι. δευτέρα ἐν Θρᾴκῃ. τρίτη ἐν Καρίᾳ. τετάρτη ἐν Ἀραβίᾳ. πέμπτη ἐν Αἰγύπτῳ. ἕκτη ἐν Νάξῳ. ἑβδόμη ἐν Ἰνδοῖς. ὀγδόη ἐπὶ τοῦ Καυκάσου ὄρους. ἐνάτη ἐν Λιβύῃ. δεκάτη ἐν Εὐβοίᾳ. ἔνθα δι' ἡμέρας μιᾶς φασι τὴν ἄμπελον ἀνθεῖν, καὶ τὸν βότρυν πεπαίνεσθαι. Quoniam igitur his locis omnibus ferè Bacchus coli ſolitus ſuit, non intereſt de Indica, an de Heliconia, an de quacunque tandem Nyſa hoc loco intelligas. MICYLL. Hanc Indiae urbem, omnes authores, & maximè poëtarum expoſitores in ore habent, ſed pauci locum ejus oſtendunt. Ptolemaeus libro ſeptimo Geographiae, cis Gangen Indiae, Μάγγερ, inquit, ἡ καὶ Διονυσόπολις. Goryaea eſt natio Paropamiſadis, cujus haec eſt urbs, quam ego etiam Nyſam dictam puto, ex itineribus in Indiam, Herculis, Bacchi, & Alexandri. Chriſtianè Badius ridens hunc locum, quaſi verò Deus, inquit, non ubique ſit, nec poſſit Romae conferre opem, niſi reliquerit prius Nyſam. At qui de Baccho, & gentium diis, hoc eſt, daemonibus, utique verum eſt, eos non eſſe ubique: ut ergo dii ſunt, ita ſunt ubique. Certè etiam alii poëtae, de eis identidem ita loquuntur. GLAREAN.

66 DANDAS VIRES] Sic ante Grotium ediderunt quoque Sulpitius, Aſc. Mic. & Hort. cum Berſm. Ceteri cum meis Codd. omnibus & uno Berſm. & Priſciano c. 1015, 1020. *vires dandas.*

71 STARE DIU] Locum hunc expreſſit Claudianus Epigr. 41.

Pulcris ſtare diu Parcarum lege negatur.
Magna repente ruunt: ſumma cadunt ſubito.

74 REPETENT ITERUM CHAOS OMNIA] Veriſſima haec eſt correctio politiſſimi viri J. Rutgerſii L. 1. Var. LL. c. 12. neque aliter Omnibonus olim legiſſe videtur explicans. *Sicut dicunt olim inter ſe diſſolutis elementis omnia ad antiquum chaos reditura eſſe.* Confirmatur etiam haec lectio antiquo Barthii Cod. & ab ipſo Barthio Lib. 11. Adverſ. c. 10. ut & MS. Regio rec. quare etiam in textum recepi. Vulgo *Antiquum repetens iterum Chaos; omnia m.* Hic vero, quod ſemel dictum ſat erit, quis non indignetur negligentiam & ſtuporem Schrevelii ſcribentis ad haec verba. *Ita legit Janus Rutgerſius, cum vulgati habeant, ac repetens i. c. omnia m.?* plane vero contrarium: Super verſu

Ibit, & obliquum bigas agitare per orbem
Indignata, diem poſcet ſibi: totaque diſcors
Machina divulſi turbabit foedera [a] mundi.
In ſe magna ruunt. [b] laetis hunc numina rebus
Creſcendi poſuère modum. nec gentibus ullis
Commodat in populum, terrae, pelagique potentem,
Invidiam Fortuna ſuam. tu cauſſa malorum,

VARIAE LECTIONES.

a *regni* Voſſ. 2. b *laetiſque* B. 1.

verſu praecedente conſule ibid. Barthium & de tota hac re, ac *ſoluta compage* vide Comment. dd. VV. ad Valerium Flacc. Lib. 1, 829.

- - - - - - - Non illa ruenti
Acceſſura polo, victam ſi ſolvere molem
Juppiter, & primae velit omnia reddere maſſae &c.

Claudianus L. 1. de Rapt. Proſ. 115.

Obducam tenebris lucem: compage ſoluta
Fulgidus umbroſo miſcebitur axis Averno.

Silius Ital. L. XVII, 607.

- - - - Coelum licet omne ſoluta
In caput hoc compage ruat, terraeque dehiſcant.

Reſoluto mundo Seneca Epiſt. IX.

76 TELLUS EXTEND. LIT. NO.] Hoc eſt, ut exponit *Glareanus*, Tellus conetur excutere, quamvis non poſcit, & conetur ab ſe abjicere, nihil tamen efficiet, fatis repugnantibus, quae omnino volunt omnes res, ſoluta compage, in antiquam reverti Chaos. Verba ipſius *Glareani* de caeco judicio interpretum, hoc loco ſubſcribam. Hîc eſt inſignis obſcuritas, inquit, & verè (ut ita dicam) in ipſo Chao, Chaos. Priora enim omnium rerum confuſionem innuunt. Omnia ſidera, inquit poëta, mixtis ſideribus concurrent: ignea aſtra petent Pontum. Hic verò tellus nolens extendere littora, excutiet fretum. Quod *Sulpitius* exponit, Tellus repugnabit, ne mare littora dilatet, & ſe magis extendat, & excutiet, id eſt, rejiciet. Badius autem, Tellus nolet extendere littora, id eſt, eſſe arida, & à mari ſeparata, inquit. Et excutiet, id eſt, effundet, & in terram emittet fretum, id eſt mare. Ubi neſcias, exponatne affirmativè, an negativè, eſſe arida, ut repetat verbum *nolet*, videlicet eſſe arida, an totam orationem ſic. Tellus nolet extendere littora, id eſt, mallt eſſe arida. Sed quid idem *Badius* ſubnectat, audi: Tellus, inquit, effundet, & in terram emittet fretum. Niſi enim Tellus pro Dea intellexerit, quod hic non admodum aptum videtur, ſenſus erit ex *Badii* verbis, Terra effundet fretum in terram. Hic vides, opinor, quàm facile perrumpimus difficiles authorum locos, quoties pudet nos fateri, nos non intelligere. *Sulpitii* expoſitio ſonat, quaſi tellus repugnet freto, id eſt, mari, & excutiet, quaſi nimis diu tergo tulerit. Verùm quomodo tum omnium rerum confuſio, & commixtio, quam Poëta ſuprema mundi hora futuram dicit, procedet? Hactenus *Glareanus*. Deinde attexit ſuam interpretationem. HORTENS.

78 OBLIQUUM] Bene dicit de Luna: per totam enim latitudinem Zodiaci vagatur, vel *obliquum orbem* ipſum Zodiacum dicit. SCHOL.

78 BIGAS] Luna idcirco bigis dicitur vehi; quia die & nocte videtur. Currum ducit equorum. SCHOL. Equos Lunae tribuunt Ovidius Rem. Amor. 258. & Propert. 1, 10, 8. aliique. Plurimi tamen boves ejus currui aptant, etiam in nummis. V. Ill. Heinſium ad Ovid. Epiſt. Her. XX, 194. Notas Virorum dd. ad Ep. V. Auſonii

Tertia fiſſipedes renovavit Luna juvencas.

Schol German. p. m. 199. Munker. ad Fulgent. c. 24.

Pullatum bijugis conſcenderat aethera tauros.

hinc Hydaſpes jugum boum Lunae ſacrificat apud Heliodor. L. X. p. m. 463. & Junonis ſacra bubus vehebantur. Virgil. L. III. Georg. 527.

81 IN SE MAGNA RUUNT] Seneca. *ut nihil extra laceſſat aut quatiat, in ſe ipſa Fortuna ruit.* GROT. ex Ed. tert. Optime Scholiaſtes. Senſus hic eſt. *Semper magna in ſe concidunt. Nam nec fortuna aliquas gentes concitavit in populum terrae & pelagi potentem i. Romanos, nec invidiam hoſtibus commodavit, ut ipſi urbem opprimerent; ſed quia in ſe magna ruunt, ipſos contra ſe pugnare juſſit Romanos, & à ſe deleri.*

86 NUMQUAM MISSI IN TURBAM] Nunquam traditi pluribus. Nam Roma antehac aut ſua libertate uſa erat, aut ſub ſingulis regibus fuerat. SULPIT. Satius tamen eſt, ut generaliter dictum accipias, de quacunque regni ſocietate: neque

Digitized by Google

Facta tribus dominis communis, Roma, nec umquam
In turbam miſſi feralia foedera regni:
O malè concordes, nimiaque cupidine caeci,
Quid miſcere juvat [a] vires, orbemque tenere
In medio? dum terra fretum, terramque levabit
Aër, & longi volvent Titana labores,
Noxque diem [b] coelo totidem per ſigna ſequetur;

Nul-

VARIAE LECTIONES.

a *vireſque* Voſſ. 1.   b *in c.* W. *totid. c.* H.

que enim ulla talis diu durat, ut & Omnibonus exponit. MICYLL. Peiraredus amicus meus vir elegantis ingenii ſenſum meliorem facit ſcribendo *felicia*. GROTIUS. ex Ed. tert. Nulla contra MSS. mutatione opus eſt. Dicit Lucanus malorum cauſſam fuiſſe foedera feralia regni, ſcilicet Romani, quod numquam antehac in turbam miſſum erat, ut Sulpitio & Hortenſio placet; ſive cujuſcumque, quod numquam bene in turbam mittitur, ut alii malunt. Pro priore expoſitione videtur etiam ſtare Scholiaſtes, ad verba *in turbam* notans. *Pompejum, Craſſum & Caeſarem dicit, quia numquam ſtare potuerunt foedera, ſi plures reges facti ſunt. dicit autem μοναρχίαν eſſe debere.* Idque ſatis patet ex ſeqq. cum ſtatim turbam illam trium dominorum alloquatur Lucanus, dicatque tum demum generaliter nullam fidem eſſe ſociis regni. Romae autem regnum numquam fuiſſe ante hac in turbam miſſum, aut ſub pluribus uno tempore regibus fuiſſe ſcimus omnes; adeo ut ne Romulus quidem & Remus ſe ſimul ferre potuerint. Eſt doctiſſimus vir, qui hic legendum conjicit, *In turba, niſi quae feralia, foedera r.* vel *in turbam miſſi vitalia f. r.*

88 MISCERE VIRES] Ut Appianus addit, Craſſus & Pompejus ambo Coſſ. deſignati, Caeſari imperium Galliae in alterum quinquennium prorogarunt. Ipſi autem inter ſe provincias, exercitusque partiti, Pompejus quidem Hiſpaniam ac Libyam per amicos adminiſtravit, Craſſus autem Syria, ac Syriae vicinis locis aſſumptis, ad Parthicum bellum profectus eſt. In quo eodem mox interfecto, Julia autem Pompeji uxore defuncta, inter Caeſarem & Pompejum orta diſſenſione, Civile bellum conflatum eſt. MICYLL.

89 IN MEDIO] Duo Vetuſtiſſimi, optimique Codd. Voſſiani, item quart & ſext. a m. pr. cum Ed. Rom. & Parm. *in medium*, quod Scholiaſtes interpretatur *in commune*, recte. Eodem ſcilicet modo, ac Graeci dicunt ἐς μέσον, ἐς κοινόν. ſic enim tres illi Pompejus, Caeſar & Craſſus tenebant orbem non ſibi cuique proprium, ſed in commune tamquam conſortium eorum trium. Vide Turneb. Adverſ. L. XXII. c. 20. & La Cerdam ad Virgilii Georg. I, 126.

In medium quaerebant.

L. IV. G. 157.

In medium quaeſita reponunt.

Senec. Agam. 666.

- - - - - - - *Juvat in medium*
Deflere ſuos.

Infr. Lib. IV, 492.

In medium mors omnis abit.

Sic *in dubium eſſe* Ovid. Ep. XVI, 138. Sil. Ital. XVII, 411.

Sternitur in medium turba.

In commune tenere Claudian. IV. Conſ. Hon. 296.

89 TERRA FRETUM TERRAMQUE LEVABIT AER.] Terra levat aquas, id eſt, ſublevat. eſt enim inferior, & hanc illae circumfluunt. Quomodo autem aër levat terram? Dupliciter intelligi hoc poteſt, vel ſenſiſſe Poëtam, ſubeuntem intra cavernas ſpiritum, vel per aquas tranſeuntem, vel agitatione harum excitatum, terram ipſam quaſi vehere, neque pati deſidere. Vel: quod eruditius eſt, undique intra & extra aquas circumfuſo aëre, quod Graeci τὸ περιέχον appellant, terram in medio fixam contineri, undique à ſe aëris impetu illam repellente aequabiliter, & in medium cogente, ubi contineri, tanquam loco illam ſuo, neceſſe eſt, ut punctum in orbe, quod centrum appellant. Non enim, eductum de medio illud, magis orbis centrum eſſet. Aëra autem quaſi περιφέρειαν orbis obire terram, ut centrum, in confeſſo eſt. Et hoc ſenſu accepere multi id, quod Electra canit, καὶ γῆς ἰσόμοιρος ἀήρ. CAMERAR. Neutrum verum eſſe pronunciat J. C. Scaliger in Hypercritico cap. 6. Verum tu lector conſule hoc loco Hortenſium. Ego haec Philoſophis diſcutienda relinquo. *Levabit* autem eſt librabit, ſuſtinebit,

quia

Digitized by Google

Nulla fides regni ſociis, omniſque poteſtas
Inpatiens conſortis erit. nec gentibus ullis
Credite; [a] nec longe fatorum exempla petantur:
Fraterno [b] primi maduerunt ſanguine muri.
Nec pretium tanti tellus, pontuſque furoris
Tunc erat. exiguum dominos commiſit aſylum.

Tem-

VARIAE LECTIONES.

a *ne* B. 1. b *primum* W.

quia in aëre pendet orbis: quare Lutatius locum hunc adduxit ad Statium Lib. VIII. Theb. 308. ubi ad terram loquitur,

- - - quae pontum ambiſque vehiſque;
Te penes &c. te velox machina coeli
Aëre pendentem vacuo, te currus uterque
Circuit.

Ovidius L. VI. Faſt. 271.

Ipſa volubilitas libratum ſuſtinet orbem.

90 ET LONG. VOL. TITA. LAB] Et Sol vertet ſe magno labore. Volvitur enim contra motum mundi, & laborat nitens contra venientis ſphaerae volubilitatem. Hinc Ovid.

Adde quòd aſſidua rapitur vertigine coelum,
Sideraque alta trahit, celerique volumine torquet:
Nitor in adverſum, nec me qui caetera vincit
Impetus, & rapido contrarius evehor orbi.

Luna quoque ſic nititur, & autore Plinio, reliqui quinque planetae, qui erratici appellantur: nam cum mundo feruntur, & contra mundum, quando retrogradi ſunt. SULPIT. Rectius Omnibonus, qui cum mundo ferri eos ait, quando retrogradi ſunt. Tunc enim retrogradi dicuntur, quando εἰς τὰ προηγούμενα, hoc eſt, in antecedentia, & contra ordinem ſignorum feruntur. Quemadmodum rurſum, quando εἰς τὰ ἑπόμενα, hoc eſt, ſecundum ſucceſſionem ſignorum feruntur, contra mundum ferri dicuntur. MICYLL. Nunc ita dixit diurnos curſus ſolares, vel etiam motus annuos, quaſi penſum hoc abſolvente ſole. CAMERAR.

91 NOXQUE DIEM COELO] Semper enim διχοτομεῖται, ut circulus maximus Zodiacus. Dimidium igitur illius ſupra, & dimidium infra eſt, in omni converſione, id eſt, quomodocunque ſphaera collocetur. CAMERAR.

92 REGNI SOCIIS] Ex hoc loco malebat vir ſummus J. F. Gronovius *regni*, quam *regnis* in Statio Lib. I. Theb. 130.

Sociiſque comes diſcordia regnis.

Et ſane *regni* legitur in uno Cod. Bihotii & Ed. Lindenbrogii. quamquam non damnabat alterum. Sic *Socium ſepulcrum*, in quo duorum corporum oſſa, Ovidio Epiſt. XI, 123. Malim certe & ego illic legere *regni*, quam hic *regnis* cum Ill. Heinſio, & Gronovii nepote Abrahamo ad Juſtin. L. XI. c. 12. §. 15. *Neque orbem duo regna ſalvo ſtatu terrarum habere.* nam praeterquam quod *regni* conſtanter habeant omnes MSS. vulgatam lectionem quoque ad d. Statii locum confirmat Lutatius. pro *omniſque* vero memoriae, credo, vitio citat *quaecumque* Achilles Statius ad Tibull. L. 2. El. 5, 24.

Moenia conſorti non habitanda Remo.

93 NEC GENTIBUS] Non hoc vero ita eſſe credatur; quia aliquae gentes paſſae ſunt; ſed quia vos ipſi Romani. SCHOL. Confirmatio per Exempla. Unum autem domeſticum ſatis eſſe ait diſſidii fraterni, in quo eſt a minore argumentatio, ſi de illo paupere regno tanta contentio fuit, quam eſſe oportuit de hoc opulentiſſimo totius orbis terrarum? CAMERAR.

95 PRIMI MURI] Cum in ludibrium fratris Remus novos muros tranſiliiſſet, ab irato Romulo, ſive ejus celere ad murum cuſtodiendum praefecto, eſt interfectus. Alii malunt, Romulum, ut ſolus regnaret, ſub hoc praetextu ea uſum impietate. Eſt & alia fama, quòd cùm de urbis conditae imperio, nomineque imponendo captarent auguria, & Remus prior ex Aventino ſex vultures, Romulus XII. ex Palatino vidiſſet, & hic numero, ille tempore praeſtaret, & uterque à ſua multitudine rex ſalutaretur, orto certamine ibi in turba ictus Remus ceciderit. SULPIT. Utranque opinionem recenſet Livius libro primo ab urbe condita. Alteram autem & Dionyſius Halicarnaſſ. libro ſecundo. MICYLL. Praeclare Cicero III. de Off. c. 10. V. Merula ad Ennium p. 219. ſeq. Haec margini libri ſui adſcripſerat Broukhuſ.

95

Digitized by Google

Temporis anguſti manſit concordia diſcors,
Paxque fuit non ſponte ducum. nam ſola futuri
Craſſus erat belli medius mora. Qualiter undas
Qui ſecat, & geminum gracilis mare ſeparat [a] Iſthmos,
Nec patitur conferre fretum: ſi terra recedat,
Ionium Aegaeo frangat mare: ſic, ubi ſaeva

Ar-

V A R I A E   L E C T I O N E S.

a *Hyſmos* M. *Hiſtmos* A.

95 Sanguine] Remi videlicet, qui à fratre ejus Romulo occiſus eſt. SCHOL.

96 Nec pretium &c.] Valde placuit Papinio hoc ἐπίγραμμα. Inde enim illud deſumſit, nihilo deterius:

Et nondum craſſo laquearia fulva metallo,
Montibus aut alte Grajis ſuffulta nitebant
Atria, congeſtos ſatis explicitura clientes.
Non impacatis regum advigilantia ſomnis
Pila, nec alterna ferri ſtatione gementes
Excubiae, nec cura mero committere gemmas,
Atque aurum violare cibis: ſed nuda poteſtas
Armavit fratres: pugna eſt de paupere regno.

Vide & quae ſequuntur ſane egregia. GROT. ex Ed. tert.

97 Exiguum dominos commisit asylum.] Romulus cum non haberet, cum quibus civitatem conſtrueret, aedificavit aſylum i. e. domum refugii, ad quod cum fugerent rei, horum auxilio civitatem conſtruxit. unde Juvenalis.

- - - - - - - primuſque tuorum
Aut paſtor fuit, aut illud, quod dicere nolo:

id eſt, criminoſus. SCHOLIAST. ἄσυλον ἱερὸν, conſecratus locus, unde abſtrahere neminem liceret, & res ἀσυλία. σῦλαι autem vendicationes ſunt, aut occupationes conceſſae, & vis legitima. Aſylum autem lucum conſecraſſe Romulum notum eſt. CAMERAR. Ab α, privandi particula, & verbo συλῶ, quod eſt, violo, ac veluti per ſacrilegium quoddam auſero, ſive depraedor. MICYLL. Vide etiam Omnibon. & Hortenſ.

98 Temporis angusti mansit concordia discors.] Concluſio: Nulla eſt ſocietas regni firma. Ergo & haec non potuit diu permanere. Sed omnes eventus, de quibus excitatum fuit bellum, diligenter perſequitur, quae ſunt quaſi ὀργανικὰ αἴτια illius. CAMER. *Eſt quaſi κακόζηλον. Si diſcors, quo modo concors*, ait Scholiaſtes: Verum recte Lucanus concordiam hanc dicit fuiſſe diſcordem; cum fuerit tantum ſimulata; nec ullus illorum aliquid alteri praeſtiterit amici foederis cauſſa, ſed ſui ipſius gratia; ſibi enim, non ſociis ſtudebant. Eſt autem elegans loquendi formula, qua etiam uſi ſunt alii poetae. Horatius Lib. I. Ep. 12, 19. *Rerum concordia diſcors.* ubi vide. Sidonius Apollin. Carm. XV, 170.

Et dat concordem diſcordia juſſa furorem.

Manil. L. I. vſ. 142. *diſcordia concors.* Simile eſt illud Virgilii Georg. I, 257.

Temporibuſque parem diverſis quatuor annum.

99 Non sponte] Quamdiu Craſſus vixit, non auſi ſunt Pompejus & Caeſar pugnare propter eum. Ideo pax non ſponte fuit inter illos. SCHOL.

100 Belli mora] *Plutarch.* Pompejo. Κράσσος ἐν Πάρθοις ἀπολωλὼς ἠγγέλλετο. καὶ τοῦτο κώλυμα ὂν μέγα τοῦ συμπεσεῖν τὸν ἐμφύλιον πόλεμον ἐκ ποδῶν ἐγεγόνει. GROT. ex Ed. tert. Hanc vero locutionem ſaepe videas apud poëtas. Ejus exempla plena manu dat Clar. Drakenburg. ad Silium Italic. L. VIII, 33.

- - - - - ſolâ ille Latinos
Sub juga mittendi mora.

101 Gracilis Isthmos] Anguſtiſſima & tenuis terra in mari *Iſthmos* dicitur. Hic autem ſeparationem inter mare Ionium dicit & Aegaeum. SCHOL. Anguſta terra intra duo maria, ſed nunc κατ᾽ ἐξοχὴν Corinthiacus indicatur, à quo Horatius bimarem Corinthum appellavit. Sunt enim & alibi, ut Cnidias, de quo Oraculum apud Herodotum,

Ἰσθμὸν δὲ μὴ πυργοῦτε μήτ᾽ ὀρύσσετε·
Ζεὺς γάρ κ᾽ ἔθηκε νῆσον εἴ κ᾽ ἐβούλετο.

CAMERAR. *Hyſmos* M. Sc. ut ſit mons neſcio quis. Mendoſe. BERSM.

102 Conferre fretum] Mare ſe utrumque commiſcere: ut, *Tum prora avertit*, id eſt avertitur, vel avertit ſe. Sin illa interjecta terra recedat, tum *franget* mare; id eſt, rumpet *Ionium*

Aegeo,

Arma ducum dirimens, miſerando funere Craſſus
Aſſyrias Latio maculavit ſanguine [a] Carras,
Parthica Romanos ſolverunt damna furores.
Plus illa vobis acie, quam creditis, actum [b] eſt,
Arſacidae: bellum victis civile dediſtis.
Dividitur ferro regnum; populique potentis,
Quae mare, quae terras, quae totum [c] poſſidet orbem,
Non cepit fortuna duos. nam pignora [d] juncti
Sanguinis, & diro ferales omine taedas
Abſtulit ad manes, Parcarum, Julia, ſaeva

In-

V A R I A E   L E C T I O N E S.

a *Charras* Voſſ. 3. *Carrhas* Ed. Rom. b abeſt a B. 1. c *continet* pro var. L. Voſſ. pr. d *vincti* H.

Aegeo, hoc eſt, alterum in alterum influet. Sunt autem appellationes hae oppoſitorum locorum maritimorum. Nam *Ionium* eſt intra Italiam & Graeciam exundans in ſinum Adriaticum. *Aegeum* intra Graeciam & Aſiam. Dictum ſecundum Poëtas hoc ab Aegeo in eo demerſo, illud ab Iûs filiae Inachi trajectu. CAMERAR. Recte Scholiaſtes exponit *in unum convenire*, id eſt, confluere, ſe & ſuas undas conferre & commiſcere. Sic ſtatim *frangat*, & paſſim. Vide Sanctium & Perizon. ad eum L. IV. c. 3. §. 13. Gronov. Obſerv. L. II, 7. Acidal. ad Vellej. I, 8. Drakenb. ad Sil. L. IX, 645. & ut hic *frangat*, non diſſimili plane modo Silius L. I, 647.

Spumeus hic, medio qui ſurgit ab aequore, fluctus,
Si prohibere piget, veſtras effringet in urbes.

103 IONIUM] Ionium mare alii ab Iö, Inachi filia nominatum tradunt, quae ex Dodona, ut quidam fabulantur, profugiens, mare illud, antea Cronium, & Rheae ſinum, appellatum, trajeciſſe dicitur. Aeſchylus in Prometheo:

Χρόνον δὲ τὸν μέλλοντα πόντιος μυχὸς,
Σαφῶς ἐπίστασ', Ἰόνιος κληθήσεται
Τῆς σῆς πορείας μνῆμα τοῖς πᾶσι βροτοῖς.

Alii autem, ut Theopompus, quem Apollonii interpres, & Antothepus, quem Zezes in Lycophrone citat, ab Ionio Illyricorum rege quodam, Adriae, ejus à quo Adria urbs condita fertur, filio vocatum ſcribunt. Et quia idem Adriaticum mare excipit, promiſcuè interim utroque nomine ambo maria, κατὰ μετάθεσιν τοῦ ὀνόματος, ut inquit interpres Apollonii, appellari ſolent. MICYLL.

103 AEGEO] Aegeum, autore Plinio, L. IV. c. 11. dictum eſt à ſcopulo inter Tenedum & Chium inſulas ſurgente, in effigiem caprae, quam Graeci aega vocant. SULPIT. Vel ut alii, ὅτι δίκην αἰγὸς ἁλλομένως κυματοῦται. Vide Zezen in Lycoph. MICYLL. V. Hortenſ.

103 FRANGET] *Frangat* duo M. Sc. non male. BERSM. Ita rectius quam *franget*. GROT. Cujus notulae additur in Ed. tert. *eſt enim δυνητικόν, ut loquuntur Graeci.* Adſtipulantur huic lectioni Reg. I. Marp. Voſſ. prim. tert. & quart. & Ed. Romana.

105 CARRAS,] Carrhas Plinius Arabiae civitatem facit, lib. V. cap. 24. Et rurſum lib. XXXI. cap. 7. Ubi Carrhis, inquit, Arabiae oppido, muros domosque maſſis ſalis faciunt, aqua ferruminantes. Stephanus autem, & Appianus, qui totam hanc Craſſi hiſtoriam deſcripſit, Meſopotamiae attribuunt. Ut & Moſes, & Joſephus. Has enim Carrhas eſſe volunt, ubi Abraham natus, & pater ejus Thara, mortuus & ſepultus eſt, quam Hebraei ſuo nomine Charan vocant. Neque vero Parthiae nomine tota Aſſyria, ſed pars ejus duntaxat dicta fuit. MICYLL. Celebris urbis locique nomen in Meſopotamia. Amnium enim illam Syriam appellarunt incluſam Euphratis & Tigridis fluminibus. Arſacidae autem Parthi ſunt, ab Arſace autore Imperii. CAMERAR.

106 PARTHICA DAMNA] quae populo Romano fecerant Parthi, quando occidentes Craſſum tulerunt ab eo ſigna Romana. Romanos autem furores Pompeji & Caeſaris dicit. SCHOL.

108 ARSACIDAE:] Arſaces primus Parthorum regnum conſtituit, Macedonum praefectis inde pulſis, ut Juſtinus lib. XLI, tradit, cujus & haec de eodem verba ſunt: *Sic Arſaces*, inquit, *quaeſito ſimul, conſtitutoque regno, non minus memorabilis Parthis, quàm Perſis Cyrus, Macedonibus Alexander, Romanis Romulus, matura ſenectute deceſſit. Cujus memoriae hunc honorem Parthi tribuerunt, ut omnes exinde reges ſuos Arſacis nomine*

nuncu-

Digitized by Google

Intercepta manu. quod ſi tibi fata dediſſent
Majores in luce moras, tu ſola furentem
Inde virum poteras, atque hinc [a] retinere parentem;
Armataſque manus excuſſo jungere ferro,
Ut generos [b] ſoceris mediae junxêre Sabinae.
Morte tua diſcuſſa fides, bellumque movere
Permiſſum ducibus: ſtimulos dedit aemula virtus.
Tu, nova ne veteres obſcurent acta triumphos,
Et victis cedat piratica laurea Gallis,
Magne, times: te jam ſeries, uſuſque laborum

Eri-

VARIAE LECTIONES.

a *revocare* M. b *ſociis* A.

nuncupent. MICYLL. Parthos dicit à rege Arſaco ſic nominatos. SCHOL.

108 BELL. VICTIS CIVILE DEDISTIS.] Exaggeratio cladis Parthicae, quam ſequitur inſectatio ſceleratarum cupiditatum, potentiae, in duobus Principibus Populi Romani, cui jam Orbis terrarum parêret. Fortuna autem nunc benignitas eſt fortunae, & magnitudo atque praeſtantia rerum Romanarum. CAMERAR.

111 CEPIT] Hoc eſt, felicitas & magnitudo Romani imperii, quae tanta erat, duobus ſatis non fuit. Quare inquit Flor. *Sic de principatu laborant, tanquam duos tanti imperii fortuna non caperet.* Eſt & alius ſenſus: Fortuna populi Romani, quae omnia poſſidebat, duos ſub imperio continere non potuit: nam vinculum, quo contineri valebant, ſublatum è medio eſt. SULPIT. Prior Sulpitii expoſitio unice vera eſt; quamvis alii aliter haec exponant. Locus Flori eſt Lib. IV. c. 2. §. 14. qui aperte ex noſtro expreſſus eſt; vide ibi Freinshem. Totidem verbis haec etiam narrat Minucius Felix c. 18. *Ob paſtorum & caſae regnum de geminis memoria notiſſima eſt. Generi & Soceri bella toto orbe diffuſa ſunt, & tam magni imperii duos Fortuna non cepit.* idque jam notaverat Barthius Adverſ. L. XXVII. c. 13.

111 PIGNORA JUNCTI SANGUINIS.] Male Hortenſius & Berſmannus haec exponunt per foedus & jus affinitatis. Intelligit enim partum ex Pompejo & Julia, quem enixa abortu mater ſecum ad manes abſtulit: una enim cum matre paullo poſt periit filius. atque ita recte commentatores primi. milhes *pignora* de filiis dici quis neſcit?

118 SABINAE] Raptis Sabinis Tatius adverſus Romanos bella commovit. Romani eas, quas rapuerunt, cum ſuſceptis liberis in medium produxerunt, & ſic pax reddita eſt. SCHOL. Scholia quoque veterrimi Cod. Voſſ. primi ab alia manu tradunt, has mulieres ex trecentis raptis fuiſſe triginta, quae jam enixae fuerant. Addit Servius, ab illis triginta curias nomina ſua accepiſſe ad Virgil. Aen. L. VIII, 638. Sed hoc ſi conſtaret, non potuit dubitare Livius Lib. I. c. 13. *aetate, an dignitatibus ſuis virorumve, an ſorte lectae ſint, quae nomina curiis darent.* Alii dixerunt, curias ab illis nomina accepiſſe, quae hujus legationis munere functae erant, teſte Dion. Halicarn. L. II. p. m. 112. ubi idem obſervat, Varronem totam rem negare, eumque nomina derivare à ducibus vel regionibus: quod & facit Plutarch. in Rom. p. 30. Ed. Par.

119 MORTE TUA] Sic & Vellejus: *Cum medium jam ex invidia potentiae male cohaerentis inter Cn. Pompejum & C. Caeſarem concordiae pignus, Julia uxor Magni, deceſſit.* Annaeus Florus multum hujus Annaei aemulator: *Craſſi morte apud Parthos, & morte Juliae Caeſaris filiae, quae nupta Pompejo, generi ſocerique concordiam matrimonii foedere tenebat, ſtatim aemulatio erupit.* Plutarchus; ὡς τὴν ἐν εἰρήνῃ καὶ ὁμονοίᾳ τἄλλα νοσοῦσαν τὴν πολιτείαν φυλαττούσης οἰκειότητος λελυμένης. GROT. ex Ed. tert. Ad locum Velleji Lib. II. c. 47. conſule Virorum doctorum notas.

120 PERMISSUM EST.] *Permiſſum eſt ducibus* tria m. Sc. alii ſine ſubſt. BERSM. Delevi verbum ſubſtantivum *eſt*; quod primus intruſit Berſmannus. Rectius eo carent reliquae Edd. & 4 Codd. mei veterrimi, in quorum Voſſ. ſec. & Hulſt. recentiore manu erat adſcriptum; uti & 3 juniores. Nec obſtat, quod nunc *permiſſum eſt* legatur in Servio ad Virgil. Aen. L. VI, 831. qua fide enim à Maaſvicio illic ſic eſt editum, neſcio. Tota certe haec citatio Lucani in prioribus Edd. non reperitur.

121 *Acta*] Editi pleriqueante Aldum, ut & Sul-

Erigit, inpatienſque loci fortuna ſecundi.
Nec quemquam jam ferre poteſt, Caeſarve priorem,
Pompejusve parem. quis [a] juſtius induit arma,
Scire nefas: magno ſe judice quiſque tuetur:
Victrix cauſſa [b] Deis placuit, ſed victa Catoni.
Nec coïëre pares: alter vergentibus annis
In ſenium, [c] longoque togae tranquillior uſu
[d] Dedidicit jam pace ducem: famaeque petitor
Multa [e] dare in vulgus: totus popularibus auris

In-

VARIAE LECTIONES.

a *juſtior* H. b *Diis* Voſſ. pr. W. N. H. c *longeque* B. 1. d *dediſcit* Voſſ. 1. e *dabat* Voſſ. 1.

Sulpit. Aſcenſius, Micyll. & Hortenſius exhibent *facta* cum Cod. Witt. & ſex vel ſeptem aliis recentioribus & uno Anglicano, teſte Waſſe Indice Salluſt. V. *acta*. *fata* Ed. Veneta & Brix. ac Mediol. Omnibonus tamen in notis citat *acta*, & recte intelligit res à Caeſare fortiter geſtas. Sic Lib. VIII, 320.

Quas magis in terras noſtrum felicibus actis
Nomen abit.

Ovidius Epiſt. Her. VIIJ, 43.

Ille licet patriis ſine fine ſuperbiat actis,
Et tu, quae referas acta parentis habes.

Lib. XI. Metam. 222.

- - - - - - *qui fortibus actis*
Acta patris vincat.

Quibus locis ex ſolemni harum vocum in MSS. commutatione ante Heinſium etiam *facta* legebatur, & paſſim.

124 IMPATIENSQUE LOCI FORTUNA SECUNDI.] Sumſit hinc illud Papinius:

- - - - - *Juriſque ſecundi*
Ambitus impatiens.

GROT. ex Ed. tert.

125 NEC QUEMQUAM JAM FERRE POTEST, CAESARVE PRIOREM, POMPEJUSVE PAREM.] Sequitur Florus: *Nec hic ferebat parem, nec ille ſuperiorem.* Aequior Pompejo Dion: Πομπήϊος μὲν οὐδενὸς ἀνθρώπων δεύτερος, Καῖσαρ δὲ καὶ πρῶτος πάντων εἶναι ἐπεθύμει. GROT. ex Ed. ſec. Salluſtius dixerat de Pompejo. *Nam particeps dominationis neque fuit quiſquam: neque, ſi pati potuiſſet, orbis terrarum bello concuſſus foret.* Vellejus. *Neque Pompejus, ut primum ad Rempublicam aggreſſus eſt, quemquam omnino parem tulit, & in quibus rebus primus eſſe debebat, ſolus eſſe cupiebat.* Idem de eodem. *civis in toga (niſi ubi vereretur, ne quem haberet parem) modeſtiſſimus, amicitiarum tenax, in offenſis exorabilis, in reconciliata gratia fideliſſimus, in accipienda ſatisfactione facillimus, potentia ſua nunquam aut raro ad impotentiam uſus, pene omnium vitiorum expers, niſi numeraretur inter maxima, in civitate libera, dominaque gentium indignari, cum omnes cives jure haberet pares, quenquam aequalem dignitate conſpicere.* Nec abit hinc Plutarchus de hoc ipſo Pompejo. οὐδὲ ἐβούλετο δοκεῖν ἀπογνῶν, ἀλλ' ὑπερορᾶν μᾶλλον καὶ καταφρονεῖν. Alibi tamen is ipſe Pompejo aequior, cum de Caeſare primum, deinde de Pompejo ſic loquitur: ἀπελείπετο τῷ μὲν ὑπὲρ τῷ γενέσθαι μέγιστον τὸ ὄντα καταλύειν, τῷ δὲ ἵνα μὴ πάθῃ τοῦτο προκαταλαμβάνειν ὃν ἐδεδοίκει. Hinc non abit diverſus Dion. Πομπήϊος μὲν οὐδενὸς ἀνθρώπων δεύτερος, Καῖσαρ δὲ καὶ πρῶτος πάντων εἶναι ἐπεθύμει. Et nota, lector, primos illos duos, unde teſtimonia attuli, fuiſſe Caeſarianos: credo & Lucanum, cum haec ſcriberet. mutavit enim inter ſcribendum, ut jam monui. Nec tamen Pompejum ego culpa omni abſolverim, non magis, quam M. Tullius, ubi libere ad amicos ſcribit, aut Cratippus, qui in Lesbo inſula Pompejo de divina providentia ob caſum Pharſalicum dubitanti, reſpondit interrogando, quem ſponſorem haberent homines, Pompejum, ſi pro eo cecidiſſet alea belli, melius ea fuiſſe uſurum? Et ille quidem cunctanter ut Peripateticus. Abſolutius & Stoica firmitate Cato apud hunc ipſum Lucanum de Pompejo:

- - - - - *nec, ſi fortuna favebit,*
Hunc quoque totius ſibi jus promittere mundi
Non bene compertum eſt.

GROT. ex Ed. tert. Haec & quae proxime de Caeſare ſequuntur ex Vellejo Paterculo deſumpta eſſe notat Jac. Nicolaus Loënſis Lib. IX. Epiphyll. Miſcell. c. 20. quem vide, & Acidalium ad Vellejum 2, 33, 4. Ciceron. L. VIII. ad Attic. Ep. 9. p. 782. & Ep.

Inpelli, plauſuque ſui gaudere theatri:
Nec reparare novas vires; multumque priori
Credere fortunae. ſtat magni nominis umbra.
Qualis frugifero quercus ſublimis in agro
Exuvias [a] veteres populi, ſacrataque geſtans
Dona ducum; nec jam validis radicibus [b] haerens,
Pondere [c] fixa ſuo [d] eſt; nudoſque per aëra ramos
Effundens, trunco, non [e] frondibus, efficit [f] umbram:
At quamvis primo nutet caſura ſub Euro,

Tot

VARIAE LECTIONES.

a *veteris* B. 1. Voſſ. 4. R. W. *populi veteres* Voſſ. 1. b *haeret* B 1. Voſſ. 1. a m. 1. c *feſſa* H. pro var. L. d *eſt* deeſt Ed. Sulp. Aſc. Mic. e *frundibus* Ed. Ven. f *umbras* B. 1. Voſſ. 1.

Ep. 11. p. 785. Ita ad marginem libri ſui BROUKHUSIUS.

127 QUISQUE TUETUR] Unusquisque, quia Caeſar habebat judices Deos, per quos ſe defendebat; Pompejus vero Catonem. SCHOL.

128 PLACUIT] Cicero *melior ea cauſſa judicanda eſt, quam etiam Dii adjuverunt.* IDEM.

128 VICTRIX &c.] Cicero pro Ligario c. 6. *Principum dignitas erat poene par: non par fortaſſe eorum, qui ſequebantur: cauſſa tum dubia, quod erat aliquid in utraque parte, quod probari poſſet: nunc melior certe ea judicanda eſt, quam etiam Dii adjuverunt.* Summis laudibus haec effert Chevreau Oeuvres Mel. p. 380. Valde elevat Bouhours Man. de Penſer p. 5. Quidquid eſt, mihi Ciceronis effatum non paullo videtur ſapientius. Philipp. XI. c. 13. extr. *In quo quid faciendum Dejotare? quid omnino rectius fuerit dicere non eſt neceſſe: praeſertim cum contra, ac Dejotarus ſenſit, victoria belli judicarit. quo in bello ſi fuit error, communis ei fuit cum ſenatu: ſin recta ſententia, ne victa quidem cauſſa vituperanda eſt. Catoni* hic eſt, quaſi non inferiori ipſis Diis. Ita ſolebant Stoici, atque etiam non Stoici. Cicero in L. Piſon. c. 9. *Alia enim cauſſa praeſtantiſſimi viri, Q. Metelli, fuit: quem ego civem, meo judicio, cum deorum immortalium laude conjungo.* Vid. ibi Nic. Haec ibidem BROUKHUS. Meliorem cauſſam attribuit noſter Pompejo, ut paſſim, ſic clarius Lib. VII, 349. X, 451. recte autem hunc locum exponit Scholiaſtes ad vocem *quiſque tuetur.*

131 DEDIDICIT] Oblitus eſt, ſe eſſe ducem propter longam pacem, & eſt detractio Pompeji, ut in ſeqq. *longa dux pace ſolutus.* SCHOL.

131 PETITOR] Favorem populi amans Pompejus impendebat munera plebi, ut magis laudaretur. IDEM.

132 DARE] Eſt autem figura hiſtorica, ut ſit Infinitivus pro imperfecto poſitus, hoc eſt, *dare*, pro *dabat*: quemadmodum & paulò poſt: *Impelli*, pro *impellebatur*. *Gaudere*, pro *gaudebat* &c. Et infra: *Ferre manum*, pro *ferebat*. *Parcere*, *urgere* &c pro *parcebat*, *urgebat*. MICYLL.

133 PLAUSUQUE SUI] Plauſus genus eſt favoris, ut Virgil. *Ingeminant plauſum Tyriique Troesque.* SUI. Ipſe enim theatrum Romae fecit, quod Pompeji dicitur. SCHOL.

136 FRUGIFERO] Notandum à Lucano uſurpari pro *fructifere*; in quod verbum ſaepe mutatum eſt. Vide Ill. Heinſium ad Eleg. de Nuce vſ. 19. *Nos quoque frugiferae.* Seneca Conſ. ad Helviam c. 9. *Frugiferarum arborum.*

136 QUERCUS] Pompejum *quercui* jam vetuſtae, *agro* vero Romam comparat, *ſilvis* duces Romanorum vel diverſas gentes, quae Pompejo favebant, Julium vero comparat *fulmini.* SCHOL. Pari ferme ſimilitudine Cicero VI. ad Attic. Ep. 6. Adde illud, *Pompejus eo robore vir, iis radicibus Q. Caſſium ſine ſorte delegit* &c. BROUKH.

138 DONA] Eſt enim conſecrata Jovi, ideoque plena donis. SCHOL.

141 ET QUAMVIS] *Et quamvis* M. Sc. duo. In vulgatis *ſed qu.* BERSM. Ita melius quam *Et.* GROT. *At* ſcribitur in Voſ. ſec. a m. pr. 5 MSS. *ſed.* cum Edd. plurimis. Ed. Ven. aliaeque *Et* cum 6 Codd. meis & 3 Pulm.

142 TOLLANT] *Tollent* Codex un. male. BERSMANN.

143 SED NON] Senſus eſt. Non fama, aut nominis ſplendore tantum nitebatur Caeſar, ſed re ipſa Imperator & invictus erat, ut qui nullis periculis, nullis laboribus frangeretur, ac cederet. MICYLL. *Tantum* ergo ſumſit adverbialiter, ut etiam fecit Berſmannus. Mihi magis placet illo-

Tot circum [a] ſilvae firmo ſe robore tollant,
Sola tamen colitur. Sed non in Caeſare tantum
Nomen erat, nec fama ducis: ſed neſcia virtus
Stare loco; ſoluſque pudor non vincere bello.
Acer, & indomitus; quo ſpes, quoque ira [b] vocaſſet,
Ferre manum, & numquam temerando parcere ferro.
Succeſſus urguere ſuos: inſtare favori
Numinis: inpellens quidquid ſibi ſumma petenti

Variae Lectiones.

a *firmo ſilvae* Voſſ. 1. b *vocaret* M.

rum expoſitio, qui *tantum* capiunt adjective. ut dicat, tantam rerum geſtarum gloriam & famam ducis non quidem eſſe Caeſari, quantam Pompejo; ſed acriores ſpiritus &c. *Stare loco* ex Virgilio adumbratum eſt L. III. Georg. 84. *Stare loco neſcit.*

145 Pudor. n. v. bello] *I. erubeſceret, ſi ſine proelio, quod cupiebat, impleſſet: hoc eſt vel deditione vel foedere.* SCHOLIAST. Latius eadem haec de Caeſare repetit Lucanus Lib. II, 440. &c.

146 Vocasset] *Tuliſſet* M. Sc. BERSM. Sic apud Ovidium Ep. XII, 209.

Quo feret ira, ſequar.

Art. Am. II, 550.

Nec me quolibet ira ferat:

Noſter vſ. 491.

Quo quemque fugae tulit impetus.

Seneca Agam. 142.

Quocumque me ira, quo dolor, quo ſpes feret,
Huc ire pergam.

Val. Flacc. IV, 46.

- - - - queriturque tumentibus undis
Certa ſequi quocunque ferant.

Sed vulgata lectio tamen non eſt ſollicitanda. ut hic, ita apud Silium Italic. L. XII, 430.

Quo praeda vel ira vocaſſet.

& ſic Ovidio fluctus *vocare* navem dicuntur, Rem. Am. 532.

Quoque vocant fluctus, hic tibi remus eat.

Adde L. VII, 815. Virg. Georg. II, 51. Sen. Oedip. 296. jungit utramque vocem Sabinus Ep. 1, 92.

Et quocumque vocat fluctus & aura, feror.

Priore hemiſtichio utitur etiam Juven. Sat. 2, 77.

Acer & indomitus libertatiſque magiſter.

147 Ferre manum] Legitur & *gradum.* SCHOL. *Voſſ. ſec.* Pro *temerando* Omnibonus male legit & in Ed. Med. editur *temerato.* dein *urguere* non *urgere* Voſſ. ſec. & Witt. uti in ſeqq. ſemper. recte. V. Drakenb. ad Silium Ital. L. VI, 265. Giſan. Ind. Lucret. Pier. ad Virgil. V. Aen. 502. Dauſquej. in Orthogr. Cortium ad Salluſt. B. Jug. c. 24. & alios. Vitioſe in Marp. *vergere.* Sequentia hauſit auctor ex avunculi ſui Libro VI. de Beneſ. c. 31. *Divina atque humana impellentem, atque mutantem quidquid obſtiterat;* ut monuit jam Rutgerſius Lib. II. Var. Lect. c. 13.

151 Qualiter expressum ventis per nub. fulm.] Similitudo & haec ἀπὸ ἀποδόσεως. Eſt autem in hac φυσιολογία fulminum. Nam in nubibus incluſos ignes fremere ac graſſari perhibent, qui haec μετέωρα exquirunt. Incitatum autem illum, & impetu rumpentem nubes, quaſi vibrari in terras, unde & haec Jovis tela à Poëtis vocantur. Translucens autem & veluti renidens in nubibus *fulgetrum* dicitur: ſonitus vero *tonitru.* CAMERAR.

151 Fulmen] Tria ſunt genera fulminis, ſed minus afflatorium tantum; ut Virgil. *Ex quo me divûm pater, atque hominum rex Fulminis afflavit ventis.* Aliud, quod incendit. Tertium, quod transfigit. Item Virgilius. *Transfixo pectore flammas.* SCHOL. De variis fulminum generibus late egit Celeberr. P. Burmann. in Diſſert. de Jove Fulgerat. c. 4. Pro *expreſſum ventis fulmen*, dixit Silius L. I, 254. *excuſſos ventorum flatibus ignes.* ubi vide.

153 Rupitque diem] *Per aërem tranſiit & variavit ſuo fulgore.* SCHOLIAST. Id eſt, perrupit, vel protulit lucem, cum hominum terrore, oculis offundens lumen, quod oblique conſtat intorqueri. CAMERAR. Lucem hic locus accipere poteſt è Lucretio L. VI. vſ. 282.

Inde ubi percaluit vis venti, vel gravis ignis
Impetus inceſſit; maturum tum quaſi fulmen
Perſcindit ſubito nubem, ferturque coruſcis

Omnia

Obſtaret: gaudenſque viam feciſſe ruina.
Qualiter expreſſum ventis per nubila fulmen
Aetheris [a] inpulſi ſonitu, mundique [b] fragore
Emicuit, rupitque [c] diem, populoſque [d] paventes
Terruit, obliqua praeſtringens lumina flamma:
In ſua templa furit; [e] nullaque exire vetante
Materia, magnamque cadens, magnamque revertens
Dat ſtragem late, ſparſoſque recolligit ignes.

Hae

VARIAE LECTIONES.

a *inpulſu* O. 1. A. b *pavore* B. 1. c *die* Ed. Ven. caret Amſt. *rupitque diem pop. p. Terruit.* d *pavore* Voſſ. ſec. W. e *nulla* A.

Omnia luminibus luſtrans loca percitus ardor,
Quem gravis inſequitur ſonitus, diſploſa repente
Opprimere ut coeli videantur templa ſuperne.
Inde tremor terras graviter pertentat.

& quae ſequuntur.

154 TERRUIT] Notandum, hic à Lucano ita deſcribi naturam fulminis, ut ea cum Caeſaris indole, & geſtis quadret: Quare dicit, fulmen tantum populos terrere, & ſimul eorum oculos leviter praeſtringere ſuo lumine, ſed furere in ſua templa, & ibi ſtragem late dare. Quod fecit Caeſar, qui terrore afflavit quidem multas gentes, & levi damno belli affecit; ſed praecipue illam fulmine ſuo percuſſit urbem, in quam deſtinaverat iram ſuam, Romam ſcilicet. Optime ad noſtri mentem Seneca Lib. I. de Clem. cap. 8. *Ut fulmina paucorum periculo cadunt, omnium metu, ſic animadverſiones magnarum poteſtatum terrent latius, quam nocent.* Quia vero ſimplicem populis fuiſſe terrorem à Caeſare dicere non poterat, addit optime, *obliqua praeſtringens lumina flamma:* quod minime debet mutari in *culmina plaga.* Eſſet enim plane contra Lucani mentem, nec quidquam variant Codd. *Obliquam flammam* dat fulmini, quia oblique cadunt: hinc Seneca Conſ. ad Marc. c. 18. *Miraberis obliqua fulmina & coeli fragorem.* Tragicus in Thyeſte 358.

Quem non concutiet cadens
Obliqui via fulminis.

V. etiam N. Heinſ. ad Ovid. Ep. VI, 89. hinc vſ. 527.

coeloque volantes Obliquas per inane faces.

154 PRAESTRINGENS] *Praeſtinguens* lego ex V. non *perſtringens. praeſtringens* A. THEOD. PULMANN. *Praeſtinguens* h. e. obtenebrans. in Editis pleriſque eſt *perſtringens.* Mſc. *praeſtingens.* Lucretius *Et omnes Praeſtinxit ſtellas exortus uti aetherius Sol.* BERSM. *Praeſtinguens* edidit quoque Grotius. 8. Codd. *perſtringens*, unus *praeſtingens.* Sed duo veterrimi Voſſ. ut & quart. cum Ed. Veneta *praeſtringens.* Quod unice verum eſt. Paſſim autem haec vox in *perſtringere, praeſtingere, praeſtinguere* eſt depravata. Vide Dempſter. ad Roſinum p. 767. alioſque: unum inſtar omnium lege Doctiſſ. Drakenburg. ad Silium Lib. I, 358. *praeſtringit lumina crine.* Ad Vellej. Lib. II. c. 118. *Omnemque animi ejus aciem praeſtrinxerat*, male quoque Acidalius vult *praeſtinxerat.* In Lucretii loco L. III, 1058. meliores Edd. *praeſtrinxit.* Eadem varietas apud Ciceronem de Seneſt. c. 12. *Mentis praeſtringit oculos.* recte apud Senec. Conſol. ad Polyb. c. 31. *Fulgor ejus oculos praeſtringet.* item de Benef. L. VII. c. 9. unde patet ita etiam ſcribendum eſſe in c. 8. Conſol. ad Helviam *Stellas quasdam ſubito erumpentes, quaſdam igne ſuo praeſtringentes aciem* &c. Vulgo *perſtring.* Vegetius de Re Mil. L. I. c. 9. *Adverſarii perſtringit oculos.* Sed Leid. Cod. quem contuli, & MSS. quibus uſus eſt Scriverius, ut patet ex ineditis ejus apud me commentariis, exhibent *praeſtr.* in Lutatii etiam Scholiis haec verba citantis vulgo legitur *perſtringens* ad Statii Theb. 676.

Ac juvenem multo perſtringunt lumine.

Verum notant Viri Docti illic quoque in MSS. inveniri *praeſtringunt.* Eadem variatio in MSS. Senecae Agam. vſ. 534. Plura congerere poſſem. ſed jam nimius ſum. Quare deſino, ſimul pronuncians, me non omnino ubique damnare *perſtringere*, ubi nulla Mſſtorum reperitur varietas. De quibus forſan alio loco. Quod hic *praeſtringere oculos* dicit, effert Lib. VII, 154. hoc modo,

Inque oculos hominum fregerunt fulmina nubes:

155 IN SUA TEMPLA FURIT] In Coeli convexa. Haec enim ſunt *templa Coeli*, &, cum nihil illi obſtare poſſit, pergit & retorquetur, & diſſipatam flammam conglobat. Quae omnia ita experimur atque videmus fieri. CAMERAR. In coeli templa ſeu aërem. Vide Varr. Lib. VI.

de

Hae ducibus [a] cauſſae ſuberant: ſed publica belli
Semina, quae populos ſemper [b] merſêre potentes.
Namque ut opes nimias mundo fortuna ſubacto
Intulit, & [c] rebus mores ceſſêre ſecundis,
[d] Praedaque & hoſtiles luxum [e] ſuaſêre rapinae;
Non auro, [f] tectiſve modus: menſaſque priores
Aſpernata fames: cultus geſtare decoros

Variae Lectiones.

a *Suberant cauſſae* margo Berſm. *cauſſae, ſuberant* ſed. ita diſtinguit Voſſ. pr. b *miſere* A. c *mores reluis* M. d hic verſus deeſt in Ed. Rom. & Parm. e *ſuadere* A. f *tectiſque* V. 1. a m. 1. O. 1. M. Ed. Br. aliaeque. V. ad L. II, 374.

de Ling. Lat. BERSM. Dubitant alii, an templa Jovis, an aërem intelligat. Scholiaſtes vero exponit *in aërem, inter nubes; ita Caeſar in ſuam urbem furit.* Recte, ut patet ex loco paullo ante ex Lucretio adducto. De *templis coeli* vide Not. ad Lucret. L. I, 321, 1065. *in coeli templa volare.* Clarum id quoque ex illis, quae ſequuntur: Si enim intelligeret aedificia manu ſtructa, non potuit dicere *nullaque exire vetante Materia Dat ſtragem late.* Debuiſſet *multaque.* magis enim in terra ſaevit fulmen, ubi occurrit materiae, quae illi reſiſtere & vetare conatur, quo minus exeat. Sed, ut dixi, intelligit de aëre, ubi nulla ipſum impedit materia, quo minus decidat, & exiens & revertens ſtragem late det. Similem loquendi modum adhibet Lib. IX, 321.

Denſis fremuit niger imbribus Auſter
In ſua regna furens.

Praeterea autem cave, lector, ne *terruit* mutes in *terret &*, quia aliter videtur deficere copulativa conjunctio. Paſſim ita ſine copula ſolet noſter. V. vſ. 141. Lib. IV, 458. VII, 373. VIII, 665. IX, 25, 56, & ſaepiſſime.

156 REVERTENS] Redire dicitur fulmen, unde deſcenderat, ignem quoque reſumens; quia dum iterum nubes coëunt, quae prius fulmine diſruptae erant, quaſi fulmen redire videtur. SCHOL.

158 CAUSSAE] Quia alter alterum dignitate praevenire cupiebant. SCHOL.

158 HAE DUCIBUS CAUSSAE SUBERANT] Poſt expoſitas cauſas aliquot ſingulares hujus belli, nempe diſſidii inter Duces, & quae adjunxit, nunc generalem quandam omnium malorum cauſam recenſet, quae eſt, quaſi materiae praeparatae ad illos tam vehementes motus, & quae non ſolum idonea eſſet ad mutationem, ſed hanc etiam arceſſeret atque expeteret. Haec eſt una omnibus temporibus, & ubique, morum corruptio, & diſſolutio diſciplinae. Neque aliud unquam factum fuit, neque fiet. Quamvis curſus rerum varientur, id eſt, aliter atque aliter haec accidant. Nam labefactatis quaſi fundamentis rerum communium, quae ſtabiliuntur virtute & fide, neceſſario illae ruunt, & evertuntur. Quomodo vero? Vitiis & levitate hominum. Inter quae fieri nequit, quin exiſtant diſſenſiones & ſeditiones, & ſtudia partium, invaleſcentibus cupiditatibus malis, & repellente ſtudio rerum privatarum curam reip. quorum omnium & fons unus eſt, & progreſſiones eaedem, luxus & avaritia, id eſt, vita voluptatibus dedita, & harum materiam undique conquirens. In hac enim & communis generis, & civilis ſocietatis, & ſanguinis etiam, ac aliarum neceſſitudinum vincula diſſolvuntur. Atque haec ſecundum Thucydidem, & fiunt, & futura quidem ſunt ſemper, donec haec conditio & natura hominum manſerit. Vehementius autem & remiſſius & diverſis modis accident, pro eo atque eventuum mutationes extiterint. CAMERAR.

163 AURO TECTISVE] Quidam haec exponunt per ἐν τῷ ὄψει pro *auratis tectis.* Sed rectius alii capiunt *auro* de auro facto ſive vaſis aureis, Horat. L. IV. O. XI. *Ridet argento domus*, & Cicero in Catilin. 2. In Digeſtis ſaepe fit mentio de *auro, argento legato.* Clare infra L. X, 18, 156. Quae explicatio ſi cui non ſatisfaciat, probabit certe ingenioſam familiaris mihi juvenis P. Orvilii, Mercurio ſimul & Muſis feliciſſime operantis, conjecturam. *Non hortis tectiſve m.* Nemo neſcit, quantopere Romani hoc tempore inſaniverint in exſtruendis villis & hortis. Vitium eſſet natum ex ſcribendi more. *Ortus* enim, non *hortus*, exaratur in membranis vetuſtiſſimis.

163 MENSAS] Phil. Beroaldus Syll. 2. p. 215. T. I. Theſ. Crit. putat à Lucano hic deſignari *menſas Citreas*, de quibus Lucanus agit Lib. IX. non vero loqui eum de cibis. Qua in re me diſſentientem habet; quo enim aliter pertinent verba *aſpernata fames*: niſi ad cibos. jam vero *menſa*

Digitized by Google

Vix nuribus, rapuêre mares: fecunda virorum
Paupertas fugitur; totoque arceſſitur orbe,
Quo gens quaeque perit. tunc longos jungere [a] fines
Agrorum, & [b] quondam duro [c] ſulcata Camilli
Vomere, & [d] antiquos Curiorum paſſa ligones,
[e] Longa ſub ignotis extendere rura colonis.
Non erat is populus, quem pax tranquilla juvaret,

Quem

Variae Lectiones.

a *funes* B. 1. b *condam* Ed. Rom. c *calcata* B. margo. d *antiquas* H. e *longaque* A.

ſa pro cibis in menſa paſſim. unde *prima* & *ſecunda menſa*, apud Ciceron. Nepot. & alios.

165 Nuribus] Bene *nuribus*, *quia iſtae ambitiores veſtes habent, propter aetatem*. SCHOL. Notantur ſcilicet hac voce juvenes feminae. Ovid. 11. Metam. 366.

- - - *nuribus mittit geſtanda Latinis*.

& ſaepe. V. Servium de hoc loco ad Aen. 11, 501.

165 Fecunda virorum paupertas] Id eſt, ferax ſeu fertilis in hoc genere producendi viros fortes. Encomium paupertatis etiam extat in Pluto Ariſtoph. CAMERAR. Palladas:

Μισοῦσι πενίην μητέρα σωφροσύνης.

GROT. ex Ed. Tert.

166 Arcessitur] *Arceſſitur* Mſc. duo & aliquot Editi. h. e. abigitur. Alii *accorſitur* h. e. advocatur, importatis luxuriae inſtrumentis. BERSM. Ubique vero jam viri docti monuerunt ex vocis analogia & Mſtorum auctoritate ſemper ſcribendum eſſe *arceſſere* pro advocare, non *accerſere*. quare hic nihil amplius addam, niſi quod hoc loco *arceſſitur*, ut jam reſtituimus, legatur in omnibus Edd. Sulpitio prioribus. MSS. hic & in ſeqq. variant.

167 Quo gens quaeque perit] Divitiae, quae ſunt fomenta cupiditatum non neceſſariarum. Irritamenta malorum opes Ovidius appellat. Phocyl. autem χρυσὸν βιοφθόρον. Et in Scholio Timocreon execratur τὸν πλοῦτον, & addit διὰ σὲ γὰρ πάντ᾽ ἐν ἀνθρώποις κακά. Eaedem indicantur ferme cauſſae malorum à Saluſtio in Jugurth. Mos, inquit, partium popularium, & ſenatus factionum, ac deinde omnium malarum artium paucis ante annis Romae ortus eſt, otio atque abundantia earum rerum, quae prima mortales ducunt. Nam ante Carthaginem deletam populus & Sen. Rom. placide modeſteque inter ſe rempublicam tractabant, neque gloriae neque dominationis certamen inter cives erat, metus hoſtilis in bonis artibus civitatem retinebat, ſed ubi illa formido mentibus diſceſſit, ſcilicet ea, quae ſecundae res amant, laſcivia atque ſuperbia inceſſerunt. CAMERAR.

167 Tunc] *Tunc* MSS. tria. in Editis eſt *tum long*. BERSM. *Cum* Ed. Ven. Br. Med. *tum* 2. ex noſtris.

169 Curiorum passa ligones] Et virtute, & rebus geſtis, & parſimonia in victu & cultu celeberr. Furius Camillus & Manius Curius, quorum alter à Gallis patriam recepit, alter Samnites & Sabinos devicit. CAMERAR. *Curienum* Mſc. tria male. BERSM. Ex noſtris etiam 6, & Ed. Parm. Ald. & Hortenſ. *Curienum* vitioſe.

170 Longa sub ignotis extendere rura colon.] Non jam paucis, ut ſeptem, jugeribus contenti, ſed extendentes eo uſque agrorum terminos, ut ad ignotos ſibi colonos pertingerent. Vel vere immenſas cupiditates notans, hoc Poëta dixit, vel ὑπερβολικῶς infamans. CAMERARIUS. Glareanus ipſe quoque, ut alii interpretes, hoc in verſu mirè ſe torquet. *Obſcurus hic eſt ſermo*, inquit, *ſi diligenter conſideres. Neque enim longa rura erant, dum Camillus araret, aut Curius. Sed id dicere vult, quae brevia olim erant arva, jam longa fiebant, adjectione identidem plurium aliorum agrorum. Sed & illud ſub ignotis colonis.* Sulpitius exponit per accuſativum. *Dilatabant*, inquit, *uſque ad diſtantes, & ignotos agricolas eos agellos, in quibus Camillus araverat, & Curius ſederat, qui illis contenti fuerant, cenſentes perniciosſum eſſe, cui ſeptem jugera non ſatis eſſent.* Badius. *Extendebant*, inquit, *ſub colonis ignotis, quia barbaris dederant colendos, recipientes ab eis fructum, aut uſque ad ignotos colones.* Quibus verbis poſterioribus, declinat ad Sulpitii expoſitionem. Quae ſi vera eſſet, haud dubiè poëta *ſub ignotos colonos* in accuſandi caſu & ipſe dixiſſet, latinitate, & carmine ſalvis. Itaque Badii prior expoſitio verbis poëtae aptior, Sulpitii autem ſenſui, quem poëta prioribus ſubjicere deſtinabat,

Quem ſua libertas immotis paſceret armis.
Inde irae faciles, &, quod ſuaſiſſet egeſtas,
Vile nefas: magnumque decus, ferroque petendum,
Plus patria potuiſſe ſua: menſuraque juris
Vis erat: hinc leges, & plebis ſcita coactae;
[a] Et cum Conſulibus turbantes jura Tribuni:
Hinc rapti [b] pretio faſces, ſectorque favoris

Ipſe

Variae Lectiones.

a *Hinc* B. 1. b *faſc. pr.* H. O. 2. Z.

nabat, magis accommoda. Lectori ſit integrum, quod ſequatur: nam ego planè haereo. Haec Henricus Glareanus, cujus judicium, omnium antepono cenſuris, & virgulis. Nunc, ut liceat cum omnium interpretum venia, citra reprehenſionem cujuſquam, candidè id, quod ego ſentiam, adjicere, ita ſincerus lector accipiat, ut à me nihil aliorum, vel infirmetur, vel à me affirmetur, ſed in medio judicium ponatur emunctae naris lectori. *Longos jungere fines*, agros agris, villas villis jungebant, ut vicinum non paterentur, ut vicinos colonos cogerent ſua praedia ipſis opportuna divendere. Porrò autem *longa rura* Camilli, & Curii extendere, dixit, pro eo quod eſt, modica illa, & tenuia ſeptena jugera, quibus erant contenti, *longè* extendebant, ut nomen poſitum ſit, pro adverbio. Per Curios, & Camillos intelligit, continentes, & frugales omnes veteres Romanos, duorum illorum ſimiles. Creſcentibus opibus, ac luxu, totam ferè Italiam ſuae ditionis fecerant locupletes illi Craſſi, & Croeſi. Sub ignotis colonis, extendebant modica rura Camilli, & Curii. Praeter ſuperiorém, haec expoſitio fortaſſis nonnihil quadret: ut intelligantur, praeter anguſta in Italia praedia, etiam primae nobilitatis homines, in provinciis ſub ignotis colonis, extenderint, ſive locupletarint. Lucullus, non tantum intra urbis moenia ſumptuoſiſſimos hortos habebat, verumetiam in agro Thuſculano, circa Neapolim, totaque ora Campaniae adeo ſuperbè in ſuis agris aedificarat, ac ſumptuoſè, ut à Tuberone, quae Stoicae diſciplinae ſectator erat, Xerxes togatus facetè fuerit appellatus. Atqui ita alii aliis in locis toto orbe agros ſub ignotis colonis poſſidebant. Sed haec expoſitio fuerit fortaſſe coactior. HORTENS. Per *ignotos colonos* intelligit ergaſtularios ſervos, alienigenas plerumque & à longinquo coelo, ut optime Lipſius Lib. 11. Elect. c. 15. Quod vidit etiam quodammodo Scholiaſtes dicens, *prae multitudine colonorum ait ignotis colonis, vel ignotis & captivitate abductis.*

172 Armis] Male Hortenſius edidit *arvis*, explicuitque *neglectis agris*. Dicit Lucanus, populum Romanum non potuiſſe libertate ſua tranquillo otio & in pace frui ſine armorum cupiditate.

173 Egestas] Illis videbatur vile nefas, ſi debuiſſent exſpectare, donec egeſtas cogeret, ſed ante capiebant. Et hinc eſt illud, quod ſuadere deberet egeſtas, & non avaritia; id eſt, furtum, quod ſaepe paupertate cogente admittitur: unde dixit *Vile*. quod non creditur periculoſum, quia à vilibus committitur. SCHOLIAST. *Sulpitius* inquit, egeſtas, id eſt, concupiſcentia, quae animos facit egenos. *Badius* autem illud, vile nefas, quod egeſtas ſuaſiſſet, id eſt, quod aliquis propter egeſtatem attentaſſet. neutrius expoſitio mihi placet. Sed puto eum hoc velle dicere, id quod egeſtas, ſive paupertas, probis viris ſuadet videlicet ſobrietatem, continentiam, parſimoniam, nec plus velle inſumere, quàm vectigal ferre poſſet, id, inquam, vile nefas illis viſum eſt. Contrà verò, potuiſſe plus patria (hic verò mire tangit Caeſarem, quod & *Sulpitio* hoc loco placuit) hoc demum viſum ingens decus: & (ſi nequeas aliter) vel ferro petendum. *Badius* neutrum intellexiſſe videtur. GLAREAN. Aut etiam revera egeſtas, ut ad aes alienum reſpiciatur, quo multi illis tùm temporibus oppreſſi, ad res novas ſubinde reſpiciebant, neque ab ullo ſcelerum genere abſtinebant, Catilina, Cethegus, & ſimiles. MICYLL. Quicquid, inquit, animo cupido atque egenti collibuiſſet, hoc aggredi tum audebant, & leve atque facile judicabant. Vel potius *κατ' ἀντίθεσιν*, ea peccata, quae a tenuioribus atque egenis deſignarentur, futilia & nihili eſſe cenſebant, & deſpiciebant; aggrediebantur autem memorabilia & ingentia, & quorum eſſent precia grandia. CAMERAR, Rectius *Beroaldus*, ad evitandam pauperiem nullum ſcelus recuſaſſent; Ita Horatius; *pau-*

pu-

Ipſe ſui populus; letaliſque ambitus [a] urbi,
Annua venali referens certamina Campo:
Hinc uſura vorax, avidumque in [b] tempora foenus,
Et concuſſa fides; & multis utile bellum.
   Jam gelidas [c] Caeſar curſu ſuperaverat Alpes;
Ingenteſque animo motus, bellumque futurum
Ceperat. Ut ventum eſt parvi Rubiconis ad [d] undas,

In-

VARIAE LECTIONES.

a *urbis* H. b *tempore* vulgo. c *curſu Caeſar* margo Berſm. d *undam* V. 1.

periet jubet quodvis facere & pati. Dicit ergo Lucanus illis non habitum fuiſſe ſcelus, vel ſaltem vile neque puniendum, quod admittebant ex egeſtate vel inopia.

175 MENSURAQUE JURIS] Ut Salluſtius in Hiſtoria; *Es relatus inconditae olim vitae mos, ut omne jus in viribus eſſet.* SCHOL.

PLEBISCITA] *Lex* Senatus decreto fit & populi voluntate. *Senatus conſultum* per Senatores fit. *Plebiſcitum* à populo. SCHOL. Leges tamen propriè erant, quae à Coſſ. & Senatu ferebantur. Plebiſcita, quae à Tribunis. MICYLL. Duabus vocibus haec exhibent Voſſ. & Reg. primi veterrimi *plebis ſcita.* Voſſ. ſec. *plebi ſcita. plebis ſcita* proponebat legi poſſe Celeb. Salmaſius p. 892. Exerc. Plin. & ab ea lectione non alienus fuiſſe videtur J. G. Voſſius de Conſtr. c. 4. ut *coactae* referatur, non ad *leges* & *ſcita*, ſed ad *plebis.* Verum, praeterquam quod Priſcianus L. XVII. c. 1100. vulgatum retineat & explicet, multiſque exemplis hoc loquendi genus comprobaverint ipſi illi viri docti, aliique (Vide ad J. Obſequent. c. 79. *Coelum ac terra ardere viſum*) ipſe Lucanus nos docere poteſt, ſe *coactae* non junxiſſe τῷ *plebis*, ſed *leges* & *ſcita.* Ita enim vſ. 277. *bello leges ſiluere coactae.* Quare ſi malis *plebis ſcita* diſtinctis vocibus ſcribere, per me licet; modo *coactae* non ad *plebis*, ſed ad *leges* & *ſcita* referas. *coacta* Edd. quaed.

178 SECTORQUE FAVORIS] I. e. venditor. unde qui proſcriptorum bona vendunt vel emunt, *ſectores* appellantur. SCHOL. Hoc eſt, auctionator ac venditor proprii favoris erat, quòd tunc ſuffragia populi per ambitum & largitiones à potentibus redimebantur. MICYLL.

181 USURA] *Sulpitius*, differentiam inter foenus, & uſuram hanc dicit eſſe. Uſura eſt, inquit, primum illud lucrum, ex pecunia credita: foenus autem, ſi ſtatuto die non reddatur, duplum, aut quadruplum ſolvas: eſtque uſura uſurae. Haec ille:. Miror planè, ſitne differentia haec vera, tum quo authore haec ille ſcripſerit. Calepinus hunc citat locum, in dictione *foenus*: ſed nulla commemorata differentia. Certè poëta ipſe utrunque nomen in malam excipit partem, utcunque de eo diſtinguant Juris periti. GLAREAN.

181 IN TEMPORE] Voſſ. pr. ſec. quart. & quint. a m. 1. item unus Pulm. *in tempora.* quod melior ſenſus exigere videtur, Quo enim diutius foenus manet, eo magis homines foenori pecuniam habentes, exeduntur; *quia de die in diem augetur uſura*, ut notant Scholia. Non diſſimile eſt illud ex Lib. V, 621.

- - - - *Laſſatum in ſecula fulmen.*

Ovid. Art. Am. 1, 445. *Spes tenet in tempus. Avidum foenus* dixit quoque Arnobius L. II. p. 72.

182 ET MULTIS UTILE BELLUM] Per has cupiditates, & talia ſtudia devenitur tandem ad bellum. Cum enim improbi in pace ſe dignitatem ſuam tueri, aut omnino ſtare non poſſe vident, turbant atque miſcent omnia, atque ita tandem falſa opinione utilitatis ad arma devenitur. CAMERAR.

183 JAM GELIDAS CAESAR CURSU SUPERAVERAT ALPES] Poſt quaedam quaſi prolegomena, quibus cauſas, clades, immanitatem, quandam etiam veluti informati tamen belli civilis materiam, & naturas, ingenia, conditionem ducum expoſuit; pergit inſtitutam narrationem proſequi. Hinc igitur jam Caeſar irritatus adverſatione Pompeji, & partium, & metuens, ne adverſariae factionis potentia opprimeretur, facere aliquid audacter, quam indigne pati, maluit. Improbe quidem & periculoſe, & in eventu & praeclare & memorabiliter. Nam ut Saluſtius inquit, *bono quidem vinci melius eſt, quam malo more injuriam vincere.* Et magnae tamen naturae, quales divinitus excitantur temporibus fatalium mutationum, ruunt in omnia, neque defenſionem facien-

 dorum,

Ingens viſa duci patriae trepidantis imago,
Clara per obſcuram vultu [a] moeſtiſſima noctem,
Turrigero canos effundens vertice crines,
Caeſarie lacera, nudiſque adſtare lacertis,
Et gemitu permixta loqui: Quo tenditis ultra?
Quo fertis mea ſigna viri? ſi jure venitis,
Si cives; huc uſque licet. [b] Tunc [c] perculit horror
Membra ducis, riguêre comae, [d] greſſumque coërcens
[e] Languor in extrema tenuit veſtigia ripa.
Mox ait: O magnae qui moenia proſpicis urbis

Tar-

Variae Lectiones.

a *& m.* W. b *tum* MSS. 7. c *protulit* Ed. Ven. *pertulit* H. d *greſſusque* V. 1. e *Languor* MSS. 5. & Edd. VV.

dorum, ſed factorum quaerunt. Caeſarem etiam, Cicero ſcribit, Euripidis verſus de Phoeniſſis ſemper habuiſſe in ore, quibus ſe, quaſi leo, flagello caudae ſe extimularet, ad illud regni appetendi facinus. Cum autem in hoc viro & prudentia ſumma, & maxima humanitas fuerit, aliter fieri non poteſt, quin ejus facinoris, quod moliretur, & magnitudo & ſpecies turpitudinis obverſaretur animo, & ad quandam illum dubitationem impelleret. Cum qua maxime fertur ad Rubiconem fluvium vicinum Arimino conflictatus, quod ſciret, ſi legiones armatas transduxiſſet, ſibi, ut hoſti, deinceps pergendum eſſe. Sed vicit animus cupidus atque audax; itaque, ut coeperat, copias trajecit, cum quidem diceret, ſe eventum permittere fortunae, & jactam eſſe aleam. Monſtra etiam quidam tum obſervata fuiſſe retulerunt, ut ſpeciem cujuſdam humana ſtatura auguſtioris, qui tubicini tubam ademerit, & inflaverit *τὸ διαβατήριον*. Sed dubitationem Caeſaris Lucanus Poëtica *προσωποποιΐᾳ*, Patriae expreſſit, ſublevans factum Caeſaris utcunque, quod ſignificare vellet, ipſum hoc Caeſarem ſtuduiſſe perficere, ut juſta ad arma & neceſſitate ad bellum adactus videretur, ut demonſtrare ipſe in commentariis ubique conatur. CAMERAR.

183 Cursu] *Curſum* poſuit ad *ἔμφασιν*, cum vix in Alpibus ambuletur. Sic Virgilius de Hercule, *Aërii curſu petit ardua montis.* *Alpes* Lingua Gallorum alti montes dicuntur. Sunt montes, quibus Gallia ab Italia ſeparatur occupati ſemper ventis & nivibus. ideo *Gelidi.* SCHOLIAST. Sequenti verſui geminus plane locus eſt Ovidii L. 1. Metam. 166.

Ingentes animo & dignas jove concipit iras.

185 Ceperat] Sunt tamen, qui tradant bellum civile multo ipſum antea concepiſſe, ex quo quaeſtor in Hiſpania, viſa ad Gades Magni Alexandri imagine, ingemuerat, quòd ipſe ea jam aetate, qua Alexander orbem terrarum ſubegiſſet, memorabile nihil egiſſet, & cum nocte proxima viſus eſſet per quietem matri ſtuprum intuliſſe, conjectores arbitrium terrarum orbis ſibi portendi reſponderant: quando mater ſibi ſubjecta, nil aliud eſſet, quàm parens omnium terra. SULPIT. Hoc ſomnium Plutarchus viſum eſſe Caeſari dicit, proxima nocte, antè quàm Rubiconem tranſiret. MICYLL.

185 Rubiconis] Rubico fluvius eſt limes Galliae & Italiae, ſed Galliae togatae. Fluvius à lapidibus rubris dictus. SCHOLIAST. V. Brioſii Epiſt. p. 135.

186 Trepidantis imago] Ideo ſimulacrum Romae ſe Caeſari obtulit, antequam Rubiconem tranſiret, quia mos Romanis erat, ut, cum victores ab aliis revertebantur gentibus, ibi milites in domibus ſuis cum ſignis abſolverentur. Illi vero ſoli abſque bandis Romam intrabant. Quod Caeſar facere noluit, niſi cum bandis. unde & *trepidantem* patriam dicit. SCHOLIAST. Nota hic *banda* pro ſignis militaribus. de quibus v. Voſſium de Vit. Serm. & Du Cange in Gloſſario Latin. Med.

188 Canos] Propter nobilitatem. ut Virgil. *Cana fides.* SCHOL. Melius Servius ad Virg. Aen. VIII, 33. explicat hinc locum Lucani dictum *ad reverentiam.*

190 Ultra] Male edidit Hortenſius *inquit.* quod unde habeat, neſcio.

192 Hucusque] Ut veniatis armati. SCHOL. Praeterea ne tranſiret Caeſar, cautum erat per

Se-

Tarpeia de rupe, Tonans, [a] Phrygiique penates
Gentis Iüleae, & [b] rapti ſecreta Quirini,
Et reſidens celſa Latialis Juppiter [c] Alba,
Veſtaleſque foci, [d] ſummique ô numinis inſtar
Roma, fave coeptis: non te furialibus armis
[e] Perſequor: en! adſum victor terraque, marique
Caeſar, ubique tuus, (liceat modo) nunc quoque miles.
Ille erit, ille nocens, qui me tibi fecerit hoſtem.
Inde moras ſolvit belli, tumidumque per amnem
Signa tulit propere. ſic cum ſqualentibus arvis

Aeſti-

VARIAE LECTIONES.

a *frigii* MSS. 6. & Ed. Ven. b *raptis* R. 1. c *Aula* Voſſ. pr. d *ſummi quoque* Edd. Br. Med. *o* deeſt in A. & Ed. Ven. *ſummi qui n.* B. 1. e *proſequor* M.

Senatus conſultum, columnae inſcriptum ad Amnem Rubiconem. quod vide in notis Hortenſii.

193 MEMBRA DUCIS] Celeberrimus Burmannus mavult hic ſcribere *duci*, & Lib. VII, 318.

- - - - - - - - - *caedere quiſquam*
Hoſti terga velit, non *hoſtis*.

Sane ſic noſter ipſe Lib. VII, 7.

At non felicis Magno pars ultima vitae.

ubi Edd. quaed. & MSS. *magni*, aliiſque locis apud noſtrum haec conturbantur, ut tum monebimus. De hac autem conſtructione late ipſum diſputantem conſule ad Ovidium Lib. VI. Metam. 659.

- - - - *caput Philomela cruentum*
Miſit in ora patri.

196 TARPEIA DE RUPE TONANS] Περίφερης Jovis Capitolini. CAMERAR.

166 PHRYGIIQUE PENATES] ἀπυδοχὴ Virgiliana ex III.

Effigies ſacrae divûm Phrygiique Penates,
Quos mecum à Troja mediaſque ex ignibus urbis
Abſtuleram. CAMERAR.

197 IÜLEAE] Bene ait Iüleae, quia & ipſorum genus ab Aenea deſcendit, & Venere. unde Virgilius. *Julius à magno demiſſum nomen Iülo.* SCHOLIAST.

197 SECRETA QUIRINI] Romulum dicit, qui raptus à Palude Capreae Deus factus eſt. Bene *Secreta* dixit, quia ſubito nuſquam comparuit. SCHOLIAST. Addunt amplius Scholia in Cod. Ampl. Wittii haec. *Aſſerit vero* Solinus in Collectaneis (V. praefat. Solini) *quod apud Capreae paludem nonis Quintilibus comparere deſiit.* Sunt ipſa verba Solini c. 1. Salmaſius autem edidit *apparere.*

198 ET RESIDENS CELSA LATIALIS JUPITER ALBA] Latialis Jupiter, cui feriae Latinae inſtitutae, & viſceratio celebrabatur. CAMERAR. Quia praeeſt Latio, ut Tullius pro Milone. *Et tu de monte tuo edito Latialis Sancte Juppiter.* SCHOLIAST. Ciceronis locus eſt c. 31. ubi Gruterus aliique ediderunt *Latiari*, alii *Latiaris.* Vide ad illum locum. Hic etiam à prima manu in Witt. Cod. videtur fuiſſe *Latiaris.* Saepius ſcilicet haec commutantur. Sic in Sidonio Apoll. Lib. IV. Ep. 3. Sirmondus edidit *Latialiter.* Carm. XXIII, 235. vero *Latiariter.* plura vide in Epiſt. 4. J. F. Gronovii ad N. Heinſium à Cl. Burm. edita. *Latiale caput* vſ. 535. ſed & illic in Illuſtr. Viri Bouhurii membranis *Latiare.*

202 MILES] Poſt *miles*, diſtinguendum, ut per epanalepſim ſequens verſus incipiat, quod & *Sulpitio* placuit, & *Badio.* Sed & vero *miles*, & verò *liceat modo*, ego ſimpliciter intelligo. Tametſi *Sulpitius*, Miles (*inquit*) hoc eſt, ſi liceat ex Imperatore, miles evadam, quaſi non etiam, militare Imperator dicatur. Et Badius verò *modo liceat*, per Pompejum: quum potius, per te, ô Roma, exponi poſſit. GLAREAN.

202 NUNC QUOQUE MILES] Vult enim deponere poteſtatem; ſed Pompejus prohibet, quia eum non ſinit triumphare, & eſſe privatum. SCHOLIAST.

203 ILLE ERIT, ILLE NOCENS] Repetitio eſt affectus, ut:

Me me, adſum qui feci, in me convertite ferrum.

Et in Tragoed. frequentiſſima, & à Comico exagitata. CAMERAR. V. Glar.

203 HOSTEM] Hoſtis eſſe nollem, ſed cogor ab alio, à quo mihi meriti honores negantur. SCHOL.

Aeſtiferae Libyes viſo Leo comminus hoſte
Subſedit dubius, totam dum colligit iram;
Mox ubi ſe ſaevae ſtimulavit verbere caudae,
Erexitque jubam, & vaſto grave murmur hiatu
Infremuit: [a] tum [b] torta levis ſi lancea Mauri
[c] Haereat, aut latum ſubeant venabula pectus,
Per ferrum tanti ſecurus vulneris exit.

Fonte

VARIAE LECTIONES.

a *tunc* Voſſ. pr. Reg. pr. H. *dum* Ed. Rom. Parm. & Ald. b *tota* H. c *Haeſerit* M.

205 SIGNA TULIT] Grotius edidit *movet*; at nihil monuit, quare id fecerit. Habent autem ita R. Steph. variantes LL. at omnes Voſſiani, Regii, aliique cum Edd. *tulit.* quod majorem rei peractae celeritatem notat. Utraque locutio frequens eſt apud noſtrum. vſ. 191. *Quo fertis mea ſigna viri.* vſ. 395. *Motis ſignis.* 422. *Signa movet.* Vide tamen Serv. ad Virg. Aen. XII, 6.

205 SICUT SQUALENTIBUS ARVIS AESTIFERAE LIBYES VISO LEO] Exprimere voluit ſimilitudinem Homericam λ, ί. quam admirati fuere omnes eruditi.

Ω'ςτε λέων ὣς οἶστος. &c.

CAMERAR. *Sic cum ſqualentibus* M. Sc. & alterum *ſic in.* plerique impreſſi *ſicut.* BERSM. Omnes editi ante Berſm. *ſicut* cum Voſſ. pr. Witt. & 4 aliis. *ſic cum* Regius uterque, Marp. & Voſſ. ſec. a m. I. a m. ſec. *Sic in* cum Voſſ. quint. non male. *Sicut* poſſumus etiam retinere: modo dividatur in *ſic ut.*

206 AESTIFERAE] Quidam *Peſtiferae.* Nihil mutandum. *Aeſtiferae* legit quoque Valer. Probus c. 1446. Ed. Putſch. Frequenter etiam hoc epitheton & naturaliter adhaeſit huic regioni. Vide Cl. Drakenborg. ad Silium Ital. L. I, 194.

Aeſtifero Libye torretur ſubdita cancro.

ubi eadem eſt varietas. inf. L. IX. *Ardens Africa.* Rutil. L. I, 60. *Flammiferae Libyes arenae.* Claudian. II. Conſ. Stilic. 332. *Libyae flagrantibus oris.*

207 STIMULAVIT] Bene *ſtimulavit.* Aculeum enim in cauda habere dicitur. SCHOL.

209 EREXITQUE JUBAM &c.] Ita ex duobus manuſcr. correximus: in aliis erat, *Erexitque jubas, vaſto & grave.* Virgil. XII. Aen.

Poenorum qualis in arvis Saucius ille gr. &c.

BERSM. ut correxiſſe ſe ait Berſmannus, jam legitur in Edd. Ven. Br. Med. Aſcenſ. Sulpit. & Micylli, habentque octo ex noſtris & 3 Pulm. Vitioſe Ed. Rom. *E. jubas & v. grave m. h.* At in duobus vetuſtiſſimis Voſſ. & Ill. Bohurii Cod. ſcribitur *Erexitque jubas, & vaſte murmur hiatu.* Exhibetur in Voſſ. quart., cui tamen vox *grave* erat ſupraſcriptum, & in Marp. *E. jubam & vaſto murmur hiatu.* neglecta forſan bene ellipſi, de qua infra dicemus. Nihil temere muto. In Oxonienſi ſec. deeſt *eſt.*

210 LEVIS] Volunt hic *ταπείνωσιν* factam, quia *levis* dixit. Sed epitheton eſt Maurorum, qui leviter armati, veloces & celeres habentur. SCHOL.

212 SECURUS VULNERIS EXIT] Imitati ſunt noſtrum & Senecam Agam. 673. *Secura metus Troia pubes*, Valerius Flacc. Lib. III, 479. *tantae molis ſecurus.* L. III, 429. IV, 201. *Et tanti ſecura metus.* Statius Lib. VIII. Theb. 268. *tantique maris ſecura juventus.* Silius X, 300. *ſecurus caedis.* *Exire per ferrum* Lucanus habet à Seneca L. III. de Ira c. 3 *Gaudent feriri, & inſtare ferro, & tela corpore urgere, & per ſuum vulnus exire.* quod notavit etiam Doct. Drakenb. ad Silium L. X, 2.

Ceu fera, quae telis circumcingentibus ultro
Aſſilit in ferrum, & per vulnera colligit hoſtem.

Adducitque hunc locum Servius ad expoſitionem Virgil. L. XII. Aen. 6.

Tum demum movet arma leo, gaudetque comantis
Excutiens cervice tores, fixumque latronis
Impavidus frangit telum, & fremit ore cruento.

214 PUNICEUS] *Puniceum* autem vocare videtur à colore, quem à terra, per quam labitur, contrahit. Unde & nomen *Rubiconis* idem accepit. MICYLL. Alludit ad *ἔτυμον Rubicon.* quod à rubro ductum videtur colore, quem amnis contrahit à terra illius regionis. Mſc. *Pumiceus.* BERSM. *Pumiceus* etiam unus Voſſ. ſed male. Certiſſimum puto hoc epitheto auctorem luſiſſe ad etymon vocis Rubiconis, de quo v. ad vſ. 185. Id clariſſime patet ex frequenti Lucani conſuetudine in propriis deſcribendis nominibus. De pluribus exemplis en tibi, lector, pauca. Lib. III, 281. *Hinc fortis Arcus.* ita enim ſcribendum eſſe ſuo loco docebi-

Fonte cadit modico, [a] parviſque inpellitur undis
Puniceus Rubicon, cum fervida canduit aeſtas:
Perque imas ſerpit valles, & Gallica certus
Limes ab Auſoniis diſterminat arva colonis.
Tunc vires praebebat hiems, atque auxerat undas
Tertia jam gravido [b] pluvialis Cynthia cornu,
Et madidis Euri reſolutae flatibus Alpes.

VARIAE LECTIONES.

a *parvis* A. b *pluviali* B. 1.

cebimus. L. vi, 307. *Nec tenues ventos ſuſpirat Anauros.* Ibid. vſ. 674. *Non puppim retinens &c. In mediis Echeneis aquis.* Saepius Lib. ix. Sic vſ. 726.

In vacua regnat Baſiliſcus arena.

Adde S. Bochart. iv. Phaleg. c. 33. L. i. Chan. c. 34. Ceterum pro *Rubicon* monet Cl. Drakenburg. in quibuſdam MSS. à N. Heinſio collatis ſcribi *Rubico* ad Silium L. xvi, 335. ubi vide, quos ſuper hac re laudat; iisque adde Iſ. Voſſium ad Melam p. 132. Gebhard. ad Nepot. Alcibiad. c. 10. ubi MS. Leid. etiam *Laco.* ſic in duobus Voſſ. Cod. *Agamemno* apud Quinctil. L. iii. Inſt. Or. c. 11. & paſſim.

216 LIMES] Naturalis ſcilicet & vetus. nam poſtea Ciſalpina Gallia Italiae annexa eſt. quod recte adducto hoc loco obſervat Servius ad Virgil. Aen. L. i. vſ. 5. Hinc Vibius ſequeſter. *Rubicon Galliae juxta Ariminum olim dividens Galliam ab Italia*, & paſſim auctores. V. Cluver. Ital. Ant. p. 296. Barth. ad Claudian. Epiſt. v. ad Gennad. 1. & ad noſtrum vſ. 404.

Finis & Heſperiae promoto limite Varus.

217 TUNC] *Tunc* Mſc. alii *tum.* BERSM. *Tunc* ediderunt jam Veneti & Tabcrius in Ed. Br. & Med. ſcripti tres *tum.*

217 AUXERAT] Haec duo carmina, ſunt declarativa praecedentis carminis, videlicet tum fuiſſe hyemem & aucta flumina. Non autem intelligendum, Alpium nives auxiſſe undas Rubiconis, ut *Badius* exponit. Longè enim abſunt Alpes, niſi enim quis poëtam Apenninum per Alpes intellexiſſe contendat, quod ego non credo. GLAREAN. *Hauſerat* M. Sc. Recte. quia ſequitur *gravido cornu* h. e. pleno aquis. in aliis omnibus eſt *auxerat.* BERSM. *Auxerat.* ſic omnino legendum, non *hauſerat*, quod eſſet, ad ſe traxerat. Cauſas enim explicat, cur Rubico ſolito eſſet aquoſior, longos imbres, & nives Alpinas. GROT. Recte vulgatam lectionem recepit Grotius, quam confirmant Codd. mei omnes. Contra pro *hauſerunt* vitioſe in quibuſdam Codd. eſt *auxerunt* Lib. iii, 577. & alibi. Male autem poſt *undas*, diſtinguit Glareanus exiſtimans, ſequentes duos verſus tantum eſſe deſcriptionem hyemis, & veras Alpes intelligi. Sed falſum eſt, Alpes hieme liqueſcere. quod non fit, niſi exacto vere; immo, ut multi tradunt, ſub Canis ortu. Sub generali nomine *Alpium* intelligit *Alpes Appenninos*, ſive Appenninum, qui ita continuus eſt Alpibus, ut ſit quaſi unus & perpetuus Mons. Tolerabiliore *ἀκυρολογίᾳ*, quam qua alii *Pyrenaeos* montes vocarunt *Alpes* (Vide ad Obſeq. c. 103.) Adeat Lector Cluverium in Italia & Geographos, qui de Alpibus, Pado Fl. & Appennino ſcripſerunt.

218 TERTIA JAM GRAVIDO PLUVIAL.] *Χωρογραφία*, & deſcriptio trajectionis. Et confirmatae audaciae, ac conſilii deſtinati de occupanda urbe indicatio. CAMERAR.

218 TERTIA] Ut hoc loco Sulpitius tertiam Cynthiam, pro tertio die ab interlunio exponit, quod, ut ipſe ait, eo die majores plerunque imbres eſſe ſolent: Ita rurſum Omnibonus tertiam Cynthiam, de tertio menſe dictum accipit, quaſi poëta tribus jam menſibus pluviam jugem fuiſſe ſignificet. Sed quid ſi intelligas jam tribus diebus continuis pluiſſe? ut tertia non de ordine tantùm, ſed & de numero accipiatur: & gravido cornu, exponas pleno. Tunc enim cornua lunae potiſſimùm implentur, cùm ad plenilunium ipſa accedit. MICYLL. Luna tertia. Hujus eſt ſecundum Aſtrologos ſignificatio. Maro quartam Indicat. Quidam maluerunt, tertium menſem hybernum. Is eſſet Februarius, ſed ſerior fuit irruptio Caeſariana. CAMERAR. Cum Sulpitio faciunt Berſmann. & Hortenſius, qui ita putat hunc locum accipiendum, tertia cum luna pluere incepiſſe, & aliquot diebus duraſſe, donec aquarum incremento Caeſar ſuperveniret. Eodem modo Scholiaſtes haec habens. *Bene tertia Cynthia dixit*

quia

Primus in [a] obliquum ſonipes opponitur amnem
Excepturus aquas. molli [b] tum cetera rumpit
Turba vado faciles fracti jam fluminis undas.
Caeſar ut adverſam ſuperato gurgite ripam
Attigit, [c] Heſperiae vetitis & conſtitit arvis,
[d] Hîc, ait, hîc [e] pacem, temerataque jura relinquo;

Te,

Variae Lectiones.

a *oblicum* V. 1. b *tunc* B. 1. R. ſec. *dum* M. c *Heſperies* B. 1. d *Sic* H. Ed. Ven. e *hic pacem linquo temerataque jura* B. 1.

quia Aratus *dicit tertia lucia* (*ſ. luna*) *ſigna pluviae cognoſci.* Virgilius. *Cynthia quarta. Et inde in tribus menſibus luna pluvialis cum mutilato cornu videretur, quando tertia fuiſſet.* Verum quis ita loquitur, *Luna tertia auxit undas* i. e. pluviae quae ortae ſunt tertia Luna & aliquot diebus durarunt, auxerunt undas? Sed etiam male illi, qui tres menſes duraſſe pluviam putant; nam menſe Februario, ut conſtat ex Appiano & ipſius Caeſaris commentariis, non ſerius, ut etiam non recte Camerarius putat, trajecit flumen; ergo in tribus prioribus menſibus media hieme pluiſſe & Eurus ſpiraſſe debuit. Non credibile. Immo ex Petronio cap. 123. patet tunc modo coepiſſe terram & flumina diſſolvi ac nives liquefieri. Simplex Lucani ſenſus eſt; tres noctes *jam*, quae particula hic bene notanda, pluiſſe, & Eurum madidis flatibus ſpiraſſe, unde Appenninus reſolutus eſt, & nives cum multa pluvia auxiſſe Rubiconem. *gravido cornu pluvialis Cynthia* eſt nihil aliud niſi luna aquis plenam ſe oſtendens & gravidam. Sic *graves imbre Noti* barba & alae Ovidio Lib. I. Met. 266. IV, 728. *Tertia* ergo *Cynthia* eſt tertia nox: ut paſſim loquuntur auctores. V. not. ad J. Obſeq. c. CXI.

221 Excepturus] Ut tranſire poſſet exercitus. *Fracti* i. e. illiſi in equos. *Vetitis* ſcilicet ab imagine patriae; ut ſupra, *ſi jure venitis* &c. SCHOLIAST.

222 Fracti faciles jam] Ita correximus ex M. Sc. in aliis erat *faciles jam fracti fl.* BERSM. Et mihi longe concinnius videtur vulgatum ante Berſmann. quod tuentur etiam Codd. mei; unum Voſſ. tert. ſi excipias. Recte autem Scholiaſtes exponit *fracti* i. e. *illiſi in equos*. Eo pacto enim vis fluminis erat fracta. De qua ſignificatione vide Cel. Burmann. ad Petron. c. 123. *fracto gurgite Pontus.* inf. 371.

Fregit & Arctoo ſpumantem vertice Rhenum.

Sen. Herc. Aet. 506.

Frangebat ipſas fluminis tumidi minas.

Adde Drakenb. ad Silium III, 437.

Nunc validis gurges certatim frangitur alnis.

226 Te fortu. sequor] Videtur hoc loco poëta alludere ad dictum illud, quo Caeſar uſus dicitur, cum Rubiconem trajeciſſet. Eamus, inquiens, quò deorum oſtenta, & inimicorum iniquitas vocat. Jacta eſt alea. Quod ultimum verbum idem ſignificat, quod hoc, quod poëta planius dixit: *Te fortuna ſequor.* MICYLL.

227 Bello judice] Non amplius Senatu, qui male judicat de cauſa mea. Legitur & *vindice*, ſed minus probatur. SULPIT. MS. meus *vindice*: atque ita legit Omnibonus, quia hoc bellum injurias ulciſceretur. Sed perperam: *judex bellum* eſt, quia illud diſcerneret, quis juſtius induerit arma. Sic Petronius c. 122. in hac ipſa re,

Judice Fortuna cadat alea, ſumite bellum.

Valer. Max. L. III. c. 7. §. 6. *Marte judice*; ubi alii *Indice*. *famam judicem* dixit Seneca Conſ. ad Marc. c. 4. *centum judicem* Joſeph. Iſcan. L. I, 170. Plura, ſi cupias, vide in notis ad Silium Ital. Lib. II, 456.

Quas, belli judex, poenas mihi curia pendet.

Non diſſimilis Caeſaris verbis eſt reſponſio Alexandri apud Curtium Lib. IV. c. XI. *praemia eſſe belli. Hoc regente utriuſque terminos regni, id quemque habiturum, quod proximae lucis adſignatura fortuna eſt.* ubi male Heumann. Parerg. Crit. Hebdom. 5. reponere conatur *urgente* contra Mſſtos, & elegantiſſimam Curtii alluſionem ad jus Romanum de finibus regundis. Exempla verbi *urgere*, quae adfert, nihil huc faciunt.

229 Impiger et] *It torto* M. Sc. duo BERSM. *Inpiger*; *it* reſtituimus, cum vulgo legeretur *Impiger*, &. Quod jam monui ex Berſmanni Codd. & exemplis probavi ad J. Obſeq. c. 92. Quibus nunc adde auctoritatem duorum vetuſtiſſimorum Voſſii Mſtorum, in quorum ſec. ſupra ſcriptum eſt &. Virgil. L. XII. Aen. 283.

It toto turbida caelo Tempeſtas telorum.

Currere de ſagittis etiam Statius L. V. Theb. 37, & *ire* XI. Theb. 38.

- - - - *quo plus eat haſta lacerto.*

Et

Te, Fortuna, ſequor: procul hinc jam foedera ſunto.
Credidimus fatis; utendum eſt judice bello.
Sic fatus, [a] noctis tenebris rapit agmina ductor
Inpiger: [b] it torto Balearis verbere fundae
Ocior, & [c] miſſa Parthi poſt terga ſagitta:
Vicinumque minax invadit Ariminum; & ignes

Solis

VARIAE LECTIONES.

a *tenebris noctis* B. 1. b *&* vulgo. c *Parthi miſſa* M.

Et forſan ex hoc loco adumbravit Valer. Flaccus ſua verba Lib. II, 60.

It tacitis ratis ocior heris.

vel potius Silius, qui valde appoſite L. X, vſ. 10. ait de Paullo:

- - - - - - - - - velocius inde
Haemonio Borea pennaque citatior ibat,
Quae redit in pugnas fugientis harundine Parthi.

229 BALEARES] Baleares, inſulae Hiſpaniae duae ſunt Afroſiades, & Gennaſidae (in Voſ. ſec. *Gemnaſidae*. f. *Gymneſiae*) major & minor: unde & vulgus eas Majoricam & Minoricam nuncupant. In his primum inſulis inventa eſt funda, qua lapides emittuntur. Unde & *Baleares* dictae. Βάλλειν enim Graece emittere dicitur, unde & *Baliſta*, quaſi miſſa & Fundibulum. Virgilius. *Balearis verbera fundae.* SCHOLIAST. Baleares duae inſulae ſunt in mari Hiſpanico, contra littora Taraconenſia, apud quas uſus fundae inventus eſt, & adeò celebratus, ut matres parvos filios alias aves eſſe non finerent, niſi quas funda adepti fuiſſent. Florus tamen ait: *Cibum puer à matre non accipit, niſi quod ipſa monſtrante percuſſerit.* SULPIT. Atque hinc etiam nomen Inſulis ipſis factum alii volunt, à verbo βάλλειν videlicet, quod Graecis jacere atque ferire ſignificat. Nam alias Gymnaſiae quoque eaedem vocantur. Stephanus: Γυμνησίαι δύο νῆσοι περὶ τὴν Τυρσηνίδα, οὐχ᾽ ὥς τινες μία. ἐκλήθη δὲ τὸ ἔθνος ὅτι τῷ θέρει γυμνοὶ μένουσι. Ἐκλήθησαν δὲ καὶ Βαλεαρίδες. ἀφ᾽ οὗ Βαλεαρεῖς τὸ ἐθνικόν, ὅ ἐστι σφενδονῆται. MICYLL. Conſtanter autem Codd. omnes hic & Lib. III, 710. ſcribunt *Balearis*, non *Baliaris*, ut viri doctiſſimi quidam exarandam ſemper hanc vocem putant. V. ad Silium Lib. III, 365.

Funda bella ferens Baliaris & alite plumbo.

230 POST TERGA] Sic enim ſagittas eſt mos illorum jacere. Sic enim melius jaculantur. SCHOL.

231 UT IGNES] Ita pro *&* repoſuimus, quo rectius cohaereret ſententia, quae turpiter hiabat. Primo diluculo captum Ariminum. caetera geſta octo jam die. Appianus: Ἀρίμινον αἱρεῖ περὶ ἕω. GROT. ex Ed. pr. Ita olim conjecimus. Nunc id durius videtur, & ſcriptum potius à Lucano:

Vicinumque minax invadit Ariminon: ignes
Solis lucifero fugiebant aſtra relicto.

Nam ſic & in ſecundo pro *Auximum* Graeca terminatione *Auximon* poſuit, quia verſus aliter eam vocem non recipiebat. Interjecerunt copulam, quibus inuſitata haec deſinentia diſplicebat. IDEM. ex Ed. ſec. Pro *&* poſuimus *ut*, connectendae concinnius ſententiae. Neque tamen refrager, ſi quis & hanc voculam ejiciat, ſcribatque Graeca terminatione *Ariminon*. ut infra *Auximon*, & *Rhegion* apud Ovidium. IDEM ex Ed. tert. Quantopere fluctuatus ſit Grotius in emendatione hujus loci, ex ejus notis patet. juvat priorem ejus emendationem *ut* Mſtorum nullus. Omnes tam mei, quam Stephani, Pulmanni & Berſmanni Codd. retinent *&*. Quod non temere mutem, paullo majorem diſtinctionem ponens cum aliis poſt *Ariminum*. Haec autem vocula videtur ipſum temporis punctum denotare, quo Ariminum intravit. Quaſi dicat, *invadit Ariminum, cum ecce crepuſculum fiebat.* Sic L. VI, 246.

- - - - Simul haec effatur; & altus
Caeſareas pulvis teſtatur adeſſe cohortes.

Statius VII. Theb. 300.

Nec longum, & pulcher Alathreus
Editus. XII, 773. *ſic fatus*, (vel *fatur*) *& auras Diſſipat haſta tremens.* priorem locum adducit Cel. Burmann. ad probandam conjecturam in Val. Flacco Lib. VI, 320. *Nec longa dies, & capta videres Vellera:* ubi vulgo *ut*. Non diſſimilis eſt locus Caeſaris L. I. B. G. 37. *Haec eodem tempore Caeſari mandata referebantur: & legati ab Aeduis veniebant.* aut Ovidii Ep. XIV, 79.

Mane erat: & Danaus generos ex caede jacentes
Dinumerat.

Nihil tamen certi ſtatuo. Apud Graecos vero hoc ſenſu voculam καὶ uſurpari docet Elſnerus

Solis lucifero fugiebant aſtra relicto.
Jamque dies [a] primos belli viſura tumultus
Exoritur: ſeu ſponte deûm, ſeu turbidus Auſter
[b] Inpulerat, moeſtam tenuerunt nubila lucem.
Conſtitit ut [c] capto juſſus deponere miles
Signa foro, [d] ſtridor lituûm, clangorque tubarum
Non pia [e] concinuit cum rauco claſſica cornu.
Rupta quies populi, [f] ſtratiſque [g] excîta juventus
Deripiunt ſacris [h] adfixa penatibus arma,
Quae pax longa dabat: nuda jam crate fluentes

In-

VARIAE LECTIONES.

a *belli primos* Reg. pr. b *Inpulerit* M. Ed. Ven. Br. Med. c *juſſus capto* M. d *lituum ſtridor* R. 1. A. e *concinnunt* B. 1. f *ſtratis* B. 1. g *exſcita* V. 1. h *defixa* R. pr.

Obſ. Sacr. ad Lucam p. 218. Neque eliſio durior eſt illa, quam adhibet Virgil. L. III. Aen. 109. *Ilium, & arces.*

231 IGNES] *Ignem* Mſc. BERSM. *Ignem* etiam exhibet Ed. Romana. non male hoc loco: facit enim ſenſum paullo clariorem. Utrumque, ut & alii poëtae, uſurpavit noſter. L. VII, 228.

Phoebi ſurgentis ab igne.

at Lib. II, 415.

Pares Phoebeis ignibus undas.

234 SEU SPONTE DEUM] Sive hoc ſignum tempeſtatis belli, Dis ipſis volentibus, ſeu forte commotis nubibus. Aſſumſit autem de hiſtoria occaſionem deteſtandi bellum civile, quam deteſtationem ſubito oppreſſis Ariminenſibus attribuit. Qua ipſa & triſtitia imminentis ſervitutis ſignificatur. In qua etiam eriperetur voci libertas. CAMERAR.

237 STRIDOR] Bene differentiam fecit inter ſonitus lituum & tubarum; nam ſonitus litui acutus eſt, tubae vero gravis. SCHOLIAST.

238 CLASSICA] Eſt autem Enallage numeri, cum alias *Claſſicum canere*, ſingulari numero, uſitate dicamus. MICYLL.

239 POPULI] *Populi* Mſc. duo. in aliis eſt *populis*. BERSM. *Populis* Voſſ. duo recentiores & Marp. cum Aldo, Col. Steph. Gryph. Pulm. V. ad vſ. 193.

240 DERIPIUNT] *Diripuit* Mſc. BERSM. *Diripiunt*, ex noſtris meus habet ſolus. plerique cum plurimis Editionibus *diripuit*. *dirupuit* Amſt. *deripuit* Voſſ. pr. Regius uterque, & Witt. Scribendum ſcilicet *Deripiunt*, ut hic in margine correxerat Broukhuſius, & N. Heinſius ad Ovid. Lib. III. Metam. 52. *tegimen derepta leoni Pellis erat.* ubi docet ſaepiſſime in hac praepoſitione peccatum eſſe. Adde G. Cuper. Obſerv. L. IV. c. 5. & quos laudat Doctiſſ. Drakenburg. ad Sil. Italic. L. X, 318, 600.

- - - - - - - Ite, ocius, arma
Deripite, o pubes, templis,

ubi itidem vides in plurali, ut hic *deripiunt*, quae conſtructio etiam pueris nota eſt. *Deripiunt* & *deripis* pro *dir.* quod erat in vulgatis, recte edidit quoque J. F. Gronovius in Statii Theb. III, 412, 567.

240 ADFIXA] Ut Virgilius *Armaque fixit Troia.* Et ut oſtendat hoc fieri in pace, addidit, *nunc placida compoſtus pace quieſcit.* SCHOL. In templis enim ſuſpendi ſolebant arma ab iis, qui vel viciſſent, vel bello atque armis perfuncti eſſent. MICYLL.

241 NUDA] Corio vetuſtate conſumpto. SCHOLIAST.

241 CRATE] Contextura viminea, aut lignea. Virgil.

- - - - - - - Flectuntque ſalictas
Umbonum crates.

SULPIT. Solitos autem veteres pro clypeis, cratibus viminibusque ſalignis inter ſe contextis uti, Theocritus teſtatur, apud quem in Gratiis ita legitur:

Ἤδη βαρύνονται Συρακόσιοι μέσα δοῦρα,
Ἀχθόμενοι σακέεσσι βραχίονα ἰτείνοισι.

Et Thucydides, *πάντες ἐξώπλιστο*, inquiens, *ἀσπίσι φαύλαις καὶ οἰσυΐναις ταῖς πολλαῖς.* MICYLL. V. N. Heinſ. ad Val. Flacc. III, 199.

241 FLUENTES] Voſ. ſec. Reg. pr. Witt. *fluentis.* quod ſemel monitum oportuit. Optimi enim Codd. paſſim per *is* exhibent in Lucano, non tamen

Invadunt clipeos, curvataque cuſpide [a] pila,
Et ſcabros nigrae morſu rubiginis enſes.
Ut [b] notae fulſere aquilae, Romanaque ſigna,
[c] Et celſus medio conſpectus in agmine Caeſar,
Diriguêre metu, gelidus pavor adligat artus,
Et tacito mutos volvunt in pectore queſtus:
O male vicinis haec [d] moenia condita Gallis!
O triſti damnata loco! pax [e] alta per omnes,
Et tranquilla quies populos: nos praeda furentum,
Primaque caſtra ſumus. melius, Fortuna, dediſſes

Orbe

VARIAE LECTIONES.

a *tela* M. Ed. Br. Med. b *nocte* A. c *Ut* V. 1. d *condita moenia* V. pr. e *miſſa* B. 1.

men conſtanter, accuſat. pluralem nominum in Genit plur. habentium *ium*. Quod autem poſtea dicit Lucanus, *Ut notae fulſere aquilae*, poetice dictum accipias. Unam enim modo ſecum habebat legionem, adeoque unam aquilam. Vide Lipſium L. IV. de Mil. Rom. Dial. 4.

246 DIRIGUERE] Regius prim. & Wittianus *deriguere*. uti edidit Heinſius in Virgil. Lib. III, Aen. 259.

At ſociis ſubita gelidus formidine ſanguis
Deriguit.

& Lib. VII, 446.

At juveni oranti ſubitos tremor occupat artus;
Deriguere oculi.

ubi etiam conſule Pierium. Sic Lib. II, 78. *in ictu diriguit*. MSS. quinque ex optimis *deriguit*. in III, 613. *Deriguitque tenens ſtrictis inmortua nervis* etiam variatur.

246 GELIDOS PAVOR ADLIGAT ARTUS] Ita legitur in noſtro Mſc. & aliquot aliis. Sed plerique libri & Codices habent *gelidus pavor occupat artus*: nonnulli etiam *gelidos*, quod nos retinuimus. BERSM. Decem ex noſtris retinent *occupat*, cum Aldo, Col. Steph. Gryph. Pulm. a iiſque, ut apud Virgilium l. cit. & L. IV. Georg 190.

- - - - - *foſſoſque ſopor ſuus occupat artus.*

Ovid. Lib. V. Met. 632.

Occupat obſeſſus ſudor mihi frigidus artus.

Juſtin. Lib. II. c. 8. *Nervos ejus occupavit rigor.* at vero, cum in utroque Regio, Wittiano & Marp. ac 2 Pulm. & Edd. antiquis ſcribatur *adligat*, putem ego quoque, hanc veram Lucani eſſe manum. Placuit etiam Modio Novant. LL. Ep. 80. & N. Heinſio ad Ovidii Metam. L. I, 548. *torpor gravis adligat artus*; ubi quidam libri quoque *occupat*. Noſter Lib. IV, 290.

- - - - - - - *Tum frigidus artus*
Adligat, atque animum ſubducto robore torpor.

Corde gelato Lib. VII, 339. Seneca de Tranquill. animi c. 3. *Adligati metu torpebimus*. Sidon. Apoll. Car. 5, 520.

- - - - - - - - *torpor inertis*
Membra rigore ligat.

Plura exempla adduxerunt laudati viri, & paſſim *contrahere*, *adſtringere* membra dicitur metus & cum frigore comparatur: ut notum eſt. Pro *gelidos* vero repoſui *gelidus*, (uti ediderant Rom. & Parm. Aldus, Aſcenſ. Micyll. Hort. Col. Steph. Gryph. & Pulm.,) auctoritate trium optimorum Voſſian. utriuſque Regii, & Witt. Sic *gelida formido* Ovid. L. II. Met. 200. *Gelidus horror* Ep. XVI, 67. alibi *Gelidus terror*. *Gelidus tremor* Virgil. II. Aen. 120. Senec. Herc. Fur. 414. & alii ſexcenties.

247 TACITO MUTOS] Sulpitius & Omnibonus καθ' ὑπαλλαγὴν dictum putant. Sed verior lectio habet: *Et tacitos muto volvunt ſub pectore queſtus*, ut *tacitos queſtus* intelligas occultos: & *mutum pectus*, de ſilentibus, & vocem prementibus accipias. MICYLL. Mſc. *tacito multos volvunt in pect.* & alterum *tacito mutos volv. in pectore*: quod rectius videtur. BERSM. Bene judicat Berſmannus, habentque *tacito mutos* noſtri fere omnes, tribus vel quatuor exceptis; & ante Micyllum Edd. Ven. Br. Med. Sulpit. & Aſcenſ. & probat quoque ex ſuis membranis Modius Ep. 80. Novant. LL. Witt. *tacitos muti*. *tacitos multo* edidit Pulm. Deinde pro *ſub pectore*, quod eſt in Gron.i & Berſmann. Edd. ac Marg. Hortenſ., repoſui *in*. Nam quamvis *ſub* minime damnem, gnarus paſſim ita ſumi hanc praepoſitionem, ut apud noſtrum L. V, 148.

Orbe ſub Eoo ſedem, gelidaque ſub Arcto,
[a] Erranteſque domos, Latii quam [b] clauſtra tueri.
Nos primi Senonum motus, Cimbrumque ruentem
Vidimus, & Martem Libyes, curſumque furoris
Teutonici. [c] quoties Romam fortuna laceſſit,
Hac iter eſt [d] bellis. gemitu ſic quiſque latenti,
Non auſus timuiſſe palam: vox nulla dolori
Credita: ſed quantum, volucres cum bruma [e] coërcet,

VARIAE LECTIONES.

a *errantis* R. pr. Voſſ. pr. W. b *clautra* V. 1. c *quotiens* MSS. & Edd. priores, & ſic ſemper. d *belli* V. tert. a m. 2. W. A. e *cohercet* plerique MSS. & ſemper.

ſub pectore ficta quieto Verba refert. Virgil. I. Aen. 40. Stat. X. Theb. 411. Ovid. Met. XI, 225. & alibi. Ad quem, uti & ad Valer. Flacc. Lib. VI, 603. multis de hac particula agit Cl. Burmannus; tamen hoc loco non auſim cum illo viro τὸ *ſub* praeferre τῷ *in* ob conſenſum omnium Mſſtorum & Editorum; niſi alios Cod. viderint Grotius & Heinſius, in quibus ſcribatur *ſub*. noſter Lib. VII, 621. ut habent omnes ſcripti & Edd. etiam Grotii.

Seque probat moriens atque haec in pectore volvit.

Sil. IV, 92. *ſimileſque in pectore curae.*

248 GALLIS] Galli quidem inteſtina diſcordia & aſſiduis diſſenſionibus finibus ſuis remoti, ſedes novas quaerentes, Italiam profecti ſunt, ibique Tuſcis expulſis (haec 3. verba deſunt in Voſ. pr.) Mediolanum, Ariminum atque alias urbes condiderunt: unde ait poëta. *O male vicinis.* Dicitur à quibusdam, quod Ariminum Romani condidiſſent. SCHOL.

252 GELIDAQUE SUB ARCTO] Pro, *vel ſub gelida arcto.* Eſt autem peculiare huic poëtae, ut in commatibus ac membris disjunctive ponendis, copulativis conjunctionibus utatur. Sic &: *Erranteſque domos*, pro, *Erranteſve* dixit, & alia multa paſſim infra. MICYLL.

253 ERRANTES] Errantes domos Numidas dicit, ut ait Salluſtius, *quia ſaepe tentantes alia & alia loca petierunt, ſemet Numidas i. e. vagantes appellaverunt.* SCHOL. *Errantes domos* dixit, pro, vagas & incertas ſedes, quales ſunt vel Scytharum, quos ab eo Hamaxobitas vocant, quia pro ſedibus plauſtra habent, ut inquit Pomponius: Vel Numidarum, quos eadem de cauſa Nomadas Graeci dicunt, à paſcuis videlicet, quae illi ſectantur. De quibus & Virgil. in Georg. meminit. *Omnia ſecum*, inquiens, *armentarius Afer agit, tectumque, laremque, Armaque, Amyclaeumque canem, craſſamque pharetram.* MICYLL. Salluſtii locus eſt in Bell. Jugurth. c. 21. ubi vide.

254 CIMBRUM] De Cimbris Florus lib. III. Livius lib. LXVIII. meminerunt. Vicerunt, & caſtris exuerunt, primò quidem Syllanum, mox Manlium, tertio Caepionem: ultimò tandem à Mario devicti, ex bello Jugurthino redeunte. Caeterùm dubitari poteſt, cur hic diviſim poſuerit poëta, *Cimbrumque furentem*, & *furores Teutonices*, cùm tamen unum idemque bellum fuerit, quo Cimbri, Teutones, & Tigurini Italiam invaſere. Sciendum ergo, quod poëta ad eventum belli, & praelia, quibus quaeque gens victa fuit, reſpexit. Quanquam enim ſimul Italiam aggreſſi fuiſſent, diverſis tamen pugnis, diverſiſque locis iidem populi ſuperati fuere, Teutones ad Aquas Sextias, ſub ipſis Alpium radicibus, Cimbri autem in Venetia, campo quem Caudium, (Rhaudium) appellavere, Tigurinis in diverſa fuga dilapſis. MICYLL.

254 RUENTEM] *Furentem* Mſc. duo BERSM. In undecim etiam noſtris cum Steph. Var. LL. & quinque Pulm. Codd. ac Edd. Ven. Br. Med. Sulp. Aſcenſ. Verſell. Mic. Hortenſ. *furentem.* Verum praeceſſit *furentum*, & ſequitur *furoris.* *Ruere* de bellatoribus paſſim noſter & alii. V. vſ. 308. Ovid. Metam. XIII, 83. *Quaque ruit.* Faſt. II, 752. *Enſe ruit*; ubi etiam in nonnullis *furit*, ut Statius L. IX. Theb. 303. *Et nunc enſe furit.* Liv. L. III. c. 3. *Ad urbem infeſto agmine ruere.* & ſaepe. ſed Voſſianus tertius, veterrimus item Codex, qui incipit cum verbis *O male vicinis*, & optimae notae, ſcribit *ſenantem.* puto *tonantem.* quas voces crebro mutatas eſſe monuerunt viri docti, & latius videbimus ad vſ. 578. & Lib. 5, 633. *Tonare* autem ſaepe dicuntur bellatores. vide N. Heinſium & Drakenburg. ad Silium Ital. L. XI, 525. ut & Heinſ. ad Claudian. conſul. Olybr. & Prob. vſ. 208. & IV. Conſul. Honor. 320.

Rura ſilent, mediuſque jacet ſine murmure pontus;
Tanta quies. [a] Noctis gelidas lux ſolverat umbras:
Ecce, faces belli, dubiaeque in proelia menti
[b] Urguentes addunt ſtimulos, cunctaſque pudoris
Rumpunt fata moras: juſtos Fortuna laborat
Eſſe ducis motus, & cauſſas invenit armis.
Expulit ancipiti diſcordes urbe Tribunos
Victo jure minax jactatis curia Gracchis.

Hos

VARIAE LECTIONES.

a *populis* B.1. *gelidas noctis* V.1. b *urgentis* W.

Si bella tonant, prius agmina duris
Exerce ſtudiis.

Neque offendere debet, quod *tonantem* non videtur convenire τῷ *vidimus*. ita enim Cicero quoque pro Archia c. 8. *Vidi hunc dicere.* S.I. Ital. Lib. vi, 179. *Aſpicimus reſonare ſolum.* ubi v. Drakenb. & Th. Sellii Spec. Obſerv. c. 20. Ex quibus locis patet non tam male apud Horatium Carm. 1, 14, 4. etiam ſcribi:

Vides, ut nudum remigio latus
Et malus celeri ſaucius Africo
Antennaeque gemant.

Neque etiam minus gemitus percipitur oculis, quam odor. Theocrit. tamen Id. 1, 149. ait

Θᾶσαι φίλος ὡς καλὸν ὄσδει.

255 MARTEM LIBYES] Bellum Punicum. per hos enim venit Hannibal aperta via per Alpes. SCHOL. Secundum bellum Punicum, quod non magis de Annibale, quàm Hasdrubale ejus fratre intelligendum puto, ex vii. libro de ſecundo bello Punico apud Livium. GLAR.

256 LACESSIT] Sic ſcripti & Editi conſtanter, & Priſcian. L. xvii. c. 1055. Vide tamen, num melius hic & apud illum ſcribatur *laceſſis*, ut pergant Arimini cives alloqui Fortunam. Dixerat enim vſ. 251. *Melius Fortuna dediſſes.*

260 JACET SINE MURMURE] Ita primus reponi curavit R. Stephanus. ante eum lectum fuit *tacet*; quomodo habent etiam 3 Pulm. & novem MSS. ex noſtris. Non male. Virgil. Ecl. ix, 57.

Et nunc omne tibi ſtratum ſilet aequor,

Lib. 1. Aen. 167.

Aequora tuta ſilent.

Propert. Lib. iv. El. 4, 48.

- - - - - - - quippe tacentes
Fallaci celas limite ſemper aquas.

Valer. Flacc. L. v, 522. *Unda ſilens.* Juvencus L. iii. Hiſtor. Euang. 462. Noſter ipſe Lib. vi, 47.

- - - - - ventum ſentire procellas
Conticuit turbante Noto.

Adde N. Heinſium ad Claudian. Conſul. Mall. vſ. 233. & Cl. Burmann. ad Valer. Flacc. L. iii, 730. *Jacet cum fluctibus aequor.* Rectius tamen hoc loco retinendum putem *jacet* cum utroque Cod. Reg. uno Voſſ. & meo. nam ſilentium ſatis indicat per τὸ *ſine murmure*, & quietem notat verbo *jacet*. Praeterea amat illud verbum Lucanus. Sic Lib. iii, 524.

Servatum bello jacuit mare. v, 434.
Aequora lenta jacent alto torpore ligata. 443.
Saeva quies pelagi, moeſtoque ignava profundo
Stagna jacentis aquae. ubi nonnulli Codd. etiam *tacentis*. Adde L. iv, 119, 511. Nec aliter optimi ſcriptores. Statius L. vii. Theb. 87. *Pontumque jacentem.* Vide Barthium Adverſ. L. xxiv. c. 9. & N. Heinſium ad Silium Ital. L. v, 583.

Ducere ſuſpenſo per ſtagna jacentia lino.

262 ECCE FACES &c.] De improviſo quandam cauſam belli allatam ad Caeſarem fuiſſe narrat. Qua quidem non permotus ad illud, ſed jam ſuſcepto bello fuit uſus. Ita non liberatur hoc caſu ſcelere. Dubiam autem mentem, non belli, ſed juris & cauſae videtur appellare. Quemadmodum & mox ait:

Hos jam mota duces, vicinaque ſigna petentes.

Introducitur autem Curio prae caeteris audax, confirmans oratione ſua Caeſaris animum in cupiditate Regni. CAMERAR.

FACES BELLI] Ordo eſt. Ecce fata addunt dubiae menti faces belli, & addunt ſtimulos urgentes in proelia. SCHOL. Fuerunt autem M. Antonius, Q. Caſſius, & Curio, qui cum à Coſſ. & Pompejo diſcedere Senatu juſſi fuiſſent, propterea quòd pro Caeſare intercederent, ad Caeſarem in caſtra profugerunt, eundemque hactenus dubitantem, an arma patriae inferret, ultro impulerunt. Appia. lib. ii. MICYLL.

Hos jam [a] mota ducis, vicinaque ſigna petentes
Audax venali comitatur Curio lingua:
Vox [b] quondam populi, libertatemque tueri
Auſus, & armatos plebi miſcere potentes.
Utque ducem varias volventem [c] pectore curas,
Conſpexit; dum voce tuae potuêre juvari
Caeſar, ait, partes, quamvis nolente Senatu,
Traximus imperium [d] tunc, cum mihi Roſtra tenere
Jus erat, & dubios in te transferre Quirites.

[a] Sed

VARIAE LECTIONES.

a *ſata* B. 1. b *condam* Ed. Rom. c *in pect.* V. 1. O. pr. d *tum* R. 1. Voſſ. 5. B. 1.

263 URGUENTES] Ita Voſſ. tert. V. ad vſ. 148.

264 JUSTOS] In eo enim quod expulſus eſt Curio, inventa eſt cauſſa pugnandi, & defenſio parata eſt: quia tribunos vindicabat hoc bello. SCHOLIAST.

266 EXPULIT] Lentulus enim & Marcellus (*Gellius* MSS. Voſſ.) qui tunc conſules erant, expulerunt tribunos plebis diſcordes ſcilicet & ſuperbos contra ſenatum. IDEM. Caeſ. B. civ. 1, 5.

267 VICTO JURE MINAX JACTATIS CURIA GRACCHIS] Tenue nimis hoc, *jactatis*, cum trucidati fuerint uterque, itaque Peiraredus levi mutatione ſcribit, *mactatis*. GROT. ex Ed. tert. *Jactatis Gracchis* Sulpitius, Aſcenſius, Hortenſius & Bersmann. *Objectis & commemoratis eorum ſeditionibus & caede.* Nec aliter vetus Scholiaſt. his verbis. Gracchi, quorum Cicero meminit in Invectivis & in Miloniana, quia ſeditioſe in tribunatu agebant, occiſi ſunt. Hos ergo objicit Lentulus Conſul praeſentibus Tribunis dicens. Tale decretum de nece veſtra laturus ſum, qui Caeſari favetis, quale in Gracchos eſt latum; *jactatis* ergo in exemplum propoſitis. ſic SCHOL. J. vero Fred. Gronovius per *jactatos* intelligit in Tiberim projectos: ut ſenſus ſit, ſenatus per Gracchos in Tiberim tractos & jactos victis partibus plebis & jure tribunitio ſuperior ac minax urbe tribunos expulit. Conſule eum pluribus hanc ſententiam confirmantem Lib. IV. Obſerv. c. 5. Verum ſummo viro huc accedere nequeo. Nam, quid vox *minax* hic ſignificaret? praeterea vellem exemplum videre, ubi tam ſimpliciter *jactari* poſitum ſit pro in fluvium vel mare jaci vel trahi. Dixit quidem Seneca in Troad. vſ. 655. *Dum non meus poſt fata victoris manu Jactetur Hector.* ſed ibi de diſperſione cinerum & oſſium mortui Hectoris aperte agitur. Tum ſaltem praeferrem, (ſed omnes vetant Codd.) Peiraredi conjecturam *mactatis*. Malim ergo etiam intelligere per *curiam minacem jactatis Gracchis* Senatores minantes his tribunis coedem & exſilium, & ſaepius jactantes i. e. ambitioſe illis commemorantes, ut crebro uſurpatur hoc verbum, exemplum Gracchorum. Sic Silius L. II, 182. *Merſum pelage jactarat Ulixem:*

269 CURIO] Curio hic prius erat partis Pompejanae, ſemperque plebi & patribus Caeſarem inquinabat. Sed volens eum Caeſar obtinere, miſit ei aurum, ut à ſua locutione ceſſaret. Quo facto aurum accipiens, qui Caeſarem prius nocebat, illum poſt plebi & patribus commendabat. De hoc Virgilius dicitur poſuiſſe. *Vendidit hic auro patriam.* Curio iſte promptus & popularis orator Romae habebatur inſignis, qui deinceps in Africa periit pudore amiſſi exercitus. SCHOL. Operae pretium eſt adſcribere & audire Vellej. Paterc. Lib. II. c. 46. *Neu alius majorem flagrantioremque, quam C. Curio Trib. pl. ſubjecit facem: vir nobilis, eloquens audax*, & ſeqq. Elogium ejus vide quoque apud noſtrum in fine Lib. IV. quod clauditur his verbis. *emere omnes, hic vendidit urbem.*

270 VOX POPULI] Tribunus plebis enim fuit, qui Caeſari pugnanti contra Gallos per x. annos prorogavit imperium: cum provinciae conſulares lege ipſius Caeſaris non plus quam biennio obtinerentur. SCHOL.

271 MISCERE] Sed tamen videndum, num aliter hoc loco verbum *miſcendi*, accipiendum ſit, videlicet pro commiſcere, & inter ſe committere, praeſertim propter Participium *Auſus*, à quo idem illud dependet. Non enim ut rem temerariam & inſolentem audere dicuntur, qui reconciliationem inſtituunt & ſuadent. Et haud ſcio, an verbum *Miſcere*, uſquam alibi pro reconciliare, legatur. MICYLL. Nempe eo ſenſu ſumſerat Sulpitius, à quo ſtat Aſcenſius. Micylli vero

ex-

Digitized by Google

[a] Sed poſtquam [b] leges bello ſiluêre [c] coactae,
Pellimur [d] è patriis laribus, patimurque volentes
Exſilium: tua nos [e] faciet victoria cives.
Dum trepidant nullo firmatae robore partes,
Tolle moras: ſemper nocuit differre paratis.
Par labor atque metus pretio majore [f] petuntur.
Bellantem geminis tenuit te Gallia luſtris,
Pars quota terrarum. facili ſi [g] proelia pauca
Geſſeris eventu, tibi Roma ſubegerit orbem.

Nunc

VARIAE LECTIONES.

a *At* P. 4. B. 1. Voſſ. 5. O. pr. H. M. A. & Edd. Sulp, Aſc. Mic. b *bello leges* P. 1. A. M. & Edd. quaed. c *ſolutae* Boh. d *a* V. 1. e *faciat* vulgo. f *tenentur* B. 1. g *proemia* W.

expoſitionem probant Hortenſius & Berſmann. Tacet hic Scholiaſtes, nihilque dicit Omnibonus. Neutra ſententia eſt proba: ſolus rem acu tetigit Farnabius exponens per *intra privatorum conditionem redigere*, i. e. ſimiles privatis civibus & plebi facere. Hac enim ſignificatione verbum *miſcere* adhibet auctor ipſe, Lib. 11, 545.

- - - - - - - eum fata Camillis
Te, Caeſar, magniſque velint miſcere Metellis.

Horat. L. 1. O. 1.

Me doctarum hederae praemia frontium
Dii miſcent ſuperis.

Reſpexit autem ad Orationem, quam habuit Curio pertendens Pompejum aeque debere dimittere exercitum, ac Caeſarem, de qua vide Dionem Caſſium L. XL. p. 150. Ed. Wechel. & J. Caeſarem de B. Gall. VIII. c. 52. *Si quem timor armorum Caeſaris laederet, & quoniam Pompeji dominatio atque arma non minimum terrorem foro inferrent, diſcederet uterque ab armis, exercituſque dimitteret.* Quo alludit Vellej. Paterc. L. 11, 48. *Mox ſimulatione contra Pompejum & Caeſarem, ſed animo pro Caeſare ſtetit.*

273 TUAE] *Tuae* Mſc. duo. & ita omninò legendum: in aliis erat *tua* perperam. Dum eloquentia mea partes tuas apud Senatum tueri potui. BERSM. Alias Editiones debet adhibuiſſe Berſmann. quam ego, licet plures triginta poſſideam. In nulla eſt *tua*, ut non debet, nec in Mſto.

275 ROSTRA] Roſtra ſedilia erant in foro, ubi Tribuni pleb. concionari ſolebant ad populum. Inde dicta, quòd devictis Antiatibus bello navali à Romanis anno urbis quadringenteſimo decimo ſexto, ſuggeſtum illud, id eſt, ſedile, erat ornatum roſtris navium. Omnibonus. MICYLL.

278 VOLENTES] Ne viderentur ad Caeſarem neceſſitate, non favore veniſſe. SCHOL.

279 FACIAT] *Faciet* Mſc. tria. BERSM. Repoſui *faciet*, quomodo habent tredecim mei Codd. & Edd. priores. Sulpitii inventum eſt *faciat*, quem ſecuti ſunt Aſcenſ. Mic. Col. Steph. Gryph. aliique. *Faciet* eſt ἐνεργητικώτερον, & majore cum confidentia Curionis enunciatum eſſe videtur.

282 PAR LABOR &c.] Hic eſt ſenſus. In hoc bello tantus impendendus eſt labor, & metus quantus in bellis Gallorum, ſed poſt victoriam plus conſequeris: ibi enim Gallias ſubegiſti, hic tibi ſerviet Roma & totus orbis, quia orbis illius eſt, quae ſubigitur. SCHOL. Pro *petuntur* Cl. Burmannus monet vitioſe in quibusdam MSS. ſcribi *parantur* ad Calpurn. Flacci Declam. 25. ubi vide. *pretio majore* eſt, majore mercede, ut alibi loquitur noſter cum multis auctoribus.

283 LUSTRIS] Non reſpicit poëta ad numerum annorum, quibus in Gallia Caeſar fuit, (nam novem tantùm in Gallia fuit, decimo bellum civile coepit) ſed ad tempus, quod illi decretum fuerat. Cùm enim per quinque annos in Gallia bellum geſſiſſet, factione Pompeji & Craſſi in Senatu obtentum eſt, ut & in alterum quinquennium imperium illi prorogaretur. MICYLL.

287 LAURUS] Quando aliquis cum triumpho veniret, Capitolium lauro coronabatur, & ille cum gloria intrans Jovi gratias pro victoria reddebat. SCHOL. Nam in Capitolium lauro coronati triumphantes vehebantur. Omnibonus. MICYLL. Voſſ. ſec. & quart. Witt. Amſt. Hulſt. cum Hortenſ. Marg. *lauros*. Fruſtra. Deflectere hanc vocem in quarta declinatione amarunt poëtae, docente Broukhuſio ad Tibull. L. 11, 5, 63.

Sic

Nunc neque te longi remeantem pompa triumphi
Excipit, aut ſacras poſcunt Capitolia laurus:
Livor edax tibi cuncta negat: genteſque ſubactas
Vix inpune [a] feres: ſocerum depellere regno
Decretum [b] eſt genero. partiri non potes orbem:
Solus habere potes. Sic poſtquam fatus, & ipſi
In bellum prono tantum tamen addidit irae,
Accenditque ducem, quantum clamore juvatur
Eleus ſonipes, [c] quamvis jam carcere clauſo
[d] Immineat foribus, pronuſque repagula laxet:

Con-

VARIAE LECTIONES.

a *feras* R. 1. b *genero eſt* MSS. 9. c *jam quamvis* M. d *emineat* H.

- - - *Sic uſque ſacras innoxia laurus*
Veſcar.

Noſter ipſe L. v, 409.

Unde & Theſſalicae veniunt ad Pythia laurus.

atque ita optimus Cod. Thuaneus in Ovid. L. 11. Am. El. 12.

Ite triumphales circum mea tempora laurus.

Sen. Oed. 16. *Delphicae laurus.* Eadem variatio apud Claudian. ſec. Conſ. Stilich. 59. neque audiendus Servius ad Virgil. Ecl. 11, 52. putans melius ſonare in ſecunda declinatione. Idem enim injuſte ſic carpſit Lucanum, quod *faſtus* dixerit pro *faſti*. de quo infra. potuit tamen Servius id dixiſſe tantum de illo Virgilii loco. Verum tacent hic interpretes, quid intelligant per *poſcunt Capitolia*. quod ego me non capere fateor: non potuit enim Curio dixiſſe Caeſari, Jovem Capitolinum non poſcere ſacras ejus laurus. Quid enim hoc aliud eſſet, quam opprobrium illi dictum? Forſan erit ſenſus; non triumphas jam, o Caeſar, ſed Capitolia poſcunt adhuc laurus & vota, quae non ſoluta ſunt. Verum tum melius ſcriberetur & vel *at*. Aſcenſius dedit *Excipit: haud ſacras*; quomodo Oxonienſ. & Voſſ. unus recentior: Quid? ſi ſcripſit Lucanus

Nunc neque te longi remeantem pompa triumphi
Excipit, ut ſacras poſcant Capitolia laurus:
Livor edax tibi cuncta negat.

i. e. Non jam triumphas Caeſar, ut i. e. licet quamvis (in qua ſignificatione ſexcenties reperitur) optime merearis, & Jupiter Capitolinus flagitet, & poſcat ſacras laurus ſibi pro victoriis ex voto debitas, ut in gremio Jovis laurum deponeres; Nam Livor edax. &c. Vides lector ſenſum planum; & cur dicat *poſcunt c. l.* ex more ſcilicet deponendi laurum in gremio Jovis Capitolini. Seneca Conſol. ad Helv. c. 10. *Laureamque in Capitolini Jovis gremio depoſuerat.* Plinius in Paneg. c. 8. *Lauream imperator Nerva in gremio Jovis collocarat.* Vide Turneb. Adverſ. L. XXII. c. 11. XXVII. c. 2. & quos laudat Schefferus ad J. Obſequent. c. CXXII. *Cum ad eos laurum victricem tulerit, quam in Capitolio debuerat deponere.* & Drakenb. ad Silium L. XV, 119.

- - - - - *laurumque ſuperbam*
In gremio Jovis exciſis deponere Poenis.

288 LIVOR EDAX] Bene dicit *Livor edax*. Invidia enim proprium dominum conſumet. SCHOL. Notat etiam Servius ad Aen. VI, 320. *edacem* dici livorem à noſtro, licet Ovidius dixerit *livor iners*. ſed & de invidia bene ille 11. Metam. 782.

- - - - *carpitque & carpitur una.*

288 SUBACTAS] Vix tibi venia datur, quod ſubegiſti tot gentes, & Galliam viciſti. SCHOL.

290 PARTIRI] Quia Pompejus non ſinit te ſibi parem eſſe. IDEM.

294 ELEUS] Eleus derivatum eſt ab Elide civitate Graeciae. ubi antiquitus celebratus quinquennalis agon in honorem Olympici Jovis. Quinquennalis dicitur, quia poſt 5 annos celebratur luſus quadrigarum, ſive ceterorum exercitiorum. ad illum ergo luſum eligebantur celerrimi equi. IDEM.

294 CARCERE] Singularem numerum pro plurali poſuit; nam *carceres* dicuntur, unde emittuntur aurigae. Eſt autem ſenſus. Quamvis Eleus ſonipes amore currendi vix queat retineri clauſis carceribus, & immineat foribus i. e. currere cupiat, tamen multum voce hortantis adjuvatur. Nam *repagula* dicuntur proprie peſſuli oſtiorum. Di-

cun-

Digitized by Google

Convocat armatos [a] extemplo ad ſigna maniplos:
Utque ſatis trepidum turba coëunte tumultum
[b] Compoſuit vultu, dextraque ſilentia juſſit:
Bellorum [c] ô ſocii, qui mille pericula Martis
Mecum, ait, experti, decimo jam vincitis anno.
Hoc cruor Arctois meruit diffuſus in [d] arvis,
Vulneraque, & mortes, hiemeſque ſub Alpibus actae?
Non ſecus ingenti bellorum Roma tumultu
Concutitur, quam ſi Poenus tranſcenderet Alpes
Hannibal. inplentur [e] valido tirone cohortes:

In

VARIAE LECTIONES.

a *extimplo* MSS. 6. b *compoſuit*, *vultu d.* MSS. plerique & Edd. quaedd. c *o* deeſt in M. d *eris* V. r. *horis* Marp. e *validae* Voſſ. prim. & tert. ac quart. a m. 1. Boh.

cuntur etiam repagula fluminum oppoſitiones, ripae SCHOL. De *carcere* & *carceribus* ſaepe Servius & alii Grammatici.

295 PRONUSQUE REPAGULA] Ex Ovidio adumbratum de equis Solis L. II. Met. 155.

- - - - - - - hinnitibus auras
Flammiferis inplent, pedibusque repagula pulſant.

296 EXTEMPLO] Sermo Augurum: illi enim deſignatis in aëre ſpatiis extemplo auguria captanda dicebant (MSS. *dicenda captabant*) SCHOL.

296 MANIPLOS] Maniplus dicitur qui ſigna fert. Ante uſum enim ſignorum ante exercitum manipulum foeni praeferebant. Nam tempore Romuli hoc factum eſt, cum Reſpublica adhuc eſſet pauper (*paupera* Voſſ. ſec.). IDEM.

297 UTQUE SATIS TREPIDUM TURBA COEUNTE TUMULT.] Oratio Caeſaris cohortatoria, & inſtigatoria ad bellum gerendum. Cujus praecipua capita haec ſunt. 1. Deploratio injuriarum ſuarum, & adverſariorum injuſtitiae. 2. Inſectatio Pompeji. 3. Terror militum, quibus praemia eriperentur tam longae & praeclarae militiae. His admiſcetur ſpes bona felicis ſucceſſus, ad animos militum confirmandos. CAMERAR.

301 CRUOR, VULNERA, MORTES] Nota has voces conjunctas, & eo ordine diſpoſitas. Sic Ovid. L. I. Triſt. El. 10, 32.

Quam cruor & caedes, bellaque ſemper habent,

Lib. VI. Faſt. 599.

Hinc cruor, hinc caedes.

Petron. in Specim. Belli Civ. c. 123.

Arma, cruor, caedes, incendia totaque bella.

Unde patet non juſta ſatis de cauſſa à Broukhuſio *cruor* mutatum eſſe in *furor* apud Tibull. L. II. El. 6, 20.

Hinc cruor, hinc caedes, mors propiorque venit.

304 TRANSCENDERET] *Conſcenderet* Mſc. BERSMANN. Vitioſe. Magni laboris & audacis conatus ſignificationem hoc verbum in ſe habet. Juſtinus L. XXIV. c. 4. *Gens aſpera, audax & bellicoſa, quae prima poſt Herculem Alpium invicta juga & frigore intractabilia loca tranſcendit.* Cicero Orat. IV. in Catil. c. 3. *Manavit non ſolum per Italiam, verum etiam tranſcendit Alpes.* Auctor noſter ipſe Lib. VI, 325.

Extremum Scythici tranſcendam frigoris orbem.

Tranſlate Seneca Lib. II. de Ira c. 13.

Pertinaciae impedimentum omne tranſcendit.

Plura exempla dat Broukhuſ. ad Propert. Lib. I. El. 14, 19.

Illa neque Arabium metuit tranſcendere limen.

ubi eodem modo variatur. *Tranſcenderit* autem eſt in Bohur. Voſſiano ſec. & quinto, ut & apud Valerium Prob. Coſ. 1392. Ed. Putſch. non male.

305 HANNIBAL] Optimorum MSſorum ſcripturam ſecutus cum aſpiratione nomina Punica imprimenda curavi, quae etiam nunc placet plurimis viris doctis. Vide Cel. Drakenburg. ad Silium Ital. L. I, 39. Et ita hoc loco habent Voſſ. pr. ſec. tert. quart. Wittian. aliique.

306 IN CLASSEM] Ut claſſes ſcilicet fiant. *terraque marique*; ut nuſquam inpune liceat conſiſtere. SCHOL.

306 IN CLASSEM CADIT] *Ruit* Wittian. male. Imitatus hunc locum eſt Sidonius Apollin. c. VII, 325.

Prorumpit Francus. cecidit cito ſecta bipenni
Hercinia in lintres, & Rhenum texuit alno.

F male

In claſſem cadit omne nemus: terraque marique
Juſſus [a] Caeſar agi. [b] quid? ſi mihi ſigna jacerent
Marte ſub [c] adverſo, ruerentque in terga feroces
Gallorum populi? nunc, cum Fortuna ſecundis
Mecum rebus agat, Superique ad ſumma vocantes,
[d] Tentamur. veniat [e] longa dux pace ſolutus
Milite cum ſubito, [f] parteſque in bella togatae,

Mar-

Variae Lectiones.

a *agi Caeſar* M. b *quod* V. 1. c *averſo* P. 1. V. 1. a m. 1. d *Temptamur* MSS. ſemper & Edd. pp. e *dux longa* O. 1. M. Ed. Rom. & parm. f *tartes* B. 1.

male in Edit. Savar. eſt *cedit:* & Claudian. IV. Conſ. Hon. 624. *In lintres fregere nemus. claſſes* Oxon. ſec.

307 Jacerent] Alluſit Craſſum, quo duce Parthi ſigna Romana ceperunt: ſenſus autem eſt. Quid dicerent, ſi capta eſſent ſigna Romana, me duce, & ſi victus dediſſem terga inimicis? Scilicet nihil. Sed cum victor ſim, non patiar negari mihi debitos honores. SCHOL.

310 Marcellusque] Ut imbelliam hominis coarguat, loquacem eum vocat, promptiorem ad lingua, quam manu pugnandum. C. Marcellus qui fratri ſuo patrueli Marco Marcello, & Ser. Sulpitio ſucceſſerat, cum P. Aem. conſulatum gerebat nono belli Gallici anno, cum Caeſ. in Italiam rediret. Sequenti anno, qui decimus futurus fuiſſet belli Gallici: quo anno bellum Civile coepit, Conſules deſignati fuerant, Claud. Marcellus, & P. Lentulus. Atque ex his, quae decernebantur, tum coactus fuiſſet Caeſar exercitum dimittere, privatusque provincia excedere. *Sulpitius* Cajum Marcellum, dicit, poëtam intellexiſſe, qui Conſul cum Lentulo erat, inquit: Imò Conſui cum Paulo Aemilio, cui Caeſar mille, & quingenta ſeſtertia dono obtulerat, ex quibus is in foro (ut paulo antè dixi) nobiliſſimam baſilicam extruxit, ut inimicis ſumma ope reſiſteret. Proinde, adhunc modum anni, & Conſulatus digerendi ſunt. Octavo belli Gallici anno Cos. fuerant M. Marcellus, & Servius Sulpitius. Nono, cùm Gallis pacatis, omnia Romae turbarentur, reditumque in Italiam maturaret Caeſar, quod in Senatu à Coſſ. & ejus ordinis principibus ipſius dignitas apertè oppugnaretur, Conſules erant, C. Marcellus, & Paulus Aemyl. Sequens aunus belli civilis Coſſ. habuit Claud Marcellum & P. Lentulum. Sed fefellit Sulpitium mendum, librariorum incuria, haud dubie admiſſum libro octavo de bello Gallicò Caeſaris commentariorum, ubi ſic legitur. *Propterea quod adverſarii ſui gloriarentur, L. Lentulum, & C. Marcellum Coſſ. creatos, qui omnem honorem & dignitatem Caeſaris expoliarent.* Duplex error in ſcriptura, in nominibus Conſulum admiſſus eſt. pro *L. Lentulum*, *P. Lentulum:* & pro *C. Marcellum*, *Cl. Marcellum*; ut incuria ſcribarum *L.* poſt *C.* fuerit omiſſum, ſcriptum oportuit. *Henricus Glareanus* hunc locum diligenter expendens, duo Claudii Marcelli hoc tempore Conſulares inquit fuêre, alter M. Cajus alter. C. cum L. Aemylio Paulo Coſſ. fuit, priori anno, quàm inciperet bellum hoc civile, continuato etiam Conſulatu, ſequente anno, quando coepit idem bellum. At M. tertio antè anno Cos. fuerat, cum Servio Sulpitio Rufo. Is M. non tam infenſus Caeſari erat, ut Cajus, quippe qui poſt bellum Civile gratiam invenit apud Caeſarem. Sulpitius noſter de Marco videtur loqui, cùm dicit, eum non tam fuiſſe infenſum. Sed non ipſe tamen cum Paulo Conſul fuit. Deceptus eſt igitur Sulpitius, in Coſſ. catalogo. Haec *Glareanus*, qui dicit continuatum Conſulatum fuiſſe C. Marcello, anno belli Civilis, quod quidem perinde eſt, ac ſi biennium continuum Conſulatum geſſiſſet, cum Suetonius tradat, C. Marcellum, M. Marcello fratri ſuo patrueli ſucceſſiſſe, atque collegam etiam habuiſſe, & dictum eſt, Aemylium Paulum. Marcum verò Claudium Marcellum Coſſ. deſignatum, retuliſſe ad Senatum, ut Caeſari ante tempus ſuccederetur, & cùm hoc P. Lentulus conſul creatus fuit. Non igitur Cajo Conſulatus continuatus in annum ſequentem fuit. HORTENS. Valde impediunt ſe ipſi interpretes. Paucis dicam, hoc anno fuiſſe Conſules *L. Lentulum* & *C. Marcellum*, teſte Caeſare B. G. VIII, 50, & aliis. quod non mutandum. Priore anno *L. Paullum* & *C. Marcellum*, ibid. c. 48. non eumdem, ſed M. Marcelli, qui Conſul cum Sulpitio fuerat, patruelem. cum hoc anno Conſul fuerat frater Marci. Hortenſius, dum vult emendare Caeſarem, turpiter errat, ex gentili nomine *Claudii*, faciens nomen proprium. de duobus his Ca-

jis

Marcelluſque loquax, & nomina vana Catones.
Scilicet extremi Pompejum, emtique clientes
Continuo per tot ſatiabunt tempora regno?
Ille reget currus nondum patientibus annis?
Ille ſemel [a] raptos numquam dimittet honores?
Quid jam rura querar totum ſuppreſſa per orbem,
[b] Ac juſſam ſervire famem? quis caſtra timenti

Variae Lectiones.

a *captos* V. 1. b *Et* P. 1.

jis Marcellis conſule Glandorp. in Onomaſt.

311 Dux pace solutus] Detractio Pompeji, agens ſimul, ut fortiores ſint milites Caeſaris, ſi talis inimicus eſt ſolutus, quia olim dimicare deſivit: *Subito* i. tirono videlicet. *Togatae* ideo dixit, quia haec veſtimenta tantum pacis tempore apta erant. SCHOL.

313 Catonum] Ita legendum cenſemus ex Mſc. duobus, atque haec ἐναλλαγὴ numeri facit ad augendum ἐξυθενισμὸν. In plerisque Editis erat *Catonis*. BERSM. Catones] Ita rectius, quam *Catonis*, ut vulgati, aut *Catonum*. GROT. in Ed. pr. *Et nomina vana Catones*. Id eſt Cato & ei ſimiles. Male qui aut *Catonis* aut *Catonum* ſcripſere. IDEM. in Ed. tert. Ita optime reſtituit Grotius; quod confirmatur Regio pr. & Voſſ. pr. tribuſque aliis, in quibus à manu pr. *Catones* fuerat. ceteri *Catonum* aut *Catonis*, uti Editi omnes ante Berſm. *Catones* jam legit quoque Scholiaſtes, *Catones, qui ſunt nomina vana*. Ovid. L. III. Am. El. 3. *ſine re nomen deus eſt*. Art. Am. 1, 740. *Nomen inane fides*. Livius L. 36, 65. *Nomina tantum ſe biennio habuiſſe*. ubi in quibusdam Edd. male *nomine*. Noſter ipſe L. x, 151. *Pone duces priſcos & nomina pauperis aevi Fabricios*. Sil. Ital. L. VIII, 255.

Hunc Fabios inter ſacrataque nomina Marti
Scipiadas.

Plura vide in notis N. Heinſii ad Vellej. L. II. c. 30. & infra ad L. II, 303.

314 Extremi] Non intelligit, ut quidam volunt, viles & ex infima plebe, ſed externos & remotiſſimarum gentium, ut bene Sulpitius. Paſſim illae gentes vocantur *extremae*, & vox ea cum *externis* confunditur tam aliis auctoribus, quam noſtro. V. Indic Virg. Georg. II, 113.

Aſpice & extremis domitum cultoribus orbem.

314 Emtique] I. e. pretio conducti. Haec cum ſtomacho legenda ſunt. SCHOL.

315 Satiabunt] Hoc reſtituimus ex Mſc. duobus. Ac notatur hoc verbo inexplebilis repugnandi cupiditas à morte Syllae ad haec uſque tempora. In editis exemplaribus eſt *Sociabunt*. BERSM. Optime ita Berſmannus, idque omnes Pulm. & noſtri Codd. praeter Amſt. confirmant cum Ed. Veneta & R. Stephani. Sic *ſatiatus decoris* Silius L. XVI, 605. *ſociabunt*, quod Aſcenſius exponit per continuabunt vel conjungent Pompejum continuae dominationi, vix Latinum eſſe puto. Ita tamen in Var. Steph. LL. exhibetur.

316 Reget] Puer enim contra Sertorium dimicavit, curruſque triumphales duxit. Bene autem *reget* poſitum eſt, ut prae dolore Caeſar adhuc futurum eſſe putet, quod factum eſt. SCHOL.

317 Honores] Videtur hic locus etiam ad prorogationem provinciarum referri poſſe, quae Pompejo in quadriennium facta fuit, dum de Caeſaris ſucceſſore Romae agitur. De qua re & Plutarchus meminit, in Vita ejuſdem. Aut certè ad poteſtatem ſummam, quam idem poſt Conſulatum, quem ſolus geſſerat, deinceps retinuit. Nam & illud à quibusdam traditum, Milonem in petitione Conſulatus fuiſſe à Pompejo propterea impeditum, quò ipſe ſolus Romae imperium ac ſummam rerum teneret: Dictaturamque, ad quam re ipſa clanculum aſpirabat, verbis autem abhorrere ſe fingebat, ex ea Reipubl. confuſione conſequeretur. Vide Appian. lib. II. de bell. Civil. MICYLL.

318 Quid jam rura] Quare autem rura ſuppreſſa fuerunt toto orbe, hoc eſt, ne quid exportaretur, ſequenti verſu redditur cauſſa, ſi legas, *ad* pro, *ac*. ut etiam videtur Glareano, & rectè. Cauſſa enim finalis eſt, cur omne frumentum, quod conquirendum eſſet, fuerit retentum. HORTENS.

319 Ac juſſam ſervire famem] Amplius erat quod dicebat Clodius, non propter, famem ſcriptam eſſe legem, ſed ut lex ſcriberetur factam famem. Vide Plutarchum Pompejo. GROT. ex

Neſcit mixta foro? gladii cum triſte [a] minantes
Judicium inſolita trepidum cinxere corona,
Atque auſo medias [b] perrumpere milite leges
Pompejana reum clauſerunt [c] ſigna Milonem?
Nunc quoque ne [d] laſſum teneat privata ſenectus,
Bella nefanda parat ſuetus civilibus armis,
Et docilis Sullam ſcelerum viciſſe magiſtrum.
Utque ferae tigres numquam poſuêre furorem,
Quas nemore [e] Hyrcano, matrum dum luſtra [f] ſequuntur,
Altus caeſorum pavit cruor armentorum;
Sic & Sullanum ſolito tibi lambere ferrum

Du-

VARIAE LECTIONES.

a *micantes* V. ſec. pro var. lect. b *prorumpere* V. 1. *irrumpere* H. c *caſtra* MSS. quidam. V. Cl. Burm. ad Val. Flac. 5, 608. d *lapſum* B. 1. Ed. Ven. e *Hircano*, MSS. & Edd. qq. f *ſecuntur* R. 1. W. H. *ſequuntur* V. ſec.

Ed. tert. *Ad* pro *ac* etiam ſcribunt Aſcenſins & Micyllus; ſed contra omnes MSS. Neque etiam opus eſt. Dicit rura ſuppreſſa per orbem, ac ſive adeoque famem i. e. famelicum vulgus juſſum ſibi ſervire. Saepius enim ita loquuntur poëtae, ut poſterioribus copulâ conjunctis ratio ſeu cauſſa praecedentis reddatur: in meo eſt *hanc*, forte pro *hinc*.

319 SERVIRE] Pompejus enim omnia frumenta collegit ex agris, ut coacti fame homines ſibi obtemperarent. SCHOL. Super ſequentibus conſulat hic Commentatores, ſi cui lubet.

320 TRISTE MINANTES &c.] Senſus eſt. Quis neſciat, Pompejum coacte timeri à civibus, dum caſtra ejus mixta ſunt foro timenti, & gladii minantes triſte judicium cinxere trepidum aliquem i. timentem inſolita corona, quam videlicet faciunt milites circumſtantes. Ut Tullius pro Milone. *Non enim corona conſeſſus veſter cinctus eſt, ut ſolebat*. SCHOL. Ordinem verborum non adſecutus eſt Scholiaſt. qui eſt; *gladii triſte minantes cinxere judicium trepidum*. Vel ſi mavis jungere *triſte judicium*, non referri debet *trepidum* ad aliquem incertum, ſed ad *Milonem*.

324 NE LASSUM &c.] I. e. ne privetur in ſenectute à dignitate & militia. SCHOL.

326 ET DOCILIS SULLAM SCELERUM VICISSE MAGISTRUM] A Sertorio ſumtum hoc dictum, qui Pompejum appellabat Syllae diſcipulum. Docet Plutarchus. GROT. ex Ed. tert.

326 SULLAM] Fuit enim de partibus Sullae. hic enim Sulla civilia bella geſſit. SCHOL.

330 LAMBERE] Ad maximum deſiderium retulit dicendo, *lambere ferrum*. IDEM.

332 POLLUTAS] Imitatus hunc locum eſt Claudianus Lib. II. in Rufin. 8.

Crimina, pollutaeque negant areſcere fauces.

ubi etiam in duobus ſcriptis eſt *manſueſcere*, teſte N. Heinſio. Conſule ibi quoque Barthium.

333 QUEM TAMEN] Fortaſſe *tandem*. HORTENS. Male *tandem* conjicit Hortenſius. *tamen* enim idem valet ac *tandem*. Ovid. L. II. Met. 336.

Repperit oſſa tamen peregrino condita buſto.

Conſule Doctiſſ. Paſſeratium ad Propert. L. II. El. 1, 76.

Unde tamen veniant tot mala:

& Boſch. ad Petron. c. 31. Cl. Burmann. ad Valer. Flacc. L. VI, 385. *Procubuit tamen.* Quare etiam Heumannus in Aenigm. 52. Sympoſii, *Vix tamen effugi*, mutare non debuerat in *vix tandem*.

335 ILLE TUUS] Cui tu junctus fuiſti, ſive quem imitaris, qui propter crudelitatem regno pulſus eſt. SCHOL.

335 DISCEDERE] M. Sc. *deſcendere*. BERSM. *Deſcendere* repoſui, quia ita exhibent omnes Voſſiani, Regius pr. Oxon. pr. Bohur. Wittian. Hulſt. & meus. Sic Statius Lib. II. Theb. 396.

Fortunam exuere & laetum deſcendere regno.

Ita enim ex MSS. recte edidit Gronovius: vulgo *diſcedere*. Apud Livium quoque L. XXXII. c. 32. *Arcem tenebat praeſidium, neque ut diſcederent.* Voſſ. Cod. habet *deſcenderent*. Verum amplius videndum, an non ſcripſerit hic Lucanus *decedere*: ut allu-

Digitized by Google

Durat, Magne, ſitis: nullus ſemel ore receptus
Pollutas patitur ſanguis manſueſcere fauces.
Quem tamen inveniet tam longa potentia finem?
Quis ſcelerum modus eſt? ex hoc jam te, inprobe, regno
Ille tuus [a] ſaltem doceat [b] deſcendere Sulla.
Poſt [c] Cilicasne vagos, & [d] laſſi [e] Pontica regis
Proelia, barbarico vix conſummata veneno,
Ultima Pompejo dabitur provincia, Caeſar;
Quod non, [f] victrices aquilas deponere juſſus,
Paruerim? [g] mihi ſi merces erepta laborum eſt,
His ſaltem longi, non cum duce, praemia belli

Red-

VARIAE LECTIONES.

a *ſaltim* Boh. b vulgo *diſcedere.* c *Ciliasve* H. d *lapſi* A. M. a m. ſec. e *proelia r. Pontica* M. f *victores* V. 1. g *ſi m.* H.

alludat ad morem praeſidum Romanorum è provincia decedentium, cum ſucçeſſorem accepernt. Verſus certe 338. hoc videtur innuere.

Ultima Pompeje dabitur provincia Caeſar.

Decedere autem in hac re ſolemne fuiſſe verbum, conſtat, & noſtrum imitatus eſt Statius Lib. I. Theb. 317.

Si quando humilem decedere regno
Germanum, & ſemet Thebis opibusque potitum
Cerneret.

Sed & illic in Mſtis quibusdam *deſcenderet.* Reſtituenda etiam vox *decedere* Aurelio Victori c. 65. *Non veniente, ſucceſſore ſua ſponte diſceſſit.* Immo cum Mſto Leidenſi *deceſſit.* De crebra autem confuſione horum verborum latius agetur ad Lib. III. & alibi: Eodem modo variatum apud Silium L. XVII, I.

Hoſtis ut Auſoniis diſcederet advena terris.

ubi vide Drakenb. quod ibi non mutem. Juſtin. L. XXIII. c. 3. de Pyrrho.

Turpemque ab Italia diſceſſum adjecit.

336 CILICAS VAGOS] Hos Pompejus vicit, & dedit civitatem & agros. Bene autem *vages* poſuit, ut oſtenderet non magnum proelium, in quo victi ſunt errantes. SCHOL.

336 LASSI] Ut oſtendat nihil feciſſe Pompejum: multi enim ante vicerunt Methridatem; ideo *laſſi.* IDEM.

337 VIX CONSUMMATA] Bene, ſive quia diu pugnatum eſt; quippe à tot ducibus, ſive quia Methridates frequenter antidotum accipiens digerebat venena. IDEM. Citatur autem hic verſus ab Oroſio Lib. VI. c. I. m. f.

338 PROVINCIA] Multa ſignificat. Nam aliquando providentiam ſignificat, ut *ex provincia factum eſt.* i. e. ex providentiâ. Aliquando officium vel negotium, ut hoc loco. Poteſt hic etiam providentiam ſignificare. Aliquando partem terrae ſignificat, ut *provincias* regna dicimus. Aliquando adverbium eſt & ſignificat celeriter. Ut Juvenalis. *Inſtruit ergo focum provincia* i. celeriter. SCHOL.

341 HIS SALTEM] Ne ſibi prodeſſe videatur, hoc bellum facit militum cauſſa, quod triumphare prohibetur. IDEM.

341 NON ME DUCE] Glareanus annotavit, Aldinum codicem legere, *Non cum duce:* ſed utrumque intelligitur, inquit, quaſi dicat Caeſar. De me non ſum tam ſollicitus, atque de meis militibus, quibus praemium eripitur, & maximè tum, quando duci triumphus negatur. HORTENS. Haec vera lectio prae vulgata *cum duce.* Accipiat miles praemia, vel alio Imperatore. Cui convenit quod ſequitur, *ſub quolibet.* GROT. ex Ed. pr. *Non me duce* ediderunt ante Grotium etiam Sulpitius, Aſcenſius, Verſell. & Micyll. Ceterae Edd. cum ſcriptis, quotquot vidi, omnibus *cum duce.* Quod mihi non temere videtur mutandum. Dicit ad invidiam concitandam, mihi ſi non licet triumphare, illis militibus ſaltem reddantur belli praemia & non cum duce ſuo i. e. excepto ſolo ſuo duce, triumphet ſub quolibet alio homine.

346 FIENT] Male ante Maasvicii Editionem legebatur *figens* in citatione Servii ad Virgil. Georg.

Reddantur: miles ſub quolibet iſte triumphet.
Conferet exſanguis quo ſe poſt bella [a] ſenectus?
Quae ſedes erit emeritis? quae rura dabuntur,
Quae noſter veteranus aret? quae moenia feſſis?
An melius fient piratae, Magne, colóni?
Tollite jampridem victricia, tollite ſigna:
Viribus utendum [b] eſt, quas fecimus. arma tenenti
Omnia dat, qui juſta negat: nec numina deerunt.
Nam neque praeda meis, neque regnum quaeritur armis:
[c] Detrahimus dominos urbi ſervire paratae.
Dixerat: at dubium non claro murmure vulgus
Secum incerta fremit: pietas, patriique penates
[d] Quamquam caede feras mentes, animoſque tumentes
Frangunt; ſed [e] diro ferri revocantur amore,
Ductoriſque metu. Summi [f] tunc munera pili

Lae-

V a r i a e L e c t i o n e s.

a *juventus* A. b deeſt in Boh. c *diſtrahimus* P. 1. d *quamvis* V. 1. e *duro* P. 1. V. pr. f Sic 5. MSS. ceteri cum Edd. *tum.*

Georg. L. IV, 127. Nam idem recte quoque citat *fiens* ad XII. Aen. 359.

349 Justa] Triumphum poſt victoriam. *nam neque*; bonam reddit cauſſam, cur numina deeſſe non poſſint, quia non quaeritur regnum aut praeda meis armis. SCHOL.

349 Desunt] Mſc. *deerunt* non male BERSM. *Deerunt* habet MS. Puteanorum, quod haud dubiè rectius. Eſt enim ſperantis. GROT. ex Ed. ſec. Mutarunt quibus inſolita iſta ſynalaephe. IDEM. Ed. tert. *Deerunt* ſcribitur etiam in Voſſ. pr. ſec. quart. Oxon. pr. & Reg. antiquiore ac Bohurii MSS. omnino vere; quare ita quoque reponendum curavi. Monuerunt ex ſuis MSS. hoc etiam Modius Novant. LL. Ep. 80. & N. Heinſius ab Claudian. R. Proſ. L. II, 287. ubi plura, ut & in Epiſt. 262. ad Gronov. iidem Codd. ut & Voſſ. tert. & ſext. Witt. a m. pr. *neque*, & in ſequenti verſu *nam nec praeda m. neque* habent duo veterrimi Voſſiani quoque & Reg. pr. cum Oxon. pr. Hulſt. Meus & Voſſ. quart & Berſm. unus. *nec praeda meis nec.* Voſſ. quint. Reg. ſec. & Amſtel. *neque praeda m. nec.* atque ita Aſcenſius & Micyllus ediderunt. Alterutro certe loco *nec* eſt ſcribendum, & MSS. antiquiores ſequi malim. vſ. 53.

Sed neque in Arctoo ſedem tibi legeris orbe
Nec polus &c.

Conſule ſagaciſſimum R. Bentlej. ad Horat. L. III. O. II. 43.

Mellior nec te feriam neque intra
Clauſtra tenebo.

Lib. tamen II, 283. ſcripti conſtanter habent

Nunc neque Pompeji Brutum, neque Caeſaris hoſtem,

ſed quaedam Editiones uno loco *nec.* Nec dubito, quin etiam aliis in locis. perparvi ſane refert.

351 Detrahimus] Detrahere volumus. *paratae.* Bene quia non reſiſtit Pompejo. SCHOL.

356 Metu] Dum timent Caeſarem, bellum recuſare non audent. IDEM.

356 Summi tum munera pili Laelius] Centurionis Primipili oratio, qua Caeſari à ſe omnem operam & ſtudium pollicetur. Accommodata eſt huic generi, audax, importuna, glorioſa, impia. Et infamatur obnoxia Caeſari militum ad omne nefas obedientia. CAMERAR.

358 Servati civis] His quidem, qui civem ſervaſſent, corona de querceis ramis dabatur. Hoc Tullius in Piſone tetigit dicens. *Mihique* (Voſſ. pr. *Quintus*) *Gellius, qui propter te ſedet, civicam coronam decrevit.* SCHOL. Vitioſe in Voſſ. pr. *qui prope reſides &c.* Ciceronis cap. 3. verba ſunt. *Mihi hic vir clariſſimus, qui propter te ſedet, L. Gellius, his audientibus, civicam coronam deberi à republica dixit.*

360 Fas est v. e. voces] Ita correximus ex Mſc. cum in aliis omnibus legeretur; *jus eſt veras expromere cauſas.* unum tamen Mſc. habebat *jus eſt.*

Digitized by Google

Laelius, emeritique [a] gerens inſignia doni,
Servati civis referentem praemia quercum;
[b] Si licet, exclamat, Romani [c] maxime [d] rector
Nominis, & fas eſt veras expromere voces;
[e] Quod tam lenta tuas tenuit patientia vires,
Conquerimur. deeratne tibi fiducia noſtri?
Dum movet haec calidus ſpirantia corpora ſanguis,
Et dum pila valent [f] fortes torquere lacerti,
Degenerem patiêre togam, regnumque Senatus?
Uſque adeo miſerum eſt civili vincere bello?
Duc age per Scythiae populos, per inhoſpita Syrtis
Litora, per calidas Libyae ſitientis harenas.
Haec manus, ut victum poſt terga relinqueret orbem,
Oceani [g] tumidas [h] remo compeſcuit undas;
Fregit & Arctoo ſpumantem vertice Rhenum.

Juſ-

VARIAE LECTIONES.

a *ferens* p. 2. b *ſcilicet* P. 5. B. 1. Voſſ. 3. Reg. 2. H. W. A. c *o maxime* M. d *ductor* B. 1. A. e *quid* H. f *validi* Marp. g *totiens* Edd. Br. Med. h *remis* Marp.

eſt. BERSM. Sic Lib. IX, 244. *Fas mihi nec liceat*. Statius L. VIII. Theb. 90.

Si licet, & ſanctis hic ora reſolvere fas eſt
Manibus.

Nota eſt formula *ſi fas eſt*. At vero in omnibus noſtris, praeter unum & alterum, ſcribitur *jus*. in 2 vetuſtiſſimis Voſſ. additur Gloſſa *& ſi jam fas eſt*. ſupra Reg. antiquiorem erat ſcriptum *fas*. *Jus* ego non temere damnem. Gellius Lib. I. c. 3. *Contra jus & contra quam licet*. Lib. V, 288. ait noſter

Nec fas nec vincula juris Hoc audere vetant.

Sil. Ital. L. VIII, 40.

Haud, inquit, tua jus nobis praecepta morari.
Sit fas, ſit tantum &c.

360 VOCES] *Cauſſas* ediderant Rom. Parm. Ald. Col. Steph. Gryph. & Pulm. Ceteri recte eum MSS. *voces*. pro *expromere* Voſſ. pr. *depromere*. *exprimere* Hulſt. Virgil. Lib. II. Aen. 280.

- - - - - moeſtas expromere voces.
O lux Dardaniae ſpes o fidiſſima Teucrum,
Quae tantae tenuere morae.

Statius L. II. Theb. 101.

Has viſus fatorum expromere voces.

Expromere arcana noſter L. VIII, 280.

363 DUM MOVET HIC CALIDUS SPIRANTIA CORPORA SANGUIS] Ex Empedoclis ſententia, quam & Virgilius ſequitur:

- - - & vitam multo cum ſanguine fudit.

Et alibi;

Una eademque via ſanguiſque animuſque ſequuntur.

GROT. ex Ed. tert. *Haec calidus* Pulm. & Voſſiani omnes, Reg. pr. Oxon. pr. Witt. Hulſt. & Meus: veriſſime, quare ita repoſui. nec aliter jam ediderant Veneti, Taberius, Sulpit. Aſcenſ. Verell. Mic. Stephan. & Hortenſ. δεικτικῶς ad reliquos milites, quorum nomine loquebatur, vel ad ſe ipſum. v. vſ. 369. Lib. II, 357.

Fervidus haec iterum circa praecordia ſanguis
Incaluit; ubi itidem in aliis, *hic*.

Virg. Aen. IV, 336.

Dum ſpiritus hos regat artus.

& Lib. II. Aen. 292. Ovid. Met. XII, 120. noſter L. III, 720. IV, 649. VII, 305. & alii millies. v. Paſſerat. ad Tibull. II, 6, 7.

368 LIBYAE] *Libyae* Mſſ. duo. alii *Libyes*. BERSMANN. *Libyes* ex meis ſcripti habent quatuor eum Ed. Rom. Parm. Ald. Steph. Gryph. Hortenſ. &c. atque ita paſſim Graeca terminatione inflectere hanc vocem patet ex VI. 206, 255. IV, 606. IX, 370, 624. &c. aliiſque locis, ubi nunc vulgo

Juſſa ſequi tam poſſe mihi, quam velle neceſſe eſt.
Nec ᵃ civis meus eſt, in quem tua claſſica Caeſar
Audiero. per ſigna decem felicia ᵇ caſtris,
Perque tuos juro quocumque ex hoſte trimphos;
Pectore ſi fratris gladium, juguloque parentis
Condere me jubeas, plenaeque in viſcera ᶜ partu
Conjugis, invita peragam tamen omnia dextra.

Si

Variae Lectiones.

a *meus eſt civis* Ed. Ven. Br. Med. b *dextris* Voſſ. tert. pro var. lect. c *partus* Reg. ſec. H.

vulgo Latina declinatione circumfertur. Hic tamen cum plurimis Codd. malim quoque *Libyae* ob nimiam repetitionem litterae *ſ*. *Harenas* autem ſcripſi paſſim pro *arenas* motus auctoritate Mſſtorum.

368 Sitientis] Egentis aqua: unde Libya dicitur, quaſi Lipſia i. e. egens pluviae. SCHOLIAST.

371 Vertice arctoo] In Septentrione. Virgil. *Hic vertex nobis ſemper ſublimis*. Vel legas, *vortice*, id eſt, aquae volubilitate, quae ſe ipſam abſorbet. SULPIT. Vortice. Ob impetuoſum, violentumque ejus curſum, qui ubi maximè vorticoſus eſt, circa originem ſuam, nullis navigiis navigabilis eſt. Germaniam praeliis vicit, at non bellis, adeò ut Romanis illa quietem ſueverit divendere, id quod heroico carmine eruditè teſtatur Claudianus, Panegyri prima in laudes Stiliconis. Accepta enim pecunia pacem addicebant Romanis, quum inquit.

Illi terribiles, quibus otia vendere ſemper
Mos erat & foeda requiem mercede paciſci,
Natis obſidibus pacem tam ſupplice vultu
Captivoque rogant.

Sunt qui legunt, *vortice*, *vertice Arctoo*, eadem figura, & forma loquendi, qua poeta dixit.

Hic vertex nobis ſemper ſublimis.

Sed ubi Oceanum intrat ſuis oſtiis, parum ſpumat, ſed lentior labitur, & parum violentus. HORTENS. Alii *vertice*, ut polus ſignificetur Arcticus. Male. eſt autem Rhenus vorticoſus, ſeu vertiroſus; h. e. contortam in ſe habet aquam ac impetu quodam ruit, praecipue ubi oritur. BERSM. Ego vero vix putem, verticem ſeu contorſionem aquae recte poſſe dici Arctoum; quia fluvius, in quo illi vertices ſunt, eſt ſeptentrionalis. Quare malim cum Scholiaſte, qui exponit, *ſeptentrionali climate, ſub quo Gallia eſt conſtituta*, intelligere plagam ſeptentrionalem, unde oritur & cum impetu ſpumoſus labitur Rhenus. Nam quae hic Hortenſius de Oſtiis Rheni ad Oceanum dicit, nihili ſunt. Paſſim autem, ut de omni ſummitate, ſic de ſuperiore juxta veterum opinionem mundi plaga ſumitur *vertex*. ut in L citato à viris doctis Virgilii L. I. Georg. 242. adde L. 2. G. 313. Aen. I, 229. Valer. Flacc. L. III, 487. Stat. Theb. III, 218. & ſaepe. Si Lucanus aquarum contorſionem intellexiſſet, ſcripſiſſet clarius & elegantius.

Fregit & Arctoum ſpumanti vertice Rhenum.

Sed vel ne ſic quidem *vertice* in *vortice* mutari contra Mſſtos tantum non omnes & Edd. veteres neceſſe eſſet. Nam ſive ſummitatem, ſeu volubilitatem aquae, flammae, vel fumi &c. deſcribant auctores, utrumque per *verticem* tamquam à *vertendo* declinatum expreſſerunt. *vorticis* priſca orthographia a recentioribus ubique eſt intruſa, quam ego olim quoque praeferebam ad Obſeq. c. 112. Sed male. Vide Pierium Valerian. ad Virgil. Georg. L. III, 241. & quos laudat Doctiſſ. Drakenburg. ad Silium Ital. L. III, 475. loco valde appoſito.

Corpora multa virum ſpumanti vertice torquens
Immerſit &c.

Atque ita in MSS. & Edd. antiquis apud noſtrum ubique ſcriptum eſt, quod in quibusdam locis, non in omnibus etiam mutatum à correctoribus. Sic L. I, 546. III, 631. IV, 100, 460. VIII, 374. & alibi.

372 Jussa sequi] Senſus eſt: *Neceſſe eſt mihi parere tibi, quia volo, & velle cogor.* Cogi autem eum melius intelligimus ab amore, quàm quòd ſit hoſtis judicatus: quippe Caeſar habuit milites amantiſſimos ſui, & ad omnia facinora peragenda paratos, ut hunc ipſum, Scaevam & Acilium. SULPIT. Antonius Sabellicus, (Syll. II. Annot. in Plin. T. I. Fac. Crit. p. 182.) hunc locum ita legit.

Juſſa ſequi, tam velle mihi, quàm poſſe neceſſe eſt.

Nam volunt, inquit, homines, quae obire non poſ-

Digitized by Google

Si ſpoliare Deos, ignemque inmittere templis,
Numina miſcebit caſtrenſis flamma Monetae:
Caſtra ſuper Tuſci [a] ſi ponere Tibridis undas,
[b] Heſperios audax veniam metator in agros.
Tu quoſcumque voles in planum effundere muros,
His aries actus [c] diſperget ſaxa lacertis:
Illa licet, [d] penitus tolli quam juſſeris urbem,

Ro-

VARIAE LECTIONES.

a *me* O. b *Heſperidos* Reg. pr. c *diſperdet* B. 1. *diſpergit* Ed. Ven. d *tolli penitus* Ed. Ven. Br. Med.

poſſunt. Sed multò plura ſunt, quae quia homines poſſint, velle debent, praeſertim ſi honeſta ſint. Badius, *τὸ tam*, connectit, tum cum neceſſe, tum cum poſſe: & ſequente loco pro tantum exponit. Sed nullus ſenſus dicitur. Unde ego lubens Sabellico ſubſcribam, donec melius quid invenero. GLAREAN. Obſcurior eſt ſenſus. Neceſſe eſt, inquit, mihi ſequi velle, pro virili parte mea, quo duxeris. Vel: neceſſe eſt, me poſſe, quod juſſeris, cum velim. Vel: tam eſt, ut poſſim, hoc eſt, ita poteſtas adeſt ſequi te, quam neceſſitas imponitur, ut velim. Neceſſitatem autem dicit vel ducis reverentiae & ſacramenti, vel obviam eundi periculis impendentibus, vel etiam addictae voluntatis Caeſari &c. CAMERAR. *Tam velle mihi, quam poſſe neceſſe.* Ita in pleriſque libris legitur: nos ſecuti ſumus fidem duorum Mſc. & aliquot editorum exempl. Neceſſe, inquit, mihi eſt tibi parêre, quia utile eſſet, ſi tantum poſſem, quantum vellem, ſequi tua juſſa. BERSM. Mire vexatus hic locus eſt, ut patet ex variis interpretum expoſitionibus. Sabellici vero lectionem ſoli confirmant unus Pulm. & duo Berſm. Omnes mei priſcum retinent verborum ordinem: niſi quod in Marp. ſcribatur: *Juſſa mihi tam poſſe ſequi q. v. n. e.* quod eodem redit. Ejus tamen conjecturam praeter Glareanum receperunt quoque in textum Colinaeus, Stephanus, Gryphius, & nuper Anglus editor Maittaire, ſecutus ſcilicet in omnibus Editionem Haeredum Gryphii. Non itaque ſic legitur in pleriſque libris, ut putat Berſmannus, ſed tantum in illis, quos dixi. Ego quoque nihil muto; placetque ſola Camerarii expoſitio ſecunda. *Neceſſe eſt, me poſſe, quod juſſeris, cum velim.* Quod ex tota hac oratione videtur patere. Jactat enim Laelius, nihil eſſe, quod ſibi ceteriſque Caeſaris militibus obſtare, & reſiſtere poſſit; & quod illi, quidquid modo velint, etiam efficiant, quod probat ſubjugatione Oceani & Rheni. *Sequi* igitur eſt exſequi ſimpl. pro compoſ. Neceſſe eſt mihi poſſe tam exſequi tua juſſa, quam velle, cum nihil me vincere, aut deterrere, ſed omnia mihi ſuccumbere debent. Quare ne deſit tibi, o Caeſar, fiducia noſtri, ut dixit vſ. 362.

374 SIGNA DECEM FELICIA CASTRIS] Sulpitius, Aſcenſius, Hortenſius aliique jungunt *decem ſigna* i. e. per 10 aquilas, quas totidem ſequebantur legiones. & *felicia caſtris* exponunt pro *in caſtris*, in exercitu. Verum quis ita loqueretur, & quid refert, per quot ſigna juret? Quare rectius multo Omnibonus expoſuit *bellis decem*, & Scholiaſtes; *Quia per decem annos pugnatum eſt contra Gallos.* Jurat enim Laelius per ſigna, quae per decem expeditiones annuas ſemper felicia fuerant. Neſciverunt ſcilicet interpretes, *caſtra* aliquando ſumi pro ipſis expeditionibus, *campagnes*. At tu vide Doct. Broukhuſ. ad Propertii L. II. El. 6, 15.

Quod mea ſi tenerae comitarent caſtra puellae.

Adde Cicer. O. 2. Catil. c. 10. in fine

378 INVITA] Etiam nolente. Bene dixit *invita*, ut non timore Caeſaris hoc faciat, ſed affectu. SCHOL.

380 NUMINA] Pro numinum ſimulacris *caſtrenſis Monetae*. Militaris Junonis. Dicitur Moneta, eo quod monuit Romanos dormientes per anſerem de adventu Gallorum, ne Capitolium introirent. IDEM.

381 CASTRA] Alii *ſigna*. Nos ſecuti ſumus fidem duorum Mſc. & exempl. impreſſ. duorum. BERSM. Recte hanc vocem revocaverat Berſmannus, *ſigna* eſt in Ed. Rom. Parm. Pariſ. a. 1512. Ald. Col. Gryphiique & aliis. ſed ſcripti mei conſtanter *caſtra*; & huc convenit melius *τὸ metator*. quam *ſignis*. Frequenter has voces eſſe commutatas, plus ſemel videbimus deinceps. Quid autem notius hac phraſi *caſtra ponere*?

387 ELATASQUE ALTE QUAECUMQUE AD BELLA VOCARET PROMISERE MANUS] *Χειροτονία* militaris. GROT. ex Ed. Tert. Celeberrimus J. G. Graevius putat legendum eſſe neglectione, de qua

Roma ſit. His [a] cunctae ſimul aſſenſère cohortes,
Elataſque [b] alte, quaecumque ad bella [c] vocaret,
Promiſère manus: it tantus [d] in aethera clamor,
Quantus, piniferae Boreas cum Thracius Oſſae
Rupibus incubuit, curvato robore preſſae
Fit [e] ſonus, [f] aut rurſus redeuntis in [g] aethera ſilvae.

Cae-

VARIAE LECTIONES.

a *junctae* p. t. *Hiſque ſimul cunctae* p. t. *Hic* Boh. b *altas* Reg. Sec. *altae* alii. c *vocaris* Ed. Ven. d vulgo *ad.* e *ſonitus* r. p. t. f *&* M. g *aera* Marp.

tamen nihil monet, Synalephae *Elata manu* ad Ciceronis Orat. de lege Agrar. contra Servil. Rullum c. 36. & *promittere* manus hic eſſe locutionem nihili exiſtimat. Sed pace tanti viri manium dictum ſit, perquam male: Nam praeterquam quod omnes Codd. habeant *Flatas manus*, eodem modo etiam locum laudat Servius ad Virgil. L. XII. Aen. 258.

Tum vero augurium Rutuli clamore ſalutant,
Expediuntque manus.

Immo Statius aperte hunc locum imitatus canit Lib. III. Theb. 352.

- - - dejecti trepidas ſine mente ſine ira
Promiſere manus.

Idem ergo eſt ac promittere operam ſuam, polliceri, ſe manus praebituros, qua locutione utitur noſter L. V, 558. V. & Claudian. in Rufin I, 118. Deinde pro *ad aethera*, reſcripſi *in aethera* auctoritate Veterrimi Cod. Voſſiani, Hulſt. Mei, & unius Berſm. Ingratiſſima foret repetitio ꝧ *ad*, *ad bella ad aethera. it in aethera.* ut ſtatim *redit in aethera.*

389 PINIFERAE] Editiones Berſmanni & Grotii habent *Piniferi Oſſae*, an ex Mſtis, tacent uterque: quod cum ſit contra morem Berſmanni, putem, hoc loco vitium eſſe typographicum, nec à Grotio eſſe deprehenſum, quia ſanus videtur locus. Quoniam Poëtae ſolent Adjectivum Maſculini generis jungere nominibûs montium femininis, ſubſtantivum *Mons* ſcilicet ſubintelligentes. De qua re latius ad Lib. III, 177. *Herculeum Oeten.* Verum omnes ad unum Codd. habent *piniferae*, vel *nubiferae*, ut eſt in Voſſiano primo, Wittiano, Meo, & pro var. Lect. in Voſſ. ſecundo. melius eſt *piniferae*, cum nubes hic nihil ad rem faciant, ſed pinus. Quomodo paſſim à Poëtis deſcribuntur montes. inf. L. II, 431. Virgil. Aen. L. X, 708. Seneca Agam. 337. Statius Lib. VII. Theb. 272. Adde La Cerdam ad Virgil. Ecl. X, 14. N. Heinſium ad Epiſt. III. Sabini 41. pro maſculino genere facit, quod in MS. Hulſii ſit *nubiferi.*

389 THRACIUS] Quod illic eſt violentiſſimus. *Oſſa* mons Thraciae. SCHOL.

390 ROBORE] Mſc. *pondere.* arbores Boreae impulſu curvatas innuit συνεκδοχικῶς. BERSM.

391 REDEUNTIS] i. e. cum iterum arbores, quae preſſae, & vi ventorum uſque in aërem ſic curvatae fuerunt, revert[illegible]ur in aëra. SCHOL.

391 AETHERA] *Aethere* Mſc. Mendoſe. ramos intelligit ſurſum redeuntes, remittente flatu venti. BERSM.

395 EVOCAT ET ROMAM MOTIS PET.] Sequitur catalogus evocatarum copiarum a praeſidiis Gallicis. Qui locus eſt mentione diverſorum locorum atque populorum diſtinctus, & exornatus.

Lemanus lacus, quem Rhodanus tranſit. *Genfer Zee.*

Vogeſi Ripam Moſae. Vel potius *rupem* legendum, montes Lotaringiae.

Lingones vel *Lingonas* potius.

Iſara Narbonenſis provinciae fl. in Rhodanum erumpens. *Langers* itemque Atax, ſed hic vicinior Aquitaniae, ex Pyreneis montibus defluens.

Rhutani Aquitanici populi.

Varus Alpinus fl.

Monaecus portus Liguriae, Herculi ſacer. *Umb. Genua.*

Circius peculiaris Galliae ventus.

Oceanus Galliae aeſtuoſus eſt.

Nemetis. Alii *Menetis.* Alii *Nanetis*, ſed quaerendum de veritate vocabuli: Nam populum hunc commemorare Aquitanicum videtur de mentione ſinus Tarbelici.

Santonis, ut videtur, patronymica forma Santonum terra, Ligeri vicina, Aquitanica & ipſa.

Bituriges duobus in locis Galliae memorantur in Aquitania, Vibiſci, Burdegalenſis, & Cubi Burges.

Axó-

Caeſar ut acceptum tam prono milite bellum,
Fataque ferre videt, ne quo [a] languore moretur
Fortunam, ſparſas per Gallica rura cohortes
Evocat, & Romam motis petit undique ſignis.
Deſeruêre cavo tentoria fixa Lemanno,
Caſtraque, quae Vogeſi curvam ſuper ardua rupem,

Pu-

VARIAE LECTIONES.

a *langore* MSS. quatuor.

Axones, Leuci, Rhemi, Belgicae, Picardi. Alii tamen non *Axones* ſed *Sueſſones* legunt.
Sequani, Belgae. *Burgund.*
Belgae Brabantini.
Arverni Aquitanici.
Nervii Brabantini.
Vangiones ad Rhenum, *Worms*, ſicut & Batavi. *Holand.*
Cinga, Rhodanus, Araris } fluvii.
Gebenna mons.
Treviros ad Moſam.
Liger à fluvio Ligeri. Sicenum legunt. *Orliens.*
Teutates. Aeſus, Taraenis, Numina Gallica, quibus humanas victimas immolarunt. CAMERAR.

396 LEMANNO] Lacus Galliae prope Liguriam civitatem. SCHOL. Scripſi *Lemanno* auctoribus Mſtis pleriſque & antiquis Edd. non *Lemano*, ut vulgo. cum duplici *nn* hic & ubique legendum eſſe, patet quoque ex Servio, qui male hunc lacum fluvium dicens *Alemannos* hinc denominatos cenſet ad Virgilii Georg. Lib. IV, 278. Vide & ad vſ. 427. Nec aliter ſcribitur in emendatis aliorum Auctorum, Melae, Plinii &c. editionibus. In Mſto Leidenſi Vibii Sequeſtris *Lemannus Galliae*, non *Lemanus*.

397 CASTRAQUE VOGESI &c.] *Super ardua Vogeſi* legendum eſt, non *ſuper ripam*. *Vogeſus* enim eſt mons in finibus Lingonum. Nam Caeſar in commentariis dicit *Mopſa flumen de monte Vogeſo prodiit*. *Curvam ripam* propter Mopſam, qui eſt in finibus Lingonum, quos victi Elvetii a Caeſare profugerant. OMNIBONUS. Referunt omnes *ripam* ad Mopſam fluvium, qui ex Vogeſo monte labitur, cum nulla interim fluminis fiat mentio. Dic, rogo, non multo melius ſit, *curvam rupem* legere, ut mons declivus, & rupibus praeditus intelligatur? Jam quod loco non multum diverſo legunt: *cohibebant Lingones armis*: ſi attentius ſpectes id verbum, ſine recto caſu eſt. Quare vide, ne *cohibentia* ſit verior lectio, ut ad ſigna referatur. ANT. SABELLICUS Syll. 2. Ann. in Plin. T. 1. Theſ. Crit. p. 182. *Caſtraque quae Vogeſi*. Deſeruere caſtra, quae exiſtentia ardua i. e. in altum erecta, ſuper curvam ripam Vogeſi montis, habentis prope ſe ripam Moſae, ſeu ut alii ſcribunt, *Mopſae*, fluvii in finibus Lingonum, cohibebant Lingones populos; aut Lingones populi illi in provincia Lugdunenſi inter Celtas vicini Heduis & Sequanis pugnaces i. bellicoſi cohibebant i. arcebant, ne ultra progrederentur armis pictis i. picturatis, & inſignibus decoratis. Eſt autem dubium, an caſtra cohibuerint Lingonas, an Lingones caſtra, eſſet quidem ad laudem militum, ſi ipſi cohiberent Lingones, & ita dicit Sulpitius *Lingones populis*: verum ego putem aut *Lingonas* ſcribendum eſſe, aut ſenſum eſſe, quod Lingones ipſi cohibuerint caſtra Romanorum. Accuſativus enim tertiae in *as* corripitur; in *es* aut *is* producitur. Sed Nominativi & Vocativi eorum, quae *as* in Accuſativo habere poſſunt, habent *es* commune. ASCENSIUS. Haec duo carmina oſtendit Antonius Sabellicus mendoſè legi, legitque *Caſtraque Vogeſi*, & in ſequenti. *Cohibentia Lingonas*. Caeterum in omnibus Caeſaris codicibus, quos mihi videre licuit. libro IV. c. 10. de bello Gallico legitur, *Moſegi*, non *Vogeſi*, ut codices habent Lucani. Et videtur etiam verior lectio. Nam hoc montis nomen Gallicae linguae puto, & à Romanis corruptum. Moſeci eſt enim Moſae angulus, ſive montis pars, unde ejus profluunt fontes. Quod Caeſar in Latinam ac molliorem formam redigens, ut in pleriſque aliis Gallicis vocibus fecit, *Voſegum* vocavit. Poſtera inde aetas, etymon nominis ignorans *Vogeſum* dixit. Itaque media producta eſt, lege barbarorum nominum, Latino more inclinatorum. Primùm poëta ſua authoritate produxit, etiamſi poſteri corripuerint primam de Moſa, quam ego malim producere. Quod verò Sulpitius dixit Lemannum lacum eſſe, per quem Rhodanus Ararim deferens labitur, rectè à Badio reprachenſum

eſt,

Pugnaces pictis cohibebant Lingonas armis.
Hi vada liquerunt Iſarae, qui gurgite ductus
Per tam multa ſuo, famae majoris in amnem
Lapſus, ad aequoreas nomen non pertulit undas.

Sol-

eſt, ut propriè dictum. Invertit enim Sulpitius Plinii verba, quae habentur libro III. capite 4. Sed ea inverſio fecit falſum ſenſum, quod eò libentius notare placuit, ut cautiùs authores allegare conſueſcamus. Nondum enim fert Ararim Rhodanus, quum per lacum Lemannum labitur. Quod vero ſubnectit Sulpitius, Lemannum lacum Helvetios à Gallis dividere, ſecutus eſt vulgi opinionem, qui putant, Helvetios eſſe Germanicam gentem, cùm ſint Galliſſimi Galli: nec hodie priſcae Galliae aliud eſt tam magnificum faſtigium, atque ſunt Helvetii, lingua Celtarum vetere, moribus, libertate, ac populari dominio. Alemanniam autem certum eſt vocabulum tum Germanicum, tum Gallicum eſſe, *Allerleyman*, *Allerley zamen geleſen volck*, quos Galli hodie Romana utentes lingua, Alemanos ita vocarunt, ut calendarium almanach. Porrò ſuper haec poëtae loca commentatores multa adferunt meritò reprachendenda, ſed nos ea obiter, ac modeſtè attingemus. Sulpitius enim Ruthenorum civitatem unam ex Allobrogibus facit, quod nemo (ut puto) memoriae prodidit, quum Ruthenorum civitas, hodie Rhodes dicta, ab Allobrogibus plus mille ſtadiis diſtet. Idem Sulpitius Varum flumen ex Alpium monte Cemeno profluere dicit, cùm Vari fontes à Cemeno monte abſint, plus quatuor M. ſtadiorum. Ab Alpibus quidem fluit Varus non tamen ex Cemeno monte. Porrò Badius de Iſara ait, qui ſolus nomen ſervat, cùm poëta dicat, eum nomen perdere, ob famae majoris amnem, nempe Rhodanum, in quem influit. GLAREAN. & ad Caeſ. L. IV. B. G. c. 10. *Vogeſus*, ſive *Moſegus* rectius, qui & *Voſecus* à nonnullis appellatur, in finibus Lingonum, unde Moſae fontes decurrunt, haud procul à fonte Macronae fluminis. *Vocetus* Tacito in Helvetiis eſt, ad cujus montis radicem vetus oppidum Vindoniſſa fuit, poſteris temporibus ab Alemannis ita vaſtata Rhenum tranſgreſſis, ut ne veſtigia quidem ejus extent, praeter nomiſmata antiquitatis monumenta, quae illic effodiuntur. HORTENS. *Ripam*, alii *rupem*: ad Vogeſum montem referentes: ſed rectius eſt *ripam*; ut Moſa indicetur fluvius, ex illo profluens. Pro *Lingonas* Mſc. duo *Lingones*: minus recte: tertium *Ligones*. BERSM. *Rupem*, non *ripam*. Mons enim Vogeſus, & in monte caſtra. Vide Tacitum Hiſtoriarum primo. *Rupem* autem pro monte dici frequens Poetis. GROT. Mire, ut videmus, hic locus crucem figit interpretibus, qui tamen ſanus nunc & clarus eſt. Et primum, nam Omnibonum nihil moror, merito offendit Sabellicum verbum *cohibebas* ſine caſu recto; ejus enim tempore vulgo legebatur *Caſtraque Vogeſi*. Sed recte *quae* addiderunt jam Sulpitius & deinde reliqui, quod Glareanus male rurſus delendum putat. Agnoſcunt eam vocem Ed. Parmenſis & omnes ſcripti praeter Amſtel. & Meum. Male vero Glareanus & Hortenſius malunt *Moſegi*. nam praeterquam quod codices hic nihil mutent, ubique appellatur *Vogeſus*, vel, uti variant MSS. in Caeſare, *Voſegus*. ubi rectius idem Glareanus & vid. Daviſius. atque ita hic edidit R. Stephanus. Certe apud Plinium Lib. XVI. c. 39. *In Gallia Jura ac monte Vogeſo*, monet Dalechampius in Chiflet. Cod. eſſe *Voſogo*. in Silio Italico quoque Lib. IV. vſ. 213. nomen militis Galli habetur ex emendatione Heinſii *Vogeſus*. vel *Veſegus*. in Regio primo hic eſt *Voceſi*. Jam vero cum conſtet, *Vogeſum* ſive *Voſegum* eſſe montem, non vero fluvium, valere non poſſe puto *Ripa Vogeſi*. quod tamen vetuſtiſſimos quoſque obſedit Codices, unde deceptus Scholiaſtes putavit, tam eſſe flumen, quam montem. Ait enim ad haec verba. *Ordo eſt, & caſtra deſeruere Romani, quae ardua ſuper curvam Vogeſi ripam poſita cohibent Lingonas pugnaces pictis armis. Vogeſus mons ejusdem civitatis cum flumine.* Nam quod alii exponunt: *ripa Vogeſi* eſt ripa Moſae juxta Vogeſum, velim talis locutionis mihi dari exemplum. Praeterea caſtra non poſſunt dici *ardua ſuper ripam*, ſed *ſuper rupem*. Quare vel contra pleroſque ſcriptos cum aliis viris doctis etiam edendum curavi *rupem*. quam lectionem tamen juvant Regius recentior, & Amſtel. ac Edd. Romana, Parm. Colinaei, Steph. & Gryphii; vide etiam 434, 435. Mira vero pertinacia omnes ſcripti *Lingones* vel *Ligones* habent, uti & editi praeter Steph. Gryph. Pulm. Berſm. & Grot. Edd. quod veteribus interpretibus dubium quoque creavit. Unde Aſcenſius bene ſcribi juſſit *Lingonas*, & ita ſaepius in noſtro & aliis peccatum eſſe videbimus L. IV, 593. VII, 145. IX, 659. niſi malis, accuſativos tantum in *as* terminari nominum eorum, quae vere Graeca ſunt: quod non putem. Denique monet Cl. Burmannus in nonnullis Mſtis ab Heinſio inſpectis eſſe *prohibebant* ad Val. Flacc. L. I, 594. *Cum jam prohibere frequentum Ora nequit.* Idque perinde eſſe ibidem docet. Atque ita arbitror, nihil obſcuri in hoc loco reliquum eſſe. Dicit enim clare Lucanus. Evocati deſeruere caſtra,

Solvuntur flavi longa ſtatione Ruteni:
Mitis Atax [a] Latias gaudet non ferre carinas,
Finis & Heſperiae promoto limite Varus:
[b] Quaque ſub Herculeo ſacratus nomine portus

Ut-

VARIAE LECTIONES.

a *gaudet* L. N. b *qua ſuper* H.

ſtra, quae ardua i. e. ſublime poſita ſuper incurvam rupem montis Vogeſi Lingonas pictis armis pugnaces cohibebant, ſeu ab excurſionibus prohibebant.

400 PER TAM MULTA] Scilicet *ſpatia*, *loca*, ut recte ſupplet Scholiaſtes. pro eo noſter L. VII, 420. *Multum terrae ſpatium* dixit. Quare cave, quid mutes, ut mihi prius videbatur. *Multa* poſuit, ut Graeci τὴν πολλὴν, & τὴν πολλὴν τῆς γῆς. Herodot. L. I. c. 30. ubi V. Cel. J. Gronovium. Joſeph. L. X. Ant. Jud. p. 538. Ed. Lugd. Adde H. Stephanum in Theſauro. Immo & ſic Latini, *omnia*, *cuncta* dicunt pro omnibus locis. Conſule Clar. Burmann. ad Valer. Flacc. L. II, 582.

- - - - *Vigili ſimul omnia ludo*
Feſta vident.

402 RUTENI] Al. *Suevi* propter epitheton. *Flavi*. HORTENS. ut L. II, 51.

Fundat ab extremo flavos Aquilone Suevos
Albis.

Claudian. L. I. in Eutrop. 380. *flavis ſignabat jura Suevis.* *Flavas* vero *comas* non tantum Germanis, ſed & omnibus fere ſeptentrionalibus populis dant poëtae: de Getis Claudian. L. IV. Conſul. Hon. 54. *Flava agmina* in Feſcenninis vſ. 113. *flavos vincere Sarmatas.* in Eutrop. II, 112 *flavos Gelonos.* noſter L. III, 78. *flavis Britannis.* & paſſim alii Auctores. Conſule Lypſium ad Tacit. de Mor: Germ. c. 4. Lindenbrog. ad Amm. Marcell. L. XV. c. 12. Qui autem illi alii ſint, neſcio. ſed non multum curo, falſa enim eſt lectio. cum *Suevi* ſint Germaniae populi, noſter vero hic Galliae gentes adhuc deſcribat. Recte igitur *Rutheni* Narbonenſis Galliae populi, à flavis crinibus dicti, ſeu potius *Ruteni*, ut eſt in omnibus ſcriptis & Edd. antiquis. alii *Rhuteni*. Graecis Ῥουτανοὶ, Ῥουτηνοὶ & Ῥουθηνοὶ; *Ruteni* Plinio L. III, 9. IV, 19. V. Ortelium in Theſ. Geogr. & Voſſium ad Caeſarem L. VII. B. G. c. 7. *praeſidia in Ruthenis provincialibus conſtituit.* *Ruteni* cujuſdam mentio eſt etiam apud Sueton. in Tiber. c. 19. ſed malim ego quoque, cum ibi de Germanis agatur, *Ruterum* vel *Bructerum* ſcribere cum Torrentio & Voſſio ad Velej. L. II. c. 105. At corruptum eſt hoc nomen in Vibio Sequeſtri. *Atax è Pyrenaeo circa Narbonam &c.* pro *in Pyrenaeo* in Miſtis, etiam Leidenſi à me collato, *Phitenorum.* lege *Rhutenorum.* ſic *Alachis Megarenſium*, *Atheſis Veronenſium*, *Amaſenus Privernatium*, & centies Vibius iſte.

403 MITIS ATAX] *Arax* Mſc. duo male. eſt autem Atax Narbonenſis Provinciae fluvius è Pirenaeo monte digreſſus, cujus accolae ſunt Rutheni. BERSMANN. *Arax* etiam rec. Voſſ. & Ed. Elzev. 1651. *Arax* Marpurg. cum quo fluvio, & Caeſaris verbis L. I. B. G. c. 12. Atacem hic male confundit Omnibonus, ut jam monuit Aſcenſius. Ad vocem *mitis* adnotat Scholiaſtes haec. *Ideo mitis, quia numquam per illum navigavit claſſis Romana, ſed ſuorum, niſi dimicante Caeſare, aut mitis, quia lenis & mitis incedit, vel ideo mitis, quia per illum Romana claſſis navigavit tuta. Eſt fluvius Galliae.* Ex quibus rationibus mecum quisque facile videt, ſecundam eſſe ſolum veram; *quia lenis incedit*, & placidus nempe aeſtate. Quod docet Mela L. II. 5, 46. *Atax ex Pyrenaeo monte digreſſus, qua ſui fontis aquis venit, exiguus, vadusque eſt, & ingentis alioquin alvei tenens, niſi ubi Narbonem attingit, nuſquam navigabilis; ſed cum hibernis intumuit imbribus, uſque eo ſolitus inſurgere, ut ſe ipſa non capiat.* Ita *miteſcere freta* Ovid. Ep. VII, 179. *Mitior unda* Senecae Herc. Oet. 652. & de fluvio Ticino Silius L. IV, 85.

Vix credas labi: ripis tam mitis opacis &c.

XVII, 642 *Nec mitis Hiberus.* Claudian. III. Conſ. Honor. 123.

Eridanus blandoſque jubet miteſcere fluctus.

404 LIMITE] Ita ſcribendum, non, *milite.* Promoto limite, eſt, prolatis Italiae finibus; quae olim anguſtior. GROT. Ed. pr Lectionem hanc ex conjectura ſola à nobis poſitam confirmat idem MS. P. qui diſerte ſic habet. IDEM. Ed. ſec. Ita legendum, pro *milite*, quod ex conjectura monueramus, firmat is, quem dixi, manuſcriptus Puteanorum. Mutatio eadem ſaepe occurrit in Frontini libris. Rem ſic eſſe docet Strabo initio libri quinti. IDEM. Ed. tert. Omnes interpretes ante Grotium *promoto milite* ſumebant pro *procul amoto.* Sed veriſſima eſt Grotii correctio, quam fir-

mant

Urguet rupe cava pelagus: non [a] Corus in illum
Jus habet, aut Zephyrus: ſolus ſua litora turbat
Circius, [b] & tuta prohibet ſtatione [c] Monoeci.
Quaque jacet litus dubium, quod terra, fretumque
[d] Vindicat alternis vicibus, [e] cum funditur ingens
Oceanus, vel cum refugis ſe fluctibus aufert.
Ventus ab [f] extremo pelagus ſic axe volutet,

[a] De-

VARIAE LECTIONES.

a *Chorus* MSS plurimi, & ſic ſemper. b *&* abeſt ab A. c *Menethi* B. 1. V. tert. Marp. *Meneti* B. 1. V. 1. M. *Menea* V. pr. ſec. Reg. ſec. *Monethi* V. quint. *Menoeti* A. Ed. Rom. Parm. V. quart. *Menoeci* Reg. pr. Witt. Ed. Ven, proxime vero *Monechi* H. d *Vendicat* MSS. & Edd. qq. Witt. ſemper. e *conſunditur* V. tert. a m. 1. & ſext. f *externo* V. ſext. a m. 1.

mant duo Regii & Voſſianus primus, ubi alia manu pro varia lectione adpoſitum l. *milite*. In tertio recentiore manu *limite* mutatum eſt in *milite*. Voſſiani ſecundi gloſſae itidem *limite*. Optime. Hinc Vibius Sequeſter, qui ſaepe Lucanum ante oculos habuit, *Varus nunc Galliam dividit ante Rubicon.* vide hic vſ. 216. ſaepe hae voces ſunt commutatae. ſic L. IV, 740. in MSS. & Edd. quibusdam *abrupto milite* pro *limite*. Adde Meurſium de Funere p. 190. Comment. virorum dd. ad Frontini Strateg. L. I, 3, 10. Drakenburg. ad Silium Ital. L. V, 1. nos ad Obſequent. c. 107. ubi Lipſius in margine libri ſui pro *militum multum* legit olim; dein ita conjecit *in Circejis per pilam militum*. Ego adhuc haereo.

405 SUB NOMINE] *Numine* Mſc. Indicatur Herculis Monoeci portus Liguſticus. Virgilius 6. Aen.

Aggeribus ſocer Alpinis, atque arce Monoeci
Deſcendens. BERSM. *Numine* habent Pulm. 4. quinque Voſſiani, niſi quod in quarto ſupraſcriptum ſit *o*. & Marpurgenſis, ac quatuor Pulm. Codd. cum Aldo, & Hortenſio, ceteriſque Edd. ante Sulpitium. ut paſſim hae voces commutari ſolent: quod videri poteſt ex collectione Cl. Drakenburgii ad Silium Ital. L. XVI, 655.

- - - - - - ſub numine quorum
Gens Trojana ſumus.

ubi videtur doctiſſimus vir praeferre *numine*. Aliud ego cenſeo; cum dimidia MStorum pars *nomine* retineat, nec tantum portus ille ſacratus ſit Herculi, ſed etiam *portus Herculis Monoeci* nominatus, ut clare docet Servius ad citatum à viris doctis Virgilii locum vſ. 831. *Eſt portus Monoeci Herculis. Dictus autem μόνοικος, vel quod pulſis omnibus ibi ſolus habitavit, vel quod in ejus templo numquam aliquis Deorum illic ſimul colitur.* & hic Scholiaſtes, *portus Monoeci Herculis ſacrari ſub nomine*, eo ſenſu dicitur, quo apud Ciceronem Lib. II de Nat. Deor. c. 26. *Coelum Junonis nomine conſecrarunt Bacchi ſub nomine.* Ovid. L. IV. Metam. 522. *fraterno ſub nomine.* L. IX. Met. 557 infra L. V, 344. *Noſtro ſub nomine.* Multa de vario uſu τοῦ *ſub nomine* eruditiſſime diſputat Cl. Burmann. ad Ovidii Triſt. L. II, 551.

Idque tuo nuper ſcriptum ſub nomine Caeſar,
Et tibi ſacratum ſors mea rupit opus.

ubi eadem varietas. Vide eumdem quoque ad Valer. Flacc. L. III, 600. *Herculeo ſub nomine pendent.* Silius Ital. L. XIII, 400.

Sic ad Cymaeam, quae tum ſub nomine Phoebi
Antenoë tripodas ſacros antrumque tenebat.

ubi Heinſius etiam *numine* malebat.

406 URGUET] Facit enim anguſtias, ut venientis in artum maris aeſtuet magnitudo. SCHOLIAST.

408 MONOECI] Forte *Morari*. GROT. Vide variantes, ſed poſſet etiam conjici *manere*. Nihil muto contra MStos. *Statio Monoeci* eſt portus *Monoeci*, ut praeter alios Strabo Lib. II. p. 201. Ed. Par. ὁ δὲ τοῦ Μονοίκου λιμὴν ὅρμος ἐστιν, οὐ μεγάλαις, οὐδὲ πολλαῖς ναυσὶν, ἔχων ἱερὸν Ἡρακλέους Μονοίκου καλουμένου. Bene tamen Grotius, quod ad ſenſum attinet, qui varie ex his verbis acceptus eſt, quoniam caſu caret τὸ *prohibet*. Omnibonus ſubintelligit *pelagus*. Aſcenſius *ventos*; ſed tum melius dixiſſet *ſervat*, pro *turbat*: Sulpitius *nautas*, ita ut quidem brevem iis det ſtationem, non vero perpetuum portum. Rectius Beroaldus & Hortenſius ſine illa reſtrictione capiunt. Circius prohibet quoſcumque, ne illic habeant tutam ſtationem, ut alludat ad etymon *Monoeci*, qui ſolus illic habitare vult. idque aliquo modo confirmatur Strabonis loco. Sed ſi MSS. juva-

Digitized by Google

[a] Deſtituatque ferens: an ſidere mota ſecundo
[b] Tethyos [c] unda vagae lunaribus [d] aeſtuet [e] horis:
Flammiger an Titan, ut [f] alentes hauriat undas,
[g] Erigat Oceanum, fluctuſque ad ſidera [h] tollat,
Quaerite, quos agitat mundi labor: at mihi ſemper
Tu, quaecumque [i] moves tam crebros cauſſa meatus,
Ut ſuperi voluêre, late. [k] Tunc rura Nemetis

Variae Lectiones.

a *deſtituit* V. 1. b *Tethios* R. pr. Witt. *Thetyos* V. 1. H. *Taethidos* M. *Tethydos* Ed. Ven. *Thetyodos* Edd. Brix. Med 2. c *una* Edd. Ven. Br. *undivagae* V. 1. d *aeſtuat* MSS. 6. & Edd. qq. e *eris* Edd. pr. Med. f *halentis* R. pr. *alentis* W. g *Erigit* R. pr. h *tollit* R. pr. *ducat* Voſſ. pr. tert. Hulſt. Boh. non male. i *mones* B. 1. k *Tum* Voſſ. 3.

varent, mallem *tuti* vel *tota.* Vel ita poſſet capi, ut dicere voluiſſet Lucanus; Circium ventum in litus saevientem nautas prohibere à Monoeci portu, quae eſſet quidem tuta ſtatio, ſi ingredi in illum poſſent. Sed audiamus Silium, qui in ſcribendo Lucanum ante oculos habuit L. 1, 585.

Herculei ponto coepere exſiſtere colles,
Et nebuloſa jugis attollere ſaxa Monoeci.
Thracius hos Boreas ſcopulos in mutia regna
Solus habet, ſemperque rigens nunc litora pulſat;
Nunc ipſas alis plangit ſtridentibus Alpes. &c.

409 Litus] Oceanum dicit, qui cum augmentis lunae creſcit & minuitur. Ideo non habet certum litus. Nunc enim in ipſo litore eſt terra, nunc mare. SCHOL. Hunc autem & duos verſus ſequentes citat Servius ad Virgil. Aen. vii, 225. *refuſo Oceano.* dein quinque ſequentes ad Virgilii L. ii. Georg. 480.

- - - - qua vi maria alta tumeſcant
Objicibus ruptis, rurſusque in ſe ipſa reſidant.

ubi male etiam, ut hic MSS. & Editi quidam habent, circumfertur vulgo *aeſtuat.* Ceterum de fluxu & refluxu Oceani vide hic Commentatores, & ad Melam L. iii. c. 1. & La Cerdam ad d. l. Virgilii.

410 Vendicat] M. Sc. & aliquot impreſſi *Vindicat.* BERSM. Recte: ut latius videbimus ad L. v, 248.

412 Ventus ab] Notabilis hic Scholiaſtae locus eſt, qui totus ita exhibetur in Voſſianis primo & ſecundo Codd. De aeſtibus Oceani ſcire volentibus verius (Voſſ. pr. *verum*) aliquid dicamus ſecundum Macrobium. Nam dicit, verum Oceanum eſſe ab exortu aequinoctiali uſque ad occaſum ejuſdem. Supra autem Zodiacus. Unde & ſeptem (Voſſ. pr. *ſol & ſept.*) planetae ſemper ſuper id currunt, quod quatuor ex ſe effuſiones facit. Duas quidem in Oriente, quarum altera tendit in Septentrionem, altera in Auſtrum, & duas in Occidente: cum ultra non poteſt procedere; quae ſimiliter in Septentrionem & Auſtrum reflectuntur. Cum ergo hae quatuor reflexiones hinc in Auſtrum, hinc in Septentrione ſimul conveniunt (Voſſ. pr. *c. vero h. q. flexiones ſunt h. in Auſtro, h. i. Septentrione, cum ſ. ſe petierunt*) ex ſua colliſione aeſtus illos faciunt; unde & numquam in Oriente vel Occidente fiunt. Haec SCHOL. Reſpicit autem Macrobii locum Lib. ii. in ſomnium Scip. c. 9.

413 Sidere secundo] i. e. luna, nam ipſa eſt ſecundum ſidus à ſole. IDEM.

419 Lates] *Late*, aliàs, imperandi modo; quod haud ſcio, an rectius legatur, quando & ſuperius eodem modo uſus eſt, cùm dixit: *Quaerite, quos agitat mundi labor* &c. MICYLL. *Lates* ediderunt primum Sulpitius, Aſcenſius, Pariſ. a. 1512. & Pulmann. Ceteri omnes quod ſciam *late*, ut habent ex noſtris quinque Codd. & Berſm. unus. Alii *later:* quomodo etiam paterna & avita imagine nobilis A. Gronovius mavult legere ad Juſtin. L. xiii. c. 8. *Sed res Eumenis non latuit.* Sed male. Eſt enim contra mentem auctoris; ut monuit jam Micyllus. Non enim tantum dicit, ſibi eam cauſſam latere; ſed ſe non curare, an lateat, necne, & vult, ut alii hoc inquirant, quos agitat mundi labor. i. philoſophi, ut addit Schol.

419 Monethis] Monethis, Germaniae populus, Arioviſto duce militavit in Caeſarem. Legitur & *Nemetis:* eſt enim Nemes urbs Germaniae Rheno vicina. SULPIT. *Menetis* ſc. fluvii, vel *Nemetis*, ſunt enim Nemetes populi Belgicae Galliae, ut tradit Plinius. BEROALD. Ut Sulpitius, eodem ferè modo & Omnibonus, qui & ipſe *Nemetis* legit, & de Germaniae populo interpretatur. Sed videtur non ſolùm quantitas & metri ratio

Qui tenet, & ripas [a] Aturi, qua litore curvo
Molliter admiſſum [b] claudit [c] Tarbellicus aequor,

Signa

VARIAE LECTIONES.

a *Satyri* vel *Satiri* MSS. & Edd. fere omnes. b *recipit* Voſſ. ſec. pro varia lect. c *Tarvellicus* Reg. pr. *Tabellicus* R. ſec. A. *Travell.* V. t.

ratio huic lectioni repugnare, ſed & orationis ἀνακολουθία. Cur enim poeta ex abrupto adeò, relictis Aquitanis, ad ripam Rheni diſcederet, eademque vix modicè ſalutata, repentè ac denuò ad Aquitanos rediret? praeſertim cùm Nemetum, qui ad Rhenum habitarunt, mentionem rectius infra, inter Vangiones, Treviros, & Batavos facere poſſet. Fortaſſe igitur non *Nemetis*, neque etiam *Monethis*, ut quidam pro illo ſubſtituunt, ſed *Nemoſſi*, legendum, quo nomine metropolis Avernorum olim, ut Strabo autor eſt, dicta fuit, in ripa Ligoris ſita, qui fluvius in Oceanum Aquitanicum exit, & altera parte Aquitaniam ipſam concludit. Neque, puto, obſtat, quòd Avernorum infrà ſeorſim quoque meminit poëta, quando hoc ſaepe fieri videmus, ut eodem loco & genus & ſpecies recenſeantur. Meminit autem & Plinius Nemoſſorum, inter Aquitaniae populos, libr. IV. cap. 19. Niſi quòd ibi *Nemeoſi*, pro *Nemoſſi*, legitur, contrà quàm Strabonis lectio habet. Is enim Ἀρούερνοι δὲ, inquit, ἵδρυνται μὲν ὑπὸ τῷ Λίγηρι: μητρόπολις δὲ αὐτῶν ἐστὶ Νέμωσσος, ἐπὶ τῷ ποταμῷ κειμένη. Caeterum numerat idem Strabo & *Manitas*, ſive, ut ipſius lectio habet, Μανίτας, inter Aquitaniae populos, quod eò adjiciendum hîc putavi, ſi quis fortè *Monethis* nomen ex eo corruptum putet. MICYLL. Micyllus erudite & vere. Nam Satyros ſtatim, ut & Bituriges Aquitaniae populos ſubjungit. Carminis quantitas in *Nemetis* repugnat, id quod conſtat, niſi quis ectaſin velit obtendere. Quod ad ἀνακολουθίαν poëta in catalogo nullum firme ſervat ordinem, ut modo in Gallia verſetur, ſtatim in Hiſpania; inde tranſcurrat in Germaniam. *Nemoſſi* tenendum ducerem; maxime cum in Aquitania nonnihil haereat, ſi unius exemplaris toto orbe teſtimonio adfirmari poſſit. HORTENS. *Menetis* Mſc. duo pro *Metis* productione quadam vocis metri cauſſa, ſed perperam. Micyll. *Nemoſſi*, melius. Turnebus, *Nanetis.* BERSM. *Nemetis*, vel *Menetis*, eſt in MSS. omnibus (*Nemeti* in Amſtel. *Memetis* in Marp.) & Editionibus praeter Sulpitii *Monethis* & Aſcenſii, qui in notis habet *Monetis.* In Wittiano ſupra *Nemetis* pro Gloſſa additum *fluminis.* in Voſſ. pr. & ſec. *Nemetis regio Galliae.* Quod falſum quidem; ſed unde tamen videmus, Scholiaſten hic quoque ſe viſſe, deſcribi debere Galliae, ſive Aquitaniae populos, non Germaniae. Verum *Nemoſſi*, quod in textum recepit Grotius abit longius. Quare alicui melius placere poſſet Turnebi Conjectura Adverſ. L. XVII. c. 9. *Nanetis.* Verum illi non vocantur *Nanetes*, ſed *Nannetes* Plinio L. IV, 18. & Caeſari L. III. B. G. c. 9. praeterea errat Turnebus, quod corrigat Ptolemaei Ναμνῆται, in Ναννῆται. nam ita & Strabo ſive Ναμνῖται L. IV. p. 190. Ed. Pariſ. Immo ſi jam *Nanetes* dicerentur, in Genitivo extuliſſet Lucanus *Nanetae*, non *Nanetis.* Alia ratio eſt in *Nemetis*; cum ſit in plurali Νεμῆτες, non Νεμῆται. Quid ergo. Puto ego, ſcribendum eſſe parva mutatione *Moneſi.* *Moneſos* enim inter populos Aquitaniae recenſet Plinius L. III. c. 19.

420 SATYRI. Aquitaniae fluminis. SULPIT. Omnibonus Satyri nomen de Germaniae fluvio interpretatur, eo, ut puto, deceptus, quod Nemetum nomen proximè antecedit. Sed rectius Sulpitius, quando & montes quidam, Pyreneis vicini, à Strabone *Satyri* vocantur. MICYLL. *Aturi* G. *Satyri* C. P. L. O. corrupte. PULM. *Atyri* repoſuimus, cum plerique omnes haberent *Satyri.* Eſt autem Atur vel Atyrus fluvius ex montibus Pyreneis fluens in Tarbellis, ſupra aquas Tarbellicas Oceano Tarbellico exceptus. Scalig. Caſtig. in Tibul. Vide & Turneb. Lib. XVII. Adverſar. c. 9. BERSM. *Aturi* optime reſcripſit Pulmann. ut praeter Scal. & Turneb. emendavit quoque Vinetus ad Florum L. I. c. 7. Conſule quoque Scalig. ad Auſonii Moſell. vſ. 467.

Numine adorato Tarbellicus ibit Aturrus.

Ex Mſtis meis tantum juvat Wittianus *Atiri.* Nugae ſunt reliquorum commentatorum hariolationes, & praecipue Beroaldi, qui hic, neſcio quid, de Satyro Marſya ſomniat.

421 Tarbellicus] Quae hic à Sulpitio citantur, rectè an ſecus, apud ipſum Plinium vide, cap. 19. lib. IV. De Tarbellis autem Strabo ita meminit: Ἔχουσι δὲ Τάρβελλοι τὸν κόλπον παρ' οἷς ἐστὶ τὰ χρύσεια σπουδαιότατα πάντων. Ἐν γὰρ βόθροις ὀρυχθεῖσιν ἐπὶ μικρὸν εὑρίσκουσι καὶ χειροπληθεῖς χρυσίου πλάκας, ἔσθ' ὅτε μικρᾶς ἀποκαθάρσεως δεομένας &c. MICYLL. *Claudis Tarbellicus aequor. Ancon* emendat magnus Scaliger. GROT. Ad Auſonium ſcilicet dicto hac vulgatum nullo cum ſenſu legi pronunciat; & praeterea pro *qua quem.* Ut ſit ſenſus. Ancon Tarbellicus claudit littore curvo Atyrum admiſſum. *Ancon* certe pro curvo ſinu ſaepiſſime ſumitur. Sic Ovi-

Signa [a] movet; gaudetque [b] amoto [c] Santonus hoſte,
Et [d] Biturix, longiſque leves Sueſſones in armis:

Opti-

VARIAE LECTIONES.

a *movent* B. 1. b *admoto* B. 1. deeſt A. c *Sanctonus* V. pr. Ed. Parm. O. pr. *Santhonis* A. *Santones* Ed. Ven. d *Bitures* Voſſ. 3. *Bituri* Voſſ. 2. R. pr. H. A. M. Edd. Rom. Br. Med. *Bituris* W. R. ſec.

Ovidius L. xv. Metam. *Sinuoſi litöris Ancon.* Pluribus de hac voce egerunt J. Vlitius ad Gratii Cyneget. vſ. 87. Cur. ſec. & viri dd. ad Valerium Flacc. L. iv, 608. *Quas Iris aquas, quas torqueat Ancon.* Verum, quod pace manium ſummi viri dictum ſit, ex illa lectione demum redditur ſenſus obſcurus & incongruus. Quis enim umquam dixerit, *ſinus claudit litore ſuo fluvium admiſſum.* Quod ego me non intelligere fateor. Sed optime id dicitur de mari, quod ſinum intrans ejus quaſi brachiis, ſeu prominentibus ab utraque parte cornibus recipitur, & in intimo receſſu clauditur. Recte igitur *Admiſſum aequor.* Mela Lib. ii. c. 6. *Facit ſinus, qui anguſtis faucibus grande pelagus admittit.* Lib. iii. c. 1. *Sinus ore anguſto admiſſum mare non anguſto ambitu excipiens.* Ita lege cum Cl. Gronovio, quem vide. *Admittere Oceanum* apud noſtrum Lib. iii, 277. Jam vero ſinus recte *claudere aequor* dicitur. Sic de portu Silius L. viii, 483.

Inſignis portu, quo non ſpatioſior alter
Innumeras cepiſſe rates, & claudere pontum.

L. xv, 222.

Artatas ponti fauces modica inſula claudit.

Noſter L. ii, 615.

Hadriacas flexis claudit quae cornibus undas.

Praeterea Lucanus deſcribit loca, ubi habuerint Romani praeſidia, quare rectius legi debet *qua*; ſenſus enim loci eſt. Romanus, qui tenet praeſidio Atyri ripas, illic, ubi mare finitur, ſinu & litore curvo admiſſum molliter per Tarbellos. ſive Tarbellicos, adjectivo poſſeſſivo pro gentili. ſic vſ. 432. *Qua Cinga p. ſ. qua Rhodanus &c.* Bene itaque Scholiaſtes. *Tarbellicus. Civile dixit. Eſt enim Tarbello civitas in Gallia, quae juxta ripas Aturi conſtituta claudit aequor admiſſum molliter per litus curvum.*

422 GAUDET SANTONUS HOSTE] Illuſtr. N. Heinſius malebat, *gaudent Santones.* Fruſtra vero, & contra conſtructionem Lucano amatam, ſed aliquando non perceptam, & hinc corruptam, ut partim videmus ſupra vſ. 19.

Sub juga jam Seres, jam barbarus iſſet Araxes;

& partim videbimus ad Lib. viii, 425.

- - - - - - - *dum perfida Suſa*
In tumulos prolapſa ducum, Babylonque jaceret.

Sic Lib. ii, 704.

- - - - - - - - - - - *fluctuat unda;*
Totque carinarum permixtis aequora ſulcis.

iv, 619.

Colla diu gravibus fruſtra tentata lacertis,
Immotumque caput fixa cum fronte tenetur.

v, 244.

- - - - - - - - - *claſſica paullum*
Intermiſſa ſono, clauſuſque & frigidus enſis
Expulerat belli furias.

Eod. Lib. v, 730.

Quo mundus erat Romanaque fata.

vi, 515.

Non ſuperi, non vita vetat.

viii, 90.

- - - - - *me pronuba duxit Erinnys*
Craſſorumque umbrae.

L. vi, 189, 199. Et ſaepius. Hinc patet ex quibusdam Mſtis ita quoque ſcribendum eſſe Lib. vi, 488.

Has avidae tigres, & nobilis ira leonum
Ore fovet blando, non *fovent* &. vſ. 673.

- - - - - - - - - - - *Nodus hyenae*
Defuit, & corvi paſti ſerpente medullae, non *medulla.*

Alios auctores prudens omitto. Vide modo Doctiſſ. Dukerum contra Begerum diſputantem ad Florum Lib. ii. c. 6. *Urebat populum ablatum mare, raptae inſulae.* Non poſſum tamen omittere Claudiani locum L. i. in Eutrop. 203.

Tot Galatae, tot Pontus eat, tot Lydia nummis.

ubi rurſus Ill. Heinſius malebat *eant.* Varie autem in verbis & nominibus per copulam junctis luſiſſe duo viri ſummi nos docent, Bentlej. ad Horat. Carm. i, 24. Burmann. ad Ovid. L. ii. Art. 81. Nec obſtat, quod populus ille Galliae à pleriſque auctoribus vocentur *Santones*; nam *Santonos* eos nominat etiam Mela Lib. iii. c. 2. *A Santonis*; ubi aliae etiam Edd. *Santonibus.* Adde D. Voſſium ad Caeſ. L. ii. B. G. c. 3. Aſcenſius & MS. Amſt. male *Santonis. Amotos hoſtes* in Oxonienſi pr. fuit a m. pr.

423 AXONES] Populi (cave legas *Saxones*) in fini-

Optimus excuſſo [a] Leucus Rhemuſque lacerto:
Optima gens flexis in gyrum [b] Sequana frenis:
Et docilis rector monſtrati Belga covinni:

At-

VARIAE LECTIONES.

a *Leucas* B. 1. W. *Leuchus* V. 1. *Lentus* Ed. Ven. b *Secana* M. H. *Sequena* V. 1.

nibus Rhemorum accolae Axonis fluvii. ASCENS. Accolae Axonis fluvii, in finibus Remorum, ut eſt apud Caeſarem. Legitur & *Sueſſones armis:* nam hi inter Germanos Suevos proximi Menapiis ſunt, uſque ad Sequanae amnis exitum, ut Strabo tradit. Plin. Sueſſones in Belgica ponit. SULPIT. De Axona quidem fluvio (ita enim apud Caeſarem nominatur) mentio fit libro ſecundo belli Gallici. De populo autem, qui Axonum nomine vocatus fuerat, ipſe alibi nihil hactenus reperio. Itaque de hac lectione nihil habeo, quod vel in hanc, vel in illam partem affirmem. Quòd autem Omnibonus *Saxones* legit, & de populo Germanico interpretatur, ne id quidem probare poſſum, cùm Caeſaris temporibus Saxonum nomen adhuc obſcurum fuerit, iidemque non in Gallia, cujus populi hic recenſentur, ſed in extremo Germanici Oceani littore, paludibusque inviis, ut Diaconus inquit, uſque ad tempora Theodoſii ferè habitarint. De quibus cùm alii multi, tum verò noſtra aetate eruditiſſimus vir Beatus Rhenanus, lib. 1. Rerum German. annotavit. Reſtat igitur, ut alteram lectionem, de qua Sulpitius meminit, interea ſequamur, dum certior aliqua afferatur. Ac probabilior ſanè ea eſt, quàm ſi vel *Saxones*, vel *Axones* legamus, quod & *Sueſſonum* gens inter Galliae populos celebris fuerit, Rhemis, de quibus mox infrà dicetur, vicina, & quadam etiam ſocietate juncta. MICYLL. *Axones*, malo cum Sulpitio legere, pro accolis Axonis fluvii, in Rhemorum finibus, ut eſt apud Caeſarem, quàm *Saxones*, ut codex habet Aldinus. Nihil enim hic de Germaniae populis agit. Et *Saxones* etiam media correpta eſt, apud Claudianum non vilem authorem. Et *σάξονες*, in Graeco Ptolemaei codice, ò parvo legitur. Caeterùm ad Axonam redeo, ubi Belgae longo praelio fatigati, numero ad V. C. M. armatorum, & amplius cùm praeda eſſent impediti, capto conſilio, ſine praelio inde diſceſſerunt, & quidem trepidi cum magna ſuorum clade. Nam Numidarum, & Cretenſium ſagittariorum vi penè obruti fuerunt. Sunt, qui legunt, pro *Axones Sueſſones*. Haud ſcio, an Sueſſones, ſive Sueſſiones ad hunc locum pertinent. Sunt tamen fratres & conſanguinei Rhemorum, 12 oppidorum populus. Eo tempore, quo Caeſar ibi bellabat, Galbam regnaſſe ferunt, & poſt Caroli Magni tempora multos reges ibi coronari ſolere. Ut ut eſt, propter memorabilem illam pugnam ad Axonam fluvium, *Axones* legendum videtur. GLAREAN. *Sueſſones* Micyll. & Turneb. Lib. XVII. c. 9. *Saſſones* G. *Saxones* L. O. *Sauſenas* p. male. PULM. *Sexones* Mſc. & alter *Saxones* Turnebus *Sueſſones* melius. BERSM. *Sueſſones in armis.* Notus Galliae populus, (Sueſſiones Caeſari, in Ed. Tert.) Veſtigia vocis manuſcripti praeferunt *Sexones*. vulgo *Axones* male. GROT. *Sueſſones.* Ita recte emendarunt viri docti, approbante optimo illo Codice Voſſiano primo, cui accedunt Regii duo, & quatuor Voſſiani, praeferentes *Seſſones*. meus *Sanſones* cum Ed. Ven. & Brix. *Saxones* Witt. Oxon. pr. Marp. Hulſt. Amſtel. & Edd. Parm. Med. Sulp. & Aldi. Ceteri *Axones*. quod eſt in nullo ex meis Codd. Hos autem populos jungit etiam Plinius Lib. IV. c. 17.

423 LEVES IN LON.] Agiles, Sulp. inquit *in haſtis longioribus.* Videtur potius in *longis armis* dicere, in *longo bello*, quanquam Sulpitii expoſitio non rejicienda eſt. HORTENS. Male *in armis* hoc loco Hortenſius capit pro in bello. *in longis armis leves* ſunt agiles, licet longa arma gerentes, ut bene alii & Scholiaſtes dicens. *Oſtendit longos homines, ab armis, quae longa ſunt.* *In armis* eſt armatus. Vide N. Heinſium ad Ovid. Metam. XII, 313. *Primis etiam nunc Neſtor in armis.* Broukhuſ. ad Propert. L. IV. El. 2, 27. *Arma tuli quondam, &, memini, laudabar in illis.* Drakenburg. ad Silium Ital. II, 132. *Exclamat paribus frater vicinus in armis.* Sic *In galea eſſe* Ovid. Met. VIII, 26. *In alis* V, 546. V. Heinſ. *In ferro* Apulej. L. III. Metam. p. m. 131. & ſimilia paſſim V. ad Phaedr. L. V. F. 8. *In armis eſſe* pro bellum gerere eſt apud Livium L. I. c. 19. Ovid. Art. Am. II, 143 Sueton. Caeſ. c. 69. ἐν ὅπλοις εἶναι Herod. L. I. c. 13. & ſaepe.

424 LEUCUS] Leucorum oppidum eſt, Tullium, inquit, hodie in Lotharingia, ut & apud Ptolemaeum proditum, quod ipſi olim ad Divum Manſuetum in ſuburbio ejus oppidi, in vetuſtiſſimo invenimus pernotatum codice. GLAREAN. Vide Harduin. ad Plinium L. IV. c. 17.

424 RHEMUSQUE] In ſcriptis omnibus eſt vel *Remuſque*, vel *Remiſque* & *Rhemiſque*, ut & in Edd.

qui-

Digitized by Google

Arvernique auſi Latio ſe [a] fingere fratres,
Sanguine ab Iliaco populi; [b] nimiumque rebellis
[c] Nervius, & caeſi pollutus ſanguine [d] Cottae:

VARIAE LECTIONES.

a *jungere* N. *dicere* citat Harduin. ad Plin. IV, 19. b *multumque* H. c *Vernius* M. d *Quotae* V. tert. *cocle* H. A. *cocthae* N.

quibusdam. in Scholiis Voſſ. ſec. ridicula haec adeſt gloſſa, *quia remiges ſunt*; cum jaculatores noſter intelligat. Vitioſius Ald. Colin. & Hortenſ. *Rhenuſque*. Notus eſt Galliae populus *Rhemi*, uti in Edd. Caeſaris ſcribitur, vel *Remi*, ut in Plinio, Graece *Ρῆμοι*.

425 FLEXIS IN GYRUM] In gyrum equos vertebant. In hac enim provincia equi domantur. SCHOL.

426 MONSTRATI] A Britannis & Germanis, qui plurimum illis utuntur, & valent: reſumaturque illud, gaudent amoto hoſte. SULPIT. Vel etiam ab ipſis Belgis monſtrati & inventi. Dicitur autem nominativo caſu Covinus. Martialis lib. XII. c. 24.

O jucunda Covine ſolitudo,
Carruca magis, eſſedoque gratum
Facundi mihi munus Aeliani &c.

Ex his vehiculis autem etiam pugnare ſolebant, ut Pomponius de Britannis tradit, lib. III. Geograph. Et Diodorus lib. VI. Hinc Covinarii dicti apud Tacitum, in vita Agricolae. MICYLL. Mſc. tria, & aliquot edita *monſtrati Belga Covinni*. Covinus autem vehiculi genus falcati, ab ipſis Belgis inventi. BERSM. Ut Sulpitius, ita etiam exponit Aſcenſius; Omnibonus dicit, Belgas à Sequanis didiciſſe: Verum ſi haec lectio *monſtrati* eſt vera, recte Micyllus exponit ab ipſis Belgis. ibi enim inventum eſſe eſſedum. idem, vel certe ſimile vehiculi genus, docet hic Scholiaſt. Voſſ. ſec. ex Servio ad Virgil. Georg. III, 204.

Belgica vel molli melius feret eſſeda collo.

& ab his ad Britannos tranſiiſſe recte monet Cl. Schefferus de Re Vehicul. c. 22. L. II. & Mela L. III. c. 6.

Dimicant bigis & curribus Gallice armati; covinnos vocant.

Hinc paſſim *eſſeda* & *covinnos* pro eodem genere vehiculi & uſu ſumunt Caeſar, Silius & alii. *Monſtrati* autem eſt in omnibus Codd. per me & Pulm. alioſque inſpectis & Edd. fere omnibus, niſi quod in Regio primo ſub ultima linea *Ꝟ m* punctum ſit poſitum in ſignum delendae illius lineae, & legendi *non ſtrati*. quod nihili quidem eſt, ſed juvat tamen veram lectionem, quam mox videbimus. *Monſtranti* Oxon. Unde itaque Gryphius, qui primus hoc mutavit, habeat *roſtrati*, niſi ex ingenio, neſcio. Eum tamen ſecuti ſunt Berſm. & Grotius, atque proculdubio, quia ſciebant, Melam loco dicto *falces* attribuere covinno, & *falciferum covinnum* vocare Silium Ital. L. XVII, 418. ut metaphora ſit ducta à navibus roſtratis; verum praeterquam quod nimis dura haec foret tranſlatio, nuſquam dicuntur covinni habuiſſe ferreas pinnas, vel ſimile quid in temone, ſed tantum *falces in axibus* apud Melam: ut recte monet ibidem Schefferus. Quare, ſi quid mutandum eſt, malim legere cum Iſ. Voſſio & Bocharto Canaane L. I. c. 42., ut & Scheffero *conſtrati*. qui tamen non recte hoc ex Mſtis eſſe hauſtum adfirmat. Solummodo juvat ille Reg. pr. *non ſtrati*. Optime autem & ex Genio Lucani diceretur *conſtratus covinnus*, ut *conſtratae naves* &c. ex etymologia vocis, quae notat contectum, & convexum ſeu cameratum currum. V. Voſſ. de Vitiis Serm. c. 3. Ad talia autem ſaepe noſtrum alludere, docuimus ad vſ. 214. *Monſtrati* etiam legit in ſuis membranus Gulielm. Brito Philippid. L. IX, 368.

Belga covinnorum Lucano teſte repertor.

Caeterum pro *covini* repoſui *covinni*. ut eſt in MSS. tantum non omnibus, & Edd. quibusd. antiqq. atque ita ubique ſcribendum. Vide Scheffer. d. l. & Cl. Drakenburg. ad Silium.

427 ARVERNI] Quod hic de Arvernis Lucanus, hoc alii Heduis adſcribunt. Ut Cicero ad Trebatium, lib. VII. Epiſtol. Et ad Atticum lib. I. ubi inquit: *Nam Hedui fratres noſtri pugnant: Sequani male pugnarunt.* Et Tacitus lib. undecimo, qui, *Primi*, inquit, *Hedui Senatorum in urbe jus adepti ſunt, datum id foederi antiquo, & quia ſoli Gallorum fraternitatis nomen cum pop. Ro. uſurpant.* Sunt tamen Arverni & Hedui vicini inter ſe, eoque factum videtur, ut poëta alterum nomen pro altero poſuerit. MICYLL. *Alvernique* Mſc. tria. minus bene. Indicantur enim Averni Heduis (ſive Aeduis) finitimi, quos Cicero quoque fratres appellat P. R. & Tacitus. BERSM. *Alverni* etiam octo ex noſtris recentiores & Aldus; quidd. *Averni* male.

427 LATIO AE F. FRATRES] *Latiis* Mſc. alii *Latios*. BERSM. Primus Pulmannus edidit *Latio* re-

Et qui [a] te laxis imitantur Sarmata bracis
Vangiones; Batavique truces, quos aere recurvo
Stridentes acuêre tubae: qua Cinga pererrat
Gurgite: qua Rhodanus [b] raptum velocibus undis

In

VARIAE LECTIONES.

a *Laxatis* B. 1. *te longis* M. A.   b *raptim* V. 1.

ćte; ut jam olim monuerat Vinetus ad Flor. L. 1. c. 7. ſcripſi cum Editis ceteris *Latios* vel *Latiis*. quod etiam non damnandum. *Latio* in ſolo Wittiano eſt à manu prima. Ceterum errare hic puto viros doćtos, qui putant Lucanum hic Arvernos pro Aeduis poſuiſſe, & imprimis Hortenſium dicentem. *Quoniam autem Hedui vicini ſunt, poëta videtur memoria lapſus, quod, cùm liberi ſint, ſcribit, eos fingere ſe Romanorum fratres, hoc eſt, Troja oriundos.* Nam Aedui non poſſunt dici *fingere ſe eſſe fratres*; cum ab ipſis Romanis paſſim ita vocentur. Immo à Senatu ſaepenumero fratres conſanguineique appellati ſint, teſte Caeſare L. 1. B. G. 33. Praeterea illi non potuiſſent *gaudere amoto hoſte Romano*, cujus erant Socii & Amici. Rećte igitur Arvernos ipſos intelligit, quos nominat, qui ab Iliaco ſanguine oriundi, & ab Antenore conditi, etiam fingunt ſe eſſe fratres Romanorum; eam proculdubio ob rem, ut eodem modo ac Aedui, ſui vicini, à Romanis haberentur, & eodem foedere gauderent. Diſtinguit eos etiam ab Aeduis Lipſius ad Tacitum L. XI. ann. c. 25. Reſervavit autem Scholiaſtes nobis hoc loco fragmentum Ciceronis ex Oratione pro Scauro. Ait enim ad V. *Arverni*. De his Cicero in Scauriana (*ait* Voſ. ſec.) *Inventi ſunt, qui etiam fratres populi Romani nominarentur* (*vocarentur* Voſ. prim.).

429 NERVIUS] Unum dicit pro populo. Hi Legatos Caeſaris occiderunt, Auruncul ejum & Titurium Sabinum. SCHOL. Ceterum valde me offendit hic ingratiſſima repetitio τ *ſanguine* in duobus verſibus, licet non negem, Lucanum ſaepe eandem vocem paucis interjećtis verſibus adhibere, ut dein pluribus videbimus. Quid ergo? pro *ſanguine* eſt in Voſſiano ſec. & quarto, ac Wittiano, item in Edd. Veneta, Brixiana & Mediol. (non vero in Omniboni notis) *foedere*. Quod rećtum opinor. Legati enim hi per inſidias caeſi ſunt, & in colloquio de pace. Vide J. Caeſ. B. G. L. v, 36, 37. Sueton. Caeſ. c. 25. Livii Epit. cvi. an potius ſcribendum *funere*, vel *vulnere*. paſſim enim *funus* & *foedus*, *funus* & *vulnus* commutari ſciunt Dońti, & infra quoque videbimus.

430 BRACIS] Quod hic de Sarmatis meminit Lucanus, idem Ovidius explicat lib. tertio Triſtium. *Pellibus*, inquiens, *& ſutis arcent mala frigora bracis, Oraque de toto corpore ſola patent.* Et Mela lib. II. Geograph. de Sarmatis loquens: *Totum bracati corpus*, inquit, *ſunt*, *& niſi qua vident*, *etiam ora veſtiti.* Videtur autem *Braca* id veſtimenti genus fuiſſe, quod vulgo *caligas* noſtri vocant, praeſertim thoraci continuatas atque connexas. Id enim & Graecum vocabulum arguit, quod ab attrahendo fańtum eſt, ut Euſtathius docet, qui de Therſite exponens verſum hunc Iliad. ſecundo:

Χλαῖνάν τ' ἠδὲ χιτῶνα, τά τ' αἰδῶ ἀμφικαλύπτει,

τὸ δὲ, ἃ αἰδῶ ἀμφικαλύπτει, inquit, περιφραστικῶς εἶπε. οὐ γὰρ ἔκειτο ἴσως μία λέξις δηλωτικὴ τοῦ καλύμματος τῆς αἰδοῦς, ὅπερ οἱ Ῥωμαῖοι μὲν βράκαν φασίν. ἕτεροι δὲ ἀναξυρίδα, οἱ δὲ ἀνασυρίδα. Quanquam idem per *bracam* & ἀναξυρίδα non totas caligas, ſed eam ſolùm partem, qua foemina teguntur, accepiſſe videatur, quod *Subligaculum* alii, & περίζωμα Graecè appellare malunt. Ceterum de caligis, quas vulgo dicimus, etiam Tacitus intellexiſſe videtur lib. XVIII. ubi de Cecinna loquens, *Ornatum ipſius*, inquit, *municipia*, *& coloniae in ſuperbiam trahebant*, *quod verſicolore ſagulo*, *bracas*, *tegmen barbarum*, *indutus*, *togatos alloqueretur.* Idem enim & Plutarchus in Othon. ait, his verbis: Ἐκεῖνον δὲ Κεκίνας ὄντι σχῆμα δημοτικός, ἀλλ' ἐπαχθής, καὶ ἀλλοκότου σώματος μεγάλου γαλατικῶς ἀναξυρίδι, καὶ χειρῖσιν ἐνεσκευασμένος &c. ἀναξυρίδας. ſ. vocans, quas nos caligas, χειρῖδας autem, quem thoracem plerique nominant, quidam etiam à lini genere *Goſſampinum*, ſive *Goſſypinum*, vulgo *Bambaſium* dicunt. Sed alii tamen hunc locum etiam de veſtibus exterioribus exponunt, propterea quod *laxas bracas* dixit poëta, non, ut Ovidius, *ſutas*, aut ſimile aliquid: Diodoro fortaſſis freti, qui libro ſexto Antiquitat. de Galatis loquens (quo nomine veteres Graeci Germanos ferè appellarunt) ἐσθῆσι δὲ χρῶνται καταπληκτικῶς. χιτῶνας μὲν βαπτοὺς χρώμασι παντοδαπῶς διηνθισμένους, καὶ ἃς ἀναξυρίδας, ἐκεῖνοι βράκας προσαγορεύουσι. Ita enim hunc locum allegat Bayſius de re veſtiaria, ne quid mihi ipſe inſolenter arrogare videar. Meminit autem & Martialis bracarum, ubi inquit, *Quod veteras*

In mare fert Ararim: qua montibus ardua ſummis
Gens habitat [a] cana [b] pendentes rupe Gebennas:
(Pictones immunes ſubigunt ſua rura; nec ultra
Inſtabiles Turonas circumſita caſtra coërcent.

In

VARIAE LECTIONES.

a *canas* V. tert. qu. b *pendent* V. tert. *pendentis* Reg. pr.

teres bracae Britonis pauperis &c. Et rurſum: *Mittentur bracae, cultelli, frena, flagellum* &c. Ab his & *Bracata Gallia* olim dicta fuit, quae eadem, & *Tranſalpina*, quod bracis, brevioribus tamen illis, ut puto, uterentur. MICYLL. De Sarmatis etiam Valer. Flaccus L. v. Argon. 425.

Et jam Sarmaticis permutant carbata bracis.

Pluribus de uſu bracae praeter alios diſſerit Paſſerat. ad Propert. p. 425, & 693. Late de ea egerunt quoque Cluverius in Ant. Germ. Caſaubonus, & Salmaſ. ad Hiſtor. Aug. Scriptores, & ad Suetonium, ut & Scaliger ad Propert. IV, 10, 43. Reſcripſi autem cum Micyllo *bracis*: vulgo *braccis*, vel *brachis*, & *bracchis*. unico *c* ſcribitur in ſex vetuſtiſſimis Codicibus: Graeci etiam *βράκας* non *βράκκας*, dicunt. V. Dauſquei Orthogr. P. 2. p, 61. quomodo alii viri docti quoque jam paſſim edunt, non *bracca*.

431 BATAVI] Batavi vero ſunt Freſones. SCHOLIAST *Voſſ. ſec.*

433 RAPTUM VELOCIAUS UNDIS FERT.] Alias Arar per ſe ſegnis, & lenis eſt. Vide Ciaccon. & Davieſ. ad Caeſar L. I. B. G. c. XII. *Arar, quod in Rhodanum influit, incredibili lenitate* &c. Hinc infra L. VI, 475. converſa per veneficam rerum natura.

- - - Rhodanumque morantem
Praecipitavit Arar.

Ex noſtro Silius de Rhodano, & Arare L. III, 453.

Cunctantem immergit pelago, raptumque per arva
Ferre vetat patrium vicina ad litera nomen.

Claud. II. in Eutr. 268.

Quam Rhodano ſtimulatus Arar.

paſſim hacc flumina jungunt; ſic Tibul. L. I. El. 8, 11.

Teſtis Arar, Rhodanusque celer, magnusque Garumna,
Carnuti & flavi caerula lympha Liger.

etiam accolas; hinc *Rhodanici*, & *Ararici* apud Gruterum inſcript. T. I. p. CDXVIII, 3. quem locum margini libri adſcripſerat C. I. Broukhuſius.

435 GEBENNAS] Quatuor haec nomina. *Genua*, *Geneva*, *Genabum*, & *Gebenna*, multum difficultatis non attento lectori ingerunt, quare de his obiter diſſerendum. *Genua* enim Ligurum caput eſt, ad mare Liguſticum: *Geneva* vero, Allobrogum eſt, ad oſtia Lemani Lacus, cujus lib. I. commentariorum meminit Caeſar. Illic enim pons ad Helvetios pertinebat. *Genabum*, Carnutum oppidum eſt, ad Ligirim fluvium: hodie (ut quidam ſcripſere) Aurelia. Denique *Gebenna* mons, quae Helvios, (cave legas *Helvetios*) ab Arvernis ſeparat, ut eſt apud eundem Caeſarem lib. VII. Ab annis nunc ſeptingentis, opinor, haec nomina mirè confuſa fuerunt, ut *Gebenna* mons pro urbe *Geneva*: item pro oppido *Genabo*. uſurpatum ſit nomen: & *Genuam* multi *Januam* nominarent, per ignorantiam hujus diſcriminis jam oſtenſi. Quo in errore etiam hîc eſt Badius. GLAREAN.

436 PICTONES] Quinque hos verſus manuſcripti antiqui omnes non habent. Itaque omnino adducor, ut adjectitios credam. GROT. Rectiſſime H. Grotius hos quinque verſus adjectitios credit; nam neque Latini, nec poëtici ſunt. Praeterea in nullo Pulm. Berſm. aut meorum Codd. excepto ſolo Hulſtii: in quo vſ. 441, 442, 443 ſcribuntur ante hos, leguntur, uti nec in Edd. Primus eos in textum recepit, quod ſciam, Pulmannus, quem ſecutus eſt Berſmann. &c. Meminerunt autem eorum verſuum Mariangelus Accurſius in Auſonii Moſell. Gulielm. Canterus Nov. Lect. L. III. c. 2. Ciacconius ad J. Caeſar. L. II. C. G. c. 35. & Turneb Adverſ. L. XXII. c. 20. qui tres ultimi proferunt tantum quatuor priores, & modo ex uno, alterove Codice. Immo Turnebus ſpurios illos eſſe recte cenſet, addo, nec dignos, qui emendentur, aut explicentur.

436 PICTONES] *Pictonus immunis ſubigit.* Canter. Lib. III. Nov. lect. cap. 2. ex tribus Mſtis. BERSM. Ciacconius in ſuo quoque invenit *immunis ſubigit*. Sed jungit ille *Gens habitat cana pendentes rupe Gebenna Pictones*: Verum neutrum poteſt eſſe verum. Numquam enim hacc gens *Pictoni*, ſed *Pictones* vocantur: neque Pictones, Gens Aquitaniae poſſunt habitare in monte Gebenna inter Arvernos, & Helvios. Praeterea non credibile eſt, Lucanum hic iterum mentionem injeciſſe de Aquitanis, quos jam ante multis deſcripſerat. Hulſt. *Pictonus immunis ſubigit.*

437 TURONAS] Ita poſuimus ex manuſcripto

In nebulis Meduana tuis marcere peroſus.
Andus, jam placida Ligeris recreatur ab undâ.
Inclyta Caeſareis Genabos diſſolvitur alis.)
Tu quoque laetatus converti proelia Trevir:
Et nunc tonſe Ligur, [a] quondam per colla decora

Cri-

VARIAE LECTIONES.

a *condam* Ed. Rom.

quo uſus Canterus, in quo *Turonos* (quanquam non neſcio apud Tacitum legi *Turonios*. Sed *Turones* ſemper Caeſar, quem ſecutus, puto, Lucanus. in Ed. Tert.) Ejuſdem manuſcripti fide hunc verſum illi *In nebulis* praepoſuimus, aliquo nunc ſenſu, qui nullus alias. GROT. *Nec ultra Inſtabiles Turonos circumſita caſtra coërcent. In nebulis Meditàna tuis marcere peroſus. Andus jam pl. Lig. recr. ab unda.* Canter. qui ſequent. verſ. omittit. BERSM. *Turonos* etiam dat Ciacconius, & Hulſt. MS. *Tricoros* in Edd. Pulm. & Berſm. Hunc verſum alteri etiam praepoſuerunt jam Turnebus, & Ciacconius. alii jungunt *coërcet Andus.*

438 IN NEBULIS] *In ripis* Accurſius, & Turnebus ediderunt. Auſonius in Cupidine crucifixo; *Quorum per ripas nebuloſo lumine marcent.* Fluvii enim, & paludes paſſim nebuloſae deſcribuntur. Pro *Meduana* Canterus, & Ciacconius *Meditana*: ſed Turnebus monet, ſe audiviſſe, fluvium illum illis in locis ſuo tempore nomen *Meduanae* retinere.. Veterum, quod ſciam, nullus facit hujus fluminis mentionem. recentiorum eſt inventum. *Medualle* Edd. Pulm. & Berſm. quod nihili eſt.

439 ANDUS] Malim *Andis*. nam plurale eſt *Andes* apud Caeſarem. GROT. Omnes alii retinent *Andus*, vel *Adus*, ut Pulm. & Berſm. Edd. Contra Caeſarem non modo, ſed & Plinium, quibus ubique *Andes* vocantur. Sed hic, ut ceteri, ſpurius quoque verſus. nam bis alias de Liguribus loqueretur in quatuor regulis poëta. ſtatim enim ſequitur. *Et nunc tonſe Ligur.* Pro *placida* non recte Ciacconius habet *placidi.*

440 GENABOS] Eadem urbs, quae *Genabum* aliis, ut facile genera mutantur in peregrinis vocibus. Ita autem reſcripſimus pro *Menabos*. GROT. *Menabos* tantum eſt in Edd. Pulm. & Berſm. Ceteri viri docti ediderunt quoque *Genabos*; ſed Canterus, Ciacconius, & Turnebus teſtantur, hunc verſum in nullo ſuorum eſſe. uti etiam non debet. nam ſatis Latinum eſſe non puto.

441 CONVERTI] In Romanos ſcilicet. Trevir gens Galliae, & civitas, quam Treveros dicunt. SCHOL.

442 NUNC] Poſtquam victore Caeſare ad Romanos deductus eſt mores. *Ligur* dictus à civitate: Liguria autem in Gallia Ciſalpina, ubi ſunt Mediolanum, atque Ticinum nobiles civitates. IDEM.

442 TONSE LIGUR.] Liguria à Ligiſco Phaëtontis filio dicta, inter Galliam, & Hetruriam, & Macram, & Varum flumen ab imis Alpium jugis extenditur: ejus caput eſt Genua. Sed ego cenſeo legendum [*Liger*, qui fluvius è Cemenis montibus ortus, inter Pictones, & Mamnitas excurrens, Aquitanos à Celtis dividit, & in Britannicum Oceanum exit: poniturque *Liger* pro accolis. SULPIT. Alias *Ligur*, dubitat etiam Glareanus, num *Ligur*, an *Liger* ſit legendum, pro accola Ligeris: Sulpitius cenſet legendum eſſe *Liger*, cui ego quoque acceſſerim. Oritur Liger, qui & Ligeris, è Cemenis montibus in finibus Arvernorum, Heduos à Biturigibus interſecans, non procul à Pictonibus in Oceanum Britannicum exit. Caeſ. lib. VII. de Bell. Gallico, *Liger ex nivibus creverat.* Et paulò pòſt. *Magnis itineribus ad Ligerim pervenit.* Gallicè *Loire.* Et cum hic poëta in Gallia verſetur, atque adeo Comata, num Ligur in Ciſalpina Gallia à Comata oriundus amplius fuerit comatus, in dubium trahitur. Liguria eſt verò, à Macra fluvio, qui finis eſt Hetruriae. Ligures ſiti ſunt uſque ad Varum amnem, quorum urbs hodie longè clariſſima Genua eſt, cum celeberrimo portu. Ipſa Liguria multis locis nemoroſa, unde materia ad navalem fabricam praecipuè petitur. Arbores reperiuntur tanta craſſitudine, ut per diametrum octonos pateant pedes. gens ferox, ac truculenta, & ad rebellandum nata, quaeque diu arma Ro. exercuerit. Victitant pecore, lacte, & hordeacea potione, ut quidam ſcribunt. His finitimi ſunt Thuſci, à quibus Thuſcum mare nomen habet, à Graecis Tyrrheni appellati: opulentiſſima quondam Italiae gens, & quae plurimum terra marique pollebat, inter omnes Italiae populos. Quod ſi legas *Ligur*, non fuerit fortaſſe inſcitum. ſunt enim Galli Ciſalpini ipſi Ligures, & à Gallis oriundi, quos dicit virtute Comatis praelatos. HORTENS. *Nunc* poſtquam à Julio devicti ſunt Ligures, ſeu Ligeris accolae, ſi *Liger* legatur. BERSM. *Liger* Micyllu

atque

Crinibus effuſis toti praelate [a] Comatae:
Et quibus inmitis [b] placatur ſanguine diro
[c] Theutates, horrenſque feris altaribus Eſus;
Et Taranis [d] Scythicae non mitior ara Dianae.
Vos quoque qui fortes animas, belloque peremtas
Lau-

VARIAE LECTIONES.

a *Cometae* V. pr. R. pr. b *placatus* B. 1. Ed. Ven. c vulgo *Teutates* & *Heſus* d *Sithicae* M. *Scythie* A.

atque Hortenſius ediderunt, ut pro accolis more poetarum adloquatur fluvium. Sed male. Quis enim credat, populos in media Gallia ſitos à more finitimorum & ſuo in Italorum, à quibus per ſuae nationis gentes diſcreti erant, receſſiſſe, neque ullus ita habet Codex. Recte Omnibonus & alii ex Scholiaſte capiunt de Liguribus ſeu Liguſtica regione in Ciſalpina Gallia. Hos autem homines comam aluiſſe docet nos optime Epigramma Graecum, quod in Anthologia truncatum totum exhibet, & cum noſtro conciliat illuſtr. Huetius in notis p. 11. Eſt autem tale.

> Ἔρδοισιν ἱμαθίν τις, ὅπου καὶ ὑπ' Ἄλπιας ἄκρας
> Λιγυαὶ λασίαις ἀμφίκομοι κεφαλαῖς,
> Φωρῆς ἁπτόμενοι, φύλακας κύνας αὖ ἀλέονται,
> Χειλόσι κιφροῖς· πῖαρ ἄπιστι νόου
> Ψευδόμενοι ξενῶν ἔχυν σῖβον· ὦ κακὸν ἐυροῖν
> Ῥήτορσι Λιγύων μῆτις, ἢ ἀγαθόν.

Praeterea Priſcianus ex hoc ipſo loco probat *inveniri etiam in ur deſinens Ligur.* Vide, num huc facere poſſit Silii locus L. 1, 628. *Et Ligurum horrentes comas.* ubi in vulgatis antea erat *horrenteſque comae.* Nota etiam, *Comatam* ſimpliciter dictum pro *Gallia Comata.*

442 DECORA] *Decore* Mſc. tria, ut ſit vocandi caſus. BERSM. *Decore* etiam habent Voſſiani quinque & Wittian. ac Hulſt. cum ſex Pulm. Codd. & Ed. Veneta. quod rectum puto: non tamen ut ſit vocativus; ut peſſime Berſmann. Sed adverbium, & conſtructio ſit, *crinibus per colla decore effuſis.* V. Claudian. L. 11 conſ. pr. Stilich. 241.

*445 THEUTÂTES. De Theutate & Heſo (quem *Eſum* alii ſcribunt, ut & pro *Theutate*, *Teutaten*, ſine aſpiratione) Lactantius lib. 1. de faiſ. relig. cap. 21. ita meminit: *Apud Cypri Salaminem humanam beſtiam Jovi Teucrus immolavit, idque ſacrificium poſteris tradidit, quod eſt nuper Hadriano imperante ſublatum. Erat lex apud Tauros, inhumanam & feram gentem, ut Dianae hoſpites immolarent, & id ſacrificium multis temporibus celebratum eſt. Galli Eſum atque Teutaten humano cruore placabant. Ne Latini quidem hujus immanitatis expertes fuerunt. Siquidem Latialis Jupiter etiam nunc ſanguine colitur humano.* Ciceronis autem verba, quae hic à Sulpitio citantur, ex tertio de nat. deor. ita habent: *Quid Ariſtaeus? qui Olivae inventor dicitur, Apollinis filius. Theſeus? Neptuni. Reliqui? quorum patres dii, non erant in deorum numero* &c. Ex quibus apparet, & Sulpitium hoc loco, & Omnibonum, qui eundem Ciceronem citat, exempli atque editionis corruptae vitio deceptum eſſe, quando neque hic, neque alibi apud Ciceronem de Heſo, aut Theutate mentio aliqua fit. De Mercurio autem, quem iidem Interpretes per Theutatem intelligi volunt, eodem libro apud Ciceronem ita legitur: *Mercurius unus Coelo patre, Die matre natus. Alter Valentis & Phoronidis filius, is, qui ſub terris habetur, idem Trephonius. Tertius Jove tertio natus, & Maia, ex quo & Penelopa Pana natum ferunt. Quartus Nilo patre, quem Aegyptii nefas habent nominare. Quintus, quem colunt Pheneatae, qui Argum dicitur interemiſſe, ob eamque cauſam Aegypto praefuiſſe, atque Aegyptiis leges & literas tradidiſſe. Hunc Aegyptii Thoyth appellant, eodemque nomine anni primus menſis apud eos vocatur.* Meminit tamen & Livius *Teutatis Mercurii*, lib. XXVI. ſed hoc nomine tumulum quendam in Hiſpanis appellatum ait. De *Taranis* verò (ſive, ut alii ſcribunt, *Tarani*) alibi nihil, quod quidem ipſe viderim, extat. MICYLL. Ut Micyllus, ita etiam ſcribit Aſcenſius & Colinaeus ac Ed. Par. 1510. cum Voſſiano primo, tertio & meo. Amſtel. *Tixutates.* Sulpitii Editio *Teuthates.* Miror, non accuratius viros doctos, qui ſuper Lucanum fecere commentarios, de vera hujus vocis pronunciatione egiſſe, cum tamen nullus veterum ita appellet Germanorum Mercurium, licet ſaepe ejus meminerint praeter ſolum Lactantium, loco à Micyllo laudato. quae verba procul dubio ex hoc Lucani loco hauſit. ubi vide. Nam quod Omnibonus, Micyllus, aliique viri doctiſſimi pro hac voce adducant Livium Lib. XX. c. 44. *In tumulum, quem Mercurium Teutatem appellant.* in eo plane falſi ſunt. Nulla in Codd. Mſſ. *Teutatis* eſt mentio, docente viro ſummo J. F. Gronovio. Neque defendi poteſt Ciceronis Editione Bononienſi A. 1494. procurata, quae Lib. III. de

N. D.

Laudibus in longum vates dimittitis aevum,
Plurima ſecuri fudiſtis carmina Bardi.

N. D. c. 22. *Teutatem* habet: ubi vulgo *Hunc Aegyptii Thoth appellant.* quod recte defendit Cl. Daviſius. Adde Bochart. Lib. I. Canaan. c. 42. Solus à vulgato abit Vir Doctiſſ. D. Voſſius, ſcribens *Teutanes* ad J. Caeſarem L. VI. B. G. c. 17. & tentans ſimul locum Taciti Lib. I. Ann. c. 51. *Celeberrimum illis gentibus templum, quod Tanfanae vocabant*, ſubſtituendo *Teutanae*. Ad hanc ſcripturam ſtabiliendam facere nonnihil poteſt regio Hiſpaniae *Deitania* ſive *Teutania* apud Plinium Lib. III. c. 3. quae juxta Reineſium de Deo Endovellico p. m. 322. ab eodem Mercurio denominata eſt. Verum apud Tacitum nihil mutandum eſſe, invicte docent ibidem Celeberrimus J. Gronovius & Loccenius. Quod vero ad noſtrum attinet, quoniam à Phoenicibus, teſte Sanchoniathone apud Philonem Biblium Ταάυτος vocatur, putem potius ſcribendum eſſe *Tautates*, vel potius, quia derivatum videtur à *Theuth* vel *Thoth* vel *Thouth*, Aegyptiorum, & leni terminatione adjutum, *Theuthates* aut *Theutates*, ut ex optimis Codd. ſaltem hic reſcripſi, ſatis habens, me aliquid monuiſſe. Scholiaſtes vero hic ait, *Theutates Mercurius ſic dictus: qui à Gallis caeſis hominibus placabatur.*

445 Hesus] *Eſus* habent manuſcripti, quomodo hoc nomen & apud Lactantium legitur. GROT. ex Ed. ſec. *Aeſus* duo veterrimi Voſſiani & Wittianus. *Eſus* duo Regii Oxon. pr. Voſſ. quint. & Amſtel. cum Edd. antiquis. Primus aſpirationem in textum admiſit Sulpitius, quem reliqui ſecuti ſunt. Nos rurſum *Eſus* repoſuimus. Julianus Orat. IV. p. 150. Ed. Spanh. ex Jamblicho notat Phoenicibus Martem Ἄζιζον vocari. quod aliquantum facit ad alteram lectionem *Aeſi*. Scholiaſtes, *Aeſus. Mars ſic dictus à Gallis hominum cruore placabatur.* Plura de Eſo vide apud Bochartum L. I. Canaan. c. 42. Gyrald. Syntagm. IX. de Diis p. 303. & D. Voſſium ad J. Caeſar. L. VI. B. G. c. 17.

446 Taranis] Juppiter, ſic dictus à Gallis, qui ſanguine humano placabatur, cujus ara non mitior ara Scythicae Dianae dicitur, quia ad ſimilitudinem Dianae, quae in Taurica Scythiae regione colebatur, cui ſacerdos Iphigenia erat, humano cruore lactabatur. SCHOL. *Thanaris* Mſc. tria. BERM. *Thanaris* meus. *Tharanis* Hulſt. *Tararis* unus Voſſ. *Taramis* Omnibon. in Notis Aſcenſ. & Micyll. cum Bocharto loco laudato. In Amſtel. & Marpurg. *Tanarie.* Libellus Var. LL. Editioni Grotii adnexus exhibet quoque *Taranus, Tarami, Tanari.* quod ultimum putem verum eſſe. *s* adhaeſit voci *Tanari* ex ſequenti voce *Scythicae. Tanarus* enim ille deus vocatus eſt non *Taranis. Ara Tanari* i. e. Tonantis. Inſcriptio eſt Vetus I. O. M. TANARO apud Sponium Sect. III. p. 73. & in notis ad Marmora Oxonienſia p. 283. Adde Inſcript. Sponii p. 74. D. Voſſium ad J. Caeſ. l. cit. Philippum à Turre de Diis Aquilej. p. 291. Otton. de Diis Vialibus p. 54. & 56. Neque aliter ſcribendum eſt apud Priſcian. L. XVII. c. 1091, 1180. ubi vulgo quoque *Taranis* editur. Ex Scholiaſte autem apparet, non leviter olim erraſſe editorem Ovidii Triſtium ad L. IV. El. 6. vſ. 5. reſcribere volentem *Tanais* pro *Tanaitis* (quomodo vitioſe à manu ſec. eſt in Voſſiano ſec.) quod nec Latinum eſt, nec ſenſum ullum efficere hic poteſt. Ego certe non intelligo. Quid enim differret *Tanais ara* ab *ara Scythicae Dianae?*

447 Vos quoque] De ſacerdotibus Gallorum Strabo meminit, libro quarto, in hunc modum: Παρ' ἅπασι δ' ὡς ἐπίπαν τρία φῦλα τῶν τιμωμένων διαφερόντως ἐστί. Βάρδοι τε, καὶ Οὐάτεις, καὶ Δρυΐδαι. Βάρδοι μὲν ὑμνηταί· Οὐάτεις δὲ ἱεροποιοὶ καὶ φυσιολόγοι. Δρυΐδαι δὲ πρὸς τῇ φυσιολογίᾳ καὶ τὴν ἠθικὴν φιλοσοφίαν ἀσκοῦσι. δικαιότατοι δὲ νομίζονται, καὶ διὰ τοῦτο πιστεύονται τάς τε ἰδιωτικὰς κρίσεις, καὶ τὰς κοινάς. ὥστε καὶ πολέμους διῄτων πρότερον, καὶ παρατάττεσθαι μέλλοντας ἔπαυον. τὰς δὲ φονικὰς δίκας μάλιστα τούτοις ἐπιτέτραπτο δικάζειν. Et mox addit: ἀφθάρτους δὲ λέγουσι, καὶ οὗτοι καὶ οἱ ἄλλοι τὰς ψυχὰς καὶ τὸν κόσμον, ἐπικρατήσειν δέ ποτε καὶ πῦρ καὶ ὕδωρ. Mem. & Vale. lib. II. cap. I. MICYLL.

448 Demittitis] *Dimittitis* Mſc. BERSM. *Dimittitis* habent Edd. Aſcenſ. Colm. Gryph. Micyll. Hortenſ. Berſm. atque ſed mei ſcripti omnes, ut & aliorum cum Edd. Veteribus, Stephano & Grotio *dimittitis*. quod mutari non debuit. Notat extenditis, diſpergitis, divulgatis. Seneca Ep. 31. *In populos nominis dimiſſa notitia.* Statius Lib. I. Theb. 185.

Fraternasque acies foetae telluris hiatu
Augurium ſeros dimiſit ad uſque nepotes.

Eadem ſignificatione noſter Lib. VIII, 608. dixit, *in ſecula mittere.* & ſic ſaepe alii. Vide Barth. ad Claudian. conſ. Mall. 114. & Drakenb. ad Sil. XII, 312. Cl. Burmann. ad Valer. Flaccum L. II, 439.

Hactenus in populos, vates Samothraca, diemque
Miſſa mane.

Nec moveat quemquam, quod Statius L. III. Theb.

Et vos barbaricos ritus, moremque ſiniſtrum
Sacrorum [a] Druidae poſitis [b] repetiſtis ab armis.

So-

VARIAE LECTIONES.

a *Driadas* & *Dryadas* MSS. & Edd. W. at. *Dryidae.* b *repeſtis* A.

Theb. 286. dicat *demiſſumque Jovis ſerie genus*, ex Virgilio ſcilicet L. III. Georg. 35. *Demiſſaeque ab Jove gentis Nomina.* pro quo apud Nonium male ſcribitur *dimiſſae*; ibi enim *demitti* notat deſcendere, ab ea origine deduci. Nugatur autem hic Aſcenſius, qui pro *Vates* putat, etiam legi poſſe *Vaties.* quae eſſet Gallica gens. ut dixiſſet Lucanus *Vos e Vaties*, qui eſtis *Bardi* i. e. cantores, ex Strabonis loco male intellecto, qui memorat οὐάτεις i. e. Vates cum Bardis & Druidibus apud Gallos in maximo honore eſſe. *Vaties* Latine ex Strabone etiam citat J. Baptiſta Pius.

448 VATES] *Vates* videtur poëta pro appellativo uſurpaſſe, ut *Bardos* vocet *Vates*, quod laudationibus, rebusque poëticis ſtudent, ut inquit Strabo. Quum vates ſacrificiorum, naturaliumque cauſſarum curae deditos aſſeveret. At poëta hic noſter *Bardis* idem, quod Strabo tribuit, *Vatum* curam omittit. Unde Strabonis interpres *Vacies* triſyllabum extulit, quum Strabonis codex Graecus *Vates* habeat, id eſt, in medio, verum ei codici credere non auſim. *Dryida* nomen, quàm & ſcriptura, & declinatione varient, Δρυΐδαι eſt apud Strabonem, & apud Plin. lib. XVI. ad finem, & in pleriſque hujus poëtae codicibus, quae ſcriptura probatur. Eſt enim Graecis conformis, in prima, inquam, declinatione, apud hoſce treis. Apud Caeſarem autem lib. VI. Commentariorum in tertia declinatione *Druides*, *Druidum*, *Druidibus* reperias. Id feceritne, quod apud Gallos ipſos alium audierit nominis tinnitum, an ſua authoritate, qua Gallica omnia & innovavit, & corrupit, ſcire non poſſum. GLAREAN.

449 SECURI] *Securos* dicit, propter abitum Rom. militum. Nam inter arma ſilent Muſae, & carmina proveniunt animo deducta ſereno, ut ille ait. MICYLL. Sic etiam exponunt reliqui Commentatores, ut & Scholiaſtes. *Bene ſecuri, quia converſa ſunt proelia.* Poſſes etiam *ſecures* interpretari, ab vulgaribus affectibus liberos, nec curantes, quid extra ſe bene maleve fiat in mundo. Sic Lib. IX, 410.

Invaſit Libye ſecuri fata Catonis.

Horatius L. I. O. c. 26, 5.

Quid Tiridaten terreat unice ſecurus.

Atque ita explicat fere Barthius ad Statii L. VIII. Theb. 14.

Illum & ſecuri circumſpexere fragorem
Elyſii.

Vates & poëtas fuiſſe Bardos pluribus exemplis docet magnus Caſaubonus ad Strabonis locum à Micyllo laudatum p. 94. Ed. Pariſ. & D. Voſſius ad J. Caeſar. L. VI. c. 14. B. G.

449 BARDI] *Sic enim poëtas ſuos dicunt, qui pereuntibus ſolent dicere laudes.* SCHOL. In Voſſ. primo deſcripta erant verba Feſti *Bardus Gallice cantor &c.* ubi noſtri verſum ille adducit; & addit, *quae dixit viros fortes poſt interitum fieri immortales.*

451 DRYUDAE] Sic dicti, quia ſub quercubus vivitis & vaticinamini. nam *drys dryos* quercus dicitur. *Druinos* autem quercus. unde à quibusdam *Druidae* vocantur. à Tortellio autem *Dryidae:* à Sypontino, & commentariis *Dryudae.* Haec nota immixta commentario Aſcenſii eſt, ſed putem, per errorem imprimentium id contigiſſe. Nam Graece δρυΐδαι ſcribitur. Unde Diog. Laërtius apud Stephanum Δρυΐδαι ἔθνος Γαλατικὸν φιλόσοφον. Quod vero etiam Druida ſcribatur, eſt, quod pro y ſaepe *u* reperitur. Neque à ſola quercu, dicti videntur. Nam Nicandri commentator in Theriacis aſſerit, omnem arborem antiquitus δρῦν dici. De iis autem plurima dicit Jo. Baptiſta Pius in annotationibus poſterioribus cap. 62. quod poſt Beroaldum addam. VERSELLAN.

451 REPETISTIS] Poſt diſceſſum militum Romanorum, in quos arma tenebatis. SULPIT. Vel potius, quorum arma vos hactenus retinuerunt ac repreſſerunt, quo minus ſacrificiis veſtris vacare poſſetis. MICYLL. Sic alii quoque recte exponunt, & Scholiaſtes. *Iſti enim inter nemora conſtituti de ſacrorum genere diſputare conſueverunt. Ideoque diſcedentibus Romanis repetiſſe.* Ipſos autem Druidas quoque arma geſſiſſe innuere noſter videtur verbis *poſitis armis.* Contra Caeſar L. IV. B. G. c. 14. *Druides à bello abeſſe conſueverunt, neque tributa una cum reliquis pendunt, militiae vacationem omniumque rerum habent immunitatem.* Quam differentiam monuit etiam Pius. D. vero Voſſius aliud voluiſſe Lucanum putat: nimirum quia Druidae illum, qui ſacrificandus erat, ſagittis conficiebant & mos ille à Tiberio interdictus, à Claudio ſublatus erat. ideo dicit *poſitis ab armis* repetiiſſe foedum morem. Mihi non liquet. Temere egiſſe hic ego Lucanum putem.

452 SOLIS] Quia tam intente cuncta notatis (*tractatis* Voſſ. pr.) SCHOL. Scilicet quod opinio-

Solis noſſe deos, & coeli numina vobis,
Aut ſolis neſcire [a] datum: nemora alta [b] remoti
Incolitis luci. vobis auctoribus, umbrae
Non tacitas [c] Erebi ſedes, Ditiſque profundi
Pallida regna petunt: [d] regit idem ſpiritus [e] artus
Orbe alio: longae (canitis ſi cognita) vitae

Mors

VARIAE LECTIONES.

a *datum eſt* p. 3. B. 3. Voſſ. B. R. 1. W. H. M. O. Ed. Rom. Parm. *datum* & A. *datur* Boh. Edd. Ven. Br. Med. Sup. Aſcenſ. Mic. aliaeque. b *remotis lucis* vulgo. c *Herebi* MSS. 9. d *reget* W. e *artis* V. M.

nionem diverſam à caeteris ſapientibus de deo, de immortalitate animorum, de mundo, & caeteris ſimilibus rebus habeant, ut qui in ſylvis remotioribus, ac tacitis ſacrificia ſua peragant, defunctorum animas ad inferos deſcendere negent, & quae alia infrà ſequuntur. Nam quod de altis arboribus mox ſubjicit Sulpitius, frivolum videtur. MICYLL. Alias enim arbores illos amoenitatis cauſſa habuiſſe, non recte pronunciavit Sulpitius.

452 DEOS ET COELI NUMINA] Aſcenſius exponit Deos, qui ſunt illic in ſilvis & Deos coeleſtes. Reliqui interpretes tacent. Poſſis quidem deos & coeli numina diſtinguere, ut hi ſint minorum gentium Dii, & numina coeli ſint Dii ſuperi. ſed vide, num multo melius ſcribatur in veterrimo Regio *Lumina* i. e. Sidera. Aſtrologos enim fuiſſe Druidas docet Caeſar. l. c. *Multa praeterea de ſideribus, atque eorum motu, de mundi ac terrarum magnitudine, de rerum natura, de deorum immortalium vi ac poteſtate diſputant.* & Mela Lib. III. c. 2. *Hi terrae mundique magnitudinem & formam, motus coeli ac ſiderum, ac quid Dii velint, ſcire profitentur.* Strabo quoque φυσιολογίαν iis tribuit, & Amm. Marcellin. L. XV. c. 9. *Occultarum altarumque rerum quaeſtiones.* Cum eodem Regio Cod. paullo poſt reſcripſi *nemora a. remoti Incolitis luci*, pro *remotis lucis*. Quid enim eſt *nemus incolitis in luco:* niſi idem? dein ingratus ſonus quater repetita ſyllaba *cis*.

454 UMBRAE] Hi enim diſputant, animas non ire ad inferos, ſed in alio orbe apud Antipodas renaſci. SCHOL.

455 EREBI SEDES] Hanc locutionem auctor hauſiſſe videtur ex L. IV. Georg. Virgilii vſ. 471.

At cantu commotae Erebi de ſedibus imis
Umbrae ibant tenues.

Uti etiam Statius L. I. Theb. 228.

- - - - - *excitam à ſedibus imis*
Eumenidum bellaſſe aciem.

456 REGIT IDEM SPIRITUS ARTUS ORBE ALIO] Citat Servius ad Georgicôn I, 243. atque congruere cum philoſophis, qui recedentes hinc animas illic alia corpora ajunt ſortiri. GROT. in Ed. Tert. Uti & ad L. VI. Aen. 532. Pythagorae doctrinam à Druidibus quoque doceri, putarunt Veteres V. Amm. Marcell. L. XV. c. 9. & ibi Lindenbr.

459 FELICES] Quia dicebant, ſe poſt mortem alia membra ſumpturos. Quaſi ſemper viverent, & mors nihil aliud eſſet, niſi quod ab una vita in aliam ducebat. Ideo ait, ſi verum dicitis, mors nihil aliud eſt, niſi medium aliquod longae vitae. SCHOL.

461 ANIMAEQUE CAPACES MORTIS] C. Barthius & N. Heinſius è Mſtis quibusdam legunt *rapaces*. Hic quidem ad Ovidii Metam. L. VIII, 243.

- - - - *animi ad praecepta rapacis.*

ubi in vulgatis quoque *capacis*, ut apud Vellej. Lib. II. c. 29. *Capax diſcendi ingenium*, & alibi. Sed melius ibi *rapacis*. Seneca Conſ. ad Helviam c. 16. *Beneficio rapacis ingenii plus, quam pro tempore hauſiſti.* Ille vero ad Statii Theb. L. XII, 680.

Ambae hilares, & mortis amore ſuperbae.

Adde ad Claudian. L. I. in Rufin. 109. Quo facit Martianus Capella p. 211. in f. *Bardi appetitum maximum habent mortis.* Adde Melam L. II. c. 2. de Getis, & noſtrum de populis ſeptemtrionalibus L. VIII, 364.

Indomitus bellis & mortis amator.

Ubi tamen Grotius praetulit *Martis*. Lib. IV, 146.

Indomitos quaerit populos, & ſemper in arma
Martis amore feros.

ubi contra in MSS. nonnullis eſt *mortis*. Nihil vero contra omnes fere Mſtos innovandum putem cum ſummo Viro J. F. Gronovio Lib. I. Obſerv. c. 17. qui magnifice ſatis dictum exiſtimat, & fruſtra id tanto molimine mutari. Ut enim *capax fortunae* dicitur, qui proſperam & adverſam fortunam moderato animo ferre poteſt; ſic *capax mortis* eſt, qui mortem intrepide ſubire poteſt,

qui

Mors media [a] eſt. [b] certe populi, quos [c] deſpicit [d] Arctos,
Felices errore ſuo, [e] quos ille timorum
Maximus, [f] haud urguet leti metus. inde ruendi
In ferrum mens prona viris, [g] animaeque capaces
Mortis; & ignavum rediturae parcere vitae.
Et vos [h] crinigeros bellis [i] arcere Caycos

Op-

VARIAE LECTIONES.

a deeſt A. b deeſt V. pt. *pop. certe* A. c *aſpicit* B. 1. *deſpicis* B. 1. d *artus* A. e *quo* V. 1. f *aut* Ed. Ven. g *animique* Ox. pr. h *criniferos* M. i *urgere* B. 1.

qui ſufficit morti, nec prae metu animo deficit, cujusque animus *ad mortem paratus eſt*, ut loquitur Juſtinus L. XLIV, 1. vel ut noſter L. IV, 506. *Morti facilis eſt*. Ita *capaciſſima ſecreti mulier*, quae ſilere poteſt, Plinio L. 1. Ep. 12. Ad rem Seneca Conſol. ad Polyb. c. 34. *Tot tantoſque luctus cepit rerum omnium capaciſſimum ejus pectus, victorque Divus Auguſtus etiam dolorum fuit*. Sil. Ital. L. VI, 171.

Bellandi vetus ac laudum cladumque quieta
Morte capax.

Claudian. L. 1. Eutrop. 79. *Mens erat officiique capax*. *Rapax* vero *mortis* eſt, qui taedio vitae ſatiatus mori mavult. Lib. IV, 345.

Non deerat fortis rapiendo dextera leto.

ubi contra in MSS. quibusdam male *capiendo*. Flor. L. IV, 12, 50. *Certatim igne ferro inter epulas venenoque praecipere mortem*. Praeter alios in tribus quoque Bibliothecae Lugduno Batavae codicibus, à me inſpectis *praeripere mortem*. V. Salmaſium. *praeripuit letum* Sil. L. 11, 118. Quid autem velit Lucanus, evidenter patet ex Mela, cujus, ut & Caeſaris locus pro commentario hic eſſe poſſunt, L. III. c. 2. *Unum ex iis, quae praecipiunt, in vulgus effluxit, videlicet ut forent ad bella meliores, aeternas eſſe animas, vitamque alteram ad manes*. Caeſar ſimpliciter L. VI. B. G. 14. *Metu mortis neglecto*. Horatius L. IV. Carm. 14, 49.

Te non paventis funera Galliae,
Duraeque tellus audit Iberiae.

ubi vetus Scholiaſtes Porphyrio hunc locum laudans habet quoque *capaces*. Quare fruſtra poſt alios etiam Doct. Haverkampius maluit *rapaces* ad Tertulliani Apolog. c. 37. *Qui tam libenter trucidamur.*

462 IGNAVUM REDITURAE PARCERE VITAE.] Appianus Celtico: Γερμανοὶ θανάτου καταφρονηταὶ δι' ἐλπίδα ἀναβιώσεως. GROT. ex Ed. Tert.

462 ET IGNAVUM EST] *Et ignavum rediturae* Mſc. tria, omiſſo verbo Subſtantivo. BERSM. Recte Grotius delevit *eſt*, quod tamen eſt in ſolo Voſſ pr. ceteri omnes carent, ut & priores Edd. Intruſit primus τὸ *eſt* Sulpitius, quem Aldus more ſuo, hunc dein ceteri ſunt ſecuti. Poſſes etiam ſcribere *ignavi eſt*. L. II, 110. *viſum eſt lenti quaeſiſſe nocentem.* ubi etiam variant MSS.

463 CRINIGEROS] Quid ſingulare ſit in hoc epitheto; cur id ſingulariter det Cauchis, non video. Omnes enim homines ſunt *crinigeri*, ſive longos ſive breves gerunt crines. Hoc cum ita ſit, malim cum acutiſſimo viro J. Lipſio ſcribere *cirrigeros*. De cirratis crinibus proavorum noſtrorum, gentiumque, Rhenum accolentium vide eumdem ad Tacitum de Mor. Germanorum c. 38. *Inſigne gentis obliquare crinem, nodoque ſubſtringere*; & doctiſſ. J. Smetium Antiq. Neomag. p. 70.

463 CAYCOS] Cayci Germaniae populi comati, accolae Rheni ſunt. Dicuntur & *Cauci*. SULPIT. *Caycos*, per *y*, Graecum ſcribendum arbitror. Eos enim populos intelligere videtur, quos Tacitus & alii *Chaucos* vocant. Quorum alii minores, alii majores dicebantur, ad littus Oceani habitantes inter Rhenum & Albim, quorum loca hodie tenent Friſii. His autem caſtra oppoſita erant in diverſa ripa, ad prohibendos motus & incurſiones eorum, quae hic poëta κατ' ἀποστροφὴν alloquitur. MICYLL. Quos autem *Caycos* poëta nominat, non liquet, cum eo nomine nullae gentes vel Galliae, vel Germaniae apud authores legantur. Quare veriſimile eſt, ut etiam Micyllo videtur, eum intelligere Cauchos. Adſpiratione extrita poſuerit *Caycos* pro *Caucos*, *u* in *y* deflexo. Sunt autem *Cauchi* ſive *Cayci*, Germaniae populi inter Helium & Flevum, oſtia duo Rheni, teſte Plinio. *In Rheno*, inquit, *autem ipſo prope C M paſſuum in longitudinem nobiliſſima Batavorum inſula, & Caninefatum* (ubi mendoſe *Cannefatum* legitur) *& aliae Phriſiorum, Cauchorum, Phriſiabonum, Sturiorum, Morſatiorum, quae ſternuntur inter Helium & Flevum &c.* HORTENS. MSS. & priores Edd. qq. *Caicos*. Reg. rec. meus & Amſtel.

Oppoſiti, [a] petitis Romam, Rhenique [b] feroces
Deſeritis ripas, & apertum gentibus orbem.
Caeſar, ut inmenſae collecto robore vires
Audendi majora fidem fecêre, per omnem
Spargitur Italiam, vicinaque moenia complet.
Vana quoque ad veros acceſſit fama timores,
[c] Inrupitque animos populi, cladem que futuram
Intulit, & velox properantis nuntia belli
Innumeras ſolvit falſa in praeconia linguas.
Eſt qui, tauriferis ubi ſe [d] Mevania campis
[e] Explicat, audaces ruere in certamina [f] turmas

VARIAE LECTIONES.

a *Romani petitis* B. I. b *ferocis* H. c *irrumpit* V. ſcc. d *Maevania* R. I. *Menania* M. e *explicit* A. f *turbas* B. I.

& Hulſt. *Caychos*. Unde putem, ſcribendum eſſe *Caiuchos*, vel potius, quia membranae antiquiſſimae *Caycos* habent, *Caicos*: uti videbatur etiam Ill. N. Heinſio ad Claudian. L. I. in Eutrop. 379.

Germanis reſponſa dabat, legesque Caïcis
Arduus, & flavis ſignabat jura Suevis.

464 OPPOSITI] Unus & alter *appoſiti*. quod rectum videri poſſet, quia cuſtodes paſſim dicuntur *apponi*. Conſule Gebhard. ad Nepot. in Dione c. 4. Graevium ad Ciceron. L. I. Verr. c. 10. ad L. VII. ad Famil. Ep. 2. Sed mutari neutiquam debet. *Oppoſiti* ſunt milites ad eos in finibus ſuis continendos, ne faciant excurſiones. Lib. II, 480.

Oppoſitus quondam polluto tiro Miloni.

Claudian. L. II. Conſ. pr. Stilic. 211.

Aut totum oppoſiti claudunt fugientibus aequor.

Livius L. 10, 43 *Subſidiaque firma, ne qua eruptio fieret, portis oppoſuit*. ubi etiam in uno Voſſ. inveni *appoſuit*. L. XXIV, 39. *Poſtero die alii aliis locis ad obſidenda itinera claudendosque oppidanis exitus*. Lege cum Voſſiano Cod. & aliis MSS. Gronovio, qui illic videndus, inſpectis *oppoſiti exitus*. Adde Cl. Burmann. ad Valer. Flacc. L. V, 605.

- - - *oppoſitus exſpectat Hiberia clauſtris.*

465 APERTUM ORBEM GENTIBUS] Intelligit Germaniam, irruptionibus barbarorum per receſſum Romanorum militum patefactam. Quidam hic male *apertum* exponunt, primum per Caeſarem aliis quoque patefactum.

468 SPARGITUR] Spargit cohortes. Metonymia. SULPIT. Vel intellige de rumore & fama Caeſaris, quae per omnem Italiam ſparſa fuerit, quando mox ſequitur: *Vana quoque ad veros acceſſit fama timores*. MICYLL. Ita etiam Hortenſius exponit. Mihi aliter videtur. Revera enim ſpargebat Caeſar cohortes ſuas per Italiam, vicinas urbes praeſidio occupans, & *verus* erat populi *timor*. Sed praeterea vana acceſſit fama, atrociora & multo majora de eo narrans, ut recte ceteri interpretes explicant.

472 FALSA PRAECONIA] In fabulas & rumores. *Virgilius* famam deſcribens inquit, *cui quot ſunt corpore plumae, tot vigiles oculos* (Sc. *oculi*) *ſubtus, mirabile dictu, Tot linguae totidem ora ſonant*. Plus enim fama ſemper dicit, quam ſit. Ideo dicit in falſa praeconia. SCHOL. Notandum autem in verbis Scholiaſtae *ſubtus* ſcribi; cum vulgo apud Virgilium L. IV. Aen. 182. *ſubter* legatur, & Pierius in plurimis MSS. *ſubſunt* invenerit.

473 EST QUI] Sic quoque ſcribendum apud Priſcian. L. VII. c. 776. & Lutat. ad Statium Theb. L. IV, 370. ubi vulgo *&* legas. Frequens & notiſſima eſt locutio *Eſt, ſunt, qui*. De tauriſeris Mevaniae campis conſule Thaddaeum Donnolam de patria Propertii p. 119. &c. ut & doctorum comment. ad Silium L. VI, 647. VIII, 453. quibus locis *latis campis* non temere damnem. idem enim eſt, quod hic *explicat ſe*. *Scholiaſtes* hic ait, *provincia Italiae fecunda tauris*.

473 TAURIFERIS] De Clitumno Plinius lib. II. cap. 303. meminit. *In Faliſco*, inquiens, *Clitumni amnis aqua potata, candidos boves facit* &c. Unde ex eodem loco etiam Romam acceſſebantur, qui pro victimis immolarentur. Cujus rei & Ovidius meminit in Faſt. *Colla rudes operum*, inquiens, *praebent ferienda juvenci. Quos aluit campis herba Faliſca ſuis*. MICYLL.

Adferat, & qua Nar Tiberino [a] inlabitur amni
Barbaricas ſaevi diſcurrere Caeſaris alas:
Ipſum [b] omnes aquilas, collataque ſigna ferentem,
Agmine non uno, [c] denſiſque incedere caſtris.
[d] Nec, qualem meminêre, vident: majorque, ferusque
Mentibus occurrit, victoque inmanior hoſte.
Tunc inter Rhenum populos [e] Alpemque jacentes,
Finibus Arctoïs, patriaque [f] à ſede revulſos
Pone ſequi, [g] juſſamque feris à gentibus Urbem,
Romano ſpectante, rapi. ſic quiſque pavendo
Dat vires famae: nulloque [h] auctore malorum

Quae

VARIAE LECTIONES

a *labitur* B. 1. b *aquilas omnes* V. 1. c *denſis* i. M. N. d *Non* A. e vulgo *Alpeſque.* f *ab* R. pr. W. g Edd. Ven. Br. Med. *viſam.* h *actore* B. 1.

475 ADFERAT] Duo Voſſ. unus Regius, Marp. & Hulſt. *afferat.* Edd. Rom. & Parm. *auferat.* unde quis poſſet conjicere *differat.* i. e. divulget, ſpargat. Sed alterum minime mutandum: quod etiam ſervat Lutarius. d. l. Paſſim Livius & alii *adferre* de nuncio dicunt. Appoſite Silius L. 1, 456.

Sed poſtquam à trepidis allatum, fervere partem
Diverſam Marte infauſto.

477 COLLATAQUE SIGNA] *Collectaque* Witt. & meus. ſupra 466. *collecto robore.* Contra L. VII, 548. *Non illis regum auxiliis collecta juventus.* in multis ſcriptis & editis eſt *collata*, ut ſuo loco videbimus. Apud Claudianum L. 1. in Rufin. 316. eadem variatio *Rufino collecta manus.* V. Heinſ.

479 FERUSQUE] *Feroxque* Mſc. duo. non male. BERSM. *Feroxque* Reg. rec. Voſſ. quint. in quarto eſt ſuprafcr. Witt. meus. & Edd. Rom. Parm. ac Hortenſii. Nil muta. Caeſar in armis ſemper erat *ferox*, ſed jam apparebat immanior, & ferus. IV, 147.

Indomitos quaerit populos & ſemper in arma
Martis amore feros. & paſſim.

480 VICTOQUE INM. HOSTE] Sic omnes Berſm. Pulm. & mei Codd. C. Barthius malebat tamen legere *Victorque* ad Statii L. 1. Theb. 556.

- - - - ferrum undique, & ignes.
Mente vident.

Qui locus eſt inſpiciendus. Totus enim eſt adumbratus ex noſtro ſcilicet, ut argute Lucanus ipſum *victorem* oppoſuerit hoſti. Verum tunc aptius dixiſſet *civis q. inm. h.* At *victo* magnam hic habet in ſe ἐνέργειαν; nempe ut Caeſar intelligatur immanior non tantum quibusvis aut inbellibus hoſtibus, ſed ferociſſimis Gallis ac Germanis, quos modo devicerat, qui paſſim apud veteres hoc nomine audiunt, ut cuivis eſt cognitum. Male autem multi interpretes *hoſte* etiam capiunt, ut ablativum cauſſae, cur fuerit nunc immanior, ad exemplum Schonaſtis, qui ita habet. *Victo* i. e. *Gallis, quos nuper viceras; aut ſic accipiamus immanior erat, quam ſcilicet hoſtis, quia jam vicis inimicos.*

481 TUNC] Alii non *tunc*, ſed *hunc* legunt, ut ſit ſenſus: Caeſarem etiam ſequi à tergo populos inter Rhenum & Alpes ſitos, atque eos, qui è finibus ſeptentrionalibus erant evocati. Eſtque amplificatio truculentarum gentium. HORTENS. *Hunc.* Ita Sabellicus in Annotat. (p. 182. T. 1. Theſ. Crit.) ut ad Caeſarem referas. *Tunc* ſcilicet eſt, qui afferat c. V. P. O. G. A. *nunc* L. PULM. *Tunc* Mſc. duo & aliquot edita. BERSM. *Hunc* ex meis quoque ſolus recentior Reg. cum Ed. Verſell. & Gryphii, & qui ſunt ſecuti. *Nunc* Voſſ. tert. & Edd. Ven. Br. Med. ceteri omnes *Tunc*. quod notat *praeterea, deinde.*

481 POPULOS] Nullus eſt populus Galliae inter Rhenum, ac Alpes praeter Helvetios. Si igitur poëta propriè locutus eſt, ut puto, certè hoc loco Helvetios deſcripſit: qui tametſi ante novennium a Caeſare attriti erant, interea tamen creverunt, repararuntque vires, quod declarat pugna ante Alexiam, cui etiam interfuerunt. Porrò ſolenne propè fuit Gallis Italiam invadere, quod etiamnum durat, viciſſim illatis, acceptiſque cladibus. GLAREAN.

481 ALPESQUE] Quatuor Voſſiani, inter quos prim. & tert. Regius primus, & duo Pulm. cum Edd. Ven. Brix. Med. *Alpemque.* quod veriſſimum arbitror. ſic VI, 688.

Quae finxêre, timent. [a] nec [b] ſolum vulgus inani
Percuſſum terrore pavet: ſed curia, & ipſi
Sedibus exiluere Patres, inviſaque belli
Conſulibus fugiens mandat decreta Senatus.
[c] Tunc quae tuta petant, [d] & quae [e] metuenda relinquant,
Incerti. quo quemque fugae tulit impetus, urguet
Praecipitem populum; ſerieque haerentia longa
Agmina prorumpunt. credas aut tecta nefandas
Corripuiſſe faces, aut jam quatiente ruina
[f] Nutantes pendere domos. ſic turba per urbem

Prae-

Variae Lectiones.

a *non* N. p. 1. O. b deeſt R. 1. c *Tum* Edd. qqd. d *vel* B. 1. e *metuendo* B. 1. *fugienda* M. A. f *nutantis* R. pr.

\- - - - - - *Nunc deſuper Alpis*
Nubiferae colles. III, 299.

Agmine nubiferam rapto ſuperevolat Alpem.

Saepe ita alii quoque. Vide Dauſq. Orthogr. p. ſec. de hac voce, &, quos laudat Cel. Drakenburg. ad Silium L. XIII, 741.

\- - - - - *perruptis molibus Alpes*
Eluctatus adeſt. Sed quid multis exemplis opus eſt? Priſcianus, ut probet, *Alpem* ſingulariter à poëtis eſſe prolatam, inter alia loca hunc adducit L. VII. c. 757.

483 Urbem] S. eſt, qui adferat. SCHOL.

485 Dat] Videri poſſet legendum eſſe *dant*, ut reſpondeat ſequenti *timent*. Uti poëtae & alii paſſim utuntur voce *quiſque*. Vide, ut alia omittam, exempla apud N. Heinſium ad Ovid. Amor. L. II. El. II. & Metam. V, 212. ſed noſter amat ſingulare, vſ. 127.

\- - - *magno ſe judice quiſque tuetur.*

Timent elliptice ſumi debet pro *homines timent*. ſic *dicunt*, *ferunt*, *praedicant* & ſimilia paſſim. Conſule Grammaticos, & Cl. Burmann. ad Valer. Flacc. L. II, 110.

Laeta mari tum ſigna refert: plenaſque movebant
Armentis nuribusque rates.

Timent citat quoque Lutatius ad Stat. III. Theb. 661. Ad haec autem verba notat Scholiaſtes. Cum enim ſibi quiſque timebat, famam, quae ipſi metuebant, dicendo augebant. Unde dicit, nullo auctore malorum eis timorem incuſſum, ſed quae ipſi fingebant, timuiſſe.

487 Percussum] *Percuſſum* Mſc. duo. alii *perculſum*. BERSM. Recte Berſmann. hoc loco *percuſſum* reſtituit, ut habent Pulmanni & noſtri Codd. (excepto meo, & Oxon. primo, in quibus *perculſum*) & Edd. Rom. & Parm. Paſſim haec verba confundi, notiſſimum eſt. *Perculſum* autem videtur mihi magis aptius in re graviori, ut optime monuit Cel. Bentlejus ad Horatium. ſic Lib. VII, 468.

\- - - - - - - - *tamen omnia torpor*
Pectora conſtrinxit, gelidusque in viſcera ſanguis
Perculſa pietate coit, non *percuſſa*.

Horatius Epod. XVII, 15.

Tacent, & albus ora pallor inficit,
Menteſque perculſae ſtupent.

Cum itaque *percelli* videntur dici illi, qui quaſi fulmine icti extra ſe rapiuntur, & prae ſubita animi invaſione neſciunt fere, quid agant; *percuſſi* vero, qui quovis alio motu, tamquam vulnere leviore ita afficiuntur, ut ſibi tamen proſpiciant. rectius hoc loco retinendum opinor *percuſſum*, & Lib. VI, 596.

Mens dubiis percuſſa pavet non *perculſa*.

cum Cel. Burmanno ad Petron. c. CXI. à quo plura vide in Ovidii L. IV. Met. 138. Quinctil. Declam. VII, 2. clare L. II, 234.

At non magnanimi percuſſit pectora Bruti.

Conſule etiam Drakenb. ad Sil. L. II, 213. Dukerum ad Flor. L. III, 16. plura exempla non addo, quia ſexcenta paſſim confuſa invenias, in quibus attentus lector differentiam inquirere poteſt.

488 Exsiluere] Sic edidi, adſtipulantibus Voſſ. pr. tert. quarto, Reg. primo Wittiano & Edd. Ven. Br. Med. Atque ita ſcribendum monuit Drak. ad Silium Lib. II, 378.

Tum

Digitized by Google

Praecipiti lymphata gradu, velut unica rebus
Spes foret adflictis [a] patrios excedere muros,
Inconſulta ruit. qualis cum turbidus Auſter
Repulit à Libycis inmenſum [b] Syrtibus aequor,
Fractaque veliferi ſonuerunt pondera mali,
Deſilit in fluctus deſerta puppe magiſter,
Navitaque, & nondum ſparſa compage carinae,
Naufragium ſibi quiſque facit: ſic urbe relicta
[c] In bellum fugitur. [d] nullum jam languidus aevo
Evaluit revocare parens, [e] conjuxve maritum

Fle.

Variae Lectiones.

a *patriis muris* H. b *turbidus* A. *fluctibus* M. c *fugit in bellum* A. d *nullus* V. 1. e *conjunx* MSS, & Edd. pp.

Tum vero attoniti, ceu templo irrumperet hoſtis,
Exſiluere patres.

Noſter L. III, 624. *Inſiluit*; V, 791. VI, 398. *exſiluit*. & paſſim hanc ſcripturae formam in *exſilire*, *inſilire*, *proſilire*, *diſſilire*, reſtituit Heinſius, aliique è Mſtis codicibus. Vide Servium ad Virgil. Georg. II, 384. *Saluere per utres.*

489 Decreta] Eſt autem decretum, ut curent conſules, ne quid reſpublica detrimenti capiat. SCHOL. Decreta invisa. Conſtitutiones odio plenas, ut Caeſarem perſequerentur: & providerent, ne quid mali Reſpub. pateretur, quod in tumultibus ſemper ſolebant Conſulibus dicere. SULPIT. Qua poteſtate data, licebat iiſdem bellum gerere, pacem jungere, exercitum ſcribere, delectum habere, & caetera, quae ad defenſionem Reipubl. pertinent, facere. MICYLL.

490 Tuta] Notandus eſt iſte verſiculus: pulchram enim conſtructionem habet, cum lepido ſenſu. Tuta enim in dubiis rebus loca neceſſaria erant: & metuenda maxime vitabant. Sed nec tuta illis erant ad confugium, nec metuenda, quae fugerent. Caeſarem enim ubique metuebant. SCHOL.

491 Incerti, quo quemque fugae tulit impetus, urgent p.] Melius autem meo judicio legitur *urgent*, quia pro ſuppoſito habent *patres incerti urgent & prorumpunt* &c. quam *urget*, niſi ſit *quiſque urget*, ſed cur ſequatur *prorumpunt?* Sit ergo quaſi per parentheſim dictum (*quo quemque tulit impetus*) & ipſi ſic urgentes populum prorumpunt, i. porro rumpunt, & cum velocius & impetuoſius aufugiant, vi interrumpunt agmina. Sulpitius intelligit, ut *agmina* conſtruatur à parte anteriori, ut ſit agmina haerentia longa ſerie prorumpunt i. vi erumpunt, & exeunt portas. Ego malo dicere in tali commotione populum frequentem fuiſſe ante curiam; ſed patres per medios arripuiſſe fugam. ASCENS. Sic vulgo nunc editur, etiam à Grotio; cum tamen in Mſtis omnibus à me inſpectis & Pulm. 4. & Edd. primis Aldi, Col. Gryph. legatur vel *urges* vel *urguet*. Rectiſſime. Eſt enim, ut feci, hoc modo diſtinguendum *Incerti. quo q. f. t. i., urguet* ſcilicet *impetus*. *Incerti* abſolute ponitur ſine verbo ſubſtantivo. primus *urgent* dedit Aſcenſius, dein Verſellanus, Stephanus &c. Recte Sulpicius *Agmina* capit in nominativo, ut paſſim *prorumpere portis*, *in hoſtem* &c.

493 Credas] Si ſeriem i. e. longam concatenationem fugientium videres, putares, aut urbem ſubito incendio raptam, aut terrae motum in urbe fieri. Ad terrae motum enim nutantes domus ruina quatiuntur. SCHOL.

496 Lymphata] *Lymphae*, inquit Feſtus, dictae ſunt *à Nymphis* Vulgo autem memoriae proditum eſt, quicunque ſpeciem quandam è fonte, id eſt, effigiem Nymphae viderunt, furendi non feciſſe finem, quos Graeci νυμφολήπτες vocant, Latini *Lymphaticos* appellant. MICYLL. Bacchata, in amentia verſa SCHOL. De verbo *Lymphare* vide Barthium ad Statii L. VII. Theb. 113. & alios paſſim.

498 Qualis Sc. talis erat illa turba, qualis vel qualiter. IDEM.

499 Repulit] Sic quinque ex meis ſcripti, & quaedam Edd. Veteres praepoſitione *re* producta. non *reppulit*. de hoc ſcribendi modo plura videbimus ad Lib. III. 113. VI, 480.

505 Conjuxve] *Conjunxque* quatuor Pulm. unus

Berſm.

Digitized by Google

Fletibus, aut patrii[a], dubiae dum vota ſalutis
[a] Conciperet, tenuêre Lares: nec [b] limine quiſquam
Haeſit, & extremo [c] tunc forſitan urbis amatae
Plenus abit viſu: ruit inrevocabile vulgus.
O faciles dare ſumma Deos, eademque tueri
Difficiles! urbem populis, victisque frequentem
Gentibus, & generis, [d] coëat ſi turba, capacem
[e] Humani, facilem venturo Caeſare praedam
Ignavae liquêre manus. [f] cum preſſus ab hoſte
Clauditur [g] externis [h] miles Romanus in [i] oris,
Effugit exiguo nocturna pericula vallo:
Et ſubitus rapti munimine ceſpitis agger
Praebet ſecuros [k] intra tentoria ſomnos.
Tu tantum audito bellorum nomine Roma

VARIAE LECTIONES.

a vulgo *conciperent.* b *limite* V. quart. a m. r. c *tum* B. 1. R. 1. *cum* V. ſec. d *coeant* V. 1. e *humatio* M. f *conpreſſus* V. 1. *compreſſus* M. g *extremis* P. 1. O. h *Romanus miles* R. 1. i *horis* Voſſ. 5. W. H. k *inter* A. N.

Berſm. Voſſ. quinque, unus Reg. Oxon. cum Ed. Aſcenſii, Ven. Br. Med. Sulpicii & Micylli, ut *que* more noſtri ponatur pro *neque*. dicam ſaepius, imprimis ad L. 11.

506 AUT] Mſc. duo *aut patr.* quod retinuimus. alii *haud patr.* BERSM. In Voſſianis tribus & meo eſt *haud*, quod primum placuit Aldo, hinc Colin. Steph. Gryph. Pulm. &c. ſed rectius *aut.*

506 DUBIAE] Cl. Burmannus ad Valer. Flacc. L. IV, 272. cenſet legi poſſe *dubii* ut ſit dictum *dubius ſalutis*; quemadmodum *dubius fati* apud Statium, Silium &c. Et ſane ita noſter L. IV, 156.

- - - *dubiique fugae pugnaeque tenentur.*

L. VII, 611.

Sed dubium fati, Caeſar, generoque minorem
Adſpiciens.

Sed contra Mſtos nihil mutandum. Durius enim eſſet *patrii dubii.* Reſcripſi autem cum veterrimo Regio *conciperet* pro vulgato *conciperent:* ut referatur ad *nullum*, quo facto ſenſus eſt magis clarus; neque *haud*, ſed *aut* ſcribendum eſſe docetur.

513 HUMANI] h. e. quae totum humanum recipere intra ſe poſſet. SCHOL.

514 PRESSUS] Singula reddit ſingulis. Ibi preſſus ab hoſte; hic autem audito nomine bellorum: ibi agger & vallum, hic Roma: ibi ſomni ſunt & noctibus plurimis, hic per unam noctem vigiliae (inbige Voſſ. ſec.) totae. SCHOL.

516 VALLO] Mos erat Romanis, ut, cum in expeditionem pergerent, ubi nocte tentoria figebant, vallo tantum caſtra circumdarent, & vigiles, qui ſibi alternis vicibus ſuccederent, noctis conſtituerent. Inde Salluſtius in Jugurthino. *Juxta ac ſi hoſtes adeſſent, valle, atque foſſa munire, vigilias ponere, & eas ipſe cum legatis circuire.* Ipſe autem alibi. *Tertia jam vigiles commoverat hora ſecundos.* Conqueritur autem poëta ἀπογεοφὴν ad urbem faciendo; cur iſti de municiſſimis moenibus fugerint; cum majores eorum etiam inter hoſtes tuti eſſent exiguo vallo. IDEM.

517 RAPTI] Celeritatem oſtendit hoc verbo. IDEM.

519 NOMINE] Plerique omnes Mſc. & impreſſi codices *nomine:* nos *murmure* fecimus ex fide Mſc. BERSM. *Murmure* edidit quoque Grotius, & dein ceteri; ſed Stephani, Pulmanni, meique omnes ad unum Codices, & impreſſi ante Berſinannum *nomine.* quod adeoque reſtitui. Niſi *murmur* pro fama hic accipere velis, etiam hoc falſum eſt. Tantum enim nomen, non murmur, belli audiverant Romani. Eodem modo L. 11, 465.

Caeſaris audito converſus nomine Sulla.

529 SIDERIS ET TERRIS &c.] *Campeſtris* ſcribit, cometas quinque eſſe i. ἵππιον ſolis, *Lampadian*

Deſereris; [a] nox una tuis non credita muris.
Danda tamen venia eſt tantorum danda [b] pavorum:
Pompejo fugiente timent. [c] tum ne qua futuri
Spes [d] ſaltem trepidas mentes levet, addita fati
Pejoris manifeſta fides, Superique minaces,
Prodigiis [e] terras implerunt, aethera, pontum.
[f] Ignota obſcurae viderunt ſidera noctes,
Ardentemque polum flammis; coeloque volantes
[g] Obliquas per [h] inane faces. [i] crinemque timendi
Sideris, & terris [k] mutantem regna [l] cometen.
[m] Fulgura fallaci micuerunt crebra ſereno:
Et varias ignis denſo dedit aëre formas.
Nunc jaculum [n] longo, nunc ſparſo lumine lampas
Emicuit coelo: tacitum ſine nubibus ullis

VARIAE LECTIONES.

a *non u. t. nox* B. 1. b perperam *malorum* B. 1. R. 1. V. 1. M. H. c *tunc* B. 2. R. 1. W. d *ſaltim* V. ſec. a m. 1. e *coelum*, *terram implent ae.* P. 1. f *ignotaque* H. g *oblicas* V. 1. h *mare* N. i *crimen* Ed. Ven. k *nutantem* B. 1. l *cometam* Voſſ. pr. *cometem* Voſſ. 3. W. H. N. & Edd. qqd. m *fulgora* R. 1. n *largo* V. 1.

dian lunae, *Quirian* Martis, *Diſceum* (MS. *dirceum*) Mercurii, τυφῶνα Saturni; ſed quatuor ſtellas praeſcriptas viſas eſſe aliquando, cum regna mutantur. Typhon autem, ſi quando viſus fuerit, cuncta ſignificat interitura. SCHOL. Vide omnino Servium ad Virgil. Aen. x, 272. Cometa autem paſſim regna mutare dicitur apud poëtas. Statius Theb. 1, 728.

- - - - *mutent quae ſceptra cometae.*

& Silius Ital. L. VIII, 639.

Regnorum everſor rubuit letale cometes. & alibi.

530 FALLACI CREBRA SERENO] Ideo dicit *fallaci*, quia in ipſa ſerenitate fulminabat; quod rarum eſt, quia ante coelum obnubilatur, quam fulgura adpareant. SCHOL. Jungit duo prodigioſa, quod *crebra* fuerint, & quod *ſereno*. De *ſereno* vide la Cerdam ad Virgilii Georg. L. 1, 486. Bentlej. ad Horat. Carm. 1, 348. Burmann. ad Valer. Flacc. L. 1, 332. & me ad Obſequent. c. 73. *Crebro fulminavit.* quo loco ut nihil jam mutem, facit alter Taciti L. XV. Ann. c. 47. *Vis fulgurum non alias crebrior.*

531 DENSO] *Tento*, hoc eſt extento. Priſcianus. BERSM. Depravatos Codices ſecutus eſt Priſcianus, qui, ut probet, *tenſum* derivari à *tendo*, haec Lucani verba citat ad L. x. c. 892, 1234. male Berſmann. ex eo allegat *tento*. Verum non modo Priſcianus ita legit; ſed etiam Voſſianus ſecundus, & ibi Scholiaſt. *tenſo* commixto. Legitur & *denſo*. Alii *tenſum* dici volunt, unde & tenſae deorum. alii *tentum*. ut Virgilius. *Et ſi quem extenta plag.* Nunc ille oſtendit, quae ſunt variae formae. Haec ille. SCHOL. In Voſſiano primo pro Varia lectione habetur *tenſo* cum hac notula, *quia aëre jam tendebantur*. *tenſo* etiam Voſſianus tertius, & a m. pr. quartus. Vix tamen mihi perſuadere poſſum, *tenſo* non eſſe vitioſum, & recte ſe habere *denſo* i. e. *compreſſo*, *craſſo* verbis Senecae L. VII. Nat. Quaeſt. c. 20, 22. Et, ut hic, ſic c. 21. Idem *Cometas*, *ſicut faces*, *ſicut tubos* (ut ſcribendum eſſe alibi monuimus) *trabesque & alia oſtenta coeli denſo aëre creari.* Credas, Lucanum horum patrui ſui verborum meminiſſe, cum hunc verſum ſcripſit. *Formas* enim non intelligit de variis fulminum generibus, ut olim putabat ſummus Burmannus in Jove Fulg. p. 24. ſed diverſis coeli oſtentis. Horat. L. II. Carm. 7, 14. *Denſo paventem ſuſtulit aëre.*

533 TACITUM] Solet enim fulmen emitti, dum tonat; & dum eſt coelum nubibus obductum. SCHOL.

534 E PARTIBUS] Sic reſcripſi auctoritate trium vetuſtiſſimorum Voſſ. Reg. utriuſque, Witiani, Hulſt. & trium Berſm. Cod, ut & Ed. Romanae. Vulgo *de p.* Parm. Ed. habet *ſe.*

Digitized by Google

Fulmen, & Arctoïs rapiens [a] è partibus [b] ignem,
Percuſſit [c] Latiale caput: ſtellaeque minores
Per vacuum ſolitae noctis [d] decurrere tempus,
In medium venêre diem: cornûque coacto
Jam Phoebe toto fratrem cum redderet [e] orbe,
Terrarum [f] ſubita [g] percuſſa expalluit umbra.
Ipſe caput [h] medio [i] Titan cum ferret Olympo,
Condidit [k] ardentes atra caligine currus,
Involvitque [l] orbem tenebris, [m] gentesque coëgit
Deſperare diem: qualem fugiente per ortus
Sole Thyeſteae noctem duxêre Mycenae.

VARIAE LECTIONES.

a vulgo *de.* b *ignes* Edd. Ven. Br. Med. c *Latiare* Boh. d *diſcurrere* B. 2. V. 2. W. e *ore* V. pr. ſupraſcr. *b.* f *ſubito* H. g *perculſa* M. h *Titan medio* B. 2. i *c. ſ.* T. H. k *ardentis* Voſſ. pr. ſec. l *diem* V. 1. m *gentem* B. 1.

535 MINORES] Omnes ſtellae ſunt minores ad comparationem Lunae, unde Horatius; *Micat Julium Sidus, velut Luna inter minores ignes.* SCHOL.

538 PHOEBE &c.] i. cum Luna ſolem praeſentaret, cum eſſet plena, & imitaretur, pleno cornu ſeu pleno orbe, & circulo ſuo ſolem aequipararet, in plenilunio, percuſſa ſubita umbra terrarum expalluit i. e. ἔκλειψιν paſſa eſt. Quidam legunt *toto orbe terrarum*, ſed mendoſe; quoniam ſenſum corrumpunt. Legendum autem eſt *umbra terrarum.* Quia, cum luna in plenilunio ſolem per centrum adſpicit, quaedam umbra terrae acuitur, & ſe lunae, ne lumen à fratre accipiat, opponit. Unde & ipſe in deſcriptione Africae *n. t. c. u. Nox cadit in coelum.* IDEM.

541 CONDIDIT] Hoc ideo dicit, quia Sol pridie Iduum Majarum defectum paſſus eſt ab hora ſexta uſque ad noctem. IDEM. Occiſo Caeſare id accidit, & quidem pridie Iduum Martiarum: ſi Servio habenda fides ad Virgilii Georg. 1, 466.

Ille etiam exſtincto miſeratus Caeſare Romam,
Cum caput obſcura nitidum ferrugine texit.

Adhibet itaque auctor prolepſin, ut monet quoque Schol. ad vſ. 566.

544 THYESTEAE] Atreus & Thyeſtes fratres fuerunt. Atreus autem concubuit cum uxore fratris ſui: quod ille agnoſcens tenuit filios Atrei, & occidit eos, & vocato eo ad prandium manducandos appoſuit. Propter hoc iratus Sol ſuos radios ab ea civitate avertit. SCHOL. Ubi notandum, quod Scholiaſtes inverſa vice *Atreo* tribuit, quod eſt à *Thyeſta* factum, & contra.

545 MULCIBER] Voſſian. ſec. tert. ſext. & quint. à manu pr. ut & Amſtel. cum Edd. Rom. & Ven. *Mulcifer.* cui ſcribendi modo facit Etymon apud Feſtum. *Mulciber à mulcendo ferro dictus eſt.* atque ita ſaepe in aliorum Auctorum ſcriptis Codicibus invenias. Statius L. v. Theb. 51.

Ignifera feſſus reſpirat ab Aetna Mulciber.

in MSS. Behotii *Mulcifer.* Adde N. Heinſium ad Claudian. L. 1 in Eutrop. 33. & ad Ovidii L. 1. Faſt. 554. Pighium ad Gruteri Inſcript. MLXIX, 5. p. 19. quem locum in margine indicaverat Broukhuſius.

545 AETNAE] Virgilius.

Vidimus undantem ruptis fornacibus Aetnam.

propter bellum illic futurum. SCHOL. Immo illic propter mortem Caeſaris. Locus Virgilii eſt L. II. G. in f. ubi pleraque hic enumerata prodigia etiam recenſentur, & in ſequentibus nonnulla inde adducit Scholiaſtes. Ad Virgilium vide La Cerdam, & de reliquis prodigiis Obſequentem, & quos ibi in praefatione olim laudavi, aliosque paſſim, & in hac re Petronium Carm. de Bello Civ.

548 FLEBILE] Pro latratu ululatum edidere; quod ſignum eſt mortis. SCHOL.

549 SAEVI L. CANES] Plerique interpretes haec capiunt de Scylla: Aſcenſius tamen etiam monuit, generaliter poſſe ſumi de canibus ululantibus ex add. Virgil. loco L. 1. G.

Obſcenaeque canes, importunaeque volucres
Signa dabant.

Recte. Paſſim prodigioſum haberi canum ululatum

Ora ferox Siculae laxavit Mulciber Aetnae;
Nec tulit in coelum flammas, ſed vertice prono
Ignis in Heſperium cecidit latus. atra [a] Charybdis
Sanguineum fundo torſit mare. flebile ſaevi
[b] Latravêre canes. Veſtali raptus ab ara
Ignis, & oſtendens confectas flamma Latinas
Scinditur in partes, geminoque cacumine ſurgit,
Thebanos imitata rogos. [c] tum cardine tellus
Subſedit, [d] veteremque jugis nutantibus Alpes
Diſcuſſêre nivem. [e] Tethys majoribus undis
Heſperiam Calpen, ſummumque inplevit Atlanta.

[a] In-

VARIAE LECTIONES.

a *Carybdis Caribdis* MSS. & Edd. qqd. b *latravere* V. ſec. c *tunc* B. 1. V. 2. R. 1. N. d *veteres nives* O. pr. e *Thetis* MSS. & Edd. qqd.

tum, nemo neſcit. V. ad Obſequent. c. 123. *ululatus flebiles canum auditi.* Notandum autem hic eſt maſculinum genus *ſaevi:* eum Virgilius d. l. ex Heinſii emendatione ad Ovid. Met. L. III, 140. dixerit in feminino. Sed ita quoque Ovidius L. xv. Metam. 797. *Nocturnos ululaſſe canes,* ubi itidem unus *nocturnas.* Seneca Oedip. 178.

Nocte ſilenti Amphionias ululaſſe canes.

Infra L. VII, 828.

Tunc urſi latebras, obſceni tecta domosque
Deſeruere canes.

Verum & illic in optimis membranis legi *obſcenae,* ſuo loco videbimus. L. IX, 141.

Nam corpus, Phariaene canes, avidaeque volucres.
Diſtulerint. Scilicet in venatu & rapina feminae canes praeferuntur.

550 LATINAS] Ita ſaepè abſolute ponitur, ut ſubaudiatur, *ferias.* Livius libro VIII. belli cum Antiocho, *Latinae inde fuerunt.* HORTENS. Sic & Cicero ſaepe, tum in orationibus, tum in verſibus, ſubticens vocem facile intellectum, *ferias.* GROT. Ex. Ed. tert. Sacrificia fiunt Jovi Latiali, unde *Latinae feriae* nuncupantur. Ergo *confectas* i. perditas Latinas oſtendebat flamma, quae ſe extis impoſitis dividebat. SCHOL. in Scholiaſtae verbis error eſt: niſi ſint corrupta, ut pro *perditas* ſit ſcribendum *peractas.* finita enim illa ſacra eſſe, notabat ſacrificium, ut noſter ipſe L. v, 402.

Vidit flammifera confectas nocte Latinas.

quod bene obſervavit Sulpicius. *perditas* tamen in 3. Codd. habetur.

552 THEBANOS] Etheocles & Polinices fratres, poſtquam ſe mutuis vulneribus occiderunt, inpoſiti ſunt rogo, & ſe diviſit flamma, qua cremabantur. SCHOL.

553 NUTANTIBUS] Terrae motu ſcilicet. ut Virgilius

Inſolitis tremuerunt motibus Alpes.

Hiatus terrae factus eſt. Item *terraeque dehiſcunt,* IDEM. Seneca Oedip. 175.

- - - - - - - *bis Cadmeum*
Nive diſcuſſa tremuiſſe nemus.

555 HESPERIAM CALPEM SUMMUMQUE IMPLEVIT ATLANTA.] Sic ferme ab omnibus legitur. Priſcianus autem locum hunc adducens ita legendum autumat:

- - - - - - *Tethys majoribus undis*
Heſperiam Calpe, ſummoque implevit Atlante.

Quippe quae lectio apprime probatur, utpote cui concinne, & eleganter ſenſus ipſe congruit, conſonat, mirificeque quadrat. nam cum ſupra dictum fuerit à Poeta:

- - - - - - *Tum cardine tellus*
Subſedit, veteremque jugis nutantibus Alpes
Diſcuſſere nivem.

Mox ſubjecit, Tethys implevit Heſperiam majoribus undis, hoc eſt, nivibus horum montium è verticibus excuſſis: Ablativus enim eſt. Tumefacto namque & aeſtuante mediterraneo mari, liquefactis nivibus, maria Heſperiae, hoc eſt, Italiae vehementer deſaeviunt tumeſcuntque. Ad hoc cum *Heſperiam* legis abſque alio epitheto, *Italia* accipiatur, ut ait Servius; cum vero *ultimam* apponis, tunc *Hiſpania* ſignificatur. Sic Horatius *qui nunc Heſperia ſoſpes ab ultima.* *Italia* namque & *Heſperia* denominatae fuere à fratribus *Italo* &

Heſpe-

[a] Indigetes fleviſſe deos, Urbiſque laborem
Teſtatos ſudore Lares, [b] delapſaque templis
Dona ſuis, diraſque diem foedaſſe volucres
[c] Accipimus; ſilviſque feras ſub nocte relictis
Audaces media poſuiſſe cubilia Roma.
Tum pecudum faciles humana ad murmura linguae,

[a] Mon-

VARIAE LECTIONES.

a *indigenes* H. *indigites* M. b *dilapſa* V. 1. c *accepimus* N. Ed. Parm.

Heſpere, ut affirmant Cato & Fabius Pictor. Huc accedat, quod Poëta potiſſimum prodigia, portentaque enumerat, quae in Italia evenere. Ceterum ſi *Heſperiam Calpen*, & *Summum Atlanta* legeres, in ſenſu neceſſe erit, ut intelligatur, aut factum eſſe cataclyſmum, cujus nulli hiſtorici meminerunt, aut ſit inſana hyperbole, exceſſuſque nimium fatuus. Haec JACOB. BONONIENS. Syll. III. Annot. T. I. Theſ. Crit. p. 671. Prodigioſa ſane res, & contra omnem humanae rationis ſenſum, mare undis ſuis adſcendiſſe uſque ad cacumen eorum montium, eoſque aquis ſuis impleviſſe, ſeu potius contexiſſe, ut alii loquerentur, & Scholiaſtes exponit. Aliud enim quid eſt, quod dixit Caeſar B. G. I, 24. *Complere montem hominibus.* Hoc itaque ſi fieret, rerum finem adeſſe aliquis poſſet putare, ut canit noſter Lib. VII, 135. Praeterea quid attinebat ad Romanos, tunc temporibus prodigium ex Hiſpania & Mauritania? Id ſi accidiſſet Hannibalis adventu, de magnitudine & victoriis ejus optimum fuiſſet oſtentum. Nunc in Hiſpania & illa Africae parte minus momenti ſitum fuit, quam in reliquis orbis terrarum oris. Quid tum? Locum depravatum puto, licet editi & ſcripti nihil mutent. Praeterquam quod quidam habeant *Calpem* & *Atlantem.* quomodo editur quoque apud Iſidorum Lib. XIV. c. 8. Nec juvat aliquid Scholiaſtes. Quomodo vero corrigi debeat locus, docere nos poteſt Priſcianus L. VII. c. 732. ubi, ut oſtendat, *Calpe* in ablativo *e* productam habere, & Juvenalem errare, haec noſtri verba adducit, ſed quae contra mentem Priſciani ex vulgata lectione hic apponuntur. Totum enim adſcribere juvat locum. *Illud miror, quod Juvenalis Calpe Ablativum corripuit, cum ſit ſimile hoc nomen Penelope, Arachne, Calliope; quorum Ablativus numquam in e correptum terminatur. Lucanus in primo. Tethys* (ſic ſcribe; vulgo *Thebis*) *majoribus undis Heſperiam Calpen, ſummumque implevit Atlanta.* Tunc Juvenalis ſequuntur verba. Vides, Lector, nihil probaſſe potuiſſe Priſcianum, ſi ita, ut vulgo legitur, hunc locum citaſſet. Luce clarius itaque patet, ſcribendum eſſe *Calpe ſummoque i. Atlante.* Ut jam olim Jacob. Bononienſes correxit, ſed à nemine auditus; licet id monnerint Pulmanni Variae LL. Nempe dicit Lucanus, mare impleviſſe Heſperiam i. e. Italiam, vel potius mare, quod Italiam alluit (ut loqui amant veteres, & alibi pridem notavimus) undis & fluctibus, qui Calpe & Atlante, ſeu quibuſcumque ſummis montibus majores erant. Synecdoche eſt ſpeciei pro genere. Undas autem comparari montibus à noſtro, & aliis poëtis, frequens & notum eſt. Vide. L. III. Georg. Virgilii 249. de fluctu

- - - - - - - - - - neque ipſo
Monte minor procumbit.

Heinſ. ad Claud. IV. Conſ. Hon. 635.

Iſter ſanguineos egit te conſule montes.

Adde Cerdam ad Aeneid. I, 105.

Inſequitur cumulo praeruptus aquae mons.

Haec ſcripſeram, antequam mihi videre contigerat Bononienſis notas, quem deinceps haec alio modo exponere comperi, nunc neque illius neque mea interpretatio mihi placet. Nam in utraque duriora quaedam ſunt, quam ut eo ſenſu potuiſſet loqui Lucanus: nec cauſſae ſatis perſpicio, cur illos potius montes nominare voluerit, quam alios. Forſan intelligendum eſt eo pacto, ut Oceanus impleverit majoribus ſolito undis Italicum mare, intrans ſcilicet per vel inter Calpen & Atlanta in mare mediterraneum. Sed tum clarius ſcripſiſſet *intravit*, *invaſit*, aut ſimile quid. Immo *intravit*, quod facile cum *implevit* mutari potuit, pene putem, veram eſſe Lucani manum. paſſim *intrare* cum ablativo conſtruitur. Vide N. Heinſium & Drakenb. ad Silium Ital. L. VI, 498. VII, 466. ſed & conſule Celeb. Burmannum ad Valerium Flacc. L. I, 588.

Rector erat Libya cum rumperet advena Calpen
Oceanus, cum flens Siculos Oenotria fines
Perderet, & mediis intrarent montibus undae.

Intrare autem hoc ſenſu *terras mare* ſaepe dicitur apud Melam. I, I. II, 2. III, 8. alioſque; & in hoc

ipſo

[a] Monſtroſique hominum partus, numeroque modoque
Membrorum; matremque [b] ſuus conterruit infans:
Diraque per populum [c] Cumanae carmina vatis
[d] Vulgantur. tum, [e] quos ſectis Bellona lacertis
Saeva movet, cecinêre deos; crinemque rotantes
[f] Sanguinei populis ululârunt triſtia Galli.

Com-

Variae Lectiones.

a *Monſtiferique* H. *Monſtruoſique* A. M. *que* deeſt in V. 1. b *ſuam* V. 2. M. c *Cymanae* R. 1. d *vulgant* H. e *quod* R. 1. f *ſanguine jam* Ed. Br. Med.

ipſo loco Avienus Deſcript. Orb. Terrae 383.

- - - - - - - - haec ubi terras
Intrat Atlantei vis aequoris, accipit ortum.

Haec ſunt, quae ſuper his verbis dicenda habui. Gratam mihi rem fecerit, qui hinc nos expedire poterit: modo certum ei quoque ſit *Calpe* & *Atlante* in ablativo eſſe legendum. Nec enim puto, juvari haec poſſe loco Silii L. v, 395.

Ceu pater Oceanus cum ſaeva Tethye Calpen
Herculeam ferit, atque exeſa in viſcera montis
Conterrtum pelagus latrantibus ingerit undis.

Majeres undae pro majoribus ſolito eſt; ut apud Silium L. VIII, 649.

Major & horrificis ſeſe extulit Allia ripis.

556 INDIGETES] *Indigetes* dicuntur, qui ab hominibus in deos tranſlati ſunt, ut Romulus, & alii. SCHOL. *Indigenas* Mſc. melius fortaſſe. BERSM. *Indigenas* in uno Mſto invenit etiam Modius; quod non contemnendum putabat Ep. 80. Novantiq. LL. ut intelligantur illi ſoli, qui de Romanis in deorum erant relati numerum: quia veriſimile eſt, eos magis Romae curam habuiſſe, quam extraneos. Verum nihil mutant noſtri, & optime *Indigetes* jungitur τοῖς *Laribus*. Nam & *Dii patrii* vocantur Indigetes, quicunque tandem fuerint. Ad rem Virgilius, qui poſt enarrata prodigia ſubnectit Lib. I. Georg. 498.

Dii patrii Indigetes & Romule, Veſtaque mater,
Quae Tuſcum Tiberim, & Romana palatia ſervas.

Quid, quod ab *Indigete Aenea*, de quo vide ad Silium. VIII, 39. deſcendant Romani. Adde eundem L. IX, 294. X, 437. Claud. B. Gild, 32.

557 SUDORE] Ut Virgilius. *Aeraque ſudant.* SCHOL.

558 FOEDASSE] Iterum Virgilius. *Importunaeque volucres.* Ideo *foedaſſe*; quia importunae inſolite per diem videbantur. Bubones dicit reliquaſque nocturnas aves: unde ipſe paulo ante

Et laetae jurantur aves bubone ſiniſtro.

IDEM.

560 MEDIA ROMA] Contra conſuetudinem Virgilius *& alte per noctem* (*noctis* Voſſ. pr.) *reſonare lupis ululantibus urbes.* SCHOL.

561 TUNC] *Tum* Mſc. duo. BERSM. Quinque ex meis tantum *tunc.* ceteri, *tum*, cum Editionibus Sulpitio prioribus & Grotii. Qui etiam verſu 565. *tum* reddidit pro *tunc*, quod ibi eſt in ſeptem MSS. & Edd. omnibus praeter Rom. & Parm.

561 PECUDUM] Ut Virgilius. *pecudeſque locutae Infandum.* SCHOL.

561 HUMANA] *Bos enim* locutus eſt ad arantem in ſuburbio, *fruſtra ſe urgeri, cum non frumenta, ſed homines in brevi defecturi eſſent.* SCHOL. Sic Wittian. pro *defecturi*, *defutura* Voſſ. pr. Ita autem concipitur in Voſſ. ſec. *locutus eſt & prius homines defectures, quam frumenta praedixit.*

562 MONSTROSI HOMINUM] *Hominum* de feminis dictum. Ut Virgilius *Nec vox hominem ſonat.* SCHOL.

563 MATREM] Quia dicitur mulier genuiſſe filium cum XXVII. digitis. *Monſtroſi* autem, quia, ut fertur, alia mulier ſerpentem genuit. IDEM. Locum hune eitat Lutat. ad Stat. IV. Theb. 375. *foetuſque novos.* Imitatus eſt Claudian. in Eutrop. L. I, I.

Semiferos partus metuendaque pignora matri.

566 MOVET] *Monet* Mſc. ut Bellonae & Cybeles mentione, quarum illi ſacerdotes ſunt, monitus futurorum innuantur. BERSM. *Monet* etiam Voſſ. ſec. male. *moveri* recte dicuntur οἱ ἐνθεαζόμενοι. Vide J. F. Gronovium Obſ. L. I. c. 23. & in add. ut & J. Broukhuſ. ad Tibull. Lib. I, 7, 51.

Haec ubi Bellonae motu eſt agitata.

566 CECINERE DEOS] Ordo eſt. *Dii cecinere; ſaeva, quos movet Bellona ſectis lacertis.* Eſt autem figura *quos deos* ut Virgilius. *Urbem quam ſtatuo veſtra eſt*, pro *urbs.* Sic *deos* pro *dii.* Virgilius poſt mortem Caeſaris haec dicit contigiſſe, Lucanus vero per prolepſin figuram contigiſſe in initio belli

Compoſitis plenae gemuerunt oſſibus [a] urnae.
[b] Tunc fragor armorum, [c] magnaeque per avia voces
Auditae nemorum: & venientes [d] cominus umbrae.
Quique colunt [e] junctos extremis moenibus agros,
Diffugiunt: ingens Urbem cingebat [f] Erinnys,
[g] Excutiens [h] pronam flagranti vertice pinum,
[i] Stridentesque comas: Thebanam qualis [k] Agaven

VARIAE LECTIONES.

a *umbrae* A. b *tum* B. 1. V. 2. & Edd. qqd. duo hi verſus deſunt in A. c *variae* V. ſec. d *comminus* Voſſ. pr. ſec. tert. e *vinctos* Edd. Ven. Br. f *Herinnys* V. 1. *Erinis* R. 1. W. *Herinis* A. M. *Erinys* Ed. Rom. g *concutiens* O. h *pervam* N. i *ſtridentis* Voſſ. pr. ſec. Reg. pr. Witt. Edd. Ven. Br. Med. *Stridentemque comam* B. 1. k *Agavem* B. 2. M.

civilis. SCHOL. Valde hic errat ille, cum *deos* pro *dii* ſumit. Quos enim deos umquam Bellona dicitur movere? & male *ſaeva* ſumit accuſative. ipſa Bellona eſt ſaeva. inter lineas Voſſ. ſec. erat expoſitum *cecinere deos*, ſcilicet eſſe iratos: quomodo etiam Aſcenſius. Rectius Omnibonus *deos* ſumit pro oraculis deorum. *Deum ſimulare* non diſſimiliter noſter Lib. v, 148. Niſi hinc potius ſcribere malis *Deam*, ſcilicet Bellonam, ut doctiſſimus amicus meus conjecit. ibid. vſ. 210.

- - - - - nec cuncta locuta eſt.
Quem non emiſit ſupereſt Deus.

Tibull. L. 1, 6, 48.

Statque latus praefixa veru, ſtat ſaucia pectus,
Et canit eventus, quos Dea Magna monet.

567 SANGUINEUM] *Sanguinei* Mſc. tria. BERSM. Non *ſanguineum crinem*, ut ante: ſed illi ſanguinolenti, *Quos circumtenuit gaudens Bellona cruentis*. GROT. ex Ed. pr. Noſtrum hoc ex conjectura probant manuſcripti Thuani, & Regiorum unus. IDEM. ex Ed. ſec. Fuerat *Sanguineum*. mutavimus, & mutationem noſtram probant duo manuſcripti ex Bibliotheca, quam magnus Thuanus nihilo minori filio reliquit: Regiorum quoque unus. Non enim crinis ſanguineus, ſed ipſi

Quos circumtenuit gaudens Bellona cruentis.

IDEM. ex Ed. Tert. Pro vulgata lectione *ſanguineum* ſtat quidem Statii locus L. x. Theb. 174. de Gallo. *Sanguineosque rotat crines.* & intelligi poſſunt crines per jactationem ſanguine è ſectis lacertis fluente foedati, ut *ſanguineum mare*, *ſanguinei lacerti*, & ſimilia paſſim. V. Burm. ad Val. Flacc. L. III, 588. Verum, cum omnes Pulmanni codices etiam habeant *Sanguinei*, ut & quinque Voſſiani, Marp. Wittian. Oxon. pr. Regius recentior. Amſtel. & Ed. Veneta; immo etiam *ſanguinei* citet Servius ad Virgil. x. Aen. 220. & dicat Claudian. Lib. II. de raptu Proſerp. 267.

Seu tu ſanguineis ululantia Dindyma Gallis.

Ego quoque jam retinendum duxi *ſanguinei*. quod facit quoque Heinſius ad Valerium Flaccum: ubi de toto hoc Gallorum more late agit L. III, 232.

- - et motis ululantia Dindyma ſacris;
Tunc enſis placeatque furor.

Sanguineum veterrimus Voſſ. & Reg. cum meo.

567 ULULARUNT] Ululando praedixerunt de morte ſacrorum miniſtri Matris, qui caſtrati ſunt & tempore ſacrificiorum brachia incidebant. SCHOL.

569 VOCES] Ut Virgilius

Vox quoque per lucos vulgo exaudita ſilentis
Ingens. IDEM.

573 EXCUTIENS PRONAM FLAGRANTI VERTICE P.] Quid intelligant per *flagrantem verticem*, tacent interpretes. Solus Aſcenſius dicit, ex ardenti capite in obvios dejiciens. quaſi Erinnys caput ardens gereret, & faces in eo. Male. *Flagranti vertice*, nihil eſt, niſi flammae rotatione, quae fit in excutiendo ſeu conquaſſando ad obvios, in quos pronam facem dirigit Erinnys. Sic 546.

Nec tulit in coelum flammas, ſed vertice prono
Ignis in Heſperium cecidit latus.

Prudentius Pſychom. 95.

Sulphureuſque rotet per ſtagna ſonantia vertex.

Plura attulimus ad Obſequent c. 112. *Vertices flammae.*

574 STRIDENTES] Pro crinibus enim ſerpentes habebat. SCHOL.

575 INPULIT] Ut occideret filios ſuos. Agave mater Penthei, quae ita Liberum temnendum credidit, ut etiam cum telo aſcenderet arborem, & Libero inſidiaretur, fecit nomen ſuum intereſſe Bac-

Inpulit, aut ſaevi contorſit tela [a] Lycurgi
Eumenis: aut qualem juſſu Junonis iniquae
Horruit Alcides, viſo jam Dite, Megaeram.
Inſonuêre tubae, & quanto clamore cohortes
Miſcentur, tantum nox atra ſilentibus auris
[b] Edidit. è medio viſi conſurgere Campo
Triſtia [c] Sullani cecinêre oracula [d] manes:

Tol.

VARIAE LECTIONES.

a *Ligurgi. Lygurgi* MSS. b *addidit* V. I. *edidit*; *&* vulgo. c *Scillani* R. I. d *vates manes* V. tert.

Bacchis, quae furore correpta cum ceteris filium vulneravit. SCHOL.

575 Lycurgi] Dryantis (*Denantes* Voſ. ſec. *Driandis* Witt.) filium dicit, qui, dum vites amputare vellet in injuriam Liberi (*patris* add. Witt.) ſibi crura ſuccidit. Ideo dictum *contorſit*. IDEM.

577 Megaeram] Immo ſemper Herculem odio habuit, quia de pellice natus erat. Omnes enim pellices odit, excepta Maja, quam ſolam diligebat. Ideo Megaeram furiam infernalem ad terrendum eum miſit, qui in amentiam verſus ex inferno rediens Deianiram (immo *Megaeram*) uxorem ſuam non agnoſcens occidit. IDEM. Nam Hercules rediens ab inferis, juſſu Junonis novercae in furorem verſus eſt; & Lycum, qui urbem ſuam ceperat, occidit, & proprios liberos cum uxore Megaera, credens Lyci eſſe filios, interfecit. Ut latè patet apud Senecam in Hercule furente, Omnibonus. MICYLL.

578 Insonuere] Ita quidem apud Silium Ital. legas Lib. XII, 181.

Inſonuere tubae paſſim, clamorque virorum &c.

Sed Voſſianus ſecundus *Intonuere*. Eleganter, & vere, ut puto. Virgilius Aeneid. VII, 515. *Silvae intonuere profundae*. apud Ovidium quoque L. XI. Metam. 162.

- - - calamis agreſtibus intonat illo.

in primo Mediceo legitur. vulgo *inſonat*. Hanc autem vocem in *ſonare* depravatam ſaepiſſime Ovidio, & aliis ſcriptoribus reddidit Heinſius, uti etiam L. I. Metam. 187.

Nunc mihi, qua totum Nereus circumtonat orbem.

Nos quoque *intonuit* reſtituimus auctori ſuo ex optimis Mſtis Lib. V, 633.

Atque arduus axis Intonuit. ubi plura adduximus.

578 Tubae] Virgilius

Armorum ſonitum toto Germania coelo Audiit.

&

Vox quoque per lucos vulgo exaudita ſilentes.

(*fluentes* Voſ. pr.) SCHOL.

579 Miscentur] In bellum. *Tantum edidit* ſine auctore aliquo. IDEM.

579 Silentibus um.] Silenti nocte, ut Omnibonus, ſive per ſilentia noctis. Inſonuiſſe autem tubas, non à furiis aut umbris inflatas intellige, ſed prodigioſè per noctem, deorum voluntate ac monitu: quo pacto & cohortum clamorem atque congreſſum auditum accipimus. MICYLL. Mſc. *auris:* ſilente aurarum ſtrepitu, quod retinuimus: cum in uno ex Mſc. & plerisque aliis eſſet *Silentibus umbris* h. e. ſilente nocte, ſive per ſilentia noctis, ut Virgilius. BERSM. *Umbris* ſcribitur in Pulm. 4. Voſſ. pr. ſec. ac quinto. Hulſt. Amſt. & meo, uti etiam in Wittiano: ſed in illo ſuprafcr. *t auris*, & in Edd. Omnibus ante Berſm. praeter Ed. principem, & Parmenſ. ac Pariſ. 1512. Ut *nox atra ſilentibus umbris* ſit deſcriptio tacitae, ſed obſcurae & umbroſae noctis. Ita enim ſexcenties *ſilentem & tacitam noctem*, ac *ſilentia noctis* poëtae dicunt. An intelligit umbras mortuorum, qui nocte ſolebant juxta veterum opinionem vagari, & *ſilere* dicuntur, unde & *ſilentes* vocantur Lib. III, 29. V. N. Heinſ. ad Claudian. in Rufin I, 126. de his capit quoque Aſcenſius dicens, *aut prolatum ab umbris ſilentibus i. manibus ſilere ſolitis, tunc tamen non ſilentibus.* Non perſuadet. Potius *Silentes umbras* velim intelligere arbores vento ſe non moventes; niſi *umbrae* pro arboribus umbroſis tam ſimpliciter poſitae me offenderent. Sic in hac re Virgilius L. I. Georg. 476.

Vox quoque per lucos vulgo exaudita ſilentes,

& de tempore noctis Ovidius L. VII, 87.

Immotaeque ſilent frondes, ſilet humidus aër:

Ex quo loco probatur altera quoque lectio *ſilentibus auris*: quod longe plurimi habent Codd. & Edd. primae, ut dixi. Id autem addit, ne videretur eſſe murmur à ventis factum. *Silere* autem paſſim de ventis dici, notum eſt. Plinius L. II. Ep. 17. *Ibi omnes ſilent venti. arvis* Oxon. pr.

580 Et medio] *In medio* Marp. & Amſt. *e medio*

Digitized by Google

Tollentemque caput gelidas [a] Anienis ad undas
Agricolae [b] fracto Marium [c] fugêre ſepulcro.
Haec propter placuit Tuſcos [d] de more vetuſto
Acciri vates. quorum qui maximus aevo
Arruns incoluit deſertae moenia [e] Lucae,
[f] Fulminis edoctus motus, venasque [g] calentes
Fibrarum, & monitus [h] errantis in [i] aëre [k] pennae.

Mon;

Variae Lectiones.

a *Almonis* Marp. *amonis* A. b *Marium fracto* B. 1. V. 5. c *videre* M. Marp. V. 1. in M. Ed. Parm. Par. 1512. & Hortenſ. Vitioſe. d *e* V. 1. e vulgo *Lunae*. f *fluminis* V. tert. Amſt. g *calentis* R. 1. W. h *Velitantis* vulgo. i *aera* V. 1. A. M. B. 1. k *pinnae* R. 1.

die Voſſiani quatuor veterrimi Oxon. pr. & Edd. Ven. Med. Brix. ut reſcripſi.

580 Consurgere] Initio civilis belli eorum umbras dicit apparuiſſe, qui fuerunt auctores bellorum. SCHOL. De tali prodigio V. ad Silium, VIII, 644.

581 Syllani] Syllae umbra, vel bello Syllano interfectorum umbrae: Virgil. *Et ſimulacra modis pallentia miris Viſa ſub obſcurum.* Ovid. *Umbraſque ſilentum Erraviſſe ferunt.* BERSM. In campo enim Martio ſepultus Sylla. Vide Appianum & Plutarchum. Sic Marius, de quo ſunt ſequentia, ad Anienem ſepultus. GROT. ex Ed. tert. Recte Grotius, aliique interpretes ſimpliciter haec capiunt de Sylla, non de aliis bello Syllano interfectis. Opponit enim Syllam & Marium, qui auctores fuerant prioris belli civilis. Fuiſſe eum ſepultum in Martio campo, dicit ipſe noſter L. II, 220.

His ne Salus rerum, Felix his Sulla vocari,
His meruit tumulum medio ſibi ſurgere campo?

Nec aliter Scholiaſtes dicens. *In campo enim Martio ſepultus eſt Sulla*, & ad *Anienis* V. *illius fluminis, ubi ſepultus eſt Marius.* Erutos autem Marii cineres in Anienis alveum ſparſerat Sulla. V. Valer. Maxim. L. IX. c. 2. §. 1.

584 Tuscos] Hetruſcos παρὰ τὸ θύειν, à ſacrificando: quare prior ſyllaba aſpiranda rectiùs eſt, ut *Thuſcos* legatur, non *Tuſcos*. Sunt, qui eos ita dictos ab Herculis filio volunt. HORTENS. A θύειν derivat etiam Servius ad Virgil. Aen. II, 781. ubi hunc locum citat. Scripti tamen omnes ubique ſine adſpiratione. Vide Dauſquei Orthogr. p. 2.

586 Aruns] Mſc. tria *Arrens*; & unum *Arruns.* atque ita deinceps. BERSM. *Arruns* reſcripſi conſenſu omnium meorum Codd. & Ed. Ven. duo *Arrens.* unus *Auruns. Arruns* duobus *rr* edidit etiam Heinſius in Virgil. L. XI. Aen. 751. &c. Sic *Aruns Tarquinius* paſſim in Codd. *Arruns.*

586 Lucae desertae] Ad montes Lunae incumbentes urbs eſt Luca, ubi plerique vicatim habitant, Strabo ait. Sunt, qui *Lunae* legant, quod oppidum quoque Hetruriae eſt, cum portu nobili, quem ſicut & civitatem Selenes, id eſt, Lunae dicunt. SULPIT. Urbis in Tuſcia deſertae ſc. ea tempeſtate: nec placet, ut de *Luna* intelligas, quae tunc celebris erat juxta illud Ennianum, quod & Perſius citat.

Lunai portum eſt operae cognoſcere cives.

ASCENS. *Lucae* Mſc. tria. BERSM. In omnibus quoque Pulm. & meis Codicibus praeter recentiſſimum Amſtel. eſt *Lucae*. Editiones primae quoque *Lucae* habent: unde apparet, hoc primum mutaviſſe Omnibonum, in cujus Ed Brixiana *Lucae* legitur, at in notis *Lunae* exponitur: ut ſaepe fit in illa editione à Taberio procurata. Scholiaſtes etiam habet. *Lucae civitatis Tuſciae.* Verum quidem eſt, *Lunam* quoque civitatem Hetruriae eſſe, ſed longe nobiliorem, neqne eo tempore adhuc deſertam. Vide Strabon. p. 217, & 222. Ed. Pariſ. Quare, ut hoc concilietur cum *Luca*, Verſellanus putat, portum fuiſſe tunc nobilem adhuc, ſed urbem deſertam. Hortenſius *deſertam* intelligit ob fugam civium. Sed quid ſe torquere opus eſt, cum MSS. conſtanter habeant *Lucae?* Quin & *Luna* à quibuſdam adſcribitur Liguribus, quibus fuit contermina, non Tuſcis. Vide Tennulium ad Frontin. L. III. c. 2. *Cum obſideret Lunam oppidum Ligurum.* Vulgo ibi quoque *Lucam. Lunae* ediderunt hic omnes praeter Sulpit. Aſcenſ. Micyll. & Pariſ. 1512.

588 Et monitus volitantis in aere pennae.] Ita correximus ex Mſc. duobus, in quorum altero etiam *aëra* legebatur: plerique libri & Codices habebant *motus errantis in aëre pennae.* Indicatur enim augurem illum fuiſſe peritum pyro-

man;

Monſtra jubet primum, quae nullo ſemine diſcors
[a] Protulerat natura, rapi, ſterilique nefandos
Ex utero fetus [b] infauſtis urere flammis.
Mox jubet & totam pavidis à civibus Urbem
Ambiri; & feſto [c] purgantes moenia luſtro
Longa per extremos [d] pomoeria [e] cingere fines
Pontifices, ſacri quibus eſt permiſſa poteſtas.

Turba

VARIAE LECTIONES.

a *pertulerat* B. 1. b *infauſtisque* V. 1. *infautis* V. tert. *infeſtis* Marp. c *pugnantes* M. d *pomeria* MSS. & Edd. qdd. *pomaria* B. 1. e *jungere* B. 1.

mantiae, haruſpicinae & augurii, ſive ὀρνιθοσκοπικῆς. BERSM. Recte Berſmann. *monitus* revocavit ex ſuis, quibus Pulm. & mei Codices ac Edd. pleraeque adſentiuntur. *Motus* habent Edd. Rom. Parm. Ald. Col. Gryph. & Pulm. ac MS. Hulſt. Paſſim quidem *alae moveri* dicuntur, ſed praeceſſit *motus*; niſi illic malis *monitus* legere, cum Celeb. Graevio Epiſt. 171. ad N. Heinſium, quod & margini libri ſui pro conjectura adlevit Broukhuſius, ſed *motus fulminis* conſtanter retinent libri veteres. Ex motu ſive lapſu fulminis vel ictu vaticinari futura ſolebant. *Monere* verbum eſſe oraculorum & auguriorum docent Broukhuſ. ad Tibull. L. 1, 7, 56. Burmann. ad Valer. Flacc. 11, 440. Appoſite Ovidius Art. Amat. L. 1, 26.

Nec nos aëriae voce monemur avis.

Plinius Panegyr. c. 76. *Conſultare aves, revererique numinum monitus.* *Errantis* vero non mutare debuerat Berſm., & ex eo Grotius. Ita enim exhibetur in Voſſianis pr. & ſecundo, ubi pro Var. Lect. *volitantis*, ac ſexto, Regio utroque, Wittiano, Hulſt. Amſt. & meo. ac Edd. omnibus, praeter Ven. Omnib. Sulp. Aſcenſ. & Petri de Ponte A. 1512. Venuſte aves in aëre *errare* dicuntur, cujus vocis mera Gloſſa eſt *volitare*.

589 NULLO SEMINE] Dubito, an, *nullo ſemine*, quaſi ſponte nata dicat: an rectius *miſto ſemine*: ita enim melius cohaeret *diſcors natura*. Δημόκριτος ἔφησε γίγνεσθαι τὰ τέρατα διὰ τὸ δύο γονὰς πίπτειν. Ariſt. de Gen. Anim. Lib. IV. c. 4. GROT. ex *Ed. pr.* Dubitavi, an, *nullo ſemine*, quaſi ſponte nata dicat, an, *miſto ſemine*: ut melius cohaereat illud *diſcors natura*. Adduxi locum Ariſtotelis de Gen. Anim. lib. IV. cap. 4. Δημόκριτος ἔφησε γίγνεσθαι τὰ τέρατα διὰ τὸ δύο γονὰς πίπτειν. Addo jam alterum locum Problem. Sect. x. τὰ τέρατα γίνεται ἐπαλλαττόντων τῶν σπερμάτων ἀλλήλοις καὶ συγχεομένων. Et tertium Plinii lib. 11. *Inde deciduis rerum omnium ſeminibus innumerae, in mari praecipue, ac plerumque confuſis monſtrificae gignuntur effigies.* Quae Ariſtotelis & Plinii plane illud *miſto* confirmant. IDEm. ex *Ed. tert.* Si *miſto* legas cum Grotio, debes concipere coïtum mulieris cum bruto animali, exemplo Paſiphaës, de qua Ovidius L. VIII. Metam. 132.

Quae torvum ligno decepit adultera taurum,
Diſcordemque utero fetum tulit.

vel contra. Quales partus inter prodigioſos à veteribus habiti ſunt. Hic enim de mulae partu non loquitur, ut putabat Farnabius, ſed ſequenti prodigio; at intelligit fetus, quales ſunt pueri elephantino capite, equinis pedibus, agni humano capite & ſimiles ſed nihil mutant ſcripti, & recte. Majus enim eſt prodigium, ſi partus diſſortis naturae editi ſunt nullo diſſortis naturae ſemine, puta, cum gravida mulier ad ſubitum viſum hujus vel illius animalis exterrita diſſortis naturae fetum parit, aut aliquo alio caſu non diſſimili. quod & aliquando accidere docet experientia. Nugantur hic reliqui interpretes. *Diſſona partu ſemina* dixit Claudian. 11. in Eutrop. 42. Pro *diſcors* vero malim ſcribere *diſſors* cum N. Heinſio ad Epiſt. 1. Sabini vſ. 35.

- - - - *nec in imo corpore diſſors*
Parthenope.

quod in mentem etiam venit Broukhuſio.

591 FETUS] Dicunt enim bello civili mulam genuiſſe. Mula dicitur de murice concepiſſe. SCHOL.

591 INFAUSTIS] h. eſt, lignis inſelicibus. V. Turneb. Adverſ. L. XVIII. c. 11. Ego ad Tibull. 11, 5, 80. BROUKHUS.

593 LUSTRO] Amburbialibus hoſtiis. Vide Feſtum. GROT. ex *Ed. tert.* Vitioſe autem in Edd. cum notis, ut vocant, variorum poſt *luſtro* major erat poſita diſtinctio: non enim haec purgatio

L ad

Turba minor [a] ritu ſequitur ſuccincta Gabino,
Veſtalemque chorum ducit [b] vittata ſacerdos,
Trojanam ſoli cui fas vidiſſe Minervam.
[c] Tum qui fata deûm, ſecretaque carmina ſervant,
Et lotam parvo revocant [d] Almone [e] Cybeben:

* Et

VARIAE LECTIONES.

a *ſequitur ritu* B. 1. Marp. b *intacta* A. c *tunc* MSS. & Edd. plurimi. d *Alcmone* V. pr. e *Cybellen* vulgo.

ad quoſcumque cives, ſed pontifices pertinebat, & fiebat circumeundo urbem: ut notum. Vide hic Commentat.

594 POMOERIA] Dicuntur loca ante muros quaſi poſt moenia. SCHOL.

596 MINOR] In ordine ſacrorum. IDEM.

596 RITU GABINO] Sacerdotes Gabinorum, cum quodam die nudi hoſtiarum coria detraherent, repente hoſtium adventus nunciatus eſt. qui veſtibus indui non volentes togis ſuccincti hoſtes petierunt, atque in fugam verterunt. Inde ab illis decretum eſt, ut tali habitu ſemper ſacrificia offerrent. Quo habitu diaconi in Eccleſia quadrageſimali tempore miniſtrant. IDEM. in Voſſ primo.

597 SACERDOS VITTATA] Maxima Veſtalium, velata. Erant autem Veſtales viginti, ut cavetur Papia lege. De eis Plutarchum in vita Numae, & Gellium lege. SULPIT. Non viginti numero Veſtales, ſed ſex antiquitus fuiſſe, ex Dionyſio & Plutarcho apparet. Neque etiam Papia lex hoc cavet, perinde ut à Sulpitio allegatur, ſed ex viginti virginibus oblatis, unam in demortuae locum capi ſolitam, docet. Cujus verba haec ſunt: *Papia lege cautum eſt, ut Pontificis Maximi arbitratu virgines è populo viginti legerentur, ſortitque in concione ex eo numero Veſtalis fieret.* MICYLL. De Veſtalibus vittatis vide exempla apud Dempſter. ad Roſin. p. m. 149.

597 SACERDOS] De Virginibus Veſtae maximam Sacerdotem dicit, quae ſola Palladium Minervae videt. SCHOL. Ceterum de Palladio eadem in Voſſ. pr., ut ſolet, leguntur, quae exſtant in Servii loco mox citando.

598. TROJANAM &c] Servius ad II. Aeneidos. *Quod colitur, breve eſt, & latet, ſicut Palladium fuerat.* GROT. ex *Ed. tert.* Locus eſt vſ. 226. Multa de Palladio collegit Servius, ubi & hunc locum citat ad ejuſdem Lib. vſ. 166. Vide hic Hortenſ. Noſter L. IX, 199.

- - - - *nullique adſpecta virorum*
Pallas, in abſtruſo pignus memorabile templo.

Imitatur haec Claudian. L. I. in Eutrop. 328.

- - - - - *Trojanam ſola Minervam*
Virginitas Veſtalis adit, flammaſque tuetur.

599 FATA] Reſponſa à fando. *Servant.* Quindecim viros dicit, qui tres libros Sibyllinos inſpiciunt & conſulunt. SCHOL.

600 REVOCANT] MSS. quidam *referunt.* non male. GROT. ex *Ed. ſec.* Immo vero male. in ſolo autem Regio primo inveni *referunt.* quae Gloſſa eſt τοῦ *revocant.* Egregie, ut omnia, hoc defendit, & illuſtrat exemplis eorum, quae oris propria ad manus & facta transferuntur, J. F. Gronovius L. II. Obſ. c. 19. & dein alii. Ovidius L. III. Am. 5, 17.

Dum jacet, & lente revocatas ruminat herbas.

600 ALMONE] Dies Sacer. Lavatio matris Deûm, quo die in Almonem fluvium brevem à quindecim viris deponitur. Dea autem hoc nomine eſt etiam in Phrygia (*frigida* Voſſ. pr.) unde translatis ſacris in urbem vicinus fluvius ſic appellatur. SCHOL.

600 CYBELLEN] *Cibelem* Mic. duo vitioſe. BERSMANN. *Cibelem* vel *Cybelem* duo Voſſ. Witt. Marp. Amſt. *Cibellem* meus & Br. ac Med. Edd. *Cibellam* Reg. recent. *Cybelen* Voſſiani vetuſtiores quatuor cum Ed. Rom. Sed optime Regius primus *Cybeben.* quomodo etiam reſcripſi, illos viros doctos ſecutus, qui, niſi Graeca terminatione efferatur, ſecundam ſyllabam produci non poſſe, recte ſtatuunt. Vide, quos laudat accuratiſſimus Vir A. Drakenborch. ad Silium Italic. Lib. XVII, 8. Atque ita hoc loco in antiquis codicibus à ſe inſpectis legi, monuerunt jam Gudius & Spanhemius.

601 SERVARE SINISTRAS] Et *ſervare* vox auguralis, & *ſiniſtra* auſpicia felicia a *ſinendo.* Vide Feſtum. GROT. ex *Ed. tert.* Recte Scholiaſtes. *proprium augurum verbum, cum de coelo ſervant.* De tota hac re vide Commentar. & conſule Ill. Spanhem. ad Callimach. p. 626. Dictum autem *ſervare* pro *obſervare*, ſeu σκοπεῖν, à Lucano eſt ſaepe. L. V, 396. *Nec coelum ſervare licet.* VI, 429.

- - - *Quis prodat aves, quis fulgura coeli*
Servet.

Servare aves, inſervare volucres in augurali arte dixerunt quoque Ovidius, & Statius, monente

El-

[a] Et doctus volucres Augur ſervare ſiniſtras:
Septemvirque epulis feſtis[b], Titiique ſodales:
Et Salius laeto portans [c] ancilia collo:
Et tollens apicem generoſo vertice Flamen.
[d] Dumque illi effuſam longis [e] anfractibus urbem

Cir.

VARIAE LECTIONES.

a *Fdoctus* O. pr. b *Titii* MSS. 6. Edd. Br. Med. *ritu* Ed. Ven. c *accilia* V. tert. d *cum* M. H. e *amfractibus* V. tert. Edd. Sulp. Mic. Pulm.

Elmenhorſtio ad Arnobium L. II. p. 100. *Servare coelum* & *ſidera*, pro obſervare, paſſim dicuntur nautae, & agricolae. Sic *Servare fretum* Lib. IV, 427.

602 Festus] *Feſtus* Mſc. tria. alii *feſtis*. BERSM. Non *feſtus*. Sed, *Septemvir feſtis epulis*, curandis ſcilicet. GROT. Ed. pr. Ita ut emendavimus, habet MS. IDEM. Ed. ſec. Recte Grotius contra Berſmannum reſcribi juſſit *feſtis*. Solemni formula, ut *Duumviri*, *Triumviri &c. aure argente aëri flando feriundo*, *agris dividendis*, *frumento emendo &c.* Nihili hic eſt nominat. *feſtus*, quod Gloſſae exponunt *laetus*. Servant tamen eam plerique ſcripti & editi. Niſi quod *feſtis* ſcribatur in veterrimo Voſſiano & Meo, Edd. Aldi, Colinei, Stephani, Gryphii, ac Pulmanni. & ita *feſtae menſae*, *feſti ludi* &c. V. Drak. ad Sil. XII, 752.

602 Titiique sodales] Recte obſervant hoc viri docti *Titios ſodales* à Varrone L. IV. LL. p. 23. Ed. Dordr. dici Sacerdotes Apollinis, ſive augures à Titiis avibus ſic dictos. Hoc enim velle etiam Lucanus eos jungens auguribus videtur. Alii tamen originem eorum deducunt à Tito Tatio. Tacitus L. I. Annal. c. 54. *Ut quondam T. Tatius retinendis Sabinorum Sacris Sodales Titios inſtituerat.* ubi vide Comment. Errat autem vehementer Scholiaſtes, per Titios Sodales intelligens *Sacerdotes* (*miniſtres* Witt. *Sodales* Voſſ. pr.) *Panos Luperces. ut* Cicero *ait*; fera iſta (*quaedam* in Cicerone pro Coelio c. II.) Sodalitas Germanorum Lupercorum. In Voſſiano primo tamen inſuper notatum, *Titii à Tito Tatio rege Sabinorum dicti, qui & ſequaces fuerunt.*

603 Salius] Hi Sacerdotes Matris à Numa facti ſunt. Iidem antea fuerunt Herculis. SCHOL. V. Guthberleth. de Saliis c. 4. Ceterum pro *laete* C. Barthius citat *lato* ad Claudian. Conſ. Prob. & Olyb. vſ. 224. & ad vt. Conſul. Honor. vſ. 165. ut oſtendat, heroibus dari latos humeros. quod verum quidem eſſe, abunde docent congeſta à Doct. Drakenborg. ad Silium, & paſſim ſic poëtae. Sed quid hoc ad Salios? Rectum eſt *laeto*. quod deſcribit geſtum Saliorum ſaltantium & canentium. unde & dicti. V. Gutberleth. c. I. & 2. Solent autem poëtae membris hominum dare, quod eſt animae; ut notum. Ad rem Valer. Flacc. L. I, 109. *humeris gaudentibus*. ubi vide Cel. Burmann.

604 Et tollens apicem] Mſc. tria, & nonnulli impreſſi, *Et tollens*, quod retinuimus. alii *attollensque*. BERSM. *Attollensque* Voſſ. ſec. & Edd. Rom. Parm. Ald. Colin. Steph. Gryphii, Hortenſ. aliaeque. *Attollens* Hulſt. Cod. & Oxon. De voce *attollere* vide multa exempla apud N. Heinſium ad Claudian. Rapt. Pr. L. I, II.

604 Apicem] Apex dicitur floccus, i. parva lanula in ſummitate virgae poſita, quae vento agitata diras aves à carnibus hoſtiarum fugabat, quam etiam in capite plerumque geſtabant. Unde & pro ſummitate cujuſcumque rei ponitur. Item *apex* eſt virgula, quam Flamines honoris loco dicuntur geſtare in capite. Sunt autem Flamines Diales, Martiales, Quirinales. *Flamines* dicebantur Sacerdotes, quaſi *filamines* à *filo*, quod aeſtivo tempore capiti imponebant: quando iis propter ardoris nimietatem pileum portare non licebat. SCHOL. Voſſ. pr. *Apex* pileum ſutile, circa medium virga eminente, ait Servius ad IX (II, 683.) Aeneidos. GROT. ex Ed. tert. Multa hic de Flaminibus, eorumque velamine capitis habent interpretes.

606 Circumeunt] *Circueunt* Mſc. tria. BERSMANN. *Circuëunt* reſcripſi fide Voſſ. quinque, Amſt. & mei, & omnium Edd. antiquarum. *Circuerunt* Veneta. L. IX, 964.

Circuit exuſtae nomen memorabile Trojae.

Ovid. L. II. Metam. 401.

- - - - - *ingentia moenia coeli*
Circuit.

Adde Broukhuſ. ad Propert. L. II, 5, 26.

Cujus non hederae circuiere caput.

606 Arruns dispersos fulminis ig.] Sulpitius exponit, *telum, in quo fuit ignis: vel res*, in-

quit,

Circuëunt, Arruns [a] diſperſos [b] fulminis ignes
[c] Colligit, & terrae moeſto cum murmure condit,
Datque locis [d] numen; ſacris tunc [e] admovet aris
[f] Electa cervice marem. jam [g] fundere Bacchum
Coeperat, [h] obliquoque molas inducere cultro:
Inpatienſque diu non grati victima ſacri,
[i] Cornua ſuccincti premerent cum torva miniſtri,
Depoſito [k] victum praebebat [l] poplite collum.
[m] Nec cruor emicuit ſolitus; ſed vulnere largo

VARIAE LECTIONES.

a *diffuſos* P. 1. b *colligit* B. 1. c *fulminis* B. 1. d *nomen* vulgo. e *amovet* V. 2. *admonet* Ed. Par. 1512. f *Erecta* P. 1. g *effunderè* B. 1. h *obliquo malos* ſupra *o* ſcriptum *a* R. 1. i verſus hic deeſt in M. k *collum victum* B. 1. M. l *vertice* Marp. m *non* Edd. Aſc. Verſ. Mic.

quit, *dudum ignitas.* Alii multo ineptius interpretantur, quaſi res fulmine ictas in terra condiderit. Sed longè alia fuit ratio condendi fulminis. Juvenal. Satyr. 6.

Atque aliquis ſenior, qui publica fulgura condit.

Seneca Natur. Quaeſt. libro ſecundo ſcriptum reliquit, *priſcos Romanos, cum crederent, niſi fato fulmina non decidere, caeſis beſtiis, extructis aris, adhibito ſacerdote, velut in procurationem malorum illa condidere. Condi* dicebantur, cùm ſacerdos diſperſos ignes in unum redigeret, & quadam tacita prece terrae conderet, & conſecraret. Eum locum *bidental* vocabant, quod caeſis bidentibus is jam expiatus eſſet. Trium generum eſſe fulgura, author eſt Feſt Pomp. *Poſtularia, Peſtifera, & peremptalia. Poſtularia, veterum, aut ſacrificiorum ſpretam religionem expiabant. Peſtifera mortem, aut exilium denunciabant. Peremptalia, ſuperiorum fulgurum, portentorumque ſignificationem abolent.* Itaque haec *peremptalia* fortaſſe rectè diximus. HORTENS. *Diſperſos ignes in unum redigit* ajunt Scholiaſtae ad Juvenalem (Sat. 6, 587.) & ad Perſium. GROT. ex Ed. tert. Valer. Flacc. VI, 54. *Diſperſos trifidis ardoribus ignes.* Noſtri Scholiaſtae in Voſſ. ſec. *Colligitur enim fulmen, & conditur. Eſt autem in iiſdem locis, ubi F. S. C. videris ſcriptum.* Putavit itaque Scholiaſtes, eo loco monumentum fuiſſe ſtatutum, aram nempe vel puteal cum aliqua fortaſſe inſcriptione, quae teſtaretur, fulgur ſub illa ara conditum: uti exiſtimabat ex mendoſa ꝯ *nomen* ſcriptura, etiam Salmaſius in Plinian. Exerc. p. 805. Quo loco diffuſe de hac re egit, ac per diſperſos ignes etiam intelligit res, quaſcumque tetigit aut ambuſſit ignis, vel quocumque modo violavit: quam opinionem pro tam inepta exagitare non debebat Hortenſius. In Voſſ. vero primo: *Mirabili arte dicit*, colligit ignes fulminis. *ſed ſciendum, multa in ſacris ficta pro veris accipi. ergo colligit ignes ſparſos ad imitationem fulminis.*

607 ET TERRAE MOESTO CUM MURMURE CONDIT] Moeſto cum murmure, id eſt, *tacita ignorataque prece*, ut ait ad Juvenalem Scholiaſtes. *Condere* autem vox huic rei propria. *ſepelire* dixit Horatii interpres, *infra terram abſcondere* Scholiaſtes ad Perſium, qui addit, ut id fieret, fulmina in lapides transfigurata, id eſt, lapides fumtos pro fulminibus. GROT. ex Ed. tert.

608 DATQUE LOCIS NOMEN] Bidental. *nam* Bidental *dicitur, ubi fulmen eſt conditum.* SCHOL. Ex coeli regionibus. Cicero: *Coeli fulgura regionibus ratis temperanto.* GROT. ex Ed. pr. Plinius lib. XII. *In ſexdecim partes coelum eo reſpectu*, (nempe fulminum) *diviſere Thuſci.* Nomina autem fuiſſe auguralia iis regionibus, Servius nos doceat ad Eclog. IX. *Augures deſignant ſpatia lituo, & eis dant nomina, ut proprie prima pars dicitur antica, poſterior poſtica.* IDEM. ex Ed. tert. Confundit Grotius augurum & aruſpicum diſciplinam. Fulmina enim non procurabant augures, loca coeli lituo definientes, ſed aruſpices, ut docet J. F. Gronovius Obſerv. L. 1. c. 13. ubi inſuper egregie ex conjectura reponi vult *numen* pro *nomen.* quod confirmatur optimo Cod. Voſſ. tertio, & uno Berſmanni. Viderat id quoque R. Stephanus, qui ſolus *numen* edidit. Bidental autem, ſeu locum fulguritum conſecratum etiam fuiſſe, nemo negare poteſt: Vide eum ibid, & Cl. Burmann. de Jove Fulgerat. c. 7. Noſter ipſe L. VIII. in fine.

Incluſum Tuſco venerantur ceſpite fulmen.

Sic enim ſcribendum, non *fuſco.*

609 ELECTA CERVICE] Alii *Electa à cervice.* BERSM.

[a] Diffuſum rutilo nigrum pro ſanguine virus.
Palluit attonitus ſacris feralibus Arruns:
Atque iram Superûm raptis quaeſivit in extis.
Terruit ipſe color vatem: nam pallida tetris
Viſcera [b] tincta notis, gelidoque infecta cruore
Plurimus adſperſo variabat ſanguine livor.
Cernit tabe jecur madidum: venaſque minaces
Hoſtili de parte videt. pulmonis [c] anheli
Fibra latet, parvuſque ſecat vitalia limes.

Cor-

VARIAE LECTIONES.

a *diffuſ. eſt* V. ſec. b *cincta* Ed. Ven. c *haneli* V. tert. *anelli* M.

BERSM. Qui illi alii ſint, neſcio, in meis non inveni.

610 OBLIQUO] Mos ſacrificii. SCHOL.

611 NON GRATI] Nam, niſi ſtet hoſtia, non eſt accepta. Ut Virgilius *Et ſtatuam ante aras.* IDEM.

614 VULNERE LAXO] Plerique habebant *largo.* non male; ſimiliter Mſc. BERSM. Solus, quod ſciam, Berſmannus edidit *laxo.* Ceteri omnes, & Mſc. quinque ex meis *largo.* Quod nomen an umquam ponatur pro *magno*, dubito. Quamquam *largum vulnus* potius ſignificare videtur, quod large praebet cruorem. Alias in re ſimili noſter *largus cruor* III, 590. In 2 Pulm. Voſſ. pr. & ſec. Wittian. Marp. Reg pr. Amſt. & meo eſt *laxo.* Sed non credibile eſt, hoc in *largo* mutaviſſe librarios. in Voſſ. quinto à manu pr. *longo.* An ſcripſit Lucanus *flumine largo?* ſic *rivus* & *torrens ſanguinis* L. II, 216. VII, 637. & paſſim Silius Italicus (v. ad L. IX, 365. X, 245.) & alii. Apud quos etiam ſexcenties reperias *largam aquam*, *imbrem* &c. Petron. c. 5. *flumine largo plenus.* Nihil tamen ſine Mſtorum ope muto: prior enim explicatio ſatis mihi arridet. Immo ſic etiam Claudianus in Rufin. L. I, 355.

Aeſtuat, & largo ſatiatur vulnere cornus.

615 NIGRUM] Sic Aldus legit. juxta quod ſequitur *terruit ipſe color vatem.* Credam tamen, *dirum* legendum. Namque quod dixit, *terruit ipſe color vatem*, declarat poeta ſubdens, *nam pallida &c. variabat ſanguine livor*; quod non addidiſſet, ſi *nigrum* dixiſſet. VERSELLAN. *Dirum* habent quidem Voſſ. primus cum Gloſſa *horridum*; & alii quatuor Voſſ. ac uno Berſm. 3 Pulm. Ed. Ven. Br. Med. Aſcenſ. Verſ. Mic. & Hortenſ. Malim tamen retinere vulgatum, quod confirmatur plurimis codicibus. *Dirum* fuit virus ex eo, quod *nigrum* erat. hac enim in parte conſtitit quoque malum omen; quare *rutilo ſanguini* opponit. Geminus plane locus eſt Senecae Oedipo, qui meretur adſcribi vſ. 135.

Colla tacturus ſteterat Sacerdos,
Dum manus certum paras alta vulnus,
Aureo taurus rutilante cornu
Labitur ſegnis. patuit ſub ictu
Ponderis vaſti reſoluta cervix,
Nec cruor ferrum maculavit. atra
Turpis è plaga ſanies profuſa eſt.

Sequentia *Terruit* &c. non ad *virus* ſed ad colorem extorum pertinent, cum quibus male confundit Verſell.

617 ATQUE IRAM SUPERÛM RAPTIS QUAESIVIT IN EXTIS] Signanter *raptis.* Eſt enim vox propria extiſpicio. Seneca Oedipo;

Nec fibra vivis rapta pectoribus poteſt,
Ciere nomen.

Virgilius XII. Aeneidos:

In flammam jugulant pecudes & viſcera vivis
Eripiunt.

GROT. ex Ed. tert.

621 MINACES] Libri quidam habebant *minantes* h. e. calamitatem & exitum portendentes vel trementes. Virgil.

Triſtibus aut extis fibrae apparere minaces.

BERSM. Male *minantes* Aſceni. Verſell. Micyl. & Hortenſ. aliique, ut patet ex Virgilio à Berſm. adducto L. I. Georg. 484. ubi plura habet Cerda. Hinc Valer. Flacc. L. I, 28.

- - - - - pecudumque per aras
Terrifici monitus iterant.

622 VENASQUE MINACES HOSTILI DE PARTE VIDET] Verbum aruſpicum è regione. ibi enim eſt reciprocatio Status. Cum enim Sacerdotes de

 bello

Cor jacet: & ſaniem per [a] hiantes viſcera [b] rimas
Emittunt; produntque ſuas omenta latebras.
Quodque (nefas) nullis inpune apparuit extis,
Ecce, videt [c] capiti fibrarum increſcere molem
Alterius capitis: pars aegra & marcida pendet,
Pars micat, & celeri venas movet inproba pulſu.
[d] His ubi concepit magnorum fata malorum,
Exclamat: Vix fas, Superi, quaecumque movetis,

Pro-

Variae Lectiones.

a *biantis* V. tert. W. b *venas* M. ſed corr. ead. M. c *capta* A. d *is* Ed. Rom.

bello conſulebant, occiſi tauri unum latus hoſtium, alterum ipſorum eſſe deſignabant, quod eviſcerantes cernebant, quid futurum eſſet. SCHOL. Id *hoſtile latus* in extis Senecae Oedipo, *inimici pars* Ciceroni lib. II. de Divinatione. *contraria pars familiaris* Ciceroni ac Livio. GROT. ex Ed. tert. Plura de hoſtili parte vide apud Turneb. in Adverſ. Lib. V. c. 18. P. Perit. L. I. Obſerv. c. 7.

623 Parvusque] Alii *pravusque*, hoc eſt, ſanie corruptus, putrefactus. BERSM. In nullo ſcripto nec edito, niſi in marg. Hortenſ. *pravus* inveni; neque etiam ſtare poſſet. per *parvum limitem ſecantem vitalia*, explicatur, quid velit Lucanus per illa *Fibra pulmonis latet*, & inde *jacet cor*, i. e. pendet marcidum, quia aberat diaphragma, ſeu *limes fiſſus* vitalia ſecans, de quo plura habet Grotius ad Martian. Capellam L. I. p. 5. & Turneb. dicto loco. Adde Commentaria ad illuſtrem Senecae locum, qui hic à Grotio citatur, in Oedip. 356. ubi, ut in hoc loco, notantur bella civilia.

Cor marcet aegrum penitus, ac merſum latet,
Liventque venae, magna pars fibris abeſt,
Et felle nigro tabidum ſpumat jecur.
Ac, ſemper omen unico imperio grave:
En capita paribus bina conſurgunt toris,
Sed utrumque caeſum tenuis abſcondit caput
Membrana latebram rebus occultis negans.
Hoſtile valido robore ſurgis latus,
Septemque venas tendit. has omnes retro
Probibens reverti limes obliquus ſecat &c.

Rariora autem haec ſunt prodigia, quae hic exhibentur de diaphragmate latente, & jacente corde, & forſan à Lucano ſolo ficta, & ad praeſentem rem accommodata. Alias de corde ſolent dicere in malo omine, quod abfuerit; Hinc paſſim *exta ſine corde inventa*. ut notum vel ex Livio, & Obſequente. *Fibris* autem attribuere ſolebant *vocem*, & in triſti re *ſilentium*. Propert. L. IV. El. I, 100.

Et ſibi commiſſos fibra locuta Deos.

Tibull. L. II, I, 26.

Significet placidos nuncia fibra Deos.

Silius Ital. L. I, 138.

- - - - - - - *fibraeque repente*
Conticuere.

quibus locis D. Heinſium conſule, & Broukhuſium. Hinc Martian. Capella L. I. p. 5. *Denunciata pecudum caede phyſiculatis extorum preſicus viſcera loquebantur.*

625 Omenta] Haec omnia ſigna ſunt de extis. Unde intelligimus, quod cum fibra pulmonis latet, cum parvus limes vitalia ſecat, & omenta latebras ſuas produnt (*producunt* Voſſ. pr.) adverſa (*diverſa* V. pr.) ſignificent. *Omenta augmentum* vocatur aruſpicum verbo; ſi, in noſtra parte, bonum eſt, nunc autem inimicorum parte apparet. *Omentum* eſt mappa ventris, quod vulgus centipillum vocat. SCHOL.

626 Nullis inpune] i. e. malo omine, quod cum viſum eſt, fecit exitium. IDEM.

628 Alterius capitis] Τῷ ἀκεφαλάτῳ. Eſt vox *capitis*, eodem ſenſu apud Ciceronem ſecundo de Divinatione, Plin. lib. XI. cap. 37. & lib. XXVIII. cap. 2. Livium lib. VIII. Sed nota eadem, eademque ſignificatio in Oedipo Senecae:

Ac ſemper omen unico imperio grave,
En capita paribus bina conſurgunt toris.

GROT. ex Ed. tert.

628 Pars aegra] Pompeji erat. *pars micat*, Caeſaris. SCHOL.

631 Movetis] Grotius, & dein reliqui ediderunt *monetis*, quomodo habet unus Berſm. Voſſ. pr. & Marp. cum Ed. Hortenſii. Quod verbum in auguriis, vaticiniiſque frequens eſſe, ſupra monuimus. Verum ceteri MSS. omnes, & Editi exhibent

Prodere me populis: [a] neque enim [b] tibi, ſumme, litavi,
Juppiter, hoc ſacrum: caeſique in [c] viſcera tauri
Inferni venêre [d] Dei. [e] non fanda timemus:
Sed venient majora metu. [f] Dî viſa ſecundent,
Et fibris ſit nulla fides; ſed conditor artis
Finxerit iſta Tages. flexa ſic omina Tuſcus
Involvens, multaque tegens ambage canebat.
At Figulus, cui cura Deos, ſecretaque coeli

Noſ-

Variae Lectiones.

a *nec* P. 3. B. 2. Voſſ. 4. W. A. H. b *te* R. 1. c *pectora* V. pr. tert. qu. R. pr. O. pr. H. A. M. Edd. Ven. Br. Med. Sulp. Alc. Mic. *pectore* B. 2. V. 3. Ed. Hort. d *Dii* B. 2. V. 1. W. H. e *nec* V. 1. *nef.* O. 1. f Sic V. tert. R. pr. W. & deinceps.

hibent *movetis* i. e. paratis, molimini, ut recte Scholia Voſſ. ſecundi. neque hoc erat mutandum. Lib. II, 395. *Hinc ſumma moventis.* Hoc ſenſu paſſim hic & alibi *movere bella.* Ovid. L. I. Art. Am. 110.

Et tacito pectore multa movent.

Silius Ital. L. IV, 704.

Quanto ſuperi majora moverent.

Propert. L. III, 21, 32.

Exitium nato matre movente ſuo.

Plura exempla videri poſſunt apud Paſſeratium eo loco. & L. IV, 1, 107.

Quid moveant piſces, animoſaque ſigna Leonis.

Variant etiam Codices apud Virgil. Lib. I. Georg. 352.

Ipſe pater ſtatuit, quid menſtrua Luna moveret:

Pro *vix fas ſuperi* in uno Berſm. *vix o ſuperi.* in Voſſiano *vix eſt fas ſuperi. Supero* Oxon. pr. Vide, Lector, num ſcripſerit Lucanus, *Vix eſt Superi &c.* aut *vix, o. ſ., q. movetis, p. m. populo eſt.* ut *eſt* ponatur pro licet, fas eſt. quod non raro corruptum eſt. Exempla plena manu in notis dat N. Heinſius ad Ovid. Art. Am. L. II, 28. *Sit mihi poſſe mori.* Lib. tamen II, 81. noſter, *Non haec contingere fas eſt Colla tibi.* niſi & illic depravatum ſit, ut ſuo loco videbimus.

632 Tibi] Summum Jovem poſſumus accipere. Erit ſenſus. Hoc ſacrificium non tibi fecimus, o Juppiter, ſed Diis Manibus; ſive ut ſummum Jovem Ditem accipiamus; ut ſit: cum tibi non litaverim, o Pluto, cur in tauri viſcera Dii inferni veniſtis. Sponte tamen procaciter, inquit, occurrunt inferi in noſtris Sacris, veluti non litaverim tibi, o Juppiter. SCHOL. In Wittiano poſt vocem manibus additur, *quia Jovi non licebat taurum immolare.* quod procul dubio huc translatum ex Servio, qui paſſim haec inculcat ad Virgilium: ut & Macrob. L. III. Sat. 10. & alii, cum Lucani interpretibus, qui ad hanc legem ajunt auctorem reſpexiſſe. Verum nulla talis lex fuit. De tauro Jovi immolato paſſim exempla proſtant. Inſpice modo, Lector, Ovid. Met. VII, 596. Sophocl. Trachin. 770. Homer. Il. β. 401. Il. ε. 314. Zinzerling. Prom. Crit. c. 17. Spanhem. ad Callimach. in Apoll. H. p. 96. Cuper. Apoth. Hom. p. 74. Nec dicat quis, haec omnia eſſe Graecorum; cum ſolum intelligat de Romanis Servius. (V. ad Aen. IX.) Nam & in eo errat. De Romanis teſtis eſt Clitumnus fluvius, ad quem paſcebantur tauri Jovi mactandi. V. Cl. Drak. ad Sil. IV, 520. VI, 647. XV, 235.

632 Litavi] i. e. non rite tibi ſacrificavi, vel obtuli ſacrificium, ut recte quidam exponunt. Vel non placavi te hoc ſacro, quare te avertiſti, & tui loco paſſus es, infernos deos regnare in hujus tauri viſcera. Ultimo tamen ſenſu rectius dictum us fuiſſe videtur *te hoc ſacro litavi.* Priore ſenſu multi poëtae *litare* in hac conſtructione adhibent, ut dixi ad Obſequent. c. 106. quibus adde Duker. ad Flor. L. III, 4. Ovid. L. IV. Faſt. 630. *Pontifices forda ſacra litate bove.* Statius Theb. X, 332.

\- - - *tibi enim ego haec ſacra litavi.*

637 Finxerint] Falſo invenerit Tages, qui libros fecit artis aruſpicinae, & tradidit Hetruſcis. SCHOL.

637 Flexa] Revocavi omnium manu exaratorum, & typis editorum codicum lectionem *flexa ambage. Flexu*, quod eſt in Grotii, & ſequentibus editionibus, unde promanavit, divinando adſequi nequeo. Num ex conjectura Grotii, an vitio chalcographi. Vide Dempſter. ad Roſin. p. 116. J. F. Gronov. ad Senec. Oedip. 214.

Am-

Noſſe fuit, quem non ſtellarum Aegyptia Memphis
Aequaret viſu, [a] numeriſque moventibus aſtra;
Aut hic errat, ait, [b] ulla ſine lege per aevum
Mundus, & incerto diſcurrunt [c] ſidera motu:
Aut, ſi fata movent, orbi, generique paratur
Humano matura lues. terraene dehiſcent,
[d] Subſidentque urbes? [e] an tollet fervidus aër
Temperiem? [f] ſegetes [g] tellus infida negabit?
Omnis an [h] infuſis miſcebitur unda venenis?
Quod cladis genus, ô Superi, qua [i] peſte paratis

VARIAE LECTIONES.

a *que* abeſt a V. I. b vulgo *nulla ſub l.* c *omina* B. I. d *ſubſedentque* A. e *aut tollet* B. 2. *attollet* V. I. f *ſegetem* B. I. O. pr. g *telluſque* R. I. O. pr. h *effuſis* B. I. V. I. R. I. H. O. pr. i *parte* V. I.

Ambage flexa Delphico mos eſt Deo
Arcana tegere.

N. Heinſius ad Ovidium L. VIII. Met. 160.

- - - - - - - - *lumina flexum*
Ducit in errorem variarum ambage viarum.

Statius L. IV. Theb. 645.

Flexa dubios ambage reliquit.

Flexi eſt in Oxon. pr.

637 OMINA] Plerique libri, & codices *omnia. Omina* ſunt prodigia, & ſigna futurarum calamitatum. BERSM. *Omina* jam ediderant Sulpitius, Aſcenſius, Verſellanus, & Hortenſ. Ex meis *omnia* habent Voſſiani tres, & meus codex; quae variatio in ſcriptis, & editis perpetua, ut cuivis notum.

639 FIGULUS] Nigidius Figulus, qui ideo hoc nomen accepit; quod regreſſus à Graecia dixit, ſe didiciſſe, orbem ad celeritatem rotae figuli torqueri. SCHOL.

640 MEMPHIS] Oppidum in Aegypto in ea parte Nili, quae dicitur Delta, ab Ogdoo rege conditum. SULPIT. Herodotus in Euterpe, à *Mene* rege, quem & *Mineum* vocat Plutarchus, conditam Memphim tradit. MICYLL.

641 AEQUARET VISU, NUMERISQUE &c.] Ideo hoc dicit, quoniam Memphis i. Alexandria Mathematicis copioſa eſt, & doctiſſimos Aſtronomicos mittit. Curſus enim aſtrorum numeris comprehenditur. unde Boëtius. *Tu numeris elementa ligas.* SCHOL. Horat. L. I. O. II.

- - - - - - - - *nec Babylonios*
Tentaris numeros.

Claudian. Lib. II. pr. Conſ. Stil. 434.

Scribit jura ſenex, numeros qui dividit aſtris,
Et curſus ſtabileſque moras. ubi v. Barth.

642 NULLA CUM LEGE] Legimus eodem (Priſciano) auctore, nec non ex antiquo Codice *nulla ſine lege.* Duae namque negationes Graeco more interdum magis negant, quod annotarunt Donatus, Marcellus, & Priſcianus. Sic Virgilius in Bucolicis.

Nulla neque amnem Libavit quadrupes:

quamvis & illic in pleriſque mendoſe legatur *ulla neque amnem.* JACOB. BONONIENS. Syll. III. in Lucan. T. I. Theſ. Crit. p. 671. Jac. Bononienſis, Priſcianum ſecutus legit *nulla ſine*, quem & Sulpitius ſequitur. Ego potius legam *nulla ſub lege.* VERSELL. *Sine lege* Mſc. quatuor. BERSM. *Nulla ſine lege* Oxonienſis prim. Voſſiani quatuor & Hulſt. Unus omittit *ſine. ſine lege* etiam Wittianus ſupraſc. *cum*, & Reg. primus. ut Bononienſis, & Sulpitius voluerunt, per duplicem negationem. Non recte. nam licet hoc verum ſit in illis *nullus neque*, *nec nullus* & ſimilibus. de quibus vide La Cerdam ad Virgil. cit. loc. Ecl. V, 25. Paſſerat. & Broukhuſ. ad Propert. L. II, 15, 5. Scaliger. ad eumdem L. IV, 4, 66. Non tamen hinc poteris etiam dicere *ſine nulla*, pro nulla. Quid ergo faciendum τῷ *ſine?* Scilicet veriſſime Regius unus, Edd. Romana & Parmenſis *ulla ſine lege.* quo facit & meus Codex *ſine ulla lege.* Mutaverunt illi, qui non cogitabant *a* ſequente vocali in caeſura poſſe longum eſſe. Ovidius Metam. III, 148.

Nubibus eſſe ſolet aut purpureae aurorae.

L. IX, 405. Faſt. L. I, 109. Ep. VI. Heroid. 31. quibus locis conſule Heinſium, & Politian. Miſcell. c. 71. Faërn. ad Terentii Andr. I, I, 98. Imo ſic aliquoties noſter. Lib. V, 522. *Tecta petit? aut.* ubi male etiam in quibusdam Codicibus *vel.*

Priſ.

Saevitiam? extremi multorum tempus in unum
Convenêre dies. ſummo ſi frigida coelo
Stella nocens nigros Saturni accenderet ignes;
Deucalioneos fudiſſet Aquarius imbres,
Totaque diffuſo [a] latuiſſet in aequore tellus.
Si ſaevum radiis Nemeaeum, [b] Phoebe, Leonem
Nunc premeres, [c] toto fluerent incendia mundo,
Succenſusque ſuis flagraſſet [d] curribus aether.
Hi ceſſant ignes. tu, qui flagrante [e] minacem
Scorpion incendis cauda, chelasque peruris,

VARIAE LECTIONES.

a *jacuiſſet* B. 1. b *foebe* V. ſec. *phoebem* R. 1. *o phoebe* A. c *toti* B. 1. d *ignibus* A. M. e *minantem* A.

Priſcianus ubi citet *nulla ſine*, invenire non potui. *Nulla ſub lege* Marpurg. ut placebat Verſellano.

644 MOVENT] Hunc mundum & ſidera. SCHOLIAST.

644 ORAI] Ita primus, quod ſciam, edidit Grotius: monuit ita tamen in aliis pro *urbi* eſſe Modius Nov. Ant. LL. Ep. 80. Habet autem *orbi* Voſſ. ſec. & Marp. ac unus Pulm. ceteri omnes *urbi*. ſed ſequitur *urbes*. *Orbi & generi humano* i. terrae & ejus incolis.

645 MATURA] Alii *natura*. Nos *matura* retinuimus, auctoritate duorum Mſtorum & aliquot librorum. BERSM. Non video in alia editione *natura*, quam in Pulmanni; ubi non dubito, quin ſit operarum vitium. Tanti tamen viſum fuit hoc Modio, ut ex ſcriptis, qui omnes *matura* habent, ibidem reſtituere ſe crederet, V. Broukhuſ. ad Tibull. L. IV, 1, 205.

Seu matura dies celerem properat mihi horam.

650 EXTREMI] Nefandi, ultimi. Hoc autem dicit: Multorum hominum dies extremi in unum tempus convenere, quippe multi hoc bello ſunt perituri. SCHOL.

652 STELLA NOCENS NIGROS SATURNI &c.] De frigida & nocente ſtella Saturni, ejusque praecipuo Zodiaco ſigno Aquario, in quo regnat. V. hic Sulpit. & Hortenſium. *Accenderet nigros ignes* notat, ſi in Aquarium veniret, & ibi magis luceſcere, ac vim ſuam exercere inciperet. *Nigri ignes* ſunt parum lucentes. L. IX, 5. *Qua niger aſtriferis connectitur axibus aër*. Horat. L. 1, O. 25. *nigrae ſilvae* i. obſcurae.

653 DEUCALIONEOS] i. e. factum eſſet diluvium, ſicut ſub Pyrrha & Deucalione. Hic enim cum Pyrrha diluvio ſuperfuit. SCHOL.

655 NEMEAEUM] Scripti mei praeter unum Voſſ. a m. 2. & Ed. Rom. Ven. *Nemeum*. Sed Sabellicus jam monuit, *Nemetum*, vel *Nemeaeum* eſſe ſcribendum in Annotat. Syll. 2. p. 182. Theſ. Crit. T. 1. Imitatus noſter eſt Senecam in Oed. 40. *Titan Leonis terga Nemeaei premens*. *Premere ſtellam* dicitur *phoebus* à Boëthio L. II. Met. 3.

655 LEONEM] Si ſol in ſigno leonis (Voſſ. pr. & Witt. *in leone*) eſſet. SCHOL.

657 SUIS] Sic recte edidit Grotius, pro quo vulgo *tuis*; eique adſtipulatur unus Berſm. & duo Regii ac Marp. *Aether flagraret ſuo curru*. i. e. ſole, qui habet currum aethereum. de hoc reciproco agam latius ad L. V, 311. *jam manibus damnata ſuis*. ubi vulgo etiam *tuis*.

658 IGNES] Scilicet Solis, & Saturni. SCHOL.

658 FLAGRANTE MINACEM CAUDA] Sic Lib. IX, 835. de Scorpio

Minax nodis & recto verbere ſaevus.

Ovidius Metam. 2, 199. *curvata minitantem cuſpide*. Ceterum vox illa *flagrante* mihi ſuſpecta eſt; verſu enim proxime praecedente *flagraſſet* habuimus. à qua repetitione ejuſdem vocis intra duos treſve verſus licet noſter non ſit alienus, hic tamen valde offendit. Verum nihil juvant ſcripti. Melius certe fuiſſet *Vibrante* i. e. lucente ac mobili. quo verbo frequenter utitur noſter. Conſule indicem, &, ut hic, neutraliter, Lib. V, 446. de mari.

Non horrore tremit, non ſolis imagine vibrat.

Gladii vibrantes Valerio Maximo L. VIII, 9, 2. Silius Italic. L. 1, 539.

Ultrix injuſti vibravit lancea belli:

ubi vide D. Heinſium, & Drakenb. ad L. IV, 156. De lingua ſerpentis infra L. IX, 631. Lucretius L. III, 658.

Quid tantum Gradive paras? nam mitis [a] in alto
Juppiter Occaſu premitur, Venerisque ſalubre
Sidus [b] hebet, motuque celer Cyllenius haeret,
Et coelum Mars ſolus habet. [c] cur ſigna meatus
Deſeruêre ſuos, mundoque obſcura [d] feruntur?
Enſiferi nimium fulget latus Orionis?
Imminet armorum rabies; ferrique poteſtas
Confundet jus omne manu; ſcelerique nefando
Nomen erit virtus; multosque exibit in annos
Hic furor. [e] & Superos quid prodeſt poſcere finem?
Cum domino pax iſta venit. duc, Roma, malorum

Con-

Variae Lectiones.

a *ab* meus. b *abeſt* P. 2. *habet* V. 1. Ed. Parm. Sulp. Aſc. &c. c *cum* Edd. quaed. ſine interrogationis nota. *tum* Margo Mic. d *geruntur* R. 1. e *o ſuperi* B. 1.

Quin etiam tibi ſi lingua vibrante minantis
Serpentis eandam.

Sil. L. II, 587.

Oraque vibranti ſtridebant ſibila lingua:

Plura dat Heinſii magni patris magnus filius ad Ovidii Metam. L. III, 34. *Treſque vibrant linguae.* ubi, ut hic, *flagrante* ex *flagraſſet*, ſic illic *vibrant* in *micant* ex praecedentis verſus voce *micat* abierat. Adde Cl. Dukerum ad Flor. L. III. c. XI. *Signa auro ſericisque vexillis vibrantia.*

661 Juppiter] Hoc contrarium, quod Venus & Juppiter receſſerunt. Horum enim benivolae ſtellae ſunt. Unde Virgilius docte hos Deos Aeneae oſtendit, cum jam omnia pericula evaſiſſet. Nam ſic ait. Cum Juppiter deſpiciens è ſummo aethere aeceſſit, illum Venus

Triſtior & lacrimis oculos ſuffuſa nitentes
Alloquitur. SCHOL.

662 Hebet] Alii *habet*. minus recte. quidam *abeſt*. non male. ſua enim conjunctione Martem mitigat Venus. *Hebet* autem idem eſt, quod retunditur, & convenit cum eo, quod ſequitur de Mercurio. BERSM. Nihil verius, quam *hebet* ſcribendum, ſive languet, metaphora de ſtellis ſollemni à ferro ſive acie oculorum deſumpta. L. II, 720. *Et jam pleias hebet.* ubi itidem in MSS. & Edd. quibusdam *habet*. Silius Ital. L. XII, 249. de Veneris ſidere

- - - - - - *hebetatur & atris*
Decreſcens tenebris languentia lumina condit.

vſ. 654 *fulgor hebeſcere coeli.* Boëthius L. II. Conſ. Phil. Metr. 3.

Pallet albentes hebetata vultus
Flammis ſtella prementibus.

Virgilio dicitur L. I. Georg. 395. *acies ſtellis obtuſa*, & ſimiliter aliis paſſim. Vide quae adduxit Cel. Burmann. ad Valer. Flacc. L. V, 371. *hebet Arcas.* ubi vulgo quoque *habet*. Sequenti verſu pro *habet* forſan legendum *habes*, ut pergat in alloquendo Martem.

665 Ensiferi] Hoc quoque dat ei epitheton Ovidius L. II. Art. Am. 16. Faſt. IV, 388. Utroque vero loco ex MStis quibusdam Heinſio placet *Enſiger*. ſed hic nihil mutant Codd. nec Servius adducens hunc locum ad Virgil. III. Aen. 517. *Enſifer Celenens.* Val. Flacc. L. III, 406. *Enſiferae catervae.* Stat. L. IV. Theb. 321.

665 Orionis] Ut Virgilius.

Armatumque auro circumſpicit Oriona.

Bene autem propter futurum bellum Mars videtur, & Orionis latus, ubi eſt gladius. SCHOL.

667 Manu] In Voſſiano tertio & meo a prima manu, uti & in Ed. Veneta ſcribitur hoc modo.

I. a. rabies, ferrique poteſtas:
Confundent jus omne manus.

niſi quod in meo eſt *confundet*.

668 Multos] Poſt enim Antonius bellum fecit, & Pompejus filius piraticam exercuit, & Pompejus occiſus eſt. SCHOL.

670 Domino] Tyranno. Perpetui enim imperii Caeſar eſt auctor. IDEM.

672 Extrahe] i. e. protende, ne pax veniat cum domino; tum tantum libera, cum geris bellum civile. SCHOL..

673 Praesagia] Scilicet verba Nigidii Piguli, SCHOL.

675 Edonis] *Edoni*, inquit Stephanus, *Thraciae*

Continuam ſeriem, cladeṁque in tempora multa
Extrahe, civili [a] tantum jam libera bello.
Terruerant ſatis haec pavidam praeſagia [b] plebem:
Sed majora premunt. nam qualis vertice Pindi
[c] Edonis [d] Ogygio decurrit plena Lyaeo,
Talis & attonitam rapitur matrona per urbem,
Vocibus his prodens urguentem pectora Phoebum.
Quo feror, ô Paean? qua me ſuper aethera raptam
Conſtituis terra? video Pangaea nivoſis
Cana jugis, latoſque Haemi ſub rupe Philippos.
[e] Quis furor hic, [f] ô Phoebe, doce: quae tela, manuſque
Ro-

VARIAE LECTIONES.

a *tu tantum* B. 1. b *turbam* P. 1. c *Hedonis* MSS. 3. cum Edd. pr. al. *Aedonis* male. Graece Ἠδωνίς. d *Ogigeo* V. 1. *Ozigio* meus. *Egeo* Witt. pro Var. L. e *qui* V. 1. f *me o* B. 1.

tiae populus eſt, ab Edono Mygdonis fratre appellati. Hinc gentile foemininum, patronymica forma factum, quemadmodum & *Perſis* à *Perſa*. Scribitur autem media hujus ſyllaba per ω magnum Graecis; ſed poëtae eandem, pro ſuo jure, nunc corripiunt, nunc producunt. Id quod & in *Sidonis*, *Sidonius*, & aliis compluribus faciunt. Ovid. x. Metamor.

Protinus in ſylvis matres Edonidas omnes,
Quae videre nefas, torta radice ligavit.

MICYLL.

675 EDONIS OGYGIO DECURRIT PLENA LYAEO] Ita legit Servius, aitque eſſe συστολήν. At ſummae eruditionis Salmaſius in Plinianis exercitationibus vult legi *Odonis*, quia apud Periegeten Dionyſium ſunt ὤδωνες. GROT. Ex Ed. tert. Summi Salmaſii conjectura *Odonis* à tam multis viris doctis exploſa, & exemplis plurimis vocum, in quibus ſyllaba prima vel ſecunda communis effertur, confirmata eſt, ut majore luce vix egeat. Vide C. Barthium ad Statii Theb. L. XII, 733. *Edonios currus.* Scriver. ad Martial. Spectac. Ep. 31. & quos laudat Doctiſſ. Drakenb. ad Silium Ital. L. IV, 774.

Edonis ut Pangaea ſuper Trieteride mota,
Et juga, & incluſum ſuſpirat pectore Bacchum.

Recte igitur Servius Syſtolen hic à Lucano factam monet ad Virgil. Aen. XII, 365. qui omnino videndus, & Scholiaſtes noſter dicens. *Nomen Bacchae. ſyſtole. nam do natura aliter longum eſt vel producitur. Eſt autem primitivum Edonus, Edoni. Mons eſt Thraciae. Unde eſt femininum hoc patronymicum pro poſſeſſivo.* Eodem modo noſter primam in *Sophene* & *Oretes* corripuit Lib. II, 593. XII, 249. cum Graece ſit Σωφηνὴ & Ωρεῖται. Ubi vides, eum hoc quoque feciſſe in ω. in qua littera, ut de aliis taceam, id praecipue factum eſt à Latinis. primam in *Orion* nunc corripi, nunc produci, notiſſimum eſt. *Leucoſiae e ſcopulis* Silius Ital. L. VIII, 581. ſed Graecis dicitur Λευκωσία. *Horam* pro dea prima brevi efferunt Ovidius, & Valer. Flaccus. At Graece ὥρα. qua de re conſule Voſſium ad Valer. L. VI, 58. Vide eum quoque ad L. V, 105. Unde forſan non mutandum eſt ubique *Sardonius*, in *Sardoas* cum N. Heinſio ad Claud. B. Gild. 508. & magni nominis viro J. G. Graevio. ad Rutil. Itiner. L. I, 354. nam quod vir Celeb. dicat, ſe non meminiſſe, Latinos tertiam ante ultimam corripere, in eo fefellit illum memoria. Virgil. L. IV. Aen. 75. *Sidoniasque oſtentat opes:* cum L. I, 75. dixiſſet *Sidonia Dido.* contra ſecunda in *Biſtonis* aliquando producitur. V. Bentlej. ad Horatium p. 64. Videtur autem Lucanus adumbraſſe verba ſua ex Senecae Oedip. 433.

Nunc Edoni pede pulſavit,
Sola Pangaei, nunc Threicio
Vertice pindi &c. ubi vide Gronov.

676 MATRONA] Matrona dicebatur, quae unum virum ſciebat. Sed hic non matronam fuiſſe, ſed Romanam rempublicam viſam debemus capere. SCHOL.

679 PANGAEA] Montes Thraciae projecti per Macedoniam & Theſſaliam. SCHOL.

680 HAEMI] Campos dicit Macedoniae, ubi bellum civile geſtum eſt. IDEM.

680 HAEMI] Stephanus abſque aſpiratione ſcribit αἶμος, & ab Haemo Boreae & Orithyae filio nominatum dicit. MICYLL. Accuratius deſcripſiſſet locum Lucanus, ſi *Pangaea ſub rupe* poſuiſ-

ſet

Romanae miſcent acies, bellumque ſine hoſte eſt?
Quo diverſa feror? primos me ducis in ortus,
ᵃ Qua mare ᵇ Lagaei mutatur gurgite Nili.
Hunc ego, ᶜ fluminea deformis truncus harena
Qui jacet, agnoſco: dubiam ſuper aequora Syrtim,
Arentemque feror Libyen, quo triſtis Erinnys

Tran-

VARIAE LECTIONES.

a *quo* B. I. O. I. b *Lagei* MSS. & Edd. quidd. c *fulminea* V. I.

ſet Philippos, docente Ill. Ezech. Spanhemio ad Callimachum p. 422. Sed ob vicinitatem id fit. Virgil. L. IV. Aen. 491. *Emathiam & latos Haemi pingueſcere campos.* Infra L. VI, 576. X, 449. *Theſſalici qui nuper rupe ſub Haemi.* *Haemum* vocat *Theſſalicum*, licet mons fuerit Thraciae, ſollemni veterum auctorum more, qui plurima loca Macedoniae, Theſſaliae, Thraciaeque ob vicinitatem, & crebram finium mutationem confuderunt, ut olim jam monuit Cl. Iſ. Voſſius ad Melam L. II. c. 3. & Spanhemius indicato loco. Hinc *Haemoniae artes* de magia Theſſalorum, *Haemonia Iolcos* L. III, 192. aliaque. Inde etiam in oraculo Delphico Apud Athenaeum ἵπποι Θεσσαλικαί, quae in eodem oraculo apud Scholiaſten Theocriti Idyll XIV, 49. Θρηΐκιαι vocantur. Hinc Heſychius Σιθόνια, ἡ Θεσσαλία; cum ſit Thraciae pars & frequenter pro tota Thracia uſurpetur. Ex hac obſervatione patet, non temere mutanda eſſe Suidae verba Ὀλιζῶνες, ἔθνος Θρᾳκικὸν in Θεσσαλικόν. ut facit Berkelius ad Stephani verba, Ὀλίζων πόλις Θεσσαλίας. Neque credendum eſſe Simlero, apud Vibium Sequeſt. pro *Lynceſtus Thraciae* ſubſtituere volenti *Macedoniae*; aut Heſſelio ibidem *Othrys Thraciae* legenti *Macedoniae*. *Othrys* diſerte adſcribitur Thraciae à Statio L. IV. Theb. 655. Plura vide in Commentariis Celeb. Burmanni ad Valer. Flacc. L. I, 24. IV, 280.

681 QUAE TELA] Praeferam ex MS. p:

Quis furor hic, o Phoebe, doce, quod tela manuſque
Romanae miſcent acies, bellumque ſine hoſte eſt.

GROT. *Quae* edidit Grotius, ut habent ſolae Editiones Ven. & Omniboni, & tres Pulm. & ex meis ſeptem Codd. Ceteri ſcripti, & editi *quo.* praeter Regium primum, in quo eſt *quod.* non male. ſed neque damnem *quo*, vel *quid?* i. e. cur, quam ob cauſſam. pro *manuſque* in Ed. Verſeliani *minaſque* ex obſervatione Anton. Sabellici Syll. II. Annot. in T. I. Theſ. Crit. p. 182. ubi ait, *minas* fortaſſe melius eſſe, niſi ad externa auxilia id referas, quae Pharſalicae pugnae interfuerunt. Ne audias. idem eſt ac *manum conſerere* cum quocumque adverſario. *Miſcenturque manus* noſter L. III, 569.

682 SINE HOSTE] Sine externo hoſte, quod *hoſtes* antiquitus externi ac peregrini dicebantur. MICYLL. Recte Scholiaſt. ait. *Quia cives cum civibus pugnant.*

683 IN ORTUS] In Alexandriam, quae eſt in Oriente, ubi Pompejus occiſus eſt. SCHOL.

684 LAGEI NILI] *Lageum* Nilum dixit à Ptolomeo rege Alexandriae, nepote Lagi. SCHOL. Hoc eſt, Peluſiaci, ſive quà juxta Peluſium in mare exit. Nam non longè à Peluſiaco oſtio Alexandria condita eſt, cujus imperium Lagi filius Ptolomeus, proximè poſt Alexandrum Magnum tenuit. MICYLL.

684 MUTATUR] Si ſana haec lectio, recte exponit Omnibonus, quod magna vi in illud influens Nilus, maris undas, ſive aeſtum mutat. Nugantur alii, qui propter ſaporem vel colorem mutatum hoc dictum à Lucano putant.

686 AEQUORE] Alii *ſuper aequora* legunt, ut ſit ὁμοιωτικῶς dictum. *Feror Syrtim & Libyam*, pro *ad*, vel *in Syrtim & Libyam.* Quemadmodum idem mox infrà dixit: *Arripimur colles Alpis & Pyrenen*, pro: *ad colles Alpium & Pyrenen.* MICYLL. Praeter Micyllum etiam Sulpicius, Aſcenſius, aliique *aequore* legunt, & exponunt per aequor, in aequor. *aequore* autem habent 2 Pulm. & noſtri quinque ac Wittian. pro Varia Lectione. Verum ſi ita legas, jungenda ſunt *dubiam aequore*; quia ſcilicet nunc mare nunc terra eſt, Noſter L. IX, 304.

Syrtes vel primam mundo natura figuram
Cum daret, in dubio pelagi terraeque reliquit &c.

Adde L. V, 485. Propert. L. II, 7, 71. Senec. Thy. 292. Inſtar omnium habe Melam L. I, 7. *Syrti ſinus* &c. *magiſque etiam ob alternos motus pelagi affluentis & refluentis infeſtus.* ubi videndae notae. Quamquam & hoc ſenſu *dubiam aequora* per Graeciſmum poëtarum more retinere poſſis. *aequora* enim ſervant ſcripti optimi, Edd. primae & Priſcianus L. VII. c. 757. *Ferri Syrtim*, *Libyen* vero potuit dixiſſe, ut *me vehis Heſperiam* L. V, 534.

Sic

Tranſtulit Emathias acies. nunc deſuper Alpis
Nubiferae colles, atque [a] aëriam Pyrenen
Abripimur. patriae [b] ſedes [c] remeamus in urbis:
Inpiaque in medio [d] peraguntur bella ſenatu.
Conſurgunt [e] partes iterum, totumque per orbem
Rurſus eo. nova da mihi cernere litora ponti,

Tel-

VARIAE LECTIONES.

a *aeriamque Pyrenem* B. 1. b *ſedis r. in urbes* V. tert. a m. 1. *ſedem* A. c *remeamur* V. 2. d *panguntur* B. 1. e *iterum partes* B. 1. *patres* V. 2. Ed. Farn.

Sic *Vadere domos* Propert. L. 1, 64. Statius L. 1. Theb. 645.

Mea me pietas & conſcia virtus
Has egere vias.

Paſſim *venire Scythiam*, *Italiam*, *ire Afros* & ſimilia. de quibus V. Heinſ. ad Ovid. Met. XIV, 456. & Grammaticos, quos laudat Drakenb. ad Silium L. XVI, 161. *Super aequora* phraſis eſt noſtro frequentiſſima. Vide Indicem. Neque aliter haec cepit Scholiaſtes, dicens *dubiam, quia nunc mare, nunc terra eſt. Ordo eſt, Dubiam Syrtim & arentem Libyen feror ſuper aequora.* In margine Berſmanni eſt *dubiae ſuper aequora Syrtis.* an ex MSS., non monet, neque etiam unde habeat *ardentem. Arida Libye* L. III, 293. *Sitiens* 369. & paſſim V. Bochart. Phaleg. L. IV, 33.

687 LIBYEN] Ad hanc Cato confugit. *Pyrenen.* Hic in Hiſpania Caeſar contra filium Pompeji dimicavit. *Patriae*; cum urbem victor Caeſar ingreſſus eſt. *bella*; quando Caeſar in Senatu occiſus eſt. *Partes*; à Bruto & Caſſio interfectoribus Caeſaris contra Auguſtum. *Ponti*; pugnavit Auguſtus cum Antonio in Actiaco promontorio. *Philippos*; hic Romani bis bella geſſerunt. *Vidi*; contra Brutum & Caſſium à Caeſare & Antonio. SCHOL.

687 ERINNYS] Singulare eſt, quod in utroque Regio ſcribatur hic *Enyo*. Non recte tamen. *Erinnyda* ſolet paſſim appellare noſter. Vide vſ. 467, IV, 187. *civilis Erinnys concidet &c.* quare nihil muto, quod nec facerem, ſi *Enyo* eſſet in omnibus Mſtis.

690 ABRIPIMUR] *Arripimur* plerique libri, & Codices. BERSM. *Arripimur* habent quatuor Codices, ſed recentiores, excepto vetuſtiore Voſſ. tertio. Ceteri cum Pulmanni Codd. & Ed. Ven. ac Omniboni *Abripimur.* quod praeſtat.

694 VIDI JAM PHOEBE PHILIPPOS] De Philippis, ac Pharſalo, duobus celebribus locis, deinde de pugnis illis duabus, non minus famoſis: quarum altera inter Cn. Pompejum, altera inter Auguſtum Antoniumque triumviros, & Brutum Caſſiumque Caeſaris occiſores fuére, tanta eſt authorum diſſenſio, ut, cui quid credas, neſcias. Nam authores Latinos, praeſertim tam magnos, ignorantiae accuſare, ut incivile videtur, ita tantam rem diſſimulare, ac omnino ſilentio tranſire, vel timiditatem puerilem, vel manifeſtam ignaviam arguit. Itaque ut media via incedam, loca ipſa primum ex authoribus magnis adſcribam: deinde authorum de pugnis verba ſubnectam, ut lectori ſit integrum ea de re ſuum interponere judicium, ac liberè ſequi, quod volet. Ac primum de Pharſalo, apud quem locum prius inter Romanas depugnatum acies, & unde huic operi nomen eſt, dicemus. Plin. lib. IV. cap. 8. ubi de Theſſalia multa dixit, haec ſubnectit. *Oppidum Pagaſa, idem poſtea Demetrias dictum. Trieca, Pharſalici campi, cum civitate libera.* Haec ille. Strab. lib. IX. ubi de Phthia, ac Hellade, duplicem fecit Pharſalum, veterem, ac novam, nihil de hac pugna memorans: libro tamen XVII. ait, Pompejum ex vetere Pharſalo in fugam actum, Peluſium, ac in Caſium montem veniſſe. Ptolemaeus Pharſali non meminit: niſi quis in Theſſalicorum oppidorum nomenclatura *Phalachthiam* putet ab eo dictam, quae Latinis *Pharſalia.* Neque id temerè fortaſſis quis conjectabit. Nam in Graecis ejus authoris exemplaribus id nominis variè ſcriptum reperias. Alibi enim Φαλαχθία, alibi Φαλαγαθία legitur. Quae nomina, haud ſcio, num apud aliquem authorem de Theſſalis legantur. Nec Caeſar meminit ejus libro III. de bello Civili. Noſter hic poëta nunc *Pharſalon* vocat ut lib. VI.

Aequorei regnum Pharſalos Achillis
Eminet. - - - - -

Nunc *Pharſaliam*, ut lib. VII.

Utinam Pharſalia campis
Sufficiat cruor iſte tuus.

Nunc de Pharſalo, nunc de Philippis Ptolomaeus ultra Strymonem ad Septentrionem ponit Odomanticae, ſive Edonidis Philippos urbem, adeo

pro-

Tellurem que novam: [a] vidi jam, Phoebe, Philippos.

Variae Lectiones.

a *jam vidi* A. *video* Hort. Margo.

propinquam Thraciae, ut Plin. lib. iv. cap. ii. non dubitarit Thraciae adſcribere. Ait enim. *Immeus Philippi colonia. Abſunt à Dyrrhachio*, cccxv. m. *paſſ.* Haec ille: quam diſtantiam Ptolemaicae deſcriptioni omnino congruere puto. Philipporum & Lucas meminit eleganter in Actis, cap. 16. Apud Strab. haud equidem ſcio, ſi quicquam de ea urbe legerim. Haec de locis, ex bonis ac probatis authoribus. Diſtant autem Philippi à Pharſalo, 30 plus minus grad. latitudinis apud Ptolemaeum, hoc eſt, ſtadiis mille quingentis, quae faciunt propemodum ducenta millia paſſ. immenſus error, ſi quis alterum pro altero accipiat, quod quidem feciſſe videntur, ut poſtea oſtendemus. Nunc authorum verba de duabus illis pugnis adducenda ſunt. L. Florus Livii βεχυλόγ⊗, (ut ita dicam) primum adducendus eſt. Is in Livii epitome. cxi. *In Theſſalia apud Pharſalum victum Pompejum fatetur.* Idem lib. cxxiv. de altera pugna, ita ait. C. *Caeſar* (Auguſtum intelligit) *& Antonius apud Philippos vario eventu contra Brutum, ac Caſſium pugnaverunt.* Haec ita ille de duobus iſtis locis ſatis dilucidè, ac diſtinctè, quia ex Livio dixiſſe videtur. At idem in ſua epitome lib. iii. ubi de bello, inter C. Caeſarem, ac Pompejum, & pugna Pharſalica ita ait. *Sic praecipitantibus fatis praelio victa eſt Theſſalia, & Philippicis campis, Urbis, Imperii, generis humani fata commiſſa ſunt.* Hic Philippicos campos meminit in Theſſalia, quos Plinius nominaſſe Pharſalicos videtur. Sed enim de pugna in Theſſalia ad Pharſalum prope Metropolim facta, ex nullo authore certius colligetur; opinor, quàm ex ipſo Caeſare lib. iii. de bello Civili, ubi narrat, quo pacto à Dyrrhachio profectus, primum Gomphos coeperit, ac diripuerit. Deinde Metropolim digreſſus eam conſervaverit, atque ibidem expectaverit Pompejum, ac vicerit. Pharſali quidem (ut dictum eſt) eo in loco, quod equidem miror, non meminit. Sed neceſſe eſt prope Metropolim fuiſſe. Porrò, id etiam dubium, ipſine poëtae tres, Virgilius, Ovidius, ac Lucanus, in eadem fuerint ſententia. Primus ita inquit, primo Georg.

Ergo inter ſeſe paribus concurrere telis
Romanas acies iterum videre Philippi.
Nec fuit indignum ſuperis bis ſanguine noſt
Emathiam, & latos Aemi pingueſcere campos.

Ubi Servius, *Philippi*, inquit, *civitas eſt Theſſaliae, in qua primum Caeſar, & Pompejus: poſtea Auguſtus, & Brutus cum Caſſio dimicaverunt.* Et paulò pòſt, *Emathia dicta ab Ematho rege. Aemus autem mons eſt Theſſaliae.* Ovid. autem lib. xv. Metamor. de Auguſto ita ait:

- - - - - *Pharſalia ſentiet illum*
Emathiique iterum madefient caede Philippi.

Hic Raphaël Regius eadem ferè, quae Servius. *Pharſalos*, inquit, *urbs eſt Theſſaliae, à Pharſalo Acriſii filio, dicta. Unde Pharſalia declinatur, ac pro Theſſalia ponitur, in qua bis Romani conflixère, ducibus primò Caeſare, & Pompejo: deinde Octavio & Antonio, contra Brutum, ac Caſſium.* Ex his Servii, & Raphaëlis verbis ſatis liquet, opinatos illos, eundem locum fuiſſe, Philippos, ac Pharſalum, atque adeo in Theſſalia, non Thracia. Ipſe autem Lucanus hoc in loco matronam vaticinantem, ducens haud dubiè de propiore, ac jam imminente periculo, de pugna, inquam, Pharſalica loquentem facit, quum inquit,

- - - - - *Video Pangaea nivoſis*
Cana jugis, latoſque Aemi ſub rupe Philippos.

Et hic quidem Philipporum mentio eſt, Pangaei, ac Aemi montium, nivium denique, quae omnia Thraciae conveniunt, non Theſſaliae, cùm tamen idem in vii. Theſſaliam longiſſimè deſcribat: velut aream futurae pugnae ad Pharſalum, non ad Philippos. Ad finem autem vaticinii, quod ad calcem hujus lib. poſuit, poſtquam de iis, quae Caeſaris mortem ſecuta ſunt, mentionem feciſſet, *Conſurgent*, inquit, *partes iterum*: concludit tandem: *Vidi jam Phoebe Philippos*, quaſi dicat, à Philippis ad Philippos venio. Qui verò putant, Philippos, Pharſalum oppida, Aemum, ac Pangaeum monteis, Philippicos, ac Pharſalicos campos utriuſque regionis, Thraciae, ac Theſſaliae communia fuiſſe nomina, me non habebunt aſſenſorem. Ego potius crediderim (dicam enim liberè, quod ſentio) negligentia Romanorum ſcriptorum id eveniſſe, ut pleraque alia, in ipſorum hiſtoria, quod abundè arguit, imò argutè oſtendit Dionyſius Halicarnaſſeus, & nos in noſtris in Livium Salluſtiumque annotationibus. GLAREAN. Cui non dictus Hylas? quare nihil addo.

695 Laxo] Lentata vi divinandi. Sive *Laſſo*, defeſſo. Nam decedente numine ſolent pene exanimes eſſe. SULPIT. *Lapſo.* alii *laxo* h. e. relaxato. Mſc. quatuor. *laſſo jacuit deſerta furore.* BERSM. *Laſſo.* Ita legendum, non *lapſo*, aut *laxo.* GROT. Ed. pr. *Laſſo.* Sic ut poſuimus habent MSS. P. & T. IDEM. Ed. ſec. *Lapſo* pro elapſo, ſeu evaporato excogitavit Verſellanus, quamquam

Digitized by Google

Haec ait, & laſſo jacuit ª deſerta furore.

VARIAE LECTIONES.

a vulgo *defecta.*

quam ita jam erat in Ed. Rom. & Parm. ſed male. Scripti mei omnes praeter Marpurg. & quatuor Codd. Pulm. cum Edd. Ven. Br. Med. Sulp. Aſcenſ. &c. recte *laſſo*; quod bene exponit Scholiaſtes. *qui laſſos faciat. Metonymia.* In ſimili re noſter de Phoemonoë L. v, 224. *Vixque refecta cadit.* reficimur enim poſt laſſitudinem. Statius L. III. Theb. 589. *laſſa furorem*

Vicit, & ad comitum lacrimas expavit Agave.

Appoſite Seneca Lib. de Clem. c. 19. *laſſaretur furor.* Quam crebro autem hae voces *lapſus, laſſus, laxus*, commutentur, conſule Heinſium ad Ovid. L. III. Amor. El. 5. & notas Drakenburg. ad Silium. VIII, 322. X, 606. Deinde vero monet Berſm. pro *defecta* in omnibus ſuis eſſe *deſerta.* Idem teſtatur de quinque ſuis Pulmannus. nec aliter ego reperi in meis tredecim & Edd. Rom. ac Parm. ac Scholiaſte *deſerta i. derelicta. Defectus* verbum quidem eſt noſtro familiare; ut L. III, 625. *Defectis robore nervis* IV, 600. *Defecta membra.* V, 333. *Defecta ſanguine turba.* & aliis paſſim. V. J. F. Gronov. ad Senecae Suaſor. 6. Gudium ad Phaedr. F. 21. ubi junguntur *defectus annis, & deſertus viribus.* Heinſ. ad Ovid. Faſt. III, 694. Burmann. ad Quinctil. Declam. XIII, 12. & ad Valer. Flacc. L. II, 463. *Defectaque virginis ora.* Verum movet me conſenſus tot, & optimorum codicum, ut *deſerta* malim. cum aliter bis idem diceret *laſſa & defecta f.* Immo & ſic alibi loquitur noſter. L. IV, 279.

Deſerat hic fervor mentes, cadat impetus amens.

Victa furore dixit Virgilius in Culice 107. *Deſerta* praetulit etiam Doct. Haverkamp. ad Tertulliani Apolog. p. 224.

M. ANNAEI LUCANI CORDUBENSIS

PHARSALIAE.

LIBER SECUNDUS.

Quadruplices [1] *queſtus libri pars prima ſecundi*
Continet; ejusdem pars proxima verba Catonis,
Et Bruti, dicit quo foedere [2] *Marcia nupſit.*
Hoſtis in occurſum [3] *dicit pars tertia Magnum*
Oppoſuiſſe [4] *manum; notat* [5] *& quod Caeſaris irâ*
Cuncta ruunt; arceſque capit; cedentibus inſtat;
Aſt uni vitam tribuit: qui nuntius hoſti,
[6] *Exemplumque fuit. quo viſo Magnus ad omnes*
Turmas ipſe [7] *ſuas hortandas magna minatur.*
Hinc pars [8] *quarta* [9] *notat Pompejum tunc properaſſe*
[10] *Brunduſium,* [11] *tandemque videns maris oſtia claudi*
[12] *Heſperiam puppeſque duas in morte reliquit.*

Jamque irae patuere deûm, manifeſtaque belli
Signa dedit mundus; legesque, & foedera rerum,
Praeſcia monſtrifero vertit natura tumultu,
Indixitque nefas. cur hanc [a] tibi rector Olympi

Solli-

Variae Lectiones.

a *tibi* deeſt in A.

1 Questus libri] Sic recte meus. in Barthiano Cod. pro *queſtus*, *narrat*. In Amſt *libri* deeſt.
2 Marcia] Barth. & Amſt. *Martia.*
3 Dicit] *Ducit*, Barth.
4 Manum] Barth. & Amſt. *manus.*
5 Et] Deeſt in Barth.
6 Exemplumque fuit] *Exemplum fueris*, Barth.
7 Suas] *Suus*, Barth.
8 Quarta] Barth. *quinta.*
9 Notat] Meus, *narrat.*
10 Brundusium] Amſt. *Brundiſium.*
11 Tandemque videns] Barth. *tandem metuens.*
12 Hesperiam &c.] Barth. *Experia puppes geminus in mare.* Amſt. *Heſperias p. d. in monte.*

2 Legesque &c.] Cum in Codice Turriano ſit *curſuſque*, hoc loco id praeferre propter frequentem hujus vocis apud noſtrum uſum malebat Celeb. P. Burmann. ad Valerium Flacc. Lib. I, 532.

- - - - *rerumque à principe curſu*
Fixa manent.

Latius nos de ea agemus ad Lib. VII, 446. *Cum coeco rapiantur ſecula curſu.* vulgo ibi *caſu*. Huc faceret quoque verbum *vertit*. Nihil tamen contra ceteros Codices temere muto. *leges* enim ſunt modi, &, ut ita cum Gloſſatore dicam, ordinationes foederis, quo res mundanae ſunt ſtatutae & nixae. Neque minor uſus eſt hujus vocis apud Lucanum. Lib. II, 82. *legibus aevi.* L. VIII, 568.

Quod

Sollicitis [a] viſum mortalibus addere curam,
[b] Noſcant venturas ut dira per [c] omina clades?
Sive parens rerum, cum primum informia regna,
[d] Materiamque rudem flamma cedente recepit,
Fixit in aeternum cauſſas; qua cuncta [e] coërcet,
Se quoque lege tenens, & ſecula juſſa ferentem
Fatorum inmoto diviſit limite mundum:
Sive nihil poſitum eſt, ſed fors incerta vagatur,
Fertque refertque vices, & habent mortalia caſum:
Sit ſubitum quodcumque paras: ſit caeca futuri
Mens hominum fati: liceat ſperare timenti.
Ergo ubi concipiunt, quantis ſit cladibus [f] orbi

Con-

VARIAE LECTIONES.

a *viſum eſt* B. 3. V. 1. Marp. H. O. Edd. Sulp. Aſc. Mic. Hort. aliaeque. b *noſcat* V. 1. c *omnia* V. 1. Ed. Ven. d *materiem* V. ſec. meus. e *cohercet* MSS. ſemper. f vulgo *urbi*.

Quod niſi fatorum leges, intentaque juſſu
Ordinis aeterni &c.

L. x, 200.

- - - - - *diverſa potentia prima*
Mundi lege data eſt.

& paſſim apud alios. Utrumque jungit Manilius Lib. IV. initio.

Fata regunt orbem, certa ſtant omnia lege,
Longaque per certos ſignantur tempora curſus.

Atque ita in aliis rebus *leges* vocantur certi modi, quos immutare non licet. Vide Broukhuſ. ad Tibull. L. I, 9, 67. & ipſum Cel. Burmann. ad Valer. Flacc. L. I, 213. *Leges & foedera tedae* junxit noſter Lib. VIII, 399. *leges ſiderum*, juxta quas moventur, poëtis dicuntur. V. Barth. ad Claud. L. 1. in Rufin vſ. 8.

4 INDIXITQUE] Verbum Feciale. GROT. ex Ed. tert.

7 PARENS RERUM] Providentia naturalis, i. conditor mundi. SCHOL.

8 FLAMMA] Diviſa enim flamma, elementa ſe quoque ſingula ſepararunt. IDEM.

9 FIXIT] Ita in tribus Mſc. legitur, ut ſtatus quidem ordo, & fatorum neceſſitas indicetur. Alii legunt *finxit*. BERSM. Recte ſic reſtituit Berſmannus. *finxit* ortum eſt à Sulpitio. quod ex meis modo habent duo recentiſſimi. *fixit* i. ſtabilivit, poſuit, & conſtituit in aeternum. Sic *figere leges* & alia paſſim. *Fingere cauſſas* aliud quid ſignificat.

10 SE QUOQUE LEGE TENENS] Sic & de Deo Seneca: *Ille ipſe omnium conditor ac rector ſcripſit quidem fata, ſed ſequitur. Semper paret, ſemel juſſit*: ex Stoicorum ſententia. Idem alibi: *Ordinem rerum fati aeterna ſeries rotat, cujus haec prima lex eſt, ſtare decreto.* GROT. ex Ed. tert. Ut nec ipſe poſſit fata mutare, ait SCHOL. Sidonius Apollin. Carm. VII, 123.

Juppiter iſta refert, Fatum, quo cuncta reguntur,
Quoque ego, non licuit frangi. Pro *ferentem* notat Gloſſator Voſſiani ſecundi, legi quoque *tenentem*.

11 INMOTO] Secundum Stoicos, qui dicunt, fata plurimum poſſe. SCHOL. in Voſſ. ſec. eſt *fatis omnia regi*.

12 FORS] Secundum Epicureos, qui omnia agi caſibus dicunt. SCHOL.

12 SED FORS] *Sors* Berſmannus, mei duo cum Edd. Rom. Br. Med. Sulpit. Male. Virgil. Ecl. IX, 5. *Quoniam fors omnia verſat*. ubi multi quoque Codices *ſors*. Livius L. I, 45. *fors dare viſa eſt*. MSS. Voſſ. *ſors*: & ita factum ſexcentis in locis. Conſule viros doctos de his vocibus agentes, quos congeſſit Drakenburg. ad Silium L. XV, 105. *Quae fors infida dediſſe*. Reg. pr. & *ſors*.

13 CASUM] *Caſus* Mſc. ſive caſu gubernantur res mortales. BERSM. *Caſus* etiam habent quatuor optimi Voſſiani, aliique, quos cum vulgatis contulit N. Heinſius. Sive caſus habet res mortales, eaſque regit. Quae lectio merito etiam placet Cel. Burmanno ad Valer. Flacc. Lib. V, 284. *Colchos habeant quae proelia.*

15 SPERARE TIMENTI] Ut, quid futurum ſit, neſcien-

Digitized by Google

Conſtatura fides Superûm, ferale per [a] urbem
[b] Juſtitium: latuit plebejo tectus amictu
Omnis honos: nullos comitata [c] eſt purpura faſces.
[d] Tum queſtus tenuêre ſuos, magnusque per [e] omnes
[f] Erravit ſine voce dolor. ſic funere primo
Attonitae tacuêre domus, cum corpora nondum
Conclamata jacent; nec mater crine ſoluto
Exigit ad ſaevos famularum brachia planctus;

Sed

VARIAE LECTIONES.

a *orbem* Heinſ. 3. V. tert. pro Var. lect. b *juſticium* MSS. & Edd. quid. c *eſt* abeſt a V. 2. A. d *Tunc* MSS. & Edd. plurimi. e *omnis* R. pr. *urbem* O. f *errabat* P. 4. R. 2. meus. A. H. a m. 1. Edd. Rom. Parm. Ven. Br. Ald. Col. Gryph. aliaeque.

neſcientes ſperent & bona poſſe contingere. SCHOLIAST.

16 URBI] Praetuli *orbi*, quod eſt in Berſm. uno, quinque Pulm., decem noſtris, & multis Heinſii, monente ad Silium Drakenb. Codd. ac Edd. Ven. Br. Med., Cod. cum ſtatim ſequatur *urbem*. Nec tantum Romae, ſed toti generi humano inſtabat ex Lucani mente pernicies. quod paſſim inculcat. Vide Lib. VII., & L. I, 645.

Generique paratur Humano matura lues.

17 CONSTATURA] Firma, & immobilis futura. SULPIT. Vel potius, quantas clades allatura ſit certitudo ſignorum, & prodigiorum iſtorum. Perinde ut aliàs quoque dicere ſolemus: *Haec res conſtitit magno labore, precio &c.* MICYLL. Recte. Seneca de Clement. c. 19. *ultionem magno conſtaturam.* V. Priſcian. Col. 763. verſu 19. Pro *honos*; malim *honor*, ob vitandum κακόφωνον *honos nullos*.

18 JUSTITIUM] Dicitur publicus luctus, quaſi jus tacitum, ab eo, quod jus taceat. SCHOL.

20 QUESTUS] Sive commercia accipimus, ut in hoc luctu nemo conſuetum opus fecerit, nam hic mos eſt juſticii ſive queſtus. Sive querelas dixit, ut noluerint propter Caeſarem dicere, quod dolerent. nam hoc expoſuit, dicens: *magnusque per omnes &c.* IDEM.

23 CONCLAMATA] Conclamari ſolebat, ubi ad vitalia lavanda deventum erat. Hinc res perditae conclamatae. Servius ad II. Aeneidos. GROT. ex Ed. tert. De conclamatione vide Kirchmannum, & hoc loco Hortenſium.

24 FAMULARUM] Sic ſcripti, & editi omnes ante Editionem Berſmanni, ex qua in ſequentes temere irrepſit *famulorum*. Aptius *famulas* matribus dat, quam *famulos*. Immo major feminarum in plangendo uſus, quam virorum. V. Kirchmann. L. II. de Funer. c. II. Quamquam de viris etiam non nego. Recte hoc loco Scholiaſtes. *Moraliter dictum eſt exigit; nam ſervi, etiamſi non doleant, jubentur, ut plangant.* Valer. Flacc. L. III, 282. *famulûm, matrumque dolor.* Statius L. V. Sylv. c. I.

Et famulos laſſare greges, & vincere planctus.

26 IN MORTE MINACES.] *Jacentes* Mſc. morti proximos. BERSM. *Jacentes.* Ita manuſcripti, non *minaces*, quod huic loco minime convenit. GROT. Non parum hanc lectionem, quam in textum admiſit Grotius, juvat locus Ovidii L. IV. Met. 145.

- - - - Vultusque attolle jacentes.
Ad nomen Thisbes oculos jam morte gravatos
Pyramus erexit.

& hoc ſenſu *cadere* dicuntur oculi Statio L. XI. Theb. 620. aliiſque: Vide J. F. Gronov. ad Senecae Hippolyt. 364. *Jacentes oculos* habes etiam apud Claudian. de Bello Epid. 21. ſed alio ſenſu. Verum nullos ſcio Codices praeter unicum illum Berſmanni, in quo eſt *jacentes*. Omnes conſpirant in voce *minaces*. quod quodammodo exponi poſſit pro *oculos diſtorsos*, quales ſunt minantium, ut fecit Hortenſius. Quod ſi non placet, forſan malis lector, *micaces* vel *micantes* i. e. tremulos, ut ſolent crebro moveri oculi, cum jam in morte franguntur. Hinc Statius Lib. V. Theb. 216. de moriente ait *oculisque tremens*. *Oculos moveri in morte*, teſtis Plinius, quem adducit hic Sulpit. Nomina autem rariora in *ax* ſaepius mutarunt inſcii librarii. Vide Munker. ad Fulgentii Mythol. L. II. c. 3. & ad multos Ovidii locos N. Heinſium. Et ita *micacia*, ſeu *micantia* in *minacia* mutatur in multis Mſtis apud Ovidium L. II, 522. *praebentque micantia lumen Fulmina.* *Vultum micantem*, pro tremulum, quamvis alia in re, dixit Livius L. VI, 13. Non magna etiam mutatione legi poſ-

Digitized by Google

Sed cum membra [a] premit fugiente [b] rigentia vita,
Vultusque [c] exanimes, oculosque in morte minaces:
[d] Nec dum [e] eſt ille [f] dolor, ſed jam metus: incubat amens,
Miraturque malum. [g] Cultus matrona priores
Depoſuit: moeſtaeque tenent delubra catervae.
Hae lacrimis [h] ſparſêre Deos, hae pectora duro
[i] Adfixêre ſolo; [k] lacerasque in [l] limine ſacro
Attonitae fudêre comas; votisque vocari

Adſue-

VARIAE LECTIONES.

a *premunt* meus. b *rogentia* Ed. Rom. *pigentia* Ed. Ven. c *examimos* B. 1. d *nedum* H. e *eſt* abeſt a V. 1. H. f *dolor* abeſt a R. 1. *color* A. g & 1. Edd. Rom. Parm. h *ſperſere* Ed. Rom. i vulgo *affixere.* k *laceras* R. 1. l *limite* B. 1.

poſſet *natantes*, ut loqui de morientibus ſolent poëtae. Vide Servium & La Cerdam ad Virgilii Lib. IV. Georg. 496.

Fata vocant, conditque natantia lumina ſomnus.

Statius XI. Theb. 558.

Cerno graves oculos, atque ora natantia leto.

Hinc *madere* etiam oculi morientium dicuntur teſte Heinſio ad Ovidii Amor. L. III. El. 9, 49.

27 DOLOR SED JAM METUS] Videndum hoc loco, num nomina haec transpoſita ſint, legendumque potius ſit: *Nec dum eſt ille metus, ſed jam dolor*: quoniam in ipſo dolore, & malo praeſenti, major animi motus, majorque perturbatio eſſe ſolet, quàm in metu, hoc eſt, de abſente & adhuc incerto malo. Ut ſit ſenſus: *Poſtquam autem jam metus in dolorem converſus eſt, & eventus non amplius in dubio, ſed jam certus, atque ante oculos praeſens eſt, tum demum incubat amens &c.* Utitur autem hoc loco prolepſi poëta. Primùm enim in genere atque promiſcuè omnes de praeſenti calamitate conqueri fingit. Poſtea ſeorſim, & per diſtributionem, quibus querimoniis foeminae, quibus viri uſi fuerint, exponit. MICYLL. Transpoſitionem Micylli, ejuſque explicationem eruditam ac veram eſſe, pronunciat Hortenſius; ſed meo judicio errant viri docti illi. Pergit Lucanus in affectionibus matris, moriente filio, cum metu percutitur adhuc; non vero mortuo, cum dolore percellitur. *Metus* enim de futuris, *dolor* de praecedentibus dicitur malis, ut recte alii hîc autumant. Hinc Lib. VIII, 53.

- - - *Quid perdis tempora luctus?*
Cum poſſis jam flere, times.

Plinius L. VIII. Ep. 17. *Parvulum differt, patiaris adverſa, an exſpectes: niſi quod tantum eſt dolendi modus, non eſt timendi &c.* Immo vulgatum verborum ordinem unice eſſe verum, patet ex aperta Valerii Flacci mutatione Lib. 1, 326.

- - - - - - - - *miſerere parentum*
Mors bona, dum metus eſt, nec adhuc dolor.

quo loco omnino videndus Cel. Burmannus.

31 ADFIXERE SOLO] Quam multis viri docti ſuper hac voce, eique cognata *adſixere* diſputarint, omnibus notum puto: Eos autem recenſet Cl. Drakenburg. ad Silium Ital. L. 1, 675.

- - - - - - - - *miſerabile viſu*
Submiſſi palmas, lacerato tegmine veſtis,
Adſigunt proni ſqualentia corpora terrae.

ubi uti & hoc loco *adfligunt* mavult Illuſtr. Bentlejus ad Horatium: quia moris erat, capite & pectoribus in gravi luctu ſolum tundere, & *adfligere* gravius quid notat, quam *adſigere*; quod ſane exemplis patet. de more illo vide Broukhuſ. ad Tibull. L. 1, 541.

Non ego, ſi merui, dubitem procumbere templis,
Et dare ſacratis oſcula liminibus.
Non ego tellurem, genibus perrepere ſupplex,
Et miſerum ſancto tundere poſte caput.

Adde Deſ. Heraldum ad Arnob. L. 1. p. 29. Ed. Bat. *Cum Deorum ante ora proſtrati limina ipſa converrerent oſculis.* In hoc autem loco maxime contra J. F. Gronovium in Obſervat. *adſixere* praeferentem, diſputat Bentlejus ex epitheto *duro*, idque frigere epitheton ducit, ſi lente & placide procubuerint. Sed reponi poſſit, *duro* opponi τοῖς *pectoribus*; idque additum à Lucano ex commiſeratione in mulieres, quae pectora ſua tenera, mollia, & nuda adfigebant duro ſolo. Gronovio certe adſtipulantur quoque unus Berſm. omnes Pulmanni, meique Codices, excepto Voſſiano ſec., qui tamen *adſixere* habet pro varia lectione, ac cunctae Editiones priſcae. *adflixere*, quod ſciam, pri-

 mum

Adſuetas crebris feriunt ululatibus aures.
Nec cunctae [a] ſummi templo jacuêre Tonantis:
Diviſêre deos: & nullis defuit aris
Invidiam factura parens: quarum una [b] madentes
Sciſſa [c] genas, planctu [d] liventes atra lacertos,
Nunc, ait, ô miſerae contundite pectora matres,
Nunc laniate [e] comas, neve hunc differte [f] dolorem,
[g] Et ſummis ſervate malis: nunc flere poteſtas,
Dum pendet fortuna ducum: cum vicerit alter,

Gau-

VARIAE LECTIONES.

a *in ſ.* V. 2. Marp. b *madentis* MSS. quatuor. c *comas* B. 1. d *cultiv.* meus. e *gehas* A. V. ſec. pro Var. L. f *laborem* Aſcenſ. Ed. g *nec* B. 1.

mum legitur in poſterioribus Sulpitii, & Aſcenſii Editionibus, & hinc in ceteris. Quidquid ſit, conſenſum Codicum ſecutus ſum: praeterea ex ſignificatione harum vocum ſaltem patet, *adſigi* retinendum eſſe in Elegia de Morte Druſi vſ. 91.

Adſigique ſuis moriens tua pectora ſenſit.

Statius L. II. Theb. 528.

Triſtis inexpletam ſcopulis adſigeret alvum.

Sic Mſti. vulgo *affligeret.*

32 VOTISQUE VOCARI] *Precari* Mſc. male. Virgil. *& jam votis aſſueſce vocari.* BERSM. *Precari* etiam unus Pulm. & à manu prima Voſſ. perperam. Virgil. L. I. Georg. 157. *Votiſque vocaveris imbrem.* & alibi.

33 AURES] Meus & Voſſ. tert. ac quart. à manu prima *auras.* Quomodo Ovidius L. IX. Metam. 583. dixit

Linguaque vix tales icto dedit aëre voces.

& noſter vſ. 182. *Lingua*

Palpitat, & muto vacuum ferit aëra motu.

Claudian. in Eutrop. praef. L. II, 51.

Quid pulſas aſtra querelis.

Sed male. Aures deorum intelligit, quae crebris precibus feriuntur, & fatigantur. *Ferire, percutere,* (*concuſſis aures* noſtro L. VI, 163.) & *verberare aures*, eleganter dicere ſolent poëtae. Vide Paſſeratium ad Propert. L. I. El. 16, 27.

O utinam trajecta cava mea vocula rima
Percuſſas dominae vertat in auriculas.

ubi non male Gryphii Ed. *vergat.* ut & Cl. Burmann. ad Valer. Flacc. L. II, 122. *Motis quatit oppida linguis.* qui nos etiam ad Lib. VIII, 143. *impletque ululatibus auras*, docet, quam crebro *aures* & *auras* in Mſtis commutare ſoleant.

36 INVIDIAM] *Invidia* Mſc. male. Odium diis concitatura, niſi preces exaudirent, vel indignationem inter Deos motura, ſi omnes ad unius templum confugiſſent. BERSM. & SULPIT. Invidiam alicui facit, qui ejus ſaevitiam in odium adducit. GROT. ex Ed. pr. *Invidiam facere* eſt in odium adducere: ſic lib. IX.

- - - - - Pompejo contigit ignis
Invidia majore deûm.

Tertullianus de Jejuniis: *Apud quaſdam vero colonias praeterea annuo ritu ſaxis velati, & cinere conſperſi idolis ſuis invidiam ſupplicem objiciunt.* IDEM. ex Ed. tert. *Diis invidiam facere* eſt, illis culpam dare, convicia iis dicere. Ovidius L. IV. Met. 547.

- - - - nimiumque in pellice ſaevae
Invidiam fecere deae convicia Juno
Non tulit.

& ſaepe. Appoſite Seneca Herc. Oet. 1860.

- - - - Expedi in planctus tamen
Defeſſa quamquam brachia. invidiam ut Deis
Lugendo facias; advoca in planctum genus.

Statius L. III. Theb. 196.

Primaevique ſenes, & longo examine matres
Invidiam planxere Deis.

ubi Lutatius noſtri locum adducit.

38 CONTUNDITE] Hoc ſic debemus accipere, tamquam in templis omnibus dictum ſit. nam ait, *& nullis defuit aris.* SCHOL.

41 DUM VICERIT] *Cum vicerit* Mſc. tria. poſtquam alter vicerit. alii, *dum.* BERSM. *Dum* habent Sulp. Aſc. Mic. Hort. Ald. Col. Steph. Gryph. aliique, contra omnes Mſtos, & Edd. veteres; ipſumque Lucani ſenſum.

42 GAUDENDUM] Quia tunc non licebit flere. SCHOL.

43 Di-

Gaudendum eſt. his ſe ſtimulis dolor [a] ipſe laceſſit.
Nec non bella viri, diverſaque caſtra petentes
Effundunt juſtas in numina ſaeva querelas.
O miſerae ſortis, [b] quod non in Punica nati
Tempora Cannarum fuimus, [c] Trebiaeque, juventus.
Non [d] pacem petimus, Superi: date gentibus iras:
Nunc urbes excite feras: conjuret in arma
Mundus: [e] Achaemeniis decurrant Medica [f] Suſis
Agmina: Maſſageten Scythicus non alliget Hiſter:

VARIAE LECTIONES.

a *ille* V. 1. b *quid* meus. c *Treviae* V. pr. R. 2. Marp. A. & a m. ſec. V. tert. qu. Witt. *Triviae* meus. d *petimus pac.* V. 1. e *Achamenīis* MSS. tres Edd. Rom. Parm. al. *Achemeniis.* f *ſuſis* A.

43 DIVERSA] Alii Caeſaris, alii Pompeji. SCHOLIAST. *Diverſa* caſtra de Pompejanis intelligo, quae *diverſa* poëta vocat, comparatione Caeſarianorum. Q. d. Altera, ſive alterius partis caſtra petentes. MICYLL. Rectius Scholiaſtes, aliique interpretes, de utriuſque caſtris capiunt. *diverſa* enim ſunt oppoſita, contraria.

46 CANNARUM] Alii civitatem Africae accipiunt, alii vicum Apuliae, juxta quem Hannibal Romanorum delevit exercitum, & conſulem Paullum. SCHOL.

46 TREBIAE] Vicus in Tuſcia, juxta quem Hannibal Flaminium conſulem vicit, alii civitatem Galliae accipiunt, quam *Treviros* dicunt. IDEM. Duplex in his error. *Trebia* enim fluvius eſt, nec ibi Flaminius, ſed Sempronius eſt victus, ad Thraſimenum vero Flaminius. In hac urbe errat etiam Servius ad Aen. VII, 711. *Trebiam* eam urbem eſſe, putans, quae *Trebula* & *Mutuſca* eſt dicta. quem errorem oſtendit eo loco La Cerda. pro *nati* ibid. in Ed. nupera Masvicii eſt *natae*. male.

48 ARMA] *Armis* Mſc. perperam. BERSM. Recte Berſm. reſtituit *arma*, pro quo contra ipſius ſcriptos libros Pulmann. dederat *armis* cum Aldo, Colin. Ed. Rom. Parm. aliiſque. Vitioſe *armis* etiam eſt in duobus Voſſ. & meo. Memoriae errore Priſcianus L. IX. Col. 865. citat *date gentibus arma*.

49 ACHAEMENIIS] Perſas dicit; nam haec Parthiae regio eſt Achaemenia, oppidumque (in Voſſ. ſec. *Acheme & oppidum Achemenis*) quod aliquando ſub Achaemenide rege Arabiae, & Parthiae fuit. unde Sedulius.

Cujus Achaemeniam rabies accenderat iram.

SCHOL. Ἀχαιμενία ἡ Περσικὴ μοῖρα, inquit Stephanus, ἀπὸ Ἀχαιμένους υἱοῦ Αἰγέως. MICYLL. *Achimeniis* Mſc. duo vitioſe. Ἀχαιμενία ἡ Περσικὴ μοῖρα ἀπὸ Ἀχαιμένους υἱοῦ Αἰγέως. Steph. BERSM. *Achimeniis* perperam etiam meus. Nota eſt regio *Achaemenia*. V. hic interpretes, & ad Geographos. *Suſis* attribuit hoc epitheton etiam Propert. L. II, 10, 1. *Achemeniis armantur Suſa ſagittis.*

49 MEDICA] Berſmanni unus *Media*: ſic Lib. VIII, 216. in quibusdam *Scythii receſſus*. & VIII, 368. *Media rura*. L. VI, 409. *Theſſaliae laurus*. ſic apud alios *Arcadia rura*, *Panchaia tellus*, *Parthia tigris*, *Phrygia arma*, *Theſſalia magia*, *Trinacria aqua*, *Achaia dextra*, aliaque multis locis reſtituerunt Doctiſſimi Viri, N. Heinſius, Kuningham, Obſerv. in Bentlej. p. 260., aliique. Atque ita videtur ſcribendum apud Columell. L. X. p. 351. Ed. Steph. *Achaia myrrha*. Plura dicam infra ad Lib. VII, 786. *Pharſalia damna*. Vitioſe vero haec verba habentur in Scholiaſte Horatii Cruq. ad O. 27. L. I. *Decurrit Medica Suſis.*

50 MASSAGETES] *Maſſagetas* lego, ut ſit accuſativus primae declinationis, à nominativo *Maſſagetae*. Ita enim & apud Plinium appellantur, &. apud Strabonem, qui libro XI. τὰς δὲ πέραν τῆς Κασπίας θαλάττης, τὰς μὲν Σάκας, τὰς δὲ Μασσαγέτας ἐκάλει, inquit. Et rurſum: Μασσαγέται δὲ ἐδήλωσαν τὴν ἀρετὴν ἐν τῷ πρὸς Κῦρον πολέμῳ. Etiam Stephanus: Μασσαγέται, inquit, ἔθνος Σκυθῶν ἔνθα Κῦρος ἐτελεύτησε. Nec Mela aliter declinat. MICYLL. Ita legendum putavit Micyllus, quia vulgo tum edebatur *Maſſagetes*, ut habent Edd. Sulpitii, Aldi & Colinei. quamquam *Meſſagetas* jam ante exhibuerat Aſcenſius, cum hac nota. *Sunt*, qui Meſſagetem *vel* Maſſagetem *legant*. Audacter reſcripſi *Maſſageten*, ubi eſt in omnibus Berſmanni, Pulmanni & meis, unico recentiore, in quo *Maſſagetes*, excepto, & Edi-

Fundat ab extremo flavos Aquilone [a] Suëvos
[b] Albis, & indomitum Rheni caput: omnibus hoſtes
Reddite [c] nos populis: civile avertite bellum:
[d] Hinc Dacus premat, inde [e] Getes: occurrat Hiberis
Alter: ad Eoas hic vertat ſigna [f] pharetras.

Nulla

VARIAE LECTIONES.

a *Sueκos* H. *Suennos* meus. b *Alpis* V. 1. c *nunc* V. 1. d *inde* Edd. Ven. Br. Med. e *Getas* Ed. Francof. Hort. Margo. f *faretras* V. pr. ſec. Witt.

tiones primae. Nec offendat te, Lector, quod ceteris pluralibus interponat numerum ſingularem. Variant eum pro libitu poëtae. Sic eodem modo *Arabem* jungit Heniochis, Colchis, & Cappadocibus hoc Lib. vſ. 500. Coatris, Cappadocibus, Arabibus, Oreſtis, Carmanis interponit *Armenium* Lib. III, 245. Virgil. Lib. II. Georg. 167.

- - - - Marſos, pubemque Sabellam,
Adſuetumque malo Ligurem, Volſcosque verutos.

Errat vero Lucanus, Maſſagetas ad Hiſtrum collocans, cum ad alterum Ponti latus, immo trans Araxen fluvium habitarint, teſtibus Herodoto L. I. c. 201. & Dionyſio Perieg. Dein *Hiſter* & *Hiberis* Mſſtorum auctoritate repoſui pro *Iſter*, & *Iberis*. De ſequentibus populis copioſe hic agit Hortenſius; & de Suevis Glareanum agere monet, ſed quae dicat, non addit: unde ego, ipſius Glareani editione carens, inſerere illa hic nequivi.

50 HISTER] Fluvius Scythiae, qui per Thraciam fluit. SCHOL.

52 INDOMITUM RHENI CAPUT] Omnes commentatores indiſcuſſum relinquunt, tanquam bene notum, cùm pauci ſciant, de quonam populo loquatur. Sed ego de Rhaetis intelligo, apud quos Rhenus duobus oritur fontibus, è ſummis (ut vocat Caeſar) Alpibus profluentibus. Prior fons, ſive anterior, per Atnatios, (vulgò Taweſch) alter ſive poſterior, ad inſignem pagum Spelucam: ambo rectà, primum ad Orientem. deinde per elegantem regiunculam (Tumbaſcam vocant) ſupra Rhaetorum Curiam in ſeptentrionem commixti tandem feiuntur. De iis in deſcriptione Rhaetiae, copioſe D. Aegidius Schudus affinis noſter diſſerit, & nos in jam citatis in Caeſarem commentariis. Certum autem eſt, eam regionem non aditam Romanis. Auguſtus quidem coërcuit Rhaetos, (ut inquit Suetonius) non prorſus domuit. Habuêre tamen Romani itinera quaedam, per Rhaetiam, in illam Rhaetiam ad Danubium, quam ipſi ſibi fecêre provinciam. Sed nihil ad Rheni fontes, quos Romani non viderunt: alioqui non falſo prodidiſſent, ſtatim initio fluere ad Septentrionem Rhenum: ut & Strabo libro quarto, ubi ejus fonteis propinquos facit fontibus Rhodani, quod quidem verum eſt. At libro VII. Rheni ac Danubii fonteis proximos ait Hercyniae ſylvae. Adeo nihil certi erat apud veteres. Rheni quidem, ac Rhodani fontes, non ita longè diſſiti ſunt, ut diximus, ex ſummis Alpibus orti: at Danubii fontes longè abſunt, ut minimum quatuor dierum itinere. GLAREAN.

54 DACUS] *Daci, & Getae* (inquit Sulpitius) *in Scythia vicini ſunt, ſed Getas appellat eos, qui ad Pontum in Orientem vergunt. Dacus autem, qui in oppoſitum, Germaniam verſus, ad Iſtri fonteis.* Haec ille. Quae verba ex Strabonis libro VII. allegat. ſed ea caute legenda ſunt. Neque enim Daci ſunt ad Iſtri fonteis, ſed comparando Dacos ad Getas, hoc dixit Strabo. Getas ad Pontum inclinari, Dacos verò ad Germaniam, & verſus Iſtri fonteis, à quibus tamen longiſſimè abſunt. Daci enim medii ſunt, inter Jazygas Metanaſtas, Sarmatas, ac Myſos, nuſquam hercle ad fontes Danubii: at multo propiores ad oſtia ejus, quàm Getas. Cùm autem Tomi Getarum oppidum ſit, (ut luculenter ex Ovidio patet) haud obſcurum eſt, ubi Getae locentur, definire: nempe in inferiore Myſia ad Danubii oſtia, ubi & Plinius eos ponit: quanquam ipſe putat, eos dictos Romanis Dacos. Qui verò Gothos eoſdem eſſe cum Getis exiſtimaverunt, toto (ut dicitur) coelo aberrarunt. Gothi enim ultra Germaniae extrema ad Septentrionem remoti ſunt. Ptolemaeus Getas in Scandia inſula ponit. Alii *Gothos* alii *Guthos* exhibuere. Nam diphthongum Germanicae linguae *um*, exprimere nequibant Latinè, quemadmodum apud Plinium, in *Phlug.* Alii igitur, dimidium ejus. *u.* alii *o.* poſuerunt, *Gutos*, & *Gothos* ſcribentes, quum Germanorum, atque Gallorum lingua, *die Gutten*, hoc eſt, eximii nominentur. Sicut hodie, Nigri, *die Schwartz huff.* Non me latet apud Cornelium Tacitum, eſſe, & *Gothones*, & *Gotinos*, & *Gythones*, non ſatis certis in terra deſignationibus Septentrionis, tamen in Germania po-

Nulla [a] vacet tibi, Roma, manus. vel perdere nomen
Si placet Heſperium, [b] Superi, collapſus in [c] ignes
Plurimus ad [d] terram per fulmina decidat [e] aether.
[f] Saeve parens, [g] utraſque ſimul parteſque ducesque,
Dum [h] nondum meruêre, feri. tantone novorum

Pro-

VARIAE LECTIONES.

a *manus t. R. vacet* B. 1. b *o Superi* Ed. Ven. Med. c *ignem* Edd. Aſc. Sulp. Mic. Hort. d *terras* O. e *aër* B. 1. Meus. f *ſive* P. 1. B. 1. V. pr. ſupraſcr. *ſine* & rec. m. *ſaevo*. g *utroſque* B. 1. h *nundum* V. 2.

populos. Utrum verò hi ab inſulanis, an inſulani ab eis, hoc ignotum. Nos verò colluviem quandam Septentrionalium populorum in Italiam irruiſſe credimus optimorum militum, eoſque Gotos, *die Guten*, ſe appellaſſe, quaſi dicat, eximios, ut diximus. Sicut Alemanos, *Allerleiman*, hoc eſt, exercitum ex multis populis collectum, ut etiamnum hodie in Germania fieri ſolet, qui vulgò ſe, *Lantzknecht*, appellarunt ab annis jam quinquaginta, quaſi dicat, ejuſdem regionis militem. Scioli quidam ab lancea dictos inde ſomniaverunt, ignorantes *Lantz* eſſe genitivi caſus, *à land*, unde *Lantzman*, *Lantzhut*, *Lantzkron*, à lancea, genitivum Celtarum, atque Germanorum lingua nominativo eſſe ſimilem. Unde *Lanzenknecht* fieret incompoſitè, non *Lantzknecht*. Apud Novariam Inſubrium, circiter annum Domini Milleſimum quingenteſimum, ea appellatio coepit in Helvetiorum odium. cujus rei, nos, qui haec ſcripſimus, optimè meminiſſe poſſimus. GLAREAN.

54 GETES] Eſt autem *Getes* hoc loco nominativo caſu, perinde ut *Anchiſes* & *Chryſes*, dictum. Quo pacto & apud Strabonem ponitur, ut lib. VII. ubi de Getarum Imperio loquens: Βοιρεβίστας ἀνὴρ Γέτης, inquit, ἐπιστὰς ἐπὶ τὴν τοῦ ἔθνους ἐπιστασίαν, ἀνέλαβε κεκακωμένους τοὺς ἀνθρώπους ὑπὸ συχνῶν πολέμων &c. Quod autem idem Strabo de Dacis addit, quos Germaniam verſus, & ad Iſtri fontes habitaſſe dicit, non eo modo accipiendum eſt, quaſi fontes Iſtri in Dacia ſint, aut illi juxta hos aliquando habitarint, ſed ut propinquiores Germanis Dacos, quam Getas fuiſſe intelligimus, proximos videlicet ſupra Pannones & Polonos, quo loco hodie degunt, quos Walachos vulgo appellant. MICYLL.

54 HIBERIS] Niſi alios codices, quam quos nobis nunc inſpicere datur, habuerit Servius, magno μνημονικῷ ἁμαρτήματι hunc locum laudat; eſſetque illuſtri documento, quam temere ſaepe Veteres Grammatici, non inſpectis auctorum locis, eorum verba adducant. Ut enim probet *Hiberes* etiam in plurali dici, hunc Lucani locum citat, hoc modo, *Occurrit Hiberibus alter.* quaſi in uno verſu, ad Virgil. Lib. VII. Aen. 605. *Hiberes* eſt in Voſſ. quinto, ait autem Scholiaſtes. *Hiberis. i. Hiſpanis. Occurrat autem bene, ut adverſum nos cum illis veniat; ſive alter de Romanis. nam dixit ad Eoas hic v. ſ. ph.* Per *alterum* a Lucano intelligi Caeſarem. per *hunc* vero Pompejum ſatis patet.

55 HIC] *Hinc* Mſc. male. Intelligit enim Pompejum. BERSM.

57 COLLAPSUS &c.] Licet vulgatam lectionem non damnem, elegantior & efficacior tamen videtur lectio Codicis cujuſdam à Nobiliſſimo Heinſio inſpecti, uti & Voſſiani quarti, *conlatus*. Et ſic viſum etiam eſt ingenioſiſſimo P. Burmanno: quia melius exprimit vim, & vehementiam fulminis Καταιβάτε, ut totus aether, & omnes ejus partes undique collectae in fulmina abierint, & mutatae fuerint. V. in Jov. Fulgerat c. 4.

58 PER FULMINA] Legitur & *flumina*. SULPIT. Aut *flumina* i. more fulminum aut fluminum, non particulatim, ſed globatim. ASCENS. *Flumina* eſt in uno Pulm. & Ed. Veneta. quod mihi hoc loco magis arridet. Majus enim quid vult, quam fulmen decidere; nempe totum ſic in flammas mutatum aethera ruere, & deſcendere. Quomodo de denſiſſimo imbre loquitur Ovidius L. XI. Metam. 517.

Inque fretum credas totum deſcendere coelum.

ubi nulla mutatione opus eſt. *Per flumina* autem ſignificat nimboſe, & denſiſſimi imbris more. Sic Ovidius L. X. Metam. 243. *Aevum per crimen agentes* i. e. criminoſe. Amant autem Seneca & noſter ita loqui. Sic ille *per partes membra diſcerpta* in Thyeſte 60. *per artus* Med. 48. Noſter h. lib. vſ. 110. *Sparſum per viſcera* i. e. viſceratim diſſipatum, ut dicit Ennius. Lib. IV, 629. *Omnem Explicuit per membra virum.* iterum h. lib. 706. *flexi per cornua portus.* i. e. ad ſimilitudinem cornuum. *per partes* Claudian. L. II. in Rufin. 453. Saepe invenias *per ſubitum*, *per longum*, *per occultum*, pro *ſubito*, *longe*, *occulto*. Ignis autem ſaepiſſime aquarum multitudini comparatur. Lib. I, 655.

Si

Proventu ſcelerum quaerunt, uter imperet [a] Urbi?
Vix [b] tanti fuerat civilia bella movere,
Ut neuter. [c] Tales pietas peritura querelas
Egerit: [d] at miſeros angit ſua cura parentes,
Oderuntque gravis vivacia fata ſenectae,
Servatosque iterum bellis civilibus annos.
[e] Atque aliquis magno quaerens exempla timori,

Non

VARIAE LECTIONES.

a *Orbi* P. 3. mei 9. b *fuerat tanti* A. V. 1. *fueris* V. ſec. c *talis* R. 1. Edd. Ven. Br. Med. d *&* B. 2. ad V. 1. e *at* V. 1.

Si ſaevum radiis Nemeaeum, Phoebe, Leonem
Nunc premeres, toto fluerent incendia mundo.

Prudent. Apotheoſi 316.

A Domino Dominus flammam pluit in Sodomitas. Quod hauſit ex Sacro Codice, Geneſ. XIX. Comm. 24., & Lucae XVII. c. 29. καὶ Κύριος ἔβρεξεν ἐπὶ Σόδομα καὶ Γόμοῤῥα θεῖον καὶ πῦρ παρὰ Κυρίου ἐξ οὐρανοῦ. Lib. XI, 293.

- - - *torrens in campos defluit Aetna.*

De Aetna Pindarus πυρὸς ποταμοὺς καὶ παγὰς vocat, Pyth. Od. 1, 41. Adde N. Heinſium ad Claudian. de Raptu Proſ. L. 1, 271. *Vulcanius amnis.* & notas ad Petronii carmen de B. Civ. 122.

- - - - - - - - *Aetna voratur*
Ignibus inſolitis & in aethera fulmina mittit.

ubi itidem in aliis eſt *flumina.* ſed male. Drakenb. ad Silium L. XVII, 102.

- - - - - - *fluit undique victor*
Mulciber. Nec raro hae voces commutantur. apud noſtrum L. VI, 45. *flumina* etiam in *fulmina* abiit in Cod. Wittiano. Si retineas *fulmina* bis idem dicet. nam *aether collatus in ignes*, an aliud quid quam fulminis notat deſcriptionem?

59 SAEVE] *Sive parens.* Mſc. vitioſe. Eſt enim ἀποστροφὴ ad Jovem. BERSM.

60 MERUERE] Sive dum innocentes ſunt; ſive dum nondum pugnaverunt. SCHOL.

61 UTER IMPERET URBI] Seneca Epiſt. XV. *Haec omnia paſſi ſunt pro regno* (*quo magis mireris*) *alieno.* GROT. ex Ed. tert.

62 MOVERE] Senſus hic eſt. Moventur civilia bella, ut Victor imperet Romae; cum ne ſic quidem civilia bella moveri deberent, ſi hoc ageretur, ne quis urbi (*orbi* Voſſ. ſec.) imperaret. SCHOLIAST. Grotius, & qui eum ſecuti ſunt, dederunt *moveri.* ut habent 3 Pulm. unus Berſm. ac Voſſ. pr. cum tribus aliis ex meis, & à manu ſec. Voſſ. ſecundus. Ceteri omnes cum prioribus Edd. *movere.* Quod mutari non opus fuit. Cicero L. VIII. ad Fam. Ep. 14. *Tanti non fuit, Arſacen capere, ut earum rerum ſpectaculo careres.*

63 PERITURA] Nam mox obliti hujus pietatis in civilia bella ſunt venturi. SCHOL. Quidam exponunt non profutura. ut *perire ſcelus* & alia noſtro aliiſque paſſim dicuntur de iis, quae vana ſunt, & irrita.

64 EGERIT] In Voſſiano ſec. *egerat* cum Gloſſa, *produxerat.* Sic *agere fremitus* L. VII, 482. ſed nihil temere muta. *Egerere dolorem* apud Naſon. L. IV. Triſt. 3, 38. *Egerere iras* Statius, & Silius L. IV, 280. ubi vide. Eo ſenſu *effundere lacrymas* & ſimilia Virgilius, aliique. & *effundere dolorem in lacrymas* noſter L. IX, 146. Ovid. Metam. L. IX, 143. Juſtin. 1. c. 8. §. 9.

65 GRAVIS VIVACIA FATA SENECTAE] Sic praeferunt omnes Berſm. Pulm. meique codices, niſi quod in Voſſiano tertio ſit *Graves.* Mſti tamen quidam à N. Heinſio collati habent *graves vivacis.* quod magis placet Cl. Burmanno ad Ovid. Metam. L. VII, 290.

- - - - - *gravis ipſe ſenecta.*

Ut per *graves* notentur ſenes. Sic etiam, non adjuncto ſubſtantivo, unde appareat *gravis* ſignificare ſenem, utitur Valer. Flacc. L. IV, 76. *Japetus gravis*; & L. 1, 296. *gravis Aeſon.* Ubi vide notas, & Broukhuſ. ad Propert. L. II, 23, 47.

At non ante gravis taurus ſuccumbit aratro.

Caeſar B. Gall. L. III. c. 16. *Omnis juventus, omnes etiam gravioris aetatis. Vivacis ſenectae*, ut apud Senecam Herc. Fur. 1026.

- - - - - - *cernere hoc audes nimis*
Vivax Senectus? Troad. 41.
- - *ſed quid ruinas urbis everſae gemis*
Vivax Senectus. Silius Ital. L. VI, 587.
- - *nimium vivacis dura Senectae*
Supplicia expendi.

Sed

Non alios, [a] inquit, motus [b] tunc fata parabant,
Cum poſt Teutonicos [c] victor, Libycosque triumphos
Exſul limoſa Marius caput [d] abdidit [e] ulva.
Stagna avidi texêre ſoli, [f] laxaeque paludes.
Depoſitum, Fortuna, tuum: mox vincula ferri
Exedêre ſenem, longusque in carcere paedor.
Conſul, & everſa felix moriturus in urbe

Variae Lectiones.

a *motus inq.* H. b *tum* V. ſec. c *victos* B. 1. V. 2. H. d *extulis* V. 1. pro Var. Lect. e *ulna* V. 1. A. *ulmo* H. in marg. *ulva.* al. *urna.* f *laſſaeque* B. 1.

Sed & vulgata recte ſe habent, & plus efficaciae in illis praebet *gravis.* Oderunt parentes fata vivacia ſenectae, quae illis tam ob morbos, ſenectutis comites, quam vel maxime ob bellum civile, jam gravis & moleſta eſſe coepit. Hoc ſenſu *gravis aetas* apud Propert. L. III, 3, 45. & paſſim.

67 Aliquis] Unus ſenex quaerens exempla timoris, quo tenebantur. Ut diceret, ſe aliquid jam tale perpeſſum. Hinc denique incipit ab exemplis. SCHOL.

69 *Teutonicos*] Ὕστερον πρότερον. Prius enim Marius de Libycis triumphavit, poſtea de Teutonis. IDEM. Jungit haec etiam Cicero in L. Piſon. c. 19. *Nec C. Marius, quem Italia, ſervata ab illo, demerſum in Minturnenſium paludibus, Africa devicta ab eodem expulſum & naufragum vidit.* ubi vide.

71 Stagna avidi texere soli] *Uvidi* MS. P. unde promtum emendare:

Stagna udi texere ſoli.

Nec dubitem, quin ita legendum ſit. GROT. ex Ed. ſec. Recte emendavi *udi.* Sic Lib. III.

Et qua Pomtinas via dividit uda paludes.

IDEM. ex Ed. tert. *Udi* ex membranis optimis a ſe inſpectis emendat quoque N. Heinſius ad Silium Ital. Lib. x, 463. Verum refragatur huic lectioni J. F. Gronovius Diatribe Statiana Lib. IV. Silv. c. 3. ad verba *ſorbebatque rotas maligna tellus.* & exponit *avidum ſolum, quod cedit, aquamque & innitentia haurit.* Sed, ut verum fatear, velim exemplum hujus locutionis. *Avidum ſolum* mihi videtur eſſe ſiccum & aridum, quod aquam avidiſſime ſorbet; & ut explicat Scholiaſtes, *cito hauris, quidquid acceperit*; adeoque hic locum non habet in ſtagnis & locis paluſtribus. Quare Grotio & Heinſio accedo in lectione *udi*: pro qua faciunt Reg. pr. & Voſſ. quart.; in quo tamen reſcriptum *avidi.* In Voſſ. ſec. eſt *vidi* ſupraſcripta littera *a*, & cum Gloſſis. *Aliqui legunt* uvidi, *ſed vitioſe.* uvidus *enim in prima ſyllaba producitur, ſicut Virgilius* uvidus &c. In Voſſ. primo eſt *humidi*, certiſſimo argumento olim *udi* ſcriptum fuiſſe; unde cum vitioſe *uvidi* eſſet factum, repoſuerunt *avidi*, ut conſtaret verſus. *udi* eſt etiam in Editione principe; ſub cujus littera *i* punctum eſt poſitum à viro docto quodam in exemplari, quod ſervat Bibliotheca Lugduno Batava. *Udae paludes* paſſim, apud Ovidium in primis Epiſt. Her. VI, 18. L. I. Metam. 410. L. VI. Faſt. 401. Verum ne ſic quidem locus perſanatus mihi videtur. Non enim capio, quo modo *laxae paludes* Marium texiſſe dici poſſunt. Sulpicius *laſſae* videtur legiſſe vel *lapſae.* Ait enim i. *lentae, quae non fluunt, vel* lapſae, *quae fluxerunt.* Aſcenſius explicat *diſſolutae, quae aperiri poterant, & faciles ſe occultare volenti.* Non placet. *Patulos* quidem *lacus* dixit Ovidius Lib. II. Metam. 379.

Stagna colit, patulosque lacus.

& *latas paludes* Claudian. IV. Conſ. Hon. 451. Attamen huic loco id epitheton minime convenire videtur. Num reliquit Lucanus?

Stagna udi texere ſoli, texere paludes.

Repetitione verbi auctori noſtro ad reliquorum poëtarum exemplum frequenti. L. I, 521.

Danda tamen venia eſt, tantorum danda pavorum.

L. VII, 304.

Caeſareas ſpectate cruces, ſpectate catenas.

555.

Pereant lacrimae, pereantque querelae.

583.

Caedunt Lepidos caeduntque Metellos.

813.

Uret cum terris, uret cum gurgite ponti.

L. IX, 200.

Juvit ſumta ducem, juvit dimiſſa poteſtas.

poſſet etiam ſcribi *craſſaeque*; ut apud Virgilium L. II. Georg. 110.

- - - - *craſſiſque paludibus alni*
Naſcuntur.

Poenas ante dabat ſcelerum. mors ipſa refugit
Saepe virum; fruſtraque hoſti [a] conceſſa poteſtas
Sanguinis inviſi; primo qui caedis in ictu
[b] Diriguit, ferrumque manu torpente remiſit;
Viderat [c] inmenſam tenebroſo [d] in carcere lucem,
Terribileſque Deos ſcelerum, Mariumque futurum:
Audieratque pavens: Fas haec contingere non eſt
Colla tibi: debet multas hic legibus aevi,
Ante ſuam, mortes: vanum depone furorem.
[e] Si libet ulciſci [f] deletae funera gentis,

[a] Hunc

VARIAE LECTIONES.

a vulgo *eſt c.* b *deriguit* V ſec. a m. pr. tert. ſext. Witt. Reg. pr. V. ad L. 1, 246. c *Inmenſum lumen* Voſſ. ſec. pro Var Lect. d deeſt *in* O. e *ſcilicet* V. tert. a m. pr. f *dilectae* Marp. meus, aliique V. Drak. ad Sil. IX, 39.

Quo facit Plutarchus in vita Marii p. 427. Ed. Par. dicens, quod *καθῆκεν ἑαυτὸν εἰς τὴν λίμνην, ὕδωρ παχὺ καὶ τελματῶδες ἔχουσαν.*

72 DEPOSITUM] i. pignus. Ipſum Marium *depoſitum* dicit, quem ſtagna texerunt. SCHOL.

73 PAEDOR] i. e. foetor corporum. dicitur autem *longus* longo ſqualore conceptus ſive diuturnus. IDEM. Lutatius ad Statium Lib. 11. Theb. 677. citat *foetor.* memoriae vitio. *paedor* rectum & notum eſt vocabulum, pro quo in Mſtis & Edd. quibusdam *pedor*, voluntque interpretes deducere ab odore pedum vel à pediculis, ſed male, ut docet Feſtus in V. *Paedidus.* eſt enim à ſordibus puerilibus.

75 ANTE DABAT SC.] Quaſi qui tum demum crudelis fuerit, veraque ſcelera commiſerit, quando ab exilio revocatus Romam rediit. MICYLL.

76 HOSTI] Cimbrum dicit lictorem, cui data eſt poteſtas, ut Marium in carcere trucidaret. SCHOL.

76 HOSTI EST CONCESSA] *Hoſti conceſſa* Mſc. tria, & lib. unus. h. e. Cimbro Minturnenſium carnifici, miſſo ad interficiendum Marium. BERSM. Deleri juſſi verbum ſubſtantivum *eſt*, quod hic aures vehementer offendit, & à Sulpitio prius intruſum eſt. Priores Editiones, cum Aſcenſ. Micylli aliisque, & cuncti Codices noſtri recte carent hoc verbo.

80 TERRIBILES] Qui admiſſum terreant ſcelus. SCHHOL.

80 TERRIBILES DEOS] Furias, uſusque eſt genere maſculino, ſecundum Orphei & aliorum ſententiam, qui dicunt, utrunque diis ſexum ineſſe. Sic Virg. de Venere intelligens:

Deſcendo, ac ducente deo.

Et alibi de Junone aut Alecto loquens, ait;

Nec dextrae erranti deus abſuit.

Et Tibullus:

Quin Veneris magni violavi numina verbo.

Et Calvus:

Pollentemque deum Venerem.

SULPIT. Ex Servio haec maxima parte hauſit Sulpitius ad Lib. 11. Aen. 632. VII, 498. In Tibulli loco, qui eſt L. 1. El. 537. *magni* habet unus Cod. in Variantibus Broukhuſii. ceteri illic *magnae.* De Diis, qui *ἀῤῥενοθηλεῖς* audiunt. pluribus agit Vir Ampliſſimus G. Cuperus de numm. Antiq. p. 227. quo tamen hic confugere non opus eſt. Tam enim reliquos Infernales Deos, quam Furias intelligit. Ad quos omnes ſcelerum perpetrationem referunt Poëtae. Utiturque Lucanus digniore ſexu, ut ſolent auctores. Sic *reges* pro rege & regina, *filii* pro filiis & filiabus, & multa ſimilia: quae notiſſima ſunt.

81 FAS] Vox, quam in carcere lictor Cimber audivit. SCHOL.

81 NON HAEC CONTINGERE FAS EST] Ita correximus ex Mſcr. Alii omnes *fas haec contingere non eſt*, ſicut & unum ex Mſc. BERSM. Pro vulgata lectione, quam reduxi, ſtant Steph. Pulm. meique Codices univerſi. quod temere mutare non auſim. Forſan ſcripſerit Lucanus *Haec cont. non eſt.* i. e. licet. Vide ad Lib. 1, 631.

82 AEVI] i. e. totius aetatis, annorumque multorum. SCHOL.

82 MULTOS H. LEGIBUS AEVI A. S. MORTEM] i. e. *debet multos,* ſcilicet mortales, *legibus aevi* i. morti, quia

[a] Hunc Cimbri ſervate ſenem. non ille favore
Numinis, ingenti Superûm protectus ab [b] ira,
Vir ferus, & Romam cupienti perdere fato
Sufficiens. idem pelago [c] delatus iniquo
Hoſtilem in terram, [d] vacuiſque mapalibus actus,
Nuda triumphati jacuit per regna Jugurthae,
Et Poenos preſſit cineres. ſolatia fati
Karthago, Mariuſque tulit: pariterque jacentes
Ignovêre [e] deis. Libycas ibi colligit iras,
Ut primum fortuna [f] redit: ſervilia ſolvit

Agmi-

VARIAE LECTIONES.

a *Nunc* A. b *ira eſt* meus. c *delapſus* B. 1. d *vacuis* meus. e *diis* P. 4. B. 1. W. f *dedit* P. 1.

quia conſtitutum eſt omnibus ſemel mori. *Ante ſuam mortem* i. priusquam ipſe moriatur. ASCENS. Sunt, qui legant *multas*, & exponant per *penas*, ut ſit, debet multas penas, antequam moriatur, alii & melius *multas* dicunt *mortes* ante ſuam mortem; unde Aldus legit *ante ſuam mortes*. ut ſit. *debet multas mortes ante ſuam*, ſupp. *mortem*. quia tamen dicit *legibus aevi*, malim legere *multos*. VERSELL. Alii ſic: *Debet multas hic, legibus aevi, Ante ſuam, mortes:* ut *legibus aevi*, pro ſato accipiatur. Eſt enim fatum ſeries cauſarum, in omne aevum diſtributa atque ordinata. Sicque ſenſus: Debet hic Marius multas mortes aliorum. ſ. ante ſuam, hoc eſt, priuſquam ipſe moriatur. Fato ita conſtruente, ſive ex lege fatorum. MICYLL. Sulpitius *legibus aevi* exponit etiam, *i. morti*. Sed in nullo Cod. praeter unum Berſm. quod ſciam, legitur *multos*. neque in Editione veteri. Aſcenſii eſt inventum. Verum locum hunc cum Micyllo recte expoſuit Omnibonus, aliique; & Mſtis confirmatur, niſi quod pro *mortes* in uno Pulm. duobus Berſm. & ex noſtris Voſſ. ſec a m. pr. Reg. primo a m. ſec., ac Voſſ. quinto & Amſt. ſit *mortem*. quod eodem redit. *Ante ſuas mortes* Ed. Veneta. *leges aevi* ſunt fata inmutabilia. de his dictum ad initium hujus Libri *legesque & foedera rerum*.

85 CIMBRI] Geſturus enim eſt civilia bella, quae eſt vindicta Cimbrorum. SCHOL.

85 PROTECTUS] Non ideo ſervatus eſt, quia aliquod numen ei favebat, ſed quia talis erat, ut poſſit Romam evertere. IDEM.

86 AB IRA] Intelligendum ergo, *ſed κατ' ἔλλειψιν*, ut ſit integrum. Non ille deorum favore aliquo, ſed ira potius ſervatus eſt, ut eſſet, qui Romam affligeret. MICYLL. Malim ſic legere:

- - - - - - - - - *non ille favore*
Numinis, ingenti ſuperûm protectus at ira,
Vir ferus &c.

Melius enim ſic cohaeret ſenſus. GROT. *Ed. ſec.* Malueram, *at ira*, ut plena eſſet oppoſitio. Sed *ab ira* citat Servius ad II Aen. & explicat *voluntate numinum illis propitia, ſed in nos iniqua* IDEM. *Ed. tert.* Bene ſe habet vulgata ſcriptura, ſubintellecta disjunctiva particula *ſed*. qui noſtro perpetuus ſcribendi mos eſt. vſ. 285.

Nunc neque Pompeji Brutum, neque Caeſaris hoſtem,
Poſt bellum victoris habe.

vſ. 575.

Non te fugiunt, me cuncta ſequuntur.

III, 365.

- - - - *jam non excludere tantum,*
Incluſiſſe volunt.

500.

Non haſta viris, non letifer arcus,
Telum flamma fuit.

Adde L. III, 473. IV, 140, 278, 776. V, 175. & alia. L. VI, 759.

- - - *nondum facies viventis in illo,*
Jam morientis erat.

ubi ſcripti, & editi quidam male *ſed morientis*. Et ſic ſolent alii quoque auctores. Conſule, poſt J. F. Gronovium, multis hoc docentem, ejus filium Jacobum ad Pompon. Melam L. III. c. 8. & P. Burmannum ad Quinctiliani Declam. XIV. c. 6. Praeterea valde dubito, an exemplum detur, ubi particula *at* tam longe à principio, ubi ejus vulgaris ſedes eſt, poſita ab optimis ſcriptoribus inveniatur. Ceterum in loco Servii ad Aen. II, 257. à Grotio citati male vulgo circumfertur *ingenteis*, vel *ingentis*. Reſcribendem ibi ex noſtro *ingenti*, res ipſa loquitur.

88 IDEM] Marius enim à Fania (Sc. *Fannia*, vel

O 2 *Phan-*

Agmina: conflato ſaevas ergaſtula ferro
Exſeruêre manus. nulli geſtanda dabantur
Signa ducis, niſi qui ſcelerum jam fecerat [a] uſum,
Adtuleratque in caſtra nefas. [b] prô fata! quis ille,
Quis fuit ille dies, Marius quo moenia victor
Conripuit? [c] quantoque gradu mors ſaeva cucurrit?
Nobilitas cum plebe perit: lateque [d] vagatur
Enſis; & à nullo [e] revocatum [f] eſt pectore ferrum.

Stat

V a r i a e L e c t i o n e s.

a *uſus* V. 1. b *proh* V. pr. ſec. W. meus. c *tantoque* V. tert. a m. pr. d *vagantur* Marp. *vagatus* R. 1. V. ſec. V. tert. a m. pr. e *revocatus* B. 1. f *pect f. eſt* B. 2. *eſt* carent V. 3. H. A.

Phannia) cum ei commiſſus eſſet in fidem cuſtodiae, ad fugam dimiſſus eſt. SCHOL. Hoc non capiendum eſt, quaſi Marius clanculum a Fannia eſſet dimiſſus, ut Scholiaſtes tamen videtur velle; ſed juſſu Minturnenſium magiſtratuum, dum in domo mulieris Fanniae cuſtodiebatur. Vide Plutarch. Vita Marii p. 428. Valer. Maxim. L. 1. c. 5. §. 5.

88 Iniquo] Bene *iniquo*, quippe in hoſtilem delatus eſt terram. SCHOL.

90 Triumphati] i. ſuperati. *Triumphat* ille, qui vicit; *Triumphatur*, qui victus per triumphum ducitur. IDEM.

92 Karthago] Ut Karthago haberet ſolatium de Marii malis, & rurſus Marius de Karthaginis. IDEM. *Karthago.* per K hanc vocem exarari curavi; idque firmant Voſſiani tres, Wittianus, & Amſtelod. quidquid contradicat Dausquejus in Orthogr. parte ſec. c. x. vide Drakenb. ad Silium L. 1. vſ. 3.

93 Ignovere] *Ignoſcere diis* dicuntur, qui quod Dii juſſerunt, ferunt patienter. SCHOL.

93 Libycas] Interpretes vulgo hanc vocem capiunt ſimpliciter pro *barbaras & inmanes*, quales ſunt Libyes homines vel leones. V. Aſcenſ. & Hortenſ. Rectius Barthius exponit, dignas ſcilicet atrociſſimis hoſtibus populi Romani Carthaginenſibus, Lib. xviii. Adverſ. c. 10. Ceterum geminus plane huic deſcriptioni eſt locus Manilii Lib. iv. non longe ab initio.

- - - - - adice & civilia bella,
Et Cimbrum in Mario, Mariumque in carcere victum.
Quod Conſul toties, exſulque, ex exſule Conſul,
Et jacuit Libycis compar jactura ruinis,
Eque crepidinibus cepit Karthaginis orbem.

Quae latius ibidem illuſtrat Barthius.

93 Sibi] Fortaſſe *ibi.* HORTENS. *Ibi.* Ita correximus ex tribus Mſc. plerique libri habebant *ſibi.* BERSM. *Ibi* habent omnes Pulmanni, meique codices, excepto Voſſ. tertio a manu prima, & Editiones priſcae. *Sibi* rurſus excuderunt primi Sulpitius & Aldus, quos temere ſequi ſolent ceteri.

95 Conflato] Conflavit ergo Marius catenas in uſum telorum, ſimul ut ſolveret alligatos. SCHOL.

95 Ergastula] Eſt ergaſtulum, ubi opus incluſi faciunt, quod eſt ἐργάζειν. ἔργον Graece opus dicitur. SCHOL. *Ergaſtula* hic ſunt ipſi ergaſtularii, ut bene interpretes. Florus in hac ipſa re Lib. iii. c. 21. *Servitia (pro nefas!) & ergaſtula armantur.* Claudian. L. 1. in Eutrop. 28.

Rupta Quirinales fumant ergaſtula cinctus.

98 Pro fata! quis ille] Ita recte quoque legitur apud Priſcian. c. 780. Male vero in eodem p. 983. *pro triſtia fata.* memoriae lapſu procul dubio. *Triſtia* addit auctor L. v, 57. vii, 41. ubi vide.

100 Recurrit] Alii *cucurrit.* Sicut Mſc. Nobis ex Mſc. placuit *recurrit.* BERSM. *Cucurrit* cum reliquis ſervant mei omnes: & recte. Antea enim tanto gradu non cucurrerat mors; nec tot interempti erant. in pauciſſimos enim ſaevitum eſt primum a Sulla, ut patet ex hiſtoricis. Lucanus autem reſpicere videtur ad Martem Gradivum, de quo vide Liv. L. 1, 20. Feſtum, & Servium ad Aen. iii, 53. vel illa Horatii

- - - - - - - - - ſaeva neceſſitas
Leti conripuit gradum.

104 Madent] Licet plane non damnem vulgatam lectionem; multo minus temere mutare velim; parum tamen eſſe videtur in hac caedis deſcriptione verbum *madent*, meliuſque cum *multa caede* conveniret *natant*: ut L. vii, 294.

Inmenſa populos in caede natantes. 728.

Heſperie

Stat cruor in templis: multaque rubentia caede
Lubrica ſaxa madent. nulli ſua profuit aetas.
Non ſenis extremum piguit, vergentibus annis,
Praecipitaſſe diem: nec primo [a] in limine vitae
Infantis miſeri naſcentia rumpere fata.
Crimine quo parvi caedem potuêre mereri?
Sed ſatis eſt, jam poſſe mori. trahit [b] ipſe furoris
Impetus: & viſum [c] lenti, quaeſiſſe nocentem.

In nu-

VARIAE LECTIONES.

a *in* abeſt B. 1. b *ille* B. 1. V. tert. a m. pr. c vulgo *eſt l.*

Heſperio vidit ſatis arva natare
Sanguine.

Sidon. Apollin. Carm. VII, 276.

- - - - - - *natat obruta tellus*
Sanguine.

Virgil. Georg. I, 370. Videndus omnino Silius Italicus, qui Lucanum ob oculos videtur habuiſſe, Lib. IV, 162.

Arva natant, altusque virûm cruor, altus equorum
Lubrica belligerae ſorbet veſtigia turmae.

& ad eum Cl. Drakenborchii notae.

105 PIGUIT] Sic verſu 207.

- - - - *Miſeri tot millia vulgi*
Non piguit juſſiſſe mori.

Sed illic vide.

106 PRAECIPITASSE] *Praecepiſſe* Voſſianus prim. & quint. ut & a manu prima Voſſ. tert. quart. Reg. ſec. legiturque ita in aliis quoque MSS ab Illuſtriſſimo Heinſio inſpectis, cui etiam magis placebat. Vide ad Valer. Flacc. L. IV, 751.

Nec vero praecepta mihi ſuprema tyranni
Fata queror.

ubi plura habet ad rem. quibus adde Broukhuſ. ad Propertii L. IV. El. 2, 11. Drakenb. ad Silium L. XV, 659. & nos infra ad L. VI, 15. Apud Aurelium Victorem de Vir. Ill. c. 5 *immatura morte praereptus.* in Mſto Voſſ. Biblioth. Lugduno-Bat. *praeceptus.* Sic *mors praecipere fugam* dicitur Ovidio Lib. III. Triſt. El. 3. ubi nihil eſt mutandum. Ego tamen hoc loco vulgatum *praecipitaſſe*, quod longe plurimis vindicatur Mſtis, praefero, cum, quod in ſequentibus *praecipitare fata* aliquoties dicat auctor noſter; & Lib. VII, 352.

Praecipitaſſe meam ſatis potuere ſenectam.

Id jam monente Cl. Sig. Haverkampio ad Tertulliani Apolog. c. 41. tum quia *praecipitare* i. e. ruere, praematurare, magis conveniat *vois vergentibus annis*, quam *praecipere.* Immo eodem verbo in hac re uſus eſt Vellejus L. II. cap. 49. *Quieta, aut certe non praecipitata, fatali ante initium bellorum civilium morte functi ſunt.* *Praecipitatam aetatem* Matius dixit Epiſt. ad Cicer. Fam. L. XI, 28. *Devexam & praecipitem* Seneca Ep. XIII.

106 NEC] Malim *non* cum uno MS. Berſm. Voſſiano, & meo, ac Editione Aſcenſii, & Micylli.

106 LIMINE] *Limite* Mſc. male. BERSM. Hortenſii Ed. *lumine:* vitioſe. *Limen vitae* eſt initium vitae Senec. Herc. Fur. 1132.

- - - - - - - - *quas in primo*
Limine vitae ſcelus oppreſſit.

ubi etiam *limite* Ultraject. Cod. Claudian. Conſul. III. Honor. 10.

- - - - *quem primo à limine vitae*
Nutrix aula fovet.

ubi non mutandum in *primae* eſſe, ex his exemplis patet. Idem pr. Conſ. Stilic. L. II, 63. *vitaeque & lucis in ipſo Limine.* Plura vide ad Valer. Flacc. L. I, 823.

Primoque rudem ſub limine rerum.

Mortis limen dicit Silius L. V, 423. XIV, 444.

108 CAEDEM] Corrigendus hinc Lutatius ad Statium L. II. Theb. 305.

Quid inſontes nati meruere furores.

ubi legitur in ejus Gloſſis *caedes.* recte *caedem* idem ad V. Theb. 551. Ad priorem locum Barthius hunc Lucani verſum non reperiri in ejus Pharſalia, pronunciat, & Lutatii verbis ex Sedulio intruſum cenſet. Quam falſo, hic locus docet.

109 SATIS &c.] Ut cauſſa occidendi eſſet, quod erat, qui poſſet occidi. SCHOL.

110 VISUM EST LENTI] *Viſum lenti quaeſ.* Mſc. *lentus* habetur, qui non tam innocentem, quam nocentem interficit. BERSM. *Eſt* non comparet in decem meis Codicibus, nec in Editionibus Rom. Parm. Sulpit. Aſcenſ. & Micylli. Sic mox 112.

 quare

In numerum pars [a] magna [b] perit: rapuitque cruentus
Victor ab ignota [c] vultus cervice reciſos,
Dum vacua pudet ire manu. ſpes una ſalutis
Oſcula pollutae fixiſſe trementia dextrae.
Mille licet gladii mortis nova ſigna ſequantur,
Degener ô populus! vix ſecula longa decorum,
Sic meruiſſe viris, [d] nedum breve dedecus aevi,
Et vitam, dum Sulla redit. cui [e] funera vulgi

Flere

Variae Lectiones.

a *multa* B. 1. b *ruit* VV. LL. Steph. P. 1. Marp. c *viſus* Ed. Ven. d *necdum* B. 3. e *funere* B. 1.

quare rurſus delevi & 462.

Ignavum, rediturae parcere vitae.

Pro *lentè lentum* Voſſ. pr. *lente* Pulm. unus, Reg. pr. Voſſ. tert. & ſec. a manu pr. male. Recte ait Scholiaſtes. *Lenti, & ignavi homines putabantur, ſi in civilibus bellis quaeriſent merites, quos necarent.*

111 In numerum] Promiſcuè, tam nocentes, quam innocentes. Quia ſuperius paulo dixit, ſocordiam quandam, atque inertiam fuiſſe viſam, ſi quis inter nocentes, & innoxios diſcrimen aliquod habuiſſet. MICYLL. Augendo duntaxat numero, non quod in ipſis cauſa mortis inveniretur. GROT. Sulpitius, & Aſcenſius exponunt vel *ſecundum numerum, ut ſe quiſque obviam exhibuerat.* vel *ad augendum numerum, ut multi periiſſe dicantur, licet fuerint immeriti.* Quae ultima explicatio ab iis ex Scholiaſte deſumpta eſt, ſcribente, *non quia merebantur, ſed ut multi poſt bellum occiſi numerarentur.* in Wittiano eſt *ut numerus occiſorum augeretur.* Notat itaque *in numerum perit* alter poſt alterum occiditur, prout oblati non quaeſiti fuiſſent uſque ad magnum numerum. Sic *in numerum* aliquando ponitur de illis, quae ſe ſine intermiſſione ſequuntur. Auſonius Epiſt. xxv, 24.

Nec Dodonaei ceſſat tinnitus aheni,
In numerum quoties radiis ferientibus ictae
Reſpondent dociles modulato verbere pelves.

qui locus lucem capit ex Stephano de Dodona: ἀλλὰ τρίποδας ἔχοντα πολλοὺς ἀλλήλων πλησίον, ὥστε τὸν ἑνὸς ἁπτόμενον παραπέμπειν διὰ τῆς ψαύσεως τὴν ἐπήχησιν ἑκάστῳ, διαμένειν τὸν ἦχον ἄχρις αὖθις τοῦ ἑνὸς ἐφάψηται. Virgil. L. iv. Georg. 174:

Illi inter ſeſe magna vi brachia tollunt
In numerum.

Alias hujus vocis ſignificationes vide in notis Cerdae ad ejuſdem Ecl. vi, 27.

Tum vero in numerum Faunesque ferasque videres
Ludere.

114 Oscula] Marius hoc ſignum dederat fugitivis, (*fugitivus* Witt.) ut ille ſervaretur, qui manus oſculatus fuiſſet. Sic autem occidit Euantium amicum ſuum, dum ei oſculandam non porrigit manum. SCHOL. In Voſſ. pr. eſt *Euanthum manum ſuam oſculantem, contra legem quam tenerat:* ſed male. Videtur innuere *Ancharium*, de quo vide Flor. L. iii. c. 21. §. 171. & Plutarch. V. Marii p. 431. Appian. Alexand. L. 1. B Civ. p. m 662.

116 O populus] Cum Priſciano hic obſerva nominativum pro vocativo, eumque conſule Lib. xvii. in fine, & alibi, ac Cerdam ad Virgilii Aeneid. viii, 77. & nos ad L. iv, 22. Sed & poteſt exclamatio eſſe per nominativum; ut alibi. Rurſus autem *eſt* poſt *decorum* intruditur in uno Mſc. Berſm. & Edd. Ven. Omnib. Aſcenſ. Mic. & Hortenſ. ſed recte abeſt etiam in Priſciano.

119 Baebi] Terentius Hiſtrio circumventus à fugitivis promiſit, ſe oſtenſurum eis inimicum Marii, qui multa in Senatu contra Marium decreviſſet. Miſit ergo ad hunc Baebium fugitivos, quem raptum & diſcerptum Mario obtulerunt. SCHOL. *Baebi.* Baebiorum unus à Sullanis laceratus eſt: alter à Marianis interfectus; non laceratus. Itaque confunduntur duae Hiſtoriae. GROT. *Ed. tert.* Auctore ſcilicet Floro hanc contra Lucanum animadverſionem facit Grotius: ille enim narrat, Mario ſaeviente, *Baebium atque Numitorium per medium forum uncis tractos eſſe carnificum.* In caede vero Sullana *Baebium ſine ferro ritu ferarum inter manus laniatum.* V. L. iii, 21. unde patet, errare Micyllum, qui hanc Baebii dilacerationem refert ad Marium juniorem.

121 Discerpsisse] *Decerpſiſſe* Mſc. Canterus legendum putat *diceſſiſſe.* BERSM. *Diſceſſiſſe.* Ita repoſuimus pro *diſcerpſiſſe.* M. Baebius ſectus in partes. Ita Latini uſurpant vocem, *diſcedere.* Cicero Offic. iii. *Cum terra diſceſſiſſet.* GROT. *Ed. pr.* Sic eadem vox infra libro iii. uſurpatur:

Diſceſſit

Flere [a] vacet? vix te ſparſum per viſcera, [b] Baebi,
Innumeras inter carpentis membra coronae
Diſceſſiſſe manus: aut te, praeſage malorum,
Antoni, cujus laceris pendentia canis
Ora ferens miles feſtae rorantia menſae
Inpoſuit. truncos laceravit Fimbria Craſſos.
Saeva Tribunitio maduerunt robora tabo.
Te quoque neglectum violatae, Scaevola, dextrae

Ante

VARIAE LECTIONES.

a *vacat* B. 1. V. 2. a m. pr. meus. *licet* Maip.   b MSS. & Edd. plerique *Bebi.* al. *Boebi.* male, *Vebi* A.

Diſceſſit medium tam vaſtos pectus ad ictus.

Et confirmat hanc emendationem noſtram MS. P. GROT. Ed. ſec. *Diſceſſiſſe* legendum eſſe, monuit olim G. Canterus Nov. Lect. III. c. 2. non vero deceſſiſſe; ut reliquit Berſmannus. Firmat hanc conjecturam praeter MS. Puteanorum, etiam Voſſianus tertius à manu prima, & noſter Lib. IX, 785. ubi deſcribit corpus veneno membratim, ſive per membra & viſcera diffluens & evaneſcens,

- - - - *Sed quis rogus abſtulit oſſa?*
Haec quoque diſcedunt, putreſque ſecuta medullas,
Nulla manere ſinunt rapidi veſtigia fati.

Diſcerpſit, & *diſceſſit* invicem commutantur quoque in Mſtis apud Valerium Maxim. L. III. c. 7, ex. 5. Verum, cum ceteri codices habeant vel *diſcerpſiſſe*, vel *decerpſiſſe*, *diſſcerſiſſe*, *deſcerpiſſe*, *diſcerpiſſe*, aliquantum arridet mihi conjectura Ill. N. Heinſii *Diſperiiſſe* ad Claudianum Lib. II. in Rufin. 417.

- - - - - *conſumpte funere vix tum*
Deſeritur, ſparſumque perit per tela cadaver.

Item in Epiſt. CLXVII. ad J. F. Gronovium. ubi etiam pro *viſcera* conjicit *vulnera.* non aeque feliciter. Vide omnino, quae diximus ad hujus libri verſum 57. & quae ſequenti Epiſtola ei reſpondit Gronovius. *Per ſingula membra mori* Flor. L. III. c. 21. Interpretes vulgo *intercarpentis* jungunt, quaſi unum ſit verbum: cum alias ſe expedire ex intricato loco non poſſe. vident, neque melius ſe geſſit Scholiaſtes ſcribens. *Ord. eſt: innumeras manus coronae membra intercarpentis diſcerpſiſſe te, Baebi, per viſcera.* intercarpentis, *una pars eſt.* Verum quis non videt, quam putida ſit haec repetitio *intercarpentis diſcerpſiſſe?* Quin etiam. in Scholiaſtae Voſſ. pr. verbis legitur *diſceſſiſſe.* *Inter manus* noſtrum jungi voluiſſe, patet ex Floro frequenti ejus imitatore L. III. c. 21. de eodem Baebio *inter manus laniatum.* Eſtque phraſis crebro uſitata. V. ad Phaedr. Fab. 7. L. V. & Obſeq. c. CXIII.

122 ANTONI] Antonius praeſagus malorum hic eſt, qui Metello dixit, ni mature duxiſſet (*adduxiſſet* Witt.) exercitum, hoc paſſurum P. R. quod Senones jam fecerant. Hunc occidi Marius juſſit. Cumque ad eum caput Antonii fuiſſet allatum, in menſa (*menſam* Voſſ. ſec.) poni juſſit, & occiſorem accumbere, poſtea conto fixum pro roſtris poni (*poſuit* Voſſ. pr.) SCHOL.

123 FESTAE RORANTIA MENSAE] Valerius Maximus de crudelitate C. Marii: *idem caput M. Antonii abſciſſum laetis manibus inter epulas per ſummam animi ac verborum inſolentiam aliquamdiu tenuit.* GROT. Ed. tert. Scholiaſtes ad vocem *feſtae* ait, *Kalendis enim Januarii agebat.* Et forſan non male ad Lucani mentem; quamquam ſimplici ſenſu pro *laeta*, *feſtiva*, potius videtur uſurpaſſe. Nam falſum eſt, ſi fidem ſequimur Hiſtoricam. Omnia enim illa funera ſunt facta ante quam Marius ſeptimum conſulatum iniret. ut noſter ipſe ſatis oſtendit verſu 130. Florus dicit loco citato *Antonii conſularis caput exponitur in Marii ipſius menſis.* & paulio poſt; *Haec tot Senatus funera intra Kalendas, & Idus Januarii menſis ſeptima illa Marii purpura dedit.* ubi vide Doctiſſ. Dukerum, & Livii Epit. LXXX.

124 FIMBRIA] Legatus Marii, cum prope Minturnas civitatem Craſſos deprehendiſſet, eos occidit, & capita miſit ad Marium. SCHOL.

125 ROBORA MAD.] Sanguine tribunorum Roſtra tincta ſunt: nam interempti tribuni fuere, & è ſaxo praecipitati, ut Licinius. SULPIT. Omnibonus etiam alteram hujus loci interpretationem affert, ex Feſto Pomp. ſumptam, qui, *Robur*, inquit, *in carcere locus fuit, unde maleficorum genus praecipitabatur, quod antea arcis roboreis*, ſive, ut illic legitur, *robuſteis includebatur.* De quo loco & Valer. intellexiſſe videtur, lib. VI. cap. 3. ubi familiares Gracchi de robore praecipitatos ait. Et addit Caelius libr. XVII. cap. 8. ex eadem cauſa: Facinora magnitudine rara, ac novitate inſignia, *robore digna* autoribus appellari. Sed tamen idem

Omni-

Ante ipſum penetrale Deae, ſemperque [a] calentes
Mactavere focos: parvum ſed feſſa ſenectus
Sanguinis effudit jugulo, flammiſque pepercit.
Septimus haec ſequitur, repetitis [b] faſcibus, annus:
Ille [c] fuit [d] vitae Mario modus, omnia paſſo,
Quae pejor fortuna poteſt, atque omnibus uſo,

Quae

VARIAE LECTIONES.

a *calentis* V. pr. W. b *falcibus* Edd. Br. Med. c *mod. v. M. fuit* H. d *Mar. vitae* R. pr.

Omnibonus priorem quoque expoſitionem admittit. De Sexto autem Licinio (*Senatore de Saxo dejecto*) etiam Livius meminit, lib. LXXX. MICYLL.

126 TE QUOQUE NEGLECTUM] *Lucius* (immo *Quinctus*) *Mucius Scaevola Pontifex Maximus Sacerdos Veſtae, inimicus C. Mario adoleſcenti fuit, qui, cum ipſum fugere vellet, à Marianis occiſus eſt in templo Veſtae: qui, cum manum ſanguine impleſſet, ſimulacrum Veſtae aſperſit, ut majus perſecutientis* (*percuſſo* Voſſ. pr.) *crimen eſſet.* SCHOL. Senſum non elicio. Forte: *Te quoque in exemplum &c.* Violatae autem dextrae, id eſt, datae paulo ante fidei. GROT. Ed. pr. Lege *violentae:* & interpretare, occiſum à ſatellitibus Marii Scaevolam, eo quod Marius illi manum oſculandam non dediſſet, quod ſignum erat morti addicentis. Supra habuimus:

- - - - - - - *ſpes una ſalutis*
Oſcula pollutae finxiſſe trementia dextrae.

Apud Florum locus ſimilis: *Ancharius, ipſo vidente Mario confoſſus eſt; quia fatalem ſcilicet illam manum non porrexerat ſalutanti.* IDEM. Ed. ſec. Plutarchus Mario: ὅσους ἀσπαζομένους μὴ ἀντιπροσηγόρευσε, μηδὲ ἀντησπάσατο, τοῦτο αὐτὸ σύμβολον ἦν ἀποσφάττειν εὐθὺς ἐν ταῖς ὁδοῖς. Auguſtinus de civitate Dei III, 27. *In ipſius Marii oculis continuo feriebantur, quibus ſalutantibus dexteram porrigere noluiſſet.* IDEM. Ed. tert. *Violentae* etiam legendum conjecit Freinshemius ad Flor. L. III. c. 21. quae ſane lectio clariſſimum praebet ſenſum, & lenius omnia procedere facit. Nam, licet alii Scaevolae caedem ad Marium juniorem referant, non obſtat. à noſtro ad unum Marium cuncta referri, ſatis apparet. *Violentae* confirmat etiam Voſſianus tertius, & Amſtelaedamenſis *violetae*. Ad dextram Marii retulit etiam Barthius ad Claudian. L. II. in Rufin. 443. Aliam viam haec exponendi ingreditur magnus Gronovius Diatr. Stat. Lib. II. Silv. 6. ſcribens

Te quoque, neglectum violatae, Scaevola, dextrae!

atque ita exponens: Te quoque Scaevola (heu pudor! ſic negligi violatam illam dextram gentilis tui Porſenae igne ante focos praeſertim Veſtae! tam vilem & nullam violatae dextrae memoriam eſſe) mactavere &c. Gronovio aſſentitur G. Voſſius ad Valer. Flacc. L. v, 587.

Heu! magnis quantum licet, inpia fatis!

in diſtinctione, non in expoſitione. Putat enim, ſenſum ſimpliciter eſſe: Heu neglectum violatae dextrae! cum non veriti ſint violare dextras caede pontificis. Turbant etiam vehementer inediti Gloſſatores, & interpretes impreſſi, aliis *violatae dextrae* pro pollutis militum manibus caede pontificis ſimpliciter capientibus; aliis alluſum eſſe ad Scaevolae combuſtam coram Porſena dextram exiſtimantibus. In quo magnum errorem committit Hortenſius, dum ſcribit contra veritatem hiſtoricam, quae vel pueris nota eſt, Scaevolam illum coactum fuiſſe à Porſena manum in foculum ardentem injicere. Alii *Scaevola dextrae violatae* videntur ſumſiſſe pro eo, qui dextram ſuam ipſe violavit aſperſione ſanguinis ſui in altare vel ſimulacrum Veſtae. ut *Aeterni Martis Alani*, *Cornelia ſtantis fati* & ſimilia apud noſtrum. Ita certe Scholiaſtes accepit. Ex his omnibus diſcernant, ſibi & eligant veram Lucani mentem meliore, quam ego, ingenio & judicio praediti. Mihi non liquet. *Violentae* tamen ſcribendum, vel Gronovii explicationem admittendam, veriſimillimum videtur.

126 SCAEVOLA] Quae hîc de Mutio Scaevola poëta addit, Florus ad Marium juniorem refert. Ut & ſuperius illud de Baebio, qui manibus militum diſcerptus fuit. Vide lib. III. MICYLL. *Glareanus* excuſat noſtrum Lucanum, quod licentia poëtica Scaevolam recenſeat inter eos, qui à Mario patre trucidati fuerunt: quia poëtae, inquit, ſibi aliquando indulgent: aut ipſius Lucani induſtria factum eſſe: ut in ſene obſcurae conditionis, τὸ κρῖνον ſervaret ſenilis oblivionis, cui haec aetas ferè obnoxia eſt. Haec ille. Florus Baebium à Sylla interfici, aut lacerari potius ſine ferro ferarum ritu juſſum, tradit. HORTENS.

128 PARVUM] Vitioſe Mſti quatuor, & Edd. Rom.

Quae melior: menſoque, [a] hominis quid fata paterent:
Jam quot apud Sacri cecidêre cadavera [b] portum?
Aut Collina tulit ſtratas quot porta catervas,
[c] Tunc cum [d] pene caput mundi, rerumque poteſtas
Mutavit translata locum, Romanaque Samnis
Ultra Caudinas ſperavit vulnera Furcas?

Sulla

VARIAE LECTIONES.

a vulgo *homini q. f. pararent*. b *pontum* A. c *tum* V. 1. Ed. Ven. d *poene* V. pr. Reg. pr.

Rom. *parum*. Ald. & Sulp. Edd. *patrum*. Sic *exiguum ſanguinis* verſu 140. *multum cruoris* IV, 567. *Quantum ſanguinis* Ovid. Ep. V, 120. *parvulum temporis*, pro *paululum*, Mſti multi apud Valer. Maxim. L. I. c. 7. §. 7. *parvum aquae* Schol. Juven. S. VI, 491. quod non mutandum in *paulum*. *Parvus cruor* noſter L. IV, 239. laudat hunc locum Priſcianus cap. 886.

127 PERPERCIT] Ne incenſas aras exſtingueret vis effluentis ſanguinis. SCHOL.

132 HAEC SEQUITUR] Mſc. duo *exequitur*. & tertium *ſept. hic ſequitur*. Marius his geſtis ſeptimum init conſulatum. BERSM. *Exſequitur* habent 3 Pulm. & noſtri quinque cum Edd. Rom. Parm. Omnib. Sulpit. Ald. & Colin. vitioſe. Error ortus ex male intellecta dictantis cujusdam pronunciatione. *Haec* i. facta ſuperiora, ut bene Scholiaſtes.

133 MENSOQUE HOMINI QUID, &c.] Emendo ex conſenſu manuſcriptorum:

- - - *menſoque, hominis quid fata paterent:*

Id eſt, menſo experimentis vitae, quae ſumma eſſet fatorum diſtantia, à maxima felicitate ad maximam miſeriam. GROT. Ed. ſec. Optime ſic emendavit Grotius, eumque ſequitur J. F. Gronovius ad Plinii Nat. Hiſt. L. XXXVII, 10. *Humana gemmis attribuit fata*. Ex noſtris Mſtis habent novem vetuſtiores, & unus Berſm. *hominis*. *Paterent* in Voſſ. ſec. tert. quarto, Regio pr. Bohur. Witt. Amſtel. & à manu ſec. in Voſſ. primo & quinto. Pro *quid* in Amſt. *quae* & Witt. pro Var. Lect. Diutius itaque elegantiſſimam Lucani dictionem exſulare non paſſus ſum. De Marii fortuna Valer. Max. L. VI. 9, 14. *Quid hujus conditione inconſtantius, aut mutabilius? quem ſi inter miſeros poſueris, miſerrimus: inter felices, feliciſſimus reperietur.*

134 JAM QUOT APUD SACRI CECIDERE CADAVERA PORTUM] Videndi de hac connexiſque rebus Appianus bello civili, Vellejus, Plutarchus C. Mario, Florus, Breviator Livii, & ſcriptor de viris illuſtribus in Mario. GROT. Ed. tert.

134 SACRIPORTUM] Laurentum dicit, ubi Sulla de Aſia regreſſus pugnavit cum Mario adoleſcente, qui victus Praeneſte fugit: unde extractus, Sulla jubente, eſt interfectus. Ipſi etiam Praeneſtini pro ſuſcepto Mario poſtea ſunt puniti. SCHOLIAST.

135 COLLINA] Collina porta eſt Romae, ubi Pontius Teleſinus, Marii ſocius, congregatis Romanis & Samnitibus, quorum dux erat, & quibus promiſerat, quod ad ipſos caput mundi, ſi bene pugnarent, transferret, graviſſimum contra Sullam fecit proelium, ſed tam ipſe, quam exercitus ejus à Sulla contritus eſt. SCHOL. De exitu Marii junioris, & Pontii Teleſini, Florus ex Livii 88. in hunc modum tradit: *C. Marius*, inquit, *Praeneſte obſeſſus à Lucretio Aſella, Syllanarum partium viro, cum per cuniculum captaret evadere, ſeptus ab exercitu, mortem ſibi conſcivit in ipſo cuniculo, cum ſensiret, ſe evadere minimè poſſe, cum Pontio Teleſino fugae comite, ſtricto utrinque gladio, occurrit, quem cum occidiſſet, ſaucius à ſervo impetravit, ut ſe occideret.* MICYLL.

135 STRATAS CATERVAS] *Stratas catervas* dixit pro magno numero caeſorum militum, ſive catervis hoſtium occiſis, ſic forſan 202. *exſangues immiſſa morte catervas*. ſed ibi vide. Juſtin. L. II. c. 11. *inter ingentes ſtratorum hoſtium catervas*. ubi Faber mavult *acervos*, uti & Celeb. Burmannus ad Valer. Flacc. L. VI, 596. dubitans, an ſatis idonea auctoritate Gronovius, & Graevius mordicus ibi retineant *catervas*. Certe Livii locus *ſterne catervas* à Gronovio adductus nihil probat. Attamen nihil eſſe in Juſtino mutandum, putem ex ſimillimo Silii loco, Lib. V, 668.

In medias fratre invectus comitante catervas
Caeſorum juvenum Poenus, quae vulnera cernis?
Quas mortes, inquit?

137 TRALATA] *Tranſlata* Mſc. tria. BERSM. *Tranſlata*, reſcripſi, auctoritate omnium Mſtorum Pulm. & tredecim ex meis, ac Editionum veterum. *tralata* eſt à Sulpitio & Aldo, tam hic, quam infra 359. L. III, 340. & aliquoties. ubique

Sulla quoque inmenſis acceſſit cladibus ultor.
Ille, quod exiguum reſtabat ſanguinis Urbi,
Hauſit: [a] dumque nimis jam putrida membra recidit,
[b] Exceſſit medicina modum, nimiumque ſecuta eſt,
Qua morbi duxere, manus. periêre nocentes;
Sed cum jam [c] ſoli poſſent ſupereſſe nocentes.
[d] Tunc data libertas odiis, reſolutaque legum
Frenis ira ruit, non uni cuncta dabantur,
Sed fecit [e] ſibi quiſque nefas. ſemel omnia victor
Juſſerat. infandum domini per viſcera ferrum

Exegit

VARIAE LECTIONES.

a *Jamque n. dum putida* B. 1. b *excedit* B. 1. Edd. Aſc. Verſ. Mic. c *ſoli poſſent* B. 1. meus. *ſoli poſſunt* B. 1. d *tum* V. 2. R. 1. W. e *ibi* A.

que in Lucani MSS. *tranſlatus*. Aliud quid eſt in *travectus*, *tramiſſus &c.* dicitur enim & *traveho tramitto* &c. non vero *trafero*. de iis vide, quae collegit Drakenb. ad Silium IV, 489. & alibi. Haec vero verba ſua fecit Claudian. ſec. Conſ. Stil. 125. *tranſlataque pene poteſtas*.

137 SAMNIS] Annotat vetus ad oram MS. Puteanor. Scholiaſtes Damaſippum hic indicari Samnitem, qui Marianarum fuit partium. GROT. Ed. ſec. Samnites pertinaciſſimi adverſus Sullam Romae arma admoverunt, majus malum Romanis illaturos ſe ſperantes, quam ad Furculas Caudinas olim intulerant. Vide Strabonem l. v. Frequens poëtis populi nomen unitatis numero ponere. Alioqui ſi unus hic intelligendus eſſet, non is eſſet Damaſippus, ut vult manuſcriptus Scholiaſtes, ſed Pontius Teleſinus dux Samnitium eo bello, cujus hoc dictum nobis ſervavit Vellejus, *nunquam defuturos raptores Italicae libertatis lupos, niſi ſilva, in quam refugere ſolerent, eſſet exciſa*. IDEM. Ed. tert. Ait enim Scholiaſtes. *Damaſippus Samnitum dux, Marii fautor, apud Collinam portam cum ſuis* (ſ. Sulla) *conflixit, & victus cum militibus ſuis, occubuit*. Videtur ſcilicet putare Scholiaſtes, quod hic à Lucano duae diverſae res deſcribantur. recte enim ſupra de Pontio Teleſino ſumſerat. Sed dicit Lucanus ad Collinam portam pugnatum eſſe vehementiſſime contra Pontium & Samnites, ſperantes, ſe Romae illaturos majus vulnus, quàm apud Furcas Caudinas. De Teleſino eſſe capiendum monuit quoque G. Voſſius ad Vellej. L. II. c. 27.

138 SPERAVIT] Editio Brixiana & Edd. quaedam Acronis ad Horat. L. I. Sat. v, 51. *Superavit*. Hortenſii margo *Spiravit*. Quomodo ſcripſiſſe Lucanum, opinor: quamvis *ſperavit* quoque invenias in vulgatis Priſciani Editionibus c. 707. Verbum eſt proprium arroganti ac tumido, & plus, quam vires ſinunt, optanti. Valer. Maximus Lib. III. c. 7. *Carthaginem magna ſpirantem*, ut habent MSS. quidam, & Modius Novantiq. Lect. Epiſt. 128. olim jam correxit. Conſule ibi doctiſſimum cognatum meum A. Torrenium. Exſulat etiam hoc verbum apud Statium Lib. I. Theb. init.

- - - - - *Quando Itala nondum*
Signa, nec Arctoos auſim ſperare triumphos.

Melius *ſpirare*. Plura de his vide in notis N. Heinſii ad Ovidii Metam. L. v, 348.

Aethereas auſum ſpirare Typhoëa ſedes.

ubi in Mſtis etiam eſt *ſperare* & *ſuperare*. Broukhuſ. ad Propert. Lib. II, El. 12, 53.

Qui nunc magnum ſpiramus amantes.

Fruſtra alii illic ex Codicibus *ſperare* defendunt. Adde Cl. Drakenburg. ad Silium L. XVII, 536. & V. infr. L. IV, 482. Deinde pro *vulnere* vitioſe Acron loco cit. *ponere*, & pejus in Editionibus quibusdam *Ultra Claudi cauponas ſp. ponere ſ. Φogrinà* haec ſunt monſtra.

138 FURCAS] Apud Caudinas Furculas (Voſſ. pr. & Witt. *Furcas*) fuſus fuerat Romanus exercitus, & ſub furca de haſtis facta ire compulſus. Sed ſperabat Samnis, ſe majora vulnera eſſe facturum. SCHOL.

141 HAUSIT] Poteſt Domitius Ahenobarbus accipi. SCHOL.

141 PUTRIDA] Duo Pulm. Voſſian. pr. ſec. quart. Regius uterque, Wittian. & Amſtel. *putria*. quam terminationem videtur noſter maluiſſe, quam alteram. Sic Lib. VII, 398. ubi in quibusdam

Digitized by Google

Exegit famulus. nati maduêre paterno
Sanguine: certatum eſt, [a] cui cervix caeſa parentis
Cederet. in fratrum [b] ceciderunt praemia fratres:
Buſta repleta fuga, permixtaque viva ſepultis
Corpora: nec populum latebrae cepere ferarum.
Hic laqueo fauces, eliſaque guttura fregit:
Hic ſe praecipiti jaculatus pondere [c] dura
Diſſiluit percuſſus humo: morteſque cruento
Victori rapuêre ſuas: hic robora buſti
Exſtruit ipſe [d] ſui, nec dum omni ſanguine fuſo

Deſilit

VARIAE LECTIONES.

a *cervix cui* B. 1. b *cecidere* A. meus. c *duri* meus. d *ſibi* B. 1. V. pr. pro Var. Lect. Hort. margo.

dam eſt *putrida*. IX, 434, 529. nuſquam *patridus* uſurpat.

142 EXCESSIT MEDICINA MODUM] Hinc illud Claudiani ad Adrianum: *Exceſſit jam poena modum.* de eodem hoc Sylla Seneca dixerat. L. V. de Benef. 16. *Ingratus L. Sylla, qui patriam durioribus remediis, quam pericula erant, ſanavit.* GROT. Ed. tert.

142 NIMIUMQUE &c.] Occidit enim innoxios cum innocentibus. SCHOL.

142 NIMIUMQUE SECUTA EST, QUA MORBI DUXERE MANUS] Contra quam mos peritis medicis. Claudianus bello Getico:

Cautius ingentes morbos, & proxima cordi
Viſcera Paeoniae tractat ſollertia curae,
Parcendoque ſecat, ferre ne longius acte
Irrevocandus eat ſectis vitalibus error.

GROT. Ed. tert.

146 RUIT] *Furit* Mſc. non male. BERSM. Immo vero male. Bene ſe habet vulgatum. Eſt metaphora ab equo, qui paſſim diſcurrit, & ſine certa lege per cuncta ruit, frenis non coërcitus neque rectus. Sic de Alexandro L. X, 30.

Perque Aſiae populos fatis urguentibus actus
Humana cum ſtrage ruit. & ſimilia paſſim.

147 QUISQUE] i. e. omnibus omnia licebant. SCHOL.

147 SEMEL] *Simul* MS quidam à N. Heinſio collatus. perperam, ut latius videbimus ad Lib. III, 296.

148 JUSSERAT] Vitioſe in vulgatis Valerii Probi Editionibus c. 1420. ſcribitur *juſſerit*.

149 FAMULUS] Poteſt generaliter accipi. Poteſt etiam ſpecialiter de Mario Juniore dici, qui à ſervo occiſus eſt; cum per cuniculum de Praeneſtina civitate vellet evadere. SCHOL.

151 IN FRATRUM PRAEMIA] Praemia enim percuſſoribus erant propoſita. Occiſus ergo frater à fratre eſt, ut praemium acciperet. Nec opus cum aliis interpretibus, *in ſalutem fratrum*, haec interpretari. Male autem vulgo apud Iſidorum ſcribitur L. XVIII. c. 1. *in fratrem c. p. fratris. Cadere in praemia* dixit, ut Lib. I, 306.

In claſſem cadit omne nemus.

IV, 311.

Cadit omnis in hauſtus Miles.

III, 674.

In pugnam fregere rates.

De hac ſignificatione praepoſitionis *in*, qua finem, & cauſſam rei notat, adi, ut plura omittam exempla, Nicol. Heinſium ad Claudian. L. I. in Rufin. 152. & J. F. Gronov. Obſerv. L. I. c. 9. atque ita legere malim cum Pierio apud Virgil. Lib. IV. Georg. 238. *Animaſque in vulnera ponunt*, & cum Scheffero apud Juſtin. Lib. II. c. 10. *Quem primum in regnum jam rex pater ſuſtulerit.* Neque mutari hoc debuit in Propertio L. III. El. 19, 15.

Ergo qui tactas in foedera ruperit aras.

De hac Sullana proſcriptione, & propoſitis pro caede praemiis vide Senecam de Provid. c. 3. & Vellej. Paterc. L. II. c. 28. *Ut jugulati civis R. publice conſtitueretur auctoramentum; plurimumque haberet, qui plurimos interemiſſet; neque occiſi hoſtis, quam civis, uberius foret praemium; fieretque quiſque merces mortis ſuae;* & inibi N. Heinſium.

152 BUSTA] Ut abſconderent ſe in ſepulcris. SCHOL.

156 DESILUIT] *Diſſiluit* C. V. P. G. Sabellicus in Annotat. (T. I. Theſ. Critic. p. 182.) recte. PULMANN. *Diſſiluit* Mſc. duo: unum *deſiluit*. alii *deſiluit*.

Deſilit in flammas, &, dum licet, occupat ignes.
Colla ducum pilo trepidam geſtata per urbem,
Et medio [a] congeſta foro: cognoſcitur [b] illic,
Quidquid ubique latet ſcelerum. non Thracia tantum
Vidit [c] Biſtonii ſtabulis pendere tyranni,
Poſtibus [d] Antaei Libye: nec Graecia moerens
[e] Tot laceros artus Piſaea [f] flevit in aula.
Cum jam tabe fluunt, confuſaque [g] tempore multo
[h] Amiſere notas, miſerorum dextra parentum
Colligit, & pavido ſubducit cognita furto.
Meque ipſum memini caeſi deformia fratris
Ora rogo [i] cupidum, [k] vetitisque inponere flammis,
Omnia Sullanae luſtraſſe cadavera pacis:
Perque [l] omnes truncos, cum qua cervice reciſum

Conve-

VARIAE LECTIONES.

a *conjecta* B. 1. b *illinc* V. 1. c *Biſtoniis* R. 1 *Biſtonia* H. d *Anthaei* vel *Anthei* MSS. & Edd. plerique. e *tam* R. pr. V. pr. a m. pr. O. f *vidit* V. 1. g *tempora* R. pr. h *admiſere* meus. i *trepidum* O. k *veritisque* Ed. Med. l *omnis* MSS. quat.

ſiluit. ſicut & Mſt. BERSM. Recte viri docti reſtituerunt *diſſiluit*, ut habent ex noſtris undecim Mſti, & Edd. Rom. Parm. ac Brixiana cum Hortenſii margine. *praecipiti lapſus pondere diſſiluit.* idem eſt, quod in Sacra Scriptura memoratur de proditore Juda, πρηνὴς γενόμενος ἐλάκησε μέσος, καὶ ἐξεχύθη πάντα τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ. Etiam hanc lectionem eſſe recipiendam, ſuadent voces *dura percuſſus humo.* praeterea *deſilit* ſequitur verſu abhinc tertio.

157 RAPUERE] Ut ſua perirent manu, ne eſſent, quos occideret Sulla. SCHOL.

159 DESILIT] *Diſſilit.* Mſc. mendoſe. BERSM.

159 OCCUPAT IGNES] Vetabat enim Sylla ſepeliri. SCHOL.

162 JACET] i. e. quaecumque in occulto ſtrata erant, cum in forum eſſent allata, cognoſcebantur. Poteſt etiam ordo eſſe, quidquid ubique jacet, cognoſcitur illic. ASCENS. Praeter Aſcenſium *jacet* etiam legit Aldus cum Edd. Rom. & Parm. ac quatuor MSS. Pulm. uno Berſm. & ſeptem noſtris cum Voſſ. tertio pro Var. Lect. Recte. modo *ſcelerum* jungas cum voc. *tantum*, ut eſt in primis Editionibus. Vulgo *tantum* nimis abſolute ponitur. Nec temere tamen mutem. Opponuntur *cognoſcitur* & *latet*, *latebras ſcelerum* dixit noſter Lib. IV, 192.

163 BISTONII] Diomedem regem Thraciae dicit, *Biſtonium* à *Biſtone* palude Thraciae. Hic fertur habuiſſe equas, viſceribus humanis paſci ſolitas, quibus cum hoſpitio receptum Herculem vellet offerre, ipſe objectus, abſumptusque eſt. Propter equas dictum eſt *ſtabulis*. SCHOL.

164 ANTAEI] Antaeus terrae filius, qui devictorum capita poſtibus adfigebat. Hunc poſtea Hercules vicit, doctus à Minerva, ne eum in terra elideret (*declinaret* Voſſ. ſec.) SCHOL.

165 PISAEA] Piſa civitas Elidis. Dicit autem Oenomaum, qui fraude Myrtili victus quadrigarum curſu à Pelope, & occiſus eſt. Hic enim ut Hippodamiam filiam ſuam petentibus denegaret, provocatos (*procos* Witt.) in equorum curſu victos occidebat. IDEM.

167 NOTAS] i. ſigna, quibus à ſuis agnoſci poſſent. IDEM.

169 MEQUE IPSUM MEMINI] Fingit hoc poëta dici ab eo, quem ipſe loquentem introducit, qui vix caput fratris ſui dicit ſe agnoviſſe. *Omnibonus.* MICYLL.

170 ORA ROGO CUPIDUM, VETITISQUE] Ita correximus ex tribus Mſc. alii *vetitis inpon. ſt.* BERSM. Adſtipulantur quinque Pulmanni, meique Codices omnes cum Editionibus Omniboni, Aſcenſii, Micylli & Stephani. Si copula abeſt; ſenſus non conficitur idoneus, niſi pro *rogo* ſcribas *rogi.* ut Ovid. L. v Faſt. 463. *Nunc elapſa rogi flammis.* *cupidum* ſcilicet *inponere ora fratris flammis vetitis rogi.* *cupidi* eſt in Edit. Rom. ſed non opus eſt.

Vetitae

Conveniat, quaeſiſſe caput. Quid ſanguine manes
Placatos Catuli referam? [a] cum victima triſtis
Inferias Marius, forſan nolentibus umbris,
[b] Pendit, inexpleto [c] non fanda piacula buſto:
Cum laceros artus, aequataque vulnera membris
Vidimus, & toto quamvis in corpore caeſo
Nil animae [d] letale datum, [e] moremque nefandae
[f] Dirum ſaevitiae, [g] pereuntis parcere [h] morti.
Avulſae cecidêre manus, [i] exſectaque lingua
Palpitat, & [k] muto vacuum ferit aëra [l] motu.
Hic aures, alius [m] ſpiramina naris aduncae
Amputat: ille cavis evolvit ſedibus orbes,
Ultimaque [n] effodit ſpectatis lumina membris.
Vix erit ulla fides tam ſaevi criminis, unum

VARIAE LECTIONES.

a vulgo *cui v. triſtes.* b *pendet* A. c *nefanda* V. 3. d *mortale* A. e *mortemque* H. *dirumque n. morem* Marp. f *durum* B. 1. g *pereunti* Ed. Ven. h *vitae* meus a m. pr. i *exactaque* Ed. Hack. vitioſe. k *multo* V. pr. pro Var. Lect. l *morſu* meus a m. pr. m *ſpirantia* A. n *effundis* meus. V. qu. a m. pr. V. ſec. pro Var. Lect. *effudit* R. pr. V. ſext. a m. pr. Edd. Mic. Hort.

Vetitae flammae, ut *Vetitus ignis* apud Statium L. XII. Theb. 56.

171 PACIS] Ironice. SCHOL.

172 RECISUM] Mſc. *refectum.* non male. BERSM. At Lucanus alterum verbum maluit. II, 112. *receſſi vultus.* 141. *recidit membra.* IX, 214. *reciſa cervix.* & alibi.

174 CATULI] Luctatium Catulum tangit, cui cum Marius Gratidianus diem diceret, qua ſciebat, ſe non evaſurum. (*diem qua ſciebat* abſunt à Voſſ. pr. & Witt.) fumo ſe calcis occidit, & ſic fugit inimicos: poſtea Catuli filius (al. *frater*) regreſſus victor ex Aſia petivit à Sulla, ut ſibi Marius daretur ad poenam, quem datum per ſingula membra cruciavit. SCHOL.

174 CUI VICTIMA TRISTES] Mſc. *cui* quod retinui: Scilicet Catulo: alii *cum victima:* ita & Mſc. BERSM. Male Berſmannus *cum* mutavit in *cui. cum* omnes mei, excepto uno aut altero, & Pulmanni Codices retinent. Et recte. Convenit cum ſeq. *cum:* nam ad eandem utrumque pertinet hiſtoriam. *inexpleto buſto* eſt dativi caſus verbi *pendit.* deinde pro *triſtes*, iidem ſcripti, & editi praeter Gryph. *triſtis.* quod etiam mutari non debuit. Marius eſt *triſtis victima*; quia inferis mactabatur. Quidquid enim ad eos pertinet, *triſte* dicitur. Vide Doctiſſ. Broukhuſ. ad Tibull. L. III, 3. 35. *Triſtesque ſorores.* Nugantur autem hic vehementer Gloſſatores, exiſtimantes, *inexpletum buſtum* dici; quia membra vivo adhuc Mario reciſa poſtea non ſepeliebantur. Catuli buſtum intelligit, quod nondum ſatiatum adhuc eſt tam diris inferiis, & nefandis piaculis.

175 INFERIAS MARIUS, FORSAN NOLENTIBUS UMBRIS PENDIT] Nam Marium filium quidam non à famulo in id rogato, ſed à diſpoſitis in hoc hoſtibus interemtum narrant. vide Vellejum. GROT. Ed. tert. Indigna Grotio haec eſt nota. Apud Vellejum Lib. II, 27. mentio eſt Marii Junioris, & ejus, qui ſepties Conſul fuerat, filii. Hic vero agitur de Mario Gratidiano, quem Junioris Marii fratrem patruelem fuiſſe, erudite docet Celeberr. Perizonius Animadv. Hiſt. c. 3. Plura vide ad Florum L. III, 21. §. 26. *Marium, ducis ipſius fratrem, apud Catuli ſepulcrum, oculis, manibus, cruribusque defoſſis ſervatum aliquamdiu, ut per ſingula membra moreretur.* quem locum laudat hic Sulpitius. *Senatorii ordinis virum* nominat Livius Epit. 88.

179 LETALE] Nullum enim tale vulnus dabatur, quo periret; ſed quo cruciaretur. SCHOL.

184 EVOLVIT] Haec locutio à Lucano ex Seneca eſt deſumpta in Oedip. Act. V, 965.

Scrutatur avidus manibus uncis lumina.
Radice ab ima funditus vulſos ſimul
Evolvit orbes.

Tot poenas cepiſſe caput. ſic mole ruinae
Fracta ſub ingenti miſcentur pondere membra:
Nec magis informes veniunt ad litora trunci,
Qui medio periêre freto. [a] quid perdere fructum
Juvit, &, ut vilem, Marii confundere vultum?
Ut ſcelus hoc Sullae, caedesque oſtenſa placeret,
Agnoſcendus erat. Vidit Fortuna colonos
Praeneſtina ſuos cunctos ſimul enſe [b] recepto
[c] Unius populum pereuntem tempore mortis.

[a] Tunc

VARIAE LECTIONES.

a *quod* Ed. Rom. b vulgo *reciſos.* c *unius &* B. 1.

185 ULTIMA] Ut videret ſe ſic omnibus membris caeſum. SCHOL.

186 VIX ERIT] Vitioſe Edd. Rom. Parm. Sulpit. Ald. Col. Steph. &c. *erat* cum Voſſ. ſec. à manu pr. Senſus eſt, poſteros vix eſſe crediruros tam ſaevum crimen. Malim enim diſtinguere poſt *criminis*, quam poſt *fides.*

188 PONDERE] *Corpore* Mſc. male. Indicatur enim aedificiorum collapſorum pondus. BERSM.

193 AGNOSCENDUS] Modo enim confuſi vultus minorem gratiam de majori morte faciebant, quia non agnoſcebatur occiſus. SCHOL.

194 PRAENESTINA] Marius Junior ad hanc ſe contulerat civitatem, & ibi captus eſt. Sulla vero commotus juſſit octo (*novem* Witt. *duodecim* Plutarch. in Sulla. *quinque* Appian. & Valer. Max.) millia hominum de ea civitate occidi. Fortunam autem hic colunt; unde Fortunam Praeneſtinam dixit. SCHOL.

194 CUNCTOS SIMUL ENSE RECEPTOS] Ita mutavimus ex fide trium Mſc. alii *reciſos.* *Receptos* autem dicit ob ſpem ſalutis datam, ſi ſe dediſſent. BERSM. RECISOS. *Receptos*, quod habent alii, *φορτικὸν* eſt, nec Latinum ſatis. GROT. Ed. pr. Antea fuit *receptos.* At nunc manuſcriptos ſequor, qui habent *enſe recepto*: id eſt, in corpora admiſſo. IDEM. Ed. ſec. *Reciſos.* Fuit haec noſtra conjectura, pro *receptos*, ſed tutius manuſcriptos ſequi &c. IDEM. Ed. tert. *Reciſos* Sulpitii inventum eſt, quem temere ſecuti ſunt poſteriores. *Receptos* Edd. priſcae, & ſex Pulmanni; ac novem noſtri Codices, & Oxon. pr. Veriſſime *recepto* Regius primus, Wittian. Voſſian. prim. & quint. à manu prima. Quomodo corrigendum eſſe hunc locum, monuit etiam N. Heinſius ad Silium Ital. L. IX, 641. Eleganter dicitur *recipere ferrum*, qui vulneratur, vel occiditur. Lib. VI, 223. *telumque irata receptum Inpoſit.* Ovid. Metam. V, 38. Virgil. X. Aen. 383. Seneca Thyeſt. 741. Troad. 49. L. III. de Ira c. 18. de Tranquill. animae c. 11. Statius L. V. Theb. 784 IX, 130. Valerius Maxim. L. IX. c. 11. Ex. 2. & paſſim. ut etiam *accipere*, *excipere.* *ἀναδέχεσθαι* dicunt Graeci. Pro *cunctos* vero cum eodem Heinſio malim *junctos.* ut ſenſus ſibi melius conſtet. *jungi enſe* dicuntur, qui ſimul occiduntur. Sic *junctam mortem* dixerunt Ovidius Metam. V, 71. Silius Ital. L. IX, 409. XVII, 472. ubi V. Petron. c. 114. & alii. *Miſcere mortem* noſter L. IV, 283. *vulnera.* III, 354. *cognata mors.* Ovid. Ep. Her. XIV, 81. ſed *cunctos* eſt in Mſtis omnibus, & ferri ſatis poteſt.

195 UNIUS TEMPORE MORTIS] Voſſianus prim. & Berſm. unus *noctis.* quam lectionem praefert ibidem ad Silium Heinſius. Quo ſenſu, non addit. nocte certe ſtrages haec non eſt facta, ſed de die, ut ex hiſtoria conſtat. Durius etiam foret *noctem* hic poni pro morte. Alia ratio eſt apud Ovidium, quem forſan ante oculos habuit Heinſius, L. I. Metam.

Centumque oculos nox occupat una.

De qua, ſimilibusque dictionibus conſule Cl. Burmann. ad Valer. Flacc. L. VII, 230. J. F. Gronovius in Addend. ad Obſervat. conjecit aliquando *foedere.* non male, ſi modo Mſti addicerent: eſſetque explicatio praecedentium *junctos ſimul enſe recepto.* Ego nihil mutandum eſſe cenſco. *tempore unius mortis* eſt in una eademque ſtrage, & occidione totum populum pereuntem. opponuntur *unius* & *populum.* Atque ita ipſi Gronovius, & Heinſius expoſuerant, alter in Obſervat. L. III. c. XI. alter ad Petronium c. 121.

Cerno equidem gemina ſtratos jam morte Philippos.

Silius Ital. L. XVII, 500.

- - - - - *mactantur comminus uno*
Exitio.

Uno in ſanguine gentes Mixtae noſter Lib. VIII, 508.

jungere

[a] Tunc flos Heſperiae, Latii jam ſola juventus,
Concidit, & miſerae maculavit ovilia Romae.
Tot ſimul infeſto juvenes occumbere leto,
Saepe fames, pelagique furor, ſubitaeque ruinae,
Aut terrae, coelique lues, aut bellica clades,
Numquam poena fuit. denſi vix agmina vulgi
Inter, & exſangues inmiſſa morte catervas
Victores movêre manus. vix caede peracta
[b] Procumbunt, dubiaque labant cervice: ſed illos

Magna

VARIAE LECTIONES.

a *tum* P. I. R. 2. V. tert. W. b *procumbit* V. ſec. a m. pr.

Jungere tempora leti Silius L. x, 35. Putidum acumen eſt, quod in his verbis ineſſe, cenſent Sulpitius, & Aſcenſ., *tempus unius mortis* exponentes per tantum ſpatium, quantum ſatis eſt ad interficiendum unum hominem. Quod hauſerunt ex Scholiaſte, haec ſcribente. *Tam cito enim omnes perierunt, quaſi unus eſſet occiſus.* Quomodo haec opponit Claudianus L. II. in Rufin. 423.

Una tot millia morte rependis.

197 MISERAE MACULAVIT OVILIA ROMAE] Ita vocabantur ſepta in Campo Martio. Vide Servium ad Ecl. II. GROT. Ed. tert. Locus eſt Servii ad Ecl. I, 34. ubi habetur *miſere:* quomodo etiam Ed. Brixiana. ut *miſere maculare* dixiſſet Lucanus: quomodo *immunde foedare*, *male mulcare* & ſexcenta ſimilia ſed rectius vulgatum retinebimus. Servio vero obloquitur Beroaldus T. I. Theſ. Crit. p. 278. putans, ab eo intelligi proprie dictum locum *Ovile* in Campo Martio; non vero ſepta, in quibus ferebant ſuffragia. Servii expoſitionem tamen veram eſſe, luce clarius patet ex noſtro Lib. VII, 306. ubi de hac re dicit.

Septorumque nefas, & clauſi proelia campi.
Cum duce Syllano gerimus civilia bella.

Scilicet haec ſepta *Ovilia* fuere appellata, quia ligneis cancellis tamquam ovium ſtabula olim erant concluſa, ut bene Vignolius in Columna Anton. Pii, oſtendit. Quod autem dicit Beroaldus, Strabonem referre, *illos coactos eſſe in campo Martio ad Ovilia*, vehementer errat. Graeca enim Strabonis verbo ſunt εἰς τὴν δημοσίαν ἔπαυλιν. qua intelligit *villam publicam*, in qua illos homines occiſos eſſe, omnes hiſtorici narrant, & Lucanus etiam innuit verbis *clauſi campi*. Ob vicinitatem, qua *villa publica*, & *ſepta* proxime conjunguntur, poëtica licentia haec loca confudit, ut luculenter, & bene docet idem Vignolius cit. l. c. 2. Plura vide in notis Freinshem., & Dukeri ad Florum L. III. c. 21. *Quatuor millia deditorum inermium civium in villa publica interfici juſſit.* *Ovilia*, ineditus noſter Scholiaſtes interpretatur *locum Romae, quo omnes paſtores Romulus convocavit, & populum ad comitia celebranda conjunxit.*

198 OCCUMBERE LETO] Berſmanni unus, Voſſian. quint. à manu pr. Oxon. pr. & meus *Succumbere.* Quod exprimeret infeſti leti pondus, & magnitudinem. Sic *ſuccumbere culpae* pro peccare. *ſuccumbere ſomno* pro vinci ſomno, dormire, non ſemel Ovidius. Juſtinus Lib. XIV. c. 6. *Virorum more fortium pro gloria veteris proſapiae morti ſuccumbentem.* Dein reſcripſi ex auctoritate Codicum fere omnium, ac Editionum multarum *aut terrae coelique.* vulgo *coeli terraeque* contra Mſtorum ordinem.

200 CLADES] *Caedes* habent manuſcripti duo. GROT.

201 NUNQUAM POENA FUIT] Tale genus poenae numquam fuit, ut ab aliquo juberetur. (*numeretur* Voſſ. pr.) SCHOL. Senſus eſt: Tanta hominum caedes, morbis aut aliis malis ἐπιδεξίοις interdum forte, at nunquam ſuppliciis imputata eſt. GROT. Ed. prim. Tot hominum mors morbis aliisve malis ἐπιδημικοῖς antehac forte imputata eſt, at non ſuppliciis. Seneca lib. II. de Ira: *In ſingulos ſeveritas Imperatoris deſtringitur: at neceſſaria eſt venia, ubi totus deſeruit exercitus, quid tollit iram ſapientis? Turba peccantum.* Alioqui, ut Salluſtius ait, *civitas vaſtatur magis, quam corrigitur.* IDEM. Ed. tert.

202 EXSANGUES INMISSA MORTE CATERVAS] Videbatur mihi prius hic locus eſſe legendus.

Exſangues immiſſi morte catervas

ut jungeretur *exſangues morte.* & *immiſſi victores.* *catervas* de mortuis dici vidimus ad VI. 135. *Immitti* autem proprium verbum de ſubornatis hoſtibus, & percuſſoribus. Virgil. L. II. Aeneid. 495.

Ram-

Magna premit ſtrages: peraguntque cadavera partem
Caedis: viva graves elidunt corpora trunci.
Intrepidus tanti ſedit ſecurus ab alto
Spectator ſceleris: [a] miſeri tot [b] millia vulgi
Non piguit juſſiſſe mori. congeſta recepit
Omnia Tyrrhenus Sullana cadavera gurges.
In fluvium [c] primi cecidêre, [d] in corpora ſummi.
Praecipites haeſêre rates, [e] &, ſtrage cruenta

Interru-

Variae Lectiones.

a *miſceri vulnera* B. 1. b *milia* MSS. & Edd. pler. c *ſummi c. i. e. primi* Boh. d *cadavera* B. 1. *in corpore* V. 1. e *pro* B. 1.

Rumpunt aditus, primoſque trucidant
Immiſſi Danai.

Ovid. El. 12. Amor. L. II. vſ. 24.

Immiſit ſoceros, armaque ſaeva dedit.

Seneca L. I. de Ira c. 2. *Plebem immiſſo milite contrucidatam.* Juſtin. L. XXI. c. 3. XXVI, 3. *percuſſores immittuntur*, & paſſim. noſter L. VIII, 643.

- - - - - *Sed quisquis in iſtud*
A ſuperis immiſſe caput.

Graeci quoque. ἐπιπέμπειν. In hac ipſa caede Strabo p. 249. Ed. Par. ἐπιπέμψας στρατιώτας. Nunc nihil muto. *Immiſſa morte* eſt immiſſis militibus, mortem facientibus. Eleganti & efficaci locutione ad exprimendam rei atrocitatem. Saepiſſime noſter cum aliis *mors* pro mortis cauſſa metonymice ponit. *Exſangues* autem non notat mortuos, ſive effuſo ſanguine pallentes, ut Aſcenſius, & alii exponunt, ſed metu vehementi conſternatos, & quaſi exanimes ad conſpectum imminentis mortis, & immiſſorum militum.

203 Vix caede] Puto *hi* ſubſtituendum: quia ſequitur *ſed illos*. GROT. Non videtur mihi *hi* eſſe ſubſtituendum. Nam, quod ſequitur, *ſed illos*, ad eoſdem pertinet. Vult, multos vulneratos non cecidiſſe ſtatim ab ictu, ſed huc, illuc inpulſos prae denſo agmine labaſſe; donec à ſtrage aliorum cadentium cadaverum premebantur, & dejiciebantur. Aliud agebat Berſmannus, cum *illos* intellexit *Victores ſemivivos:* victores i. Sullani, vulnera infligebant inermibus illis civibus, quibus cives vulnerati, ab corporibus ſuorum civium etiam vulneratis, & occiſis ſternebantur; dum prae denſitate hominum antea nondum cadere potuerant. *Dubia labat cervice* totidem verbis eſt apud Senecam Agam. vſ. 787. Similem caedem memorat noſter Lib. IV, 781. &c. & Silius Italic. L. IX, 321.

- - - - - - *nec morte peracta*
Artatis cecidiſſe licet.

L. IV, 555.

Nec artatis locus eſt in morte cadendi.

206 Graves] Exponit, quemadmodum cadavera peragant partem caedis. SCHOL.

207 Intrepidus tanti s. securus ab alto] Sic omnes ſecure edunt. Sed offendunt me vehementer duo illa adjectiva ſine conjunctione poſita, *intrepidus ſecurus*, quae quomodo hic differant, non video. Quare malim cum uno codice Berſmanni, & Voſſiano legere *Intrepidus, tantique ſedet ſecurus. ſecurus ſedit* meus. Forſan majus ulcus latet ſub voce *intrepidus*. An *Ceſpite dum tanti* &c.? vel *interea is t.*? ſed doctioribus, & majoris ingenii hominibus haec relinquo.

209 Non piguit jussisse mori] Vulgata lectio defendi poteſt ex verſu 105.

Non ſenis extremum piguit vergentibus annis
Praecipitaſſe diem.

Malim tamen ego optimos codices ſequi. Voſſian. pr. quint. & quart. a m. pr. cum Berſm. uno, Regio pr. Witt. Hulſt. Amſtel. *timuit*; uti & Voſſ. ſec. & tert. pro varia lectione *puduit* Marpurg. ut ſolent paſſim hae voces commutari. Si vero alicui placeat magis *piguit*, mallem pro *juſſiſſe*, *vidiſſe*; quod habent Cod. Hulſtian. ac Editiones Aſcenſii, Micylli & Hortenſii; ut magnam Sullae crudelitatem invidioſe augeat.

210 Tyrrhenus] Omnes enim occiſos in Tiberim mitti Sulla praeceperat. SCHOL.

211 In fluvium] Senſus eſt. Qui primi in Tiberim miſſi ſunt, hi in undas venerunt; nam qui ultimi miſſi ſunt, ſupra horum corpora jam veniunt; quia fluvium cadavera jam repleverant. *Corpora* illorum, qui primi fuerunt. IDEM.

213 Interruptus aquis] Ut illae undae tantum, quae ante cadavera erant, in mare fluxerint: illae autem, quae poſt cadavera erant, ſteterint, & ſecutae non ſint priores fluctus, obſtantibus

Interruptus [a] aquae, fluxit prior amnis in aequor,
Ad molem ſtetit unda ſequens. [b] Jam ſanguinis alti
Vis ſibi fecit iter, campumque effuſa per omnem,
Praecipitique ruens Tiberina in flumina [c] rivo
[d] Haerentes adjuvit aquas: nec jam alveus amnem,
Nec retinent ripae, redditque cadavera campo.
Tandem Tyrrhenas vix eluctatus in undas
Sanguine caeruleum [e] torrenti dividit aequor.

Hiſne,

VARIAE LECTIONES.

a vulgo *aquis*. b vulgo *nam*. & vſ. 216. *ad fl.* c *ripa* H. d *horrentes* A. *haerentis* V. pr. ſec. tert. a m. pr. W. e *torrentis* V. tert. pro Var. Lect.

tibus cadaveribus. SCHOL. Duo hic junguntur ablativi *ſtrage*, & *aquis*, diverſo ſenſu, & ſeparatim explicandi. cujus conſtructionis exempla plurima congeſſit vir ſummus J. F. Gronovius L. IV. Obſerv. c. 9, 17, 29. p. 406. Alias Graeco, & Poëtico more poſſet ſcribi *aquas*: quo facit Mſc. Berſm. *Interrupit aquas.* Verum neque *aquis* nec *aquas* putem eſſe profectum à Lucani manu, ſed *aquae* in genitivo. quod clare exhibent tres Pulmanni, & quatuor vetuſtiſſimi Voſſiani. Amat enim noſter cum ceteris Poëtis genitivum adjectivis jungere. Ut *liber terrae* L. IV. *Innocuus vitae* L. IX. *largus habenae* L. VII. *purgatus morbi* Hor. Serm. L. II, 3, 27. & ſimilia multa, de quibus ſuo loco dicendum. Optime autem haec verba exponit Scholiaſtes.

214 AD MOLEM STETIT] i. e. pars amnis in mare fluxit, pars objectis corporibus adhaeſit (*haeſit* Voſſ. ſec.) SCHOL.

214 NAM SANGUINIS] Reſcribendum puto *dum*. Steſit flumen obſeſſum cadaveribus, donec ſanguinis rivi viam fecere. GROT. Immo vero reſcribendum, ut feci, auctoritate vetuſtiſſimi illius Voſſiani primi, *jam*: quomodo olim quoque ediderunt Sulpitius, & Aſcenſius. prius de cadaverum multitudine egit Lucanus; nunc incipit deſcribere ingentem fuſi ſanguinis copiam. Solent autem poëtae novum ſenſum inchoare per *jam*; praeſertim, quando illa, quae narraturi ſunt, interea jam acciderant. Idque crebro abiit in *nam*. Quamvis *nam* alias non raro quoque tranſitioni inſervire ſciamus. Vide de utraque particula, quae collegerunt viri doctiſſimi ad Silium Italic. Lib. IX, 242 XI, 23. & ad Florum Lib. I. Praefat. Noſter L. I, 183. VII, 647. & alibi, ceterique poëtae paſſim.

216 IN FLUMINA] Ita repoſui pro *ad*, fide Mſtorum omnium tam Pulm. & Berſm. quam meorum, ac Edd., Sulpitianam & Aldinam praecedentium. Sulpitium ſoli non audiverunt Aſcenſius, Micyllus, & Hortenſius, ac Editot Pariſ. A. 1512. Simile autem quid eadem nimia hyperbole refert Claudianus III. Conſul. Honor. vſ. 100.

- - - - - - - - Frigidus amnis
Mutatis fumavit aquis, turbaque cadentum
Staret, ni rapidus juviſſet flumina ſanguis.

218 REDDITQUE CADAVERA CAMPO] *Redduntque* Mſc. tria non male. in agros rurſus ejiciunt. Nec diſplicet *redeuntque cadavera*. BERSM. MS. P. *redditque*: recte, ut ad amnem referatur, ut & quod ſequitur verbum *dividit*. Solenne autem Lucano, & *que* ponere pro *ſed*, & tacitè tranſire de caſu in caſum. Senſus ergo eſt: Amnem non retinent aut alveus, aut ripae, ſed ipſe exundans campo reddit cadavera, & mare dividit ſanguine. GROT. *Redeunt* tamen edidit Grotius, quod in nulla alia comparet Editione, quod ſciam. Unus Cod. Pulm. ac Hulſt. *redeunt* habent. *Reddunt* Ed. Veneta, & Omniboni cum MSS. Voſſiano tertio, & Marpurgenſi. Ceteri ſcripti, & editi *reddit* exhibent, ſcilicet *amnis*. Neque aliter Scholiaſtes *Cadavera mortuorum, quae acceperat, revocat in terras, quia à multitudine corporum defluere non poterat.* Sic fere de Nilo Ovidius Lib. I. Metam. 423.

Nilus & antiquo ſua flumina reddidit alveo.

Et propius ad rem noſter Lib. VIII, 438.

- - - - - - & noſtra cadavera Tigris
Detulit in terras, ac reddidit.

Adde Clar. Drakenb. ad Silium Italic. L. VIII. in fine.

- - - - - - - pons ecce cadentum
Corporibus ſtruitur, reicitque cadavera fumans
Aufidus.

Mutari

Hisne, Salus rerum, Felix [a] his Sulla vocari,
His meruit tumulum [b] medio ſibi tollere Campo?
Haec rurſus patienda manent: hoc ordine belli
Ibitur: hic ſtabit civilibus exitus armis.
Quamquam agitant graviora metus, multoque coïtur
Humani generis majore in proelia damno.
Exſulibus Mariis, bellorum maxima merces,
Roma recepta fuit: nec plus victoria Sullae

Praeſti-

VARIAE LECTIONES.

a *hic* V. 1. b *in m.* V. pr.

Mutari itaque non debuerat *reddit*. Ceterum de hac ellipſi nominativi ex praecedentibus ſubintelligendi latius egi ad Obſequent. c.60. Eamque Lucano ſollemnem eſſe, recte monuit Grotius. Lib. II, 509.

Captivum traxere ducem, civisque ſuperbi
Conſtitit ante pedes.

nimirum *dux*. IV, 205.

- - - - - - - - *foedera pacis*
Cognita Petrejo; ſeque & ſua tradita venum
Caſtra videt.

Sc. Petrejus, VI, 727.

Perque cavas terras, quas egit carmine, rimas
Manibus illatrat.

Egit ſcilicet *terra*, ut latius eo loco oſtendemus. Adde L. IV, 741.

219 OBLUCTATUS] Sic legit Sulpitius: mallem tamen dicere *eluctatus*, quia dicit *vix*. hoc eſt, ubi luctando cum cadaveribus vix eruperat tandem in undas Tyrrhenas. ASCENS. Sulpitius, & Micyllus *obluctatus*. Sed recte *eluctatus* praetulit Aſcenſius, ceterique Editores cum Mſtis omnibus. Virgilius L. II. Georg. 244.

- - - - - - *aqua eluctabitur omnis*
Scilicet, & grandes ibunt per vimina guttae.

Plinius Lib VIII. Epiſt. 8. *Fons exit, & exprimitur pluribus venis; ſed imparibus; eluctatusque facit gurgitem.*

222 SIBI TOLLERE] Membanae meae *ſurgere*. Eleganter, & ex Lucani genio; niſi dixiſſe voluerit auctor, ſibi ipſi vivo Sullam exſtruxiſſe ſepulchrale monumentum. de qua tamen re nulla apud alios eſt mentio. Vide hic commentarios. Paſſim vero *ſurgere* poni de operibus, quae in altum aedificantur, & exſtruuntur, eſt notiſſimum. praeter alia de ſepulcro noſter Lib. VIII, 816.

- - - - *ſurgit miſerabile buſtum,*
Non ullis plenum titulis.

865.

Proderit hoc illum, quod non manſura futuris
Ardua marmorea ſurrexit pondere moles.

IX, 180.

- - - - - - - - - *tote litere buſta*
Surgunt Theſſalicis reddentia manibus ignem.

Apposite Silius Ital. L. XIII, 660. Ita enim & Sullae contigit;

- - - *tumulus vobis, cenſente Senatu*
Mavortis geminus ſurgit per gramina campo.

Sibi ſignificat in honorem ſuum, ut millies.

222 CAMPO] In Campo enim Martio eſt Sullae monumentum. SCHOL.

225 AGITANT GRAVIORA METUS] *Agitent* Voſſ. unus, & Hulſt. item & alius pro var. lectione. *Agitat* tres Pulm. & Witt. cum Sulpit. Aſc Mic. Hortenſ. aliiſque Edd. Hi ſcilicet *metus* in ſingulari capiunt numero. Sed in uno Regio, & Voſſiano à manu pr. ut & Oxon. pr. eſt *metu*. Forſan *agitant* capiendum de ducibus belli, qui ſecum proponunt, & parant multa graviora metu. vel *agitat* multum humani generis, non *multo*, ut ſtatim videbimus. *Graviora metu* eſſet, ut Lib. I, 635.

- - - - - *non fanda timemus;*
Sed venient majora metu.

225 MULTUMQUE COÏTUR &c.] *Multumque* Mſc. tria. alii *multoque*. *majora* libri quidam editi. BERSM. *Multumque* habent quoque Omnes Pulmanni, & undecim mei codices cum Edd. vetuſtis, ſi excipias primam, & Sulpit. Ald. Colin. ac Berſm. Quem ego Mſtorum conſenſum non temere negligere poſſum. Immo etiam Priſcianus *multum* ſervat, ſcribens Lib. VIII. c. 798. *Paſſivo ejus uſus eſt Lucanus in ſecundo* multumque coïtur h. g. majori in p. d. *Sed ſciendum, quod & coïtur pro colligitur, & convenitur pro exigitur, paſſivam vocem aſſumentia accipiuntur.* An verum dicat Priſcianus, viri docti judicent. Mihi durius

vide-

Praeſtitit, inviſas penitus quam tollere partes.
Hos alio Fortuna vocas: olimque potentes
[a] Concurrunt. neuter civilia bella [b] moveret,
Contentus, quo Sulla fuit. Sic moeſta ſenectus
[c] Praeteritique memor flebat, [d] metuensque futuri.
At non magnanimi percuſſit pectora Bruti
Terror, & in tanta pavidi formidine motus
Pars populi lugentis erat: ſed nocte ſopora,

Parrhaſis

VARIAE LECTIONES.

a *occurrunt* R. 1. b *moneret* V. 1. c *praeteriti* V. 1. d *moerensque* al. *metuenſque* meus.

videtur. Si ſcriptum eſſet *agitant*, vel *agitat graviora metu, multumque coibit H. g. majore in p. d.* nulla ineſſet huic loco difficultas. *Multo* retinet Scholiaſtes dicens, *Ordo eſt, & multo majore humani generis damno coitur in proelia.* Male autem Sulpitii quaedd. Edd., & Aſcenſius *Majora*, jungens *multo majora proelia.* uti & Mic. & Hort. margo cum Pulmanno. *Majori* Voſſian. tert. meus & Amſt.

226 MAJORA] Aldus legit *majore* ut ſit: *coitur in proelia multo majore damno generis humani.* Idem legit *multumque coitur.* quod non ſequar. nam ſi ad *majore* refertur, rectius dicatur *multo.* Sin ad *coitur.* ut ſit *multum humani ſanguinis coitur* i. conjungitur; non recipiatur, cum dicatur *erit.* VERSELLAN.

227 EXSULIBUS] i. patre, & filio. SCHOL.

229 TOLLERE] i. evertere, & delere Marianos. IDEM.

230 HOS] Pompejum, & Caeſarem. IDEM.

230 ALIO] *Alios* Mſc. perperam: Ad majora facinora. Iſtud olim potentibus fuit propoſitum: nunc hoc agunt, uter ſolus rerum potiatur, non uter armis ſit ſuperior. BERSM. *Olim potentes* ergo Berſmannus de Sulla, & Mario intelligit. Rectius alii *potentes* exponunt Caeſarem, & Pompejum, & explicat Omnibonus, *aliquando concurrent potiundi imperii gratia.* Dubitare videtur Sulpitius dicens *olim i. nunc, & in praeterito pro jam olim.* *Olim* cum praeſenti tempore junxit etiam noſter Lib. v, 769.

- - *nonne olim caſu pendemus ab uno.*

Alii *olim-potentes* per ὑφὲν copulant. Sed quocumque modo haec ſumas, idoneum non credo exſculpi poſſe ſenſum. Notat ſimpliciter *petentes concurrere*; quam ob cauſſam, non additur, ut faciunt Interpretes, & Lucanus, addere debuit ad diſtinctionem cauſſarum, & praemiorum prioris belli, & nunc imminentis. Ut brevis ſim, puto, locum eſſe corruptum, & forſan ſimpliciſſima mutatione ſcribendum, *orbemque petentes*, pleno, & clariſſimo ſenſu, nec illuſtrationis egente.

232 CONTENTUS QUO SULLA FUIT] Voſſianus ſecundus, & Amſtelaedamenſis, uti & Voſſian. tertius, qui ſupraſcriptum habet *quo* recentiore manu, ſcribunt *quod.* Eleganter, & verius forſitan. *Hoc, illud, quod ſum*, & ſimilia paſſim notant ſtatum & conditionem hominis. Trita res eſt.

234 AT NON] Eadem tranſitione ex Lucano deſumpta utitur quoque Claudianus Lib. 1. in Rufin. 261.

At non magnanimi virtus Stilichonis eodem
Fracta metu.

234 PERCUSSIT] Alii *perculſit.* nos *percuſſit* repoſuimus ex tribus Mſtis. BERSM. Recte factum, quod Berſmannus vitioſum ejecerit *perculſit*, intruſum rurſus à Sulpitio, & Aldo, quos, ut ſolent plerique, hic vero omnes editores ſecuti ſunt. Declinationem quidem hanc nonnulli defendere conantur fruſtra ex Horatii Lib. 1. O. 7, 11.; & Terentii Andr. A. 1. Sc. 1, 98. *Percuſſit illico animum.* Eſt enim in illis locis in optimis Mſtis alio modo. ut jam olim etiam de noſtri loco monuit Doctiſſimus Rivius ad Terentium, quem omnino conſule. Unus Pulm. & Marpurg. *perculſit* exhibent.

236 ERAT PARS] Repetatur illud *nec.* SULPIT. Et hoc eſt, quod ſuprà quoque annotavimus, ſolere poetam hunc copulativis particulis pro disjunctivis uti. Ut hoc loco, *Et*, pro *Nec.* Dicendum enim erat: *Nec* in tanta formidine pars populi lugentis erat &c. MICYLL. Vide ad v. 374.

237 PARRHASIS] Arcadica, ut Virgilius dicit.

- - - - - *Parrhaſio de more licet.*

Helicen *Caliſto* (*Caliſtonem* Voſſ. pr.) dicit, quae à Jove compreſſa, & in urſam mutata, in ſidus ſeptentrionis recepta eſt. SCHOL. Alii Jovis nu-

Parrhaſis [a] obliquos [b] Helice cum verteret axes,
Atria cognati pulſat non ampla Catonis.
Invenit inſomni volventem publica cura
Fata [c] virum, [d] caſusque [e] Urbis, cunctisque timentem,
Securumque ſui; ſarique his vocibus orſus.
Omnibus expulſae terris, olimque fugatae
Virtutis jam ſola fides, quam turbine nullo
Excutiet fortuna tibi; tu mente labantem
[f] Dirige [g] me, dubium [h] certo tu robore firma.
Namque alii Magnum, vel Caeſaris arma ſequantur:
Dux Bruto Cato ſolus [i] erit. pacémne tueris,
Inconcuſſa tenens dubio veſtigia mundo?

An

VARIAE LECTIONES.

a *oblicos* V. 1. b *Helicae* MSS. qdd. *Elice* MSS. & Edd. qdd. c *virûm* Aſc. Ald. Col. Steph. d *caſus* B. 1. e *orbis* W. pro Var. L. f *erige* B. 1. *derige* R. pr. g *me dubium*, Edd. multae ante Grot. male. h *su certo* B. 1. M. i *eris* B. 1.

trices fuiſſe Helicen, & Cynoſuram, dixerunt, atque inde nomina ſideribus facta. Vide Diodorum lib. v. Antiquit. MICYLL.

237 CUM VERTERET] *Converteret* Mſc. vitioſe. BERSM. & unus Voſſ. Citat haec verba Lutatius ad Statium L. VII. Theb. 8.

238 COGNATI] Soror enim Catonis nupta Bruto Majori fuerat, unde natus eſt Brutus, cujus Cato avunculus fuit. SCHOL.

239 INSOMNI] Ideo *inſomni cura* dicit, quia quisquis curam gerit ingentem, ratio ſibi ſomnum adimit. SCHOL. In Amſtel. Mſt. *inſomnum*: quod placuit J. Scherpezelio ad Homer. Il. B. 61.

Ου χρὴ παννύχιον εὕδειν βουληφόρον ἄνδρα.

Mihi ſecus videtur, & omnibus, qui poëtas legunt, rebus adſcribentes ea, quae perſonarum ſunt, illas res agentium.

246 SEQUANTUR] Duo Pulm. & Voſſ. tert. pro Varia lectione *ſequentur*. *Sequuntur* unus Berſm. Regius recentior, Wittian. Hulſt. Marp. & meus, quomodo Sulpitius, & Hortenſius ediderunt; putantque, eſſe narrationem facti, & cauſſam dubii conſilii, quod videat civitatem in duas partes divulſam. Sed perperam. Dicit Brutus, ſe, quidquid agant alii, & quemcumque ſequantur, ſoli Catoni, ejuſque conſilio obſequi velle: quare vulgatum retineo. Si *ſequuntur* valet, melius ſcripſiſſet *dumque* pro *namque*.

250 INMIXTUM CIVILE ABSOLVERE BELLUM] Locus eſt paullo obſcurior. unde fortaſſe pro *inmixtum* ſcribendum eſt *inmixto*. *An placuit tibi inmixto abſolvere? Abſolvere* autem exponit Scholiaſtes, *Innocens facere, & eſt defenſio omnium ad haec bella venientium, ſi idem feceris Cato.* Malim ego eorum expoſitionem praeferre, qui explicant per *perficere*, juſtum bellum facere, conſummare, omnes juſti belli partes inplere, ita ut nihil deſit, quo minus bellum, ſed tumultus, aut ſeditio, & factiones vocentur. *Actio abſolutiſſima* i. e. omnibus partibus perfecta Plinio Lib. I. Epiſt. 20. *Abſolvere beneficium* Liv. Lib. II. c. 2. Doctiſſimo, & ingenioſiſſimo Viro, mihique amiciſſimo, Jac. Phil. Orvilio placebat aliquando *abſorbere*. Hoc ſenſu. An tu etiamvis inmixtus ceterorum caſibus abſorberi à civili bello, & ei inmergi? adducebatque exempla Nepotis in Attico c. 6. *Neque tamen ſe civilibus fluctibus commiſſeret.* Horat. L. I. Ep. 2, 22.

Adverſis rerum inmerſabilis undis.

Catull. ad Manlium.

Accipe queis merſor fortunae fluctibus ipſe.

& paullo poſt,

Tanto te abſorbens vertice amoris Aeſtus.

Cicero de Clar. Orat. c. 81. *Hunc quoque abſorbuit aeſtus gloriae.* Eleganter Horat. L. II. O. 7, 15.

Te rurſus in bellum reſorbens
Unda fretis tulit aeſtuoſis.

Abſorbero autem ἀρχαϊκῶς penultima correpta protuliſſet, ut & alii alia fecerunt. Tibull. L. IV, 171. *Sorberet undas.* Adde N. Heinſium ad Ovidium in Add. p. 457. & ad Metam. IX, 171. Sed cum ni-

hil

An [a] placuit, ducibus ſcelerum, populique furentis
Cladibus inmixtum civile abſolvere bellum?
Quemque ſuae rapiunt ſcelerata in proelia cauſſae:
[b] Hos polluta domus, legesque in pace timendae;
Hos [c] ferro fugienda fames, mundique ruinae
Permiſcenda fides. nullum furor egit in arma.
Caſtra petunt magna victi mercede: tibi [d] uni
Per ſe bella placent? quid tot [e] duraſſe per annos
Profuit inmunem corrupti moribus aevi?
Hoc ſolum [f] longaę pretium virtutis habebis:
Accipient alios, facient te bella nocentem.
Ne tantum, ô Superi, liceat feralibus armis,

Has

VARIAE LECTIONES.

a *ducibus pl.* B. 1. b *Hos*, *Nos* A. c *fug. fam. fer.* H. d *ſoli* Marp. e *durare* V. lec. tert. W. R. pr. f *longe* MSS. & Edd. qdd.

hil mutent ſcripti, & noſter in talibus ſecundam malit conjugationem, ut clariſſime videbimus ad Lib. VI, 179. diutius pro ingenioſa hac conjectura pugnare nolit.

251 QUEMQUE] Videtur Cicetonem expreſſiſſe pro Sextio c. 46. *Etenim in tanto civium numero magna multitudo eſt eorum, qui aut propter metum poenae, peccatorum ſuorum conſcii, novos motus quaerant &c. aut qui propter implicationem rei familiaris communi incendio malint, quam ſuo, deflagrare.* BROUKHUS.

254 PERMISCENDA FIDES] Ut, qui fidem ſervare noluerint, velint eam penitus exſtinguere cum mundi labe. SCHOL.

254 FIDES] De obaeratis loquitur, qui privatam fidei ſuae ruinam permiſcere publicae cupiebant. GROT. Sic recte Grotius, & ante eum Hortenſius aliique. Nonnulli, ut Omnibonus, Aſcenſius, & Berſmannus capiunt haec de fide conjuratis ſervata cum mundi ipſius ruina. Male. proprium debitoribus vocabulum eſt *Fides*. Vide Ciacconium ad Caeſar. L. III. B. Civ. c. I. *Fides tota Italia anguſtior*; & viros doctos ad Velleium Lib. II. c. 126. *Revocata in forum fides, ſubmota foro ſeditio, ambitio campo, diſcordia curia.* & de hac fide noſtrum loqui, vel ſolus Cicero paullo ante citatus confirmat. Male *ruina* Aſcenſii, & Micylli Edd.

255 MERCEDE] Mercedem dixit illam cauſſam, qua ducuntur ad bellum, dum volunt inpunita eſſe, quae fecerant. SCHOL.

256 PER SE] i. Si tamen placuerint, pugnabis non aliqua cauſſa, ſed ſolo amore bellorum civilium, quod pejus eſt. *Immunem* i. e. innocentem. IDEM.

257 CORRUPTI] Sic primus, quod ſciam, edidit Grotius. Antea ſcribebatur *corruptis*. res eodem redit, & tam *ſeculum &c. corruptum*, quam *mores corruptos* dicunt auctores. Praetero tamen hic quoque *corrupti*, quod firmant unus Berſm. primus & quart. Voſſ. Witt. Reg. Sec. & Marpurg. Oxon. pr. *correpti*. *Correptis* Amſt. *Mores corrupti aevi.* Sunt *morum tempora diverſa*, ut loquitur Tacitus, vel, ut Salluſtius *effoeta parentum tempeſtas*, aliaque, de quibus late egit J. F. Gronov. Obſerv. L. 1. c. 2. Retinui etiam praeced. verſu poſt *placent* ſignum interrogationis cum Aſc. Mic. Hort. & Grotio. Ceteri carent eo. Sed neſciebat Brutus, quid Catoni placeret, veneratque exploratum, quae ipſius eſſet ſententia. Sequenti vero verſu delevi interrogandi notam, quae ibi locum non habet, & in ſola Grotii editione invenitur.

260 NE TAMEN] *Non tantum* Mſc. duo. Tertium *Nec tantum*. BERSM. *Nec tantum* omnes libri Pulmanni, & Editiones Sulpitio priores. In meis nullo excepto *ne tantum*, ut bene edidit Grotius. *Ne tamen* Oxon. pr. Sulpitius, Aldus, ceterique eos ſecuti.

260 FERALIBUS] In Voſſiano ſec ſupraſcriptum eſt *al. civilibus*. Edd. Veneta, Brixiana, & Mediol. *furialibus*: ut L. I, 200.

- - - - - - *non te furialibus armis*
Perſequor.

Furialia bella Silius Ital. L. VIII, 411. ſed nihil contra Mſtos mutandum. vſ. 374.

Ut primum tolli feralia viderat arma.

Digitized by Google

Has etiam moviſſe manus: [a] nec pila lacertis
Miſſa tuis coeca [b] telorum in nube ferantur:
[c] Nec tanta incaſſum virtus eat. ingeret omnis
Se belli fortuna tibi. quis [d] nolit in iſto
Enſe mori, quamvis alieno vulnere labens,
Et ſcelus eſſe tuum? melius tranquilla ſine armis
Otia ſolus [e] ages, ſicut coeleſtia ſemper
Inconcuſſa ſuo volvuntur ſidera lapſu.
Fulminibus [f] propior terrae ſuccenditur aër,
Imaque telluris [g] ventos, tractusque [h] coruſcos
Flammarum accipiunt: nubes excedit Olympus
Lege deûm: minimas rerum diſcordia turbat:
Pacem ſumma tenent. quam [i] laetae Caeſaris aures
Accipient,

Variae Lectiones.

a *ne* B. 1. b *bellorum* V. 1. a m. pr. c *ne* R. 1. meus. d vulgo *nolet ab iſto.* e *agas* B. 1. V. 1. f *terrae propior* H. & Serv. ad Aen. VIII, 454. *proprior* meus. g *flatus* B. 1. h *ſecundos* R. 1. ſupraſcr. *coruſcos.* i *laetè* vulgo.

L. VI, 397. *bellis feralibus omen.* In notis autem Omniboni Vicentini, Editionibus Brix. & Mediol. ſubnexis, explicatur *feralibus.* Idque ſaepe deprehendo aliter in ipſo textu legi, quam in notis exponitur. Quod inde venit, quia notae prolixiores ſub nomine Omniboni emiſſae, quasque Taberius in ſua Brixiana editione decurtavit, tamquam non omnes ab Omnibono ipſo ſcriptas, jam editae ſine perpetuo textu fuerint A. MCDLXXV. ante ſecundam Lucani editionem, quae, ut videre eſt in Catalogo, eſt Veneta A. MCDLXXVII.

263 EAT] *Erat* Mſc. mendoſe. BERSM.

264 FORTUNA] i. e. Ut omnes tu ſolus occidas. vel aliter. Omnis eventus belli tibi deputabitur, ut omnes tu ſolus vincas. SCHOL.

264 NOLIT] Reſcripſi *nolis* fide duorum vetuſtiſſimorum Voſſii codicum, ut & quarti, Witt. Regii pr. unius Pulm. & Berſm. *nollet* duo Pulm. Voſſ. quint. cum meo. *vellet* Hulſt. vulgo *nolet.*

265 AB ISTO ENSE MORI] Multo eſt efficacius, quod habet MS. Puteanor. & R. habuit manu priore, *in iſto Enſe mori.* ſicut induere enſem aliquis dicitur. GROT. *In iſto* etiam exhibent tres Mſti Pulm. quatuor Voſſiani vetuſtiores, uterque Regius, Marpurg. & Oxon. pr. quod doctius, & acutius eſt, quam ut ab inperitis librariis proficiſci potuerit. Mſtorum itaque auctoritate veram Lucano manum reſtitui. Sic *induere enſe*, & ſimilia. Virgil. Lib. X. Aen. 682.

An ſeſe mucrone ob tantum dedecus amens
Induat, & crudum per coſtas exigat enſem.

Ovidius Lib. XII. Metam. 339.

- - - - - *pondere corporis ornum*
Ingentem fregit, ſuaque induit ilia fractae.

Senec. Herc. Fur. 1312.

Letale ferro pectus inpreſſo induam.
Hic hic jacebit Herculis ſani ſcelus.

ubi vide J. F. Gronovium. Contra *exſuere telum, haſtam &c.* Vide Burmann. ad Valer. Flacc. L. VI, 253.

- - - - - *curſibus exſuit haſtam.*

Propius ad rem Silius Italic. Lib. XII, 385.

- - *dira inde lues, caeduntque caduntque*
Alternique animas ſaevo in mucrone relinquunt.

Quodammodo huc etiam pertinet illud, quod eſt in Mſtis, Lib. IX, 615.

- - *fatum in dente minari.* Ubi vide plura.

268 INCONCUSSA] Seneca: *Talis ſapientis animus, qualis mundi ſtatus ſupra Lunam. ſemper illic ſerenum eſt &c.* Epiſt. LIX. GROT.

268 VOLVUNTUR SIDERA LAPSU] Unus Berſm. & meus *motu.* ut apud Senecam L. IV. de Benef. c. 23. *Motus ſiderum.* ſed & ibid. *labentia ſidera.* Valer. Maxim. Lib. III, 3, Ex. 4. *Ambitum maris, ſiderum motus.* Lib. VIII, 7, Ex. 2. *Siderum motus, curſuſque ſtellarum. Curſu* hoc loco etiam eſt in uno

Accipient, tantum veniſſe in proelia civem!
Nam praclara ſuis numquam diverſà dolebit
Caſtra ducis Magni. nimium placet [a] ipſe, Catoni
Si bellum civile placet. pars magna [b] Senatus,
[c] Et duce privato geſturus proelia Conſul
Sollicitant, proceresque alii: quibus adde [d] Catonem̃
Sub juga [e] Pompeji; toto jam liber in orbe
Solus Caeſar [f] erit. [g] quod ſi pro legibus arma
Ferre juvat [h] patriis, libertatemque tueri;
[i] Nunc neque Pompeji Brutum, [k] neque Caeſaris hoſtem,
Poſt bellum victoris habes. Sic [l] fatur. at illi
[m] Arcano ſacras reddit Cato pectore voces:
Summum, [n] Brute, nefas civilia bella fatemur:

Sed,

VARIAE LECTIONES.

a *ille* B. 1. b *ſenectus* V. tert. a m. pr. c *cum* O. d *Catones* V. tert. a m. pr. e *Pompei* hic & infra MSS. qdd. f *ait* Voſſ. pr. g *quid* V. 1. h *patriae l.* V. qu. & Gloſſae V. ſec. i *tunc* V. ſec. k *nec* Edd. quaedd. ſic L. 1, 350. l *ſatus* V. 1. O. m *Archano* MSS. hic & alibi. n *poſſe* Ed. Parm.

uno Voſſ. pro varia lectione. Sed & *motu*, & *curſu* gloſſae ſunt ꝶ *lapſu*. *labitur ſidus* Seneca Conſ. ad Helv. c. 6. Statius Lib. 1. Theb. 409.

Ignea multivago tranſmittis ſidera lapſu.

VIII, 177.

Quis mihi ſidereos lapſus &c. & paſſim. Totidem verbis Virgil. Aen. IV, 524.

Cum medio volvuntur ſidera lapſu.

271 OLYMPUS] Mons eſt Macedoniae, in quem dicunt, fulmina non pervenire, quod extra (*ſupra* Witt.) nubes evectus ſit, per quas fulmina deferuntur in terras. SCHOL.

272 LEGE] Imperio, vel voluntate. Quod ait *nubes excedit Olympus*. Sic reddidit (*ſenſus eſt* Voſſ. pr.) permitte bello civili eos turbari, qui infiniti ſunt. Tu, qui es altus, & magnus, in hac tempeſtate civili eſto ſecurus. IDEM.

273 PACEM SUMMA TENENT] Pro *ſumma* in quinque Pulmanni, tribus Berſmanni, Oxon. pr. & plerisque meis eſt *magna*, cum Edit. Veneta, Brix. & Mediol. quamquam *ſumma* etiam habent notae Omniboni. quod etiam ſervo cum Voſſ. tert. Amſtel. Wittiano. ac Voſſiano ſexto pro varia lectione. Nam *ſumma* etiam citat Servius ad Virgil. Aen. I, 62. VIII, 454. Expreſſiſſe autem Lucanus videtur elegantiſſimum Senecae locum de Ir. L. III, 6. *Pars ſuperior mundi, & ordinatior, ac propinqua ſideribus, nec in nubem cogitur, nec in tempeſtatem impellitur, nec verſatur in turbinem: omni tumultu caret. Inferiora fulminant. Eodem modo ſublimis animus, quietus ſemper, & in ſtatione tranquilla collocatus, intra ſe premens, quibus ira contrahitur, modeſtus & venerabilis eſt, & compoſitus.* ubi vide Lipſium. Praecedenti verſu multi editores diſtinguunt poſt *Olympus*; & jungunt *Lege deûm minimas.* ſed eodem res redit. Dein pro *laete* reſcripſi *laetae*, auctoritate veterum Edd. & ſeptem meliorum Codicum. mutaverat primus Gryphius; cum de vera lectione dubitaſſet jam Aſcenſius.

276 IPSE] Scilicet ſibi ipſi Caeſar, ſi Catoni placet bellum civile; quippe quod ipſe commovit. SCHOL.

278 CONSUL] Lentulus, & Gellius (ſic. MSS. hic & infr. vſ. 565. ſed fuit *Marcellus*) qui tunc conſules erant. IDEM.

279 SOLLICITANT] De Catone intelligendum videtur, non de Bruto, ut ſit ſenſus: *Senatus, & Conſules ſollicitant, & inſtigant te*, ſcilicet *Catonem*, *ut unà capeſſas bellum & arma, quibus ſi acceſſeris, jam nemo reſtabit liber praeter Caeſarem &c.* Aut certè, ut in genere de omnibus accipiatur, quaſi dicat. *Senatus, & Coſſ. communiter ſollicitant, & impellunt omnes ad arma ſecum capeſſenda: quibus ſi tu quoque acceſſeris &c.* MICYLL. Sulpitius, & Aſcenſius ſupplent *me*, ſcilicet Brutum; Omnibonus *Pompeium*, peſſime. Scholia cum aliis *te*, ſcilicet *Catonem*: ſed rectè Micyllus monuit in genere accipiendum eſſe, *Sollicitant omnes.* ut ſolet paſſim fieri, quando caſus verbi omittitur.

280 LIBER IN ORBE SOLUS CAESAR] Aeſchylus Prom.

'Ελεύθερος γὰρ ἔστιν οὐδεὶς πλὴν Διός.

Euri-

Sed, quo fata trahunt, virtus ſecura ſequetur.
Crimen erit Superis, & me feciſſe nocentem.
Sidera quis, mundumque velit [a] ſpectare cadentem
Expers ipſe metus? quis, cum [b] ruat arduus aether,
Terra labet, mixto coëuntis pondere mundi,

[a] Compreſ-

VARIAE LECTIONES.

a *ſpectaſſe* P. 1. b *ruit* V. 1.

Euripides.

Τῶν βαρβάρων γὰρ δοῦλα πάντα πλὴν ἑνός.

GROT. Ed. tert.

281 SOLUS] Quia caeteri erunt ſub jure Pompeji. SCHOL.

284 POST BELLUM] Innocentiae eſt, quod bellis civilibus non vult intereſſe: virtutis, quod poſt bella ſe ſpondet victoris inimicum. IDEM.

284 HABES] Ita repoſui, monentibus id omnibus ſcriptis, & editis libris ante Grotianam ἔκδοσιν, in qua & ſeqq. *habe*. Rectiſſime vero exponit Omnibonus; *quod ſi pro patria, & libertate arma capi velis, ſcite, me ante victoriam nec Caeſaris, nec Pompeji hoſtem eſſe; poſt bellum vero me hoſtem fore victoris.* Opponuntur *nunc*, & *poſt bellum*. unde patet, non eſſe mutandum cum aliis in *Hunc*, δεικτικῶς.

289 SIDERA] Comparat hic civile bellum ruinae mundi, ut ille Olympo Catonem. SCHOL.

289 VELIT] Duo MSS. Berſmanni *valet* cum Voſſiano ſec., Ed. Aſcenſ. & Mediol. 1508. rectius. non enim non vult modo, ſed non poteſt. *volet* Micyll. & Hortenſ.

292 COMPLOSAS] Ita manuſcripti. GROT. Ut apud Senecam Lib. 1. de Ira c. 1. *Comploſae ſaepius manus.* Quinctil. L. XI. Inſtit. c. 3. *Complodere manus ſcenicum eſt*; & alibi. atque hoc loco eſt in duobus Pulmanni, Marp. & Voſſiano quinto à mann ſec. uti & in Regio ſecundo pro varia lectione. Ceteri Mſſti omnes, & editi ante Grotium *compreſſas*. niſi quod Voſſ. quart. & Amſtel. habent *complexas*. Non temere ego damnem *compreſſas*; quare reſtitui: & videtur eſſe proverbialis locutio, de illis, qui ſecuri, & otioſi in magnis rebus manent. Livius Lib. VII, 13. *Quid enim aliud eſſe cauſſae credemus, cur veteranus dux, fortiſſimus bello, compreſſis, quod ajunt, manibus ſedeas?*

293 SIGNA SEQUENTUR] *Bella* Mſc. tria & libri aliquot. BERSM. Non novum erat, ſi Cato otioſus eſſet, licet externae gentes ſequerentur ſigna Romana. ſaepiſſime hoc erat factum: quare malim cum quinque Voſſian. optimis, Oxonienſi, & Hulſtii Cod. Edd. Roman. Sulpit. Micylli & Hortenſ. legere *bella*, ut repoſui. *bella Romana ſequi*, eſt civili bello immiſceri. Cato in diſtichis.

Si Romana cupis & civica noſcere bella.

Quamquam non neſcius ſum, frequenter à noſtro, & aliis uſurpari phraſin, *ſequi ſigna*. cujus exempla congeſſimus ad Lib. IX, 250.

294 DEDUCTIQUE] *Diductique* Mſc. hoc eſt, diviſi, disjuncti. BERSM. Rectiſſime; atque ita duo Pulm. & novem noſtri cum Omniboni, ac Sulpitii Edd. Scribendum etiam ſic eſſe, monuit Cl. Drakenburg. ad Silium Ital. L. XV, 187.

Qui ſua nunc trinis diducunt agmina caſtris.

Saepe ita erratum apud noſtrum, & alios. Plura dicemus ad Lib. III, 584. *Robore diducto.* Apud Plinium quoque Lib. II. Epiſtol. 19. malim *diductum in partes audientium ſtudium*, quam *deductum*.

295 FUROREM] Hoc *furorem* dicit; noſſe eſſe in periculo civitatis. SCHOL.

296 DACAS GETASQUE] Sulpitius leviter hunc locum tranſilit, quaſi paulo antè expoſitum: & Badius apertè de Septentrionali populo exponit: nempe (ut ego puto) ad Danubium, quemadmodum nos antè docuimus. Decepit utrumque ſocium nomen *Getae*, quod utrobique ponitur. Sed non ſatis attentos fuiſſe, oſtendit ſyllabarum ratio. Nam in *Dacus* prior ſyllaba apud Latinos (quod quidem ſciam) authores perpetuo longa eſt. Martial. lib. VI.

Grande jugum domita Dacus cervice recepit.

Virg. primo Georgicōn.

Et conjurato deſcendat Dacus ab Iſtro.

Quem Statius imitatus lib. 1. Theb.

Et conjurato dejectos vertice Dacos.

Hoc verò in loco, *da* ſyllaba corripitur. Qui noſtra aetate de ſyllabarum ratione ſcribunt, *Dacus* maſculinum produci contendunt: corripi verò foemininum, adductis tum ex Silio, tum ex Marone exemplis, quorum alter lib. XIII. ita ait.

Curſu ſigna tulit, cui pervia Bactra, Dacaeque.

Maro

[a] Compreſſas tenuiſſe manus? [b] gentesne furorem
Heſperium ignotae, Romanaque [c] bella ſequentur,
Diductique [d] fretis [e] alio ſub ſidere reges?
Otia ſolus agam? procul [f] hunc arcete furorem,
O Superi; motura [g] Dahas [h] ut clade, Getaſque,

Securo

VARIAE LECTIONES.

a *compleſas* Ed. Grot. & ſeqq. b *genteſve* A. c vulgo *ſigna*, & *deducti*. d *freto* meus. e al. *aliis* V. ſec; f *hinc* P. 1. B. 1. H. g vulgo *Dacas*. h *in* V. 1.

Maro autem VIII. Aeneid. ad finem.

Indomitique Dacae.

Caeterum eumdem etiam eſſe populum *Dacos*, & *Dacas*, adjecit Calepinus. Sed omnes hi longè falluntur. *Dahae* enim, non *Dacae* legendum eſt, cum in Silio, tum in Marone: qui populus eſt ad mare Caſpium, & (ut Strabo in VII ait) longè ad Hyrcaniam poſitus. Ptolemaeus inter Margianos, Plin. lib. VI. cap. 17. inter Scytharum gentes enumerat, quod probè huic loco convenit. Nam Cato vult dicere, ſi ex tam longinquis locis veniunt in auxilium urbis populi, egone ſecurus degam? Id admonere lectorem, viſum eſt admodum neceſſarium: ingens enim hallucinatio eſt, & à paucis animadverſa. Admonuimus de *Dais*, etiam in V. & VII quartae Decados in Livium, annotationibus noſtris. In Silio haud obſcurum eſt de *Dais* eum loqui: quippe de populis extremi Orientis, ab Alexandro victis. In octavo autem Aeneidos, non ita certum; quod ibi & alii populi in ea pictura confuſiſſimè narrantur. Verum quia in Georg. primum producit, non eſt dubium hic de alio quopiam populo loqui. Herodot. lib. 1. inter Perſarum gentes Daos ponit, genere maſculino, ſi codex non errat: & δάαι acuto accentu in priore ſyllaba, non circumflexo, δᾶαι, ut perperam quidam Ptolemaei codices habent, legendum, cum prior ſit brevis. Strab. lib. XI. *Daai*, Sparnos nominatos ait. Sed paulò pòſt, *Ex Dais*, inquit, *alii Sparni*, *alii Xanthii*, *alii Piſſuri appellantur*. Sed altero loco mendum eſſe oportet. GLAREAN. Hoc eſt, Barbaros ac Scythas, populos omnium maximè inhumanos, & ἀγρίους. πάθος à majore eſt. Caeterùm qui de ſyllabarum temporibus ſcribunt, locum hunc ita corrigendum cenſent, ut pro *Dacas*, *Dahas* legamus, propterea quod *Datorum* nomen alias *a*, longa ponatur, ut infrà lib. VIII.

- - - - - - Et ne qua vacarent
Arma vel Arctoum Dacis, Rhenique catervis
Imperii nudare latus &c.

Et apud Statium lib. 1.

Et conjurato dejectos vertice Dacos.

Item apud Martial. lib. VI. Epigram.

Grande jugum Dacus domita cervice recepit &c.

Dahae autem pro populo Scythico & apud Strabonem legitur lib XI. ubi inquit: Τὰς δ' οὖν ἐν ἀριστερᾷ εἰσπλέοντι τὸ Κάσπιον πέλαγος προσοικοῦντας νομάδας, Δάας οἱ νῦν προσαγορεύουσι. Et apud Virgilium Aeneid. VIII.

Indomitique Dahae, & pontem indignatus Araxes.

Quare & infrà libro ſeptimo verſum hunc:

Nec vetitos errare Dacas in moenia ducat:

eodem modo corrigunt, ut pro *Dacas*, *Dahas* reponant. Et apud Silium lib. XIII. verſum:

Curſu ſigna tulit, cui pervia Bactra, Dahaeque.

Ubi vulgo *Dacaeque* legitur. Quod quidem tametſi probabili ratione fiat, ego tamen certum non habeo, quod de hac lectione affirmem. Poterat enim & *Sacas*, pro *Dacas* legi, quod nomen etiam ipſum apud poëtas priore brevi ponitur. Ut apud Claudianum lib. 1. de laudibus Stiliconis:

- - - - - - - Hic crine decorus
Armenius, hic picta Saces, fucataque Medus,
Hic gemmata niger tentoria fixerat Indus.

Sunt autem & *Sacae* populus Scythicus, de quibus Strabo eodem lib. XI. οἱ δὲ μὲν δὴ πλείους, inquit, τῶν Σκυθῶν ἀπὸ τῆς Κασπίας θαλάττης ἀρξάμενοι, Δάαι προσαγορεύονται· τοὺς δὲ προσῴους τούτων μᾶλλον Μασσαγέτας, καὶ Σάκας ὀνομάζουσι. Et Herodotus libro ſeptimo: οἱ δὲ Πέρσαι, inquit, πάντας τοὺς Σκύθας καλέουσι Σάκας. Quare liberum erit, hanc vel illam lectionem ſequi. Nam quod quidam differentiam in genere faciunt, & *Dacus*, maſculinum, priorem longam habere, *Dacas* autem foemininum, eandem priorem corripere dicunt, ineptius videtur, quam ut de eo meminiſſe conveniat. Cur enim non potius poëtarum licentiae hoc daretur, qui & in aliis compluribus eaſdem ſaepe ſyllabas alibi corripiunt, alibi producunt. Sed haec haectenus. MICYLL. Addamus & hoc obiter, *Daas* apud Graecos citra

Digitized by Google

Securo me, Roma cadat. ceu morte parentem
Natorum orbatum, longum producere funus
Ad [a] tumulos [b] jubet ipſe dolor: juvat ignibus atris
Inſeruiſſe manus, conſtructoque aggere buſti
Ipſum atras tenuiſſe faces: non ante revellar,
Exanimem quàm te [c] complectar, [d] Roma, tuumque
Nomen, libertas, & inanem proſequar umbram.
Sic eat. inmites Romana piacula divi
Plena ferant: nullo [e] fraudemus ſanguine bellum.
O utinam coelique [f] Deis, [g] Erebique liberet,
Hoc caput in cunctas damnatum exponere poenas!
Devotum hoſtiles Decium [h] preſſere catervae:
Me geminae figant acies, me barbara telis
Rheni turba petat: cunctis ego [i] pervius [k] haſtis

Excipiam

VARIAE LECTIONES.

a *tumulum* vulgo. b *vocas* B. 1. *juvat* B. 1. V. tert. A. Ed. Brix. c *contempler* pro Var. Lect. V. ſec. *complector* meus. d *comà* A. e *fraudemur* V. 1. f *Diis* R. 1. V. 1. H. A. g *Herebique* V. pr. W. meus. h *ut preſſere* B. 1. V. ſec. i *praevius* B. 1. k *aſtis* V. 1. R. pr.

aſpirationem ſcribi, cum *a* quibuſdam Latinorum *h.* aſpiratio interponatur, ut non *Daae*, ſed *Dahae* ſcribant. HORTENS. *Daas*, poterat & *Sacas* pro *Dacas*, quod in nonnullis libris eſt, legi. Vide Micylli Annotationes. PULM. *Dacas.* Micyllus *Dabas* ſubſtituit & *Sacas*; quod *Dacus*, ſive *Dacas* priorem producat. Sed magna eſt in nominibus propriis poëtarum licentia. Strabo *Daas* Scythiae populos facit Libro XI. quorum & Virgilius meminit in fine VIII. atque ita fortaſſe legendum. BERSM. Scribe cum manuſcriptis *Daas*, ut ſaepe apud poëtas. Nam *Daci* vox primam producit. GROT. Delrio in Commentariis, ubi multa de his populis collegit, ad Senecam Thyeſt. v, 370. hic & Lib. VII, 429. *Dacas* etiam retinere malebat. Sed male. Nulli ſunt *Dacae*, ſed *Daci*, prima ſyllaba producta. *Daas* itaque cum Hortenſii & Pulmanni Editionibus ac Grotio: vel *Dabas* cum Jac. Bononienſi, T. 1. Theſ. Crit. p. 671. Glareano & Micyllo eſt ſcribendum; quomodo etiam hic in Bohur. & paſſim in optimis eſſe manuſcriptis, monent Pierius ad Virgilium, & Gronovius ad Senecam. neque aliter hoc loco in Variantibus Pulmanni lectionibus, & Voſſiano tertio ac quarto. Plerique Codd. *Dachas.* *Dacos* in Voſſ. pr. & *Dacas* in Voſſ. ſec. & Witt. atque Amſtel. reperi. Plura vide in notis doctiſſimi Drakenborchii ad Silium Italic. Lib. XIII, 764.

Cui pervia Bactra Dahaeque.

298 PRODUCERE] Quod populi turba proſequitur, proprie dixit *producere.* SCHOL.

299 AD TUMULOS] Sic reſcripſi ex Mſtis Pulm. omnibus; tribus Berſm. Oxon. pr. ac cunctis à me, excepto meo, conſultis, uti & Edd. priſcis, praeter Edit. Parmenſem, aliiſque. Quod & poëticum magis, & cum *natorum* convenit, & quater repetitum *um* ſemel ſaltem amovet. *Tumulum* eſt à Sulpitio, quem ſuo more Aldus, Colin. Steph. Gryphius, & dein reliqui ſunt ſecuti.

303 NOMEN] Quia ſolum nomen libertatis remanſit. SCHOL.

303 PROSEQUAR UMBRAM] *Perſequar* Mſc. tria. non male. BERSM. *Perſequar* quidem habent etiam omnes Pulmanni Codices, & novem ex noſtris cum Edd. Parm. Veneta, Brix. Mediol. & Hortenſii. ſed nihil eſt mutandum. *Proſequar* ſervant Voſſianus primus, Regius prim. Marp. Hulſtii & Oxon. pr. cum ceteris Editis. Ovidius Epiſt. Heroid. XI, 119.

Ipſa quoque infantes cum vulnere proſequar umbras.

ut recte N. Heinſius. ante *perſequar.* Ep. XVII, 145. *te ſi proſequar.* & paſſim *proſequi* abeuntem amicum dicimur. *Nomen, & inanem umbram* jungit, ut Plinius Lib. 1. Epiſt. 23. *Quid eſſe tribunatum putes? inanem umbram, & ſine honore nomen;* & appoſite idem L. VIII. Ep. 24. *Reliquam umbram, & reſiduum libertatis nomen eripere. Umbra libertatis*

Digitized by Google

Excipiam medius totius vulnera belli.
Hic redimat ſanguis populos: [a] hac [b] caede [c] luatur,
Quidquid Romani meruerunt [d] pendere [e] mores.
Ad juga cur [f] faciles populi, cur [g] ſaeva volentes
Regna pati pereunt? me ſolum invadite ferro,
Me fruſtra leges & inania jura [h] tuentem:
Hic dabit, hic [i] pacem jugulus, finemque [k] laborum
Gentibus Heſperiis: poſt me regnare volenti
Non opus eſt bello. [l] quin publica ſigna, ducemque
Pompejum ſequimur? nec, [m] ſi fortuna favebit,
Hunc quoque totius ſibi jus promittere mundi,
Non bene compertum eſt: ideo me milite vincat,
Ne ſibi ſe viciſſe putet. Sic [n] fatur; & acres
Irarum [o] movit ſtimulos, juvenisque [p] calorem

[a] Ex-

VARIAE LECTIONES.

a *ac* V. 1. b *clade* P. 1. M. H. V. tert. pro Var. L. c *lavetur* H. *juvatur* Ed. Ven. d *perdere* P. 2. B. 1. V. pr. R. pr. W. O. meus. V. ſec. pro Var. L. Ed. Rom. Ven. e *manes* M. f *pop. fac.* V. 1. g *laeva* B. 1. h *tenentem* B. 1. i *jug. pac.* B. 1. *jugulus* H. k *malorum* P. 4. B. 3. V. 2. H. Oxon. pr. aliique pro Var. Lect. vide ad L. v, 481. l *quin? pub.* B. 1. m *non* B. 1. n *fatus* V. ſec. o *monuit* B. 1. p *furorem* V. 1. in marg. *caltatis* infra L. III, 146. De *nomine*, vide ad Lib. I, 314. & Drakenb. ad Silium L. I, 293. Seneca dicit de Conſtantia Sapientis c. 2. *Neque enim Cato poſt libertatem vixit, nec libertas poſt Catonem.*

304 SIC EAT] Elegans formula, quam adhibuit noſter etiam Lib. v, 297.

Sic eat, o Superi: quando pietasque, fidesque
Deſtituunt.

&, ut videtur ad noſtri imitationem, ex Heinſiana correctione non uno loco Claudianus. Vide ad Lib. II. in Eutrop. 155.

Sic eat: in noſtro quando jam milite robur
Torpuit.

Seneca Epiſt. v. *Nec miror iſta ſic ire.*

305 PLENA] i. nemo deſit civilibus bellis. SCHOL.

306 LIBERET] *Liceret* plerique libri. nos retinuimus, quod in tribus Mſtis extabat. BERSM. *Liberet* exhibent quoque Pulmanni Codices, & ſex noſtri, ac Voſſ. tert. pro varia lectione, cum editione Veneta & Mediolan. A. 1508. Idoneo ſatis ſenſu; ut ſcilicet à Lucano inducatur Cato, ut vere Romanus civis, qui patriae majorem rationem, quam ſui habens, ſe ſollemni, & ſaepius uſitata devotionis formula pro patriae ſalute morti offerens, Deos ſuperos, inferosque precatur, ut ſua morte contentis libeat illis, ceteros ſervare. Quare cum Grotio *liberet* etiam retinui. Placet tamen magis alterum *liceret*, quod eſt in meis ſeptem antiquioribus libris, & editis praeter nominatos, quod ſciam, omnibus: uti & in Priſciano c. 737, 1004. Ut non ſolum loquatur, tamquam Romanus, ſed etiam ut Philoſophus Stoicus, qui exiſtimabat, id à voluntate Deorum non pendere, ſed lege aeterna, qua ſe quoque tenent Dii; ut alibi canit auctor. In hac ſententia etiam videtur Scholiaſtes fuiſſe; nam ad hoc verbum dicit. *Ideo vult hoc fieri, quia fata juſſerunt.* Voſſ. ſec. *quia accuſarunt fata.*

308 DECIUM] Decii duo fuerunt, quorum alter Latino bello ſe vovit, alter Saguntino. SCHOL.

310 PERVIUS] i. e. per quem omnium tela poſſint tranſire. IDEM.

314 AD JUGA] Ad ſervitutem more captivorum. IDEM.

317 PACEM] Sive ideo dicit, ut occidatur, ſive quia, poſtquam ſe apud Uticam occidit, vere pax effecta eſt. IDEM.

318 NON OPUS] Quippe quia reliqui ad juga ſunt faciles, & ſe ſervire patiuntur. IDEM.

323 NE SIBI] Ita legendum, non *nec.* Haec quoque inquit, juſta cauſa eſt, cur Pompejo militem, ut vel hinc intelligar, cauſam agi non ſuam, ſed publicam: & ſi eadem quae Caeſar cogitat; eundem me ipſi futurum, qui nunc ſum Caeſari.

R 2 GROT.

Digitized by Google

[a] Excitat in nimios belli civilis amores.
Interea, [b] Phoebo gelidas pellente tenebras,
Pulſatae [c] ſonuêre fores: quas ſancta relicto
[d] Hortenſî moerens [e] irrupit Marcia buſto;
Quondam virgo [f] toris melioris [g] juncta mariti:
Mox ubi connubii [h] pretium, mercesque ſoluta eſt,
Tertia jam ſuboles, alios fecunda penates
Impletura datur, geminas & ſanguine matris

[a] Permix-

Variae Lectiones.

a Hic verſus abeſt a meo Codice. b *gelid. Ph.* B. 1. c *inſonuere* V. tert. M. *tonuere* V. qu. a m. pr. d *Ortenſi* V. 1. H. e *inrumpit* R. 1. f *thoris* MSS. g *vincta* M. h *merces pretiumque* A.

GROT. Ed. pr. Rectam eſſe hanc emendationem, docent MS. P. & T. IDEM. Ed. ſec. Berſmanni duo, & omnes mei, excepto Voſſ. ſec., item editi ante Sulpitium *ne*, ut bene reſtituit, atque hanc cauſſalem particulam explicuit Grotius cum aliis, & maxime Omnibono dicente. *Ob hanc cauſſam victor ſit, ut exiſtimet, me milite non ſibi, ſed reipublicae viciſſe.* Idem vero Omnibonus cum aliis errat, quando putat in praecedentibus duas negationes, *nec non* more Graeco magis negare, ut ſcio fieri nonnumquam. Conſule Scaliger. ad Propert. L. iv. El. 4, 66. & Paſſerat. ac Broukhuſ. ad L. ii, 15, 5.

Nulla neque ante tuas orietur rixa tabernas.

Sed id huc trahi non opus eſt. *Nec non* eſt maxime, immo optime compertum eſt. Recte Scholiaſtes, *ſcio, & bene compertum habeo, Pompejum, quem ſequor, ſi fortuna faveat, & vicerit, totius ſibi jus mundi promittere: ſed ideo me milite vincat, ne ſ. ſ. v. putet, ſed ſcilicet mihi, & per me reipublicae.* De locutione *ſibi vincere* vide Vorſtium ad Juſtinum Lib. ii. c. 8. *Sed Piſiſtratus quaſi ſibi non patriae viciſſet.* Claudian. Lib. ii. in Rufin. 249.

- - - - - - - non eſt victoria tanti,
Ut videar viciſſe mihi.

Plinius Lib. vi. Epiſt. 10.

Hic ſitus eſt Rufus, pulſo qui vindice quondam,
Imperium aſſeruit non ſibi, ſed patriae.

noſter ipſe Lib. iv, 793.

Africa nos potius vincat ſibi.

328 Martia] Haec Martii Philippi filia, Catoni nupſerat, ſed poſt tres liberos ab ea ſuſceptos, conceſſa eſt Q. Hortenſio Oratori, qui in cauſis orandis ſecundum poſt Ciceronem locum obtinuit. De ea ſic in Faſtis Ovid.

- - - - - Clari monumenta Philippi
Aſpicis, unde trahit Martia caſta genus:
Martia ſacrifico deductum nomen ab Anco,
In qua par facies nobilitate fuit.

SULPIT. Falſus hoc loco Sulpitius videtur, qui Martiam Catonis, & eam, de qua Ovidius in Faſtis meminit, eandem facit. Ea enim, de qua Ovidius mentionem facit, Fabii cujuſdam uxor fuit, unius ex familiaribus Auguſti. In cujus nuptiis Ovidius Hymenaeum ſe ceciniſſe ait: uxorem autem ſuam unà cum illa educatam, & inter illius comites fuiſſe, Lib. i. de Ponto, Elegia tertia. Atqui natus fuit Ovid. Coſſ. Hircio, & Panſa, aliquot annis poſt bellum civile Pompejanum, quo tempore jam gravior aetate Catonis Martia fuit, ut quae jam tunc aetate provectior fuerit, quando interim ab eo ducta fuit. Quare ad ea tempora, quibus Ovid. illa ſive de Faſtis, ſive ex Ponto ſcripſit, Martia haec Catonis vivere non potuit. Illa autem altera etiam marito ſuperſtes vixit, extremis temporibus Auguſti, quando & Ovidius jam exulabat, defuncto. Id quod ex primo Taciti manifeſtè colligitur. Verùm errorem hunc peperiſſe videtur, quòd hujus quoque Martiae pater à Plutarcho & caeteris, Philippus nominatur, perinde ut alter ille Auguſti vitricus, unde genus ſuum Ovidiana illa traxit. Reliquam hiſtoriam apud Plutarchum vide in Catone. MICYLL. Ceterum male in plurimis manuſcriptis, & Editionibus vulgari errore eſt *Martia*, pro *Marcia*. Vide, quae de hujus vocis Orthographia congeſſit Cl. Drakenborch. ad Silium Lib. vi, 403.

331 Suboles] Sic reſcripſi ex tribus veterrimis Voſſianis & uno Pulm.: pro *ſoboles*. & in ceteris noſtri locis paſſim illic id monentibus optimis libris, quod ſemel monuiſſe ſufficiat. Vide J. G. Voſſium in Etymologico, alioſque.

332 Ex

[a] Permixtura domos. ſed poſtquam condidit urna
Supremos cineres, miſerando concita vultu,
Effuſas laniata comas, [b] contuſaque pectus
Verberibus crebris, [c] cinereſque ingeſta [d] ſepulcri,
Non aliter placitura viro, ſic moeſta profatur.
Dum ſanguis inerat, dum vis materna, peregi
Juſſa Cato, & geminos excepi [e] foeta maritos.
Viſceribus laſſis, partuque exhauſta, revertor

Jam

VARIAE LECTIONES.

a *praemixtura* Ed. Rom. b *concuſſaque* vulgo. c *cineremque* H. d *ſepulcro* M. e *feta* MSS. & Edd. qdd.

332 Et sanguine] Alii *e ſanguine*. Item *ex ſanguine*, cognatione materni ſanguinis junctura utramque familiam. BERSM. *E ſanguine* ab Aldo eſt profectum, quod recepit etiam Grotius, & ſequentes editores. antea ſcribebatur *ex*, niſi quod in Editione Romana, & Parm. fit *&*; quomodo eſt in tribus antiquiſſimis Voſſianis, Regio primo, Witt. & meo. *ex* habent Voſſ. duo, *de* Marp.

334 Supremos] i. e. ſecundi mariti, & ſuſceptorum ab eo liberorum. SCHOL.

335 Concussaque] MSS. rectius *contuſaque*. GROT. Recepi hanc lectionem, non modo cunctis Pulmanni, & tribus Berſm. Codicibus comprobatam; ſed & decem, vel undecim meis, & Editionibus ante Sulpitium, qui saepiſſime ex uno aut altero codice vulgatam lectionem mutavit, eumque Aldus, & ceteri temere ſunt ſecuti. Hic tamen audientem non habuit Stephanum, qui recte *contuſa* cum antiquioribus edidit, vſ. 38.

- - - - *contundite pectora matres.*

L. II, 105,

- - - - *planctu contuſa peribit.*

ubi eodem modo variatur. Monuit jam id quoque N. Heinſius ad Claudian. B. Gild. 196. *Et contuſa genas.* qui illic videndus. *contunſa* Voſſ. quint. à manu prima. *tunſae pectora palmis.* Virgil. Aen. I, 481.

337 Sic moesta] Sive ipſa moeſta, ſive haec moeſta in genere neutro numeri pluralis. SCHOL.

338 Dum sanguis inerat] Producit ſyllabam poſteriorem vocis, *ſanguis*. Ut & alibi,

- - - - *ſanguis ibi fluxit Achaeus.*

& Valerius Flaccus:

- - - - *juſſa ſanguis exuberet ulna.*

GROT. Adde L. X, 128.

Diſcolor hos ſanguis, alios diſtinxerat aetas,

Nec noſter, & Valerius Flaccus ſoli, ſed etiam Maro, Ovidius, Tibullus, Seneca, aliique ita hanc ſyllabam uſurparunt. Exempla vide ſis in notis virorum doctorum ad Valer. Flacc. L. III, 234. & Tibull. I, 7, 72.

Quidquid agat, ſanguis eſt tamen ille meus.

item ad Silium Ital. L. X, 23.

Et color, & ſanguis, & tela minora periclo.

Sic *pulvis* Virgil. I. Aen. 478. ut obſervat quoque Hortenſius. Sequentia *vis materna* imitatus eſſe videtur Valerius Lib. II, 325.

Dum vires utero, maternaque ſufficit aetas.

i. e. aetas idonea concipiendo & pariendo. Vitioſe autem haec verba exhibentur, *dum vix materna peregi*, apud Lutatium ad Stat. Theb. II, 326.

339 Jussa] Scilicet tua. Marcia uxor Catonis fuit. De hac poſtquam tres filios accepit Cato, tamquam conjugio ſatisfeciſſet liberis acceptis, Hortenſio eam junxit, & ipſi liberos (*filios* Voſſ. pr.) procreavit; quibus omnibus mortuis, & ipſo Hortenſio, rediit, ut reciperetur à Catone. SCHOL. Vir ſummus J. F. Gronovius emendat *juſta*, i. e. legitima munera conjugialia, & officium matris familias, concipere, & parere; quam conjecturam ab ipſo in Obſervationum Lib. I. c. 13. propoſitam, multis argumentis, quia ei non credebatur, confirmare conatus eſt in Obſerv. L. IV. c. 6. Verum quidem eſt, *juſſa* hic non poſſe dici de primo matrimonio Catonis cum Marcia: Femina enim, cum nubit viro, ab ambiente juberi & juſſa peragere, non dici poteſt. Multo abſurdius foret *juſſa peragere* hic exponere pro maritos excipere, parere, & liberorum quaerendorum officio deſungi. Haec eſſet indecora, praeſertim tam caſtae & gravi matronae, locutio. Sed ad id, quod rogat Vir Celeberrimus; quis audiverit, ſi aut maritus uxori nuncium remiſit, aut uxor à marito divortit, eam viro in mulierem eſſe poteſtatem, ut jubere poſ-

ſit,

Jam nulli [a] tradenda viro. [b] da foedera priſci
Inlibata tori: da tantum nomen inane
Connubii: liceat tumulo ſcripſiſſe, Catonis
Marcia: nec [c] dubium longo quaeratur in aevo,
Mutârim [d] primas expulſa, an tradita, taedas.
Non me laetorum [e] comitem, rebuſque ſecundis
Accipis: in curas venio, partemque [f] laborum.
Da mihi caſtra ſequi: cur tuta [g] in pace [h] relinquar,
Et ſit civili [i] propior Cornelia bello?
Hae [k] flexêre virum voces, & tempora quamquam

Sint

Variae Lectiones.

a *reddenda* meus. b *da* deeſt in V. 1. c *longo dub.* B. 1. d *ted. primas* B. 1. e vulgo *ſociam.* f *laboris* B. 1. H. g *in* deeſt Ed. Rom. *in parte* V. 1. & Parm. h *relinquor* P. 1. R. pr. Oxon. pr. Voſſ. ſec. tert. & pr. ſed ead. m. ſupraſ. *ar.* Ed. Ven. Sulp. Mic. i *proprior* V. 1. H. k *v. fl. vir.* H.

ſit, cui ſecundis ominibus nubat? reſpondeo, non hoc poſſe dici in vulgaribus divortiis; ſed ſingularem hunc eſſe caſum, in quo re vera Marciam Hortenſio, ipſam ſibi ſubolis gratia à Catone petenti, tradidit, conſentiente Marciae patre Philippo, Cato, & ejus voluntati Marcia paruit. Quare jure merito Marcia Catonis auctoritatem apud ſe ſanctam *juſſa* vocavit; eſtque captatio benevolentiae à perſona ſua, ut bene adnotat Sulpitius. Clare id nos docet Plutarchus in hujus minoris Catonis vita p. 771. Ed. Par. Pro Gronovii conjectura ſolus ſtat Cod. Marpurgenſis, qui habet *juſta.* Recte itaque Scholiaſtes ſervat & exponit *juſſa.*

340 Visceribus lassis] *Lapſis* Pulm. unus & meus. *laxis* unus item Pulm. Marpurg. Amſtel. & pro varia lect. Voſſ. tert. Utrumque male. *laſſa viſcera* ſunt effoeta, & conceptui non ſufficientia. Plinius Lib. vi. Epiſt. 21. *Quaſi laſſa, & effoeta natura, ut nihil jam laudabile pariat.* Claudian. de Raptu Proſ. 1, 124.

Feſſaque poſt primos haeſerunt viſcera partus.

feſſa ſenectus ſupr. vſ. 129. & ſaepe. Creberrime has voces commutari, vidimus ad finem Lib. 1. adde infr. vſ. 618. *Reverſi* poſitum, ut in eadem re *[illegible]* apud Joſephum Antiq. Jud. p. 242. Ed. Lugd. Bat.

242 Nomen inane] i. e. ſine concubitu. SCHOLIAST.

344 Nec dubium] Senſus hic eſt, ſi me non receperis, ſemper dubium apud omnes erit, utrum à te repudiata Hortenſio nupſerim, an à te tradita. SCHOL. Rectius autem in duobus MSS. Berſmanni, & Voſſ. pr. ſec. ac quinto eſt *ne.*

346 Laetorum sociam] Eleganter Tibullus Lib. iii. El. 3, 7.

Sed tecum ut longae ſociarem gaudia vitae.

ubi vide Broukhuſ. Male autem ſit Sulpitio, qui hic rurſus aliam ſubſtituit vocem, quam à Lucani manu profecta eſt. *Comitem* enim ſcripſit auctor, ut probant quatuor Pulmanni, tres Berſmanni, & octo mei Codices, cum Editionibus primis, & Aldo. Hanc veram eſſe lectionem, patet quoque ex aperta Valerii Flacci imitatione L. 1, 763.

Me quoque, ait, caſus comitem, quicumque propinquat,
Accipies.

ubi viciſſim genitivum *caſus* cum doctiſſimis viris non eſſe mutandum, liquido apparet ex noſtro. *Comites ruinae* infra L. iii, 290. *fatorum comites* Virgil. ii. Aen. 294. *Doloris comes* Seneca de Ira. iii, 39. *Comes mortis* Plin. L. vi. Ep. 24. *comites poenaeque, neciſque* Silius vi, 500. & paſſim. utrumque junxit Statius L. ii. Silv. 1, 29.

Diri comitem ſociumque laboris.

Sed tamen *ſociam* non damno, ſi eſſet in plurimis ſcriptis; nam adhibuit ipſe noſter, & quidem cum tertio caſu, L. vii, 716.

- - - - *ſocios ſe cladibus optant.*

351 Sint aliena] Ita edidi pro *ſunt*, ſecutus auctoritatem Codicum quatuor Berſm. & meorum undecim, aliorumque, ac veterum editionum: Immo primus *ſunt* male repoſuit Stephanus. *Quamquam* tam cum ſubjunctivo conſtruitur, quam indicativo. Conſule Celeb. Burmann. ad Quinctiliani Inſtit. Prooem. p. 6. & ad Valer. Flacc. L. iv, 520. uti & Theſaur. Fabri. Deinde pro *toris* in meis

Digitized by Google

[a] Sint aliena toris, jam fato in bella vocante;
Foedera ſola tamen, vanaque [b] carentia pompa
Jura placent, ſacriſque deos admittere teſtes.
Feſta coronato non pendent limine ſerta;
Infulaque in geminos diſcurrit candida poſtes,
Legitimaeque faces, gradibusque [c] adclinis eburnis
Stat torus, & picto veſtes diſcriminat auro:
[d] Turritaque [e] premens frontem matrona corona,
[f] Tranſlata vitat contingere [g] limina planta.
[h] Non timidum nuptae leviter tectura pudorem,

Lutea

VARIAE LECTIONES.

a *ſtant* Hamb. vulgo *ſunt*. b *errantia* Ed. Br. Med. c vulgo *acclivis*. d *turritamque* V. ſec. e *gerens* R. pr. f *Tralata vetuit* vulgo. g *lumina* H. h *nam* V. 1.

meis membranis legitur *tori*. non male. Frequens eſt poëtis aliiſque *alienus* etiam conſtruere cum genitivo. Vide J. G. Voſſium de Conſtructione c. XI. & N. Heinſium ad Ovid. Faſt. I, 396.

Et quicumque joci non alienus erat.

352 FOEDERA] Quibus matrimonium redderetur. Hinc varius nuptiarum apparatus deſcribitur. SCHOL.

353 DEOS] Pleraque haec de ritu nuptiali ex Plutarcho ſumpta ſunt, cujus problemata videas licet. Caeterum quos hîc Sulpitius vocat Jovem & Junonem adultos, eos Graecè Plutarchus τελείους appellat, πέντε inquiens, δεῖσθαι θεῶν τοὺς γαμοῦντας οἴονται, Διὸς τελείου, καὶ Ἥρας τελείας, καὶ Ἀφροδίτης, καὶ Πειθοῦς, ἐπὶ πᾶσι δὲ Ἀρτέμιδος, ἣν ταῖς λοχείαις καὶ ταῖς ὠδῖσιν αἱ γυναῖκες ἐπικαλοῦνται. Vocant autem Graeci τελείους deos, eadem ferè ſignificatione, qua γαμηλίους & ζυγίους, hoc eſt, nuptiales, & conjugiales. Nam & ipſas nuptias γάμον τέλειον vocant, διὰ τὸ τελειότητα βίου κατασκευάζειν, ut inquit interpres Pindari in decimam Oden Nemeorum. MICYLL. De toto nuptiarum apparatu vide hic interpretes, & auctores, qui de re nuptiali veterum ſcripſerunt. Ego, ut notiſſima, omitto.

355 INFULA] Eſt corda, à qua antiae pendere ſolent. SCHOL.

356 LEGITIMAE] i. matrimonio propriae. ut ait Varro. *Venienti novae nuptae funal praeluceat.* Apud antiquos enim nubentes faces praeibant; quia nuptiae maxime in nocte celebrabantur. unde Virgilius.

Mopſe, novas incide faces, tibi ducitur uxor.

IDEM.

356 GRADIBUSQUE] Apud antiquos enim coram toris adſcenſus ponebantur. Quod autem *eburnis* dicit, ad potentiam Catonis retulit. SCHOL.

356 ACCLIVIS] Ita omnes, quantum ſcio, exhibuerunt editores; ſed quatuor Pulm. Codices, & ſeptem mei vetuſtiores, ut & Oxon. pr. ſcribunt *adclinis*. Voſſ. quint. *acclivus*. Rectum eſt, quod ideo recepi in textum, *adclinis*, i. e. fultus, nixus. quod vidit jam olim Pius. Saepius haec vox in alteram per librarios eſt commutata. Conſule doctorum virorum adnotationes ad Silium Lib. V, 470. & Valerium Flacc. L. II, 92. *Adclinem ſcopulo inveniunt.* Corrigendus in eodem adjectivo eſt Joſ. Iſcanius L. VI. de Bello Troj. 162.

- - - armatoque adclinia tela cubili
Corripiunt.

illic quoque legas vulgo *acclivia*. Adde, quae collegit C. Barthius ad Claudian. Conſul. Prob. & Olyb. 115. & IV. Conſ. Honor. 159.

359 VETUIT] Nuptam. Legitur etiam *Vitat*, nam exemplo quodam ſponſam vitare docebat. SULPIT. Mſc. tria *Tranſlata vitat*. non male. Quartum *Tranſlataque vitat*. BERSM. *Metuit*. Pro *metuit* habent *vitat* MS. Puteanor. & Thuan. & R. antiquior. quam lectionem in textum recipiendam cenſeo. Et *matrona* accipiendum, non de pronuba, ſed de ipſa nova nupta. GROT. Ed. ſec. Citat Servius ad Aen. II, 468. *Tranſlataque vitat*. At manuſcripti tres P. T. & regiorum antiquior, *Tralata vitat*. Quam lectionem in textum recipiendam cenſeo, ut matrona intelligatur, non pronuba, ſed nova nupta. Veſtae conſecratum eſt: unde nubentes puellae limen non tangunt. Servius ad Aen. II. IDEM. Ed. tert. Vulgata lectio *vetuit* rurſus manavit à Sulpitio; antea vulgo

vitioſe

[a] Lutea demiſſos velarunt [b] flammea vultus:
[c] Balteus haud fluxos [d] gemmis [e] adſtrinxit amictus;
Colla monile decens; humeriſque haerentia primis
Suppara [f] nudatos [g] cingunt anguſta lacertos.
Sicut erat, moeſti [h] ſervans lugubria cultus,
Quoque modo [i] natos, [k] hoc eſt amplexa maritum.
Obſita funerea [l] celatur purpura lana.
Non ſoliti luſêre ſales; nec more Sabino
Excepit triſtis [m] convicia feſta maritus.
Pignora nulla domus, nulli coiëre propinqui.

Jungun-

VARIAE LECTIONES.

a *lintea* V. 2. a m. pr. b *flamea* V. 4. A. c deeſt hic verſus in A. d *geminos* meus. *geminis* Edd. Ven. Brix. e *adſtringit* V. tert. R. pr. H. f *nudatis lacertis* V. 1. a m. pr. g *cinguntque* Ed. Rom. h *ſervat* V. 3. Oxon. pr. *ſerv. moeſti* meus. i *natas* V. tert. k *Sic* B. 1. meus. *haec* Ed. Ven. l *velatur* P. 4. A. H. m *convivia* M.

vitioſe legebatur *Tranſlataque vetat*, ut etiam eſt in Wittiano, Hulſt. Marp. Amſt. & meis membranis; vel, quod pejus eſt, *Tranſlataque vitat*. ſic enim Ed. Veneta, & Voſſian. quintus. aut *Tranſlata vetat*, ut habet Ed. Romana. Sed veram Lucani manum, quam auctori reſtitui, viri docti animadverterunt, quae eſt *Tralata*, vel potius *Tranſlata* (ſic enim Mſſi. v. ad vſ. 137.) *vitat*, ut clare exhibent quoque quatuor Pulmanni libri, & quinque Voſſiani cum regio utroque & Oxon. pr. Neque aliter ex ſuo antiquiſſimo Codice jam correxerat Barthius Lib. xi. Adverſ. c. 10.; & citaverat J. Brodaeus Lib. iii. Miſcell. c. 27. ubi agit de more novae nuptae domo limen tranſiliendo egredientis: De quo vide etiam Scottum Obſerv. L. ii. c. 36. Antiqui interpretes decepti ſunt vocibus *matrona premetis*. quae de pronuba acceperunt, cum ipſius ſponſae ornamentum, & actionem intelligat Lucanus, ut bene obſervat Grotius. Rurſus vulgari lectione *vetuit* decipi ſe paſſus eſt, inconſultis ſcilicet membranis, illuſtriſſimus J. Rutgerſius Lib. i. Var. Lect. c. 12. qui *metuit* reponendum eſſe exiſtimabat. Quid autem velit Carrio *Tranſlatae vitat e. l. plantae*, citans ad Valer. Flacc. L. vii, 4. neſcio. Rationem autem, cur nova nupta in egreſſu ſuae, & ingreſſu ſponſi domus, vitabat tangere limen, dat recte Scholiaſtes his verbis. *Apud antiquos vetitum erat, ne nuptura limen domus tangeret, ſcilicet ne à ſacrilegio inchoaret; ſi depoſitura virginitatem rem caſtiſſimo numini i. e. Veſtae conſecratam tangeret. Ideo poeta de iſta loquens dixit*, non vitabat contingere lumina planta. Pro *contingere limina* in marg. Marpurgenſ. MS. legitur *limen contingere*. non male, immo melius; ut judicabunt omnes, qui aures habent poëticas.

361 LUTEA] Crocea. *Flammea*. Genus veſtis eſt, quod *flammeum* dicitur. SCHOL.

362 HAUD] In quatuor Pulm. & octo noſtris vetuſtioribus eſt *aut*. ut more Lucani, de quo latius ſtatim dicemus, & in hoc ipſo loco ſatis patet, *non* ſubintelligatur. Certe conſenſus ille Mſſtorum optimae notae non eſt de nihilo. Eodem modo Ill. Heinſius ex Priſciano *aut* pro vulgato ante *haud* dedit in Virgil. L. iii. Aen. 42.

- - - - - - - - non me tibi Troja
Externum tulit: aut cruor hic de ſtipite manat.

364 SUPPARA] *Supparus*, ut ait Feſtus, *eſt veſtimentum puellare lineum, quod ſubucula*, id eſt, *camiſia dicitur*. Afranius dixit: *Puella non ſum, ſupparo ſi induta ſum*. Nonius tradit, *ſupparum eſſe linteum feminale, uſque ad talos pendens, dictum, quod ſubtus appareat*. Poëta tamen per *ſuppara* indicat maniculas, quae à ſummo humero ad imum brachium anguſtè producuntur. SULPIT. Varro autem de ling. Lat. *Capitium*, inquit, *ab eo quòd capit pectus, id eſt, ut antiqui dicebant, induit comprehendit: alterum, quod ſubtus, à quo Subucula: alterum, quod ſuprà, à quo Supparus*. MICYLL. De hoc loco agunt A. Manutius Quaeſ. per Epiſtol. iii, 2. & Octav. Ferrarius de re Veſtiaria c. 20. qui nequaquam mentem Lucani percepit, putans, Lucanum dicere, Marciam ſupparo fuiſſe indutam: adeoque fruſtra ex hoc loco probare conatur, ſupparum etiam fuiſſe veſtimentum matronarum. Contrarium vult Lucanus, negatque, Marciam fuiſſe ſupparo indutam, ut ſolent alias novae nuptae. Ut clare

patet

Junguntur taciti, contentique auſpice Bruto.
Ille nec [a] horrificam ſancto dimovit ab ore
Caeſariem, [b] duroque [c] admiſit [d] gaudia vultu:
Ut primum tolli feralia viderat arma,
Intonſos rigidam in frontem deſcendere canos
Paſſus erat, moeſtamque genis increſcere barbam.
Uni quippe vacat ſtudiiſque odiiſque carenti,
Humanum lugere genus; nec foedera priſci
Sunt [e] tentata tori: juſtô [f] quoque robur amori
[g] Reſtitit. hi mores, haec duri inmota Catonis

Secta

VARIAE LECTIONES.

a *oriſicam* V. 1. b *direque* pro var. lect. V. ſec. c *admovit* V. ſec. d *brachia* Edd. Brix. Med. e *temptata* MSS. & Edd. qdd. f *que &* Ed. Rom. g *obſtitit* B. 1. V. pr. ſed eadem manu corr. *reſt.*

patet ex praecedentibus, & v, 368. *obſita funerea &c.* rurſus repetenda eſt negativa particula *non*. Afranii autem locum ex Nonio citant hic quoque Scholia Voſſiani ſecundi. ſed in iis pro *ſupparo ſi* eſt *niſi ſuppare*.

365 SICUT ERAT] Sic reſcripſi ex omnibus Berſmanni, meiſque Codicibus, & Editis veteribus. Male vulgo *ſic*, *ut erat* exhibebatur. Elegans & obvia eſt locutio, *ſicut erat*, *ut erat*, poëtis, & inprimis Ovidio familiaris. Quare exempla non addam. Vide Gevart. ad Statium Silv. L. II. c. 7. & N. Heinſium ad Ovidii Metam. x, 7. ὡς & ὥσπερ εἶχε Graeci quoque tam ſoluto, quam pedibus ligato ſermone ſcribentes, ſicuti ſolent Herodot. 1, 24, 114. Sophocl. Antig. 1121, 1250. & paſſim. Dein pro *cultus*. unus Pulm. Voſſ. prim. & quart. à manu pr. uterque Regius cum meo, & Edd. Ven. Brix. Mediol. *vultus*. Male. forſan per appoſitionem ſcripſit Lucanus *moeſtos ſervans*, *lugubria*, *cultus*. ſed nihil temere mutari velim.

367 OBSITA] Mortuo Bruto majore, omnes mulieres eum luxerunt. Itum eſt in conſilium de veſte mutanda, & placuit, ut latitudo clavi purpurei, qui eſt in muliebribus tunicis, in anguſtiis (*Anguſtos* Voſſ. pr.) ſuta intrinſecus ſtringeretur. SCHOL.

368 SOLITI] Solitos ſales dixit jocos de nuptiis, qui *Feſcennini* dicuntur. Inventi primo ex oppido Sabinorum Feſcennino. Ideo addidit. *Nec more Sabino*. IDEM.

371 AUSPICE] Qui nuptiis intereſt, divinationem quaerens, *auſpex* dicitur. ut Cicero. *Nubit genero nullis auſpicibus*. IDEM. Citat hunc locum de *auſpice* Servius ad Aen. 1, 350. IV. 45. Nota ſunt omnia de auſpicibus, ad nuptias adhibitis. Vide praeter alia ad Valer. Max. L. II. c. 1. hic etiam à viris doctis citatum. & Lindenbrog. ad Terent. Phorm. IV, 4.

372 ILLE] Quia dixit de Marciae habitu, loquetur modo de Catonis. SCHOL.

372 ILLE NEC HORRIFICAM SANCTO DIMOVIT AB ORE CAESARIEM] Plutarch. de eodem Catone: ἀπ' ἐκείνης δὲ λέγεται ἡμέρας, μήτε κεφαλὴν ἔτι κείρασθαι, μήτε γένεια, μήτε στέφανον ἐπιθέσθαι, πένθους δὲ καὶ κατηφείας καὶ βαρύτητος, ἐπὶ ταῖς συμφοραῖς τῆς πατρίδος, ἓν σχῆμα νικώνται ὁμοίως καὶ νικωμένων, ἄχρι τελευτῆς διαφυλάξαι. GROT. Ed. tert. Pro *horrificam* in uno Berſm. eſt *horriferam*. ut apud Virgilium Lib. VIII. Aen. 435. *Aegidaque horriferam*, prae Gorgonos capillis ſcilicet. *Horrida caeſaries* Ovidius Metam. x, 139. *Horrere capilli* dicuntur Tibullo II, 3, 23.

373 DUROQUE] *Nulloque* Mſc. pro *non*. BERSM. *Nulloque* ex Mſto reponere conatur Modius Novant. Lect. Ep. 80. ſed male. Ceteri omnes *duroque* retinent. ἀπὸ κοινοῦ enim repetenda eſt hic quoque negativa particula *non*, ut jam aliquoties in Lucano vidimus. V. in hoc libro verſum 40, 235, 355, 364 &c. L. v, 542. VII, 549. VIII, 740; & quae dixi ad L. 1, 163. Adde Indicem. Sic etiam alii: Seneca Thyeſte 774.

Non rectus exit, ſeque in excelſum levans
Ipſos penates nube deformi obſidet.

Valer. Flacc. L. II, 80.

- - - nec te Furiis, & crimine matrum
Terra fugat, meritique piget meminiſſe prioris.

Durus vultus eſt ſeverus, rigidus. Ovidius Ep. Heroid. XVI, 10.

Nec vultu cetera dure Perlege. XVII, 16.
Nec ſedeo duris torva ſuperciliis.

377

Secta fuit, ſervare modum, finemque tenere,
Naturamque ſequi, patriaeque inpendere [a] vitam;
Nec ſibi, ſed toti genitum ſe credere mundo.
[b] Huic epulae, viciſſe famem: [c] magnique penates,
Submoviſſe hiemem tecto: [d] pretioſaque veſtis,
Hirtam membra ſuper, Romani more Quiritis,
[e] Induxiſſe togam: Venerisque [f] huic maximus uſus,
Progenies; Urbi pater eſt, [g] Urbique maritus:
Juſtitiae cultor, [h] rigidi ſervator honeſti:
In commune bonus: nulloſque Catonis in actus
[i] Subrepſit, partemque tulit ſibi nata voluptas.

Interea

VARIAE LECTIONES.

a *cauſam* Mſc. male. Berſm. *curam* V. 1. M. V. ſec. in marg. Oxon. pr. b *nunc* H. c *magnoque* B. 1. d *ſpecioſaque* M. e *induiſſe* M. f *eſt illi* P. 1. *hic* V. 4. R. 2. W. g *patriaeque* W. A. V. qu. pro var. lect. h *rigidus* V. pr. i *ſurrexit* A.

377 UNI QUIPPE VACAT] Aliis, quos partium ſtudia occuparunt, non vacat cogitare de communi malo humani generis, & hoc ſerio deplorare. GROT.

377 STUDIISQUE ODIISQUE] Gratior meo judicio ſonus foret, ſi prius *que* abſit *ſtudiis odiisque.* abeſt etiam ab omnibus Pulm. Berſm. & meis octo Mſtis, plurimiſque Editionibus. Si enim Romanam excipias, primus Colinaeus exhibuit *ſtudiiſque.*

378 FOEDERA TORI] i. concubitus. SCHOL.

381 FINEMQUE TENERE] Sulpitius, aliique exponunt per intelligere, proſpicere, & praemeditari exitus rerum. ut etiam Scholiaſtes *rerum omnium exitus, & terminos cogitare.* Hortenſius putat, forſan ſumendum de finibus bonorum, & malorum, de quibus Philoſophorum ſecta digladiabatur. Malim ego ſimpliciter interpretari, intra juſtos decori terminos manere, ſcire quouſque modice ſe deberet gerere. *Modus* & *finis* non raro ſic conjunguntur, ut in notiſſimo illo verſu.

Eſt modus in rebus, ſunt certi denique fines.

Ovidius Ep. Her. IV, 76. *Fine coli modico.*

382 NATURAM] i. e. ut mortem, quia natus fuerat, non timeret. SCHOL. Rectius Hortenſius illo Horatii verſu haec exponit:

Vivere naturae ſi convenienter oportet.

383 NEC SIBI &c.] Ut Cicero. *Si tibi ſoli natus eſſes, viveres tibi.* SCHOL.

383 TOTI] In Cod. Wittiano, & antiquiſſimis Leidenſis Bibliothecae ſchedis, in quibus tantum hi duodecim verſus de Catonis moribus reperiuntur inter alia opuſcula, recenſita in Catalogo inter Voſſian. p. 379. N. 33. ſcribitur *toto.* ita & L. III, 393. in uno Voſſ. *toto.* Scilicet ſolet adjectivis *alius, ſolus, totus &c.* evenire aliquando, ut analogice declinentur. de qua re vide omnino, quos laudat auctores, J. G. Voſſius de Analog. L. II. c. 3. L. IV. c. 6.

386 ROMANI MORE QUIRITIS] Gryphius, & nuper recentiſſimus editor Maittaire, Gryphii editionem coeco paſſu ſemper ſequens contra omnium Mſtorum fidem, ſoli ediderunt *Romano more Quiritis.* Credo, quod putaret Gryphius, *Romanum*, & *Quiritem* unum idemque eſſe hoc loco. Quod neutiquam eſt verum. Nec tamen exponendum eſt cum vulgaribus interpretibus *more veterum Sabinorum, qui facti ſunt cives Romani.* tunc melior foret opinio, quod Lucanus addiderit *Quiritis* ad differentiam *Sabinorum Quiritium.* ſed non opus eſt. Vox *Quiris* ſaepe notat plebejum, vilem Romanum, quemlibet è populo Romano, ut recte explicuit Ferrarius de Re Veſtiar. L. I. c. 6. part. I. Ovidius L. I. Amor. L. 7, 29. *minimum de plebe Quiritem.* Juvenalis Sat. VIII, 47. *Ima de plebe Quiritem.* Hinc per metaphoram apium *regem*, & *Quirites* diſtinguit eleganter Virgilius L. IV. Georg. 201.

387 VENERISQUE HUIC] *Veneris huic* Mſc. bene. BERSM. *Que* abeſt quoque à Voſſiano quarto, & meo.

388 PROGENIES] Ut Venere uſus fuerit, ſola cupidine liberorum. SCHOL.

388 URBI PATER EST, URBIQUE MARITUS] Citat Servius ad XI. Aeneid. illud, *generumque adſciverat Urbi*, id eſt, propter urbem. GROT. Ed.

tert.

Interea trepido [a] diſcedens agmine Magnus,
Moenia Dardanii tenuit Campana coloni.
Haec placuit belli ſedes, [b] hinc ſumma moventis
Hoſtis in occurſum ſparſas extendere partes,
Umbroſis mediam [c] qua collibus Apenninus
[d] Erigit Italiam, nullo qua vertice [e] tellus
Altius intumuit, propiuſque acceſſit Olympo.
Mons inter geminas medius ſe porrigit undas
Inferni Superique maris: colleſque [f] coërcent
[g] Hinc Tyrrhena vado frangentes aequora Piſae,
Illinc Dalmaticis obnoxia fluctibus Ancon.

Fontibus

Variae Lectiones.

a *deſcendens* V. ſec. Oxon. pr. b *heic* P. 1. *hic* V. pr. R. 2. *huic* A. Ed. Ven. Br. c *quam* Edd. Ven. Br. *Apaeninus Appenninus* MSS. & Edd. qdd. d *porigit* M. e *terrae* R. pr. a m. pr f *coercet* B. 1. V. 1. R. pr. mens. Edd. Rom. Parm. Br. Med. Sulp. Aldi. g *nunc* A.

tert. Adde Priſcian. c. 1124. qui inſuper exponit *ad utilitatem urbis, & pater fieri paſſus eſt, & maritus:* Sic quoque Scholiaſtes. *in utilitatem urbis. Urbi praeſtitit hoc, quod ſuſcepit liberos, & quod duxit uxorem.* Male vulgo haec capiunt eo ſenſu, quaſi tantam curam Urbis gesſerit, quantam pater liberorum, & maritus uxoris curam ſolet gerere. Quo ſenſu in ſacris litteris Deum, patrem orborum, & maritum viduarum appellari novimus.

393 Dardanii] Capys Capuam aedificavit ex progenie Dardani natus. Capuam enim ſcimus dictam à Trojano Capy. SCHOL.

394 Moventis] *Moventi* Mſc. duo, ut ad Pompejum referatur. BERSM. Quatuor etiam Pulm. & ſeptem mei, ac Voſſ. tert. à manu ſec. Edd. Rom. Parm. Br. Med. Coln. & Hortenſii. Sed praeterquam quod dura nimis foret conſtructio, rectius & convenientius ad Caeſarem haec referuntur. quare nihil muto.

395 Partes] Pro varia lectione duo vetuſtiſſimi Voſſiani exhibent *vires.* fruſtra. inf. 596.

Verba ducis nullo partes clamore ſequuntur.

v, 477.

Ferre moras ſcelerum partes juſſere relictae.

quibus locis, ut hic, *partes* notat copias ſuarum partium.

397 Nullo qua] In uno Pulm. Berſm. Voſſ. tertio, regio primo, & Witt. eſt *nulloque a*: immo etiam ſic citatur vulgo à Servio ad Virgil. XII. Aen 703.

Vertice ſe attollens pater Apenninus ad auras.

Sed praetero vulgatum. Similem mendam ſuſtulerunt etiam viri docti Lib. IX, 350. *patrio quae vertice nata.* antea *quo e* ſcribebatur. pro *propius* apud eumdem Servium eſt *prepior.* mutatione non eſt opus. *Accedere propius* frequens eſt locutio Terentii Adelp. III, 2, 14. Hec. III, 1, 36. & ſaepe. ſi hic quid mutandum, malim cum amico ſummo J. P. Orvilio *Olympum* quam *Olympo.* Vide, quae congeſſi ad J. Obſeq. c. 119. & Cl. Drak. ad Silium I, 13.

400 Inferni] Tyrrheni, & Hadriatici. SCHOLIAST.

402 Dalmaticis] *Dalmaticis*, habet communior lectio, ut ſit, *illinc*, ſive ex altera parte *Ancon ſ. coërcent colles*, exiſtens obnoxia, atque expoſita fluctibus Dalmaticis. MICYLL. Sulpitius ſcilicet ediderat *Dalmatios*, & intellexit *colles:* quod, vitioſum certe, unde habeat, neſcio. Ceterum mallit Sabellicus in Annotat. T. I. Theſ. Crit. p. 183. ſcribere *Delmaticis*, ut ſolent Graeci, & eſt ſaepe in nummis, & inſcriptionibus, multique viri docti praetulerunt. Vide Pignorii Symb. Epiſtol. 37. Reineſ. Inſcript. XLII, 6. N. Heinſ. ad Vellej. II, 90. alioſque. *Dalmaticis* vero conſtanter hic retinent Mſti.

402 Obnoxia fluctibus] Cave, ne credas Berſmanno, exponenti *devincta beneficio frumentorum, quae ex Dalmatia Anconam importantur.* Rectius alii interpretes cum Scholiaſte. *Ancon civitas Dalmatiae. Bene autem obnoxia ſcilicet vicina, & quia alluitur à Dalmatico mari.* ſic *obnoxius fatis, jocis, ludibrio, ventis*, & ſimilia paſſim. Errat vero Scholiaſtes cum Dalmatiae hanc urbem adſcribat, quae eſt Italiae in Picenis.

Fontibus hic vaſtis inmenſos concipit amnes,
Fluminaque in gemini [a] ſpargit divortia ponti.
In laevum cecidere latus, veloxque Metaurus,
[b] Cruſtumiumque [c] rapax, & [d] juncto Sapis Iſauro,
[e] Senaque, & Adriacas qui verberat, Aufidus, undas:
Quoque magis nullum tellus ſe [f] ſolvit in amnem,
Eridanus [g] fractas devolvit in [h] aequora ſilvas,
Heſperiamque exhaurit aquis. Hunc fabula primum
[i] Populea fluvium ripas [k] umbraſſe [l] corona:

[a] Cum-

VARIAE LECTIONES.

a *ſparſit* B. 2. Edd. Ven. Br. Med. b *Cruſtinium* B. I. V. I. W. a m. pr. *Cruſtinum* B. I. *Chruſtinum* meus *Cruſtinium* Ed. Rom. c *capax* Boh. d vulgo *junctus Iſapis.* e *Sennaque* vulgo. f *volvit* VV. LL. Steph. B. I. H. *tollit* meus. g vulgo *fractaſque evolv.* h *aequore* V. I. A. Edd. Ven. Br. Med. Vide ad v. 712. i *populeas* meus. *Populea fluvii* Oxon. pr. k *vibraſſe* B. I. l *coronas* V. I.

403 PONTIBUS] Mſc. tria, & libri *fontibus*, non male. alterum *Pontibus inmenſos hic vaſt.* BERSM. Non intelligo, quid velit illud *pontibus*, quod eſt in Ed. Haered. Gryph. typographi, credo, errore, licet ſecuti illud ſint Pulm. & Berſm. ac Maittaire. alii *montibus*. Mei omnes ſcripti & editiones veteres *fontibus*, bene. *Hic* ſcilicet Apenninus (male Wittian. & Voſſ. tert. a m. pr. *hinc*) concipit, & creat ex magnis fontibus magnos amnes. Mela Lib. III. c. 7. *Ille multis fontibus in Hemodo Indiae monte conceptus.* Hinc *edi*, & *naſci* de fluvio infra L. III, 257, 262. &c. Hi duo verſus deſunt in Amſtel.

404 DIVORTIA PONTI] In Voſſiano ſec. pro varia lect. eſt *declivia.* & pro *ponti* in Marpurg. *campi.* male. durior autem eſt locutio, quam captavit Lucanus, loquens de diverſis viis & itineribus, quibus labuntur flumina ex uno monte Apennino huc ad mare Tyrrhenum, illuc ad Hadriaticum, quae maria per intercedentem Italiam quaſi divortio ſeparantur. Fluminum vero ex Apennino venientium adeo multa facta fuerunt divortia, ut Cicero inde dicat in Oratore Lib. I. *Ut ex Apennino fluminum, ſic ex communi ſapientium jugo ſunt doctrinarum facta divortia.* quem locum adducit P. Manutius ad Cicer. Lib. II. ad Fam. Ep. 10. *Diviſus aquarum divortiis Caſſius.*

406 SAPIS ISAURO] Controverſum fuerit: ſit legendum *Sapis* hoc in textu, an *Iſapis*: cum Strabonis Codices evarient; Graeci, inquam, non Latini. Hermolaus Barbarus, vir eruditiſſimus, & idem maximus Plinianae lectionis aſſertor, dum quintum caput tertii naturalis hiſtoriae libri caſtigat, haec Strabonis verba ſic legit Φαυέντια δὲ καὶ Σῆνα πρὸς τῷ Σάπι ποταμῷ καὶ Ῥουβίκωνι ἤδη συνάπτουσι τῷ Ἀριμίνῳ. Ideoque in decimo quinto capite ejusdem libri *Sapis*, ut prius ſcriptum erat, reliquit; genuinum fortaſſe ratus authoris textum. At cum Paulus Emylius famigerabilis regum Franc. hiſtoriae ſcriptor ſui Strabonis ad id videndi copiam nobis humaniſſime feciſſet; in eo non πρὸς τῷ Σάπι, nec καὶ, Σῆνα legimus; ſed πρὸς τῷ Ἴσαπι & καὶ Καισῆνα: ut ſit *Iſapis* fluvius & *Ceſena* urbs; de qua Plinius junior in Epiſtolis meminit. Notaverunt & nonnulli apud Lucanum *Iſapis* legendum, nullo fortaſſe authore freti, praeter Strabonem Latinum: ſed quibus nihil temere crediꝺiſſem: propterea quod ſine judicio plurima ſtudio corrigendi corrumpunt. Sitne vero ſic legendum, decernant alii. Hoc notaverim, non quidquam caſtigandi gratia, ſed magis monendi. VERSELLAN. Plinius lib. III. cap. 15. *Fluvius hinc Rubico, quondam finis Italiae. Ab eo Sapis, & Vitis, & Anemo, Ravenna, Sabinorum oppidum* &c. Strabo autem libro quinto: Φαυεντία δὲ, καὶ Σῆνα, πρὸς τῷ Ἰσάπει ποταμῷ, καὶ τῷ Ῥουβίκωνι ἤδη συνάπτουσι τῷ Ἀριμίνῳ. τὸ δὲ Ἀρίμινον Ὀμβρικῶν ἐστι κατοικία, καθάπερ καὶ ἡ Ῥάουεννα. δέδεκται δ' ἐποίκους Ῥωμαίους ἑκάτερα. ἔχει δὲ τὸ Ἀρίμινον λιμένα καὶ ὁμώνυμον ποταμόν &c. Quae hic adjicienda viſa ſunt, propter diverſam lectionem, quòd alii *Sapis*, alii *Iſapis*, hoc verſu legant. MICYLL. *Iſapis.* Alii legunt, *Sapis*, quae lectio emendatior eſt. *Fluvius hic Rubico*, inquit Plinius, *quondam finis Italiae, Ab eo Sapis, & Vitis, & Anemo, Sabinorum oppidum Ravenna, cum amne Beſede: ab Ancone CII. M.* paſſ. HORTENS. *Iſapis* Micyllus. Vide Strabonem Lib. V. *Sapis* à Plinio Lib. III. cap. 15. appellatur. PULM. *Iſapis.* Mſc. *Japis*, & alter *Jaſpis.* Fortaſſe *Sapis* legendum eſt. BERSM. *Et junctus*

Iſapis

[a] Cumque diem [b] pronum [c] tranſverſo [d] limite ducens,
Succendit [e] Phaëton flagrantibus aethera loris,
Gurgitibus raptis penitus tellure peruſta,
[f] Hunc habuiſſe pares Phoebeis ignibus undas.
[g] Non minor hic Nilo, ſi non per plana jacentis
Aegypti, Libycas Nilus ſtagnaret harenas.
[h] Non minor hic Hiſtro, niſi [i] quod, dum permeat orbem
Hiſter, caſuros in quaelibet aequora fontes
Accipit, & Scythicas [k] exit non ſolus in undas.

[a] Dexte-

VARIAE LECTIONES.

a *dumque* R. b *primum* Hort. margo. c *confuſo* Marp. d *limine* O. e *Phoeton* V. pr. ſec. tert meus. *Pheson* V. 3. R. 2 W. H. A. Ed. Rom. *Phaëthon* Edd. quaedd. f *sunc* V. tert. a m. pr. g *nec* B. 1. R. 1. H. h *nec* B. 3. R. 1. H. A. Edd. Ven. Br. Med. Sulp. Alc. &c. i *quod dum n.* V. 2. *qui* H. k *non ſolus exis* W. H. *ſolus non exit* O.

Iſapis Iſauro. Scribe cum MS. Puteanor. & R. A. *Et juncto Sapis iſauro.* Exſtat id nomen fluminis apud Plin. III, 15. GROT. Ed. ſec. Eſt in Strabonis libris Ἴσαπις, ſed *Sapis* hic habent MS. P. & R. A. Et ſic ſcribit Plinius lib. III., & ne quid de lectione dubites, Silius: VIII, 450.

Hos Aeſus Sapisque lavant.

IDEM. Ed. tert. Primus *Sapis* in *Iſapis* ex Strabone corrumpere tentavit Laur. Abſtemius, Tom. 1. Theſ. Crit. p. 888. Editorum primus eſt Gryphius, qui *Iſapis* repoſuit. *Sabis* dedit R. Stephan. ſed *Sabis* eſt Nerviorum in Belgis, vel Carmanorum in Perſide fluvius. Bene ſit viris doctis, qui *Sapis* vindicaverunt. quod in textum recepi, atque ita ex noſtris habent MSS. quinque. quatuor *Japis.* duo *Jaſpis.* unus *apis.* Vide Caſaubon. ad Strabon. p. 217. Ed. Par. Harduin. ad Plinii locum, Cluver. L. I. Ital. Ant. p. 300. Dein pro *junctus* omnino legendum eſt *juncto*, ut bene correxerat Grotius in curis ſecundis, ac firmant Pulm. unus, Voſſiani tres, Bohur. & Reg. primus. Eamdem plane conſtructionem adhibet noſter Lib. III, 94.

Nec juncto Sarmata velox Pannonio.

ubi etiam quaedam Edd. male *junctus.* Forſan tamen foedius haec verba corrupta ſunt. Negat enim Clar. If. Voſſius, *Iſaurum* hunc fluvium dici poſſe, qui *Piſaurus* aliis vocatur. Quare ad Catullum p. 308. confidenter reſcribit *& junctus Sape Piſaurus.* Eſt quidem apud Vibium Sequeſtrem. *Piſaurus, qui & Iſaurus, ut Lucanus.* Verum ut ibi monet, in MStis comparet ſola vox *Piſaurus.* Certe in MS. Revii, & ipſius, quod olim Petavii fuit, nunc Biblioth. Lugdun. Sed vel ſic mallem *juncto Sape.* Omnes Codices *Iſauro* vel *Hyſauro* retinent. pro *junctus* in meo *victus. Vincto* Voſſ. tert. *junctusque* Marp.

407 SENNAQUE] Mſc. *Scenaque*, & alter *Cenaque.* tertium *Senaque.* BERSM. *Scenaque* etiam tres noſtri. Ceteri omnes *Senaque* cum Pulm. quatuor ſcriptis, & edd. Vercellani & R. Stephani. Vitioſe vulgo *Sennaque. Sena* dicebatur, ut etiam Galli *Senones* neque aliter Priſcianus c. 680. Vide Comm. ad Silium Italic. L. VIII, 450.

Et Clanis, & Rubico & Senonum de nomine Sena.

409 FRACTASQUE EVOLVIT] Mſc. *fractas diſſolvit:* alia duo *fractas devolvit*, quod verius puto. Virgil.

Proluit inſano contorquens vortice ſylvas
Fluviorum rex Eridanus.

BERSM. A Gryphio eſt vulgatum illud *fractasque evolvit.* quare repoſui, ut habent priores editiones *Eridanus fractas devolvit. Devolvit* bene retinuit Pulmannus; ut eſt in meis omnibus & Oxon. pr. praeter Voſſian. quart. *fractas evolvit.* Voſſ. ſec. *raptas devolvit.* Niſi ita omnino eſſet ſcribendum, melius foret *fractas qui volvit.* Perinde autem eſt, an *raptas* legas, an *fractas.* Virgilius L. III. Georg. 254.

Flumina correptosque unda torquentia montis.

& paſſim. Ego vero cum plurimis membranis malim *fractas. frangere* & *volvere* junxit, ut alii *frangere* & *rapere.* Plinius Lib. VIII Epiſt. 17. *Anio magna ex parte nemora, quibus inumbratur & fregit, & rapuit.* Statius Lib. 1. Theb. 361.

Frangitur omne nemus, rapiunt antiqua procellae
Brachia ſilvarum.

Adde vſ. 366. Ceterum ſuper hoc loco plura vide in notis N. Heinſii, & Burmanni ad Ovidii Metam. VIII, 553.

Cum gregibus ſtabula alta trahi.

[a] Dexteriora petens montis [b] declivia, Tibrim
Unda facit, [c] Rutubamque cavum. delabitur inde
Vulturnuſque celer, nocturnaeque editor aurae
[d] Sarnus, & umbroſae Liris per regna Maricae
[e] Veſtinis inpulſus aquis, radenſque [f] Salerni
Culta Siler, nullaſque vado qui Macra [g] moratus
Alnos, vicinae procurrit in aequora [h] Lunae.
[i] Longior educto qua ſurgit in [k] aëra dorſo,

Gallica

VARIAE LECTIONES.

a *exteriora* Hort. margo. b *proclivia* R. 1. c *Ritubam* V. 1. d *Scarnus* W. *Sardus* M. e *Seſtinis* V. ſec. *Feſtinis* V. 1. meus. f *Salernis* R. pr. *Falerni* Hort. M. g *moratur* V. 2. W. meus. h *Lucae* V. qu. a m. ſec. H. i *longius* W. a m. pr. *altior* in marg. V. 1. k *aethera* Edd. Rom. Parm.

416 NILO] Inde enim Nilus creditur major, quod per Aegypti plana diffuſus ſtagnum magis eſt, quam flumen. SCHOL.

416 JACENTIS] Accuſandi caſus eſt. SULPIT. Ego vero patrio caſu poſitum accipio, ut de planitie, & ſitu Aegypti intelligatur. Neque videtur poëta, contra morem Latinorum, uni ſubſtantivo duo epitheta attribuiſſe. MICYLL. Recte Micyllus ſumit in genitivo *jacentis:* quamquam illius argumentum non procedit. Duo epitheta uni ſubſtantivo aliquando jungunt noſter, & alii. Sed hic verborum ordo ſatis evincit, *jacentis* eſſe caſum genitivi. pro humilis, depreſſi. Livius L. v, 48. *loco jacente inter tumulos.* Idem L. IX, 2. Statius Lib. II. Theb. 503. *devexaque laxis Arva jacent ſpatiis.* Virgil. Aen. I, 228. & paſſim. Vide N. Henſium ad Ovid. Metam. L. VIII, 750. & Drakenb. ad Silium L. XII, 132. *Cimmerias jacuiſſe domos.* Noſter Lib. IV, 56.

Urebant montana nives, camposque jacentes.

Totum autem hunc locum adducit Servius ad L. I. Georg 482.

417 LIBYCAS] *Libycis harenis* Voſſianus primus. & Bohur. ſed male. *plana jacentis Aegypti* per epexegeſin vocat *harenas Libycas. ſtagnare* videtur noſter hauſiſſe ex Virgilio L. IV. Georg. 288.

Accolit effuſo ſtagnantem flumine Nilum.

418 HISTRO] Dicit Hiſtrum, ut major videatur Eridano, aliorum amnium fluenta ſuſcipere. Minor ergo eſſet, ſi ſolus exiret. SCHOL. *In qualibet aequora caſuros fontes*, accipere dicit Hiſtrum Lucanus. quia veteres crediderunt, Hiſtrum etiam alibi exire, quam in Pontum Euxinum. Vide Voſſium ad Melam L. II. c. 2, 50.

422 RUTUBAM] Plinius Libro III. cap. 5. inter Liguriae fluvios numerat *Rutubam.* MICYLL.

423 NOCTURNAEQUE] Nebulam exhalans opacam. Mſc. *nocturnae editor*, neglecto hiatu. BERSMANN. Dubioſa haec foret lectio. Neſcires enim, utrum Lucanus id de *Sarno*, an de *Vulturno* dixiſſet, utrique enim auras, & nebulas adſcribunt Geographi; neque hic tantum, ſed & plurimis fluviis. De auris, & ventis fluminum vide Celeb. Burmann. ad Quinctil. Inſt. Orat. Lib. XII. c. 10. hoc ſenſu Statius. L. VI. Theb. 361. *Unde animi fluviis.* Noſtrum in conjunctione horum, aliorumque fluminum ſecutus eſt Claudian. Conſ. Prob. & Olybr. 256.

Vulturnuſque rapax, & Nar vitiatus odore
Sulphure &c.

Ceterum in Mſtis Voſſian. apud Livium L. XXIII, 18, 19. ſcribitur *Volturnus.* quo modo etiam MSS. & editi in Frontino L. II. Strat. c. 257. *Volturnum amnem ultra reliquorum naturam fluminum ingentes auras mane proſtare*, & alibi. Eadem ratione ſcilicet, qua ſcribitur *Volcanus, volnus, volgus* &c. ut conſtanter fecit in Lucano ſcriptor Regii primi Codicis.

425 VESTINIS] Ex hoc loco non bene intellecto Vibius Sequeſter fecit fluvium *Veſtinum, qui & aquis ſuis Sarnum impellit.* Intelliguntur enim omnes Veſtinorum rivuli, & flumina. nec de Sarno, ſed de Lire loquitur Lucanus. Vide ibidem Heſſelium: melius idem voce *Liris. Non longe à Marſis, Veſtiniſque, cujus in ripa Nimphae Maricae Minturnenſis templum eſt.*

425 RADENSQUE] Libri quidam *rodenſque.* Nihil muta; licet parum differat, utrum eligas. Utrumque dixerunt Poëtae, quod vel ex ſolo Lucretio palam eſt. L. V, 257.

Et ripas radentia flumina rodunt.

qui locus citatur à Doctiſſ. Broukhuſio ad Tibull. L. IV, 142.

Radit Arectaeos haud una per oſtia campos.

ſive

Gallica rura videt, devexaſque [a] adſpicit Alpes.
Tunc Umbris Marſiſque ferax, domituſque Sabello
Vomere, [b] piniferis amplexus rupibus omnes
Indigenas [c] Latii populos, non deſerit ante
Heſperiam, quam cum [d] Scyllaeis clauditur undis,
Extenditque ſuas in templa Lacinia [e] rupes,
Longior Italia, donec confinia pontus
Solveret incumbens, terraſque [f] repelleret aequor.

At poſt-

VARIAE LECTIONES.

a vulgo *excipit.* b *puniferis* V. 1. *pinniferis* V. 1. meus. c *Late* W. *Latio* V. tert. a m. ſec. d *Sillais Scylleis* MSS. & Edd. qdd. e *ripas* H. f *impelleret* B. 2. V. 1. *reſolveret* H.

ſive ut Iſ. Voſſius margini Plin. Exercit. Salmâſii adſcripſit.

Ardet Arexenis aut unda Arſiſſa campis.

Plura illic ad rem, & apud Nic. Heinſium ad Silium L. XIII, 4.

Nulla radens ubi gramina ripa.

426 CULTA] *Tecta* Pulm. duo, unus Berſm. & ſeptem ex noſtris; ſed ſupra tribus eorum reſcriptum *culta. Tecta* etiam Ed. Veneta, & Scholiaſtes Voſſ. ſec. dicens; *Salerni nomen eſt civitatis. Oſtendit, quid ſit Salernum, cum ait* tecta. Rectius *culta* retineas i. e. arva colendo apta. Virgil. L. I. Georg. 153. IV, 126.

Qua niger humectat flaventia culta Galeſus.

& alibi. Martial. L. VIII, 27.

Qua ſaturat Calabris culta Galeſes aquis.

Statius L. IV. Theb. 51. *Sicyonis culta ferunt.* noſter L. III, 210.

Qua culta ſecat non vilior Hermus.

Adde Heinſium ad Ovid. Ep. x. Her. 59.

426 SILER] Ab aliis hic fluvius *Silarus*, & *Silerus* vocatur. Vide Voſſium ad Melam L. II. c. 4. & notas ad Silium L. VIII, 382. Vibio tamen etiam eſt *Siler*, partim ex noſtro, partim ex Virgilio L. III. Georg 146. ſua verba haurienti, *Siler in Lucania oppido Alburno.* Immo, ſi vulgata lectio eſt proba *monte Alburno.* quomodo Cluverius, & Cellarius nimia ſane mutatione legunt; ſed ſi quid video, reſcribendum eſt *apud Alburnum*, ut loqui amat Vibius. Sic *Arethuſa Siciliae apud Syracuſas. Clanius apud Acerras in Campania.*

426 MACRA] Nomen eſt fluminis parvi. Ordo eſt. *Macraque qui in vicinae Lunae procurrit aequora, nullas alnos vado moratus.* Naves enim non poteſt ſuſtinere, & ideo *Macra* dictus eſt. SCHOL.

427 PROCURRIT] Plerique libri, *percurrit.* Macra fluvius inter Lunam & Piſas in mare Tyrrhenum labitur. BERSM. Recte Berſmannus reſtituit *procurrit.* ut undecim mei vetuſtiores habent cum Ed. Rom. Parm. & Med. 1508. *procurrere in mare* paſſim Plinius, & Mela. *percurrit* ceteri editores ante Berſm.

429 ACCIPIT] Plerique libri: *aſpicit*, & alter. *devexas aſpicit.* Mſc. *excipit*, & *accipit:* quod retinuimus. Sed Modius illud probat. BERSM. *Excipit*, quod ex uno Codice reſcribi voluit Fr. Modius Novantiq. LL. Ep. 80. expreſſit Grotius, & ſeqq. ſine dubio, quia eos offenderunt ſynonyma *videt* & *aſpicit.* Firmant hanc lectionem Reg. prim. Witt. & Marp. cum duobus aliis pro varia lect. *Excipit* eſt ſequitur, incipit, ubi Alpes finiunt. *Vervangt.* Phaedr. F. 39. *Spatium diei noctis excipiunt vices.* Vellej. L. II. c. 15. *Cum id malum ab Aſculanis ortum, & deinde à Marſis exceptum eſſet.* Inf. L. 10. 317. *lapſus abrupta viarum Excepere tuos.* Sic *excipere ſermonem* quis dicitur, quem alter abrupit. v. plura ibid. Mod. Verum cum omnes Editores ante Modium, & Pulmannus in ſuis Mſtis invenerint, & ego viderim in undecim meis, inter quos vetuſtiſſimi Voſſiani, *aſpicit*, neſcio, cur hoc temere mutari debuerit. Lucanus, qui in ſynonymis conjungendis eſt frequens (ſtatim vſ. 435.) vult dicere, Apenninum, ubi altior eſt, videre Gallica rura, ſeu protendi ad Galliam Ciſalpinam, & deſpicere Alpes devexas, & ſub ſe jacentes. Ovidius Epiſt. v. Her. 61.

Aſpicit immenſum moles nativa profundum.

Ep. VI, 69. Sen. Phoen. 68.

Heic alta rupes arduo ſurgit jugo
Spectatque longe ſpatia ſubjecti maris.

Silius Ital. III, 417. de Pyrene

Diviſos Celtis late proſpectat Hiberos.

XII, 488.

Collis, & è tumulis ſubjectam deſpicit urbem.

Supra L. I, 458. *quos deſpicit Arctos.* Compoſita à ſpecio

At poſtquam gemino tellus eliſa profundo [a] eſt,
Extremi [b] colles Siculo ceſſere Peloro.
Caeſar in arma furens, [c] nullas, niſi ſanguine fuſo,
Gaudet habere vias: quod non terat hoſte vacantes
Heſperiae fines, vacuoſque inrumpat in agros,
Atque ipſum non perdat iter, conſertaque bellis
Bella gerat. non tam portas intrare [d] patentes
Quam fregiſſe juvat: [e] nec tam patiente colono
Arva premi, quam ſi ferro populetur, & igni.

Con-

VARIAE LECTIONES.

a *eſt* abeſt a V. 1. b *Siculo coll.* meus. c *nullam viam* V. 1. d *patentis* R. pr. W. e *non tum* B. 1.

ſpecio, & *capio* frequenter in Mſtis commutantur. Vide ad Silium L. v, 573. Hinc corruptus etiam eſt Martialis in Xeniis Epig. 97. de Caprea.

Pendentem ſumma capreâm de rupe videbis,
Caſuram ſperes, decipit illa canes.

Immo *deſpicit*, ut eſt in MSS. Thuaneo, & Puteaneo. Si tamen hoc loco quis praeferat *excipit*, per me licet.

430 SABELLO] i. Sabinorum. Ut Virgilius. *Sabellicus ſus.* SCHOL.

431 OMNES] Voſſianus prim. Regius pr. & Amſtel. cum Ed. Parm. *omnis.* non male; ut referatur ad Latii, Sic infra *omnis ira*, *omnis amnis* &c. V. ad L. III, 670. IV, 86.

433 SCYLLAEIS] Siciliensibus. ubi Scylla habitat. nam in una parte eſt Scylla, Charibdis in altera. SCHOL.

433 UNDIS] Plerique habent, *undis.* Sicut & Mſc. unum. nos *antris* repoſuimus ex Mſcr. quia Scylla in ſaxum converſa fuit. Apenninus autem ab Italia uſque in Siciliam ſe extendit. BERSM. *Antris* Berſmanni ſecutus eſt Grotius; ſed ſequentes quidam editores rurſus repudiaverunt, & ſane in nullo edito, aut ſcripto Pulmanni, aut noſtro libro *antris* comparet. A qua lectione ego tamen non alienus ſum. in antris enim habitare credebatur Scylla: nam male Berſmannus ideo praefert *antris*, quia in ſaxum converſa fuit. Virgil. III. Aeneid. 424.

At Scyllam ſacris cohibet ſpelunca latebris.

434 LACINIA] Junonis, quae ita nominatur. i. e. Juno Crotonienſis, ut Virgilius. *Attollit ſe diva Lacinia &c.* & *navifragum Scyllaceum.* Lacinius fuit quidam latro, depopulans regionem, qui occiſus ibi, & ſepultus loco nomen dedit. SCHOLIAST.

435 PONTUS] Fuit, cum hic mallem legere *ventus:* quia ſtatim ſequitur *aequor*, & quia paſſim *incumbere* dicitur de vento violento à noſtro, & aliis. Vide Indicem, & Celeb. Burmann. ad Valer. Flacc. L. II, 59.

- - - *in noctem venti veloque marique*
Incumbunt magis.

Virgil. I. Aen. 88. de ventis,

- - - - - - - - *Incubuere mari.*

Ovid. Ep. XV. Her. 15.

Incubuit Boreas, abreptaque vela tetendit.

Nunc nihil muto. nam conſtanter omnes Codices habent *pontus.* dein ſolet noſter, ut modo diximus, jungere ſynonyma. Sic Lib. VI, 186. *hebes & non aſper.* Praeterea ceteri auctores hanc direptionem deſcribentes ponti & maris viribus, non vento, plerumque adſcribunt. Vide ad Juſtin. L. IV, I. Noſtrum imitatus eſt Claudian. de Raptu Proſ. I, 42.

Italiae pars una fuit: ſed pontus & aeſtus
Mutavere ſitum, rupit confinia Nereus
Victor, & abſciſſos interluit aequore montes.

ubi jungit *pontum*, *aeſtum*, *Nerea*, *aequor.* Vide plura ad Sil. XIV, 12. &c. infra Lib. III, 60. &c. Sic eidem *mare*, *unda*, *aequor.* hoc lib. vſ. 702. & copioſius Lib. IV, 455.; quem locum ideo jure carpit Gronov. Diatr. Stat. p. 102. *Incumbere* etiam dicitur de mole aquarum. Statius X. Theb. 859.

Amnis ut incumbens longaevi robora pontis
Adſiduis oppugnat aquis.

Claudian. in Eutrop. II, 37.

- - *incumbas utinam, Neptune, tridenti.*

Si tamen alicui non placeat *pontus*, elegantem lectionem ei praebent Voſſiani ſecundi Gloſſae *montis.* Apennini ſcilicet, quae non videtur temere ſpernenda. Inde enim Lucanus Lib. III, 63.

- - - - - - - - - - - - *laborant*
Aequora, ne rupti repetant confinia montes.

437

Conceſſa pudet ire via, civemque videri.
Tunc urbes Latii dubiae, [a] varioque [b] favore
Ancipites, [c] quamquam primo terrore ruentis
Ceſſurae belli, denſo tamen aggere firmant
Moenia, & [d] abrupto circumdant undique vallo:
[e] Saxorumque orbes, & quae ſuper eminus [f] hoſtem
Tela [g] petant, altis murorum [h] turribus aptant.
Pronior in Magnum populus, pugnatque minaci
Cum terrore fides: ut cum mare poſſidet Auſter

Fla-

VARIAE LECTIONES.

a *verſo* & pro var. lect. *vario* V. qu. b *furore* B. 1. V. ſec. pro var. lect. *abducto abruto* V. 1. Ed. Ven. c *quamvis* meus. Edd. Rom. Parm. d *anguſto* B. 1. e *ſaxorum atque* V. 1. f *hoſtes* W. g *petent* A. h *moenibus* ſupraſ. *turribus* V. qu.

437 TELLUS] Quae Siciliam jungebat Italiae. Ex utroque latere exciſa (*caeſa* Voſſ. ſec.) diſſiluit. SCHOL.

438 CESSERE] Locum dedere Sicilienſi promontorio. *Pelorus* gubernator Hannibalis fuit; qui dum eum duceret per Siciliae fretum, credidit ſe ad tales anguſtias per inſidias devocatum, occidit eum. qui, cum poſt agnoviſſet, iter tale eſſe, tumulum ei conſtruxit, & nomen loco dedit. IDEM.

440 QUOD NON] Ordo eſt: *Non gaudet quod.* SULPIT. Elliptice dictum videtur, ut ſubaudias, ſive repetas participium *furens*, *dolens*, aut ſimile, Ut ſit ſenſus: Dolens quòd non terat fines Heſperiae, quod in vacuos irrumpat agros &c. MICYLL. Gaudet hoc ipſo, quod vacuam non invenit Italiam. GROT. Cum Sulpitio, aliiſque facit Scholiaſtes, eumdem eſſe ordinem dicens, ſed male illi cum Sulpitio. Bene perſpexit Grotius ſenſum. ſequentia ſatis evincunt, Caeſarem non ubique triviſſe Italiam, hoſte vacantem, aut iter perdidiſſe. Gaudet ergo Caeſar, quoties invenit hoſtes &c.; pudet eum, quando conceſſa licet ire via.

442 NON PERDAT] Dum ubique pugnatur. SCHOL. Perit iter Caeſari in quo non vincit. Ita infra:

Sic hoſtes mihi deeſſe nocet, damnumque putatur
Armorum, niſi qui vinci potuere rebellent.

GROT. Sic *perdere letum* III, 706. *tempora* VIII, 53. *theſas* X, 371. & alia. V. Ind.

445 POPULETUR] Mſc. Berſm. Hulſt. Amſt. meus, & Voſſ. ſec. pro varia lect. cum Edd. Ven. Br. Med. *populentur*, ſcilicet arva à militibus, paſſive. Ut oppoſuerit Lucanus τοῖς *intrare*, & *fregiſſe* activis duo paſſiva *premi*, & *populari*. Virgil. L. I. Aen. 531.

- - - - *ferro Libycos populare penates.*

Adde L. XII, 263. Georg I, 185. Propert. L. II. El. 7, 7.

- - - *ignaros luctus populavit Achivos.*

Valer. Flacc. L. VI, 532. *Depopulare greges.* Male autem iidem Codd. pro *igni* habent *igne.* Paſſim in optimis Mſtis eſt *igni.* ut ſaepius monuerunt viri docti. V. ad Ovidium non uno loco, & Vellej. Lib. II, 78.

448 ANCIPITES] Incertae, quem ſequantur, cui favere deberent. SCHOL.

449 CESSURAE] i. e. quamquam ad prima bella ceſſurae, & locum daturae ſint, tamen muniunt civitates. IDEM.

451 ORBES] Volubilia ſaxa, aut lapillos, quos fundis emittunt, aut ſaxa rotunda, quae per declivia inpellunt loca. IDEM

454 CUM TERRORE FIDES] Fide populus adhaerere volebat Pompejo, ſed terrore Caeſaris prohibebatur. IDEM.

456 TELLUS] Ut exeant venti, terras dicit eſſe laxatas. *Tellus* ſcilicet Aeolia; ubi venti includuntur, de qua Virgilius.

Nimborum in patriam loca feta furentibus auſtris
Aeoliam venit.

IDEM.

456 TRIDENTIS] *Stridentis* Mſc. male. Tridentem autem Aeolium nominat ſceptrum, quo Aeolum Virgilius quoque armavit in I. Aen. BERSMANN.

458 NOVO] *Noto* Mſc. ſed ad marginem reponit *novo*, ſcilicet vento, hoc eſt Euro. IDEM.

459 CUM CESSERIT] Ita emendavimus: ante fuit, *conceſſerit*. GROT. *Cum ceſſerit* ex meis, etiam habent Reg. prim. Witt. Marp. Hulſt. Amſt.

T &

Flatibus [a] horriſonis, hunc aequora tota ſequuntur:
Si rurſus [b] tellus pulſu laxata [c] tridentis
Aeolii, tumidis [d] inmittat [e] fluctibus Eurum,
Quamvis icta novo, [f] ventum tenuêre priorem
Aequora, nubiferoque polus cum ceſſerit Euro,
Vindicat unda Notum. [g] Facilis [h] ſed vertere mentes
Terror erat, [i] dubiamque fidem fortuna ferebat.
Gens [k] Hetruſca fuga trepidi nudata Libonis;
Juſque ſui pulſo jam perdidit Umbria [l] Thermo.
[m] Nec gerit auſpiciis civilia bella paternis

Cae-

VARIAE LECTIONES.

a *orriſonis* V. 1. b *pulſu tell.* P. 1. c *tonantis* V. pr. a m. pr. d *immittit* V. ſec. a m. pr H. e *flatibus* H. R. 1. a m. ſec. f *vento* V. 1. g *factis* A. h *convertere* H. i *dubia fide* A. k *Etruſca* MSS. & Edd. qdd. l *Tymo* meus. *Timo* H. m *non* Oxon. pr.

& meus cum duobus Voſſianis, ac Edit Veneta, itemque Reg. ſec. & Voſſ. tert. à manu pr. In ſecundo *cum ceſſerit* eſt pro varia lect. Si quis malit retinere *conceſſerit*, ut alii, & inter eos Voſſ. primus habent, ἀπὸ κοινοῦ repetat *quamvis*.

460 NOTUM] Auſtrum, qui primus coeperat flare. ſenſus eſt, licet coeperit Caeſar, qui eſt violentior, adhuc Pompejo ſerviunt populi metuentes. SCHOL.

461 FEREBAT] Mſc. *gerebat*, & alterum *tenebat*, hoc eſt, continebat, ſervabat: cui contrarium eſt *ferebat*. BERSM. Rectum eſt *ferebat* i. e. impellebat, trahebat ad ſe & Caeſarem, illos, qui dubia fide erant.

462 LIBONIS] Scribonius Libo cum videret Iguvinos (MSS. *Igninos* & *Iguinos* male. Errat autem Scholiaſtes. nam *Iguvium* Thermi erat praefectura) quibus praeerat, in favorem Curionis eſſe paratos, timens, ne Caeſari proderetur, fugit. Hoc fecit & Thermus, qui Spoletium (MSS. male *Pelium* & *Spelium*) civitatem Umbriae deſeruit, quam tenebat. *perdidit jus*; quia jam in Caeſaris poteſtatem venerat. SCHOL.

463 JUSQUE SUI] *Suum* Mſc. male. Poteſtatem ſui p. Tignium Umbriae oppidum, Caeſ. Lib. 1. de Bello Civ. BERSM. *Iguvium* Pighius T. III. Ann. p. 441. Sed vulgatum defendit Freinshem. ad Florum L. IV, 2. 19. *Tum pulſus Etruria Libo, Umbria Thermus.* Vid. Malaſpina in Cic. VII. ad Attic. Ep. 13. p. 713, 714. Manutius ibid p. 199. Cluverius II. Ital. Ant. 7. p. 624. BROUKHUS. Recte Pighius docet *Iguvium*, non *Tignium* fuiſſe dictum oppidum illud, cui praeerat Thermus: ſed male illud huic loco intrudere conatur. Non enim modo *Iguvium* urbem, ſed omnia, & totum ſui jus perdidit Umbria, Thermo pulſo. Devenerat enim eo in poteſtatem Caeſaris, ut bene interpretes. & ſic alibi loquitur noſter. de Pompejo L. VIII, 611.

- - - - *Phariamque ablatus in alnum*
Perdiderat jam jura ſui.

De *Iguvio* plura vide apud N. Heinſium ad Silium L. VIII, 461. *Suum* pro *ſui* etiam Voſſ. ſec. & Marp.

463 THERMO] Caeſar libro 1. de Bello Civili. M. Antonium à ſe miſſum Aretium cum quinque cohortibus, ſcribit. At Libonis eo in loco non meminit: verum lib. III. ſaepius, ut qui fuerit Achaiae, ac Liburnicae claſſis praefectus. Thermum autem praetorem Tignium tenuiſſe, idem ait Caeſar. Lucanus cùm hic Thermum nominaret, *Tignii* non meminit, quod oppidum apud neminem ſcriptorem invenio, tametſi quidam Piceni oppidum ſcribant. Sunt, qui pro *Tignum Firmium* legendum putent, Umbrorum oppidum videri queat, quod equidem neſcio, cùm nuſquam ejus (ut diximus) apud authores fit mentio. Fauſti Syllae in Mauritaniam mittendi, non ita longè ab initio Civilis belli Caeſar meminit. Auximates inter Piceni populos enumerat Plinius lib. III. cap. 13. ubi de Ancona. GLAREAN.

465 SULLA] L. Sullae filius, qui civili bello ſemper exſtitit victor. Hic vero fugit, Caeſare appropinquante. SCHOL.

466 VARUS] Attius Varus cum in Piceno in praeſidio eſſet, adventante Caeſare timens Auximon civitatem dereliquit. IDEM. Caeſ. B. Civ. I, 13.

456

Caeſaris audito [a] converſus nomine Sulla.
Varus, [b] ut admotae [c] pulſarunt [d] Auximon alae,
Per diverſa ruens neglecto moenia tergo,
Qua ſilvae, qua ſaxa, fugit. [e] depellitur arce
Lentulus Eſculea. victor cedentibus inſtat,
[f] Devertitque acies: ſolusque ex agmine tanto
Dux fugit, & nullas ducentia ſigna cohortes.
Tu quoque commiſſae [g] nudatam deſeris [h] arcem
Scipio Luceriae: quamquam [i] firmiſſima pubes
His [k] ſedeat caſtris, jampridem Caeſaris armis

Par-

VARIAE LECTIONES.

a *concurſus* meus. b *amotae* V. 1. c *pauſarunt* A. d *Aximon* V. 1. A. *Anximon* V. 1. meus. Ed. Ven. *Auxion* W. e *delabitur* Marp. f vulgo *divertit*. g *deſertam* V. 1. a m. pr. *nudatam commiſſae* MSS. & Edd. qdd. h *artem* A. i vulgo *fertiſſima*. k *ſe adeat* A. *caſtris ſedeam* B. 1.

466 AUXIMON] *Aximon* Mſc. alter *Aximon*. male. BERSM.

469 ESCULEA] Dicunt Interpretes, indifferenter dici *Aſculum* & *Eſculum*. Vellem, addidiſſent loca, ubi *Aſculum* ita effertur. Invenitur in quibusdam MSS. Valer. Max. L. VI, 9, 9. *Eſculo capto*. Cum vero hoc loco vetuſtiſſimus Cod. Voſſ. primus, itemque alter à m. prima, & Oxon. cum Edd. Rom. Parm. & Omniboni habeant *Aſculea*, neſcio, cur dubiam orthographiam praeferamus. *Exculea* Reg. ſec. cum Ed. Veneta. *Exculeae* Witt. *Tuſculea* Hulſt. De Lentulo Caeſ. B. Civ. I, 15.

469 VICTOR] i. e. Caeſar ſecutus eſt, & fugatas acies revocavit, ſolo duce Lentulo, fugiente cum ſignis. Poſt fugam enim Lentulus ſola ſigna Domitio rettulit ad Corfinium civitatem. SCHOL.

470 DIVERTITQUE] Mſc. duo *devertitque*. in diverſas partes abducit, ad ſe avertit. BERSM. *Devertit*; à duce ad ſe avocat. GROT. *Devertit* eſt in duobus Pulm. & in quatuor antiquioribus Voſſianis, Regio primo, Wittiano a m. ſec. & Amſtel. quod hic praefero cum Grotio. Non enim diſſipavit fugientes inſequendo, ſed à fuga deflexit, & ad ſe revocavit: ut clare patet ex cohaerentibus. Sic etiam ex plerisque Mſtis ſcribendum Lib. VI, 318.

Tentavere ſui comites devertere Magnum.

vſ. 590.

Quaeque ſuo ventura potes devertere curſu.

Hinc *deverticulum*, *deverſorium*.

470 EX AGMINE] Vetus Codex *examine* legit. HORTENS.

472 COMMISSAE NUDATAM] Vetus codex *nudatam*, & item *commiſſae* alius. IDEM.

473 SCIPIO] P. Cornelius Scipio, cum V. cohortes (*duas* Voſſ. pr. & item alter Gloſſ. *duas legiones*, rectius) haberet, quas Senatus metu belli Parthici Caeſarem juſſit dare Pompejo ad vindicandam mortem Craſſi, diffidens adventu Caeſaris militibus ſuis Nuceriam (*Luceriam* Voſſ. pr.) civitatem deſeruit. SCHOL.

473 LUCETIAE] Cenſeo *Lucetiae*, non *Luceriae* legendum, tum quia ante captum Corfinium nihil in Apulia metuere potuiſſet. & poſtquam Caeſar Domitium cepit, conſtet, Pompejum iviſſe Luceriam, & inde Canuſium, & Brunduſium petiviſſe, ut Caeſar in Commentariis tradit. SULPIT. *Lucetiae* urbis in Venetia. alii *Luceriae* legunt, à quibus diſſentit Sulpitius. ASCENS. Sulpitius quidem *Lucetiae* legit, & de Venetiae oppido, ut ipſe ait, dictum intelligit; Contrà autem Omnibonus *Luceriae*, & de Apuliae oppido accipit, per quod Pompejus Brunduſium aufugit. Sed mihi neque hoc, neque illud nomen ſatis placet. Quid enim vel ii, qui in Apulia erant, vel illi in Venetis Caeſarem, aut ejus cohortes tantopere metuerent, cum ipſe in Umbria & Piceno circa Corfinium moraretur, loco aequè ab utrisque longè diſtante. Quid igitur? *Nuceriae* legendum videtur, quòd Nucerini etiam ipſi inter Umbros à Plinio recenſeantur, in eodem tractu, eademque regione, qua Corfinium & Ancona, ſiti. Et loquitur hic Poëta non de locis longè diſſitis, ſed de iis, quae Caeſari in itinere proxima, atque obvia erant, quorum ille pleraque ſine armis cepit, alibi praeſidiis propter infirmitatem, ac paucitatem ſuam deficientibus, alibi etiam ultro ad partes Caeſaris tranſeuntibus, ut Dion ait lib. XLI.

Parthorum ſubducta metu. [a] qua Gallica damna
Supplevit Magnus, dumque ipſe ad bella vocaret,
Donavit [b] ſocero Romani ſanguinis uſum.
At te [c] Corfini validis [d] circumdata muris
Tecta tenent, [e] pugnax Domiti: tua claſſica ſervat
Oppoſitus [f] quondam polluto tiro Miloni.

Ut pro-

VARIAE LECTIONES.

a *quam* meus. *cum* H. b *ſoceri* V. 1. c *Cerfhini*, *Corſini*, *Corvini*, *Corcini* MSS. & Edd. qdd. d *circumdita* A. e *Domiti pugn.* B. 1. H. *condam* Ed. Rom.

MICYLL. Alii ita referunt. quod Scipio oppido Lucetiae in Venetia prope Hadriam fugam arripuit: quamquam haberet ſecum milites, & cohortes ejus primae legionis, quam Caeſar Pompejo reſtituerat, ut in bellum Parthicum mitteretur. Pompejus enim rogatu Caeſaris, qui majorem Galliae motum expectabat, duas ei legiones miſit, primamque confectam ex delectu provinciae ex ſuo numero dedit. Inde Senatuſconſulto conſtitutum fuit, ut ad bellum Parthicum legio una, à Cn. Pompejo, altera, à Caeſare cum Craſſo mitteretur: ita hae ambae à Caeſare fuêre abductae. Ergo *Lucetiae*, cenſet Sulp., non *Luceriae* legendum. Sed audiamus *Glareanum*, cujus judicio lubens ſubſcribo. Aldinus codex, inquit, *Luceriam*, per *r.* ſemivocalem in tertia ſyllaba, non per *t.* mutam, legit, ut ſit Appulorum urbs non incelebris. Sed Sulpitius per *t.* mutam in tertia ſyllaba legit, dicitque oppidum in Venetia, prope Hadriam: quod oppidum, apud inſignes Geographos non invenio. Omnes enim Hadriam coloniam in Picenis ad Acernum amnem ponunt: niſi ad Padum amnem ſit Hadria, Coloniae metropolis, cujus veſtigium etiamnum apud Ferrariam oſtenditur. Atqui non eſt veriſimile, in Gallia fuiſſe hoc tempore Scipionem, cum Pompeji praeſidio, cum utriuſque Galliae praetor eſſet Caeſar: & tota Ciſalpina Gallia, in qua & Venetia, Caeſari eſſet faventiſſima, quae eum ſummo honore excepit, ex Tranſalpina noſtra redeuntem, ut refert Hircius, libro III. ejuſdem belli. Quis porro crederet, Caeſarem, rejecto poſt ſe hoſte, Picenum, & quicquid poſt Rubiconem in Italia erat, invadere voluiſſe, ſi non prius illum ſuſtuliſſet? Porrò Sulpitius Caeſaris verba corruptè citat. Non enim Pompejus ivit Luceriam, cùm Corfinium captum eſſet, ſed cum Luceriae eſſet Pompejus, Corfinium captum reſcivit: ac inde Canuſium, ac Brunduſium petivit. Veriſimile autem & illud eſt, Pompejum illic primum ſibi conſuluiſſe, ac Luceriae aliquem in praeſidio reliquiſſe, & fortaſſis Scipionem. Sed & illum mox, ut plus appropinquavit Caeſar, fugiſſe. Neque verò poëtae nos ordo turbet, qui neque temporum, neque rerum ubique ſervat ordinem, ut Marii, Syllaeque hiſtoria, in hoc adeo libro de Scaevola oſtendit, & de fluminibus ex Apennino fluentibus ſatis clare. Hactenus *Glareanus*, cujus ego judicium vehementer probo. Vetus codex *Nuceriae* legit, abeſt à mari IX. M. paſſ. Nuceria. Sarnus alluit agrum Nucerinum. HORTENS. *Luceriae.* Micyllus probat *Nuceriae*, quod Umbriae oppidum eſt. BERSM. *Lucetiae*, quod intruſit Sulpitius, & ab aliis acceptum eſt, nihili eſt; contra hiſtoriam & Mſtos. *Luceriae*, ut ante Sulpitium legebatur, & in quibusdam eſt ſcriptis, probat Lipſius, idque rem, & libros dicere ait Cent. I. ad Belgas Ep. 16. Satis pro imperio. Circa Luceriam has legiones ſediſſe, putabat ex Cicerone Lib. VII. ad Attic. Ep. 20. *Cneus Luceriae eſſe dicebatur, adire cohortes legionum Actianarum, non firmiſſimarum.* Has enim eaſdem eſſe, quae à Caeſare erant ſubductae, & *Appianarum* leg. exiſtimat. Atqui idem Cicero, ut ipſe Lipſius teſtatur, dicit, *omnem in his fuiſſe ſpem.* quinam ergo dici poſſent *non firmiſſimae? firmiſſimas* cum ceteris eas dicit ipſe Caeſ. B. Civ. I, 9. III, 88. Vide etiam Pompeji literas apud Cicer. ad Att. VIII, 12. Nihil itaque probat. *Nuceriae* Beroaldus etiam legit. Ego nihil temere ſtatuo. Sed cum *Nuceriae* habent ſcripti pauciores, ut Pulm. quatuor, Voſſiani tres, & Wittianus; *Luceriae* retineo. *Nuceriae* tamen magis placet propter loci adfinitatem. Saepius autem hae urbes confunduntur, & viris doctis moleſtiam pariunt. Conſule Scottum ad Aurel. Victorem de Viris Illuſtr. c. 32. *De Apulis, & Lucerinis.* ubi etiam duo Codices Leidenſes à me inſpecti *Nucerinis.*

473 FORTISSIMA PUBES] Reſcripſi *firmiſſima* auctoritate omnium tam Pulmanni, & Berſmanni, quam meorum Codicum, excepto Regio ſec., quibus accedunt & alii, ab Ill. Heinſio collati; qui ita quoque ſcribendum eſſe monuit ad Ovidii L. III. Faſt. 279. *Ne firmior omnia poſſet:* Ex Anglicanis Mſtis adſtruit id etiam J. Waſſe ad Salluſt. B. Jug. c. 30.

Digitized by Google

Ut procul immenſam [a] campo conſurgere nubem,
[b] Ardenteſque acies percuſſis ſole coruſco
Conſpexit telis; Socii decurrite, dixit,
Fluminis ad ripas, [c] undaeque immergite pontem:
Et tu montanis [d] totus nunc fontibus exi,
Atque [e] omnes trahe, gurges, aquas, ut ſpumeus alnos
Diſcuſſa

VARIAE LECTIONES.

a *campis* B. 2. V. pr. ſec. tert. H. A. b *Ardentiſque* V. pr. ſec. W. *ardentis* R. pr. c *undisque* V. 1. O. Edd. Ven. Br. Med. d *nunc totus* O. meus. e *omnis* V. 3.

c. 30. *firmiſſimus contra pericula*. Plura vide in notis J. F. Gronovii ad Livium L. XXIII. c. 25. *Exercitus ſatis firmi*. P. Burmanni ad Ovid. Metam. VII, 457. *firmiſſimus ira*. & ſaepe. Ut mox quoque vidimus. Eadem variatio in Mſtis, quorum varias lectiones excerpſi, Frontini L. II. 5, 42. Strateg. *firmiſſimam manum militum*. quomodo idem L. I, 4, 7. II, 3, 4.

475 SUBDUCTA METU] Sic primus, quod ſciam, edidit Grotius; antea erat *ſeducta*, ut longe plurimi etiam habent libri ſcripti, i. e. à Caeſaris armis detracta, ſeparata. Ovidius Lib. XIII. Metam. 610.

- - - *quarto ſeducunt caſtra volatu.*

Adde illa, quae adducit ſummus Gronovius ad Senecae ludum de morte Claudii, & Conſol. ad Helviam c. 16. *Ex quo te virtutes tuae ſeduxerunt*: ubi hoc in loco praefert quoque *ſeducta*. Verum in omnibus illis ſimpliciter *ſeparare*, *ſecernere*, & *à turba eximere* notat: quare ego quoque hic malim ſequi Grotii judicium, & retinere *ſubducta*. quod eſt in veterrimo Voſſiano primo, uno Pulm. Wittiano, & Marpurg. Nam clare artem Marcelli innuit, qui ad Caeſaris vires minuendas auctor erat dandi eam juventutem Bibulo, qui fingebatur iturus ad Parthos: unde ipſe conqueritur Caeſar L. 1. B. G. c. 9. retineri duas legiones, quae ab ſe ſimulatione Parthici belli ſunt *abductae*. atque ita alii auctores, ut notum. *Subducta* eſt ſubrepta, fraudibus abſtracta. Sic Ovidius Lib. XIII. Metam. 61.

Ergo aut conſilio vires ſubducis Achivis,
Aut nece.

Horat. L. 1. O. 3, 27.

- - - - - - *Audax Japeti genus*
Ignem fraude mala gentibus intulit.
Poſt ignem aetherea domo ſubductum.

quod male viri docti in *ſubvectum*, vel *ſublectum* mutare conantur. Silius Ital. L. XV, 408.

- - - - - - - - - - - - *illum*
Suppoſito mater partu ſubduxerat olim.

Sequentia male intellexit Scholiaſtes, dum dicit, ſenſum hic eſſe. *Supra illa damna, quae fecerant Parthi, vel Galli, haec addidit Magnus* (*accidit Magno* Voſſ. pr.) *ut, dum ipſe eamdem pubem vocat à Caeſare, bellis civilibus declarentur*. Nimis argute ſane. Errat etiam Hortenſius, qui per *ſocerum* intelligit Scipionem; & Omnibonus, per *ipſum* ſubaudiens Caeſarem. Dicit Lucanus, illam pubem à Pompejo in ſupplementum cohortium in Gallia caeſarum ad Caeſarem miſſam eſſe, & Caeſari, Pompeji Socero, uſum Romani ſanguinis tamdiu fuiſſe donatum, donec ipſe Pompejus illas legiones revocaret ſibi ab bella gerenda, vel donec ipſe vellet bellare. nam pro *vocaret* in quinque Voſſianis, & ſexto à manu ſec. Wittiano & Amſtelaed. ſcribitur *vacaret*. quod monendum putavi.

480 MILONI] Hi enim Pompejani milites, Milonis circumſedere judicium. Bene autem *polluto*: quia occidit Clodium. SCHOL.

480 POLLUTO TIRO MILONI] *Pullato* Lipſius ad Vellei. Paterc. Lib. II. c. 50. Sed vulgatum defendit N. Heinſius not. ad eumdem Velleji locum. Lipſii correctionem ſibi vindicavit Th. Dempſterus ad Roſin. IV. 9. p. 276. a. Heinſii ratio minus eſt valida, cum Clodius fuerit Tribunus, Piſone & Gabino Coſſ. Hoc autem ipſo tempore praeturam petebat, quo Milo conſulatum. Aſconius Arg. Milon. p. 774. *Polluto* tamen recte. neque enim inficiabatur Milo. Cicero pro Milone x, 3. *Negant intueri lucem eſſe fas ei, qui à ſe hominem occiſum eſſe fateatur.* cap. 16. *Hunc dum igitur campi ſperatum, atque exoptatum ſibi proponeret Milo, cruentis manibus ſcelus & facinus prae ſe ferens, & confitens, ad illa auguſta centuriarum auſpicia veniebat?* & Pompejus nova ſua lege caedem in Appia via factam comprehenderat nominatim. V. Aſcon. Ped. Arg. Milon. p. 778. Τῷ *pullato* nihil infelicius poterat cogitari. non petit Milo, ut ſibi hoc crimen propter multa praeclara in Rempubl. merita condonetur; neque ut mors Clodii, quae ſalus erat civitatis, ſuae potius virtuti, quam felicitati populi Romani adſignetur: ſed inſidias ſibi à Clo-

Diſcuſſa compage feras. hoc limite bellum
Haereat, hac hoſtis lentus terat otia ripa.
Praecipitem [a] cohibete ducem: victoria nobis
Hîc primum ſtans Caeſar erit. nec plura locutus,
[b] Devolvit rapidum nequicquam [c] moenibus agmen.
[d] Nam prior è campis, ut conſpicit amne ſoluto
Rumpi Caeſar iter, calida prolatus ab ira,
Non ſatis eſt muris latebras quaeſiſſe pavori?
Obſtruitis campos, [e] fluviis arcere paratis,
Ignavi? non ſi tumido me gurgite Ganges

Submo-

VARIAE LECTIONES.

a *cohibere* V. ſec. a m. pr. Ed. Ven. *cohibeve* Hort. M. b *evolvit* Ed. Parm. Hort. c *a. moenibus* A. d *namque prior e.* B. 1. W. A. e *fluviisque* Oxon. pr.

à Clodio factas contendit, atque adeo Clodium jure caeſum, quum ab inimicorum audacia, teliſque vitam inpune liceat defendere. V. Cic. pro Milone c. 2. - - c. 3. *An eſt quisquam, qui hoc ignoret, cum de homine occiſo quaeratur, aut negari ſolere, omnino eſſe factum: aut recte, ac jure eſſe factum defendi?* Quin & Senatum univerſum comprobaſſe factum Milonis, quum haec cauſa aliquoties apud ampliſſimum ordinem eſſet acta; numquam tamen hanc novam quaeſtionem conſtituendam putaſſe, cum eſſent leges vel de caede, vel de vi. c. 5. deinde iterum fatetur, ſed ſic ut abſolvendum putet Milonem, atque ita etiam Pompejum ſentire, oſtendit, c. 6, 8, 9, 11, 16. (ubi *factum* vocat *aut praeclarum, aut certe neceſſarium*) 19, 21, 22, 23, 26, 27, 28. - - ſed praeter alia notabis haec c. 34. *Quid reſtat, niſi ut orem, obteſterque vos, judices, ut eam miſericordiam tribuatis fortiſſimo viro, quam ipſe non implorat: ego etiam repugnante hoc, & implore & expoſco?* &c. multo pulcerrima. Rem omnem decidit Plutarchus, in Cicerone p. 878. L. *obſtupuit*, (Cicero) *& orationem cum tremore corporis, & linguae haeſitantia exorſus eſt: quum Milo ipſe forti animo, & celſo praeſto eſſet certamini, nec capillos demittere, nec ſumere atram veſtem ſuſtinuiſſet. quod maximum momentum feciſſe apparet ad ejus damnationem.* quid clarius? BROUKHUS. Optime Broukhuſius τὸ *polluto*, quod conſtanter retinent omnes MSS. defendit contra Lipſium; & ſimul docet, *polluto* hic non poſſe capi ob caedem Tribuni, qui eſt ſacroſanctus. (unde *ſanguine ſacro ſparſae opes* ſc. Tribuni Metelli L. III, 124.) cum Clodius tunc temporis Tribunus non eſſet. Notat ergo *pollutus* ſimpliciter, caede inquinatus, quam non negabat Milo. ut bene etiam capiunt interpretes. Nec obſtet, quod ſimpliciter ponatur ſine adjuncto ſubſtantivo *ſanguine, nece*, vel ſimili quodam nomine. ſic enim & Silius Lib. IX, 169.

Pollutas dextras, & facti Titania teſtis
Infandi.

Pollutas nempe caede patris. Noſter Lib. VI, 509. *polluta ars.* 581. *pollutus cantus.* 707. *pollutum os.* de maga, & venefica caede humana gaudente. *polluti enſes* vſ. 536. pro *polluta, reum* ſimpliciter dixit L. I, 323.

Pompejana reum clauſerunt ſigna Milonem.

486 TRAHE] Malim, ſi per vetuſtos codices liceret hic ſcribere *fer*, & ſequenti verſu *trahas*. Juvat aliquantum Wittianus. in eo enim eſt *fer.* non *trahe.* fluvius enim aquas adfert. unde *ferre*, & *ferre aquam* paſſim dicitur. ſic L. III, 235. ac *trahere* ſecum, quae inpetuoſo curſui obſtant. ſic Ovidius L. VIII. Met. 533.

Cum gregibus ſtabula alta trahi.

Item *exire*, utrumque junxit Virgil. L. II. Aen. 496.

- - - - - - - - - - - amnis
Exiit, oppoſitasque evicit gurgite moles.
Fertur in arva furens cumulo, camposque per omnis
Cum ſtabulis armenta trahit.

ſine dubio ante oculos habuit Lucanus hunc Virgilii locum. Idem vſ. 307.

Praecipiteſque trahit ſilvas.

& ſaepe. *Trahere aquas* alio ſenſu pro bibere noſter cum aliis uſurpavit Lib. VII, 822. Ita olim putabam. nunc nihil temere muto. nam *trahere aquas* de fluvio pro ſecum advehere, dixit etiam clare Curtius Lib. III, 1. de Marſya *liquidus & ſuas undas*

Submoveat, [a] ſtabit jam flumine Caeſar in ullo,
Poſt Rubiconis aquas. equitum properate catervae:
Ite ſimul pedites: ruiturum adſcendite pontem.
Haec ubi dicta; levis totas accepit [b] habenas
In campum ſonipes: crebroque ſimillima nimbo
[d] Trans ripam validi torſerunt tela lacerti.
Ingreditur pulſa fluvium ſtatione vacantem
Caeſar, & ad tutas hoſtis compellitur arces.
Et jam [e] moturas ingentia pondera turres
Erigit, & mediis [f] ſubrepit vinea muris.

Ecce,

VARIAE LECTIONES.

a *jam ſtabit.* A. b *abenas* V. 2. c *campis* Marp. d *terſ. v. tr. r.* B. 1. e *maturas* A. f vulgo *ſubrepſit.*

das trahens. L. IV, 9. *Tigris non aquas ſolum, ſed etiam ſaxa ſecum trahens*; quae loca adducit Celeberr. Graev. ad Juſt. II, 1. *Nili trahentis limum.* Praeterea *ferre* pro trahere, violenter rapere, etiam Virgilius Lib. I. Georg. 482.

- - - - - - Campoſque per omnis
Cum ſtabulis armenta tulit.

Ovidius L. VIII. Metam. 551.

Ferre trabes ſolidas, obliquaque volvere magno
Murmure ſaxa ſolent.

490 PRIMUM] Ubicumque enim venienti cuncta ceſſerunt. SCHOL.

490 VICTORIA ERIT CAESAR] Sic. 708.

Exigua eſt fugiens victoria Magnus.

quem locum imitatus eſſe videtur Joſ. Iſcanius L. 1. B. Troj. 272.

- - - - - - - victoria ſumma
Alciden fugiſſe fuit.

Stans eſt haerens, progredi nequiens. Vide Barth. ad Silium XII, 41.

Stabat Cannarum Graja ad munimina victor.

& Heinſium ad L. XVI, 13.

491 RAPIDUM] Vetus Codex *rapidis.* HORT.

491 NEQUICQUAM] Voſſ. pr. ſec quart. Reg. prim. Wittian. & unus Pulm. *nequiquam.* Eadem variatio quoque Lib. VII, 670. & paſſim apud alios auctores in vetuſtiſſimis Mſtis. Vide Giphan. Ind. Lucret. hac voce. Et recte approbant Scioppius, & Gudius ad Phaed. L. II. F. 5. *Opera nequiquam perit. necquicquam* Voſſ. duo.

492 PRIOR] Praemiſerat autem Domitius quinque cohortes ex oppido, quae pontem fluminis interrumperent, qui erat ab oppido circiter millia paſſuum tria. Ibi cum antecurſoribus Caeſaris praelio commiſſo, celeriter Domitiani à ponte repulſi, ſe in oppidum receperunt, ut eſt in Commentar. lib. primo. MICYLL.

495 FLUVIIS] Alii *fluviiſque.* BERSM. Non dicit Berſmannus, quem Grotius, ceterique ſunt ſecuti, an ita emendarit ex ſcriptis. cum tamen omnes editi ante eum habeant *fluviiſque*, nec Pulmannus aliquam varietatem notaverit. Ex noſtris Mſtis *τὸ que* carent modo Wittian., Reg. pr., Marp. & meus. Et neſcio, qui fiat, ut auribus meis magis placeat *fluviiſque.*

496 GANGES] Hoc eſt; ſi Ganges Indiae fluvius me tranſitu prohibere non poſſet, multo minus hic fluvius meum imperium ſuſtinebit, & vim coercebit, imo nulli amnes, poſt tranſitum Rubiconis. A majori ad minus. Refertur, inquit Glareanus, non ad inundationem, verum ad audaciam tranſitus, cum Senatuſconſulto prohiberetur, diceretque. *Jacta eſt alea.* Quantum enim hoc flumen quantumvis inundaret, impedire potuiſſet? Poſt Rubiconem nullus amnis meam audaciam ſuſtinebit, nulli obſtabunt montes. Si Ganges meis viribus non obſtaret, impediret ullis aquis? HORTENS.

497 FLUMINE CAESAR IN ULLO] Non quidem damno hanc lectionem; ſed vide lector, an non multo efficacius, & elegantius ſit in meo codice *Gurgite*, & *illo*, ut eſt in uno Berſmanni?

- - - - - - non ſi me gurgite Ganges
Submoveat, ſtabit jam gurgite Caeſar in illo.

Repetitione Poëtis omnibus familiariſſima, cujus exempla operoſe proferre, putidi foret. Geminus locus eſt Virgilii Lib. III. Georg. 309.

Quam magis exhauſto ſpumaverit ubere mulctra,
Laeta magis preſſis manabunt ubera mammis.

Sic enim malo cum viris doctis, & plurimis Mſtis

veto:

Ecce, nefas belli, reſeratis agmina portis,
Captivum traxêre ducem, civiſque ſuperbi
Conſtitit ante pedes. vultu tamen alta minaci
Nobilitas recta ferrum cervice popoſcit.
Scit Caeſar, poenamque peti, veniamque timeri.
Vive, licet nolis, & noſtro munere, dixit,
Cerne diem. victis jam ſpes bona partibus eſto,
Exemplumque mei: vel, ſi libet, arma [a] retenta;
Et nihil hac venia, ſi viceris ipſe, paciſcor.
Fatur; & adſtrictis laxari vincula palmis
Imperat. heu [b] quanto melius, vel caede peracta,

Parcere

VARIAE LECTIONES.

a *retempta* MSS. 7. b *quantum* V. 4. H. Marp. Edd. Rom. Parm.

veteribus: quamvis & vulgatum *flumina* ſuam habeat venuſtatem.

500 DICTA] Scilicet *dedit*. SCHOL. cur non *ſunt?*

503 INGREDITUR FLUVIUM P.] Vetuſtus codex habet *ingreditur pulſa fl.* HORTENS. *pulſa fluv.* recte omnes ſcripti, & editi praeter editionem Micylli, & Hortenſii, qui tamen bene id monuit.

504 CAESAR] Ponte ſublato hoſtis compellitur ad tutas ſibi arces ſtationibus pulſis à Caeſare. Eſt ergo nominativus hic *hoſtis*, nam compelli non poteſt Caeſar. SCHOL.

505 PONDERA] *Moenia* Mſc. Eſt autem hypallage. *Erigit pondera motura turres*. BERSM.

505 TURRES] Nam è turribus miſſilia vibrabantur. GROT. Male Berſmannus Hypallagen his verbis ineſſe, exiſtimat. Ordo eſt, *erigit turres moturas pondera*, i. e. projecturas ſaxa. L. VI, 199. *vaſti muralia pondera ſaxi*, aliaque gravia miſſilia, quibus urbes oppugnantur. Decepit Berſmannum vox *movere*, quam ſumpſit pro quaſſare. cum notet exerere, effundere. Sic *movere vires ſuas* vſ. 626. *Movere arma*, *opus* & ſimilia paſſim.

506 SUBREPSIT] Immo *ſubrepis*; ut reſcripſi, quod res ipſa clamat, auctoritate Voſſianorum pr. ſec. tert. & ſexti Codd.

506 VINEA] Genus machinae contra muros. SCHOL. *Vineae* in plurali apud ſoluti ſermonis ſcriptores. Vide D. Voſſium ad Caeſar. B. Civ. L. II. c. 2.

507 NEFAS BELLI] Vitioſe quidam editores haec ſejungunt, *nefas*, *belli res*. Vide Barthium ad Statii Theb. L. X, 542.

Mirandum viſu belli ſcelus.

Noſter L. IV, 549.

Bellorum fecere nefas.

508 TRAXERE] *Duxere* Mſc. (& Amſt.) minus bene. BERSM.

509 ALTA] *Ante* unus Berſm. Regius pr. Oxon. & meus cum Voſſiano ſec. pro var. lect. & ſexto, in cujus marg. *alia. ante* etiam in Editione Rom. & Parm. idque praetulit Modius Novantiq. LL. Ep. 80. ut Lucanus dixerit *ante nobilitas:* ut Virgilius *ante malorum*. Credat Judaeus Apella, non ego. *Altum* nobilitatis proprium eſt epitheton. Ovidius Lib. IV. Triſt. El. 4.

In quo pars altae nobilitatis erat.

Plura exempla collegit N. Heinſius ad Faſt. L. IV, 305.

Clauſo referebat ab alto.

Melius ibidem *recta ferrum* defendit pro *ferrum erecta*, quod eſt in uno Pulm. loco. Juvenalis Sat. VI, 402.

Ipſa loqui recta facie ſtrictiſque mamillis.

Recta puella Propert. L. II, 25, 46. & *recti oculi* paſſim. Vide Bentlejum ad Horat. L. I. O. 3, 18. Sic L. IV, 166.

Excipiant recto fugientes pectore ferrum.

Seneca Ep. XXXVII.

Recto tibi invictoque moriendum eſt.

509 ALTA NOBILITAS] *Sulpitius* (quod demiror) dicit, poëtam Neroni aſſentari: quod ab hoc duxerit genus ſuum, quaſi praenomina à genere materno ſumere ſolerent, ſi modo ad hunc Domitium maternum genus retulerit, cum ex Caeſarum familia poſtremus eſſet, & in eo Caeſarum ſtirps defecerit. Sed audiamus etiam *Glareanum*, Laudat Domitium, poëta, inquit Sulpitius, ut Neroni principi, qui ab hoc duxit genus, aſſentetur.

Huic

Parcere Romano potuit fortuna pudori!
Poenarum extremum civi, quod caſtra ſecutus
Sit patriae, Magnumque ducem, totumque Senatum,
Ignoſci. premit [a] illè graves interritus iras:
Et ſecum: Romamne [b] petes, paciſque [c] receſſus
Degener? [d] in medios belli non ire furores
Jamdudum, moriture, paras? rue certus, & [e] omnes
Lucis rumpe moras, & Caeſaris effuge munus.
Neſcius interea capti ducis, arma parabat
Magnus, ut [f] inmixto firmaret robore partes.
Jamque ſecuturo [g] juſſurus claſſica Phoebo,

Tentan-

VARIAE LECTIONES.

a *ipſe* B. 1. b *petam* B. 1. V. 1. a m. ſec. *petis* V. tert. a m. pr. c *ſeceſſus* W. d *&* B. 1. e *omnis* V. pt. R. pr. f vulgo *admixto*. g *viſurus* H. Marp.

Huic & Badius ſubſcripſit. Mihi plane hoc veriſimile non videtur, cum Nero de Julia gente eſſet ultimus, cui plus adulatum oportuit. Sed hic poëta affectu in omnes Pompejanos benevolo, in omnes Caeſarianos, niſi qui poſtea exitium Caeſari intulêre, malevolo. Hoc de Domitio ſcripſit, juvenis, & parum cautus, maximè ſub tali vivens tyranno. Laudavit nimis magnificè omnes, qui ſibi mortem intulerunt, quemadmodum & Valer. Max. ſoler. haud memor, quàm facilè mortis timor nos à noſtra conſtantia dejiciat, quod ipſe accuſata contra omnem pietatem matre, & ad Tyranni pedes ſordidè provolutus declaravit. Sed ita diſſipat Deus hominum conatus, qui eum ignorant, nec in eo, ſed in ſua virtute potius ſalutem, & laudem quaerunt. Haec *Glareanus* veriſſimè. HORTENS. Qui hic inſuper videndus, nimium Lucani partium ſtudium, ultra quam rei veritas permittit, merito taxans. fuit enim Domitius puſillanimus, & timidus, & qui hic clam aufugere erat conatus. ſed male idem per *nobilitatem* intelligit illic captos omnes nobiles. Solum Domitium innui à Lucano, ſequentia ſatis evincunt.

513 SPES] *Pars* Mſc. male. ut alii quoque veniam ſibi ſperare poſſint. BERSM.

514 EXEMPLUM] i. e. quod & aliis victis ita ſim vitam donaturus. SCHGLIAST.

514 RETENTA] Non hic notat, retine; nec reſume, ut plerique capiunt interpretes; & unde ex gloſſa irrepſit in Mſtos duos Pulm. unum Berſm. & Amſtel. *Recepta* ſignificat, ut recte Gloſſator Voſſ. pr. & alii, iterum tenta, rurſus experire, quid valeant tua arma. Ovidius Ep. x, 11.

- - *refferoque manus, iterumque retento.*

Triſt. v, 12, 51.

Si demens ſtudium fatale retentem.

Adde L. 1. Metam. 746.

517 HEU] Exclamatio Poëtae, quod Domitio ſit vita conceſſa. SCHOL.

519 EXTREMUM CIVI] Poenarum augmentum ſuit civi i. e. Domitio, ignoſci ſibi à Caeſare, eò quod ſecutus ſit caſtra patriae, & cetera. ac ſi diceret, ſi meliorem partem non ſecutus eſſet, non tantum doleret. IDEM.

519 CUI FIT] *Eſt civi* Mſc. duo. duo *extremum civi, quod ſigna ſecutus*, omiſſo verbo ſubſtantivo. Extrema, inquit, poena eſt Domitio, quod ſibi ignoſcatur q. criminis reo, quod ſecutus ſit Pompejum. BERSM.

519 CIVI] Vera lectio ex MS. Romano homini, maximum eſt ſupplicium, venia opus habere, quod publica arma privatis praetulerit. Antea fuit, *cui ſit*. GROT. Veriſſime ita reſtituit Grotius, & jam diu ante monuit G. Canterus L. III. Nov. LL. c. a. *Cui ſit* Sulpitius rurſus intruſit. Scripti omnes, & editi ante eum *civi*, quod vidit etiam Stephanus, qui expreſſit *& civi*, ut eſt in Marp. Hulſt. & Amſtel.

519 CASTRA SECUTUS] Praefero lectionem, quae eſt in quatuor vetuſtiſſimis Voſſianis, & Hulſtiano, *ſigna ſecutus*. ut ſolet noſter. hoc libro 319.

- - - *quin publica ſigna, ducemque*
Pompejum ſequimur?

vſ. 531.

O ſcelerum ultores melioraque ſigna ſecuti!

Lib. IX, 251.

Si ſemper patriam ſequeris Cato, ſigna ſequamur,
Romanus quae conſul habet.

Tentandaſque ratus [a] moturi militis iras,
Adloquitur tacitas veneranda voce cohortes:
O ſcelerum ultores, melioraque ſigna ſecuti:
O vere Romana manus! quibus arma Senatus
Non privata [b] dedit, votis depoſcite pugnam.
Ardent Heſperii ſaevis [c] populatibus agri:
Gallica per gelidas rabies [d] effunditur Alpes:
Jam tetigit ſanguis pollutos Caeſaris enſes.
[e] Dî melius, [f] belli tulimus quod damna priores:
Coeperit inde nefas. jamjam me praeſide Roma
Supplicium, poenamque [g] petat. neque [h] enim iſta vocari
Proelia juſta [i] decet, patriae ſed vindicis iram.
[k] Nec magis hoc bellum [l] eſt, [m] quam cum Catilina [n] paravit
Arſuras in tecta faces, ſociuſque furoris
Lentulus, [o] exſertique manus veſana Cethegi.

O ra-

VARIAE LECTIONES.

a *morituri* V. tert. ſec. pro var. lect. B. 1. vitioſe. b *manus* R. 1. c *pepularibus* Ed. Ven. Br. Med. d *perfunditur* V. 3. Ed. Rom. Par. *diffunditur* R. 1. e *Dii* Edd. & MSS. qdd. f *tulimus belli* V. 1. g *petit* B. 1. h *enim* deeſt in O. i *decens* meus. k *Heu* B. 1. l *eſt* abeſt ab Ed. Ven. m *quod cum.* V. tert. *quam quod* V. pr. & qu. ſupraſ *cum.* n *parabat* P. 1. o *exertive* V. ſec. pro var. lect.

ſic ibi libri meliores, non *petamus.*
281.

Cervicis pretio bene ſe mea ſigna ſecutam.

371.

O quibus una ſalus placuit mea ſigna ſecutis.

ut eſt in Mſtis fere omnibus. vulgo & illic *caſtra.* L. x, 10.

- - - - - - *Sua ſigna ſecutus.*

quomodo & alii. Silius L. xvii, 562.

- - - - - - *mea ſigna ſecuti,*

& paſſim. Inverſo modo Claudian. L. ii. in Eutrop. 224.

Hos Aquilae Romanaque ſigna ſequuntur.

521 GRAVES] *Graveſque* Mſc. perperam. BERSMANN.

522 SECUM] Deeſt *locutus eſt.* ut Virgilius. *Hoc ſecum.* SCHOL.

522 RECESSUS] Vetuſtus Codex mendoſe legit *pacemque popoſces?* HORTENS.

524 JAM DUDUM] Paulò pòſt. Vita enim noſtra incerta eſt, & omnino brevis: vel, *jam dudum morituro*, id eſt; qui paulò antè mori debueras. SULPIT. Vel etiam ut cum verbo conſtruatur, ut ſit ſenſus: Cur non jamdudum paras in belli furores ire tu, qui alioqui moriturus es? &c. MICYLL. Recte. vide etiam Aſcenſ. & Hortenſ.

525 MUNUS] Quod vitam conceſſit, & pepercit invito. SCHOL.

527 UT INMI. FIR. RO. PAR.] Ut ſe Domitio conjungendo fortior fieret. SULPIT. Vel potius, ut Omnibonus: *Immiſto robore*, ex diverſis militibus miſto. Neque enim legimus exercitum, aut copias aliquas à Domitio ad Pompejum adductas fuiſſe, ſed contrà, milites Domitianos (Corfinio capto) ſacramentum apud Caeſarem dicere juſſos eſſe. Vide 1. Comment. MICYLL. Atqui hoc tunc nondum ſciebat Pompejus. Vel ſic tamen malim cum Micyllo generaliter intelligere de conſcribendo novo exercitu.

527 INMISTO] In vetuſto Codice *admixto* legitur. HORTENS. *Admixte.* Alii *immiſto*, ut & Mſc. BERSM. *Admixte* primus è codice ſuo protulit Hortenſius, quod Berſm. ceterique ſecuti ſunt. Antea *immixto* fuerat, ut habent omnes Pulm. & decem noſtri vetuſtiores, ac Oxon. pr. quod mutari non debuerat. *Inmiſcere* milites eſt ſupplemento augere. *onderſteeken.* Non multum diſſimile Livius L. iii. c. 50. *Inmixti turbae militum togati.*

530 COHORTES] *Catervas* Mſc. minus bene. pro *populatibus* Mſc. *populantibus*, male. BERSM.

533 NON PRIVATA] Mandatum enim à Senatu eſt bellum contra Caeſarem. SCHOL.

O rabies [a] miſeranda ducis! cum [b] fata Camillis
Te, Caeſar, magniſque velint miſcere Metellis,
Ad Cinnas, Marioſque venis. ſternêre profectò,
Ut Catulo jacuit Lepidus, noſtraſque ſecures
Paſſus, Sicanio tegitur qui Carbo ſepulcro,
Quique feros movit Sertorius exſul [c] Hiberos.
Quamquam, ſi qua fides, his te quoque jungere, Caeſar,
Invideo, noſtraſque manus quod Roma furenti
Oppoſuit. Parthorum [d] utinam poſt proelia ſoſpes,
Et Scythicis [e] Craſſus victor remeaſſet ab [f] oris,
Ut ſimili cauſſa [g] caderes, qua [h] Spartacus [i] hoſtis.
Te quoque ſi Superi titulis accedere noſtris
Juſſerunt, valet in torquendo dextera pilo:
Fervidus haec iterum circa praecordia ſanguis
Incaluit: diſces non eſſe ad bella fugaces,

Qui pa-

VARIAE LECTIONES.

a *miranda* B. 1. H. b *facta* M. c *Hybernos* H. d *O utinam* V. 1. e *victor Craſſ.* P. 1. B. 2. V. 2. W. O. meus. f *horis* V. 2. H. *arvis* V. pr. ſec. tert. & margo Hort. V. ad L. VI, 814. g *peteres* Edd. Br. Med. h *Sparticus* B. 1. meus, Ed. Ven. *Parthicus* V. 1. *Sparthacus* & *Spartachus* alii. i *enſis* Reg. pr.

537 PRIORES] Innocentior enim eſt, qui prior accipit injuriam. SCHOL.

540 JUSTA] Juſtum proelium dicitur, cum inter ſe hoſtes dimicant. IDEM.

542 ARSURAS IN TECTA] Sic Aldus legit. ſunt tamen, qui *auſuras* legunt, aut *arſuras vi tecta.* VERSELLAN. Nihil mutant ſcripti, aut editi. *paravit in tecta* ſunt copulanda. Virgil. L. II. Aen.

Aut haec in noſtros fabricata eſt machina muros.

544 FATA CAMILLIS &c.] Hoc è Bruti quadam ad Atticum Epiſtola expreſſum eſt: in qua idem illud de Antonio dixerat. Verba Plutarchi in ejus vita haec ſunt. Μάρκον δ' Ἀντώνιον ἀξίαν φησὶ τῆς ἀνοίας διδόναι δίκην, ὃς ἐν Βρούτοις, καὶ Κασσίοις, καὶ Κάτωσι συναριθμεῖσθαι δυνάμενος, προσθήκην ἑαυτὸν Ὀκταβίῳ δέδωκεν. RUTGERS. Var. Lect. L. II. c. 13.

548 SICANO] Aut ut paſſim legitur *Sicanio*, ſicut Aeneid. III. *Sicanio praetenta ſinu* &c. Malim tamen utrobique legere *Sicano*; quia non videtur media poſſe corripi. ASCENS. Lib. III, 59. *Sicanias urbes.* 177. *Sicanis populis*, idem Aſcenſius vult ſcribi *Sicanas* & *Sicanis*. ſed male. ut vel patet ex noſtri Lib. VI, 66.

- - - - - - - - - - - in arvis
Sicaniae rapidum neſcis latrare Pelorum.

Adde Aen. VIII, 416. & paſſim. Sciunt docti, à poëtis indifferenter duas priores ſyllabas in *Sicanus* adhiberi: nam & *Sicanus* prima longa, & ſecunda brevi, ac rurſus inverſo modo utuntur, unde derivatum *Sicanius* ſecunda ſemper brevi. V. Indic. Virgil.

548 CARBO] Carbonem enim occidit Pompejus in Melita inſula. Ideo dictum eſt *Sicanio ſepulcro.* SCHOL. De his autem hominibus, & ſequentibus totas hiſtorias per longas ambages deſcribunt hic Scholiaſtae MSS. Voſſ. pr. ſec. & Wittiani; ſed quas hic utpote notiſſimas rectius omittendas duxi. praeſertim cum non ab eodem eſſe auctore, ſtyli verborumque varietas arguat.

549 SERTORIUS] Sertorium Appianus tradit, à Perpenna in convivio occiſum, Perpennam autem ipſum poſtea à Pompejo praelio victum, & occiſum. Eadem ferè Plutarchus in Pompejo. MICYLL. Conſule etiam Hortenſium.

551 INVIDEO] Quod te ego ſim perempturus. SCHOL.

553 ET SCYTHICIS] Vetus Codex legit,

Et Scythis victor remeaſſet Craſſus ab oris.

HORTENS.

553 SCYTHICIS] i. e. Parthis, qui à Scythis originem duxerunt. V. Stephan. Byzant. V. Παρθυαῖοι. Juſtin. L. II, 1. XLI, 1. Curt. L. IV, 12. VI, 2. & ibi Comment. Dein vitioſe ſcribitur apud Horatii Scholiaſt. L. III. O. 14. *Et ſimili cauſſa caderet.*

Qui pacem potuére pati. licet [a] ille ſolutum,
Defectumque vocet, ne vos mea terreat aetas.
Dux ſit in his caſtris [b] ſenior, dum miles in illis.
Quo potuit civem populus perducere liber,
Adſcendi, ſupraque nihil, niſi regna, reliqui.
Non privata cupit, Romana quiſquis in urbe
Pompejum tranſire parat. hinc Conſul uterque,
Hinc acies ſtatura ducum. [c] Caeſarne Senatus
Victor erit? non tam coeco [d] trahis omnia curſu,
Teque nihil, Fortuna, pudet. Multiſne rebellis

Gallia

VARIAE LECTIONES.

a *ipſe* V. 1. in marg. b *melior* P. 1. c *Caeſarve* H. d *trahit* A. *trahet* R. 1.

554 SPARTACUS] Spartacus enim fugitivorum dux à Craſſo victus eſt. Hoc ergo dicit. Utinam Craſſus victor remeaſſet, ut ab eo ita compreſſus fores; ſicut Spartacus fuit, ne meae manus in te polluerentnr. SCHOL.

555 TITULIS] Ut Caeſaris victor perhiberer. Ovidius Ep. Her. IX, 1.

Gratulor Oechaliam titulis accedere noſtris.

BERSM.

556 VALET IN] Cod. Wittianus *Valet*, *en* quod forſan non nemini placeat.

557 HIC ITERUM] *Haec iterum* Mſc. duo. non male. & *circa praecordia*. Mſc. quatuor. alii *circum praec*. BERSM. Recte Grotius reſcripſit *haec*: ut habenr omnes Pulmanni, meique Codices, ac Edd. Rom. Parm. Sulpit. Aſcenſ. Vide ad L. 1, 363.

Dum movet haec calidus ſpirantia corpora ſanguis.

pro *circa* Sulpit. Ald. Colin. Steph. Gryph. Mic. & Hort. ediderunt *circum*. ut apud Virgil. L. II. Georg. 484.

Fervidus obſtiterit circum praecordia ſanguis.

Sed *circa* mei quoque Mſti cuncti ſervant. Horat. L. 1. O. 3.

Illi robur & aes triplex
Circa pectus erat.

Paſſim hae voces *circa*, & *circum* permutantur.

558 DISCES] Alii. *dices*. Vetus Codex *diſcent*. HORTENS. *Dicet* Mſc. alii *dices*. BERSM. Vitioſe Colinei, Stephani, & Pulmanni Edd. *dices*. *Diſces* cum inpreſſis pleriſqne habent ex noſtris Voſſiani tres, Regius recentior, Marp. & meus. *Diſcas* tres Pulm. *Diſces* ex Weidneriano probat Modius. quia Caeſarem haec verba verberant, Novant. LL. Ep. 80. *Diſcent* habet unus Pulm. Voſſ. quart. & tert. pro var. lect. Wittian. Reg. pr. & Hulſt. atque ita Scholiaſtes ſcribens. *Cognoſcent milites Caeſaris, non ideo ad bellum nos eſſe ſegnes, quia longam elegimus, & potuimus pati pacem.* Ego tamen praefero *diſcet*, cum duobus Pulm. Voſſianis ſec. & quinto, Amſt. & Edit. Veneta; ut Pompejus coeperit redire ad milites ſuos à verſu praecedente. *Diſcet* ſcilicet *ille*, ut ſequitur, Caeſar cum contemptu. Reſpicit autem ad illud Caeſaris L. 1, 311.

Veniat longa dux pace ſolutus.

559 PACEM] Bene poſitum, *pacem potuere pati* tamquam neceſſitate; deficientibus hoſtibus, in pace fuerit ſemper paratus ad proclium. SCHOL.

560 NE VOS] Mſc. *non vos*. non male. alterum *vocet. nec vos*. BERSM. *Non* Amſtel. *nec* Witt. Oxon. & meus cum uno Voſſ. à manu ſec. *ne* bene ſe habet, neque mutari debet.

562 PERDUCERE? LIBER] Vetus Codex poſt *liber* habet interrogationem. Sic & alius Codex. HORTENS. *Perducere liber*, alii poſt *perducere* ponunt diſtinctionem, ut *liber* ad Pompejum referatur: mihi magis placet *populus liber*, hoc eſt, ſalva libertate. BERSM. Poſt tam veriſſimam Berſmanni monitionem Hackianae Editionis procurator tamen inepte, & ſine ſenſu edidit, *percurrere, liber, Aſcendi.*

564 CUPIT, PARAT] Mire variant codices vetuſti, manu ſcripti à recentioribus. Veteres habent, *paras*, & *cupis*, ut multis aliis in locis oſtendimus, & aliis in locis oſtendetur. HORTENS. Item duo Pulm., Voſſ. ſec. & tert. a m. prima. *paras* etiam quart. a m. pr. ſed vulgatum malo.

565 CONSUL] Lentulus, & *Gellius* (L. *Marcellus*

Digitized by Google

Gallia jam luſtris, [a] aetaſque inpenſa labori
Dant animos? Rheni gelidis quod fugit ab undis,
Oceanumque vocans incerti ſtagna profundi,
Territa quaeſitis oſtendit terga Britannis?
An vanae [b] tumuere minae, quod fama furoris
Expulit armatam patriis è ſedibus urbem?
Heu demens! non te fugiunt, me [c] cuncta ſequuntur:
Qui cum ſigna tuli toto fulgentia ponto,
Ante bis exactum quam Cynthia [d] conderet orbem,
Omne fretum metuens pelagi pirata [e] reliquit,

[a] Angu-

VARIAE LECTIONES.

a *aetas inp.* H. b *minuere* R. pr. *timuere* Edd. Br. Med. c *caſtra* Marp. d *clauderet* R. 1. e *relinquit* V. 1.

lus V. ad vſ. 278. *Cetegus* Voſſ. pr.) ex noſtra parte ſtaturus eſt. SCHOL.

566 DUCUM EST] Aliis *eſt* deeſt. HORTENS. Aſcenſius, Micyllus, & Grotius *eſt* deleverunt, ut abeſt quoque ab uno Pulm. duobus Voſſ. Marp. & meo MSS. Ceteri editi, & ſcripti, & quidem vetuſtiores agnoſcunt *eſt*.. Aſcenſium tamen, Micyllum, & Grotium ſequi malui. Languidum nimis verſum facit appoſitio *&* *eſt*: quod ſaepius temere intruſum, cum eſſet Gloſſa, jam vidimus; & infra aliquoties patebit.

566 CAESAR] Ad invidiam poſuit unum nomen hominis, & totum ſenatum, aut ſenatoriam dignitatem. SCHOL.

568 MULTISNE &c.] Vetus uterque Codex legit ſine interrogatione, ut & ea, quae ſequuntur uſque ad *an vanae*. HORTENS.

568 REBELLIS] Ut adhuc victa non ſit. SCHOLIAST.

569 GALLIA] Mſc. *Gallica*. vitioſe, & *quos fugit*, male. BERSM. *Quos fugit* Voſſiani duo Oxon. Reg. ſec. meus. & Voſſ. ſec. pro var. lect. cum Ed. Rom. & Parm. Wittianus *quos fundis*. *quos fudit* Voſſ. primus a m. priore.

571 OCEANUM INCERTI] Ideo *incerti*: quod accedat, & recedat. Hoc ergo *ſtagnum* Caeſar Oceanum nominabat. SCHOL.

571 STAGNA] Mſc. *incerti magna profundi*, & ad marg. *incertaque ſtagna profundi*. Extenuans invidioſe facta Caeſaris, dicit Oceanum ab eo appellatum Gallici maris aeſtuaria, nunc vadoſa, nunc profunda, propter reciprocationem. BERSM.

572 QUAESITIS] Ut fugeret, quos ipſe quaerebat. SCHOL.

574 ARMATAM] Bene dicit *armatam*, ut paratam ad bellum gerendum. *urbem* pro civibus poſuit. IDEM.

576 TOTO] Vetus Cod. *medio fulgentia*. HORTENS. Male. paſſim *toto mari* & ſimilia dicunt ſcriptores. Liv. XXVIII, 4. & plura dicam ad vſ. 726.

- - - - - - ſuper aequora toto
Praedonem ſequerere mari.

ubi tamen forſan *maris* legendum eſſe videbimus. *Pirata pelagi* hic poſſent jungi, ut *praedo maris* &c. ſed malim conſtruere *metuens pelagi*. Lib. VIII, 811.

- - ; - - - commertia tuta
Gentibus, & pavidos Cilicas maris.

577 ANTE &c.] i. é. ante duos menſes. SCHOLIAST.

577 EXACTUM] *Exhauſtum* Mſc. non male. BERSM. Quomodo apud noſtrum Lib. V, 44.

- - noſtrum exhauſto jus clauditur anno:

ubi & contra in Mſtis quibusdam eſt *exacto*. quod hoc loco mei, & Pulm. Codices omnes ſervant. Sic *exacta ſidera*, apud Propertium L. 1, 3, 38. *Exactum tempus* Ovid. Ep. Her. IV, 26 & paſſim. Vide Graevium ad Heſiodi Theogon. 59. Commutantur hae voces etiam in Ovidio Lib. XII. Metam. 161.

- - - - - exhauſta pericula ſaepe
Commemorare juvat.

579 ANGUSTAQUE] Vetus Codex *Anguſtaque*; item & alter Codex, in quo ſine *in* legitur. HORTENS. *in* abeſt quoque à Regio primo, & Wittiano.

a Anguſtaque domum terrarum in ſede popoſcit.
b Idem per Scythici profugum c divortia Ponti
Indomitum regem, Romanaque d fata morantem,
Ad mortem, Sulla felicior, ire coëgi.
Pars mundi e mihi nulla f vacat: ſed tota tenetur
Terra meis, quocumque jacet ſub ſole, g tropaeis.
Hinc me victorem gelidas ad h Phaſidos undas
Arctos habet: calida i medius mihi cognitus k axis
Aegypto, atque umbras nuſquam flectente l Syene.

Occaſus

VARIAE LECTIONES.

a *anguſtam* B. 3. V. 5. R. 1. A. meus. Oxon. pr. Edd. Ven. Br. Med. b *idem ego* W. c *in div.* A. d *ſigna* M. e *tibi* V. 1. f *vocat* Ed Br. aliique V. ad Sil. Ital. VI, 327. g *tropheis* MSS. & Edd. plerique *triumphis* M. & V. 1. in marg. h *Phaſidis* B. 1. A. i *melius* V. ſec. pro var. lect. k *orbis* V. ſec. a m. pr. l *Siene* MSS. & Edd. multi, vel *Sienne*.

579 POPOSCIT] Conceſſit enim his Pompejus civitatem, in qua conſiſterent. SCHOL.

582 FELICIOR] Sulla Mithridaten vicit, ſed non ita, ut ad mortem compulerit. Ideo dicit. *felicior Sulla*. IDEM.

585 PHASIDOS] Sulpitius, Phaſidem ultra oſtia Tanais, in Pontum fluere dicit: quod corruptum puto: nam longè a vero abeſt, niſi Hyperboreum loquentem faciat. Sed quo minus reſtitui poſſit, in cauſſa eſt, quod non citat authorem, unde ea deſcripſit, quod ferè ſolet. GLAREAN.

586 FLECTENTE] i. e. obliquante, ut fieri ſolet ſolis acceſſu. *Syene* ſane regio Aegyptia, in qua homines hora VI umbras ſuas ſub ſe habent, non ut nos, quorum umbra juxta ſolis curſus in latere rotatur (*curſum a l. torquetur* Voſſ. pr.) SCHOLIAST.

587 NUSQUAM FLECTENTE SYENE] Macrobius hunc locum aperiens, inquit: *Civitas Syene, quae provinciae Thebaidos poſt ſuperiorum montium deſerta, principium eſt, ſub ipſo aeſtivo tropico conſtituta eſt: & eo die, quo Sol certam partem ingreditur Cancri hora diei ſexta, quoniam Sol tunc ſuper ipſum invenitur verticem civitatis, nulla illic poteſt in terris de quolibet corpore umbra jactari. Sed nec ſtylus hemiſphaerii monſtrantis horas, quem gnomona vocant, tunc de ſe poteſt umbram creare: & hoc eſt, quod Lucanus dicere voluit, nec tamen plenè, ut habetur, abſolvit:* dicendo enim, atque umbras nunquam flectente Syene, *rem quidem attigit, ſed turbavit verum: non enim* nunquam *flectit, ſed uno tempore.* Sic ille, qui injuſtè Lucanum arguit, qui inquit *nuſquam*, hoc eſt, nec ante, nec poſt, nec ad dextram, nec ad ſiniſtram, non *nunquam*, ut ille legit. SULPIT. *Nuſquam* i. e. ex nulla parte, non tamen *numquam* leges. ASCENS. *Numquam* Mſc. duo vitioſe. uno enim duntaxat die hoc accidit. BERSM. *Numquam* habent duo quoque Pulmanni, & Voſſ. ſec. Amſt. cum meo. Ceteri omnes MSS. & Editi *nuſquam* ſervant contra Macrobium Lib. II. ſomn. Scipion. c. 7. qui tanti nobis eſſe non debet, ut ideo vitioſe, vel ſaltem obſcurius locutum fuiſſe Lucanum, cenſeamus. *nuſquam* etiam ſervant vulgatae Editiones Priſciani c. 887. De hoc loco qui ſcripſerunt, vide Brodaeum L. V. Miſcell. c. 17. Vadianum in Pompon. Melam p. 197. Barthium in Statii, T. 2. p. 1230. Pontanum ad Macrob. locum, & prae ceteris locum hunc contra acerbam nimis Scaligeri, aliorumque cenſuram defendentes, Salmaſium in Plinian. Exerc. p. 300. Ed. Ultr. qui tamen male praefert *numquam*, & J. Palmerium Apolog. pro Lucano p. 24. & ſeqq. qui conſuli meretur. Solſtitii tempore, & ſole cancrum ingreſſo, unde alibi noſter *cancroque ſuam torrente Syenen*, per meridiem in nullam partem illic umbra jacitur.

588 OCCASUS MEA J. TIMET] Unus Berſm. Voſſianus tertius & quartus, ac Regius primus cum editionibus Veneta, Brixiana & Mediol. *timent*. ut *occaſus* ſumſerit in plurali numero. ſicut cum aliis auctoribus ſolet in *ortus*. V, 642. VIII, 310, 419. &c. ſic Ovidius L. II. Metam. 190.

Proſpicit occaſus, interdum reſpicit ortus.

Seneca de Benefic. c. 33. L. III. *Imperii ad ortus occaſusque venturi.* Fulgent. L. I. Mythol. c. II. *Vergens* (Sol) *occaſibus pronus incumbit.* Nec aliter noſter ipſe. L. VI, 361.

Purus in occaſus parvi ſed gurgitis Aeas.

IX, 421.

Vergit in occaſus.

X, 39.

Occaſus mea jura timet, [a] Tethynque fugacem
Qui ferit, Heſperius poſt omnia flumina [b] Baetis.
Me domitus cognovit [c] Arabs, me Marte feroces
Heniochi, notique erepto vellere Colchi.
[d] Cappadoces mea ſigna timent, & dedita ſacris
Incerti Judaea Dei, molliſque Sophene.
Armenios, Cilicaſque feros, Tauroſque ſubegi.
[e] Quod ſocero bellum, praeter civile, reliqui?
Verba ducis nullo partes clamore ſequuntur,

• Nec

VARIAE LECTIONES.

a *Thetim*, *Tethim*, *Tethyn*, MSS. & Edd. plurimi. b *Fetis*, *Bethys*, *Bethis* MSS. & Edd. qdd. *Batus* R. 1. c *Arabas* V. 1. H. d *Capadoces* R. pr. W. meus. e *quis* O.

x, 39.

Iſſet in occaſus mundi devexa ſecutus.

Atque ita omnes fere ſcripti L. x, 290.

Curſus in occaſus flexu torquetur & ortus.

591 HENIOCHI] Eniochi, civitas in Ponto in parte Aſiae. SCHOL.

591 ENIOCHI] *Heniochi*, cum aſpiratione ſcribendum. Sunt autem Heniochi populi Pontici, vicini Colchis, & Hiberis. Dicti ἀπὸ τῶν ἡνιόχων, hoc eſt, aurigis Caſtoris & Pollucis, Rheca ſcilicet & Amphiſtrato, qui eo loco poſt raptum velleris aurei conſedere, gentemque eam de ſuo nomine condiderunt, ut autor eſt Strabo, libro undecimo. Caeterùm has gentes omnes pervagatus eſt Pompejus bello Mithridatico, quando Pontum, Armeniam, Cappadociam, Paphlagoniam, Ciliciam, Colchidem, &c. ſubegit. MICYLL. Antea vulgo edebatur *Eniochi*. ut eſt in multis ſcriptis: in quibus & editis prioribus etiam *Oenochii*, *Oeniochi*, *Aeniochi*, *Emolchi*, & ſimilia monſtra. hic & Lib. III, 270.

Hinc Lacedaemonii moto gens aſpera freno
Heniochi.

Vide de his plura apud Hortenſ. & Valeſium ad Ammian. Marcellin. Lib. XXII. c. 8. *Cujus Auctores Amphius, & Cercius Spartani traduntur, aurigae Caſtoris, & Pollucis, à quibus Heniochorum natio eſt inſtituta.* Corruptum hoc nomen eſt in Avieno deſcript. Orbis. vſ. 854.

- - - - - juxta gens aſpera degit
Heniochi, pariterque Zygi, qui regna Pelaſgûm
Linquentes:

vel *ſupraque Zygi?* Vulgo mendoſe editur *Iniochi perique hinc*. Hauſit ex Dionyſii Periegeſi vſ. 687.

Ἡνίοχοι Σύγιοί τε Πελάσγιδος ἔκγονοι αἴης.

Poſt hos Heniochi, genuit quos Graecia tellus,
Et Zygii juxta.

Straboni ζύγιοι etiam vocantur ζυγοί L. XI. p. 495. Ed. Par.

591 EREPTO] Hinc enim Jaſon pellem auream Phryxei arietis abſtulit. SCHOL.

592 CAPPADOCES] Populi in Ponto vel apud Pontum, per quos Halys fluvius fluit. IDEM.

593 INCERTI] Omnibus ſcilicet aliis gentibus, nam omnes gentes creaturam, ipſi vero creatorem colebant. Hinc Juvenalis

Nil praeter nubes & coeli numen adorant.

Ariſtobulus, & Hyrcanus contra ſe de imperio dimicantes occaſionem praebuere Romanis, ut Judaeam invaderent. Itaque Pompejus Hieroſolymam veniens capta urbe; reſeratoque templo uſque ad Sancta Sanctorum acceſſit. Ariſtobulum vinctum ſecum abducit, pontificatum Hyrcano confirmat. Deinde Antipatrum Herodis Aſcalonitae filium procuratorem Palaeſtinae facit. IDEM.

593 MOLLESQUE SOPHENAE] Mſc. *Sophenae*. duo *Sophone*. BERSM. *Sophone* eſt in uno Voſſii, & Ed. Rom. *Sophonae* editiones Parm. & Brix. *molliſque Sophene* duo MSS. Pulm. Voſſ. primus & ſecundus cum Scholiaſte, regius uterque, Wittian. Hulſt. & Marpurg. ut Grotius, & poſt eum ceteri expreſſerunt. Antea legebatur cum reliquis fere Codicibus *mollesque Sophenae*. à Lucano ſcriptum fuiſſe, arbitror *mollesque Sophenoe*. Graecis enim Σωφηνοὶ vocantur. Sic autem ſolent ſaepe Latini οι Graecum in *oe* terminare. Ipſe Lucanus Lib. III, 180. *Selloe* ubi vide Grotium, Gipbanium Ind. Lucret. V. *Tractus corporis*, Keuchenium ad Nepot. Miltiad. c. 4. *Hemerodromoe*. J. Gronovium ad Melam L. II. c. 1. *Hamaxobioe*. *Sopheni* ſunt Plinio L. VI. c. 9.

Digitized by Google

[a] Nec matura petunt promiſſae claſſica pugnae.
Senſit & ipſe metum Magnus; placuitque referri
Signa, nec in tantae diſcrimina [b] mittere pugnae,
Jam [c] victum fama non [d] viſi Caeſaris, agmen.
Pulſus ut armentis primo certamine taurus
Silvarum ſecreta petit, vacuoſque per agros
Exſul in adverſis explorat cornua truncis;
[e] Nec redit in paſtus, niſi cum cervice [f] recepta
Excuſſi placuêre tori: mox reddita victor
Quos libet in ſaltus comitantibus agmina tauris
[g] Invito paſtore trahit; ſic viribus inpar

Tradidit

VARIAE LECTIONES.

a *non* B. 1. b *ponere* in Marg. B. 1. c *fama v.* V. 1. d *victi* M. V. pr. a m. 1. *juſſi* V. tert. a m. 1. e *non* B. 1. f *repleta* B. 1. g *inviſo* A.

c. 9. Nota vero, lector, primam in *Sephenes* brevem efferri, licet Graecis ſit ω, de qua re diximus ad Lib. 1, 675. à noſtro, & Claudiano has regiones etiam jungente L. 1. in Eutrop. 220.

In mercem veniunt Cilices, Judaea, Sophene,
Romanusque labor, Pompejanique triumphi.

Judaeam & *Sophenen* ſociat Mela L. 1. c. XI. *Babylonia & Judaea & Sophene.* ubi nihil mutandum cenſeo. Ait autem Scholiaſtes. *Sophene civitas mollis dicitur propter calorem regionis, vel luxuriam.* Utrumque eleganter exprimit auctor L. VIII, 366.

- - - *emollit gentes clementia coeli.*

594 TAUROS] Mons eſt in Cilicia Taurus. pro hominibus autem poſuit nomen montis. SCHOLIAST.

595 QUOD SOCERO BELLUM] Ante Sulpitium vulgo legitur *Quid.* ut etiam eſt in duobus Berſm. & ſex noſtris Mſtis. ſed ium fore ſcribendum *quid ſocero belli*; vel diſtinguendum *quid ſocero, bellum p. civile, reliqui?*

597 MATURA] Mſc. *motura* ut ſit hypallage. pro *nec moturi caſtra petunt claſſica.* BERSM. Nil muta. *Matura* ſunt propera, non dilata. ut ſaepe τῷ *ſero maturum* opponitur. noſter L. 1, 645.

Aut ſi fata movent, orbi generique paratur
Humano matura lues.

VII, 668.

- - - *revocat matura in fata ruentes.*

598 SENSIT ET IPSE METUM MAGNUS] Hic verſus, & is, qui ſequitur, non habentur in vetuſto exemplari, manu in membranis Italicis characteribus ſcripto. Cauſſa eſt, cur ne Pompejus ipſe quidem pugnae copiam popoſcerit, quod trepidarit. HORTENS.

603 EXPLORAT] Mſc. *implorat* mendoſe. Virgil. III. Georg. 224.

- - - - - - - - - - *ſed alter*
Victus abit, longeque ignotis exſulat oris &c.
Et tentat ſeſe, atque iraſci in cornua diſcit
Arboris obnixus trunco &c.

BERSM. Illic omnino videndus La Cerda.

604 RECEPTA] Sic ibidem Virgilius vſ. 235.

Poſt ubi collectum robur viresque refectae,
Signa movet.

& qui utrumque imitatus eſt, Statius Lib. II. Theb. 321, 326.

Cum profugo placuere tori, cervixque recepto
Sanguine magna redit, fractaeque in pectore quercus.

quomodo legendum eſt cum J. F. Gronovio. vulgo *vires.*

607 INVITO] Vetus codex habet *inviſo.* & per *Appulia regna.* HORTENS. Reſcripſi *Apula* auctoritate Mſtorum fere omnium, & editionum veterum. primam enim ab aliis productam corripuit Horatius: quod facere non potuiſſet, ſi *Appulia* eſſet, non *Apulia*, ſcribendum. Recentiores Critici duobus *pp* expreſſerunt, ut in *reppulit* & *rettulit* & ſimilibus perperam eſt factum. Dein etiam *Brundiſii.* ut eſt in uno Berſm. & pleriſque meis vetuſtioribus, aliiſque, & in inſcriptionibus. non *Brunduſium.* Conſule N. Heinſium ad Silium L. VIII, 576.

609 BRUNDISII] Oppidum Brundiſium ſitum eſt ad oras Hadriatici maris, quod Graeci conſtruxerunt. SCHOL. Adduntur in Voſſ. primo rec. m. & Wittiano haec verba, quae etiam leguntur apud Iſidorum L. XV. c. 1. *Brundiſium autem eſt dictum*

Tradidit Heſperiam, profugusque per Apula rura
Brundiſii tutas [a] conſcendit Magnus in arces.
Urbs eſt Dictaeis [b] olim poſſeſſa colonis,
Quos [c] Creta profugos vexêre per aequora puppes
Cecropiae, victum mentitis Theſea velis.
Hanc latus anguſtum jam ſe cogentis in artum
Heſperiae, tenuem producit in [d] aequora [e] linguam,
[f] Hadriacas flexis [g] claudit quae cornibus undas.
Nec tamen hoc artis inmiſſum faucibus aequor
Portus erat, ſi non violentos inſula [h] Coros
[i] Exciperet ſaxis, laſſaſque refunderet undas.

Hinc

VARIAE LECTIONES.

a *Magn. conſc.* meus. b Hort. m. *quondam.* c *profugos Creta* Edd. quaedd. d *aequore* B. 1. A. e *ſulcum* V[illegible]a m. pr. & Hort. m. f *Hadriadas* V. tert. g *quae cl.* B. 1. *qua* B. 1. *qui* Hort. m. h *Choros* MSS. & Ed[illegible]. qdd. & ſemper. i *acciperet* B. 1.

ctum Graece, quod brunda caput cervi dicatur. Sic eſt enim, ut & cornua videantur, & caput, & lingua in poſitione ipſius civitatis. Vide Strabon. L. VI.

609 CONCEDIT] Sic edidit Grotius. quomodo unus Pulm. habet & Marp. *conſedit* Aſcenſius, *conceſſit* Pulm. unus Reg. pr. Voſſ. ſec. & alii duo à manu prima cum Ed. Ven. Oxon. pr. *conſcedit* ſed reliqui ſcripti & editi omnes *concendit.* Quod cur mutari debuerit, non video. optime τῷ *arci* convenit *conſcendit.*

612 MENTITIS] Juxta enim placitum patris Aegaei obliti ſunt vela mutare, & pater ſeſe praecipitavit in fluctus; dum credit, filium eſſe ſuperatum. Theſeus inde è loco eo navigavit, venitque ad Italiam, condiditqne Brundiſium. Ideo *profugos* eos dixit à Creta. Hic eſt Theſeus Aegaei filius, qui miſſus eſt ad Cretam, ut comederetur à Minotauro, propterea quod occiderunt Athenienſes Androgeum, Minois Cretae regis filium, & ab eo devictis ſtatutum eſt, ut ſingulis quibuſque annis ſeptem de filiis ſuis, & filiabus edendos Minotauro mitterent, qui humanis carnibus veſcebatur. Sed cum jam dictus Theſeus mitteretur, potens tam virtute, quam forma, amatus ab Ariadne, Regis filia, Daedali conſilio filo iter rexit, & necato Minotauro cum Ariadne victor aufugit. SCHOL. Eadem fere habet Servius ad Virgilium. ſed nota res eſt, quare plura hic, quia leguntur apud Serv. L. VI. Aeneid. 13. non tranſcribam; niſi quod à Scholiaſte Voſſ. ſec. dicatur, Daedalum feciſſe offas ex pice & pilis, easque Theſeo dediſſe ad interficiendum monſtrum.

613 HANC] Unus Pulm. Voſſianus prim. & ſecundus *hinc.* Non male.

613 IN ARCUM] Mſc. *arctum* bene. BERSM. Scripti tantum non omnes habent *arctum* ſive potius *artum*, & editiones pleraeque *in arcum*, profluxit à Sulpitio, quem Aſcenſius, Verſell: & Gryphius ſecuti ſunt. eſt etiam in variis R. Stephani lectionibus, & duobus meis.

614 LINGUAM] In modum linguae. *Linguam* dixit anguſtam terram, quae ſe in mare extendens paullatim deficit. SCHOL. Loquitur poëta de duobus cornibus, quae Brunduſium efficiunt portum, quem Strabo, ait, multos continere portus. Porrò *lingua* eſt promontorii non celſi ſpecies, ſed molliter in planum devexi. Sed & inſtrumentum eſt coclearis formae. Verum hoc intereſt, quod *coclear* cavitatem habeat, *lingua* verò plana ſit, & longa, in linguae ſpeciem exiens. GLAREAN. Vide etiam Jac. Bonon. Syll. III. in Lucan. T. 1. Theſ. Crit. p. 671. & A. Schott. Obſerv. Hum. L. III. c. 28.

616 FAUCIBUS] Quippe terrae cornua flectuntur, & portum faciunt. SCHOL.

618 LAXASQUE] Alii *laxas.* & in vetuſto exemplari. HORTENS. *Lapſasque.* Mſcr. duo *laxaſque*, & duo *laſſasque.* BERSM. *Laſſas* vel *laxas* habent etiam Pulmanni Codices, & priores editi. à Sulpitio eſt *lapſas.* ſed recte *laſſas* reſtituit in textum Grotius, ut eſt in quatuor ex noſtris. Reliqui *laxas* male praeferunt. Ut paſſim in his vocibus, ita in ſimili fere re variatur apud Ovidium Epiſt. Her. IX, 56.

Qui laſſas in ſe ſaepe retorquet aquas.

ubi vide Cel. Burm. *feſſas undas* idem Lib. 1. Met. 582.

Hinc illinc montes ſcopuloſae rupis aperto
Oppoſuit natura mari, flatuſque removit,
Ut tremulo ſtarent contentae fune carinae.
Hinc late patet omne fretum, ſeu vela ferantur
In portus, Corcyra, tuos, ſeu laeva petatur
Illyris [a] Iönias vergens Epidamnos in undas.
Huc fuga nautarum, cum totas Hadria vires

Movit,

Variae Lectiones.

a *Aonias* V. ſec. pro var. lect.

582. Noſter L. v, 466.

Neuter longo ſe gurgite laſſat.

701. *feſſum pelagus.* & 703. *laſſatum aequor. fatigant curſus ſuos flumina.* L. vi, 46. Sequenti verſu conjecit amicus meus, an non *moles* ſit legendum pro *montes.* Certe foret elegantius.

621 Starent fune] Licet ſciam, naves proprio verbo dici *in anchoris ſtare*, nullam tamen video cauſſam, cur hic & Lib. v, 514.

Rupibus exeſis haerentem fune carinam.

funem pro anchora capere debeamus, ut putat ſummus vir R. Bentlej. ad Horat. I. O. 14. Certe libro quinto, ubi agitur de piſcatoria ſcapha, anchora nequaquam poteſt intelligi, ſed funis ſive πρυμνήσια, quibus ad rupes erat alligata. Immo vix putem, *funem* ſimpliciter pro anchora fuiſſe uſurpatam ab auctoribus, eoſque, cum fune dicant navem retentam, loqui de funibus ad terram & littus revinctis, non de anchora in arena vel fundo impreſſa. quare paſſim *funes* & *vincula* ab *anchora* diſtinguunt. ut vel patet ex Virgilio & Homeri locis ab ipſo adductis, quibus adde Iliad. A. 436.

Ἐκ δ' εὐνὰς ἔβαλον, κατὰ δὲ πρυμνήσι' ἔδησαν.

ubi recte Scholia, πρυμνήσια τὰ ἀπόγεια σχοινία, ὅσ ἐκ τῆς πρύμνης προσδεσμεῖται ἡ ναῦς αὐτὸς τῇ γῇ. Neque aliter ſumi poteſt Statius L. iii. Silv. 2, 40.

Jam ratem terris diviſit fune ſoluto
Navita.

Virgil. L. iii. Aen. 266.

- - - - - - - - *tum litore funem*
Deripere.

ſed finis exemplorum non eſſet. pluribus hanc rem clariſſime probavit contra Bentlejum Doctiſſ. Johnſon, qui videndus in libello contra Horatii notas edito.

623 Corcyra] Inſula in Hadriatico mari. SCHOL.

624 Illyris] Regio Hadriatici maris in occidente. *Hadria* eſt Hadriaticum mare. IDEM.

624 Illyris Ionias vergens] Illyris, inquit *Sulpitius*, Europae regio eſt, quae terminatur Italia, Germania, Macedonia, Thracia, Epiro, & mari Hadriaco. Nemo neſcit, inquit *Glareanus*, Illyridos terminos alios eſſe, quàm deſcribit hic *Sulpitius*, quippe quae nuſquam vel Thraciam, vel Germaniam attingat. Verùm in his commentariis, quae ad Geographica attingunt, multa lubentes ſilentio tranſimus, ſoliciti duntaxat ubique de poëtae hujus ſenſu. Hoc autem loco, *Illyris* adjective poſitum pro *Illyrica*, putamus. Ut ſit ſenſus. Seu laeva petatur Illyris Epidamnus vergens in Ionias undas. *Badius* autem poſt *vergens* participium ponit conjunctivum *ve*, ut ſit ſenſus. Seu laeva petatur Illyris, *ve*, pro *vel* Epidamnus vergens in Ionias undas. At Latini illud *ve*, non ſolent tertio ponere loco: quare priori ſtabimus ſententiae. Hactenus GLAREAN. Caeterùm Epidamnus anno M. CCCC. & XCIX. à Pazaite Turcarum Imperatore Venetis adempta fuit, celebris tum Chriſtianis inſtitutionibus. Multa exemplaria diverſa *Epidaurus* hoc loco legunt. Ab Iſthmo enim ad Scylleon Epidauri ſedes tenent. Aeſculapii templo toto orbe celebres, & Troezenii fide amicitiae Romanae ſcriptoribus celebrati. Hic portus Saronicus, oppida Epidaurus, & Troezen. Caeterum quia caſtigata exemplaria *Epidaurus* habent, nihil temerè immutandum eſt, quanquam in vetuſto codice in membranis ſcripto *Epidamnus* repperi. HORTENS.

624 Epidaurus] Civitas Graeciae, ut refert Strabo. Eam Cares Ariſtotele teſte occuparunt. nec haec urbs dicitur nunc *Dyrrachium*, ut affirmant nonnulli. nam *Dyrrachium*, ut idem inquit Strabo, alio nomine dicitur *Epidamnum.* OMNIBON. *Epidamnus* Aldus, Calepinus, & plures legunt *Epidaurus*: quod oppidum, quia in Peloponneſo à Plinio, & Strabone ponitur, non videtur loco congruere. VERSELLAN. Vulgo

Epi-

Movit, & in nubes abiere Ceraunia, cumque
Spumoſo Calaber [a] perfunditur [b] aequore Saſon.
Ergo ubi nulla fides rebus poſt terga relictis,
[c] Nec licet ad duros Martem convertere Hiberos,
Cum mediae jaceant immenſis tractibus Alpes:
[d] Tunc [e] ſubole [f] è tanta natum, cui firmior aetas,
Adfatur: Mundi jubeo tentare receſſus.

[a] Euphra-

VARIAE LECTIONES.

a *profunditur* V. 1. H. b *aequora* Ed. Ven. c *nec* &c. verſus hic abeſt ab Am. d *tum* V. 3. Edd. Aſc. Verſ. Sulp. e *ſole* V. 1. f *ex* Edd. multae.

Epidaurus, pro *Epidamnus*, legunt.. Atque alii quidem Inſulam Illyrici maris exponunt, alii urbem. Quorum tamen neutri firma ſatis autoritate nituntur. Nam Plinius Dalmatiae coloniam Epidaurum facit. Pomp. autem & Coſſ. Brunduſio ſolventes non *Epidaurum*, aut in Dalmatas, ſed Dyrrhachium, quae eadem & *Epidamnus* aliquando dicta fuit, navigarunt, ut ex Caeſare, Appiano, Plutarcho, & caeteris manifeſtè apparet. Quare ipſe, cum Sulpitio, *Epidamnus*, lego, Graecorum exemplo, qui nomen hoc foeminino genere uſurpant, contra Latinorum conſuetudinem. Sic enim & Strabo lib. VII. μετὰ δὲ τὸν Ῥιζικὸν κόλπον, inquit, Λίσσος ἐστὶ πόλις καὶ Ἀκρόλισσος, καὶ Ἐπίδαμνος, Κερκυραίων κτίσμα, ἡ νῦν Δυῤῥάχιον ὁμωνύμως τῇ Χερρονήσῳ λεγομένη, ἐφ᾽ ἧς ἵδρυται Et Stephan. de urb Ἐπίδαμνος, inquit, πόλις Ἰλλυρίδος, ἀπὸ Χερσονήσου τῆς καλουμένης Δυῤῥαχίου. Et rurſum alio loco: Δυῤῥάχιον πόλις Ἰλλυρική, Ἐπίδαμνος κληθεῖσα ἀπ᾽ Ἐπιδάμνου. τούτου θυγάτηρ Μέλισσα, ἧς καὶ Ποσειδῶνος Δυῤῥάχιον. Citat autem idem autor etiam Alexandrum poëtam quendam, cujus hic verſus in poemate, quod Europa inſcribitur, extiterit: Δυῤῥάχιον Ἐπίδαμνός τ᾽ Ἀγχιάλου χθονὸς ἀκτῆς. Caeterùm, quòd eadem civitas à Corcyrenſibus condita, à Taulantiis autem, Illyrica gente, poſtea habitata fuerit, meminit Thucydides libro primo. MICYLL. *Epidamnus Epidaurus* C. V. P. G. male. PULM. Quo nomine Dyrrhachium quoque appellatur teſte Stephano. Alii *Epidaurus* habent, ſicut & Mſc. quae Dalmatiae colonia eſt; minus probe. de quo vide Caeſar. Appian. Plutarch. BERSM. Primo male Aſcenſius contra omnes Mſtos interpoſuit *ve*: quaſi *Illyris* hic poneretur pro regione, cum ſit adjectivum τῆς *Epidamni*. ſeu *Epidauri*. utraque enim eſt Illyrica. Amat enim noſter feminina nominum propriorum in *is*: vide ad Lib VI, 214. Recte autem viri docti praetulerunt *Epidamnus* pro vulgatiore *Epidaurus* hic & infra L. x. in f.

Ad campos Epidamne tuos.

Epidaurus enim interius ſita mari Hadriatico adjacet, teſte Ptolemaeo. Nam nemo facile Palmerio acceſſerit, verba illa Epitomatoris Hermolai, Voce Ἐπίδαμνος ἐστὶ δ᾽ ἑτέρα ἐν τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ, referenti ad *Epidaurum*. malim ego ἑτέρα, ut idem quoque conjecerat, delere. Verum reſponderi poſſet, Epidaurum quidem ad mare jacere Hadriaticum, ſed vergere ad Ionias undas: cum Epidamnus ſit in Ionio mari ipſo. Hinc Thucydides Lib I. Ἐπίδαμνός ἐστι πόλις ἐν δεξιᾷ ἐσπλέοντι τὸν Ἰόνιον κόλπον. Quomodo etiam, ſi vis, Stephani interpolator. ſed non ſatis diſtincte. Accuratius Strabo Lib. VII. p. 322. Ed. Par. ἀρξάμενοι ἀπὸ τοῦ μυχοῦ τοῦ Ἰονίου κόλπου παραλίας, αὕτη δ᾽ ἐστίν, εἰς ἣν ὁ ἔκπλους ὁ ἐκ τοῦ Ἀδρίου τελευτᾷ. Ταύτης δὴ τὰ πρῶτα μέρη τὰ περὶ Ἐπίδαμνον καὶ Ἀπολλωνίαν ἐστίν. Elegantius itaque, quam ſi id de Epidauro multo interius ſita dixiſſet, Lucanus ait *Epidamnum vergere in Ionias undas*, cum media quaſi ſit inter Hadriam & Ionium. Unde paſſim haec loca affinia nunc Hadriatico, nunc Ionio mari attribuuntur. Sic *Saſon* Plinio Lib. III. in fine eſt *in Ionio*, Melae Lib II. c. 7. *in Hadria* & Silio Lib. VII, 480. dicitur *Hadriaticus*. Ratio vero, quam pro *Epidamno* dat Micyllus, nullum hic locum habet: non enim de profectione Conſulum, & Pompeji ad Dyrrhachium agitur; ſed ſimpliciter de ſitu Brundiſii, dextram verſus naves ad Corcyram, Graeciamque mittentis, & laevam verſus ad Illyrida, & Dyrrhachium navigantis. Sic Florus L. I. c. 18. *Tarentus in ipſis Hadriatici maris faucibus poſita in omnes terras &c. vela mittit*. Melior poſſet dari ratio, cur *Epidamnum* nominaverit, quia illa multo celebrior, & mercatura frequentior erat, quam *Epidaurus*. Quidquid ſit, meliores certe ſcripti monent, ſcribendum eſſe *Epidamnus*, ſive potius

potius

ª Euphraten, Nilumque move, quo nominis uſque
Noſtri fama venit, quas eſt vulgata per urbes
Poſt me Roma ducem: ſparſos per rura colonos
Redde mari Cilicas: Pharios hinc concute reges,
Tigranenque meum. ᵇ nec ᶜ Pharnacis arma ᵈ relinquas,
Admoneo, nec tu populos utrâque ᵉ vagantes

ª Armeniâ,

VARIAE LECTIONES.

a *Eufraten* MSS. quidd. b *ne* V. 1. B. 1. c *Farnacis* MSS. 4. Ed. Ven. d *relinquet* meus. e *vacantes* V. tert. ſuprafc. *jacentes*.

potius Graeca terminatione *Epidamnos*. Nam praeter Pulm. Steph. & Hortenſ. MSS. exhibet quoque *Epidamnus* V[illegible]ianus tert. aliique Voſſiani quatuor, & Regius uterque *Epidaunos*. meus *Epidaunus*, Hulſtii *Epidamus*. Hae autem urbes confuſae à librariis etiam ſunt apud alios auctores. Vide not. ad Petron. c. 124.

Epidamnia nomina quaerere.

624 HINC] Id eſt ab his undis. Sunt, qui legant *huc* i. e. in hunc portum. VERSELL. *Huc* C. V. P. L. O. G. *Haec* Aſcenſius. *Hinc* Aldus. PULM. *Hinc* etiam Col. Steph. Gryph. Hortenſ. & alii *hac*; ſed omnia male, & contra ſcriptos, in quibus conſtanter *huc*. omnes etiam cârent τ͂ *eſt*. quod in Aſcenſ. Verſell. Hort. & Micylli Editionibus habetur.

626 CERAUNIA] Montes Epiri. *In nubes abiere* dixit i. nubibus contecti non videntur. SCHOL. Prae aëre procelloſo. non male aliter legi poſſet *in nubes*, *abitque Ceraunia*: ut idem conjecit amicus meus.

627 SASON] Oppidum Calabriae ad oram poſitum ejuſdem maris. SCHOL.

627 SASON] Strabo, lib. VI. p. 281. ἐκ δὲ τῶν Λευκῶν εἰς Ὑδροῦντα πολίχνιον, στάδια ρν. ἐντεῦθεν δ' εἰς Βρεντέσιον υ. οἱ δ' ἴσοι, καὶ εἰς Σάσωνα τὴν νῆσον, ἣ τὸ μέσον πως ἵδρυται, τό τε Ἰαπυγίας, καὶ τῆς Κερκυραίων τῆς Ἠπείρου, id eſt, ex Leucis verò ad Hydruntem oppidulum, ſtadia C. L. Hinc autem Brunduſium uſque, quadringenta ſunt ſtadia, totidem ad Saſona inſulam, quae ejus quidem intervalli, quod Epiro, & Brunduſio interjacet, media eſt. Haec Strabo. Quo in loco, pro *Quadringenta* perperam in vulgatis Strabonis codicibus legitur *quadraginta*. At Ptolemaeus *Saſona* aliquanto Epiro propiorem facit, quam Brunduſio. Porrò variè inclinatur hoc nomen. Ptolemaeus Σάσων, τῆς Σάσωνος. Strabo ὁ Σάσων, τοῦ Σάσωνος. Plin. ad finem prorſus lib. III. *Saſonis* in nominativo protuliſſe videtur. Omnes hi foeminino genere. At hic poëta, *Calaber Saſon*, inquit, maſculino genere, *& humilem Saſona*, lib. V. GLAREAN. Hic & lib. V, 650. variant libri. meus & Berſm. unus *Sanſon* hoc loco. *Saxon* Voſſ. unus Oxon. & Amſt. rectius Regius primus *Saſo*. Eodem modo vacillant etiam librarii in Silio Ital. L. IX, 499.

Expavit ſonitus tremefacto litore Saſon.

ubi conſule viros doctos.

628 FIDES] Nulla fiducia erat, id eſt, poſtquam nulla ſpes reſtabat redeundi Romam, vel in Hiſpaniam ob difficultatem montium tranſeundi; ita adloquitur filium. SCHOL.

633 EUPHRATEN] Flumina nominat pro hominibus, qui juxta morantur. IDEM. Sic Graeca terminatione, ut & *Tigranen*, reſcripſi auctoritate vetuſtiſſimorum Codicum, cum Editoribus nonnullis.

635 POST ME] Prior enim ipſe ſcitus eſt ab his gentibus, quam civitas Romanorum; ſive ut ſit, per quas eſt Roma vulgata, poſtquam ego dux ejus fui; ante neſciebatur. SCHOL.

635 COLONOS] Pompejus his victis civitatem dedit Pompejopolin. Hos ergo nunc ad exercendam piraticam vult redire. *Colonos* vero dupliciter accipimus; ſive ſparſos colonos per rura, redde mari, ſive ſparſos per rura redde colonos mari; ut colant mare. IDEM.

636 PHARIOS] Al. *Parthos* in vetuſto Codice. HORTENS. Duo etiam Pulm. Voſſian. tertius & uterque Regius *Parthos* habent, ſed non audiendi ſunt. *Pharii*, & *Tigranes* reſpondent prioribus verbis *Euphraten Nilumque move*. Neque à Parthis, infenſiſſimis Romano nomini hoſtibus tunc temporis auxilia petere poterat: Immo ad eos, deſperatis jam rebus, confugere à Lentulo vetitus eſt. Vide Lib. VIII.

636 CONCUTE] Mſc. *excute*. non male. BERSM. *Excute* placebat etiam Modio Novant. Lect. Ep. 80. ſed utrumque probum eſſe, ipſe teſtatur. L. 1, 5. *concuſſi viribus orbis*. Nihil temere itaque propter unum, alterumve Codicem eſt mutandum.

637

Armenia, Ponticque feras per litora gentes,
Rhipaeaſque manus, & quas tenet [a] aequore denſo
Pigra palus Scythici patiens Maeotica plauſtri.
Sed quid plura [b] moror? totos mea, nate, per [c] ortus
Bella feres, totoque urbes agitabis in orbe
Perdomitas: omnes redeânt in caſtra triumphi.

[a] Et

VARIAE LECTIONES.

a *aequora* Edd. Ven. Hack. b *loquor* V. 1. c *urbes* R. 1.

637 PHARNACIS] Pharnax filius Mithridatis, qui, ut Pompejo probaret ſe favere, caput ei patris ſui miſit. SCHOL.

638 UTRAQUE] Mſc. *in utraque* h. e. majore & minori. BERSM.

640 RHIPHAEAS] Exprimi curavi hic, & alibi in Lucano *Rhipaeas*. licet ſcripti, & editi habeant *Rhiphaeas*, vel *Ripheas*. Graece enim hi montes vocantur Ῥιπαῖοι. *Rhipaeus* edidit quoque Heinſius ex optimis membranis in Virgilio, & aliis. Male à ῥιφὴ deducit Servius ad Georg. III, 382. & ex eo Scholiaſtes Cod. Voſſiani primi.

640 DENSO] *Denſo* nove dixit, quia ſtringitur gelu. SCHOL.

641 MAEOTICA] Maeotidem paludem dicit, quae gelu ſtricta facit (*fit* Voſſ. ſec.) iter plauſtris. IDEM.

641 MAEOTICA] Ex Mſtis quibuſdam malim *Maeotia* cum C. Barthio ad Claud. Conſul. Prob. & Olybr. 36. & N. Heinſio ad eumdem de IV. Conſ. Honor. 180.

Inſuetoſque palus radios Maeotia vibrat.

V. ſupra ad vſ. 49. *Maeotida* vitioſe unus Berſm. & Reg. primus. *Menthoica* Amſtel.

642 ET QUID] Plerique libri *ſed quid*. BERSM. *Et* juſſit librorum manu exaratorum auctoritate ſcribi Modius Novant. Lect. Ep. 80. eumque ſecuti ſunt Berſm. & Grotius, ceterique. Sed omnes priores Edd. & MSS. mei quinque cum duobus Pulm. & Oxon. pr. retinent *ſed*. quod mihi magis placet, quare vetuſtam lectionem reſtitui. L. VII, 295.

- - - *Sed mea fata moror? &c.*

Statius L. I. Theb. 655.

- - - *ſed quid fande tua tela manuſque*
Demoror.

IV, 774.

Sed quid ego haec, feſſosque optatis demoror undis?

Silius Ital. L. X, 290.

Sed vano quid enim te demoror aeger,
Lentule, conqueſtu?

Valer. Maximus L. IX. c. I. §. 2. *Sed quid ego de feminis ulterius loquor?* Atque ita paſſim *ſed quid ego*. Vide N. Heinſium ad Ovidii Ep. Heroid. XV, 207. Apud Statium tamen L. IX. Theb. 799.

Et quid plura loquar?

642 NATE] Mſc. *nota* mendoſe. BERSM.

643 BELLA FERES] Franciſc. Modius (ibid.) *ſeres*. quod non diſplicet. IDEM. *Seres* placuit Grotio, adeo ut in textu mutaverit. nec ego ab hac lectione alienus eſſem, ſi optimi MSS. adſtipularentur. Pro concitabis ubique populos, & ſemen furoris inter illos ſparges. quomodo Hamilcar apud Silium Italic. L. I, 80.

- - - *Sollers nutrire furores,*
Romanum ſevit puerili in pectore bellum.

Sic bella ex bellis ſerere Livius L. XXI. *Spargere bellum per aequora* noſter Lib. hoc vſ. 682. III, 64. Plura vide apud Zinzerling. Promulſ. Crit. c. 20. Sed *feres* modo eſt in Hulſtii libro. Reliqui Codices omnes tam Stephani, Pulm. Berſm. quam mei, & Edd. priores ſervant mecum *feres*. Statius Lib. III. Theb. 655.

- - *Quod ſi bella efferа Grajos*
Ferre vetas, i Sidonias legatus ad urbes.

Claudian. I. Conſ. Stilic. I 307.

Quae fruges vel bella ferant.

Seneca Thyeſte. 43.

Bella trans Pontum vehant.

Eodem ſenſu dixit noſter Lib. IX, 95.

- - - *nullis non gentibus heres*
Bella dabit.

644 TRIUMPHI] i. e. gentes, de quibus triumphavi. SCHOL.

645 LATIOS SIGN.] Sic omnia typis impreſſa exemplaria habent. Annis enim Conſulum nomina in Faſtis praefixa erant, ut *C. Caeſare, & M. Bibulo Conſſ.* &c. Sequens annus Conſules habuit M. Tullium Ciceronem & C. Antonium. Sequenti anno creati Conſſ. M. Craſſus, & Cn. Pompejus. Ad eum modum ſignabantur anni. Sed duo

diverſi

[a] Et vos, qui [b] Latio ſignatis nomine faſtos,
Primus in Epirum Boreas aget; inde per arva
Grajorum, Macetûmque novas adquirite vires:
Dum [c] paci dat tempus hiems. Sic fatur: & omnes
Juſſa gerunt, ſolvuntque cavas à litore puppes.
[d] At numquam patiens pacis, longaeque quietis
Armorum, ne quid fatis mutare liceret,
Adſequitur, generique premit veſtigia Caeſar.
Subficerent aliis [e] primo tot moenia curſu
Rapta, tot [f] obpreſſae [g] depulſis hoſtibus arces:
[h] Ipſa caput mundi, bellorum maxima merces,

Roma

VARIAE LECTIONES.

a Ed. Grotii *&* Hack. *at*. b *Latios* vulgo. c *pacis* H. & Hort. margo. d *ac* Hort. m. e *tot primo* P. 2. B. 2. V. 4. W. R. 2. H. meus Hort. m. f *infeſtae* V. pr. ſec. ſupr. *oppreſſae*. g vulgo *dejectis*. h *illa* H.

diverſi codices vetuſtiſſimi manibus exarati legunt, *Latio*, non *Latios*, ut referatur ad *nomine*. HORTENS. Editiones priores Sulpitio habent *Latio:* cum quinque ſcriptis Pulm. variis lectionibus Stephani, & meis cunctis Codicibus praeter Amſt. quod mutari non erat neceſſe. ſaepe *faſtos* dicit noſter ſimpliciter, non addens *Romanos*, vel *Latios*. quod per ſe ſatis cognoſcitur. ſed res eodem redit. Nam non raro etiam additur: *Latiis annalibus* L. III, 309. *Romanis faſtis* L. VII, 409. Errat enim Scholiaſtes interpretans faſtos aliarum gentium his verbis: *Faſti dicuntur libri, qui annum, & acta iſtius anni continent. Has ergo vult venire gentes, quae Latio nomine, i. e. conſulum Romanorum, faſtos ſuos ſignant, i. e. quae legibus Romani populi utuntur.* Nam ipſos intelligit conſules Romanos, qui ſuo nomine ſignant faſtos.

646 EPIRUM] Epyrus dicta eſt à Pyrrho Achillis filio, quae prius Moloſſia (MSS. *Maſia*, *Meloſia*) dicta eſt. Eſt autem in confinio Graeciae ſita. SCHOL.

646 ARVA] Mſc. *arma* minus probe. BERSM.

647 MACEDUM] Quatuor Voſſiani, & uterque Regius *Macetum*; quomodo reſcripſi pro vitioſo *Macedum* hic & alibi, à nominativo *Macetae*. ſic Lib. V, 2. *in Macetum terras*, & aliquoties in Libro X. Ita autem ubique legendum eſſe, jam monuerunt ſummi viri; Scaliger ad Auſonii urbes Carm. 3. & ad Manilium Lib. IV. p. 323. *Et Macetum tellus:* Barthius ad Rutilii L. I. Itiner. 85. N. Heinſius ad Claudian. L. II. in Rufin. 279. & Valer. Flacc. L. I, 96. J. F. Gronov. ad Senec. Herc. Fur. 980. Plura evolvere cupiens adeat Drakenborch. ad Silium L. VII, 633.

647 ADQUIRITE] Al. *exquirite* in vetuſto Cod. HORTENS.

648 STAT] Al. *dat* & in utroque Codice vetuſto. HORTENS. Unde Hortenſius acceperit illud *ſtat*, quod in *cuderu* ſua expreſſerit, neſcio. In nullo, nec edito, quos inſpexi, nec Mſto, id comparet. ſi addicerent Mſti, non male legi poſſet *dum pacis ſtat tempus hiems*. i. e. durat, perſtat, adhuc eſt. Sic *haerere dies, aër* & ſimilia dicuntur. de quibus agemus ad Lib. IV, 50.

650 PACIS] Praefero, quod eſt in tribus Codicibus Pulmanni, primo, aliiſque duobus Voſſianis, Regio primo, Wittiano, Hulſtii, & meo *ſegnis*, ſcilicet *quietis*. praeceſſerat *paci*.

654 DEJECTIS] Plerique libri *depulſis*. ita & Mſc. BERSM. Primus, quod ſciam *dejectis* edidit Berſmannus, forſan perſuaſus auctoritate Modii, qui illud ex MS. Weidneriano depromptum praetulerat Ep. 80. Novant. Lect. eumque ſunt ſecuti reliqui. Non male quidem. Sic etiam Livius, & Caeſar paſſim *praeſidium dejicere* dixerunt. Seneca quoque cap. 4. de Provid. *Praeſidium loco dejiciunt*. Sed cum *depulſis* ſit in editis, & Mſtis omnibus praeter Voſſian. quintum, auctori noſtro ſuum verbum, non minus frequens, & elegans altero, reddidi. Caeſar B. Civ. III, 52. *Eam loco depulit*. Nepos Pauſan. c. 2. *Ex his regionibus barbarorum praeſidia depelleret*. Valer. Maximus Lib. III. c. 8. §. 5. *Depulſis proſtratisque inimicorum partibus, occupata urbe*. Florus L. III. c. 21. §. 13. *Manus Octavii depulſa Janiculo eſt*. III, 15. *Inde* (Capitolio) *proximorum caede depulſus*. ut recte edidit Doctiſſ. Dukerus, & confirmatur quatuor Leidenſis Bibliothecae codicibus. Frontin. L. I. c. 10. §. 3. *Cum depuliſſent praeſidium*. & ſaepe. Aurel. Victor. c. 47. *Praeſidium hoſtium depulit*. Silius Ital. L. I, 664.

tueri

Roma capi facilis. Sed Caeſar in omnia praeceps,
Nil [a] actum credens, cum quid ſupereſſet agendum,
Inſtat atrox; & adhuc, quamvis [b] poſſederit omnem
Italiam, extremo ſedeat quod litore Magnus,
Communem tamen eſſe dolet: nec rurſus aperto
Vult hoſtes errare freto, ſed molibus undas
Obſtruit, & latum dejectis rupibus aequor.
Cedit in inmenſum caſſus labor: omnia pontus
[c] Haurit ſaxa vorax, [d] monteſque inmiſcet harenis:
Ut maris Aegaei [e] medias ſi celſus in undas
Depellatur Eryx, nullae tamen aequore rupes
Emineant,

VARIAE LECTIONES.

a *credens a.* B. 1. V. ſec. b *poſſederat* V. 1. Edd. Br. med. c *hauſit* H. d *montes* A. meus. e *medius* meus.

\- - - - - - - - - - - - *tueri*
Moenia depulſo Samnitum robore.

Sed jam in coacervandis exemplis nimius fui. quare deſinam unico noſtri auctoris teſtimonio contentus vſ. 468.

\- - - - - - - - - *Depellitur arce*
Lentulus Aſculea.

657 NIL ACTUM CREDENS] Hinc tranſcripta ſunt illa è Juſtiniani reſcripto ad Joannem P. P. L. XI. c. de his, quibus ut indign. *Nihil enim actum credidimus, dum aliquid addendum ſupereſt.* monente politiſſimo Viro J. Rutgerſ. var. lect. L. II. c. 13. Ceterum pro *dum* repoſui *cum* auctoritate omnium tam ſcriptorum, quam editorum librorum. Grotius mutaverat in *dum*.

657 SUPERESSET] Mſc. *ſupereſſet ag.* non male. BERSM. Nihil eſſe mutandum ex unico codice, patet ex praedictis.

662 OBSTRUIT] i. e. ut Pompejus nec Italiam communem habeat poſitus in litore, & ne expulſus aperto mari poſſet errare, SCHOL. Mſc. *obruit.* minus bene. Projectis in mare montibus & rupibus, claudere illic Pompejum conatur. BERSM.

663 CEDIT IN INMENSUM CASSUS LABOR] i. e. in profundum ſatis vanus, vel inmenſus labor cedit incaſſum. SCHOL.

666 DEPELLATUR ERYX] Sic Sulpitius, & alii fere legunt. Sabellicus autem (in Annotat. Syll. II. T. 1. Theſ. Crit. p. 183.) quia Eryx mons Siciliae longe ab Egeo diſtat, *Athos* legit, qui mons eſt Macedoniae, qua parte Egeo alluitur. VERSELLAN. *Athos.* Vetuſtiſſimi codices legunt *Eryx*, qui Siciliae mons eſt, templo Veneris Erycinae, & ſepulchro filii Erycis memorabilis, qui ab Hercule in pugna caeſtibus interemptus fuit. HORTENS. *Eryx.* alii *Athos* contra auctoritatem veterum codicum. BERSM. *Athos* praeter Hortenſium ediderunt quoque Gryphius, & Mattaire. in manuſcriptis conſtanter ſcribitur *Eryx*, vel librariorum more *Erix* & *Eris. Heris* in meo. Atqui *Eryx*, ut notum, eſt mons Siciliae, adeoque in mare Hadriaticum depelli poſſet, non in Aegaeum. Dicendum itaque, vel erraſſe hic quoque auctorem; quod tamen in locis tam cognitis ei accidiſſe, non eſt veroſimile: vel fines maris Aegaei latius extendiſſe, & pro Hadriatico poſuiſſe; ut ſaepe inter ſe viciſſim *Hadriaticum* & *Iönium* uſurpari conſtat: aut denique locum eſſe corruptum; ut viri docti cenſuerunt, & *Eryx* in *Athos* mutaverunt. Verum obſtat mihi nimia differentia litterarum in *Eryx* & *Athos.* Meminit etiam ſtatim Lucanus *Athon.* Praeterea quis facile credat, aeque cognitum, ſi non notiorem montem *Athon*, & ſaepius à noſtro memoratum, à librariis corrumpi potuiſſe in *Erycem*; niſi quis alterum pro altero in textum forte irrepſiſſe putet ex adſcripto margini Virgilii verſu L. XII. Aen. 701.

Quantus Athos, aut quantus Eryx?

Videamus tamen, an non alio modo hic locus ſanari poſſit, neque id in voce *Eryx* quaeramus; ſed in *Aegaei.* Pro ea autem ingenioſiſſimo ſimul & doctiſſimo, intimaque familiaritate mihi conjunctiſſimo viro J. P. Orvilio in mentem venerat, ſcribi poſſe *Hadriaci.* ut L. IV, 404. *Qua maris Hadriaci.* Poſſetne ab Aetna celeberrimo monte mare Siciliae vicinum vocari *Aetnaeum?* Judicent

viri

Digitized by Google

Emineant, vel [a] ſi, convulſo vertice, [b] Gaurus
[c] Decidat in fundum penitus ſtagnantis Averni.
Ergo ubi nulla vado tenuit ſua pondera moles,
[d] Tunc placuit caeſis innectere vincula ſilvis,
Roboraque [e] inmenſis late religare catenis.
[f] Tales fama canit tumidum ſuper aequora Xerxen
[g] Conſtruxiſſe vias, multum cum pontibus auſus,
[h] Europamque Aſiae, [i] Seſtonque admovit Abydo,
Inceſſitque fretum rapidi [k] ſuper Helleſponti,
Non Eurum, Zephyrumque timens: cum vela, rateſque
In [l] medium deferret Athon. ſic [m] ora profundi
Artantur [n] caſu nemorum: tunc aggere [o] multo
Surgit opus, longaeque tremunt ſuper [p] aequora [q] turres.

Pom-

VARIAE LECTIONES.

a *ſicut vulſo* V. 1. A. b *Taurus* V. qu. tert. a m. pr. Ed. Ven. c *decidit* VV. LL. Steph. d *cum* B. 1. e *immerſit* Hort. m. f *talis* W. Ed. Ven. g *conſtituiſſe* B. 1. V. 1. h *Europam A.* V. tert. i *Sextenque* meus. *Sexton a.* R. 1. k *ponsi ſuper Helles* B. 1. *Helles ponts* V. 2. l *mediam* A. m *hora* V. 1. n *nemorum e.* R. pt. *curſu* V. 1. o *magno* B. 1. p *aequore* meus. q *ſilvae* meus a m. pr.

viri docti. Quidquid ſit, hoc certum eſt, & ex altero exemplo, totaque comparatione patet, Lucanum loqui voluiſſe de monte, & mari, illi monti vicino; neque *Eryx* mutandum eſſe, ſuſpicari poſſumus ex ſimili, & ex his verbis adumbrato forſan Valerii Flacci loco Lib. 11, 522.

- - - *non illa magis, quam ſede moveri*
Magnus Eryx, deferre velint quem vallibus imbres.

ubi plura de hoc loco vide in notis Celeb. Burmanni.

672 XERXEN] Xerxes enim rex Perſarum inter Seſton & Abydon viam navibus conſtructis fecit. SCHOL. Cum Regio primo & Oxon. ſcripti rurſus *Xerxen* pro *Xerxem*. In multis membranis eſt *Xerſem* & *Serſem*. unde factum credo, quod in Voſſiano ſecundo pro varia lectione legatur *Perſem*. Ceterum advertat hic lector in octo verſibus vocem *ſuper* ter repetitam. niſi quod verſu 675. in Edd. Brix. & Med. eſt *ſimul*.

674 ADMOVIT] Ut diverſas jungeret terras. SCHOL.

677 DIFFERRET] Aut potius ut Aldus, & Sabellicus legunt *deferret*; quaſi deorſum ferret, ut fundo aequatus fuerit. VERSELLAN. *Deferret* P. O. G. & Sabellicus in Annotat. (p. 183. T. 1. Theſ. Crit.) *differret* L. perperam. PULM. *Differret* habent Voſſiani quatuor, & tertius a m. pr. cum Marpurg. & Ed. Veneta, Sulpit. & Alcenſii. Ceteri omnes *deferret*, rectius. non tamen ut ſignificet *deorſum ferret*, ſed penitus, & in medium montem ferret, ac introduceret.

677 ATHON] Athonem montem intercidit, & mare admiſit. Hoc ergo dicit poëta, plauſtris per Abydon ibat ad Seſton, & ferebat (*ſervabat* MS.) naves in medium Athon. Hinc Juvenalis,

- - - - - - - - - - *Creditur*
Velificatus Athos, & quidquid Graecia mendax.

SCHOL.

680 NOVA] Nova tellure dixit, quia mare navibus conſtruxerat Caeſar. IDEM.

684 FASTIGIA] Altitudines, & cacumina aggeris. IDEM.

685 DISCUSSERE SOLO] Removerunt è ſuo firmamento. Eſt enim ſolum quicquid aliquid ſuſtinet, ut terra, aqua, coelum. Hinc illud: *Aſtra tenent coeleſte ſolum*. SULPIT. Solus ita, quod ſciam legit Sulpitius, juvatque meus codex *ſolo*, ut dicat molem de fundamento fuiſſe diſſipatam. Eſt enim *ſolum*, quidquid aliquid ſuſtinet, ut bene idem Sulpitius. V. Servium ad Virgil. Aen. v, 199. *Subtrahiturque ſolum*. infra L. VI, 56.

Ingeſtoque ſolo Phryxeum elidere pontum.

Caſaubon. ad Theophr. Char. c. 4. N. Heinſium ad Ovid. L. 1. Faſt. 110.

Sederunt medio terra fretumque ſole.

J. F. Gronov. Guſtu ad Statii Lib. 1. Theb. 53.

- - - - *Pulſat inane ſolum.*

Solum

Pompejus tellure nova compreſſa profundi
Ora videns, [a] curis animum mordacibus angit,
Ut referet pelagus, [b] ſpargatque per aequora bellum.
Saepe Noto plenae, [c] tenſiſque rudentibus actae
Ipſa [d] maris per clauſtra rates faſtigia molis
Diſcuſſêre ſalo, ſpatiumque dedêre carinis:
[e] Tortaque per tenebras validis [f] balliſta lacertis,
[g] Multifidas jaculata faces. Ut tempora tandem
Furtivae placuere fugae: ne litora clamor
Nauticus exagitet, [h] neu [i] buccina dividat [k] horas,
[l] Neu tuba [m] praemonitos [n] perducat ad aequora nautas,
Praecepit ſociis. Jam coeperat ultima Virgo
Phoebum laturas ortu praecedere Chelas,

Cum

VARIAE LECTIONES.

a *aniṁ. cur.* P. 1. b *peragatque per.* vel *bellumque per aeq. ſpargant* VV. LL. Steph. c *denſiſque* H. d *rates per cl. maris* B. 1. e *tota* W. f *baliſta* MSS. 9. g *multifides* R. pr. Ed. Ven. h *ne* B. 2. V. 1. W. A. Horr. m. i *bucina* V. 4. R. pr. k *oras* Ed. Rom. l *ne* B. 1. V. 1. A. *nec* B. 1. V. 1. m *permonitos* VV. LL. Steph. P. 2. B. 2. V. 4. W. Edd. Rom. Parm. n *deducat* P. 3. B. 1. V. 2. W. Hort.

Salum pro aequore Valerio Flacco IV, 712.; ubi vide: nihil tameu temere contra ceteros Mſtos mutari quid velim. *Salo* idem eſt ac *in ſalum*, *in mare*, ut bene ante alios Scholiaſtes. Hunc quippe caſum paſſim pro accuſativo cum praepoſitione uſurpari, norum eſt. *Compellere bibiſco* apud Virgil. *iter eſt coelo* apud Propert. *fluit mari* noſtro L. VI, 362. *deferre vallibus* Valer. Flacc. II, 523. & *ejicere terris* VI, 411. ubi conſule Cl. Burmannum.

686 BALLISTA] Fundam dicit: & ipſum id genus tormenti, & is, qui mittit, *balliſta* dicitur. SCHOL. Non *fundam* hic notari, ſed *falaricam* liquet ex Lib. VI, 298.

- - - *tortilibus vibrata falarica nervis.*

ubi vide, & Lipſium in Poliorcet. L. V. c. 5.

687 MULTIFIDAS] Alii accipiunt, quod multum fidant iguibus ſuis, ſed melius accipimus multum fiſſas, *jaculata* ſive *eſt*; ſive faſtigia molis diſcuſſit ſalo. SCHOL.

692 PHOEBUM LAT.] Sub auroram, ſive potius una cum aurora, paulo ante exortum ſolis Caeſarianorum ſtationes perrupit, ubi ſolviſſet. Duo potiſſimum hoc loco à vera hiſtoria poëtam tranſverſum agunt; menſis, & diei tempus, quo ſolverit oram Pompejus. Appianus lib. II. de bello civili. *Exercitu*, inquit, *itaque navibus quàm properè, ad eum allato, circa veſperam claſſem ſolvit, fortioribus ad tutelam urbis derelictis, qui demum nocte increbreſcente, proſpere delati vento ad illum pervenerunt. Sic Pompejus univerſo exercitu in unum comparato, derelicta Italia in Epirum transfretavit.* Itaque non mane, ſed veſperi ſolvit claſſem. Caeſar lib. primo de bello civil. *Pompeius ſub noctem*, inquit, *naves ſolvit.* Ergo non ſub auroram. Quid ſi non iſta in Septembri, ſed in Martio geſta circa Brunduſium doceamus? Cic. lib. IX. ad Atticum, *Gaudere ais te, manſiſſe me, & ſcribis in ſententia te manere. mihi autem ſuperioribus literis videbare non dubitare, quin cederem ita, ſi & Cn. bene comitatus conſcendiſſet, & Conſſ. tranſiſſent.* Haec Cic. circa Nonas Martii Epiſtola 3. *A Brunduſio nulla adhuc fama venerat: & erat hic dies VII. Id quo die ſuſpicabamur, aut pridie Brunduſium veniſſe Caeſarem: nam Cal. April. manſerat. Sed ſi Poſthumum audire vellet, perſecuturus erat Cn. Tranſiſſe enim putabat conjectura tempeſtatum, ac dierum.* Epiſtola 4. *Caeſarem brevi tempore ad urbem adfuturum. Accidit hoc ſtatim poſt fugam Pompeji Brunduſio.* Eadem epiſtola. *Scripta jam epiſtola Capua literae ſunt allatae hoc exemplo. Pompejus mare tranſit, cum omnibus militibus, quos ſecum habuit. Hic numerus eſt hominum millia 30. & Coſſ. duo & Trib. Pl. Senatores, qui fuerant cum eo, omnes cum uxoribus & liberis. conſcendiſſe dicitur ad 3. Non. Mar. Ex ea die fuêre Septentriones venti, naves, quibus uſus non eſt, omnes aut praeciſiſſe, aut incendiſſe dicunt.* Rurſum alibi

Digitized by Google

Cum [a] tacitas ſolvêre rates. non anchora voces
Movit, [b] dum ſpiſſis [c] avellitur uncus harenis:
Dum juga curvantur mali, dumque ardua pinus
Erigitur, [d] pavidi claſſis ſiluere [e] magiſtri:
Strictaque pendentes deducunt carbaſa nautae,
Nec quatiunt validos, ne ſibilet aura, rudentes.
Dux etiam votis [f] hoc te, Fortuna, [g] precatur,
[h] Quam retinere [i] vetas, liceat ſibi perdere ſaltem
Italiam. vix fata ſinunt. nam murmure vaſto
Inpulſum roſtris ſonuit mare, fluctuat unda,
Totque carinarum permixtis aequora ſulcis.

Ergo ho-

Variae Lectiones.

a vulgo *taciti.* b *cum* Ed. Ven. c *avelleret* V. qu. a m. pr. d *claſſis pav.* P. 1. Ed. Berſm. e *miniſtri* M. f *ſed* V. 1. g *ſequetur* V. pr. a m. 1. h *qua* B. 1. i *vetet* Ed. Ven. *negas* V. 1. a m. ſec.

lib. eodem. *Matius, & Trebatius Ciceroni Imperatori S. Capua cum exiſſemus in littore audivimus Pompejum Brunduſio ad x. Cal. Aprilis, cum omnibus copiis, quas habuerat, profectum eſſe. Caeſarem poſtero die in oppidum introiſſe, concionatum eſſe, inde Romam contendiſſe, velle ante Cal. eſſe ad urbem, & pauculos dies ibi commorari, deinde in Hiſpanias proficiſci.* Haec Cicero. variat numerus dierum quidem, ſed tamen in eodem menſe Mar. Lucius Florus eum *nocturna fuga evaſiſſe* etiam ſcribit, non *matutina.* Ex Caeſaris ſane commentariis, ait *Glarean.* atque ex Ciceronis ad Atticum epiſtolis (ut alios ſileam authores) ſatis hoc liquere potuit, nempe hoc anno poſt comitia, initio Januarii habita bellum hoc coeptum: in Februario Ariminum, ac alia loca capta à Caeſare: in Martio Brunduſio exceſſiſſe Pompejum: deinde reditum Romam à Caeſare, ac in Hiſpanias itum ea aeſtate, & Maſſiliam oppugnatam: ſequente deinde anno in Pharſalicis campis civiles intonuiſſe procellas. HORTENS. Indicatur anni tantum, non diei tempus, & deſcribitur ortus Virginis Heliacus, ut bene Berſmann. Scholiaſtes ait. *Illud enim tempus erat, quando circa ortum diei virgo cum ſcorpione oritur, in qua erat ſol.* Sumſerunt Hortenſius, aliique *laturas* pro *allaturas ortu Phoebum.* Cum ſint jungenda *ortu praecedere & laturas* eſt geſturas, in ſigno ſcorpionis nempe. Immo licet jam primum ortum ſolis haec verba ſignificarent, non tamen erraret in eo Lucanus: nam apparatum profugiendi veſpertinum, & nocturnum fuiſſe, ſatis clare dicit, & auroram demum fuiſſe, cum Pompejus plenum mare teneret, verſu 720. &c.

693 Taciti] Mſc. *tacitas*, non male, ut ſit hypallage. BERSM. *Tacitas* variae lectiones Stephani, duo Pulm. & quatuor vetuſtiores Voſſiani. ut reſcripſi. Quis neſcit, poëtas millies & libentius rebus tribuere, quod eſt perſonarum?

693 Voces movit] i. e. clamorem non excivit. Nam cum voce hortantium ſe extrahi ſolet. SCHOL.

697 Strictaque pandentes] Non quidem per ſe vocem *pandentes* damno. ſic enim Lib. v, 529.

- - - - - - *ſummaque pandens*
Suppara velorum.

& alii paſſim. Sed cum idem ſit, quod *deducunt*, & in nulla editione, quod ſciam, ante Grotianam, uti nec in aliquo Mſto inveniatur, praeſtat omnino, quod edidi, *pendentes* Eleganter ſane, & ut ait Scholiaſtes *pendentes in malo; geſtum oſtendit appendentium vela;* & ſic alii quoque interpretes. Alias ſtantes in navi poſſent quidem demittere vela, ſed hic ne ſtridorem emitterent magnum, in malo & funibus pendentes manu laxabant ea, & demittebant. *Pendere* autem pro quocumque modo inhaerere ſumunt poëtae. ſic Jupiter *tauro pendere* dicitur apud Sidonium Apollin. Carm. xi, 44. *avis in aëre* apud Statium v. Theb. 379. & Ovid. L. viii. Metam. 145. *Natator in aquis* Epiſt. Her. xviii, 52. xix, 150. *Capreae de rupe pendere* paſſim dicuntur. Plura dabit legere cupientibus Perizon. ad Aelian. Var. Hiſt. L. xii, 58. Appóſite Statius Lib. x. Theb. 856. de homine, per ſcalas murum adſcendente

- - - - - *vacuoque ſub aëre pendens*
Plana velut terra.

Vir-

Ergo hoſtes portis, quas omnes ſolverat urbis
Cum [a] fato converſa fides, muriſque [b] recepti,
Praecipiti curſu flexi per cornua portus
Ora petunt, pelaguſque dolent contingere claſſes.
Heu pudor! exigua eſt fugiens victoria Magnus.
Anguſtus puppes mittebat in aequora limes
Artior [c] Euboica, qua Chalcida verberat, unda.
Hîc haeſere rates geminae, [d] claſſique [e] paratas
Excepêre manus: tractoque in litora bello.
Hîc primum rubuit civili ſanguine Nereus.
Cetera claſſis abit ſummis ſpoliata carinis:

Ut

Variae Lectiones.

a *fatis* VV. LL. Steph. b *receptis* R. pr. A. c *Eubœa* O. 1. d *claſſiſque* Ed. Ven. e *paratas* B. 1. *porrectas* V. 1. *paratus* V. 1. a m. ſec.

Virgil. L. IX. Aen. 562.

- - - - - - - *ſimul arripit ipſum*
Pendentem, & magna muri cum parte revellit.

Quid plura? in hac ipſa re Silius L. III, 130.

- - - - *pendentibus arbore nautis.*

Ubi fluctuare non debuerat Illuſtr. Heinſius, noſtri locum recte ex ſincera editione adducens. Talem vero nautam per funes labentem, & in iis haerentem, eleganter deſcribit Ovidius L. III. Metam. 613.

- - - *quo non alius conſcendere ſummas*
Ocior antennas, prenſoque rudente relabi.

697 Deducunt] Sunt, qui hic *diducunt*, pro *deducunt*, legunt, ut pro *explicant*, accipiatur, cum *deducere* ſit ex alto deorſum ducere. HORTENS. *Diducunt* Berſm. unus liber, quod admitti nequaquam oportet. Antiquorum vela ita erant malo adcommodata, ut deduci deberent, cum expandebantur. Ovidius Lib. III. Metam. 663. *Velaque deducunt.* adde L. VI, 231. XI, 476 & Schefferum, alioſque navalis rei ſcriptores, ut & Celeb. Burmann. ad Valer. Flacc. L. III, 403.

- - - *primo deducere vela ſereno.*

Stricta autem carbaſa, ſunt conſtricta, adligata antennis, contraria *laxis*. Sic *ſtrictiſſima janua* Ovidio pro arta. V. Heinſium ad Lib. III. Amor. El. 1, 50.

704 Omnes] Parum refert, an omnes ſint apertae portae, an quaedam: dum Caeſar modo cum exercitu poſſet intrare: quare malim *omnis* cum quatuor vetuſtioribus Voſſianis, Regio primo, & meo. pro *totius urbis fides* Gloſſae Voſſ. pr. jungunt *omnis fides*. prius praefero. ſaepe haec ſunt depravata. ut jam ante diximus. *Omnis unda* L. V, 644. & vide ad Lib. III, 670. & alibi.

706 Per littora] *Littora* alii legunt, alii *Cornua*, quod poſterius ad etymologiam nominis Brunduſii magis pertinet. Nam Strabo formam ipſam portus Brunduſini, cervi cornua referre ait. Unde & nomen Brunduſio factum eſſe: Βρεντήσιον enim Appulorum idiomate caput cervi ſignificare. Vide lib. VI. Geograph. MICYLL. De Brundiſii portu cervi cornua referente, vide Commentar. ad vſ. 609, 613. *per cornua*, ut retinent omnes ſcripti, & edd. quas vidi praeter Francof. eſſe cornuatim in ſimilitudinem cornuum diximus ad vſ. 58.

- - - - *per flumina decidat aether:*

710 Euboica] Euboea inſula eſt, in qua eſt Chalcis civitas, juxta quam anguſtiſſimum eſt mare. SCHOL. De Euripo Plinium vide libr. IV. cap. 12. Strabonem autem libro IX. cujus haec ſunt verba: καὶ ὁ Εὔριπος δ' ἐστὶ πλησίον, ὁ Χαλκίδος, εἰς ὃν ἀπὸ Σουνίου στάδιοι ἑβδομήκοντα. Ἔστι δ' ἐπ' αὐτῷ γέφυρα δίπλεθρος, ὡς εἴρηκα. πύργος δ' ἑκατέρωθεν ἐφέστηκεν, ὁ μὲν ἐκ τῆς Χαλκίδος, ὁ δ' ἐκ τῆς Βοιωτίας διῳκοδόμηται δ' εἰς αὐτοὺς σύριγξ. περὶ δὲ τῆς παλιρροίας τοῦ Εὐρίπου, τοσοῦτον μόνον εἰπεῖν ἱκανόν, ὅτι ἑπτάκις μεταβάλλειν φασὶ καθ' ἡμέραν ἑκάστην καὶ νύκτα. τὴν δ' αἰτίαν ἐν ἄλλοις σκεπτέον. MICYLL. Mſc. duo *Colchida*, male. De Euripo Chalcid. Strabo Lib. IX. BERSM, *Colchida* eſt quoque in Voſſ. uno Oxon. & meo; ac Ed Rom. in duobus aliis à manu ſecunda. Natus error à ſcribendi modo *Calchida*, ut habent multi libri. Ceterum

Digitized by Google

Ut [a] Pagaſaea ratis peteret cum [b] Phaſidos undas,
Cyaneas tellus emiſit in [c] aequora cautes,
[d] Rapta puppe minor [e] ſubducta eſt montibus Argo,
Vanaque [f] percuſſit pontum Symplegas inanem,
Et ſtatura redit. jam Phoebum urguere monebat
Non idem Eoi color aetheris, albaque nondum
Lux rubet, & flammas [g] propioribus [h] eripit aſtris;
Et jam [i] Pleias [k] hebet; [l] flexi jam [m] plauſtra [n] Boötae
In faciem puri redeunt languentia coeli,

Majo-

VARIAE LECTIONES.

a *Pegaſaea*, *Pegaſea* MSS. plurimi & Edd. quaedd. b *ſaſides* W. c *aequore* V. 1. d *rupta* B. 3. V. 1. Edd. Ven. Br. Med. e *ſubductaque m.* B. 1. f *repercuſſit* Ed. Hort. g *proprioribus* H. h *arripit* meus a m. pr. i *Plias* V. 3. k *habet* Edd. quaedd. l vulgo *feſſi.* m *clauſtra* Ed. Br. Med. n *Bootis* V. tert. a m. ſec.

terum pro *qua* omnes editiones ante Grotianam cum plerisque MSS. *quae.* ſed *qua* praefero ex Regio primo, uno Voſſ. & Marpurg.

712 Manus] i. e. hoſtium manus, quae cunctis erant navibus praeparatae, has duas naves, quae haeſerant, perculerunt (Voſſ. pr. *pertulerunt.*] SCHOL. Uncos ferreos intellige, ut bene interpretes, de quibus plura Lucan. in Lib. III. Caeſar ait L. I. B. Civ. c. 28. *Duaſque naves cum militibus, quae ad moles Caeſaris adhaeſerant, ſcaphis lintribusque deprehendunt, deprehenſas excipiunt.*

712 Tractoque in littora] Vetuſtiſſimus codex habet *in littore*, conſerto proelio tumultuario cum Pompejanis deprehenſis in navibus. HORTENS. Mſc. duo *in littore.* & tert. *ad littora* h. e. perducta utraque navi, ſeu Pompejanis bellantibus ad terram. BERSM. *Litore* conſpicitur in Voſſianis tert. quinto, ſexto & ſecundo pro varia lect. Regio ſecundo, Amſtel. meo, & ed. Veneta. De hoc loquendi modo vide Paſſerat. (p. 470.) & Broukhuſ. ad Propert. Lib. III. El. 9, 27.

Nam quid ego heroas? quid raptem in crimine divos?

& quae notavimus ad Obſequent. c. 87. Eadem varietas eſt Lib. VIII, 133.

- - - - - *non ulla in litora puppim*
Ante dedi fugiens.

V. quoque VI. 409. *ad litora* Marp. Ed. Rom. Parm. & Omniboni.

714 Spoliata] Ab illis clauſtris, quae fecerat Caeſar. SCHOL.

714 Carinis] Ill. Heinſius malebat *corymbis*, vel *coruchis:* ut omnes naves fuerint ſpoliatae extantibus ἀκροτηρίοις, & ornamentis puppe dependere ſolitis, ſicut Argo eſt ſpoliata puppe, concuſſione Symplegadum. Ingenioſe ſane, & quam conjecturam aliquo modo probat Cl. Burmannus ad Valer. Flaccum Lib. IV, 691. de hac re.

Saxa ſed extremis tamen increpuere corymbis:
Parsque (nefas) deprenſa jugis.

Verum cum MSS. nihil mutent, nihil temere innovare auſim. Immo videtur Lucanus potius inſtituere comparationem inter totam Pompeji claſſem, quae duabus carinis *ſummis i. e. extremis, noviſſimis*, ut bene exponit Scholiaſtes, ſpoliata eſt, & unam navem Argo, quae extrema ſui parte ſive puppe eſt privata. Videant acutiores. *Minor rapta puppe* dictum, ut apud Silium Lib. III, 42. *frontem minor truncam.*

715 Pagasaea] Argo navis ſignificatur, quae in Pagaſaea civitate Theſſaliae prima fabricata eſt. *Phaſis* nomen eſt fluvii Colchorum, qua Jaſon, & Hercules Colchos advecti ſunt. SCHOL. *Pagaſaea. Pagaſae* oppidum Theſſaliae maritimum fuit, ubi Argo, navis Jaſonis, aedificata fuit. Unde & nomen illi factum, ἀπὸ τοῦ πηγνῦναι ſcilicet. Reliquam autem fabulam de Cyaneis, quae & Symplegades dictae, habes paſſim apud Varronem, Apollonium & caeteros, qui hiſtoriam Jaſonis verſibus proſecuti ſunt. MICYLL. Quidam *Pegaſaea* legunt cum ejus vocis prima ſyllaba extendatur: πήγασος. & πηγασαῖος. HORTENS.

717 Rapta puppe] Vetuſtiſſimus codex legit *rupta puppe.* IDEM.

719

Majoreſque latent ſtellae, calidumque refugit
Lucifer ipſe diem. pelagus jam, Magne, tenebas,
Non ea fata ferens, quae, [a] cum ſuper [b] aequora toto
Praedonem ſequerere mari. [c] laſſata triumphis
Deſcivit Fortuna tuis. cum conjuge [d] pulſus,
Et natis, totoſque trahens in bella penates,
Vadis adhuc ingens populis comitantibus exſul.
Quaeritur indignae ſedes longinqua ruinae.
Non, quia te Superi patrio privare ſepulcro

[e] Malue-

VARIAE LECTIONES.

a *dum* O. 1. b *aequore* V. 1. R. 1. V. 1. a m. ſec. c *laxata* meus. d *ſupplex* meus a m. pr.

719 STATURA] i. e. permanſura in ſtatu ſuo. SCHOL.

722 FESSI] Quia aratoris more cum labore jam gyrum peregit. mane enim in Orientem converſus eſt. Libro ſuperiore dixit,

Parrhaſis obliquos Helice cum verteret axes.

SULPIT. In editione Sulpitii, Aſcenſii, Verſell., Micylli, & Grotii, ac dein reliquis legitur *feſſi*, ut habet nnus Regiorum eodicum. Sed ceteri omnes ſcripti, & inpreſſi exhibent *flexi*. quod mutari non debebat, Lib. IV, 523.

- - - *flexoque urſae temone paverent.*

Seneca Med. 314.

Non quae ſequitur, flectitque ſenex
Arctica tardus plauſtra Boötes.

& paſſim apud alios poëtas. Exempla vide in notis Ill. N. Heinſii, *flexi* quoque citantis ad Valer. Flacc. L. VII, 457.

- - - *extremo ſe flexerat axe Boötes.*

723 LANGUENTIA] i. paullatim deficientia. SCHOL.

726 SUPER AEQUORA TOTO PRAEDONEM SEQUERERE MARI] Vitioſe editio Micylli Francofurtenſis *ſuper aequora tota*. Poſſis autem haec capere, ut perſecutus ſit piratas *per totum mare ſuper aequora*, hoc eſt, claſſe. Alias nimium pueriles eſt tautologia. Sic Lib. III, 164.

Quod Cato longinqua vexit ſuper aequora Cypro.

Frequens eſt noſter in phraſi *ſuper aequora*. ſupra vſ. 672, 679. & ſaepiſſime. pro *toto* in meo eſt *tota* cum editionibus Rom. Parm. & Veneta. Pro *mari*, *maris* Regius primus, Wittianus, duo Voſſiani, Oxonienſ. meus, aliique à N. Heinſio inſpecti, Edd. Rom. & Parmenſis. ut fuerit,

- - - - - - *ſuper aequora tota*
Praedonem ſequerere maris.

Sic L. VII, 97. VIII, 187. Silius XIV, 128. & paſſim. Plura ſi vis, collegit Celeb. Burmann. ad Valer. Flaccum L. I, 3c6.

- - - - - *Dumque aequore toto*
Currimus.

Haec ſi diſpliceant, poſſis mecum quoque legere *victor* pro *toto*, ut habet unus Berſmanni, Wittianus, aliique. id quod placuit Burmanno (ad Valerium Flacc. Lib. II, 375. *maris aequor*) hic quoque conſtruere volenti *ſuper aequora maris*. Sed nimium à ſe invicem diſtant. malim jungere *praedonem maris*, pro pirata. Livius Lib. VII, 25. *Praedones maritimi cum terreſtribus*. & Epitome 68. Corn. Nepos in Themiſtocle c. 2. *Maritimos praedones conſectando mare tutum reddidit*. Valer. Maximus Lib. VI. c. II. *A maritimis praedonibus*. Quamquam non ſum neſcius, *praedonem* ſimpliciter etiam pro *pirata* poni. Conſule Broukhuſ. ad Tibull. Lib. II, 6, 21.

Praeda vago juſſit geminare pericula ponto.

728 DESCIVIT] Ita ſcribi convenit, non *deſeruit*. Nullus enim ſequitur accuſativus. GROT. Credo, Grotium voluiſſe ſcribere, *non deſtituit*. nam in nulla editione eſt *deſeruit*. Omnes ante eum *deſtituit* habent praeter Venetam, in qua eſt *receſſit: ceſſavit* unus Pulm. item duo *deſeruit*. *Deſtituit* autem eſt in omnibus Berſmanni libris, duobus Pulm., nt & in Regio primo, Wittiano, Hulſt. duobus recentioribus Voſſianis, Oxonienſi pr. Amſtel. & meo. idque in quibuſdam quoque invenit J. F. Gronovius, qui tamen *deſeruit*, ex aliis Mſtis praefert, ut ſit vox deſumpta à caſtris. paſſim vero *deſerere* & *deſtituere* commutantur. Vide N. Heinſium ad Ovidii Epiſt. Heroid. XVII, 196.

- - - - *Oenonen deſtituiſſe tuam.*

Tam autem *deſerere*, quam *deſtituere* ſaepe ſine

caſu

ᵃ Maluerint, ᵇ Phariae buſto damnantur harenae:
Parcitur Heſperiae, procul hoc ut in orbe remoto
ᶜ Abſcondat Fortuna nefas, Romanaque tellus
Inmaculata ſui ᵈ ſervetur ſanguine Magni.

V A R I A E   L E C T I O N E S.

a *maluerunt* Ed. Ven. b *fariae* W. V. 1. c *abſcondit* B. 1. d *ſervetur* B. 1.

caſu, quae cauſſa eſt, cur vellet mutari Grotius, uſurpari firmavit exemplis Gronovius ad Senecam Lib. II. de Ira c. 10. *Ubi totus deſeruit exercitus.* Livius L. VII, 25. *Quando ſocialis coetus deſereret.* Adde Stewech. ad Vegetium Lib. II. de re Mil. c. 3. *Aliquantos militiam deſerere.* non enim vox *militiam* apparet in Stewech. neque Modii ſcriptis, quibus adſtipulatur Codex Leidenſis. Utrum igitur hic *deſereret*, an *deſtitueret* ſcribi oporteret, lis eſſet dirimenda bene vetuſtis, ut Gronovius ait, Codicibus. At hi pugnant pro *deſtituit*, i. e. deſeruit, prodidit; & ipſe Lucanus Lib. V, 302.

Sic eat, o Superi, quando pietasque fidesque
Deſtituunt.

Verum, quo tam multa congero. Nam nec *deſeruit*, nec *deſtituit* eſt à Lucano, ſed *deſcivit*, ut bene emendavit Grotius, & firmant variae lectiones Stephani, unus Pulmanni, Voſſiani quatuor vetuſtiſſimi, & alius pro varia lectione, Regius ſecundus, & Marpurg. cum Scholiaſte *deſcivit* i. *defecit & receſſit; poſtquam multa vicifti.* Nepos in Datame c. 7. *Ab hoc tamen viro Schiſmas maximus* (*maximo* Mſ. Leid.) *natu filius deſcivit.* Statius L. II. Theb. 311.

Reſpiciens deſciſſe Deos.

ubi audiamus Lutatium haec ſcribentem. *Deſciſſe ergo, quaſi ab amicitiis, ut civitas, quae ad hoſtes decurrit, dicitur. ut Lucanus* laſſa triumphis Deſcivit Fortuna tuis. Et dubitemus amplius de vera lectione? Aliter *defecit* conjici quoque poſſet.

731 QUAERITUR] Ubi perire poſſit Pompejus. SCHOL.

733 PHARIAE] i. Aegyptiacae. *Arenam* dicit Nili fluminis. IDEM.

733 DAMNANTUR] Legitur & *damnatur.* Si legas *damnantur*, ſolum Aegyptium deſtinatum eſt à Superis Pompeji ſepulchro; ut *Phariae arenae* ſit nominandi caſus: tellus Aegyptiaca deſtinata eſt buſto Pompeji. Sin *damnatur*, ipſe Pompejus damnatur arenae Aegyptiacae, ad moriendum; ipſe eo fato trahitur, ut in Aegypto cadat. HORTENS. Vitioſe & contra MSS. Aldus, Colinaeus, & Hortenſius dederunt *damnatur.* ſenſus apertus eſt. Ideo non Aegyptia tellus condemnatur, & quaſi in poenam ei inponitur, ferre buſtum tuum, quia Dii te voluerunt privare patrio ſepulcro, ſed quia parcitur Heſperiae &c. Lib. VII, 847.

Theſſalia infelix, quo tanto crimine tellus
Laeſiſti ſuperos, ut te tot mortibus unam,
Tot ſcelerum fatis premerent?

Dignantur Marpurg. à manu ſecunda.

734 PROCUL HOC UT IN O. R.] Mſc *hinc & in orbe.* tria Mſc. *hoc & in orbe.* utraque lectio habet ἀπυχῶν poëtae, non male. BERSM. Pro *ut* ſcribitur *&* in Wittiano, Regio ſecundo, Amſtel. & quinque Voſſianis, ac primis ante Sulpitium editionibus. in Voſſiano tamen primo, & quarto ſupraſcribitur *ut.* quod eſt rectum.

M. AN-

M. ANNAEI LUCANI CORDUBENSIS

PHARSALIAE.

LIBER TERTIUS.

Tertius exponit, primo quid Julia dixit;
Quid Magnus 1 *fecit; audax quo Curio miſſus.*
Altera pars libri dicit, quod Caeſar in urbem
Ivit, opeſque dedit. 2 *Romae, nolente Metello,*
Militibus, Magnique notat, qui ſigna ſequuntur.
Ultima, 3 *quod tendens Hiſpanas Caeſar ad oras*
4 *Maſſiliae ſtetit; hanc ſed vicit in aequore Brutus.*

Propulit ut [a] claſſem velis cedentibus Auſter
Incumbens, mediumque rates tenuere profundum,
Omnis in Iönios ſpectabat navita [b] fluctus:
Solus ab Heſperia non flexit lumina terra
Magnus,

VARIAE LECTIONES.

a *claſſes* V. 1. b *portus* P. 1.

1 Fuerit quo] Amſtel. *fuerit audax quo* meus.
2 Romae] Abeſt à meo, vacuo ſpatio relicto.
3 Quid tendens] Amſtel. *ultimaque in tendens* meus.
4 Massiliaeque st. hanc vicit] Meus.

1 Propulit] i. porro expulit. *pro* enim *porro* ſignificat. SCHOL. In vetuſto Codice *protulit.* HORTENS. ita Farnabii Ed. male.

1 Cedentibus] In Amſtel. & uno, aut altero praeterea codice eſt *ſurgentibus*; unde quis facere poſſet *turgentibus.* Sed cave, quid mutes. *Cedere* vela dicuntur, cum ſecundo vento inplentur, & à malo longius in proram cedunt. contra *redire vela* dicuntur Valerio Flacco Lib. II. vſ. 13.

- - - *fluminea cujus redeuntia vento*
Vela legunt.

ubi vide Celeb. Burmann.

2 Tenuere profundum] Quatuor Voſſiani vetuſtiſſimi, Wittianus, Regius primus, Hulſii, & unus Pulmanni ac Berſmanni cum editione Veneta exhibent *movere.* quod ſane non temere eſt damnandum. Paſſim enim *movere mare*, de navigantibus dicitur. Vide J. F. Gronovium Obſerv. L. III. c. 15. & N. Heinſium ad Ovidii Lib. VI. Metam. in f. Plurimi tamen ſcripti, & in his Voſſianus primus pro varia lectione retinent *tenuere*: quod etiam hoc loco à Lucani manu eſſe, credam. Haec enim ſumpſiſſe videtur, ut bene notavit Hortenſius, à Virgilio, qui librum V. ita incipit.

Interea medium Aeneas jam claſſe tenebat,
Certus iter, fluctuſque atros aquilone ſecabat,
Moenia reſpiciens.

& vſ. 8.

Ut pelagus tenuere rates.

III. Aen. 192.

Altum tenuere rates.

Livius XXIII, 34. *Cum altum tenerent* ſupra Lib. II. in f.

Pelagus jam, magne, tenebas.

Nec aliter legendum ex doctiſſimorum virorum monitu in Silio Ital. L. II, 420.

Nec

Magnus, dum patrios [a] portus, dum litora numquam
Ad [b] viſus reditura ſuos, tectumque cacumen
Nubibus, & dubios cernit [c] vaneſcere montes.
Inde ſoporifero ceſſerunt languida ſomno
Membra ducis: diri [d] tum plena [e] horroris imago
Viſa caput moeſtum per hiantes Julia terras
Tollere, & accenſo furialis ſtare ſepulcro.
Sedibus Elyſiis, campoque expulſa piorum
Ad Stygias, inquit, tenebras, maneſque [g] nocentes,
Poſt bellum civile trahor. vidi ipſa [h] tenentes

Fume-

V A R I A E   L E C T I O N E S.

a *ertus* A. b *juſſus* meus. c *evaneſcere* A. Ed. Rom. d *tunc* B. 1. *cum* M. *dum* Ed. Hort. e *fureris* V. 1. *laboris* ſupr. *erroris* V. 1. f *biantis* V. pr. R. pr. g *nocentus* W. h *furentes* V. pr a m. pr. & V. ſec. pro var. lect. *tenentis* R. pr. W.

Nec procul Aeneadum vacuo jam litore claſſis
Aequora nequidquam revocante tenebat Eliſſa.

ubi vide, & Cl. Burmann. ad Valer. Flacc. L. IV, 7. & L. VII, 129. *tenet alta carina.*

4 NON FLEXIT] Mos enim, reſpicere illuc, unde invitus abſceſſeris (*inviti abſcedimus* Voſſ. pr.) SCHOL. De hoc more & adſectu Livius Lib. XXX. c. 20. Sil. Ital. L. XIII. initio, & XVII, 212. ubi vide, & omnino Cerdam ad Georg. Virgil. III, 228.

Et ſtabula adſpectans regnis exceſſit avitis.

7 DUBIOS] Mſc. *medios*, ut dorſum montis indicetur. non male. BERSM. Immo vero male. *dubii montes* ſunt obſcuri, de quibus è longinquo dubites, an videas montes, nec ne. Atque ita recte citat Servius ad Aeneid. III, 522.

Cum procul obſcuros colles, humilemque videmus
Italiam.

7 VANESCERE] Paullatim enim montes deficere videntur, dum longius in mare progredimur; ſicut è contra illi (*tunc* Voſſ. ſec.) creſcere videntur, ad quos (*quando* Voſſ. ſec.) accedimus. SCHOL.

11 ACCENSO F. S. SEPULCRO] *Accenſum* dicit *ſepulcrum* propter faces, quibus illa tamquam aliqua furia armata eſſe videbatur. Hinc Scholiaſtes ait. *Unum pendet ex altera. Ideo* accenſo ſepulcro. *quia furialis. Furiae enim cum facibus deſcribuntur.* Durius mihi tamen videtur dictum *accenſum ſepulcrum.* In Voſſiano ſecundo à priore manu aliud erat ſcriptum, & ab interlinearibus gloſſis exponitur *aperte*. Num legi poſſet *adſcenſo* vel *eſcenſo* ſeu *exſcenſo?* Manes enim, licet eſſent in inferis, ſimul cum corpore ſepulcro evocari credebantur, Statius Lib. II, 22.

Arcano jubet emigrare ſepulcro.

In hac eadem re noſter L. I, 583.

Tollentemque caput gelidas Anienis ad undas
Agricolas fracto Marium fugere ſepulcro.

Accendere, & *adſcendere* alibi quoque commutantur. Vide Drakenb. ad Silium III, 671. Forſan error eſt natus ex Lib. VI, 526. ubi de rogo.

Accenſo rapuit quae tura ſepulcro.

Julia ergo primo viſa eſt caput per hiantes terras tenere, & dein tota ante oculos ſtare, eſcenſo ſepulcro.

13 STYGIAS] Contra *Elyſias ſedes* ponit *Stygias tenebras.* contra *campum piorum*, *manes nocentes.* SCHOL.

15 EUMENIDAS] Mſc. tria *Eumenides.* ut ſit nominativus. BERSM. *Eumenides* Marpurg. & Ed. Aſcenſii, Verſell. & Micylli.

17 LAXANTUR] Dilatantur, ut ſint capacia. vel, *laſſantur*, fatigantur; omnes enim manes ad puniendas animas ſeſe praeparant: & per hoc accipimus, omnes, qui bella civilia gerunt, in Tartaro cruciandos. SULPIT. *Laſſantur* praetulerunt Aſcenſius, Verſell. & Micyllus. ſed male. *Laxantur* i. e. dilatantur, ut capiant animas civilis belli ad ſupplicia. quomodo bene reliqui interpretes. Scholiaſtes non recte ait. *Laxantur* i. e. *vacua fiunt. Virgilius* laxatque foros. *i. e. vacuos facit. Oſtendit excludi illos, qui apud inferos erant, ut accipi poſſint civili in bello morituri.* Seneca Herc. Fur. 673.

Hinc ampla vacuis ſpatia laxantur locis;
In quae omne merſum pereat humanum genus.

Adde

Eumenidas, quaterent quas [a] veſtris, [b] lampadas, armis.
Praeparat innumeras puppes [c] Acherontis aduſti
Portitor: in multas laxantur Tartara poenas.
Vix operi cunctae, dextra properante, ſorores
Sufficiunt: [d] laſſant [e] rumpentes [f] ſtamina Parcas.
Conjuge me laetos duxiſti, Magne, triumphos:
Fortuna eſt mutata toris: ſemperque potentes
Detrahere in cladem fato damnata maritos,
Innupſit tepido pellex Cornelia buſto.
Haereat illa tuis per bella, per aequora ſignis,

Dum

VARIAE LECTIONES.

a *noſtris* B. 1. b *lampades* Ed. Ven. c *Acharontis* R. 1. d *laxans* H. e *rumpentis* W. f *ſtagmina* R. pr.

Adde Troad. 450. Herc. Oet. 949. Silius Ital. L. IX, 250.

- - - - - pallenti laetus in unda
Laxabat ſedem venturis portitor umbris.

Claudian. Lib. II. in Rufin. 502.

Cujus ob innumeras ſtrages anguſtus Averni
Jam ſinus, & plena laſſatur portitor alno.

Unde priori verſu forſan legendum, niſi amphilogia ineſſet,

Praeparat innumeras puppes Acheronti ad umbras.

i. e. navem praeparat ad umbras innumeras vehendas Acherontis portitor. Nequaquam enim placent mihi *innumerae Charontis puppes*, cui tantum una futilis ſcapha vulgo adſcribatur. An ſimpliciter reſcribendum *innumeris* vel *in numerum:* quod in mentem amico meo veniebat, i. e. ad magnum numerum mortuorum recipiendum? Vel potius nihil mutandum, & Lucano hoc dandum, qui pleraque ὑπερβολικῶς, & futiliter auget. Meliore judicio in hac eadem re Petronius Carm. de B. Civ. c. 121.

- - - - . Vix navita Porthmeus
Sufficiet ſimulacra virum traducere cymba.
Claſſe opus eſt.

ubi plura vide huc facientia, & notas VV. DD.

19 LASSANT] Celeritate faciendi, ſive rumpendi, dum finis eſt, fili, quod mortem ſignificat. SCHOL. *Laſſant.* Seneca Herc. Oet. 563.

- - - - - - - - - Palladia colu
Laſſavit omnem texta famularem manum.

Vitioſe pro *Parcas* editur *Parcae* in verbis Lutatii ad Statium L. III. Theb. 642. vide eumdem ad L. VIII, 27. de locutione vſ. 24. *per bella, per aequora* vide nos ad L. IX, 1016.

22 IN CLADEM FATO] Vetus codex habet *in fato cladem.* HORTENS.

22 DAMNATA] i. deſtinata. Habuit enim ante maritum Craſſum, qui occiſus eſt à Parthis, Cornelia, Scipionis Metelli filia. SCHOL.

23 INNUPSIT] Ita ſcribendum; non, *nupſit.* Vide Feſtum voce, *innubere.* GROT. Ed. pr. Ita ſcribendum, non *enupſit.* Vide Nonium voce, *innubere.* IDEM. Ed. tert. Apud Feſtum fruſtra quaeras τὸ *innubere*; quare bene in curis tertiis reſcriptum *Nonium.* Non tamen vulgo erat *enupſit.* Sed *En nupſit.* Optime vero Grotius emendavit *innupſit.* quod confirmatur duobus libris Pulm. & Voſſiano ſec. ac quarto, Regio ſecundo & Marpurg. In Voſſiano tertio quoque à prima manu fuit *innupſit*, & in primo eadem manu ſupraſcriptum. *Enupſit* Amſtelaed. Ovidius L. VII. Met. 856.

Ne thalamis Auram patiare innubere noſtris.

Adde Livium Lib. I. c. 34.

23 TEPIDO] i. e. adhuc recenti, ſive Craſſi, ſive meo, quod majoris invidiae eſt. SCHOL. Mſc. *trepido* minus bene *Tepido buſto* dixit pro me recens mortua, vel potius priore marito. BERSM. Immo potius buſto meo recens mortuae.

25 NON SECUROS] Non enim ſecure dormit, quem ſequitur hoſtis. SCHOL.

26 ET NULLUM] *En* in veteri codice. pro *tempus* vetus codex *pectus.* HORTENS.

27 TENEAT] i. e. licet pater meus vivat adhuc, & ego ſim mortua, non tamen in me ſum mortua.

Dum non ſecuros liceat mihi rumpere ſomnos,
Et [a] nullum [b] veſtro vacuum ſit tempus amori,
Sed teneat Caeſarque dies, & Julia noctes.
Me non [c] Lethaeae conjux, oblivia ripae
Inmemorem fecêre tui, regesque ſilentum
Permiſêre ſequi. veniam, te bella gerente,
In medias acies. [d] numquam [e] tibi, Magne, per umbras,
Perque meos manes [f] genero non eſſe licebit.
Abſcidis [g] fruſtra ferro tua pignora. bellum
Te faciet civile meum. Sic fata, refugit
Umbra per amplexus [h] trepidi dilapſa mariti.
Ille, [i] Dei quamvis cladem, maneſque [k] minentur,
Major in arma ruit, certa cum mente [l] malorum.

Et, quid

VARIAE LECTIONES.

a *nullo* R. pr. b *noſtro* B. 1. Gloſſae V. pr. *veſtrum* R. pr. c *Letheae* Edd. & MSS. plurimi, & *conjunx* ſemper. d *tibi nunquam* B. 1. e *te* Edd. Ven. Br. Med. f *generum* vulgo, & *abſcindis*. g *ferro fr.* V. 1. h *tepidi* B. 1. i *Dii* P. 2. V. 2. R. 1. A. Ed. Ven. k *mirantur* B. 1. *minantur* V. 1. *minetur* H. l *laborum* B. 1.

tua; ſed ſicut ille te ſollicitat die, ita ego nocte tibi ſollicitudinem inferam. SCHOL.

31 PER UMBRAS &c.] Beneficio umbrarum, & manium meorum Iulia à te non recedit. IDEM.

32 GENERUMQUE] In antiquo Cod. *generoque*. HORTENS. Ex meis *generoque* habent Voſſiani quinque, & ſextus à manu ſec. Regius primus, & Wittianus cum uno Pulmanni. ut reſingendum curavi. neque aliter legendum eſſe, jam monuit Ill. Heinſius ad Ovidii Epiſt. XIV. vſ. 64.

Quo mihi commiſſae non licet eſſe piae.

plurimiſque exemplis probavit: quibus adde Quinctilian. L. IV. Inſtit. c. 4. *Male petis. procuratori enim tibi eſſe non licuit.* L. VII. c. 1. p. 584. *Poteſt incidere quaeſtio, an huic eſſe procuratori liceat.* Sed & eo loco in vulgatis *procuratorem*.

33 ABSCINDIS] Vetus Codex *Abſcidis*. HORTENS. *Abſcidis* unus Pulm. & mei decem ſcripti vetuſtiores cum Editionibus Romana, & Veneta. Recte omnino à *caedo*. Vide N. Heinſium ad Valer. Flacc. L. I, 827. *rebuſque abſciſſa ſupernis*; & ad Prudentii Apotheoſ. 950. ſic *funditus excidi* pro *exſcindi* apud Senecam de Clement. L. I. c. 1. ubi conſule Gronov. Paſſim autem *abſcindere*, & *abſcidere* commutantur in noſtro. ut vſ. 617. 19, 502. VI, 472. VII, 628. VIII, 674 &c. de quibus ſuo loco monebimus. Interim plura de his verbis, qui cupit, adeat, commentarios à Doctiſſ. Drakenb. laudatos ad Silium L. XV, 473. & quae ſuper hoc verbo praeclare diſputat Cl. Dukerus ad Flor. Lib. II. c. 2.

34 MEUM] Obſcure mortem denunciat bello civili, Agis, ne meus ſis. Bellum civile faciet, ut meus ſis. id eſt, cum te Caeſar occiderit, apud inferos eris mecum. SCHOL. Vide omnino ſimilem denunciationem apud Joſephum Lib. XVII. Antiq. Judaic. in fine.

35 DILAPSA] Male editiones priſcae, & Ald. Col. Steph. Gryph. & Pulm. cum quibuſdam MSS. recentioribus exhibent *delapſa*. *delabi* dicitur, quod cadit. *dilabi* quod diſpergitur, & evaneſcit. ut infinitis auctorum locis patet. Eleganter Virgilius L. IV. Georg. 499.

Dixit, & ex oculis ſubito, ceu fumus in auras
Commixtus tenuis, fugit diverſa, neque illum
Prenſantem nequidquam umbras.

Adde Cerdam ad Aen. VI, 700.

38 ET QUID AIT &c.] Mſc. *Et quid* non male. BERSM. Immo vere. atque ita eſt in quatuor Pulm., meiſque omnibus libris, & Sulpitio, qui perperam mutavit, prioribus editionibus. Recepit id quoque Grotius. *Ecquid* hic non habet locum. Non enim Pompejus ſe ipſum rogat, an terreatur, ſed cur terreatur. Praeterea & neceſſario narrationis ordo exigit, *mox & ait* Ovidius Lib. I. Metam. 497.

Spectat inornatos collo pendere capillos,
Et, quid ſi comantur, ait?

Sae-

Et, quid ait vani terremur imagine [a] viſus?
Aut nihil eſt ſenſus animis à morte relictum,
Aut mors ipſa nihil. Titan jam pronus in undas
Ibat, & igniferi tantum demerſerat orbis,
Quantum deeſſe ſolet lunae, ſeu plena futura eſt,
Seu jam plena fuit: tunc [b] obtulit hoſpita tellus
Puppibus acceſſus faciles: legêre rudentes,
Et poſito remis petierunt litora [c] malo.
Caeſar, ut emiſſas venti rapuêre carinas,
Abſconditque fretum claſſes, [d] & litore ſolus
Dux ſtetit Heſperio, non illum gloria pulſi
Laetificat Magni: queritur, quod tuta per aequor
Terga [e] ferant hoſtes. [f] neque enim jam ſufficit ulla

Praecipiti

VARIAE LECTIONES.

a *ſomni* M. b *optulit* V. pr. ſec. Reg. pr. c *velo* P. 2. d *in* P. e *ferunt* B. 1. f *nec enim* B. 1. V. pr. ſec. Edd. Aſc Verſ. Mic.

Saepius autem in his variatum, & peccatum eſſe docuit Gifanius Ind. Lucret. V. *Et quantis.* & Drakenb. ad Silium III, 556. *Ecquis* vera retinendum Lib. IV, 542. ubi multi ſcripti, & inpreſſi *En quis.*

38 VISUS] Vetus codex habet *ſomnii.* HORTENS.

39 A MORTE] Poſt mortem, ut Epicurei volunt. SCHOL.

40 AUT MORS] Quod ſupra poſuit in utroque pro ſe locutus eſt. Si non ſentiunt umbrae poſt mortem, vana ſunt, quae vidi, & non timenda. ſi ſentiunt, mortem temere non debeo; quia nihil eſt mors. ſi habet ſenſum, ſimilis eſt vitae. IDEM. Seneca Troad. 397.

Poſt mortem nihil eſt, ipſaque mors nihil.

41 DEMERSERAT] Mſc. *dimiſerat*, & alterum *demiſerat.* BERSM. Monet quoque Drakenborg. in Codice Thuaneo eſſe *demiſerat.* ad Silium Ital. L. V, 17. Sic Lib. VIII, 159.

Jam Pelago medios Titan demiſſus ad ignes,
Nec quibus abſcendit, nec ſi quibus exerit orbem,
Totus erat.

ubi contra in quibusdam MSS. eſt *demerſus.* L. IX, 625.

Accipit Oceanum demiſſo ſole calentem.

Ovidius L. I. Faſt. 653.

Septimus hinc oriens cum ſe demiſerit undis.

Sed *demerſerat* bene retinent hic omnes Pulmanni, noſtrique Codices, niſi quod in tribus Voſſianis, & Edit. Veneta ſit *dimerſerat.* Ita *merſus Phoebus* infra L. IV. 283. *Merſum Oceano Phoebi jubar,* Seneca Herc. Fur. 26. *Merſerat unda diem* Claudian. L. I. R. Proſ. 275. *ſtagna in Tarteſſia Phoebus merſit equos* Silius L. X, 539. Eadem confuſio apud Propert. L. III. El. 16, 9.

Hic preſſus ſtygias vultum demerſit in undas.

ubi vide Broukhuſium.

43 HOSPITA TELLUS] Hic, & haec *hoſpes* communi genere, ſed hic uſurpavit ut Virgilius *Bellum, o terra hoſpita, portas.* SCHOL. In Voſſ. primo pro *o terra* ſcribitur *contra.*

44 LEGERE] Collegere. verbum nauticum. SCHOL.

46 EMISSAS] Vetus codex *omiſſas.* HORTENS. Unde facile poſſis corrigere *amiſſas.* Sic paſſim *amittere raptum, amittere e manibus*, quod alicui inſcio, & invito elabitur. Vide Burmann. ad Phaedr. Fab. 13. *Amiſit ore caſeum*, ubi vulgo etiam *emiſit.* pro *amiſſam opportunitatem* in Livio L. 25, 38. Voſſianus Cod. *omiſſam.* Hic Voſſianus quartus à manu prima *e multis* praebet, unde levi mutatione poſſet fieri *e vultu.* Quamquam nihil eſt mutandum. tam *emitti*, quam *amitti* dicitur illud, quod perdimus inviti. Multus in ea voce eſt Livius Lib. XXI: cap. 48. *Ibi dum perſcrutantes loca omnia caſtrorum, nullo ſatis digno morae pretio tempus terunt, emiſſus hoſtis de manibus eſt.* L. XXXV, 6. *Hoſtium exercitum, cujus delendi oblata fortuna fuerit, elapſum*, & de eadem re paullo poſt. *Hoſtes e manibus emiſſos, quod tardius datum ſignum eſſet &c.* Adde L. XXVI, 17, 40. XXXII, 9.

Digitized by Google

Praecipiti fortuna viro: nec vincere tanti,
Ut bellum differret, erat. [a] tunc pectore curas
Expulit armorum, pacique intentus agebat;
Quoque modo vanos populi [b] conciret amores;
Gnarus & irarum [c] cauſſas, & ſumma favoris
[d] Annona [e] momenta [f] trahi. namque adſerit urbes
Sola fames, [g] emiturque metus, cum ſegne potentes
Vulgus [h] alunt. neſcit [i] plebes jejuna timere.
Curio Sicanias [k] tranſcendere juſſus in urbes,
Qua mare tellurem ſubitis aut obruit undis,
Aut [l] ſcidit, [m] & medias fecit ſibi litora terras.
Vis illic ingens pelagi, ſemperque laborant
Aequora, ne rupti repetant confinia montes.
Bellaque [n] Sardoas etiam ſparguntur in [o] oras.
Utraque frugiferis eſt inſula nobilis arvis.

[a] Nec

VARIAE LECTIONES.

a *tum* V. 2. R. 1. A. Edd. pleraeque. b *conſciret* W. *concitet* H. c *caſus* Edd. Ven. Br. Med. d *annonae* V. 2. a m. pr. e *monimenta* M. f *tibi* A. g *emitque* A. h *alant* B. 1. i *plebs &* meus. *plebs* A. alii *pubes* V. Drak. ad Sil. VIII, 271. Priſc. 751. k *juſſus tranſcendere* meus. l *ſcindit* M. & meus. m *aut* B. 1. *ac* M. Hort. deeſt in V. 1. n *Sardonis* ſupraſcr. *a* R. 1. o *horas* V. 3. H. Ed. Ven.

50 SUFFICIT] Nulla felicitas jam ſatis eſt. SCHOL.

52 DIFFERRET] Hoc eſt. Malebat jam dimicare, quam vincere. Plus autem dixit, ut differret, ne vel hoc pati poſſet, quod poſtea erat dimicaturus, interim victoriam conſecutus. IDEM.

54 VANOS] Plane lego *varios*. qui enim bello *vani* populi amores, quos deditiones oppidorum, & gentium fere ſubſequuntur? *Varii* autem tum alias cum Virgilio, Horatioque, tum hic inprimis recte dicentur, quod Caeſar animos hominum à Pompejo in ſe transferri poſſe ſperaret; ſi &c. commeatu eos affatim inſtruxiſſet. Porro *momenta* ita dixit, quemadmodum verſu 338.

Non pondera rerum, non momenta ſumus.

ex perſona Maſſilienſium i. e. non in nobis vertitur cardo rei. Demoſthenes dixerat τὰ πράγματα τῶν Ἑλλήνων. quod Cicero vertit, *fortunas Graeciae* &c. MODIUS. Novant. Lect. Ep. 65. *Vanos* Modius probat *Varios*. BERSM. Nihil hic variant ſcripti, & recte. nam *vani* amores non intelligendi ſunt inanes amores populi, à quo an amaretur, nec ne, ejus nihil intereſſet; ſed leves, varii, inconſtantes, quos facile flectere poſſet. Ita Tibullus L. III. El. 6, 60.

Ignotum cupiens vana puella torum.

ubi conſule Broukhuſ. L. IV, 703. *Variam dant otia mentem* in Rottendorph. Cod. forſan non male *vanam*, de his vocibus dicam plura ad L. IV, 726. & de *momentis* L. V, 340.

55 GNARUS] Ordo eſt. Gnarus trahi & cauſſas irarum, & ſumma momenta favoris annona, per hanc enim aut iraſcitur populus, ſi deeſt, aut mitis eſt, ſi abundat. SCHOL.

56 ADSERIT] *Adſerere* eſt liberum probare. Adſerit ergo, liberas probat. ut Terentius. *Liberali illam adſero cauſſa manu.* IDEM.

57 METUS] *Metum* pro obedientia, & obſervantia ponit, Ut ſit ſenſus: Largitione obedientiam, & ſtudium plebis comparari, contra autem, qui fame vexantur, detrectare imperium & juſſa. MICYLL.

58 NESCIT PLEBES JEJUNA TIMERE] Ex eodem fonte prudentiae illud Severi Imperatoris: *Miles non timet niſi veſtitus, calceatus, ſatur, & habens aliquid in zonula.* GROT. ex Ed. tert. Praeclare Seneca c. 18. de Brevitate Vitae. *Cum ventre humano tibi negotium eſt, nec rationem patitur, nec aequitate mitigatur, nec ulla prece flectitur populus eſuriens.*

61 AUT SCIDIT] Hoc enim incertum eſt, utrum oppreſſerit terras, an ruperit *terras*. quae antea mediae fuerant, has ſibi litora fecit mare. SCHOL.

66 NEC

Digitized by Google

[a] Nec plus Heſperiam longinquis meſſibus ullae,
Nec Romana magis [b] complerunt horrea terrae.
Ubere vix glebae ſuperat, ceſſantibus Auſtris,
Cum medium nubes [c] Borea cogente ſub axem,
Effuſis magnum Libye tulit imbribus annum.
Haec ubi ſunt proviſa duci, tunc agmina victor
Non [d] armata [e] trahens, ſed pacis habentia vultum,
Tecta petit patriae. [f] prô, ſi remeaſſet in urbem,
Gallorum tantum populis, Arctoque ſubacta,
Quam ſeriem rerum longa [g] praemittere pompa,
Quas potuit [h] belli facies! ut vincula Rheno,
Oceanoque daret! celſos ut [i] Gallia currus
Nobilis, & flavis ſequeretur mixta Britannis!
Perdidit ô qualem vincendo plura triumphum!
Non illum laetis vadentem coetibus [k] urbes,

Sed taci-

VARIAE LECTIONES.

a *non* A. b *complerent* O. c *hora* meus. d *armenta* V. tert. a m. pr. e *trahit* B. 1. f *proh* V. pr. W. meus. Edd. Rom. Parm. Ven. Br. &c. g *ad* P. 1. V. 1. VV. LL. Steph. h *premittere* P. 1. i *facies b.* B. 1. meus. k *Gallica* V. 1. l *orbes* V. tert. a m. pr.

66 NEC PLUS &c.] Quae differentia ſit inter hos duos verſus, non video *nec plus nec magis.* Omnino reſcribendum eſt pro *plus prius*; ut eſt in Voſſianis ſec. tert. qu. quinto. Bohur & Hulſt. a. manu ſec. neque Scholiaſtes aliter Voſſ. primi. *longinquis i.* extra Italiam natis. *nec ullae* quia ipſae ſunt Italiae propinquiores Sicilia ſcilicet & Sardinia. Optime.

68 SUPERAT] Mſcr. *ſuperant.* male. BERSM. *Superant* perperam quoque Voſſ. ſext. & tert. à m. pr. ac recentiores gloſſae Voſſ. ſec. ut ſit dictum pro *ſuperantur.* Recte Scholiaſtes. ſuperat i. *has duas inſulas in ubertate & frugum copia vix Libye i. Africa vincit, cum apud illos pluerit, & magni meſſes provenerint.* Unde patet, vitioſe quoque pro *Libye* ſcribi *Libyae* in duobus Voſſianis. Wittiano & meo, niſi ἀπὸ κοινοῦ ſubintelligas *Boreas* (de qua conſtructione V. ad L. II, 218.) quo pertinet lectio Wittiani, Amſtel. & Voſſiani ſexti *intulit.* Sed mutatione non opus eſt. *Libyae* quoque habent Edd. Ven. Sulpit. Colin. Steph. Mic. Hortenſiique. Dein pro *annum* male itidem in Berſm. MS. *amnem.* Intelligit meſſem magnam per effuſos imbres, ut bene capiunt interpretes. Lib. III, 45.

Agricolae raptis annum flevere juvencis.

Saepe haec vox hoc ſenſu abiit in *amnis.* Vide Dempſter. ad Roſin. p. m. 527. & qui egregie, ut omnia, haec explicuit, J. F. Gronov. Obſerv. L. IV. c. 5. & ad Stat. Lib. III. Silv. c. 2.

- - - - - - - - - - - *terris*

Prima Dicarcheis Pharium gravis intulit annum.

Adde Lutat. ad Stat. IV. Theb. 710. Barth. ad Claudian. B. Gild. 58. Zinzerling. & Burmann. ad Valer. Flacc. V, 424.

Otia laeta Phari, pinguemque ſine imbribus annum.

69 CUM MEDIUM] Boreas cum apud Italiam ſerenus fit, apud Africam pluvias facit. E contrario Auſter Italis pluvioſus, ſed in Africa ſiccus, & calidus eſt. Ergo ex Borea fertilis eſt. SCHOL.

71 VICTOR] Vetus Codex *ductor* habet. HORTENS. Quinque etiam Pulm. & 3 Berſm. cum ſex meorum *ductor.* aliiſque. Vide Drak. ad Silium IX, 199. eadem variatio eſt vſ. 133. & alibi. ſed praecedit *duci.*

74 ARCTO] In hac enim parte coeli Gallia, atque Germania ſitae ſunt. SCHOL.

74 SUBACTA] Vetus Codex *ſubactis* legit. HORTENS. *Subactis* male etiam eſt in Amſtel. & a m. ſec. Voſſ. ſexto. vide Priſcian. L. XV. in fine.

76 FACIES] Triumphantibus enim mos erat, ut picta flumina, & provincias, quas viciſſent, ante currum praeferrent in tabula. Poſſumus & fluvios

victos

Sed tacitae vidêre metu. [a] non conſtitit [b] uſquam
Obvia turba duci: gaudet tamen eſſe timori
Tam magno populis, & ſe [c] non mallet amari.
Jamque [d] & [e] praecipites ſuperaverat [f] Anxuris arces,
Et qua [g] Pomptinas via dividit [h] uda paludes,
Qua ſublime nemus, Scythicae qua regna Dianae;
Quaque iter eſt Latiis ad ſummam faſcibus Albam:
[i] Excelſa de [k] rupe procul [l] jam conſpicit Urbem,
Arctoi toto non viſam tempore belli:
[m] Miratuſque ſuae, ſic fatur, moenia Romae:
Tene, Deûm ſedes, non ullo Marte coacti

Deſeruêre

VARIAE LECTIONES.

a *ne*. P. 3. B. 4. mei 9. Edd. Ven. Omnib. aliique. b *umquam* B. 2. c *nec* Edd. Ald. Col. Steph. Gr. Hort. Mic. m. d deeſt in V. 1. R. 1 H. e *praecipitis* V. 1. f *Anxiris* V. tert. a m. pr. *Aurnris* H. *Anſeris* Ed. Ven. *Auxuris* Hort. unus *Axyris* &c. g *Pontini* vulgo. h *unda* Ed. Ven. Br. Med. i *exceſſa* V. 1. k *rure* Ed. Rom. l *cum* V. 1 pro var. lect. m *miraturque* H.

victos accipere pro hominibus, qui habitabant. SCHOL.

79 PLURA] Quia & victoria belli civilis acceſſit. IDEM.

80 COETIBUS] Mallem, ſi per manu exaratos Codices liceret, legere *cantibus*; ut opponantur *urbes laetis cantibus*, & *tacitae metu*. De coetibus, & turba ſtatim ſequitur.

81 NON CONSTITIT] Omnes, quod ſciam, membranae retinent *conſtitit*. niſi quod in Amſtelaedam. eſt *obſtitit*. Ill. tamen Heinſius à Lucano relictum eſſe cenſet *conſluit*, ad verba Claudian. Lib. II. in Rufin. 427.

- - - - - vacuo plebs obvia muro
Jam ſecura fluit.

Quod verbum paſſim de effuſa multitudine ſumi, notum eſt. Sed in voce *conſtitit* videtur ineſſe ſenſus admirationis, & ſtuporis, quo adfixa ad tanti victoris vultum obvia turba conſiſtat, & in veſtigio ſuo haereat. Ceterum pro *tam magno* vulgo in Servii verbis ad Aen. VI, 835. citatur *jam magno*, uti eſt in uno Mſ. Berſmanni.

83 NON MALLET] i. magis voluit, ut vi vinceret, quam favore. SCHOL.

84 SUPERAVERAT] i. tranſierat. *Anxuris* arcem montem Tarracinenſem dicit, in quo inberbis Juppiter colitur, unde hoc nomen accepit à Graecis. IDEM. Dubium eſt, an *Anxyris*, an *Axuris*, ſit ſcribendum: pro priori tamen ſtant tantum non omnes MSS. vide, quae habent viri docti ad Silium L. VIII, 392.

- - - - - ſcopuloſi verticis Anxur.

85 PONTINAS] Pontina palus ad Circeios eſt; quae quondam 24. urbium fuit, ut modo retulimus ex Mutiano: inde dicta, quod pontonibus trajiceretur. Hinc urbs *Pontia* nomen traxit: & *Pontia* inſula: & Romae trib. *Pontia*. Erat haec *Pontina* palus circa viam Appiam, quae Brunduſium uſque, unde Caeſar Romam petivit, lapidibus ſtrata eſt, quondam latrociniis infeſta. Juvenalis.

Armatae quoties tutae cuſtode tenentur,
Et Pontina palus, & Gallinaria pinus.

Pontina Palus in Volſcis eſt, diſtans ab urbe XL. M. paſ. Strabo etiam in Campania fuiſſe tradit, eamque Caeſar ſiccare, confecto civili bello, deſtinarat: quod oportuna latrociniis eſſet, ut author eſt Sueton. Hae paludes ante ea tempora aliquando à Cornelio Cethego Conſule, cui ea provincia evenerat, corrivatis multifariam aquis, fuerunt exiccatae, atque iis ager factus. HORTENS. Scribendum *Pomtinas*. Eſt enim à *Pometia*, omiſſa vocali. GROT. Ed. tert. *Pomtinas* eſt in Regio primo, & Voſſiano à manu prima. à manu autem ſec. *Pomptinas* ut exhibet Voſſianus primus, ceterique optimi MSS. aliorum auctorum. quod & monet Ill. Heinſius ad Silium VIII, 381.

- - - peſtifera Pomptini uligine campi.

86 NEMUS] Ariciam dicit, ubi Diana colebatur. SCHOL. Dianae ſeu Virbii nemus in montibus Latiis eſt cis Velitras & Albam. SULPIT. Omnibonus Aricinum nemus exponit, quod ab Aricia ſylva, ut ipſe ait, urbi vicina nominatur: ubi & fons Egerius eſt, apud quem Numa ſimulabat,

Deſeruêre viri! pro qua pugnabitur urbe?
Dî melius, quod non Latias Eous in [a] oras
Nunc furor [b] incubuit; nec juncto [c] Sarmata velox
Pannonio, [d] Dacisque Getes [e] admixtus: habenti
Tam pavidum tibi, Roma, ducem Fortuna pepercit,
Quod bellum civile fuit. Sic fatur, & Urbem
Attonitam terrore ſubit. namque ignibus atris
Creditur, ut captae, rapturus moenia Romae,
Sparſuruſque Deos. fuit haec menſura timoris:
Velle putant, [f] quodcumque poteſt. non omina feſta,
[g] Non fictas laeto voces ſimulare tumultu,

Vix odiſ-

VARIAE LECTIONES.

a *horas* V. 3. Edd. Ven. Br Med. b *occubuit* R. 1. c *Sarmatha* A. d *Dacuſque Getis* V. 1. e *admotus* B. 1. *adjunctus* VV. LL: Steph. f *quaecumque* V. 1. g *nec* B. 1. R. 1. V. 2. W. A. Hort. m.

labat, ſe cum Egeria Nympha conſilia de Rom. Repub. agitare. MICYLL.

*86 REGNA DIANAE] Sacerdos Aricinae Dianae, *Rex* appellabatur. Unde & Sueton in Caligula, *Regem Nemorenſem* dixit. Et Flaccus in Argonaut. *Immitis Articia regi.* Item Martialis:

Qua Triviae nemoroſa petis dum regna viator.

Caeterum ſolebat id ſacerdotium obtinere fugitivus aliquis, qui priorem ſacerdotem, ejuſdem conditionis hominem, pugna ſuperatum ſuſtuliſſet. Unde Ovid. III. Faſtor.

Regna tenent fortes manibus pedibuſque fugaces.

Inſtituti hujus meminit & Strabo libro quinto, his verbis: Τὸ δὲ Ἀρτεμίσιον, ὃ καλοῦσι νέμος, inquir, ἐκ τοῦ ἐν ἀριστερᾷ μέρους τῆς ὁδοῦ τοῖς ἐκ Ἀρικίας ἀναβαίνουσιν εἰς τὸ Ἀρικίνων, τὸ ἱερόν. Λέγουσι δὲ εἶναι ἀφίδρυμά τι τῆς Ταυροπόλου· καὶ γάρ τι βαρβαρικὸν κρατεῖ καὶ Σκυθικὸν περὶ τὸ ἱερὸν ἔθος. καθίσταται γὰρ ἱερεὺς ὁ γενηθεὶς αὐτόχειρ τοῦ ἱερωμένου πρότερον, δραπέτης ἀνήρ. ξιφήρης οὖν ἐστιν, ἀεὶ περισκοπῶν τὰς ἐπιθέσεις, ἕτοιμος ἀμύνεσθαι. MICYLL. Aliis quoque deabus *regnum* tribuitur iis locis, in quibus colebantur. Supra Lib. II, 424.

- - *Umbroſae Liris per regna Maricae.*

L. v, 81.

Cum regna Themis tripodaſque teneret.

Unde *reges*, & *reginae*, & ἄνακτες vocantur. V. Cuper. Monum. Antiq p. 232. &c, item *domini*, *dominaeque* &c. V. Heinſ. ad Ovid. Epiſt. Her. IV, 12. Broukh ad Propert. II, 4, 17. δέσποινα ἀγρίμης Sophocl. Elect. 629.

87 ALBAM] Conſules ad Albanum montem ſacrificiorum gratia ire conſueverunt. SCHOL.

88 PROSPICIT] Vetus codex *conſpicit* habet, & item alter vetuſtior. HORTENS. In omnibus ſcriptis, & editis eſt *conſpicit*, praeter Micylli, & Hortenſii Edd. quod ſciam, & MS. Marpurgenſem. Elegantius autem eſſet *proſpicit*. quod paſſim dicitur de illis, qui ex altiore loco in alia flectunt, & intentos habent oculos, ut notum eſt.

89 ARCTOI] i. e. Gallici, quia Gallia ſub ſeptemtrione eſt. *toto* per decem annos tracto, ut ipſe ait *decimo jam vinciris* (*vincimus* Voſſ. ſec.) *anno*. SCHOL.

92 PRO QUA] Si tu deſereris à civibus tuis. IDEM.

94 JUNCTO] Corrupte Aſcenſ. Mic. Verſell. & Hortenſ. Edd. *junctus*. Vide ad Lib. II, 406. *juncto Sapis Iſauro. vincto* Hulſt.

100 SPARSURUS] De templis ſimulacra dejecturus in publicum. SCHOL.

100 MENSURA] i. e. timorem ſuum ſic metiebantur, ut crederent, Caeſarem facturum eſſe, quod poſſet. Eſt ergo *menſura* pro modo. IDEM.

101 FESTA] Fortaſſe *fauſta*. PULMANN. Primum *omnia*, quod in multis legitur editionibus, etiam primis, & MSS quibusdam deterioris notae, nihili eſt. *Omina* olim jam bene dedit Omnibonus, & recte revocavit Modius Novant. Lect. Ep. 65. ubi cum Pulmanno mavult *fauſta*. quod in textum recepit Berſmann ſed notans in Mſc. eſſe *feſta* ut habent mei omnes. *omine fauſto* Sidon Apolin. Carm. II. in f. Conſule Dempſter. ad Roſin. p. m. 109. & N. Heinſium, à quo, ut & à Clar. Burmanno adducta plena manu exempla con-

Vix odiſſe, vacat. [a]Phoebea palatia complet
Turba Patrum, nullo cogendi jure Senatus,
[b]E latebris educta ſuis: non Conſule ſacrae
[c]Fulſerunt ſedes: [d]non proxima lege poteſtas
Praetor adeſt: vacuaeque loco ceſſêre curules.
Omnia Caeſar erat. privatae Curia vocis
Teſtis adeſt. ſedêre Patres cenſere parati,
Si regnum, ſi templa ſibi, jugulumque Senatus,
Exſiliumque petat. melius, quod plura jubere
Erubuit; quam Roma pati. tamen exit in iram,
Viribus an poſſint obſiſtere jura, per unum
Libertas experta virum. pugnaxque Metellus,
Ut [e]videt ingenti [f]Saturnia templa revelli
Mole,

VARIAE LECTIONES.

a *Phoebeia* R. 1. meus. b *a* V. 2. c *effulſere* V. 1. *fulſere* R. 1. d *nec* W. e *vidit* V. 1. f *Saturni* B. 1.

conſpici poſſunt, ad Lib. VI. Metam. Ovid. 447.

- - - *fauſto committitur omine ſermo.*

Proprium autem eſt in acclamationibus: vide J. F. Gronov. ad Tacit. Lib. I. Ann. c. 35. *fauſtis in Germanicum ominibus.* Sed idem Tacitus Lib. V. Ann. c. 4. *Feſtis in Caeſarem ominibus.*

103 VIX ODISSE] Etiam ipſa odia libere exercere non poterant prae timore: ſive, ut adventu Caeſaris ſubito trepidi, tempus tunc nec odio vacuum reperirent. SCHOL.

103 PHOEBEA] Per prolepſin dictum eſt. Nam illo tempore hoc non erat ſedes. Ergo *Phoebea palatia*, quae poſtea ita ſunt dicta. Nam poſtea haec conſtituit Auguſtus. IDEM.

103 PHOEBEA PALATIA] Templum intelligit Apollinis, non quod in Capitolio, ſed quod in Palatio antiquitus fuit: quod poſtea, cum fulmen dejectum fuiſſet, & haruſpices à deo deſiderari dicerent, Auguſtus inſtauravit, addita & porticu, & bibliotheca Graeca Latinaque, ipſeque etiam eodem loco jam ſenior Senatum ſaepe habuit, decuriaſque judicum recognovit, ut Suetonius autor eſt. MICYLL.

103 COMPLET] Voſſianus tert. *complent.* cujus conſtructionis innumera apud poëtas ſunt exempla. Nihil tamen propter unicum codicem muto.

104 NULLO JURE] Nam privatus Caeſar Senatum vocabat, cum conſules ſoleant. SCHOL.

105 EDUCTA] Unus Pulm. & Berſm. Wittian. Hulſt. & Voſſ ſext. à manu ſec. *producta.* Quod eſt probum utrumque. Tam enim *educi*, quam *produci* dicuntur, quae in publicum veniunt. paſſim occurrunt exempla. Apud Caeſar. B. Civ. I, 14. *in forum productos*, variant quoque libri MSS.

107 CURULES] Aediles Curiles patricios dicit, quia & ipſi habent poteſtatem convocandi ſenatus. Ergo nunc loco ſuo ceſſerunt, quippe non aderant. SCHOL. Curules ſellas intelligi à Lucano, manifeſtum eſt.

113 POSSENT OBSISTERE] *Poſſint* auctoritate Mic. Berſm. & meorum ſeptem vetuſtiorum, reſcripſi. Dein in lib. Berſm. eſt *reſiſtere*. Forſan etiam non male; ut mutarint, qui crediderant *re* in compoſitis ſemper eſſe breve, cum ſit anceps ſequente conſonante, quae aliunde non eſt inſerta, ut in *recido*, *reduco*, *refero*, aliiſque. ſic vſ. 552. IX, 367. & alibi pro *rettulit* in optimis Codicibus, & nonnullis Edd. eſt *retulit*. Vide notas ad Phaedr. Fab. 57. & quos laudat Drakenb. ad Silium Ital. L. I, 309. alioſque.

114 METELLUS] Qui tunc tribunus plebis fuit. *Saturnia.* ubi aerarium publicum eſt conſtitutum. SCHOL.

116 RAPIT GRESSUS] In meo eſt *curſus* & pro var. lect. *greſſus*, L. V, 503. *Inde rapit curſus.* ſed alio ſenſu.

118 USQUE ADEO] Sunt verba poëtae. ut Virgilius:

- - - *Quid non mortalia pectora cogis*
Auri ſacra fames? SCHOL.

119 DISCRIMINE] Nulla diſcretione poſita inter juſtitiam & injuſtitiam IDEM.

120 ET PARS] Plerique libri & Codices *ſed pars*. Mſc.

Mole, rapit greſſus, & Caeſaris agmina rumpens,
Ante fores nondum reſeratae conſtitit aedis.
[a] (Uſque adeo [b] ſolus ferrum, mortemque timere
Auri neſcit amor. pereunt diſcrimine nullo
Amiſſae leges: ſed, pars viliſſima rerum,
Certamen moviſtis opes) prohibenſque [c] rapina
[d] Victorem, clara [e] teſtatur voce Tribunus:
Non niſi per noſtrum vobis percuſſa patebunt
Templa latus, nullaſque feres, niſi ſanguine ſacro
Sparſas, raptor, opes. certe [f] violata poteſtas
Invenit iſta Deos. Craſſumque [g] in bella ſecutae
Saeva Tribunitiae [h] voverunt proelia dirae.
Detege jam ferrum. [i] neque [k] enim tibi turba verenda [l] eſt
Specta-

Variae Lectiones.

a *heu ſolus* B. 1. b *ferrum ſol.* B. 1. c *rapinam* V. 2. a m. pr. d *victorum* Ed. Ven. e *teſtatus* Edd. Br. Med. f *violenta* B. 1. V. tert. a m. pr. g *ad* M. Hort. h vulgo *noverunt*. i *nec* B. 1. M. Hort. k *enim eſt* Edd. Rom. Parm. l deeſt in Edd. Rom. Parm. Ven. Omn.

Mſc. optim. *& pars.* BERSM. *Et*, quomodo placuit Berſmanno, habent duo vetuſtiſſimi Voſſiani, & quartus à manu ſecunda.

121 Opes] Metellum increpat, quia propter theſauros & pro auro, non pro lege morti ſe opponebat. SCHOL.

124 Sine sanguine sacro sp.] *Niſi* C. V. P. L. O. G. Sabellicus in Annotat. (T. 1. Theſ. Crit. p. 183.) nonnulli *ſine*. perperam. PULM. *Sine* exhibent Voſſiani duo, Ed. Ven. Brix. Med. Aſcenſ. & Micylli. ſed vitioſe. Tum enim nihil eſt, ad quod referri poſſit τὸ *ſparſas*, ut vidit Sabellicus, & Aſcenſius, qui ideo repoſuit *ſparſo*, quod ſecutus eſt Micyllus. & habet unus Berſm. Cod. & Hulſt. *ſine ſanguine fuſo ſp.* Oxonienſ. unus. *ſparſas ſanguine* eſt aſperſas, Ovidius L. III. Ar. Am. 726.

Oraque montana fervida ſpargit aqua.

Seneca de Ira 2, 12. *Sparſus luto calceus.*

124 Sanguine nostro] Legitur & *ſacro*: quoniam tribunicia poteſtas eſt ſacroſancta. SULPIT. *Sacro.* Mſcr. tria *noſtro.* illud ad tribuniciam auctoritatem pertinet, quae erat ſacroſancta. BERSMANN. *Sacro ſparſas.* Aſperſas tribunitio ſanguine. GROT. Pro *ſacro* etiam eſt *noſtro* in MS. quinque Pulm. & octo meis. ſed in duobus vetuſtiſſimis Voſſianis ſupraſcribitur *ſacro*. Praeceſſit *noſtro*. Veram lectionem ſervavit etiam Scholiaſtes dicens, *noſtro*, vel *ſacro. ſacroſancti enim erant* (*dicebantur*, Voſſ. pr.) *Tribuni plebis. quippe his reſiſtere aliquem non licebat; & ideo ſancti dicebantur. Sanguinem ſacrum* victimae Virgil. dicit Lib. III. Aen. 67.

126 Deos] Ultores ſcilicet, & defenſores. SCHOLIAST.

127 Saeva] N. Heinſius ſcribendum eſſe conjicit *laeva* ad Silium Ital. Lib. V, 660.

- - - - - - *laeva ob diſcrimina Martis.*

ubi vide. Sine ſcriptis nihil muto. Vide ad Lib. V, 723.

- - - - - - *ſaevi diſcrimina Martis.*

Malebat Scaliger *ſcaeva* i. laeva. *ſcaevus* & *ſaevus* enim aliquoties commutantur. Conſule notas ad Senec. Herc. Fur. 241. *Scaeva Lernae monſtra.* apud Liv. Lib. XXXI, 45. *Saeva coorta tempeſtate* in Voſſ. eſt *ſcaeva*. Inſ. L. VI, 431. *Saevorum arcana magorum.* in aliis eſt *ſcaevorum.*

127 Tribunitiae] Gajus Attejus cum diceret Craſſo, ſervare ſe de coelo, & eum proficiſci vetaret ad praelium, ille contempſit. Neglectus Tribunus plebis Dira. i. Deorum iras ei inprecatus eſt. Quo bello Craſſus occubuit. Hinc *Tribunitiae dirae* declinavit. Dictae ſunt autem *dirae*, quaſi deorum irae. SCHOL. *Voverunt.* Flor. Lib. III. Adſcribit autem Florus Metello, quod Appianus Attejo. MICYLL. In verbis Scholiaſtae Voſſianus pr. habet *Gajus & Antonius diceret* &c. Voſſ. ſec. *Cajus Etius.*

127 Noverunt] Ita ediderunt Berſm. Grotius,

Digitized by Google

Spectatrix ſcelerum: deſerta ſtamus in Urbe.
Non feret è noſtro ſceleratus praemia miles:
Sunt, quos proſternas, populi, quae moenia dones.
Pacis ad [a] exhauſtae ſpolium non cogit egeſtas:
Bellum, [b] Caeſar, habes. His magnam [c] victor in iram
Vocibus accenſus: Vanam ſpem mortis honeſtae
[d] Concipis: haud, inquit, jugulo ſe polluet iſto
Noſtra, Metelle, manus. dignum te Caeſaris ira
Nullus [e] honor faciet. te vindice, [f] tuta relicta [g] eſt
Libertas? non uſque adeo permiſcuit imis
Longus ſumma dies, ut non, ſi voce Metelli
Serventur leges, [h] malint [i] à Caeſare tolli.
Dixerat: &, [k] nondum foribus cedente Tribuno,
Acrior ira ſubit: ſaevos circumſpicit enſes,

Oblitus

Variae Lectiones.

a *exuſtae* V. 2. b *o Caeſar* B. 1. c *ductor* P. 1. W. H. A. d *concipit* H. e *honos* B. 2. Edd. Rom. Parm. Sulp. A. C. S. G. Hort. f *tota* V. tert. a m. pr. Edd. Br. Med. g deeſt V. ſec. R. 1. A. h *mallent* V. 1. i *ſe* O. k *foribus nondum* B. 1. V. 1. M. Hort.

& ſequentes editores. Nullo ſenſu. priores Edd. & MSS. omnes fere *voverunt*, ut typis exprimendum curavi. *noverunt* eſt in Regio primo, & Hulſt. à manu ſec. *Vovere* enim proprium dirarum, & exſecrationis eſt verbum. *Vovere ſcelus* dixit Statius Theb. VI, 144. In Amſtel. eſt *volverunt*. In Marpurg. & meo *moverunt*. Non male. ut dicat, diras iſtas cauſſam fuiſſe, & tamquam unicum adverſi ſeu ſcaevi proelii momentum. Vide ſupra ad Lib. I, 631. neque enim cum Verſellano opus eſt ſcribere *funera* ſine conſenſu Codicum. quod eſſet expreſſum ex Horat. L. I. O. 15. de Paride.

Genti quanta moves funera Dardanae.

130 E NOSTRO] Non accipiet de eo, quod noſtrum eſt. SCHOL.

133 BELLUM HABES] i. e. non defecerunt omnes gentes, quaſi non habeas, quibus ſpolia detrahas, dum ſpolia Romae aufers IDEM.

133 HIS] *Hic* C. V. P. L. O. G. non *is*. PULM. *Is* ſcilicet ſcriptum eſt in Col. Steph. & Gryph. Edd. vitioſe.

136 DIGNUM] i. e. numquam eris tanto honore ſublimis, ut dignus ſis, cui debeat Caeſar iraſci. SCHOL.

136 DIGNUM TE CAESARIS IRA] Quamquam ſtatim innovare nihil velim, monendum tamen eſt, in editione Veneta ſcribi *irae*. qui caſus ſaepe vel *dignus* adponitur. Evolve, quos laudant viri docti ad Silium Ital. L. XII, 81. & ad Phaedr. L. IV, F. 20.

Quidquid putabit eſſe dignum memoriae.

Valer. Maximus L. V. c. 1. Ex. Ext. 2. *Si nihil aliud dignum memoriae geſſiſſet*, ut habent quidam MSS. vulgo *honore & memoria*. alii *honore memoriae*. alii *memoria*. inf. L. VIII. 653. *Vita digna fui* itidem variatur.

138 IMIS] Horat. L. I. O. 38.

- - - - - - - *Valet ima ſummis*
Mutare, & inſignes adtenuat Deus.

140 SERVENTUR] i. e. plus doloris habent leges, ſi eas Metellus ſervet, quam ſi Caeſar tollat (*evertat* Voſſ. ſec.) SCHOL. Voſſ. pr. & Reg. pr. *Servantur*. quomodo vulgo legas quoque apud Priſcian. c. 651. Ed. Putſch. ubi male, pro *non ſi*, editur *ſi non*, ut eſt in uno Berſm.

143 SIMULARE TOGAM] Sic enim venerat, ut pacatus. nam ait ſupra.

- - - - - - *Tunc agmina victor*
Non armata trahens, ſed pacis habentia vultum,
Tecta petit patriae.

SCHOL. Mſc. *ſervare*. minus probe. Pacificum ſe gerere. BERSM.

143 COTTA] Et hic tribunus fuit plebis. SCHOLIAST.

146 LIBERTATE PERIT] i. e. ut libertas ſit cauſ-

ſa

Digitized by Google

Oblitus ſimulare togam. [a] tum [b] Cotta Metellum
Compulit audaci nimium deſiſtere coepto.
Libertas, inquit, populi, quem regna coërcent,
Libertate perit; cujus ſervaveris umbram,
Si, quidquid jubeare, velis. tot rebus iniquis
Paruimus victi: venia eſt haec ſola pudoris,
Degeneriſque metus, nil jam potuiſſe negari.
Ocius [c] avertat diri mala ſemina belli.
Damna movent populos, ſi quos ſua jura [d] tuentur;
Non ſibi, ſed domino gravis eſt, quae ſervit, egeſtas.
Protinus abducto patuerunt templa Metello.
[e] Tunc rupes Tarpeja ſonat, magnoque recluſas
Teſtatur ſtridore fores: [f] tunc conditus [g] imo
Eruitur templo, multis [h] non tactus ab annis,

Romani

VARIAE LECTIONES.

a *tunc* R. I. H. Edd. quaedd. *cum* B. I. b *Cotta* V. 2. H. meus. c *avertant* Grot. Ed. & ſeqq. d *tenentur* Ed. Ven. e *tum* P. 3. R. I. W. V. I. A. f *tum* P. I. R. I. meus. g *uno* H. h *nec motus* B. I. *non tractus* H.

ſa pereundi, dum ſe adverſus potentem libere aliquis ſit auſus erigere. SCHOL. In hac voce ſimiliter luſit Seneca de Tranquill. Animi c. 3. *Ejus libertatem libertas non tulit* ubi vide Gronov. Sequentia citat Servius ad Aen. X, 414.

150 AVERTANT] Abeant in rem malam iſta belli irritamenta. Ante *avertat*, incongrue. GROT. *Avertant* legitur in uno Berſm. tribus Pulm. Voſſiano tertio, & quarto a m. pr. Regio utroque Hulſiano, & Marpurgenſi. Conſentit autem cum Grotio Cl. Drakenborch. ad Silium Ital. lib. I, 288. Niſi quod alio paullulum ſenſu intelligere videatur, nempe ſimpliciter pro *avertantur*, *auferantur*. quod praefero, ſi quid mutandum eſt. *Vertere* cum ſuis compoſitis ſaepe paſſivam obtinere ſignificationem, notum eſt. Verum cum tot alii, & in illis optimi quoque Codices *avertat* retineant, nullam innovandi video rationem. Quare merito ante vulgatam lectionem jam vindicavit J. F. Gronovius, & lib. IV. Obſerv. c. 5. docuit, eleganter eos dici *avertere* res, quas ex aliena poteſtate in ſuam fraude, vel vi redigunt. Recte igitur *ocius avertat* ſcil. Caeſar, ut addit Scholiaſt. pecuniam, quae belli ſunt mala ſemina. Tacitus lib. I. Hiſtor. c. 53. *Mox comperto publicam pecuniam avertiſſe, ut peculatorem flagitari juſſit.* leg. VII. §. 3. Dig. de Tribut. Act. *Sed & ſi mercem perire paſſus eſt, aut eam avertit.* & *onus averſum* hoc ſenſu L. XXXI. Dig. Loc. Cond. Valer. Flacc. L. V, 630.

Vellera ſacra meis ſperantem avertere lucis.

Statius L. IV. Theb. 648.

Sidonias avertere praedas.

Adde, quae dicemus ad lib. VI, 585. *Avertent* eſt in uno Berſm. *avertet* itidem, uti & in Voſſ. primo & ſec. a m. pr.

152 EGESTAS] Cum hi, qui ſerviunt, inopes ſunt; non ſibi graves ſunt, ſed domino ſuo, cui inopes ſerviunt. SCHOL.

155 STRIDORE] Hoc poſt inruptionem Gallorum factum eſt, qui Capitolium latenter ingreſſi ſunt, ut majore ferro praemunirentur (*ut liminaria portae aëre fierent* Voſſ. pr.) ne quis cum ſilentio poſſet Capitolium aperire. IDEM.

156 NON TACTUS] Sic reſcripſi fide omnium Mſtorum, quos ego, virique docti inſpexerunt, & Editionum veterum cum Sulpit. Aſcenſ. Mic. & Hortenſ. *Intactus*, quod vulgo ſecuti ſunt, ex Aldi officina provenit.

156 AB ANNIS MUL.] *Sulpitius* interpretatur, *à Secundo bello Punico. Glareanus* diligenter Sulpitii, & Badii expoſitionem excutiens, cum tamen, *inquit*, in ſequentibus verbis fit mentio Fabritii, & belli cum rege Pyrrho, & parcorum avorum, qui utique longè ante ſecundum bellum Punicum fuere, quaſi non, & primo bello Punico Carthaginenſes bis multati à Rom. apud Polybium legantur: ſemel duobus millibus, ac ducentis, mox

 rur-

Romani cenſus populi, quem Punica bella,
Quem [a] dederat Perſes, quem victi praeda Philippi;
Quod tibi, Roma, fuga Pyrrhus trepidante [b] reliquit;
Quo te Fabricius regi non vendidit auro;
[c] Quidquid [d] parcorum mores ſervaſtis avorum;
Quod dites Aſiae populi miſêre tributum,
Victorique dedit Minoïa Creta Metello;
Quod Cato longinqua vexit ſuper aequora Cypro.
Tunc Orientis opes, captorumque [e] ultima regum,

Quae

VARIAE LECTIONES.

a *Perſes ded.* W. *dederant* V. 2. b *relinquit* V. 1. c *Et quod* R. 1. d *Parthorum* H. e *victima* R. pr.

rurſum mille additis. Dein propter Sardiniam, rurſus mille, ac CC. talentis. Lubens hic diſſimulo ejuſdem Sulpitii allegationes ex Plinio, de aerario Romano, cum, quo tempore ille haec ſcripſit commentaria, pauci, imo verius nulli rem pecuniariam antiquam illam, ac vere Romanam intelligerent. Nec eum locum Budaeus lib. II. de Aſſe, cum multum ac diu luctatus eſſet, perfectè explicuit, quod ipſe quidem ingenuè fatetur, tantum abeſt, ut ego ſententiam meam interponere velim. Haec GLAREAN.

157 ROMANI] Hi verſus uſque *quae Pompejanis* in antiquiſſimo Codice non leguntur hoc loco. ſed poſt *pauperiorque fuit.* HORTENS.

159 PYRRHUS] Rex Epirotarum. Fabricio aurum obtulit, ut Romam ſibi proderet. Sed poſt victus Pyrrhus omne perdidit aurum, unde Fabricium corrumpere voluit, *reliquit* ſc. ut tolleres. SCHOL.

160 QUO TE FABRICIUS REGI N. V. AURO] *Regi* C. V. P. L. O. G. F. Sabellic. in Annotat. (T. I. Theſ. Crit. p. 183.) vulgati aliquot libri *regni.* male. PULM. Pro *quo* in meo codice legebatur *quod.* pro *regi* Ed. Ven. & margo Hort. *regni.* pro *auro* Voſſian. ſec. à manu pr. *aurum.* in Scholiaſtis Crucq. verbis ad Horat. L. I. O. 12. hoc modo citatus.

Quo te F. regno quo vendidit auro.

Ex his omnibus poſſis conjicere, Lucanum ſcripſiſſe.

Quo te Fabricius regno non vendidit aurum.

Scilicet aurum eruitur, quod Pyrrhus reliquit, quo Fabricius te non vendidit regno ſive regi, ut ſolent ſaepe loqui auctores inf. L. v, 22.

Quod regnis populiſque liquet.

Vide Salmaſ. ad Flor. L. I. c. 10. *pulſis ex urbe regibus.* quomodo habent quoque tres Voſſiani, non *regibus.* Nihil tamen ego hic mutari velim. Solet enim à Latinis, & Graecis nomen, quod praecedere debebat, omitti, & cum relativo demum jungi. In qua conſtructione multus eſt noſter. ut oſtendemus ad L. VI, 663.

Et, quibus os dirum naſcentibus inſpuit herbis.

& L. VII, 374.

Credite, qui nunc eſt populus.

Sic meliores libri vulgo *herbas* & *populum.*

163 METELLO] *Sulpitius*, Q. Metellum Macedonicum, *inquit*, accipimus, qui Philippum ſuperavit, & Achaeos bis praelio fudit, & à victa Creta, Creticus dictus eſt. Haec Sulpitius miſerè confundens, cum ipſos viros, tum hiſtoriam rerum geſtarum. quippe qui eundem credidit Metellum Macedonicum, ac Creticum, quod à vero longè alienum eſt. Atqui res ita habet. Q. Cecilius Metellus Macedonicus Conſul fuit anno ab U. Con. 611. Creticus verò, an. 686. diſtantia 75. anni. Porro de Macedonico Florus libro I. In Livii Epitome, ac deinde in aliquot libris. Nam is eſt, qui Philippum in Macedonia vicit, cum Achaeis ad Thermopylas acie conflixit: de Andriſco triumphavit. Celtiberos cecidit: ultimum Cenſor factus cum Q. Pompejo. De eo multa Plin. lib. VII. cap. 44. De Cretico vero idem Florus lib. XCVIII. ac duobus continuo ſequentibus. Is à Creta devicta, ut ille à Macedonia cognomen invenit. At de hoc nunc loquitur Lucanus, non de Macedonico. Ex hiſce liquet, quam caeca ſit hiſtoria, abſque temporum ratione, & quam facilè quis errare queat, qui eam rem negligit. Philippum pro Pſeudophilippo dixit Sulpitius: quem Pſeudophilippum, non Metellus Creticus, ſed Macedonicus vicit. Contra, Cretam Creticus vicit Metellus, non Macedonicus. Et quis unquam dixit, Q. Metellus Macedonicus Creticus?

adeo

Quae Pompejanis praelata eſt, gaza, triumphis,
[a] Egeritur: triſti ſpoliantur templa [b] rapina;
Pauperiorque fuit [c] tunc primum Caeſare Roma.
Interea [d] totum Magni fortuna per orbem
Secum caſuras in proelia moverat urbes.
Proxima vicino [e] vires dat Graecia bello.
Phocaïcas Amphiſa manus, ſcopuloſaque Cirrha,
Parnaſusque jugo miſit deſertus utroque.
[f] Boeoti coïere duces, quos inpiger ambit

Fa-

VARIAE LECTIONES.

a *Egerit &* V. ſec. b *ruina* V. ſec. pr. a m. pr. c *tum* W. d *Magni* 1. B. 1. P. 1. Amſt. e *dat vires* B. 1. f *Boeti* & *Boetii* MSS. & Edd. Veteres. *Boety* Oxon pr.

adeo nihil refert, quid ſcriptis prodamus. GLAR.

164 CATO] Cato rogatione Claudii miſſus eſt Cyprum, ut cerneret hereditatem regis Ptolomaei, qui defunctus vita populum Romanum heredem fecerat. SCHOL.

164 CATO] De Catonis expeditione in Cyprum, & de confiſcatione pecuniae regiae, nota eſt hiſtoria ex Floro, Plutarcho in Catone, & Appian. libr. II. de bell. civilibus. *Haec pecunia aerarium po. Rom. latius*, ut ſcribit Florus, *quam ullus alius triumphus, implevit.* Et, ut Plutarchus addit, cum tantum argentum per forum portaretur, po. Rom. admiratus magnitudinem illius fuit. Senatusque Catoni Praeturam extra ordinem, & ut ludos veſte purpurea ſpectaret, decrevit. Fuiſſe autem ejus ſummam tradunt, circiter ſeptem millia talentorum. MICYLL.

165 ULTIMA GAZA] Noviſſima praeda de regibus parta. GROT. Male ſcilicet de regionum remotiſſimarum opibus haec capiebant Sulpitius, & Berſmannus. Porro de pondere pecuniae, quod egeſtum eſt, operoſe hic agit Hortenſius, quem conſulere ſtudioſus lector poteſt. Vide etiam, quae congeſſerunt Manutius ad Ciceron. Epiſt. ad Attic. VII, 15. & alibi. Lipſius Lib. II. Admir. c. 8.

166 PRAELATA TRIUMPHIS] Ante triumphum enim victores omnia praeferebant, ut fecit Pompejus, qui vicit Orientem. *Gaza* lingua Perſicae divitiae dicuntur. SCHOL. Conſule Celeb. H. Reland. de Vet. ling. Perſic. v. *gaza*.

167 EGERITUR] Antiquus Codex habet *Egreditur*. HORTENS. *Eruitur* MSS. duo Berſm. meus, & Ed. Romana, ac Parm. *Eripitur* Marpurg. Nihil muta. Supra jam habuimus *eruitur*. *Egeri* autem frequenter dicitur de rebus furto, vel vi hoſtili ablatis. Livius Lib. VI. c. 3. XXV, 25. XXX, 39. *Pecuniam ex aerario ſcribae viatoreſque aedilitii clam egeſſiſſe per indicem comperti.* Seneca de Ira L. III, 33. *Avaritia ſub terras referente, quae male egeſſerat.* Adde Paſſerat. ad Propert. L. IV. El. 6, 34.

Egeſſitque avidis Dorica caſtra rogis.

167 TEMPLA] Templa autem Omnibonus, pro templo Saturni, exponit, συνεκδοχικῶς ſcilicet, quod in eo aerarium populi Romani fuerit. Sed de hoc ipſe viderit. MICYLL. Ita alii quoque interpretes, & vere. In eo enim templo erat aerarium ſanctius. quo quid eſt notius?

172 AMPHISSA] Amphiſſa haec ab Amphiſſa filia Macarei, qui fuit Aeoli, nominata eſt, ut Pauſanias in Phocicis tradit, diſtabat à Delphis ſtadiis viginti, ut idem autor eſt. MICYLL. *Amphiſa*: Sic reſcripſi ex Codd. & antiquis Editionibus. non *Amphiſſa*. dein iiſdem praeeuntibus *Cirrha*, & ſemper, non *Cyrrha*. Licet hoc praetulerit J. F. Gronov. ad Juſtin. L. XXIV. c. I. ſi modo vere ita ſenſerit vir magnus, quod vix credo. Graecis eſt Κίῤῥα. ut & *Parnaſus*, non *Parnaſſus*. pro *Cephiſſos*, *Cephiſos*. vide Heinſ. ad Ovid. Met. III, 343. In variis librariorum aberrationibus haerere te, Lector, hic nolo. quare multas omiſi. Quantopere enim deliraverint in nominibus propriis, auctorum deſcriptores, cuivis notum eſt. *Phocaeam* cum *Phocide* confudiſſe noſtrum, operoſe oſtendit ὁ πάνυ Salmaſius in Plin. Exerc. p. 66. Nobis quoque de hoc errore aliquid dicendum erit ad vſ. 340. Multa autem de his, & ſequentibus urbibus, locisque hic congeſſit Hortenſius, quo lectorem, ſi quid velit, remittimus.

172 CIRRHA] Pauſanias & navalia Delphorum *Cirrham* fuiſſe tradit. MICYLL.

173 PARNASUS] Mons eſt Arcadiae biceps, quorum unum Apollini, unum Libero conſecratum eſt, Helicon & Cytheron. Nunc ergo utroque jugo deſertus eſt, quia incolas ſuos miſit ad proelia. SCHOL.

Fatidica Cephiſos aqua, [a] Cadmeaque Dirce,
[b] Piſaeaeque manus, populiſque per aequora mittens
Sicaniis Alpheos aquas. [c] Tunc Maenala [d] liquit
Arcas, & Herculeam miles [e] Trachinius [f] Oeten.
Theſproti, Dryopeſque ruunt, quercuſque ſilentes

Chao-

VARIAE LECTIONES.

a *Cadmeïa Dirce* B. 1. b *Piſcae* MSS. & Edd. V. V. c *Tum* B. 1. Voſſ. 3. d *linquit* V. 3. Marp. e *Trachinus* VV. L. Steph. Pulm. 2. meus. f *Oethem Oetham Oetam* MSS. & Edd. quidd.

173 JUGO UTROQUE] Quorum alterum Tithoreum, alterum Hyampeum vocat Herodotus. MICYLL.

174 BOEOTI] Vetus exemplar. *Boeotia* legit. HORTENS.

175 FATIDICA] Quia hic flùvius ex oraculo Delphico oritur in monte Parnaſo. SCHOL. Ita quoque interpretes. Poſſet etiam ita vocari a Fatidica Themide, quae illic oracula tenebat olim teſte Ovidio in Metam. primo. Alii autem Phocidi hunc fluvium adſcribunt. Alii Boeotiae. Alii rurſus duos diverſos faciunt. Id quod minime cenſeo verum..

175 DIRCE] Dirce eſt fons apud Thebas, quas condidit Cadmus ideo *Cadmea*. Ubique autem pro fluminibus aut montibus incolas debemus accipere. SCHOL.

177 SICANIIS] Mſc. *Siccanias*. male. Virgil. III. Aen. Strabo Lib. VI. BERSM. *Sicanis* Voſſ. quatuor, & Reg. unus ſupraſc. *a*. utrumque vitioſe. nam vel ſyllabae quantitas, vel hiſtoria repugnat, ut notum. Deinceps pro *Alpheus* reſcripſi *Alpheos* auctoritate trium vetuſtiſſimorum Voſſii Codicum, quam confirmant & regii primi Amſtel. & Ampliſſimi Viri Hulſtii membranae. *liquit*, *linquit* in vetuſto exemplari. HORTENS.

177 MAENALA] Arcades quoque miſerunt auxilia Pompejo. Arcas inquit *Sulpit*. Arcadiae populus, qui & in Attica Peloponneſo eſt, & praeſertim mediterranea tenet. Haec ille. Glateanus eum locum reprehendens, ut rectè, in Achaia, inquit, aut Peloponneſo potius legendum, non in Attica, quanquam Attica etiam Achaia dicitur apud Ptolemaeum: Peloponneſus tamen nunquam Attica nominatur. Quis autem neſcit, Arcadas etiam apud Homerum Peloponneſi mediterraneam poſſediſſe? Haec GLAREAN.

178 HERCULEAM] Quia videtur in Oeta monte arſiſſe Hercules, ideo Herculeam dicit. SCHOLIAST. *Herculeam*. Veterrimus Voſſ. primus, & Amſtel. *Herculeum*. non male. Utrique enim generi junxerunt Poëtae. Vide N. Heinſ. ad Ovidii Metam. L. IX, 165.

Implevitque ſuis nemoroſum vocibus Oeten.

& ad Ibin 285.

De ſummo Theſſalus Oſſa.

Supra Lib. I. vſ. 388. in quibusdam editionibus *piniferi Oſſae*.

179 DRYOPES] Parnaſi Incolae. SCHOL.

179 SILENTES] Quercus enim Jovi fuerant conſecratae, quae dabant reſponſa mortalibus. Has poſtea Lacedaemonii ſubruerunt. Ideo ait *Silentes*. *Selloe* nomen populi. IDEM.

180 SELLOE] Stephanus Sellos Dodoneos vocat, eoſdemque & ſine S. *Ellos* aliquando dictos ait. Strabo libr. VII. ex Philochoro addit ipſam quoque regionem, eam ſcilicet, quae circa Dodonam eſt, *Ellopiam* appellatam fuiſſe. Nam & Heſiodum ita ſcripſiſſe:

Ἔστι τις Ἑλλοπίη πολυλήϊος ἠδ' εὐλείμων.
Ἐνθάδε Δωδώνη τις ἐπ' ἐσχατιῇ πεπόλισται.

Et ejuſdem loci fluvium quendam *Selleenta* ab Homero vocari, ubi inquit:

Τηλόθεν ἐξ Ἐφύρης ποταμοῦ ἄπο Σελλήεντος.

Plinius autem à principio libri quarti, *Sellas*, prima declinatione vocat, eoſdemque ab Hellopibus ſeparat: ſed utroſque tamen inter Epiri populos una cum Dryopibus, & Moloſſis recenſet. MICYLL. MS. P. recte *Selloe* ſicut *Arctoe*. Eſt enim Graecum Σελλοὶ apud Homerum, & ex eo Strabonem, & Stephanum. GROT. ex Ed. ſecunda. *Selloe*. ſic ſcribendum, ut apud Plautum *Clerumenoe*, Terentium *Adelphoe*, apud Ciceronem V. Verrina *Tanephoroe*, apud Gellium *Italoe*, in Germanico *arctoe*. Σελλοὶ ſunt Homero, Straboni, Stephano. IDEM. ex Ed. tert. Recte ſummus vir ſcribendum eſſe monuit *Selloe*: quam orthographiam confirmant tres Voſſiani veterrimi; item Regius primus, & Ampliſſimi Wittii Codex. Vide me ad Lib. II, 593. *Molleſque Sophenoe* uti illic quoque ſcribendum eſſe, diximus.

181 DELECTUS] Regius prim. *dilectus*. de qua crebra in Codd. variatione conſule Celebb. Viros Bentlej. ad Horat. L. II. O. 4, 17. Drakenborch.

ad

Chaonio veteres liquerunt vertice Selloe.
Exhauſit [a] totas quamvis [b] delectus Athenas,
Exiguae Phoebea tenent navalia puppes,
Treſque petunt [c] veram credi Salamina carinae.
Jam [d] dilecta Jovi centenis venit in [e] arma

Creta

VARIAE LECTIONES.

a *totus* V. ſec. *quamvis totas* V. 1. Edd. Rom. Parm. b *deletus* Amſt. c *credi veram* meus. d *delecta* B. 1. e *armis* B. 1. Hort. m.

ad Silium VII, 43. Cortium ad Salluſt. B. Cat. c. 36. & alios.

181 QUAMVIS DELECTUS] Senſus eſt. Quamvis delectus ſit, ut milites eligantur; omnes tamen venerunt favore Pompeji. Nam cum dilectus eſt, plurimi relinquuntur. quod modo mirum eſt, neminem remanſiſſe in dilectu habito. Portum piraeum dicit, ubi Apollinis templum eſt. SCHOL.

182 PHOEBEA] Ambiguus, atque obſcurus hic locus eſt. Primum enim quod dicitur, delectus exhauſiſſe Athenas, non ſatis certum eſt, utrum de praeſenti bello, an de ſuperioribus Syllae, ac Mithridatis temporibus, quibus Athenienſium civitas ferè tota exhauſta, & attenuata fuit, magis accipiendum ſit. Deinde neque illud ſatis manifeſtum, cur *Phoebea navalia* Athenienſium vocet poëta. Nam quòd Sulpitius Phoebo donatum hunc portum à Minerva dicit, autore caret. Et alii non Piraeum Athenienſium, ſed Taenarum, Laconicum promontorium Apollinis ſacrum fuiſſe tradunt, perinde ut, & Delphos & Delum, cujus rei Pauſanias meminit in Phocicis, & Corinthiacis, citatis his verſiculis ex poëta quodam vetuſto:

Ἶσον τοὶ Δῆλόν τε, Καλαύρειάν τε νέμεσθαι
Πυθώ τ᾽ ἠγαθέην, καὶ Ταίναρον ἠνεμόεντα.

Quare hoc loco Omnibonus non *Phoebea*, ſed *Piraea* legit, quod tamen ipſius judicio permittimus. Poſtremo autem quod ſequitur:

Treſque petunt veram credi Salamina carinae,

idem Omnibonus etiam de Cypria Salamine interpretatur, ex Aegeo mari ſubito in Orientem abreptus, quaſi Cyprii voluerint ſe verè Salaminios exiſtimari, quoniam contra Caeſarem, perinde ut olim Telamon contra Priamum & Trojanos, auxilia mitterent: quae quis non videt, quam ſint inepta? Rectius igitur ſic exponemus: Quanquam delectus jam antè exhauſiſſet Athenas, tamen hoc tempore tres naves Pompejo eaſdem miſiſſe, cupientes, ut credatur, has quoque veram Salaminem eſſe, hoc eſt, ſalutem ac libertatem ſuam in his navibus atque armis, perinde ut olim bello Perſico, in claſſe, quae circa Salaminem haerebat, in quam Athenienſes, relicta urbe, ex oraculo ſeſe contulerant, poſitam eſſe &c. Sed tamen & hanc expoſitionem doctiorum judicio relinquo. MICYLL. Omiſſa Epiro in Atticam migrat, hoc eſt, ad Athenienſes, atque oſtendit Athenienſes delectu habito jam exhauſtos civibus fuiſſe, tum bello Perſico tum civili, Syllae & Marii, & ad poſtremum hoc tempore, id quod particula *quamvis* oſtendit, eoſque navales copias miſiſſe: ut ſolum tres Salaminiorum naves in portu Pyraeo Athenienſium remanſerint. In Pyreo navalia erant Apollini conſecrata: arx Minervae, Ariopagus Marti. HORTENS. Quamvis delectu habito militum, tamen exhauſtae ſunt Athenae civibus, jam ante vacuatae bellis, ut miſſis ad Pompejum copiis navalibus tantum tres Salaminiorum naves in Pyraeeo remanſerint: quae teſtantur, Salaminem eſſe veram, non ambiguam juris Athenienſium. BERSM. Cum veteres editiones habeant *Pirena*, probo doctiſſimi Gronovii emendationem *Piraea*. Vide ipſum capite tertio obſervationum. GROT. ex Ed. tert. Omnes omnino interpretes cum Scholiaſte haec capiunt. De portu Piraeeo; licet alii aliter exponant, uti & praecedentem verſum. Verum nullus mihi interpretum ſatisfacit. Vir autem ſummus J. F. Gronovius non tam *Piraea* cum Omnibono, qui ſic legit nulla mentione alterius lectionis facta, legi vult quam quidem hos duos verſus tranſponere, & intelligere, per *Phoebea navalia*, *Actium* ita dictum ob victoriam Auguſti ibi Apollinis auxilio reportatam de Cleopatra, & Antonio. de verſu primo nihil praeterea monet. Ego vero, ut brevis ſim, nec in refellendis omnium interpretum figmentis morer, ne dubito quidem, quin nullus alius locus per *Phoebea navalia* poſſit intelligi, quam celebratiſſima illa re navali inſula *Rhodos*: cujus non meminiſſet Lucanus; niſi hoc loco. Debuiſſe tamen eum mentionem Rhodi facere, patet ex ipſius Libro quinto, ubi recenſet populos, quibus Senatus gratias egit, & munera donavit ob auxilia ab iis Pompejo miſſa, ubi eam Athenis quoque jungit. vſ. 50.

Tunc

Creta vetus populis, [a] Gnoſoſque agitare [b] pharetras
Docta, nec Eoïs pejor Gortyna ſagittis.
Tunc qui [c] Dardaniam tenet [d] Oricon: [e] & vagus altis
Diſperſus

V A R I Æ L E C T I O N E S.

a vulgo *Gnoſſaſque* vel *Gnoſaſque*. b *ſagittas*. Marp. *faretras* V. pr. c *Dardanicam* V. ſec. a m. 2. d *Orithon* Edd quaed. e *&* deeſt in H.

Tunc in reges populoſque potentes
Sparſus honos, pelagique potens Phoebeia donis
Exornata Rhodos, gelidique incult a juventus
Taygeti; fama veteres laudantur Athenae.

Actium vero nuſquam leges pollere mari; immo ne Apollini quidem tam ſacrata erat, quam Rhodos. quod ſi multis oſtendere vellem, forem ridiculus. Qui lenim notius? Vide L. VIII, 248. Ovid. L. VII. Metam. 365. *Phoebeamque Rhodam.* Hoc ergo dicit Lucanus: Quamvis delectus totas Athenas exhauſit, Rhodus tamen tot naves etiam Pompejo miſit, ut paucae in navalibus illic remanſerint. atque ita nulla opus eſt verſuum permutatione. quamvis non plane illa diſplicet, ne Lucanus Athenas & Salamina ſeparet. *Pyraea* habet Ed. Parmenſis. *Pyrena* Lugdunenſis.

183 VERAM SALAMINA] Verum oppidum. Salamis, quae & *Salamin* dicitur, inſula eſt, & oppidum in Euboico mari, contra Athenas, in qua Telamon Ajacis, Teucrique pater regnavit. Alia in Cypro condita à Teucro, qui amiſſo fratre, noluit ad patrem reverti. Horat.

Nil deſperandum Teucro duce, & auſpice Teucro,
Certus enim promiſit Apollo,
Ambiguam tellure nova Salamina futuram.

SULPIT. Seneca Troadibus: *Nunquid Ajacis Salamina veram.* Manilius: *Vera Syracuſis Salamis non merget Athenas.* GROT. ex Ed. prima. *Vera* Salamin illa prope Athenas, oppoſita ad eam, quam in Cypro condidit Teucer, quae *ambigua* Horatio. Tres autem naves parum prae vetere copia. Nam in bellum ad Trojam tredecim miſerat Telamo Hoc dicit, olim ingentes claſſes exibant Athenis, nunc pars inde ſumta, more dilectus, totam urbem exhauſit. & Salaminis nomen antiquae illius, non Cypriae, ſervatum in tribus navibus. IDEM. ex Ed. tert. Vide Beroaldum T. 1. Theſ. Crit. p. 216. ſed multo melius Gronov. L. 1. Obſ. c. 3. Beroaldus docte nugatur, ut & multum à ſcopo aberrat Petiti nota. Aliquid viderat Delrius Comm. in Senec. Troad. p. 468. ſeqq. BROUKHUS. Cum Beroaldo facit Hortenſius, & alii, credentes, *veram* dici, quod Salamis eſſet veri juris Athenienſium, non ambigui, aut Megarenſium. Vidit aliquid ex Horatio etiam Jacob. Bononienſis T. 1. Theſ. Crit. p. 672. ſed nihil verius, quam haec cum Sulpitio, & Gronovio capienda eſſe de antiqua Salamine reſpectu recentioris, in Cypro per Teucrum conditae. Neque aliter exponit vetus noſtri Scholiaſtes. Sic dicens. VERAM i. a Trojanis conditam non quam Teucer aedificavit. Salaminae duae ſunt, una in Graecia, unde pulſus eſt Teucer; alia in Cypro (*Eſyro* Voſſ. ſec.) ſenſus hic eſt: Veniunt de Salamina tres naves petentes, ut credatur ipſa vera eſſe Salamina, unde ipſae (*ipſi* Voſſ. pr.) venerunt, quae (Voſſ. pr. *qui*) Pompejo favent. Haec ille. PETUNT itaque ſignificabit. orant, rogantque ut quiſque credere velit, illam eſſe veram, & antiquam illam glorioſam Salamina, non vero ambiguam, à Teucro conditam. Plura vide apud Gronovium.

185 VETUS] Bene vetus, quippe in qua nutritus eſt Jupiter. SCHOL.

185 GNOSISQUE] Sc. urbs Cretae docta agitare pharetas. i. ſagittas apud ſe natas. Alii legunt *Gnoſas* pro *Gnoſias*; ut ſit Creta vetus & docta &c. *Gnoſum* Graece *Cnoſon* dicitur. ASCENS. *Gnoſuſque agitare pharet.* lego, ut ſit nominativo caſu *Gnoſus*, perinde ut *Gortyna*, poſitum. Sitque figura Homerica, qua toti, aut generi, partes vel ſpecies ſubjunguntur. De qua & Euſtathius aliquoties in Iliade meminit. MICYLL. *Gnoſſuſque* alii *Gnoſus* & *Gnoſoſque*. *Gnoſſus*, ſic enim dicitur pro Γνῶσσος tenui in mediam mutata, quondam prima Cretae urbs, adeoque Minois regia inſignis, quem Homerus Lib. Odyſſ. τ. ingentem vocat. HORTENS. *Gnoſiſque* Mſc. & opida Cretae indicentur eximia, *Gnoſis* ſive potius *Gnoſſos* & *Gortyna*. BERSM. *Gnoſiſque* legit etiam Sulpitius, ut habent ex meis unus Voſſ. Oxon. & Hulſtii codex cum Ed. Veneta. *Gnoſiaſque* edidit Taberius, & urbem eſſe, male exponit Omnibonus; atque ita eſt in Amſtel. plerique *Gnoſaſque*. in Regio ſec. omittitur *que*. *Gnoſſuſque* unus Pulm. Sed optime, ut reſcripſi, exhibent *Gnoſos* Voſſ. primus, & ſecundus, qui à pr. manu habet *Gnoſus*, ut & Reg. pr. ac Wittianus. Bene viderat Micyllus nominativum propter ſequens *Gortyna* convenientem magis eſſe, ut duas ex centum urbes celeberrimas nominet. nec alia de ratione Modius quo-

Digitized by Google

Diſperſus ſilvis Athamas, & nomine priſco
Encheliae, verſi teſtantes funera Cadmi;
ᵃ Colchis & Hadriacas ſpumans Abſyrtos in undas;

Penei

VARIAE LECTIONES.

a vulgo *Colchis*, &c.

quoque & Cod. Weidneriano Epiſt 65. Novantiq. Lect. ſcribebat *Gnoſſos*.

186 GORTYNA] In ſcriptis, & editis Aldo prioribus *Cortina*, *Corthina*, *Cortyna* hic & Lib. VI. vſ. 214. *Geortina* ſolus Hulſtii Cod. Rectum eſt *Gortyna*: Graece enim Γόρτυν vocatur. Paſſim tamen apud alios quoque ſcriptores in Mſtis per C ſcribitur ob earum litterarum cognationem, quae ſatis nota eſt. Vide Pierium ad Virgil. Ecl. VI, 60.

- - - - *ſtabula ad Gortynia vaccae.*

& Iſ. Voſſium ad Catull. p. 202.

187 ORITHON] *Oricon* legendum puto, per *c*, non ut vulgo legitur, *Orithon*. De hoc Stephanus: Ὠρικὸς, inquit, πόλις ἐν τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ. Ἑκαταῖος λιμένα καλεῖ Ἠπείρου τὸν Ὠρικὸν, ἐν τῇ Εὐρώπῃ. μετὰ δὲ Βυθρωτὸς πόλις, μετὰ δὲ Ὠρικὸς λιμήν. Ἀπολλόδωρος δὲ ὁ θαυμασιώτατος πόλιν αὐτὴν οἶδε. λέγεται δὲ καὶ ἀρσενικῶς. ὡς Πολύβιος ἑβδόμῳ. οἱ δὲ τὸν Ὠρικὸν κατοικοῦντες, οἳ καὶ πρῶτοι κεῖνται περὶ τὴν εἰσβολὴν πρὸς τὸν Ἀδρίαν ἐν δεξιᾷ εἰσπλέουσι &c. Haec Stephanus. *Dardaniam* autem vocat poëta, propter Helenum Trojanum, qui ea loca cum uxore Andromache à Pyrrho acceperat, ut & Virgil. in III. meminit. MICYLL. DARDANIAM ORITHON. Sulpitius exponit, poſſeſſam à Dardanis, idque propter Helenum, vel quod Dardani Illyrici eam tenuere. Haec *Sulpitius*. Non eſt legendum *Orithon*, ſed *Oricon*, ut habent duo pervetuſta exemplaria adorandae antiquitatis. Eſt autem Oricum oppidum, conditum à Colchis in ora Macedoniae, unde initium Epiri. Diſtat à Salentino promontorio 85. M. paſſ. Colchi, ut dixi, qui ad Medeam miſſi fuerant, Oricon condiderant, ſitum erat loco plano juxta mare, Panormum ejus emporium vocarunt, ſtationibus omnibus commodum. Ceraunia juxta ſunt, & ſinus, cujus os commune Adriae, & Ionio eſt. Hanc ob id *Dardaniam* vocat, propter Helenum vatem Trojanum, filium Priami, qui ibi cum Andromacha Hectoris regnavit. Stephanus Oricon in ſinu Ionio collocat. Hecataeus portum Epiri vocat. Hinc Maro, *Oriciam Terebinthum* dixit. Butrhotus urbs, inquit, inde Oricus portus. HORTENS. Mſc. tria habent *Oricon*, quam lectionem Micyllus quoque magis probat, quam *Orithon*. *Dardaniam* autem dicit propter Helenum Virgil. III. Aeneid. BERSM. Monuit id etiam è ſuis Codd. Vinetus ad Vlorum L. IV. c. 2. *poſitis ad Oricum caſtris*. Et recte. Urbs haec ſemper *Oricum* vel *Oricos* vocatur. *Orithon* nihili eſt, quod profectum à Sulpitio, & dein expreſſum etiam ab Aſcenſio, Colin. Steph. Gryph. atque temere revocavit Maittaire, ut ſolet, ſine ullo judicio. *Oricon* vel *Orichon* omnes MSS. & Edd. veteres cum Omnibono, & Scholiaſte ſcribente. *Oricon civitatem condiderunt Trojani.*

188 ATHAMAS] *Athamas*, pro Athamanes dixit, ſingulari numero pro plurali poſito. Sunt autem Athamanes, populus, ut Plinius ſentit, Aeoliae: ut Strabo, Epiroticus, habitantes in montibus, & finibus Illyricis, ut idem autor ait, cujus verba ſunt haec libro VII. Ἠπειρῶται δέ εἰσι καὶ Ἀμφίλοχοι καὶ οἱ ὑπερκείμενοι, καὶ συνάπτοντες τοῖς Ἰλλυρικοῖς ὄρεσι, τραχεῖαν χώραν οἰκοῦντες, Μολοττοί τε, καὶ Ἀθαμᾶνες, καὶ Αἴθικες, καὶ Νυμφαῖοι καὶ Ὀρέσται &c. Eodem modo & Stephanus, Ἀθαμανία, inquit, χώρα Ἰλλυρίας. οἱ δὲ Θεσσαλίας, τὸ ἐθνικὸν Ἀθαμᾶνες. Ceterum neque *Athamas* Theſſaliae oppidum Plinio dicitur, ut hic Sulpitius tradit, ſed mons: neque *Athamantis*, ſive *Athamanis* legendum, ut Regio (& Omnibono) placet, fluvii nomen eſt apud Ovidium, ſed gentile, quo fontem, cognomento ſacrum, deſignat. Cujus & Plinius meminit lib. II. cap. 103. Et Solinus cap. 12. MICYLL.

188 PRISCO NOMINE] Encheli enim ſerpentes dicuntur. SULPIT. Non *Encheli* Graecè, ſed ἐγχέλεις dicuntur, & ἐγχέλυες, neque ſerpentes hoc nomine, ſed anguillae ſignificantur. Ut in proverbio: ἐγχέλεις θηρᾶσθαι, ἀπὸ τοῦ ἴλυος, hoc eſt, a limo tracta appellatio, quod in limo, & aqua perturbata capiantur. MICYLL. Vide Apollodorum Lib. III. GROT. *Ed. tert.* Scholiaſtes ait ad hunc locum *Encheliae*. Cadmus in hac civitate cum uxore ſua Harmonia (*Hermione* Witt. deeſt in Voſſ. pr.) verſus eſt in dracones, unde civitas hoc nomen accepit Encheliae (*Encheleo* Voſſ. ſec. *Enchelolae* Witt.) Graece dicuntur Dracones. Ideoque dixit *teſtantes*. Errat vero cum Sulpitio, & aliis civitatem vocans *Enchelias*; cum ſit *Encheliae* populus vario nomine appellatus. Vide Stephan. de urbibus voce Ἐγχελεῖς. &

[a] Penëi qui rura colunt, quorumque labore
Theſſalus Haemoniam [b] vomer proſcindit [c] Iolcon.

Inde la-

VARIAE LECTIONES.

a vulgo & *P. Poenei* V. 2. *Penaei* Ed. Rom. b *proſc. v.* B. 1. R. 1. *perſcind.* H. c *Hiolcon* V. ſec. Edd. qqd. *Iolcam* H. Marp. *Hyolcam* W. *Yolcham* meus.

ibi Commentar. *Enchiliae* eſt in Marp. *Enchellae* Ed. Mediol. *Enchelidae* unus Berſm. & Voſſ. prim. ſed *Encheliae* vocantur quoque a Mela, & Graece Ἐγχέλειαι: nec aliter citat Lutatius ad Statium Theb. III, 290.

189 TESTANTUR] *Teſtantes* in vetuſto Cod. HORTENS. Solus, quod ſciam, Hortenſius *teſtantur* edidit contra Mſtos, & editos, & Lucani ſenſum. ſubintelligit enim, *Veniunt in arma.*

190 COLCHIS] *Abſyrtum* hoc loco pro fluvio accipiunt Interpretes, & nomen *Colchis* ſeparatim legunt: alter (Omnibonus) pro inſula, circa Caucaſum montem: alter (Sulpitius & Aſcenſius) pro regione, juxta Pontum: aut etiam pro oppido Illyrici, quod alio nomine *Colchinium*, mox etiam *Olchinium* appellatum fuit, Plinio autore. Sed quod pace illorum dictum volo, non videtur poeta ita mente turbatus fuiſſe, ut relicto Illyrico, & Adriatico ſinu, ſubito in Pontum, & ad Scythas uſque tranſiliret: neque rurſum à vera voce ita diſcedere voluiſſe, ut *Colchidem* pro *Colchinio* temere uſurparet. Ipſe igitur in ea ſententia ſum, ut ſi *Abſyrtum* pro flumine accipiamus, eo ſcilicet, in quem Abſyrtus, a ſorore Medea occiſus, ut eſt in Argonauticis Orphei, abjectus fuit. Ita enim inquit poeta ille: 1028.

Οἳ ῥα κατακτείναντες ἐπὶ προχοαῖς μεθέηκαν
Ὀρνυμένου ποταμοῖο, φέρεν δ' ἄρα πνεύματι κεύθει,
Θεσσαλικὸν ἐς δῖναις εἰς πῦρ' ἁλὸς ἀτρυγέτοιο
Κεῖσε ὑπὲρ νῆσοι, Ἀψυρτίδας ἃς καλέουσι.

Col hos legendum puto, & cum nomine *Abſyrti* conſtruendum, epitheti more, ut ſit: *Colchus Abſyrtus*, in quem Colchorum regis filius abjectus fuerit, aut etiam à Colchis navigatus, dum Jaſonem & Medeam perſequuntur. Aut ſi cui lectio haec minus placeat, & nominativum *Colchus* retinendum putet, legam, *Colchis Abſyrtus*, ut de inſula intelligatur, ſive eas, quae pluraliter *Abſyrtides* dicuntur, ſive etiam eam, quae Plinio *Abſyrtium* neutro genere dicitur, intelligamus. Nam & Stephanus *Abſyrti* inſulae meminit. Niſi quod huic lectioni epitheton *ſpumans* aliquid repugnat, quod fluvio magis, quam loco convenire videtur. Quare ipſe quidem priorem lectionem magis probârim. Poterat autem & *Colchis Abſyrtis* legi, ut de iis, quae *Abſyrtides* alias dicuntur, intelligeretur, ſingulari numero pro plurali poſito, quo pacto & infra *Stechadem* ſingulariter idem poeta poſuit, cum tres hoc nomine inſulae ab aliis numerentur. Sed de hoc alii viderint. MICYLL. *Colchinium* dicit haud dubie, quod eſt in Dalmatia, alias in Illyrico, aut Liburnia. Mirè torquet ſe hoc loco Micyllus, de *Colchide*, ut epithetico conjungatur cum *Abſyrto*, vel ut *Colchus Abſyrtis* legatur. Caeterum *Abſyrthus*, quamvis Colchidis amnis eſt, indicat tamen alium ejuſdem nominis in ora Illyrici, ubi inter alia Medeae monumenta Abſyrtides inſulae viſuntur. Clare, inquit Plinius, ante oſtia Timavi calidorum fontium, cum aeſtu maris creſcentium, juxta Iſtrorum agrum, Ciſſa, Pullariae, & Abſyrtides, Grajis dictae a fratre Medeae ibi interfecto Abſyrto. Et lib. eodem cap 21. In Illyrii ſinu inter caeteras inſulas, *Abſyrtium* etiam recenſet. Et Lucanus eundem fluvium quaſi digito monſtrat cum dicit, *Abſyrton ſpumare in Adriaticum mare.* HORTENS. Mſc *Colchus*, ut ſit *Colchus Abſyrtos*, in quem Colchorum regis filius Abſyrtos abjectus fuit. probe. BERSM. *Colchis, & Adriacas ſpumans Abſyrtos in undas.* Tolle comma, & ſcribe *Abſyrtis*, quomodo id nomen ſcribitur apud Plinium III, 26. Strabonem quoque & Stephanum. Haec autem *Abſyrtis Colchis*, id eſt, Colchica vocatur, quia Medea, & frater ejus Abſyrtus ibi laceratus, ex Colchis erant. GROT. Scholiaſtes hinc duo facit oppida, dicens, *Colchis civitas eſt ad oram Pontici maris, unde Jaſon pellem auream arietis tulit*, & ad V. *Abſyrtos. Juxta hoc oppidum fugiens patrem ſuum Medea fratris ſui Abſyrti membra diſperſit.* Sed bene monuit Micyllus, & deinde alii, ſermonem eſſe de uno loco, & tollendum comma; quod non comparet, etiam in Edd. prioribus, nec ſcriptis. Quis vero ille locus ſit jam quaerendus. Lucanum loqui de fluvio hic crediderunt quoque Vibius Sequeſter, hunc recenſens *Abſyrtus, fluvius Colchorum*; ubi V. notas; & Bocatius; *Abſyrtus fluvius Colchorum: quem fingunt ex ſanguine Abſyrti fratris Medeae, & ab eadem fugiente cum Jaſone occiſi ortum, & ideo ſic vocatum. Ego autem puto, ſecus hunc fluvium Abſyrtum à Medea occiſum, & ob id vetere fluvii nomine ſubtracto Abſyrtum denominatum eſſe.* Sed quid de ratione nominis ambigendum, cum res ipſa in rerum natura non ſit? Nuſquam certe apud veteres hujus fluvii ſit mentio. Neceſſario itaque de inſula *Abſyrtide*

Inde laceſſitum [a] primo mare, cum rudis [b] Argo
Miſcuit ignotas temerato litore gentes,

195 Pri.

Variae Lectiones.

a *primum* P. 2. V. ſec. pro var. lect. b *Argos* R. 1.

tide, ab Abſytto Colcho denominata, intelligendum eſt. Neque tamen *Abſyreis* cum Grotio ſcribendum eſt. Conſtanter MSS. *Abſyrtos*, *Apſirtos*, *Aſirtos*, *Abſyrtus*, niſi quod unus, & aliter vitioſe *Arſitos*, *Abſirchos*, *Amphiros*, &c. retinent. Stephanus enim in voce Ἀψυρτίδες, inſulae Abſyrti, ut recte monuit Micyllus, meminit. Et quidem in genere ſeminino. unde etiam patet, non eſſe ſcribendum *Colchus*. Sic enim in voce Φλάνον. πόλις καὶ λιμὴν περὶ τὴν Ἄψυρτον νῆσον. Atqui, ait Micyllus, loco non convenit epitheton *Spumans*. Immo vere convenit; cum inſula ſit, in quam undae frangantur, ita ut ſpumas revomant litora & ſaxa. Virgil. L. III. Aen. 534.

Objectae ſalſa ſpumant aſpergine cautes.

V, 124.

Spumantia contra litora.

Seneca in Hippol. 1028. de monte.

Spumat, vomitque vicibus alternis aquas.

quod mutari non opus eſt. Statius L. I. Theb. 375.

Spumantes ſcopulos erectae incurrere prorae.

II, 33.

Maleae ſpumantis in auras.

Claudian. L. I. Conſ. Stil. 174.

Juga Leucatae ſpumantia fluctu.

& tandem noſter ipſe L. VIII, 245.

Spumantia parvae Radis ſaxa Sami.

Colchis feminino pro *Colcha*, vel *Colchica* rectum eſſe, nemo neſcit. noſter autem amavit terminationem in *is*. vide ad L. VI, 214, 350. *Emathis Pharſalos.* Quae alii hic ſomniant de Ponti locis, nugae ſunt.

191 Et Penei] Vetus Codex habet *Penei* ſine *&*. HORTENS. Mſc. quatuor copula omiſſa *Penei qui rura.* rectius. BERSM. Dele *&*, manuſcriptis auctoribus. Nam nomen fluminis eſt *Peneius* Πηνειὸς, non *Peneus* Πηνειός. GROTIUS. *Ed. ſec.* Putavi delendum *Et*, quia rectus caſus eſt Πηνειὸς, non Πηνεύς; ſed etiam Georgicôn IV. *Penei* eſſe diſſyllabum, notat Servius. Virgilium ergo ſecutus Lucanus, duram contractionem, aut abſciſſionem fecit. IDEM. *Ed. tert.* Male priorem ſententiam mutavit vir magnus. Delenda ſine ullo ſcrupulo eſt vocula *&*, ut nos fecimus. Nam neque in ullo Codice, quod ſciam, neque prioribus editis legitur. Primi eam intruſerunt Sulpitius, & Aldus, qui ſane ſaepius nobis tantas turbas, & ingratos labores movent. Recte vero hoc loco nec Stephanus, neque Pulmannus Aldum ſecuti ſunt. Non opus itaque cum Hortenſio, & Grotio recurrere ad ſynereſin; licet apud Virgilium Georg. IV. vſ. 354. legas *Penei genitoris*. ubi nihil à Servio notatum ego invenio; neque cum illuſtr. Heinſio, vulgatis editionibus decepto, reſcribere *& Phenei*. ut facit ad Lib. XV. Ovidii Metam. 332.

Eſt locus Arcadiae, Pheneon dixere priores.

Non enim jam amplius de Arcadia, cujus auxiliares copias deſcripſit vſ. 175. &c. Sed de Theſſalia loquitur Lucanus. Atqui, dicet aliquis, Arcadiae tamen videtur rurſus mentionem facere verſu 198.

Haemus Thracius, & populum Pholoë mentita biformem.

Sed notandum, Pholoën etiam eſſe in Theſſalia; cujus ignorantia Micyllus, & Hortenſius, aliique illic quoque laborant. Vide Lib. VI, 389. & omnino Celeb. Burmann. ad Valerium Flacc. L. I, 140. *Parte alia Pholoë.* Id quod multis locis Graeciae accidit, ut diverſis in regionibus ſiti eadem tamen obtineant nomina a colonis ut plurimum illis indita. Vide Il. Caſaubon. ad Theocritum c. I. &, qui me monuit, ſe de hac re ibi acturum, Cl. Burmann. ad Ovidii Metam. L. II. vſ. 274. *Phocaico Erymantho:* ubi olim malebam *Pſophidio*. & ad 679.

Elin Meſſeniaque arva colebas.

Aliquid nos quoque dicemus ad Lib. VI, 351. Sequenti verſu rectius Heinſius ſcribendum conjiciebat *Aeſoniam* ab Aeſone; ne bis idem dicat Lucanus. *Theſſalus* enim *vomer* ſatis deſignat de Theſſalia agi. Sic Lib. VI, 365. *Meleagrea Calydon.* Lib. VIII, 716. *Cinyrea Cypros.* ſtatim vſ. 225. *Perſea Tarſos.* Sed cum ſcripti nihil varient, retinendum puto *Haemoniam*. uti vel *Hemoniam* in codicibus hic, & 197. *Haemus:* & ſemper ſcribitur, non *Aemoniam*, aut *Aemus*.

191 Penei] Peneus Theſſaliae fluvius, qui Orcon accipit, ſed non recipit, nam olei modo ſupernatantem vehit, & abjicit: Oritur autem juxta Gomphos. SULPIT. Etiam hic fallitur Sulpitius, qui Orcon nominat, quem Homerus, & alii Titareſium vocant, Ὄρκου autem ἀποῤῥῶγα. Verſus ſunt Iliad. β.

Primaque cum ventis, pelagique furentibus undis
Compoſuit mortale genus, fatiſque per illam
Acceſſit mors una ratem. [a] tunc [b] linquitur [c] Haemus
Thracius, & populum [d] Pholoë mentita biformem.

Deſeritur

V A R I A E   L E C T I O N E S.

a *tum* B. I. V. pr. ſec. R. pr. W. b *liquitur* V. 2. c *Hermus* V. quint. ſed. puncto ſub *r.* notato. d *Feloe* V. I. *Pholoen* V. I.

Οἵτ' ἀμφ' Ἱμερτὸν Τιταρήσιον ἔργ' ἐνέμοντο.
Ὅς ῥ' ἐς Πηνειὸν προΐει καλλίῤῥοον ὕδωρ.
Οὐδ' ὅγε Πηνειῷ συμμίσγεται ἀργυροδίνῃ,
Ἀλλά τε μιν καθύπερθεν ἐπιῤῥέει ἠΰτ' ἔλαιον.
Ὅρκου γὰρ δεινοῦ Στυγὸς ὕδατός ἐστιν ἀποῤῥώξ.

Caeterum Theſſalia *Haemonia* dicta eſt, non ab *Haeme* monte, ut hic Sulpitius ſentire videtur; ſed ab *Haemone*, filio Chlori ejus, qui fuit Pelasgi, patre Theſſali, ut Stephanus autor eſt, & Strabo libro nono. Ipſe autem *Haemus*, ſeu, ut Graecè ſcribitur, Αἷμος, ab *Aeme* filio Boreae, & Orythyae nomen accepit. MICYLL.

192 Iolcon] Iolcos civitas eſt Theſſaliae in Haemio monte (*Haemoniom* Voſſ pr.) SCHOL.

192 Iolcon] Ἰωλκὸς, inquit Stephanus, πόλις Θεσσαλίας, ἀπὸ Ἰωλκοῦ τοῦ Ἀμύρου, ἀφ' οὗ τὸ Ἀμυρικὸν πεδίον Λαρισαίων. MICYLL.

193 Lacessitum] i. e. provocatum, ut noceret: *inde* ſcilicet ab Iolco miſcuit navigandi uſum. SCHOL.

193 Inde lacessitum] Praeferam, quod in MS. P. eſt, *Unde laceſſitum*, ut cohaereant haec cum ſuperioribus. GROT. Neutiquam ſane ex unico Mſto *unde* eſt praeferendum. Poëtarum eſt, tranſitum facere, non per *qui*, *ubi*, *unde* &c. ſed per *hic*, *ille*, *ibi*, *inde* & ſimilia. Millies haec invenias. Apud noſtrum in L. VI, 145, 362, 378, 388, 406, 440. ubi in quibuſdam *ubi*. & L. V, 78. & ſaepius.

194 Litore] Mſc. *gurgite*. non male. Jacto mari. BERSM. *Gurgite* poſſet alicui placere, quia tum non ſunt primum violata, & calcata litora: nam jam diu antea *ultima mortali via erat litus*, ut canit poëta. ſed maria tum demum primo ſunt mota & temerata. *Gurges* pro mari paſſim noſter, & alii utuntur. V. Paſſerat. ad Propert. L. I. El. 17, 13.

Ah, pereat, quicumque rates & vela paravit
Primus, & invito gurgite fecit iter.

in Voſſiano ſexto eſt *robore*. Sed nihil mutandum. Recte interpretes, & praecipue Hortenſius intelligunt externa litora, quae deſcendentes hic illic Argonautae violarunt, & bello incolas vexarunt, & cum ignotis antea gentibus proelia miſcuerunt, vel commercia junxerunt. Noſtrum imitatus eſt Valerius Flaccus L. I, 800.

- - - - claſſeſque & Pontica ſigna
Atque indignatos temerato litore reges
Mente agites.

Ubi videndus etiam Cl. Burmann. De acceſſione unius mortis per navigationem conſule Broukhuſ. ad Propert. L. III, 5, 41.

Ite rates curvae, & leti texite cauſſas.
Illa per humanas mors venit acta manus.

vitioſe Ed. Hortenſii *mors vana*.

196 Composuit] i. commiſit, comparavit, vel miſcuit. SCHOL. Male Berſmann. explicat per *conciliavit*. Notat *conſeruit*, *in pugnam miſit*.

197 Mors una] i. genus mortis, ut homines etiam naufragio perirent. SCHOL.

198 Pholoe mentita] Illic enim nati dicuntur centauri. *Mentita* autem ideo dixit, quia volunt, ipſos primos equis eſſe uſos ad ſedendum, & de longinquo viſos creditos eſſe centauros. IDEM.

198 Pholoe] Pholoë mons Arcadiae eſt, ut quidem Plinius, & Strabo tradunt, à Pholo Centauro, Herculis hoſpite, qui ſub eodem ſepultus fuit, appellatus, ut Diodorus addit libro quinto. Caeterum dubitari hoc loco poteſt, cur poëta hunc inter Theſſalos & Thracenſes numeret. Niſi dicamus ad gentem magis, quam ad locum eundem reſpexiſſe: aut duos eodem nomine montes fuiſſe, perinde ut & duas *Phlegras* apud autores legimus, eoque res, & nomina confundi. MICYLL. Hortenſius nodum ſecat, non ſolvit, dicendo. *In Catalogo nullum ordinem ſervat, ſed pro libidine divagatur Poëta.* Tu vide, quae notamus ad vſ. 191.

199 Strymon] Fluvius Thraciae per Biſtoniam paludem fluens. Virgilius. *Strimoniaeque grues.* Has ergo iſte *Biſtonias aves* dicit. SCHOL.

199 Tepido] Vetuſtus Codex legit *rapido*, quod epitheton mihi videtur celeberrimo (f. *celerrimo*) amni magis convenire. HORTENS. Ceteri libri nihil mutant, & recte. paſſim *tepidus*, & *tepens Nilus* vocatur. Vide Ill. Heinſium ad Valer. Flacc. Lib. V, 423. ubi adducit inter alios Claudianum de gruibus

tepido

Deſeritur Strymon tepido committere [a] Nilo
[b] Biſtonias [c] conſuetus aves, & Barbara Cone;
Sarmaticas ubi perdit aquas, ſparſamque profundo
Multifide [d] Peucen unum caput adluit Hiſtri:

Myſiaque,

Variae Lectiones.

a *bello* Voſſ. ſec. ſupraſc. *Nilo*. b *Biſtonas* H. *Biſthonias* V. pr. c *aſſuetus* B. 1. d *Peucer* H. *Peucem* Ed. Steph.

- - - *tepido permutant Strymona Nilo.*

Adde Cel. Burmann. ad L. III, 359.

- - - - - - - *Qualiter Arctos*
Ad patrias avibus medio jam vere revictis,
Memphis & aprici ſtatio ſilet annua Nili.

Tepidum läder noſter L. IV, 415.

200 Cone] Locus paulo obſcurior hic eſt. Nam de Cone alias nihil, quod quidem ipſe viderim, traditur. Sulpitius pro ea inſula accipere videtur, quae à Plinio Sarmatica dicitur, ad tertium Iſtri oſtium, quod *Caloſtoma* vocant; ſed repugnare videtur, quod ſtatim ſequitur:

- - - - - - *Sparſamque profundo*
Multifidi Peucen, unum caput alluit Iſtri.

Peuce enim ad primum oſtium ejuſdem fluvii ſita eſt, ut idem Plinius autor eſt, lib. IV. cap. 12. Sarmatica tamen & illa, de qua hîc poëta meminit, videri poteſt, propterea quod mox ſequitur: *Sarmaticas ubi perdit aquas:* ſive ea Cone, ſive quo alio nomine appellata fuit. MICYLL. Neque id nominis apud ullum veterum autorem reperio. Ad Danubii, ſive Iſtri oſtia Ptolemaeus Achillis inſulam *Leucen* dictam ponit. Plinius verò duas inſulas, alteram Sarmaticam, alteram Canopon diabaſin.* Porrò poëtae ſenſus hoc loco non minus difficultatis habet, cujusnam caſus ſit, *unum caput*, nominandine, an accuſandi: nominandi quidem caſu convincit, quod Cone, ſiquidem inſula eſt, non *alluit*, vel *abluit* (utrumque enim exemplaribus legitur) Peucen. Verum ſi ſic in nominativo legemus, illud, quod ait, *Sparſam profundo*, lectorem turbat, quod quidam exponendum putarunt: *Sparſam profundo*, id eſt, ſemotam à mari, quippe, quae fluminis, non maris inſula eſt. Badius κατ' ἐπεξήγησιν exponit, *Peucen, unum caput*, in accuſandi caſu GLAREAN. Male haec vulgo conjunguntur *Cone Sarmaticas ubi p. a.* Poſt *Cone* diſtinctio ponenda eſt, ut exarari curavi; & ita digerendus locus. *Deſeritur Cone; ubi unum caput Hiſtri multifidi perdit aquas Sarmaticas, & adluit Peucen ſparſam profundo.* Nihil clarius eſt, aut ſimplicius. Sed quae haec eſt *Cone?* quod me neſcire, fateor. Nuſquam hujus loci, quod ſciam, apud auctores eſt mentio. Quare plane incertum eſt, quomodo alii hunc locum vocatint. Nihil juvat nos Scholiaſtes, dicens *Cone eſt civitas, vel regio in ultimis Europae partibus & apud Sarmatas.* Omnibonus, & Stuckius ad Arriani Peripl. p. 184. &c. ubi agit de Hiſtri Oſtiis, putat eſſe Canopon juxta oſtium Pſeudoſtoma, alii prope Caloſtoma. Sed ex noſtro patet juxta primum oſtium, id eſt Peucen, ſitum fuiſſe. Credo fuiſſe partem Peuces, quam Apollonius Rhodius L. IV. ἀγκῶνα vocat. quam conjecturam proponit quoque Stuckius ibidem. Nam ſaepe Latini auctores, praeſertim Geographi ex appellativis, vel epithetis Graecis nomina propria formarunt. Conſule Melam, Plinium &c. Cod. unus Berſm. *Chone*. Voſſ. ſec. *Conae*.

201 Perdit] Bene *perdit*; quia ibi diffunditur per paludes. alii dicunt ſorberi ibi fluvium, & ire ſub terras. SCHOL.

202 Peucen] Oppidum Europae in fine Ponti, quod alluit unum caput Hiſtri ex ſeptem: nam ora habuit ſeptem. Ideoque *multifidi caput alluit H.* IDEM.

202 Unum caput] Ut dixi, *caput* hic eſt nominativus caſus, & *Peucen* accuſativ. de quo adeo non dubitare debebant Aſcenſ. & Glarean. nam licet ſit inſula fluviatilis, tamen ſpargitur *profundo*, ſive hoc de fluvio dicat, ſive de mari, quod illic ſupponendum vicinum. cum de oſtiis agatur. Hinc ad Peucen *in freta deſcendere* dicitur Hiſter à Valer. Flacc. L. VIII, 217. vide etiam vſ. 377. ubi patet illic ſcindi Hiſtrum. Ceterum vir quidam doctus hic legi malebat *imum*. quod foret, puto, reſpectu ſitus. ſi enim a ſeptemtrione numeres, ad meridiem eſt ultimum. Vide Plinium L. IV. c. 12. Mel. II, 7, 15. Paſſim autem *unus* & *imus* permutantur, quod aliter eſſe nequit. Verum ubique voce *unus* utitur noſter. ubi vel abundat, vel quamdam modo habet ſignificationem. V. VI. 646. L. I, 56. & ad L. IV, 106. ubi dicam plura. Notandum vero vel maxime eſt *caput* hic uſurpari pro *oſtio*. Quod eſt rariſſimum. Licet Iſ. Voſſius audaciſſime pronunciet paſſim *capita* pro oſtiis à Latinis & Graecis appellari, ad Melam L. II. c. 2. §. 50. Unde viri docti, & inprimis Cerda ad

Myſiaque, & gelido tellus [a] perfuſa [b] Caïco
Idalis, & nimium glebis exilis [c] Ariſbe.
Quique colunt [d] Pitanen, & quae tua munera, Pallas,
Lugent damnatae Phoebo victore Celaenae:
Qua ce-

VARIAE LECTIONES.

a *preſuſa* B. 1. H. Ed. Hack. b *Carino* R. 1. c *Ariſſe* V. 2. H. *Ariſiae* meus. *Ariſbe* V. 1. Ed. Rom. *Ariſbae* V. 1. d *Pitaten* V. 1. *Pitenem* R. 1.

ad Virg Georg. IV, 368. hanc vocis ſignificationem ſoli Caeſari adſcripſerunt. Ille enim Lib. IV. Bel. Gal. c. 10. *Rhenus multis capitibus in Oceanum influit.* Ubi ex hoc jam loco videmus *capitibus* non eſſe mutandum in *captu viis* cum Doct. Jenſio in Epiſtola Indici Batavico Parſii inſerta p. 378. nec in *egreſſionis* cum Verburgio ad Ovidii Triſtia L. 1. El. 7. Sed praeterea conſidera, quaeſo, lector, locum hunc Livii L. XXXIII. c. 41. *Orant Aſiae legens pervenit in Lyciam; Patariſque cognito vivere Ptolemaeum, navigandi quidem in Aegyptum omiſſum conſilium eſt. Cyprum nihilominus tendens, quum Chelidonium promontorium ſuperaſſet, paulisper ſeditione remigum eſt retentus in Pamphylia circa Eurymedontem amnem. Inde profectum eum ad Capita (quae vocant) Sari fluminis foeda tempeſtas oborta prope cum omni claſſe demerſit. Multae naves ejectae; multae hauſtae mari.* Longiorem dedi, ut clare videres, ibi agi de oſtiis Sari fluminis: quamvis hic videtur fuiſſe nomen quaſi proprium, & Livius in vertendo fuiſſe timidus. Pro oſtio accipit etiam Cl. Burmannus ad Valerium Flacc. L. V, 351. cum Lambino locum Virgilii Lib. IV. Georg. 319.

Triſtis ad extremi ſacrum caput adſtitit amnis.

Sed, ut verum fatear, malim ego cum Servio, Philargyrio, & aliis intelligere illic fontem. Non enim tam oſtia, quam fontes fluviorum invocabantur à veteribus, ut notum eſt.

202 ALLUIT] Mſc. quatuor *abluit.* Primum Iſtri oſtium Peuce, unde & inſulae nomen factum. BERSM. *Abluit.* Voſſ. quatuor. Reg. unus, Hulſt. Amſt. & meus, cum editionibus primis & Aſcenſ. Mic. Hortenſ. aliique. ſed recte *alluit* Sulpitius primus edidit, & deinde Aldus, ac reliqui. Saepiſſime autem eo modo erratum eſt in hoc compoſito: ut pluribus oſtendemus ad Lib. VI, 810. Dein *Hiſtri* reſcribendum pro *Iſtri* curavi auctoribus Mſtis vetuſtiſſimis quibuſque, & exemplo doctiſſimorum virorum in aliorum ſcriptorum locis.

203 MOESIAQUE] Moeſia provincia eſt juncta Pannoniae, ut ait Plinius. Verum in bonis codicibus legitur *Myſia.* Eſt autem *Myſia* provincia Helleſponti, ut refert Macrobius, alio nomine dicta *Celis*, ut inquit Plinius. BEROALD. Μυσία χώρα ϗ πόλις, inquit Stephanus, ἰτί. Haec *Aeolis*, ſive *Aeolia* ab incolis aliquando dicta fuit, ut Mela, & Plinius tradunt. Scribiturque vulgo *Myſia* & *Moeſia* promiſcuè. Tametſi in Plinianis codicibus ea differentia ſervetur, ut, cum de ea, quae Pannoniae jungitur, ad Pontum uſque cum Danubio decurrens, intelligitur, *Moeſia* diphthongo ſcribatur: Cum vero de Aſiatica, *Myſia.* ſed Ptolemeus etiam Europeam *Myſiam* vocat, eamque in ſuperiorem, ea inferiorem diſtinguit, lib. III. Geograph. Quemadmodum & alteram illam, in majorem &, minorem alii: ut major ſit, quae per Phrygiam uſque in Galatiam pertingat: Minor autem, quae ſecundum Helleſponti oram in Bithyniam, & Propontidem inclinat. De Aſiatica igitur hoc loco poëta intelligit, quoniam ſtatim Caïci mentionem facit, qui ejuſdem fluvius, inter Pytanem, & Eleam decurrit, ut Pomponius autor eſt. Et meminit Plinius quoque. MICYLL. Mſc. tria *Meſia* pro *Maeſia.* Loquitur autem de Aſiatica; id quod Caici mentio coarguit. BERSM. *Moeſia* habent quatuor Voſſ. Witt. Oxon. pr. & meus cum editis pleriſque veteribus. *Meſia* 2. alii. Sed male. Loquitur enim Lucanus, ut recte monent interpretes, & de utraque regione agit multis Hortenſius, de Myſia Aſiatica, quae ſaepe cum Moeſia Europaea vitio librariorum confunditur." Vide J. F. Gronov. Obſerv. L. IV. c. 15. & J. Perizon. Animadv. Hiſtor. p. 438. Plin. L. X. Epiſt. 52, 53. *Myſus Caicus* paſſim vocatur. V. Cerd. ad Virg. IV, 370.

204 IDALIS] Etiam hic locus variè accipitur à Commentatoribus. Sulpitius pro oppido Phrygiae exponit *Idalin*, & à ſuperioribus diſtinguit. Omnibonus autem pro gentili accipit, & cum ſubſtantivo *Tellus* conjungit, ut ſit, *tellus Idalis*, quae ſub Ida jacet. Eſt enim Ida in confinio Troadis, & Myſiae, ut & Plinius teſtatur lib. V. cap. 30. Ego, tametſi pro certo affirmare hoc loco nihil poſſum, Omniboni tamen ſententiam magis probo. Nam quod Sulpitius addit, etiam Plinium *Idalem* vocaſſe oppidum in Troade, id falſum videtur. Nam Plinius *Idalium* inter Cypri oppida recenſet. Poterat autem & *Aeolis* pro *Idalis* legi. Sed de eo alii viderint. MICYLL. Sunt, qui diſtin-

Digitized by Google

Qua celer & rectis deſcendens Marſya ripis
Errantem [a] Maeandron adit, mixtuſque refertur:
Paſſaque ab auriferis tellus exire metallis
[b] Pactolon: [c] qua culta ſecat non vilior [d] Hermus.

Iliacae

VARIAE LECTIONES.

a *Menandron* Ed. Ven. Br. Med.. b *Pactalen* MSS. 4. & Ed. Br. *Pactholen*. V. pr. *Pactolen* Ed. Berſm. c *& qua* Amſtl. *& qui* B. 1. d *Hermis* meus.

ſtinguunt poſt *Caice*: & in nomine, *tellus*, intelligunt, *Aeolis*. Ac deinde *Idalis* inferunt, ac per ſe legunt. Atqui hi, neque cujus regionis ſit Idalis, neque cujus oppidi nomen, explicant. imo, (utro) explicare non poſſunt. GLAREAN. Pro oppido ſumunt etiam Aſcenſius, & Scholiaſtes vetus; *Idalis & Arisbe, oppida Myſiae* ſed qua auctoritate, neſcio. Donec quid certius adferatur, ego quoque Omnibonum, & alios ſequor. Niſi autem *Idalis* retinerent Mſti omnes, mallem cum Glareano, & Micyllo legere *Aeolis*. Non enim Caicus per Troada fluit, ſed per Aeoliam proprie dictam: nam Aeoles ſe ad Idam uſque extendebant. Vide Herodot. Lib. 1. c. 151 Trojanae vero terrae mentionem facit vſ. 210. &c. Nunc omnia, quae ſunt circa Aeoliam, & in Aeolia deſcribit, in qua eſt Pitane. Unde Ovidius L. VII. Metam. 350.

Aeoliam Pitanen à laeva parte reliquit.

Contra Aeoliam eſt *Arisbe*, non illa Troados, ſed quae eſt in Leſbo inſula. Conſule Il. Voſſium ad Melam L. II. c. 7. Heſych. Ἀρίσβη, πόλις τῆς Λέσβου. ἡ δὲ Τρωϊκῆ. Herodot. L. I. c. 151. ἐν τῇ Λέσβῳ οἰκεομένην Ἀρίσβαν.

205 PITANEN] Civitas Laodiciae, ubi plurimae pinus naſcuntur, nam Graece πίτυς, pinus dicitur. SCHOL.

205 MUNERA, CELENAE] Civitas Lydorum, ubi victus in certamine tibiarum Marſyas ab Apolline poenas dedit. IDEM. In Witt. & Voſſ. ſec. Cod. qui & alia habet nimis multa, quam ut hic inſerantur. ſed in Voſſ. pr. haec fabula narratur. Celenae civitas eſt abundans olivis. Cum igitur Apollo, & Minerva quamdam inter ſe contentionem habuiſſent, & faventibus illius civitatis populis Apollo viciſſet, Pallas irata exſiccavit illorum olivas, & hoc eſt, quod dicit *tua munera Pallas lugent*.

206 CELAENAE] Ita reſcripſi cum Regio primo, & Edd. Aldi, ac Pulmanni. non *Celenae*. Graece Κελαιναί. Et quis neſcit αι & ι propter eumdem ſonum ſaepe confundi. Vide Cel. Burm. ad Quinctil. Inſt. Orat. p. 647. nos ad Obſequent. p. 141. de fabula Marſyae ad Celaenas ab Apolline puniti multa hic habent Commentatores, qui conſulendi ſunt.

207 EREPTIS] Alii *& rectis ripis*, legunt, ut cum Maeandri curſu conferatur, qui in ſe ipſum ſubinde redit, & quaſi helicem curſu deſcribit, unde & anfractus, ac ſinuoſos flexus *Maeandros* vulgo appellant. Sic Virgil. V. Aeneid. dixit:

Victori chlamydem auratam, quam plurima circum
Purpura Maeandro duplici Meliboea cucurrit.

De eodem & Strabo meminit, his verbis: Σκολιὸς ὢν εἰς ὑπερβολὴν, inquit, ὥστ᾽ ἐξ ἐκείνου τὰς σκολιότητας ἁπάσας Μαιάνδρους καλεῖσθαι. Lib. 12. MICYLL. Mſc. *erectis*. forte *e rectis* vel potius *ereptis*, quia ripas non habet, nec alveum. BERSM. *Erectis & rectis* mavult Salmaſius. GROTIUS. Ed. tert. *Ereptis* Sulpitius, & Aſcenſius quoque ediderunt, hac ratione, quod ripas non habeat Marſyas. cum tamen canat Ovidius Lib. VI. Metam. 600.

Inde petens rapidum ripis declivibus aequor
Marſya nomen habet.

Nec *e rectis ripis deſcendere*, debent conjungi, ut conjicit Berſmannus. *Deſcendere* ſimpliciter pro ſeorſim fluere Geographi uſurpant. Mela L. 1. c. 9. §. 10. *Sed cum diu ſimplex ſaevusque deſcendit*. III, 8. §. 32. *Tigris ut natus eſt, ita deſcendens uſque in litora permeat*. Priſcian. Pereig. 384.

- - - - - - *Cephiſos gurgite magno,*
Quam mediam dirimit deſcendens gurgite vaſto.

Neque alicujus pretii eſt *erectis*, quod primus Grotius, & dein ceteri exhibuerunt. Scribendum eſt, ut fieri curavi *& rectis*; ut eſt in Steph. Pulmanni, meiſque Mſtis omnibus, & editis fere cunctis In Hulſtii Cod. *& ripis d. M. rectis*. Opponit enim rectas Marſyae deſcendentis ripas errantibus Maeandri curſibus. Claudian. Lib. II. in Eutrop. 265.

- - - - - - - *ſed Marſya velox*
Dum ſuus eſt, flexuque carens; jam flumine mixtus
Mollitur, Maeandre, tuo.

Contra *obliquae ripae* Ovidio Lib. I. Metam. 39. *Obliquus rivus* Horatio L. II. O. 3, 11. *Obliquus amnis* inf. L. VIII, 220. Reſtituendum hoc eſſe eo modo, viderunt quoque Salmaſius Plin. Exerc. p. 581.

Digitized by Google

Iliacae quoque ſigna manus, perituraque caſtra
Ominibus petiêre ſuis: nec fabula Trojae
Continuit, [a] Phrygiique ferens ſe Caeſar Iüli.
Accedunt Syriae populi, deſertus Orontes,
Et felix, ſic fama, [b] Ninos; ventoſa Damaſcos,
Gazaque, & arbuſto palmarum dives [c] Idume,
Et [d] Tyros inſtabilis, pretioſaque murice [e] Sidon.
Has ad bella rates non flexo limite ponti,

[a] Certior

VARIAE LECTIONES.

a *ſanguine* R. 1. *frigii* MSS. qdd. & Ed. Ven. b *Nios* R. 1. c *Ydime* V. 1. *Idyme* R. 2. *Idime* R. 1. d *Tirus* H. meus. *Tyro* W. e *Sydon* MSS. & Edd. qdd.

p. 581. & N. Heinſius ad Ovidii Epiſt. Her. IX, 55. & ad Silium L. XIII, 4. Quin etiam *& rectis* citant Priſcianus Lib. VI. c. 681. & Lutatius ad Statii Theb. L. IV, 186.

Illuſtres Satyro pendente Celaenas.

Ad ſequentes verſus recte Scholiaſtes. *Maeandron.* Maeander (*Maeandros* Voſſ. pr.) fluvius in Mileto flexuoſiſſimus. Ideoque *errantem* dixit. *Refertur* & redit Maeandro commixtus ipſe Marſyas. de ſanguine autem Marſyae hic fluvius factus dicitur. *non vilior* quia ipſe auro fluit. Haec SCHOL. De *Maeandro*, *Marſya*, & *Celaenis* conſule Livium L. XXXVIII. c. 13.

212 OMINIBUS SUIS] Quia ipſi jam perdiderant civitatem, ominibus ſuis ideo ſequebantur Pompejum ipſum quoque periturum. SCHOL.

213 CONTINUIT] Nam ſi hiſtoriam Trojanae originis reſpicias, Caeſarem magis, quam Pompejum ſequi debuerant; quia ipſe ortus eſt ab Julo, ut ait Virgilius,

Julius à magno demiſſum nomen Iülo.

IDEM.

213 IÜLI] Sic enim ipſe videri volebat, Suetonio autore. Et hinc Virgil. quoque dixit:

Naſcetur pulchra Trojanus origine Caeſar.

MICYLL.

215 FELIX] Civitas Syriae. *Felix* dicta, quod poſt victoriam de finitimis actam rex Indorum eam condiderit, ibique victoriae titulos conſecraverit. SCHOL. Arrianus in Παρέκπλῳ Indiae: καὶ παρακλίνει λίμνη, inquit, ἐς ἣν ὁ Τίγρης ἐσβάλλει ποταμός. ὃς ῥέων ἐξ Ἀρμενίας παρὰ πόλιν Νῖνον πάλαι ποτὲ μεγάλην καὶ εὐδαίμονα. Fuit autem civitas Aſſyriae, in ea parte, quae Aturea dicta eſt, à rege Nino, Semiramidis marito, condita, ut Stephanus autor eſt. MICYLL. Sic dicta eſt Ninos, quae tamen tunc non amplius exſtabat, ob ubertatem, & divitias. ut Virgilius Lib. IV. Georg. 287.

Pellaei gens fortunata Canopi.

Vel etiam ob rerum geſtarum gloriam, ut videtur capere Celeb. Relandus ad Joſeph. Lib. 1. Antiq. Jud. c. 6. Ἀσσούρης δὲ Νῖνον οἰκίζει καὶ τοὺς ὑπηκόους Ἀσσυρίους ἐπωνόμασεν, οἳ μάλιστα εὐδαιμόνησαν. Quo loco recte vertunt *qui maxime rerum geſtarum gloria floruerunt.* Ovid. L. IV. Triſt. 3, 75.

Hectora quis noſſet, ſi felix Troja fuiſſet.

215 DAMASCOS] Civitas Syriae, objecta ventis, quippe campeſtris eſt. SCHOL. *Damaſcos* reſcripſi auctoritate unius Berlin. Regii primi. Voſſianorum ſex, Amſtel. & mei MSS. non *Damaſcus.* Sic hoc ipſo loco *Ninos*, *Tyros*, *Tarſos*, *Mallos*, & paſſim in ſequentibus Graeca terminatione. ubique tamen inmutare auſus non ſum, ubi *us* MSS. retinent. Audiamus Valerium Probum in Catholic. c. 1462. Ed. Putſc. Cos *nullum nomen reperi Latinum terminatum. Unum reperi Graecum ſecundae declinationis ci faciens Genitivum, Damaſcos, Damaſci. ſicut Lucanus.* Ventura Damaſcos; *nomen civitatis.* ubi viciſſim ex noſtro corrige *ventoſa.*

216 GAZAQUE] Civitas Syriae, in qua Cambyſes rex Perſarum divitias condidit. SCHOL.

216 IDUME] Civitas Phoenicis, ubi multae palmae naſcuntur, ideo *dives* pomis videlicet palmarum. Virgilius.

Primus Idumaeas referam tibi Mantua palmas.

IDEM. ubi v. Serv. & Cerd. III. G. 12.

217 INSTABILIS] Sive propter fallaciam; ut Virgilius, *Tyrioſque bilingues.* ſive quod terrae motu laborant. SCHOL. Alii *Inſtabilem Tyron* putant dictum propter crebras ſeditiones: alii propter mutatam ejus formam ex inſula in terram continentem per Alexandrum Magnum. Verius arbitror, ita eſſe vocatam propter terrae motum. Conſule

Rade-

[a] Certior [b] haud ullis [c] duxit Cynoſura carinis.
Phoenices primi, famae ſi creditur, auſi
[d] Manſuram rudibus vocem ſignare figuris.
Nondum flumineas Memphis [e] contexere [f] biblos
[g] Noverat: & ſaxis tantum, volucreſque [h] feraeque,
Sculptaque ſervabant magicas animalia linguas.
Deſeritur Taurique nemus, [i] Perſeaque Tarſos,
Coryciumque patens [k] exeſis rupibus antrum,

Mallos,

Variae Lectiones.

a *gratior* B. 1. b *atque* V. 1. c *dixit* A. d *menſuram* H. e *contingere* B. 1. f *libros* H. pro var. lect. g *moverat* H. h *ferasque* meus. i *Perſeiaque* M. k *exſexis* O. 1.

Raderum & Freinsh. ad Curtium L. IV, 4, 20. *ſeu quia crebris motibus terrae* &c.

218 Non flexo] Ut non ſit ullus circuitus, ſed recto tramite. SCHOL.

219 Cynosura] Septemtriones ſunt *Helice*, & *Cynoſura*. Hoc ergo dicit, qui inde navigant, ducem habent Cynoſuram; quia nullis eſt certior dux, quam his, qui inde navigant. IDEM.

220 Phoenices] Syriae populi. hi enim primi litterarum uſum inveniſſe dicuntur, & antequam litterae inventae fuiſſent, per imagines ferarum atque ſignorum verba ponebant. IDEM. Ceterum videtur hic aliquid deeſſe; nam minus abrupte ſequens his inſeritur deſcriptio artis Phoeniciae. Aptius procederent omnia, ſi hoc, vel ſimili modo conciperentur verba *quique homines primi* &c. ſcilicet & illi homines accedunt, & ad Pompejum veniunt, qui primi ſunt auſi &c. qui Phoenices fuerunt. ut notum eſt.

222 Flumineos] Alii *flumineas*, ut eſt in vetuſtis Codicibus duobus. HORTENS. Expreſſit Hortenſius Micylli Ed. Francofurt. in qua typothetarum vitio irrepſerat *flumineos*. Sequenti verſu pro *& ſaxis* malim *in ſaxis*, ut habet à manu ſecunda Voſſianus primus; item quintus. in Regio primo eſt. *& in ſaxis.*

222 Memphis] Urbs Aegypti, quae papyro libros fieri inſtituit. SCHOL.

224 Magicas] Verba Phoenicum, quia magi erant. IDEM. Hoc autem non tam de Phoenicibus, quam de Aegyptiis eſt verum. Multa autem de Ἱερογλύφοις γράμμασι, & primis Phoenicum litteris congerunt interpretes, qui conſulendi ſunt, & Scott. ad Mel. 1, 12. Broukh. ad Tib. 1, 8, 20.

225 Perseaque] Coel. Rhodig. Lib. IV. cap. 11. *Terſeaque* ἀπὸ τοῦ τερσανθῆναι. quod à diluvio ea loca primum exaruerint: ſicut & *Tarſos* ipſa, inde *Terſos* dicta putatur Stephano. BERSM. *Perſeaque*. Quia à Perſei talaribus nomen habere Graecis creditur. GROT. De lapſo ad Tarſum Perſei talari, & inde dicta urbe, quam ibi Perſeus condidit, conſule auctores, qui ab H. Valeſio in doctiſſima ejus nota citantur ad Ammian. Marcell. L. XIV. c. 8. *Hanc condidiſſe Perſeus memoratur.* de Antro Corycio videndus If. Voſſius ad Melam 1, 13.

225 Tarsos] Civitas, quam Perſeus condidit Jovis, & Danaae filius. SCHOL.

227 Mallos] Urbs Ciliciae, quae nunc *Antiochia* dicitur. IDEM.

227 Externae] Mſcr. tria *extremae*, q. d. extimae. Plinius L. v. c. 27. BERSM. Culpa Gryphii, qui primus ita edidit, vulgo legebamus *externae*. Ceterae Edd. & omnes, quos vidi, ſcripti *extremae:* atque ita ſcribendum eſſe monuit etiam Modius Novantiq. Lect. Ep. 65. Sita enim eſt haec urbs in extrema Ciliciae ora ad ſinum Iſſicum. neque Aegae minus ſunt externae, quam ceterae hic nominatae urbes.

227 Aegae] Civitas eſt, quae ſignificatur mari vicina. quia dicit *reſonant navalibus*. Haec Neptuno conſecrata eſt. ut Virgilius *Neptuno Aegeo.* SCHOL. Rectius quatuor ultima verba deſunt in Voſſ. pr.

228 Justa] Ill. Heinſius conjiciebat, ſcribendum eſſe *juſſa* ad Silium L. XI, 589.

Aeratas juſſi texamus mille carinas.

Sed MSS. conſtanter retinent *juſta*. aitque recte Scholiaſtes; *ideo juſta, quia jam non pirata.*

230 Ganges] Fluvius, qui à ſeptemtrione oritur. *Coli* autem ideo hunc dixit, quia fecundas facit, quas alluit, terras. SCHOL.

233 Pellaeus] Pella civitas eſt Macedoniae; ubi Alexander Macedo natus eſt, quem nunc poëta *Pellaeum* dicit *Ductorem*. Hic, cum fontem flu-

Mallos, & [a] extremae [b] reſonant [c] navalibus Aegae,
Itque Cilix [d] juſta [e] jam non pirata carina.
Movit & [f] Eoos bellorum fama receſſus,
Qua colitur Ganges, [g] toto qui ſolus in orbe
[h] Oſtia naſcenti contraria ſolvere Phoebo
Audet, & adverſum fluctus [i] inpellit in Eurum:
Hîc ubi Pellaeus poſt [k] Tethyos aequora ductor
[l] Conſtitit, & [m] magno vinci ſe faſſus ab orbe eſt.
[n] Quaque, ferens rapidum diviſo gurgite fontem,
Vaſtis Indus aquis mixtum non ſentit [o] Hydaſpen;

Quique

VARIAE LECTIONES.

a *externae* vulgo. b *ſonant* R. pr. c *venalibus* A. d *juxta* P. 1. e *non jam* B. 2. Ed. Hort. f *extremos* W. a m. pr. g *qui toto* H. Edd. Aſc. Sulp. Mic. h *Hoſtia* MSS. & Edd. quid. i *impellere* B. 1. *attollis* R. pr. *compellit* meus. k *Thetidos* V. 2. meus. l *conſtat* V. 1. m *v. m. ſ. f. ab aequore eſt* B. 1. *ſe v.* V. 2. *ore* V. 1. *eſt* deeſt in A. D. Ven. n *atque* A. o *Hiſaſpen* R. 1. *Ydaſpen* MSS. 4. alii, & Edd. qdd. *Hydaſpem.*

minis Nili quaereret, primo uſque ad Therinon, (*Thermon* Voſſ. ſec.) Nilum venit, inde ad tenebras; deinde divina voce territus, quod nimis periculoſa tentaret, diſceſſit à coepto. Ideo dixit *conſtitit.* SCHOL. De fine, ac termino itineris Alexandri verſus Orientem, non eodem modo ab autoribus traditur. Arrianus, Plinius, atque alii quidam non ultra Hypaſim, ſive (ut apud Strabonem ſcribitur) *Hypanim*, progreſſum ſcribunt. Lucanus autem Craterum ſecutus videtur, qui in epiſtola, quam ad matrem Ariſtopatram dediſſe traditur, ad Gangem uſque perveniſſe ſcribit: ipſumque ſe vidiſſe fluvium, piſceſque in eo grandiores, quàm ut credi poſſet. Autor Strabo libr. xv. Quo loco idem autor, maxima totius orbis flumina dicit eſſe: primum Gangem, mox Indum, deinde Iſtrum, & Nilum. MICYLL.

235 QUAQUE] Indus & Hydaſpes duo ſunt flumina ex uno fonte deſcendentia, quae inter ſe diviſa poſt magna terrarum ſpatia iterum copulantur. Sed Hydaſpes in Indum cadens nomen ſuum perdit. hoc eſt, quod dicit, *mixtum non ſentit Hydaſpen.* SCHOL. Voſſ. primi. De fonte Indi, quàm magnus, & aquarum copia ſtatim à principio abundans ſit, etiam Arrianus meminit lib. v. cujus verba ſunt: *ὃς μέγας τε εὐθὺς ἀπὸ τῶν πηγῶν ἄρχει, καὶ πεντεκαίδεκα ποταμοὺς πάντας τῶν Ἀσιανῶν μείζονας παραλαβὼν, καὶ τῇ ἐπωνυμίᾳ κρατήσας αὐτὸς ἐκδιδοῖ ἐς θάλασσαν.* Influit autem idem fluvius duobus hoſtiis in mare: & quo loco dividitur, inſulam Pattalenen facit; Ut Strabo lib. xv. MICYLL. *Fontem* Mſc. *pontum*, male. ſed fortaſſe *pontem* ſcribere voluit: de fonte autem Indi, itemque ponte ab Alexandro facto. Arrian. Lib. v. BERSM. Pro *diviſo* in veterrimo Voſſiano primo eſt *diverſo*, ut vſ. 257. *diverſis fontibus*: 273. *diverſi mundi.* plura vide ad L. x, 483. Idem, & Voſſianus ſec. pro *fontem* habent *pontum*, ſed in ſec. pro varia lect. *fontum. ferens pontum* eſſet dictum pro ferens tantas aquas, quae mari toti ſimiles ſunt, ut non videatur fluvius, ſed mare. quod placet ſatis. nám Berſmanni *pontem* eſt nihili. Quid enim eſt *rapidus pons*, & qui huc quadrat pons Alexandri? Non cepit etiam mentem Lucani Micyllus, qui *diviſum gurgitem* intelligit de oſtiis duobus, & inſula in medio jacente Patalene. Totum, qua permeat Indus, tractum deſcribit auctor; ſenſuſque eſt. Bellorum fama movit etiam Orientis populos, qua Ganges &c. & qua Indus fluit mixtus Hydaſpe, quem licet vaſtum non ſentit in ſe fluere; cum per ſe maximus ſit, & jam rapidum *fontem* vel *pontum* ferat, cum adhuc diverſo currunt gurgite.

237 QUIQUE BIBUNT] Agroetes (ſic Voſſ. ſec.) dicit, qui ſunt Indiae ulteriores populi, qui cannarum viridium caudicibus tonſis ſive tritis mella dicuntur exprimere i. e. ſucos. SCHOL.

237 SUCOS] *Sucos*, non *ſuccos*, ſcripſi. Hanc enim genuinam antiquorum eſſe ſcripturam, ubique docent vetuſtiſſimi Codices, ut hoc loco, Voſſiani ſex, Regius primus, & Wittianus cum Ed. Ven. & Brix. conſule Drakenb. ad Silium VII, 169. Porro de veterum Saccharo liquido, & per ſolem concreto, (coctum enim igne non noverunt antiqui) egregie diſputant Salmaſ. in Plinian. Exerc. II. Voſſius ad Melam L. III, 7. J. Perizon.

Quique bibunt tenera dulces ab arundine ſucos,
Et qui tinguentes croceo medicamine [a] crinem
Fluxa [b] coloratis [c] adſtringunt carbaſa gemmis.
[d] Quique ſuas ſtruxêre pyras, [e] vivique [f] calentes
[g] Conſcendêre [h] rogos. [i] prô! quanta eſt gloria genti,
[k] Injeciſſe manum fatis, vitaque repletos,
Quod ſupereſt, donaſſe [l] deis! Venêre feroces
[m] Cappadoces, duri populus [n] non cultor Amani,
Armeniuſque tenens volventem ſaxa [o] Niphaten:
Aethera tangentes ſilvas liquêre [p] Choatrae.

Ignotum

VARIAE LECTIONES.

a *erines* meus. b *coronatis* B. I. R. I. c *affingunt* M. d *quaque* Ed. Brix. e *vinique* B. I. H. a m. pr. f *calentis* V. pr. ſec. R. pr. g *conſedere* Edd. Ven. Br. h *focos* R. pr. i *prob* V. pr. meus, aliique. k *ingeniiſque* V. ſec. a m. pr. l *Diis* V. pr. m *Capadoces* MSS. quidd. n vulgo *nunc*. o *Niſatem* MSS. quidd. *tenentem* V. pr. a m. pr. p *Coarte* Oxon. pr.

zon. ad Aeliani V. H. Lib. III, 37, 2.

238 QUI TINGENTES] Regio haec Cathea appellatur, in qua colitur pulchritudo, & puerorum mentum tingunt, & veſtes, & capillum, ut Strabo in XV. docet: cinguntque veſtes lineas zonis gemmatis. SULPIT. Hoc Solinus generaliter omnibus Indis adſcribit. Strabo autem peculiariter iis, quorum regionem ipſe Catheam appellari dicit. Et quod ad *Carbaſa* attinet, qua voce veſtes lineae hoc loco ſignificantur, idem Strabo eodem libro ab hiſtoricis proditum ait: Τοὺς Ἰνδοὺς ἐσθῆτι λευκῇ χρῆσθαι, καὶ σινδόσι λευκαῖς καὶ καρπάσοις. BERSM. Adde Paſſerat. ad Propert. L. IV, 3, 64.

Raptaque odorato carbaſa lina duci.

239 COLORATIS] Agroetes (ſic idem Voſſ. ſec.) dicit, quos dicunt pro purpura clavos habere de diſcoloribus gemmis. SCHOL.

240 PYRAS] Bragmannos (*Bragitanas* Voſſ. pr.) Indiae populos barbaros, qui ſponte ſe cremant igni, cum his viſum fuerit, quod diu vixerint. *Calentes.* Tapeinoſis. debuit enim dicere ardentes ſive flammatos. IDEM. Non hoc toti genti dedit, ſed tantum ſapientiam profeſſis, melius ſane, quam noſter, Mela Lib. III, 7. *Prudentiores, & quibus ars ſtudiumque ſapientiae contingit, non exſpectant mortem, ſed ingerendo ſemet ignibus, laeti & cum gloria arceſſunt.* BROUKHUS.

244 DURI POPULUS NUNC CULTOR AMANI] Emenda ex MSS. P. & T. *non cultor Amani.* Hoc dicit, Amanum ita durum eſſe, ut habitari poſſit, coli non poſſit. GROT. Ed. ſec. Eſt ejus montis deſcriptio, tum apud Geographos, tum in Ciceronis Epiſtola ad Catonem. IDEM. Ed. tert. Quod emendavit ex ſuis MSS. Grotius, veriſſimum eſt; ac confirmatur Voſſianis ſex, uno Berſm. Regio utroque, Wittiano, Hulſt. & meo cum Edd. Veneta & Omniboni, dicentis *quia durus eſt, ideo non colitur.* prae ceteris Scholiaſtes. *Amanus mons eſt Cappadocum, quem ideo dixit non coli, ſive quia durus eſt, & arari non poteſt; ſive quia iſti ſemper hoſtibus occupati ſunt, & ſemper reſiſtunt inimicis.* *Non* itaque pro *nunc* reſtitui: dein in decem meis, & pleriſque Edd. erat *Amanni.* Voſſ. ſec. *Omanni.* ſed Graecis eſt Ἄμανος. *Niphaten* quoque edidi per *n.* ex MSS. quatuor, & Ed. Ven. & Micylli.

246 CHOATRAE] Interioris (*ulteriores* Voſſ. ſec. abeſt à Voſſ. pr.) Indiae populi. SCHOL.

246 COASTRAE] Sunt, qui hoc loco *Choatrae* legunt, pro *Coaſtrae.* Sed Plinius *Choatras* inter eos populos recenſet, qui circa Maeotim paludem habitant, lib. VI. cap. 7. Sylvas autem, ſive arbores, de quibus hic Lucanus meminit, ad extremum Indiae littus naſci, etiam Virgilius teſtatur, qui II. Georg. ita dicit:

Aut quos Oceano propior gerit India lucos,
Extremi ſinus orbis, ubi aëra vincere ſummum
Arboris, haud ullae jactu potuere ſagittae.

Proinde aut *Coaſtras* retineamus, oportet, aut neque *Choatras* legamus. MICYLL. Plinius deſcribens Tauri montis arbitri numeroſarum gentium flexuoſitatem, ſimul & montes aliquot, inter eos etiam Choatram recenſet, ſed Coaſtrae, ubi hujuſmodi ſylvae ſunt, ad extremum Indiae habitant Virgilius Georgicon lib. II.

Ignotum [a] vobis, Arabes, veniſtis in orbem,
Umbras mirati nemorum non ire [b] ſiniſtras.
[c] Tunc furor extremos [d] movit Romanus Oreſtas,

250 [a] Car-

VARIAE LECTIONES.

a *nobis* H. a m. pr. b *ſiniſtra* Ed. Ven. c *tum* MSS. quidd. & Edd. pleraeque. d *Romanus movit* R. 1.

Aut quos Oceano propior gerit India luces,
Extremi ſinus orbis, ubi aera vincere ſummum
Arboris, haud ullae jactu potuere ſagittae.

HORTENS. Mſc. tria *Choatrae*. tert. *Coatrae*. Micyll. *Coaſtrae*. BERSM. Melius *Coatrae*. MS. P. & R. recentior. Populus eſt ad Maeotim Plinio memoratus. Libro vi. GROT. Rectius quidem Grotius legit *Coatrae* pro *Coaſtrae*, quod primum in Omniboni, & dein Aldi Editionibus aliiſque comparuit. Sed male per eos intelligit populum, ad Maeotim paludem ſitum, de quo Valerius Flaccus Lib. vi. 151.

Diros magico terrore Choatras.

Recte enim Micyllus notavit, illos hoc loco innui non poſſe, cum ſilvas illas in India naſci, conſtanter à Poëtis traditum ſit. Vide Cerdam ad citatum hic Virgilii locum vſ. 123. Scripti tamen omnes, & editiones primae habent *Coatrae*, *Cobatrae*, *Coactrae*. Sed vetuſtiores plerique *Choatrae* quod ideo confidenter reponi curavi. Nempe ut intelligat populum, qui Tauro monti ab Armenia uſque ad Medos, & Parthos adjacet, à quo etiam, ut ceterae ejus montis à populis adjacentibus denominatae ſunt partes, vel contra, Taurus *Choatras* ſive Παραχοάτρας dictus eſt. Vide Plinium Lib. v. c. 2, 4. & Solinum c. 38. *Pro gentium ac linguarum varietate plurifariam* (Taurus) *nominatus. apud Indos Imaus, mox Paropamiſus, Choatras apud Parthos, poſt Niphates, inde Taurus* &c atque ibi Salmaſium pag. 554. Παραχοάτρου ſaepius etiam meminit Strabo Lib. xi. ſic noſter *Tauroſque ſubegi*, ubi itidem jungit Armeniis, pro accolis Tauri Lib. 11, 592. Neque Hortenſium, qui aliquid veri vidit, movere debuerat, quod Virgilius, aliique ſilvas illas ponunt in India. Totum enim Orientem, & omnem fere Aſiam ad Meridiem vergentem Indiae nomine appellaverunt veteres, ut viris doctis notum eſt. Adeatur Ill. Cuperus Obſerv. iv, 7. iique omnes ſub *extremo orbe* habitare dicebantur, ut paſſim apud noſtrum, & alios poëtas ſexcenties occurrit.

248 UMBRAS &c.] Aethiopas dicit, qui in inferioribus ſignis juxta Oceanum, & Zodiacum circulum ſunt. Hi umbras pro qualitate terrae in ſiniſtram partem mittunt, ut nos in dexteram. Hoc ergo mirati ſunt, in noſtris terris non ire ſiniſtras, ut in ſuis regionibus. SCHOL. Umbram meridianam non projicit in ſiniſtram mundi partem, ſive verſus Auſtrum, ſicut in Arabia. Vide Coelium Libr. 1. c. 10. Scaliger hunc locum examinat in Lib. vi. Poët. BERSM. De hoc loco & utrum Arabiam Auſtralem, ſive Felicem, an totam intellexerit, & erraverit Lucanus, uti & de verſu 253. conſule, quae contra Lucanum, & pro eo magno ardore ſcripſerunt praeter J. Caeſ. Scalig. Lib. vi. de Poët. c. 6. ejus quoque filius Joſephus in Prolegom. ad Manilium, Vadianus ad Melam p. 198. Salmaſius ad Solinum, Delrius Comment. in Senec. Thyeſt. p. 400. & Palmerius Apolog. pro Lucano. cui liti me immiſcere nec poſſum, nec volo. Majoris enim molis res eſt, quam ut intra brevium notarum limites deſcribi poſſit.

249 ORESTAS] Populos in India: puto legendum *Oretas*, qui in India ſunt, & non Indorum lingua, ſed ſua loquuntur. SULPIT. *Oreſtae*, Macedoniae populus eſt, ut Plinius, & caeteri tradidere. Omnibonus autem hoc loco *Horeſtas*, cum aſpiratione ſcribit, & ultima ac remotiſſima regione verſus Auſtrum habitare dicit. ſed hoc ſine certo autore. Itaque Sulpitius *Oretas*, legendum putat, qui populus Orientis eſt, ad Indum fluvium habitans, cujus & Strabo, & Stephanus meminerunt. Sed in hac voce repugnat quantitas. Scribitur enim ὠρεῖται, ſive ut Stephanus habet, ὠρίται, ω, longa Graecè. Dubitari autem poteſt, an *Oloſtras* potius legendum, quae & ipſa gens eſt Indica, de qua Plinius meminit libro ſexto, capite viceſimo. Sed hoc aliis diſcutiendum relinquo. MICYLL. *Oreſtae* inter Macedoniae gentes numerantur à Plinio, & aliis, cap. 10. libro iv. Verum cum *extremos* vocet ad Ortum, certum eſt, alios à Lucano ſignificari in India, ſi modo ſint. Et veriſimile eſt, errorem peperiſſe vocem, *furor*, *Oreſte inſanior*, *Furor Romanus*. Poſſet poeta videri ſcripſiſſe, *Oritas*, ut Sulpitius, vel *Oretas*, niſi quantitas primae ſyllabae refragaretur, cum apud Graecos per ω. ſcribatur ὠρεῖται. Dionyſius Afer.

Ὠρείτας τ' Ἀραβάς τε, λινοχλαίνους Ἀραχώτας,

id eſt, ut Rhemnius.

Ad partes rapidi quia vergunt lumina ſolis
Oritas, Arabaſque ſimul, Linique Arachetas
Utentes chlaenis.

Niſi

[a] Carmanoſque duces, quorum, jam[b] flexus in Auſtrum,
Aether non totam [c] mergi tamen adſpicit Arcton.
Lucet [d] & exigua velox [e] ibi nocte Bootes.

Aethio-

VARIAE LECTIONES.

a *Carmannoſque* B. 1. *Carmenioſque* VV. LL. Steph. *Garmaneſque* R. 2. *Karmenoſque* A. b *flexit* Ed. Ven. c *jungi* A. d *in* V. ſec. e *ubi* Ed. Br.

Niſi poëta per ſyſtolen primam ſyllabam contraxerit, quod nonnunquam poëtae in magno poëmate facere ſolent. Et tranſlatio Hiſpanica, quam mihi exhibuit inſpiciendam nobilis vir, & doctus miles D. Bernardinus à Mendoſa, legit *Oresas*, non *Oreſtas*. HORTENS. Joſeph. Scaliger Caſtigat. in Manil. legit *Oretas Germanoſque duces*, quaſi dicat poeta in Baltio mari, ubi Germaniae finis eſt, noctes eſſe perexiguas. Itaque *Oretae* erunt Ὀρεῖται παρὰ τὸν ὅρον. BERSM. *Oloſtras*. Ita MS. quidam. Gens eſt Indiae Plin. lib. VI. c. 20. Vulgo *Oreſtas*. ex quo ſi *Oretas* feceris, habebis aliam Indorum gentem, Plinio eodem auctore lib. II. cap. 75. GROT. Ed. pr. *Oreſtas*. Ego verum puto *Oretas*. Sunt enim proximi Carmanis ὠρεῖται apud Strabonem XV. Sed poëta primam ſyllabam corripuit, ea licentia, quam in voce *Orion* uſurpari, cernimus. IDEM. Ed. ſec. *Oloſtras* ſic quidam. Gens eſt Indiae Plin. lib. VI. cap. 20. At quos vidi Manuſcriptos, habent *Oreſtas*. unde credas, ſcribendum *Oresas*. Straboni ſunt ὠρεῖται Sed non mirum, mutari vocales inter ſe longam, & brevem. Sic ὠρίων & ὀρίων: τυφῶνη & τοφῶνη. Et in *Edonis* ſyſtolen à Lucano factam, vult Servius. IDEM. Ed. tert. *Oreſtas*. Vulgo ex Micylli conjectura *Oloſtras* legitur, ut primus edidit Grotius, in prima editione credens, id eſſe in quibusdam ſcriptis. Sed recte mutavit ſententiam. MSS. omnes cum editis *Oreſtas*, vel *Horeſtas*. Wittianus à manu ſecunda *Oriſtas*. unde planum eſt, legi debere *Oretas* vel *Oritas* cum Scaligero in proleg. ad Manil. docente *recte Orisas ponie cum Carmanis, & merito putat in eo tractu pene totam Helicen mergi, ſed de Boote quod ſubjicit, exiguam partem noctis lucere fruſtra eſt*. Quod ait Berſmannus, de lectione *Oresas, Germanoſque* nihil eſt. Unde huc venirent Germaniae gentes, cum in Oriente, & in Auſtralibus regionibus verſetur Lucanus. Tantum errorem commiſiſſe vix potuit Scaliger. Quamvis enim ω longa ſit in *Oritae* ut apud Dionyſium 1096. & Priſcianum, & Feſtum Avienum in Deſcript. Orbis.

- - - - - *Oritas Aribaſque.*

ut ſcribi debet. vulgo male *Arabas*. nihil hoc nos movere debet, ut docuit jam Grotius. plura vide ad Lib. I, 675. IV, 406. Poſſet aliter legi *Areſtas* cum Iſ. Voſſio ad Juſtin. Lib. XII. c. 8. *Inde Areſtas, Geſteanes, Praeſidas, Gargaridas, caeſis eorum exercitibus, expugnat Alexander*. Liberum unicuique eſto judicium. *Oreſtas*, ait Scholiaſtes, *gentem in ultima Barbaria*.

250 CARMANOSQUE] Gentes ſupra mare Rubrum ad Perſidum promontorium uſque projectae, a Carmano rege terrae filio nominatae. SCHOL. Pro *Perſidum* ſcribendum *Praeſidium* vel *Praſidium* vel *Praſium*, ut patet ex loco Juſtini, & quae ibi notantur.

250 DEFLEXUS] *Jam flexus* Mſc. tria: quartum *devexus*. i. e. declivis. BERSM. Reſtitui veterem lectionem *jam flexus*, quae confirmatur Steph. & Pulmanni quinque, Oxon. pr. meiſque duodecim codicibus. τῷ *jam flexus* reſpondent melius ſequentia, *non totam tamen*. *Deflexus* primus edidit Aldus, quem omnes ſecuti ſunt, praeter Grotium, unde manavit *devexus*. ut eſt quoque in uno Pulmanni. *deflexus* eſt in Marpurg. Non tamen penitus damno *devexus*. Sic enim Virgil. L. I. Georg. 240.

Mundus, ut ad Scythiam, Rhipaeaſque arduus axis
Conſurgit, premitur Libyae devexus in Auſtros.

Stat. Lib. XII. Theb. 407.

- - - - *Heſperii devexo margine ponti.*

Noſter Lib. IX, 497.

- - - - *devexo terrarum margine.*

& Lib. X, 39.

- - - - - *terrarum devexa ſecuti.*

Devexus Orion Horat. L. I. O. 28, 21.

251 NON TOTAM] *Glareanus* diligenter hunc locum aſtronomicum expendens, & hic locus, *inquit*, à quibusdam notatus eſt, ut minime verus, quod Oritarum, & Carmanorum coelum in Auſtrinum latus trans Aequatorem flecti crediderit, quod mihi non videtur. Quia ſi ita longè in Auſtrum ſubmoviſſet hoſce populos, ſequeretur totam illis majorem urſam mergi, cum contrarium aſtruat poëta. Deinde ſequeretur, minorem prorſus non videri, niſi forte duabus illis lucidis ſtellis, quas χορευτὰς Graecis dictas ſcribit Higynus. Poëta ait *non totam tamen mergi aſpicit Arcton*, de majori utique intelligens Arcto, cum minor prorſus

 illic

Aethiopumque ſolum, quod non premeretur ab ulla
Signiferi regione poli, [a] niſi poplite [b] lapſo
Ultima curvati [c] procederet ungula Tauri.

Quaque

VARIAE LECTIONES.

a *ni* B. I. b *lapſa* V. ſec. a m. pr. c *praecederet* A.

illic non videatur, ut jam diximus. Decepit illos Sulpitii commentarius, qui ultra dimidiam partem torridae zonae hunc deflexum ſubmovet, contra poëtae, & ſenſum, & mentem. In eodem luto haeret Joannes de Sacro Buſto, unde & Sulpitium hauſiſſe puto. Atqui ſi Carmanorum ſitum intelligamus ad Cancri circulum, aut circa eum, ut Ptolemaeus totam deſertam Carmaniam citra, alteram vero plus dimidio cirra, nonnihil tamen ejus etiam ultra tropicum. Ibi nempe ſub Cancri tropico, aut citrà item tropicum, urſa major non tota occidit, ſed prominet de capite ejus aliquid, quod poëta argutè innuens,

Non totam mergi tamen aſpicit Arcton, inquit.

Quod ſi poëta hoc loco etiam de *Oritis* locutus videatur, ut quibuſdam placet, eadem erit ratio, ſive extrema ad Auſtrum Arachoſiae teneant, ut tradit Ptolemaeus, ſive ad Arbitim urbem, quae recta ſub tropico Cancri jacet, Ichthyophagi habitent, ut ex Plinio colligimus. Haec doctè, & vere GLAREAN. Etenim cum dicit, Carmaniam aſpicere Arcton, addit *non totam*, quaſi dicat, partem Urſae illis apparere. *Non* negatio praepoſita ſigno univerſali affirmativo, quis neſcit, quod aequipolleat contradictoriae particulari negativae: tum vero & illud manifeſtum, & evidens argumentum eſt, poëtam id dicere, quod Carmania habeat latitudinis gardus 29. qui non ultra Cancri tropicum excurrunt, aut certè modicè. HORTENS.

252 LUCET &c.] Cito enim dies ibi redditur, cum inter orientem, & occidentem non multum ſpatium intereſt. SCHOL. Exigua noctis parte quam converſione Arcti aut Bootae periodica notaſſe putatur Scaligero, haud ſcio, an recte. Videtur enim poëta hoc dicere, Booten illis locis ſtatim occidere. Itaque cum Arcton quoque ibidem occidere dixerit, non videtur loqui de populis Germaniae ſeptemtrionalibus, ſed aliis ad Auſtrum habitantibus. *ubi* Mſc. mendoſe. BERSM. *Velox ibi*. Glareanus ait, Arctophylacem impropriè *velocem* appellari, ſive totus occidat, ut iis, qui circa Cancri tropicum degunt, ſive non totus, ut nobis. Sed quidam *velocem* dictum autumant, quod Carmanis citius occidat, quam nobis. Haec ille. Declarat id particula *ibi* referenda ad *velox*, non ad verbum *lucet*. Solent ſtellae etiam velociores videri, & velocius occidere, quo ſunt remotiores in noſtro horizonte. HORTENS.

253 SOLUM] Scilicet movit Romanus furor. SCHOL.

254 NISI POPLITE] Negat, Aethiopas ſub Zodiaco circulo futuros eſſe, niſi ſignum tauri proceſſu unius pedis uſque in eorum provinciam tenderetur. Omnes enim ſub ſignis XII. ſumus. nec aliud habitatur in terris, niſi ſub Zodiaco. SCHOLIAST. Eſt enim Aethiopia juxta mediam torridam zonam, extenditurque ab Oriente Hiberno ad Occidentem Hibernum, ut Solin. ait. Aſtrologi aliter hunc locum intelligunt, dicuntque, ſigna Zodiaci in duas partes dividi in Cardinalia, & Regiones. Cardinalia dicuntur ſigna, in quibus incidunt Solſtitia, & Aequinoctia, ut Capricornus, & Cancer, Libra, & Aries. Regiones verò appellantur Intermedia: & ſic Aethiopia cum ſit ſub Aequinoctiali, non premitur ab aliqua regione, ſed tantum à duobus ſignis Ariete, & Libra. Taurus ergo contingit ipſam pede exporrecto Aequinoctialem verſus, ſic illi quos quidem ſuperiore ratione refutaremus, & multorum auctoritate, ſed quid opus, cum à pede Tauri Septentrionalis ſigni tangi non poſſit: itaque, ut melius cum iis ſentiamus, cenſemus & Solinum, & Plinium, & reliquos emendandos, & pro *Oriente Hiberno* apponendum *Oriente verno*. SULPIT. Hoc verò dictum, & vix intelligibile, & falſum etiam fortaſſis, multos eximios torſit viros, admiratos, quî fieri queat, ut Aethiopia ſit extra ſigniferi Poli regionem, cum tota ſub ſignifero poſita ſit, inter tropicos, adeo ſub torrida zona: ſive de ea, quae proxima ſupra Aegyptum eſt, loquamur Aethiopia: ſive de ea, quae maximè ad Auſtrum eſt. Sed ante hujus rei tractationem, libet videre quoſdam, qui, quicquid apud poëtas legitur, ad vulgi etiam (ut frequenter fieri ſolet) opinionem dictum, omne hoc, aut μυθικῶς dictum, aut tanquam Apollinis oraculum accipiendum reverentur, videri volunt, ut ſi quis ei contradicat, is continuè vel arrogans, vel ineruditus, addo, ſtipes, aſinus, plumbeus exiſtimetur. Ego, ut incivile puto optimis authoribus abſque cauſa etiam in re profana obſtrepere, ita non audere, quod dubium eſt, in diſputantium coronam adducere, invidi

homi-

Quaque caput [a] rapido tollit cum Tigride magnus
[b] Euphrates, quos non diverſis fontibus [c] edit
Perſis, & [d] incertum, [e] tellus ſi miſceat amnes.

Quod po-

VARIAE LECTIONES.

a *tollit r.* B. 1. b *Eufrates* MSS. plerique, & Edd. primae, ac deinceps. c *edet* B. 1. *exit* M. d *incertum eſt* V. pr. W. A. meus. P. 3. B. 2. Edd. Sulp. Aſc. Mic. Steph. e *ſi tellus* meus.

hominis eſſe judico. Quare non verebor, adductis aliorum ſententiis, quid ego de hoc loco ſentiam, oſtendere. Joannes à Sacro Buſto, (quem authorem de Sphera vocant) cum de punctis verticalibus Heteroſciorum inter Cancri Tropicum, & Arcticum circulum diſſereret, ait eſſe, qui Aethiopiam citra Cancri circulum jacere exiſtimarint: itaque à nullo zodiaci ſigno tangi, praeter Taurum, qui ungulam extra zodiacum porrigat: quaſi quiſquam authorum Aethiopiam citra Cancri tropicum memoriae prodiderit: aut quaſi Taurus pedem verſus Septentrionem porrigat, cum totus verſus ſit in Aequinoctialem circulum. Unde rejecta hac opinione, ipſe diſtinguit zodiaci ſigna in Cardinalia, & Regiones. ut Cardinalia ſint, in quibus Solſtitia, & Aequinoctia contingunt: Cancri, Capricorni, Arietis, ac Librae: Regiones verò reliqua octo ſigna. Aethiopiam igitur, ſub nulla regione quidem eſſe, hoc eſt, ſub nullis ſignis, quae non ſunt Cardinalia, ſed ſub Ariete, & Libra duntaxat: tangi tamen Tauri pede, qui aequinoctialem circulum prope contingat, id ſenſiſſe poetam. At hoc modo exigua ſanè pars, aut nulla verius erit Aethiopiae, tum etiam alia ſigna, Regiones inquam, ut ille vocat, non Cardinalia, non modo attingant Aequatorem, ſed ſub Aequatore ſint, ut Virgo, & Aquarius. Nam de formis coeleſtibus loquitur, non de 12. aequis zodiaci dimenſionibus, quae longe ab illis differunt, ut hujus artis ſtudioſi probè norunt. His atque aliis argumentis motus Sulpitius, cum haec Joannis ſignorum diviſio diſpliceret, locum optimè explicatum iri exiſtimat, ſi Plinii locus lib. vi. cap. 30. non ita longè à fine emendetur: ubi *Oriente Verno* falſo legi ait, cum *hyberno* legi debeat, ad hunc modum. *Sita eſt*, inquit Plinius, *Aethiopia ab Oriente hyberno, ad Occidentem hybernum.* Eadem Solinus, Plinii ſimia, cap. 43. Verum ſi ſic legantur Plinii verba, de maximè Auſtrali Aethiopia (ut vocat Ptolemaeus) intelligantur, oportet: verum ea prorſus ſub torrida zona, & zodiaci ſignis jacet. Eam utique ab extima parte Boreali ungula Tauri tetigerit: ſed ipſa tamen ſub aliis ſignis jacet. Nihil igitur plus hunc locum juverint Plinii verba, quamvis Joannis à Sacro Buſto ſubtilis illa, & ficta diviſio ſignorum, in Cardinalia, & Regiones. Quare conveniebat, ut Sulpitius tum locum aliter declaraſſet, quum Joannis opinionem rejiceret, remittens nos ad Solini, & Plinii verba, nihil hunc locum adjuvantia. Itaque nos hunc locum inexplicabilem eſſe exiſtimamus, niſi quis confugiat ad veterem illum ſignorum dividendorum modum, quo comparatio fit ad terrae habitabilis partes, non ſecundum ſubjectionem (ut ita dicam) perpendicularem, qua ſola torrida zona reſpondet, ſed ſecundum omnes trium partium terrae habitabilis regiones, ut videre eſt apud M. Manilium, lib. iv. cap. 3. Caeterum ea conſideratio (ut in annotationibus noſtris in Metamorphoſeôn libros ſcriptis, ingenuè profeſſi ſumus) quo fundamento nitatur, ignoramus. Meminit ejus lib. 11. Ovid. ſub finem his verſibus.

Quaque tua matrem tellus à parte ſiniſtra
Suſpicit (indigenae Sidonida nomina dicunt)
Hanc pete.

GLAREAN. Propter ingeniculationem: de qua Aratus: Ταύρȣ δὲ σκελίων ὅσση περιφαίνεται ὁ κλάξ. Eidem etiam πεπτηὼς dicitur Manilio *flexus* q. humi procumbens, caeli agi finibus indicari putat, aut ejuſmodi alios ultra aequinoctialem conſtitutos: quos idcirco negat ſubeſſe ſignis ſeptemtrionalibus; ni taurinus pes ultra aequinoctialem protenſus videretur. Ptolem. comp. magn. BERSM. Servius ad vi. Aeneidos: *Nulla terra eſt, quae non ſubiaceat ſideribus: unde perite addit:* Extra anni ſoliſque vias, *ut oſtenderet* xii. *ſigna, in quibus eſt circulus ſolis. Significat autem Maurorum Aethiopiam, ubi eſt Atlas, de quo ait Lucanus:*

Aethiopiumque ſolum, &c.

GROT. Ed. tert. Servii verba, quaſi à noſtro Scholiaſte profecta, leguntur etiam in Voſſ. ſec. Contrarium autem vult Sulpitius ei, quod dicit Glarean.

254 LAPSO] *Flexo* unus Berſm. Wittian. pro var. lect. & Marp. ut loquuntur alii, ita Statius Lib. vi. Theb. 790. vii, 573. Ididem L. iv, 314. *poplite ſucciduo. lapſo* etiam eſt apud Servium ad vi. Aeneid. 796.

257 EUPHRATES] Duo Flumina Tigris, & Euphrates uno fonte procedunt, ſed Tigris vadens contra Aſſyrios, Euphrates contra Chaldaeos Meſopo-

Digitized by Google

Quod potius ſit nomen [a] aquis. ſed ſparſus in agros
Fertilis Euphrates [b] Phariae vice fungitur undae:
At Tigrim ſubito tellus abſorbet hiatu,
Occultoſque tegit curſus, rurſuſque renatum
Fonte novo flumen pelagi non abnegat [c] undis.
Inter Caeſareas acies, diverſaque ſigna
[d] Pugnaces dubium Parthi tenuêre favorem,
Contenti feciſſe duos. tinxêre ſagittas

Errantes

VARIAE LECTIONES.

a *aquae* P. 2. b *Fariae* R. pr. W. c *undas* V. 1. Ed. Ven. d *pugnantes* V. 1.

ſopotamiam mediam inter ſe terram faciunt. Unde & Meſopotamia dicitur. nam μέσος medius, & ποταμὸς fluvius apud Graecos dicitur. quae duo flumina, niſi Meſopotamia ſepararet, incertum eſſet, utrum Euphrates, an Tigris diceretur. SCHOL.

257 NON DIVERSIS] Id eſt, non procul diſtantibus. Sic enim alii hunc locum accipere malunt. Neque enim uno fonte Tigris, & Euphrates oriuntur, ſed parvo tamen ſpatio diſtantibus, διέχουσι γὰρ ἀλλήλων αἱ πηγαὶ τοῦ τε Εὐφράτου καὶ τοῦ Τίγριδος περὶ δισχιλίους καὶ πεντακοσίους σταδίους, ut Strabo ait libr. undecimo. Quoniam igitur in iiſdem Armeniae montibus oriuntur, fontibus non diverſis poëta edi illos ait. MICYLL. Minus difficultatis habeo, quod proxime ſequitur, de Tigri & Euphrate. Ibi tamen egregie quidam ſudarunt, fruſtra meo quidem judicio, anxie philoſophati, cum poëta aliorum opiniones ſaepe referat, & vocabula de induſtria obſcuret: ut ſunt: *fons*, *Perſidis*, *edit* & *Tellus ſi miſceat*. In omnibus hiſce eſt inſignis obſcuritas: porro inde facilis expoſitionis eluſio, mira ſententiae variandae occaſio. Denique ingens quodlibet fingendi poteſtas. Itaque primum. Si *fons* proprie pro fluvii origine accipiatur, *Perſis* vero improprie pro Armenia, hoc eſt regione, quae quondam ſub Perſis fuit. (Nam ita inſignis ille orator Bononienſis Philippus Beroaldus hunc locum expoſuit) ſenſus eſſe poterit. Quos fluvios Perſis edit non diverſis fontibus, quia unius regionis, nempe Armeniae majoris, etiamſi mille ſtadiis ipſorum diſtent fontes, ut videre eſt apud Geographos, maxime vero Ptolemaeum. Si vero improprie *fons* pro oſtio (ut quidam autumant) accipiatur, *Perſis* vero proprie pro Suſiana regione, ut ſaepiſſime fit apud poëtas. Ordo erit. Quos Perſis, id eſt, Suſiana non diverſis fontibus, ſed eodem fonte, id eſt, oſtio ambos edit, id eſt, emittit, (atque ita Badius expoſuit) in mare Perſicum. Illud autem *ſi miſceat* poſitum videtur, poſtquam miſcuit: ut ſit dubitative dictum. Si fortaſſis verum dixerint, qui crediderunt, Euphraten prius evaneſcere, neque Babylonem Tigri miſceri. Si tamen egreditur, ac ei miſceatur, utrius ſit nomen, illud vero dubium eſſe. Hae, & conſimiles expoſitiones, adhuc frigidiores fieri poſſunt multo plures, ſed ego facile crediderim, poetam unum horum duorum fuiſſe fontem putaſſe. Quod & author libelli de conſolatione Philoſophiae credidit.

Tigris, & Euphrates uno ſe fonte reſolvunt,
Et mox abjunctis diſſociantur aquis.

Apud pleroſque authores, haec de iis duobus produntur fluminibus, diverſis fontibus eos oriri. Convenire deinde ſub Babylone, commixtos, Tigridis nomine in ſinum effundi Perſicum. GLAREAN. Boëthius Conſ. Phil.

Tigris & Euphrates uno ſe fonte reſolvunt.

GROT. Ed. pr. Salluſtius ita tradidit, Tigrim & Euphratem uno fonte manare in Armenia, qui per diverſa euntes longius dividantur ſpatio medio relicto multorum millium. Ex eodem Tauri monte eos circa Armeniam oriri, tradit Strabo. Vide & Xenophontem Anabaſeôs IV. & Philoſtratum vita Apollonii lib. 1. cap. 14. Boëtius Salluſtium ſecutus:

Tigris & Euphrates uno ſe fonte reſolvunt.

Plura qui volet, adeat Pliniana Salmaſii. (p. 439. &c.) GROT. Ed. tert. Vide Vadian. ad Melam p. 207.

260 PHARIAE] Ideo fungitur vice Phariae undae; quia, ſicut Nilus fertilem reddit Aegyptum, ita & iſte irrigat terras, & fertiles facit. SCHOL.

261 TIGRIM] De hoc ait Nero in primo Libro,

Quique per erratam ſubductus Perſida Tigris
Deſerit, & longo terrarum tractus hiatu
Reddit quaeſitas jam non quaerentibus undas.

SCHOL.

Errantes [a] Scythiae populi, [b] quos gurgite Bactros
[c] Includit gelido, [d] vaſtiſque [e] Hyrcania ſilvis.
Hinc Lacedaemonii [f] moto gens aſpera freno
[g] Heniochi, ſaeviſque [h] adfinis Sarmata [i] Moſchis,
Colchorum qua rura ſecat ditiſſima [k] Phaſis:
Qua Croeſo fatalis [l] Halys, qua vertice lapſus
[m] Rhipaeo Tanais [n] diverſi [o] nomina mundi
Inpoſuit ripis, Aſiaeque, [p] & terminus idem

Euro-

VARIAE LECTIONES.

a *populi Sc.* meus. b *quo* V. 1. c *incluſit* V. 1. A. Ed. Br. d *validiſque* Ed. P. de Ponte. e *Italia* meus. f *moti* M. Hort. g *Eniochi* V. 2. R. 1. A. *Eniochis* W. *Aemochis* meus. *Emodi* V. 1. *Oenochis* Ed. Rom. Parm. h *adnectens* VV. LL. Steph. i *Molchis* R. 1. H. *Mochis* V. 2. k *faſis* R. pr. l *Halis*, *Alis* MSS. quidam. m *Ripheo*, *Rhipheo* MSS. & Edd. *Rimpheo* R. 1. n *diviſi* meus. o *numina* m. Hort. p *eſt* Oxon. pr.

SCHOL. Notabilis hic eſt Scholiaſtae locus, in quo nobis ſervavit tres pulcros Imperatoris Neronis verſus, forſan è Troicis ipſius deſumptos, ut ſuſpicatur etiam Voſſius, ſed verſus non adducit in Poët. Latin. p. 43.

265 DUBIUM FAV.] Variat hoc loco Juſtinus, qui libro XLII. de Parthis in hunc modum tradit: *His itaque geſtis*, inquit, *non magno poſt tempore Romanis inter Caeſarem & Pompejum civile bellum oritur, in his Parthi Pompejanarum partium fuere: & propter amicitiam cum Pompejo bello Mithridatico junctam, & propter Craſſi necem, cujus filium in partibus Caeſaris eſſe, audierant, quem ultorem patris, victore Caeſare, futurum non dubitabant.* MICYLL.

266 TINXERE] Veneno ſcilicet. SCHOL.

266 TINXERE SAGITTAS] Langerm. codex *unxere.* quod arripuit Ill. N. Heinſius ad Silium Ital. L. 1X, 13.

- - - - - *hoſtilique unguere primus*
Tela cruore.

Virgil. L. IX. Aen. 773.

Unguere tela manu, ferrumque armare veneno.

Receptam tamen, & confirmatam omnibus fere codicibus lectionem non innovare auſim, praeſertim cum *tinguere* notet venenum, quod penitus allitum eſt, & inſedit quaſi ferro junctum. Immo & Plinius L. XVIII. in praef. ab eo citatus *tela ſua venenis tingit*. & Ovid. in Ibide 51.

- - - - - - - - - - *jambus*
Tincta Lycambeo ſanguine tela dabit.

i. e. venenata. Adde Celeberr. Bentlej. ad Horat. Carm. II, 1, 4.

267 ERRANTES] Sedes enim non habent certas, ſed errant ſemper in Ponto. SCHOL.

267 BACTROS] Mſcr. *Braccos* perperam. Bactrus fluvius urbi & regioni nomen dedit. BERSMANN. *Bractos* unus Voſſii male. *Bactros* eſt fluvius in Bactriana, qui aliis Zariaſpe vel Oaxus, ſeu Oaxes dictus eſſe videtur. Ait Scholiaſtes. *Bactros, Scythiae fluvius frigidiſſimus, per Bactra, Parthorum civitatem, tranſit.* Notandum autem hic eſt, magnum Salmaſium errare; quando ad Solinum p. 692. *Bactris praeterea proprius Bactros amnis &c.* ait, altum apud veteres de hoc fluvio eſſe ſilentium. Contrarium enim ex hoc loco patet, & recte ſe habere vulgatam lectionem Plinii L. VI. c. 16. *Zariaſpe, quod poſtea Bactrum à flumine nominatum eſt.* Ejus quoque meminit Vibius Sequeſter *Bactros Scythiae fines Hyrcanos alluit.* atqui hoc facit Oaxus, cujus pars Bactros videtur fuiſſe.

268 HYRCANIA] Regio ſilveſtris in Scythia. SCHOL.

270 HENIOCHI] Gens Aſiae ſuperioris in ora Ponti, qui ideo Heniochi dicti ſunt, quod ad regendos equos doctiſſimi ſint. *Heniochus* Graece, *Auriga* Latine. IDEM. Ita quidem Plinius libro ſexto, capite quinto. At Strabo libro undecimo, φασὶ δ' ἀπὸ τῆς Ἰάσονος στρατιᾶς. τοὺς μὲν Φθιώτας Ἀχαιοὺς τὴν ἐνθάδε Ἀχαΐαν οἰκῆσαι. Λάκωνας δὲ τὴν Ἡνιοχίαν, ὧν ἦρχον Ῥίκας καὶ Ἀμφίστρατος, οἱ τῶν Διοσκούρων ἡνίοχοι, καὶ τοὺς Ἡνιόχους ἀπὸ τούτων εἰκὸς ὠνομάσθαι. MICYLL. Vide Strabo. Lib. XI. Plin. Lib. VI. cap. 5. Mſc. *Emolchi*. BERSM.

270 SARMATA MOSCHIS] Et hae vicinae ſunt regiones in partibus Europae prope Germanos. SCHOL. Moſchos Colchorum gentem vocat Stephanus. Plinius inter Iberas recenſet, ad Iberum amnem in Cyrum defluentem, olim ſitos. Libro VI. cap. decimo. MICYLL. De *Heniochis* vide ſupra ad Lib. 11, 590. de *Moſchis* Bochart. in Phaleg. L. III. c. 12.

275 DITISSIMA] Sive propter felicitatem accipimus,

Europae, [a] mediae dirimens confinia terrae,
Nunc hunc, nunc illum, qua flectitur, [b] ampliat orbem.
Quaque, fretum torrens, Maeotidas egerit undas
Pontus, & Herculeis aufertur gloria metis,

Oceanum-

VARIAE LECTIONES.

a *& mediae* Edd. Aſc. Mic. Hort. al. b *applicat* Marp.

pimus, ſive propter pellem arietis inauratam, quae apud Colchos (*f. Iolcon*) inventa a Phrixo in templo Martis eſt conſecrata. SCHOL. *Diriſſima* ſcribitur in editione Veneta: paſſim enim Colchi feritatis nomine, & cruenti vocantur. hinc *feras & cruentus Phaſis* Statius Silv. I, 6. Theb. v, 467. ſed *ditiſſima* hic praefero.

272 FATALIS HALYS] Halys fluvius Aſiae interiotis, qui Croeſi regnum, & Cyri medius terminabat. Erat Cyrus rex Perſarum, Croeſus Lydorum. Cum inter hos certamen de imperio ageretur, Croeſus conſuluit Apollinem; cui ab eo adverſa reſponſa prolata ſunt.

Croeſus perdet Halyn tranſgreſſus maxima regna.

SCHOL. *Plurima regna* Cod. Wittian. Cicero vertit,

Croeſus Halyn penetrans magnam pervertet opum vim.

Hoc oraculum Graecè ita fertur: Κροῖσος Ἅλυν διαβὰς μεγάλην ἀρχὴν καταλύσει. Hiſtoriam autem vide apud Herodotum libro primo. MICYLL.

273 RHIPAEO] Ita ſcribendum eſſe, monuimus ad L. II, 640. Multi autem Geographi Tanaim ex Rhipaeis montibus oriri dixerunt. ſed falſum id eſſe, docent Dalekamp. ad Plinium L. v. c. 27. & Iſ. Voſſius ad Melam Lib. I. c. 19. *Tanais ex Rhipaeo monte deiectus adeo praeceps ruit.*.

276 NUNC HUNC, NUNC ILLUM] Vetus Codex legit *nunc huc, nunc illuc.* HORTENS. Nunc enim Aſiae, nunc Europae largius indulget. GROT. *Hunc, illum* legitur in Editionibus Romana, Parmenſi, Aſcenſii, Verſell. Gryphii, Micylli, Hortenſ. ac Grotii, poſteriorumque, & confirmatur Voſſiano primo, & quarto, Regio primo & Marp. Ceteri ſcripti & editi habent *huc illuc. nunc huc, nunc illuc* apud Silium Lib. IV, 325. VII, 574. ſed praeſtat *hunc & illum orbem* ſcilicet Europam & Aſiam, quae paſſim *orbis uterque.* Similem Tanais deſcriptionem vide apud Valer. Flacc. IV, 724. & Dionyſ. Perieget. ejuſque interpretes.

277 MAEOTIDAS] Mſc. duo *Maeotidas* probe. BERSM. *Maeotidas* reſcripſi pro *Maeotidos* auctoritate Codicum Voſſianorum quatuor, Oxon. pr. Hulſtii, Amſt. & mei. neque aliter jam ediderunt Veneti A. 1477. Aſcenſius, Beroaldus, & Micyllus; & ex ſuis Mſtis ſcribendum eſſe, monuerunt Modius Novantiq. Lect. Ep. 65. & N. Heinſius ad Ovidii Ep. VII. Her. 145.

Non patrium Simoenta bibas, ſed Tibridas undas.

ubi vide. *Spertheides undae* eidem L. VII. Metam. 230. Eodem modo forſan ſcribendum in Priſciano Perieg. 644.

Maeoti primi tangunt Maeotidas undas.

vulgo *Maeotidis.*

278 METIS] Huc uſque venit Hercules, ibique portum Herculis Moeti (*Meneti* Voſſ. ſec. forſan *Monoeci*, de quo I, 408. errore Scholiaſtae) condidit. SCHOL. *Herculeis aufertur gloria metis.* Imminuitur laus de Mediterranei maris immiſſione, qui etiam ab Euxino videtur oriri: nam ſemper in Propontidem fluit. Legimus tamen in extremis ripis Tanais apud Roboſceros terminum eſſe itineris Alexandri Macedonis aris ab eodem impoſitis ſignatum. SULPIT. & OMNIBON. His addantur ea, quae Philippus Beroaldus recentius (T. I. Theſ. p. 215.) ad hunc locum collegit dicens. Apud Lucanum in tertio Pharſaliae, verſus eſt, quem nos primi, ſicut multa alia, enodavimus, quod tamen ſine arrogantia dictum ſit. Lucani verſum ſubjecimus, ut facilius noſtra interpretatio, qualis ſit, percipiatur. *Pontus & Herculeis aufertur gloria metis.* Qui hactenus Lucanum profeſſi ſunt, ſic expoſuerunt, ut dicerent, ita ab Alexandro magno poſitas fuiſſe in ponto Euxino aras pro metis terminiſque expeditionum, ſicuti ab Hercule in mari Gaditano columnae poſitae fuiſſe feruntur, nec quiſquam eſt, qui non exiſtimet, hoc à Lucano ſignificari, & hanc ſententiam optime quadrare. Sed profecto longe aliud eſt, quam quod opinantur; voluit enim Lucanus illorum ſcriptorum opinionem ſignificare, qui maria omnia interiora naſci exiſtimaverunt non à freto Gaditano, ſicut plerique omnes affirmant, ſed à ponto Euxino. Cujus opinionis haud improbabile argumentum eſt, quoniam aeſtus ſemper è ponto profluens nunquam reciprocatur ad eundem. Sicuti Solinus, & Plinius tradiderunt. Senſus itaque Lucani hic erit, pontum Euxinum auferre illam gloriam metis Herculeis, quae ſcilicet eſt vulgatiſſima, Herculem Abylam, quae in Africa eſt, & Calpen, quae in Hiſpania,

Digitized by Google

Oceanumque negat ſolas admittere Gades.
Hinc [a] Eſſedoniae gentes, auroque ligatas
Subſtringens, [b] Arimaſpe, comas: hinc fortis Arius,
Longaque Sarmatici ſolvens jejunia belli

[a] Maſſagetes,

VARIAE LECTIONES.

a vulgo *& Sidoniae, & Sithoniae.* b *Arimaſphe* R. 2. V. 1.

nia, junctos olim colles diremiſſe, atque ita maria mediterranea admiſſa fuiſſe. Ideo autem pontus Euxinus auferre dicitur hanc gloriam Herculi, quia maria omnia interiora illo capite naſcuntur, non à Gaditano freto, & ita haec gloria admiſſi intra terras Oceani, erit ponto Euxino, non Herculi adſcribenda, quod expreſſius ſignificare volens Lucanus ſubjunxit, *Oceanumque negat ſolas exmittere Gades.* Hanc unicam eſſe, veramque poëtae ſententiam, diligens & ſubtilis lector agnoſcet, ſi modo non ſit aure neque hiſpida neque agreſti. Haec ille. ubi legit non *admittere* ſed *exmittere.* VERSELLAN. Ea ſcilicet, quod per columnas Herculis immiſſus Oceanus, mediterraneum mare alere videatur. Nam quia hoc quoque loco Maeotis palus immiſſa Ponto, idem illud mare auget, videtur etiam ipſa partem gloriae hujus ſibi vendicare. Verbum igitur, *Aufertur*, pro minuitur, aut ex parte aufertur, exponendum. Id quod ſequens verſus declarat, qui *Oceanum*, inquit, *negat* (Pontus ſ.) *ſolas Gades admittere.* Quaſi dicat: Hic quoque enim admitti aquas, quarum acceſſione ipſum mare alatur, ac conſtet. Appoſitive autem accipiendum Pontus, fretum torrens. Caeterum quod quidam hunc locum ad Aras Alexandri referunt, quas ille ad Tanaim fluvium conſtituiſſe traditur, finem ac terminum itineris ſui videlicet, perinde ut Hercules columnas ſuas ad Gades. De eo ipſi viderint. Arrianus certe libro tertio, Tanaim eum, apud quem condita urbe Alexander monumentum itineris ſui eſſe voluit, alium ab hoc, qui Aſiam ab Európa dividit, & in Maeotim influit, eſſe dicit. MICYLL. Omnibonus, Sulpitius, & Aſcenſius ſuam ſententiam hauſerunt, ut ſolent, ex priſco Scholiaſte. In Wittiano enim Codice legas ad verbum *metis* hoc modo, *quia Alexander columnas ſuas ulterius erexit, & ſic deleta eſt gloria Herculis.* Solas. *ſed etiam Alexandri.* Optime expoſuit Beroaldus, quare merito Glareanus, Micyllus, ceterique interpretes eum ſunt ſecuti. Non opus eſt tamen mutari τὸ *admittere.* vide nos ad Lib. 1, 421.

Molliter admiſſum claudit Tarbellicus aequor.

Amittere eſt in uno Voſſ. Ceterum pro *negat* eſt *negant* in quatuor Pulm. & ſex meis Codicibus cum Ed. Veneta. ut non *pontus*, ſed *undae* ſubintelligantur. de qua conſtructione egimus ad Lib. 11, 218.

280 HINC ET SIDONIAE GENTES] Ita quidem interpres legit, quaſi Arimaſpi à Sidoniis, ſive Phoenicibus oriundi eſſent. Alii autem *Sithoniae gentes*, malunt, ut de Scythis, & aliis illis, qui Thraciae propinqui ſunt, accipiatur. Eſt enim mons Thraciae *Sithon.* quam lectionem etiam ipſe magis probarim. Nam & reliquae gentes, quas hic recenſet poëta, ut Sarmatae, Geloni, Maſſagetae &c. pleraeque Thracibus vicinae ſunt, Septentrionemque verſus, partim Europam, partim Aſiam incolunt. Caeterum & illa hoc loco (ſi modo integer hic locus) difficultas eſt, quod *Arimaſpe*, vocativo caſu ponitur, ἀνακολούθως, cum nominativo praecedente. Aut igitur ἀντίπτωσιν dicamus, neceſſe eſt, aut, quod potius, ἀπεγραφῆν eſſe. MICYLL. Quidam, *Sithoniae*, legendum cenſent. Sunt enim, ut Arimaſpe, Septentrionales populi. Caeterum de Sidoniis, & Tyriis ſaepe à nobis dictum eſt. E Cilicia deflectentibus per oram maritimam in meridiem, Phoenicia occurrit. Ab Amanis montibus, Hirrapus, & littorales urbes, Seleucia, Laodicaea, Tripolis, Berytus, Sidon, in mari, Tyrus in Phoenicia, de quarum pulcherrimis inventis, quae à ſcriptoribus prodita ſunt, alibi diximus. HORTENS. *Eſſedones. Et Sithoniae* Jacobus Bononienſis. *Et Sidoniae* C. V. O. G. F. *Eſſedones* P. L. Recte. PULM. Vulgatum *Sithoniae* profectum eſt à Gryphio, & Stephano, quos reliqui ſunt ſecuti. Jacobus autem Bononienſis T. 1. Theſ. Crit. p. 672. non *Sithoniae*, ſed *Scythoniae* legit, quia putabat, ex corruptis libris Thraciam antiquitus *Scythona* & *Scythonias gentes* dictas. Ceterum non putem ego, rectum eſſe *Sithoniae* pro Thracicis, non quod Thracicae gentes non vocentur *Sithoniae* (hoc enim negari nequit. unde & *Sithonius Aquilo* &c.) Sed quod illi populi in Scythia ulteriore, & plane ſeptentrionali jacentes Thracibus accenſeri non poſſunt. Tum ſane etiam Moeſia, Dacia, Illyris, ceteraeque vicinae regiones *Thracia* dici poſſent. Neque in genere Scythas voluiſſe Lucanum intelligere, patet ex vſ. 265. ubi jam nominat *Erran-*

[a] Maſſagetes, quo fugit, equo, volucreſque [b] Geloni.
Non, cum Memnoniis deducens agmina regnis
Cyrus.

VARIAE LECTIONES.

a *Maſſgetes* meus. b *Gelones* V. 1.

rantes Scythiae populos. Reliqui Editi & MSS. fere omnes, (nullus certe *Sithoniae* habet) *Sidoniae.* quod non eſſet ſumendum de Tyriis, qui ad meridiem jacent, & de quibus jam dictum vſ. 217.

Et Tyros inſtabilis pretioſaque murice Sidon.

Sed de Baſternis. nam in illis *Sidonas* recenſet Strabo Lib. VII. p. 306. Forſan etiam malit quis *Sindoniae*, quae gentes aliis *Sindi* dicuntur, & *Sindones.* ut Mel. L. I. c. 19. *Jam in confinio Maeotidis Sindones.* Sed quid de vera lectione dubitandum amplius? cum Pulmannus in duobus MSS. invenerit, *Hinc Eſſedones*, ut & edidit. In Fragm. Lutet. ad S. Germanum *Hinc Iſſidoniae.* in uno Voſſiano *Hinc Eſidoniae.* Unde confidenter in textu repoſui *Hinc Eſſedoniae.* quomodo feliciſſime emendarunt Ill. Heinſius ad Valer. Flacc. L. VI, 95. *Hinc & Sidonicas* &c. G. Voſſius ad eumdem vſ. 750. *Eſſedoniaeque phalanges. Eſſedonas* Arimaſpis quoque jungit Mela L. II. c. I. *Arimaſpi ab iis Eſſedones uſque ad Maeotida.*

281 ARIMASPE] Gens in Ponto, quae de auratis baltheis (*bracteolis* Voſſ. ſec.) ornamenti vice comas ambit. SCHOL. Certum eſt, in vocativo caſu eſſe hoc nomen ſumendum, ut poſitum à Lucano per ἀποστροφὴν & λόγου μετάβασιν. Sic Lib. I, 30.

Non tu, Pyrrhe ferox, nec tantis cladibus auctor Poenus eris.

& paſſim apud noſtrum, & alios. Quamvis clarius eſſet locutus, ſi addidiſſet *tu*, vel verbum quoddam, quale in hac tota recenſione à verſu 269. non comparet. Vocatur hic populus *Arimaſpus*, & in plurali *Arimaſpes.* quod ſi etiam in plurali invenirentur *Arimaſpae*, ut *Dalmatae*, *Galatae*, ſcribi poſſet *Arimaſpa* in vocativo, ut *Dalmata*, *Galata.* Adfert Doctiſſimus Holſtenius duo loca, in quibus eſſet accuſativus *Arimaſpas.* Unus eſt Melae Lib. II. c. I. Sed Clar. J. Gronovius ibi ſcribendum putat *Arimaſpos* ad Lib. I. cap. ult. §. 83. Alter eſt Orphei Argon. 1096. Ἀριμάσπας ἔθνη. verum cum illic ας corripiatur, videtur potius eſſe à nominativo Ἀριμάσπης, quam Ἀριμάσπας: tunc enim debuiſſet produci. Addo ego Avienum in deſcript. Orbis vſ. 55.

Belligeratores nutrit tellus Arimaſpas.

ſed & illic poteſt derivari ab *Arimaſpes.* Item Priſcian. Perieg. 40.

- - gens fervens Arimaſpa ſub armis.

ubi tamen poſſet adjectivum eſſe à maſculino *Arimaſpus.* quare tutius erit, vulgatam retinere lectionem.

281 ARIUS] Hiſpaniae populus. SCHOL. Plin. lib. VI. & Strabo lib. undecimo. Item Herodotus in Catalogo Xerxis, *Arios* inter Orientales recenſent, Parthis vicinos, & Indis, Ἀρίους que per i, ſimplex ſcribunt. Stephanus autem in voce Ἄρειος πάγος, inter Thracenſes pagos, ſive campos Ἄρειον ponit, media diphthongo ſcriptam, ἔστι καὶ Θρᾴκης, inquiens, ἔρημον πεδίον χαμαιπετῆ δένδρα ἔχον. ὡς Πολύβιος τεσσαρεσκαιδεκάτῃ &c. Quod hic annotare libuit, ſi quis forte poëtam putet ad hoc nomen magis, quam ad illud reſpexiſſe. MICYLL. Non hic intelligendus eſt Hiſpaniae populus, neque ignota gens pagi, ſeu campi Thracici: neque etiam *Aris*, ſive *Arians* Perſidis verſus Indiam gens, ut putarunt veteres commentatores. Verſatur in ſeptemtrionalibus noſter. praeterea ſi loqueretur de *Arianis*, debuiſſet ſecundam ſyllabam corripere. Nam Graece vocantur Ἄριοι. Thracici pagi ignotam gentem nihil moror. Nullius illa momenti ad hoc bellum foret. Innuit autem Lucanus populum Colchis vicinum, qui inhabitabant inſulam *Ariam*, vel *Aream.* Ἀρεία enim ſeu Ἀρείας νῆσος αὐτὸς τοῖς Κόλχοις ἐν τῷ Πόντῳ. τὸ ἐθνικὸν τὸ Ἄρειος teſtante Stephano. Plura Iſ. Voſſius habet ad Melam Lib. II. c. 7. *Non longe à Colis Aria, quae Marti ſacrata.* unde noſter *Ario* addit Epitheton *fortis.* de quo Lucani more diximus ad L. I, 214. Verum ſi venit à Graeco Ἄρειος, debuiſſet efferri *Areus.* Graecorum enim ει apud Latinos fit *e*, ſi producatur; mutatur in *i*, ſi corripiatur. Vide Priſcian. Lib. II. Col. 587. Bentlej. ad Horat. Ep. II, 16. N. Heinſium ad Ovid. Metam. I, 579. X, 644. XII, 262. alioſque & ad Lib. VI, 367. Praeterea Philoſophus ille, qui Graece Ἄρειος dictus eſt, Suetonio in Aug. c. 89. & Senecae Conſol. ad Marc. c. 4. *Areus* vocatur. Ovidius quoque Lib. XII. Met. 310. cujuſdam Arei meminit. Atque ita ſcribendum hic eſſe ob differentiam τῶν *Ariorum*, plane putarem: niſi Priſcianus expreſſe hunc locum citaſſet, ut oſtenderet, hanc, quam dixi regulam, à poëtis interdum negligi. Vide ibid. c. 588.

283 MASSAGETES &c.] Gentes ſunt in ultima Ger-

Cyrus, & effuſis numerato milite telis
Deſcendit, [a] Xerxes, fraternique ultor amoris

[a] Aequora

VARIAE LECTIONES.

a vulgo *Perſes.*

Germania. *Jejunia* &c. ut Virgilius.

Et lac concretum cum ſanguine potat equino.

SCHOL. Locus eſt L. III. Georg. 4, 463. de Gelonis. ubi videndus omnino La Cerda ibidem docens, affinibus populis hoc moris fuiſſe. De Maſſagete etiam Claudianus, quem hic citarunt jam interpretes L. I. in Rufin. 311.

Et qui cornipedes in pocula vulnerat audax Maſſagetes.

Addit autem noſter, *quo fugit*, ut oſtendat, id ab illis non ſemper fieri, ſed tantum in rebus adverſis & inopia, & *longo jejunio*. ſolvunt ergo jejunia ſanguine equino poſt longam famem, & ſitim, quam exempli gratia in fuga pati debuerant. Eſt vir doctus, qui hic malit, *quem fugit.*

284 MEMNONIIS] Comparatio à minori fit. Dicit autem, non tot cum illo fuerunt, quot nunc ſunt cum Pompejo. *Memnoniis* à Memnone Aurorae filio. SCHOL.

284 MEMNONIIS] *Maeoniis*, quidam habent, ſed non placet. Caeterum, nimia hyperboles licentia hic poëta utitur, de exercitus Pompejani numero, qui non decimam Xerxiani exercitus habuit partem. Negatio autem hic initio poſita durat in ſex ſequentia carmina. In ſeptimo verſu, à nomine *Tot*, nova incipit ſententia, nihil ad priora attinens. In eodem item verſu, pro participio *miſſura*, Antonius Sabellicus legit, *mixtura*. Sed poteſt & *miſſura* legi ad *ruinas*. GLAREAN. *Maeoniis*. Omnibonus *Memnoniis*, legit, ut de Orientalibus accipiatur, & de eo bello, quo Cyrus Babylonem expugnavit, ac cepit. De quo Herodotus lib. I. Mox pro *Perſes*, idem *Xerxes* legit, proprium pro gentili videlicet reponens. Sed ego nihil difficultatis in *Perſe* video. MICYLL. *Memnoniis*. Sic habet vetuſtus codex, non *Maeoniis*. Orientalibus. Fuit hic Memnon Tithoni, & Aurorae filius, Priami ex fratre Tithono nepos. Priamus enim, & Tithonus ἀμφιμήτορες fuere, hoc eſt, ex uno patre quidem Laomedonte, ſed diverſis matribus: Priamus ex Leucippe Tithonus ex Steymo: vel (ut alii) Rhaeo, quae Scamandri credita fuit. Ex Tithono, & Aurora procreatus fuit Memnon, qui in bello Trojano res Priami fortiter juvit, atque ab Achille caeſus fuit. Quidam Graecorum authores ſunt, hunc Aethiopibus quidem imperaſſe, at non fuiſſe Aethiopem, ſed ad Suſa Perſica, & amnem Choaſpen omnibus illis populis praefuiſſe: & Suſa à Tithono, ſed verius à Memnone, condita fuiſſe, juxta Choaſpen cum ponte, id quod etiam Strabo teſtatur. Plinius tamen à Dario Hiſtaſpis filio poſitam credit, cujus arcem Eleus fluvius circumcar. CCL. M. paſſ. à mari. Graecorum quidam ſcriptores produnt, Suſorum arcem, Memnonium vocari: ipſos Suſios, dici Ciſios, à Ciſia Memnonis matre, ut ab Aeſchylo nuncupatur: Affirmat & Plinius, Memnonem regnaſſe in Aethiopia, uſque ad bellum Trojanum. Huic ferunt nigram ſtatuam dedicatam in Templo Serapis, Thebis Aegyptiis, quae quotidiano Solis exoitu, ejus radiorum contactu crepitabat, ut eadem (velut à nonnullis proditum eſt) ſurgente Aurora, matrem ſalutare, decedente verò, queti videretur. Cornelius Tacitus lib. Annalium. 2. author eſt, *Memnonis ſaxeam effigiem Solis radiis ictam, vocalem ſonum edere.* Sed & ejuſdem ſepulchrum in agro Ptolemaidis prope Belum amnem oſtenditur, ſed verius creditur in Ilio ſepultus, ubi periit. Quare omnibus annis eo ex Aethiopia aves convolant, confliguntque, quas ob id Memnonias, ſive Memnonidas dixerunt. Addunt claſſici authores quiddam magis mirum, hoc ipſum eaſdem facere quinto quoque anno, ſtato die, in Aethiopia ad Memnonis regiam. Memnonis in ſui nominis avem mutati fabula extat apud Ovid. Metamor. XIII. Sed Joannes Tzetzes tradit, eum ad Trojam quidem caeſum, ſed domi ſepultum fuiſſe. Carmen inſcribitur περὶ στήλης τῆς ἐν ταῖς Αἰγυπτίαις Θήβαις Μέμνονος.

Ὁ Μέμνων παῖς ἦν Τιθωνοῦ τοῦ ἀδελφοῦ Πριάμου
Ἐξ Αἰθιόπων ἐπελθὼν σύμμαχος Τρώων γίνεται.
Ἀνῄρητο τῇ μάχῃ μὲν χερσὶν ἐξ Ἀχιλλέως.
Ἐν τῇ πατρίδι δὲ ἀπαχθεὶς ἐτάφη τῇ οἰκίᾳ, &c.

Proinde *Memnoniis* legendum, hoc eſt, Perſicis, ac Suſianis. HORTENS. Male de Lucano meritus eſt Sulpitius, qui tot turbas ſaepe dedit; ut hic in *Memnoniis*. quae vera Lucani eſt manus, manuſcriptis & editis primis comprobata: niſi quod in nonnullis, & *Mennoniis*, & *Menoniis*. pro quo ille, eumque ſecuti Aſcenſius, & Verſell. ſubſtituerunt *Maeoniis*, dativo caſu, pro *in Lydiam*. per *Memnonia* regna intelligit Perſida, & in ſpecie urbem regiam *Suſas*, quae Μεμνόνιον ἄστυ vocata eſt. De

[a] Aequora [b] cum tantis percuſſit [c] claſſibus, unum
Tot reges habuêre ducem. coiêre nec umquam
Tam variae cultu gentes, tam diſſona vulgi
Ora. tot inmenſae comites miſſura ruinae
Excivit populos, [d] & dignas funere Magni
Exſequias Fortuna dedit, non corniger [e] Hammon
Mittere [f] Marmaricas ceſſavit in arma catervas:
Quidquid ab occiduis [g] Libye patet arida Mauris,

Uſque

VARIAE LECTIONES.

a *aequor* V. 1. b *non* meus V. 1. a m. pr. c *cladibus* B. 2. V. pr. a m. pr. d *ſed* V. tert. e *Hamon*, *Amon* MSS. quidd. f *Marmoricas* Marp. *barbaricas* Reg. pr. a m. pr. g *Libyae* multi MSS. & Edd. vitioſe.

qua an non loquatur Propertius L. 1. El. 6.

Cum quo Rhipaeos poſſim tranſcendere montes,
Ulteriusque domos vadere Memnonias.

dubitat Turnebus. Sed malim cum Salmaſio in Plinian. Exerc. p. 612. intelligere *Aethiopiam*. Nam ſeptemtrioni opponit meridiem.

285 EFFUSIS NUMERATO] Conſuetudinem dicit hanc fuiſſe Perſarum, ut procedentes ad bellum ſingulas ſagittas extra urbem loco certo dirigerent; cum omnes poſt finitum proelium redirent, ſinguli ſingulas tollerent, ut ex his, quae remanſiſſent, occiſorum numerus inveniretur. SCHOL. Herodotus lib. ſeptimo, alterum quoque modum commemorat, quo exercitum ſuum numeraverit Xerxes. Verba ejus ſunt: Σύμπαντος δὲ τοῦ στρατοῦ τοῦ πεζοῦ τὸ πλῆθος ἑβδομήκοντα καὶ ἑκατὸν μυριάδες. ἐξηριθμήθησαν δὲ τόνδε τὸν τρόπον. συναγαγόντες ἐς ἕνα χῶρον μυριάδα ἀνθρώπων, καὶ συνάψαντες ταύτην ὡς μάλιστα εἶχον περιέγραψαν ἔξωθεν κύκλον. περιγράψαντες δὲ καὶ ἀπέντες τοὺς μυρίους, αἱμασιὴν περιέβαλον κατὰ τὸν κύκλον, ὕψος ἀνήκουσαν ἀνδρὶ ἐς τὸν ὀμφαλόν. ταύτην δὲ ποιήσαντες ἄλλους ἐσεβίβαζον ἐς τὸ περιοικοδομημένον. μέχρις οὗ πάντας τούτῳ τῷ τρόπῳ ἐξηρίθμησαν. MICYLL. Hunc modum Cyro tribuit Gloſſator Voſſiani ſecundi, cujus verba nimis longa hic tranſcribere, nulli uſui foret.

286 XERXES] *Perſes*, hoc eſt, *Xerxes*. Nam vetuſtus codex manu exaratus, *Perſes* legit. HORTENS. *Perſes*. Omnino legendum *Xerxes* cum MSS. Tres enim duces nominat, Cyrum, Xerxem, Agamemnonem. GROT. Ed. ſec. Omnino legendum *Xerxes*, ut in Manuſcriptis. Nam & Cyrus Perſa erat. Tres hic referuntur magnorum exercituum duces, Cyrus, Xerxes, Agamemnon. IDEM. Ed. tert. *Xerxes* edidi, ſecutus Omnibonum, Gryphium, Stephanum, & Grotium. Confirmant eam lectionem Regius primus, Marpurgenſis, unus Voſſianus; in Voſſiano tertio ſupraſcriptum *Serſes*, quod eſt *Xerxes*. nam ſic & Lib. 11, 672. pro *Xerxem* in multis eſt *Serſem*. quae & cauſſa eſt mutationis, ut illic quoque accidit. in uno enim ſupraſcriptum *Perſem*.

286 ULTOR] Agamemnonem dicit, qui mille naves duxit ad Trojam propter Helenam, Menelai fratris uxorem. SCHOL.

287 UNUM] Mſc. *imum* male. BERSM.

290 MISTURA] Praeferendum *miſſura*, conſentiente manuſcriptorum auctoritate. GROT. Ed. ſec. Correxit itaque ſe ipſe Grotius; nam ſolus ille ex conjectura Sabellici T. 1. Theſ. Crit. p. 183. edidit *miſtura*; quod dein in ipſius, poſterioribusque editionibus remanſit. Nos veterem lectionem, comprobatam omnibus Mſtis, praeter variantem lectionem Voſſ. ſecundi, revocavimus. Fortuna Pompejo miſit comites ruinae inmenſae. Porro hunc locum imitatus eſt Claudianus Lib. 11. in Rufin. 106.

- - - numquam tantae ditione ſub una
Convenere manus, nec tot diſcrimina vocum.

292 HAMMON] Harenoſus Juppiter, qui apud Libyam colitur cum arietinis cornibus. Hic Dionyſo, in Syrtibus prae ſiti laboranti, in ſpecie arietis apparuit, & fontem utpote filio oſtendit. SCHOLIAST. Cum aſpiratione hic & infra, cum aliis viris doctis ſcripſi fide optimorum MSS. ut hoc loco, Regii utriuſque, Voſſiani primi, ſec. & Amſt. Voſſ. ſext. *Hammo*. V. ad L. 1, 305.

293 MARMARIDAS] *Marmaridas* alii, alii *Marmaricas*, legunt. Prior tamen lectio fortaſſis melior. Sunt autem Marmaridae Libyae populus, ejus, quae *Mareotes* dicitur. Ut Plinius lib. v. cap. 6. Strabo autem lib. XVII. de Catabathmo mentionem faciens, μέχρι δεῦρο γάρ ἐστιν, inquit, ἡ Αἴγυπτος, ἡ δ' ἑξῆς ἐστὶ Κυρηναία, καὶ οἱ περιοικοῦντες βάρβαροι, Μαρμαρίδαι. MICYLL. *Marmaricas*. Sic duo vetuſtiſſimi codices legunt, non *Marmaridas*. Ptolemaeus

Uſque [a] Paraetonias Eoa ad litora Syrtes.
Acciperet felix ne non ſemel omnia Caeſar,
Vincendum pariter Pharſalia praeſtitit orbem.
Ille ubi deſeruit trepidantis moenia Romae,
Agmine nubiferam rapto [b] ſuperevolat Alpem:
Cumque alii famae populi terrore paverent,
[c] Phocaïs in dubiis auſa eſt ſervare juventus
Non Graja levitate fidem, ſignataque [d] jura,

Et cauſ-

VARIAE LECTIONES.

a *Pharetonias* V. 1. R. 1. meus Edd. Rom. Parm. Ven. *fareton* R. 1. b *ſuperevolat* A. c *Focaïs* W. d *rura* A.

lemaeus author eſt, Marmaricae Libyae nomine cenſeri Cyrenaicam, ad majorem uſque Syrtim porrectam. HORTENS. Non male Sulpitius, & Micyllus ediderunt *Marmaridas*. Populus vocatur *Marmaridae* unde regulariter femininum *Marmarides*. ſed nihil juvant hoc loco ſcripti; neque Lib. VI, 309.

Nec juba Marmaricas nudus preſſiſſet harenas.

in uno eſt *Marmaridas*, ut ſuo loco videbimus. Conſule, quae dicta ſunt ad vſ. 277. V, 214.

294 PATET] Mſc. *dedit*; pro quo tamen reponit *patet* BERSM.

295 PARAETONIAS] Ab oppido, quod juxta Syrtes eſt, quae ſunt prope Catabathmon montem. qui locus Africam mittit ab Aegypto. ſcilicet non ceſſavit mittere catervas in arma. SCHOL.

296 SEMEL OMNIA] Vet. Cod. *ſuper omnia* habet. HORTENS. Plerique libri *ſimul*. BERSM. Male ait Berſmannus, in plerisque libris legi *ſimul*. nam id tantum inveni in Editione Heredum Gryphii, & qui eam expreſſit, Mattaire. Ceteri omnes cum Mſtis *ſemel*, praeter Marpurgenſem & Hulſt. à manu ſecunda. Nos diceremus, *eens voor al*. amat autem hanc locutionem Lucanus. Lib. I, 317.

Ille ſemel raptos numquam dimittet honores?

II, 147.

- - - - - - - - ſemel omnia victor
Juſſerat.

VII, 234.

- - - - - - - - - ſanguine mundi
Fuſo, Magne, ſemel.

VIII, 707.

- - - - - - - ſemel inpulit illum
Dilata fortuna manu.

Et ita alii frequenter. Vide Lucret. L. I, 50. Paſſerat. ad Propert. L. IV. p. 693. Burmann. ad Quinctil. Inſtit. Orat. L. I. c. 2. Haverkamp. ad Tertull. Apolog. c. 9. Vindicanda haec vox etiam Statio L. I. Silv. Carm. ult.

Quos natura brevi Statii peracto
Nodoſum ſemel in globum ligavit.

quo loco Livinejus *ſimul* reponere fruſtra conatur, ad Propert. L. IV. El. 9.

299 RAPTO] Duo MSS. Berſmanni, & Voſſianus *rapido*, i. e. celeri, veloci. Tacitus Lib. II. Hiſt. c. 30. *Anteire ſigna, urgere ſigniferos, rapido agmine Caecinae junguntur.* & paſſim *rapidus curſus, rapidum iter.* ſic vſ. 336. Nihil tamen mutandum. *rapto* habet quoque Priſcian. c. 757. noſter L. IV, 34.

- - rapto tumulum prior agmine cepit;

ubi eodem modo variatur. IV, 717.

- - - - - - rapit agmina furtim.

Rapere curſum L. III, 116. V, 403. Stat. L. V. Theb. 591. *Raptum iter* IV, 150. VI, 121. &c. Adde Tennulium ad Frontin. L. I. Stratag. cap. 4. §. 9. N. Heinſium ad Ovid. Epiſt. Her. XIX, 74 Drakenb. ad Silium L. XVII, 172.

301 PHOCAÏS] Graeca derivatio. Phocaea civitas Graeciae, unde profugi Graeci, alii delati ſunt in Italiam, alii ad Maſſiliam civitatem, in qua juventus eſt, de qua nunc loquitur. SCHOL. De Phocenſibus, & origine Maſſiliae Juſtinus libro quadrageſimo tertio tradit. Strabo libro quarto. Caetera apud Caeſarem vide in Commentariis, libro ſecundo. MICYLL.

302 GRAJA LEVITATE] Quia Graeci leves, & inſtabiles ſunt, ac facile mutantur. Ergo iſti contra morem ſuae gentis fecerunt, fortiter in fide ſtantes. SCHOL.

302 SIGNATAQUE JURA] Foedera cum P. R. ſancita. Fr. Modius mavult *ſacrataque jura*. BERSMANN. Novant. Lect. Ep. 65. è ſuis ſcilicet mem-

Et cauſſas, non fata, ſequi. tamen ante furorem
Indomitum, duramque viri deflectere mentem
[a] Pacifero ſermone parant, hoſtemque propinquum
Orant; Cecropiae praelata [b] fronde Minervae.
Semper in externis populo communia [c] veſtro
Maſſiliam bellis teſtatur fata tuliſſe,
[d] Comprenſa eſt Latiis quaecumque annalibus, aetas.
Et nunc, ignoto ſi [e] quos petis orbe triumphos,
Accipe devotas externa in proelia dextras.
At ſi [f] funeſtas acies, ſi [g] dira paratis
Proelia diſcordes, lacrimas civilibus armis,
Secretumque damus. tractentur vulnera nullâ

Sacra

VARIAE LECTIONES.

a vulgo *Pacifico.* b *fronte* H. A. Ed. Ven. c *noſtro* V. 1. d *compreſſa* B. 3. V. 2. W. H. A. *comprehenſa* meus (in quo hic verſus praeponitur τῷ *Maſſiliani* &c.) Ed. Hort. e *quo* V. 1. f *funereas* V. 1. g *dura* H. A.

membranis, adducitque locum Silii.

Sacrata gens clara fide.

Propius faceret Cicero Lib. III. de Offic. c. 26. ubi ita Ajax de Ulixe.

Quod ni Palamedis perſpicax prudentia
Iſtius percepſet malitioſam audaciam,
Fide ſacratum jus perpetuo falleret.

Virgil. II. Aen. 157.

Grajorum ſacrata reſolvere jura.

Ovid. L. X. Metam. 321.

Di, precor, & pietas, ſacrataque jura parentum
Hoc prohibete nefas.

Sacra jura eidem Ep. Her. XVI, 320. *Sacrum foedus* noſtro VIII, III. adde Turneb. Adverſ. L. VI, 21. & ſaepe. *Sacra* itaque & *ſacrata jura* ſunt ſancita, inviolabilia, ſed idem notant *ſignata*, quod in ceteris omnibus eſt Codicibus, cujus gloſſa eſt τὸ *ſacrata*. Varro in fragment. p. 114. Ed. Dordr.

Signata ſacra eſſe deſierunt, poſtquam
Homines ſunt facti.

Hic autem amplius per *ſignata jura* intelligit foedera, quae cum Maſſilienſibus, & populo R. contracta, ſancita, & ab utrâque gente ſignata ſunt, ut bene capiunt Interpretes. Claudian. Lib. I. in Eutrop. 379.

Germanis reſponſa dabat, legeſque Caïcis,
Arduus, & flavis ſignabat jura Suevis.

303 CAUSSAS, NON FATA] Sc. non qui vinceret, ſed qui juſtius dimicaret. SCHOL.

305 PACIFICO] Mſcr. *pacifero*: h. e. miſſis de pace legatis. BERSM. Exhibui *pacifero*, quia id praeferunt quoque MSS. quinque Pulmanni, & Variantes Lectiones Stephani; & ego inveni in Regio primo, Voſſiano ſecundo, & tertio, Wittiano, & Editione principe Romana, ac Parmenſi, non *pacifico*. Sermonem intelligit Lucanus, qui pacem portabat, non bellum; ut olim in ſinu Carthaginienſibus ferebat Scipio. Sic *Pacifer Apollo* apud Sponium Miſc. ſect. III. p. 86. *Pacifer Hercules* in nummis, ac praeſertim, quod huc quadrat, *Pacifera Minerva*. Vide Reineſ. Inſcript. Cl. I. N. 228. & Ill. Spanhemium ad Callimachum p. 600. & quis neſcit Virgilii locum? L. VIII. Aen. 116.

Paciferaeque manu ramum praetendit olivae.

305 PROPINQUUM] In vetuſto Cod. *furentem*, non *propinquum*. HORTENS. Male: nam *furorem*, & *mentem* in fine proxime praecedentium verſuum occurrit.

306 CECROPIAE] i. Athenienſis, quas condidit Cecrops. Ideo *Cecropiae*, quia hanc ſibi Minerva civitatem defenderat, olivam ibi producendo, dum Neptunus equum produxiſſet. *fronde* i. olivae ramo. SCHOL. *Cecropiae.* Mſc. *Cecropidae.* perperam. BERSM. Tunc enim deberet eſſe *Cecropidis* vel *Cecropidos.*

307 EXTERNIS] Bene addidit, *in externis* i. alienis, ut civilibus bellis auxilium ferre non debeant. SCHOL. *Externis.* Mſc. *extremis* (Hulſt. item, & Witt. a m. pr.) male. BERSM. Vide inſignem locum Ciceronis de Offic. Lib. II. cap. 8. *Portari in triumpho Maſſiliam vidimus, & ex ea*

urbe

Sacra manu. ſi coelicolis furor arma dediſſet,
Aut ſi terrigenae [a] tentarent aſtra gigantes,
Non tamen auderet pietas humana vel armis,
Vel votis prodeſſe Jovi: [b] ſortiſque deorum
Ignarum mortale genus, per fulmina tantum
Sciret, adhuc coelo ſolum regnare Tonantem.
Adde, quod innumerae [c] concurrunt undique gentes,
Nec ſic horret iners ſcelerum contagia mundus,
Ut gladiis egeant civilia bella coactis.
Sit mens iſta quidem cunctis, ut veſtra recuſent
Fata, nec haec alius committat proelia miles.
[d] Cui non conſpecto languebit dextra parente?

Telaque

VARIAE LECTIONES.

a *temptarent* MSS. & Edd. quidd. b *fortisque* Ed. Ven. c *concurrant* A. d *cui non* hic verſus ſequenti poſtponitur in V. I.

urbe triumphari, ſine qua numquam noſtri Imperatores ex Tranſalpinis bellis triumpharunt. BROUKHUS.

308 MASSILIAM] Hic & Lib. V, 53. in Berſmanni Mſc. & mox vſ. 360. in Wittiano a m. pr. eſt *Maſſaliam.* i. e. *Μασσαλίαν.* quod monendum, licet mihi non placeat. Graecum enim α mutant Latini in *i.* Vide Bernecer. ad Juſtin. L. IV. c. 3. & quos laudavi ad Obſeq. c. 92. *Aetnae incendio Catina conſumpta.* Niſi dicamus, Lucanum poëtice Graecam retinuiſſe pronunciationem. quomodo à Silio retentum eſt *Catana* Lib. XIV, 196. ubi conſule notas. Sed tunc ſcribi praeſtaret *Maſſalian.* quo facit Ed. Ven. *Maſſilian.*

309 ANNALIBUS] Annales libri ſunt, qui continent actus ſingulorum annorum. SCHOL.

310 IGNOTO] Longe poſito. *externa* ſed non civilia. IDEM.

313 DISCORDES] Diſcordes ſunt lacrimae, quando laeſi à civibus cives deflent. IDEM. At hoc non pertinebat ad Maſſilienſes. male diſtinxit locum Scholiaſtes. *vos, diſcordes Romani* eſt ſenſus.

314 SECRETUMQUE DAMUS] Exponit Scholiaſtes per *fidem:* vel *ſecernimus nos à vobis*, & amplius in Voſſiano pr. adduntur haec ſequentia. *Ab eo quod ſequitur id quod praecedit. Praecedit enim fides, ut ſubſequatur ſecretum. unde & manu velata panno fidei ſacrificabant Antiqui, oſtendentes fidem ſecretam eſſe debere.* quae poſteriora verba ex Servio videntur eſſe deſumpta ad Virgil. Aeneid. 296. *Cana fides.* Hunc ritum docet clare Livius L. I. c. 21. *Fidei ſollemne inſtituit. ad id ſacrarium flamines bigis, curru arcuato vehi juſſit, manuque ad digitos uſque involuta rem divinam facere.* Verum illa huc non pertinent. Melius explicant commentatores *ſecretum* per ſeceſſum, receptaculum civium à civili bello diſcedentium. Non multum diſſimilis eſt Taciti locus Lib. III. Hiſtor. c. 63. *Secreta Campaniae offerre, ſi poſitis armis ſeque ac liberos ſuos Veſpaſiano permiſiſſet.* ubi Rhenanus legit *ſecretum.* quia in Bud. Cod. eſt *ſecretam.*

315 SACRA] i. e. exſecrabilia. SCHOL.

321 INNUMERAE] Primo dicit, quod non debeant (*habeant* Voſſ. ſec. f. *audeant*) dimicare; modo dicit, quod etiamſi dimicent, nihil proſint. IDEM.

323 EGEANT C. B. COACTIS] i. e. nec tam innocentes ſunt homines, ut civilibus bellis deſint, qui cupiant dimicare. Acſi diceret, non eſſe neceſſe, ut cogatur quis ad civile bellum, quia omnes pene ſponte conveniunt. IDEM.

324 ISTA] *Δεικτικῶς* dicit. ſenſus eſt: Utinam iſta voluntas, quae in nobis eſt, ſit in cunctis; ſcilicet ut recuſent veſtra fata, & nolint bellare. IDEM.

325 NEC HAEC ALIUS] ſenſus hic eſt: Abſit, ut civili proelio miles interſit, niſi Romanus, qui viſo patre vel fratre ſubſiſtat; nam adventitius, nemine ſuorum viſo, Romanum ſanguinem fundere geſtiet. IDEM.

325 ALIUS] Praeter cives. Mſc. *alii* perperam. BERSM.

325 COMMITTAT PROELIA] Bona, & frequens locutio *Committere proelium.* Verum cum invenuſte repetatur ſtatim *committitis*, non ſpernenda, immo admittenda videtur lectio, quae eſt in vete-

Telaque diverſi prohibebunt [a] ſpargere fratres.
Finis adeſt rerum, ſi [b] non committitis illis
Arma, quibus fas eſt. [c] nobis haec ſumma precandi;
Terribiles aquilas, infeſtaque ſigna relinquas,
Urbe procul, noſtriſque velis te credere muris,
Excludique ſinas, admiſſo Caeſare, bellum.
Sit locus exceptus ſceleri, Magnoque, tibique
Tutus, [d] ut, invictae [e] fatum ſi conſulat Urbi,

Foe-

VARIAE LECTIONES.

a *mittere* B. 1. b *nunc* V. tert. c *haec nobis* P. 2. B. 1. W. H. A. meus. d & P. 2 H. & pro var. lect. *ut*. e *ſi fat*. Edd. Aſc. Verſ. Mic. Hort.

terrimis membranis, Voſſiano primo, ut & in ſecundo a m. prima, *comitetur* i. immiſceat ſe, ut ſocius, & commilito. Quamvis ſciam, non inſolens eſſe etiam Lucano eamdem vocem paucos poſt verſus iterare. Propert L. 11. El. 6, 15.

Quod mea ſi tenerae comitarent caſtra puellae.

ubi vide Paſſer. ſupra L. 1, 269.

- - - - - Vicinaque ſigna petentes
Audax venali comitatur Curio lingua.

328 FINIS &c.] A contrario facit declamationem. *ſi committitis* i. e. ſi vultis eos dimicare, quibus fas non eſt, i. e. non licet, ſcil. nobis, finis adeſt rerum i. civilium bellorum. *Aliter*. ſi non committitis arma, quibus fas eſt. i. externis gentibus, quibus fas eſt contra Romanos dimicare. SCHOL. *Quibus fas eſt*. Id eſt, his, qui putant, ſibi licere bellum gerere civile, ſine quibus neceſſario bellum civile interibit. GROT. Ultimam Scholiaſtae expoſitionem unice veram eſſe arbitror, quam receperunt quoque Omnibonus, Sulpitius, & Aſcenſius, qui ait recte. *Finis adeſt belli civilis, ſi non committitis arma externis, quibus fas eſt ſuſcitere arma; quia contives propter conſanguinitatem, & affinitatem non diu gerent inter ſe bella.* Alii aliter hoc exponunt, ſed male.

329 SUMMA] Hoc ſcilicet ſolum deprecamur. SCHOL.

333 EXCEPTUS SCELERI] In quo ſcelus non ſit admiſſum. IDEM. *Exceptus* hic eſt exemptus, ſeparatus a ſcelere, ἐξαίρετος. Virgil. Lib. IX. Aen. 270.

- - ipſum illum clipeum, criſtaſque rubentis
Excipiam ſorti, jam nunc tua praemia, Niſe.

334 INVICTAE SI FATUM] Hoc, & ſequenti verſu in optimo Codice Regio primo pro *ſi* ſcribitur *ſit*. Certe non male. ut ſit notiſſima illa formula optantium, & bene precantium. & in parentheſi haec legantur.

Tutus, ut (invictae fatum ſit conſulat urbi
Foedera ſic placeant) ſit, quo veniatis inermes.

Nonnihil tamen haec lectio offendit aures meas. Eligat ſubtilioris judicii lector. Quod autem dicat *ſit, quo veniatis inermes*, plane eſt ex more, & veteri inſtituto Maſſilienſium; de quo ita Valer. Maximus Lib. 11. c. 6. Ex. Extern. 9. *Sed ut ad Maſſilienſium civitatem revertar: intrare oppidum eorum nulli cum telo licet, praeſtoque eſt, qui id, cuſtodiae gratia acceptum, exituro reddat, ut hoſpitia ſua, quemadmodum advenientibus humana ſunt, ita ipſis quoque tuta ſint.*

338 FELICIBUS] Terret Caeſarem juventus, ut nollet ſibi infelices jungere. SCHOL. Haec autem omnia falſiſſima ſunt. Fuerunt enim feliciſſimi, & totum illum litoralem tractum ſibi ſubjugaverunt. Nimis haec ergo ex perſona quidem Maſſilienſium extenuat, & invertit Lucanus. Acerbe hinc in auctorem invehitur ſummus Scaliger in Prolegom. ad Manilium p. 16.

340 PHOCIDOS] Hanc habuerunt antea civitatem; unde profugi Maſſi iam condiderunt. Ideo dixit *translatas*. SCHOL. Non *Phocidos*, ſed *Phocaeenſium* Ioniae, quorum urbs Phocaea erat in Aſia, unde ab Harpago Cyri praefecto temporibus Priſci Tarquinii pulſi eo, quo ſupra retulimus caſu, Romam venerunt, & cum Romanis Tiberinum oſtium ingreſſi amicitiam junxerunt, ut ſupra initio catalogi multis retulimus. De horum Phocaeorum rebus Herodotus in Clio refert. Longe vero poſt, ut paulo ante commemoravi, à Xerxe, Phocenſium in Graecia civitates dirutae fuerunt. In unum tempus aliquot urbium conditiones inciderunt, regnante Romae Tarquinio Priſco. Perinthus in Propontide fuit condita, quae Heraclea poſt multas aetates fuit appellata. Camarina in Sicilia à Syracuſanis: & Maſſilia in ora Galliae. *Glareanus* hunc locum erudite penſiculans, convellit

Sul-

Foedera ſi placeant, ſit, [a] quo veniatis inermes.
Vel, [b] cum tanta vocent diſcrimina Martis Hiberi,
Quid rapidum deflectis iter? non pondera rerum,
[c] Nec [d] momenta ſumus: numquam felicibus armis
Uſa manus patriae primis [e] à ſedibus exſul,
[f] Et poſt tranſlatas exuſtae [g] Phocidos arces,
Moenibus exiguis alieno [h] in litore tuti,
Inluſtrat quos ſola fides, [i] ſi claudere muros

Obſidione

Variae Lectiones.

a *qua* B. 1. b *ſi t. vocant* B. 2. *vocant* Ed. Br. c *non* B 1. Edd. Aſc. Verſ. Mic. Hort. d *monimenta* V. 1. a m. pr. e è B. 1. V. pr. ſec. *f at* A. g *Focidos* V.º 2. W. h *in* deeſt in A. *i ſic* Ed. Berſm.

Sulpitium, qui Phocidos, hoc loco, arces, à Xerxe exuſtas ſcribit, intelligens eam, in qua Delphi ſunt, ut meminimus, atque inde conſtituiſſe in novas ſedes commigrare: quaſi Phocaeenſes, inquit, à Xerxe pulſi ſint ex Aeolide, cum longe antea pulſi ſint. Sed ut lector etiam hunc locum à Romanis vitiatum intelligat, haec, & ad rem pertinentia, & multum lucis hiſtoriae adferentia annotare placuit. *Phocaea* Ioniae, ut Strabo, ſive Aeolidos, ut Ptolemaeus perhibet, in Aſia urbs eſt. Unde denominativum Φωκαιεύς *Phocaeeus*, triſyllabum: Latine *Phocaeenſes* tetraſyllabon. Ab hac urbe venere Maſſilienſes in Galliam Narbonenſem, pulſi ab Harpago Cyri praefecto, ut ex Herodoti lib. 1. habetur, longe ante Xerxis in Graeciam adventum, quippe Olympiade quinquageſima quinta. Spatium intermedium annorum 68. plus minus, quod propter Sulpitii expoſitionem appoſuimus, qui Phocaeenſes à Xerxe pulſos exiſtimavit. De hiſce Phocaeenſibus eſt adagium, Φωκαιέων ἀρά, id eſt, Phocaeenſium execratio, de qua oppido eleganter Epodων lib. Ode 16. Flaccus.

Nulla ſit hac potior ſententia Phocaeorum,
Velut profugit execrata civitas.

Ubi vel ſyneresis, vel diphthongus propter vocalem ſequentem brevis, ut ſaepe apud poëtas tum Graecos fieri ſolet. In Graecorum authorum exemplaribus, Φωκαιεύς, vel Φωκεύς, item Φωκεῦσι, pro Φωκαιεύς, & Φωκαιεῦσι, reperias librariorum errore, ut videre eſt apud Strabonem. Haec de ea urbe, unde Maſſilienſes originem traxere. Phocis vero regio eſt, non urbs, vel oppidum: & Graeciae, non Ioniae, vel Aeolidis. Denique in Europa, non in Aſia proximè Boeotiam, in qua regione Delphi oppidum, Apollinis oraculo inclytum. Unde denominativum Φωκεύς, vel, plurative magis in uſu, Φωκεῖς. Item Φωκικός, & adagium, Φωκική, ſive Φωκέων ἀπόνοια, id eſt, Phocenſium deſperatio, longè alia origine, ut eleganter ex Plutarcho narrat Eraſmus. Hinc Latinis maxima erroris occaſio, ut multos Romanorum, vel non attendiſſe, vel ignoraſſe hoc diſcrimen exiſtimem, quod veriſimilius eſt, qua erant ſuperbia, omnino non curaſſe. E quorum numero eſt in primis hic poëta.

Exuſtae Phocidos arceis, inquit hic.

Et lib. v.

Maſſiliaeque ſuae donatur libera Phocis.

Niſi quis putet, haec duo nomina, *Phocea*, & *Phocis*, ejuſdem eſſe urbis in Aeolide, atque ita exiſtimaſſe Lucanum, quod equidem neſcio. Aul. Gell. lib. x. cap. 16. ex Julio Higyno ait, Maſſilienſes ex terra Phocide fugatos. Juſtinus autem lib. XXXVII. ait, capto Ariſtonico, Maſſilienſes pro Phocenſibus conditoribus ſuis legatos Romam miſiſſe, quod illorum urbem, bello contra Ariſtonicum geſto, Senatus Romanus deleri juſſerat. Ex quo loco ſatis indicat, ſe loqui de Aeolide in Aſia, non de Graecis in Europa. Ariſtonicus enim Aſiam invaſerat, non Graeciam. Unde idem lib. XLIV. ex Aſia eoſdem| veniſſe, planè aſſerit. *Phocaeenſes* porrò, in *Phocenſes*, omiſſa media diphthongo facile corrumpi poterat, quod in Graecis quoque accidiſſe, paulò antè atteſtati ſumus. In Livio lib. v. ab urbe Cond. falſo legitur in plериſque codicibus *Maſſilienſes erant hi, navibus a Phocide profecti*, pro, *à Phocaea*, cum de iiſdem loquens, ubi de Emporiis lib. IV. decad. 4. *A Phocaea*, inquit, non *à Phocide*. Sed de his nimium progreſſi ſumus, eo propoſito, ut lector ſemel admonitus, in poſterioribus eadem à nobis dici potuiſſe, ſciat. Sed omiſſa conſulto, ne eadem res toties inculcaretur. Hactenus eruditè, ut omnia. GLAREAN. & HORTENS. Lib. IV, 256.

Obſidione paras, & vi [a] perfringere [b] portas,
Excepiſſe faces tectis, & [c] tela parati,
Undarum [d] raptos averſis fontibus [e] hauſtus
Quaerere, & [f] effoſſam ſitientes lambere terram:
Et, [g] deſit ſi larga Ceres, tunc horrida cerni,
Foedaque contingi maculato [h] corpora morſu.
Nec [i] pavet [k] hic populus pro libertate ſubire,
Obſeſſum Poeno [l] geſſit quod Marte Saguntum.
Pectoribus [m] rapti matrum, fruſtraque trahentes

Ubera

VARIAE LECTIONES.

a *praeſtringere* B. 1. O. *confringere* Edd. Aſc. Mic. b *poſtes* meus. c *templa* Ed. Br. d *raptus* meus. e *auſtus* V. 2. f *everſam* B. 1. g *ſi l. C. deſit* meus. h *carpere* Grot. i *times* R. 1. k *is* B 2. l *quod geſſit* B. 1. A. *quae* P. 1. V. 2. m *matr. r.* B. 1.

- - - ? - - *nec Phocidos undis Maſſiliae.*

Non autem credidit Lucanus, Maſſiliam à Phocenſibus Graeciae fuiſſe conditam, ut quidam hallucinantur: Tunc enim versu 301. Maſſilienſes non potuiſſet vocare *Phocaida juventutem* & vſ. 556, 583. *Phocaicas carinas*; ſed *Phocaeam*, Aſiae urbem. confudit ſollemni Latinorum errore cum *Phocide* regione circa Parnaſum. Hinc contra pro *Phocicis* dixit *Phocaicas* vi. 172. & Lib. v, 144. ut bene obſervat ὁ πάνυ Salmaſius, qui, ut hic Glareanus, late de ea re agit in Exercit. Plin. p. 66. Adde notas ad Juſtin. Lib. xliii. Idem error eſt in Seneca Conſol. ad Helv. cap. 8. *Phocide relicta Graji, qui nunc Maſſiliam colunt. Phocenſes* quoque pro *Phocaeenſes* apud Iſidor. L. xv. c. 1. ubi plene hujus fugae narratur hiſtoria, quae totidem etiam verbis margini Voſſiani primi eſt adſcripta.

342 ILLUSTRAT] Facit illuſtres, & nobilitat. SCHOL.

345 AVERSIS] Mſc. *adverſis.* male; alio converſis. BERSM. *Adverſis* ſcribitur etiam in Oxon. & Hulſt. Cod. ac Edd. Rom. Parm. & Hortenſ. ac Pariſ. 1512. ſollemni mutatione. *Adverſis* ſi hoc loco valeret, ſcribendum eſſet *frontibus*, ut habet Voſſianus ſec. & tert. ut ſit ſenſus. parati ſumus quaerere hauſtus undarum, quas nobis ſubtrahes, adverſis frontibus, i. e. ad terram pronis vultibus, & cum aqua etiam lambemus terram effoſſam. Verum non placet. dicit Lucanus: parati ſumus quaerere novos hauſtus, ſi undas nobis abſtrahas, fontibus à noſtra urbe averſis, & alio derivatis: vel etiam parati ſumus quaerere hauſtus ex fontibus remotis, abditis, & ignotis. ut *averſas gentes*, apud Valer. Flacc. ſumuntur L. 1, 518.

Averſis proles mea gentibus obſtat.

quod damnare non debuerat Voſſius. Vide infra ad L. viii, 337. prior tamen explicatio mihi hoc loco magis arridet. *averſi* Voſſ. tert.

345 UNDARUM RAP. HAU.] *Averſis fontibus* id eſt, amotis fluminibus, & ipſo Rhodano, ait *Sulpitius*. Atqui, inquit *Glareanus*, Rhodanus non eſt, tam prope Maſſilienſium urbem, ut aquam inde haurire neceſſe habeant, etiamſi ejus oſtia in ipſorum fuerint imperio. Verum illud parvum. Quae tertio inde verſu ſequuntur, neque Sulpitius, neque Badius rectè legerunt. Nam pro verbo *attingere*, ipſi nomen *corpora* legerunt. Unde Sulpitius expoſuit. *Parati ſumus videri macilenti.* Badius autem ita. *Tunc ſumus parati, corpora ſcilicet noſtra cerni horrida, & foeda contingi morſu.* Philippus Beroaldus haec recte legit, hoc ſenſu. *Tunc ſumus parati attingere maculato morſu, tum quae foeda ſunt contingi, tum quae horrida cerni.* Figuratus ſermo, ad Graecam formam adjectivi cum infinitivo. Haec ille. Sed in (duobus) vetuſtis exemplaribus diverſis, non *cerni*, ſed *cernes* legitur, quae lectio multum lucis huic loco adducit. *Tunc ó Caeſar cernes corpora abominanda morſu noſtro foeda, atque horrida contingi.* HORTENS. *Corpora. Attingere* V. P. L. O. F. & Canter. Nov. Lect. Lib iii. c. 2. PULM. Mſc. duo *attingere*, & tert. BERSM. *Carpere morſu.* Ita ſubſtituimus pro *corpora*. Verbum enim deſideratur. GROT. Ed. pr. *Carpere morſu.* Ad hanc emendationem noſtram ſatis prope accedit MS. R. recentior, qui habet *corporo*. MS. T. *attingere*, quod gloſſema putem. IDEM. Ed. ſec. Certum eſt, hic deſiderari verbum; quale vero illud ſit, inquirendum eſt. *Carpere*, quod excogitavit Grotius, & juvat Hulſt. Cod. *corpere*, propius accedit, & huic rei convenientiſſimum eſt verbum. Vide

Schef-

Digitized by Google

Ubera ſicca fame medios mittantur in ignes:
Uxor & à caro poſcet ſibi fata marito.
Vulnera miſcebunt fratres, bellumque coacti
Hoc potius civile gerent. Sic Graja juventus
Finierat: [a] cum [b] turbato jam prodita vultu
Ira ducis, [c] tandem teſtata eſt voce dolorem.
Vana movet Grajos noſtri fiducia curſus.
Quamvis Heſperium mundi properemus ad axem,
[d] Maſſiliam delere vacat. gaudete, cohortes:

Obvia

VARIAE LECTIONES.

a *conturbato* B. 1. b *jam turb.* A. meus. c *cum jam* A. d *Maſſaliam* W. a m. pr.

Scheffer. ad Fab. 28. Phaedri. *Eſcam ut carperent.* Sed, ſi hic latet ulcus, malim retinere *attingere*, vel potius *tangere*; quia *contingi* praecedit. *Attingere* praeter Beroaldi, Canteri, Pulm. & Berſm. Codices etiam inveni in Oxonienſi, tribus Voſſianis & quarto, pro gloſſa, item Edd. Rom. Parm. & Aldi. *tangere* Reg. unus, *tingere* Amſtel. ut *tangere* vel *attingere*, idem notet, quod Graecum ἅπτεσθαι. quo verbo praeter alios in magna fame utuntur Aelian. L. XII. Var. Hiſt. c. 37. Ἀλέξανδρος ἐπ' ἀπορίᾳ γενόμενος τροφῶν αὐτός τε ἥψατο τῶν καμήλων. Joſeph. L. XIII. Antiq. Judaic. c. 10. εἰς τοῦτο ἀνάγκης ὑπὸ λιμοῦ προαχθῆναι τοὺς Σαμαρεῖς συνέπεσεν, ὡς ἅψασθαι μὲν τῶν ἀλόγων. Aliam rationem ingreſſus eſt Hortenſius, legens ex quibuſdam MSS. *cernes* & *maculato morſu* ſumens pro abominando, ſcilicet quia ipſi ſe invicem morderent, ac comederent. quomodo hunc locum etiam capiunt alii, & de eſu liberorum Omnibonus. *Cernes* quidem eſt quoque in duobus veterrimis Voſſianis, quamquam *cerui* exponit Scholiaſtes his verbis. *Quae horrorem faciunt, ſi cernantur, & foeda ſunt, ſi tangantur.* *cerneus* in Wittiano eraſo *u*, *cerni* in Amſtel. *ceruis* Edit. Veneta. *cerne* edidit Maittaire. Verùm non credo, illos dixiſſe, ſe invicem exſecrando morſu velle mordere, & edere, eaque corpora à Caeſare viſum iri. Nec ſtatim, deficiente *larga Cerere*, ad humanam carnem edendam confugere opus eſt, ſed ad alias res, eſui humano non aptas, ſive ad alia corpora, ut equos, feles, mures, corium, ſtercus &c. & tandem ad extremum illud, horrendum humanarum carnium eſum, quem potius honeſte ſubintelligere videntur in ſequenti verſu. Satis haec patent ex deſcriptione urbium, quae umquam tam indigno tali virtute malo adflictae fuerunt, quarum magna pars mea fuit patria; quaſque congerit Drakenb. ad Silium Ital. L. II, 522.

Vel leto graviora pati, foedasque ferarum
Attentare dapes, & menſis addere crimen.

Sic enim cum Cel. Burmanno legendum eſſe, noſtri locus docet. ubi notandum etiam verbum *attentare*. confirmat enim aliquo modo *attingere*. & ſane hanc vocem unice veram crederem, niſi impenſe placeret, J. P. Orvilii mei conjectura,

Et deſit ſi larga Ceres, ſunt horrida cerni,
Foedaque contingi maculato corpora morſu.

Leviſſima certe mutatione. *Sunt* autem poſitum eſt, pro *adſunt*, praeſto ſunt, & famem ſublevabunt corpora horrida ad cernendum, & foeda ad contingendum morſu, & dentibus maculatis. Idem Orvilius ad hanc ſententiam probandam adduxit mihi ſimillimum plane noſtro locum, Lib. IX, 922.

- - - - - - - at ſi quis peſte diurna
Fata trahit, tunc ſunt magicae miracula gentis,
Pſyllorumque &c.

Pro *corpora* in meo Cod. eſt *viſcera*.

350 SAGUNTUM] Oppidum Hiſpaniae, quod bello punico ſecundo obſeſſum ab Hannibale occidit inbellem aetatem. Hoc ergo dicunt. poſſumus & nos haec ſubire pro libertate, quae fecit Saguntum. SCHOL.

352 SICCA] Oſtendit, nec matres habuiſſe lac, quod darent. IDEM.

352 MITTENTUR] Vetus Codex *mittuntur* legit. HORTENS.

353 POSCET] Ut jam non ſit crimen occidere, ſi rogatur, ut feriat. SCHOL.

355 HOC] Inter ſe ſcilicet, cum ſuos obſeſſi perimunt. IDEM.

356 PRODITA] Futurae orationis ſenſum ante demonſtrat: ut Virgilius, *ſic accenſa profatur.* IDEM.

Obvia praebentur fatorum [a] munere bella.
Ventus [b] ut [c] amittit vires, [d] niſi robora denſae
[e] Occurrant ſilvae, ſpatio [f] diffuſus inani:
Utque perit magnus nullis obſtantibus ignis;
Sic hoſtes mihi deeſſe nocet, damnumque putamus
Armorum, niſi, qui [g] vinci potuere, [h] rebellent.
Sed ſi ſolus eam dimiſſis degener armis,
[i] Tunc [k] mihi tecta patent. jam non excludere [l] tantum,
[m] Incluſiſſe volunt. [n] at enim contagia belli
Dira fugant: dabitis poenas pro pace petita:
Et nihil eſſe meo [o] diſcetis tutius aevo,
Quam duce me bellum. Sic poſtquam fatus, ad urbem
Haud trepidam convertit iter: [p] tunc moenia [q] clauſa
Conſpicit, & denſa juvenum vallata [r] corona.
Haud procul à muris tumulus ſurgentis in altum
Telluris, [s] parvum diffuſo vertice campum

Explicat:

Variae Lectiones.

a *numine* B. 1. b *&* W. c *admittit* V. 1. d *ni* V. 1. H. e *occurrunt* B. 1. W. a m. 1. f *defuſus* V. 1. g *vinci*: R. 1. h *rebellant* P. 6. B. 2. V. 5. W. R. pr. A. Ed. Ven. M Hort. i *tum* R. 2. k *&* VV. LL. Steph. l *terra* VV. LL. Steph. m *induxiſſe* V. 1. n *ſed* A. o *diceris* VV. LL. Steph. p *tum* MSS. & Ed. quidd. q *cluſa* H. r *caterva* Marp. s *parvo diffuſum* VV. LL. Steph. P. 1. R. pr. V. qu. pro var. lect. *parvo diffuſus* P. 1.

358 Fiducia] Ut ideo nos contemnant, quia feſtinare nos credunt. SCHOL.

359 Properemus ad axem] Sic plerique ſcripti cum Edd. Aſcenſii, Micylli, Hortenſ. Berſm. aliorumque. Priores & Sulpit. Ald. Col. Steph aliique *in axem* cum uno Pulm. tribus Voſſianis, Regio, & meo. quod defendi poteſt loco Ciceronis Lib. xii. ad Famil. Ep. 25. *Atque inde ventis remis in patriam omni feſtinatione properavi.*

362 Robore densae silvae] Sunt, qui legant *robora*; & ita *ſilvae* ſit genitivi caſus. ASCENSIUS. *Robora.* Ut Grotius, & dein ſequentes mecum ediderunt, expreſſit primus Omnibonus & dein Sulpit. Mic. ac Hortenſius. atque ita habent quinque Pulm., unus Berſm. & novem mei MSS. cum Scholiaſte ſcribente. *Quid ſit* robora *exponit*, *i. e.* denſae ſilvae, *dictae caſu nominativo per epexegeſin. poſſumus & genitivum accipere hujus* ſilvae robora. Ceteri ſcripti, & editi *robore denſae &c.* niſi quod in vetertimo Voſſiano primo, & quarto, ac editione principe Romana ſit *robore denſo.* quod magis placet. Ni ſilva denſis arboribus praedita, & armata vento reſiſtat. infra vſ. 444.

- - - - *propulſaque robore denſo*
Suſtinuit ſe ſilva cadens.

Robore denſae foret, ut *denſum trabibus nemus* Ovidio xiv. Metam. 360. & *denſi trabe montes* Valerio Flacco L. iii, 484. ubi vide Cl. Burmann.

367 Sed si solus] Omnibonus refellit illam partem, qua dixerant Maſſilienſes, quod parati eſſent exercitu dimiſſo Caeſarem ſuſcipere. Dicit enim hoc illos, non quaſi gratos, ſed quaſi proditores, obtuliſſe, quod ipſum ſine exercitu excipere vellent, ut incluſum perderent. MICYLL.

368 Excludere] i. e non ſufficit, quod excludere me auſi ſunt. Jam hoc agunt, ut includant. SCHOL.

370 Dira fugant] A ſe ſcilicet expellunt. Supra enim dixerat. *Sit locus exceptus ſceleri.* IDEM.

370 Dabitis poenas] Alterius loci confutatio eſt, qua honeſto opponit inutile, concedens quidem pacem, ut rem honeſtam, illos affectare, ſed quia hoc ſuo inſtituto parum conveniat, poenas illos daturos, quia ſe remorentur. MICYLL.

374 Conspicit] Mſc. *concipit* inepte. BERSM.

379

Explicat: haec patiens longo munimine cingi
Viſa duci rupes, [a] tutiſque aptiſſima caſtris.
Proxima pars urbis celſam conſurgit in arcem
Par tumulo, mediiſque ſedent convallibus arva.
[b] Tunc res inmenſo placuit [c] ſtatura labore,
Aggere diverſos vaſto committere colles.
Sed priùs ut totam, qua terra cingitur, urbem
Clauderet, à ſummis perduxit ad aequora caſtris
Longum Caeſar opus, [d] fonteſque & pabula campi
Amplexus foſſa, [e] denſas tollentia pinnas
Ceſpitibus, crudaque exſtruxit brachia terra.
Jam ſatis [f] hoc Grajae memorandum contigit urbi,
[g] Aeternumque decus, quod non inpulſa, [h] neque ipſo
Strata metu, tenuit flagrantis in [i] omnia belli
Praecipitem [k] curſum: [l] raptiſque à Caeſare cunctis,
Vincitur una mora. quantum [m] eſt, quod fata tenentur!

Quodque

VARIAE LECTIONES.

a *totiſque* meus V. 1. a m. pr. *tutis* B. 1. b MSS. & Edd. quidd. *tum.* c *ſtatuta* V. 1. pro var. lect. d *fontes &* B. 2. e *tenſas* R. 1. f *ò* V. 1. a m. pr. g *extremumque* B. 1. *alternumque* V. 1. h vulgo *nec.* i *omina* W. k abeſt ab A. l *raptis* O. m *eſt* abeſt ab A.

379 CONSURGIT IN ARCEM] Non damno hanc lectionem, plurimorum Mſtorum auctoritate nixam. Silius 11, 446.

Eminet excelſo conſurgens colle Saguntos.

Quia tamen praeceſſit *ſurgentis in altum Telluris*, non ſpernenda videtur lectio Cod. Berſm. Voſſian. tert. & qu. Regii, unius Oxon. & Edd. Ven. Brix. Med. cum Aſcenſio, quae eſt *conſcendit.*

380 PAR TUMULO] Illi ſcilicet, qui Caeſari viſus eſt aptus tutis caſtris. SCHOL.

382 DIVERSOS VASTO] Urbis, & caſtrorum. Mſc. *diverſo vaſtos.* BERSM. In meo quoque, & binis vetuſtiſſimis Voſſianis, vitioſe ſcribitur *diverſo vaſtos.* ſed correctum tamen eſt in primo. *diverſo* gloſſae exponunt *diverſis partibus coadunato*; male. *diverſi colles*, ut bene capiunt interpretes, ſunt oppoſiti ſibi, urbis ſcilicet, & caſtrorum.

384 PERDUXIT AD AEQUORA] Mſc. rectius, *produxit ad.* alter, *produxit in.* BERSM. *Produxit* habet etiam unus ex Voſſianis. hoc eſt extendit uſque ad mare, protraxit opus Sueton. Caeſ. c. 39 *Spatio Circi ab utraque parte producto.*

385 LONGUM] *Summum.* Mſc. minus probe. BERSM.

386 TOLLENTIA] Ordo eſt. Tollentia brachia denſas pinnas ceſpitibus extruxit, & cruda terra. Nam *pinna* munimenti genus eſt. *cruda* i. ſola ſine calce, & reliquis inpenſis. SCHOL.

389 NEC IPSO] Mſc. Berſm. Voſſian. pr. ſec. & quint. Reg. prim. & meus *neque ipſo.* numeroſius; quare ſecutus ſum.

392 UNA] Scilicet urbs Graja per moras. *Quantum eſt* cum admiratione accipitur dictum i. e. multum eſt hoc. SCHOL.

393 QUODQUE VIRUM INPONERE MUNDO] Voſſianus ſextus & var. lect. Grotii vitioſe *unum.* unde olim conjiciebam, forſan eſſe ſcribendum *jugum*, ſcilicet dominii, & ſervitutis. Ovidius Ep. Her IX, 6.

Quem numquam Juno, ſeriesque inmenſa malorum
Fregerit, huic ſolam inpoſuiſſe jugum.

Sed meliora doctus hanc abjeci conjecturam. Eleganter dicit *inponere virum mundo*, quaſi ejus cervicibus, qui tamquam onus reipublicae, & orbi terrarum gravis eſſet. Sic noſter ipſe Lib. V, 375.

\- - - - - - *quae ſuſtulit illum,*
Inpoſuitque orbi.

Vir-

Digitized by Google

Quodque virum [a] toti properans inponere mundo
Hos [b] perdit Fortuna dies! tunc omnia late
Procumbunt nemora, & ſpoliantur robore ſilvae:
Ut, cum terra levis mediam virgultaque molem
[c] Suſpendant, [d] ſtructa laterum compage ligatam
[e] Artet humum, preſſus ne [f] cedat turribus agger.
Lucus erat longo numquam violatus ab aevo,
Obſcurum cingens [g] connexis aëra ramis,
Et gelidas alte [h] ſubmotis ſolibus umbras.

Hunc non

VARIAE LECTIONES.

a *toto* V. 1. a m. pr. V. ad L. 11, 383. *properant e* meus. b *perdat* Marp. c *ſuſpendunt* V. 1. Ed. Hort. d *ſtructaque* V. 1. e *arcet* R. 1. V. 1. meus. f *cadat* V. 1. g *conexis* P. 5. V. 5. R. pr. h *remotis* V. 1.

Virgil. L. VI. Aen. 621.

Vendidit hic auro patriam, dominumque potentem
Inpoſuit.

Seneca Conſol. ad Marc. c. 22. *Sejanum in cervices noſtras, nec inponi quidem, ſed adſcendere.* Aurelius Vict. c. 31. *Edixit Fabio Rulliano, quem exercitui inponebat.* ut Schottus è ſuis maluit Codd. praefeto tamen illic *praeponebat*, ut vulgo legebatur, & ego quoque in duobus Leidenſ. Biblioth. codicibus inveni. *reponere reges* Silius L. X, 487.

399 AB AEVO] i. e. non ab aevo, ſed ab hominibus numquam violatus per longum aevum. Hoc autem ideo de religione Silvae dixit, ut videatur Caeſar admiſiſſe ſacrilegium. SCHOL.

400 CONNEXIS] *Conſociatis* dicit Horat. L. II. O. 3, 10. in variis Grotii lectionibus eſt *convexis*: non male. Rami enim plerique nutantes, ac devergentes paululum, & incurvati ſunt. unde paſſim apud poëtas *curvi rami. convexi rami* ergo forent ab una arbore ad alteram vergentes convexo pondere, & ſic aera cingentes. L. VI, 645. *pronis ſilva comis.* *Devexus lucus* Cicer. Lib. I. Divin. c. 45.

404 DIRIS ALTARIBUS] Reſtitui veterem omnium editionum, & Mſtorum lectionem praeter unum Berſmanni, ex quo Grotius nihil monens, & poſt eum reliqui repoſuerunt *ſacris feralibus*: cum jam eodem verſu praeceſſerat *ſacra*. Non enim tantum *ara*, & *altare* diſcernuntur: unde Prudentius bis *Altaris aram* dixit, & Plinius in Paneg. c. 1. *inter aras, & altaria.* Sed notat etiam Servius, *altaria* poni pro ipſo libamine, & oblato ſacrificio, ad Eclog. V. Virgilii 65.

- - - - - - - *En quatuor aras,*
Ecce duas tibi, Daphni, duas altaria Phoebo.

Loco tamen, quem adducit, L. XII. Aen. 174. pro *aris altaria* ſumi poſſunt. Illuſtris Quinctiliani locus eſt Declam. XII. c. 26. *Quod aris altaria inpoſuimus.* verum ibi Cl. Burmannus legit *donaria*; quas voces permutari patet, ex L. IX, 5, 7. *Donaria* tamen, an dicantur de iis, quae arae inponuntur, vehementer dubito. Hoc loco certe rectum eſſe, evincit vox *diris*, quae optime ſacrificiis illis inhumanis, & horrendis convenit. Nec video, qui inperitis librariis talia in mentem poſſint venire pro *ſacris feralibus*, quod legitur L. VI, 226.

Triſtes ſacris feralibus aras.

405 HUMANIS] Reprehendit Lucanum Scaliger Proleg. ad Manilium p. 16. ſed eum bene defendit Franc. Fernandius de Cordoua c. 18. Didaſcaliae p. 187. BROUKHUS. Certe Lucanus non dicit, id factum à Maſſiliotis. ſed omnes illas arbores tam vetuſtas olim jam fuiſſe luſtratas humanis cruoribus ab illis populis, quos deſcripſit Lib. I, 444.

Et quibus inmitis placatur ſanguine diro
Teutates, horrenſque feris altaribus Heſus.

&c. ubi vide.

405 ARBOR] Sic repoſui pro *arbos* fide Mſtorum 5. Pulm. Berſm. 2, & quinque meorum cum Sulpitio, Aſcenſio, Micyllo, & Hortenſio. Inconditе quater repetebatur litera ſibila *s*.

407 ILLIC] Mſc. quatuor *illis* non male. *Illic* in illo luco. BERSM. A Gryphio eſt *illic*, quod ſecuti ſunt Hortenſius, & Pulmann. ſed recte *illis* è ſuis membranis ſcribendum eſſe, monuit etiam Modius Novant. Lect. Ep. 65., & ita omnes, quos vidi Codices cum primis Edd. Temere itaque Maittaire revocavit *illic*.

407 INSISTERE] Amſtel. *ſuſiſtere*. Recentior Regius *conſidere*, & Voſſianus quintus *inſidere*. quod ex N. Heinſii MSS. praefert Cel. Burmann. ad

Quin-

Hunc non ruricolae Panes, nemorumque potentes
Silvani, Nymphaeque [a] tenent, ſed barbara ritu
Sacra deûm, ſtructae [b] diris altaribus arae,
[c] Omnis & [d] humanis luſtrata cruoribus [e] arbor.
Siqua fidem meruit Superos mirata [f] vetuſtas,
Illis & volucres metuunt inſiſtere ramis,
Et luſtris recubare ferae: [g] nec ventus in illas
[h] Incubuit ſilvas, [i] excuſſaque nubibus atris
[k] Fulgura: non [l] ullis frondem praebentibus auris

Arbori-

VARIAE LECTIONES.

a *tenens* V. 1. b vulgo *ſacris feralibus.* c *omnisque* MSS. Steph. Pulm. B. 1. V. 6. R. 2. W. A. meus. Edd. Rom. Ven. Parm. A. C. S. G. aliaeque. d *humano* meus. e vulgo *arbos.* f *poteſtas* M. Hort. g *non* O. h *incumbit* H. Ed. Farn. i *expulſaque* V. 1. k *fulmina* VV. LL. Steph. P. 1. B. 1. l *illis* V. 1.

Quinctil. Declam. XIII. c. 4. *Ne* (apes) *hortorum meorum floribus inſidant.* & *inſidere* & *conſidere* exempla plurima ibi vide, & ad noſtri L. V, 461. Cerdam ad Virgil. Georg. IV, 65.

Ipſae conſident medicatis ſedibus.

Non auſim tamen ego contra longe plurium, & vetuſtiſſimorum Codicum auctoritatem quid temere mutare. *Inſiſtere* ſic habemus quoque apud Silium L. VII, 671.

Inſiſtens tremulis ſub pondere ramis.

Statius Lib. III. Theb. 487. de avibus.

- - - - - - *rarum inſiſtere terris.*

ubi Lutatius ait, *quia raro terris inſidunt.* Avem *in arbore ſtare* dixit Ovidius de Nuce 150. ut *conſidere* de apibus, ita quoque *conſiſtere* idem Virgil. ibidem 27.

Pontibus ut crebris poſſint conſiſtere, & alas
Pandere.

410 NON ULLIS] Virent, inquit, illic arbores, quanquam ſint, non tanquam ſub dio, ſed ſub tecto: nec auras alentes aſpiciant. SULPIT. *Omnibonus.* Quia aurae ſunt cauſa, ut arbores frondeſcant, & flores emittant. Nullas ergo frondes praebent, cum propter opacitatem radii ſolis non ingrediantur. Sic ille. Sed vide, num potius κατ᾽ ὑπαλλαγὴν dictum ſit accipiendum, ut ſit ſenſus: Frondibus nullas auras, hoc eſt, nullam lucem praebentibus intus, propter denſitatem ſcilicet. MICYLL. Nullo vento frondes decutiente, ut ſit legendum *praedantibus*: quod conjeci ex gloſſemate adjecto: *rapientibus.* BERSM. Ex his verbis putant plerique interpretes, Lucanum dixiſſe, lucum illum fuiſſe ſine frondibus, quod propter denſitatem ramorum ſolis radii penetrare nequeant. Verum quam abſurda haec ſint, nemo non videt. Hinc alii ad ὑπαλλαγὴν recurrerunt; alii ad tentandum locum. quo facit, quod in variantibus lectionibus Grotianae editionis ſit *ferientibus.* quod male Farnabius dicit agnitum à Grotio. Berſmanni conjecturam juvat Silii locus L. I, 205. de Atlante.

- - - - *frontemque inmanibus auris*
Pinea ſilva premit: vaſtant cava tempora venti.

i. e. *rapiunt*, *feriunt.* Sed illa nimia mihi videntur hoc loco. Lucanum enim tantum agere arbitror de auris, quae leniore ſuſurro & loquaci ſtrepitu cum tremore conjuncto per arbores non ſibilant, ſed arbores per ſe ſine vento moveri, & horrorem ſacrum incutere. quare aliquanto melius foret, quod Barthius conjecit ex codice ſuo, in quo eſt *equitantibus*, ſcribendum *quatientibus* ad Statium Lib. VI. Theb. 89. Seneca Hippol. 509.

Ramique ventis lene percuſſi tremunt.

Adde Drakenb. ad laudatum Silii locum. Sed tum propius accederet *motantibus.* Virgil. Ecl. V, 5.

Sive ſub incertas Zephyris motantibus umbras.

ubi Cerda vid. *motus nemorum* & *mota ventis nemora* noſtro Lib. V, 551. VIII, 5. & paſſim. Immo melius adhuc legeremus *agitantibus*: ut in ſimili plane re Claudian. de Rapt. Proſerp. I, 203.

Frondibus, & nulla lucos agitante procella
Stridula &c.

Horat. L. II. O. 10, 9.

Saepius ventis agitatur ingens
Pinus.

III, 1, 24.

Non zephyris agitata Tempe.

ubi nihil eſt mutandum. *Agitantibus ventis* Flor.

L. II.

Arboribus ſuus horror ineſt. [a] tum plurima nigris
Fontibus unda cadit, ſimulacraque [b] moeſta deorum
Arte carent, [c] caeſiſque [d] exſtant informia truncis.
Ipſe ſitus, putrique facit jam robore pallor
Adtonitos: non [e] vulgatis ſacrata figuris
[f] Numina ſic metuunt: tantum terroribus addit,
Quos [g] timeant, non noſſe deos. jam fama ferebat,
Saepe cavas motu terrae mugire [h] cavernas,

Et [i] pro-

VARIAE LECTIONES.

a *tunc* MSS. & Edd. qdd. b *aura* Ed. Ven. c *caeſis* meus. d *aderant* R. I. e *vulgaris* V. I. f *nomi-na* Ed. Ven. g *metuant* B. I. h *latebras* B. I.

L. II. c. 17. Verum quid multa, & ſpecioſa conjicimus: cum nihil ſit mutandum, & bene ſe habeat locus, docente nos optime Scholiaſte. *Ordo hic eſt, ſuus ineſt horror arboribus, non praebentibus frondem ſuam ullis auris. oſtendit ergo, ventum ejuſdem ſilvae folia non movere.* Praeclare itaque auctoris mentem meus cepit Orvilius, reſcribens mihi per litteras, non jungenda eſſe *auris praebentibus*, ſed *arboribus praebentibus frondem nullis auris.* Recte enim dicuntur arbores praebere folia ventis, quarum folia à ventis moventur, & agitantur. quod hic non fiebat, quia nullus *ventus in illas ſilvas incumbebat.* ut ante dixit. Ovidius Epiſt. VII, 171.

- - - - - praebebis carbaſa ventis.

II. Art. Am. 195.

Pectora nec miſſis jubeo praebere ſagittis.

Tibull. I, 3, 38.

Effuſum ventis praebueratque ſinum.

neque à vero abhorret, ut conjiciebat idem Orvilius, Lucanum ſcripſiſſe *non ulli f. praebentibus aurae.* Apertius certe locutus eſſet.

411 ARBORIBUS SUUS HORROR INEST] Utitur ad I. Aeneidos Servius, ut probet, horrorem ad religionem pertinere. Idem ad Aen. II. *connexa ſunt metus & religio.* GROT. Ed. tert. ad L. I. Aen. 170. Servius, ubi in Maaſv. Ed. male legitur *ſinus.* Plerique vero interpretes, *horrorem* ſimpliciter hic accipiunt pro veneratione; quomodo etiam ad Claudian. p. 725. Barthius, & Doctiſſ. Duker. ad Flor. III, 21. ſed videtur Lucanus poſuiſſe hic *horrorem* propria ſignificatione pro motu, qui ineſt arboribus per ſe i. e. *ſuus*, non agitantibus illas ventis. ex quo tamen proprio arborum horrore naſci poteſt quaedam veneratio. ſic pro tremore Lib. V, 446.

- - - - - - - - - - pontus
Non horrore tremit.

Horriſoni fluctus III, 455. Et quid dubitandum? tam priorum verborum, quam *horroris* explicatio fortiſſime confirmatur loco, plane ex noſtri verbis expreſſo, Valerii Flacci L. III, 403.

Stant tacitae frondes, immotaque ſilva comanti
Horret verna jugo.

De illo motu proprio recte etiam *horrorem* interpretatus eſt Berſmann.

411 TUM] MS. *tunc*, vitioſe. BERSM.

412 MOESTA] Terribilia, ab eo, quod ſequitur, ad quod praecedit. nam terribile aliquid moerorem inducit. SCHOL.

413 INFORMIA] Non enim decora ſunt aere vel marmoribus fabricata. IDEM.

417 NON NOSSE] Ut & hoc ipſum terrorem addat; quia timent, & quos timent, neſciunt, cum hos deos magis debeamus timere, quos ſcimus, & quorum certum novimus vultum. IDEM.

418 CAVAS CAVERNAS] Virgil. L. II. Aen. 52.

Inſonuere cavae gemitumque dedere cavernae.

De *cavernis* ſeu viſceribus terrae vide ad Obſeq. c. 96.

421 ROBORAQUE AMPLEXOS] Mſc. *robora & amplexos*; & alter *robora complexos.* BERSM. ut Lib. IX, 364.

- - - - - - - - - - ſerpens
Robora complexus rutilo curvata metallo.

Ovid. Metam. III, 48. de Martio angue.

Occupat hos morſu, longis complexibus illos.

Sed & illic in MS. Thyſiano ſcribitur *amplexibus* quomodo ipſe Ovidius L. X. Met. 22.

Ille ut erat, virides amplexus in arbore ramos,
Fit lapis; & ſervat ſerpentis imagine ſaxum.

Virgil. L. II. Aen. 213.

Corpora natorum ſerpens amplexus uterque.

Item

Et [a] procumbentes iterum conſurgere taxos,
[b] Et non ardentis fulgere incendia ſilvae,
Roboraque amplexos circumfluxiſſe dracones.
Non illum [c] cultu populi propiore frequentant,
Sed ceſſere [d] deis. medio [e] cum Phoebus in axe eſt,
Aut coelum nox atra tenet, pavet ipſe ſacerdos
Acceſſus, dominumque timet [f] deprendere luci.
Hanc jubet inmiſſo ſilvam procumbere ferro:
Nam vi-

Variae Lectiones.

a *procumbentis* R. pr. V. pr. ſec. b *& nondum* R. 1. c *populi c.* B. 2. V. 2. d *diis* P. 4. B. 1. R. 1. W. e *eſt c. P. in axe* A. f *deprehendere* R, 1. meus. Ed. Rom. Parm.

Item vſ. 217. v, 86. Manilius L. 1, 303.

- - - *circumque amplexus utrumque*
Dividit, & cingit ſtellis ardentibus anguis.

Adde L. 1. Theb. 564. Silium III, 190. Ciceron. 1. Divin. c. 6. Apulej. L. 1. Metam. non procul ab initio.

421 Circumfulsisse] i. per circulum ſplenduiſſe, aut, ut Aldus legit, *circumfluxiſſe* i. circumfuſos, ſed nihil mutem. VERSELLAN. *Circumfulſiſſe* exhibetur in tribus Pulm. ac duobus Berſmanni codicibus, vel *circumfuſiſſe*. item in Gryphii, Micylli, Hortenſii, Pulm. & Berſm. Editionibus. Vitioſe *circumfulxiſſe*, Aſcenſius. *Circumfulſiſſe* autem verum videri poſſet, tum quia praeceſſit jam *roboraque amplexes*, tum quia paſſim prodigioſi, & à Diis inmiſſi angues vel locorum genii, (de quibus vide ad Silium Ital. L. 11, 585.) *fulgere* dicuntur. Noſter Lib. IX, 722.

aurato nitidi fulgore dracones.

Virgilius in Culice, 167.

Jam magis atque magis corpus revolubile volvens,
Attollit nitidis pectus fulgoribus, & ſe
Sublimi cervice caput, cui criſta ſuperne.

Ita veterrimus Cod. Petav. & alius ab Iſ. Voſſio collatus, non *rapit*. Lib. v. Aen. 87.

- - - - - - *maculoſus & auro*
Squamam incendebat fulgor.

Ovid. III. Metam. 32.

Martius anguis erat, criſta praeſignis & auro.

Verum in nullo meorum eſt *circumfulſiſſe*. in Voſſ. uno, Witt. Marp. Amſtel. *circumflexiſſe*. Verſu etiam praecedente habuimus *fulgere*. Praeterea ipſum verbum *fluere* cum compoſitis de luce & ſplendore dicitur. Conſule de ea re, & de variatione perpetua harum vocum Cel. Burm. ad Valer. Flacc. L. VI, 29. *Aureus effulſit campis rubor.* *Amplexus circumfluxis* accipiendum, ut *lapſus cadis*, & ſimilia ſexcenties.

423 Medio] Die ſcilicet media. *Ipſe* ὑφάντης eſt. *Ipſe*, cui ſacra commiſſa ſunt. SCHOL:

423 Medio] Meridie. Empuſa in meridie in proverbii conſuetudinem abiit: & ſacrae litterae mentionem faciunt Δαιμονίου μεσημβρινοῦ. BERSMANN.

424 Pavet accessus] Sine poena enim Deos videre ſe poſſe non putabant illi non ſolum; ſed & Graeci, Romanique poſt aureum ſeculum. Vide praeter alios Servium ad Virgil. Ecl. x, 26. 1. Georg. 10. Burm. de Jove Fulger. c. 1. & Ill. Spanhem. ad Callim. Hymn. Lav. Pall. 52, 78. Item notata ad Propert. IV, 9, 60. L. III, 11, 27.

Pinus & incumbens latas circumdabat umbras,
Nec fuerat nudas poena videre Deas.

Ceterum Servius ad Georg. IV, 401. notans medio die fere numina videri hoc locò, pro *pavet* citat *tunc*, & pro *acceſſus*, *acceſſum*. Praecedentia etiam connectere videtur cum *ceſſere deis*. Sed male. Juxta Lucani mentem populus non modo in meridie, & nocte è luco recedit, ſed ſemper inde abeſt. Sacerdos vero meridie, & nocte, non reliquo diei tempore acceſſum domini timet. Imitatus hunc locum eſt Statius Lib. 1. Theb. 94.

Occurſus dominae pavet.

426 Inmisso] Mſc. *immenſo*. fortaſſe *inmerſo*, BERSM. Sic vſ. 435.

- - - - - *merſo in robora ferro.*

748.

- - - - - - - *per viſcera miſſi*
Polluerat gladii.

in multis MSS. *merſi*. v, 175.

Stimulos flammasque in viſcera mergit.

Seneca Agam. 973.

- - - - - - - *ſive te jugulo juvat*
Merſiſſe ferrum.

Nam vicina operi, belloque intacta priori
Inter nudatos ſtabat denſiſſima montes.
Sed fortes tremuere manus, [a] motique verenda
Majeſtate [b] loci, ſi robora ſacra ferirent,
In ſua credebant redituras membra ſecures.
Implicitas magno Caeſar [c] torpore cohortes
[d] Ut vidit, primus raptam librare bipennem
Auſus, & [e] aëriam ferro proſcindere quercum,
[f] Effatur, merſo violata in robora ferro:
Jam, ne quis veſtrum dubitet [g] ſubvertere [h] ſilvam,
Credite, me feciſſe nefas. [i] Tum paruit omnis
Inperiis, non ſublato ſecura [k] pavore,
Turba, ſed expenſa [l] Superorum, & Caeſaris ira.

Pro-

VARIAE LECTIONES.

a *motoque* V. 1. b Ed. Hack. vitioſe *luci*. c *terrore* Grot. d deeſt in A. e MSS. & Edd. qdd. *aeream*. f *affatur* P. 2. B. 2. V. 1. H. VV. LL. Steph. & *fatur* P. 1. V. 1. Ed. Ven. g *ſubmittere* B. 1. h *ſilvas* M. Hort. i al. *tunc*. k *timore* VV. LL. Steph. l *ſuperumque* & B. 1. & abeſt in V. 1.

& Her. Oet. 991.

- - - - - - - *ſeu tibi jugulo placet*
Merſiſſe ferrum.

Sil. Ital. VI, 273.

Jamque alvo penitus demerſa ſalarica ſedit.

Claudian. in Eutrop. I, 446.

Viſceribus fruſtra caſtum Lucretia ferrum
Merſerat.

Sed & probum eſt *inmiſſo*, quod retinent MSS. vſ. 574.

Et quas inmiſſi traxerunt vincula ferri.

601.

Excipit inmiſſum ſuſpenſa per ilia ferrum.

niſi & eo loco *inmerſum* malis: nam ibi quoque quidam ſcripti habent *inmenſum*. Nota eſt proverbialis locutio *falcem in alienam meſſem inmittere*. Alias jugulo &c. *ferrum demittere* dicebant; de quo latius ad Lib. VII, 621. *demiſſo faucibus enſe*.

427 PRIORI] Sic reponi curavit Grotius ex MSS. tribus Berſmanni, quibus accedant ſex noſtri, & Edd. Rom. Parm. Sulp. Aſcenſ. Verſell. & Micylli. Ceteri ſcripti, & editi *priore* ſed parum refert.

429 MOTI] Milites, non manus *in ſua*. Ut Lycurgus eſt paſſus à Libero. nam dum vites amputabat, crura ſua incidit. SCHOL.

432 MAGNO TERRORE COHORTES] Non *torpore*, ſed pavore Deûm ac religione. Virgilius:

Jam tum relligio pavidos terrebat agreſtes.

GROT. ex edit. pr. Recte *terrore*, non, ut alii, *torpore*. cauſam habes in his, quae jamjam dicta. Adde Virgilium.

Jam tum relligio pavidos terrebat agreſtes.

GROT. Ed. tert. *Terrore* edidit Grotius, & poſt eum reliqui. Eaque lectio confirmatur ſex Codicibus Pulm. duobus Berſm. Variantibus LL. Stephani, item Regio primo, duobus Voſſianis, ſed recentioris notae, Wittiano, Marpurg. Amſtel. & meo. Male itaque Magnus Gronovius contra omnes Mſtos mutari ſcripſit ad Statii Silvas c. 46. Juvat hanc emendationem Virgilius in Culice 199.

Inplicuit dira formidine mentem.

Non temere tamen damnem vulgatam ab omnibus ante Grotium lectionem, & confirmatam duobus Berſm. & quatuor vetuſtiſſimis Voſſianis, Regio altero & Hulſtiano, ac cum Gronovio *torpore* retineo, ut & Priſciano Col. 863. *Torpor* enim *ſtuporis* & *formidinis* effectus eſt: unde ſaepe haec verba junguntur conſtructa illis, quae vinculum notant. Virgil. Aen. XII, 876.

Illi membra novus ſolvit formidine torpor.

Noſter ipſe L. VII, 466.

- - - - - - - *tamen omnia torpor*
Pectora conſtrinxit, gelidusque in viſcera ſanguis
Perculſa pietate, coit.

433 LIBRARE] Sic bene reſcripſit Grotius ex Pulm. & Berſm. ſcriptis, cum quibus faciunt mei, & Edd. Veneta, ac Omniboni. *Vibrare* ceteri Editores.

Procumbunt orni, nodoſa inpellitur ilex.
Silvaque [a] Dodones, & [b] fluctibus aptior alnus,
Et non [c] plebejos luctus teſtata cupreſſus,
[d] Tunc primum poſuere comas, & fronde carentes
Admiſêre diem: [e] propulſaque robore denſo
Suſtinuit ſe ſilva cadens. gemuêre videntes
Gallorum populi: muris ſed clauſa juventus
Exſultat. quis enim laeſos inpune putaret
Eſſe deos? ſervat multos Fortuna nocentes:
Et tantum [f] miſeris iraſci numina poſſunt.
Utque ſatis [g] caeſi nemoris, quaeſita per agros
Plauſtra ferunt: curvoque ſoli ceſſantis aratro
Agricolae raptis [h] annum flevêre juvencis.

Dux ta-

VARIAE LECTIONES.

a *Dodenis* B. 1. W. H. A. meus. V. ſec. a m. ſec. b *fructibus* V. 1. c *phoebejos* V. 1. d *tum* V. 4. e *perpulſaque* H. f *iraſci miſeris ſua* A. g vulgo *caeſum*. h *animum* Ed. Ven.

tores cum Voſſiano uno, Amſt. & meo. Putem *librare* à veteribus eſſe dictum de gladio, ſecuri, & ſimilibus inſtrumentis, quibus comminus res agitur; *vibrare* vero de miſſilibus, & telis, quibus eminus aliquid petimus; ſaltem tunc, quando non intendimus in aliquem certum, & nobis deſignatum, verum quaſi in vagum emittimus. De *vibrare* plura dicemus ad Lib. IV, 40, Ovid. Lib. II. Metam. 624.

- - - - *dextra libratus ab aure*
Tempore diſcuſſit claro cava malleus ictu.

Prudent. Pſychom. 137.

- - - - - - - - - *Enſe coruſco*
Coniſa in plagam dextra ſublimis ab aure
Erigitur, mediumque ferit librata cerebrum

Sexcenties autem *vibrare*, & *librare* confundi, docuerunt Viri Doctiſſimi, Giphanius, Gronovius, Heinſius, Drakenborch. & Burmannus, quem vide ad Ovid. Epiſt. III. Heroid. 125.

434 AERIAM] Ita hoc loco habent Codices plurimi. vide Cerdam ad Virg. Georg. I, 59. *Aeria ceſſavit ab ulmo. Aëreae platanus* in Cul. 120. Editiones tamen Sulpitio priores, duo Voſſiani, & Regius *aetheriam* vel *aetheream*. Scilicet & hae voces paſſim apud alios, & noſtrum commutantur, quod ſemel monuiſſe, ſufficiat.

435 MERSO] Bene *merſo*. ne quis diſſuaderet, percuſſit, antequam loqueretur ad militem. SCHOLIAST.

438 NEFAS] Nam ſi nefas eſt, ego dabo poenas, qui feci, & qui vos jubeo facere. IDEM.

439 EXPENSA] Hoc eſt. quod magis nocere poſſet contemtus Caeſar, quam Dii violati. IDEM.

441 SILVA DODÔNES] Quercus dicit, quas conſecratas habuit Juppiter Dodoneus. *Dodones* Graecus genitivus. IDEM.

441 DODONES] Alias in duobus diverſis codicibus, *Dodenis*: ſed quantitas refragatur: quaſi dicat, quercus aut fagos potius, quales ſunt in ſilva Dodonea. HORTENS. Cum hac deſcriptione confer ſimilem plane locum Statii VI. Theb. 90. &c.

442 CUPRESSUS] Hinc enim inceſtata familia oſtendebatur. ut Virgilius. *Et feralis ante cupreſſos.* Bene autem dixit non plebejos luctus. neque enim hae curantur in funere egentium, vel ignobilium. SCHOL. Hinc Silio L. X, 535.

Et ferale decus, moeſtae ad buſta cupreſſus.

Corrigendus in Culice vſ. 138. Virgilius.

Ilicis & nigrae ſpecies, & laeta cupreſſus.

Iſ. Voſſius conjecit *lenta*. num *laeva*? alius *lethea*.

445 SUSTINUIT] Cum arbor ſupra arborem ruit, factum eſt, ut, quae ſupra venerant, ſtare viderentur. SCHOL.

445 GEMUERE] Vitioſe Berſmanni, & mei Codicis margo *tremuere*. populi illi non timebant jam, ſed plorabant. Opponit Gallorum triſtitiam, & moerorem ob ſilvam ſacram exciſam laetitiae Maſſilienſium, qui inde ſperabant, Deos id non inpune laturos. Credebantur enim Silvae Sacrae ſucceſſores

Dux tamen, inpatiens haeſuri ad moenia Martis,
Verſus ad [a] Hiſpanas acies, extremaque mundi,
Juſſit bella geri. ſtellatis axibus agger
Erigitur, geminaſque [b] aequantes moenia turres
Accipit: [c] hae nullo fixerunt robore terram,
Sed [d] per iter longum [e] cauſſa repſere latenti.
Cum tantum nutaret onus, telluris inanes
Concuſſiſſe ſinus quaerentem erumpere ventum,
Credidit, & muros mirata eſt ſtare juventus.
Illinc tela cadunt excelſas urbis in arces.
Sed major [f] Grajo Romana in corpora ferro

Vis ine-

VARIAE LECTIONES.

a *Hiſpanias* V. 1. A. W. a m. pr. meus. V. ad 11, 49. VII, 787. b *aequantis* V. pr. ſec. c *&* B. 1. d *pariter* V. 1. a m. pr. Ed. Ven. e *& cauſſa* R. 1. f *ferre* R. 1. c. *Graje* B. 1.

ciſores à Deo tutelari puniri. V. Ovidii Metam. L. VIII, 752. Philoſtr. Heroic. p. 751. Obſeq. c. 116. Arnob. L. VII. p. 216. Serv. ad Virgil. Georg. 1, 18. De vocibus *gemere*, & *tremere* conſule viros à Cl. Drakenb. laudatos ad Silium VII, 49.

447 EXSULTAT] Quia ſperabant, deos ſe ulciſci de Caeſare. SCHOL.

450 UTQUE SATIS CAESI] Alii *caeſum nem.* alii *caeſi eſt nem.* BERSM. Primus Gryphius *caeſum* exhibuit, dein Grotius & hinc vulgo. Antea recte legebatur *caeſi nemoris*, vel *caeſi eſt nemoris.* in Edd. Rom. Parm. Pariſ. 1512. Hortenſ. Mſti omnes conſtanter habent *ſatis caeſi.* Virgil. Lib. II. Georg. 398. *Cui numquam exhauſti ſatis.* & saepius in priori verſu pro *poſſunt*, melius foret, *neſcunt*, ut conjiciebat meus amicus, ſi MSS. addicerent.

454 HISPANAS] Hinc incipiunt principia (*principalia* Voſſ. ſec.) Libri quarti, in quibus dicturus eſt.

At procul extremis terrarum Caeſar in oris
Martem ſaevus agit.

SCHOL.

455 JUSSIT] Tamquam ipſam neceſſe ſit vincere. IDEM.

455 STELLATIS] Male. Gloſſae *axes* exponunt *ferrates, & ob hoc lucentes* vel *ſummas turres.* per *ſtellates axes* intelligit lignorum ſtruem cancellatim, & transverſim varie ligatam, & è lateribus prominentem radiorum & ſtellarum inſtar. uſus hoc hemiſtichio ad Lucani imitationem etiam eſt Silius Lib. XIII, 109.

Hic latera intextus ſtellatis axibus agger &c.

Vide Lipſii Polyorcet. L. II. Dial. III. citat hunc locum etiam Servius ad IX. Aeneid. 530.

461 CREDIDIT] Recte hic laſciviae vel incogitantiae accuſat Lucanum Lipſius; quod Graecos, & Maſſilienſes machinarum peritiſſimos hic inducat de terrae motu in moenium concuſſione cogitantes. Rectius ſequentia paullo *mirata eſt ſtare*, quia timebant, ne jam everterentur muri. Livius Lib. XXXVIII, 5. *Oppidanos primo, & ad ſpeciem, & ad ictus moenium cum terribili ſonitu editos pavor ac trepidatio cepit. deinde ut praeter ſpem ſtare muros viderunt, collectis rurſus animis &c.*

468 POST VULNERA] Ut Virgilius.

Protinus haſta fugit ſervatque cruenta tenorem.

SCHOL.

469 SAXUM] Ordo eſt. At ſaxum frangit cuncta ruens. IDEM,

469 VERBERIS] Revocavi veterum editionum, & manu exaratorum codicum lectionem pro *ponderis:* quod primus ex unico forſan Berſmanni codice, tacitus in textum recepit Grotius. Iſidorus *Balliſtam verbere nervorum torqueri, & magna vi jacere aut haſtas aut ſaxa.* Hinc *adductis nervis* de balliſta Silius 1, 334. Audiamus Phocam Art. Gramm. c. 1709. Ed. Putſch. *Declinantur, ut remigis, frondis, verberis*, Lucanus.

At ſaxum quoties ingentis verberis ictu Excutitur.

Fefellit memoria ſummum virum J. G. Voſſium, cum ſcripſit Lib. 1. de Analog. c. 44. hunc locum à Phoca citatum eſſe ex deperditis Lucani libris.

469

Vis inerat. [a] neque enim ſolis excuſſa lacertis
Lancea, ſed [b] denſo [c] balliſtae turbine rapta,
Haud unum contenta latus tranſire, [d] quieſcit:
Sed pandens perque arma viam, perque oſſa, relicta
Morte, fugit: ſupereſt [e] telo poſt vulnera curſus.
At ſaxum, quoties ingenti [f] verberis ictu
Excutitur, qualis rupes, quam [g] vertice montis
Abſcidit inpulſu ventorum [h] adjuta vetuſtas,
Frangit cuncta ruens: nec tantum corpora preſſa
Exanimat; totos [i] cum [k] ſanguine diſſipat artus.
Ut tamen hoſtiles denſa teſtudine muros

Te-

VARIAE LECTIONES.

a *nec* P. 2. B. 3. V. 2. W. meus. Ed. Brix. b *tenſae* B. 1. c MSS. & Edd. multi *baliſtae*. d *quievit* VV. LL. Steph. e *celo* W. *coelo* Edd. Br. Med. f vulgo *ponderis*. g *a vert.* Edd. Ven. Br. h *adjuncta* B. 1. i *ſed* meus. k *corpore* Marp.

469 VERBERIS ICTU] Regius primus, Bohur. Voſſianus primus, & tertius à manu prima *actu*, quod placuiſſe videtur Celeb. Burmann. ad Valer. Flacc. L. II, 179. ubi docet *agi* dici illa, quae jaciuntur, vel emittuntur. Vide etiam ſtatim ad vſ. 494. Non tamen temere ego quid mutare auſim. non enim tam de emiſſione ſaxi haec verba ſumenda ſunt, quam de pulſu nervi, quo pulſante ſaxa erumpunt, ut loquitur Virgil. Lib. IV. Georg. 313 ſi de funditoribus loqueretur Lucanus, praeferrem *actu*. Niſi hoc ſenſu ſumas, quo *aries actus lacertis* dicitur Lib. I, 384. In balliſtis tota res pendebat ab intorſione, & ictu nervi. mox vſ. 490.

Aries ſuſpenſo fortiter ictu.

Lib. VI, 137

Roboris inpulſu crebros gemit agger ad ictus.

ſc. arietis. Ovidius, ſed in alia re, Lib. XIV. Metam. 820.

- - - - - - - - - - - - ictu
Verberis increpuit.

Plura vide ad Silium Lib. X, 53.

- - - - - - - Sonat acta bipenni
Frondeſis ſilva alta jugis.

ubi *acta* retineri poſſit; quia caſus ſilvae plagas illis comitatur. Ceterum de hac, & ceteris hic memoratis machinis conſule Lipſii Poliorc. L. III. Dial. 2, 3.

471 ABSCIDIT] Fruſtra vetuſtiſſimi duo Voſſiani dant pro varia lectione *abſtulit*. ut patet ex aperta, ſed eleganti imitatione Valerii Flacci Lib. II, 528.

- - - quantum ventis adjuta vetuſtas
Inpulerit, pontique fragor, tantum abſcidit imi
Concutiens à ſede maris.

472 FRANGIT] Al. *ſternit cuncta ruens* in vetuſto codice. HORTENS. *Sternit*. Bohur. Amſtel. & Marpurg. pro varia lectione etiam eſt *ſternit* in Voſſiano primo, & Wittiano.

475 INNEXA PRIORES] MS. P. *prioris* recte: ſed & pro *innexa* ſcribendum *innixa*. Is mos eſt teſtudinis, ut poſterior quiſque antegreſſi ſcuto innitatur. GROT. Ed. ſec. De teſtudine oppugnatoria hic agitur. Ejus hic mos, ut alii ſuper aliorum ſcuta acclivia ſcanderent. Tacitus hiſtoriarum III. *Innixi humeris, & ſuper iteratam teſtudinem ſcandentes.* Et hiſtoriarum IV. *invaſere vallum appoſitis plerique ſcalis: alii per teſtudinem ſuorum: ſcandebantque jam quidam.* Quare MS. P. recte habet, *prioris*, dum & pro *innexa* ſcribatur, *innixa*. IDEM. Ed. tert. Ex conjectura Grotii veriſſima repoſui *innixa*. quod firmant Regius primus, & Voſſiani duo vetuſtiores. quod vero Grotius etiam legendum eſſe putat *prioris* ex uno MS. Put. cui accedit unus Voſſ. in eo vir magnus errat, credens, morem eſſe teſtudinis, ut poſterior quiſque antegreſſi ſcuto innitatur. plane contrario res ſe habet. priores enim gerebant ſcuta innixa poſterioribus. Quod luce meridiana clarius patet ex Livio Lib. XLIV. c. 9. *Scutis ſuper capita denſatis, ſtantibus primis, ſecundis ſubmiſſioribus, tertiis magis & quartis, poſtremis etiam genu nixis, faſtigiatam,*

Tecta ſubit virtus, [a] armiſque [b] innixa priores
Arma [c] ferunt, galeamque [d] extenſus protegit umbo;
Quae [e] prius ex longo nocuerunt [f] miſſa [g] receſſu,
Jam poſt terga cadunt: nec [h] Grajis flectere jactum,
[i] Aut facilis labor eſt, longinqua ad tela [k] parati
Tormenti mutare modum: ſed pondere ſolo
Contenti, nudis evolvunt ſaxa lacertis.
Dum fuit armorum ſeries, ut grandine tecta
Innocuâ percuſſa ſonant; ſic omnia tela
Reſpuit: at poſtquam virtus incenſa virorum
Perpetuam rupit, [l] defeſſo milite, cratem,
Singula continuis ceſſerunt ictibus arma.
Tunc adoperta levi [m] procedit [n] vinea terra,
Sub cujus pluteis, & tecta [o] fronte latentes
Moliri [p] nunc ima [q] parant, [r] & vertere ferro

285 Moe-

VARIAE LECTIONES.

a *armis* B. 1. meus. b vulgo *innexa*. c *gerunt* V. pr. d *extentus* V. ſec. a m. ſec *protenſus* Marp. e *primum* V. 1. f *tela* Edd. Aſcenſ. verſ. Gryph. Mic. Hort. aliique male. g *recuſſu* vulgo. h *Graecis* B. 1. i *haud* V. 2. V. 1. a m. ſec. B. 2. meus. Edd. Ven. Br. Med. Sulp. Col. Mic. Hort. *non* V. 1. *labor e. ſ.* R. 1. k *paratis* R. 1. l *deſenſo* B. 1. V. 1. m *proceſſit* B. 1. *succedit* R. 1. n *unica* A. o *frende* W. V. 1. a m. pr. p *tunc* B. 1. q *parent* V. 1. r *evertere* W. Marp. A.

giatam, ſicut tecta aedificiorum ſunt, teſtudinem faciebant &c. Longior eſt, ſed elegans locus, totum, quaeſo, perpende, Lector, & Comment. Lipſii in Poliorcet. L. 1. Dial. 5. Nec juvat Grotium, quod *aliquando in oppugnatione alii ſuper aliorum ſcuta acclivia ſcanderunt*, ut in tertia *editione* addidit. De eo enim more non agit hic noſter, ſed ſimplicem, tectam, & fabricatam ſcutis teſtudinem deſcribit. Aliud autem agebat Hortenſius, cum teſtudinem hanc cepit pro machina, ſub qua tecti milites arietem in muros inpellebant, & quam deſcribit noſter vſ. 488. &c. & Lipſius Poliorc. 1, 8.

477 MISSA RECUSSU] MS. P. & T. *receſſu*, quod recipiendum. Subierant moenia, ita ut jam telis impeti non poſſent, ſicut ante eminus impetebantur. GROT. Non dubitandum eſt de veritate lectionis *receſſu*, quam omnes habent Codd. MSS. & Edd. ante Berſmannianam, in qua typothetarum culpa irrepſiſſe videtur. Lib. VI, 40.

- - - - - - - *magnoque receſſu*
Amplexus fines.

ubi itidem in quibusdam perperam *recuſſu*: Valer. Flacc. L. V, 557:

- - - - - *longe nam tuta receſſu*
Puppis.

Valer. Max. Lib. III. c. 6. §. 1. *Ingenia, quo plus receſſus ſumunt, hoc vehementiores impetus edunt.*

478 POST TERGA] Quia jam appropinquabant Romanae acies. SCHOL.

482 SERIES] *Seriem* armorum dicit continuationem. IDEM.

482 GRANDINE TECTA INNOCUA] Livius citato loco: *Ita nec ipſos tela ex muro miſſa ſubeuntes laeſerunt, & teſtudini injecta imbris in modum lubrico faſtigio innoxia ad imum labebantur.*

484 RESPUIT] i. rejecit, ipſa ſcilicet ſeries. SCHOL.

485 PERPETUAM RUPIT DEFESSO MILITE CRATEM] Citat Servius ad illud IX. Aen.

- - - - - *armorumque reſolvit*
Tegmina.

addens, armorum connexionem eſſe teſtudinem. Tacitus hiſtoriarum III.: *pondera Saxorum Vitelliani provolvunt, disjectam fluitantemque teſtudinem lanceis contisque ſcrutantur, donec ſoluta compage ſcutorum exſangues aut laceros proſternerent.* GROT. Ed. tert. Servii locus eſt ad verſ. 517. ibi vero non ſcribitur *incenſa*, ut hic vulgo, quod exponunt. *Ubi Maſſilienſium animi inflammari coeperunt.* aut *accenſa* ut eſt in uno Berlin, & Amſtel. Sed *incerta*,

Digitized by Google

Moenia: nunc aries, ſuſpenſo fortior ictu,
Incuſſus denſi compagem ſolvere muri
Tentat, [a] & [b] inpoſitis unum ſubducere ſaxis.
Sed ſuper & flammis, & magnae [c] fragmine molis,
Et ſudibus crebris, & aduſti roboris ictu
Percuſſae cedunt [d] crates, fruſtraque labore
[e] Exhauſto feſſus [f] repetit tentoria miles.
Summa fuit Grajis, ſtarent ut moenia, voti.
Ultro acies inferre parant; armiſque [g] coruſcas
[h] Nocturni texêre faces; audaxque juventus
[i] Erupit: non [k] haſta viris, non letifer arcus,
Telum flamma fuit, [l] rapienſque incendia ventus
Per Romana tulit celeri [m] munimina curſu.
[n] Nec, quamvis viridi luctetur robore, lentas
Ignis agit vires: teda ſed raptus ab omni

Con-

VARIAE LECTIONES.

a *&* abeſt a V. 1. b *depoſitis* W. Marp. c *fragmina* meus. *framine* V. 2. d *grates* R. 1. *turres* Edd. Br. Med. e *exauſto* V. 2. H. alii *exuſto* V. Drak. ad Sil. x, 379. f *reperit* meus. g *coruſcis* B. 1. Edd. Br. Med. h *nocturnis* B. 1. V. 1. i *erumpit* A. Ed. Ven. Br. Med. k *aſta* V. 2. l *rapiens* A. m *molimina* R. 1. a m. ſec. n *non* V. 1.

ta. quae lectio confirmatur Cod. Wittianô, Voſſianis ſec. tert. & quarto; cum Schol. *incerta* i. e. dubia. Legitur etiam *incenſa*. adeoque verior mihi videtur. Ut Romanorum intelligat virtutem; quae facta eſt incerta, dum milites erant defeſſi, & alius ab oppugnatione ceſſare voluit, teſtudinis pondus non amplius ferens; alius vero durare, & pergere annisus eſt: & ita per iſtam incertitudinem teſtudo rupta, & diſſipata eſſet.

487 VINEA] Dicitur compago tabularum invicem coëuntium ordine per quadrum. Nomen habet à vinea, quae quadrata diſpoſitione plantatur. Virgilius,

- - - - *Nec ſecius omnis in unguem*
Arboribus poſitis ſecto via limite quadret.

SCHOL. Voſſ. pr.

488 PLUTEÏS] i. e. munitionibus tectis. SCHOL *Omnibon*. Plutei dicuntur tabulae, quibus aliquid praeſepitur: ſed proprie ſunt crates crudo corio tectae, ſub quibus latentes milites opus faciebant. MICYLL.

489 VERTERE] Mſc. *vortere*. non male. BERSM.

490 INCUSSUS] Vetus Codex *impulſus* legit. HORTENS. Mſc. *incuſſu*. quidam Codex habet *pulſus*. BERSM. V. ad L. VI, 123.

492 UNUM SUBDUCERE] i. e. ſaxo, quod erat in fundo, remoto, poſtea ſternere caetera. OMNIBON. Cum Omnibono faciunt editiones Parm. Veneta, & Mediol. & vox *inpoſitis*. Notum eſt, paſſim hic & apud alios auctores *imus* & *unus* ob eoſdem linearum ductus mutari. Malim tamen ego hic retinere *unum*. Antea jam dixerat *Moliri nunc ima parant*. Praeterea aries ſuſpenſus, ut ait ipſe noſter, ad altitudinem hominis medii non poteſt imum è fundo ſaxum ſubducere, ſed unum grandius ſcilicet; quales lapides more priſco muris indebantur. Vide Lipſium Poliorc. L. III. Dial. I. Ait Scholiaſtes, *unum ſcil. ſaxum*. *Lapis unus cum evertitur, omnes ſequuntur in caſum* (*incuſſum* Voſſ. ſec.) *deſuper*. meus Codex habet *vivum*.

494 ADUSTI ROBORIS ICTU] Cum jam praeceſſerit *ictibus*, & *ictu*; neque faces tam *ictu* laedant, quam aduſtione, poſſet videri legendum eſſe *actu* pro jactu. *agere* enim tela, & miſſilia paſſim dicimus. V. quos laudavi ad vſ. 469. & L. VI, 134. Heinſium ad Ovid. L. IX. Metam. 220.

Validis actum per inane lacertis.

Verum omnes MSS. retinent *ictu*; & hoc videtur etiam velle participium *percuſſae*. Silius Lib. IX, 612.

Longinquis audent jaculis, & harundinis ictu.

499 NOCTURNI] i. e. per noctem. Rem temporis

Digitized by Google

Conſequitur nigri [a] ſpatioſa volumina fumi:
Nec ſolum ſilvas, ſed ſaxa ingentia ſolvit,
Et crudae putri fluxerunt pulvere cautes.
[b] Procubuit, majorque jacens adparuit agger.
Spes victis telluris abit, placuitque profundo
Fortunam tentare mari. non robore picto
[c] Ornatas decuit fulgens tutela carinas;
Sed rudis, & qualis procumbit montibus [d] arbor,
Conſeritur, ſtabilis navalibus area bellis.
Et jam, [e] turrigeram Bruti comitata carinam,
Venerat in fluctus Rhodani [f] cum gurgite claſſis,
[g] Stoechados arva tenens. nec non & Graja juventus
Omne ſuum [h] fatis voluit committere robur,
Grandaevoſque ſenes mixtis armavit ephebis.

Accepit

VARIAE LECTIONES.

a *tenebroſa* B. 1. b *protumbit* R. 1. c *ornatus.* d *ornus* M. Hort. e *turrigero* R. 1. f *de* Edd. Ven. Br. g *Stecados* Reg. pr. V. 1. meus. *Storchados* V. 1. *Stochados* V. 2. h *robur v. c. fatis* A.

poris ad perſonam tranſtulit. Virgilius.

Nec minus interea ſe matutinus agebat
Aeneas.

Eſt autem pulcra figura. SCHOL.

501 TELUM FLAMMA] i. e. flammis pro gladiis utebantur. *tulis* ſc. ipſa incendia. IDEM.

506 SAXA INGENTIA SOLVIT] Pulmanni Codex *rigentia*, non male. i. e. dura, aſpera, quae tamen diſſolvit vehemens ignis. Ovid. Ep. 11. Her. 132.

Ultima praerupta cornua mole rigent.

Rutil. Itiner. 1, 30.

Plana madent fluviis, cautibus alta rigent.

& ſaepius *rigere montes* aſperi dicuntur. Libro primo tamen vſ. 25.

- - - - - *lapſiſque ingentia muris*
Saxa jacent.

507 FLUXERUNT] In calcem reſoluta ſunt ſaxa. SCHOL.

510 FORTUNAM TENTARE MARI] Berſmanni ſcriptus liber *viris.* unde forſan ſcribendum eſt *maris.* ut bene conjiciebat meus Orvillius. *Fortuna maris* opponitur eleganter *vois ſpes telluris profundo* mare ſatis intelligitur. Silius Ital. L. v, 247.

O juvenes, motumque novis ſine Marte procellis
Fortunam bello pelagus dabit.

Juſtin. L. 11. c. XI. *Xerxes duobus vulneribus terreſtri proelio acceptis experiri maris fortunam ſtatuit.*

511 TUTELA] Tutela navium in roſtris erat, ubi ſolebant antiqui ex aere formare quaedam numina, in quorum tutela naves erant, quorumque nominibus vocabantur. Virgilius *poſt hos aeque diſcrimine priſtis Centaurusque.* SCHOL. In MS. eſt *in crimine & piſtris.* Confundit Scholiaſtes cum aliis viris doctis παράσημον, quod erat in prora pictum, vel ſculptum, figura plerumque alicujus animalis, aliquando quoque aliarum rerum, cum *tutela* ſive picto, & ſculpto Deo, Deave, quae erat in puppe. Naves autem pro variis temporibus nunc à παρασήμῳ nomen acceperunt, nunc à Deo tutelari. Aliquando utrumque habebant, παράσημον ſcilicet & tutelam, aliquando unum tantum, ut latius poſſemus apto loco oſtendere. Vide Salmaſium; &, qui eum laudat, Tollium ad Palaeph. p. 233. Schefferum de Milit. Nav. Lib. III. c. 1. Gudium ad Phaed. L. IV. Fab. 24.

513 AREA] Prae junctura trabium. nam *aream* rates vocat, ſunt enim rates proprie junctae invicem trabes. SCHOL.

514 BRUTI] Brutus enim per Rhodanum Galliae fluvium veniens cum multitudine ſociorum in mare rates deduxit. Eſt autem Maſſilia in litore maris ſita. IDEM.

516 STOECHADOS] Stoechades inſulae ſunt Maſſilienſium ſexaginta milium ſpatio à continente terra in frontem Narbonenſis provinciae, qua Rhodanus fluvius in mare exit. Dictae autem Graece

Stoc-

Digitized by Google

Accepit non ſola viros, quae ſtabat in undis,
[a] Claſſis; & emeritas repetunt navalibus alnos.
Ut [b] matutinos [c] ſpargens ſuper aequora Phoebus
Fregit [d] aquis radios, & liber nubibus [e] aether,
[f] Et poſito Borea, pacemque tenentibus Auſtris,
Servatum [g] bello jacuit mare; movit ab omni
Quiſque [h] ſuam ſtatione ratem, paribuſque lacertis
Caeſaris hinc [i] puppes, hinc Grajo remige claſſis
Tollitur: inpulſae tonſis tremuêre carinae,
Crebraque ſublimes convellunt verbera puppes.
Cornua Romanae claſſis, validaeque [k] triremes,
[l] Quaſque quater ſurgens exſtructi remigis ordo
Commovet, & [m] plures quae mergunt aequore [n] pinus,
Multiplices cinxêre rates. hoc robur aperto

[a] Obpoſi-

VARIAE LECTIONES.

a *puppis* B. 1. b *matutinus* P. 4. B. 1. c *ſurgens* VV. LL. Steph. d *aquas* R. pr. e *aer* R. pr. V. 1. f *ut* M. Hort. g *jac. bello* B. 2. V. 2. h *ſua* W. i *pubes* vulgo MSS. & Edd. quid. *puppes* hic & alibi. k *triremis* R. pr. V. ſec. l *quas* meus. m *populos plures* meus. n *pinos* V. ſec. a m. pr.

Stoechades, quaſi opere in ordine ſint poſitae. Singulariter autem *Stoechas Stoechados* declinatur. SCHOL. Stoechades, tres inſulae, vicinae Maſſiliae, ab ordine, quo ſitae ſunt, appellatae: quas etiam ſingulis vocabulis nominant, Proten, Meſen, quae & Pomponia dicitur, & Hippeam. Plinius libr. III. cap. 5. Caeterum & Caeſar libro 1. claſſem ſuam, cui D. Brutus praeerat, ad inſulam, quae eſt contra Maſſiliam, ſtationem obtinuiſſe dicit. MICYLL.

520 NAVALIBUS] E navalibus. id eſt. etiam illas naves viris implent, quae propter longum laborem ſubductae erant, velut militia jam ſolutae. SCHOL.

522 FREGIT] Omnia enim, quae in aqua apparent, fracta & velut intorta cernuntur. IDEM.

523 POSITO] i. e. quieto, non flante. ut Virgil. *Cum venti poſuere.* IDEM. Quieto, tranquillo. Virgil. *cum venti poſuere.* Mſc. *Pulſo Borea.* BERSM. Ovid. Ep. Her. VII, 49. *jam venti ponent* Stat, L. V. Theb. 13. *Cum fera ponit hiems* Minucius Fel. c. 3. *poſitis flatibus.*

524 SERVATUM] i. e. ad hoc paratum, ut bella gererentur. SCHOL.

526 CAESARIS HINC PUBES] Sic primus, quantum ſciam, edidit Grotius, ut habent Berſm. unus, Regius, Hulſt. & Marpurg. Ceteri omnes cum editionibus ante Grotium *puppes.* quae voces crebro permutantur. Vide ad Valer. Flacc. L. IV, 528. Reſtitui autem *puppes.* nam quamvis remis ſaepe dicantur *tolli*, & *ſurgere*, cum ſe in propellendo navem erigunt, illud tamen hic locum habere non poteſt. Obſtat *paribus lacertis*, quibus non tolluntur remiges ipſi, ſed puppes. praeterea aperte opponit *Caeſaris hinc puppes* & *hinc Grajor. claſſis.* jam *navem remis tolli* etiam alii dixerunt. Vide Celeb. Burm. ad Valer. 1, 340.

Concuſſoque ratem gauderem tollere remo.

puppes & *claſſis tollitur* pro *tolluntur* merus Lucani ſtilus eſt, de quo dictum ad L. 1, 91, 422. & alibi ſaepius.

527 TONSIS] Tonſae ſunt remi, & *tonſae* dicuntur, quia frondes tonſae. i. e. abſciſae erant. non enim dolabantur propter neceſſitatem rei. SCHOL.

528 VERBERA] Al. in vetuſto codice *aequora.* HORTENS.

531 MERGUNT AEQUORE PINUS] Non capio, quid velint primi editores ante Sulpitium; item Aldus, Col. Steph. Hortenſ. Pulm. per *aequora.* quod etiam eſt in uno Voſſiano, regio & meo. Senſus eſt, ut bene ait Scholiaſtes. *Quadriremes, & naves, quae majorem habent numerum remorum. pro remis poſuit pinus.* ſic *pinus* pro face, taeda, trabe, & ſimilibus. vide ad Silium L. XIV, 303.

532 MULTIPLICES] Sulpitius vult, ut ſit ordo. *& triremes validas & quadriremes, & plurium remorum*

[a] Obpoſitum pelago. lunata fronte recedunt,
Ordine contentae gemino creviſſe, liburnae.
Celſior at cunctis Bruti Praetoria puppis
Verberibus [b] ſenis agitur, molemque profundo
Invehit, & ſummis longe petit aequora remis.
Ut tantum medii fuerat maris, utraque claſſis
Quod ſemel excuſſis [c] poſſet tranſcurrere [d] tonſis,
Innumerae vaſto miſcentur in aethere voces:
Remorumque ſonus premitur clamore; nec ullae
Audiri potuere tubae. [e] tum caerula verrunt,
Atque [f] in tranſtra cadunt, & remis pectora pulſant.

Ut pri-

VARIAE LECTIONES.

a *appoſitum* R. 1. b *ſaevis* A. meus. c *poſſit* V. 5. R. pr. Ed. Rom. Parm. Col. Steph. Gryph. Hort. d *remis* R. 1. e *tunc* MSS. & Edd. plerique. f *inſtrata* Ed. Ven.

morum cinxere cornua Romanae claſſis appoſitorie *multiplices rates.* Malui tamen *cornua* in nominativo ponere, quia cornuum eſt potius cingere, quam cingi. ASCENS. Recte Scholiaſtes Voſſ. ſecundi. *Contra undas pelagi majores naves poſuerunt, & fecerunt quaſi cornua, & infra cornua majorum minores poſuerunt.*

533 LUNATA FRONTE RECEDUNT] Hoc quoque primus in textum admiſit Grotius ex tribus, ut videtur, (nam ipſe tacet) Pulmanni Codicibus. quibus accedunt Witt. a m. ſec. Hulſt. Marpurg. & varia lectio Voſſ. primi. Ceteri omnes ſcripti, & editi *claſſe*. Capienda autem eſt *frons* ſimpliciter pro *ſpecie, figura*, ut alibi, *nec frons erat ulla ſenatus*, & *aequa fronte* de claſſe Livius Lib. XXXVI, 44. XXXVII; 13, 23, 29. Alio ſenſu *frons* hic ſumi nequit, cum cinctae ex utraque parte per cornua majorum navium introrſus navigabant. Talis autem claſſis Graecis vocabatur στόλος μηνοειδής. de qua pluribus agit Scheffer, de Mil. Nav. L. III. c. 5. Silius L. XIV, 370.

Claſſis & artabat lunato caerula gyro.

Ita quoque in re terreſtri *lunata acies*. Vide Tennul. ad Frontin. Strateg. L. II. c. 3. §. 5. Vitioſe autem pro *recedunt*. in duobus Regiis, & tribus Voſſianis & Oxon. eſt *recidunt*. item in Voſſ. primo pro var. lect. *reducunt*. *Recedunt* eſt introrſus poſitae ſunt, ita ut ſinum faciant, quomodo paſſim apud Geographos *recedere terra* dicitur, & *receſſus* interior locus vocatur.

534 LIBURNAE] Liburnae naves negotiatorum ab aliis dictae. Oratius. *Ibis Liburnis inter alta navium.* SCHOL. Voſſ. pr.

535 PRAETORIA] In qua Brutus praetor erat. ſupra enim ait.

Et jam turrigeram Bruti comitata carinam.

SCHOL.

537 PETIT] Servius citans hunc locum ſcribit *ferit* ad Virgil. L. X. Aen. 207.

- - - - - Centenaque arbore fluctus
Verberat adſurgens.

Sexcenties *icere, ferire, pulſare, verberare* remi dicuntur undas. Sed nihil mutant MSS. *petunt* i. impetunt, ut *petere gladio, jaculis* & ſimilia. de ſenis navium ordinibus, vide ad Silium XIV, 486. *ſenis Rhoeteius ibat Pulſibus.*

539 TRANSCURRERE] Rectum hoc quidem; monendum tamen eſt, in meis membranis prius fuiſſe, ſed eadem manu mutatum, *tranſmittere*. quod eſſet elegantius, ut puto. Ovidius Lib. XIV. Metam. 708.

Tantum aberat ſcopulis, quantum balearica torto
Funda poteſt plumbo medii tranſmittere coeli.

Silius L. XII, 652.

- - - - - - mediumque jacebat
Tantum ad bella loci, quantum tranſmittere jactae
Sufficerent haſtae.

ubi malim cum Ill. Heinſio *medii*que, ut hic *tantum medii maris.* Adde inf. Lib. VI, 582. Stat. VI. Theb. 677, 929. notas ad Silium L. VIII, 552, 560. & nos ad L. VII, 622. *Concurrere* Voſſian. ſec. pro varia lectione.

541 PREMITUR] Ut ſtrepitu, & clamore hominum ſonitus remorum (*ſonantes remos* Voſſ. ſec.) nullus audiret. SCHOL.

542 CAERULA VERRUNT] Hauſit hoc ex Virgilio L. III. Aen. 208.

nautae

Ut primum [a] roſtris crepuerunt obvia roſtra,
In puppim rediêre rates, emiſſaque tela
Aëra texerunt, [b] vacuumque cadentia pontum.
Et jam [c] diductis extendunt cornua [d] proris,
Diverſaeque rates laxata claſſe receptae.
Ut, quoties [e] aeſtus [f] Zephyris, [g] Euriſque [h] repugnat,
Huc [i] abeunt fluctus, [k] illuc mare: ſic, ubi puppes
[l] Sulcato varios duxerunt [m] gurgite [n] tractus,
Quod tulit illa ratis remis, [o] haec [p] retulit aequor.
Sed Grajis habiles, pugnamque laceſſere pinus,
Et tentare fugam, nec longo frangere gyro

[a] Cur-

VARIAE LECTIONES.

a *proris* W. a m. pr. b *mediumque* Hort. M. c *deductis* V. 2. A. meus. M. Hort. *inductis* V. 1. d *roſtris* P. 3. B. 1. V. pr. ſec. e *Zephyris aeſtus* M. Hort. f *Euris Zephyriſque* Ed. Aſc. Verſ. M. Hort. *Zephyrusque Eurusque* V. tert. g *Eurisve* V. 1. W. *Furiiſque* Serv. ad Aen. V. 2. vitioſe. h *repugnant* B. 2. V. 4. meus. Edd. Rom. Parm. M. Hort. i *habeunt* R. 1. k *ille* V. ſec. tert. A. l *Sulcates varie* V. ſec. meus. m *aequore* M. Hort. n *curſus* VV. LL. Steph. *tactus* V. 1. o *hoc* V. 1. a m. pr. Ed. Parm. p vulgo *reppulit*.

\- - - - - - *nautae*
Adnixi torquent ſpumas, & caerula verrunt.

Ita Statius quoque Lib. v. Theb. 309.

Non arva viri, non aequora verrunt.

Unde patet, male in Voſſ. ſec. à manu prima, & uno Berſmanni, ac Oxon. ſcribi *vertunt*. quod etiam inſederat Ovidio Lib. 1. Am. 9, 14.

Aptaque verrendis ſidera quaeret aquis.

ubi plura in notis N. Heinſii videas exempla, ſequentem verſum citat Serv. ad Aen. v, 189. *Inſurgite remis.* vide quoque Columη. ad Ennium Lib. VII. Ann. p. 71.

Poſte recumbite, voſtraque pectora pellite tonſis.

443 CADUNT] Ita inclinantur, ut proni cadere videantur, vel, cum reſidant, cecidiſſe credantur. Nam geſtum expreſſit navigantium, qui, quanto magis accelerant, tanto magis inclinant. SCHOL.

545 IN PUPPIM] Pro ad puppim. Virgilius *impulit in latus*, pro ad latus IDEM. Leve eſt, ſed ne quid negligam, dicendum in Voſſiano primo, & quinto, ut & duobus Berſm. MSS. & Hortenſii Marg. ſcribi *puppem*. ut variatur quoque vſ. 592, 600. & alibi. *Puppem* autem ſuo tempore hic legit Priſcianus. Nam ut probet, hanc vocem in *em* accuſativum aliquando efferre, hunc locum adducit c. 758. nam vitioſe ibidem c. 1000. *puppim* editur.

545 REDIERE] i. e. retrorſum, ut, ubi ante puppis fuerat, ibi ſtaret ratis mutuo revocata impulſu. SCHOL.

547 EXTENDUNT] Ut in ſinum ſuum recipiant hoſtes. IDEM.

548 DIVERSAEQUE] Hoſtium rates ſunt, quia illi claſſem longius laxaverunt. *Laxata* i. e. poſtquam illi claſſis cornua tetenderunt. IDEM.

552 REPPULIT] Mſc. tria *rettulit*, & unum *hoc attulit*. BERSM. *Rettulit* eſt etiam in omnibus Pulm. & meis, vel *retulit*, praeter Hulſt., ut & in Edd. Rom. Ven. Brix. Aſcenſ. Mic. Hort. aliorumque. quare reſtitui auctori ſuam vocem *retulit*. *re*, anceps eſſe in compoſitis, alibi plus ſemel diximus Oppoſuit auctor. *quod aequor illa ratis tulit, haec ratis retulit. attulit* VV. LL. Steph. *contulit* Voſſ. unus a m. pr.

553 PUGNAMQUE LACESSERE] i. e. provocare pugnam. Sunt, qui *capeſſere* legant: ſed non video, cur mutem. VERSELL. Ita rectius, quam *capeſſere*, ob id quod ſequitur. GROT. Pro lectione *laceſſere* faciunt unus Pulm. duo Berſmanni, & mei quatuor, ac Voſſ. quart. pro varia lectione, cum editionibus Parmenſi, Sulpitii, Aſcenſii, Verſell. Micylli, & Pariſ. 1512. Sic Lib. IV, 720.

Mittitur, exigua qui proelia prima laceſſat,
Eliciatque manu.

Livius L. XXXVII, 16. *laceſſebatur magis, quam conſerebatur pugna.* Statius Lib. 1. Theb. 413.

cra-

[a] Curſum, nec tarde [b] flectenti cedere clavo.
At Romana ratis ſtabilem praebere carinam
Certior, & [c] terrae ſimilem bellantibus uſum.
[d] Tunc, in ſignifera reſidenti puppe, magiſtro
Brutus ait; pateriſne acies errare profundo?
Artibus & certas pelagi? jam conſere bellum:
Phocaïcis medias roſtris obpone carinas.
Paruit, obliquas & praebuit hoſtibus alnos.
[e] Tunc, quaecumque ratis tentavit robora Bruti,
Ictu victa ſuo, percuſſae capta [f] cohaeſit.
[g] Aſt alias manicaeque ligant, tereteſque catenae,
Seque tenent [h] remis: tecto ſtetit aequore bellum.

Jam non

VARIAE LECTIONES.

a *rurſum* R. 1. a m. pr. b *flectendi* V. 1. c *ſim. terrae* Ed. Ven. Br. Med. *terra* M. Hort. d *ac* M. Hort. e *tum* V. pr. f *reſedit* Marp. g *atque* A. *ac* M. Hort. h *roſtris* M. Hort.

- - - - - erectus uterque
Exertare humeros, nudamque laceſſere pugnam.

Joſeph. Iſcan. L. v. B. Troj. 228.

- - - - - - - bellumque laceſſit
Ipſa prior, nulli jam reſponſura vocanti.

Capeſſere pugnam dici poteſt tam de eo, qui ſecundus proelium init, quam qui primus. Si quis tamen malit retinere *capeſſere*, quod longe plurimi, & vetuſtiſſimi ſervant Codices, & editi, non valde refragabor. Silius L. IX, 611.

Nec cui quam virtus propiora capeſſere bella.

Statius L. XI. Theb. 158.

Ire ultro, primamque capeſſere pugnam.

558 SIGNIFERA] Erat enim praetoria; ut ait ſupra.

Celſior & cunctis Bruti praetoria puppis.

SCHOL. In nave praetoria. GROT. Ed. tert.

560 ARTIBUS] Piraticis fraudibus. SCHOL.

560 CONSERE BELLUM] Livius Lib. XXVI, 39. *Quam quis indeptus navem erat, ferrea injecta manu; ita conſerebant ex propinquo pugnam, ut non miſſilibus tantum, ſed gladiis etiam prope collato pede gereretur res.* ubi male in editione Clerici *conſerebant*.

564 PERCUSSA CAPTA COHAESIT] Emendatio eſt Johannis Rutgerſii (var. lect. c. 12.) ante legeretur, *percuſſa & capta.* Naves invectae in praetoriam Bruti cohaeſerunt, velut captae, ipſo ictus ſui impetu. ita Curtius lib. IV. *In quarum alteram quinqueremis eadem concitata & ipſa roſtro icta eſt, & illam invicem tenuit.* GROT. Ed. pr. *Percuſſae capta cohaeſit.* Emendationem hanc V. A. Joannis Rutgerſii, regis nunc Sueonum legati, probat MS. P. IDEM. Ed. ſec. Hanc emendationem è ſuo codice protulit, & amplexus eſt etiam C. Barthius L. XI. Adverſ. c. 10. & è noſtris plane eam exhibent Regius primus, & Voſſianus tertius Marp. *percuſſaque* Hulſt. *percuſſe &* Amſtel. ſimile quid apud Livium L. XXXVI. c. 30. *Debilitatam ea ipſa, quae icta cohaeſerat, navim cepit.* Silius Italicus, qui Lib. XIV. haec & ſequentia hujus navalis pugnae ab auctore noſtro mutuatus, & meliore, quam ipſe noſter, judicio imitatus eſt. vſ. 381.

Aſt aliae latere atque incuſſi roboris ictu
Detergent remos: aliae per viſcera pinus
Tramiſſis ipſo retinentur vulnere roſtris,
Quo retinent.

566 TECTO] Mſcr. *toto* minus apte. Dicit enim aequor connexis inter ſe navibus non apparuiſſe. BERSM. In margine Hortenſ. Ed. pro varia lectione eſt.

Seque tenent remis remi. ſtetit aequore bellum.

Non male, eſſetque è more Lucani L. I, 5.

Signa ſignis, & pila minantia pilis.

h. lib. 475.

Armis innixa priores Arma gerunt.

c. 46.

Saevus complectitur hoſtem Hoſtis.

IV, 557.

In morte virorum Mors virtutis habet.

624. *pectore pectus urgeri.* 782. *frangitur pectore pectus.* VII, 573. *confractique enſibus enſes.* & alibi.

Sed

Jam non excuſſis torquentur tela lacertis,
[a] Nec longinqua cadunt jaculato vulnera ferro:
Miſcenturque manus. navali plurima bello
Enſis agit. ſtat quiſque ſuae de robore puppis
Pronus in [b] adverſos ictus: multique peremti
In ratibus cecidêre ſuis. cruor altus in [c] undis
Spumat, & [d] obducti concreſcunt ſanguine fluctus.
Et, quas inmiſſi traxerunt vincula ferri,
Has prohibent jungi conſerta cadavera [e] puppes:
Semianimes alii vaſtum ſubiêre profundum,
Hauſeruntque ſuo [f] permixtum ſanguine pontum.
Hi luctantem animam lenta cum morte trahentes,

Fracta-

VARIAE LECTIONES.

a *non* meus. b *averſos* B. 1. c *undas* P. 6. R. 1. V. 1. Ed. Hort. *undam* B. *unda* V. 5. B. 1. d *obducto* Edd. Gr. Hack. e *puppis* M. Hort. f *permixte* O.

Sed vel ſic tamen nihil temere muto, cum omnes MSS. *tecto* agnoſcant, & Scholiaſt. dicens, *ut* Virgilius, *Latet ſub claſſibus aequor.* Expreſſit haec Silius lib. cit. 518.

- - - injecta ligant hinc vincula ferri,
Atque illinc, ſteteruntque rates, ad proelia nexae.
Nec jaculo &c.
Comminus & gladio terreſtria proelia miſcent.

Livius l. cit. *Ita in arte ſtipatae erant naves, ut vix ullum telum in mari vanum intercideret. Tectum aequor* inf. L. IV, 458.

570 ENSIS] Plurima agit gladius, nihil haſta, quia vicina ſibi miſſilia tela non quaerunt. SCHOLIAST.

571 MULTIQUE PEREMTI] Imo lege cum MS. P:

- - - - nullique peremti
In ratibus cecidere ſuis.

Quomodo & à priore manu habuiſſe videtur MS. T. Senſus eſt. De puppe ita prominentes pugnabant, ut, qui caderent, non in navem ſuam caderent, ſed in hoſtilem, vel in mare. GROT. Ed. ſec. Mirum, quod nullus interpretum ante Grotium his verbis ſit offenſus: cum tamen ſine dubio ſint corrupta, nihi que ſingulare dixiſſet Lucanus, ſi plurimi in ratibus ſuis ceciderint. Contrarium potius dixiſſe voluit auctor, & ut ait Scholiaſtes, *non cecidere in ſuis ratibus, ſed in ratibus hoſtium, quae conjunctae ſunt.* Itaque vel cum Grotio legendum *nullique.* quod mihi placet, & confirmatur Regio primo, Voſſiano ſecundo pro var. lectione, & editione Veneta; eo ſenſu, ut omnes occiſi ceciderint in mare, vel rates hoſtium, quoniam proni in adverſos ictus ex connexis inter ſe navibus pugnabant. Vel ſi cui haec lectio nimis generalis videtur, poſſet legere, *a* vel *e ratibus ſuis*, ut exhibetur à Voſſiano quarto. aut etiam, ut conjecit Doctiſſimus Waddel, *non ratibus e. ſuis*, ſed hoſtium ſcilicet; quam emendationem juvat Scholiaſt.

573 OBDUCTI CONCRETO SANGUINE FLUCTUS] *Concreſcunt* P. L. F. & Canter. Nov. Lect. Lib. III. cap. II. PULM. Mſcr. *concreſcunt*, quam etiam lectionem Canterus laudat. BERSM. *Obducto concreſcunt.* Antea erat *obducti concreto*; ſed ita, ut nos, MS. GROT. Non quidem damno τὸ *obducto.* par enim eſt Ovidiano Lib. I. Art. Am. 286.

Obducto cortice preſſa latet.

& ſaepe. Sed mei omnes cum Pulm. Steph. & Berſm. retinent vulgatum, *obducti* i. e. tecti. ut *obducere caput amictu.* L. IX, 109. & ſimilia apud noſtrum. *concreſcunt* etiam eſt in duobus vetertimis Voſſianis. quare id ecutus ſum. Reliqui *concreto* cum Edd. ante Grotianam. Sed tum malim *obducto concreti ſ. ſt.* ſcilicet *ſunt*, vel *ſpumant*, exponente ita Scholiaſte. *concreti ſanguine*, ut *concretos ſanguine crines* dixit Virgil. L. II. Aen. 277. & *concretam ſanguine barbam* Ovid. Lib. XIV. Metam. 401. & paſſim apud alios.

574 VINCULA FERRI] Quae ſupra *manicas* dixit, eo, quod in modum manus naves capiunt *Manicae* ſunt proprie vincula brachiorum. SCHOL.

575 CONSERTA CADAVERA] *Conferta* V. L. G.

Sa-

Digitized by Google

Fractarum [a] ſubita ratium periêre ruina.
Irrita tela ſuas peragunt in gurgite caedes:
Et, [b] quodcumque cadit fruſtrato [c] pondere ferrum,
Exceptum mediis invenit vulnus in undis.
Phocaïcis Romana ratis vallata carinis,
Robore diducto, [d] dextrum, laevumque tuetur,
Aequo Marte, latus: cujus dum pugnat ab alta

Puppe

VARIAE LECTIONES.

a *ſubite* Hort. Ed. b *quocumque* B. 1. V. 1. H. a m. ſec. c *milite* B. 1. in m. d *laevum dextrumque* B. 1. *dextrumque levumque* A.

Sabellic. in Annot. (T. 1. Theſ. Crit. p. 183.) PULM. *Conſerta* eſt etiam in Voſſiano primo, & Wittiano, ac Hort. marg. aliiſque. i. e. denſa, collecta in unum. quomodo ſexcenties *conſertum agmen*, *conſertiſſimi cunei*. & alia apud auctores occurrunt, ubi cum voce *conſertus* & contra perpetuo in MSS. variatur: ut non mirum ſit *conſerta* hic placuiſſe Sabellico. Sed mutatione non opus eſt. *conſerta* ſunt colligata, conjuncta, commixta. Lib. IV, 490.

- - conſerta jacent cum corpora campo,
In medium mors omnis abit.

v, 708.

- - - - - - latumque per aequor
Ut terreſtre coit conſertis puppibus agmen.

Sed & utroque illo loco in quibusdam etiam *conſertus*. Conſule omnino ſummi in hiſce judicii, & acuminis virum, P. Burmann. ad Valer. Flacc. L. III, 274.

Tum ſuper exſangues conſertae caedis acervos.

577 HAUSERUNTQUE] Mſc. *auxeruntque*. non male. BERSM. In variis lectionibus Stephani, meo Codice, & Edit. Romana principe quoque ſcribitur *auxerunt*. Sed vitioſe, & ridicule. Quaſi non ſatis ſupra geſti non modo fidem, ſed & veriſimilitudinis ſpeciem haec more ſuo ἀλόγως exaggeraret Lucanus. Nunc autem iis, qui mortui ceciderunt à navibus ſuis, quorum paullo ante fecit mentionem, opponit illos, qui ſemianimes in mare ceciderunt, & aquam ſanguine è ſuis vulneribus mixtam haurire coacti ſunt. contra *auxerat* in *hauſerat* abiit L. 1, 217. & ſaepe hae voces confunduntur. Inſpice Drakenborchii notas ad Silium IX, 230.

580 INRITA] Cum miſſa ceciderunt: nam jam (*nimium* Voſſ. ſec.) non ſunt irrita, quia in fluctibus vulnus inveniunt. SCHOL.

583 PHOCAÏCIS] *Omnibon.* Poſt generalem pugnae deſcriptionem ad ſpecialem deſcendit poëta, & quomodo ſinguli pugnarint, exponit. Loquitur autem hoc loco de nave quadam Romana, quam circumdederant Maſſilienſes. MICYLL.

583 ROMANA] Mſc. *Romana manus vall.* non male. & altera duo *vallata ratis Romana*. BERSMANN.

584 DIDUCTO] Recte Scholiaſtes, *ſeparata multitudine virorum fortium per latera navium*, vel Omnibonus: *diviſis militibus in dextram ſcilicet, & ſiniſtram navis partem.* Unde patet, male in duobus MSS. Ed. Rom. Parm. Hortenſ. aliorumque ſcribi *deducto*, ſollemni errore. ut vſ. 632.

Aequora diſcedunt merſa diducta carina.

L. VII, 506.

Ut primum tota diduxit cornua campo.

Liv. v, 48. *Inſtruunt aciem diductam in cornua.* ubi Voſſiani Codices duo *deductam*: quod eo loco praeferebat Gronovius. L. XXXI. c. 21. *Ut extenuatam mediam diductis cornibus aciem Gallorum vidit*. plura vide ad Lib. II, 244.

586 APLUSTRE] Adverſam enim navem voluit occupare. Alii ornamentum navis accipiunt; alii genus gubernaculi; multi genus remi. SCHOL.

586 APLUSTRE] *Ornamentum navis, Feſto auctore: dictum quod amplius* ſit, quam quo navis indigeat. Sunt tamen, qui velint Graecum eſſe, & ſubtrahant *m*, primamque ejus quidam corripiunt. Cicero:

Navibus abſumptis fluitantia quaerere apluſtra.

SULPIT. Apluſtre, qui ſine *m*, ſcribunt, à Graeco πλεῖς, & privativa particula α, deducunt, ut ſit gubernaculum navis, dictum, quaſi ſine eo navigari non poſſit. MICYLL. Eſt autem *ampluſtre*, ſive *apluſtre*, & apluſtria ornamenta in navi. quod plus erant, quam eſſent neceſſaria. Cicero in Arat.

Navibus aſſumptis fluitantia quaerire apluſtra.

Primam ſyllabam in *apluſtre*, communem faciunt poëtae ratione mutae, & liquidae. Juven. Satyr. 10.

Victaq-

Digitized by Google

Puppe [a] Catus, Grajumque audax apluſtre retentat,
Terga ſimul pariter miſſis & pectora telis
Tranſigitur. [b] medio concurrit pectore ferrum,
Et ſtetit incertus, flueret quo vulnere, ſanguis,
Donec utraſque ſimul largas cruor expulit haſtas,
Diviſitque animam, [c] ſparſitque in [d] vulnera letum.
Dirigit [e] huc [f] puppim miſeri quoque dextra Telonis,

VARIAE LECTIONES.

a vulgo *Tagus*. b *medioque cucurrit* A. c *ſpargitque* B. 1. d *vulnere* VV. LL. Steph. P. 2. V. 1. Ed. Br. e *hac* P. 1. f *puppem* B. 1. V. 3. R. pr. W. A. Edd. primae. V. ad 545.

- - - - - *Victaeque triremis*
Apluſtre, & ſummo triſtis captivus in arcu.
Humanis majora bonis creduntur.

Silius lib. x.

Et tranſtra, & mali laceroque apluſtria velo.

HORTENS. Mſc *Ampluſtre*] dicitur autem *apluſtre* & *ampluſtre* & *apluſtrum*, Feſto, ornamentum navis, quod ſummo malo imponitur. Micyll. gubernaculum navis interpretatur, quaſi ſine quo navigari non poſſit ab α privat. & πλῶ. BERSM. *Ampluſtre* habent tres Pulm. cum Wittiano, & meo, ac Edd. Ven. Omnib. & Hortenſii. ſolebant autem ſic ſcribere medio aevo. Vide de eo more, & ſignificatione apluſtris, ornamenti navis tam in prora, quam in puppe appoſiti, Salmaſ. in Plinian. Exercit. p. 404. & viros doctiſſ. ad Silium Ital. L. x, 325.

- - - - - - *laceroque apluſtria velo.*

& infra ad vſ. 672.

586 TAGUS] Miror, nullum à viris doctis ſuper ſinceritate hujus nominis moveri ſcrupulum, cum tamen nuſquam tale nomen inter Romanos obtinuiſſe appareat. *Tagi* cujuſdam Hiſpanorum à fluvio Tago ſcilicet dicti, reguli meminit Silius Ital. L. 1, 152. Sed ille nihil ad noſtrum pertinet. Duo Pulm. Codices, & Wittian. edunt *Lagus*, vitioſe. In Voſſiano primo *Ca us*, ſupraſcripto *Catus*. ut à manu prima habet clare Voſſianus ſecundus, & plane Regius primus. Veriſſime, ut opinor. nec aliter legit Scholiaſtes, *Catus* exponens per *doctum gubernatorem*. ſed male. Nomen eſt proprium *Catus*. Nota eſt inter Romanas familia *Catorum*. Plinius L. VII. c. 31. *Ob id Cati Corculi apud Romanos cognominati*. ubi V. Harduin. & quis neſcit verſiculum.

Egregie cordatus homo Catus Aeliu' Sextus?

Inde tamen non temere putem, hunc hominem originem duxiſſe. nam & alii cives hoc cognomen habuiſſe potuerunt. Immo aliud quid eſt, cur maxime praeferam hoc loco *Catus*. Verſu 515. dixerat Lucanus, claſſem ſub Bruto ex Rhodano fluvio devectam veniſſe ad Maſſiliam, quas naves Arelate fieri juſſerat Caeſar Lib. II. Bell. Civ. c. 5. Jam vero ſcimus, Rhodanum praeterlabi urbem Genevam, cui ut & toti ulteriori Galliae maximum militum numerum imperaverat. idem Lib. 1. B. Civ. c. 6, 7. Genevae autem reperta eſt haec inſcriptio.

APOLLINI,
M. AUFUSTIUS,
CATUS. O.

apud Gruterum p. 38. n. 12. Sive itaque *Catus* civis fuerit Romanus, ſive Genevenſis, facillime in hac claſſe eum potuiſſe militare apparet. Quid multa? Ejuſdem nominis militem in caſtris Romanis recenſet Silius L. IV, 139.

Obvia quadrupedis praeceps Catus ora tuliſſet.

Offendit librarios ſonus & *Latus* & *Catus*.

588 TRANSIGITUR] Ex utraque enim parte tela directa ſunt. SCHOL.

588 TRANSFIGITUR] Non bene. Legatur *Tranſigitur*. quia *ſi* producitur. VERSELLAN. *Tranſigitur*. Non *Transfigitur*, ut nonnulla legunt exemplaria: repugnat quantitas antepenultimae ſyllabae. HORTENS. Vitioſe ſcilicet *transfigitur* circumferebatur in editione Romana, Sulpitii, Aſcenſii, & Micylli. quomodo etiam duo, vel tres recentiores MSS. Alii, quos vidit Barthius ipſo teſte, *tranſcitur*. unde ad Statii Theb. L. VII, 595. facit *Tranſicitur*. *Tranſicere*, vel *tranſjicere aliquem ferro*, Latinum eſſe, nemo ſanus negaverit. Sed non minus probum eſſe *tranſigere*, quod tantum non omnes ſervant libri ſcripti, norunt docti. praeterea amat id verbum noſter. L. IV, 545.

Viſcera non unus jam dudum tranſigit enſis.

IX, 824.

Perque caput Paulli, tranſactaque pectora fugit.

X, 523.

Terribilem juſto tranſegit Achillea ferro.

Qua [a] nullam melius, [b] pelago turbante, carinae
Audivêre manum: nec lux eſt notior ulli
Craſtina, ſeu Phoebum videat, ſeu cornua lunae,
Semper venturis componere carbaſa ventis.
Hic Latiae roſtro compagem ruperat alni:
[c] Pila ſed in medium venêre trementia pectus,
[d] Avertitque ratem morientis dextra magiſtri.
Dum cupit in ſociam [e] Gyareus erumpere [f] puppim,
Excipit [g] immiſſum ſuſpenſa per ilia ferrum,

Adfixuſque

VARIAE LECTIONES.

a *nullas* W. V. 1. Ed. Hort. b *pelagus* V. 1. c *tela* VV. LL. Steph. P. 4. B. 3. V. 3. W. H. A. meus. m. Hort. d *advertitque* meus. e *Giareus* MSS. & Edd. quidd. f *puppem* VV. LL. Steph. B. 2. V. 2. A. Edd. primae. V. ad 545. g *immenſum* B. 1.

Saepe ita Valer. Flacc., Silius Ital. Statius, aliique. Vide Rittershuſ. & Gudium ad Phaedr. Lib. II, 10. *Gladio pectus transfigit.* ubi itidem contra metrum in Rem. Cod. *transfigit.*

589 INCERTUS] Utrum per pectus, an per dorſum. SCHOL.

591 DIVISITQUE ANIMAM] Haec, quamvis abſurda, non multo meliore judicio imitatus eſſe videtur Sidonius Apollin. Carm VII, 291.

- - - - venit ecce, & celſa cruentum
Perferat haſta virum, poſt & confinia dorſi
Cedit transfoſſe ruptus bis pectore thorax.
Et dum per duplicem ſanguis ſingultat hiatum,
Dividua ancipitem carpſerunt vulnera vitam.

592 TELONIS] Perperam unus Berſmanni MS. *Gelenis*, & meus *Thelonis*. Recte Lucanus hunc navis magiſtrum poëtarum more nominavit *Telonem*, ab urbe, in Maſſiliae vicinia ad Cithariſten promuntorium ſita, *Telone Martio*. de quo oppido vide Bochart. Lib. I. Chan. c. 42. & Iſ. Voſſium ad Melam Lib. II. c. 5. Ad ejus autem imitationem Silius L. XIV, 443.

Et Neptunicolae transverberat ora Telonis.

593 PELAGO TURBANTE, CARINAE] Corrigendus eſt Lutatius ad Stat. V. Theb. 412.

- - - clavumque audire negantem.

ubi vitioſe legitur *turbare carinam.*

594 AUDIVERE] Conſenſere manui; ut Virgilius, *neque audit currus habenas.* SCHOL. De navibus Silius L. XIV, 392.

- - - - - - dociles que regentis
Audiviſſe manum.

595 CRASTINA] Rurſum ante oculos Lucanum habuit Silius L. XIV, 453.

- - - - - - Bonus ille per artem
Crudo luctari pelago, atque exire procellas.
Idem, quid Boreas, quid velles craſtinus Auſter
Anteibat.

Componere valet *ad componendum*, ut apud Ovid. L. III. Metam. 615.

- - - - quo non alius conſcendere ſummas
Ocior antennas.

Adde noſtrum vſ. 697. Silium V, 552. VII, 56. Claudian. Epithal. Honor. 314. aliosque. illi autem duo verſus *Audivere*, & *Craſtina* &c. in Voſſiano ſec. hic deerant à manu prima; ſed poſiti ſunt, uti & in Voſſiano primo repetiti, poſt verſum 599. *Venturis ventis.* ut apud Propert L. II. El. IX, 5.

Venturam melius praeſagit navita noctem,
Ventura lux.

Infra L. IV, 125.

597 ROSTRO] Scilicet ſuae navis Romanam ſolverat ratem. SCHOL.

599 RATEM] Cujus roſtro obvius ſolvere Romanam tentaverat claſſem. Ut Virgilius, *ſemianimesque micant digiti.* Adeo & hic gubernaculum tenebat. *Morientis.* dum adhuc moriens gubernaculum teneat. IDEM.

600 IN SOCIAM] Ut pro illo (*Telone*) navem gubernaret. IDEM.

600 GYAREUS ERUMPERE] A manu prima Voſſianus ſecund. *girare & repere*, alii item ab N. Heinſio inſpecti Codices *irrepere.* Quod magis mihi cum Ill. viro adridet ad Silium Lib. XV, 617.

Erepit ſuſpenſa ferens veſtigia caſtris.

ut notes clandeſtinum conatum, vel pavidum. L. VIII, 39.

Exiguam vector pavidus correpſit in alnum.

Non

Adfixuſque rati, telo retinente, pependit.
Stant gemini fratres, fecundae gloria matris,
Quos eadem variis genuerunt viſcera fatis:
(Diſcrevit mors ſaeva viros: unumque relictum
Agnorunt miſeri, ſublato errore, parentes,
[a] Aeternis [b] cauſſam lacrimis: tenet ille dolorem
Semper, & amiſſum [c] fratrem lugentibus obfert.)
Quorum alter, mixtis [d] obliquo pectine remis,
Auſus Romanae Graja de puppe carinae

[a] Injectare

VARIAE LECTIONES.

a *aeternam* V. ſec. *alternis* V. tert. b *lacrimis* e. A. c *frater* V. ſec. a m. ſec. d *oblico* V. I.

Non tamen contra longe plurimorum Codicum conſenſum auſim plane damnare *erumpere*. in quâ voce latet quaedam ſignificatio clandeſtinae actionis. Seneca de Tranq. animi c. 2. *In mentes cupiditates velut mala ulcera eruperunt.* *Inrumpere* ſcribitur in variis lect. Steph. Voſſ. quarto & ſec. pro var. lectione. atque ita edidere Aſcenſ. Verſell. & Micyllus. Non raro autem *inrumpere* ſumitur pro intrare loca ſacra, quibus interdictum eſt. ut Lib. v, 127.

- - - *cogitque fores inrumpere templi.*

Quodque idcirco, ut hic foret, cum furto & metu conjunctum eſt. Vide loca à Cel. Burmanno citata ad Quinctil. Lib. 11. Inſt. Orat. c. 1. *ad ſuaſorias inrumpunt.* Hoc tamen loco videtur potius mutatum ab iis, qui non crediderunt *erumpere*, ſi id modo rectum eſt, poſſe componi, cum praepoſitione *in*. ſed contrarium jam vidimus ex Seneca. Valer. Maxim. L. ix. in fine. *In domum Cn. Aſinii Dionis inrupit.* MSS. multi *erupit.* quae variatio eſt quoque in MSS. Voſſ. Livii L. 11, 47. *ea erumpunt.* Ut vero dixi, magis placet *inrepere* vel *erepere*. Sueton. Tiber. c. 60. *quod is à tergo inſulae per aſpera & devia erepſiſſet ad ſe.* praeceſſit quoque *ruperat*. Cave autem hoc loco *ſuſpenſa ilia* referas ad metum furtivae actionis, ut dicitur *ſuſpenſos ferre gradus, pedes, veſtigia &c.* Nam quid velit Lucanus, ſequenti verſu ſatis declarat.

Adfixuſque rati, telo retinente, pependit.

Sic vſ. 637.

Suſpenſaque crura retentant.

Porro *Gyareus* ſcribendum, non *Giareus*. Eſt enim Γυαρεὺς, gentile à Gyaro, ſive Gyaris, inſula una ex Sporadibus, nobilitata murium multitudine, & ſterilitate, adeo ut illuc damnati in exſilium ab imperatoribus mitti ſolerent.

603 GEMINI FRATRES] Credam autem, eſſe legendum *fratres gemini*; quia ſi *gemini*, continuo *fratres*; at ſi *fratres*, non continuo *gemini* erant. *Fratres* igitur *gemini*. ASCENS. Sicut authore Servio Salluſtius recte dixit *mulieris ancillae.* quod minus bene dixiſſet, ſi contra *ancillae mulieris.* VERSELL. Haec obſervatio Quinctiliano ſubrepta eſt ex Lib. ix. Inſt. Orat. c. 4. ſed hoc Grammaticorum inventum repugnat multis Claſſicorum ſcriptorum exemplis. ut illic docent viri docti, & inprimis Cel. Burmannus, &, quem laudat, Voſſius.

605 DISCREVIT] Omnino parentheſi hic opus, quam viſum eſt addere. GROT.

606 SUBLATO] Nam quando ſimul vivebant, errorem ſui vultus videntibus inferebant; ſed uno mortuo error ſublatus eſt. SCHOL.

608 OBFERT] Nam propter ſimilitudinem hunc videntes, mortui reminiſcebantur, *obfert*, i. ad memoriam reducit. IDEM. Laudant hunc verſum Servius ad illa Virgil. L. x, 391.

Daucia Laride, Thymberque, ſimillima proles,
Indiſcreta ſuis, gratuſque parentibus error.
At nunc dura dedit vobis diſcrimina Pallas.

& Lutatius ad Statii Theb. IX, 295.

Solus abi, miſeros non decepture parentes.

quo loco & ille citat Virgilii verba, pro *dura* ſcribens male *ſaeva*.

609 OBLIQUO PECTINE] i. remis pectinatis per obliquum. Alii legunt *pectore obliquo.* ut ſignificetur geſtus remigantium. ASCENS. *Pectore.* Qui legunt *pectine*, ſic interpretantur, ut in remis dentes, ceu *pectines* exſtent. HORTENS. *Pectore.* Mſc. duo *pectine.* & editi aliquot, ut remi indicentur mixtione ſua quaſi pectinati, vel dentes in remis, quaſi pectines. BERSM. *Pectine* primus omnium interpretum exhibuit Sulpitius, quem ſecuti ſunt Aſcenſ. Verſellan. & Micyllus. Ceteri

uſque

[a] Injectare manum: ſed eam gravis inſuper ictus
Amputat: illa tamen [b] niſu, [c] quo [d] prenderat, [e] haeſit,
[f] Diriguitque tenens ſtrictis [g] inmortua nervis.
Crevit in adverſis virtus: plus nobilis irae
Truncus habet; fortique inſtaurat proelia laeva,
Rapturuſque ſuam [h] procumbit in [i] aequora dextram.
Haec quoque cum toto manus eſt [k] abſciſſa lacerto.
[l] Jam clipeo, teliſque carens, non conditur ima

Puppe:

Variae Lectiones.

a *injactare* H. B. 1 *innectare* B. 1. b vulgo *nixu*. c *quem* Ed. Ven. d *prehenderat* meus Ed. Parm. e *exit* Edd. Alc. Verſ. f *deriguit* V. tert. V. ad L. 1, 246. g *emortua* Ed. Par. 1512. *jam mortua* Edd. Rom. Parm. h Ed. Grotii & ſeqq *procurrit*. i *aequore* V. 1. k *abſciſa* V. 4 W. Edd. Rom. Ven. Panſ. V. ad vſ. 33. l *&* B. 1.

uſque ad Grotium, priores editiones ſecuti ſunt in *pectore*, licet Stephanus in variantibus, & Berſmannus in quatuor ex ſuis MSS. teſtentur eſſe *pectine*. Meorum tres Voſſiani, & unus a m. prima haben *pectore*. noſter *in pectore*. reliqui bene *pectine*. Innuit vero auctor, remos diverſarum ratium ita ex tranſverſo inter ſe conſertos fuiſſe, ut ab utraque parte pectini ſimiles adparuerint, & remi ſe remis tenuerint. ut forſan locutus eſt vſ. 566. Bene haec intellexit Cl. Scheffer. de Milit. Nav. L. III. c. 6.

610 Ausus Romanae Graja] Confundit hiſtoriam poëta, Maſſilienſibus aſſentatus: nam revera miles is, qui ſe adeo fortiter geſſit, Romanus & Caeſaris decimae legionis praefectus fuit. Cajuſque Acilius eſt appellatus. Meminit ejus Tranquillus in Caeſare: meminit Plutarchus: meminit & Valerius Maximus. Similis hiſtoria de Cynaegiro Graeco tradita eſt. SULPIT. Lucanus quam fuerit Caeſari, & Caeſaribus ſemper infeſtus, cum aliis multis, tum hoc loco videre eſt. Etenim gloriam in hoc certamine navali, quae Caeſarianis debebatur, tribuit Maſſilienſibus hoſtibus. Tranquillus in Caeſare. C. *Acilius*, inquit, *navali ad Maſſiliam praelio, injecta in puppem hoſtium dextra, & abſciſſa, memorabile illud apud Graecos Cynegiri exemplum imitatus, tranſiluit in navem, umbone obvios agens.* Valerius Max. eum non *Acilium*, ſed *Attilium* vocat lib. tertio, cap. 2. de fortitudine. *Nec Attilium quidem*, inquit, *praeterire poſſumus: qui cum decimae legionis miles pro Caeſaris partibus maritima pugna praeliaretur, abſciſſa dextra, quam Maſſilienſium navi injecerat, laeva puppim apprehendit; nec ante dimicare deſtitit, quam captam profundo mergeret: quod factum parum juſta notitia patet:* Haec Valerius: in eandem ſententiam etiam apud Plutarchum eſt. HORTENS. Quaedam interdum de hiſtoria ex affectu, aut quia ſic poëma melius fluit, immutat Lucanus, ut hic. nam Acilius Caeſarianus miles x. legionis dextra amiſſa laevam in Maſſilienſium navem injecit, nec prius deſtitit, quam eam mergeret. Vide Valerium Maxim. l. III. c. II. Eſt eadem apud Plutarchum hiſtoria. GROT. Ed. tert. Faciliima mutatione poſſemus Lucanum falſitatis, & iniquitatis, quibus criminibus hic accuſatur, abſolvere. Modo inverſis *a* & *ae* legas *Romana Grajae*. in Voſſ. ſec. aliud quid fuit a m. prima, quam *Graja*. ſed deletum eſt. Quam conjecturam propoſuit jam doctiſſ. cognatus meus ad Valerii d. locum. hoc ordine vſ. 726.

- - *diverſa victae jam parte carinae.*

ſed & alio modo Lucani cauſſam agere poſſemus, ut vel retenta vulgata lectione dictis criminibus non temere obruendus foret noſter; modo illi tantam fidem ineſſe, quam Tiberii ſordido adulatori Valerio, concedas. Suetonium enim, & Plutarchum nihil moror, utpote poſterioris aetatis. Ex verbis autem Valerii videor ſubodorari poſſe rem ea tempeſtate incertam fuiſſe, utrum haec fortitudo, dixerim an rabies, plane incredibilis, ſit praeſtita à Caeſarienſi, an vero a Maſſilienſi. dum addit Valerius, *quod factum parum juſta notitia patet*. Hinc Pompejani, & Caeſaris adverſarii Maſſilienſibus, & uni geminorum fratrum; Caeſariani vero uni ex ejus militibus, ſeu cuidam *Acilio*, vel *Attilio*, hanc actionem tribuerunt. Poſteri vero ſcriptores imperatoribus quoque adulantes, & crebriorem famam ſecuti Caeſaris militi abjudicare non potuerunt. Non autem in eamdem ſententiam eſt apud Plutarchum, ac apud Valerium, ut ait Hortenſius, nec apud Suetonium. Prudentior fuit cum Suetonio Plutarchus, quam ut illis nugis tempus perderent. Quis enim credat, aliquem, *una manu puppe prehenſa, tamdiu pugnare, donec capta navis mergatur?*

Puppe: ſed expoſitus, fraternaque [a] pectore nudo
Arma tegens, crebra [b] confixus cuſpide [c] perſtat:
Telaque multorum leto caſura [d] ſuorum,
[e] Emerita jam morte, tenet. [f] tum vulnere multo
Effugientem animam [g] laſſos collegit in artus:
Membraque contendit toto, quicumque manebat,
[h] Sanguine, & hoſtilem, [i] defectis robore [k] nervis,
[l] Inſiluit, ſolo nociturus pondere, [m] puppim.

Strage

VARIAE LECTIONES.

a *corpore* B. 1. *pectora* R. pr. meus. b *confiſus* V. 2. *perfixus* R. pr. c *proſtat* A. d *virorum* R. pr. & Voſſ. ſec. pro var. lect. e *& merita* V. 1. f *tunc* B. 2. W. V. 1. g *lapſos* B. 3. V. 2. O. 1. *leſos* A. h *ſanguis* R. ſec. a m. ſec. i *defectus* Ed. Hort. *deteclis* Ed. Elz. *deſectis* Edd. Farnab. k vulgo *membris*. l *inſilit* V. 1. m *puppem* B. 1. V. 1. H. A. Vid. ſupra.

tur profundo. Debuit certe parvula fuiſſe ſcapha. Plutarchus ait in vita Caeſaris p. 715. Ed. Par. τὴν μὲν δεξιὰν ἀποκοπεὶς χεῖρα μαχαίρᾳ, τῇ δ' ἀριστερᾷ τὸ θυρεὸν οὐκ ἀφῆκεν, ἀλλὰ τύπτων εἰς τὰ πρόσωπα τοὺς πολεμίους, ἀπέστρεψε πάντας, καὶ τοῦ σκάφους ἐπεκράτησεν. *Romana autem Grajae* foret corpus: nam Valerii verbis ineſſe poteſt ſimplex ſignificatio parum cognitae illius hiſtoriae.

612 NIXU] Omnes Pulm. duo Berſm. & mei undecim cum Edd. Rom. & Veneta *niſu*. quod vulgatae lectioni praetuli. Creberrime autem has voces commutari, monuerunt viri docti. In veterrimis membranis S. Germani, & Thuaneo eſt *nexu*: quam lectionem unice veram judico. *haeret cane nexa canis* Ovidio Lib. II. Art. 284. Alibi quoque *nexus* abiit in *nixus*. Vide Cel. Burmann. ad Quinctil. Inſtit. Orat. c. 12. L. 11. & Cl. Drakenb. ad Silium L. III, 32.

614 CREVIT] Fortior factus eſt, cum periret. SCHOL.

616 RAPTURUS] Non quia prodeſſet, ſi fuiſſet inventa; ſed cupiditatem dolentis expreſſit, qui dexteram ſibi aeſtimat neceſſariam. IDEM.

616 PROCUMBIT] Unus Berſm. Cod. & Marp. habent *procurrit*; ut primus Grotius, & dein ceteri edidere. Quamvis ego id me non intelligere fateor. Stabat ille miles in navi, & inclinans ſe, prehendit navem hoſtis manu dextra; ſed hac amputata, & prae ira rabidus non *procurrit in aequor*, quo enim hoc opus. ſed *procumbit*. iterum ut accipiat manum, & in aequor jacturus rapiat, juxta nugacem Lucani mentem. Si in aequor procurriſſet; quomodo tum ex ſua in hoſtium navem inſilire potuiſſet? ut ſubdit Lucanus. Quare reſtitui auctori *procumbit*, quod eſt in ceteris ſcriptis, & editis. Eadem accidit variatio in fine hujus libri. ubi vide.

618 CONDITUR] Mſc. *conditus*. non male. h. e. abſconditus. BERSM. *Conditus* eſt in ſex Pulm. var. lect. Steph. ac decem meis MSS. & editionibus pleriſque. Rectius tamen meo judicio ex libris quibusdam Aldus, quique eum ſecuti ſunt, exhibuerunt *conditur*. Et ſic tamen nimis multa hic junguntur participia.

622 EMERITA] i. e. tela, quibus alii occidi poſſent, ipſe excepit, jam morte emerita, quippe toties confixus. SCHOL. OMNIB. Tranſlatio à militibus, qui emeriti dicuntur, cum debita ſtipendia fecerunt. MICYLL.

624 QUICUMQUE] Aldinus textus habet *quaecumque*. ſed erratum puto. VERSELLAN. *Toto quicunque manebat Sanguine.* Alii, *quaecunque manebant*, ut ad membra referatur. Ut ſit ſenſus: *Contendit membra, quaecunque reliqua habebat, toto ſanguine*, quod eſt, totis viribus &c. *Sanguine* pro viribus poſito, tanquam continente pro contento, κατὰ μετωνυμίαν. Nam ſanguine deficiente, etiam vires deficiunt. MICYLL. *Quaecunque ma.* Sic nonnulla exempla legunt, ut ſit ſenſus, ait Micyllus, *contendit membra, quaecunque reliqua habebat, toto ſanguine*, quod eſt totis viribus. *Sanguine* pro viribus poſito, tanquam continente, pro contento, per Metonymian. Deficiente ſanguine etiam vires deficiunt. HORTENS. *Quaecumque manebant* eſt in duobus Berſm. MSS. & Edd. Veneta, Omniboni, ac Pulmanni. *quaecumque manebat* Regius primus cum Aldo, Colin. & Stephano. *manabat* Voſſ. unus. *quaecumque tenebat* Voſſ. tertius cum Ed. Parm. *quemcumque tenebat* Editio Romana, non male. Membra ſua intendit ſanguine, quemcumque, licet parvum, reliquum poſt tantam tot vulnerum effuſionem habebat. Ceteri tamen mei Codd. cum Pulmannianis omnibus, & duobus Berſm. ac reliquis editis ſervant *quicumque manebat*, eodem ſenſu. Si *quaecum-*

Digitized by Google

Strage virûm cumulata ratis, multoque cruore
Plena, per [a] obliquum crebros latus [b] accipit ictus.
[c] At poſtquam ruptis pelagus compagibus hauſit,
Ad ſummos [d] repleta foros, [e] deſcendit in undas,
Vicinum involvens [f] contorto [g] vertice pontum.
Aequora diſcedunt [h] merſa [i] diducta carina,
Inque locum puppis cecidit mare. multaque ponto
Praebuit [k] ille dies varii miracula fati.

Fer-

Variae Lectiones.

a *oblicum* V. 1. b *occipit* Èd. Rom. c *ſed* B. 2. V. 4. R. 1. W. Hort. m. concinnius. d *completa* B. 1. e vulgo *deſedit*. f *cum torte* B. 1. V. 1. R. 1. H. A. g *vortice* MSS. & Edd. qdd. h *moeſta* V. pr. a m. pr. i *deducta* V. 2. H. meus Ed. Ven. k MSS. & Edd. qdd. *illa*.

cumque manebant legas, & ad *membra* referas, *ſanguis* non ſumendus eſt pro viribus, ſed potius omni vigore animi. Quomodo locutus eſt Vellej. L. II. c. 9. *Ut in illis plus limae, in hoc pene plus videatur fuiſſe ſanguinis.* Cicero L. II. Epiſt. ad Attic. 16. *Amiſimus omnem non modo ſuccum & ſanguinem, ſed etiam colorem & ſpeciem priſtinam civitatis.*

625 Defectis robore membris] Sic Lib. IV, 600.

Jam defecta vigent renovato robore membra.

Sed cum praecedente verſu habuerimus *membra*, hoc loco confidenter reſcripſi *nervis* auctoritate MSS. quinque Pulm trium Berſm. novem meorum, & Var. LL. Stephani. L. IV, 372.

- - - - - ? - *mox robora nervis,*
Et vires rediere viris.

Neque aliter è MSS. Remenſ. jam emendavit doct ſſ. Gudius ad Phaedr. Fab. 20. ubi τὸ *defectis* etiam adſtruit. Vide ad Lib. I. in f. *defecta furore.* Ovidius Lib. V. Metam. 96.

Sanguine defectos cecidit collapſus in artus.

626 Hostilem insiluit puppim] Nota accuſativum, ut vocant, caſum. Plerumque enim dativo jungitur, ut ipſe noſter Lib. IX, 251.

Inſiluit puppi, juvenum comitante tumultu.

L. II, 506.

- - - - - - *ſed coeca nocte carinis*
Inſiluit Caeſar.

Omnes tamen Codices conſtanter retinent accuſativum, & diſerte Priſcianus c. II, 89. explicans per ellipſin praepoſitionis *in*. quam vulgo addere ſolent. Scholiaſtes quoque dicit *puppim*, *pro* in puppim. *Quidam volunt dicere* nociturus puppim. Immo ſic etiam locuti ſunt alii. Juſtin. Lib. XXV. c. 4. *Quinqueremem ex ſcapha cum ſeptem inſiluerit.* Conſule N. Heinſium, & Burmann. ad Ovidii Metam. L. VIII, 142.

- - - - - - - - - *Inſilit undas.*

& ad Valer. Flacc. L. VIII, 142.

- - - - - - - - - *puppim inſilit.*

apud quem tamen nihil temere mutem L. II, 513.

- - - - - - - - *Inſiluit ſcopule.*

Potuit enim, ut Lucanus, hujus verbi caſum variaſſe, niſi & aliquis in eo pro *puppi* & *carinis* praeferebat *puppim* & *carinas*, quod unus, & alter Codex illic habet: ut ſuo loco videbimus.

628 Per obliquum] Imitatus hunc locum eſt Valer. Flacc. L. I, 618.

- - - - - - - *converſaque frontem*
Puppis in obliquum reſonos latus accipit ictus.

ſic enim cum viris doctis lego. Livius Lib. XXVIII, 30. *Obliqua ipſa* (navis) *ictum alterius roſtri accipiebat.* Et alibi. *Obliquum latus dare* Senec. Hippol. 1073. Male autem Sulpitius intelligit ictus à Romanis inlatos. nam juxta Lucani narrationem ipſa erat Romana navis, & ille de puppe Graja deſiluerat. Monuit id quoque Aſcenſius.

630 Descendit] Aut ut Sabellicus legendum cenſet, ut vidimus fol. 49 *deſedit* à *de* & *ſido* quod, ut Vallenſio docet, praeterito non caret I. deorſum ſedit, & locum cepit. VERSELL. Vide Sabellic. Annot. T. I. Theſ Crit. p. 183. *Deſedit* autem non foret, à *deſido*, ſed *deſideo*. ſic ſimpliciter *ſedere* Claudian. IV. Conſ. Hon 628. *Submerſae ſedere rates.* Infr. L. IX. *Pars ſedet una ratis* & *ſedit in undis*. *ſubſedit* Silius loco ad noſtrum expreſſo L. XIV, 313.

- - - - - *media ſubſedit in unda,*
Diviſitque fretum.

nam à *ſido* praeteritum fit *ſidi*. ut docuerunt viri docti,

Ferrea dum [a] puppi rapidos manus [b] inſerit uncos,
[c] Adfixit [d] Lycidam. [e] merſus foret ille profundo;
Sed prohibent ſocii, ſuſpenſaque crura [f] retentant.
Scinditur [g] avulſus: nec, ſicut vulnere, ſanguis
Emicuit lentus: ruptis cadit undique [h] venis,
Diſcurſuſque animae, [i] diverſa in membra [k] meantis,
Interceptus aquis. nullius vita peremti
Eſt tanta dimiſſa via. pars ultima trunci

Tradidit

VARIAE LECTIONES.

a *puppis* Ed. Hort. b *miſerit* A. *haeſerat* V. 1. c *afficit* H. d MSS. qdd. *Lycida* V. 1. *Lydan* R. pr. e *inmerſus* V. 2. f *retentat* V. 1. g *aucaſus* A. h *nervis* P. 2. i *diviſa* V. 1. k *ruentis* H.

docti, unde aliquando hic quoque malebam *deſidit*. quam conjecturam dein vidi ſua auctoritate confirmari ab Heinſio in Cur. ſec. ad Ovid. L. VI. Metam. 390. Nunc vero in alia ſum opinione, & ſuum verbum auctori reſtituo, quod eſt *deſcendit*: ut habent omnes omnium ad unum Codd. & Editiones ante Gryphium, quem temere Berſmannus, non vero Steph. aut Pulm., ſecutus eſt. unde deinceps retentum *deſedit*. Audi Claudian. B. Gild. 220.

Adſiduoque gemens undarum verbere nutat
Deſcenſura ratis.

Statius Lib. III. Theb 58.

- - - - - - apertis
Urbibus, aut pelago jam deſcendente carina.

ubi itidem *deſeſſura* & *deſidente* (V. Cl. Burm. ad Val. Flacc. I, 646.) fruſtra conjecit Heinſius. Conſule Barthium. *Deſcendere in undas* pro mergi, de galea, & enſe dixit quoque Statius. IX. Theb. 279, 282. *Deſidimus* edidit etiam Heinſius in Virgilio L. III. Aen. 564.

Tollimur in coelum curvato gurgite, & idem
Subducta ad manes imos deſidimus unda.

ubi tam *deſcendimus*, quam *deſedimus* boni codices. V. Pierium. Quidquid ſit, hic tamen ob MSS. conſenſum malim *deſcendit*. alter ſaepe *deſedit*, non minus quam *diſcedit*, depravatum eſt in *deſcendit*. ut apud Senec. Epiſt. 79. *Montis altitudo deſedit*. male. MSS. *deſcendit*. Lactantius L. VII. Inſtit. Div. c. 3. *Terrae repentinis quaſſatae motibus vel hiaverint vel deſederint*. Sic ibi MSS. vulgo *deſcenderint*. Neque aliter legendum apud Plinium L. 10. Ep. 48. *Ingentibus enim rimis deſedit & hiat*. vulgo *deſcendit* circumfertur. Valer. Flacc. L. VIII, 329.

Stirus abit. vaſto rurſus deſedit hiatu
Abrupta revolutus aqua.

J. Obſeq. c. 96. *Terra ſeptem jugerum ſpatio in caverna deſedit*. ubi vide notata. *Sedere* in eadem re uſus eſt Salluſtius in Fragm. L. VI. p. 84. Ed. Waſſ.

632 DISCEDUNT] *Deſcendunt* Mſc. duo vitioſe. Dicit, diviſam fuiſſe aquam ſubmerſione navis. BERSM. Res ipſa loquitur, *diſcedunt* eſſe ſcribendum. licet Micyllus, & Hortenſius alterum perperam ediderint, & ſit in Voſſ. uno Hulſt Amſt. Voſſ. ſec. pro var. lect. *diſcindunt*: ſed tum *merſae carinae* eſſe debuit. Recte Scholiaſt. *diſcedunt* i. e. *dividuntur*. Salluſtius. *atque omnis Italia animis diſcedit*. Virgilius. *Medium video diſcedere coelum*. Haec ille. Seq. verſ. pro *cecidit*. male vulgo apud Lutat. ad Stat. Theb. IX, 502. ſcribitur *cedit*. mallem *recidit*, ſi faverent MSS. puppe jam merſa in priorem ſtatum rediit mare, quod nave ſedente diductum erat. *diſcedunt didacta* dictum, ut *lapſus cadit* &c.

634 INQUE LOCUM] Quod navis occupare conſueverat ſpatium, hoc unda complevit. SCHOL.

635 RAPIDOS MANUS INSERIT] In Voſſiano tertio, quarto, & quinto ſcribitur *radios*. ſed in quarto eſt ſupraſcriptum lege *validos*. Ut Metaphora eſſet deſumpta à radiis textoriis, qui fuerunt acutiſſimi, cum illis ſubtemen ſtamini intexi ſolebat, & adhuc ſolet. Hinc eo interficere hominem poterant. Pallas radio apud Ovidium L. VI, 133.

Ter quater Idmoniae frontem percuſſit Arachnes.

& apud Antonin. Liberal. Fab. 25. κερκίδι ſeu *radio* ſe jugulant mulieres. Pro *uncos* ſcribendum tunc *uncus*. Sed tamen vitioſum id cenſeo, & retinendum vulgatum *rapidos*. quod rectum eſt, ſic *rapidae manus* Sil. XIV, 489. pro *Lycidam* Voſſ. ſec. Graece *Lycidan*.

638 SCINDITUR] Hos verſus Lucanus ipſe percuſſis venis profluente ſanguine, ubi frigere pedes manuſque, & paulatim ab extremis cedere ſpiritum ſenſit, fervido adhuc & compote mentis pectore, dicitur ceciniſſe. SULPIT. Sed alii alios

al.c-

Digitized by Google

Tradidit in letum, vacuos vitalibus, artus.
[a] At, tumidus qua pulmo jacet, qua [b] viſcera fervent,
Haeſerunt ibi fata diu: luctataque multum
Hac cum parte viri vix omnia membra tulerunt.
Dum nimium [c] pugnax unius turba carinae
Incumbit prono lateri, vacuamque relinquit,
Qua caret hoſte, ratem: congeſto [d] pondere [e] puppis
[f] Verſa, cava texit pelagus, nautaſque carina:
Brachia nec licuit vaſto jactare profundo,
Sed clauſo periere mari. Tunc unica diri
Conſpecta [g] eſt leti facies, [h] cum forte natantem
Diverſae roſtris juvenem [i] fixere carinae.
Diſceſſit medium tam vaſtos pectus ad ictus:
Nec prohibere valent obtritis oſſibus artus,
Quo minus aera ſonent: eliſo ventre, per ora

[a] Ejectat

VARIAE LECTIONES.

a & B. 1. b *ulcera* V. 1. in m. *viſcera.* c *pugnans* H. d *robore* P. 2. B. 1. A. e *puppi* V. tert. a m. ſec. f *merſa* V. pr. *verſa* Ed. Ven. g deeſt in meo. h *tum* A. i *fortere* B. 1. *affixere* B. 1. V. 1. Lutat. ad Stat. Theb. VIII, 218. vitioſe.

allegant, eos ſcilicet, qui libro nono de milite quodam ab Haemorrhoide percuſſo dicuntur.

Sanguis erant lachrymae, quaecunque foramina novit
Humor, ab iis largus manat cruor &c.

MICYLL.

640 DISCURSUSQUE] Ut Virgilius. *Et magno ſe corpore miſcet. Animae* i. ſanguinis. juxta eos, qui dicunt animam eſſe in ſanguine. SCHOL.

642 DIMISSO] Per anguſtum enim vulnus ſolet anima exire; nunc diverſo corpore iter majus invenit. IDEM.

642 DIMISSA] Unus Berſm. Ed. Ven. Parm. & Omniboni *demiſſa.* pro ad orcum, ad inferos miſſs. ut paſſim *demittere orco, neci* &c. abiit in *dimiſſa.* Statius L. I. Theb. 659. *animam leto demitte.* Ovid. L. III. Metam. 695.

Corpora tormentis Stygiae demittite nocti.

ubi vide. & Drakenb. ad Silium L. XI, 142. Rectius tamen hic legitur *dimiſſa.* Non enim tam de morte agitur in genere, quam de ſpecie mortis, anima exeunte per latam viam, ſeu vulnus. Silius L. II, 259.

- - - jugulo optantis dimittere vitam,
Infeſtum condit mucronem.

Sic *dimittere aliquem è manibus, porta*, dicimus, non *demittere.*

643 VITALIBUS] Vitalia enim ſunt vicina cordi. SCHOL.

647 DUM] Mſcr. *cum nim.* male. BERSM.

648 INCUMBIT] *Incubuit* in vetuſto Cod. & *reliquit.* HORTENS. *Incubuit* & *reliquit* habent quoque quatuor Pulm. & duo Berſm. MSS. *Incubuit* ex meis exhibent Voſſiani quatuor, Oxon. & meus. *Incumbunt* Aſcenſii Ed. Pro *relinquit* è vetuſtiſſimi Voſſiani, Wittian. Reg. unus Oxon. & meus cum editionibus Sulpitio prioribus *reliquit.* non male.

650 CAVA] Et aquas & nautas intra carinam texit, dum verſa fuit. *Nec licuit* illis niſtare, utpote verſa navi concluſis. *Clauſo* ſcilicet intra navem, qua tegebatur. SCHOL.

656 OBTRITIS] Quamvis utraque roſtra ſunt in unius corpus illiſa, perforato tamen pectore, ſic utriuſque roſtri aera ſonuere, tamquam nulli artus venientibus obſtitiſſent; & ſunt oſſa contrita, & idcirco non prohibent. IDEM. Mſcr. duo *obſtrictis* male. BERSM. *Obſtrictis* etiam eſt in Hulſt. Voſſ. uno & altero à m. pr.

659 REMIS P. ET R. RECEDUNT] In vetuſto Codice *reducunt.* alius vetus Cod. *remi*, & hic in margine habet *reducunt.* HORTENS. *Inhibere remis* de nautis probam eſſe locutionem nemo neſcit. ſed tamen pro *remis* in duobus Pulm. & Noſſ. MSS. eſt *remos*; in duobus Berſm. *remi*, ac duobus Voſſian.

[a] Ejectat ſaniem [b] permixtus viſcere ſanguis.
Poſtquam inhibent [c] remi [d] puppes, ac roſtra reducunt,
[e] Dejectum in pelagus, [f] perfoſſo pectore, corpus
Vulneribus [g] tranſmiſit aquas. pars maxima turbae
Náufraga, jactatis morti [h] obluctata lacertis,
Puppis [i] ad auxilium ſociae [k] concurrit: at illi
Robora cum vetitis [l] prenſarent altius [m] ulnis,
Nutaretque ratis, populo peritura recepto:
[n] Inpia [o] turba ſuper medios ferit enſe lacertos:
Brachia linquentes [p] Graja pendentia [q] puppe,
[r] A manibus cecidere ſuis: non amplius undae
Suſtinuere graves in [s] ſummo gurgite truncos.
Jamque, omni fuſis nudato milite telis,
Invenit arma furor: remum [t] contorſit in hoſtem
Alter; [v] at hi [x] totum validis [y] apluſtre lacertis,

[a] Avulſasque

Variae Lectiones.

a *Ejactat* V. 1. *delectat* B. 1. b *mixtus per viſcera* P. 1. V. 1. H. *mixtus poſt viſcera* R. pr. *perm. viſcera* V. tert. Marp. Ed. Hack. c vulgo *remis* & *reducunt*. d *puppis* V. 1. e vulgo *disjectum dejectumque* A. f *percuſſo* B. 1. g *tranſivit* Ed. Ven. h *ductata* A. i *in* B. 1. k *ſuccurrit* Ed. Ven. l *penſarent* B. 2. V. 1. Ed. Ven. *prenſarunt* Ed. Mic. m *undis* R. 1. n *jam impia* V. 1. o *turma* B. 1. p *Grajae* V. qu. q *puppi* V. qu. W. R. pr. r *&* B. 1. s *ſomno* V. 1. t *commiſit* B. 1. *cum t.* V. 1. v *&* A. x vulgo *tortum*. y *ampluſtre* MSS. & Edd. qdd. V. ad vſ. 586.

Voſſian. Wittiano, Oxonienſi pr. & uno meo, Amſt. Regio ſec. a m. ſec. & membranis Andinis, teſte ſummo Viro J. F. Gronovio Lib. IV. Obſerv. c. 26. quo loco eidem placuit τὸ *remi*. Torſit hoc loco ſe Scholiaſtes ſcribens. *Inhibent* i. e. *prohibent: verbum proprium nautarum, & Hypallage eſt. nam remi inhibent puppes, non puppes remos. Alii legunt in textu* viſcera inhibent, *i. e. removent*. Ad Hypallagen illam recurrendum non opus eſſe, videmus, ſi MSS. ſequamur, ut feci, legendo *remi*. Poetarum autem more rebus adſcribit, quod eſt hominum, ſcil. remigum, qui puppes inhibent, ac roſtra *reducunt*. nam & ita ſcribendum auctoritate Mſtorum, & Stephani, duorum Pulm. trium Berſm. trium vetuſtiſſimorum Voſſian. Witt. Hulſt. Oxon. pr. & mei. *decedunt* Reg. pr. *relinquunt* Voſſ. unus. *Remi* pro *remis* acute etiam eſt in MSS. nonnullis L. V, 421. ubi vid.

660 Disjectum] Ita primus, quod ſciam, reſcripſit Grotius; & eſt in uno Berſm. Regio, ac Marp. Ceteri omnes cum editis *dejectum*. quod revocavi. Non enim corpus erat in partes diſruptum, ſed tantum perforatum. à roſtris autem paullulum ex aquis videtur fuiſſe ſublatum, quibus recedentibus rurſus in mare cecidit.

664 Prensarent] Var. Lect. Steph. & Voſſ. unus cum Amſtel. *preſſarent*. de quo verbo V. Heinſ. ad Ovid. Metam. VIII, 538. Zinzerling. Prom. Crit. c. 38. ſed praefero *prenſarent*, quod eſt, cum niſu prehenderent. Virgil. II. Aen. 444.

- - - - - - *prenſant faſtigia dextris.*

664 Altius]. Al. *artius* in vetuſto Codice. ſic alter quoque Codex. HORTENS. *Altius* exponunt ſummam navis partem. ut ſit ſenſus, cum jam per navis latus eo adſcenderant, ut ſummum navis marginem manu prehenderent. non male. *Artius* tamen, praeterquam in Hortenſ. & duobus Pulm. Codicibus, legitur quoque in Wittiano, Marp. Amſtel. Voſſiano pro var. lect. Ed. Veneta, & plurimis à N. Heinſio collatis libris, teſte Drakenb. ad Silium VI, 194. Forſan melius. ſolent enim de vita periclitantes in aqua, artiſſime prehendere, quidquid attingere poſſunt. de re ipſa ceterisque rurſus Silius conſulendus Lib. XIV, 490. & qui ſequuntur.

664 Ulnis] i. e. menſura manus, hoc eſt, unde incipit manus. Ut Virgilius.

Tres pateat coeli ſpatium, non amplius ulnas.

SCHOL.

668 A manibus] Ut non ipſi remitterent ma-

[a] Avulſaſque rotant [b] expulſo [c] remige ſedes.
In pugnam fregere rates. ſidentia peſſum
Corpora caeſa tenent, [d] ſpoliantque cadavera ferro.
Multi inopes teli, jaculum letale revulſum
Viſceribus [e] traxere ſuis, & vulnera laeva
[f] Obpreſſere manu, validos dum praebeat ictus
Sanguis, & hoſtilem [g] cum torſerit, exeat, [h] haſtam.
Nulla tamen plures hoc edidit aequore clades,

Quam

VARIAE LECTIONES.

a *Avolſaſque* R. pr. *Evulſaſque* B. 1. b vulgo *excuſſo.* c *milite* B. 1. d *ſpoliant* V. 1. *ſpoliantur* A. e *cepere* B. 1. f *compreſſere* B. 1. g *contorſerit* B. 1. R. 1. *dum* Lutat. ad Stat. Theb. VIII, 727. male. h *aſtam* V. 2.

nus, ſed remitterentur à manibus. SCHOL.

668 AMPLIUS] Sc. quam pendebant in navibus, IDEM.

670 JAMQUE OMNIS FUSIS] Alii codices *omni* legunt. HORTENS. *Omni.* Mſcr. tria: *omnis.* & tert. *omni abſuſis.* forte *effuſis.* BERSM. *Omnis* ediderunt Sulpit. Aſcenſ. Veriell. aliique. jungentes *omnis furor*, pro cujuſcumque ira; eamque lectionem firmant quoque var. lect. Steph. quatuor Pulm. & octo mei ex optimis. Sic *omnis vox*, *omnis manus*. & ſexcenta ſimilia, de quibus adi N. Heinſium ad Ovid. Metam. L. IX, 425. vide etiam ad L. II, 704. IV. 86. VIII, 319. pro *omnis fuſis* mallem tamen hic cum Berſm. legere *omni effuſis.* offendit enim nimia repetitio ſibili *s*. Amat autem praeter alios hanc compoſitionem auctor L. I, 287. Vide Indic. Silius L. I, 375.

Effundit vaſtos balliſta molares.

Effuſa tela praeterea clarius notabunt, nihil telorum reliqui fuiſſe, ſed omnia ad unum emiſſa, ac conſumpta eſſe.

671 INVENIT ARMA FUROR] Ut Virgilius *Telum ira facit.* SCHOL. Expreſſum ex Virgilii illo *furor arma miniſtrat.* Noſtrum imitatus eſt Silius L. VI, 45.

- - - non haſta viro non enſis: in artis
Abſtulerat ſors arma: tamen certamine nudo
Invenit Marti telum dolor.

Plura vide in Schotti Obſerv. Hum. Lib. II. c. 47.

672 HI] *Hic* in vetuſto Cod. HORTENS. *Hic* etiam quatuor Pulm. novem mei, & unus Berſm. cum Edd. Ven. Brix. Mediol. rectius, ut puto. Reſpondet melius τῷ *alter.* ſed poſt *lacertis* tum ponenda major diſtinctio: ut Lucanus prius ſpecialius dixerit de *hoc* & *illo*, dein cetera generaliter perſequatur. nam male in Ed. Med. & quatuor Pulm. Codd. & meo *rotat*, licet ſciam *t* in caeſura non raro produci. V. ad L. I, 642. ſic ſingulari ſubjungit plurale vſ. 695.

Hoſtis, & implicitis gaudent ſubſidere membris.

& alibi. & quis non veterum?

672 TORTUM] More ſolito in vocibus *tortus*, & *totus* (V. ad Silium L. VII, 412.) hic quoque variatur. Praefero tamen hoc loco *totum* cum tribus Pulm. Berſm. ſex meis, Edd. Rom. Parm. Aldi, Col. Steph. Gryph. Pulm. & Berſm. *Totum* etiam praeſtare, indicat vox *validis.* viribus enim opus erat, ad apluſtre totum, quod erat tabulatum in puppe maxime conſpicuum, adeoque non parvum, in hoſtes jaciendum. De *apluſtri* plura verſu 586. Nec juvat, quod paſſim miſſilia dicantur *torqueri*. nam illud ſatis expreſſit per verbum *rotare*, & verſu praeced. jam habuimus *contorſit.*

673 EXCUSSO REMIGE] An itaque illi milites remiges ſuos tranſtris ſublatis, in mare projecerunt? Hoc enim *excutere remigem* notet: quomodo *excutere equitem*, vel *aurigam* dicuntur equi apud Virgilium, Ovidium, Valer. Flacc., Senecam, & alios. Petron. c. 114. *Et illum quidem vociferantem in mare ventus excuſſit.* Nemo ſanus hoc credet. Quare ſine dubitatione reſcripſi *expulſo*, jubentibus id quatuor Pulm. & omnibus Berſm. ac undecim meis melioribus, niſi quod in Hulſtiano a m. pr. eſt *avulſo.* nec aliter ediderunt Veneti A. 1477. Brix. Mediol. Aſcenſ. Verſell. & Micyllus. *Expulſo remige* eſt migrare juſſo, & ſurgere coacto. *expulſa terris virtus* L. II, 242. Infra vſ. 712. *Sedibus expulſi oculi*; ubi itidem variatur: & paſſim. Totus ergo locus ita concipiendus.

- - - - remum contorſit in hoſtem
Alter; at hic totum validis apluſtre lacertis:
Avulſaſque rotant expulſo remige ſedes.

673 SEDES] i. e. tranſtra. *expulſo* aut occiſo ab hoſtibus remige, aut quem expellebant, non habentes ſpem navigationis. SCHOL. Voſſ. pr.

674 IN PUGNAM FREGERE RATES] Pro quibus pugnabant, ut acute notat Servius hoc loco utens ad Aeneidos II, 446. GROT. Ed. tert. Similia Silius Ital. L. XIV, 544.

ſeſe

Quam pelago diverſa lues. nam pinguibus ignis
Adfixus taedis, & tecto [a] ſulfure vivax
Spargitur: [b] at [c] faciles praebere alimenta [d] carinae,
Nunc pice, nunc liquida rapuere incendia cera.
Nec [e] flammas ſuperant undae: ſparſiſque per aequor
Jam ratibus, [f] fragmenta [g] ferus [h] ſibi vindicat ignis.
Hic [i] recipit fluctus, [k] exſtinguat ut aequore flammas:
Hi, ne mergantur, tabulis ardentibus haerent.

Mille

VARIAE LECTIONES.

a MSS. & Edd. qdd. *ſulphure*. b *ac* P. 4. B. 2. V. 1. A. Edd. Rom. Parm. Sulp. A. C. G. Sc. Hort. &c. c *facilis* V. ſec. a m. pr. d *carina* V. 1. e *flammam* B. 1. *ſup. u. flammas* B. 1. f *fracmenta* W. g *ferox* P. 1. W. h *qui* V. 1. a m. pr. i *repetit* P. 1. k *extingat ut in* V. 1.

- - - - - ſeſeque in proelia rurſus
Armat naufragio: remis male fervidus ille
Feſtinat ſpoliare ratem, diſcrimine nullo
Nautarum interdum convulſa ſedilia torquens.
Non plectro ratis, aut frangendae in vulnera prorae
Parcitur, & pelago repetuntur nantia tela.

In pugnam ergo, ut pugnarent. de qua locutione multa congeſſimus ad Lib. II, 150. X, 492.

674 SIDENTIA PESSUM] In profundum cadentia retinent corpora mortuorum, & auferunt tela, quibus confixa erant. SCHOL.

674 SIDENTIA PESSUM] Non hic notat *ſtantia*, vel *manentia ſub pedibus*, ut Omnibonus, & Sulpitius explicant, ſed mergentia, intereuntia, ut bene reliqui. Nove autem *ſidere peſſum* à Lucano dictum eſſe, notat Hortenſius. Uſus tamen hac locutione etiam eſt patruus auctoris Seneca cap. 2. de Conſtant. ſapientis *civitatis peſſum ſua mole ſidentis*. Vide Priſcian. c. 893.

676 INOPES TELI] *Telis* duo Berſm. Marp. Voſſ. quart. meus, Voſſ. tert. a m. pr. & ſext. a m. ſec. cum Ed. Hortenſii male. L. IV, 264. *inops undae*. V, 398. *inops juris*.

677 VULNERIBUS T. S. ET VISCERA S.] Al. *viſceribus*, in vetuſto Cod. pro *viſcera*. al. *vulnera laeſa*. HORTENS. In Scholiaſte, editionibus prima, & Parm., Sulpit. Ald. Col. Gryph. Steph. Pulm. Micyll. Berſm. aliiſque, ſcribitur, ut exhibuit quoque Hortenſius, & longe plurimi habent Codd. Unus Pulm. & Reg. prim. cum Edd. Ven. Omnib. Aſcenſ. & Verſell. *Vulneribus*, & *vulnera*. ſed rectius meo judicio primus edidit Grotius *viſceribus*; & *vulnera*, ut eſt in uno Berſm. & Voſſiano, Hulſt. & Marp. *opprimere vulnus*, idem eſt, quod *obducere* aliis.

677 VISCERA] Ubi vulnus acceperant. SCHOLIAST.

679 HOSTILEM] Bene *hoſtilem*. Ipſam enim miſerat haſtam, unde fuerat vulneratus. *Exeat*, ipſe ſcilicet ſanguis. IDEM.

681 DIVERSA] i. e. contraria. Ignem dicit, quem ſcimus, aquis eſſe contrarium. SCHOL.

682 ADFIXUS TELIS, ET TECTO SULPHURE.] *Quidam hic taedis* legunt. Telis picata, ac reſinata cum ſulphure ſtuppa affixi concepta flamma, in hoſtium naves aut urbes emiſſis horrendum incendium, & prope inextinguibile excitavit. Quod ſi *taedis*, legas, intellige pingue ejus arboris, de genere Laricum natura. HORTENS. *Telis*, quod praetulit Hortenſius, inveni tantum in recentiſſimo Cod. Amſtelaed. & Edd. Romana, Parm. & Pariſ. 1512. in ceteris rectius *taedis*. ut apud Silium L. XIV, 427.

- - - - per pingues unguine taedas.

682 TECTO SULFURE] Exponunt *tectum ſulphur* interpretes pro ſulfure, cera & pice contecto: ſed cur tum non potius *inmixto* dixiſſet? Nihil tamen mutant libri. In ſola Ed. Veneta eſt *recto*. an *tetro*? *atro ſulſure* alibi apud Silium in ſimili re. an *tacto* vel *tincto*? Vide ad L. X, 491.

- - - - - piceo jubet unguine tinctas
Lampadas inmitti.

an potius *cocto*? *ſulfur* enim *coctum* diſtinguitur à *vivo*, ſive Graece ἄπυρον. Vide omnino Plin. L. XXXV. c. 50. Hinc *vivum ſulfur* ſaepius apud poëtas. Virgil. L. III. Georg. 449.

- - - - vivaque ſulſura,
Idaeaſque pices & pinguis unguine taedas.

Ovid. Rem. Am. 260. Adde Broukhuſ. ad Tibull. I, 5, 11.

- - - - - luſtravit ſulfure puro.

683 FACILES] Sc. quae facile praebent. *Liquida* i. liquefacta. *Superant* ſcilic. ut exſtinguant. SCHOLIAST.

687 FLAMMAS] Veterrimus Voſſ. primus, Regius pr. Wittian. & Hulſt. ſcribunt *fauces*. in Voſſiano ſec. pro var. lect. *fauces*. in Hulſt. ſupraſcript. *flammas*. Scholiaſtes ait, *fauces*, *quae ardebant*. *Legitur & flammas*. ſed dubito, an *exſtinguere fauces* notari poſſit *flammam à faucibus arcere*, ſive *exſtin-*

Digitized by Google

Mille modos inter leti, mors una timori eſt,
Qua coepere mori. [a] Nec ceſſat [b] naufraga virtus.
[c] Tela legunt dejecta mari, ratibusque miniſtrant:
Incertasque manus, [d] ictu languente, per undas
Exercent. [e] nunc, [f] rara datur ſi copia ferri,
Utuntur pelago. [g] ſaevus complectitur hoſtem
Hoſtis, & inplicitis [h] gaudent ſubſidere membris,
Mergenteſque mori. Pugna fuit unus in illa
Eximius [i] Phoceus, animam ſervare ſub undis,
Scrutarique fretum, ſi quid merſiſſet harenis,
Et nimis adfixos [k] unci convellere morſus,
Adductum [l] quoties non [m] ſenſerat ancora funem.
Hic, ubi [n] compreſſum penitus [o] deduxerat hoſtem,

Victor

Variae Lectiones.

a *ne* V. 1. b *naufrica* V. 1. c *vela* Ed. Elzev. & Farn. d *jacta* B. 1. Voſſ. ſec. a m. pr. e *non* R. 1. f *rata* V. ſext. ſec. a m. pr. g *ſaevum* R. pr. V. pr. B. 1. h *gaudet* Edd. Sulp. Aſc. Verſ. Mic. V. ad vſ. 671. i *Cepheus* VV. LL. Steph. *foceus* V. 1. *Phoceus* V. ſec. k *uncis* V. 1. a m. pr. l *quotiens* MSS. & Edd. qdd. paſſim. m *ſenſerit* B. 1. *ſenſit* R. 1. n *comprenſum* P. 1. B. 1. V. 3. R. pr. Edd. Sulp. Aſc. Verſ. Mic. Hort. o *diduxerat* P. 1. V. 2. *deduxerit* R. 1.

ſtinguere. non credo. Latere aliud quid videtur. Paullo poſt mallem *disjecta*, ſi faverent MSS. i. huc illuc jacta. de hoc colligendi tela more V. Scheffer. de Mil. Nav. Lib. II. cap. 2. Efficacius etiam poſita eſſent verba vſ. 690. hoc modo *virtus nec naufraga ceſſat.*

690 Coepere mori] Senſus eſt. Cum mille genera mortis inirent, quiſque hanc metuit, qua mori coepit. i. ſi mergi poterat, feſtinabat ad flammas. ſi poterat cremari, ſe in fluctibus obruebat. ita patiebatur alteram mortem, dum alteram fugit. SCHOL. *Mille modos inter leti.* Inter tot mortium genera eam ſolam mortem timent, quae prima ipſis occurrit: puta mergi, aut uri. GROT. Vitioſe *timorem* ſcribitur in Editionibus Lutat. ad Stat. Theb. IX, 280.

Mille modis leti miſeros mors una fatigat.

691 Ratibusque] Non ratibus, ſed his, qui in navibus erant. SCHOL.

693 Exercent] In variantibus Grotii lectionibus ſcribitur *exertant.* quod viris doctis quibusdam placet. Vox haec denotaret, illos natatores brachia ex aquis extendere ad ejiciendum telum. paſſim hoc verbo utuntur auctores ad denotandum militem, ſe pugnae parantem. Stat. Lib. I. Theb. 413.

- - - - - - - - *erectus uterque*
Exertare humeros, nudamque laceſſere pugnam.

Frontin. Lib. II. c. 1. §. 3. *Depoſcentes pugnam, humerosque exerentes; & lanceas vibrantes:* uti recte emendant Keuchen. & Tennul. vulgo *exercentes. Exerere manus, humeros, brachia*, ubique invenias. Hoc tamen loco cum plurimis MSS. retineo *exercent.* quod ſervatur etiam Lutatio ad Stat. Theb. 384. & notat ipſum mittendi actum; ſed ita, ut laſſentur manus incertae ſive irritae. Propert. L. III, 334.

Exercent teneras in ſua dona manus.

Seneca Trag. in Thyeſte 165.

- - - - - *quae jubet irritas*
Exercere manus.

Philoſ. L. III. de Ira c. 18. ad Marc. c. XI. Conſol. Plura dedit videre cupienti Celeb. Burmann. ad Valer. Flacc. L. III, 161.

Nec pharetram aut acres ultra Tirynthius arcus
Exercet.

Exercet ſpicula Ovid. L. XIII. Metam. 51. Sequentia imitatus eſt Silius L. IV, 591.

Hic hoſtem, orbatus telo, complectitur undis,
Luctantemque vado permixta morte coërcet.
Mille ſimul leti facies.

694 Utuntur pelago] Quid ſit *utuntur pelago*, in ſequentibus explanatur: ſcil. ſe invicem mergunt. ſolent enim poëtae obſcure poſita in ſequentibus aperire. SCHOL.

696

Victor & incolumis ſummas [a] remeabat in undas,
Sed [b] ſe per vacuos [c] credit dum ſurgere fluctus,
Puppibus occurrit, tandemque ſub [d] aequore manſit.
Hi ſuper hoſtiles jecerunt brachia remos,
Et ratium tenuere fugam. Non perdere letum
Maxima cura fuit; [e] multus ſua vulnera puppi
Adfixit moriens, & roſtris abſtulit ictus.
  Stantem ſublimi [f] Tyrrhenum culmine prorae
[g] Lygdamus excuſſa, Balearis tortor [h] habenae,
Glande [i] petens, [k] ſolido [l] fregit cava tempora plumbo.
Sedibus [m] expulſi, poſtquam cruor omnia [n] rupit
Vincula, [o] procurrunt oculi: ſtat lumine [p] rapto
Adtonitus, mortiſque [q] illas putat eſſe tenebras.

At,

VARIAE LECTIONES.

a *redibat* R. 1. b *ſuper hic* VV. LL. Steph. c *dum credit* B. 1. meus. Hortenſ. m. d *aequora* V. tert. e *vultus* A. f *Tyrrhetum* V. 1. g *Lidamus* A. R. 1. *Ligdanus* V. 1. *Liddamus* V. 1. h *abenae* V. 1. i *petis* Ed. Ven. k *ſolita* meus. Hort. m. l *perfregit t.* V. 1, m *excuſſis* B. 1. n *rumpit* H. A. o vulgo *precumbunt*. p *rupto* V. 1. a m. pr. *adempto* Marp. q deeſt in V. 1.

696 MERGENTESQUE MORI] i. e. dum moriuntur, occidere mergentes gaudent. SCHOL.

697 PHOCEUS] Hic eſſe de Graecorum parte cognoſcitur; cum à Phocaïcis de patria nomen accepit. IDEM.

698 SCRUTARI] Ordo eſt. Eximius ſcrutari, ſi quid fretum harenis immerſiſſet. *Eximius* pro doctus. IDEM.

700 ADDUCTUM] i. applicitum, ſc. ut extrahatur per eum. ſunt, qui legant *abductum*. ſed minus congruit. VERSELL. Hic & Lib. IV, 453.

Ad cautes adducto fune ſecuta eſt,

Sabellicus convenientius legi putabat *abductum*, & *abducto*. Tom. I. Theſ. Crit. p. 183. pravo judicio. *adduci* notat, adtrahi. ut *adducere nervum, lora, manus*. apud Livium L. IX. c. 10. Ovid. Ep. Her. X, 104. Stat. VI. Theb. 424. *Adductaque funibus arbor* Ovid. L. VIII. Metam. 775. Valer. Flacc. Lib. V, 160.

Vincula prenſa manu ſaxis adduxerat imis.

ubi conſule viros doctos, & ad L. VI, 133.

- - *extremas laqueis adducere turmas.*

Caeſar. L. III. B. Gall. c. IV. *Quum funes, qui antennas ad malos deſtinebant, comprehenſi, adductique erant.*

702 SUMMAS REM. IN UNDAS] Veterrimus ille Voſſian. prim. & Oxon. pr. *ſuperas*. quod verum putem. *ſuperae undae* ſunt ſuperficies aquae reſpectu fundi, & inferorum. quibus paſſim obponuntur *ſuperi*. V. noſtrum L. VI, 633. VII, 770. Stat. Theb. I, 295. III, 145. VIII, 31. Silium III, 485. *Superas veniebat* ſeu *remeabat ad auras*. Virgilio L. IV. Georg. 486. VI. Aen. 128. aliiſque. infra L. VI, 633. *quem ſuperis revocaſſe velis* ubi id monet quoque Hortenſ. Adde Cl. Burm. ad Vellej. L. II. c. 48. *Quam apud ſuperos habuerat magnitudinem, inlibatam detuliſſet ad inferos.* Pro *in undas* habent *ad undas* unus Berſm. & Voſſ. ſec. ac tert. cum editionibus Sulpit. Aldi, Colinei, Steph. Gryph. Pulm. Berſm. aliiſque. parum refert. porro ad ſequentium verſuum imitationem expreſſit ſua Joſ. Iſcanius Lib. V. B. Troj. 175.

Tandem dum fluctus gravior rimatur opaces,
Incidit in puppes, frontemque inſigitur uncis.

705 JECERUNT] Scilicet dum natant ſupra hoſtiles remos, jecerunt brachia, ut inpeditis remis curſum navium retardarent. SCHOL.

706 NON PERDERE LETUM] Hoc agebant, ne ita morerentur, ut nihil agerent in morte; ſed aut alios ſecum mergerent, aut fugam navis tenerent, remis dum natant impeditis. IDEM.

707 MULTUS] Singularitas pro pluralitate accipienda eſt *multi*. IDEM.

708 ROSTRIS] Cum ipſe infixus eſt roſtris, non ſic percuſſa ſonuerunt, ut ſolent nuda. IDEM.

710 EXCUSSA] Glande excuſſa i. plumbo rotundo ejecto. VI. Alii legunt *excuſſae*, ſed diviſim,

ne

At, poſtquam [a] membris ſenſit conſtare [b] vigorem,
Vos, ait, ô ſocii, ſicut tormenta ſoletis,
Me quoque mittendis rectum componite telis.
Egere, quod ſupereſt animae, Tyrrhene, per omnes
Bellorum caſus. [c] ingentem militis uſum
Hoc habet ex magna [d] defunctum parte cadaver:
Viventis feriere loco. ſic fatus in hoſtem
[e] Coeca tela manu, ſed non tamen inrita, [f] mittit.
Excipit haec juvenis generoſi ſanguinis Argus,
Qua jam non medius deſcendit in ilia venter,
Adjuvitque ſuo procumbens [g] pondere ferrum.
Stabat [h] diverſa [i] victae jam parte carinae
Infelix Argi genitor; (non ille juventae
Tempore Phocaïcis ulli [k] ceſſurus in armis:

Victum

VARIAE LECTIONES.

a *ſenſit m.* B. 2. V. 1. W. R. 1. Ed. Hort. Mic. b *rigorem* V. 1. c *ingentis* VV. LL. Steph. d *defectum* B. 1. e *oenea* R. 1. f *miſit* VV. LL. Steph. P. 3. B. 1. V. 1. H. Marp. meus. g *pectore* B. 1. W. A. Edd. Rom. Parm. M. Hort. h *adverſa* V. 1. i *junctae* VV. LL. Steph. *jam v. div.* V. 1. W. Edd. Aſc. Verſ. Hort. *jam victa diverſae* B. 1. k *ceſſiſſet* B. 1. in M. *ceſſurus.*

ne duo ſint epitheta, ſic: *tortor habenae Balearis: excuſſae ſ.* a ſe, ſed malim cum Omnibono *excuſſa* legere. ASCENS. Jungit Omnibonus in notis *excuſſa glande* ſed Taberius in textu edidit *excuſſae.* ut habent ceterae quoque editiones ante Gryphium, & omnes Berſm. plerique Pulmanni, & undecim mei Codices. *Excuſſae habenae* eſſet, ut *fundae amento excuſſo* apud Ammian. Marcell. L. xxxii. in eadem re *excuſſo lacerto* Statio Theb. x, 740. Tres tamen Pulm. Voſſ. quintus Oxon. unus, & Marpurg. *excuſſa* retinent cum aliis, a N. Heinſio inſpectis; qui plurima hujus locutionis exempla congeſſit ad Ovidium Lib. vii. Metam. 779.

Nec excuſſae contorto verbere glandes.

Sidon. Apollin. Carm. xv, 18.

Hic rotat excuſſum vibrans in ſidera Pindum.

vſ. 469. *Excutitur ſaxum.*

711 PLUMBO] Al. *ferro* in vetuſto Cod. HORTENS.

712 EXPULSI] Vel legitur *excluſi.* SCHOL. Sed vide ad vſ. 673. Melius tum foret *excuſſi*; niſi illa vox praecederet. *oculum excuſſerit* Seneca Epiſt. ix.

713 PROCURRUNT OCULI] Reſcripſi *procurrunt,* ut habent Mſti longe plurimi, & editiones pleraeque. *procumbunt* vulgo nunc legebatur, quae vox primum à Grotio in textum inmiſſa eſt. nam vitioſe, ſeu contra Sulpitii mentem, in Ed. quadam Sulpitii A. 1509. exaratum eſt *procumbunt.* Ipſe Sulpitius ediderat *prorumpunt* cum Ed. Veneta, Aſcenſ. Verſell. & Micylli. *procumbunt* eſt in uno tantum Berſm. Regio recent. Hulſt. Marp. & Amſtel. *prorumpunt* in duobus Voſſianis, & Variantibus Stephani. *diſſiliunt* unus Berſm. Non diſpliceret *prorumpunt*; niſi mox praecederet *rupit.* Cogitavi, aliquando ſcribendum eſſe *prociderunt* i. e. proni è ſedibus ceciderunt oculi. Ovidius ex emendatione Heinſii L. ix. Metam. 649.

- - - - cum tu laſſata ſequendo
Procidis.

Statius L. ix. Theb. 48.

Nudus in egregii vacuum jam corpus amici
Procidit.

Livius L. xxvi. c. 39. *praeceps cum armis procidit ante proram.* c. 49. *flens ad pedes imperatoris procubuit.* in Voſſiano Cod. eſt *procidit.* vel *proruerunt.* Nam omnia illa loca, ubi *proruere* ponitur ſine caſu, non auderem cum ſummo Viro J. F. Gronovio ſuſpecta habere, & mutare in *procidere* ad Taciti L. xv. Ann. c. 22. Penultimam autem in praeteritis ſaepe corripi, etiam pueri norunt. Num fuit, *proſiliunt*?

715

Digitized by Google

Victum aevo [a] cecidit robur, feſſusque ſenecta,
Exemplum, non miles erat) qui, funere viſo,
Saepe cadens longae ſenior per tranſtra carinae,
Pervenit ad [b] puppim, [c] ſpiranteſque invenit artus.
Non lacrimae cecidere genis, [d] non pectora [e] tundit,
[f] Diſtentis [g] toto riguit ſed [h] corpore palmis.
Nox [i] ſubit, atque oculos [k] vaſtae [l] obduxere tenebrae,
Et miſerum cernens [m] agnoſcere deſinit Argum.
Ille caput labens, [n] & jam [o] languentia colla
Viſo patre levat: vox fauces nulla ſolutas
[p] Proſequitur: [q] tacito tantum petit oſcula vultu.
Invitatque patris [r] claudenda ad lumina dextram.
Ut torpore [s] ſenex caruit, vireſque cruentus
Coepit habere dolor; Non perdam tempora, dixit,

A ſaevis

VARIAE LECTIONES.

a Sic V. 1. vulgo *robur cecidit*. b *puppem* B. 1. V. 3. *in p.* B. 1. c *ſpirantes in v.* B. 1. *ſpirantisque* V. pr. ſec. tert. R. pr. W. d *nec* V. 1. Oxon. pr. e *tondit* H. f *diſtenſis* VV. LL. Steph. P. 1. B. 1. g *tenso* Ed. Aſc. Mic. h *pectore* A. i *ſubiit* B. 1. k *late* B. 1. l *obtexere* V. 1. m *cognoſcere* Edd. Ven. Br. Med. n *etiam* B. 1. R. 1. A. o *labentia* B. 1. p *perſequitur* V. 1. q *tacitoque tamen* A. r *claudentia* V. 1. s *ſenes* Ed. Ven.

715 MEMBRIS] Al. *nervis ſenſit* ut in vetuſto Cod. HORTENS.

721 VIVENTIS] Hunc dicit eſſe ingentem uſum militis, ſi loco viventis potuiſſet occidi. SCHOL.

722 COECA] Pro ipſe coecus. IDEM.

723 JUVENIS GENEROSI] Miſeratio facta de duabus rebus; de aetate, & de genere; quia & juvenis & nobilis fuit. IDEM.

424 JAM NON MEDIUS] Plus ergo, quam medius. HORTENS.

724 DESCENDIT] *Diſcedit* Voſſianus prim. tert. Regius prim. & Voſſ. ſec. pro varia lectione ſolemni mutatione, ut jam ſaepius monui. Illuſtr. N. Heinſius curis ſecundis ad Ovidium legit *deſidit* Lib. VI. Metam. 390. *Salientia viſcera.* Verum ego vulgatum non temere damno; idque retinet Priſcian. c. 611. Quidquid ex altiore loco inferne vergit, recte dicitur *deſcendere.* Sic Lib. II, 375.

Intonſos rigidam in frontem deſcendere canos.
Statius Lib. I. Theb. 134.

Ardua nodoſos cervix deſcendit in armos.
Ovid. Lib. XII. Metam. 396.

Ex humeris medios coma deſcendebat in armos.
ubi vide Cl. Burm. Silius Ital. L. VI, 426.

\- - - - - *horrida cano*
Vertice deſcendens ingentia colla tegebat
Caeſaries.

726 JAM VICTAE DIVERSA] Al. *diverſa victae jam.* al. Vet. Cod. *ſtabat diverſae victa jam par. car.* HORTENS.

727 ILLE] i. ſi juvenis tunc fuiſſet, nulli cederet. SCHOL.

730 NON MILES] Mſc. *jam miles.* minus apte. BERSM.

731 CADENS] Aut ſenior, aut nimia feſtinatione. SCHOL.

736 DESINIT] Voſſian. quart. *deſerit*, ſollemni errore. unde multa veterum loca ſunt corrupta. Conſule Heinſ. ad Ovidii Art. Amat. L. II, 726. *deſino* reſtituendum puto etiam Terentio Heautont. A. II. ſc. 3, 64. ex antiquiſſimo Bemb: Cod. *Mulier telam deſinit.* vulgo *deſerit*. Dein *Argon* Sulpit. & Aldus edidere. non male. ſed tum quoque vſ. 723. reſcribendum foret *Argos.*

738 VOX FAUCES] Malim cum amico, *fauces vox.*

746 TUA] In meo Codice ſcriptum eſt *ſua.* Forſan vere. Vide, quae diximus ad L. I, 657. v, 311. *Jam manibus damnata ſuis.* Dein monet Berſmann. in aliis eſſe *Semanimusque*, frequentiſſima mutatione. ſic Lib. II, 26. *Exanimes*, & *Exanimos* habuimus. Vide notas ad Gellium Lib IV. c. 17. Giphan. Indice Lucret. in vocibus *gracilus*, *hilarus*, *proclivus*, *ſterilus.* Fabric. ad Terentii Andriam

A ſaevis permiſſa [a] Deis, jugulumque [b] ſenilem
Confodiam. veniam miſero concede parenti,
Arge, quod amplexus, extrema [c] quod oſcula fugi.
[d] Nondum deſtituit calidus tua [e] vulnera ſanguis,
Semianimiſque jaces, & adhuc potes eſſe ſuperſtes.
Sic fatus, [f] quamvis capulum per viſcera miſſi
[g] Polluerit gladii, tamen alta [h] ſub aequora tendit
Praecipiti ſaltu. letum praecedere nati
[i] Feſtinantem animam morti non credidit uni.
Inclinant jam fata ducum: nec jam amplius anceps
Belli caſus erat: Grajae pars maxima claſſis
Mergitur: aſt aliae, mutato remige, puppes
Victores vexere ſuos: navalia paucae
Praecipiti tenuere fuga. Quis in urbe parentum
Fletus erat? [k] quanti matrum per litora planctus!
Conjux ſaepe ſui, confuſis vultibus unda,

Credidit

VARIAE LECTIONES.

a *diis* B. 2. W. b *ſenile* B. 1. V. 2 c *que* meus. d *necdum* M. Hort. e *viſcera* B. 1. f *capulum qu.* V. 2. R. pr. g vulgo *polluerat.* h *per* R. 1. a m. ſec. i *feſtinauſque* B. 1. V. 1. k *quantus* vulgo.

driam IV, 2. Eunuch. II, 3, 23. ubi conſuli etiam poteſt Rivius, & ad Salluſt. B. Jug. c. 66. Scheffer. ad Phaedr. L. 1, 10. Heinſius ad multa Ovidii loca, & denique Drakenb. ad Silium V, 584.

747 SUPERSTES] Si ego me, antequam moriaris, occidam. SCHOL.

748 MISSI] Al. *merſi* in vetuſto Cod. HORTENS. *Merſi* legitur in VV. Lect. Stephani., Pulm. tribus, duobus Berſm. duobus Voſſianis Witrian. & Marp. cum Scholiaſte *miſſi* legitur, & *merſi*. Latius de hac Voce egi ad verſum 426. *ferri* Amſtel. & *miſſum* Voſſ. tert. dein pro *polluerat* reſcripſi *polluerit*, jubentibus omnibus Pulm. duobus Berſm. Oxon. pr. & quinque meis melioribus cum Edd. Ven. & Omniboni. Male autem Aſcenſius & Verſell. dederunt *pollueranı*. nam liquet ſatis ex Lucano, patrem ſeipſum gladio confodiſſe, & dein in mare deſiluiſſe, dum animam feſtinantem morti uni non credidit.

749 POLLUERANT] Alii habent *polluerat.* ut ſit. ipſe *ſic fatus*, quamvis polluerat capulum gladii miſſi per viſcera S. ſua, tamen &c. ubi alii legunt ſic, *praecipiti ſaltu letum praecedere nati.* ſed non video, cur mutem. VERSELL.

750 PRAECIPITI SALTU] Al. *praecipiti letum ſaltu.* Alias *praeceps, & letum gaudens praecedere nati.* al. *letum producere.* HORTENS. *Praeceps, & letum gaudens* eſt in uno Pulm. Edd. Veneta, Omniboni, Sulpitii, Aſcenſ. Verſell. & Micylli. Alii *ſaltu, & letum.* ſed recte ſe habent vulgata, quae ceteris omnibus confirmantur MSS. Conſtructio eſt *feſtinantem praecedere.*

751 MORTI NON UNI] Quia poſt vulnera praecipitavit ſe in fluctus. SCHOL.

751 UNI] Atque ita non uni, ſed duplici morti ſe tradidit, utpote & gladio confoſſus, & poſtea in mare praecipitatus. MICYLL.

752 INCLINANT FATA] Pompeji, ut vinceretur; Caeſaris, ut vinceret. SCHOL.

752 FATA DUCUM] Maſſilienſium intellige, inter quos praecipuus fuit L. Domitius, nuper ad Corfinium à Caeſare captus, & dimiſſus, ut libr. 1. de bell. civil. idem Caeſar meminit. Proximus autem ab hoc L. Naſidienus, qui poſt primam pugnam navalem, (duae enim praecipuè commiſſae fuerant) à Pompejo cum claſſe navium ſedecim ſubſidio Maſſilienſibus, & Domitio miſſus fuerat, ut in iiſdem Comment. lib. 11. traditur. MICYLL.

756 QUIS] i. qualis, vel quantus. admirantis enim eſt. SCHOL.

757 QUANTI] Hoc rectius judicavi, quam *quantus*,

Credidit ora viri, Romanum amplexa cadaver:
Accenſiſque rogis, miſeri de corpore trunco
Certavere patres. at Brutus in [a] aequore victor,
Primus Caeſareis pelagi decus addidit armis.

VARIAE LECTIONES.

a *aequora* V. I. Ed. Ven. Hack.

tus, motus auctoritate variarum lectionum Steph. trium Pulm. unius Berſmanni, & octo meorum ex vetuſtiſſimis Codicum cum editione Romana, & Parmenſi.

760 CORPORE TRUNCO] *Trunci* Voſſ. tert. *caeſo* meus. perperam. Seneca in Oedip. 1021.

- - *per has relliquias corporis trunci precor.*

762 PRIMUS &c.] C. Barthius Adverſar. Lib. XXVII. c. 13. putat, Lucanum his verbis innuere, Caeſarem, vel ejus duces numquam ante reportaſſe victoriam navalem. Falſum enim hoc eſſe, dicit, & Caeſarem cum Germanis antea navali proelio proſpere conflixiſſe. Sed nemo non videt, haec non cogitare Lucanum, qui tantum agit de rebus in bello civili geſtis, in quo prima fuit Caeſaris maritima victoria.

M. ANNAEI LUCANI CORDUBENSIS
PHARSALIAE.
LIBER QUARTUS.

[a] Sed quarti libri narrat pars prima, quod [b] ivit
Caeſar [c] ad Hiſpanos, ad juſſa duceſque reverſos.
Mortem Vulteji cum multis altera pars dat.
[d] Ultimaque ut Varum pepulit campoque fugavit
Curio, fraude Jubae cecidit [e] qui ſtrage ſuorum.

AT procul extremis terrarum Caeſar in [a] oris
Martem ſaevus agit, non multa caede nocentem,
Maxima ſed fati ducibus [b] momenta daturum.
Jure pari rector caſtris [c] Afranius illis,
Ac Petrejus erat: concordia duxit in aequas
Inperium commune vices, tutelaque valli
Pervigil, alterno [d] paret cuſtodia ſigno.
His praeter Latias acies erat inpiger [e] Aſtur,
[f] Vettoneſque leves, profugique à gente vetuſta

Gallo-

VARIAE LECTIONES.

a *horis* V. 3. b *monumenta* vel *monimenta* B. 2. M. Ed. Ven. male. V. ad L. v, 340. c *Affranius* MSS. & Edd. qdd. d *ceſſit* Marp. e *Auſtur* Edd. Rom. Parm. *Haſtur* Ed. Ven. f vulgo *vectoneſque*.

a AT] MS. Barthii.
b INSTAT] Barth.
c IN] Barth.
d ULTIMA QUOD] MS. Amſtel. & Barth.
e CUM] Amſtel. *quoque* Barth.

1 AT] Conſuetudo poëtarum eſt, ut finem praecedentis Libri initio conſequentis jungant quibusdam particulis, ut ſaepe Maro. SCHOL.

1 EXTREMIS] In Hiſpaniae finibus. IDEM.

2 NOCENTEM] Mſc. *nocentum*, h. e. hoſtium. aliud *rubentem*. BERSM.

3 MOMENTA] Ut, ſi viciſſet in Hiſpania Caeſar, etiam Pompejum ſuperaret in civili bello. Victoria enim Caeſaris maximum in Hiſpania Pompejo damnum intulit, & initio fuit victoriae belli civilis. SCHOL.

4 JURE PARI] i. aequali poteſtate. Hi videlicet relicti erant à Pompejo in Hiſpania, qui praeeſſent. SCHOL.

7 ALTERNO] i. modo Afranii, modo Petreji. IDEM.

8 ASTUR] Unum pro gente poſuit; nam hi, quos dicit, Hiſpani ſunt. IDEM.

9 VETTONESQUE] Vetuſtiſſimus Voſſianus primus, Regius primus, & Willianus ſic exhibent. Voſſ. tertius *Vetones*. Alii *Veſtones*. Vulgo autem erat *Vectones* etiam in Scholiaſte, qui nugatur dicens *Vectones, qui equis vehi periti ſunt*. quaſi inde haberent nomen. Graecis vocantur Οὐέττωνες. Variant paſſim MSS. in hoc nomine. Vide Heinſ. & Drakenb. ad Silium L. III, 378. Caſaubon. ad Strabon. L. III. p. 139. Ed. Pariſ. Scott. ad Cornel. Ne-

Gallorum, Celtae miſcentes nomen Hiberis.
[a] Colle tumet modico, lenique excrevit in altum
Pingue ſolum tumulo: ſuper hunc fundata vetuſta
Surgit [b] Ilerda manu: [c] placidis [d] praelabitur undis
Heſperios inter Sicoris non ultimus [e] amnes,
Saxeus ingenti quem pons amplectitur arcu,
Hibernas paſſurus aquas. at proxima rupes
Signa tenet Magni: nec Caeſar colle [f] minore
Caſtra levat: medius dirimit tentoria gurges.

Explicat

VARIAE LECTIONES.

a *collectum & medico* R. pr. b *Hilerda* vel *Hylerda* MSS. plerique, uti & infra. c *blandis* V. pr. d *perlabitur* H. e *amnis* H. & Serv. ad Aen. VIII, 328. f *minori* B. 3. V. 2. W. H. A. Ed. Ven.

Nepot. Hamilc. in fine. In aliis quoque ſcriptoribus *Vettones* exhibuerunt viri docti. Sequentia exponit Servius ad Virgil. Aen. L. I, 6.

Italiam, fato profugus, Lavinaque venit
Litora.

Ex noſtro adumbravit ſua verba Silius III, 340.

Venere & Celtae ſociati nomen Hiberis.

10 CELTAE] Celtae gens Galliae, mixta Hiberis, qui ſunt Hiſpaniae; unde *Celtiberi* nomen junctum acceperunt. SCHOL.

11 LENIQUE] Berſm. MS. & Marp. *levique.* contra metrum: unde aliquis ſcribendum putaret *acclivique.* ſed non opus eſt. Livius Lib. II, 50. *In editum leniter collem.* ubi Voſſian. ſec. *leviter* Lib. V. c. 24. *Lenis* (Voſſian. *levis*) *ab tergo clivus erat inter aciem & caſtra.* Ovidius L. V. Faſt. 154.

Leniter acclivi conſtituere jugo.

Seneca de Conſt. Sap. c. I. *Illis, quae praecipitia ex intervallo apparebant, redit lene faſtigium.* Caeſar de B. Civ. Lib. II. c. 22. *leniore faſtigio.* Et ſaepiſſime. Eadem confuſio apud Caeſarem B. Gall. L. II. c. 8. *Collis in fronte leniter faſtigatus.* *Leviter* ediderunt alii. quod tamen non ubique damno. Plinius Lib. V. Ep. 6. *Leviter & ſenſim clivo fallente:* at illic quoque Doctiſſ. Hearne ex duobus MSS. *leniter.* Seneca Troad. vſ. 1123.

Averſa cingit campus, & clivo levi
Erecta medium vallis includens locum
Creſcit theatri more.

16 HIBERNAS] Hunc enim pontem Sicoris ſupergreditur, cum per hiemem fluvius inundat. SCHOL.

18 CASTRA LEVAT] MSS. tres Pulm. unus Berſm. & mei duo *locat.* ut vſ. 587. *primaque caſtra locat* Silius. XII, 542. *dimenſaque caſtra locavit* & paſſim: Nihilominus hoc tamen loco male. *Levare, tollere* &c. dicimus ea, quae in altum ſtruimus, vel collocamus, quae & ipſa *ſcandere*, & *ſurgere* dicuntur. Vide ad Lib. II, 222. Lib. IV, 418. *puppeſque levant.*

18 MEDIUS DIRIMIT] *Henricus Glareanus* aſſerit, non eſſe locum hoc toto opere, qui lectorem magis ſuſpenſum teneat, atque à nemine hactenus, quod ſciat, tractatum. Itaque libenter ejus explicationem hic adſcribemus. In utroque, *inquit*, ut ut torqueamus verba, quatuor ingentes difficultates ſeſe nobis hic offerunt. Prima de urbe Ilerda, in utra parte Sicoris fuerit, ad ortumne, an ad occaſum: hoc eſt, citrane Sicorim, an ultra. Secunda, de fluminibus Sicori, & Cinga, uter magis ad ortum, uter magis ad occaſum: nam utrumque à ſeptentrione in meridiem fluere, fere convenit inter omnes. Tertia, de lapideo ponte Ilerdae, in quam partem ierit, occidiamne, an orientalem. Quarta, quomodo Gallica auxilia Caeſarem ſequi juſſa Pompejani invadere potuerint ex Ilerda, Caeſar adeſſe iis nequiverit, cum citra Sicorim adhuc eſſet. De prima dubitatione, unde fere aliae deinceps pendent, breviter dicam, quod ſentio. Mihi quidem videri, Ilerdam citra flumen Sicorim fuiſſe, ac ea omnia, quae Caeſar initio ſui ad C. Fabium adventus egit, acta eſſe citra Sicorim. Afranii etiam caſtra citra & flumen, & urbem fuiſſe aliquo ſpatio, ita ut inter ea, ac urbem tumulum illum, de quo quinque horis pugnatum ſcribit Caeſar, ac quem Afraniani tandem obtinuerunt, fuiſſe intelligamus. Verum ſi haec ſit vera opinio, quid dicemus igitur ad propoſitum jam Lucani carmen?

Medius dirimit tentoria gurges.

Mihi ſane vix explicabilis videtur locus, niſi

Explicat [a] hinc [b] tellus campos effuſa [c] patentes,
Vix oculo [d] prendente modum, campoſque [e] coërcet
Cinga rapax, vetitus fluctus, & litora curſu
Oceani pepuliſſe ſuo: nam gurgite mixto,
Qui praeſtat terris, [f] aufert tibi nomen [g] Hiberus.

Prima

VARIAE LECTIONES.

a *hic* A. b *campos t.* Edd. Ven. Br. Med. c *patentis* V. pr. W. d *pendente* B. 1. e *colaret* A. f *auſer* Ed. Rom *aſſert* Ed. Parm. g *Hibertus* V. tert. *Hyberris* meus.

συνεκδοχικῶς, intelligatur, ut aliqua Afraniorum pars ultra flumen fuerit. Habuerunt enim pontem lapideum in ſua poteſtate. Caeſariani autem duos aedificaverunt pontes ad pabulandum duntaxat: & erant temporarii, ita ut nulla Caeſarianorum caſtra in altera ripa fuerint: niſi quis fortaſſe & hoc in Romana hiſtoria, ut pleraque alia, variatum contendat. Sed cui potius credendum, quam ei, qui hiſtoriam & geſſit, & ſcripſit. Primum ut advenit Caeſar, ipſe inquit, ad C. Fabium relictis in ejus caſtris ſex cohortibus praeſidio, ac ponte, qui interierat, refecto, poſtero die omnibus copiis triplici inſtructa acie ad Ilerdam profectus eſt, ubi novis conſtructis caſtris tumulum inter urbem, & Afraniana caſtra medium invadit. In quo quidem duorum exercituum concurſu nulla prorſus mentio eſt alicujus fluvii, aut ſuperati, aut tranſiti. Unde ſatis conſtat, omnia haec citra Sicorim eſſe acta. Neque Caeſarem tranſiſſe Sicorim, donec Afraniani in Celtiberiam abire feſtinarent. poſt inquam inundationem, & jam item novo facto ponte per Sicorim, quo tamen in traductione totius exercitus uſi non ſunt, propter nimis magnum circuitum non ſane oportunum feſtinationi, ſed diviſo in aliquot foſſas Sicori flumine, ac vadoſo facto, cum equites tranſiſſent, tum incredibili audacia & pedites auſos tranſire. Sed haec de Ilerdae ſitu. Nunc de fluminibus Sicori, & Cinga dicendum: ubi lector primum admonendus videtur, ut etiam, atque etiam conſideret, quid ſibi haec Caeſaris verba velint, &c. *Caſtra enim ut ſupra demonſtratum eſt, cum eſſent inter flumina duo Sicorim, & Cingam, ſpatio millium XXX. neutrum horum tranſiri poterat, neceſſarioque omnes his anguſtiis continebantur.* Haec ille. In noſtris commentariorum codicibus hoc adeo lib. ubi haec tractatur hiſtoria, nulla ante mentio fuit, duorum horum fluviorum ſimul nominatorum. Sicoris quidem ſeorſim meminit, ſed caſtrorum inter duo flumina non item. Vel igitur Caeſaris in tanta rerum difficillimarum cura oblitus eſt eorum, quae antea ſcripſerat, vel exiſtimabat, hoc ſe ſcripſiſſe, quod ſaepe uſu venit, vel denique aliquis defectus libri injuria temporum accidit, quod hercle in III. hujus belli deinde lib. iterum atque iterum accidiſſe, ſane conſtat, ut in annotationibus noſtris obiter non ſemel oſtendimus. Caeterum in vulgaribus Hiſpaniae tabulis ita pinguntur, ut Cinga ſit magis occiduus, Sicoris orientalior. Et ex hoc adeo poëta idem ſatis certum eſt, quippe qui Cingam in Iberum fluere aſſerat, qui eſt magis occiduus. At Caeſar tranſito Sicori Iberi deinde mentionem facit, nullam vero Cingae. Videtur igitur Cinga ſupra Octogeſam Iberum influere. Quare in magna illa inundatione cum citra Sicorim fuerit Caeſar, & ad occaſum habuerit eum, quodnam flumen ab ortu eum cingebat? Si igitur Cinga non erat, & qui magis ad occaſum Sicore, neceſſe eſt aliud fuiſſe flumen. Etſi in tanta inundantia etiam ignobiles torrentes negotium faceſſere poſſunt. Quapropter niſi Caeſar ſubinde mutaverit caſtra, quod tamen non meminit, locus mihi inexplicabilis videtur. Et plane in Caeſaris Commentariis ita res eſt dubia, cum legas, ut jam Ilerda citra Sicorim, mox ultra credas, ita & ipſarum Caeſarem nunc citra, nunc ultra. At id magis urget, cum Caeſar pro tumulo conflixit, nullius in medio fieri mentionem fluminis, cum caſtra utrorumque ſtarent oppoſita, & milites utrinque concurrerent, ut certe lectorem non poſſit non turbare, quod poëta hic dicit. *Medius dirimit tentoria gurges*, maxime cum ipſe continuo eum pro tumulo conflictum ſubjungat. Quanquam & hoc quiſquam cavillarit, cum Cinga, & Sicoris à ſeptentrione in meridiem fluant, ac ſub Ilerda Iberum influant, quid prohibuerit Caeſarem (ſiquidem inter eos concluſus erat) recta ſequi fluminum tractus ad fontes, ſeptentrionem verſus, praeſertim equitatu, quo longe potentior erat Pompejanis. Sed id fortaſſis nimis argutum. Ad tertiam progrediamur dubitationem, in utra parte fuerit pons ille ſaxeus, *hibernas paſſurus aquas*, ut inquit Lucanus. Sed ex Caeſare (quantum nos conjicere poſſumus) videtur ab occaſu urbis Ilerdae fuiſſe. Nam cum Afraniani in Celtiberiam abire feſtinarent, & adhuc Ilerdae ſubſiſterent, *duabus*

anxi-

Prima dies belli ceſſavit Marte cruento,
Spectandaſque ducum vires, numeroſaque ſigna
Expoſuit: ᵃ piguit ſceleris: pudor arma furentum
Continuit: patriaeque, & ruptis legibus unum
Donavere diem. prono ᵇ tum Caeſar Olympo

In no-

VARIAE LECTIONES.

a *puduit* B. 1. V. 1. *peragunt* V. 1. b *cum* VV. LL. Steph. P. 4. B. 1. V. 4. R. 2. W. H. meus. Edd. Ven. Br. Med. Hack. *dum* P. 2. V. 1. *tunc* P. 1. V. 1. Edd. Sulp. Aſc. Mic. aliaeque.

auxiliaribus cohortibus (inquit Caeſar) *Ilerdae praeſidio relictis, omnibus copiis Sicorim tranſeunt, & cum duabus legionibus, quas ſuperioribus diebus traduxerant, caſtra conjungunt.* Haec ille. Poſt hos jam Caeſar per flumen jam vadoſum factum equitatum mittit, qui equitatus cum in conſpectu legionum Caeſaris cum noviſſimis Afraniorum confligerent, traducti milites aſſequuti ſunt celerrime hoſtes. Haec omnia ipſe Caeſar diligentiſſime deſcripſit. Ex quibus liquet (ut puto) ſatis clare, pontem illum ad occaſum urbi fuiſſe. Sed enim hic nunc quarta ſubit dubitatio, quae non minus ſollicitum tenet lectorem. Quo pacto, cum inundarent omnia, & Caeſari, concluſo fluminibus, magni comitatus (ut ipſe inquit) ex Gallia venirent, ea invadere potuerint Afraniani, Caeſar autem defendere nequiverit. Neque vero quis hoc ita ſolvet, pontem illis fuiſſe ſaxeum, qui in orientem quoque iter aperuerit; cum Caeſar citra Sicorim eſſet, ad idem, inquam, latus. Hic quid reſpondeam, non hercle invenio. Sed fieri poteſt, ut Caeſar aliquanto plus ad ſeptentrionem ſederit, viae vero publicae, quae plerunque in locis aquoſis ſubſtruuntur, fuerint in Afraniorum poteſtate, ut quae ad oppidum ducebant: atque ita factum, ut Afraniani cum equites, tum pedites Gallica auxilia invadere potuerint, non etiam Caeſar ea defendere. Haec quam eruditiſſ., ut multa alia explicata ſunt à GLAREAN. Nunc ad poëtam redeamus. HORTENS. Cum *gurges* hoc loco poni nequeat ſimpliciter pro foſſa, quam Caeſar caſtris ſuis praeduxerat, (de ea enim loquitur verſu 29.) manifeſte errat Lucanus *Sicorim* intelligens. Clariſſime enim patet ex Caeſare, utriusque partes exercitus ſtetiſſe inter Cingam, & Sicorim, & poſt caſtra Afranii fuiſſe Ilerdam, & illum collem, quem volebat occupare Caeſar, citra fluvium tamen. Vide L. 1. B. Civ. c. 41, 48, 49. Deinde mutata fortuna Afranius cum Petrejo Sicorim tranſire coacti ſunt, Ilerdae praeſidio relicto; ac tunc quoque tranſiit Caeſar V. c. 63, 64. Et hinc maxime liquet error Lucani, credentis Ilerdam, & caſtra Pompejanorum fuiſſe ultra Sicorim. ſic enim canit vſ. 143.

- - - - - poſtquam omnia fatis
Caeſaris ire videt, celſam Petrejus Ilerdam
Deſerit.

eum vero flumen tranſiiſſe per pontem, ut recte Caeſar, non dicit; at ſubjungit, Caeſarem, explorato Petreji abitu, flumen cum copiis tranſnataſſe.

Capere arma jubet, nec quaerere pontem,
Nec vada, ſed duris fluvium ſuperare lacertis.
Paretur.

Quod verum eſt, ſed prius Sicorim tranſierant Pompejani per pontem, qui erat poſt Ilerdam, praeſidiis ipſorum firmatam; ne Caeſar illam urbem, aut pontem occupare poſſet. *Cinga* autem magis orientalior eſt, quam Sicoris: ita tamen, ut uterque à ſeptemtrione verſus meridiem fluat, & in Hiberum, qui itidem ex ſeptemtrionali Hiſpaniae parte oriens in mare mediterraneum, haud procul inſulis Balearibus, exit. Inter Sicorim, & Cingam, ut dixi, Ilerda eſt ſita, & illic uterque ſtetit exercitus; ut bene tradit Caeſar, errante Lucano.

20 PRENDENTE] Ut prope amplius ſit, quam poſſimus oculo intueri. SCHOL.

21 VETITUS FLUCTUS &c.] Ordo eſt. Vetitus pepuliſſe fluctus, & litora Oceani curſu ſuo. Vetitus ergo eſt ab Hibero flumine, qui eum excipit aquis ſuis, ne poſſit Oceanum impellere (*implere* Voſſ. ſec.) & incitare. IDEM.

22 NAM] S. O. Cinga. Eſt autem apoſtrophe ſatis dura. nam cum in tertia perſona dixerit *curſu ſuo* & *vetitus*; ſubinfert *Ubi*, quod ad ſecundam perſonam ſpectat. VERSELLAN. Duram hanc apoſtrophen à Lucani manu non eſſe, indicant ſatis, ni fallor MSS. vetuſtiores. Nam in Voſſiano primo, & tertio, ac Regio primo ſcribitur *coercens*, & pro *ſuo* in Voſſiano ſecundo pro varia lectione eadem manu *tuo*. pro *tibi* male *ſibi* in Marpurg. & duobus Voſſianis. V. Priſcian. c. 6/8, 734. Quare legendum omnino arbitror *camposque coerces, & pepuliſſe tuo.* ut lenius tota procedat oratio.

In noctem ſubita circumdedit agmina foſſa,
ᵃ Dum primae praeſtant acies, hoſtemque fefellit,
Et prope conſertis ᵇ obduxit caſtra manipliſ.
Luce nova collem ſubito conſcendere curſu,
ᶜ Qui ᵈ medius ᵉ tutam caſtris dirimebat Ilerdam,
Inperat, ᶠ huc hoſtem pariter terrorque, pudorque
Inpulit: & ᵍ rapto tumulum prior agmine cepit.
His virtus, ferrumque locum ʰ promittit: at illis
Ipſe locus, miles rupes ⁱ oneratus in altas
Nititur: ᵏ adverſoque acies in monte ſupina
Haeret,

VARIAE LECTIONES.

a *tum* O. b *adduxit* V. tert. a m. 2. *obtexit* M Hort. c *quid* V. 1. d *melius* A. Ed. Farn. *mediis* in Priſciano c. 1002. male. e *totam* V V. LL. Steph. *caſtris tut.* P. 1. B. 1. H. f *hunc* V. 1. g *rapido* V. 2. Vid. ad L. III, 299. h *permittit* H. *praemittis* Edd. Br. Med. i *honeratus* V. 2. *honeratus* M. k *averſoque* W.

tio. Error natus eſt ex eo, quod ſubjungatur *vetitus*, librariis credentibus, à Lucano tunc debuiſſe dici *vetite.* ſed tu, lector, vide, quae notavimus ad Lib. II, 116. *Degener o populus.*

23 NOMEN] Bis accipimus *nomen.* Hiberus tibi nomen aufert, qui terris nomen praeſtat. Ab hoc enim Hiſpania (*Heſperia* Voſſ. prim.) *Hiberia* nominatur. SCHOL. Sic recte Scholiaſtes, & ex eo Omnibonus, & Sulpitius, aliique hunc locum capiunt. *praeſtat*, praebet, dat. Aſcenſius, & Hortenſius exponunt male *utilior*, *melior*, *praeſtantior eſt terris.*

28 DIEM] Quo à caede ceſſatum eſt. SCHOL.

30 PERSTANT] i. e. in armis perſiſtunt, quaſi progreſſuri. ASCENS. Aldus legit *praeſtant.* quod hic eſt, ante alios ſtant. VERSELL. Omnibonus autem *praeſtant*, legit, pro, anteſtant: à *prae*, & *ſto*, ut ipſe addit. Sic autem & Caeſar, ſcribit libro primo. *Caeſar ubi cognovit per Afranium ſtare, quo minus dimicaretur, ab infimis radicibus montis, intermiſſis circiter paſſibus quadringentis, caſtra facere cogitavit. Et ne in opere faciendo milites repentino hoſtium incurſu exterrerentur, atque opere prohiberentur, vallo muniri, quod eminere & procul videri neceſſe erat, ſed à fronte contra hoſtem pedum quindecim foſſam fieri juſſit. Prima & ſecunda acies in armis, ut ab initio conſtituta erat, permanebat. Poſt hos opus in occulto acies tertia faciebat: ſic omne prius eſt perfectum, quam intelligeretur ab Afranio caſtra muniri.* MICYLL. *Praeſtant* i. anteſtant, ne ab Afranianis obſervarentur Caeſarianorum molitiones. Mſc. duo *perſtant*, hoc eſt in armis permanent. BERSM. *Praeſtant* retinent MSS. pleriique, & antiquiores cum plurimis editis, & Scholiaſtes. notans haec *praeſtant. Dum praeponuntur, Caeſar noctis exordio primam aciem hoſtibus oppoſuit, quae reſiſterent, ne hoſtes viderent ambitum foſſae, quam exſtruxerat. Sicque aciem praeponendo hoſtem fefellit.* Non tamen penitus auſim damnare, quod Sulpitius, & Aſcenſius praetulerunt, *perſtant* i. e. in armis perſeverant, permanent, ut ait Caeſar. praeter 2. Berſm. ita etiam habent unus Pulm. meus, & Amſtelaed. cum editione Romana. Lib. VII, 690.

Ac teſtare Deos: nullum, qui perſtet in armis,
Jam tibi, magne, mori.

ubi itidem in aliis eſt *praeſtet.* Silius Ital. Lib. VIII, 326.

- - - perſta & lenti medicamina belli
Cantus ama.

Livius Lib. XXXIV, 47. *Pars certaminis ſtudio & ſpe potiundi caſtris hoſtium perſtitit ad vallum. perſtat hiems* Ovidio Ep. XVIII. Her. 206.

31 CONSERTIS OBDUXIT] Ut expediret ambitum foſſae, diſpoſuit manipulos in circuitu. ſic autem pene caſtra obtexit. SCHOL.

33 MEDIUS TUTAM] Quia ſeparabat illam à caſtris Caeſaris, & tutam eſſe faciebat. IDEM.

34 TERRORQUE PUDORQUE] *Terror*, ne periclitarentur, ſi Caeſar occuparet hunc collem. *Pudor*, ne erubeſcerent, ſi amitterent locum. IDEM.

40 TELUM VIBRARE] Uti monuimus ad Lib. III, 433. ab auctoribus vulgo uſurpari *librare*, quando res agitur bipenni, ſecuri, & ſimilibus, ubi ſemper aliquis certus petitur ſcopus, ſic nunc videbimus eos adhibuiſſe *vibrare*, de emittendo tela, & cuncta miſſilia, praeſertim quando in vagum, ut ſolet in praelio fieri, à militibus jaciuntur:

Digitized by Google

Haeret, & in tergum caſura, umbone [a] ſequentis
Erigitur. nulli telum vibrare [b] vacabat.
Dum labat, [c] & fixo firmat veſtigia [d] pilo,
Dum ſcopulos, [e] ſtirpeſque tenent, atque hoſte relicto
Caedunt enſe viam. vidit lapſura ruina
Agmina dux, [f] equitemque jubet [g] ſuccedere bello,
Munitumque latus laevo praeducere gyro.
Sic pedes [h] ex facili, nulloque urguente receptus,
Inritus & victor ſubducto Marte pependit.
Hactenus [i] armorum diſcrimina. cetera bello

Fata de-

VARIAE LECTIONES.

a *ſequenti* P. 1. b *vacavit* P. 3. V. 2. c *infixo* B. 1. d *telo* V. 1. reſc. *pilo.* e *ſtipeſque* P. 1. f *equiteſque* P. 1. Ed. Mic. g *ſubducere* P. 1. h *e* V. 1. & V. 1. i *arvorum* V. pr. a m. pr. R. pr.

tur: Neque enim illud ubique in *librare* mutare debuerant viri docti, quos illic recenſuimus, niſi plane jubentibus manu vetuſta exaratis Codicibus. ſic verſu 386.

Excuſſis umquam ferrum vibraſſe lacertis.

VII, 82.

Vibrant tela manus.

vſ. 289.

- - coelumque tremens cum lancea tranſit,
Dicere non fallar, quo ſit vibrata lacerto.

Hic quatuor locis omnes, quos vidi, MSS. *vibrare* ſervant. Ovidius Epiſt. III, 25. Heroid.

- - - - vibrata lacerto
Tranſeat Hectoreum Pelias haſta latus.

Ep. IV, 41.

Excuſſo telum vibrare lacerto.

Sidon. Apollin. Carm. XV, 18.

Hic rotat excuſſum vibrans in ſidera Pindum.

Plinius Paneg. c. 13. *Nunc tela vibrare, nunc vibrata ſuſcipere.* Male Aldus, & Lipſius *librare*, & *librata.* Ex hac obſervatione opinor reſcribendum etiam eſſe in Statio L. V. Theb. 560.

- - - - quo turbine bellica quondam
Vibrati ſaliunt portarum in clauſtra molares.

& in Silio L. X, 236.

Saxum ingens vaſto vibratum pondere, coeca
Venit in ora manu.

non *librati*, & *libratum.* Retinendum vero apud Sidon. Apoll. Carm. V, 155.

- - - - libravit in hoſtem
Spicula.

Ibi enim diriguntur ſpicula in deſtinatum ſibi ſcopum; quod alter dicunt *ab aure librare.* ſic Seneca Herc. Oet. 1656.

Nec fallit umquam dexteram hic arcus tuam;
Librare telum didicit, & certam dare
Fugam ſagittis.

Quinctil. Declam. I. c. 10. *Sic ergo libravit manum coecus, ut ipſam protinus ferires animam.* ubi vid. Doctiſſ. Schulting. Ceterum conſule & Keuchen. ad Frontin. Strat. L. II. c. I. §. 3. *lanceas vibrantes.* de Phraſi *firmare veſtigia* adi N. Heinſium ad Claudian. L. I. Rapt. Proſerp. 19.

Ebria Maeonius firmat veſtigia thyrſus.

& qui plura ſuper eo loco notavit Dempſter. ad Roſin. p. m. 138.

43 CAEDUNT ENSE VIAM] Caedendo perviam faciunt. GROT. Ed. prim. Caedendo viam ſibi per invia faciunt. IDEM. Ed. tert.

45 PRAEDUCERE] Sic optime tacens reſtituit Grotius; cum antea legeretur *producere*, & in tribus Pulm. Voſſ. uno a m. pr. & Ed. Romana *procedere. praeducere* autem confirmant veterrimi duo Voſſiani, Oxonienſes, Regius unus, & Marp. notat vero praetendere, praetexere. Vide omnino notas ad Silium L. X, 411.

Foſſas inſtant praeducere muris.

47 INRITUS ET VICTOR] Scilicet miles Caeſarianus, hoc eſt, quantum ad occupationem collis voti compos, pependit irritus, hoc eſt fruſtratus ſpe ſua. ſperabat enim, ubi collem invaſerit, pugnandi facultatem ſe habiturum, ſed pependit Marte ſubducto, id eſt bellandi poteſtate ſublata, nam priuſquam in altum aſcenderat, jam miles Pompejanus aufugerat, & ſe in caſtra ſua receperat, & ſic ſecun-

Fata dedit variis [a] incertus motibus aër.
[b] Pigro bruma gelu, ſicciſque Aquilonibus haerens,
[c] Aethere conſtricto pluvias in nube tenebat.
Urebant montana nives, [d] campoſque jacentes
[e] Non duraturae conſpecto ſole pruinae:
[f] Atque omnis, propior mergentis ſidera coelo,
Aruerat tellus, hiberno dura ſereno.
Sed, poſtquam vernus calidum Titana recepit,
Sidera reſpiciens, delapſae portitor Helles,
Atque iterum aequatis ad juſtae pondera Librae
Temporibus vicere dies: [g] tunc, ſole relicto,

60 Cyn-

VARIAE LECTIONES.

a *incertis* Edd. Brix. Med. b *primo* P. 1. c *aere* A. d *campoque* A. e *nec* meus. f ponitur hic verſus poſt ſeq. in Marp. g *tum* B. 1. W. V. 1.

cundum diverſa erat victor & irritus: victor enim qui collem invito hoſte obtinuerat; & irritus, qui pugnandi facultatem non habebat. Aliter ſentiunt Commentarii ſuperiores: ſequere utros libet. ASCENS. Priores interpretes ſcilicet cum Scholiaſte ad Pompejanos referunt. Ego putem, utrosque intelligi. Nam Pompejani fuere *victores*, quia collem retinuerunt, quem inſederant, *irriti* tamen, quod non multos Caeſarianos occidere potuerunt. *Victor* fuit Caeſar; quia longe plures interempti ſunt Pompejani. *Irritus* tamen, quod collem illum occupare nequiverit. Uterque quoque adſcripſit ſibi victoriam. Conſule Caeſar. Comment. L. 1. c. 46.

50 HAERENS] Vir Illuſtriſſ. N. Heinſius omnino legendum eſſe putat *horrens* ad Ovidium. Lib. 1. Faſt. 495.

Nec fera tempeſtas toto tamen horret in anno.

Et certe paſſim *horrere hiems*, & *frigus* dicitur. Sic *horrentem laxare zephyris annum* ſol dicitur Statio, L. IV. Theb. 1. Hoc tamen loco retinendum opinor cum omnibus MSS. τὸ *haerens* i. e. perſtans, firma manens, aquilonibus ſine intermiſſione flantibus, nec *pigro* gelu ſe ſolvente. Claudian. Lib. II. in Eutrop. 9.

- - - *immotis haeſere piacula fatis.*

Infra L. VI, 462.

- - - - - - - - *dilataque longa*
Haeſit nocte dies.

Valer. Flacc. L. III, 211.

- - - *lentis haeret non conſcia ligis.*

Statius Lib. x. Theb. 136.

- - - - - *pigrius haerent*
Nubila.

ubi, ut hic, *piger*, & *haerere* junguntur, ac tandem in Seneca Herc. Fur. 704.

Immotus aër haeret, & pigre ſedet
Nox atra mundo.

Rectius Heinſius pro *horrentes* emendavit in Claudian. IV. Conſ. Honor. 348. *fluvios haerentes glacie.*

51 IN NUBE] In aëre. *Nubes* enim nihil aliud ſunt, niſi aer denſatus. Ergo illi debent ſubſtantiam, à quo habent, ut ſint. SCHOL.

52 UREBANT] Caloris, & frigoris unus effectus eſt: nam de utroque *urere* dicimus. IDEM.

53 NON DURATURAE] Quia non ſolvuntur pruinae conſpectu ſolis, quae ſereno coelo fiunt. IDEM.

54 MERGENTI] Tellus, quae in occidente eſt, dicta autem eſt Hiſpania, quae illi oppoſita eſt. IDEM.

56 SED POSTQUAM &c.] i. poſtquam ſol coepit in ſigno arietis eſſe. Dicit autem Idus Martias, quando initium veris eſt. IDEM.

57 DELAPSAE] Mſc. tria *dilapſae*. Delapſa autem ab ariete Helle in ponto, Helleſponto nomen fecit. BERSM. Recte Berſmannus, & ſequentes editores cum Omnibono, Aſcenſio, aliiſque dederunt *delapſae*. Vitioſe, ut ſolet, MSS. & Edd. fere omnes *dilapſae*. quod aliud eſt. Dein Graeco more *Borean* ſcripſi auctoritate optimorum MSS. Voſſiani, & Regii primi, pro *Boream*.

57 PORTITOR] Conſtanter hoc retinent omnes libri. Sed quia non fuit Helles portitor, cum delapſa ſit, cuncti viri κριτικώτατοι malunt legere *proditor*. nec ego multum refragor. Conſule Schrevelium ad Martial. L. 9, 71.

Quid proditor Helles.

N. Hein-

Cynthia, quo [a] primum cornu dubitanda [b] refulſit,
Excluſit Borean, flammaſque [c] accepit [d] ab Euro.
Ille ſuo nubes [e] quaſcumque invenit in axe,
Torſit in occiduum [f] Nabataeis flatibus orbem.
Et quas [g] ſentit [h] Arabs, & quas Gangetica tellus
[i] Exhalat nebulas, quidquid concreſcere primus
[k] Sol patitur, quidquid coeli fuſcator Eoï
Inpulerat [l] Corus, quidquid [m] defenderat Indos:
Incendere diem [n] nubes oriente remotae,
Nec medio potuere graves incumbere mundo,
Sed [o] nimbos rapuere fuga. vacat imbribus [p] Arctos,

Et [q] No-

VARIAE LECTIONES.

a *cornu pr.* A. b *reluxit* P. 1. c *recepit* V. ſec. Marp. d *in* V. tert. A. V. ſec. a m. pr. Boh. e *quacumque* V. 1. f *Nabathaeis* vel *Nabatheis* MSS. & Edd. veteres pleraeque. *Nabateis* V. 1. meus. g *Araps* V. ſec. *Arabas* V. 1. *Arax* A. h *ſenſit* B. 1. i *exalat* V. 3. W. meus. k Hic verſus deeſt in meo. in Hulſt. hoc ordine *ſol &c. impulerat &c. exhalat* ſcribuntur. l *Chorus* MSS. & Edd. qdd. ſemper. m *defenderit* V. 1. n *nubeſque* B. 1. V. 2. O. 2. P. o *nubes* meus a m. pr. p *Arcton* V. pr.

N. Heinſium, & Burmann. ad Ovidii Faſt. IV, 715.

Qui prodidit Hellen.

& late de harum vocum uſu diſputantem J. F. Gronovium L. III. Obſerv. c. 20. Si retineamus *portitor* à portu eſt derivandum. Vide Baptiſt. Pium Syll. III. T. 1. Theſ. Crit. p. 547. & Jacob. Bononienſ. ibid. p. 672.

57 HELLES] Helle enim ariete vehebatur cum *Phryxo* fratre. unde in mare delapſa eſt, & ab ea Helleſpontiacum dicitur fretum. SCHOL.

58 ITERUM] Duo enim ſunt aequinoctia Librae, & Arietis. Hic illud dicit, quod eſt XIII. (MSS. VIII.) Kal. Aprilis. IDEM.

59 VICERE] i. noctis ſpatium tranſierunt. *Relicto*, quia cum ſole oritur recedens de eo ſigno, in quo ſol fuerat. IDEM.

61 FLAMMAS] Καταχρηστικῶς *flammas* poſuit pro lumine. nam in lumine ejus Boreas non videbatur, ſed Eurus. Prognoſtica ſcilicet non ſerenitatis, ſed pluviae. IDEM. Recte interpretes intelligunt flammeum lunae ruborem, praeſagium ventorum & pluviae, adjecto Virgilii verſu, *vento ſemper rubet aurea Phoebe.* noſter L. V, 549. *Ventorumque nota rubuit.* & ſaepe alii.

62 NABATHAEIS] i. Orientalibus. Regio Nabathe eſt Orientis, unde Eurus naſcitur. Vocatur autem à Nabath (*Nabaiot* Voſſ. tert. *Nabaioth* Iſidor. c. 1036.) filio Iſmaëlis, quae inter Judaeam, & Arabiam jacens ſurgit ab Euphrate, & in mare rubrum porrigitur. Eſt autem pars Arabiae. Alii dicunt, quod *Nabis* civitas ſit Phrygiae, vel nomen regis Syriae. à quo Syri *Nabathaei* dicuntur. SCHOL. *Nabataeis.* Orientalibus. Nabataea regio ab Arabia incipiens, tendenſque uſque ad mare rubrum. Ovidius:

Eurus ad auroram, Nabataeaque regna receſſit.

SULPIT. Stephanus Ναβαταῖοι inquit, ἔθνος τῶν εὐδαιμόνων Ἀράβων, ἀπὸ Ναβάτου τινός. Ναβάτης δὲ ἴσον ἐκ μοιχείας γενόμενος. Dicitur autem & *Nabatene*, regio ipſa, & *Nabateni*, populus. MICYLL.

66 FUSCATOR] Mſcr. *fruſtrator. fuſcator* eſt σκοτίζων: opacans coelum. BERSM.

67 INPULERAT] Sic ante Grotium expreſſerant Sulpitius, Aſcenſius, Verſellan. & Micyllus. Reliquae omnes editiones habent *intulerat.* Et ſane ita quoque manu exarati libri fere omnes. Retineo tamen *inpulerat* cum Voſſianis duobus Marpurg. & uno Pulmanni infra vulgo, ſed male, vſ. 447.

Inpulit ad noctem jam lux extrema tenebras.

L. VII, 452.

\- - - - - *aſtra Thyeſtae*
Inpulit, & ſubitis damnavit noctibus Argos.

in quibus locis itidem variatur, praeterquam quod in ultimo vulgatae pejus habeant *abſtulit.* Statius L. II. Theb. 135.

\- - - - - - - - *alto*
Inpulerat coelo gelidas Aurora tenebras.

XII. Theb. 35.

Inpulit Eoo cunctantem Hyperiona ponto.

Sene-

Et [a] Notus; in ſolam [b] Calpen fluit [c] humidus aër.
Hic ubi [d] jam Zephyri fines, & ſummus Olympi
Cardo tenet [e] Tethyn, vetitae tranſcurrere, denſos
Involvere globos, congeſtumque aëris atri
Vix recipit ſpatium, quod ſeparat aethere [f] terram.
Jamque polo [g] preſſae largos denſantur in imbres;

Spiſſatae-

VARIAE LECTIONES.

a *Nothos* W. b *Calpem* V. 3. R. Marp. M. Hort. c *umidus* W. d *ſuns* in M. *jam* B. 1. e *Thetyn* V. 5. meus. O. 1. Ed. Ven. f *terras* P. 2. B. 1. g *ſparſae* V V. LL. Steph.

Seneca Trag. in Hippol. vſ. 955.

- - - - *ventis nubila inpellentibus.*

Philoſoph. L. III. de Ira c. 6. *Pars ſuperior mundi nec in nubem cogitur, nec in tempeſtatem inpellitur* &c.

67 CORUS] Chorus enim ab occidente flat, & nubes pellit in Orientem. Chorus autem dicitur, quod nubes colligat, & velut in chorum ducat. SCHOL.

67 DEFENDERAT] i. praetexerat à ſolis ardore Indos, ſcilicet *torſit in occiduum* & Hiſpaniam. IDEM.

68 INCENDERE DIEM &c.] Atqui nubes non poſſunt *incendere diem* ſed ſol. Hinc viri docti quidam mallent hic legere *impediere*, vel *inſedere diem* pro obfuſcarunt: ſic verſu 103. *nox ſubtexta polo*; & remotis jam nubibus *viſus dies* vſ. 129. *Incendit*, & *inſedit* confunduntur etiam apud Florum L. III. c. 21. §. 7. & alibi. Sed nihil mutant ſcripti, & bene ſe habet locus. Neque enim intelligendum de aëre, ſub quo erant jam Romani exercitus, ſed de plaga orientali, unde nubes *remotae* praebuerunt cauſſam, ut ſol ibi naſceretur ardentior, ut recte exponunt ſcholia, & interpretes. Nubes ergo, in occidentem inpulſae, & ita ab oriente remotae in cauſſa fuerunt, fecerunt, ut illic magis incenderetur dies, & intolerabilior fieret ſol, ablatis nebulis, quae orientales *defenderant*. quod verbum hic accurate notandum eſt. *Incendere diem* dixit quoque auctor Lib. 1I, 498.

Usque calor ſolvit, quem torſerat, aëra, ventus:
Incenſusque dies.

Simili loquendi modo Horat. Ode penult L. I.

- - - - - *minuit furorem*
Vix una navis ſoſpes ab ignibus.

Hoc modo forſan etiam capiendus locus ille Lib. I, 102.

- - - - *ſi terra recedat,*
Ionium Aegaeo franget mare.

Non *franget ſe*, aut *frangetur*, ſed *terra franget*, i. e. receſſu ſuo erit cauſſa, cur frangatur. Vide infra quoque L. V, 156, 509. VI, 697. Virg. III. Aen. 68.

69 MEDIO] Ubi meridiana pars mundi eſt. SCHOL.

71 CALPEN] Mons Hiſpaniae. adeo nec oriens, nec ſeptemtrio, nec meridies habebat imbres; ſed ſolus occidens. IDEM.

72 OLYMPI CARDO] Poſt Calpen enim Oceanus eſt, quo quaſi orbis limite cuncta cohibentur. Hoc ergo dicit, poſtquam venerunt ad Calpen nubes, ubi & venti habent finem, & Olympi cardo; non fuit, quo nubes longius tenderentur. IDEM.

74 CONGESTUM] Pro congeſtionem. Ipſam congeriem, & involutionem congeſtum dixit. IDEM.

76 LARGOS] Mſc. *longos*. male. BERSM.

76 DENSANTUR] MSS. quidam ab Ill. Heinſio collati, & Regius primus *denſentur*. Vide ad Claudian. IV. Conſ. Honor. 325. Infra vſ. 779. etiam mavult Grotius *denſeturque globus*. ubi plura. de hac interim terminatione *denſere* conſule Cerdam ad Virgilii Georg. L. I, 419.

- - - - - *Juppiter uvidus auſtris*
Denſet, erant quae rara modo.

& Collectanea Drakenburg. ad Silium IV, 159.

- - - - - *ſociata examina denſent.*

77 FLUUNT] Multum praefero lectionem unius Berſm. Codicis, & veterrimi Voſſiani primi *ruunt*. Martial. L. III. Epigr 100.

Imbribus immodicis coelum nam forte ruebat.

Adde paullo ante adductum doctiſſ. Virum ad Silium L. XII, 619. *fluunt agmen aquarum*. qui hoc quoque loco *ruunt* malit.

78 QUAMVIS CREBRA MICENT] Verſus hic jam olim mihi ſuſpectus fuit. Et certe deeſt in MS. P. & in MS. T. adſcriptus demum manu recentiore. GROT. Ante Grotium vulgo edebatur *moriuntur fulgura nimbis*, habentque ita MSS. Oxon. prim. & alii, ſed recentiores. Alii, ut cum editione

Digitized by Google

Spiſſataeque fluunt: nec ſervant fulmina flammas,
(*Quamvis crebra micent: exſtinguit fulgura nimbus.*)
[a] Hinc inperfecto complectitur aëra gyro
[b] Arcus, vix [c] ulla [d] variatus luce colorem,
[e] Oceanumque bibit, [f] raptoſque ad nubila fluctus
[g] Pertulit, & [h] coelo diffuſum reddidit aequor.

Jamque

VARIAE LECTIONES.

a *hic* B. 1. A. b *arquus* Ed. Rom. c *nulla* V. 1. *ullum* V. 1. d *variatur* V. 1. e *Oceanum* H. f *raptos* meus VV. LL. Steph. g *praetulit* V. ſec. pro var. lect. h *de coelo fuſum* V. tert. *defuſum* Ed. Grot. Farn. Hack &c. *fuſum de coelo* Boh.

tione Veneta edidit Grotius *extinguit fulgura*, vel *fulmina nimbus*. Unus Pulm. & Marpurg. *exſtinguunt ful. nimbi*. Utrumque tam *mori*, quam *exſtingui* recte dicitur. Ovidius L. 1. Amor. El. 11.

Vidi ego jactatas mota face creſcere flammas,
Et vidi nullo concutiente mori.

Statius L. VI. Theb. 547.

- - - - *moritur quoque conſcius ignis.*

Jul. Obſeq. c. 86. *Intermortuo igne*. Hinc *necare* ventus dicitur flammam Ovidio Rem. Am. 808. plura vide apud Paſſerat. ad Propert. L. IV. El. 3. 50. Voſſium ad Vellej. L. II, 88. Duker. ad Flor. L. III, 5. *Exſtincta parum fideliter incendia reviviſcunt*. Verum, ut dicam, quod ſentio, ſpurium plane hunc verſum cum Grotio putem, quod docet ſatis varietas dictionis in MSS. Immo in veterrimis quoque Voſſianis primo & tertio à recentiore manu margini eſt adſcriptus hic verſus. pro *nimbus* in Amſtel. & duobus Voſſ. eſt *membris*. Amplius dico, me capere non poſſe, quid hoc loco faciant *fulmina*, ubi ſimplex eſt deſcriptio pluvioſae tempeſtatis, & humidae: porro quis credat, Lucanum inter verba, quae agunt de effuſione aquarum, & Iridis facie, interpoſuiſſe fulminis mentionem putidam? praeterea quid inſolitum eſt in illo, quod fulmina flammas non ſervarint? Hoc enim non tantum in pluvioſa tempeſtate, ſed etiam in calidiſſimo, & vacuo nimbis aëre non faciunt. Rectius *fulguris* mentionem facit Lucanus in illa ſubita, & horrida tempeſtate, quae oppreſſit Caeſarem. Illae enim ſolent nimbis, tonitribus, & fulminibus per ventos expreſſis conſtare, earumque deſcriptiones amplas dant paſſim poëtae. L. V, 630.

Lux etiam metuenda perit, nec fulgura currunt
Clara, ſed obſcurum nimboſus diſſilit aër.

Pro *fulmina* in Amſtel. Voſſian. pr. & tert. à manu pr. Hulſtiano a m. ſec. & Ed. Veneta Marg. Hortenſ. *flumina*. & in Voſſiano ſec. à manu prima *nec ſervant flumina curſum*. ut indicaretur ſtatim fluvios ob ingentem pluviarum vim abundaſſe, & ſolitis alveis exceſſiſſe. Verum hanc rem demum verſu 85. late deſcribere incipit Lucanus. unde conjicio, potius ſcribendum eſſe,

Spiſſataeque ruunt, nec ſervant flumina nubes.

Immenſas pluvias, & imbres vocari *flumina* nemo, credo, negabit, cum & *flumen* dici ſciamus de lacrimis. quod ab aliis etiam *imber* ſolet nominari. Tantam aquarum in nubibus copiam appellat auctor ſtatim *aequor*, & Valer. Flacc. Lib. III, 500. Vox *nubes* depravata fuit in τὸ *nimbus* ſequentis ſpurii verſus.

81 OCEANUMQUE BIBIT] Ut Virgilius. *Et bibit ingens arcus*. De Oceano enim dicitur bibere. SCHOL.

82 COELO] i. e. de coelo fuſum, aequor aequori reddidit, quod ante biberat. IDEM.

82 COELO DEFUSUM] Ita emendavimus pro *diffuſum*. Aquas è coelo lapſas coelo reddidit. GROT. Interpretes priores cum Scholiaſte *coelo* capiunt in ablativo, & jungunt *diffuſum coelo*. Verum ego malim cum Grotio conſtruere *reddidit coelo* illas aquas, quae ante erant defuſae, vel potius *diffuſae*, ut iterum diffundantur, nam *diffuſum* ſervant conſtanter editi, & ſcripti praeter Hulſtian. Codic. & Marpurg. *diffundere* notat largiorem aquarum copiam, quae eſt defuſa. ſic L. I, 615.

- - - - - *vulnere largo*
Diffuſum rutilo nigri pro ſanguine virus.

Adde verſ. 301. Ovidium L. X. Metam. 23.

- - - - *in quam calcata venenum*
Vipera diffudit.

Sic *diffundere* vinum eſt in cados majores fundere ad condendum. *Defundere* vero in pateram, vel craterem ad bibendum. ut docet Turnebus Lib. 3. Adverſ. c. 1. Ovidius Lib. V. Faſt. 517.

Jamque Pyrenaeae, quas numquam ſolvere Titan
Evaluit, fluxere nives, fractoque madeſcunt
Saxa gelu. [a] tum, [b] quae ſolitis [c] è fontibus exit,
Non habet unda [d] vias: [e] tam largas alveus omnis
A ripis accepit aquas. jam naufraga [f] campo
[g] Caeſaris arma natant, inpulſaque gurgite multo
Caſtra labant: alto [h] reſtagnant flumina vallo.
[i] Non pecorum raptus [k] faciles: non pabula merſi
Ulla ferunt ſulci: tectarum errore viarum
Fallitur, occultos ſparſus populator in agros.

Jamque,

VARIAE LECTIONES.

a *tunc* MSS. & Edd. qdd. b *qua* A. *que ſolutis* V. tert. c *ex* B. 1. H. *&* Ed. Hort. d *viam* VV. LL. Steph. e *tunc largis* B. 2. *tum* R. 1. f *campis* VV. LL. Steph. P. 1. V. 2. R. pr. Ed. Hort. Par. V. ſec. pro var. lect. g *Caeſaris* hic verſus deeſt in R. ſec. h *ſtagnant &* V. 1. i *nec* B. 1. V. 1. k *facilis* V. ſec.

Quaeque puer quondam primis diffuderat annis,
Prodit fumoſo condita vina cado,

Apud noſtrum verſu 379.

Nobilis ignoto diffuſus conſule Bacchus.

Pro *diffundere* hoc ſenſu *dimittere* dixit Ovidius Lib. I. Metam. 260.

- - - - - genus mortale ſub undis
Perdere, & ex omni nimbos dimittere coelo.

Lib. II, 310.

- - - - quos coelo dimiſerat imbres.

Statius Lib. XI. Theb. 274.

Ceu coelo dimiſſa lues.

quod non mutandum eſt in *demiſſa*.

86 ALVEUS OMNIS] Berſm. duo Voſſian. tert. & à manu prima ſecund. cum Wittiano, & Ed. Veneta *amnis*; ut foret genitivus. Ego tamen malim retinere *omnis*. non enim de uno, ſed de cunctis ejus tractus fluviis loquitur. ſic *omne vulnus* L. VIII, 728. *Omnis hora* IX, 886. & paſſim. vide ad L. III, 673. Pejus Hortenſius cum Pariſ. 1512. exhibuit *omnes*.

87 A RIPIS] Inundatae enim terrae dabant fluminibus undas. ſic fiebat, ut à ripis acciperent undas, qui ripis dare conſueverant. SCHOL.

89 RESTAGNANT] Supergreſſa eſt enim unda foſſas caſtrorum, quas fecerat Caeſar. IDEM.

92 FALLITUR] Ut quo debeat, redire non norit. IDEM.

92 OCCULTOS SP. P. IN AGROS] Nolui rurſus immutare, quod reſcripſit Grotius *occultos in agros*. Sic enim exhibent quoque tres Pulmanni libri, & tres ex meis cum Edd. Rom. Parm. & Omniboni ac Hortenſ. Marg. Pariſ. 1512. Ceteri omnes tam ſcripti, quam editi *occultis in agris*.

95 TOTO CENSU] i. omni patrimonio emit, qui non eſt prodigus, ſed parcus. SCHOL.

97 JEJUNUS] Cupiditatem nimiam oſtendit, dum deſiderio auri quilibet jejunus cibos vendebat. IDEM.

97 NON DEEST PROLATO JEJUNUS VENDITOR AURO] Simile illud. quod de obſidio Caſilini narrant Plin. lib. VIII. cap. 57. & Frontinus, venditorem muris fame periiſſe, emtorem autem vixiſſe. Strabo: *ὁ μὲν πωλήσας ἀπέθανεν, ἐσώθη δ' ὁ πριάμενος*. Narrat idem diſerte ſuo more Val. Max. lib. VII. c. 6. ubi verba Lucani verbis paria: *evenit, ut ex his quidam murem captum ducentis potius denariis vendere, quam ipſe leniendae famis gratia conſumere vellet*. GROT. Ed. tert.

99 UNA PALUS] Tota enim Hiſpania quaſi una palus erat facta; dum tota tegebatur aquis. SCHOLIAST.

100 ABSORPSIT] Voſſ. ſec. Reg. prim. *abſorbſit*. tres alii *abſorſit*. *Notandum*, dicit Scholiaſtes, *abſorbſit, cum abſorbui declinetur*. Recte: nove enim dictum eſt à Lucano *abſorpſi*. Conſule J. G. Voſſium de Analog. L. III. c. 22.

101 DETULIT] Male in quatuor Pulm. uno Berſm. Voſſian. Marp. Oxon. & Wittiano pro var. lect. eſt *detulis* ut paſſim, & praeſertim in Lucano turbant librarii. *Detulit* recte, i. e. ſecum abripuit. Congeſſit multa Cl. Drakenburg. ad Silium L. IX, 395.

Tum ſilicem ſcopulo avulſum, quem montibus altis
Detulerat torrens.

102 REPULIT] Sic rurſus edidi cum primis Edd. & Hortenſii, aliiſque, auctoritate multorum MSS. & Priſciani. de hac re dixi latius ad L. I, 499. 115, 113. & alibi.

102

Jamque, comes ſemper magnorum prima [a] malorum,
Saeva fames aderat: nulloque obſeſſus ab hoſte
Miles eget: toto cenſu non prodigus emit
Exiguam Cererem. [b] Prô lucri pallida tabes!
Non deeſt [c] prolato jejunus venditor auro.
Jam tumuli, colleſque latent: jam flumina cuncta
Condidit una palus, vaſtaque voragine merſit.
Abſorpſit penitus rupes, [d] & tecta ferarum
Detulit, atque ipſas hauſit: ſubitiſque frementes
[e] Verticibus contorſit [f] aquas, & [g] repulit aeſtus

Fortior

Variae Lectiones.

a *laborum* metus. b *Prôh* MSS. & Edd. quaedd. & ſemper. c *praelato* Amſt. non male. d MSS. qudd. & vulgo *ac*. e *verticibus* MSS. & Edd. qudd. V. ad L. I, 371. f vulgo *equos*. *gurgitibus* V. pr. a m. pr. V. ſec. pro var. lect. Vid. L. VIII, 374. g *reppulit* MSS. & Edd. qudd.

102 Verticibus contorsit equos, et reppulit aestus Fortior Oceani] Ita vulgo hunc locum edunt: & conſtruunt. ipſa palus vi aquarum contorſit, & abripuit vertice equos frementes, & fortior repulit aeſtus Oceani. Alii jungunt; contorſit, & repulit equos aeſtus fortior ſcilicet aeſtibus Oceani. Sic etiam Priſcianus c. 1180, 1191. & Scholiaſt. Voſſiani primi. In hoc ergo conveniunt, ut ſermo ſit de rapiditate inundantium aquarum, quae equos abſtulerunt, & ipſum Oceani ſollemnem aeſtum repulerunt. Neutrum placere mihi poteſt. Nam primo non dicunt, aut docent, qui equi intelligantur. Militares certe non potuerunt eſſe, quoniam illi in caſtris, ſub colle poſitis, locati erant; neque enim credibile, Lucanum voluiſſe innuere, illa caſtra adeo inundata fuiſſe, ut etiam equi ſub aquis perierint. De beſtiis etiam per campos vi aquarum hauſtis jam eſt locutus. praeterea tanto impetu, quantum hic deſcribit, ad equos ſubmergendos non opus erat. Multo minus opinor, aliquem per *equos* hic intelligere velle equos Neptuni, ſeu patris Oceani, quorum meminit Virgilius Lib. I. Aen. 160. *Flectit equos.* ubi videndus La Cerda. Apertius enim, & clariore metaphora ſe explicuiſſet. Neque adduci huc poteſt locus Pedonis Albin. Eleg. in Obit. Druſi. 229.

Suſtentabat aquas, curſuſque inhibebat equorum.

Corruptus enim eſt locus. Conſule N. Heinſium ad eum, & in Epiſtola ad Ampl. Cuperum ipſius obſervationibus L. IV. c. 3. in erra. Dein ſi hae aquae repuliſſent aeſtum Oceani, debuiſſent minui, non augeri; quoniam tunc citiſſimo curſu in mare labi potuiſſent. Quare cum Doctiſſ. G. Cantero L. III. Nov. Lect. c. 2. legendum duxi *aquas*. ut diſerte habent duo MSS. Pulm. & ex meis Oxon. prim. Marpurg. Hulſt. Voſſian. tertius, & ſextus; item Voſſian. primus à manu pr. Voſſian. ſec. & Wittianus à manu ſecunda; uti & in ſua editione R. Stephanus. & Hortenſ. margo. Totum autem locum ita conſtruendum, puto. Aeſtus fortior Oceani, ſubitis verticibus contorſit, & repulit aquas cum fremitu de editioribus locis cadentes torrentis inſtar, quo ſiebat, ut campi magis magiſque aquis opplerentur, ne illae ſe in mare effundere poſſent. Hoc clare patet ex verſu 110, & ſeqq.

Tu remeare vetes, quoſcumque emiſeris, aeſtus;
Non habeant amnes declivem ad litora curſum,
Sed pelagi referantur aquis.

De repulſis aquis vſ. 460.

- - - - - - *contortae verticis undae.*

Horatius O. 2.

Vidimus flavum Tiberim, retortis
Litore Etruſco violenter undis,
Ire dejectum monumenta Regis,
Templaque Veſtae.

Neque objiciat mihi quiſpiam, proprium equis eſſe verbum *fremere*. ut praeter alios loquuntur Ovidius, Horatius, & Virgilius, apud quem vide Servium ad L. I. Georg. 13. monentem, eamdem illic eſſe varietatem in ſcriptis Codicibus, pro *equum*, *aquam* exhibentibus. Nam etiam de aquis non infrequens eſt hujus vocis uſus. Valer. Flacc. L. IV, 687.

Verſat aquas, ſic una fremunt, fluctuque coacto
Angitur, & clauſum ſcopulos ſuper efflat aequor.

Sta-

Fortior Oceani: nec Phoebum ſurgere [a] ſentit
Nox ſubtexta polo: rerum diſcrimina miſcet
Deformis coeli facies, junctaeque tenebrae.
Sic mundi pars ima jacet, quam zona nivalis,
Perpetuaeque [b] premunt hiemes: non [c] ſidera coelo
Ulla videt, [d] ſterili [e] non quidquam [f] frigore gignit;
Sed [g] glacie medios ſignorum temperat [h] ignes.
Sic, ô ſumme [i] parens mundi, ſic, ſorte ſecunda
Aequorei rector, [k] facias, Neptune, tridentis:
[l] Et tu perpetuis [m] inpendas aëra [n] nimbis:

Tu re-

VARIAE LECTIONES.

a *ſenſit* P. 3. B. 1. V. 4 O. 1. W. H. Edd. Ven. Br. Med. b *tenent* W. pro var. lect. c *ſecula* V. 1. d *ſterilis* A. e *nec* MSS. & Edd qudd. *ne* A. f *a frig.* V. 2. g *glacies* V. ſec. R. 1. h *aeſtus* B. 1. i *pater* B. 1. O. 1. Edd. Rom. Parm. Aic. Verſ. Par. 1512. Hort. k *facies* Ed. Ven. l *at* B. 1. V. 1. O. 1. W. pro var. lect. *at* Ed. Br. m *infundas* VV. LL. Steph meus. Ox. pr. *intendas* V. 1. *inpendent* V. 1. *intendens* M. Hort. n *membris* V. 1.

Statius L. IV. Theb. 816.

Fremunt undae, longusque à fontibus amnis.

Rutilius L. II. Itiner. 16.

Qua fremit aërio monte repulſa Thetis.

L. VI, 329.

Vel tumida fremit Hiſter aqua.

Claudian. de Mallii Conſ. 237.

Torrentes inmane fremant.

Boëthius L. IV. Metro. 5.

- - - - - flamina Cedri
Litus frementi tundere fluctu.

Hinc *fremitus maris* apud Ciceronem, Horatium, Virgilium, alioſque. *Trementes* vitioſe exaratum eſt in Ed. Elzev.

102 AESTUS] Cum ſolitus ſit Oceanus ultra ripas ſuas exire de aquis, terram influentibus. SCHOLIAST.

104 NOX SUBTEXTA POLO] Miror, Grotium hic nihil monuiſſe de ſua inmutatione. ab ipſo enim eſt *ſubtexta*; cum antea legeretur in editis, & omnibus fere Mſtis *ſubjecta*. i. e. ſuppoſita. In Voſſiano tert. Hulſt. & Hortenſii margine habetur *ſubtecta*: unde aliquando conjiciebam, ſcribendum eſſe *ſubvecta*. Ut noctem tamquam Deam, bigis invectam coelo, deſcriberet poëtarum more, de quo vide Broukhuſ. ad Tibull. Lib. II. El. I. in fine.

Jam nox jungit equos.

Sumſiſſe etiam mihi videbatur locutionem Lucanus ex Virgil. L. V. Aen. 721.

Et nox atra polum bigis ſubvecta tenebat.

Sic Statius L. I. Theb. 337.

Titanis late mundo ſubvecta ſilenti.

ubi in Codicibus nonnullis etiam *ſubjecta*. Oppoſuiſſetque noctem ſoli, ut lunae Lib. IX, 692.

Nox cadit in coelum, lunaeque meatibus obſtat.

Jam vero nihil muto, & Grotium ſequor in τῷ *ſubtexta*; quod confirmatur Voſſiano ſec. & Marp. Nubila, & tenebrae *ſubtexere coelum* paſſim à poëtis dicuntur; ut vel Indices inſpicienti patebit. Atque illa vox majorem tenebrarum diuturnitatem, & quaſi continuam noctem exprimit, quam altera. Apposite Seneca in Hippol. vſ. 955.

Nunc atra ventis, nubila inpellentibus,
Subtexe noctem, ſidera & coelum eripe;
Effunde pontum &c.

Statius L. I. Theb. 346.

Denſior à terris, & nulli pervia flammae,
Subtexit nox atra polos. Jam clauſtra rigentes
Aeoliae percuſſa ſonant.

& paſſim, ut dixi. Vide inf. L. VII, 519. Heinſ. ad Claudian. L. II. in Eutrop. 451. Burmann. ad Valer. Flacc. L. V, 414.

104 DISCRIMINA] Ut Virgilius. *rebus non abſtulit atra colorem. junctae* i. e. continuae. SCHOL.

106 PARS UNA] Aut potius *ima*, pars mundi ſcil. tam antarctica, quam arctica; quia nix tenet alta duas. VERSELL. Recte *ima* praetulit Verſellan. cum Aſcenſius dederat *una*, ut eſt quoque in Edd. Veneta, Omniboni, & Micylli, ac duobus Berſm. & quinque meis libris. Et ſane paſſim

unus

Tu remeare vetes, quoſcumque [a] emiſeris, aeſtus.
Non habeant amnes [b] declivem ad litora curſum,
Sed pelagi referantur aquis: concuſſaque tellus
[c] Laxet iter fluviis. hos campos Rhenus inundet,
Hos Rhodanus: vaſtos obliquent flumina [d] fontes.
[e] Rhipaeas [f] huc ſolve nives, huc ſtagna, lacuſque,
Et pigras, ubicumque [g] jacent, [h] effunde paludes;
Et miſeras bellis civilibus eripe terras.
Sed parvo Fortuna viri contenta pavore,
Plena redit; ſolitoque magis [i] favere ſecundi,

Et ve-

VARIAE LECTIONES.

a *inmiſeris* VV. LL. Steph. P. 2. V. 2. meus. b *declinem* H. c *laxetur* B. 1. d *montes* V. pr. pro var. lect. e *Ripheas* vel *Rhiphaeas* MSS. & Edd. f *hic his* R. 1. g *vacent* V. 1. a m. pr. h *diſſolve* VV. LL. Steph. P. 2. B. 2. V. 2. W. a m. pr. Ox. pr. a m. ſec. V. 1. pro var. lect. *infunde* P. 1. i *favore* V. 1.

unus in *imus* apud noſtrum corrumpitur à librariis. ut L. 1, 56.

Aetheris immenſi partem ſi preſſeris unam.

3, 202.

Multifidi Peucen unum caput adluit Hiſtri.

492, 648.

Unius turba carinae.

hoc libro 548.

- - - - *in partibus unis.*

& alibi. *una* tunc notaret plagam Antarcticam. Sed malim cum plurimis MSS. retinere *ima*, quae eſt, (Scholiaſtae verbis utor) *aut auſtralis, aut ſeptemtrionalis, aut frigore inhabitabilis utraque.* De his plura adfert Hortenſius. pro var. lect. in Voſſiano ſec. eſt *illa*.

109 TEMPERAT] Quia media ſemper coruſco ſole rubet, duae extremae glaciales dant frigus ad temperandum zonas, quas juxta ſe habent, & media dat calorem (*glacies, quas intra ſe habens temperant, dum ipſae dant frigus & m.* &c. Voſſ. pr.) SCHOL.

112 ET TU] O Jupiter. i. ſumme parens mundi. Petit à ſingulis poëta, quod in eorum eſt poteſtate. IDEM.

112 INPENDAS] Non cepit mentem auctoris Hortenſius, qui exponit. *ut nimbi perpetuo in aëre pendeant, neque remeent umquam eo; unde ſunt profecti.* Male. *Inpendere aera nimbis*, eſt aera conſumere in nimbos, uti aëre ad imbres inde tantum effundendos. unde orta eſt gloſſa *infundas*. quomodo hae voces alibi quoque commutantur. Vide Cl. Burmann. ad Valer. Flacc. L. IV, 581.

Ne vanas inpende preces.

114 AMNES] Ut his occurrat mare; & dum in ſe ingredi prohibet, eos faciat terras inundare. SCHOL.

114 DECLIVEM] Hic quoque Aſcenſius, Micyllus, & Hortenſius ediderunt *declivum*. Sic *decliva ripa* Ovidio L. III. Faſt. II. idque paſſim in *acclivis, declivis, proclivis* &c. accidere notarunt viri docti. Ut monuimus ad Lib. III, 747. Conſtanter tamen *declivem* retinent hic manu exarati codices.

116 LAXET ITER] i. omnis ripa ſolvatur. *Obliquent*, i. e. ne vias ſuas habeant; ſed contorto meatu in ſe invicem cadant. SCHOL.

119 UBICUMQUE] Etiam de altera parte terrarum. IDEM.

120 BELLIS] Oſtendit, cur illud optaverit. IDEM.

122 PLENA] i. felicitate pleniſſima. IDEM.

123 VENIAM MERUERE] Diis veniam dare eſt, ea, quae Dii juſſerunt, patienter ferre; ut ipſe ſupra ait:

- - - *pariterque jacentes ignovere Deis.*

Sicut Virgilius.

- - - - - *nec divûm parcimus ulli.*

Poteſt tamen hic accipi, *veniam meruere.* i. dum modo amplius ſolito dii favent, meruerunt veniam ejus facti, quod contra Caeſarem fecerunt. IDEM.

123 RARIOR AER] Mſc. duo *clarior*. al. *clarior aether*. BERSM. Vulgo nunc exhibetur *clarior*; quia id in ſuam ἔκδοσιν recepit Grotius; atque ita ſcribitur etiam in uno Pulm. Wittiano, Hulſt. Regio recent. Amſtel. & Voſſiano tertio pro var. lectione item in Ed. Veneta. Ceteri omnes *rarior*; quod

Digitized by Google

Et veniam meruere [a] Dei. [b] jam [c] rarior aër,
Et par Phoebus aquis, denſas in [d] vellera nubes
Sparſerat, & noctes ventura luce [e] rubebant:
Servatoque loco rerum, [f] diſceſſit ab aſtris
[g] Humor, & ima petit, quidquid pendebat aquarum.
Tollere ſilva comas, ſtagnis emergere colles
Incipiunt, viſoque die dureſcere valles.
Utque habuit ripas Sicoris, campoſque [h] reliquit,
Primum cana ſalix madefacto vimine parvam
Texitur in [i] puppim, caeſoque inducta juvenco,
[k] Vectoris patiens, tumidum ſuperenatat amnem.
Sic Venetus ſtagnante Pado, fuſoque Britannus

Na-

VARIAE LECTIONES.

a *Dii* V. 1. W. b *nam* A. c vulgo *clarior.* d *vellere* V. 1. H. e *rubeſcunt* A. f *diſcedit* V. 1. g *umor* R. pr. W. V. 1. h *relinquit* V. ſec. a m. pr. H. i *puppem* B. 1. k *victoris* V. 1.

quod magis placet. *rarior* eſt tenuior, & eleganter opponitur *denſo.* ut Lucretius L. 1. 648. *Denſeri*, & *rareſieri*, & *rara nubila* L. IV, 445. Statius L. 1. Silv. 2.

Cum pluviis rareſcunt nubila.

Servius ad Virgilii Georg. 1, 393. *Aër enim denſatur nubilo & rareſcit ſereno ut*

Denſat quae rara modo & quae denſa relaxat.

Eſt locus ille vſ. 419. Adde Lib. II. Georg. 227. Hoc ſenſu forſan dixit quoque Ovidius Lib. XV. Metam. 246.

- - - - - - reſolutaque tellus
In liquidas rareſcit aquas.

ubi in MSS. quibuſdam *clareſcit.* N. Heinſius *rareſcit* conjecit. Statius Lib. II. Theb. 74. *Rareſcunt tenebrae.*

124 PAR PHOEBUS AQUIS] Male Sulpitius, & Aſcenſius hunc locum ita capiunt, quaſi voluiſſet dicere Lucanus, nunc ſolem tam vehementem fuiſſe, quam antea aquae erant. Melius alii *par* exponunt per ſatis potens ad aquas ſiccandas; nam antea nimio aquarum humore vincebatur ſol. Et ſic Scholiaſtes, *par. Ante enim impar, cum ſiccare non potuit. Ipſe alibi contrario de Pado dicit;*

Hunc habuiſſe pares Phoebeis ignibus undas.

Sunt verba auctoris Lib. II, 415. L. VIII, 55.

- - - - ratis ventis ac fluctibus impar.

124 VELLERA] Ut Virgilius.

Tenuia nec lanae per coelum vellera ferri.

SCHOL. Lib. 1. Georg. 397. ubi V. la Cerdam.

125 NOCTES VENTURA LUCE RUBEBANT] Longae tenebrae adventante luce paulatim fugiebantur, ea ferme facie, quae eſt diei illuceſcentis primulum. GROT.

126 SERVATO] Quia ſupra dixerat *rerum diſcrimina miſcet Deformis coeli facies.* Ideo nunc addidit *ſervato loco rerum.* SCHOL.

129 VALLES] *Tellus* Voſſ. unus. Wittian. & Hulſt. *calles.* non placet. dicit alta & plana loca jam ſiccari. ut Ovidius L. 1. Metam. 344.

Flumina ſubſidunt colles exire videntur:
Surgit humus: creſcunt loca decreſcentibus undis:
Poſtque diem longam nudata cacumina ſilvae
Oſtendunt.

131 MADEFACTO VIMINE] Mirum, quod in optimis Codd. Voſſiano primo, & Regio primo, item in Editione Romana, Parmenſi, Pariſ. 1512. & Hortenſ. Marg. immo etiam vulgo apud Priſcian. c. 761. ſcribatur *robore.* cum ſine dubio hoc ſit corruptum: ut patet vel ex ſolo Caeſare L. 1. B. Civ. c. 94. *Imperat militibus Caeſar, ut naves faciant, cujus generis eum ſuperioribus annis uſus Britanniae docuerat. Carinae primum, ac ſtatumina ex levi materia fiebant: reliquum corpus navium, viminibus contextum coriis integebatur.* Iſidor. L. XIX, 1. *Carabus parva ſcapha ex vimine facta, quae contexta crudo corio genus navigii praebet.* & alia, quae illic adducit Doctiſſ. D. Voſſius. Vimina autem madefieri, ut flexibiliora ſint, quis neſcit? praeterea proprium de illis verbum eſt *texere.* Conſule Broukhuſ. ad Tibull. II, 3, 15.

132 INDUCTA] Optime revocavit Grotius ſuo more tacens participium *inducta.* pro quo prima

Sul-

Navigat Oceano: ſic cum tenet omnia Nilus,
[a] Conſeritur bibula Memphitis [b] cymba [c] papyro.
His ratibus trajecta manus feſtinat [d] utrimque
Succiſum curvare nemus: fluviique ferocis
Incrementa [e] timens, non primis robora [f] ripis
Inpoſuit; medios pontem diſtendit in agros.
[g] Ac, ne quid Sicoris repetitis audeat undis,
Spargitur in ſulcos, &, [h] ſciſſo gurgite rivis,
Dat poenas majoris aquae. Poſtquam omnia fatis
Caeſaris ire videt, celſam Petrejus Ilerdam
Deſerit: & [i] noti [k] diffiſus viribus orbis,
Indomitos quaerit populos, & ſemper in arma

Martis

VARIAE LECTIONES.

a *cum ſeritur* A. b *cumba* R. pr. c *papiro* MSS. multi, & Edd. qdd. d *utrique* Edd. Rom. Ven. Parm. e *tenens* B. 1. f *rivis* P. 1. g *at* B. 1. Ed. Verſ. h *ſiſſo* P. 1. i *notis* Ed. Mic. M. Hort. k *diffuſus* B. 1. Ed. Ven.

Sulpitii culpa vulgo legebatur *induta*: ut eſt quoque in paucis recentiſſimae notae Mſtis. Multis exemplis id probant viri docti ad Valer. Flacc. L. II, 109. noſtri verba imitatum,

Dux Lemni, puppes tenui contexere canna
Auſus, & inducto cratem defendere tergo.

Adde N. Heinſium ad Ovidii L. IV. Epiſt. ex Ponto El. 12, 32. Caeſar B. Civ. II, 10. *Supra lateres coria inducuntur.* B. Gall. L. II, 33. *Viminibus intextis, quae pellibus induxerant.* Apud Valer. Maxim. L. III. c. 6. §. 7. *Nulla indutus tunica* in MSS. quibuſdam legitur *inductus.* male Cerda ad L. VI. Aen. 414. citat *caeſes inducta juvencos.*

132 JUVENCO] Tergo tauri tecta. SCHOL. V. Drak. ad Silium IV, 293.

133 SUPERENATAT.] Alii legunt *ſuper emicat* ſ. natando. VERSELL. Variant hic magnopere ſcripti, & editi. *Supereminet* eſt in rec. Voſſiano, Amſtel. & uno Berſm. quomodo citat Cerda ad d. Virgilii loc. *ſuperemicat* habent MSS. omnes Pulm., unus Berſm., & duodecim ex meis cum Editionibus Rom. Parm. Omnib. Verſell. Sulpic. Aldi, Colin. Steph. Pulm. aliiſque. quod non temere damnare auſim, cum id Codicum conſenſus efflagitare videtur. niſi potius dicamus, Librarios *ſuperenatat* mutaſſe, quia nove à Lucano dictum eſt; & ad ejus imitationem Alcimus, ex quo citant *fluctus ſuperenatet omnes.* Servatur autem *ſuperenatat*, ſive duobus verbis, ſive uno ſcribas, ſupraſcriptum in Voſſiano primo, & Wittiano a manu ſecunda, Marpurg. & duobus Berſm. libris, expreſſum etiam eſt in Ed. Veneta 1477. Aſcenſ. Micyll. Gryph. Hortenſ. Berſm. & ſeqq. maxime etiam juvat Servius, ad Virgil. Aen. IV, 72. ubi tamen vitioſe ſcribitur *ſupernatat.* *Natare* vero paſſim uſurpatur de navibus. Vid. Virgil. Aen. IV, 398. Propert. III, 21, 13. Tibull. I, 7, 38. Senec. de Benef. VI, 32. Sic *innare* Virgil. Georg. II, 451.

- - - - *undam levis innatat alnus.*

Silius XII, 448.

Innabat pelago veniens ſine remige claſſis.

Seneca Thyeſt. 182.

- - - - - - - *& geminum mare*
Innare claſſes.

ut ante Gronovium legebatur, & cum plurimis MSS. eſt quoque in Ultrajectinenſi. diſpiciat judicioſus lector. Non tamen offendere quemquam debet, quod *ſuperenatare* nove dixerit noſter. plura alia verba primus formavit, & eodem modo *ſuperevolare* L. III, 299. Vide plura ad L. VI, 484.

136 CONSERITUR] Recte hunc locum laudat Servius ad Virgilii Georg. IV, 287.

Nam qua Pellaei gens fortunata Canopi
Accolit effuſo ſtagnantem flumine Nilum,
Et circum pictis vehitur ſua rura phaſelis.

Male Iſidorus *conficitur.* Vide Cerdam ibid. & ad L. VI. Aen. 414.

Gemuit ſub pondere cymba Sutilis.

137 TRAJECTA] Et hic multa varietas. *Transjecta* ſcribitur in tribus Berſm. duobus Voſſ. & meo. *Transvecta* in Marpurg. Voſſ. qu. a m. ſec. Amſtel.

Martis amore [a] feros, & tendit in ultima mundi.
Nudatos [b] Caeſar colles, deſertaque caſtra
Conſpiciens, capere arma jubet: [c] nec quaerere pontem,
[d] Nec vada, ſed duris [e] fluvium ſuperare lacertis.
Paretur: rapuitque [f] ruens in proelia miles,
Quod fugiens timuiſſet, [g] iter. mox uda receptis
Membra fovent armis, [h] gelidosque à gurgite curſu
[i] Reſtituunt artus, donec decreſceret umbra,
In medium ſurgente die. jamque agmina ſumma
Carpit eques, dubiique fugae, pugnaeque tenentur.
Adtollunt campo geminae juga ſaxea rupes
Valle [k] cava media: tellus [l] hinc ardua [m] celſos

Continuat

Variae Lectiones.

a *ferox* A. b *coll.* C. B. 1. c *non* meus. d *non* V. 2. e *fluvios* R. 1. A. f *furens* B. 1. g *tunc* A. h *gelidos* B. 1. i *reſtituit* A. k *cavas* Ed. Grot. Farn. Hack. l *tunc* Ed. Hort. m *celos* R. pr.

Edd. Ven. & Omniboni. Forſan reliquit Lucanus *travecta.* quamvis vulgatum bene probum ſit. Vide J. F. Gronovium ad Livium L. xxxii. c. 6. *Vere primo in continentem trajectus.* ubi eadem in manu exaratis, & impreſſis libris varietas. Verum in veterrimo Voſſiano primo exhibetur *tranſmiſſa.* quod putem verius. Inſpice, quae notavimus ad Lib. iii, 539. Claudian. i. Conſ. Stilich. Lib. i, 332.

Tyrrhenum poteras junctis tranſmittere ſignis.

138 Curvare] Ut pons fiat. SCHOL. Materiam quaerere ponti faciendo. GROT.

140 Medios] i. e. ut pons à mediis agris inciperet, ne iterum deeſſet, ſi iterum fluvius inundaret. SCHOL.

142 Sulcos] Foſſas dicit factas, in quas fluvii impetus verteretur. IDEM.

142 Sciſſo gurgite rivis] Voſſian. primus & quartus, Hulſtian. unus Berſm. Amſtel. Oxon. pr. & meus *rivus.* Elegantius, ut puto. Sicoris magnus antea fluvius, nunc ſciſſo gurgite *rivus* factus dat poenas &c. Et ita videtur non obſcure legiſſe Scholiaſtes. *detrimenta perpetitur ſui gurgitis, in ſulcos diviſus, qui* (*quia* Voſſ. pr.) *nuper ingentibus aquis aeſtuavit.* Quin etiam *rivus*, non *rivis*, legit Lutatius, haec citans ad Statii L. iv. Theb. 106. ubi pro *fluvium ante* invium *ab Hercule in foſſam deductum vires amiſiſſe*, malim *invictum.* Notum eſt, fluvios, qui tranſmittuntur, paſſim dici *vinci*, & *ſuperari.* Eamdem autem rem fecerunt multi ante Caeſarem. Vide Drakenb. ad Silium L. iv, 645.

Magnus, o Trebia, & meritas mihi, perfide, poenas
Exſolves, inquit. lacerum per Gallica rivis
Diſpergam rura, atque amnis tibi nomina demam.

146 Indomitos] Barbaros dicit, qui ſunt in Hiſpania ultra Oceanum SCHOL.

147 Martis amore] *Mortis amore* Voſſian. prim. Reg. prim. Voſſian. ſec. & tert. a m. pr. non auſim tamen damnare vulgatum. vide ad Lib. i, 461. L. viii, 364.

Indomitus bellis & Martis amator.

Sed & illic in optimis MSS. & Edd. *mortis*; ut videbimus ſuo loco, & alibi ſexcenties. ſic vſ. 283, 538. vii, 120.

150 Duris] Ingenioſe conjiciebat amicus meus, *ductis. ducere brachia, lacertos*, eſt natare. Propert. L. ii, 20, 2.

Ionio laſſas ducere rore manus.

Ovidius L. iv. Metam. 353.

- - - - *alternaque brachia ducens*
In liquidis tranſlucet aquis.

Adde J. F. Gronov. Obſerv. L. i, 13. alioſque: vide etiam ad L. v, 706. Sed ſcripti conſtantes ſunt in *duris* i. e. fortibus, ut ajunt Gloſſae Wittiani Codicis. Sic *durus Mars, homo*, qui incommoda pati poteſt. Contra *fortis* pro duro poſuit L. vi, 192. ubi v.

151 Rapuitque] In Rotendorf. Codice *rupitque.* *Rumpere iter*, & ſimilia, paſſim apud poetas. maxime juvat locus L. i, 221.

- - - - - *molli tum cetera rumpit*
Turba vado fracti faciles jam gurgitis undas.

Con-

Continuat colles: [a] tutae quos inter opaco
Anfractu latuêre viae: quibus hoſte [b] potito
Faucibus, emitti terrarum in devia Martem,
Inque feras gentes Caeſar [c] videt. [d] Ite ſine ullo
Ordine, ait, raptumque fuga convertite bellum,
Et faciem pugnae, vultuſque [e] inferte minaces:
[f] Nec liceat pavidis ignava occumbere morte:
Excipiant recto fugientes pectore ferrum.
Dixit: & ad [g] montes [h] tendentem praevenit hoſtem.
[i] Illic exiguo paullum diſtantia vallo
Caſtra locant. poſtquam ſpatio languentia nullo
Mutua conſpicuos habuerunt lumina vultus;

([k] *Et fra-*

VARIAE LECTIONES.

a *tute* Edd. Ven. Br. Med. b *petito* H. V. 1. a m. pr. c *jubet* H. d *ire* H. V. 1. e *ferite* R. 1. f *ne* B. 1. V. pr. *non* meus. g *montem* R. 1. meus. a m. pr. h *fugientem* meus. i *illinc* A.

Conſule Cel. Burmann. ad Valer. Flacc. L. 1, 3.

- - *medieſque inter juga concita curſus*
Rumpere.

Sed non minus frequens eſt, quod ceteri ſervant MSS. *rapuitque*, praeſertim noſtro. Vide ad Lib. III, 299.

Agmine n. rapto ſuperevolat Alpem.

152 FUGIENS TIMUISSET] Quod non nataret armatus, nec ſi bella fugeret (*fugerentur* Voſſ. ſec.) SCHOL.

153 CURSU] Ut incaleſcant, currere jubentur à Caeſare. IDEM.

154 DECRESCERET] Acceſſu enim ſolis omnium rerum umbra contrahitur. IDEM.

155 AGMINA SUMMA] Sc. Petreji, i. e. extremos fugientium. *eques* Caeſaris. *dubii* ipſi, qui per agmen incedunt. IDEM.

158 VALLE CAVAE MEDIA] Haec lectio à Grotio intruſa eſt ex tribus Pulm. & uno Berlin., quibus accedant duo ex noſtris. Sed quid ſint *rupes cavae in valle media*, non intelligo. Quare reſtitui ex ceteris ſcriptis, & editis *cava*. Dicit Lucanus, ab utraque parte eſſe altiores colles; ſed inter illos mediam eſſe vallem, quam paſſim *cavam* auctores vocant ob circumjacentes montes. Ante hanc vallem igitur prae obſtruentibus eam montibus erant anguſtiae, quas recte vſ. 161. *fauces* proprio huic rei verbo nominat. Livius L. VII, 34. *Exercitum incaute in ſaltum cava valle pervium, circaque inſeſſum ab hoſte induxit.*

160 POTITO] Mſc. *petito.* perperam: quibus anguſtis itineribus ſi Afraniani potirentur. BERSM.

161 FAUCIBUS] i. e. videt Caeſar; quod ſi anguſtias ipſas Pompejani occupaſſent, Mars emitteretur in terrarum devia, & in feras gentes i. ad barbaros, ad quos ſi perveniſſet hoſtis, non poſſet ſuperari à Caeſare. SCHOL.

166 EXCIPIANT] Hoc ita fieri poteſt, ſi fugientibus Pompejanis Caeſaris milites occurrant. IDEM. Scilicet praeveniendo eos ante anguſtias, & celeriore itinere illas occupando, & ſic fugientibus occurrendo. Captavit Lucanus antitheta *recto* & *fugientes.* quae figura apud Horatium, noſtrum, & alios non raro occurrit. Male editio Micylli *tecto.* Vide Caeſar. Comment. Lib. I. B. Civ. 69, 70. de *recto pectore*, *recta cervice* &c. V. ad Lib. II, 510.

168 EXIGUO P. D. VALLO] Forſan rectius legas *exigua valle.* niſi *vallum* pro *intervallo* poſuerit, aut mecum jungere malis *caſtra exiguo vallo*, quae cincta, & munita vallo illic locabantur utrimque. L. I, 516.

Effugit exiguo nocturna pericula vallo.

169 LANGUENTIA] i. quae non langueſcerent, propinque cernendo. *Mutua* i. e. ut viderentur pariter, & viderent. SCHOL.

171 ET FRATRES &c.] Indignus hic Lucano eſt verſus, quo certe nihil humilius dici poſſit, adeo ut vix in ſoluta oratione ferendum foret. Quare auctori noſtro abjudicavi. ut etiam non comparet in Codd. Bohurſii & Voſſiano tertio, à manu prima.

172 DEPRENSUM] Mſcr. duo *depreſſum eſt.* quaſi dicat; arma utrimque repreſſa ſunt. BERSM. Non

(*[a] Et fratres, natoſque ſuos videre [b] patreſque*;)
Deprenſum [c] eſt civile nefas. tenuêre parumper
Ora metu: [d] tantum nutu, [e] motoque ſalutant
Enſe ſuos. mox, ut ſtimulis majoribus ardens
[f] Rupit amor leges, audet [g] tranſcendere vallum
Miles, in amplexus effuſas tendere palmas.
Hoſpitis ille ciet nomen; vocat ille propinquum:
[h] Admonet hunc ſtudiis conſors puerilibus aetas:
[i] Nec Romanus erat, qui non [k] agnoverat hoſtem.
Arma rigant lacrimis, ſingultibus oſcula rumpunt:
Et, quamvis nullo maculatus ſanguine, miles,
Quae potuit feciſſe, timet. Quid pectora pulſas?
Quid veſane [l] gemis? fletus quid fundis inanes?
[m] Nec te ſponte tua ſceleri parêre fateris?
Uſque adeone times, quem tu facis [n] ipſe timendum?

Claſſica

VARIAE LECTIONES.

a *hic fr.* V. pr. ſec. b *parentes* Marp. M. *petentes* V. 1. c deeſt in V. 1. A. d *tantumque manu* Ed. Ven. e *vultuque* V. 1. a m. pr. f *rumpit* B. 1. g *tranſcurrere* B. 1. Cantab. h *admovet* meus. Ed. Parm. i *non* VV. LL. Steph. V. 1. k *cognoverat* P. 1. meus. Edd. Ven. Br. Med. Hort. aliaeque *agnoſceret* VV. LL. Steph. B. 1. V. 1. l *times* B. 1. V. 2. R. 1. W. H. M. V. 1. pro var. lect. m *non* B. 1. n *eſſe* VV. LL. Steph. P. 3. B. 2. V. 2. H. meus. Edd. Aſcenſ. Mic. Hort.

opus eſt mutatione. viderunt tum demum, quale nefas committerent in civili bello, ſingulis ſuos conſanguineos agnoſcentibus. Eadem autem dilucide narrat Caeſar loco à viris doctis citato L. 1. B. Civ. c. 74. *Quorum ducum diſceſſu milites liberam nacti colloquiorum facultatem, vulgo procedunt, & quem quiſque in caſtris notum aut municipem habebat, conquirit, atque evocat* &c

173 METU] Dum timent duces. SCHOL.

177 VOCAT ILLE PROPINQUI] Pler que libri *propinquum*, ſicut & Mſc. BERSM. *Propinquum* hic recte praetulit primus Sulpitius, cum ante eum legeretur *propinqui*. ut habent quoque ſex ex meis, & MSS. Cantabr. praecedente verſu ſine commodo ſenſu Hortenſius exhibuit *& amplexus*. tum melius fuiſſet *& amplexu*. ſed vulgata lectio ſana eſt.

182 QUID &c.] Verba Poëtae milites increpantis. SCHOL.

185 TIMENDUM] i. e. Pompejum, à quo recedat exercitus. Item in altera parte, ſi de Caeſare accipiatur, *non timebitur*. SCHOL.

186 CLASSICA DET BELLO] Ita emendandum pro *dent bellum*. Caeſar claſſicum canere jubeat: tu ne audi, ſigna moveat; ne ſequere. jam pax erit. GROT.

186 DENT BELLUM] Sic vetus ſcriptura, cui ſubrogavit vir ſummus: *Claſſica det bello.* Quid? an non claſſica bellum dare, juxta bene dicuntur, atque buccinae vel ſigna canere? Nam vulgatis ſenſus idem. *Claſſica* juſſa cani ab Caeſare, *dent* poteſtatem pugnae (nam qui pugnat injuſſu capital eſt) ſed ſi claſſica faciant copiam proelii, tu ne audi. Nec enim, quia, cum inſequenti verſu dicitur, *Signa ferat*, intelligitur *Caeſar*; ideo neceſſe eſt ſuperius tale verbum poni, ad quod idem nominativus ſubaudiatur. Claſſica igitur, puta Caeſaris, ad pugnam vocent. Tale eſt illud Ennii in annalibus:

- - - - - Tonſamque tenentes
Parerent, obſervarent, portiſculus ſignum
Cum dare cepiſſet.

GRONOV. L. IV. Obſerv. c. 26. Recte ſummus Gronovius, cujus verba hic adtexere malui, defendit vulgatum. Millies enim adſcribitur rebus, quod eſt hominum. Lib. III, 659.

Poſtquam inhibent remi puppes, & roſtra reducunt.

ubi vide. Seneca Phoen. 389. loco appoſito.

Acies in armis. aera jam bellum cient,
Aquilaque pugnam ſignifer mota vocat.

Silius

Claſſica [a] dent bellum; ſaevos tu neglig
Signa ferat; [b] ceſſa. jam jam civilis [c] E
Concidet, & [d] Caeſar generum privatu
[e] Nunc ades, aeterno complectens om
O, rerum, [g] mixtique ſalus, Concord
Et ſacer orbis amor! magnum nunc ſec
Venturi diſcrimen habent. periêre lateb
Tot ſcelerum: populo venia eſt erepta
Agnovêre ſuos. prô numine fata ſiniſ
Exigua requie tantas augentia clades
Pax erat, [i] & caſtris [k] miles, [l] permix
Errabat: duro concordes ceſpite men
Inſtituunt, & permixto libamina Bacc
Graminei [m] luxêre foci: [n] junctoque c
Extrahit [o] inſomnes bellorum fabula n

VARIAE LECTION

a *det bello* Ed. Grot. &c. b *celſa* VV. LL. Steph. *Caeſar* V. 1. c E
rum C. V. 1. e *huc* P. 1. B. 1. VV. LL. Steph. f *gire* A. g *mix*
k MSS. & Edd. qdd. *miles caſt.* l *perductus* Marp. m *fulſere* V. te
o *inſomnis* V. pr. ſec. W.

Silius xv, 478.

Tacitum dat teſſera ſignum.

Valde autem variant Codices. *Dent bellum* eſt in Codicibus Stephani, Berſm. tribus Pulm. & octo meis. *det bello* Pulm. quatuor. tres mei, & Voſſianus primus a m. ſec. & Hort. M. *dat bello* Voſſ. ſec. & tert. Voſſ. primus a m. pr. & Edd. Sulpit. Aſcenſ. Mic. Hortenſ. aliiſque *dant bellum*. Verum in Regio primo, optimo ſane codice habetur *Claſſica dent bello*; uti & *ferunt*. quod praeterea legitur in MSS. Stephani, duobus Pulm. tribus Berſm. Voſſiano pr. & ſexto, Wittiano, Oxon. utroque, Hulſt. & meo, cum editis omnibus, niſi quod quidam habeant *ferunt*, ante Gryphium. Forſan rectius. ut *dent claſſica*, & *ferant ſigna* ſumatur generaliter tam de Pompeio, quam Caeſare. Atque ita hunc locum cepit Scholiaſtes.

188 Generum] *Privatum* & *generum* ſubaudimus, nam hoc vult poëta, ut ab utroque recedat exercitus. SCHOL.

189 Complectens] Innuit φιλίαν Empedoclis, quam inter ἀρχικὰς δυνάμεις fecit ἑνωτικὴν Plutarchus 1. de Placit. cap. 3. BERSM.

190 Salus concordia] Τὸ αὐτὸ i. bis idem dicit. nam hoc eſt concordia mixti mundi, quod ſalus rerum. A
deum accipere
connectitur. U

O felix
Si veſtr
Quo coe

SCHOL. Voſſ

192 Ventur
ut ſaepe, tanq
facta ſunt, exc
ſterum vero m
niſi abſtinetur
contaminari ne
non ignotos. C

194 Agnov
ignoratione de
quos ſunt perei

199 Gramin
Cod. Voſſ. prim
lia vero Voſſ.
thori vel *chori*
Vulgata certe
ſcribendum

Inſtituunt,
Gramineis d

Quo primum [a] ſteterint campo, [b] qua lancea dextra
[c] Exierit. dum, quae geſſerunt fortia, jactant,
Et, dum multa negant, quod ſolum fata [d] petebant,
Eſt miſeris renovata fides, atque omne futurum
Crevit amore nefas. nam poſtquam foedera pacis
Cognita Petrejo; ſeque, & ſua tradita venum
Caſtra videt, famulas ſcelerata [e] ad proelia dextras
Excitat, atque [f] hoſtes turba ſtipatus inermes
Praecipitat caſtris, [g] junctoſque amplexibus enſe
Separat, & multo diſturbat ſanguine pacem.
Addidit ira ferox, moturas proelia, voces:
Inmemor ô patriae, ſignorum oblite tuorum,
Non potes hoc cauſſae miles praeſtare Senatus,
[h] Adſertor victo redeas ut Caeſare: [i] certe

Ut

VARIAE LECTIONES.

a *ſteterant* P. 1. V. pr. ſec. a m. pr. *ſteterunt* V. 1. *ſteteris* m. Hort. b *quo* Ed. Hort. c *Exiret* Ed. Farn. d *parabant* R. 1. e *in* B. 1. f *hoſtis inermis* V. tert. g *junctos* H. Ed. Berſm. *vinctoſque* V. 1. *victos* V. 1. h *aſſerto* V. 1. i *recte* V. 1.

Ducere enim notat haurire. Propert. Lib. II, VII, 59.

Quin etiam multo duxiſti pocula riſu.

Conſule omnino Ill. Heinſium ad L. XII. Ovid. Met. 386.

- - - - - *ductis ſine fine jacebat*
Sopitus vinis.

Vel quia ſequitur de noctibus in diem extractis, *ducere libamina* poſſet capi de convivio in multum temporis habito. Tibull. L. I. El. x, 61.

Illam ſaepe ferunt convivia ducere Baccho,
Dum rota Luciferi provocet orta diem.

Si vero pro *gramineis toris* malit quis *graminei chori*, non refragabor. i. e. milites chori inſtar ut ſolent in gramine ſedentes.

204 RENOVATA] Duo Berſm. Codices, Regius prim. Voſſian. unus, Oxon. unus, & Marpurg. *revocata*. quae verior videtur eſſe lectio, eodem ſenſu, quo *renovata* vulgo. Vide J. F. Gronov. Obſerv. L. II, 19. & N. Heinſium ad Metam. Ovidii L. VII, 176.

- - - - - *tentabimus aevum*
Non annis revocare tuis.

204 FIDES] Amicitiae ſcilicet, & priſtinae caritatis. SCHOL.

205 CREVIT] Cum eum, quem amaſſet, occideret. IDEM.

207 FAMULAS] i. omnes ſervos armat in proelium. SCHOL.

209 JUNCTOS] Plerique libri, & Codices *junctoſque*. BERSM.

212 INMEMOR] Facit enim fortiores memoria affectuum ſuorum. SCHOL.

214 ADSERTOR] Qui in libertatem defendis Senatum. Verbum juris. ut Terentius. *Nam ego hanc liberali adſero cauſſam manu*. Bene autem *Senatus adſerterem* militem dicit; quia & ſenatus in parte Pompeji eſt, & major invidia eſt, ſi dicat, eos ordinem copia decepiſſe. Bis ſubaudiendum *ſenatus* i. e. *adſertor Senatus*, & *cauſſae ſenatus*. IDEM. Quidam autem poſt *patriae* diſtinguunt per interrogationis ſignum, ut ſubaudiatur *an*. Non quidem male. ſed non opus eſt, ſubintelligendo *ſi*. ut ſaepe ſolent auctores. Conſule notata ad L. IX, 288. Mallem etiam diſtinguere hoc modo. *Praeſtare, Senatus Adſertor v.* cum Scholiaſte.

215 UT VINCARE] Qui enim vincitur, non ſe dedit, ſed liber occumbit: quae in bello ſecunda fortuna eſt. Eſt autem hoc cum indignatione legendum, *potes* ſc. cauſſae praeſtare. SCHOL.

215 INCERTA] i. adhuc dubia, dum nemo ſuperarit. IDEM.

218 NULLO DISCRIMINE] Ex illo Virgilii:

Tros Tyriusve mihi nullo diſcrimine agetur.

Hoc ne, inquit, orandus eſt Caeſar, ut vos ſibi ſervire patiatur, hac ſola lege, ne durius vos Pompeja-

Ut vincare, potes. dum ferrum, incertaque [a] fata,
[b] Quique fluat, multo non deerit vulnere ſanguis,
Ibitis ad [c] dominum, damnataque ſigna feretis?
Utque habeat famulos nullo diſcrimine, Caeſar
Exorandus erit? ducibus quoque vita petenda eſt?
Numquam noſtra ſalus pretium, merceſque nefandae
Proditionis erit: non hoc civilia bella,
Ut vivamus, agunt. trahimur ſub nomine pacis.
Non [d] chalybem gentes penitus fugiente metallo
Eruerent, nulli vallarent oppida muri,
Non ſonipes in bella ferox, non iret in aequor
Turrigeras claſſis pelago ſparſura carinas,
Si bene libertas [e] umquam pro pace daretur.
Hoſtes nempe meos ſceleri jurata nefando

Sacramen-

VARIAE LECTIONES.

a *ſigna* A. b *cuique* Ed. Rom. Parm. c *domines* V. 1. a m. ſec. d *calibem* MSS. quidam. e *nunquam* V. 1.

pejanos habeat, quam Caeſarianos ſuos? Nam alioqui, ut Tacitus inquit, *recentiſſimus quiſque ſervorum & conſervis ludibrio eſt.* GROT.

219 EXORANDUS] Rogat enim, quisquis ſe dedit. *Exorandus* invidioſius dixit, i. tamdiu, quamdiu concedat orandus. SCHOL.

219 DUCIBUS QUOQUE VITA PETENDA EST] In Voſſiano ſecundo, & tertio à manu prima eſt *petita.* atque ita Scholiaſtes. i. e. *nobis vita petita* (*petenda* Voſſ. pr.) *eſt à Caeſare. Hoc per ironiam dicit milites feciſſe.* Acerrimo itaque opprobrio rogat, quod illos egiſſe ſciebat. Revera enim vitam ducibus ſuis à Caeſare petiverant, ut ex ipſo conſtat L. 1. B. Civ. c. 74. *Fidem ab Imperatore de Petreji, & Afranii vita petunt, ne quod in ſe ſcelus concepiſſe, neu ſuos prodidiſſe videantur.* Attamen ingratum reddunt ſonum *vita petita*, & vulgaris lectio habet ſuam quoque emphaſin. An nos quoque vitam à Caeſare rogare debemus, ut noſtra ſalus ſit quaſi merces veſtrae, noſtraeque proditionis &c.? id fiet numquam, & mori, quam turpi foedere vitam paciſci malumus.

. 222 SUB NOMINE PACIS] Pacem ideo accepiſſe videbimur, ut & pejora patiamur, nec repugnare jam poſſumus, pace facta. SCHOL. Optime Hortenſius. *Specioſo praetextu pacis impetrandae in ſervitutem videntes, volenteſque deducimur, Praeclara vox pax eſt, ſi non ſequatur jugum, nunquam excutiendum.*

223 CHALYBEM] Chalybs fluvius in Hiſpania, à quo Chalybes dicuntur ejus accolae, qui ferrum effodiunt, quod & chalybs appellatur. Virgil. *Vulnificusque chalybs.* Sunt alii Chalybes juxta Paphlagoniam in Ponto. SULPIT. Quae de flumine Hiſpanico & ejus accolis hoc loco Sulpitius addit, de iis ipſe viderit. Strabo certe, & poſt eum Stephanus, Chalybum genti, quae Pontica eſt, & ad Thermodontem aliquando habitaſſe dicitur, ferri metallaria adſcribunt. Eoſdemque Homero Ἁλιζώνους in Catalogo dictos volunt, ubi inquit:

Αὐτὰρ Ἁλιζώνων Ὀδίος καὶ Ἐπίστροφος ἦρχον

(ſive Ἄλβων legendum eſt, ut Stephanus habet)

Τηλόθεν ἐξ Ἀλύβης, ὅθι ἀργύρου ἐστὶ γενέθλη.

ἤτοι τῆς γραφῆς μετατεθείσης, ut idem Strabo addit, ἀπὸ δὲ τηλόθεν ἐκ Χαλύβης ἢ τῶν ἀνθρώπων πρότερον Ἀλύβων λεγομένων ἀντὶ Χαλύβων. οὐ γὰρ νῦν δυνατὸν γίγνεσθαι ἐκ Χαλύβων Χαλδαίους λεχθῆναι, πρότερον δ' οὐκ ἐνῆν ἀντὶ Ἀλύβων Χάλυβας. Quod autem Chaldaei poſtea vocati ſint, ſupra paulo idem indicat, οἱ δὲ νῦν Χαλδαῖοι, inquiens, Χάλυβες τὸ παλαιὸν ὠνομάζοντο. Et addit, ἐν δὲ τῇ γῇ τὰ μέταλλα νῦν μὲν σιδήρου, πρότερον δὲ καὶ ἀργύρου &c. MICYLL. Recte Sulpitius ait *Chalybem* fluvium in Hiſpania, & accolas dictos *Chalybas.* quod miror fugiſſe Micyllum. Diſerte Juſtinus id tradit Lib. XLIV. c. 3. *Nec telum probatur, quod non aut Bilbili fluvio, aut Chalybe tinguatur. Unde etiam Chalybes, fluvii hujus finitimi appellati,*

ferro-

Sacramenta tenent: at [a] vobis vilior hoc eſt
Veſtra fides, quod pro cauſſa [b] pugnantibus aequa
Et veniam ſperare licet. [c] prô dira [d] pudoris
Funera. [e] nunc toto fatorum ignarus in orbe,
Magne, paras acies, mundique extrema [f] tenentes
Sollicitas reges, cum forſan foedere noſtro
Jam tibi ſit promiſſa ſalus. Sic [g] fatur, & [h] omnes
Concuſſit mentes, [i] ſcelerumque reduxit amorem.
Sic ubi, [k] deſuetae ſilvis, [l] in carcere clauſo
Manſuevêre ferae, [m] & vultus poſuêre minaces,

Atque

VARIAE LECTIONES.

a *nobis* & *noſtra* V. 1. b *pugnabitis* Ed. Grot. & ſeqq. uti etiam *ſed*. c *proh* MSS. & Edd. qdd. ac ſic deinceps. d *furoris* Marp. e *item* ſupraſc. *nunc* W. f *tenentis* R. pr. W. g *fatus* Ed. Br. h *omnis* V. pr. i *ſcelerum deduxit* A. k *conſuetae* A. *devictae* meus. l *&* V. pr. m *&* deeſt in Oxon. pr.

ferroque ceteris praeſtare dicuntur. ubi vide Comment.

227 LIBERTAS] Senſus eſt, ſi homines ſcirent, quod pax melior eſſet libertate, nullo modo pugnarent. Ergo non detur pro pace libertas. nam qui accipit pacem, accipit ſervitutem. Hoc ergo dicit: non bene datur à nobis noſtra libertas, ut pacem poſſimus accipere; & ideo dimicandum eſt. SCHOL.

229 SACRAMENTA] Senſus hic eſt. Hoſtes noſtri, quamvis malam cauſſam habeant, tamen in fide eadem perſeverant. Vos contra, qui cauſſam meliorem habetis, à propoſito receſſiſtis, ea ſcilicet ſpe, quod tam juſtam cauſſam habetis, ut, quia eam ſecuti eſtis, victis vobis poſſit ignoſci. IDEM.

229 AT VOBIS] Mſc. *hac vobis*; male. BERSM.

230 QUOD PRO CAUSSA PUGNABITIS AEQUA] Ita recte MS. Non alia cauſa vos hoſtibus ignaviores eſtis, quam quod juſtum bellum geritis. nam illos ſcelera obdurant. GROT.

231 ET VENIAM SPERARE LICET] Ut vobis victor ignoſcat, quia cauſſa aequiſſima dimicatis. Illi autem ideo pertinacius pugnant, quia ſecuti peſſimam cauſſam victi veniam non merentur. SCHOL.

231 SED VENIAM] Ita emendavimus, pro *Et*. Eſt enim [illegible] GROT. Pace ſummorum manium dixerim; nimis temere *pugnabitis* & *ſed* in textum recepit magnus vir. *pugnabitis* habet tantum unus Berſm., & recentior regius. *pugnantibus* atque *&* retinent omnes omnium & mei Codices cum Scholiaſte, eodem, ſed ironico magis ſenſu. Hoſtes obdurant, quia ſe ſcelere obſtrinxerunt, atque adeo veniam ſperare nequeunt. at vos facile flectimini, quia etiam veniam ſperare vobis licet, quia pugnatis pro aequa cauſſa, ſed ab l pudere vos deberet, niſi in vobis eſſet ſepultus pudor, & exſtinctus. Quare manuſcriptorum auctoritate reſtitui veterem lectionem.

232 PUDORIS FOEDERA] *Funera* C. L. F. & Canter. Nov. Lect. Lib. III. cap. II. PULM. *Funera*. Ita reſtituimus ex Cantero, & duobus Mſc. Prudent. *Qui me pudoris funere perderet.* BERSM. Optime viri docti *funera* reſcribendum docuerunt pro *foedera*. quae vox mox verſu abhinc ſecundo ſequitur. *Funus pudoris* eſt ſepultus, & exſtinctus pudor. Eamque lectionem comprobant vetuſtiores Voſſiani quatuor, & quintus pro var. lect. uterque Regius, Wittianus, Hulſt. & Marpurg. (niſi quod in nonnullis à manu ſec. repoſitum eſt *foedera*) aliique. Variae etiam lectiones Stephani, & Hortenſii. *prô damna pudoris* dixit Claudian. IV. Conſul. Honor. 86. vide etiam in B. Gild. vſ. 94.

234 SOLLICITAS] Ad auxilia ſcilicet deſtinanda. *Noſtro* bene, ut majorem faciat indignationis invidiam, ſe jungit ad crimen. SCHOL.

242 ABSTINET IRA] Sunt, qui legant *vix abſtinet ora*, ſed cum de feris plurative locutus ſit, dicendum fuerit *fervent*, & *abſtinent* contra legem carminis. ASCENS. & VERSELL. *Ora* quidem legitur in duobus Pulm. tribus Berſm. novem meis, aliiſque duobus a m. ſec. & in editis omnibus ante Aſcenſium, uti & Colin. & Hortent. Sed perperam. Loquitur enim de feris, non de fera, ut bene monet Aſcenſius. *Abſtinere* autem ſine caſu accuſativo paſſim invenias, in hac ipſa re. Seneca L. II. de Ira c. 8. *Ferae morſu ſimilium abſtinent.* Imitatus autem hunc locum eſt Statius L. IV. Achill. 184.

Ut

Digitized by Google

Atque hominem didicêre pati: ſi torrida parvus
Venit in [a] ora cruor, redeunt rabieſque, furorque,
Admonitaeque tument guſtato ſanguine fauces:
Fervet, & à trepido vix [b] abſtinet ira magiſtro.
Itur in omne nefas: & quae Fortuna, Deorum
Invidia, coeca bellorum [c] in nocte tuliſſet,
Fecit [d] monſtra fides: inter menſaſque, toroſque,
Quae modo [e] complexu foverunt, [f] pectora caedunt.
Et quamvis [g] primo ferrum ſtrinxêre gementes,
Ut dextrae juſti gladius diſſuaſor adhaeſit,

Dum ſe-

VARIAE LECTIONES.

a *hora* V. 1. b *detinet* B. 1. c abeſt *in* ab B. 1. W. R. 1. O. 1. d *noſtra* Ed. Gret. Hack &c. e *fov. comp.* W. f *corpora* B. 2. VV. LL. Steph. g *primum* meus. *ferr. pr.* V. 1.

Ut leo, materno cum raptus ab ubere, mores
Accepit, pectique jubas, hominemque vereri
Edidicit, nullaſque rapi niſi juſſus in iras.

& quae ſequuntur. Boëthius Lib. III. Metr. 2.

Quamvis Poeni plura leones
Vincula geſtent, manibusque datos &c.
Si cruor horrida tinxerit ora,
Reſides olim redeunt animi &c.
Primuſque lacer dente cruento
Domitor rabidas imbuit iras.

quibus locis nota etiam vocem *iras*. *Pati hominem* dixit, ut Lactantius Argum. Ovid. L. VII. Met. Fab. 13. *Ac leonem manu pati coegiſſet*: ubi vide Cel. Burm. Statius L. IV. Theb. 732. de equis

Nec legem dominumve pati.

Seneca de Benef. L. VII. c. 19. *Quantum à veris feris & numquam humanum manum paſſis abſunt.* Virgilius Aen. VII, 490. de cervo *ille manum patiens.* ubi male Servius putat, eſſe ſyneréſin pro *manuum*. Plura addi poſſent, ſed ad alia vocamur.

244 IN NOCTE] Meus, & unus Berſm. in marg. *nube*. ut vſ. 488.

Non tamen in coeca bellorum nube cadendum eſt.

ubi Omnibonus edit *nocte*. ſimile eſt L. II, 262.

- - - - *coeca telorum in nube.*

Nihil notius eſt, quam à poëtis dici paſſim *fumi*, *pulveris*, *telorum* &c. *nubem*. & ita ſaepe noſter. vide Indicem. ſed hic cum plurimis MSS. retineo vulgatam lectionem. *coeca* enim *bellorum nox* eſt incerta confuſio proelii. Vide L. VII, 571.

Nox ingens ſcelerum & coedes oriuntur.

Quis neſcit vero *noctem* pro obſcuritate quacumque, & ignorantia ſumi? L. VII, 520.

Noxque ſuper campos telis conſerta pependit.

Cupreſſi noctem pro umbra Virgilius dixit. *nimborum noctem* idem, Propertius, aliique.

245 FECIT MONSTRA FIDES] Ordo eſt. Et fecit fides monſtra, quae tuliſſet Fortuna in coeca bellorum nocte invidia Deorum i. e. quae Fortuna incerti belli attuliſſet, ſive feciſſet excitata invidia deorum. Nam ſic diſputaretur, quidquid eſſet admiſſum; ſi ſe uterque non agnoviſſet exercitus. Jam vero monſtra ſunt, quae ſequuntur, quia ſe milites recognoſcunt. SCHOL.

245 FECIT NOSTRA FIDES] Sic emendavimus, pro *monſtra*. quod ſane monſtro erat ſimile adeo nullus inde commodus elici poterat ſenſus. Hoc vult. Potuerat bellum civile Deorum, & fati iniquioris videri culpa: praeſertim ſi fortuita praelia ignotos ignotis implicuiſſent: nunc profecto noſtra eſt, quia alter alterum novimus, ejuſque rei certi, & nobis conſcii ſumus. Nam quae aut ignorantia, aut impetu fiunt, eorum culpa facile fato aſſignatur; quae deſtinato καὶ ἐκ προαιρέσεως aguntur, ea non ἀτυχήματα ſunt, ſed ἀδικήματα. GROT. Si *noſtra* antiquitus quoque lectum eſſet, facile paterer illam vocem. Nunc cum *monſtra* exhibeant MSti omnes (dubito de nonnullis, quos ipſe non contuli) non video, cur *noſtra* in *monſtra* mutaſſent librarii. Nec videtur mihi adeo monſtro ſimile eſſe illud: ſenſus Lucani eſt. Iri in omne nefas, & fidem, ſive homines, qui fidem invicem dederant, talia *monſtra* i. e. ſcelera perpetraſſe, qualia ſi facta fuiſſent in ipſo belli & proelii tumultu, antequam ſe invicem cognoviſſent, diceretur Fortuna feciſſe, per invidiam Deorum excitata, ut recte Schoſiaſt. *Tuliſſet* alii ſumunt pro abſtuliſſet, abſcondiſſet. quod non pu-

Dum feriunt, odêre ſuos, animoſque [a] labantes
Confirmant [b] ictu. fervent jam caſtra tumultu,
(*Et ſcelerum turba: rapiuntur colla parentum.*)
[c] Ac velut occultum pereat ſcelus, omnia monſtra
[d] In faciem poſuêre [e] ducum: juvat eſſe nocentes.
Tu [f] Caeſar, quamvis ſpoliatus milite multo,
Agnoſcis ſuperos: [g] neque enim tibi major in [h] arvis
Emathiis fortuna fuit, nec [i] Phocidos undis
Maſſiliae, [k] Phario [l] nec tantum eſt aequore geſtum.
Hoc ſiquidem ſolo civilis [m] crimine belli
Dux cauſſae melioris eris. [n] polluta nefanda
Agmina caede duces [o] junctis committere caſtris
Non audent, altaeque ad moenia rurſus [p] Ilerdae

[a] Inten-

VARIAE LECTIONES.

a *labantis* V. pr. W. b *dictu* Ed. Ven. c *&* V. 1. d *&* Ed. Elz. e *ducis* A. f *qu. Caeſ.* B. 1. g *nec* B. 1. V. 1. h *armis* VV. LL. Steph. P. 1. B. 2. R. 1. W. A. Edd. Ven. Br. Med. i *Pocidos* V. 2. W. k *Fario* V. 3. *Pharao* V. 1. l *tantum nec in aeq.* VV. LL. Steph. *eſt* deeſt in A. m *ſanguine* Marp. n *ſpoliata* P. 1. o *victiſque* V. 1. *victis* meus. p *Hilerdae* MSS. quidd.

..o. *Fides* ergo *facit monſtra*: cum homines ſibi invicem fide obſtricti ſcelera in ſe perpetrant. *Monſtrum* enim hoc ſenſu non ſemel adhibetur. Statim vſ. 252.

- - - - - - omnia monſtra
In faciem poſuere ducum.

L. x, 337.

Ultriceſque deae dant in nova monſtra furorem.

474.

Tot monſtris, Aegypte, nocens.

Statius Lib. iv. Theb. 395.

Monſtra ducum ſtirpemque profanam
Eloquar.

Livius L. iv, 15 *Non pro ſcelere id magis, quam pro monſtro habendum.* & ſaepe. *facere monſtra* Catullus c. 105. & ipſe noſter Lib. vii, 464.

Facturi quae monſtra forent

ubi vide. Quare merito, ni fallor, ſuam Lucano vocem adſerui, & reſtitui.

248 JUSTI DISSUASOR] Definivit, quid ſit gladius in manibus eorum; *diſſuaſor juſti* i. qui non patiatur, eos ſervare juſtitiam. SCHOL.

249 ANIMOSQUE] Veterrimus Voſſian. prim. *animaſque*, recte. Sic L. v, 522. *Detegit imbelles animas* ex optimis MSS. ſcribendum, non *animos*; ubi plura. dein *ictus* pro *ictu*, itidem non male Voſſ. tert.

249 LABANTES] Deficientes. *Labantes* legendum eſt, non *labentes*, ut Sulpitius Verulanus legit, exponitque, cadentes: cum *labi* primam producat: *Labare* vero corripiat. HORTENS. Operarum culpa *labentes* inrepſit in editionem à Micyllo procuratam; ut librariorum errore etiam in duos Voſſianos Codices. & ſic alibi quoque.

250 CONFIRMANT ICTU] Ut ideo in multos ira saeviret, quia jam vel unus videbatur occiſus. quod maxime erat criminoſum. SCHOL.

251 ET SCELERUM TURBA &c.] Hic verſus in Micr. tertio deinceps loco ſequitur. BERSM. Verſum hunc eſſe ſpurium, plane arbitror. illa certe *rapiuntur colla parentum.* hic non poſſunt locum habere, nam praeter alia argumenta, quis credat, Petreji milites in hoc tumultu decollaſſe capita, & non tantum occidiſſe Caeſaris milites. Tumultus enim magis fuit, quam magna caedes. Sedato tumultu, & productis latentibus Caeſarianis, parentes à filiis interfectos fuiſſe, ab omni veri ſimilitudine abhorret. Conſule omnino Caeſar. L. 1. B. Civ. c. 75, 76. unde ſimul patet, quid ſit, *in faciem poſuere ducum.* Ait enim, *edicunt, penes quem quiſque ſit miles Caeſaris, ut producatur. productos palam in praetorio interficiunt. Sed pleroſque hi, qui receperant, celant, noctuque per vallum emittunt.* Sed nec *ſcelerum turba* ſatisfacit hoc loco. ſequitur etiam ſtatim τὸ *ſcelus*. Quin abeſt hic verſus ab antiquiſſimis Voſſianis quatuor, Bohur. & Wittiano,

licet

[a] Intendêre fugam. campos eques obvius [b] omnes
Abſtulit, & ſiccis [c] incluſit collibus hoſtem.
Tunc inopes undae praerupta cingere foſſa
Caeſar avet, nec caſtra pati contingere ripas,
Aut circum largos curvari brachia fontes.
Ut leti vidêre viam, converſus in iram
Praecipitem timor eſt. miles non utile clauſis
Auxilium mactavit equos: tandemque coactus,
Spe poſita, damnare fugam, caſurus in [d] hoſtem
Fertur. [e] Ut effuſo Caeſar decurrere paſſu
Vidit, & ad certam devotos [f] tendere mortem:
Tela tene jam miles, ait, [g] ferrumque ruenti
Subtrahe: [h] non ullo conſtet mihi [i] ſanguine bellum:

VARIAE LECTIONES.

a *incendere* V. ſec. b *omnis* V. 2. H. c *induxit* V. 1. d *hoſtes* vulgo. e *Et* Ed. Maitt. f *currere* B. 1. g *ferroque* Ed. Ven. h *jam nullo* B. 1. i *vulnere* P. 1. B. 1. W. V. 1. aliique V. Burm. ad Val. Flacc. III, 688.

licet in quibusdam recentiore manu margini adjectus ſit. Unde etiam non veſtigium ejus apparet in Scholiaſte. in Amſtelaed. ponitur poſt ſequentem, qui pro *&* habet *a. ac turb. ſc.* V. 1. & VV. LL. Steph. *e* alius. Hanc autem actionem tangit Silius L. III, 359.

Non, quae Dardanios poſt vidit, Ilerda, furores.

252 AC VELUT &c.] Tamquam minus ſcelus ſit, ſi nefas, quod admiſerunt, celent. SCHOL.

253 JUVAT] i. e. Delectat illos, ut videantur à ducibus. IDEM.

255 AGNOSCIS SUPEROS] Vereris ſuperos, non ſaeviendo rurſus in Pompejanos. Bis vincit, qui ſe vincit in victoria. BERSM. Deos tibi faventes agnoſcis; qui cauſam tuam non felicem tantum, ſed & favorabilem faciunt. GROT. Sic etiam ceteri interpretes hunc locum recte accipiunt cum Scholiaſte, *agnoſcis ſcilicet eſſe fautores.* de *Phocide* pro *Phocaide* polito dictum ad L. III, 340.

259 DUX CAUSSAE MELIORIS] Hoc autem modo comparet, quod poſt futurum eſt civilis belli crimine, quod priores Pompejani foedera reſciderunt. SCHOL. In contrarium Seneca in Thyeſte 515.

- - - peſſimam cauſſam meam
Hodierna pietas fecit.

263 ABSTULIT] Obviam his venerunt equites Caeſaris, ut ad Ilerdam pervenire non poſſent, & hos in colle obſidere coeperunt, ubi aqua non erat. SCHOL.

265 AVET] i. avide cupit, ut ſaepe Lucretius ponit. *Caſtra* Pompejana ſcilicet contingere ripas. Utrumque convenit ad intellectum, quod *ἀμφίβολον* poſuit; ſive *ripis caſtra*, quae caſtra ripas contingant. SCHOL.

265 PATI] *Pati* ἐναλλαγματικῶς, modus pro modo, hoc eſt, *patiebatur* dixit, hiſtoriographorum more. HORTENS. Immo pendet hic à voce *avet.*

266 BRACHIA] Caſtrorum videlicet ambitus, ne quos includerent fontes. SCHOL. Sic Lib. III, 365.

- - - fonteſque & pabula campi
Amplexus foſſa, denſas tollentia pinnas
Ceſpitibus, crudaque exſtruxit brachia terra.

270 DAMNARE FUGAM] Exponit, quid ſit *ira praeceps. Damnare fugam* acute dictum. Ille enim damnare fugam non debet, qui ſpem habet, ſed iſti, quia & deſperabant, & equos occidebant, ideo ſpe poſita fugam damnabant. SCHOL.

270 IN HOSTEM] Alii legunt *in hoſtes*; ſed parvi refert. VERSELL. *Hoſtes.* Reſcripſi *hoſtem* auctoritate Pulm. duorum Berſm. & ſeptem meorum Codicum ex antiquioribus. praeter Aſcenſium ediderunt ſic Veneti A. 1477. Omnibon. Sulpit. Mic. & Hort.

274 NON ULLO] Sive noſtro, ſive illorum, qui morituri venerant trucidare. SCHOL. Intelligit potius *noſtro*, ut patet ex ſequentibus.

Vincitur haud gratis, [a] jugulo qui provocat hoſtem.
En! ſibi vilis adeſt inviſa luce juventus,
[b] Jam damno peritura meo: [c] non ſentiet ictus;
Incumbet gladiis, gaudebit ſanguine fuſo.
Deſerat [d] hic fervor [e] mentes, cadat impetus [f] amens,
[g] Perdant velle mori. Sic deflagrare minaces
Incaſſum, [h] & vetito [i] paſſus langueſcere bello,
[k] Subſtituit merſo dum nox ſua lumina Phoebo.
Inde, ubi nulla data eſt miſcendae copia mortis,
Paullatim cadit ira ferox, menteſque [l] tepeſcunt.

Sau-

VARIAE LECTIONES.

a *bello* B. 1. b *in* Ed. Elz. c *nec* P. 1. Edd. Mic. Hort. d *iſte furor* VV. LL. Steph. *hic furor* meus. e *mentis* A. f *omnis* V. 1. R. 1. Ox. pr. Ed. Rom. Parm. g *perdent* O. pr. h deeſt in A. *vetitoque* V. 1. i. *eſt p.* O. pr. k *ſubſtinuit* meus. *ſuſtinuit* Ed. Parm. l *tabeſcunt* V. tert. W. pro var. lect.

274 CONSTET] Mſc. *conſtat*. male. BERSM. & Voſſ. unus.

275 VINCITUR] Hanc lectionem conſtanter nunc tuentur omnes libri. Priſcianus tamen ſive memoriae vitio, ſive ita in ſuo Codice ſcriptum fuerit, locum hunc adducit, ut oſtendat *morior* declinare *moreris* hoc modo, *non gratis moritur* c. 880. Ed. Putſch. ut Virgil. L. IV. Aen. 659. & L. II, 670.

Numquam omnes hodie moriemur inulti.

275 HAUD GRATIS] Miles in articulo mortis poſitus, & ab hoſte poſſeſſus haud gratis vincitur. i. e. priuſquam ab hoſtibus vel vincitur, vel occiditur, acriter ſanguinem ſuum pro certo ulciſcitur. SCHOL.

276 CONTEMPTA LUCE] Alii legunt *inviſa*: ſed nolim mutaſſe. VERSELL. Cum Aſcenſio & Verſellano, etiam *contempta* praetulerunt Sulpit. Micyll. & Hortenſ. habentque ita variae lect. Steph. unus Berſm. & Wittian. a m. prima. Sed efficacius eſt *inviſa*. Contemnebant enim non modo jam vitam, ſed etiam oderant, & mori, quam vivere malebant. *damnata luce* dixit noſter hoc lib. 534. & *inviſi venti* Lib. IX, 77. Seneca de Brevit. Vitae c. 16. *Non ſunt illis longi dies, ſed inviſi.* Conſol. ad Marciam c. 3. *inviſam habebis lucem.* plane eodem modo Tragicus in Troad. 940.

Abrumpere enſe lucis inviſae moras.

278 INCUMBET GLADIIS] i. ſe ultro immittet gladiis. ſupple *&*, quod ſubaudiendum non eſt legentibus *incumbens*. Verum vim habet majorem *incumbet gladiis* &c. VERSELL. *Ictus incumbens gladio*; *incumbet* plerique libri, & Codices. BERSM. Uti Berſmannus, ſic quoque exhibent Edd. Veneta, & Omniboni, Mic. & Hortenſ. aliique. Aſcenſius diſtinguit poſt *ictus*; & jungit *incumbens gaudebit*. Scripti omnes retinent *incumbet*, & recte. paullo major diſtinctio ponenda eſt, ut feci, poſt *ictus*. & ex noſtri more ſubaudiendum *ſed. vic. glad.* Vide vſ. 500. & quae notavi ad L. II, 86. Dicit Caeſar, hoſtes non ſenſuros ictus, à ſuis militibus inlatos, ſed eos fame, & ſiti adactos in ſuos gladios caſuros, & ſanguine ſuo per ſe ipſos fuſo, non Caeſarianorum manu, gaviſuros. ſimili modo vſ. 560.

\- - - - *nec vulnus adactis*
Debetur gladiis: percuſſum eſt pectore ferrum,
Et juguli preſſere manum.

278 GAUDEBIT] Quia cum ipſa deſideret mori, non ſibi, ſed Caeſari moritur, quippe victoris eſt: ſive quia, dum libens moritur, aliquos occiſura eſt milites Caeſaris. SCHOL.

280 PERDANT VELLE MORI] Non hoc notat, ut viſum eſt interpretibus, *abjiciant deſiderium moriendi*, ſed *fruſtra mori deſiderent*. Sic paſſim noſter adhibet *τὸ perdere*, & *perire*; ut *perdere letum*, *nefas*, *tempus*, & ſic *perire*. quod ſine fructu fit. V. L. II, 190. III, 706. IV, 252. VI, 54. VIII, 53. X, 371. & alibi. adde Senec. Herc. Oet. 1175. Thyeſt. 1096. Drakenb. ad Silium IV, 607.

282 SUBSTITUIT] Mſc. *ſuſtinuit merſo dum mox*. perperam. BERSM.

283 MISCENDAE COPIA MORTIS] Ita quidam MS. efficacius, quam alii libri *miſcendi Martis*. In ſeptimo ſimiliter: *morteſque ſuorum Permiſcere meis*. GROT. Veriſſime Grotius reſtituit *miſcendae mortis*. quod firmant libri duo Pulm. uterque regius, Voſſ. ſext. & prim. cum ſec. pro var. lectione.

iem-

Saucia majores animos ut pectora geſtant,
[a] Dum dolor eſt, ictuſque recens, & [b] mobile nervis
Conamen [c] calidus praebet cruor, oſſaque [d] nondum
[e] Adduxêre cutem: [f] ſi conſcius enſis adacti
Stat victor, tenuitque [g] manus; [h] tum frigidus artus
Adligat, atque [i] animam, ſubducto [k] robore, torpor,
Poſtquam ſicca rigens [l] adſtrinxit vulnera ſanguis.
Jamque inopes undae, primum tellure refoſſa,
Occultos latices, abſtruſaque flumina quaerunt:
[m] Nec ſolum raſtris, duriſque ligonibus arva,

Sed

VARIAE LECTIONES.

a *cum* A. b *nobile* Ed. Br. c *validus* Marp. d *nudum* V. 2. e *abduxere* P. 1. Edd. Grot. & ſeqq. f *ſic* R 1. Edd. Gryph. g *manum* B. 1. h *tunc* V. 2. *dum* B. 1. V. 1. Hort. M. i vulgo *animum*. k *corpore* V. 1. l *adſtringet* W. *adſtringit* P. 2. H. Edd. Aſc. Mic. Hort. m *non* B. 1.

itemque Ed. Romana, & Margo Hortenſii. Aliud eſt *miſcere Martem*, *pugnam*, & quae ſimilia dici ſolent. illud enim ſimpliciter notat pugnare. *Miſcere vero mortem* eſt mori cum hoſtibus una morientibus, quod hi optabant. Sic Lib. III, 354.

Vulnera miſcebunt fratres.

Juncta mors Petronio c. 114. ubi vide notas.

284 CADIT IRA FEROX] Variantes Stephani, Pulm. Codd. duo, & Voſſianus ſecund., & tert. cum Oxonienſi uno *fugit*. ſupra habuimus *cadat impetus*. L. x, 536.

- - - *ſed non auctore furoris*
Sublato cecidit rabies.

Ovidius, qui paſſim etiam *cadere ſpem*, *metum*, *pudorem* & ſimilia dixit, Lib. II. Amor. 13, 4. *ſed cadit ira metu.* Epiſt. Leandr. 2. *ſi cadat ira maris.* Propert. Lib. II, 1, 2. *cecidit ſpiritus ille tuus. cadit cura* Virgil. L. III Georg. 138. *cadere* pro *minui* de aliis ubique. V. Cerd. ad Ecl. IX, 58. I Georg. 354. Hic tamen, cum mox praecedat *cadit*, & elegantior, ac in hac ſignificatione rarior vox *fugit* eſſe videatur, quam ut ab inſcitis librariis proficiſci potuerit, ab nova hac lectione non alienus ſum. Ovidius L. VII. Metam. 859.

Labitur, & parvae fugiunt cum ſanguine vires.

Sic *cedere* apud Valer. Flacc. L. IV, 483. *jam tandem ceſſere irae. Decedere* Seneca L. I. de Ira c. 8. *Ira evaneſcit, & ſua ſponte decedit* L. III. c. 28. *ſua ſponte ira decedet, & vires illi dies ſubtrahit.* ſic illic quoque malo, quam *diſcedet*, ut vulgo legas.

28. SAUCIA] Metaphora à gladiatoribus tranſlata eſt. SCHOL.

286 MOBILE] Mſc. *nobile.* male. BERSM.

288 ADDUXERE] Attraxerunt rugas depoſito tumore. *Nondum* dum ſpiritus perſeverat. nam poſt mortem cutis ad oſſa haeret, & trahitur. SCHOL.

288 ADDUXERE] Ita reſcribi curavi pro *abduxere*. quod, neſcio, qui, irrepſit in editionem Grotii, & ex ea in ſequentes. Ex omnibus, quos vidi MSS., unus tantum Pulm. *abduxere* perperam exhibet. *Adducere* eſt contrahere, adſtringere. Virgil. L. III. Georg. 483.

- - - - - *ignea venis*
Omnibus acta ſitis miſeros adduxerat artus.

Ovid. L. III. Metam. 397.

Adducitque cutem macies.

Epiſt. XI, 27.

Fugerat ore color, maciesque adduxerat artus.

Adde, quae diximus ad Lib. III, 700. & not. vir. doct. ad Silium L. X, 18.

289 MANUS] Ejus ſcilicet, quem vulneravit, manus tenet, donec ira torpeſcat. SCHOL. Alii *tenere manus* exponunt pro detrectare proelium, continere manus ſuas à pugnando. quod ſequi malim.

290 ADLIGAT, ATQUE ANIMAM] Sic rectius legas ex Voſſ. primo, & ſecundo, quam *animum*. ut L. IX, 59.

Atque animam clauſit dolor.

ut recte Grotius, aliique. multi illic quoque *animum*. ſed vide modo Indicem. de verbo *adligat*, pro quo Ill. Heinſius ad L. I. Metam. Ovid. 548. videtur maluiſſe *aggelat*. ut *corda metu glaciante* Statio L. X. Theb. 617. Conſule notata ad Lib. I, 246.

- - - - - *gelidus pavor adligat artus.*

Sed gladiis fodêre ſuis: [a] puteuſque cavati
Montis ad inrigui premitur faſtigia campi.
Non ſe tam penitus, tam [b] longe luce relicta
Merſerit [c] Aſturii ſcrutator pallidus auri.
Non [d] tamen aut [e] tectis ſonuerunt curſibus amnes,
[f] Aut micuêre novi, percuſſo pumice, fontes:
Antra [g] nec exiguo ſtillant ſudantia rore,
[h] Aut inpulſa levi turbatur glarea [i] vena.
[k] Tunc [l] exhauſta [m] ſuper multo ſudore juventus
Extrahitur, duris ſilicum laſſata metallis.
Quoque minus [n] poſſent ſiccos tolerare vapores,
Quaeſitae feciſtis aquae. nec languida feſſi

Corpora

VARIAE LECTIONES.

a *puteiſque* Ed. Rom. b *longa* Ed. Mic. Hort. m. c *Aſſyrii* vulgo. d *tantum* V. 1. e *tecti* V. 3. R. 1. *recti* B. 1. A. f *haud* Edd. Ven. Omn. Hort. m. g *neque* MSS. & Edd. qdd. h *haud* Ed. Ven. Br. i *venae* W. pro var. lect. k *ſic* P. 4. V. 1. R. 2. A. meus W. a m. pr. Edd. Rom. Parm. Aſc. Mic. Hort. l *exauſta* V. 2. m *ſimul* W. a m. pr. n *ſiccos poſſ.* B. 2. V. 2. W. *poſſis* B. 1. *poſſint* W.

291 ADSTRINXIT] Mſc. *abſtringit*, & alter *aſtringit*. lege *adſtrinxit*. BERSM.

291 VULNERA] Non damno hanc lectionem; ſi tamen Mſti boni addicerent, mallem cum doct. Barthio legere *viſcera*, ad Statium Lib. IV. Theb. 727.

- - gelant venae, & ſiccis cruor aeger adhaeret
Viſceribus.

qui locus ex noſtro videtur eſſe deſumptus.

293 ABSTRUSAQUE] Pulm. libri duo, omnes Berſm. & tres mei *obſtruſa*. quomodo paſſim turbatur. quodque non raro viris doctis anſam mutandi dedit. ſed male. *Abſtruſa* dicuntur, quae ita latent, ut vix inveniri queant. Ovidius Ep. VII. Her. 147.

Utque latet, vitatque tuas abſtruſa carinas.

Claudian. IV. Conſ. Honor. 274.

Occiduum nihil eſſe ſinit, latebraſque per omnes
Intrat, & abſtruſos explorat fama receſſus.

Ut recte iis locis reſtituerunt. Heinſius, & Barthius. male vulgo *obſtruſa*, & *obſtruſos*. Noſter L. V, 604.

Abſtruſas penitus vada fecit harenas:

ubi itidem variatur. Adde Virgil. L. I. Georg. 135. VI. Aeneid. 7. & alios.

296 INRIGUI] i. qui inrigari poſſit. *Faſtigia*. Faſtigia dicimus, & de fundo, & de culminis ſummitate. Intelligendum eſt, illos tam altas foſſas in collibus feciſſe, & montis duritiam transfodiſſe, ut uſque ad campi planitiem (*aequitatem* Voſſ. pr.) venirent. SCHOL.

296 PREMITUR] Deprimitur, effoditur puteus excavati montis ad profunda campi, quae *faſtigia* hic nominat, proprie tamen altitudinem, & ſummitatem operis ſignificat *faſtigium*. Aliquando pro imo accipitur, ut hoc loco. Maro. II. Georg. 288.

Et quae ſint ſcrobibus faſtigia quaeris.

Eſt autem hic ſenſus: euſque mons effoſſus eſt, ut putei altitudo ad ſitum campeſtrem deſcenderet. Ilerda enim, ut toties jam dictum eſt, in monte ſita fuit. HORTENS. *Ad inrigui* Mſc. & *inrigui*. male. uſque ad profunditatem campi effoditur. Virg.

Et quae ſint ſcrobibus faſtigia quaeris.

BERSM.

298 ASSYRII] Aurum in Aſſyria effodi, quis umquam dixerit, neſcio. Nihil tamen mutant ſcripti; niſi quod in Barthii membranis *Aſſirii* erat à manu ſecunda, eraſa voce priore; in Voſſiano tertio *Aſſirici*. in meo *Aſyrii*. Nihilominus ſine haeſitatione reſcripſi *Aſturii*, vel ſi mavis *Aſtyrii*, praeeuntibus Daulquejo, & Barthio Adverſ. L. XI. c. 10. & Heinſio ad Silium Ital. L. III, 335. & ad Claudian. Conſul. Prob. & Olybr. 50.

- - - quidquid tellure revulſa
Callaicis fodiens rimatur collibus Aſtur.

Silius

Corpora ſuſtentant epulis, menſaſque peroſi,
Auxilium fecêre famem. ſi mollius arvum
Prodidit humorem, [a] pingues manus utraque glebas
Exprimit ora ſuper. nigro ſi [b] turbida limo
Colluvies [c] inmota [d] jacet, cadit [e] omnis in [f] hauſtus
Certatim obſcoenos miles: morienſque recepit,
Quas [g] nollet victurus, aquas: rituque ferarum
[h] Diſtentas ſiccant pecudes, & lacte negato,
[i] Sordidus exhauſto ſorbetur ab ubere ſanguis.
Tunc herbas, frondeſque terunt, & rore [k] madentes
[l] Deſtringunt ramos: & ſi quos palmite crudo,
Arboris aut tenera ſucos preſſêre medulla.

O fortu-

VARIAE LECTIONES.

a *pinguis* V. 1. b *turpida* Edd. Aſc. Mic. c *inmunda* B. 1. d *manet* VV. LL. Steph. e *hauſtus in omnis* B. 1. f *aſtus* Ed. Rom. g *nolet* V. 1. h *diſtenſas* V. 2. Ed. Rom. *diſtentus* A. i *ſordibus* V. 2. a m. pr. k *madentis* V. pr. l vulgo *diſtringunt*. *diſtinguunt* V. 1. a m. pr. Edd. Aſc. Verſ.

Silius L. 1, 231.

- - - - - *Aſtur avarus*
Viſceribus lacerae telluris mergitur imis,
Et redit infelix effoſſo concolor auro.

noſter quoque L. VII, 755.

- - - - - - *Quidquid fodit Hiber.*

i. e. Aſtur. Mitto plura.

298 PALLIDUS] Hoc enim colore ſunt, qui metalla exercent. SCHOL.

299 TECTIS] Ut adhuc amplius foderent ſpe vicinae aquae. SCHOL.

304 SILICUM LASSATA METALLIS] In Voſſiano primo ſcriptum erat *medullis*. ſed ſupra poſito *metallis*. Argute id dictum, aliquis forſan nimis acutus putaret: quia lapides ſunt *oſſa* terrae, cui & *venas*, *viſcera*, & *terga* paſſim adſcribunt poëtae; ſed illa hic locum non habent. *Metalla ſilicum* dicit, ut *metalla auri*, *aeris*, *argenti*, & ſimilia. L. VI, 34.

Ingentes cautes, avulſaque ſaxa metallis.

306 QUAESITAE] Quia poſt ſudorem ſiti majore ſuccenſi ſunt. SCHOL.

308 AUXILIUM] i. e. ut minus ſitirent, à cibis abſtinent. IDEM.

313 NOLLET VICTURUS] Senſus hic eſt, moriturus ſiti eas hauſit aquas, quas alius nollet haurire, etiamſi inde eſſet victurus. IDEM.

317 DISTRINGUNT] Amſtel. & meus *adſtringunt*. Voſſian. primus, & quint. a m. pr. Regius unus, & Wittianus cum editione Veneta *deſtringunt*. optime. *diſtringere* enim eſt in diverſa trahere, vel diſſecare. *Deſtringere* vero decerpere, aliquid quadam re nudare. Sive itaque hic capias pro ab arbore decerpere, ſive corticem rore madentem ramis detrahere, *deſtringere* ſcribendum eſt. Idque jam olim monuit G. Cuperus Lib. IV. Obſerv. c. 5. ubi multa videri poſſunt. Virgil. L. IV. Georg. 300.

Aut ſumma deſtringe ex arbore plantas.

Sic *deſtringere gladium*, non *diſtringere*. de quo ad Lib. VII, 312.

317 RAMOS ET SI QUOS] Variant ſcripti: *ſi quos & ſi quos* Voſſian. quart. à manu prima. pro *ſi quos* Voſſian. ſec. & Reg. prim. pro var. lect., item Hulſt. *Siccos*. Voſſ. ſext. *Sicos*. dein pro *tenera medulla* in Berſm. uno, Voſſ. tribus, Regio utroque, Oxon. utroque, Marp. Amſt. meo, Wittiano a m. ſec. eſt *tenerae medullae*. pro *ſucos*, ut hic quoque fide veterrimorum ſeptem Codicum ſcripſi, in Amſtel. eſt *ſiccos*. Latere aliquid videtur. Vulgo exponunt hunc locum ſupplendo *bibunt*, *ſugunt* ſucos, ſi preſſerunt aliquos è palmite crudo, aut tenera medulla arboris. Ampliandum ego cenſeo; & *ramos rore madentes* & *ſiccos* opponendos ſibi. Silius Ital. L. II, 471.

Humentis rores noctis, terramque madentem
Solamen fecere mali, caſſoque labore
E ſicco fruſtra preſſerunt robore ſucos.

Infra 414.

Caſtrorum ſiccas de ceſpite vulſerat herbas.

Si

O fortunati, fugiens quos barbarus [a] hoſtis
Fontibus inmixto ſtravit per rura veneno.
Hos licet in fluvios ſaniem, tabemque ferarum,
Pallida Dictaeis, Caeſar, naſcentia ſaxis
Infundas aconita palam, Romana juventus
Non [b] decepta bibet. torrentur viſcera flamma,
Oraque ſicca rigent, ſquamoſis aſpera [c] linguis.
Jam marcent venae, nulloque humore [d] rigatus
Aëris alternos [e] anguſtat pulmo meatus,
[f] Reſciſſoque nocent ſuſpiria dura palato.
[g] Pandunt ora [h] tamen, [i] nocturnumque aëra captant.

[a] Ex-

VARIAE LECTIONES.

a *enſis* meus. a m. pr. b *deſpecta* Edd. Br. Med. c *venis* M. d *rigatur* VV. LL. Steph. e *guſtabat* VV. LL. Steph. *ang.* a... A. f *reſciſoque* V. 2. *reciſoque* V. 1. H. W. A. g *panditur* A. h *ſiti* vulgo. i *nocturnaque* V. 1.

Si retines *ſi quos*, ſenſus debet eſſe; *& preſſere ſucos, ſi qui ſunt in palmite crudo, aut preſſere ſucos tenera medulla arboris*. L. VIII, 160.

Nec quibus abſcondit, nec ſi quibus exerit orbem.

319 BARBARUS HOSTIS] Aut jubam dicit Maurum, qui cum fugeret Aethiopas, fontibus eorum venena commiſcuit, & ſic eos peremit. Aut Aquilum (ſic lege, *Equinium* & *Tarquinium* MSS.) dicit ducem Romanorum, aut Horſilocum (*Horſilicum*, Voſſ. pr. vel *Cyrum*.) Hi enim venena miſcuerunt fontibus hoſtium; ſed alter mortis, alter ſoporis. Poſſumus autem *barbarum hoſtem* Romanum accipere. nam praeter Graecos omnes *barbari* dicebantur. SCHOL. Recte alii interpretes, vel Jugurtham, vel Mithridatem, vel Jubam intelligunt. Vide praeter alios Beroald. T. 1. Theſ. Crit. p. 216. Numquam enim Romani ſe ipſos vocarunt *barbaros*. niſi *barbarum* velles ſumere non generaliter, ſed pro homine effero, & inmani.

322 DITEIS SAXIS] A dite i. e. Plutone derivat ditea ſaxa. & hoc magis placet, quam ut intelligas *Dicteis* i. e. Cretenſibus, a Dicteo monte Cretae. *Diteis* ergo i. e. Plutoniis. *Infundas aconita palam.* Aconitum omnium venenorum ociſſimum eſt. folia habet cucumeris, radicem modicam cammaro ſimilem marino, quare quidam Cammaron appellavere. Naſcitur in nudis cautibus, quas *Aconas* vocant. & ideo *aconitum* dixere, ut Ovidius, & Solinus tradunt. Fabulae narravere è ſpumis Cerberi natum aconitum, extrahente ab inferis Hercule, quod etiam non tacuit Plinius. Illa ſaxa, in quibus naſcitur aconitum, ideo Lucanus appellat *Litea* i. e. Plutonia, quoniam ab inferis eſt ejus origo, ſive quia eſt mortiferum, vel quia apud Heracleam Ponticam gignitur, ubi monſtratur aditus ad inferos. BEROALD. *Dictaeis.* Quod hic poëta de montibus Cretae ſcribit, hoc ante eum Nicander ad Idam Phrygiae retulit. Nam in Alexipharmacis ita de aconito meminit:

Οἱ δέ τε παρδαλιαγχὲς ἐπὶ θήρεσσι πελώροις
Ποιμένες βουπελάται τε καὶ αἰγονομῆες ἔθεντο,
Ἴδης ἐν κνημοῖσι Φαλακραίης ἐνὶ βήσσαις.

Eſt enim Phalacra pars Idae quaedam, ut & Gargarum, & caetera, ut ibidem Interpres. Porro dicitur aconitum *ἀπὸ τῶν ἀκονῶν*, hoc eſt, à cautibus, in quibus naſcitur, ut idem autor ait, his verſibus:

- - - - - - *ἐν ἀκοναίοις*
Θηλύνει ἀκόνιτον ἀνεβλάστησεν ὀρόγκοις.

Et Ovid. ſeptimo Metamorph. 417.

Quae quia naſcuntur dura vivacia caute,
Agreſtes aconita vocant.

Eadem autem haec herba è ſpuma Cerberi nata dicitur, juxta Heracleam Ponti civitatem, quo loco illum Hercules ab inferis attraxiſſe, & in lucem protuliſſe primum fertur. Ovidius eandem & Hecateidem alibi vocat, quod ab Hecate primum ſive ipſa, ſive vis ejus deprehenſa fuerit. MICYLL. Inſpici hic etiam poteſt Hortenſius, Plinius Lib. VI. c. 1. XXVII. c. 1. Scottus ad Melam L. 1. c. 19. Verum nemo praeter Lucanum dixit, aconitum naſci in Creta, ubi vulgo herbae omnes ſalubres naſci credebantur. Vide Broukhuſ. ad Propert. Lib. II. El. 1, 63.

Creſſis Epidaurius herbis.

Dicen-

[a] Exſpectant imbres, quorum modo cuncta natabant
Inpulſu, & ſiccis vultus in nubibus haerent.
Quoque magis miſeros undae jejunia ſolvant,
Non ſuper [b] arentem Meroën, Cancrique ſub axe,
Qua nudi Garamantes arant, ſedêre: ſed inter
Stagnantem Sicorim, & rapidum [c] deprenſus Hiberum
Spectat vicinos ſitiens exercitus amnes.
Jam domiti ceſſêre duces: paciſque petendae
[d] Auctor damnatis ſupplex Afranius [e] armis,
[f] Semianimes in caſtra trahens hoſtilia turmas,
Victoris ſtetit ante pedes. ſervata precanti

Majeſtas;

VARIAE LECTIONES.

a *expectantque* V. 1. b *ardentem* Marp. c *depreſſus* VV. LL. Steph. P. 1. B. 1. Ed. Ven. d *actor* P. 1. B. 1. e *annis* Marp. f *ſemianimeſque trah. in caſtra* Edd. Aſc. Mic. Hott.

Dicendum igitur, quod Lucanus legens, aconitum naſci in monte Ida, male illud intellexerit, & Idam Cretae cum Ida Phrygiae confuderit. Quae confuſio certe iis montibus accidit circa Jovis natalem locum; ut docent Scaliger ad Propertium Lib. III. El. 1, 23.

Idaeum Simoenta Jovis cunabula parvi.

& E. Spanhemius ad Callimach. p. 8. Malim tamen ego locum corruptum pronunciare cum aliis, & non *Diteis*, quae vox eſt nihili, cum Beroaldo, ſed cum ſaepius jam laudato amico meo Orvilio legere *pallidaque Idaeis*; vel *pallida & Idaeis*. Sic enim ille in Epiſtola ad me data veriſſime ſcribit: Solo ſententiae ductu, & orationis filo emendaram *pallidaque Idaeis*. quam emendationem non leviter ſtabilire, mihi; viſus eſt Codex Mſt. Hulſtii, in quo habetur *Pallida & Dicteis*. At extra dubium meam conjecturam ponit locus Nicandri in Alexipharmacis vſ. 42. ubi loquitur de aconito Ἴδης ἐν κνημοῖς &c. Idam intelligit Troicam; ubi aconita naſcuntur, & non in Dicte, monte Cretae, ut docet Salmaſ. in Plin. Exercit. p. 621. Cum igitur orationis nexus, manuſcripti auctoritas, Nicandri ſimilis locus, & aconiti creſcendi ſolum huic emendationi faveant, mirum erit, ſi non vera ſit.

327 ALTERNOS] Quia aërem ipſe recipit, & emittit, duas enim arterias habemus; unam, qua ſpiritum accipimus; alteram, qua reddimus. SCHOL.

328 SUSPIRIA DURA] *Dira* meus. Voſſianus unus cum Stephani variis lectionibus, Omnibono, & Hortenſio exhibent *longa*. ut verſu 757.

Et defecta gravis longe trahit ilia pulſus.

Virgil. L. III. Georg. 505.

- - - - *attractus ab alto*
Spiritus, interdum gemitu gravis, imaque longo
Ilia ſingultu tendunt.

ubi vide Cerdam. Stat. L. VI. Theb. 473.

Longi ſuſpendunt ilia flatus.

Sed rectius optimi, & plurimi ſcripti *dura* ſervant: quod majorem notat vim palati reſcindendi, quod nimio ſitis ardore quaſi clauſum erat. Non bene enim *reſciſſo* exponunt per *exulcerato* interpretes. Apposite Ovidius Lib. VII. Metam. 554.

Viſcera torrentur primo, flammaeque latentis
Indicium rubor eſt, & ductus anhelitus aegre.
Aſpera lingua tumet; tepidiſque arentia venis
Ora patent, auraeque graves captantur hiatu.

329 PANDUNT ORA SITI] Nimium friget mihi vox *ſitis* hoc loco, quam ut credam, à Lucani manu eſſe. Optime, ut exarandum curavi *pandunt ora tamen* ſcribitur in uno Berſm. Voſſiano primo, & ſecundo, utroque Regio, Wittiano, Oxon. primo, & Editione Veneta. Aperto ſenſu. quamvis ora vix prae adſtringente illa ardore ſitis aperire poſſint, pandunt tamen ora, ut nocturnum aëra captent.

332 QUOQUE MAGIS] Ut major ſit cauſſa inpatientiae, quod habent flumina vicina ſitientes. SCHOL.

333 SUB AXE] Hulſtii codex, & meus cum Edit. Romana, Parmenſi, aliiſque *ſub axem*. v. 23.

Hyperboreae plauſtrum glaciale ſub urſae.

VII, 363.

Sub Noton & Borean hominum ſumus.

Sil. VI, 150.

Sub terras ſpecus, & triſtes ſine luce tenebrae.

 Ta-

Majeſtas, non fracta malis, interque priorem
Fortunam, caſuſque [a] novos, gerit omnia [b] victi.
Sed ducis, & veniam [c] ſecuro pectore poſcit.
Si me [d] degeneri [e] ſtraviſſent fata ſub hoſte,
Non deerat fortis rapiendo dextera leto:
At [f] nunc [g] ſola mihi eſt [h] orandae cauſſa ſalutis,
Dignum donanda, Caeſar, te credere vita.
Non partis ſtudiis agimur, [i] nec ſumſimus arma
Conſiliis inimica tuis. [k] nos denique bellum
Invênit civile [l] duces: cauſſaeque priori,
Dum potuit, ſervata fides: nil fata [m] moramur.
Tradimus Heſperias gentes, aperimus Eoas,
Securumque orbis patimur poſt terga relicti.
[n] Nec cruor effuſus [o] campis tibi bella peregit,
Nec ferrum, [p] laſſaeque manus. hoc hoſtibus unum,
Quod vincas, ignoſce tuis. nec magna petuntur.

Otia [a] des-

VARIAE LECTIONES.

a *ſuos* A. b *ducis ſed victi* meus. c *ſecurus* V. 2. *ſecure* V. 1. d *degenero* V. tert. e *ſtatuiſſent* Ed. Hort. f *non* V. 1. g *cauſſam. e. e ſola* MSS. & Edd. multae. *magna* P. 1. A. meus. Edd. Rom. Parm. M. Hort. h *optandae* Marp. i *non* B. 1. V. 1. k *non* Edd. Mic. Hort. l *decus* Edd. Mic. Hort. m *ſub hoſte* A. n *non* Edd. Mic. Hort. o *campi* M. p *laxaeque* O. 1.

Tacitum, & Florum quoque hanc praepoſitionem hoc ſenſu in accuſativo adhibuiſſe, notant in Theſauro Fabri.

334 QUA NUDI] Mſc. *quam nudi*. vitioſe. BERSMANN. *Quam* exhibent etiam Edd. Veneta, & Omniboni, male. *Arare* ſine caſu L. VI, 354.

\- - - - - *ubi nobile quondam*
Nunc ſuper Argos arant.

pro quo male in Servio *erat* corruptum circumfertur. Conſule Heinſium ad Claudian. L. II. in Eutrop. 246.

Thyni Thraces arant, quae nunc Bithynia fertur.

334 GARAMANTES] Garamantes populi ſunt Africae prope Cyrenas inhabitantes, nominati à Garamante rege, Apollinis filio, qui ibi ex ſuo nomine oppidum condidit; ſunt autem proximi gentibus Aethiopum, de quibus Virgilius. *extremi Garamantes. nudi* propter ardorem. SCHOL. Voſſ. primi.

345 RAPIENDO] Unus Pulm. Berſm. Voſſ. *capiendo*. ſed nil muta. Valer. Flacc. L. VI, 191. *Rapit ille necem*. Plura vide ad Lib. I, 461.

347 DIGNUM] Propter hoc rogo ſolum, quia ſcio, te dignum eſſe, qui praeſtes. SCHOL.

349 CONSILIIS] Tuis rebus, tuae dignitati adverſantia. GROT.

351 NIL FATA MORAMUR] Quae tibi ſcilicet favere feſtinant. SCHOL. Mſc. *morantur* minus bene: non adverſamur voluntati fatorum, quo minus tempori cedamus. BERSM. *Nil fata moramur.* Videmus, hoc agere Fortunam, ut te Orbi imponat. nos ei moram injicere nolumus. GROTIUS.

353 SECURUMQUE &c.] Et patimur, ut nihil timeas, quod totum orbem poſt terga reliquiſti; dum vis ire ad Orientem: ſemper enim à dorſo veremur. Ut Virgilius, *ſecurus amorum Germanae.* SCHOL.

356 QUOD VINCAS] i. e. non ideo nobis ignoſce; quia contra te pugnavimus; nam negat factum; ſed ideo, quia fuimus, quos vinceres. IDEM.

357 OTIA DES FESSIS] Pro *feſſis* in duobus Pulm. uno Berſm., & duobus vetuſtiſſimis Voſſianis eſt *victis*. ſed in uno à manu prima videtur fuiſſe *defuetis*. *defeſſis* Oxon. unus. Bene autem ait *feſſis*, ſiti ſcilicet, aliiſque malis, quibus homines *feſſos* paſſim dicunt poëtae. Virg. Ecl. II. Aen. III, 145. Tibul. I, 5, 9. IV, 11, 2. Horat. O. III, 29, 22. Ovid.

Otia [a] des feſſis; vitam patiaris inermem
[b] Degere, quam tribuis: campis proſtrata jacere
[c] Agmina noſtra putes: [d] nec enim [e] felicibus armis
Miſceri damnata decet, partemque triumphi
Captos ferre tui: turba haec [f] ſua fata peregit.
Hoc petimus, victos [g] ne tecum vincere cogas.
Dixerat: At [h] Caeſar facilis, vultuque ſerenus
Flectitur, atque uſum belli, [i] poenamque remittit.
Ut primum [k] juſtae placuerunt foedera pacis,
[l] Incuſtoditos [m] decurrit miles ad amnes;
[n] Incumbit ripis, [o] permiſſaque flumina [p] turbat.
Continuus [q] multis ſubitarum [r] tractus aquarum,
Aëra non paſſus vacuis [s] diſcurrere venis,
Artavit, [t] clauſitque animam: nec fervida peſtis
Cedit adhuc: ſed morbus egens, jam gurgite plenis
Viſceribus, [u] ſibi poſcit aquas. mox robora nervis,

Et vires

Variae Lectiones.

a *da* P. 1. Marp. A. Edd. Sulp. Aſc. Mic. Hort. *defeſſis* V. tert. W. b *ducere* Edd. Rom. Parm. c *agmine* V. 1. d *neque* meus. e *feliciter* P. 1. f *tua* Ed. Ven. g *tecum ne* B. 1. V. pr. ſec. h *facilis* C. P. 2. Edd. Grot. Hack. *facils* Ed. Ven. i *poenaſque* H. k *victas* A. l *incuſtoditus* M. Hort. m *percurrit* B. 1. *miles dec.* V 2. meus. n *incumbunt* R. pr. non male. V. 1. 314. *incubuit* V. 1. o *promiſſaque* Ed. Ven. p *turbant* R. pr. non male. q *multos* R. 1. r *sectus* R. 1. s *decurrere* VV. LL. Steph. P. 2. V. ſec. a m. pr. Edd. Ven. Bı. Med. t *cluſitque* Ed. Rom. *clauditque* R. 1. u *ſuſcepit* B. 1. *ſibi cepit* R. pr. W. V. pr. a m. pr.

vid. IX. Metam. 293. aliique. Statius L. IV. Theb. 756.

Da feſſis in rebus opem, ſeu turbidus amnis,
Seu ſibi foeda palus.

357 Vitam inermem] Sic olim jam legit Omnibonus, ac deinde Berſmannus, & Grotius, ac ſequentes. nam male vulgo diſtinctio ponebatur ante *inermem*. idque praeferunt MSS. plurimi. duo tamen optimi Voſſiani, & veterrimus Regius cum aliis, ceterique editi habent *inermes*. Eodem res redit. quare vulgatum, ut magis poëticum, retinui.

358 Prostrata] Sit tibi talis ſecuritas, quaſi omnes in campis proſtrati jaceremus. SCHOL.

360 Damnata] Subtiliter vacationem (*pacem* Voſſ. pr.) petit, dicens, dignum ſe non eſſe, qui vincat cum Caeſare. IDEM.

363 Vultuque serenus] Malim *vultumque ſerenus* cum Lutatio ad Statium, ita citante Lib. II. Theb. 655.

Dixerat. ille nihil vultum mutatus.

Sed videtur tamen Lutatius commiſiſſe μνημονικὸν ἁμάρτημα: nam ejecto τοῦ *dixerat* exhibet hunc locum hoc modo

At Caeſar facilis vultum, mentemque ſerenus.

Verius conciperetur hic verſus, ſi tum legas *facilis mentem, vultumque ſerenus*. Nam quamvis apud Senecam L. II. de Clem. c. v. legatur *ſerena ejus mens*. concinnius tamen adhaerebit *mens* τοῦ *facilis*, & *vultus* τοῦ *ſerenus*. paſſim *ſerenus vultus*. quam ſerenitatem ori adſcribunt, metaphora à coeli facie ducta. Silius L. VII, 461.

- - - - pacemque ſerenis
Condiſcant oculis.

Graecus autem iſte accuſativus, uti apud alios, ſic quoque apud noſtrum non uno loco abiit in vulgarem ablativum.

364 Usus belli] Ne pro ſe poſt modo pugnent, vitam donat, & ſolvit à militia. *Poenam* dat veniam, quod adverſus ſe paullo ante pugnaverant. SCHOL.

Et vires redière viris. O prodiga rerum
Luxuries, numquam parvo contenta paratu,
Et quaeſitorum [a] terra, pelagoque ciborum
Ambitioſa fames, & lautae gloria menſae.
Diſcite, quam parvo liceat producere vitam,
Et quantum natura [b] petat! non [c] erigit aegros
Nobilis ignoto [d] diffuſus conſule Bacchus:
Non auro, [e] murraque bibunt: ſed gurgite [f] puro
Vita redit. ſatis eſt populis fluviuſque, Cereſque.
Heu miſeri, qui bella gerunt. Tunc arma relinquens
Victori miles ſpoliato pectore tutus,
Innocuuſque, ſuas curarum liber in urbes

Spar-

Variae Lectiones.

a *pelago terraque* A. Edd. Ven. Br. Med. b *petit* B. 1. *peccat* L. *queat* H. c *egerit* V. 1. a m. pr. d *diffuſis* m. Hort. *deffuſus* R. 1. e *murrha* vel *myrrha* vulgo. *mirrave* meus *myrrhave* Edd. Aſc. Mic. *mirraque* V. 2. f *pleno* A.

364 Usum belli] Berſm. unus, & duo vetuſtiſſimi Voſſiani *uſus*. recte L. x, 512.

Illa duci gemines bellorum praeſtiit uſus.

Livius L. xxxvi, 26. *Quae ad uſus belli neceſſaria*. & ſaepe.

370 Animam] Vitioſe *amnem* editur in Eutyche c. 2181. Ed. Putſch.

372 Sibi poscit] Dicit autem ſitim, quae talis erat, ut ipſa non ſatiaretur, cum viſcera eſſent cuncta ſatiata. SCHOL.

374 Parvo contenta paratu] *Parco* Ang. Decembrius Lib. v. de Polit. Liter. p. 461. ſeq. BROUKHUS. Scio, ſaepiſſime *paratum* ſumi pro apparatu, & ſic in re cibi ab Ovidio L. viii. Metam. 683.

Et veniam dapibus, nullisque paratibus orant.

Praefero tamen hic lectionem nobis ſervatam à MSS. optimis, Voſſiano primo, ſecundo, & Wittiano *paratis*. Neque aliter legit Scholiaſtes. *Ordo*; numquam contenta parvo paratis, *id eſt parvo emptis. nam emere dicitur* parare. Cicero de Finibus B. & M. L. 1. c. 13. *Natura divitias, quibus contenta ſit, & parabiles, & terminatas habet.* Seneca Ep. iv. & v. *res non magno parabiles. cibum parare.* idem ad Helv. c. 10. aliter mallem cum Decembrio *parco*; ſed *paratis* praeſtat.

375 Terra] Mſcr. *turba pel.* male. pro *diſcite* Mic. *dicite*, mendoſe. BERSM.

378 Erigit] Petrejanos ſcilicet non relevat à languore. SCHOL.

380 Murraque bibunt] *Murra* gemina eſt, quae in oriente naſcitur. Humor enim ſub terra ex calore dureſcit in morem cryſtalli, & habet purpureum colorem. Alii dicunt, *murram* eſſe genus ligni; unde fiunt pocula odorata. Ut Virgil. *murraque madentes.* unde *murratum* dicimus vinum. vel *murra* genus eſt vitri optimi: unde & *murrina* pocula dicuntur. SCHOL. Male Scholiaſtes *myrrham* cum *murra* ſeu μόῤῥᾳ lapide, unde murrina fiunt pocula, cum aliis confundit. Conſule tu Salmaſium in Plinian. Exerc. p. 143. Ed. Ultraj. & Scalig. ad Propert. Lib. iv. El. v, 26.

Murreaque in Parthis pocula cocta focis.;

ubi & docent, *murra*, ut edidi ſecutus auctoritatem novem meorum Codicum ex vetuſtiſſimis, non *murrha*, vel *myrrha*, ut alii exhibent, eſſe ſcribendum.

382 Heu miseri, qui bella gerunt] Nimis abrupta haec paroemia mihi hoc loco videtur. In Voſſiano tertio, & ſexto ſcribitur *quid*; ita ut in ſexto deleta eſſet littera *d*. Forſan legendum

Heu! miſeri qui (vel *quo*) *bella gerunt?*

Velit dicere Lucanus. ſi fluvii hauſtus puri, & Ceres modica ſatis eſt homini ad ſuſtentandam vitam, cur bella ergo à miſeris geruntur?

384 Innocuusque] Mſc. *innocuiſque*. perperam. miles illaeſus dimittitur in ſua oppida. BERSM. Recte expoſuit cum aliis Berſmann. vitioſe etiam

in

Spargitur. ô quantum donata pace [a] potitos,
Excuſſis umquam ferrum [b] vibraſſe lacertis,
Poenituit, toleraſſe ſitim, fruſtraque [c] rogaſſe
Proſpera bella Deos. nempe uſis Marte ſecundo
Tot dubiae reſtant acies, tot in orbe labores:
Ut [d] numquam fortuna labet ſucceſſibus anceps,
Vincendum [e] toties: terras [f] fundendus in [g] omnes
Eſt cruor, & Caeſar per tot ſua [h] fata ſequendus.
Felix, qui potuit, mundi [i] nutante ruina,
Quo jaceat, jam ſcire, loco. non proelia feſſos
Ulla vocant, certos non rumpunt claſſica ſomnos.
Jam conjux, natique rudes, & ſordida tecta,

Et non

VARIAE LECTIONES.

a *petitos* B. 1. V. 2. a m. pr. A. b *vibrare* V. 1. c *negaſſe* Ed. Br. d *fort. l. n.* meus. e *totiens* MSS. plurimi. f *ſpargendus* Marp. g *omnis* V. pr. H. h *ſigna* pro var. lect. W. i *natante* V. ſec. a m. pr.

in Amſtel. *ignotusque.* *Innocuus eſt* tam qui non laeditur, quam non laedit. Vide Barth. L. XXXV. Adverſ. c. 19. Qua duplici ſignificatione multa inveniri adjectiva; monuerunt viri docti; & nos poſt paulo dicemus ad vſ. 719. Diſtinctione aut mjuvi locum. non enim jungenda *innocuusque liber*, ut fiebat, ſed *tutus & innocuus.*

386 UMQUAM] Dubium autem eſt hoc loco, *Nunquam, an unquam vibraſſe*, potius legendum ſit. Ut ſit ſententia: O quantum poenituit eos, unquam vibraſſe ferrum, toleraſſe ſitim &c. MICYLL. Rectiſſime Berſmann. repoſuit *umquam*, ut habent ſcripti omnes, excepto Voſſ. ſexto, & editiones ante Taberianam Omniboni. De qua lectione dubitaſſe non debuerat Micyllus, multo minus *numquam*, revocaſſe alius. Plane enim eſt contra Lucani ſenſum. Turpiter autem ſe hic dat Aſcenſius haec verba exponens per τὰ *nunquam prius ſtrictis gladiis dediſſe ſignum deditionis ſpoliatis armis. Vibrare ferrum, excuſſis lacertis*, eſt miſſile jacere. Ovidius Ep. IV. Her. 43.

Aut tremulum excuſſo jaculum vibrare lacerto.

& ſaepe. aliud quid eſt. Lib. I, 118. *excuſſo ferro jungere dextras.*

387 FRUSTRAQUE] Subaudimus, ô quantum poenituit fruſtra rogaſſe deos, quia non impetraverint. Ideo *fruſtra*; ſive quia eamdem habent victi parem, quam haberent, cum erant victores. SCHOL.

388 USIS] Caeſarianis victoribus. Mſc. *uſu.* vitioſe. BERSM. *Uſis*, Si jam ipſi victoria potiti fuiſſent.

393 FELIX] De illis dicit, qui cunctis pugnantibus ſe dederunt otio, & ſecuri ſunt, ſcilicet hoc per ſimilitudinem dicit. Cum enim adhuc impendet ruina mundi, incertum eſt: unde quiſque poſt caſurus ſit. Sed hic accipimus dictum, felicem eum eſſe, qui ancipiti omnium ſtatu jam ſcit, in quo loco ejus fortuna conſiſtat. SCHOL.

397 ET NON DEDUCTOS] Mſc. *diductos.* alio ad habitandum in nimia urbis frequentia miſſos. BERSM. Antequam deducerentur. quod non contingebat, niſi veteranis, & victoribus. GROT. Hinc Caeſar L. I, 341.

His ſaltem longi non cum duce praemia belli
Reddantur &c.
Quae ſedes erit emeritis? quae rura dabuntur?
Quae noſter veteranus aret? quae moenia feſſis?

& L. VII, 257.

Haec eadem eſt hodie, quae pignora, quaeque penates
Reddat, & emerito faciat vos Marte colonos.

& paſſim alii, ut notum eſt. Recte exponit locum Scholiaſtes. *Mos pop. R. erat, ut, cum aliquis victor agros cepiſſet hoſtiles, in eas terras novos deduceret colonos. Bene ergo hos non deductos colonos eſſe dixit; quia ad ſuas patrias revertuntur.* In duobus Voſſianis, Regio primo, Wittiano a m. ſec. & meo eſt *diductos* quod eſſet huc illuc in diverſa loca miſſos. Nil temere muto. propria in hac re formula eſt *deducere coloniam*. ut ſaepe apud Livium, Vellejum, alioſque.

398 REMISIT] Mſc. *remiſi*, vitioſe. BERSM.

399 QUOD ABEST PAVOR] Quod nec Pompejum,

Et non deductos recipit ſua terra colonos.
Hoc quoque ſecuris [a] oneris Fortuna remiſit,
Sollicitus [b] menti quod abeſt favor: ille ſalutis
Eſt [c] auctor, dux ille fuit. ſic proelia ſoli
Felices nullo ſpectant civilia voto.
Non eadem belli totum fortuna per orbem
Conſtitit: in partes aliquid ſed Caeſaris auſa eſt,

Qua ma-

VARIAE LECTIONES.

a *honeris* V. 2. *hominis* VV. LL. Steph. b *mentis* Ed. Ven *mortis* ſupraſcr. in V. 1. *fati* Marp. c *actor* B. 1.

jum, nec Caeſarem timent. Legitur & *favor*, hoc eſt ſtudium, vel in Pompejum, vel in Caeſarem. SULPIT. Quod ſint periculorum ſecuri, tum à Pompejo, tum à Caeſare in praeliis futuris. Quod ſi legas, *favor*, ut quaedam exemplaria habent, erit tum hic ſenſus, quod neque in Caeſarem, neque in Pompejum animum propenſum habeant. Sed hoc coactius eſt. HORTENS. MSS. quatuor: *favor:* quo ſtudium indicatur erga Pompejum, vel Caeſarem. Cicero *ſollicitudines meas magis tua merita exacuunt, ne quid aut ex amore, aut ex judicio deperdam.* BERSM. *Quod abeſt favor.* Ita rectius MS. quam *pavor.* Liberavit illos Fortuna ab una maxima moleſtia, partium ſtudio. Utercunque vicerit, ferent facile, alteri parti ob ſacramentum vetus, alteri ob recens beneficium benevolentes. GROT. Optime Grotius τὸ *favor* Lucano reſtituit, quod exſulabat Sulpitii, & Aldi culpa, qui primi ex editoribus *pavor* intruſerunt. *favor* etiam eſt in variis lectionibus, Steph. ſex Pulm. Voſſiano primo pro var. lect. ſec. & quarto, Hulſt. Witt. Regio uno. Oxon. pr. Amſtel. aliisque à N. Heinſio inſpectis. *timor* Marp. Ipſe auctor exponit per ſequentia quid ſit *ſollicitus favor abeſt*, quod vidit olim jam Scholiaſtes dicens, *pro favore Caeſaris non erant ſolliciti; quia Pompeius dux eis fuit, neque pro Pompejo, quia Caeſar donavit eis vitam. Poſiti itaque extra bellum nullis partibus favent; quia obnoxii ſunt utriſque..* De harum vocum variatione conſule Drakenborch. ad Silium L. III, 690. & Heinſium ad Claudian. in Prob. & Olybr. Conſ. vſ. II.

His neque per dubium pendet Fortuna pavorem.

403 IN PARTES ALIQUID SED CAESARIS AUSA EST] Et hoc, ut alia quaedam, de Lucano ſumſit Florus: L. IV. c. 2. *Aliquid tamen adverſus abſentem ducem auſa Fortuna eſt.* in eadem hiſtoriae parte. GROT. Ed. ſec. Monuerunt id quoque ceteri interpretes.

404 SALONAS] Salona civitas eſt Dalmatiae, quam Pollio conſul expugnavit, unde & filium ſuum, qui eo anno, quo eam devicit, natus eſt, ex ejus nomine *Saloninum vocavit.* SCHOL. Urbis hujus πληθυντικῶς meminit quoque Stephanus; ſed male à *Salona* diſtinguit. Item Oroſius L. VI. c. 15. *Octavius Salonas oppugnare conatus.* aliique. Sic ſaepiſſime *Lipara*, & *Liparae* de una inſula: quamquam non raro poſſint intelligi omnes inſulae Aeoliae, ſeu Liparenſes. de qua re attuli quaedam ad Obſequent. c. 89. & Doctiſſ. Dukerus ad Flor. L. II. c. 2. Adde nunc Valer. Maxim. L. VI. c. 9. §. 11. *Qui conſul a Poenis apud Liparas captus.* ſed & illic de omnibus inſulis capi poſſet. pro una tamen ſumpſit, ni fallor, Frontinus L. IV. Strateg. c. 5. §. 31. *Quem obſidioni Lipararum ipſe praefecerat.* Ceterum Modius Epiſt. 80. Novantiq. LL. monet in editionibus quibusdam male circumferri *feris.* Ovid. L. 1. Art. Am. 528.

Qua brevis Aequoreis Dia feritur aquis.

405 IADER] Dalmatiae in Adriacum mare excurrens oppidum, quod *Iadera* appellatur. SULPIT. Recte hoc loco Omnibonus, qui *Iader*, fluvii nomen exponit. Nam & Vibius Sequeſter, *Iader*, inquit, *juxta Salonas mare influit Adriaticum.* Iaderae autem coloniae, quae à fluvio nomen accepiſſe videtur, meminit Plinius lib. IV. cap. 21. & ſequenti. Caeterum quod ad *Salonas* attinet, quae Dalmatarum navalia aliquando fuerunt, ſciendum, Strabonem tertia declinatione *Salonem*, Plinium (Melam) prima, & ſingulariter *Salonam*, caeteros pleroſque *Salonas*, pluraliter eandem appellare. MICYLL.

406 CURETUM] Recte Sulpitius, qui locum hunc de Corcyra exponit: ſed tamen hoc ipſum non de Phaeacum illa, quae Homero Σχερία, Callimacho etiam Δρεπάνη, ut Plinius indicat, aliquando dicta fuit, & in Ionio mari, è regione Epiri ſita eſt, ſed de ea, quae in Adriatico ſinu ex adverſo Dalmatiae poſita, cognomento Melaena dicitur, accipiendum videtur. Id enim & ea, quae prae-

Qua maris Hadriaci longas ferit unda [a] Salonas,
Et [b] tepidum in molles Zephyros [c] excurrit Iader.
Illic [d] bellaci confiſus gente [e] Curictum,
Quos alit Hadriaco tellus [f] circumflua ponto,
Clauditur [g] extrema reſidens Antonius ora,
[h] Cautus ab incurſu belli, ſi ſola [i] recedat,
Expugnat quae tuta, fames. non pabula tellus.

Paſcendis

VARIAE LECTIONES.

a *Solenas* V. 1. meus. b *tepidus m.* V pr. c *decurrit* VV. LL. Steph. P. r. V. 1. *diſcurrit* P. 2. B. 3. R. pr. d *belligera* Marp. e vulgo *Curetum.* f *circumfula* V. 1. g *extremis oris* P. 1. Marp. V. ſec. a m. pr. h *tutus* A. i *recedit* V. 1.

praeſenti loco de Salonis, & de Ponto Adriatieo adduntur: & illa item, quae infra de Iſtris, & Liburnis dicuntur, manifeſto arguunt. Et accedit, quod Florus quoque ſcribit, Dolabellam, & Antonium *fauces Adriatici maris occupare juſſos &c.* quod de Corcyra Phaeacum, quae in Ionio ſita eſt, haudquaquam intelligi poteſt. Quanquam fortaſſis ab hac altera illa, quae Melaena cognominatur, nomen accepiſſe videri queat, perinde ut & portus Corcyraeus, qui in littore Illyrico circa Dyrrhachium fuit. De qua Appianus meminit libro ſecundo. Sed hoc nihil ad rem praeſentem. Illud autem, quod ejuſdem loci populum poëta vocat, difficultatis non parum habet. Nam hos Sulpitius Brunduſinos exponit, ut qui à Cretenſibus oriundi fuerint. Omnibonus autem de Cretenſibus auxiliaribus dictum accepit, quorum pars aliquando Curetes appellati fuere. Utriuſque autem expoſitioni repugnat, non ſolum, quod eodem hoc loco additur:

Quos alit Adriaco tellus circumflua Ponto;

propterea quod neque Brunduſini inſulares ſunt, neque Cretenſes in Adriatico ſiti, ſed & illud, quod *Curetum* nomen, ſive cum de Cretenſibus, ſive cum de Acarnanum populo dicitur, prima longa ubique ponitur. Ut IV. Georg. Virgilii:

Curetum ſonitus, crepitantiaque aera ſecutus.

Et apud Martialem:

Curetes texere Jovem crepitantibus armis.

Et apud Homerum, Iliad. IX. de Acarnanum populo:

Κουρῆτές τ' ἐμάχοντο, ϗ Αἰτωλοὶ μενεχάρμαι.

Quare veriſimilior eorum ſententia videtur, qui peculiarem Dalmatarum, ſive Liburnorum populum *Curetas* accipiunt, ſive nomen ipſum hoc integrum, ſive etiam parte aliqua corruptum putemus. Nam & Plinius libro IV. cap. 26. Cretaeas quaſdam inſulas vocat, contra Liburnos ſitas, & Ptolemaeus II. Geograph. in eodem tractu Liburnorum *Curictam* (ut quidem vulgaris editio habet) inſulam quandam recenſet, & in eadem oppida duo, *Fulminium* & *Curicum.* MICYLL. Gentem Curetum exponit Micyllus, tum diligenter, tum oppido quam erudite. Inſulae Liburniae adjacent potiſſimum tres, ad ſummum quatuor, Apſorus, Curicta, & Scardona. Verum illud in Floro urget, quod dicat C. Antonium caſtra in *Corcyraeo littore*, idque in faucibus Adriatici maris poſuerit, accipiendum omnino eſt de *Corcyra* è regione Epyri, aut ſi ea, quae Dalmatiae adjacet, eſt intelligenda, mendum ſubeſt, in una litera mutata *e* in *o*. ſcribarum vitio admiſſum pro *Cercyra.* Strab. lib. Geogra. VII. tradit, montem eſſe, quae interſecat Dalmatiam mediam maritimam alteram partem, alteram parte diverſa. Deinde, inquit, Naron fluvius, adverſus quem Melaena, ſive Nigra inſula eſt, quae & *Cercyra* vocatur, Gnidiorum conditio. De Corcyra vero alibi fuit narratio. HORTENS. MS. *Curitum*, ac de gente Illyrici exponit. Plinius *Curictas* nominat inſulam Illyrici. BERSM. Omnino cum MSS. legendum eſt *Curictum.* Curictas vocat Plinius III, 21. Κουρητικὴ haec pars Straboni. GROT. Cum Hortenſio Doctiſſ. D. Voſſius etiam intelligit incolas Cercyrae Nigrae à Curetibus, ſeu Cretenſibus, ibi in coloniam ductos, ad Caeſarem L. III. B. c. 10. *militumque deditione ad Corcyram.* Et ſane lectioni ꝑ *Curetum* non obſtaret, quod primam feciſſet brevem Lucanus. Id enim & in aliis multis feciſſe, vidimus ad Lib. I, 675. III, 249. Rectius tamen putem eſſe *Curictum*, quod vetuſtiſſimi ſervant libri, & jam dudum viri docti in Floro reſtituerunt L. IV. c. 2. *Dolabella & Antonius, ille Illyrico, hic Curictico littore caſtra poſuiſſent.* hic *Curictum*, quod adeoque repoſui, clare legitur in Regio primo, Voſſianis primo, & ſecundo cum Gloſſa *Gente Illyrici*, & tertio a m. prima.

In

Paſcendis ſubmittit equis, non [a] proferit ullam
Flava Ceres ſegetem: [b] ſpoliabat [c] gramine campum
Miles, &, adtonſo miſeris jam dentibus arvo,
Caſtrorum ſiccas de [d] ceſpite vulſerat herbas.
Ut primum [e] adverſae ſocios in [f] litore terrae,
Et Baſilum vidêre ducem: nova furta per aequor
Exquiſita fugae. [g] neque enim de more carinas
Extendunt, puppeſque levant; ſed firma gerendis
Molibus inſolito contexunt robora ductu.
Namque ratem vacuae ſuſtentant undique cupae,
Quarum porrectis ſeries conſtricta catenis
Ordinibus geminis obliquas [h] excipit alnos.

Nec ge-

VARIAE LECTIONES.

a *prompſerit* V. 1. b *ſpoliavit* V. 1. c *germine* Marp. d *vertice* meus. e *adverſo* B. 1. R. 1. f *litora* V. 1. R. pr. g *nec* B. 1. A. h *accipit* A.

In meo a m. pr. *Curithum. Curictum*, vel *Curitum* praetulit etiam A. Rubenius L. 1. Elect. p 24. dein pro *alit* verior mihi videtur lectio Voſſiani primi *tenet*. *Alere* an poſſit Curictas dici inſula tam ſterilis, dubito vehementer.

408 ANTONIUS] De tempore, quo haec geſta ſunt, utcunque paulo ante diximus, & de loco diſputatum nunc eſt. De tempore, & de Antonio libens *Glareani* judicium adſcribam, quod omnium interpretum exactiſſimi judicii ille vir ſit. Ego puto, *inquit*, haec ante Caeſaris in Macedoniam adventum (quemadmodum ex Floro colligitur) facta. Caeſar autem in III. Comment. de bello Civili lib. Opiterginorum hiſtoriae non meminit, niſi in eo libro ſit aliquis defectus, quod equidem puto. Maxime ante illa Caeſaris verba, non ita longe ab initio. *Sed poſt diſceſſum Liburnarum, ex Illyrico M. Octavius cum iis, quas habebat, navibus Salonas pervenit*, & quae inde ſequuntur reliqua. Haec certe verba ad priora non cohaerent. Et hoc loco militum deditionem ad Corcyram factam, (cujus paulo poſt Caeſar meminit) intelligo, & Opiterginorum cladem omiſſam, aut perditam potius. Neque enim veriſimile eſt, Caeſarem omiſiſſe, cum Craſtini, in pugna Pharſalica caeſi, unius tantum viri, tam claram mentionem poſtea fecerit. De hominibus item non convenit, nam Antonius ſe hoſtibus dediſſe, item Antonium Brunduſii ſubſtitiſſe, ad reliquam Caeſariani exercitus partem deportandum. Denique Antonium cum Dolabella maritimis bellis in maris Adriatici anguſtiis praefuiſſe, in hac hiſtoria traditur. Sed duos hoc tempore fuiſſe Antonios pro Caeſare, notandum eſt. Alterum Marcum, qui Brunduſii ſubſiſtebat ad transferendum exercitum, cujus Caeſar lib. III. de bel. Civili meminit. Alterum. C. Antonium, qui Corcyrae ad deditionem coactus videtur, cujus & Opiterginorum claſſis fuit. Poëta & loca, & homines egregie confundit. Cum enim de Salonis proponeret, ſtatim de Curetibus, & inſula mentionem ingerit. Curctas hic Brunduſinos intelligi vult *Sulpitius*, inſulam vero Corcyram. Antonios duos commiſit pro uno: quamvis unus ſolus in periculo fuerit. Porro in navi Opitergina plenam vix cohortem fuiſſe, hic poëta ait, cum Florus dicat vix mille. huc uſque *Glareanus*, ut vere, ita exacto judicio. HORTENS.

411 PROTULIT] Emiſit. Legitur & *proferit*. id eſt, exerit. SULPIT. Sulpitium ſecuti ſunt Aſcenſ Verſell. Micyll & Hortenſius; atque ita eſt in Voſſiano quarto Marp. & Amſtel. ſed ceteri omnes rectius *proferit* habent. Vide N. Heinſium ad Silium L. III, 448. praecedentem vocem *ſubmittit*, ſive *ſummittit*, ut MSS. mallem cum Celeb. Burmanno ad Valer. Flacc L. III, 528. *teneris ſubmittit gramina plantis*, exponere per *ſurſum mittit*, *profert*, *creſcere facit*, quam ut vulgo ſolent, per *ſubminiſtrat*, qui tamen ſenſus inc uditur. Seneca Phoeniſſ. 396.

Nebulas, equeſtri fracta quas tellus pede
Submittit.

Oedipo. 845.

Laetus Cithaeron pabulo ſemper novo
Aeſtiva noſtro prata ſubmittit gregi.

Plura videre potes in notis viri Celeb.

418

Nec gerit expoſitum telis in fronte patenti
Remigium: ſed, quod trabibus circumdedit aequor,
Hoc [a] ferit, & taciti praebet miracula curſus,
Quod nec vela ferat, nec apertas [b] verberet undas.
[c] Tunc freta ſervantur, [d] dum ſe declivibus undis
Aeſtus [e] agat, refluoque mari nudentur harenae.
Jamque relabenti creſcebant litora ponto;
Miſſa ratis prono defertur lapſa profundo,
Et geminae comites. cunctas ſuper ardua turris
Eminet, & tremulis tabulata minantia pinnis.
Noluit Illyricae cuſtos Octavius [f] undae
Confeſtim tentare ratem, celereſque [g] carinas

Con-

VARIAE LECTIONES.

a *re'erit* H. b *vulneret* Edd. Br. Med. c *tum* MSS. qdd. d *cum* V. pr. R. pr. e *agit* V. 1. f *oras* B. 1. V. ſec. pro var. lect. g *cathenas* V. 1.

418 SED FIRMA] *Non firma* Mſc. male. BERSMANN.

420 NAMQUE RATEM &c.] Quod hic poëta circa littus Corcyraeum, & ad Dalmatiam factum ſcribit, idem Caeſar ab Antonio ad Brunduſium excogitatum dicit, aliquanto poſt deditionem ad Corcyram factam. Vide librum tertium Comment. de bell. civil. c. 24. MICYLL. Hortenſius quoque, & Berſmannus putant, in eadem hiſtoria diſſentire à Caeſare Lucanum, & ab Antonio ſcaphas tales 60 inſtructas eſſe. cum tamen in vulgaribus Caeſaris editionibus tantum novem ponantur; & eae, cratibus pluteiſque contectae, ac militibus inpletae, unam Octavii Libonis quadriremem intercepiſſe dicantur &c. quae ſane hiſtoria nihil commune babet cum illa, quae hic narratur. Mihi autem videtur hic eſſe Lucani ſenſus. Rates eſſe factas ex cupis, ſuper illas poſitis trabibus, ſeu tabulatis, & ab utroque obliquo latere majoris navis fuiſſe collocatas; unde dicit *ordinibus geminis*; ita ut inter navim, & rates iſtas ex cupis conſtructas tantum maris intereſſet ſpatium, ut latentes remiges remos in eo movere facile, & ſic navem cum ratibus propellere potuerint. ſub *tois nec gerit* ſubintelligitur *ratis*. de qua conſtructione jam ſaepe dictum. Mire haec exponunt alii interpretes, ac Scholiaſtes. Fuerunt autem tres ejusmodi cupis munitae, & conſtructae naves. V. vſ. 431, 452. Flor. L. IV, 2, 33.

420 RATEM VACUAE S. U. CUPAE] Confer cum hoc loco ſimiles Herodiani, & Capitolini in Maximino. GROT. Ed. tert. Has rates à Baſilo eſſe adductas, non ab Antonio factas ait Florus, ut jam notaverunt Interpretes, Lib. IV. c. 2. *Miſſae quoque à Baſilo in auxilium ejus rates, quales inopia navium fecerat. Vacuae cuppae*, ſive, ut potius legendum, hic & apud alios ſcriptores cum multis MSS. *cupae* ſunt κενὰ οἰνοφόρα σκεύη, quae in ſimili re Maximino ad Aquilejam uſui fuere. Conſule, quem laudat Grotius, Herodianum L. VIII. c. 4. & Caſaubon. Salmaſiumque ad Julii Capitolini Maximinos c. 22. *Ponte itaque cupis facto.*

420 CUPAE] Cupas in ordinem collocarunt, & ſuperpoſitis materiis ratem ſtravere. Extrinſecus autem aliae cupae ſunt, quae ſummitatibus ad navim hinc inde religantur; in occulto remiges ſunt, qui incluſum mare verberant (*feriunt* Voſſ. ſec.) remis. SCHOL.

423 EXPOSITUM] Ad quod telis eſſet occurſus. IDEM.

427 DECLIVIBUS] In uno Berſm. eſt *sedentibus*. quod natum ex gloſſemate. in Voſſiano ſecundo pro varia lectione habetur *declinibus*. Forſan pro *reclinibus*. de qua voce conſule Zinzerling. Promulſ. Critica c. 28. & Drakenb. ad Silium L. V, 470. ſed mutatione non opus eſt. vſ. 118.

Non habeant amnes declivem ad litora curſum.

Ovidius L. I. Metam. 39.

Fluminaque obliquis cinxit declivia ripis.

428 REFLUO] Dum recedente unda arenae nudantur. SCHOL.

431 GEMINAE COMITES] i. e. rates ſociae; unde oſtenditur, tres fuiſſe. IDEM.

431 SUPER ARDUA] i. ratis ardua ſuper cunctas eminet turres. *Pinnis.* Pinnae proprie murorum

ſunt:

Continuit, curſu [a] creſcat dum praeda ſecundo:
Et temere ingreſſos [b] repetendum invitat ad aequor
Pace maris. Sic, dum pavidos formidine cervos
Claudat odoratae metuentes aëra pennae;
[c] Aut, dum diſpoſitis adtollat retia varis
Venator, tenet ora levis clamoſa Moloſſi;
Spartanos, Cretaſque ligat: nec creditur ulli

Silva ca-

Variae Lectiones.

a *dum cr.* B. 1. Ox. 1. b *repetundum* W. c *at cum* B. 1. *ac d.* B. 1.

ſunt: Hic quia navis pinnas dixit, addidit *tremulis*. SCHOL. Male *turris* in accuſativo caſu cepit Scholiaſt. & Voſſ. ſec. *turres* dedit. Conſtructio eſt. Ardua turris eminet ſuper cunctas, & tabulata, quae pinnis erant inſtructa, ut ſolebant veteres turres; hic autem *tremulis minancia* propter perpetuam ratium mobilitatem.

436 Repetendum &c.] Volebat, eos in altum progredi, ne poſſent ad inſulam, de qua egreſſi fuerant, dum viderent mare tranquillum, & ab hoſtibus vacans, regredi. Alii. *repetas*, *dum invitat*. SCHOL.

437 Pavidos formidine] Hinc & Virgilius dixit:

- - - *Rubrae pavidos formidine pennae.*

Has pennas adeo dicunt cervos formidare, ut, antequam illas videant, earum odorem ſentiant. *Omnibonus*. MICYLL. Virgil. III. Georg.

Puniceaeve agitant pavidos formidine pennae.

Intelligit autem certum formidinis genus, ſuſpenſis funiculo pennis diſcoloribus ad terrendas feras, inprimis vero cervos. Oppian. *δεῖμα πολύχροον* & *δειμαλέην μήρινθον* appellat. Dicit autem *odoratam*, quia uſtulantur illae pennae. Cael. Lib. XVI. c. 11. Mſc. habet *indagine cerv*. BERSM. Ex meis quoque Hulſt. & Amſtel. *indagine* ut Lib. VI, 42.

Vaſtaque feras indagine claudit.

Hoc tamen loco retinendum *formidine*, cujus *indago* eſt gloſſa, propter *pavidos*, & *metuentes*. Paſſim talem indaginem, variegatis, & odoratis pinnis diſtinctam, *formidinem* praecipue in cervorum venatione appellant poëtae. Virgil. Lib. XII. Aen. 750.

Cervum aut puniceae ſeptum formidine pinnae
Venator curſu canis & latratibus inſtat.

Conſule Cerdam ad Virgilii Georg. III, 372. Dempſter. ad Roſin. L. II. c. 7. Delrium ad Senecam Hippol. 46.

Picta rubenti linea pinna
Vano cludat terrore feras.

Pavidos formidine cervos non ſemel etiam junxit Ovidius, ut L. V. Faſt. & de Remed. Amor. 203. *Metum* dixerunt alii. Gratius Cynegetic. 83.

Ne deprenſa ſuis properantem linea pinnis
Implicet, atque ipſo mendoſa coarguat uſu.
Hic magis in cervos valuit metus.

Ubi omnino videndus Vlitius, qui vſ. 80. *Turbat odor ſilvas* pluribus, pinnas fuiſſe odoratas, docet. Pro *claudat* in variis Stephani Lectionibus, uno Palm. & in Servio ad XII. Aen. eſt *claudit*. *attollit* etiam in variis Stephani. Deinde *pinnae*, non *pennae* ſcribitur in antiquiſſimo Regio primo, & aliis libris à N. Heinſio inſpectis, qui in omnibus auctorum locis, qui permulti ſunt, una cum Pierio ad Virgilii loca, & Vlitio ad Gratium, ubi operoſe docet, quid ſint illae *pinnae*, cenſet ita reſcribendum ad Ovidium L. XV. Metam. 475.

Nec formidatis cervos includite pinnis.

In textu nihil hic mutare auſus ſum: quia forſan Lucanus hic ad diſtinctionem *pinnarum* in turri, has avium pennas ſive pinnas per *e* maluit efferre, quam per *i*: nam parum, aut nihil refert.

439 Varis] Vari ſunt furculae, quibus retia ſubriguntur, & ſuſtentantur. SCHOL. Adde Boſium ad Ciceron. Epiſt. ad Attic. V, 11. p. 504. Male itaque *furcis* in Marpurgenſi. *varris* in Edd. quibusdam. dein *depoſitis* vitioſe in aliis. Seneca in Thyeſt. 491.

Plagis tenetur cluſa diſpoſitis fera.

440 Levis clamosa Molossi] Recte notat Vlitius, auctorem noſtrum, cum haec ſcripſit, ob oculos habuiſſe, ſed non bene intellexiſſe locum Senecae in Hippol. 32. &c.

Teneant acres lora Moloſſos,
Et pugnaces tendant Creſſae
Fortia trito vincula collo.
At Spartanos (genus eſt audax,

Avi-

Silva cani, niſi qui [a] preſſo veſtigia roſtro
Colligit, & praeda neſcit latrare reperta,
Contentus tremulo monſtraſſe cubilia [b] loro.
Nec mora. complentur moles, avideque petitis
Inſula deſeritur ratibus: quo tempore primas
[c] Inpedit ad noctem jam lux extrema tenebras.
At Pompejanus fraudes innectere ponto

VARIAE LECTIONES.

a *roſt. v. preſſo* B. 1. b *ferro* a m. pr. V. tert. c vulgo *impulit.*

Avidumque ferae) nodo cautus
Propiore liga. veniet tempus
Cum latratu cava ſaxa ſonent:
Nunc demiſſi nare ſagaci
Captent auras, luſtraque preſſo
Quaerant roſtro.

Nam male Lucanus ad ἰχνευτικὴν traxit, quibus Seneca πολεμικὴν venationem inſtruit. Deinde Moloſſi non leves, & clamoſi ſunt, ſed graves, acres, magisque bellicoſi. Quamvis & alii poëtae clamorem Moloſſis dent. Vide Cerdam ad Virgil. Georg. L. III, 405.

Veloces Spartae catulos acremque Moloſſum.

Excuſari itaque in hoc poteſt Lucanus. ſequentia quoque. *praeda neſcit latrare reperta* nimis ſtudioſe carpit: quaſi contra naturam canum ſagacium, ſeu inductorum eſſet non latrare, cum jam praedam invenerint; iique tantum ſilerent, cum nondum invenerint. Verum hic bene diſtinguenda ἰχνευτικὴ, de qua agit Lucanus, & πολεμικὴ, in ἰχνευτικῇ enim canis numquam debet latrare, etiamſi praedam invenerit, ſi bonus ſit, ſed ſiſtere ſe tantum, & motu caudae cubile monſtrare. Quamquam haec confundere ſolent poëtae, non magni vulgo venatores. Eleganter Seneca in Thyeſte 497.

Sic cum feras veſtigat, & longo ſagax
Loro tenetur Umber, ac preſſo vias
Scrutatur ore; dum procul lento ſuem
Odore ſentit, paret, & tacito locum
Roſtro pererrat: praeda cum propior fuit,
Cervice tota pugnat, & gemitu vocat
Dominum morantem, ſeque retinenti eripit.

Silius L. X, 77.

Ut canis occultos agitat cum Belgicus apros,
Erroresque ferae ſollers per devia merſa
Nare legit, tacitoque premens veſtigia roſtro
Luſtrat inacceſſos venantum indagine ſaltus:
Nec ſiſtit, niſi conceptum ſectatus odorem
Deprendit ſpiſſis arcana cubilia dumis.

ubi vide Comment. Sed de tota re vide Ulitium ad Gratium in praefat. p. 81. & ad vſ. 181, 208, 213, 231 Quod autem noſter dicat, canem oſtendere cubile moto loro; ſive colli concuſſione, unde tremit lorum, id alii cum Gratio ibid. vſ. 237. dicunt rectius à cane fieri mota cauda, vel roſtro. Unde forſan Sulpitius male *lorum* hic pro cauda per tranſlationem dici opinatur. In Wittiano, & meo eſt *luſtraſſe.* ut tantum notet, canem loco retentum inveſtigaſſe cubile, eaque re contentum eſſe. in Voſſiano ſec. pro var. lectione *laxaſſe.* De taciturnitate canis inveſtigatoris conſulendus etiam Harduinus Lib. VIII. Plinii c. 61. *Scrutatur veſtigia, atque perſequitur, comitantem ad feram inquiſitorem loro trahens: qua viſa, quam ſilens & occulta, quam ſignificans demonſtratio eſt, cauda primum, deinde roſtro &c.*

444 LORO] Catenula, vel vinculo colli, i. collario. SCHOL.

447 IMPULIT AD NOCTEM] Ita legendum: non *impedit* aut *impetit.* GROT. *Impulit.* Sic vulgo nunc legas, auctore Grotio, cui adſtipulantur Voſſiani ſec. quint. & tertius à manu prima, Regius prim. Bolſur. Marp. & Hulſt. cum uno Pulm. & Edd. Omniboni. Conſule etiam, quae diximus ad vſ. 67.

Quidquid coeli fuſcater Eoi
Inpulerat Corus.

Verum cum ceteri omnes editiones & MSS. habent, vel *inpetit* vel *inpedit*, in quibus optimi Wittianus, & primus Voſſianus ſupraſc. *incipit*, vel *inpellit*, & praeterea Priſcianus, ut probet Latinum eſſe *inpedire rem*, hunc locum adducat cap. 1166, 1175. reſtitui ego Priſciani lectionem. Male vero Scholiaſtes Voſſiani primi ſubintelligit *tendere.* Aſcenſius autem *ad noctem* ſcilicet inducendam. Cum ſenſus ſit: lux extrema inpedit primas tenebras circa noctem, inminente nocte: ſic dicitur *ad meridiem*, *ad horam*, & alia. Notat mixtas tenebras cum luce in crepuſculo, cum nec dies nec nox dici poſſet. Pluribus hoc verbum vindi-

Antiqua parat arte Cilix, paſſusque vacare
Summa freti, [a] medio ſuſpendit vincula ponto,
Et [b] laxe fluitare ſinit; religatque catenas
Rupis ab Illyricae ſcopulis. nec prima, nec illa,
Quae ſequitur, tardata ratis: ſed tertia moles
Haeſit, & ad cautes adducto [c] fune ſecuta eſt.
[d] Inpendent cava ſaxa mari: ruituraque ſemper
Stat (mirum) moles, & ſilvis aequor inumbrat.
Huc fractas Aquilone rates, ſubmerſaque pontus
Corpora ſaepe tulit, coeciſque abſcondit in antris:
[e] Reſtituit raptus tectum mare, cumque cavernae
Evomuêre fretum, contorti verticis undae

[a] Tauro-

VARIAE LECTIONES.

a *in* A. b *laxas* vulgo. c *fine* V. 1. d *inpendunt* V. 1. A. meus. e *deſtituit* Marp.

cavit ſummus vir J. F. Gronovius Diatr. Stat. c. 48.

448 POMPEJANUS] Pompejanum accipimus, Pompeji partium, & ab eo victum. SCHOL.

448 INNECTERE] Male duo Voſſiani *inmittere*. Virgilius Aen. 6, 609.

Pulſatusve parens, & fraus innexa clienti.

paſſim *nectere fraudem*, *dolos* &c. invenias. *adnectere* unus Berſm.

449 ANTIQUA] Ut ante conſueverat. Nam ipſi ſunt piratae. SCHOL.

449 ANTIQUA PARAT ARTE CILIX] Hinc ſua deſumſit Florus L. IV. c. 2. *Rates nova Pompejanorum arte Cilicum jactis ſub mare funibus captae quaſi per indaginem.* Notandum tamen, Florum *nova arte* dicere, quod noſter *antiqua*. Hic ſcilicet ad doloſam circa res nauticas ab antiquo jam tempore Cilicum indolem reſpiciens; ille ad ipſum hoc ſtrategema, quod erat novum, referens. Dein, cum quinque Pulm. variaeque lectiones Steph. & undecim mei cum editis ante Sulpitium habeant *laxae* vel *laxe*, ut debet, ita ſecure reſcripſi pro *laxas*. Pertinet haec ad vincula, ſive funes in mari pendentes, non ad catenas, quibus illos adligaverunt ad terram.

454 ADDUCTO FUNE] Regius primus *abducto*: quomodo legi volebat Sabellicus Annotat. Syll. II. T. 1. Theſ. Crit. p. 183. & ediderunt Colin. & Steph. ſed male. vide ad L. III, 700.

Adductum quoties non ſenſerat ancora funem.

456 STAT &c.] Topographia. Mirum, quod ſtat, cum ſemper ruitura eſt. SCHOL. Vide, & emenda Priſcian. c. 882, 921.

457 AQUILONE] Pro quolibet vento. *Corpora* ait navium, aut hominum, ut Virgilius de navibus.

Aut age diverſos & disjice corpora ponto.

SCHOL. V. Serv. ad Aen. 1, 70. & Pierium. *diverſas* in Virgilio plerique, etiam Heinſius, edidere, ad naves referentes.

459 RESTITUIT RAPTUS TECTUM MARE] Evomuit rapinas i. ea quae rapuit, & melius *ruptus*, quam *raptus* legendum eſt. SCHOL. Voſſ. pr.

459 RESTITUIT RUPES T. M.] Ita emendavimus pro *raptus*. Scopuli abſorptos fluctus refundunt. GROT. Ed. pr. *Reſtituit rupes tectum mare:* Damno hanc conjecturam, cui refragantur omnes MSS. *Raptus* vocat ipſas res raptas, corpora ſcilicet, & naves, quae pertracta ad has cavernas deinde iterum evomuntur. IDEM. Ed. ſec. *Rupes* ſenſus erat commodus, niſi refragarentur MSS. qui *raptus* habent. *raptus* igitur intellige rapinas, res ipſas raptas &c. IDEM. Ed. tert. MSS. conſtanter retinent *raptus:* & cum Grotio, in Accuſativo caſu vocem hanc ſumunt interpretes. At non video, quomodo mare ſub ſcopulo latens poſſet dici *reſtituere raptus*. pro *tectum* debuiſſet potius ſcribi, *repulſum* ſive aliud hujus ſignificationis verbum. Quare placeret mihi magis prima Grotii conjectura *rupes*, ejuſque explicatio. ſed hanc lectionem abnegant MSS. *Tectum* tamen *mare* in accuſativo caſu ſumendum eſſe, docent ſequentia *cumque cavernae Evomuere fretum.* Hinc videtur etiam eſſe motus ὁ πάνυ J. F. Gronovius, qui *raptus* adjective in nominativo accipit caſu, i. e. pontus reciprocante aeſtu relatus, & revocatus, tectum mare,

[a] Tauromenitanam vincunt fervore Charybdin.
Hîc [b] Opiterginis moles onerata colonis
Conſtitit: hanc omni puppes ſtatione ſolutae
[c] Circueunt: alii rupes, [d] ac litora complent.
Vultejus tacitas ſenſit [e] ſub gurgite fraudes.
(Dux erat ille ratis) fruſtra qui vincula ferro
Rumpere conatus, poſcit ſpe proelia nulla,
Incertus, qua terga daret, qua pectora bello.
Hoc [f] tamen in caſu, quantum [g] deprenſa valebat,
Effecit virtus: [h] inter tot millia captae
Circumfuſa rati, [i] & plenam vix inde cohortem,
Pugna fuit, non longa quidem. [k] nam condidit umbra

Nox [a] lu-

Variae Lectiones.

a *Tauromitaniam* V. 1. *Taromitanam* V. 1. *Thauromeritaniam* A. b *Opiterrigenis* V. 1. A. *Opitarg.* H. c MSS. Steph. 4 Pulm. B. 1. V. 3. W. Edd. plurimae *circumſunt*. d *&* B. 2. V. 1. W. H. meus. e *de* V. ſec. a m. pr. f *tantum* R. 1. g *depreſſa* B. 1. V. 1. h *intra* V. 1. i deeſt in R. pr. meo. k *jam* V. ſec.

mare, i. fluctus ſuos, quos invehendo in cavernas texerat, reſtituit, Diatr. Stat. c. 18. Neque aliter videtur intelligere voluiſſe Scholiaſtes, cum dicat, melius legi *ruptus*. quod notaret vulgari magis verbo *fractus*, eliſus in ſcopulos, & ſic repulſus. Utrum placuerit, mihi perinde. modo *raptus* ſumatur nominative. niſi praeferres in hac re ingenioſam viri docti conjecturam *ructus*. quod optime reſponderet τῷ *Evomuere*. *Scopuli revomero aequor* dicuntur Lib. vi, 24. & ſimilia paſſim ludunt in hoc negotio poetae. Adi notata à viris Celeberr. ad Silium L. ii, 306.

Nos ratibus laceris Scyllaea replevimus antra,
Claſſibus & reſluo ſpectavimus aequore raptis,
Contorta è fundo revomentem tranſtra Charybdin.

propius accedit Sidonius Apollin. Carm. ix, 162.

Vel Taurominitana quot Charybdis
Ructato ſcopulos cavat profundo.

ubi ſcribendum *Tauromenitana*, & apud Valerium Maxim. L. ii. c. 7. §. 3. ex MSS. *Tauromenitanam arcem*, ceterosque, ut recte hoc loco edidit prius Bersmann. Antea etiam legebatur per *i*; ut eſt quoque in quibusdam ſcriptis, vitioſe. Nummi ſunt TAUPOMENITAN. Vide N. Heinſium ad Silium L. xiv, 216.

Tauromenitana cernunt de ſede Charybdin.

Valer. Flacc. L. iv, 345.

Qua rigidos eructat Boſporos amnes.

Deinde ut paſſim, hic quoque MSS. fere omnes & Edd. priores *verticis*. de quo ſaepius ſupra. Malui etiam Graece *Charybdin*, quam ut circumfertur per *m*.

461 Tauromenitanam] Proximam *Tauromenio*. (*Tauro* Voſſ. pr. *Tauromintao* V. ſec.) civitas eſt Siciliae, vel mons. ubi Charybdis eſt, locus periculoſiſſimus in mari. SCHOL.

462 Opiterginis] Opitergium oppidum Italiae. (*Illyriae* V. ſec) Ratem dicit, quae Opiterginos vehebat, fautores Caeſaris contra Pompejum. IDEM.

466 Vincula ferro] Mſcr. tria *ferri*, hoc eſt vincula ferrea, catenas. BERSM. *Ferri* ex meis etiam habent Voſſ. pr. quart. & ſext. Reg. uterque, Witt. Oxon. unus Hulſt. Marp. Amſt. & meus cum Edd Rom. & Parm. &c. Cave tamen credas. Non è ferro, ſed è funibus erant catenae vide vſ. 454. & Florum dicto loco *actis ſub mare funibus*. ſic ibi praeter alios quatuor Leidd. qui exhibent quoque *ſub mari*.

471 Plenam vix inde] De rate Antonii, ſive de parte Caeſaris. *Vix plenam*. Quia non habuit D homines. (*vix mille juvenum* Florus) Pauci ergo erant, & vix numerum unius cohortis impleverant. SCHOL.

472 Condidit umbra nox l. d.] Ita reſcripſi auctoritate MSS. omnium Stephani, Pulm. Berſm. & meorum, cum editis Sulpitii, & Aldi, antiquioribus, item Aſcenſ. & Micyll. vulgo nunc *atra* legas, quod in ſolo Oxon. & Regio recentiore eſt pro varia lectione. Paullo poſt *anguſto tempore* contra omnes MSS. ſine *in* exhibetur in Edd. Rom. Parm. Sulpit. Ald. Col. Steph. Gryph. Pulm.

 aliis-

Nox [a] lucem dubiam, pacemque habuêre tenebrae.
[b] Tunc ſic adtonitam, venturaque fata [c] paventem
Rexit magnanima Vultejus voce cohortem:
Libera non ultra [d] parva quam nocte juventus,
Conſulite extremis anguſto in tempore rebus.
Vita brevis nulli ſupereſt, qui tempus in illa
Quaerendae ſibi mortis habet: nec gloria leti
Inferior, juvenes, admoto occurrere fato.
Omnibus incerto venturae tempore vitae
Par animi laus eſt, &, quos ſperaveris, annos
Perdere, & extremae [e] momentum abrumpere lucis,
Arceſſas dum fata manu. non cogitur ullus

Velle

Variae Lectiones.

a *dubiam l.* B. 1. R. pr. V. pr. ſec. b *tum* P. 1. B. 2. V. 1. c *timentem* VV. LL. Steph. B. 2. V. 1. Marp. d *quam p.* V. 2. e *momenta* B. 1.

aliisque; male multi *anguſtam* hoc loco exponunt difficile, & periculoſum. brevitas, & exiguum temporis ſpatium, in quo extremis, & deſperatis rebus conſulere debebant, à Lucano innuitur.

476 Non ultra] Nam primo lucis ortu erant bella reditura. SCHOL.

478 Vita brevis nulli] Senſus hic eſt. Non poteſt putanda *brevis* jam vita ſupereſſe, in qua unusquisque habet ſpatium, quo ſibi quaerat exitium. i. e. multum vitae ſupereſt; ſi habemus, ut mortem nobis ſinguli requiramus. SCHOL.

480 Admoto occurrere fato] i. e. nec minus laudis in morte eſt, ſi vicinae morti anima fortis occurrat. IDEM. Non ideo minor noſtra laus erit, quod mortem nobis inferemus, quae vitari jam, aut diu differri ob vim hoſtium, non poteſt. Quamdiu enim victurus ſit, nemo ſcit. GROT. *Admotum fatum* alibi *vicinam mortem* dicit auctor & *viciniam fati*, vel *leti* verſu 518. & L. VII, 50.

Mortis vicinae properantes admovet horas.

481 Omnibus &c.] Senſus hic eſt. Cum apud omnes incertum ſit, quo uſque quis victurus ſit, aequalis laus in morte voluntaria eſt, ſi multos perdidit annos, quam ſi paucos, dummodo ipſi nobis ultima fata faciamus. SCHOL.

482 Speraveris annos Perdere] Minime damno, ſed praefero hanc lectionem, plurimis MSS. & Priſciano c. 691. firmatam. Forſan tamen non male in Voſſiano primo à manu prima eſt *ſpiraveris* i. e. optaveris magna cum confidentia tamdiu vivendi. *Superaveris* Voſſ. tres Amſt. & unus Berſm. alt. *Spumaveris.* Dein MSS. viriſque doctis paſſim jubentibus pro *accerſas* repoſui *arceſſas.* de verbo *ſpirare* plura vide ad Lib. II, 138.

484 Non cogitur ullus Velle mori] i. e. dum nullus cogi poſſit, ut mori velit; laudetur, neceſſe ſit, ſi ſponte moriatur. Non poteſt autem cogi voluntas. Generalis ſententia eſt. Voluntas moriendi ex nobis eſt; quia non ab hoſtibus. nam ſi ab hoſtibus velle mori haberemus, nulla laus remaneret. SCHOL.

486 Cives] Sic quidem exhibent ſcripti, & editi omnes. ſed praeterquam quod Romani, ut intelligunt interpretes, non recte dici poſſint Opiterginorum cives, nimis honeſta foret appellatio, quam ut ea hoſtes ſuos vocaverit. Quare omnino probo ingenioſam politiſſimi Viri J. Rutgerſii conjecturam *Cilices.* Auctor enim ſupra, & Florus *Pompejanos* eos vocant *Cilices.* Vide laud. Vir. L. I. V. LL. c. 12. *Noſtris* vero in *veſtris* cum eodem mutari non opus eſt.

487 Et metus omnis abest] Non erit enim, quod timere poſſitis morte decreta. SCHOL.

487 Metus hinc absit] Ita rectius quidam libri, quam *omnis abeſt.* Hortantis enim eſt oratio. GROT. Vellem addidiſſet Grotius, quales libri id habeant. Nihil certe è ſuis notaverunt Stephan. Pulm. aut Berſm. niſi quod in variis Steph. & duobus Pulm. MSS. ac Voſſiano tertio ſit *abit.* quod videtur fluxiſſe ex vſ. 491. *In medium mors omnis abit.* Ceteri omnes vitioſe ſervant *omnis abeſt.* quamquam de Codd. Bohurii, & Marpurg. dubitem, & non plane negare auſim, cum tantum excerpta ex illis libris habeam. Forſan ſcribendum eſt *hinc abeat*, vel potius *omnis eat* i. e. recedat, à

vobis

Velle mori. fuga nulla [a] patet: ſtant undique noſtris
Intenti cives jugulis. decernite letum,
Et metus omnis abeſt: [b] cupias, quodcumque neceſſe eſt.
[c] Non tamen [d] in coeca bellorum nube cadendum eſt;
Ut, cum permixtis acies ſua [e] tela tenebris
Involvunt, conſerta jacent [f] cum corpora campo,
In [g] medium mors omnis abit: perit obruta virtus.
[h] Nos in conſpicua ſociis, hoſtique carina
Conſtituêre Dei. praebebunt aequora teſtes,
Praebebunt terrae, [i] ſummis dabit inſula ſaxis.
Spectabunt geminae [k] diverſo litore partes.
Neſcio quod noſtris magnum, & memorabile [l] fatis

Exem-

VARIAE LECTIONES.

a *latet* V.pr.a m.pr. b *placeat* V.ſec. pro var. lect. c *nec* V.ſec. d *incerta* Ed.Rom. e *bella* B.1. f *aut* A. g *medio* V.pr.a m.ſec. h *non* W. i *a ſumm.* B.1. k *diviſo* V.ſec. l *factu* A.meus. Edd. Rom. Parm.

vobis abeat: ſimpl. pro compoſito.

488 BELLORUM NUBE] Solatium quaeſitum de genere mortis. SCHOL.

489 UT CUM PERM.] Ita reſtituimus pro *aut*. GROT. Retinui lectionem, quam reduxit Grotius pro *aut*. ejuſque emendatio firmatur uno Cod. Berſmann. Regio utroque, in quorum recentiore in marg. eſt *nam*, & editionibus Romana, & Parmenſi, concinnius tamen eſſe putavi, pro τελείᾳ στιγμῇ poſt *involvunt*, ponere minorem diſtinctionem. nam junxerit haec tum Lucanus, cum tela ſua acies diverſas (male aliis *acies* eſt nominativus) involvunt tenebris, & cum corpora conſerta campo jacent. Verum commodo ſenſu *aut*, quod habetur in ceteris ſcriptis, & edit.ʹ, retinere poſſemus. Dicit ſcilicet, non cadere debemus in bellorum nube, & confuſo tumultu (quaſi per expoſitionem ſui dicti) cum prae crebro telorum jactu acies adverſae tenebris involvuntur, & inter ſe commiſcentur. Tunc enim, cum cadavera mixta in campis jacent, in medium mors abit, & virtus fruſtra perit, & conſpici ſingillatim nequit. Paullo ante pro *nube* Omnibonus *nocte* videtur legiſſe. Hanc enim vocem, non *nubem* exponit in Commentar. vide, quae dixi ad vſ. 244. Malim vero delere τὸ *eſt*. quod ingrate repetitur. cum v praeced. ſit *neceſſe eſt*.

490 CONSERTA] Mſcr. *conſtrata*. & alt. *conferta*. BERSM. Ex meis *conſerta* habent Voſſiani ſec. tert. quart. & Wittian. Quatuor item Pulm. de quo verbo egimus ad Lib. III, 575. Praeferendum autem hic *conſerta* i. e. confuſa, commixta cadavera diverſarum partium tam victorum, quam recentium. Vide cit. l. Lucem huic loco dat Valerius Flaccus noſtrum imitatus Lib. VI, 200.

Mixta perit virtus; neſcit cui debeat Oebrens,
Aut cui fata Tyres.

ubi adi Cl. Burm.

492 SOCIIS] Socios eos dicit, qui evaſerunt in ratibus duabus hoſtes, qui imminent capiti. SCHOL.

495 DIVERSO E LITTORE] Mſc. tria *diverſo litt.* quart. *diverſo in litt.* Scilicet Dalmatio, & Illyrico. BERSM. Delevi praepoſitionem auctoritate MSS. quos ego vidi, omnium, duorum Pulm. & editionum, praeter Parmenſ. Sulpitio, Aldoque priorum, quos rectius Aſcenſius, & Micyll. non ſecuti ſunt.

496 NESCIO QUOD] Stephanus, Micyll. & Gryph. cum Maittaire edunt. *quid*. Cave vero, hoc profectum eſſe à Lucano, credas. Non enim eſt Latinum. *Neſcio quid* uſurpant ſcriptores ſimpliciter poſitum, vel adjuncto adjectivo, ſive genitivi caſus ſubſtantivo. Cum illis *neſcio quod*, *quem*, *quos* &c. jungunt ſubſtantivum ejuſdem generis, & numeri, ut hic. Ovidius Lib. I. Metam. 460.

Tu face neſcio quos eſto contentus amores
Irritare tua.

Tibull. L. I. El. VII, 61.

Et mihi neſcio quas dixit mea Delia poenas.

Virgil. Lib. II. Aen 72.

Hic mihi neſcio quod trepido male numen amicum.

& paſſim.

Exemplum, Fortuna, paras. quaecumque per aevum
Exhibuit monimenta fides', ſervataque [a] ferro
Militiae pietas, tranſiſſet noſtra juventus.
Namque ſuis pro te gladiis incumbere, Caeſar,
Eſſe parum ſcimus: ſed non [b] majora ſuperſunt
Obſeſſis, tanti quae pignora demus amoris.
Abſcidit noſtrae multum [c] ſors invida laudi,
Quod non cum ſenibus capti natiſque tenemur.
Indomitos ſciat eſſe viros, [d] timeatque furentes,
Et morti faciles animos, & gaudeat hoſtis,
Non plures [e] haeſiſſe rates. tentare [f] parabunt
Foederibus, turpique [g] volent corrumpere vita.
O utinam, [h] quo plus habeat mors unica famae,
Promittant [i] veniam, [k] jubeant ſperare ſalutem!
[l] Ne nos, cum [m] calido fodiemus viſcera ferro,

[a] Deſperaſ-

VARIAE LECTIONES.

a *bello* B. 1. b *invota* V. 1. c *fors* V. ſec. d *teneatque* VV. LL. Steph. e *exiſſe* O. 1. f *parabant* VV. LL. Steph. g *volunt* VV. LL. Steph. V. 1. h *quod* B. 1. i *vitam* P. 1. V. ſec. a m. pr. k *&* *jub.* V. 1. Edd. Ven. Br. Med. l *&* meus. *nec* Ed. Rom. m *valido* V. 2. & alii V. Drak. ad Sil. 1552.

499 TRANSISSET] Senſus eſt, tranſiſſet, & toleraſſet, vel peregiſſet noſtra juventus pro Caeſare, quodcumque fides promiſſa reipublicae, & pietas militiae ſervata ferro exhibere potuit per ullum aevum. Sed nihil eſt aliud, quod facere poſſumus; niſi moriamur. SCHOL. Voſſ. pr.

499 TRANSIBIT] i. ſuperabit, ut bene explicant interpretes; plura videbimus ad Lib. VI, 437. Sed an mors, quam intulerunt ſibi obſeſſi ſine libertatis ſpe, tantum in ſe habet laudis, ut ſuperet omnia hiſtoriarum monimenta, quae per fidem, & pietatem ſunt umquam exhibita? Non puto. praeſertim cum ante Vultejum toti populi ſibi manum conſciverint, ne in poteſtatem hoſtium venirent: de quibus conſule Drakenb. ad Silium L. II, 579. & alios. Non potuit itaque Vultejus dicere, ſuam juventutem ſuperaturam, voluntaria morte, omnia praeclara facinora, quae olim fides, & pietas praeſtitit. Sed excuſat ſe Caeſari Vultejus; ut ex ſequentibus patet, quod non majora ipſi fidei, & pietatis pignora dare potuerit, quam voluntariam mortem. unde patebat tamen ſatis, hanc juventutem fuiſſe ſuperaturam ſua virtute omnes res antea geſtas; niſi perpauci à plurimis obſeſſi, & incluſi fuiſſent. Quare audenter reſcripſi *tranſiſſet*, cum vetuſtiſſimis libris Voſſiano primo, & Regio primo. *tranſivit* Voſſ. tert.

503 ABSCIDIT] Ut edidi, exhibent Voſſian. prim. cum duobus aliis Reg. prim. Witt. Oxon. meus. & aliorum libri cum editionibus Rom. Sulpit. Aldi Aſcenſ. Steph. Mic. Hort. Gryph. Pulm. Berſm. &c. à *caedo* ſcilicet. Conſule notata ad Lib. III, 33. & J. F. Gronov. ad Senec. Phoen. 193.

Qui fata proculcavit, ac vitae bona
Projecit, atque abcidit.

Vulgo *abſcindit*. Reg. recent. *abſcidit &*.

503 LAUDI] Variat hic lectio, quidam codices habent *laudi*, ut acquiſitive dandi caſus ad verbum *abſcidit* referatur: qui legunt *laudis*, applicant ad *multum* adjectivum ſubſtantive poſitum. Laus militum à pietate, & fide, ex demonſtrationis locis ſumpta eſt. HORTENS. *Laudis* ſolus Aſcenſius praetulit, inventum ſcilicet in ſuis MSS. Namque etiam in duobus Pulm. & Berſm. ac in Voſſ. ſec. Wittian. & Amſtel. *laudis* exaratur. Vulgatum ego rectius judico.

506 MORTI FACILES] i. e. ad mortem. quod facile patiamur interitum. SCHOL. Vide Drakenb. ad Silium L. XV, 721. *Es ſoli faciles*.

510 PROMITTANT] Ut etiam veniam contemnant mori cupientes. SCHOL.

514 RECESSUM] Occaſionem fugae. IDEM.

516 PROJECI VITAM] Elegantem hanc, & efficacem locutionem ſumſiſſe noſter videtur ex adducto

Deſperaſſe putent. magna virtute merendum eſt,
Caeſar ut, amiſſis inter tot millia paucis,
Hoc damnum, cladem que vocet. dent fata [b] receſſum,
[c] Emittantque licet, vitare inſtantia nolim.
Projeci vitam, comites, [d] totuſque futurae
Mortis agor ſtimulis: [e] furor eſt. agnoſcere ſolis
Permiſſum eſt, quos jam tangit vicinia [f] fati,
[g] Victuroſque Dei celant, ut vivere durent,
Felix eſſe mori. Sic cunctas [h] extulit ardor
Nobilium mentes juvenum: cum ſidera coeli,
Ante ducis voces, oculis [i] humentibus omnes
Adſpicerent, [k] flexoque Urſae temone paverent:
[l] Idem, cum fortes animos praecepta [m] ſubiſſent,
Optavêre diem. nec ſegnis [n] vergere ponto
Tunc erat aſtra polus: nam ſol Ledaea tenebat

Sidera,

VARIAE LECTIONES.

a *deſperare* V. 3. b *receſſus* meus. Ed. Ven. c *permittantque* B. 1. *promittantque* R. 1. a m. ſec. *demittantque* V. 1. d *tutusque* V. 1. e *furoremque* V. 1. f *leti* P. 1. B. 3. V. ſec. tert. W. O. H. A. Marp. M. V. pr. pro Var. lect. aliique V. Drak. ad Sil. XIII, 612. *mortis* P. 4. R. 1. V. 2. Ox. pr. Edd. Rom. Parm. & Omnib. male. g *victoresque* V. ſec a m. pr. *victurisque* A. h vulgo *ſuſtulit*. i *umentibus* R. pr. k *flexo* U. B. 1. l ſic MSS. plerique & Edd. veteres: non *idem*. m *ſubirent* B. 1. n vulgo *mergere*.

ducto mox Senecae loco, vel ex Virgilio L. VI. Aeneid. 434.

Proxima deinde tenent moeſti loca, qui ſibi letum
Inſontes peperere manu, lucemque peroſi
Projecere animas.

ubi videndus La Cerda, & Drakenb. ad Silium L. X, 42. *Projecto lucis amore.* dein malim rurſus ſine ſubſtantivo *eſt* ſcribere cum uno Cod. Berſm. *permiſſum, quos.*

519 VICTUROSQUE DEI CELANT UT VIVERE DURENT FELIX ESSE MORI] Vide locum Ariſtotelis, quem adfert Plutarchus conſolatione ad Apollonium, ubi hoc, velut arcanum, prodit Silenus. GROT. Ed. tert.

520 FELIX ESSE MORI] Senſus hic eſt. Solis his, qui morituri ſunt, permiſſum eſt agnoſcere, mori felix eſſe. Victuros autem ideo celabant Dei, felix eſſe mori, ut velint vivere. Nam ſi noverint felicitatem mortis, perire properarent, & ita in orbe nemo remaneret. Ordo eſt. Solis, quos tangit vicinia fati, (*leti* Voſſ. pr.) permiſſum eſt agnoſcere, felix eſſe mori. Victuros autem, ut velint vivere, celant, felix eſſe mori. SCHOL.

520 SUSTULIT] Mſcr. *ſuſtinuit*, vitioſe & alia duo *extulit* h. e. erexit. probe. BERSM. Nequaquam damno vulgatam lectionem. *ſuſtulit* enim idem eſt, quod *erexit*, ut alibi dicit Lucanus, ceterique paſſim. Plinius Panegyr. c. 11. *Ergo ſuſtulerant animos, & jugum excuſſerant.* Veterrimi tamen Codices, ut Voſſianus primus, Regius primus, & Wittianus, quibus accedunt Voſſian. quart. & Hulſt. ſcribi jubent *extulit*. eodem ſenſu. Sic paſſim gaudio dicitur quis *efferri*, & *extolli*. Vide Cic. L. II. ad Fam. Ep. 10. ad Phaedr. F. 73. & ubique Inf. L. VIII, 345.

Extolletque animos Latium veſanus in orbem.

521 NOBILIUM MENTES JUVENUM] Vir magnus R. Bentlejus putat ipſius loci, & ſententiae ductu contra omnes MSS. ſcribendum eſſe *mobilium* ad Horat. L. I. O. 1.

Hunc ſi mobilium turba Quiritium
Certat tergeminis tollere honoribus.

maxime motus Virgilii loco ex III. Georg.

Dum facilis animi juvenum, dum mobilis aetas.

Sed ad innatam juvenili animo levitatem reſpexiſſe auctorem noſtrum, non credo. quippe quae in re tam gravi non conveniret. Verum ad nobilem animi virtutem, & generoſum mentis ardorem, quo juvenes hi, qui Vultejo ſtatim adſen-

Sidera, vicino cum lux altiſſima Cancro eſt.
Nox tum Theſſalicas urguebat parva ſagittas.
Detegit orta dies ſtantes in rupibus Hiſtros,
Pugnaceſque mari Graja cum claſſe [a] Liburnos.
Tentavêre prius ſuſpenſo vincere bello
Foederibus, fieret captis ſi dulcior ipſa
Mortis vita mora. ſtabat devota juventus,
Damnata jam luce ferox, ſecuraque pugnae,
Promiſſo ſibi fine [b] manu: nullique tumultus
Excuſſêre viris mentes ad ſumma paratas:

Innume-

VARIAE LECTIONES.

a *Liburnas* V. 1. b *manus* V. 1. & ſec. pro var. lect.

ſentiebant, debuerunt eſſe inflammati. quo ſenſu Rutilius L. 1. Itiner. 76.

Factus & Alcides nobilitate Deus.

quod mutari non debuit. propter virtutem, inquit Phaedrus F. 69. ſaepe *nobilis ardor*, *nobilis ira* (L. III, 614) ſic dicitur. Eleganter Vellejus L. II. c. 112. *Vir animo etiam, quam gente nobilior.* Valer. Max. L. III. c. ult. Ex. 8. *Sine ullis imaginibus nobilem animum.* L. V. c. 3. §. Ext. 3. *Quorum animus origine fuit nobilior.* Seneca Hippol. 460.

Ingenia melius recta ſe in laudes ferunt,
Si nobilem animum vegeta libertas alit:

ubi in Cod. Ultraject. pro var. lect. eſt *agit*.

523 FLEXOQUE URSAE TEMONE] Vicino die tantum ſeptemtrionis flectitur ſidus. SCHOLIAST. *Flexoque Urſae temone paverent.* Quod ſignum erat praecipitantis noctis. Anacreon:

Μεσονυκτίοις ποθ' ὥραις
Στρέφετ' ὅτ' ἄρκτος ἤδη
Κατὰ χεῖρα τὴν Βοώτου.

GROT.

525 NEC SEGNIS VERGERE] Hoc eſt. Nox non erat longa, ſed celeriter finiebatur. Tempus enim erat aeſtivus. SCHOL.

525 NEC SEGNIS MERGERE PONTO] Ita hoc libro vſ. 54.

Atque omnis propior mergenti ſidera coelo
Arueras tellus hiberno dura ſereno.

& paſſim ſol, & ſidera ſe abſcondentia in occaſu *mergi* dicuntur, ut alibi fuit oſtendendum. Verum hoc loco MSS. Pulm. ſex, & tres Berſm. meique omnes, (niſi quod in Voſſ. ſec. pro var. lect. ſit *mergere*, & in Hulſt. a m. pr. *cingere*,) uti & editi priores Sulpitio exhibent *vergere*. quod bene ſervavit Aſcenſius. reliqui male *mergere* praetulerunt. *Vergere* è ſuis hic ſcribendum eſſe, monuit jam quoque J. F. Gronov. Lib. II. Obſerv. c. 7. p. 262. Plura vide ad L. 1, 54.

Nec polus averſi calidus qua vergitur auſtri.

In noctem vergente die Seneca Thyeſt. 796.

526 LEDAEA SIDERA] In Geminis erat. Caſtor, & Pollux, filii Ledae, fratres Helenae fuerunt, qui inter ſidera locati Gemini dicuntur. Zodiacus circulus in geminis altior eſt, vel ut quidam dicunt, in Cancro. Julium menſem ſignificat. cum de Geminis ſol tranſit in Cancrum. Si ergo *Ledea* legimus, Pollucem, & Caſtorem conſecratum, ſi *Idea* Herculem, & Apollinem ſignificat: alter enim evertit Idam, alter Idea. SCHOL.

528 NOX TUM THESSALICAS] Sic quidem primus edidit Sulpitius: nec male. nam eſt ita quoque in Voſſiano ſec. & quarto a m. pr. Marp. Oxon. Hulſt. &c. In Pulm. vero, Berſm. ceteriſque meis libris, & priſcis editionibus *cum*. quod ſi praeferas, poſt vocem *ſagittas* tollenda eſt τελεία στιγμή. cum, ſagittarius occidebat, oriebatur dies, & detegebat Hiſtros.

528 THESSALICAS SAGITTAS] Sagittarium dicit, quod ſignum contrarium eſt Geminis. Cum enim ſol in Geminis eſt ortus, Sagittarius occidit per diem, & oritur per noctem. *Theſſalicas* autem dicit, quia in Theſſalia fuit Centaurus Sagittarius, qui vocabatur Chiron. Graece τοξοχίτης, Latine *Sagittarius*, ut αἰγόκερως *capricornus*; Ὑδρόκερως, *aquarius*. SCHOL.

529 DETEGIT ISTROS] Oſtendit hoſtes Opiterginorum. Iſtri populi ultra Venetiam, dicti à fluvio Iſtro, qui Danubius eſt. SULPIT. Fuerunt enim, qui per Iſtros Iſtrum fluvium in Adriaticum emitti tradiderunt, Ut & Mela libro ſecundo.

Innumeraſque ſimul pauci terraque marique
Suſtinuêre manus: tanta eſt fiducia [a] mortis.
Utque ſatis [b] bello viſum eſt fluxiſſe cruoris,
Verſus ab hoſte furor: primus dux [c] ipſe carinae
[d] Vulrejus jugulo poſcens [e] jam fata [f] retecto,
Ecquis, ait, juvenum eſt, cujus ſit dextra cruore
Digna meo, certaque fide per vulnera noſtra
[g] Teſtetur, ſe velle mori? [h] nec plura locuto
Viſcera non unus jamdudum tranſigit enſis.
Collaudat cunctos: ſed eum, cui vulnera prima

Debebat,

VARIAE LECTIONES.

a *martis* V. ſec. a m. ſec. b *viſ. e. b.* V. 1. c *ille* B. 1. V. 1. A. d *ulterius* Ed. Parm. e *ſibi* meus. f *recedo* A. g *teſtatur* R. 1. Edd. Rom. Parm. h *non* B. 1.

do. Alii ex Iſtro majore illo, qui & Danubius dicitur, minorem hunc derivari, & in Adriaticum exire putârunt. De quibus & Strabo meminit libro primo. Sed illorum opinionem reprehendit Plinius, libro tertio capite decimo octavo. MICYLL.

530 GRAJA CUM CLASSE] Corcyraea. Nam, ut Strabo docet, Cherſicrates Archiae, qui Syracuſas condidit, ſocius, ad deducendos Corcyram accolas, ex Heraclidarum genere procreatus, expulſis Liburnis inſulam habitatorum frequentia referſit. SULPIT. Sec haec Strabo de Corcyra Phaeacum, quae *Scheria* aliquando dicta fuit. Quare neſcio, an eadem huic loco ſatis conveniant. Omnibonus autem Grajam claſſem eas naves exponit, quas Pompejus ex diverſis locis accitas, ac pluribus legionibus ſtipatas uſque ad ſexcentarum numerum compleverat, teſte Appiano. Et ipſe poëta quoque ſupra libro tertio in catalogo dixit, pleroſque Graecorum Pompeji partes ſecutos fuiſſe. MICYLL. Aſſentior hic judicio Micylli, qui Strabonis verba ad Corcyram Phaeacum refert, de Cherſicrate, qui prognatus ex Heraclidarum genere, expulſis Liburnis Corcyram coloniam deduxit: tum autem quod Pompejana auxilia tota Graecia erant contracta, unde & ex Italicis claſſem validam ſexcentarum navium confecerat, ut in catalogo poëta recenſuit. Tenebat paſſim omnia maria, maxime circa Epirum, & Liburniam, & inſulas Creteas contra Liburniam. Caeſar enim paulo poſt è Brunduſio per medias hoſtium ſtationes in oram Macedoniae tranſmiſit. HORTENS.

530 LIBURNOS] Nomen eſt gentis. populos Liburniae. SCHOL.

535 PROMISSO SIBI FINE M.] Aldus, Colin. Steph. Gryph. Pulm. aliique *permiſſo*. de quo loquendi modo vide Tennul. ad Frontini Praef. *Unde multa tranſire mihi ipſe permiſi*. Verum Codices MSS. tantum non omnes *promiſſo* ſervant, quod magis exponit ardorem mori volentium, quam alterum. De phraſi *ſibi promittere* plura dicemus ad Lib. VI, 119.

- - *cunctaſque ſibi permittere terras.*

537 INNUMERAS] Pompejanorum. *pauci* Caeſaris milites. SCHOL.

538 TANTA FIDUCIA] Ut poſſit hoc fieri, ut pauci plurimos ſuſtinerent. IDEM.

538 FIDUCIA MORTIS] Sic *fiducia fati* L. VII, 75. *fiducia veneni* VIII, 388. Appoſite Silius L. X, 219.

Atque animos jam ſola dabat fiducia mortis.

ubi vide.

542 ECQUIS, AIT] *Et quis*. P. G. F. Vide Diomedem Lib. 1. de conjunctione. *En quis*. O. PULMANN. Mſc. *En quis*. Forte legendum *& quis*. BERSM. *Enquis* ſcribitur quoque in duobus Voſſianis, & meo, omnibusque editionibus ante Sulpitium. *Et quis* vero in Voſſian. ſec. & tertio ac Wittiano. Sed nihil eſt mutandum hoc loco, ut patet abunde ex iis, quae adduxi ad Lib. III, 38.

544 SE VELLE MORI] Legis eſt enim militaris, ut quicumque ducem occiderit, & ipſe feriatur. SCHOL.

545 TRANSIGIT] Voſſianus quartus, & Hamburg. cum Edit. Veneta *tranſiit*. quod non ineleganter notaret celeritatem juvenum in exſequendo voluntatem Vulteji. paſſim *tranſire* corpus dicitur adactus enſis. Ovidius Epiſt. III. Heroid. 126.

Tranſeat Hectoreum Pelias haſta latus.

Debebat, grato moriens interficit ictu.
Concurrunt alii, totumque in partibus unis
Bellorum fecêre nefas. ſic ſemine Cadmi
[a] Emicuit [b] Dircea cohors, ceciditque ſuorum
Vulneribus, dirum Thebanis fratribus omen.
Phaſidos [c] & campis inſomni dente creati
Terrigenae, miſſa [d] magicis è cantibus ira,
Cognato tantos [e] inplerunt ſanguine ſulcos:
Ipſaque, inexpertis quod primum fecerat herbis,
Expavit Medea nefas. ſic mutua pacti
Fata cadunt juvenes: minimumque in morte virorum

Mors

Variae Lectiones.

a *commicuit* B. 1. b *directa* V. 1. c *inc.* V. 1. R. 1. H. d *magis eſt cantantibus* 1. V. tert. e *complerunt* P. 1. B. 3. R. pr. V. pr. qu. H. meus. Edd. Sulp. Aſc. Mic.

Adde vſ. 146. Silium L. x, 253.

Ilia cornipedis ſubrecto cuſpide tranſit.

Idem L. xiii, 166.

- - - - *mediam tunc tranſiit ictu*
Parmam, ſed grato fraudata eſt ſanguine cuſpis.

Prudent. Pſychom. 154.

- - - *calido pulmonem vulnere tranſit.*

Eodem modo adhibent *tranſabire corpus* Virgilius L. ix. Aen. 431. Statius ix. Theb. 126. Silius L. xii, 264. *Tranſcurrere* L. xii, 414. *Intrare*, & *exire* &c. de quibus agit Drakenb. ad Silium. De verbo *tranſigere* vide ad L. iii, 588. *Jam dudum* cum praeſenti tempore compoſuit noſter quoque Lib. ii, 524.

546 Cui v. prima d.] Qui primus ſe percuſſerat. SCHOL.

548 In partibus unis] Scil. Caeſaris; ſe enim occidunt, & ipſi tantum moriuntur. IDEM.

548 In partibus unis] Mſc. duo *imis* h. e. ima parte navis. BERSM. Variae item Lectiones Stephani, & tres mei cum Edd. Rom. habent *imis*. perperam. Dicit Lucanus, ut bene notat Schol., Caeſarianos inter ſe ſolos bellum geſſiſſe non mixtos Pompejanis, adeoque in una tantum parte, ut reddit quoque Priſcianus hoc exemplo docens *unus* in plurali efferri Col. 1354.

549 Semine Cadmi] Hinc *Cadmeo ſemine fratres* vocantur Virgilio in Cul. 253. ut ſcribendum eſſe, monui ad Obſeq. c. 118. non *ſanguine*. quod inſidet etiam vulgatis Libris Statii Lib. x. Theb. 658.

Tertius armifero Cadmi de ſanguine Mavors.

Immo vero *ſemine*, ut ſcripti habent Behotiani, Lutatius, & Gronovii Ed. Claudian. L. 1. Conſ. Stilich. 321.

Dirceis qualis in arvis &c.
Cognatos ſtrinxit gladios, cum ſemine jacto
Terrigenae galea matrem naſcente ferirent.

550 Dircea] Thebana, à fonte Dirce (*Dirceo* Voſſ. pr. & ſec.) qui eſt apud Thebas. Eos autem dicit, qui ſeminatis Hydrae dentibus nati ſunt, ut Virgilius.

Satis immanis dentibus Hydri.

SCHOL.

551 Fratribus] Eteocli videlicet, & Polynici. Et ipſi enim ſe mutuis vulneribus occiderunt. IDEM.

552 Insomni dente] Pervigili, ſerpens pervigil, qui vellus aureum apud Colchos ſervabat, contra Jaſonem, qui illud rapere volebat, bellum geſſit; ſed Jaſon Medeae magae adjutorio illum vicit; atque dentes illius in terrae ſulcis juxta Phaſidem ſeminavit: ex quibus multitudo militum armatorum terra emergens contra Jaſonem primitus impetum fecit; ſed Medeae incantationibus, Jaſone erepto, illi mutuo ſe occiderunt. IDEM. Voſſ. pr.

553 Missa ira] Berſm. unus *emiſſa*. Voſſ. ſec. pro var. lect. *mixta*. fruſtra. *miſſa* hic notat, inmiſſa, admota; ſimplex pro compoſito. Propert. L. iii, 1, 13.

Quid fruſtra miſſis in me certatis habenis.

ubi vid. Broukhuſius, & viri docti ad Phaedri Fab. 2, & 23. Sequenti verſu pro *tantos* malim *totos*, vel *cunctos*.

554

Mors virtutis habet: pariter ſternuntque, caduntque
Vulnere letali: nec quemquam dextra feſellit,
Cum feriat moriente manu. nec vulnus adactis
Debetur gladiis: percuſſum [a] eſt pectore ferrum,
Et jugulis preſſêre manum. cum ſorte cruenta
Fratribus [b] incurrunt fratres, natuſque parenti,
Haud trepidante tamen [c] toto cum pondere dextra
Exegêre enſes. pietas ferientibus una,
[d] Non repetiſſe, fuit. jam [e] latis viſcera [f] lapſa
Semianimes traxêre foris, multumque [g] cruoris
Infudêre mari. deſpectam cernere lucem,

Victores-

VARIAE LECTIONES.

a deeſt in V. 1. b *incurrant* MSS. 5. Ed. Grot. &c. *occurrunt* VV. LL. Steph. V. 1. c *cum toto* V. 1. d *nec* P. 1. Edd. Aſc. Verſ. e *leti* R. 1. a m. ſec. f *laxa* H. g *cruorem* V. 2. Ed. Ven.

554 Cognato] i. e. mutuo. de uno enim ſunt ſemine creati. SCHOL.

557 Minimumque in morte virorum est] Ita ex MS. reſtituimus. Antea fuit *nimiumque*. Senſus hic: Minima pars fortitudinis erat mortem oppetere, in ipſa morte militariter pugnare, id vero plus erat. GROT. Sicco pede haec tranſiliunt reliqui interpretes; niſi quod Omnibonus legens, ut vulgo, *nimium*, dicat, *quando mors contemnitur, nimium virium habet*. Verum ſenſu contemtae mortis neceſſario debet ſcribi *minimum*, ut fecit Scholiaſtes notans. *Minimumque*. Senſus hic eſt. *In morte virorum jus integrum, & poteſtatem mors ipſa non habuit, quippe contempta eſt; cum ſinguli ſponte periere, non fato*. Hanc autem lectionem etiam praefero firmatam auctoritate duorum antiquiſſimorum Codicum Voſſii pr. & quarti pro var. lect. item utriuſque Regii, Hulſtii, trium Pulm. unius Berſm., aliorumque. eo tamen ſenſu, quo cepit ſummus Grotius. Hoc enim voluiſſe Lucanum, patet ex ſequentibus *pariter ſternuntque*. Si praeferas *nimium*, ſenſus fore videtur: Mors habet nimium virtutis in morte virorum: quia non ſolum vulneratus moritur; ſed eo ipſo momento alium quoque mori facit. Vitioſe vero pro *morte* Hortenſius dedit *nocte*. Ludit auctor in repetitione ejuſdem vocis. de qua vide ad Lib. III, 566.

560 Adactis] Ut ſolet fieri, cum percutiuntur inviti. SCHOL.

562 Et jugulis presserê manum] Mſc. *jugulo preſſere manus*. Jugulo manum ferientium tegerunt irruendo in gladios; ait. *jugulos pr. manus*. BERSM. *Jugulo* Wittian., & Oxon. unus. *juguli* a m. pr. Voſſ. quart. pro *manum* tres Pulm. tres Voſſ. Reg. prim. Witt. Hulſt. meus cum editis quibuſdam *manus*. placet ſcribi.

Et juguli preſſere manus.

Sponte inciderunt in gladios aliorum; dat rebus, quod eſt perſonarum; ut L. III. *poſtquam inhibent remi naves*. ubi vide. dixit ſupra VI. 277.

- - - - *non ſentiet ictus,*
Incumbet gladiis.

Juguli eleganter legi poſſe jam monuit Magnus Gronovius ad Senecae Phoen. 178.

Ille animus haeret, cum recuſantem manum
Preſſere vultus.

Totus autem hic verſus abeſt à duobus Voſſianis.

562 Cum sorte cruenta &c.] Mſc. duo *ſic*. quamvis frater fratrem, & filius patrem interficeret. BERSM.

563 Fratribus incurrant fratres] Ita ſcribendum, non, *incurrunt*. GROT. Non ceperunt viri docti hunc locum, *cum* hic notat *quando*, & haec cum ſequentibus jungenda ſunt. Quando forte ſibi occurrebant conſanguinei, tamen intrepidi alter alterum percutiebant. Male in Wittiano quoque, & quatuor Pulm. eſt *ſic*. in Amſtel. *tunc*. poſſet legi *ſi*. *Sorte cruenta*: hic eſt fato cruento, fortuna deplorabili. non enim ſorte lecti duo ſe occidebant, ſed forte fortuna occurrentes. unde etiam in editione principe, & Parmenſi ſcribitur *forte*. de qua voce vide ſupra ad Lib. II. Init. ad Valer. Flacc. L. V, 485. Silium L. XV, 105. praefero tamen *forte* cum Heinſio ad Silium L. IV, 803.

Victoreſque ſuos vultu ſpectare ſuperbo,
Et mortem ſentire juvat. jam ſtrage cruenta
[a] Conſpicitur [b] cumulata ratis: buſtiſque remittunt
Corpora victores; ducibus mirantibus, ulli
Eſſe ducem tanti. nullam majore locuta eſt
Ore ratem, totum diſcurrens fama per orbem.
Non tamen ignavae poſt haec exempla virorum
[c] Percipient gentes, quam ſit non ardua virtus,
Servitium fugiſſe manu. ſed regna timentur
Ob ferrum, & ſaevis libertas [d] uritur armis:
[e] Ignorantque datos, [f] ne quiſquam ſerviat, enſes.

Mors

VARIAE LECTIONES.

a *conficitur* V. tert. b *tumulata* meus. c *percipiunt* B. 1. *praecipient* V. 1. d *utitur* Edd. quaedd. e vulgo *ignoratque*. f *nec* B. 1.

- - - - *olim ſi forte cruenta*
Eſſet tanta mei virtus praerepta mariti.

ubi eadem eſt variatio.

566 NON REPETISSE] h. e. hoc tantum pie faciebant, ſi uno vulnere occiderent, quos feriſſent. SCHOL.

568 DESPECTAM CERNERE LUCEM] Mſc. *deſpectant* h. e. ſpernunt. BERSM. Quinque etiam Voſſiani, Regius recentior, & Hulſii Cod. cum Veneta *deſpectant*. ſed perperam. Juvat eos cernere lucem, à ſe contemtam, & hoſtes ſuos, qui ſe jactabant victores, ſuperbe intueri, iiſque hac voluntaria morte inſultare &c. Contra Lucani mentem ſatis nugacem foret *deſpectant*. Ideo enim viſcera extrahebant foris navigii, ut cernerent per illos lucem; non quia ſpernebant lucis viſum.

572 DUCIBUS MIRANTIBUS] i. e. ipſi duces mirabantur, quod apud aliquem tanti haberentur, ut pro his cuperent interire milites. ut factum videbant eſſe pro Caeſare. *Locuta eſt.* laudavit. SCHOLIAST.

576 PERCIPIANT] Solae ſcilicet fortes gentes hoc facile poſſent cognoſcere, arduam non eſſe virtutem, ſi quis ſervitium morte devitet. Nam apud ignavos difficillimum judicatur. IDEM. In Voſſiano tertio eſt *mentes*. non male. Crebro hae voces confunduntur. Vide praeter alios Heinſium ad Ovidii Metam. 1, 99.

Mollia ſecurae peragebant otia mentes.

577 SERVITIUM] Eſt dictum pro ſervitute. Nam *ſervitus* ipſa conditio eſt; *ſervitium* turba ſervorum. SCHOL. *Servitium* tamen pro ſervitute dixerunt Virgilius, Salluſtius, Statius &c.

577 TIMENTUR OB FERRUM &c.] Senſus eſt. Cum ideo quiſque gladios accipiat, ne ſervire cogatur, miror, quam ob rem timentur regna ob ferrum, & cur libertas nritur ſaevis armis. Nam ſi pulcrum eſt, fugiſſe ſervitium mann; quiſquis arma timet, ignorat ſibi datos enſes, ne ſerviat. Honeſtum antem judicat, propria manu occumbere propter libertatem. SCHOL.

579 IGNORANTQUE DATOS &c.] Ita reſcripſi pro *ignoratque* auctoritate vetuſtiſſimi Voſſiani primi cum ſexto, Regio primo, & Wittiano pro varia lectione. Gentes ſeu mentes ignavae non percipient, facile eſſe manu propria ſervitutem effugere, quia regnum patiuntur metu ferri, & armorum, quibus armati ſunt tyranni, libertatem opprimentes, & quia illae ignorant, enſes hominibus datos eſſe, ut ſe ſervitute per voluntariam mortem eripere poſſent. Sollemnis eſt ellipſis, ἀπὸ κοινοῦ repetendo nominativum, vel generale τὸ *homines* &c. ſubintelligendo. Vide etiam L. VI, 252. VII, 153. &c. & ſexcenties.

582 IN ARVIS] More ſolito hic variant libri in *oris*; ut habent VV. LL. Steph. & Voſſ. unus, ſive *horis*, & *armis*, quod eſt in uno Berſm. Reg. pr. & duobus Voſſ. male. L. 1, 301.

Hoc cruor Arctois meruit diffuſus in arvis.

ſupra vſ. 254.

- - - *neque enim tibi major in arvis*
Emathiis Fortuna fuit.

& paſſim. Vide etiam ad L. VI, 814.

583 LILYBAEO] Tria ſunt promontoria Siciliae; Pelorum, Pachinum, & Lilybaeum, Africam reſpiciens. SCHOL.

584

Digitized by Google

Mors utinam pavidos ᵃ vitae ſubducere nolles,
Sed virtus ᵇ te ſola daret. ᶜ Non ſegnior illo
Marte fuit, qui ᵈ tunc Libycis exarſit in arvis.
Namque rates audax Liſybaeo litore ſolvit
Curio: nec forti velis Aquilone recepto,
Inter ſemirutas magnae Carthaginis arces,
Et Clupeam, tenuit ſtationis litora notae:
Primaque caſtra locat cano ᵉ procul aequore, qua ſe
ᶠ Bagrada lentus agit ſiccae ſulcator harenae.
Inde petit tumulos, exeſasque undique rupes,
Antaei quae regna ᵍ vocat non vana vetuſtas.

Nominis

VARIAE LECTIONES.

a *morti* VV. LL. Steph. b *ſe* O. c *nec* H. meus. d *cum* MSS. qdd. e *prope* R. 1. f *Bacrada* B. 1. *Barchada* V. 1. *Bragada* R. 1. V. 1. VV. LL. Steph. g *vocant* R. pr.

584 CURIO] Dixit enim ſupra, quod Curio miſſus ſit ad Siciliam à Caeſare, ut annonam pararet. SCHOL.

585 SEMIRUTAS] Qoam Romani antea deſtruxerant, Punico ſiquidem bello. IDEM.

585 INTER SEMIRUTAS MAGNAE CARTHAGINIS ARCES ET CLUPEAM] Locum *Aquilariam* vocant Caeſaris commentarii. ſed in manuſcripto Lucani Scholiaſte ſcribi video, *Anguillariam*. GROT. Ed. tert. In vetuſtiſſimis libris, quos ipſe vidi, haec Scholiaſtae nota non reperitur. In illis etiam, quos ego deſcripſi, ſaepiſſime variatur, & in uno legitur, quod in alio deeſt. Unde perſuadeo mihi, variorum hominum eſſe adnotationes, quas librarii pro ſuo captu transſcripſerunt, vel omiſerunt. Locus autem Caeſaris eſt L. II. B. Civ. c. 23.

586 CLUPEAM] Plin. Lib. v. cap. 4. *Clupeam Africae opidum liberum* nominat, *in promontorio Mercurii*. Mſc. habet *Clipeam* cum τελεια. Alter *Clepheam*. male. BERSM. Ut apud alios auctores, ita & haec urbs Ἀσπὶς in Edd. priſcis, & MSS. varie ſcribitur vel *Clepeam*, vel *Clipeam*, *Clypeam*: ſed meliores *Clupeam*. Caeſar loco cit. *à Clupeis* effert in plurali. Sed Ciacconius ibi praefert *Clypea*, ſane ipſe Caeſar poſtea dicit ad *Clupeam*, ut nominant ſcriptores omnes. Vide vero lector, an *Anguillaria* juvetur ex eo, quod Plinius dicat, Clypeam eſſe *in promontorio Mercurii*; ut ſic à caduceo Mercurii eſſet vocatus locus.

588 BAGRADA] Fluvius Libyae tardus. *Siccae*, quia Libye ſicca regio eſt. Ut Virgilius *ſitientes ibimus Afros*. SCHOL.

588 BAGRADA] Sic recte libri ſcripti, & editi, non *Bragada*; quomodo edidit Hortenſius; & in impreſſis apud alios auctores ſaepe invenitur: ubi tamen optimi Codices paſſim *Bagrada* habent. Conſule Doctiſſim. Duker. ad Florum Lib. II. cap. 2. *Poſita apud Bagradam caſtra.* Expreſſit hunc locum Silius Lib. VI, 140.

Turbidus arentes lento pede ſulcas harenas
Bagrada.

589 TUMULOS] Sive colles, ſive ſepulchrum Antaei intelligit, in quo, autore Strabone, inventa eſt à Sertorio tibia ſexaginta cubitis longa. SULPIT. Apud Strab. lib. ult. ita legitur: καὶ Γαβίνιος δὲ ὁ τῶν Ῥωμαίων συγγραφεὺς, οὐκ ἀπέχεται τῆς τερατολογίας τῆς περὶ τὴν Μαυρουσίαν αὐτὸς τῇ Λυγγὶ (ſive Τιγγὶ potius ſcribendum, ita enim & apud Plinium legitur) Ἀνταίου μνῆμα ἱστορεῖ, καὶ σκελετὸν πηχῶν ἑξήκοντα. ὃν Σερτώριον γυμνῶσαι, καὶ πάλιν ἐπιβαλεῖν γῆν &c. Quo loco interpres σκέλος, pro σκελετὸν legiſſe videtur, quando *Tibiam*, pro corpore, ſive oſſea corporis compage vertit. Plinius autem libro v. cap. primo, de Mauritania loquens, ita inquit: *Oppida fuere Liſſa, Cotes, ultra columnas Herculis, nunc eſt Tingi, quondam ab Antaeo conditum, poſtea à Claudio Caeſare cum coloniam faceret, appellatum Traducta Julia* &c. Verum poëta neglecta, ut videtur, loci regione, ac ſitu, fabulam ad ſuum inſtitutum accommodavit, praeſertim quando & Tingitana Mauritaniae pars eſt, & idem Juba (de quo infra paulo dicitur) Maurorum, & Numidarum rex fuit. Reliquam hiſtoriam Appianus, & Caeſar proſequuntur. MICYLL. Vide etiam Hortenſium. per *tumulos* intelligit auctor *colles*, ut vocat VI. 655.

Nominis antiqui cupientem noſcere cauſſas,
Cognita per multos docuit rudis incola patres.
Nondum poſt genitos Tellus effeta Gigantas,
Terribilem Libycis partum concepit in antris.
[a] Nec tam juſta fuit terrarum gloria Typhon,
Aut Tityos, Briareuſque [b] ferox: coeloque pepercit,
Quod [c] non [d] Phlegraeis Antaeum ſuſtulit arvis.
Hoc [e] quoque tam vaſtas cumulavit [f] munere vires
Terra ſui foetus, quod, cum tetigêre parentem,
Jam [g] defecta vigent, [h] renovato [i] robore, membra.
Haec illi ſpelunca domus: latuiſſe ſub alta
Rupe ferunt, [k] epulas raptos habuiſſe leones.

Ad ſo-

Variae Lectiones.

a *non* B. 1. Hort. m. b *ferax* B. 1. c *nec* B. 1. d *flegreis* V. 3. W. H. meus. & ſemper. e *quamquam* B. 1. f *numine* H. g *defesa* B. 1. W. *defeſſa* V. 1. h *revocato* B. 1. i *corpore* A. k *epulis* Ed. Matt. *captos ep.* V. 1.

593 Nondum &c.] Oratio Afri paſtoris ad Curionem, ſive quemcumque. SCHOL.

593 Gigantas] Gigantes dicuntur quaſi *Gegentes.* i. e. terrae gentes. Nam ſunt filii terrae. *γῆ* enim Graece, Latine dicitur *terra*; unde *Gigantes.* IDEM.

593 Gigantes] Vetuſtiſſimi Codices, Regius prim., & Voſſian. tert. *Gigantas.* ut reſcribendum curavi, hic & Lib. vii, 145. ix, 657. ex optimis itidem Mſtis, tam à N. Heinſio, quam me inſpectis. Paſſim Graecum hunc accuſativum in poëtis reſtituit Heinſius. Vide loca, quae laudat Doct. Drakenb. ad Silium Lib. ix, 309. Sic *Cyclopas* Mſti apud Statium Lib. i. Theb. 457. quod etiam in ſua editione occupavit Gronovius; non *Cyclopes.*

595 Justa] Vera. legitur & *vaſta.* SULPIT. Sic Amſtel. & variae lect. Steph. ſed male

595 Typhon] Qui & dicitur *Typhoeus.* Lib. vi, 92. *letiferum Typhona* vocat quoque noſter. Notandum, quod in Voſſiano primo, uti & in ſecundo pro varia lectione ſcribatur *Python*, ut intelligatur ſerpens ab Apolline occiſus. de cujus creatione bene Ovidius Lib. i. Metam. 437.

Terra quidem nollet; ſed te quoque, maxime Python,
Tum genuit

Ex praecedentibus, & iis, quae ſequuntur, clare ſatis patet, Lucanum loqui de ſolis Gigantibus, qui in Phlegraeis campis Jovi bellum intulerunt.

596 Tityos] Primo monendum in ſcriptis optimis eſſe *Tityos*, non *Tityus*; ut ex aliis Micyllus, Hortenſius, aliique edidere. Vide Heinſ. ad Ovidii Metam. iv, 457. Dein in quibusdam eſt *Tichios*, vel *Ticios*, *Tisheus* in Hulſt. *Tuygos* in Witt. a m. pr. in Regio recentiore *Cyphios.* Unde facile quis emendare poſſet *Cottos*: quomodo olim legendum eſſe, unice putabam. Quia *Tityos* vulgo non recenſetur inter Gigantas contra Jovem bellantes, ſed ut *terrae filius*, & *alumnus* (Vide Apoll. L. i. c. iv. Stat. L. i. Theb. 710. Serv. ad Virgil. Aen. vi, 595.) qui in inferna detruſus ob Latonam de ſtupro interpellatam, & vim ei illatam, & per membra erat diſtentus. *Tityon Coeo*, Phlegraeo Giganti jungit quidem Valer. Flacc. Lib. iii, 226. Sed & *Saturno*, ſcilicet propter vincula, quibus illi quoque apud inferos tenebantur. Huc accedit quod *Cottos* & *Briareus* paſſim ſe comitantur apud Poëtas; uti apud Heſiod. in Θεογ. Sic vſ. 149.

Κόττος τε, Βριάρεώς τε, Γύγης θ' ὑπερήφανα τέκνα.

Plura exempla vide ſis in notis Magni Bentleji ad Horat. Lib. ii. O. 17. Saepe quoque hoc nomen depravatum fuiſſe, diſcere potes ex notis Tollii ad Palaephatum p. 203. & Munkeri ad Hygini prologum. Quin etiam hoc nomen reddendum puto Virgilio in Culice vſ. 26. ubi vulgo ſine ſenſu legas.

Sancte puer, tibi namque canit non pagina bellum
Phlegra Giganteo ſparſa eſt quo ſanguine tellus.

MSS. Contii, aliique ab Iſ. Voſſ. collati *Triſte Jovis pontique.* unde lego *Triſte Jovis, Cottique c.* Hic tamen nunc nihil muto. Nam, praeterquam quod

Digitized by Google

Ad ſomnos non terga ferae praebere cubile
[a] Adſuerunt, non ſilva torum: vireſque reſumſit
In nuda tellure jacens. periere coloni
Arvorum [b] Libyes: pereunt, quos adpulit aequor,
Auxilioque diu virtus non uſa cadendi,
Terrae ſpernit opes: invictus robore cunctis,
[c] Quamvis ſtaret, erat. tandem vulgata [d] cruenti
Fama mali, terras monſtris aequorque levantem,
Magnanimum Alciden Libycas excivit in oras.
Ille [e] Cleonei projecit terga leonis,
Antaeus Libyci. [f] perfudit membra liquore
Hoſpes, Olympiacae ſervato more palaeſtrae.

Ille,

VARIAE LECTIONES.

a *aſſuerant* B. 1. b *Libyae* B. 1. V. 2. R. 2. meus. & Edd. quaedd. *Libye* V. 1. H. A. Oxon. 1. ſed V. ad L. 1, 368. c *quamquam* B. 1. d *per orbem* V. tert. a m. ſec. e *Dionaei* V. 1. f *perfundit* B. 1. W. Marp. Ox. pr. *profudit* Edd. Rom. Parm.

quod poſuerit fuiſſe aliquis ſcriptor deperditus, qui Gigantea condens inter Gigantas *Tityum* recenſuit; unde hoc hauſerit Lucanus, non obſcure illum adnumerat Gigantibus Seneca in Thyeſte 805.

- - - numquid aperto
Carcere Ditis victi tentant
Bella Gigantes? numquid Tityos
Pectore feſſo renovat veteres
Saucius iras? num rejecto
Latus explicuit monte Typhoëus?
Numquid ſtruitur via Phlegraeos
Alta per hoſtes, &c.

597 PHLEGRAEIS] Theſſalicis, ſive regionibus Macedoniae, in qua terra Gigantes procreati ſunt. In hoc, inquit, Terra diis pepercit, quod Antaeum cum aliis Gigantibus non genuit: quia, ſi cum eis fuiſſet, Dii à Gigantibus vincerentur. SCHOL. Theſſalicis, ubi gigantes contra deos congeſtis montibus inſurrexerunt. Phlegra Macedoniae oppidum in Thermico ſinu, ut inquit Plinius. Eſt & in Campania locus, juxta Puteolos, in quo gigantes alii fulminati ſunt. SULPIT. Non alii, ſed eadem fabula diverſis locis ab aliis atque aliis adſcribitur, propter nominis ſimilitudinem. MICYLL. V. Glarean. & Hortenſ. ad Lib. VII, 145.

597 HOC QUOQUE TAM VASTAS CUMULAVIT MUNERE VIRES TERRA SUI FOETUS] Quid veri in hac fabula lateat, qui ſcire volet, conſulat Solinum cap. XXIV. quaeque ibi ex Hieronymo, & ex Euſebio adfert Salmaſius (p. 205.) GROT. Ed. tert. Allegoricam Herculis cum Antaeo pugnae interpretationem edidit Nicol. Winmannus Norimb. 1537.

603 AD SOMNOS NON TERGA FERAE PRAEBERE CUBILE] In uno Berſm. Wittiano, Reg. primo, duobus Voſſian. item in primo, & quarto pro varia lectione ſcribitur *cubili*. ut ſit ordo; ferae non adſueverunt praebere terga ſua cubili, i. ad cubile inde faciendum. qui ordo placet Aſcenſio, retinenti tamen *cubile*. rectius per appoſitionem, ut verſu praecedente *epulas leones*. nam male quidam *epulis*. Valer. Flacc. VI, 333.

Aſt epulae, quodcumque pecus.

Poſſes etiam melius meo judicio hunc locum ita digerere. *terga ferae non adſueverunt Antaeo praebere cubile*. i. e. non ſolet Antaeus cubare in pellibus ferarum. Dein ex uno Pulm., duobus Berſm. Voſſ. primo, Reg. primo, Wittiano, & aliis quatuor cum Aſcenſ. Mic. Hortenſ. *reſumſit* ſcripſi pro *reſumit*. Nam in praeterito dixit *latuiſſe*, *habuiſſe*.

605 VIRESQUE RESUMSIT IN NUDA] Quippe ſuper matrem. SCHOL.

605 PERIERE] Quippe ipſe eos devaſtavit, & devoravit. IDEM.

612 CLEONEI] Cleone regio eſt juxta Nemeam ſilvam, qua interemit Hercules leonem. ut ait Virgilius.

Et vaſtum Nemea ſub rupe leonem.

SCHOL. V. Serv. ad Aen. VIII, 211, 275, 295.

613 ANTAEUS LIBYCI. PERFUDIT &C.] Pro

Ille, parum fidens pedibus contingere matrem,
Auxilium membris calidas [a] infudit harenas.
Conſeruêre manus, & multo brachia nexu.
Colla diu [b] gravibus fruſtra tentata lacertis;
Inmotumque caput fixa cum fronte tenetur.
[c] Miranturque habuiſſe parem. [d] nec viribus uti
Alcides primo voluit certamine totis,
Exhauſitque virum: quod creber anhelitus illi
Prodidit, & [e] gelidus feſſo de corpore ſudor.
[f] Tunc cervix [g] laſſata quati: tunc pectore pectus
Urgueri: tunc obliqua percuſſa labare
Crura manu. jam terga viri cedentia victor

Adligar,

VARIAE LECTIONES.

a *infundit* B. 1. V. 1. W. O. 1. H. A. *perfudit* Marp. b *fruſtra gr.* B. 1. V. 1. c *miraturque* V. ſec. tert. pr. a m. ſec. meus. d *neque* B. 1. V. 2. W. e *feſſo gel.* R. pr. V. pr. qu. 1. H. f *tum* MSS. qdd. g *laxata* V. 2.

Libyci in ſec. Voſſ. & *Libyae.* in primo, & tertio Voſſ. Reg. primo. Wittiano, & meo eſt *Libyco.* omnesque hi Codices jungunt *Libyco liquore* cum Scholiaſte, qui notat ad haec verba. *Harenis pro olivo uſus eſt, ut vires terra firmaret.* Niſi potius haec errore librariorum traducta ſunt à verſu 616. quo pertinent. Illic enim dicitur Antaeus ſibi infudiſſe harenas, ut Hercules oleum, more Graecae palaeſtrae. Mirum tamen in tot optimis codicibus ſcribi *Libyco*, quod aperte eſt falſum. Opponuntur enim Hercules, & Antaeus in occidendis leonibus primo, dein in perfundendo membra oleo per Herculem, & harenis per Antaeum. Poſſetne legi *Libycos?* ſcilicet Leones. nam plures uno projecit leones Antaeus. utpote quem verſu 602. cecinit poeta.

- - - - *epulas raptos habuiſſe leones.*

614 MORE PALAESTRAE] Secundum conſuetudinem luctationis *Olympiacae*, quia fiebat in honorem Jovis Olympiaci. SCHOL. *More palaeſtrae.* *Mos* eſt lex, & inſtitutum, regula. conſule omnino magnos Viros, Gronovium, loco mox citando, & Bentlej. ad Horat. O. I, 10, 4.

- - - - - - - *decorae*
More palaeſtrae.

Ceterum excellentem hunc locum, in quo optima luctae eſt deſcriptio, in multis reprehendit J. C. Scaliger, Hypercrit. L. VI. c. 6. & effuſi nimis caloris, & impetuoſae licentiae poëtam accuſat. Verum infeliciter. Omnia enim, quae illic taxat ὁ πάνυ, invictis argumentis propugnavit, ac defendit ſummus Gronovius, de hoc palaeſtrae more, de calidis arenis, nexu, nodis, adligatione, crurum percuſſione &c. contra eum egregie diſputans in Diatribes Statianae cap. 24. ad illa verba.

Seu tibi dulce manu Libycas nodare palaeſtras.

De *nodis*, & *nexibus* Graece συμπλεκαῖς, & ἅμμασι, conſule quoque Salmaſium Plin. Exerc. p. 205. H. Valeſium ad Ammiani Marcelli L. XV, 3. G. Cuperum Obſerv. L. I, c. 12. A. Drakenb. ad Silium L. III, 33.

Nexuque eliſa leonis Ora.

615 PARUM FIDENS] i. e. cui non ſufficeret ad fiduciam, terram tantum pedibus contigiſſe. *Calidas*, quia Libya calida regio eſt. SCHOL.

620 PAREM] Ambo mirantur, inventum eſſe, qui contra eum dimicet. IDEM.

620 NEC VIRIBUS UTI] Diſtulit vires ſuas, & palaeſtricis coepit uti artibus *Exhauſit* i. fatigavit, & laſſavit. *Illi* Herculi ſcilicet. IDEM.

628 DISTENDIT] In meo Codice legitur frequentativum *diſtentat.* ut apud Virgilium Ecl. IX, 31.

- - - - *diſtentent ubera vaccae.*

ubi contra in quibuſdam Codd. eſt *diſtendant.* Efficax autem eſt locutio, *explicuit per membra.* i. e. ita proſtravit, ac dejecit, ut, quantus quantus eſſet, extenſus in terra jaceret. L. V, 81.

- - - *Paean Pythona ſagittis*
Explicuit.

Sta-

Adligat, & medium [a] compreſſis ilibus artat:
Inguinaque inſertis pedibus diſtendit, & omnem
Explicuit per membra virum. rapit arida tellus
Sudorem: calido complentur ſanguine venae.
Intumuêre tori, [b] totoſque induruit artus,
Herculeoſque novo [c] laxavit corpore nodos.
Conſtitit Alcides ſtupefactus robore tanto:
Nec ſic Inachiis, quamvis rudis eſſet, in undis
Deſectam timuit reparatis anguibus [d] hydram.
[e] Conflixêre pares, telluris viribus ille,
Ille ſuis. numquam ſaevae ſperare novercae
Plus licuit. videt exhauſtos ſudoribus artus,

VARIAE LECTIONES.

a *comprenſis* meus. b *notoſque* Edd. Br. Med. *totos* A. c *laſſavit* Marp. d *ydram* MSS. qdd. e *conſerue-re* V. tert. a m. ſec.

Statius Lib. x. Theb. 271.

Hunc temere explicitum ſtratis.

ubi vide Lutatium, noſtri verba adducentem. de *voic per membra* egi ad Lib. II, 58. verſu 632. pro *corpore* in Voſſiano primo eſt *robore*: quod natum eſt è gloſſa. ſeq. verſu *robore* ſequitur. Valer. Flacc. L. IV, 283.

Terga ſonant: nova vis iterum, nova corpora ſurgunt.

ubi vide Cl. Burm. contra pro *robore*, in aliis eſt *corpore* vſ. 290,

634 IN UNDIS] Vitioſe *arvis* MS. Amſtel. & Edd. Brix. ac Mediol. ſignificat *prope undas* Lernaeas. dicam latius ad Lib. VIII, 862.

635 DESECTAM] Sic reſcripſi, cum vulgo nunc legebatur *defectam*, ut & in nonnullis Sulpitii, Pulm. Berſm. & Grotii Editionibus. Sed contra Lucani mentem, & Codices ſcriptos. Deſecta enim ab Hercule perpetuo fuiſſe capita, quis neſcit? unde in proverbiis *ὕδραν τέμνειν*. *tota cervice deſecta* Livius L. XXXI. c. 34. *Exſectam* eſt in Voſſ. recent. *disjectam* in meo. unde quis facere poſſet *diſſectam*.

635 HYDRAM] Hydra erat ſerpens L. habens capita, vel, ut quidam dicunt, VII. quae omnem regionem devoravit. Quod cum audiſſet Hercules, adiens eam debellavit, & pro uno capite inciſo tria inſurgebant, quae poſtea igne viciſſe dicitur. Re autem vera palus fuit, quae totam regionem devaſtavit, quam cum Hercules exſiccare vellet, pro uno fonte exſiccato tres emergebant. Sed Hercules cum grandi labore eam deſiccavit, & eam habitabilem fecit. L. etenim, vel VII. fontes habebat. SCHOL. Voſſ. pr. In his numeris facile quis putaret, latere mendam, & pro VII. reſcribendum eſſe VIII. vel IX. quot capita alii adſcribere ſolent Hydrae, pleriſque tamen ad centenum numerum ea augentibus. V. Serv. ad Aen. VI, 287, 576. VII, 758. Iſidor. L. XI. & XII. Hygin. Praef. & F. 30. ubi vide, quos laudat Munkerus. Verum ut ibidem vir doctus monet, in nummis Graecorum, quos laudat, & profert Illuſtr. Spanhem. de Praeſt. num. p. m. 230. & 233. Hydra itidem ſepticeps conſpicitur. in qua ſententia adeoque noſter commentator etiam fuiſſe videtur. Immo alios illi adſignaſſe quoque VII. capita, notat Delrius; quo vero auctore non addit ad Senecae Herc. Fur. 240. ubi plura habet. ſed jam ſuper his nugis nimis multa: pro lubitu haec variaſſe fabulatores, ut cetera fabuloſa, certiſſimum eſt. Notandum putem; quod Hydra illa non tantum habuerit tot anguinea capita, ſed tot angues pro capitibus. ut clare videre eſt in nummo, per Spanhemium prolato. Quare noſter etiam dicit, *reparatis anguibus*. ſic etiam Virgilius L. VII. Aen. 658.

Centum angues, cinctamque gerit ſerpentibus Hydram.

Seneca Herc. Oet. 1193.

- - - - *centum anguibus*
Vallatus Hydram tabe paviſſem mea.

Silius Ital. L. III, 33.

- - - *Lernaea reciſis*
Anguibus Hydra jacet.

Hinc Propert. L. II, 19, 9.

Lernaeas pugnet ad Hydras.

Cervicemque viri, ſiccam, cum ferret Olympum.
Utque iterum feſſis injecit brachia membris,
Non exſpectatis Antaeus viribus hoſtis,
Sponte cadit, majorque, accepto robore, ſurgit.
Quisquis ineſt terris, in feſſos ſpiritus artus
Egeritur: telluſque, viro luctante, laborat.
[a] Ut tandem auxilium [b] tactae prodeſſe parentis
Alcides ſenſit: ſtandum eſt tibi, dixit, & ultra
Non [c] credêre ſolo, ſternique vetabere terra.

Haerebis

VARIAE LECTIONES.

a *at* W. b *tacitas* R. pr. W. *teſtas* H. Mor. c *condere* B. 1.

639 Cum ferret Olympum] Gigantes contra Deos bella geſſerunt. Cumque illi in uno angulo coeli congregati propter metum illorum fugiſſent, coelum illorum pondere vergere coepit. Atlas vero, quod ſuis humeris coeli ſuſtentabat pondus, nimium fatigatus Herculi ſuſtentandum commiſit. Quod ideo fingitur, quod Atlas aſtrologus doctiſſimus fuit, adeo ut coelum ſuſtentare diceretur, qui Herculem ipſam artem docuit. SCHOLIAST. Voſſ. pr.

639 Cervicemque viri, siccam, cum ferret Olympum] Sc. exhauſtam ſudoribus, quae ſicca fuerat, cum coelum ferret, h. e. tunc non ſudaverat. Ita enim hunc verſum diſtinguimus, & explicamus ex duobus noſtris Mſc. In tertio erat *ſiccam conſerret*, mendoſe. BERSM. Optime haec emendavit Berſmann., & jam ante eum G. Canterus è ſuis codicibus Nov. LL. III. c. 2. nec aliter habetur in Pulm. Codd. ſex, & meis tredecim cum Ed. Veneta, ac Scholiaſte *ſiccam cervicem eo ſcilicet tempore, quando Olympum ſuſtinuit.* Vulgo erat *c. v. ſiccam, qua ſ.* vel *quae ferret. qua* eſt in duobus meis, & Voſſ. rec. à m. ſec. *conferret* in Hulſt. male. ἀνδρεῖ Hercules ſuſtinuit coelum, unde apud Ovid. Ep. Deïan.

Cui coelum ſarcina parva fuit.

In pugna vero Antaei cervix exhauſta eſt ſudoribus. unde tantum Junoni ſperare licuit. Diſtinctione autem poſita tam poſt, quam ante vocem *ſiccam* juvi locum, ut fecit etiam Canterus. Multi autem interpretes *ferret* accipiunt in futuro tempore, quaſi tunc coelum non tuliſſet. Quod ſi verum eſſet, poſſet etiam ſcribi *ſicca qua.* ſed malo prius.

644 Egeritur] Mſcr. duo *Erigitur*; h. e. emittitur, exſpirat. BERSM. *Erigitur* exhibent quoque Voſſian. tert. & quint. ac Wittian. a m. prima, & pro var. lect. Voſſ. ſec. cum 2 Pulm. aliiſque à N. Heinſio collatis libris, & Edd. Romana, ac Parmenſi. Quo ſenſu *erigitur* notaret, ſpiritum, & vim terrae ſurrexiſſe in membra Antaei. Nihil tamen muto. Copiam omnis ſpiritus, quisquis terris ineſt, exprimit optime Lucanus hoc verbo; de quo, ejuſque commutatione cum altero *erigitur* conſule notata ad Silium Ital. L. VI, 280. & Cl. Burm. ad Valer. Flacc. L. VI, 186.

Volvit ager galeas, & thorax egerit imbres.

Juſtin. L. IV, 1. *Ubi acrior per ſpiramenta cavernarum ventus incubuit, harenarum moles egeruntur. Ingeſſit* non multum diſſimili modo ait noſter Lib. V, 165.

Quod non exhauſtae per tot jam ſecula rupis
Spiritus ingeſſit vati.

Dirigitur ſuprascr. in Reg. recent. Eadem perturbatio L. VI, 295.

- - - *cum tota cavernas Egerit.*

646 Sensit] Diſſimulat poëta, Minervam hoc inveniſſe conſilium, ut Hercules fecit. SCHOL.

646 Standum est tibi] Doctiſſ. Barthius ad Statium L. VI. Theb. 892.

Raptus in excelſum, nec jam ſpes ulla cadendi,
Nec licet extrema matrem contingere planta;

legit *mihi.* quia cum ſtabat Antaeus, terram quoque contingebat; quod offendit quoque Scaligerum cit. loco. Sed nihil eſt mutandum. Stans enim Antaeus aliquas è terra, non autem tantas vires habebat, quantas jacens; unde auctor dicit ſupra,

- - - *invictus robore cunctis,*
Quamvis ſtaret, erat &c.

Ante Herculem ſcilicet. &

- - *parum fidens pedibus contingere matrem.*

Quae verba recte notat Gronovius non eo ſpectare, quaſi in ſtatu ipſo eſſet aliqua fiducia; ſed

quod

Digitized by Google

Haerebis [a] preſſis [b] intra mea pectora membris:
Huc, Antaee, cades. Sic fatus, ſuſtulit alte
Nitentem in [c] terras juvenem. morientis in artus
Non potuit nati Tellus [d] permittere vires.
Alcides medium tenuit. jam pectora pigro
Stricta gelu, terriſque diu non [e] credidit hoſtem.
Hinc, aevi veteris cuſtos, famoſa vetuſtas,
Miratrixque ſui, ſignavit nomine terras.
Sed majora dedit cognomina collibus iſtis,

Poenum

VARIAE LECTIONES.

a *preſſiſque* V. I. H. b *inter* A. Edd. Br. Med. c *terris* B. I. R. I. *nis. terris* V. I. d *ſummittere* vulgo. e *edidis* meus.

quod ſtans facile cadere poſſet. Plura huc pertinentia vide cap. 24. Diat. Stat. Hercules itaque ſentiens, Antaeum cadendo, & jacendo bis novas vires acquiſiviſſe, ait, cum non amplius caſurum eſſe, ſed ipſum ſtare debere, ut novas vires non acciperet, & ut eo facilius ipſum medium, ne rurſus caderet, prehendere, ac inter latus, & lacertum ſuum elidere poſſet. Praeterea *mihi* frigidiſſimum foret. in lucta enim Herculem ſtare debuiſſe, per ſe patet, nec ipſo monitore opus erat.

647 STERNIQUE VETABERE TERRA] Mſc. duo *terrae*, poëtica caſus ἐναλλαγῇ. probe. BERSM. *Terrae* è ſuis Codicibus prolatum probat etiam ibidem Gronovius. Mei tamen omnes habent *terra*, excepto recent. Amſtelaedamenſi. Quare, licet placeat *terrae*, nihil temere muto. Virgilius L. XI. Aen. 87.

Sternitur & toto projectus corpore terrae.

Statius L. VII. Theb. 755.

Sternuntur terrae.

ubi in Lindenbrogii Ed. male *terra*. MSS. quidam Valerii Maximi L. I. c. 7. Ext. 3. *Inhumatumque corpus terrae jacens.* Noſter L. V, 360.

- - - - *procumbite terrae.*

ubi item variatur. Sic *demittere*, & *deponere terrae* Ovidio El. 2. & 3. Amor. L. III. quamvis *terra* in illis locis malit N. Heinſius. *figere terrae.* Lib. VII, 486. *deturbare terrae* Virgil. Aen. X, 555. *ſtare terrae.* Aen. VI, 652. ubi tamen in multis *terra* rectius. plura exempla vide in Sanctii Minerva L. IV. c. 4. p. 641.

650 NITANTEM] i. cadere in terras cupientem. SCHOL.

651 SUMMITTERE VIRAS] Mſc. duo *permittere*. & alter. *promittere*, quaſi porro mittere, non inſcite. BERSM. *Submittere vires.* Sequor MS. T. & P. qui habent *permittere*, non vulgari ſignificatu; ſed eo, qui indicat, mitti aliquid tam feliciter, ut pertingat. GROT. Ed. ſec. Veriſſima eſt Grotii emendatio, quam idcirco non tam in textum admiſi primus, quam reſtitui. nam praeter tres Pulmanni Codd. ſcribitur etiam *permittere* in Voſſianis primo, quarto, & ſexto, Reg. primo, Oxon. utroque, & Wittiano pro var. lect. (in quo à prima manu eſt *promittere*; uti & in Voſſ. quinto, & Reg. recent.) & omnibus editis ante illos, qui ex Sulpitii, & Aldi officina provenerunt. Eodem ſenſu uſus hac voce eſt Ovidius Lib. XII. Metam. 282.

Inque humeros limen tellure revulſum
Tollit, onus plauſtri, quod ne permittat in hoſtem
Ipſa facit gravitas.

i. e. gravitas prohibet, ne ita mittere poſſet, ut tangat hoſtem. Seneca de Conſt. Sapient. c. 3. *Eo loco ponere, quo nulla permittatur injuria.* de Clem. c. 6. *Etiam ad calamitoſos bonitatem ſuam permittet.* Non raro hoc ſenſu etiam vocem adhibuit Lucretius. Vide J. F. Gronovium L. II. Obſerv. p. 316. Adde & Ciacconium ad Melam Lib. I. c. 3. *Gallia huc uſque promiſſa.* ubi MSS. *permiſſa*: & Heinſium ad Silium L. III, 534.

Quacumque datur permittere viſus.

Eadem vis eſt in voce *perferre*, de qua agendum erit ad vſ. 763. V, 674.

652 MEDIUM TENUIT] Proverbii ſpeciem habet, *Medius teneris*, de eo, qui ſic tenetur, ut extricare ſe nulli ratione poſſit. Ariſtoph in Ranis. νῦν ἔχῃ μέσος, id eſt, nunc medius teneris. A Palaeſtritis hoc genus ſumpta metaphora, atque athletis, qui ſi quem medium fuerint complexi, facile ſuperant: id quod indicat hoc loco etiam Lucan. Eraſmus admonet eodem pertinere illud Te-

Poenum qui Latiis revocavit ab arcibus hoſtem,
Scipio. nam ſedes Libyca tellure potito
Haec fuit. en! veteris cernis veſtigia valli.
Romana hos primum tenuit victoria campos.
Curio laetatus, tamquam Fortuna locorum
Bella [a] regat, ſervetque ducum ſibi fata priorum,
Felici non fauſta loco tentoria ponens,
Indulſit caſtris, & collibus abſtulit omen;
Sollicitatque [b] ferox non aequis viribus hoſtes.
Omnis,

VARIAE LECTIONES.

a *gerat* vulgo. b *feros* vulgo.

rentianum. *Sublimem medium arriperem.* Huic confine eſt illud; *Folio ficulno anguillam tenes.* τῷ θρίῳ τὴν ἐγχέλυν. HORTENS. Mſc. *medio* h. e. in aëre. Ariſtoph. νῦν ἔχῃ μέσον. BERSM.

655 MIRATRIXQUE] Sunt, qui legant *laudatrix.* ſicut Flaccus dicit de ſene. *Laudatrix temporis acti Se puero.* ASCENS. Fruſtra omnino. cum ſit notiſſimum, *mirari* ſumi pro laudare cum admiratione. Recte autem ex Plinio L. v. c. 1. Interpretes *nomen* intelligunt *Antaei regiam.* ſic enim dixerat ipſe noſter vſ. 590.

Antaei quae regna vocas non vana vetuſtas.

656 COGNOMINA] Quia poſtea Africa vocata eſt, *regnum Scipionis.* Unde & *Africanus* dictus eſt. *Poenum* Hannibalem. SCHOL. Vocatur enim locus *Caſtra Corneliana.* GROT. Vere cognominis rationem dat Grotius, & cum eo ceteri quoque Commentatores. *Corneliana* autem *caſtra* dicit Caeſar Lib. II. c. 24, 25. B. Civ. reliqui *Cornelia.* quomodo in MSS. Caeſaris exſtare praedicat Ciacconius ad Melam L. I. c. 7. § 9. Pro *cernis* mallem *cernas* i. e. cernere licet, poſſis. Sed indicativum mordicus retinent manu exaratae membranae.

661 FORTUNA LOCORUM B. REGAT] Tamquam loco debeatur, uti in eo Romani ſuperent, qui ad eum venerint, & amittat eumdem, qui tenebat. SCHOL.

661 TAMQUAM FORTUNA LOCORUM] Eodem modo Ovidius Lib. IV. Metam. 565.

- - *Tamquam Fortuna locorum,*
Non ſua, ſe premeret.

L. X, 335.

Fortunaque loci laedor.

Livius L. V, 54. *Fortuna certe loci hujus transferri non poteſt.* VI, 28. *Fortunae loci delegaverant ſpes ſuas.* Notiſſimae ſunt *Fortunae Antiates*, *Fortunae Praeneſtinae*, de quibus ſupra L. II, 193. Hinc in Inſcript. Gruteri p. M. V. N. 2. *Genio loci & Fortunae.*

662 BELLA GERAT] Praetuli hoc loco, quod eſt in optimis libris Voſſiano ſecundo, & Wittiano, aliiſque à N. Heinſio inſpectis *regat* i. e. dirigat bella, ita ut fauſto omine incepta bene cedant, & adminiſtret. Claudian. in Rufin. Lib. I. praef. 17.

Qui ſtabilem ſervat Auguſtis fratribus orbem,
Juſtitia pacem, viribus arma regunt.

Et ita *regere bellum*, *Martem*, dixit Silius; *pacem regere* Statius L. XI. Theb. 165. ubi V. Barth. aliique *regere diſciplinam*, *imperium.* quod paſſim in *gerere*, & contra, eſt mutatum. Adi Drakenb. ad Silium V, 242. VI, 307. *jam Martem regere.* & Burm. ad Valer. Flacc. II, 396. ſic Lib. V, 93. pro *terris regendis* in quibusdam libris eſt *gerendis.* Apud Livium L. XXXIX, I. *conſules gerebant bellum* etiam in Voſſ. Cod. eſt *regebant.*

662 PRIORUM] Sicut antea, quando Scipio Poenum hoſtem pugnando vicit. SCHOL.

664 INDULSIT] i. e. lata caſtra poſuit. ut Virgilius. *Indulge hoſpitio*, i. e. abundantius praebe. IDEM. Ita *indulgere lacrymis*, *amori*, *theatris*, & alia apud Ovidium, ceteroſque.

664 OMEN] Hoc eſt felicitatem locorum ſua infelicitate ſubvertit; quia non iiſdem auſpiciis pugnavit, quibus Scipio. Nam Curio victus eſt. SCHOL.

665 SOLLICITATQUE FEROX] Sic reſcripſi auctoritate quatuor Voſſian. & Oxon. pro vulgato *feros.* quod tantum poſſet pertinere ad Afros; cum tamen multi illic quoque Romani ſub Varo. optimum vero ex Lucani ſententia Curionis eſt epitheton *ferox*, qualem ubique auctor cum ceteris hiſto-

Omnis, Romanis quae ceſſerat, Africa, [a] ſignis,
Tunc Vari ſub jure fuit: qui robore [b] quamquam
[c] Confiſus Latio, regis tamen undique vires
Excivit, [d] Libyae gentes, extremaque mundi
Signa, ſuum comitata Jubam. non fuſior ulli
Terra fuit domino: [e] qua ſunt longiſſima regna,
Cardine ab occiduo [f] vicinus Gadibus Atlas
Terminat: à medio, confinis Syrtibus Hammon.
At qua lata jacet, vaſti plaga fervida regni

Di-

VARIAE LECTIONES.

a *terris* V. 1. a m. pr. b *quamvis* O. pr. c *confixus* H. d *Libycae gentis* vulgo. e *quam* Edd. Rom. Parm. f *vicina* V. 1. *vicinis* H. margo.

hiſtoricis eum inducit vſ. 730. de eodem.

- - - - - *feroxque*
Non exploratis occulti viribus hoſtis
Curio.

669 EXCIVIT LIBYCAE GENTIS] Malim (omnino rectius Ed. tert.) *Libyae gentes*, ut ſit expoſitio ejus, quod praeceſſit, *regis vires* & cohaereat cum ſequentibus. GROT. Ed. ſec. Veriſſima eſt Grotii correctiô, quam recepi, firmaturque uno Berſm. in quo *Libyae*, & vetuſtiſſimo Voſſiano primo, ac quinto *gentes* cum Marg. Hortenſii. Regis Jubae vires ſunt *gentes Libyae*, appoſitione poëtis frequenti. Nimis friget vulgatum, *vires regis Libycae gentis*. Error autem natus eſt ex veteri ſcribendi more, qui & ſervatur ſaepiſſime in antiquiſſimis Lucani Codicibus, accuſat. ſcilicet plural. per *is*.

671 LONGISSIMA REGNA] Mſc. *regni*. qua regnum longiſſime extenditur. BERSM. *Regni* ex noſtris habent Voſſian. ſec. tert. & quart. a m. pr. non male. Sic *exuſta zonae* &c. V. ad L. v, 782. VIII, 163. ſed ſequitur *regni*. *mundi* Var. LL. Steph.

673 HAMMON] Dicitur Juppiter harenarius, eo quod in harenoſis Libyae locis templum habet. Ἄμμος (MSS. *Hamonia*, *Hamon*,) enim Graece *harena* dicitur. Liber cum à bello Indico victor reverteretur, ad loca Libyae harenoſa Syrtibus vicina devenit; ubi cum exercitus ejus ſiti laboraret, Jovis ſubito in ſpecie arietis ei apparuit. Cum enim (f. *cum*) exercitus inſequeretur (f. *non ſ.*) ſubito ab diis paruit (ſic MS.) & in eo loco fons lucidiſſimus apparuit. unde omnes refocillari ſunt. ibique in honorem Jovis templum conſtructum eſt. SCHOL.

673 A MEDIO CONFINIS SYRTIBUS HAMMON. AT QUA LATA JACET] Libentiſſime fateor, me nequaquam capere poſſe hunc locum, ut vulgo editur, & ego non temere mutare quid auſus, retinui. Ut verba ſonant, & explicant etiam interpretes, debet intelligi finis regni Jubae à meridie. Sed quid hoc? an in longitudinem terrae ponitur meridies? nam latitudinem hic non poteſt innuere Lucanus, quia ſtatim ſequitur. *At qua lata*. Praeterea, quomodo Syrtes, vel Hammon iis vicinus juxta Lucani mentem trahi poſſint ad meridianos regni Jubae terminos, ſupputare nequeo. debuiſſet ob utramque rationem, longitudinis ſcilicet, & Syrtium, ſive Hammonis oraculi ſitum dixiſſe *ab ortu*. Quare, ſit mirus licet Geographus auctor noſter, quod non nego, & tam hoc ipſo, quam multis locis patet, numquam tamen ego credam, tam puerilem errorem ab ipſo commiſſum eſſe, praeſertim, cum medicina aegerrimo huic loco praeſens adhiberi poſſit. Nempe ex ſequentium populorum coacervatione, & toto hujus deſcriptionis apparatu, ſatis patet, à Lucano ſub regno Jubae comprehendi totam Africam ſive Libyam in longitudinem, uſque ad Aegyptum, & in latitudinem infinitam, ac veteribus incognitam ſub zona torrida, & ultra. Filius tamen ejus, Ptolemaei pater latius regnavit, quam ille Pompeji ſtudioſus. Vide Plinium L. v. c. 2. & ibi Comm. Jam vero pro *à medio* in Voſſiano ſecundo, & tertio legitur *& medio*. pro *at qua lata jacet*, exhibetur *& qua* in duobus Berſm., duobus Voſſianis, & Amſtel. pro *jacet*, *jacent* duo Berſm. Voſſ. prim. & quint. *jacens* Ed. Verſell. Minima igitur mutatione ſcribo. *Terminat. at medio confinis Syrtibus Hammon, & qua lata jacet. Vaſti* &c. Hoc ſenſu: In longitudine Atlas terminat regnum Jubae; at in medio regni, ubi latiſſimum eſt, jacet Hammon. Inculta vero pertinent ab Oceano Occidentali ad Oceanum Indicum, ſive Orientalem, in longitud.

Diſtinet Oceanum, zonaeque [a] exuſta calentis
Sufficiunt ſpatio. populi tot caſtra ſequuntur,
Autololes, Numidaeque vagi, ſemperque paratus
Inculto Gaetulus equo: [b] tum concolor Indo
Maurus, inops [c] Naſamon, [d] mixti Garamante [e] peruſto
Marmaridae volucres, aequaturuſque ſagittas
Medorum, tremulum [f] cum torſit miſſile, Mazax:

Et gens,

VARIAE LECTIONES.

a *exuta* B. 1. *exhauſta* meus. b *tunc* MSS. plurimi. c *Naſon* VV. LL. Steph. d *mixto* V. ſec. a m. ſec. e *parato* V. pr. qu. R. pr. f *contorſit* R. 1. H. V. 1.

gitudinem; & *exuſta* torridae *Zonae* ſufficiunt immenſum ſpatium in latitudinem, vel prius *&*, ac deinde, *at* ſcribendum. Hunc ego puto verum eſſe Lucani ſenſum. Meliora ſi quis adferat, manus ei lubens dabo, veritatem doceri cupidiſſimus. Meam ſententiam confirmat locus L. III, 294.

Quidquid ab occiduis Libye patet arida Mauris,
Uſque Paraetonias Eoa ad litora Syrtes.

De utroque glaciali Oceano quae adfert Hortenſius, nihil ad rem faciunt. *Diſtinere vires, manum, copias hoſtium.* paſſim Caeſar, Livius, alii.

974 FERVIDA] Quam Κεκαυμένην dicunt. SCHOLIAST.

674 LATA JACET VASTI PLAGA FERVIDA REGNI DISTINET.] Mſc. duo, *jacent, vaſti plaga fervida regni deſtinat.* h. e. ſibi addicit. non male. Sed duo aliter habent *deſtinet* h. e. diverſis partibus tenet. BERSM. *Deſtinat* unus quoque Pulm. Var. Lect. Steph. Voſſ. prim. Reg. Rec. & Amſtel. male: de verbi *deſtinare* ſignificationibus erudite agit D. Voſſius ad J. Caeſar. B. Gal. L. III. c. *Deſtinet* habent etiam nonnulli Pulm. Steph. & mei plerique, ut & *detinet* cum editionibus priſcis. Recte Sulpitius, quod confirmatur multis MSS., primus *diſtinet* repoſuit, i. e. hinc, & inde tenet, Oceanum ſcil. ut dixi ab Occidente, & Oriente ſive disjungit, & ſeparat. quo ſenſu paſſim hoc compoſitum adhibent auctores, ſed ſaepe in MSS. depravatum. Adeatur omnino N. Heinſius ad Ovidii Epiſt. Her. VIII, 69.

Qua duo porrectus longe freta diſtinet Iſthmos.

& ad Rem. Amor. 486.

676 SUFFICIUNT SPATIO] i. e. cedunt in ſpatium. Vult ergo, ut haec pars ad Jubae regna pertineat. Ergo, ſi *ſpatio ſufficiunt*, ſatis ſunt, accipimus. Si *ſpatium ſufficiunt* ſubminiſtrant. ut Virgilius *ſufficit humorem.* SCHOL. *Spatio* retinent MSS. omnes; quod varie exponunt interpretes. Omnibon. *finem imponunt regno Jubae.* Aſcenſius. implent *ſpatium.* Berſmannus. *prorogant ſpatium regni.* rectius. *Spatio* enim *ſufficere* nihil aliud eſt, quam ſatis eſſe ad ſpatium magnum regno Jubae praebendum. Sed tamen *ſpatium* in accuſat. mihi aliquo modo adridet. quod ſervavit nobis Scholiaſt. in utroque veterrimo Cod. Voſſiano. Sic *ſufficere vires* Ovid. L. IV. Metam. 586. *Sufficere abundantiam* Juſtin. L. XLIV, I. &c. Videtur tamen Scholiaſtes prius praetuliſſe.

677 AUTOLALES] Hos Plinius in Tingitania collocat lib. V. c. 1. & 2. Hujus provinciae longitudinem 170. M. paſſuum eſſe ſcribit: gentemque in ea quondam Maurorum praecipuam fuiſſe, unde etiam provinciae nomen factum, *quos*, inquit, *plerique Mauruſios dixere. Attenuata bellis ad paucas recidit familias. Proxima illi Maſſaeſyliorum fuerat, ſed ſimili modo extincta eſt. Getulae nunc tenent gentes, Bamurri, multoque validiſſimi Autololes, & horum pars quondam, Veſuvii, qui avulſi his, propriam fecere ſedem, verſi ad Aethiopas.* Ubi obſervandum eſt, quod etiam monuit olim Hermolaus Barbarus in Plinio, & poſt eum Henricus Glareanus in annotationibus, apud Ptolemaeum *Autolalas*, penultimam per, *a*, non *o*, vocalem ſcribi, & in *pri.* non, *tert. declinat.* uſurpari. Sed Ptolemaeus *Autolalas* in interioris Libyae occiduo littore vicinos Atlanti majori verſus meridiem, ubi & inſulam habent, & civitatem haud procul à littore, eodem nomine, ſtatuit. Atque haec quoque erudite à Glareano annotata ſunt. HORTENS. *Autololes* recte. *Antolopes* V. *Et Dolopes* C. *Andolopes* R. mendoſe. PULM. *Autololes* Mſc. duo *Antolopes* & tertium. *Et Dolopes.* quart. *Aut Dolopes.* Plinius in deſcriptione Tingitaniae provinciae *Gaetulae nunc tenent gentes, Bamurri, multoque validiſſimi Autololes.* Ptolemaeus *Autololas* nominat prima inflectione, & ita apud Plinium quoque aliqui legendum eſſe contendunt. BERSM. *Autolales* ediderunt Aſcenſius & Verſellan. *Autololes* primus Sulpitius, quem reliqui ſunt ſecuti. Monſtra variarum lectionum recenſere

Et gens, quae [a] nudo reſidens [b] Maſſylia dorſo,
Ora levi flectit, frenorum neſcia, virga:
Et ſolitus vacuis errare mapalibus Afer
Venator, ferrique ſimul fiducia non eſt,
Veſtibus iratos [c] laxis operire leones.
Nec ſolum ſtudiis civilibus arma parabat,
Privatae ſed bella [d] dabat Juba concitus irae.

Hunc

VARIAE LECTIONES.

a *in nudo* A. b *Maſſilia* MSS. & Edd. qudd. *Marſilia* V. 1. c *laxis* V. 1. d *parat* P. 1.

ſere non lubet. Monendum tamen in omnibus meis, & editis primis pro ultima ſyllaba *les* ſcribi *pes*. niſi quod unicus Oxonienſ. habeat *Autolales*. Nihil muto. Apud Claudian. tamen in optimis MSS. hic populus *Autololae*, vel *Autolalae* nominatur. ubi eadem, quae hic eſt, varietas. L. 1. Conſ. Stilich. 355.

- - - *Repetunt deſerta fugaces*
Autololes.

Sed *Autololes* Silius Lib. III, 306. II, 63. &c. *Autololis* in auferendi caſu uſus eſt Sidonius Apollin. ut recte edidit Sirmondus, loco mox adducendo. alii *Autholois*. *Automoli* etiam recenſentur in Africa. Vide N. Heinſium ad Claudianum, & Salmaſium in Plin. Exercit. p. 207, 212. Ceterum in Regio primo ita hic locus concipitur.

Autolopes, Numidaeque vagi; hinc concolor Indo
Maurus, i. N. mixti G. parato.

ut deſint illa

- - - - *ſemper paratus*
Inculto Gaetulus equo.

678 TUM CONCOLOR] Mſc. duo *tunc conc.* vitioſe. BERSM.

681 MAZAX] Ita hoc loco, & apud Suetonium in Nerone c. 30. aliisque auctoribus ſcribunt Barthius, & Heinſius ad dictum Claudiani locum è noſtri verbis expreſſum.

Pavidus projectat miſſile Mazax.

Quomodo etiam hic exhibent MSS., & ex veteribus typis exarati quidam, vel *Marax*, *Matax*, *Mazas*, *Macas* &c. Solummodo in meis membranis eſt *Mazes*. Graece haec gens vocatur Μάζυς. unde forſan, quod Salmaſius, & Holſtenius volunt, praeferendum eſt, ut ſcribatur *Mazux*, vel *Mazyx*. Conſule illos ad Solinum p. 226. & ad Stephanum hac voce, & Scriverium ad Vegetium Lib. III. c. 23. Fortaſſe ſic quoque legendum apud Sidonium Apollin. Carm. V, 337. ubi omnes etiam gentes, quae hic à Lucano recenſentur, jungit.

Gaetulo, Numidis, Garamantibus, Autololisque,
Mazuge, Marmarida, Pſyllo, Naſamone, timetur.

Vulgo *Auxuge*. Sirmondus ſcribit *Arzuge*.

682 MASSYLIA] De his Virgilius. *Maſſylique ruunt equites.* SCHOL.

682 MASSYLIA] Ab equitandi ritu. *Maſſyli*, qui & *Maſſaeſyli*, i. v. *Maſyli*, & *Maſaeſyli* ſimplici *ſ*. & per *y* partes ſunt Numidiae, quorum nobilitate celebres inter Afros. Hujus gentis urbs praecipua eſt Cirta, opulentiſſima tum temporis non ſolum, verum etiam ſuperioribus aetatibus, domus Syphacis, & Jubae, quorum ille ſecundo bello Punico, & captus, & regno exutus fuit à Scipione ſuperiore, hic praeſenti bello periit. Strabo tradit, Cirtam opera Micypſae filii Maſiniſſae munitam maxime, & frequentiſſimam factam fuiſſe. Porro autem hos Numidiae partem fuiſſe, teſtatur Dionyſius latis, cum ſcribat.

Τοῖσιν ἐπὶ Νομάδων παρατείνεται ἄσπετα φῦλα,
Ἔνθα Μασαισυλιοί τε, καὶ ἀγρονόμοι Μασυλῆες.

hoc eſt,

Poſt hos immenſae Nomadum de ſemine gentes,
Atque Maſaeſylii, nec non Maſylia proles.

Sunt vicini Mauritaniae in Numidia, quamvis non ignoro, eos à Plinio in Tingitania collocari. Loquens de Tingentanis praecipua quondam gente. Maurorum, proxima illi, inquit, Maſſaeſyliorum fuerat, ſed ſimili modo extincta eſt. De eorum moribus, & victus ratione idem Dionyſius.

Βόσκονται σὺν παισὶν, ἀν' ἠπειρόεντα καὶ ὕλην,
Μαιόμενοι βιότοιο κακὴν, καὶ ἀεικέα θήρην.
Οὐ γὰρ γειομόροιο τομὴν ἰδάασιν ἀρότρου.
Κείνοις δ' ὑποτετριγυῖος ἀκούεται ὁλκὸς ἁμάξης,
Οὐδὲ βοῶν μυκηθμὸς ἐς αὔλιον ἐρχομενάων.
Ἀλλ' αὔτως, ἅτε θῆρες, ἀνὰ δρυμὰ βουκολέονται,
Νήϊδες ἀσταχύων, καὶ ἀπευθέες ἀμήτοιο.

id eſt

Saltibus hos duris aſper, ſylvisque vagantes
Victus alit, ſaevo quaeſitus more ferarum.
Scilicet ignaros terras proſcindere aratris
Argolicasque boves plauſtris domitare ſonoris,
Namque errant nemorum per dumos more ferarum.

Ss Quo

Hunc quoque, quo ſuperos humanaque polluit anno,
Lege Tribunitia ſolio depellere avorum
Curio tentârat, Libyamque [a] auferre tyranno,
Dum [b] regnum te, Roma, facit. memor ille doloris,
Hoc bellum, ſceptri fructum putat eſſe retenti.
Hac igitur regis trepidat jam Curio fama,
Et quod Caeſareis numquam devota juventus
Illa nimis caſtris, nec Rheni miles in undis
Exploratus erat; [c] Corfinî [d] captus in arce,

Inſidusque

VARIAE LECTIONES.

a *aſſerre* H. b *regum* B. 1. *regimen* V. 1. c *Corphini* MSS. & Edd. qdd. d *raptus* P. 1.

Quo loco Dionyſius, *Maſaeſylios*, à *Maſſyliis* diſtinguit, & diverſos facit, ſed tamen utrumque nomen *v.* habet. Nonnulli *ll.* geminato, *Maſſyllos* eos vocant. Haec gens, in equis, neque ephippiis, neque frenis utebatur, ut hoc loco teſtatur Lucanus. Porro autem non in extrema Numidia eam gentem Maro lib. IV. ſed circa Aethiopiam ſtatuere videtur, cum ait,

Oceani finem juxta, ſolemque cadentem
Ultimus Aethiopum locus eſt, ubi maximus Atlas
Axem humero torquet ſtellis ardentibus aptum,
Hic mihi Maſſylae gentis monſtrata ſacerdos.

Sed ſunt authores, qui *Maſylos*, *Maſules* à Polybio dictos, diverſos eſſe arbitrabantur. Utut res habet, conſtat, eam gentem quondam, ut Theſſalos, maleficiis infames fuiſſe, qui de ſe molliciei proverbium reliquerunt, *πλεύσειας εἰς τὴν Μασσαλίαν, naviga Maſſyliam.* Fuerunt & malis artibus, & luxu infames, ut teſtatur Athenaeus. Iidem in proverbium ceſſerunt de cultu viris indecoro, *ἐκ Μασσαλίας ἥκεις, è Maſſilia venis.* Atque hinc apparet perſpicue, *Maſaeſylios*, *Maſyloſque* diverſos fuiſſe, à *Maſſaliis.* Luxu hi perditi muliebri ornatu incedebant, capillis unguento delibutis religatiſque. De Gallica Maſſilia alibi diximus. HORTENS. Mſc. tria *Maſſalia. Maſſyli*, & *Maſſaeſyli*, & *Maſyli*, & *Maſaeſuli* dicuntur Numidiae populi. Virg.

Hinc mihi Maſſylae g. m. ſ.

BERSM. *Maſſylorum* nomen per *v.* vel *y* ſcribendum eſſe, operoſe jam monuit Servius ad Virgil. Aen. IV, 483. VI, 60. IV, 132. *Maſſylique ruunt equites*, ubi perperam *Lucretius* editur pro *Lucano. Maſſaeſylos* autem à *Maſſylis* diſtinguit cum Dionyſio Plinius Lib. V. c. 2. & 4. aliique veteres, eoſque ſequentes Sigonius ad Livium Lib. XXIV. c. 48. & Caſaubon. ad Strabon. p. 829. Ed. Par. & Drakenb. ad Silium L. XVI, 171. Verius puto ego, Graecos vocaſſe gentem illam *Maſſaeſulos*, Roman. *Maſſylos.* unde ex una duae gentes fabricatae ſunt. Errori anſam dedit varia regionis, quam inhabitaſſent, poſitio, cum hic eos ad Orientem, ille ad Occidentem, alius propius ad mare, alius introrſum magis collocaret: ut erant veteres horum tractuum valde ignari. In equitandi arte iis adſcribenda omnes conveniunt. Appoſite Strabo Lib. XVII. p. m. 828. *Μασαισύλιοι καὶ κοινῶς Λίβυες κατὰ τὸ πλέον μικροῖς ἵπποις χρώμενοι, ὀξέσι δὲ καὶ εὐπειθέσιν, ὥστ' ἀπὸ ῥαβδίου οἰακίζεσθαι.* de regimine equorum per virgam à Numidis plura adfert Tennul. ad Frontini Strateg. L. I. c. 5. §. 16. Ceterum, quod attribuit Hortenſius proverbia illa Maſſylis, in eo Hecataeum, & Commentatorem Thucydidis ſibi ſuffragatores habet. Athenaeus tamen, quem citat, Gallicam Maſſyliam debuit intelligere, cum *Μασσαλιώτας* vocat. Jurene, an injuria, vide apud Brodaeum Miſcell. L. III. c. 27. in Theſ. Crit. T. 2.

688 BELLA DABAT J. CONCITUS IRAE] In Voſſiano ſec. pro var. lectione eſt *conſcius.* ſed male, & vulgato librariorum errore. Vide Cl. Burmann. ad Valer. Flacc. L. I, 211. *Concitus* pro commoto, irritato, abſolute ſine caſu dixit, ut ſupra Lib. VII, 677. Ovid. L. IV. Metam. 518. VI, 594. &c. *bella irae privatae.* ſunt bella, quae dabat ex privata ira, nec tantum ex ſtudiis partium. Niſi malis *privata concitus ira.* ut apud Virgil. Lib. IX. Aen. 695. *Inmani concitus ira.* Ovid. Lib. VII. Metam. 413.

- - - rabida qui concitus ira
Inplevit pariter ternis latratibus auras.

Verum tunc offendit nimia repetitio literae *a.* Talia enim extra neceſſitatem non ſunt intrudenda, quamquam ſcio, plus ſemel in Ovidio id occurrere. Nec raro apud noſtrum. Sic Lib. III, 483.

ut

Digitized by Google

Inſiduſque novis ducibus, dubiuſque priori,
Fas utrumque putat. ſed poſtquam languida [a] ſegni
Cernit cuncta metu, nocturnaque [b] munia valli
Deſolata fuga, trepida ſic mente profatur.
Audendo magnus tegitur timor: arma capeſſam
Ipſe prior: [c] campum miles deſcendat in aequum,
Dum meus eſt: variam ſemper dant otia mentem.
[d] Eripe conſilium pugna: [e] cum dira [f] voluptas
Enſe ſubit [g] preſſo, [h] galeae texêre pudorem,

Quis con-

VARIAE LECTIONES.

a *cernis* S. B. 1. b *moenia* B. 1. V. 1. a m. pr. c *miles* c. B. 3. V. 2. H. d *erige* VV. LL. Steph. e *dum* P. 1. R. 1. W. H. f *voluntas* vulgo. g al. *prenſo*. h *&* *gal*. P. 1. R. 1. Edd. Sulp. Aſc. Verſ. Hort.

- - - - *ut grandine tecta*
Innocua percuſſa ſonant; ſic omnia tela.

L. IX, 500.

Arent ora ſiti, conſpecta eſt parva maligna
Unda procul vena.

ubi in *malignae venae* facilis eſt mutatio. *Bella dabat* dictum, ut apud Virgilium Lib. III. Georg. 265.

- - *imbelles dant proelia cervi.*

690 SOLIO DEPELLERE AVORUM] Menſe Majo, quando comitia dignitatum Romae fiebant, Jubam, quem Africani ſibi regem optabant, Curio tribunus plebis voluit deturbare, & à regno Africae, quod à majoribus obtinebat, expellere. quare legem tulit. Sed non potuit, quia illa pars, quae Jubam elegerat, praevaluit. Inde ſemper odio habebat Curionem Juba. SCHOL.

692 REGNUM] Senſus hic eſt. Tentabat Africam tollere regi, cum te ipſam, O Roma, ſub regnum, mittit alienum i. e. Caeſaris, cui favebat. IDEM. Non tentabat modo Jubae regnum auferre, ſed etiam publicum facere populi Romani. quare auctor addit *dum regnum te R. f.* i. e. dum ex Libya vult facere liberam Remp. & ex Roma regnum. Vide Caeſ. B. Civ. II, 25. Dion. L. XLI. Plutarch. & alios.

693 FRUCTUM] Ut paſſus injuriam vindicet ſe in illum. SCHOL.

693 SCEPTRI FRUCTUM PUTAT ESSE RETENTI] Retinuiſſe regnum vel ob hoc gaudet, ut Curioni poſſit malefacere. GROT.

695 CAESAREIS] Alia haec cauſſa, cur metuat: quod Pompejani fuiſſent milites, quos habebat. SCHOL.

697 CORFINII] Hi ſunt, qui in Corfinii civitate Domitium ducem dediderunt productum, & ad Caeſarem tranſierunt; quod ipſe meminit in ſecundo. SCHOL.

699 FAS UTRUMQUE] Ut ſic deſerant Caeſarem, quemadmodum ante Pompejum. IDEM.

702 AUDENDO] Senſus eſt. Licet timeas, tamen ſi te audacem ſimules, tegitur illa formido, quam pateris. IDEM.

704 VARIAM D. OTIA M.] h. e. qui in otio ſunt (*poſiti* add. Voſſ. prim.) poſſunt diverſa ſentire; nam pugnantes inpedit pugna, ne aliud velint. IDEM. Male Cod. Rottendorfii, & Amſtel. *vanam*. V. ad Lib. III, 54. L. VIII, 163. *Et varias regum mentes.*

705 ERIPE CONSILIUM PUGNA] Id rectius, quam *pugnae*. Sequentia quoque aliter, quam ante diſtinximus. Vult enim à vacuo milite expendi cauſſarum juſta, ducum merita: ubi in acie ſteterint, haec ceſſare. GROT. Ed. pr. Probant hanc noſtram conjecturam MS. P. Etiam MS. T. manu ſecunda. IDEM. Ed. ſec. *Eripe conſilium pugnae* ediderant Parm. Ald. Colin. Steph. Gryph. & Pulm. & habent ex meis quinque libri. Ceteri omnes, quos vidi, editi, & ſcripti cum tribus Pulm. & Stephani libris *pugna*. Veriſſime. Omnibonus ſic diſtinxit. *Eripe conſilium. pugnae quum d. v.* In hunc ſenſum intelligendus locus J. Caeſaris B. Civ. II, 30. In eadem re. *Erant ſententiae, quae conandum omnibus modis, caſtraque Vari oppugnanda cenſerent. Quod hujuſmodi militum conſiliis otium maxime contrarium eſſe arbitrarentur.* ubi adeantur Voſſii, & Daviſii notae.

705 CUM DIRA VOLUNTAS ENSE S. P.] *Dum dira voluptas* Mſc. cum pugnandi cupiditas armis correptis animum inceſſit, non pudet eos manum cum civibus conſerere. BERSM. Male exponit Hortenſius. *Quando ſtatuit ſectis gladiis ad hoſtes meos deſicere.* Reliqui interpretes haec melius capiunt.

Digitized by Google

Quis conferre duces meminit? quis pendere cauſſas?
Qua ſtetit, inde favet: veluti fatalis harenae
Muneribus non ira vetus concurrere cogit
Productos: odêre [a] pares. Sic fatus, apertis
Inſtruxit campis acies: quem blanda futuris
Deceptura malis belli fortuna recepit.
Nam pepulit Varum campo, nudataque foeda
Terga fuga, donec vetuerunt caſtra, cecîdit.
Triſtia ſed poſtquam ſuperati proelia Vari

Sunt au-

Variae Lectiones.

a *patrei* V. 1. VV. LL. Steph.

piunt. Cum otioſe ſedent milites, conferunt ducum cauſſas inter ſe, & in diverſa facile trahuntur. cum vero ad arma ventum eſt, & congrediuntur enſe ſtricto, & galea pudorem tegente, voluptas, & ardor pugnandi, ceteraque eos abſtrahunt à priore cogitatione, & pugnant ſolum pro ſuis partibus. Hinc autem patet, melius ſcribi *voluptas*, quam *voluntas.* quod hic locum fere nullum habet: cum intelliguntur milites juſſi pugnare, ſed qui pro militum indole pugnare gaudent. Eſt etiam in uno Pulm. & undecim meis optimis, ac Edd. Rom. Parm. Veneta, aliisque.

706 Ense suait presso] Revocavi veterem lectionem, quam primus exſulare tacite juſſit Berſmannus, quem ſecuti ſunt reliqui, reponentes *prenſo*, quod eſt in uno Pulm. & tribus, quatuorve meis recentioris notae. Recte *preſſo* i. e. firmiter prae ira, & pugnandi ardore adprehenſo, & ſtricto. Lib. vii, 562.

Quae preſſo tremat enſe manus:

ubi eadem eſt varietas. Silius Ital. L. i, 515.

Sic Poenus, preſſumque ira ſimul exigit enſem,
Quae capuli ſtatuere morae.

ii, 615.

Preſſit ovans capulum, cunctantemque inpulit enſem.

v, 670.

- - - - *promit omnis dextera ferrum,*
Armatusque jacet ſervans certamina miles.

Seneca de Benef. Lib. ii. c. 6. *Gladius idem, & ſtringit, & transforat, quam preſſo articulo venerit, refert.*

706 Galeae texere pudorem] h. e. qui armatus eſt, omnem verecundiam expellit; eſt enim tectus, & quod facit, non erubeſcit. SCHOLIAST.

708 Qua stetit, inde favet] i. e. in quacumque parte ſteterit, illam putat eſſe meliorem, qui (f. *qua*) pugnat. SCHOL.

708 Fatalis harenae] Gladiatorium ponit exemplum. Fatalem ergo harenam dixit, quod fiant illic fata pugnantibus. IDEM.

709 Muneribus] Inde *munerarii* dicuntur, qui officia in theatro adminiſtrant. IDEM. Voſſ. pr. a m. recent. *munera arenae* jungit quoque Claudian. Lib. ii. in Rufin. 395. ubi conſulend. Heinſius.

710 Productos] Sunt, qui ita diſtinguant. Non ira vetus cogit concurrere retiarium, & mirmillonem productos in arenam. Rurſum alii, poſt *cogit*, diſtinguunt: ut *productos* conjungatur, cum *odere:* ut ſenſus hic ſit: gladiatores odere pares productos: ſive pares odere productos, compoſitos ad pugnandum: utrique alteros videlicet, quod pares videri velint. Ut hic, ita multis in locis obſcurus in compoſitione eſt poëta. Sed aetati condonandum fuit, per quam ſtilus nondum maturavit. HORTENS. *Productos odere pares* jungit Hortenſ. cum plerisque editoribus antiquis, & MSS. quibusdam. Veriorem putavi aliorum diſtinctionem, quam retinui. *pares* eſt in nominandi caſu. par compoſitum eſt invicem in odio; non prae ira veteri; ſed quod ſunt duo illi compoſiti pares.

714 Castra] i. e. quamdiu caſtris Varus includeretur. SCHOL.

714 Cecidit] *Cecidit* Witt. & Voſſ. tert. quartus *recidit* a m. pr. & Ed. princeps. non inepte, i. e. truncavit, abſcidit membra à tergo, ſeu fugientium noviſſimos. *recidere membra* Lib. ii, 141. *ſtirpem* Silius L. vi, 87. & paſſim.

716 Gloria belli] i. e. ut victis ſubveniret, & victores ſuperaret. *Juſſa* i. ut cum nemo iudicet eſſe venturum. SCHOL.

719 Incaut ab hoste] i. improvido, videlicet Curione, i. volens ipſum oſſitabundum, & impro-

Sunt audita Jubae: laetus, quod gloria belli
Sit rebus ſervata ſuis, rapit agmina furtim,
Obſcuratque ſuam per juſſa ſilentia famam;
Hoc ſolum metuens [a] incauto ex hoſte timeri.
Mittitur, exigua qui proelia prima laceſſat,
[b] Eliciatque manu, Numidis à rege ſecundus,
Ut ſibi commiſſi ſimulator Sabura belli:
Ipſe cava regni vires in valle retentat:
Aſpidas ut [c] Pharias cauda ſollertior hoſtis

Eu-

VARIAE LECTIONES.

a *incautus ab* vulgo. b *eliceat* R. pr. W. Ed. Ven. c *Pharidas* R. pr.

providum opprimere, dum victoria ſecurior erat. In metro autem non abjicitur *e* in dictione *incaute*; ſed corripitur. Sunt tamen, qui legant *incautus*. ut ſit, non ſatis callidus. ASCENS. *Incaute*. Ita quidem vulgo legitur: *Incaute ab hoſte timeri.* Sed huic lectioni verſus repugnat. Quare alii pro *incauto*, nominativo caſu *Incautus*, legunt, ut ad Jubam referatur, quaſi cui parum cautum ſit, ſi ab hoſte timeatur, & obſervetur. MICYLL. *Incautus ab hoſte.* Quae lectio gemina mihi videtur, ut vel ad Jubam referatur, vel ut ſit hypallage, *incautus*, pro incauto hoſte Curione. Itaque hoc Jubae conſilium erat, ut incautum opprimeret. HORTENS. Mſc. quatuor: *incauto ab hoſte*, repugnante metro. Videtur autem *incautus* hoc loco uſurpari pro valde cautus. ut apud Maron.

- - - *nunquam imprudentibus imber*
Obfuit.

h. e. valde prudentibus, praepoſitione ſignificante incrementum. Vel eſt hypallage. pro' *incauto hoſte*. BERSM. *Metuens incautus ab hoſte timeri.* Improviſus hoſti hactenus, hoc ſolum timebat, ne ab hoſte timeretur, atque ita proelii negaretur occaſio. GROT. Ed. pr. Sic Latinus Pacatus: *Quo quidem tuus maxime gaudebat exercitus, cum ſe videret ultro laceſſi, qui nihil magis timuerat, quam timeri.* IDEM. Ed. tert. Valde hic ſudant interpretes; & merito. Ut enim vulgo haec verba leguntur, vix intelligi poſſint, vel ſana non ſunt. Neque juvat nos Scholiaſtes exponens. i. e. *timebat, ſe timeri ab incauto hoſte i. ne metu ille cautior fieret, ſi venturum ante timuiſſet* adeoque *incaute* etiam refert ad Curionem. Ridicula eſt illorum ſolutio, qui *incautus* legentes hypallagen à Lucano adhibitam eſſe ſtatuunt. Qua figura, ſimiliuſque Grammaticorum filii contaminatiſſima quaeque loca expedire ſolent. ſed infeliciſſime, ut recte pronunciat magnus Bentlejus ad Horatii O. 37. L. 1. Optime omnium perſpexit ſenſum Grotius *incautus* ſumens paſſive pro inproviſo; quo ſenſu accipitur iterum à noſtro L. v, 500.

Sponte per incautas audet tentare latebras

Silio L. 11, 99.

- - - - *rueretque inopina ſub ictu*
Ante fera incaute.

Atque id frequenter aliis adjectivis accidere notum eſt, docetque ibidem Drakenborch. Verum quomodo tum Juba eſſe incautus & ſimul timeri poterat. Nam quod Grotius ſenſum fulciat voce *hactenus* mihi non placet. Immo licet hoc modo ſibi conſtet ſenſus, admitti hic nequit, cum in MSS. Pulm. Berſm. Steph. meiſque ad unum, omnibus, & Edd. priſcis ſcribatur *Incaute.* Quod defendi poſſet, ut jam fecit Aſcenſius, exemplis poëtarum, qui non elidentes longam vocalem, brevem faciunt. ut *Pelio Oſſam, Ilio alte. An qui amant. Servant te amice* apud Virgilium, & Ovidium, aliaque apud alios. De quibus praeter ceteros late agit Doct. Manut. ad Ciceron. Lib. VII. Epiſt. ad Fam. 6. Sed eadem tunc manet tamen difficultas, quam eſſe in Grotii interpretatione dixi, & ſenſus τῷ *hactenus* fulciri debet. Quid multa? Vir Doct. J. Waſſe in Ind. Salluſt. V. *Obſcurabat* monet in MS. Anglicano ſcribi *incaute ex hoſte videri.* Unde, ſi quid video, legendum omnino eſt *incaute ex hoſte timeri.* Hoc ſenſu. Metuebat Juba, ne accideret per famam adventus ſui, ut timeretur à Curione, & fieret hoſtis formidabilis ex hoſte, ſive loco hoſtis incauti, ſive inproviſi, de quo nihil audiens Curio ſecurus erat. Ante vſ. 694. dixerat auctor, Curionem trepidaſſe ad famam Jubae, quare Juba nec opinum illum aggredi volens curabat, ut adventus ſuus lateat hoſtem, & incautus Curioni maneat. Paſſim ita adhibent praepoſitionem *ex*. Terent. And. I, 1. 10.

E ſervo ut eſſes libertus mihi.

 Ma-

Ludit, & iratas incerta provocat [a] umbra:
[b] Obliquuſque caput vanas ſerpentis in auras
[c] Effuſae tuto comprendit guttura morſu
Letiferam citra ſaniem: tunc [d] irrita peſtis
Exprimitur, fauceſque fluunt pereunte veneno.
Fraudibus eventum dederat fortuna: feroxque,
Non exploratis [e] occulti viribus hoſtis,
Curio nocturnum caſtris erumpere cogit,
Ignotiſque equitem late decurrere campis.
Ipſe ſub Aurorae primos excedere motus

Signa

VARIAE LECTIONES.

a *ira* Marp. *unda* al. V. ad Sil. IV, 681. b *obliquansque* alii. c *effuſi* B. 1. O. Ed. Ven. d *incita* W. e *occultis* Hort. M.

Manilius L. IV, 46.

Quod conſul toties, exſulque, ex exſule conſul.
Livius L. XXXI. c. 11. *ex hoſte amicus factus.* L. X, 5. *Conſul ex Dictatura factus.* MS. Voſſ pr. *dictatore.* Vellej. Paterc. L. II. c. 109. *Ex male diſſimulato aemulum agebat.* Valer. Maxim. L. I. c. I. §. 14. *Ex victore ſpecioſiſſimo ad miſerabilem captivi formam deductus* L. VI. c. 9. §. 11 *Ex conſule captivus, & ex captivo conſul.* & alibi cum Salluſt. ceteriſque. Et cum verbo, ſine addito alio nomine, ut hic, Livius L. II. c. 7. *Ex liberatore patriae ad Aquilios Vitellioſque recidiſſe.* Seneca L. III. de Ira c 14. *Ex Macedone & libero in Perſicam ſervitutem tranſire.*

721 SECUNDUS] Sc. poteſtate. Nam praefectus Jubae erat. SCHOL.

722 SABURA] Sic rectius octo MSS. cum Edd. quibusdam, quam *Sabbura.* Vide Voſſium ad Caeſar. B. Civ. II, 38. & Drakenb. ad Silium L. XV, 444. Male etiam *Sabora* vulgo editur in Frontino L. II, 5. §. 40.

724 ASPIDAS] Sic luſus eſt, inquit, Curio, ut aſpis ab Ichneumone, Aſpidemque Curioni, Saburam caudae ichneumonis, Jubamque capiti comparat. *Aſpis*, ut ait Plinius Lib. VIII. *habet internecivum bellum cum ichneumone, notum animal hac gloria maxime in eadem natum Aegypto, mergit ſe limo ſaepius, ſiccatque ſole, mox ubi pluribus eodem modo ſe coriis loricavit, in dimicationem pergit. In ea cauda ſe attollens ictus irritos averſus excipit, donec obliquo capite ſpeculatus invadat in fauces.* Meminit ejuſdem Strabo in XVII. SULPIT. Et Nicander in Theriacis, qui non ſolum naturam, & ingenium Ichneumonis, ſed & formam deſcribit, his verſibus:

Ἰχνεύμων δ' ἄρα μοῦνος ἀκήρατος ἀσπίδος ὁρμὴν
Ἠμὲν ὅτ' ἐς μόθον εἶσιν, ἀλεύεται, ἠδ' ὅτε λυγρὴ
Θαλπούσης ὄφιος κηροτρόφα ὤεα γαίῃ
Πάντα διεσκήνιψε, καὶ ἐξ ὑμένων ἐτίναξε
Δαρδάπτων, ὀλοοῖς δὲ συνερραθάγησεν ὀδοῦσι.
Μορφὴ δ' ἰχνεύμονος κινωπέτου, οἷον ἀμυδρῆς
Ἰκτίδος, ἥτ' ὄρνισι κατοικιδίῃσιν ὄλεθρον
Μαίεται, ἐξ ὕπνοιο καθαρπάζουσα πετεύρων,
Ἔνθα λέχος τεύχονται ἐπ' ἰκρίν, ἢ καὶ ἀφαυρὰ
Τέκνα τιθαὶ βώσσουσιν ὑπὸ πλευρῇσι θέρουσαι.
Ἀλλ' ὅταν Αἰγύπτοιο περὶ θρυόεντας ἰάμνους
Ἀσπίσι μῶλον ἄγῃσιν ἀθέσφατον εἰλικοέσσαις,
Αὐτίχ' ὁ μετὰ ποταμὸν δεμαθήλατο, τύψε δὲ κώλοις
Τάρφειος ἰλυόεσσαν. ἄφαρ δ' ἐφορύξατο γυῖα
Πηλῷ ἀλινδηθεὶς ὀλίγον δέμας, εἰσόκε λάχνην
Σείριος αὐήνῃ, τεύξῃ δ' ἀνάγναμπτον ὀδόντα,
Τῆμος δ' ἢ κάρη λιχμήρεος ἑρπηστᾶο
Σμερδαλέης ἔβρυξεν ἐπάλμενος, ἢ καὶ οὐρῆς
Ἅρπαξας, βρυόεντος ἔσω ποταμοῖο κυλίσσει.

MICYLL. *Cauda ſolertior hoſtis.* Ichneumon, cui internecinum cum aſpide bellum intercedere ait Plinius L. VIII. c. 24. & modum gerendi addit: *in caudam attollens ictus irritos averſus excipit, donec obliquo capite ſpeculatus invadat in fauces.* GROTIUS. Ed. ſec. Adde Nicandrum, Strabonem, Oppianum de Venatu. IDEM. Ed. tert. Adde quos laudat Harduin. ad Plin. L. VIII. Sect. 36.

724 SOLLERTIOR] *Ichneumon* (*Cinemon* Voſſ. pr. *Acinemon* Voſſ. ſec.) & aſpis ſibi nimis invicem adverſantur, ſed ichneumon, qui etiam minoris eſt virtutis, unde & dicit *ſollertior hoſtis* adſcenſo (*accenſo* MS.) foramine cubilis aſpidis protendit caudam ſuam in initio antri; ut, quando aſpis

Digitized by Google

Signa jubet caſtris, multum, fruſtraque rogatus,
Ut Libycas metuat fraudes, infectaque ſemper
Punica bella dolis. leti fortuna propinqui
Tradiderat fatis juvenem; bellumque trahebat
Auctorem civile ſuum. ſuper ardua [a] ducit
Saxa, ſuper cautes [b] abrupto [c] limite ſigna.
Cum procul è ſummis conſpecti collibus hoſtes
Fraude ſua ceſſêre parum, dum colle relicto
[d] Effuſam patulis aciem committeret arvis.
Ille fugam credens, ſimulatae neſcius artis,

VARIAE LECTIONES.

a *duxit* R. 1. b *obrupto* V. 1. *abruto* V. 1. *abrepto* Marp. c *milite* R.pr. Marp. V. 1. Edd. Rom. Parm.
d *effuſas acies* VV. LL. Steph.

aſpis viderit umbram, ſuoque proruperit de antro volens caudam tenere, ille ichneumon ei inmineat; priuſquam venenum de ventre emittat, & apprehenſo ejus gutture ſtrangulet eum. SCHOL. *In Voſſiano primo adduntur etiam ſequentia ad vocem Guttura.* Enydros beſtiola eſt nuncupata, ex eo, quod in aquis verſetur. Graece autem vocatur pneamon (ſic MS. ποιμὴν Iſidor.) eo quod odore ſuo ſalubria ciborum, & venenoſa prodantur. de quo Dracontius, ait.

Praedicit ſuillus vim cujuſcumque veneni.

Suillus autem nuncupatus eſt à ſetis. Serpentes autem inſequitur, qui, cum adverſus aſpidem pugnat, caudam erigit: quam aſpis maxime incipit obſervare, quaſi minantem. ad quam vim ſuam transferens decepta corrumpitur. IDEM. Eadem legas apud Iſidor. L. XII. Orig. c. 2. in Dracontii Hexaemero vſ. 326. non *Suillus* eſt; ſed *Pſyllus*. De Suillo nugae ſunt.

726 OBLIQUANSQUE CAPUT] Mſcr. duo *Obliquumque*, & altera duo *Obliquuſque caput* h. e. obliquus capite: poëtica ἐναλλαγῇ, ut *Nuda genu*. probe. BERSM. Tres item Pulm. & ſex mei inter quos Voſſ. pr. cum Voſſ. ſec. pro var. lect. *Obliquas*. *Obliquum* Voſſ. tert. & meus cum Oxon. primo. *Obliquat* quint. Voſſ. rectum omnino eſt *Obliquuſque*, quod legas quoque in Edd. Romana, Veneta, Sulpit. Aſcenſ. Micylli, ac Hortenſ. Ichneumon enim non obliquat caput, cum fauces invadit aſpidis; ſed obliquo capite ſpeculatur, donec occaſionem opportunam nactus hoſtem invadat. Clare id patet ex Plinii, & aliorum locis, quae à Viris Doctis hic adſeruntur. Idque bene praetulit jam Berſmannus. Sic *ſpatioſus guttura. praeſignis faciem*, apud Ovidium Lib. II. Met. 735. XII, 217. & ſexcenta talia paſſim apud poëtas. Similes quoque mendas infra tollemus. In verſu ſequenti dum pro *toto* ex MSS. Anglicanis *tuto* emendat J. Waſſe, nil niſi ſe deceptum eſſe peſſimis Farnabii, vel Screvelii editionibus oſtendit ad Salluſt. B. Jugurt. p. 465. Omnes enim aliae *tuto* recte habent. *Toto* tamen ſollemni errore obſidet quoſdam recentiores Codices.

726 VANAS IN AURAS] MS. Berſm. & meus *varias*. de qua mutatione egimus ad L. III, 54. Drakenb. ad Silium X, 240. Recte ſe habet vulgatum: niſi malis *vacuas*. Conſule Heinſ. ad Ovid. Metam. VII, 785.

Et vacuos exercet in aëra morſus.

vulgo *vanos*. alibi

- - - - *vacuumque per aëre mittit.*

Infra Lib. V, 94.

Aëre libratum vacuo.

Vanus, & *vacuus metus* confunduntur in Valer. Max. L. VIII. c. II. ext. I.

727 GUTTURA] Ubi venena non habet ſerpens. SCHOL.

729 PEREUNTE] i. e. nihil nocituro. Eo autem perdito & ipſa moritur. IDEM.

733 DISCURRERE] Sunt, qui legant, *decurrere*; ſed quia ſequitur *late* & *ignotis*, nihil mutem. VERSELL. *Decurrere*. Sulpit. Aſcenſ. Micyll. & Hortenſius quoque legunt *diſcurrere* cum duobus Pulm. Berſm. & ſex noſtris MSS. Non male. Lib. I, 476.

Barbaricas ſaevi diſcurrere Caeſaris alas.

& paſſim. Vetuſtiores tamen ſcripti retinent cum ceteris Edd. *decurrere*. quod huic loco convenientius videtur. Non enim ad vagandum aut popu-
lan-

Digitized by Google

Feſſa jacet cervix: fumant ſudoribus artus:
Oraque projecta ſqualent arentia lingua:
Pectora rauca gemunt, quae creber anhelitus urguet,
Et defecta gravis longe trahit ilia pulſus;
Siccaque ſanguineis dureſcit ſpuma lupatis.
Jamque gradum neque verberibus, ſtimuliſque coacti,
Nec, quamvis crebris juſſi calcaribus, addunt.
Vulneribus coguntur equi: nec profuit ulli
[a]Cornipedis [b] rupiſſe moras: neque [c] enim impetus illis

Incur-

VARIAE LECTIONES.

a *Cornipedes* V. pr. a m. pr. b *rapuiſſe moris* R. 1. c *enim* deeſt in B. 1. R. 1.

ſitis ſaepius jam vidimus. paſſim ita Lucretius. Noſter L. III, 630.

Ad ſummos repleta foros.

Quare recte hoc loco etiam ſic legit Clar. Burmann., quem uti & Ill. Heinſium adi ad Ovidii L. VII. Metam. 628.

- - - - - *Inania moenia reple.*

750 QUIPPE UBI] Mſc. *quippe? ibi non ſon.* Quod mirum. & alt. *Quippe ibi.* BERSM. *Ibi* non male Pulm. unus Voſſ. pr. Hulſt. & meus. V. ad L. V, 79.

752 ORA TERENS] Plerique libri, & Codices *tenens.* minus bene. BERSM. *Rigidos vexantia frenos ora terens.* Sic meliores MSS., & Edd. Omnibon. Micyll. Hortenſ., Haered. Gryph. & Matt. male *tenens*, Amſtel. cum tribus Voſſ. & meo *terit.* *Ora vexantia frenos* autem exponunt Sulpitius, & Aſcenſius per hypallagen pro *terens frenos vexantes ora.* ut apud Ovidium Lib. I. Ar. Am. Init.

Frenaque magnanimi dente teruntur equi.

Stat. L. VIII. Theb. 393.

Sic frena terunt, ſic proelia poſcunt
Hinnitu.

& alios. Verum ad hypallagen recurrere, non eſt neceſſe. Equi enim terunt ora mordendo, ſive vexando frenos, & lupatum. Appoſite ex emendatione ſummi Gronovii Claudian. Epigr. XX, 7.

Sanguineo virides morſu vexare ſmaragdos.

& Silius L. V, 147.

Stat ſonipes, vexatque ferox humentia frena.

Statius in eadem re Lib. VI. Theb. 398. dixit *urere ferrum*; ubi videatur Lutatius. Idem L. V, 612. *Gramina vexare curru.* quae loca ad Claudianum partim laudavit Heinſ. *Terere ora* eſt atterere, ut *terere manus*, & alia membra dicimur. V. Cerd. ad Georg. Virgil. L. IV, 114. Broukh. ad Tibull. II, 4, 42. Joſeph. Iſcan. L. I, 312.

- - - *terit hic in frena jugales.*

Nec aliter totum hunc locum adducit Priſcian. c. 1196.

752 SUBRIGIT] Ex Virgilio L. IV. Aen. 183.

- - - - *tot ſubrigit aures.*

Aure ſubrecta Seneca Herc. Fur. 790. ubi conſule Gronov.

753 NON STARE] Sulpitius exponit *ſe proſternere.* Omnino male. Indicium eſt laſſitudinis generoſorum equorum, ſi quieti ſunt, nec ſe crebro movent, & ſtare loco ſciunt. Contra enim, quando ineſt equo alacritas, *ſtare loco neſcit*, ut ait Virgilius, & Statius L. VI. Theb. 400. *ſtare adeo miſerum eſt.* ubi plurima Lucani deſcriptioni ſimilia vide. Adde Cerdam ad Virgil. L. III, Georg. 498. &c. Senec. Herc. Fur. 1145. Inf. L. VI. *que* ponitur rurſus pro *& non.* ut paſſim apud Lucanum ſupra vidimus, & hic etiam Aſcenſius.

754 ARTUS] Revocavi hanc vocem, jubentibus hoc MSS., & Edd. omnibus. ante Grotium, qui ex uno Berſm. edidit *armi.* Imitatus eſt Statius L. VI. Theb. 470. de equis.

- - - - *tepidis ſudoribus artus*
Effoeti.

755 ARENTIA] Mſc. *horrentia.* male. *Arentia* dicit ſiti torrida. BERSM.

760 CALCARIBUS] Quaſi non ſatis dixiſſet *verberibus, ſtimuliſque*, quae jungit quoque Lib. V, 175. & Statius L. VI, 460. Addit etiam *calcaria*: quomodo ſolet noſter bis idem, & omnia exaggerando, ne quid praetermittat, nimis multa dicere, non magna ejus laude. Quamvis excuſari quoque Lucanus poſſit; ſi credamus, illum vel iterata editione, ut putabat Grotius, quoſdam verſus emendaſſe, qui una cum ceteris dein in textum

Tt irrepſe-

Incurſuſque fuit; tantum profertur [a] ad [b] hoſtes,
Et ſpatium jaculis oblato vulnere donat.
At, vagus Afer equos ut primum [c] emiſit in agmen,
[d] Tunc campi tremuêre ſono; terraque ſoluta,
Quantus Biſtonio torquetur turbine pulvis,
Aëra nube ſua texit, traxitque tenebras.
Ut vero in pedites fatum miſerabile belli
Incubuit; nullo dubii diſcrimine Martis
Ancipites [e] ſteterunt caſus, [f] ſed tempora pugnae
Mors tenuit. [g] neque enim licuit [h] procurrere contra,
Et miſcere manus. ſic undique ſepta juventus
Comminus obliquis, & rectis eminus haſtis

Obrui-

VARIAE LECTIONES.

a *in* V. 1. b *hoſtem* V. 1. W. a m. pr. Marp. c *immiſit* P. 1. B. 1. *miſit* V. 2. H. d *tum* MSS. & Edd. qdd. e *ſteterant* & *ſtetere* MSS. & Edd. qudd. vitioſe. f *&* B. 1. V. ſec. g *nec* A. h *concurrere* VV. LL. Steph.

irrepſerint, vel potius eum quoſdam diverſos ejuſdem ſententiae verſus prae divite ingenii vena compoſuiſſe, & adſcripſiſſe, ut dein accuratiore judicii lima eos perpoliret, & ſuperfluos eraderet. quod per inmaturam mortem ipſi non licuit. Examinet attentus lector inprimis haec loca. Lib. IV, 299. &c. V, 431, 435. VI, 187, 208, 554. &c. IX, 632. &c. X, 123, 127. & alia. *Addere gradum*, ut hic, Livius quoque habet L. X, 20. XXVI, 9. Sed etiam ſine ſubſtantivo *gradum.* Virgilius Lib. 3. Georg. 512. & Silius L. XVI, 374. *Addere in ſpatio. In campum accipere habenas* ſupra L. II, 500.

761 VULNERIBUS] Vulnerant equos, ut dolore compulſi celerius ambularent, quia cogi calcaribus, & verberibus non poſſunt. SCHOL.

762 NEQUE ENIM IMPETUS ILLIS &c.] *Ullis* unus Berſm. item *ulli* cum Voſſ. tert. & Edd. Ven. Brix. Mediol. Scio, ſaepe auctores a ſingulari tranſire ad pluralem numerum, & contra: quod ipſe, ni fallor, alibi monuiſſe debui. Hic tamen maxime mihi arridet lectio veterrimi Voſſiani ſecundi *ille.* Motus ille, ſive morarum interruptio, quam equi per vulnera fecerant, non fuit impetus, & incurſus, ſed tantum acceſſus propior ad hoſtes, quo facilius vulnerari poſſent.

763 PROFERTUR] Berſm. unus. Voſſiani quinque, Reg. pr. Witt. Hulſt. Amſtel. cum Edd. Ven. Brix. Med. *perfertur.* quod notaret acceſſum plenum ad hoſtes, ut cominus venerint. Hanc enim ineſſe vim praepoſitioni *per* diximus ſupra in V. *permittere.* Adde vſ. 674. L. V, 673. Drakenb. ad Silium V, 326. Verum malim hoc loco cum Pulm. ceteris Berſm. Steph. & octo ex meis retinere *profertur*, ſive promovetur. Si enim ad hoſtes plane perlati eſſent equi, abſtuliſſent ictum jaculorum: quod contra Lucani mentem hic foret. Electio verioris lectionis in compoſitis cum praepoſitionibus *per*, & *pro* à ſolo dependet judicio. MSS. hic niti vix poſſumus; cum ſemper in illis confundantur.

764 SPATIUM DONAT] Dum occurrit hoſti, & de proximo vulneratur. Donat ita jaculis ſpatium i. ne ad ſe longius dirigatur. SCHOL. i. e. facit, ut jaculis non opus ſit longe eminus currere, cum prope cominus poſſit vulnerari eques. *ratibus donare flexus Maleae* VI, 58. Adde not. ad Sil. I, 487.

770 NULLO DUBII &c.] Non utrique parti fuit caſus Martis in dubio; ſed, ſoli iſti pedites interempti ſunt. i. milites Curionis. Sive una pars occidebat tantum, altera occidebatur. SCHOL. male MSS. quidd. *duri.* V. Cel. Burm. ad Valer. Flacc. VI, 545. & nos ad L. V, 723.

771 TEMPORA PUGNAE MORS TENUIT] i. e. non pugnant, ſed occiduntur. Sive quando pugnare deberent, ſpatia pugnae mors virorum occupavit. SCHOL.

775 SOLUTA] i. in pulverem redacta, ſc. incurſu equorum. *Biſtonio* i. Thracio, quia Aquilo de Thracia flat. IDEM.

775 NON SANGUINE SOLUM, TELORUM NIMBO &c.] Sic diſtinguendus eſt hic locus. Vulgo *nec ſanguine, ſolum telorum n.* Quod ortum eſt ex Edd. Micylli, & Pulmanni. Non enim vult Lucanus, juventutem tantum fuiſſe perituram telorum

nimbo

Digitized by Google

Obruitur, [a] non vulneribus, nec ſanguine ſolum,
Telorum nimbo peritura, & pondere ferri.
Ergo acies tantae parvum [b] ſpiſſantur in orbem:
[c] Ac, ſi quis [d] metuens medium [e] conrepſit in [f] agmen,
Vix inpune ſuos inter convertitur enſes;
[g] Denſaturque [h] globus, quantum pede prima relato
[i] Conſtrinxit gyros acies, non arma movendi
Jam locus eſt preſſis; ſtipataque membra teruntur,
Frangitur armatum conliſo pectore pectus.
Non tam laeta tulit victor ſpectacula Maurus,
Quam Fortuna [k] dabat: fluvios non ille cruoris,
Membrorumque videt [l] lapſum, & ferientia terram
Corpora:

VARIAE LECTIONES.

a *nec* W. V. 1. A. b *denſantur* A. c *at* M. V. 1. B. 1. d *medium met.* V. 1. e *correxit* V. 1. f *agrum* R. 1. g *denſanturque* V. tert. R. 1. h *globos* R. 1. i *conſtrixit* B. 1. *conſtruxit* V. 2. *conſtringit.* Ed. Aſcenſ. k *dedit* VV. LL. Steph. l *lapſus* V. 1. *lapſus, fer.* B. 2. P. 2. W. H. R. 1. Edd. Aſc. Mic. & deeſt in A.

nimbo, & ferri pondere, non vero vulneribus ſanguinolentis. Quod abſurdum foret. Verum ait, eos non ſolum acceptis per haſtas, gladioſque vulneribus, ex quibus ſanguis profluit, perituros; ſed etiam telorum nimbo, & pondere, quae velut nubes in conſertos jaciebantur, & deſuper cadentia irrita non eſſe poterant. Quam hujus loci explicationem res ipſa flagitat. Aldus, Colin. & Steph. ediderunt,

- - - - nec ſanguine ſolum
Telorum nimbo peritura, at pondere ferri.

Sed male, & contra MSS. codices, in quibus omnibus habetur &, vel *ac.* uti & apud Servium ad Virgil. Aen. IX, 808.

- - - - - injectis ſic undique telis
Obruitur.

Disjunctiva particula *ſed* ſubintelligenda eſt ante *telorum nimbo*, quam ellipſin in Lucano frequentem eſſe, vidimus ad L. II, 86. V, 175. Similis autem eſt locus Statii L. VIII. Theb. 414.

Hi pereunt miſſis, illi redeuntibus haſtis &c.
Nec locus ad terram telis; in corpora ferrum
Omne cadit.

776 PERITURA] Legitur & *pereunt*, ipſi Juvenes accipimus; ſi *peritura* t. juventus. Non vulnerantur plurimi, ſed obruuntur pondere tot haſtarum. SCHOL.

778 SI QUIS METUENS] i. e. ſi quis timidus protraheret ſe in medium agmen, non poterat ſe ſine damno convertere inter enſes ſociorum. Tantum enim conſtringebantur, quantum hi, qui extremi erant, ſe recolligebant & retrocedebant. SCHOL.

780 DENSATURQUE GLOBUS] Citat Servius *denſeturque.* Et ait. ſimiliter ſcriptum Virgilio: *Extremi addenſent aciem*, ſecunda conjugatione, quod apertum ex Lucretio:

- - - - - - quod ſe condenſeat aër.

Quod autem idem Servius in fine hujus verſus *relicto* habet pro *relato*, aut memoriae ipſius, aut exſcribentis eſt culpa. GROT. Ed. tert. Ubi Servius à Grotio (ſiquidem haec Grotii ſunt, quae ejus nomine vulgo circumferuntur) laudatus citet *denſetur* reperire non potui. Ter ab illo hujus terminationis in Virgilio mentionem factam, video. ut L. VII. Aen. 794. X, 432. XI, 650. ſecundo loco, qui hic innuitur, tantum haec verba citat. *Quantum p. p. relato* (quaedam Edd. ejus *relecto* non *relicto.* quod eſſet dictum; ut *relegere filum* &c. ſed *referre pedem* proprium in hac re, & retinent omnes MSS.) *conſtringit gyros acies.* Immo contra Priſcianus, ut oſtendat, *denſari* aeque dici, ac *denſeri*, hunc locum adducit Col. 838. Servant id quoque libri omnes. Alias de hac terminatione, vide, quos laudavimus ad vſ. 76. ubi quidam Codices *denſentur.* Sed ut Lucanus praetulit ſecundam & *ſtridere* conjugationem, non tertiam, monentibus Grammaticis (confer. notata ad Lib. VI, 179.) ita feciſſe etiam potuit in *denſare.* *Adſtrinxit*, non *conſtrinxit*, ibidem Priſcianus, quod praeferrem; vel *adſtringit*, ſi juvarent MSS. Sic *ad-*

Digitized by Google

Corpora: compreſſum turba ſtetit omne cadaver.
Excitet inviſas dirae Carthaginis umbras
Inferiis Fortuna novis: ferat iſta cruentus
Hannibal, & Poeni tam dira piacula manes.
Romanam, Superi, Libyca tellure ruinam
Pompejo prodeſſe, nefas, votiſque Senatus.
Africa nos potius vincat ſibi. Curio fuſas
Ut vidit campis acies, & cernere [a] tantas
Permiſit [b] clades [c] compreſſus ſanguine pulvis,
Non tulit adflictis animam producere rebus,
Aut ſperare fugam, [d] ceciditque in ſtrage ſuorum
Inpiger ad letum, [e] & fortis virtute coacta.
Quid nunc roſtra tibi proſunt turbata, forumque,
Unde Tribunitia plebejus ſignifer arce
Arma [f] dabas populis? quid [g] prodita jura Senatus,

Et ge-

VARIAE LECTIONES.

a *tectas* R. 1. b *ſtrages* V. pr. pro var. lect. c *oppreſſus* Marp. d *cecidit* M. e *&* deeſt in H. f *dabat* B. 1. *dabis* Edd. Omnib. g *perdita* R. 1.

ſtringere vincula Ovid. Metam. XI, 75. quod non mutandum. *adſtringere ſoccum* Horat. L. II. Epiſt. 1, 174. & alibi.

782 TERUNTUR] Mſcr. duo *tenentur*: minus bene. atteruntur, colliduntur. BERSM. *Tenentur* etiam Voſſ. pr. & Reg. pr. *terentur* Witt. male.

784 NON TAM] i. e. non tantum ſpectabat, vel ſentiebat Maurus, quantum Romani patiebantur. Nam omnes patiebantur; nec tamen hoc ſpectantibus Mauris. SCHOL.

788 EXCITET] Hoc cum indignatione dictum eſt. *Novis*, quod tot pariter occiderit. *Manes* à Scipione peremti. IDEM.

791 ROMANAM RUINAM] Haec, quae paſſi ſunt Romani, melius pro Hannibale fierent, qui fuit hoſtis, quam Pompejo, qui & ipſe Romanus eſt. *Sibi*, bene ſibi; nam modo Pompejanis dicit. IDEM. *Romanam ſuperi Libyca tellure r.* Clauſula caedis conſtat exclamatione in Deos, qui hac clade viſi fuerunt rem gratam Pompejo, & ſenatui facere, cum ſatius fuiſſet, id eos ruina Afrorum factitaſſe, quam cum internecione florentiſſimi exercitus Romani, idque in Africa. Vel ut *Glareanus* exponit, quod poëta velit, tum Pompejum, tum ſenatum tam pium, ac magnanimum videri, ut malit, Afros vincere Romanos ſibi, quam Pompejo, ac ſenatui. HORTENS. Dicit auctor clare, nefas eſſe, & rem, quae Romanos pudore ſuffundat; Romanos tam multos in ipſa Africa periiſſe in utilitatem Pompeji, & Senatus: cum potius debuiſſent perire Afri, vel certe viciſſe non Romanis ipſis, ſed ſibi.

795 COMPRESSUS] Quem commotum ab exercitu ſuorum ſanguis extinxerat. SCHOL.

796 ANIMAM] Vitam: alii *animum*, minus recte. pro *ſperare*, Mſcr. *ſuperare*. male. BERSM. *Animum* typothetae culpa irrepſit in Edit. Haer. Gryph. & dein Pulm. quem errorem nugax Maittaire coecis oculis rurſus admiſit.

798 COACTA] Deſperatione collecta. SCHOLIAST.

800 UNDE TRIBUNITIA PLEBEJUS SIGNIFER ARCE] Alii *arte*. BERSM. Berſmannum ſecutus eſt Grotius: cum vulgo legebatur *arte*; quomodo etiam in meorum MSS. duobus recentioribus, & Voſſ. tert. a m. ſec. Artes tribunitiae ubique ſunt decantatae, eaſque in primis exercuit Curio, ut ex Hiſtoria notum, & noſtro L. I, 275. IV, 690. Sed veriſſimum tamen hoc loco eſt *arce*, quod habent longe plurimi libri, & variae lectiones Stephani cum Edd. Veneta, & Omniboni, qui exponit per *Tribunitiam poteſtatem*. Non ad amuſſim. *Arcem Tribunitiam* per appoſitionem auctor nominavit ipſa roſtra, & forum, ut bene obſervat Scholiaſtes, unde quaſi ex arce tyrannica arma dabat, & incitabat populum. quo ſenſu paſſim haec vox ve-

Digitized by Google

Et gener, atque ſocer bello [a] concurrere [b] juſſi?
[c] Ante [d] jaces, quam dira duces Pharſalia confert,
Spectandumque tibi bellum civile negatum eſt.
Has Urbi miſerae [e] veſtro de ſanguine poenas
Ferre datis: luitis jugulo ſic arma potentes.
Felix Roma quidem, [f] civeſque habitura beatos,
Si libertatis Superis tam cura placeret,
Quam vindicta placet! Libycas, en! nobile corpus
Paſcit aves, nullo [g] contectus Curio buſto.
At tibi nos ([h] quando non proderit iſta [i] ſilere
A quibus omne aevi ſenium ſua fama repellit,)
Digna damus, juvenis, meritae praeconia vitae.
[k] Haud alium tanta civem tulit indole Roma,
Aut cui plus leges deberent recta ſequenti.
Perdita tunc Urbi nocuerunt [l] ſecula, poſtquam

Ambi-

VARIAE LECTIONES.

a *conſurgere* A. b *viſi* O. 1. c deeſt hic verſus in A. d *acies* W. e *noſtro* V. 1. f *cives* V. 1. & *cives* B. 1. g *contentus* V. 4. W. M. Edd. Omnib. h *quamquam* H. i *ſileri* W. k *non* V. 1. M. l *foedera* VV. LL. Steph.

venit. De variis τῆς *arcis* ſignificationibus conſulat, cui lubet, Barthium ad Claudian. Conſul. Manl. vſ. 6. Livius Lib. III, 45. *Tribunitium auxilium, & provocationem* vocat *duas arces libertatis tuendae* c. 57. *Tribunal caſtellum omnium ſcelerum. Arx*, & *ars* frequentiſſime confunduntur. V. ad Sil. XIII, 770.

803 CONFERT] i. committit, atque collidit. nam bene expoſuit *Spectandum* i. *h. c. neg.* SCHOLIAST.

805 POENAS] Licet miſera ſit urbs Roma, tamen has poenas capit de vobis. IDEM.

806 FERRE DATIS] In Voſſiano primo, & quarto à manu prima ſcribitur *nempe*. Non male quidem; ſed tamen haud admittendum. Videtur librarius *ferre* mutaſſe; quia credidit ſumi tantum pro poenas luere, dare, quod aliquomodo poſſis conjicere ex gloſſa Voſſ. ſecundi *ut illa vobis cadentibus puniatur*. *Ferre poenas* hic non eſt puniri, ſed ſumere, accipere poenas. ut L. IX, 104.

- - - *poenas animae vivacis ab ipſa*
Ante feram.

Dare cum infinitivo millies jungi, quis neſcit?

806 POTENTES] Micr. duo *petentes*. male. Eſt enim ἀποςροφὴ ad proceres urbis. BERSM. *Petentes* ex meis perperam habent quoque Voſſiani duo, Wittian. & Reg. unus. ſed jam in tribus prioribus correctum.

808 CURA] Hoc eſt. Si ſic libertatem integram tuerentur, uti vindicant laeſam. SCHOLIAST.

809 QUAM VINDICTA PLACET] Tacitus: *Nec unquam atrocioribus Populi Romani cladibus, magisve juſtis judiciis approbatum eſt, non eſſe curae Deis ſecuritatem noſtram, eſſe ultionem.* Vide & Ciceronem III, de natura Deorum, ubi de Cinna ſermo. GROT. Tacitus. I. Hiſtor. c. 3. ibi Lipſius; quem nimis indigne habuit Trajanus Boccalin. Cent. I. Raggual. 23. p. 80. ſeqq. BROUKHUS.

811 PRODERIT] Sc. poëtae ſilere, quos numquam obſcurat antiquitas, in ore omnium, & memoria conſtitutos. Eſt & alter ſenſus. ſc. quum iſta ſilere non proderit, à quibus omne aevi ſenium repellitur (*reparatur* Voſſ. pr.) nec ſi taceamus, obſcura ſunt. (MSS. *ſit* vel *ſit* ſine *nec*) Non enim iſta, quae paſſus es, ulla aetate poterunt obſcurari. ſunt enim famoſa. SCHOL.

814 HAUD] Epitaphium Curionis. IDEM.

816 URBI] Id rectius, quam *Orbi* ob ea, quae praecedunt. GROT. Videtur Grotius in quadam Ed. inveniſſe *orbi*. In qua vero id fuerit, neſcio; cum omnes, quas ego viderim, cum MSS. *urbi* exhibent.

Ambitus, & luxus, & opum metuenda facultas
Transverſo mentem dubiam torrente tulerunt.
Momentumque fuit, mutatus Curio, rerum,
Gallorum [a] captus ſpoliis, & Caeſaris auro.
Jus licet in jugulos [b] noſtri ſibi [c] fecerit enſis
Sulla potens, Mariuſque ferox, & Cinna cruentus,
Caeſareaeque domus ſeries; cui tanta poteſtas
Conceſſa eſt: emêre omnes, hic vendidit Urbem.

VARIAE LECTIONES.

a *ſpoliis c.* V. 1. b *noſtros enſe* vulgo. c *fecerat* R. 1.

818 TRANSVERSO TORRENTE] Metaphora eſt. i. e. veluti torrente verſo, ſive transverſum currente, & non recto curſu. SCHOL.

819 MOMENTUM] Cum ipſo cuncta mutata ſunt. Sic è contrario Cicero. *Cum ſis poſt vitam ſine momento futurus* i. nullius momenti. IDEM. Vide omnino Ciceronis ad hunc Curionem Epiſtolam Lib. II. ad Fam. Ep. 7.

820 GALLORUM] Decies (forte DC. Vide Hortenſ. & Viros Doctos ad Vellej. L. II. c. 48.) enim Seſtertium ei dederat Caeſar, ut ad ſe tranſiret, quod ipſe acquiſierat victor in Gallia. SCHOL.

821 JUS LICET IN JUGULOS NOSTROS SIBI FECERIT ENSE] Non improbanda haec lectio: At MS. P.

Jus licet in jugulos noſtro ſibi fecerit enſe
Sylla potens.

Quaſi dicat, Romanos Romanis armis ſubactos, ſicut alius dixit, provincias provinciarum ſanguine vinci. GROT. Placeret lectio à Grotio producta *noſtro enſe.* non diſſimile illud L. x, 352.

Et dederat ferrum, nullo ſibi jure retente,
In cunctos, in ſeque ſimul.

Niſi veriorem, ſed ejusdem ſenſus, ſuppeditarent nobis optimi libri. nam in tribus veterrimis Voſſianis à m. pr. Wittiano, Oxon. primo, & Regio primo eſt *enſis. Jugulis noſtris* Voſſ. prim. Immo *noſtrs* aperte Regius prim. & Berſm. unus. *Sulla potens enſis noſtri* elegantiſſime mehercule. quare reſtitui. Sic *pelagi terraeque potens* L. I, 83. V, 50. VIII, 554. *Regum potens.* ubi vide plura.

823 DOMUS SERIES] Vitioſe in variis Stephani lectionibus *acies* exhibetur. *Series* continuam notat familiam, ut bene interpretes. Conſule Ill. Heinſium ad Claudiani Lib. I. in Eutrop. 456.

- - - *gens Claudia ſurgat,*
Et Curii ſeries.

824 CONCESSA EST] Recte delevit interrogationis ſignum in ſua *editione* Grotius, quod Aldus, & omnes poſt eum editiones, Aſcenſianas ſi excipis, expreſſerunt. Adulatur, ſive vere ſive ficte, Neroni; ut Lib. I. init.

Multum Roma tamen debes civilibus armis,
Quod tibi res acta eſt.

824 EMERE &c.] Quia & alii dona dando emerunt urbem, ut in ea dominarentur. Curio ſolus omnium vendidit Caeſari, ut in ea dominaretur. De quo Virgilium volunt dixiſſe,

Vendidit hic auro patriam, dominumque potentem
Impoſuit.

SCHOL. Eſt L. VI. Aen. 621. ubi Vid. Serv. & Senec. de Conſt. Sapient. c. 2.

M. AN-

Digitized by Google

M. ANNAEI . LUCANI CORDUBENSIS

PHARSALIAE.

LIBER QUINTUS.

In [a] *primo Quinto* [b] *Pompejo Roma* [c] *regenda*
Eſt data. multa timens [d] *pro ſe reſponſa recepit*
[e] *Appius. exponit pars proxima ſeditionem*
[f] *Sedatam* [g] *poena. mare* [h] *tranſiit urbe relicta*
Caeſar, qui queſtus, quod non Antonius ultra
Iverat, expertus fuit [i] *ipſe pericula* [k] *ponti.*
Ultima, [l] *quod poſita manſit Cornelia Lesbo.*

SIc alterna duces bellorum vulnera paſſos
In Macetûm [1] terras, miſcens [b] adverſa ſecundis,
[c] Servavit Fortuna pares. Jam ſparſerat Haemo
Bruma nives, gelidoque cadens Atlantis Olympo;
Inſtabatque dies, qui dat nova nomina faſtis,
Quique colit primus ducentem tempora Janum.
Dum [d] tamen emeriti remanet pars ultima juris,
Conſul uterque vagos [e] belli per [f] munia [g] Patres

Elicit

VARIAE LECTIONES.

a *campos* Marp. *terris* Edd. Mic. Hort. b *averſa* A. c *ſervabit* Hort. m. d *tantum* A. e *per belli* Edd. primae. f *numina* B. 1. *mutua* M. g *vagas partes* Rottendorf. Cod. male.

a PRIMA] MS. Barth.
b POMPEJUM] MS. Barth.
c REGENDI] MS. Amſt.
d PER] Barth. & Amſt.
e APPIUM] B.
f SEDDATA] Meus.
g POENAM] B. & A.
h Deeſt in B.
i IPSA] Meus.
k MARTIS] B.
l QUE EXPOSITA] Meus.

1 ALTERNA] Vicerat enim ſupra Caeſar Maſſilienſes; nunc Pompejanus Juba ſuperavit Curionem. SCHOL.

2 MACETUM] Ut reſcripſi pro vulgato *Macedûm*, habent Voſſiani quatuor, & Regius prim. Vide ad Lib. II, 647.

4 ATLANTIS] Menſe Novembri, atque Decembri dicit, quando Vergiliae occidunt. Declinavit ergo, haec *Atlantis*, caſu nominativi numeri ſingularis. Eſt patronymicum femininum. SCHOL. Cave illud *Atlantis* ſecundo caſu accipias. Significat enim ex occaſu Vergiliarum menſem Decembrem. GROT. Ed. ſec. Ex Grotii verbis crederes, aliquem interpretum vocem hanc ſumere in gignendi caſu: Omnes tamen commentatores recte viderunt eſſe nominativum Patronymicum, & ſingularem pro plurali. Ut noſter ſolet *Pleiadas* ſingulari numero deſcribere. Lib. II, 722.

Et jam Pleias hebet.

VIII,

Elicit Epirum. peregrina ac ſordida ſedes
Romanos cepit proceres: ſecretaque rerum
Hoſpes in externis audivit curia tectis.
Nam quis caſtra vocet tot ſtrictas jure ſecures,
Tot faſces? docuit [a] populos venerabilis ordo
Non Magni partes, ſed Magnum in partibus eſſe.
Ut primum moeſtum tenuêre ſilentia coetum,
Lentulus [b] è celſa ſublimis ſede profatur.
Indole ſi dignum Latia, ſi ſanguine priſco
Robur ineſt animis, non, qua tellure coacti,
[c] Quamque procul [d] tectis captae ſedeamus ab urbis,
Cernite: ſed [e] veſtrae faciem cognoſcite turbae;
Cunctaque juſſuri primum hoc [f] decernite Patres,

Quod

VARIAE LECTIONES.

a *populum* Edd. Ven. Br. Med. perperam. *populos dos* Voſſ. ſec. b vulgo *excelſa.* c *quodque* V. 1. W. pro var. lect. *quaque* meus. d *caſtris* VV. LL. Steph. e *noſtrae* V. 1. M. f *diſcernite* W.

VIII, 852.

Ibit & imbriſera ſiccas ſub Pleiade Thebas,

aliique, & noſtrum imitatus Claudianus,

- - - - *madidaque cadente Pleiade.*

Paſſim ita Graeci.

5 DIES] Kalendas Januarias dicit, cum Conſules novi procreantur. SCHOL.

7 EMERITI JURIS] i. e. expletae poteſtatis. Menſis enim Novembris agebatur, in quo apud Conſules jam pars eſt ultima dignitatis. IDEM.

8 UTERQUE] Lentulus, & Marcellus. (*Gellius* MSS.) IDEM.

8 VAGOS] i. e. diſperſos per provincias ad exercitum colligendum, hoc eſt *per belli munia* i. officia. IDEM.

11 EXTREMIS] *Externis* C. P. O. G. & Canter. Nov. Lect. Lib. III. cap. 2. PULM. Alii *extremis.* minus apte. BERSM Omniboni, Sulpitii, Aldi, Colin. Steph. Gryph. aliaeque editiones habent *extremis:* quomodo locus hic citatur à Servio ad Virgilium L. XII. Aen. 519. Sed recte primarum editionum, & omnium, qui à me viſi ſunt, praeter Wittianum, multorumque aliorum Codicum ſcripturam revocarunt, atque exhibuerunt viri docti. Nec aliter Priſcianus c. 749, 765. & ipſe Servius ad L. III. Aen. 539. ubi agit de voce *hoſpes.*

12 CASTRA] Non Curiam. SCHOL.

14 NON MAGNI PARTES &c.] i. e. non Senatum in partibus eſſe Pompeji, ſed Pompejum in partibus eſſe Senatus; quippe plus vult, Curiam eſſe, quam Magnum. SCHOL. Sunt, qui legant *patres*, & *patribus.* ASCENS. De V. *partibus* latius infra agendum. Hinc autem patet, uti monuit N. Heinſius, nihil eſſe mutandum in Vellejo Lib. II. c. 49. *Coſſ. Senatuſque cauſſae, non Pompejo, ſummam imperii detulerunt.* Invidioſius dixit Florus L. IV, 2, 15. *De ſucceſſione Caeſaris Senatus, id eſt, Pompejus, agitabat.*

16 EXCELSA] Mſc. duo. *excelſa.* alii *e celſa.* diſtinctis vocuiis, ſicut & codex unus Mſc. BERSM. *E celſa.* Reſtitui veterum editionum lectionem, quam primus mutavit Sulpitius, quem Aſcenſ. Micyll. Hortenſ. Berſm. & Grotius ſunt ſecuti. *e celſa* praeter codices aliorum ex meis habent optimi Voſſiani quatuor, Regius prim. Wittian. & alii. Uſum praepoſitionis è hoc ſenſu Viri Docti ſaepe oſtenderunt. Vide, ut ceteros taceam, Richteri parerg. Crit. 44. & Zwartz. ad Turſellin. de particul. p. 369. Claudian. L. III. R. Prof. 18.

Ex alto genitor ſic orſus Olympo.

plura dicenda erunt ad vſ. 640. *Fluctibus e mediis.*

23 HYPERBOREAE] Septemtrionalem plagam dicit, & Auſtralem. SCHOL.

24 CLAUSUSQUE VAPORIBUS AXIS] Aſcenſius haec exponit per *non recipiens vapores humidos.* Hortenſius *clauſum axem* putat dici, quia inter duos Tropicos concludatur. Uterque male. & reliqui interpretes hic tacent. Lucanus vero per *axem vaporibus clauſum* intelligit plagam nimiis aeſtibus inhabitabilem, & inacceſſam: quomodo ſcriptores

Quod regnis, populiſque liquet, [a] nos eſſe Senatum.
Nam, vel Hyperboreae plauſtrum glaciale ſub Urſae,
Vel plaga [b] qua torrens, clauſuſque vaporibus axis,
[c] Nec patitur noctes, nec iniquos creſcere ſoles,
Si fortuna ferat, rerum [d] nos ſumma ſequetur,
Imperiumque comes. Tarpeja ſede peruſta
Gallorum facibus, [e] Vejoſque habitante Camillo,
Illîc Roma fuit. non umquam perdidit ordo
Mutato ſua jura [f] ſolo. moerentia tecta
Caeſar habet, vacuaſque [g] domos, legeſque ſilentes,
Clauſaque juſtitio triſti fora. curia ſolos
[h] Illa videt Patres, plena quos urbe fugavit.
Ordine de tanto quiſquis non exſulat, hîc eſt.

Igna-

VARIAE LECTIONES.

a *vos* V. pr. b *quae* W. c *non* H. d *vos* V. 1. e *Vejos h.* B. 1. f *loco* Marp. Edd. Sulp. Aſc. Verſ. Mic. Hort. g *domus* V. tert. h *iſta* R. 1. V. 1. *jam* V. 1.

res paſſim, *mare tempeſtate, vel hyeme clauſum*, dicunt, & contra *apertum*. Vide notas ad Flor. L. III, 6, 1. Ipſe noſter vſ. 407.

- - - *clauſas ventis brumalibus undas.*

Alpes hieme clauſas ſcribit Livius L. XXVII. c. 36. Silius Ital. L. I, 546. *Aperire Alpes* Liv. ibid. c. 39. ſupra L. I, 405.

- - - - - *apertum gentibus orbem.*

Virgilius L. I. Aen. 234.

- - - - - *quibus tot funera paſſis*
Cunctus ob Italiam terrarum clauditur orbis.

Similia vide ad Valer. Flacc. L. VII, 230. *Vapores* vero pro aeſtibus fumi, oſtendemus ad L. IX, 588. *tolerare vapores.*

25 CRESCERE] Quia ibi numquam nox longior eſt die, nec dies nocte, ſed ſemper eſt aequinoctium. SCHOL.

26 RERUM SUMMA] In MSS. nonnullis eſt *fama.* Eleganter, quod ad phraſin. Conſule Cel. Burmann. ad Ovidium. L. IX. Metam. 14.

Ille Jovem ſocerum dare ſe, famamque laborum.

Verum hoc loco Lucanus ſimpliciter agit de jure Senatus, & dicit, eum, quocumque loco cogatur, ſummam habiturum poteſtatem, & *imperium*; quam vocem ſuo more, ut aliquoties jam monuimus, pro explicatione prioris *ſummae* addit. Sic *ſumma* pro imperio Ovid. Epiſt. Her. VII, 12.

Nec ſceptro tradita ſumma tuo.

ubi vide, & ad Vellej. L. II, 76. *Parum habebat, ſummam accepiſſe. ſumma imperii, reip.* paſſim. Ut hic *ſumma rerum*, Terent. Phorm. II, 2, 3. *Ad te ſumma rerum redit.* Vellej. L. II, 68. *De rerum ſumma dimicare*, & ſaepe ſimilia. vide Indicem noſtri.

27 COMES] Hic, & haec *comes* facit. Adjungitur etiam plerumque neutro generi. Unde hoc dicit. *Imperiumque comes.* SCHOL.

28 VEJOSQUE HABITANTE CAMILLO] Illic enim Camillus exſulavit, qui ſigna Romana à Gallis reduxit. IDEM. Non exſulavit Vejis Camillus, ſed Ardeae, ut recte Hortenſius monet, ſed eo evocatus eſt à Romanis, & dictator creatus. Niſi ergo haec verba capias poſt evocationem, erravit auctor. Certe ejus verbis deceptus eſſe Florus videtur, qui Camillum Vejis conſenuiſſe ait Lib. I. c. 21. ubi omnino vide Salmaſium, & Dukerum.

31 SILENTES] Quia illi, qui ſunt Romae, non audent leges recitare. SCHOL.

33 CURIA SOLOS] Senſus hic eſt. Curia nos ſolos videt, & meminit Senatores, licet alios ſibi fecerit Caeſar. IDEM. Non bene haec cepit Scholiaſtes. Ait Lucanus. In Curia, ſive Senatu iſto, quem Romae coëgit Caeſar, ſolos eſſe eos, quos fugavit antea Curia, ſive Senatus ex urbe, & in exſilium ob crimina ipſorum ejecit, quoſque revocavit Caeſar, ceteros vero, qui non in exſilium pulſi erant, illic in Epyro conveniſſe. Male *fugavit* plerique interpretes de Caeſare intelligunt.

34 EXSULAT] Exſilium in urbe Roma eſſe dicit, unde fugati ſunt Senatores. SCHOL.

Ignaros ſcelerum, longaque in pace quietos
Bellorum primus ſparſit furor: omnia rurſus
Membra loco redeunt. en totis viribus orbis
Heſperiam penſant Superi: jacet hoſtis in undis
Obrutus Illyricis: [a] Libyae ſqualentibus arvis
Curio Caeſarei cecidit pars magna Senatus.
Tollite [b] ſigna duces, fatorum inpellite curſum:
Spem veſtram praeſtare [c] Deis: fortunaque tantos
Det [d] nobis animos, quantos fugientibus [e] hoſtem
Cauſſa dabat. noſtrum exhauſto jus [f] clauditur anno.

Vos,

VARIAE LECTIONES.

a *Libyes* P. 6. B. 4. V. 3. A. meus, & Edd. plurimae. *Libye* R. pr. b *magna* B. 1. c *Diis* P. 2. B. 2. V. ſec. R. 1. W. M. d vulgo *vobis*. e *hoſtes* Ox. pr. f *redditur* Marp.

38 Hesperiam] Ut nos totum orbem poſſideamus pro eo, quod amiſimus Italiam, ſic Dii metiuntur. *Hoſtis* i. e. Vultejus de Caeſaris parte. SCHOL.

39 Squalentibus arvis] Alii legunt *ſqualentis in arvis*; ut ſit *in arvis Libyae ſqualentis*. ASCENS. *Squalentis in* ediderunt Micyllus, & Hortenſius. ſed contra Mſtos omnes. Lib. 1, 205.

- - - - *ſic cum ſqualentibus arvis*
Aeſtiferae Libyes viſo leo comminus hoſte.

Hoc verbo utitur etiam Virgilius Lib. 1. Georg. 507.

- - - - *ſqualent abductis arva colonis.*

ubi vide Cerdam. Rutilius Itiner. L. 1, 363.

At contra ferro ſqualentia rura coluntur.

Squalentes campos ſaepe habet Silius. Vide Drakenborch. ad L. XII, 373. *Squalentia jugera Dircei* Stat. L. 1. Theb. 152.

42 Spem] Id eſt. quia Dii nobis praeſtitere victoriam, ipſis debetis, ut ſperetis cuncta meliora. SCHOL.

43 Dat nobis animos] *Nobis*, ut repoſui, habent hic plerique, & optimi MSS. cum omnibus vetuſtis Edd. non *vobis*. quamquam parvi intereſt. Variat enim ſaepius in hac oratione per primam, & ſecundam perſonam auctor.

44 Caussa] Tunc enim, cum fugeremus; ſpem evadendi habuimus, quod nos juſtiores partes ſecuti eſſe videbamur. Nunc ideo ſperemus, quia & ſuperiores (*ultores* Voſſ. pr. *ulteriores* Voſſ. ſec.) ſumus. SCHOL.

44 Exhausto] i. e. conſumto per labores, & moleſtias. Nam Lucanus videtur hoc loco conſularem annum tamquam onus, & laborem conſiderare, reſpectu Cos. Lentuli. Sic *exhaurire pericula*, & *labores*, apud Ovidium, alioſque occurrit. Dubito tamen, an ita ſimpliciter *exhauſtus annus* pro finito, peracto, ad finem perducto, poni poſſit. quare monendum eſt, in duobus Pulm. tribus Berſm. Wittiano, Regio pr. & Voſſiano *exacto* legi. Paſſim autem tempus elapſum vocari *exactum*, vidimus ad L. II, 577.

Exactum quam Cynthia conderet orbem.

Ubi itidem in nonnullis invenitur *exhauſtum*.

44 Clauditur] Finiunt enim, quem nunc habent, conſulatum. SCHOL.

50 Sparsus honor] i. e. diviſus à ſenatu; collaudati ſunt omnes, qui pro Magni parte faciebant. IDEM. *Honor* reſcripſi pro *honos* ob nimiam repetitionem ſibilae litterae *s*, ex Pulm. uno, & quinque Voſſianis Codd. cum Edd. Aſcenſ. Micylli, Hortenſ. aliorumque.

51 Rhodos pelagi potens] Rhodii enim plurimum navali robore (*praelio* Witt.) valuerunt, ideoque appellati ſunt Romanorum navales (deeſt haec vox in Voſſ. pr. & Witt.) ſocii. *Phoebeia* quia ibi maxime Sol colebatur. *Exornasa*. His enim miſſa ſunt munera a Romanis. SCHOL. *Phoebeiam* vocat *Rhodum* poeta, non ſolum quia templum, & coloſſus Solis Rhodi fuerit, ut hic Interpretes ſentiunt, ſed etiam quod tota inſula haec Solis quaſi propria, ac forte quadam eidem deo ab initio tradita fuerit. Ita enim ſcribit Pindarus Ode 7. Olympicorum:

Φαντὶ δ' ἀνθρώπων παλαιαὶ
Ῥήσιες, οὔπω, ὅτε
Χθόνα δατέοντο Ζεύς τε καὶ ἀθάνατοι,
Φανερὰν ἐν πελάγει

Ῥόδον

Vos, quorum finem non eſt ſenſura poteſtas,
Conſulite in medium, Patres, Magnumque jubete
Eſſe ducem. Laeto nomen clamore Senatus
Excipit, & Magno fatum patriaeque, ſuumque,
Inpoſuit. Tunc in reges, populoſque merentes
Sparſus [a] honor, [b] pelagique potens Phoebeïa donis
Exornata Rhodos, gelidique inculta juventus
Taygeti: fama veteres laudantur Athenae:
[c] Maſſiliaeque ſuae donatur libera Phocis.
[d] Tunc Sadalen, fortemque Cotyn, fidumque per arma

Dejo-

VARIAE LECTIONES.

a *honos* vulgo. b *pelagoque* Sulp. Aſcenſ. c *Maſſaliaeque* B. 1. d *tum* Edd. qq.

Ῥόδον ἔμμεν ποντίῳ.
Ἁλμυροῖς δ' ἐν βένθεσι
Νᾶσον κεκρύφθαι.
Ἀπεόντος δ' οὔτις ἐν-
Δειξεν λάχος ἀελίου,
Καί ῥά μιν χώρας ἀκλάρω-
Τον λιπόνθ' ἁγνὸν θεόν.
Μνασθέντι δὲ Ζεὺς ἄμπαλιν μέλ-
Λεν θέμεν. ἀλλά μιν οὐκ
Εἴασεν. ἐπεὶ πολιᾶς
Εἶπέ τιν' αὐτὸς ὁρᾶν ἔνδον θαλάσσας
Αὐξομέναν πεδόθεν
Πολύβοσκον γαῖαν ἀνθρώ-
Ποισι, καὶ εὔφρονα μήλοις.

Et mox addit:

- - ἔχει τέ μιν ὀ-
Ξειᾶν ὁ γενέθλιος ἀκτίνων πατήρ,
Πῦρ πνεόντων ἀρχὸς ἵππων.
Ἔνθα Ῥόδῳ ποτὲ μιχθεὶς
Τέκεν ἑπτὰ, σοφώ-
Τατα νοήματ' ἐπὶ προτέρων
Ἀνδρῶν παραδεξαμένους
Παῖδας. ὧν εἷς μὲν Κάμειρον,
Πρεσβύτατόν τε Ἰά-
Λυσον ἔτεκε, Λινδόν τε.

Fuit autem *Rhodos* haec, à qua & inſulae nomen factum, ut quidem Herophilus tradit, Neptuni, & Veneris filia. Id quod & ipſe Pindarus approbare videtur, cum ait:

- - - - Τὰν ποντίαν
Ὑμνέων παῖδ' Ἀφροδίτας
Ἀελίοιό τε νύμφαν
Ῥόδον εὐθυμάχαν &c.

Epimenides autem contra Oceani filiam facit. Aſclepiades, & alii plerique Neptuni, & Amphitrites. Unde etiam ſunt, qui eodem hoc loco citato, pro Ἀφροδίτας, Ἀμφιτρίτας legant. Sed haec à re praeſenti alieniora fortaſſis. MICYLL. Ex hoc loco luce meridiana clarius patet, per *Phoebea navalia*, quorum meminit auctor Libro III, 182. *Rhodon* intelligi, ut illic monuimus.

51 INCULTA] i. triſtis. Lacones enim rigidi ſunt. SCHOL.

52 FAMA VETERES] Rottendorfii Codex *famae veteris*. *Athenae famae veteris* dictum eſſet, ut L. VII, 541. *Extremi orbis Hiberi*. ubi vide. Lib. VIII, 223. *aeterni Martis Alani*. 158. *Cornelia ſtantis adhuc fati*. & ſimilia apud noſtrum, & alios. Clar. vero Drakenborch. malebat *famae veteres*. de qua conſtructione adi eum ad Silii Lib. XI, 26. *veteresque doloris*. Nihil mutant noſtri Codd.

53 LIBERA PHOCIS] Secundum Atthidem Megaris eſt. deinde Locris, mox Phocis, inde Boeotis contra Euboeam inſulam. Pauſanias ſcribit, Phocenſes quoſdam Boeotiae incolas à Phoco Ornitionis filio Corinthio dictos, una aetate prius, quam Aeacides Phocus eo veniſſet, à quo univerſos Phocenſes appellatos. De Phocenſium fuga in Galliam, & Maſſiliae conditione fuſiſſime alibi docuimus, quare nihil eſt, cur hic crambe recoquatur. Maſſiliae certe origo Phocaeenſibus Aſiae adſcribenda, non Phocaeenſibus Europae. Jam vero illud obiter admonuiſſe, non inutile fuerit, *Maſſiliae* hoc loco antepenultimam contrahi, cum *Maſſylia*, & *Maſſylus* Africae, *v*, fere apud Latinos extendet. Maro lib. IV. Aeneid.

Hic mihi Maſſylae gentes monſtrata ſacerdos.

Idem ibidem eodem.

Maſſylique ruunt equites, - - -

Quan-

Dejotarum, & gelidae dominum [a] Rhaſcupolin [b] orae
Collaudant: Libyamque jubent, auctore Senatu,
[c] Sceptrifero parêre Jubae. [d] prô triſtia fata!
Et tibi, non fidae gentis digniſſime regno,
Fortunae, [e] Ptolemaee, pudor, crimenque Deorum,
Cingere Pellaeo preſſos diademate crines

[a] Permiſ-

VARIAE LECTIONES.

a vulgo *Rhaſipolin.* b *boras* MSS. qudd. c *ſceptrigero* Marp. d *proh* V. 3. W. & al. e *Ptolemaee* MSS. & Edd. pp.

Quanquam in ſuperiori video à doctis, non *Maſſylae*, ſed *Maſſiliae* gentes, non per *υ*, ſed *iota*, brevi quoque antepenultima, legi, quam etiam *Maſſaliam* vocant Graeci, ut *πλεύσειας εἰς Μασσαλίαν*, id eſt, naviga Maſſaliam, ſive Maſſiliam. Hic eruditis ſuum judicium relinquo, & arbitrari, quod videtur, praeſertim cum hic quoque *Maſſyliae* legatur. HORTENS. De confuſione *Phocidos*, & *Phocaeae* egimus ad L. III, 340. Quod autem Hortenſius hic de orthographia τῆς *Maſſiliae* dicit, nihil eſt. Manifeſtus enim eorum eſt error, qui *Maſſyliam* per y ſcribunt. *Maſſyla* gens, ſecunda producta, eſt in Africa. V. Lib. IV. 682. Graece *Μασσύλοι* dicti. *Maſſilia* Galliae Graece *Μασσαλία*, quam literam *α* crebro à Latinis in *i*, mutari diximus ad L. III, 307.

54 TUM SADALEM] Caeſar, non *Sadalem*, ſed *Saſalem*, non regem Ponti, ſed Coti Thracium regis filium fuiſſe, ſcribit, qui cum equitatu ad Pompejum miſſus erat. Verba Caeſaris ita habent. *Sagittarios ex Creta, Lacedaemone, Ponto, atque Syria, reliquisque civitatibus tria millia numero habebat, funditorum cohortes ſex: mercenarias duas: equites ſeptem millia, ex quibus* 600. *Gallos Deiotarus adduxerat: quingentos Ariobarzanes ex Cappadocia: ad eundem numerum Cotus ex Thracia dederat, & Saſalem filium miſerat. Ex Macedonia* 200. *erant, quibus Raſcipolis praeerat, excellenti virtute. Quingentos ex Gabinianis, Alexandria Gallos, Germanosque, quos ibi A. Gabinius praeſidii cauſſa apud regem Ptolemaeum reliquerat.* & quae ſequuntur. Caeſar Cotum, filium ſuum Saſalem cum equitatu miſiſſe ſcribit, ipſum autem non veniſſe Cotum: licet poëta videatur ita narrare, quaſi uterque adfuerit. Sed poteſt commoda interpretatio adhiberi, ut, cum filium Saſalem laudarit, abſentem patrem laudibus ſuis non defraudarit, à quo filius miſſus cum equitibus fuerat, ut ſenatui ſuam fidem probaret. Idem ſentio Glareano, non mirum hic *Sadalem* legi, pro *Saſalem*, cum barbara vox ſit: in vocibus id genus, ſaepe litera variare ſolet, ut *Ariobarzanes*, *Ariobarzanes*, *Raſcipolis*, *Raſipolis*, *Racipalis*, & ſimilibus id genus. HORTENS. Mſc. duo *Sadalam*. tert. *Salidam*. Caeſar tert. Comm. *Saſalem* nominat, & *Cotyn Cotum*, antiquo more. BERSM. In Caeſaris loco L. III. B. C. 4. jam dudum viri docti monuerunt, *Sadalem* eſſe ſcribendum, quem perperam Sulpitius, & Aſcenſius Ponti regem faciunt; Scholiaſtes Voſſ. pr. & Witt. *regem Licorum*. MSS. *Sadalam*, *Sadalan*, *Sadalim*, *Sadalem*. Witt. *Sadaram*. Amſt. *Sadolam*. *Sodalen* apud Lucanum, neſcio unde, ſcribi monuit ad Caeſaris locum Manutius. Retinui itaque ex veſtigiis optimorum Codd. cum accuratioribus editis *Sadalen*. *Cotyn* etiam, vel *Cotym*, *Cothim*, & ſimile exhibent omnes MSS. nullus *Cotum*. quare adſentior viris doctis apud alios pro *Cotus*, quod retinet Daviſius ad Caeſ. B. c. III, 36. reponentibus *Cotys*. V. ad Nepot. Iphicr. in fine, & Timoth. c. I. Conſule quoque Cel. Burmann. ad Vellej. L. II, 129. *Interemptorem fratris ſui filii Cotyis.*

55 DEJOTARUM] Regem Cappadociae, & Gallo Graeciae. *fidem per arma*, i. Pompejo fidelem, quia ei mittit auxilia. SCHOL.

55 RHASCUPOLIN] Vulgo hic vitioſe, ut factum etiam in aliis eſt auctoribus, edebatur *Rhaſipolin*, habentque MSS. quidam. Aſcenſ. *Rhasipalin.* Sed octo ex meis vetuſtiſſimi *Rhaſcipolin*, vel *Rhaſcypolin* cum Ed. Veneta jam exhibent. Scripſi per *υ*, quia Graece hoc nomen, effertur per *ου*. Verum ne ſic quidem forſan recte ſe habet, & ſcribendum vel *Rheſcuporin*, vel *Rhaſcuporin*; ut ſummi Viri Seguinus, Spanhemius, Graevius in Add. ad Sueton. & Bentlejus ad Horat. I, 26, 4. maluerunt, refragante tamen ſummo item Viro J. Perizonio, cujus doctiſſimum ſuper hac re commentarium, data ad Ill. Heinſium Epiſtola, nuper in Epiſtolarum corpore edidit Cel. Burmannus. ubi N. 51. multis probare conatur, hunc regem *Rhaſcupolin*, non alio modo fuiſſe vocatum; eadem ſcilicet forma, qua dicti ſunt *Ageſipolis*, *Abrupolis*, *Nicopolis* &c.

[a] Permiſſum: ſaevum in populos puer [b] accipis enſem:
Atque utinam in populos! donata eſt regia Lagi;
Acceſſit Magni jugulus: regnumque ſorori
Ereptum eſt, ſoceroque nefas. Jam turba ſoluto
Arma petit coetu, quae cum populique, duceſque
Caſibus incertis, & coeca ſorte pararent;

Solus in

VARIAE LECTIONES.

a *perm. eſt* MSS. & Edd. qudd. b *accipis* V. tert.

&c. Contra vero nomina in *ris* deſinentia eſſe feminini generis. Ipſam quoque nummi Seguiniani fidem ſuſpectam facit, in eoque tantum ΡΗΣΚΟΥΠ: exhiberi notat. Probabilem adeoque ejus viri conjecturam eſſe reſpondit Heinſius, monens inſuper in praeſtantiſſimo Voſſiano eſſe *Raſciporin*. Quod an verum ſit, dubito. Potuit oculos meos effugiſſe; ſed ego, dum Leidae eram, enotavi inde *Fraſcipolin*. Quod autem Celeb. Perizonius ipſam nummi ferrei & inconcinni inſcriptionem, malae in hoc nomine orthographiae ſuſpectam habet, minime fieri debuit. Nam plures ſuperſunt nummi, in quibus totum hoc nomen exprimitur, ΒΑCΙΛΕΩC ΡΑCΚΟΥΠΟΡΙΔΟΣ. quales duo aenei apud Patin. ad Sueton. Tiber. c. 37. Ipſe vidi argenteum; in cujus una parte caput laureatum eſt cum ſtella, in altera caput regis cum Epigraphe ΒΑCΙΛΕΩC ΡΗCΚΟΠΟΡΙΔΟC. Ex his vero hoc diſcimus, quod ipſi ſculptores variaverint in *α*, & *η ι* in *ου*, & *ο*. Quare vel contra hos nummos, quos forſan ipſi Romani ſcriptores oculis numquam uſurpaverant, Perizonio fere accedo. Neque etiam video, cur non potuiſſent barbarum, & Thracicum nomen *Rhaſciporis* deflectere ad Graecam terminationem, vel ſuam pronunciationem leniorem; praeſertim cum ſaepius Graecum Ρ mutarint in Λ, cognatiſſimam litteram. De permutatione λ, & ρ conſule Salmaſium Plin. Exerc. p. 814. b.; & Perizonium, ad Aeliani Var. Hiſt. L. II, 33, 8. Praeterea & hic Lucani locus multum facit pro *Rhaſcupolis*. Duriſſimum enim foret, *orin orae*, ſi ſcripſiſſet *Rhaſcuporin orae*. Simili tamen modo Lib. II, 358. *Matrona corona*. Forſan etiam à veteribus utroque modo pronunciatum eſt, & alius per L. alius per R extulit. Auctores, qui hujus nominis meminerunt, collegerunt viri docti ad Caeſarem B. C. III, 4. & Velleji c. l.

56 COLLAUDANT] In meo Codice eſt *collaudat*, & *jubet*; ut ad Conſulem Lentulum referatur, id ex conſulto, & auctoritate Senatus agentem. nam additur *auctore Senatu*.

56 COLLAUDANT] Omnes autem hi in partibus Pompeji erant, miſerantque auxilia, aut etiam ipſi adduxerant, ut equites ſexcentos Gallos Deiotarus: quingentos Cotys ex Thracia, & cum his una filium Saſalen: ducentos ex Macedonia Rhaſcipolis, quibus ipſe praeerat: quingentos ex Gabinianis Ptolomaeus, Gallos Germanoſque, quos Alexandriae A. Gabinius praeſidii cauſa apud regem reliquerat. Ut quidem ipſe Caeſar libro tertio Comment. de bello civili autor eſt. Et meminit Appianus quoque libro ſecundo. MICYLL.

57 SCEPTRIFERO] Ut & rex diceretur. SCHOLIAST.

58 ET TIBI] Mſc. *En tibi.* non male. BERSM. *En* ediderunt Sulpit. Ald. Aſc. Mic. Col. Hort. Steph. aliique. ſed male. Pulm. ſex, & mei omnes retinent *&c.* particulae huic magnam exclamationis, & indignationis vim ſaepe ineſſe, norunt ſatis eruditi. L. VII, 784. *Et quantum poenae &c.* ubi itidem erat corruptum in *heu*. adde vſ. 158. h. l. & alibi.

58 NON FIDAE &c.] Ordo hic eſt. Et tibi permiſſum, (*eſt* Voſſ. ſec.) cingere crines Pellaeo diademate, non digniſſime regno fidae gentis i. e. Romanae, o Ptolemaee. SCHOL. Dupliciter hic errat Scholiaſtes *non* jungens τῷ *digniſſime*, & per *gentem* intelligens Romanam. *Digniſſime regno non fidae gentis* conſtruendum; Aegyptiae ſcilicet, quae erat infida, & fraudulenta. Unde tam acriter invehitur Lucanus in eam Lib. VIII. & X. Hac infida gente digniſſimus erat Ptolemaeus, ipſe perfidus, & Pompeji benefactoris ſui interfector.

59 PUDOR] Exclamatio Poëtae; o Ptolemaee, qui Fortunae pudores, & crimen Deorum, & eſt definitio nefandi hominis. SCHOL.

60 PELLAEO] Pellaeus Alexander fuit, qui Alexandriam conſtituit, cujus hic nunc accipit imperium. IDEM. De *Pellaeo diademate* conſule Ill. Ez. Spanhemium D. V. de Praeſt. Num. p. 457. Ed. in 4to. & Baptiſt. Pium Syll. III. c. 106. T. I. Theſ. Crit. p. 508.

61 IN POPULOS] Vult Aegyptios non eſſe homines, ſed monſtra. SCHOL. Voſſ. pr. Ridi-

Solus in [a] ancipites metuit deſcendere [b] Martis
Appius eventus; finemque exprœmere rerum
Sollicitat Superos, [c] multoſque [d] obducta per annos
Delphica fatidici reſerat penetralia Phoebi.
Heſperio tantum, quantum [e] ſubmotus Eoo
Cardine, Parnaſus gemino petit aethera colle,
Mons Phoebo, Bromioque ſacer; cui numine mixto
Delphica Thebanae referunt [f] trieterica Bacchae.
Hoc ſolum, fluctu terras mergente, cacumen
Eminuit, pontoque fuit [g] diſcrimen, & aſtris.

Tu [a] quo-

VARIAE LECTIONES.

a *incertus* V. 2. R. 1. *ancipitis* Ed. Hort. b *Marti* W. c *multos* B. 2. d *abducta* B. 1. Ed. Med. e *ſemotus* vulgo. f *triaterica* MSS. & Edd. qq. g *diſcrimine* V. tert.

cule. dicit Lucanus: utinam enſem acciperes in gentem tuam perfidam, & non potius in Pompejum &c. ut mox explicat.

63 SORORI] i. ſuae. Sc. Cleopatrae. nam ea excluſa eſt imperio. SCHOL.

64 EREPTUM EST] Mſcr. duo *Ereptum ſeceroque.* non male. BERSM. *Eſt* caret unicus Voſſian. quint.

64 SOCEROQUE NEFAS] i. Caeſari, ut Pompejum ipſe Caeſar non occideret. SCHOL. Vide L. VIII, 560. X, 1053.

69 OBDUCTA] Diu enim oracula jam non reddebantur. SCHOL. Vide Hortenſium.

71 HESPERIO] Hic enim mons in medio orbe eſt conſtitutus. Jovis ſcire volens, quae pars terrarum media eſſet, duas Aquilas, alteram ab Oriente, alteram ab Occidente miſit, ut pari volatu adverſus ſe tendentes ibi conſiſterent; ubi ſibi obviae factae eſſent: quae demum ſibi in hoc loco occurrunt, ubi Delphicum oraculum eſt. Ideo *umbilicus terrae* dictus eſt. SCHOL. Vide omnino Strabon. L. IX. & ad eum Caſaubon. p. 180. Ed. Pariſ.

71 SUBMOTUS] Sic reſcripſi jubentibus Pulm. Berſm. & meis tantum non omnibus MSS. cum Edd. Rom. Parm. & Omniboni. Vulgo legebatur *ſemotus.* quod non temere damnarem. Sed aliud ſuadent libri veteres. *ſubmotus*, ſive *ſummotus*, i. e. remotus L. VIII, 445.

- - - - - *at inde*
Gurgite ſepteno rapidus mare ſubmovet amnis.

Plura exempla dat Paſſerat. ad Propert. Lib. IV, 9, 56.

Quae ſe ſubmota vindicat ara caſa.

73 NUMINE MIXTO] Communi cultu. Mſc. duo habent *nomine mixto.* Sol autem, & Liber unus putatur Deus Orpheo. ἥλιος, ὃν Διόνυσον ἐπίκλησιν καλέουσι. BERSM. *Nomine* ex meis habent Wittian. & Hulſt. minus bene. Eſſet enim quaſi ex duobus Apollinis, & Bacchi nominibus unum fieret nomen in ſacris illis. *Mixto numine* eſt juncto, quia & in uno loco, & ſimul feſta illis peragebantur; de quibus praeter Commentatores, qui hic videndi, late agit Pierius ad Virgil. Georg. I, 5. Servius ad Aen. VI, 78. & in primis Ampl. Cuperus in Harpocrate p. 91. & ſeqq.

74 TRIETERICA] Trieterica dicebantur feſta Apollinis, & Bacchi, quaſi triennalia; eo, quod tertio anno celebrabantur. SCHOL.

75 FLUCTU] Cum diluvium fuit. SCHOL.

76 EMINUIT] Berſm. duo, Witt. Hulſt. & Amſt. *emicuit*; quomodo citari à Lutatio ad Statium monet vir doctus ad marginem Ed. cujuſdam. Non audio. Lib. II, 666.

- - - *nullae tamen aequore rupes*
Emineant.

VI, 349.

- - - - *melius manſura ſub undis*
Emathis aequorei regnum Pharſalos Achillis
Eminuit.

IX, 341.

Eminet in tergo pelagi.

76 DISCRIMEN] Hic enim medius fuit aquae, & coelo: nam iſta inter ſe mixta eſſent. SCHOLIAST.

77 TU QUOQUE] *Tunc quoque* fortaſſis. MICYLL. Praeferrem ego quoque *tunc*, vel *tum.* ſi vel unus addiceret codex. Immo flagitare videtur ſenſus & mens Lucani. Tota menda conſiſtit

in

Tu [a] quoque [b] vix [c] ſummam [d] ſeductus ab aequore rupem
Extuleras, unoque jugo, Parnaſe, latebas.
Ultor ibi expulſae, [e] premeret cum viſcera partus,
Matris, adhuc rudibus Paean [f] Pythona ſagittis
Explicuit, cum regna Themis, tripodaſque teneret.
Ut vidit [g] Paean, vaſtos telluris hiatus
Divinam ſpirare fidem, ventoſque loquaces
Exhalare ſolum, ſacris ſe [h] condidit antris,
Incubuitque adyto, vates [i] ibi [k] factus, Apollo.
Quis latet hîc ſuperûm? quod numen, ab aethere preſſum,
Digna-

Variae Lectiones.

a *quamquam* B. 1. b *ſeduct. v. ſ.* R. 1. V. 1. c *anam* P. 1. d *ductus* B. 1. *ſubductus* W. e vulgo *premerent*. f *Phitona* vel *Phytona* MSS. plerique, & Edd. primae. g *Phoebus* B. 1. h *condit in* H. i *ubi* B. 1. k *fatus* V. 1. Ed. Ven.

in neglectione lineolae ſuper litteram *u* ductae. V. ad vſ. 625. Ceterum de hoc loco vide Barthium ad Statii Theb. L. VI, 357.

79 Ultor] Apollinem dicit vindicem matris. Apollo Jovis, & Latonae filius fuit. Juno autem, quae omnes pellices odio habebat, matri illius *Pythona* (*Pythium* V. pr. *Phitonem* V. ſec. & infr.) ſerpentem miſit, qui eam perſequeretur. At illa fugiens ad Delon inſulam pervenit, & ibi peperit primo Dianam, quae mox, ut nata eſt, matri ſuae obſtetrix fuit: deinde Apollinem, qui mox natus Pythona ſerpentem ſagittis interfecit. Quod ideo fingitur, quia Diana ipſa eſt Luna, quae nocti praeeſt. Nox vero diem praecedit. Apollo autem ipſe eſt Sol, qui diem illuſtrat, atque ſuo occaſu terminat. Ipſe etiam divinationis Deus eſſe dicitur; quia Sol omnia, quae in nocte obſcura fiunt, ſuo lumine facit aperta. Re autem vera Apollo homo fuit quidam ſapientiſſimus, & clariſſimus. unde & Apollo dictus eſt Sol. SCHOL. Eadem fere legas in Servio ad Aen. III, 73.

79 Premerent cum viscera partus] Pulm. Berſm. & mei plerique MSS. cum editionibus primis, aliorumque *premeret* habent, ut edidi, quod mutari à recentioribus non debuerat, licet in plurali etiam non damnem. Per *partum* autem, ſive *partus*, non intelligit pariendi actum, & tempus, ut exponit Sulpitius, ſed foetum maturum, ut recte Aſcenſius; ipſum ſcilicet Apollinem, & Dianam. ſic L. I, 562.

Monſtroſique hominum partus.

& alii ſaepe. Cui explicationi optime convenit verbum *premere*, proprium oneri, & ponderi: quomodo ſaepiſſime foetum vocari, notum eſt. Focas in vita Maronis.

Haec cum maturo premeretur pondere ventris.

Pro *ibi* male Ox. pr. Ed. Ven. Brix. Med. *ubi*. Vide ad L. III, 193.

81 Themis] Nomen Deae, quae tunc, nondum nato Apolline, dabat reſponſa mortalibus. SCHOL.

82 Vastos hiatus] Magnam cavernam. *Nam eſt illic media ſaxi rupes in formam theatri, in media fere montis altitudine, planicies exigua, atque in ea profundum terrae foramen, quod in Oraculo patet: ex quo frigidus ſpiritus, quodam velut vento in ſublime expulſus, mentes vatum in vecordiam vertit, impletosque deo reſponſa conſulentibus dare cogit.* Haec Juſtinus Libro XXIV. & Strabo nono inquit: *Autores certi memorant, divinum ipſum domicilium profundam curvam eſſe ſpeluncam, non tamen lato ore patentem. Unde auram quidem referri ſacro efflante numine. Excelſum autem hoſtio imminere tripodem, quem quum Pythia vates inſcenderit, hauſto divinationis ſpiritu, dei reſponſa refert, & metro, & oratione ſoluta.* SULPIT. Caeterum non indignum fuerit, hoc loco & illa adjicere, quae de origine Oraculi hujus, & de Tripodis appellatione, atque uſu Diodorus tradit libro decimo ſexto: Λέγεται γὰρ, inquit, τὸ παλαιὸν αἶγας εὑρεῖν τὸ μαντεῖον, ὧν χάριν αἰξὶ μάλιστα χρηστηριάζουσι μέχρι τοῦ νῦν οἱ Δελφοί, τὸν δὲ τρόπον τῆς εὑρέσεως γενέσθαι φασὶ τοιοῦτον. ὄντος χάσματος ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ καθ' ὃν ἐστι νῦν τοῦ ἱεροῦ τὸ καλούμενον ἄδυτον, καὶ περὶ τοῦτο νεμομένων αἰγῶν, διὰ τὸ μήπω κατοικεῖσθαι τοὺς Δελφοὺς, ἀεὶ τῷ χάσματι τὰς προσιούσας καὶ προσβλέψασας αὐτῷ, σκιρτᾶν θαυμαστῶς, καὶ προΐεσθαι φωνὴν διάφορον ἢ πρότερον εἰώθει φθέγγεσθαι. τὸν δ' ἐπιστατοῦντα ταῖς αἰξὶ θαυμάσαι τὸ παράδοξον, καὶ προσ-

ελ-

Dignatur, coecas incluſum habitare cavernas?
Quis [a] terram coeli patitur Deus, omnia curſus
Aeterni ſecreta tenens, mundique futuri
Conſcius, ac populis ſeſe [b] proferre paratus,
[c] Contactumque ferens hominis, magnuſque, potenſque;
Sive canit fatum, ſeu, quod [d] jubet ille, canendo
Fit fatum? Forſan terris inſerta [e] regendis,
Aëre libratum vacuo quae ſuſtinet orbem,
Totius pars magna Jovis Cirrhaea per antra
Exit, & aethereo trahitur [f] connexa Tonanti.
Hoc ubi virgineo conceptum eſt pectore numen,

Huma-

Variae Lectiones.

a *terras* R. 1. b *conſerro* P. 1. B. 1. VV. LL. Steph. *praeferre* VV. LL. Steph. c *contactusque* vulgo. d *canit* B. 1. e *gerendis* Edd. Rom. Parm. Omn. f *convexa* P. 1. W. pro var. lect.

ἐλθόντας τῷ χάσματι, καὶ κατιδόντας, οἷον περ ἦν, ταυτὸ παθεῖν ταῖς αἰξίν. ἐκείνας γάρ τι ὅμοια ποιεῖν τοῖς ἐνθουσιάζουσι, καὶ τοῦτον προλέγειν τὰ μέλλοντα γίγνεσθαι. μετὰ δὲ ταῦτα τῆς φήμης παρὰ τοῖς ἐγχωρίοις διαδοθείσης περὶ τοῦ πάθους τῶν προσιόντων τῷ χάσματι, πλείους ἀπαντᾷν ἐπὶ τὸν τόπον. διὰ δὲ τὸ παράδοξον τῶν ἀποπειρωμένων τοὺς ἀεὶ πλησιάζοντας ἐνθουσιάζειν. δι' ἃς αἰτίας θαυμασθῆναι τὸ μαντεῖον, καὶ νομισθῆναι τῆς γῆς εἶναι τὸ χρηστήριον. καὶ χρόνον μέν τινα τοὺς βουλομένους μαντεύεσθαι προσιόντας τῷ χάσματι ποιεῖσθαι τὰς μαντείας ἀλλήλοις. Μετὰ δὲ ταῦτα πολλῶν καθαλλομένων εἰς τὸ χάσμα διὰ τὸν ἐνθουσιασμὸν, καὶ πάντων ἀφανιζομένων δόξαι τοῖς κατοικοῦσι περὶ τὸν τόπον, ἵνα μηδεὶς κινδυνεύῃ, προφῆτιν τε μίαν πᾶσι καταστῆσαι γυναῖκα, καὶ διὰ ταύτης γίνεσθαι τὴν χρησμολογίαν. ταύτῃ δὲ κατασκευασθῆναι μηχανὴν, ἐφ' ἣν ἀναβαίνουσαν ἀσφαλῶς ἐνθουσιάζειν καὶ μαντεύεσθαι τοῖς βουλομένοις. Εἶναι δὲ τὴν μηχανὴν τρεῖς ἔχουσαν βάσεις, ἀφ' ὧν αὐτὴν τρίποδα κληθῆναι. σχεδὸν δὲ παντὸς κατασκευάσματος ἀπομιμήματα γίνεσθαι τὰς ἔτι καὶ νῦν κατασκευαζομένους χαλκοῦς τρίποδας. MICYLL.

84 Exhalare solum] In veterrimo Voſſiano primo a m. ſec. pro var. lect. ſcribitur *ſonum*. ut dicat, ventos loquaces exhalare ſonum, ſeu vocem humanae ſimilem. ſed rectum etiam eſt vulgatum. ſolum, ſive locus illic exhalare dicitur ventos loquaces, ſive auram ſonum quemdam facientem.

85 Vates] Ipſe enim loquitur, non ſacerdos. SCHOL.

86 Quis] Ἐκφώνησις poëtae admirantis ſedem. Dubitat etiam, quis Deus hic reſponſa ferat, utrum Apollo, an aliud numen preſſum ab aethere. IDEM.

86 Quod numen] Quantus Deus, qui non indignatur aures hominis introire, vel pectus, cum vatem numen impleverit. SCHOL.

88 Terram] *Terra* Mſc. male. Terram dicit converſationem in hiatu terrae. BERSM.

91 Contactumque] Vulgo erat *contactusque*. Sed Stephani variae lectiones, quatuor Pulm. & quatuor veterrimi Voſſiani cum Edd. principe, & Parmenſi *contactum* habent. quod neſcio, cur mutatum ſit, niſi ob ſequens plurale *hominum*, ut olim edebatur, ſed & illic optimi MSS. *hominis*, ut ſtatim dicetur. De hac autem re multi multa congeſſerunt. Elegantem tamen Apuleji locum omittere non poſſum. De Deo Socratis pag. 288. Ed. Colv. *Nam, ut idem Plato ait, nullus Deus miſcetur hominibus, ſed hoc praecipuum eorum ſublimitatis ſpecimen eſt, quod nulla contractione noſtra contaminatur.* Pro *contractione* malim cum aliis *contrectatione*, vel potius *contactione* cum Acidalio ad Vellej. L. II. c. 130. Adde Senecam de Benef. L. IV. c. 19. *Deum diviſum à contactu, & à conſpectu mortalium.*

91 Hominis] Virginis, quam ingreſſus implet ſuo numine. plerique libri *hominum*. BERSM. *Hominis* recte repoſuit Berſm. & firmant id tres Pulm. & duo veterrimi Voſſiani, uterque Regius Wittian. & Marpurg. Qui *contactus hominum* ſubſtituerunt, nimis generaliter haec dicta ſumſerunt.

92 Ille] Rurſus auctori ſuum pronomen reſtitui; pro quo Grotius, forſan ex Regio uno, & uno Berſmanni, ac dein ſequentes editores *ipſe* contra ceteros omnes MSS. & Edd. & Lutatium

ad

Digitized by Google

Humanam feriens animam ſonat, oraque [a] vatis
Solvit, ceu [b] Siculus, flammis urguentibus Aetnam,
Undat apex; Campana fremens ceu ſaxa vaporat,
Conditus Inarimes aeterna mole, Typhoëus.
Hoc tamen expoſitum cunctis, [c] nullique negatum
Numen, ab humani ſolum ſe labe furoris
[d] Vindicat. [e] haud [f] illic tacito mala vota ſuſurro
Concipiunt. nam fixa canens, mutandaque nulli,
Mortales optare, vetat: juſtiſque benignus
Saepe dedit [g] ſedem [h] totas mutantibus urbes,
Ut Tyriis: dedit ille minas inpellere belli,

* Ut Sa-

VARIAE LECTIONES.

a *vates* R. pr. b *Siculis* Edd. qq. male. c *nulliſque* V. 1. Edd. Mic. Hort. d *vendicat* MSS. & Edd. qq. e *aut* V. 1. f *ullis* B. 1. g *ſedes* P. 3. B. 3. V. 1. W. R. pr. a m. pr. Edd. Aſc. Mic. Hort. h *tutas* P. 2.

ad Statii Theb. I, 213. repoſuerant. *Ille* emphatice de potente Deo. Exemplorum agmen videre potes in commentariis doctorum, quos laudat Drakenb. ad Silium L. III; 181.

- - - *monet hoc pater ille Deorum.*

& infra ad L. VII, 449. & ſic Homerus, Il. E. 604. κεῖνος, Ἄρης. Ad dictum Statii locum vitioſe apud Lutatium pro *ſit*, exhibetur *fit*, & in Reg. uno.

93 INSERTA] Inſertam providentiam dicit divinam, quam adſignat Jovi. SCHOL.

94 QUAE] *Quem* Mſc. vitioſe. BERSM.

96 TRAHITUR] De coelo (*à terra* Voſſ. pr. rectius) cum nexa ſit Jovi; ſcilicet ipſa pars Jovis. SCHOL.

101 INARIMES] Graecus Genitivus. ἐναρίμης. (NOINAPMEO MSS.) Sic Virgilius.

Inarime Jovis imperiis impoſta Typhoëo.

SCHOL. Haec alias *Aenaria*, à ſtatione navium Aeneae, & Pithecuſa, à figulinis doliariorum, ut Plinius lib. III. cap. 6. autor eſt, appellata fuit, à qua olim profuſa Prochyte, nomen inde accepit. Videtur autem Virgil. *Inarimen* dixiſſe primus, Homeri imitatione, qui ſecundo Iliados de eodem Typhoëo in hunc modum meminit:

Γαῖα δ' ὑπεστονάχιζε, Διὶ ὡς τερπικεραύνῳ
Χωομένῳ, ὅτε ἀμφὶ Τυφωεῖ γαῖαν ἱμάσσῃ
Εἰν Ἀρίμοις, ὅθι φασὶ Τυφωέος ἔμμεναι εὐνάς.

Quod enim Homerus diverſis vocibus de Arimis Ciliciae loco (ut quidem Interpretes exponunt) dixit, id Virgilius una dictione ad inſulam Campaniae transtulit. Quanquam Plinius eodem loco ſupra citato, Homero quoque Inarimen hanc, de qua Virgil. meminit, dictam fuiſſe velit. Sed de hoc alii viderint. MICYLL. Vide Salmaſ. Plin. Exerc. p. 68. & Bochartum L. I. Can. c. 33. ubi etiam de Typhoëo.

103 AB HUMANI] Quia cum omnibus reſpondeat, homicidis non reſpondet. Quod autem dicit, *vindicas ab humana labe furoris*, ad illud retulit, quod homicidas conſtat furere. SCHOL. Voſſ. ſec. Rectius haec exponunt Scholia Voſſ. primi. *Quia non audis injuſtas preces.* atque ita reliqui Commentat.

104 TACITO SUSURRO] i. e. nil mali illic precari audent; quia Deus in reſponſo publicabat, unde conſulebatur. unde bene dicit *ſuſurro*, quia orantes non aperte orant, vel quia iniqua precaturus tacite ſuſurrabat. SCHOL. Tacitarum harum precum inſigne exemplum eſt apud Sophoclem Elect. 638.

Κλύοις ἂν ἤδη, Φοῖβε προστατήριε,
Κεκρυμμένην μου βάξιν· οὐ γὰρ ἐν φίλοις
Ὁ μῦθος, οὐδὲ πᾶν ἀναπτύξαι πρέπει
Πρὸς φῶς, παρούσης τῆσδε πλησίας ἐμοί.
Μὴ σὺν φθόνῳ τε καὶ πολυγλώσσῳ βοῇ,
Σπείρῃ ματαίαν βάξιν εἰς πᾶσαν πόλιν.

& quae ſequuntur. Adde Caſauboni notas ad Perſii Sat. II, 5.

At bona pars procerum tacita libabit acerra.
Haud cuivis promptum eſt, murmurque humileſque ſuſurros
Tollere de templis, & aperto vivere voto.

106 MORTALES OPTARE VETAT] Reſponſa Apollinis tam ſtabilia, & vera erant, ut, poſtquam

Ut Salaminiacum meminit mare: ſuſtulit iras
Telluris ſterilis, monſtrato fine: reſolvit
Aëra tabificum. non ullo ſecula dono
Noſtra carent majore Deûm, quam Delphica [b] ſedes
Quod ſiluit, poſtquam reges [c] timuêre futura,
Et ſuperos vetuêre loqui. nec voce negata
Cirrhaeae moerent vates, templique fruuntur
Juſtitio. nam, ſi qua Deus ſub [d] pectora venit,

Numinis

VARIAE LECTIONES.

a & meus. b *tellus* V. r. c *tenuere* B. 1. d *pectore* R. 1.

dixiſſet, mutari non poſſent. Alii autem Dii decreta ſua ſacrificiis, vel alio more placati mutabant. Ille autem tam fixa dabat reſponſa, ut nullus poſt ejus reſponſionem, etiamſi laeva eſſent, bona optare auderet; quia mutari non poterant. Unde dicit; *M. o. v.* SCHOL.

107 TOTAS MUTANTIBUS URBES] Unus Pulm. tres Berſm. Oxon. pr. & meus *notas*. non male. *mutare urbem* pro ex urbe migrare, latius illuſtrabimus ad L. VIII, 217.

Et totum mutare diem.

De reſponſis Delphici oraculi copioſe hic agit Hortenſius.

108 UT TYRIIS] Ut Cadmus accepit, juſſus bovem ſequi, & ubi conſediſſet, ibi conderet civitatem, vel melius, ut dedit Didoni, quae de Tyro fuit. SCHOL.

108 INPELLERE] Wittian. pro var. lect. *depellere*. ſed male. *inpellere* notat propellere. vſ. 41.

- - - *faterum impellite curſum.*

Adde vſ. 330, 757. VI, 36. VII, 576. contra Lib. IV, 436. pro *repelleret*, in MSS. quibusdam eſt *inp*. praeterea auctor hoc verbum inpenſe adhibere amavit. Ut patet ex Indice; & iis, quae alibi diximus.

109 UT SALAMINIACUM MEMINIT MARE] Ipſos Salaminienſes dicit. Hic enim Themiſtocli, Athenienſium duci, reſpondit, ut navali bello potius dimicaret, victoriam ibidem recepturus. Ait autem, cito muros (*equos* Voſſ. pr.) ligneos neceſſarios eſſe i. naves. Tunc apud Salamina pugnavit. SCHOL. Fuit autem Oraculum illud tale:

Τεῖχος τριτογενεῖ ξύλινον διδοῖ εὐρύοπα Ζεὺς,
Μοῦνον ἀπόρθητον τελέθειν. τὸ σὲ, τέκνα τ' ὀνήσει.

Reliqua apud Herodotum vide, libro ſeptimo, & deinceps. MICYLL.

110 STERILIS] Malo, quod eſt in quatuor Pulm. uno Berſm. duobus Voſſ. & Wittiano *ſteriles*, ſive ſterilitatem reddentes. Sequentia verba, *monſtrato fine*, Omnibonus, & Aſcenſius, ad poſteriorem, quam refert Lucanus, Phoebi opem, ceteri ad priorem haec verba referunt. quam diſtinctionem retinui. Verum perinde eſt. Utrique enim convenit monſtratus finis per expiandi modum; ut patet ex exemplis, per commentatores adlatis.

113 REGES] Hic Nero tangitur, qui, cum conſuluiſſet oraculum, reſpondit hoc numen. *Ego parricidis non reſpondeo.* Nero enim matrem ſuam occiderat. Hoc confuſus dicto oraculum claudi juſſit, & conſuli vetuit, ne quis fatum inquireret, & ei inſidiaretur. SCHOL. Cauſſam ſilentii Delphici adfert Cicero Lib. II. de Divin. c. 57. quem citat hic quoque Hortenſ. *Quando autem iſta vis evanuit? an poſtquam homines minus creduli eſſe coeperunt? Demoſthenes quidem, qui abhinc annos prope CCC fuit, jam tum φιλιππίζειν Pythiam dicebat, id eſt, quaſi cum Philippo facere.* &c. Minucius Felix in Octav. c. 26. *De Pyrrho Ennius Apollinis Pythii reſponſa confinxit; cum jam Apollo verſus facere deſiſſet; cujus tunc cautum illud, & ambiguum defecit oraculum, cum & politiores homines, & minus creduli eſſe coeperunt.* ubi vide notas. Quo vero tempore ceſſarit oraculum, plane non liquet, licet multa, ſuper ea re perſcrutati ſint viri docti antiqui, & recentiores, V. Barth. ad Claud. IV. Conſ. Hon. 144. Videtur autem paullatim in contemtum deveniſſe hoc, & cetera oracula; unde deſueverunt homines illa conſulere. Certe Romanos jam diu ante tempora belli civilis illud non conſuluiſſe, ſatis patet. V. etiam ad vſ. 70. Plures ceſſandi cauſſas recenſet noſter infra: ubi vide Commentat.

114 SUPEROS] Deos. i. Apollinem vetuerunt loqui. SCHOL. Sic de uno Deo Apolline vſ. 124.

- - *pavidamque Deis inmittere vatem.*

vſ.

Numinis aut poena eſt mors inmatura recepti,
Aut pretium: quippe ſtimulo, fluctuque furoris
Compages humana labat, pulſuſque Deorum
Concutiunt fragiles animas. [a] Sic tempore longo
Inmotos tripodas, vaſtaeque ſilentia rupis
Appius, Heſperii ſcrutator ad ultima fati,
Sollicitat. juſſus ſedes laxare verendas
Antiſtes, [b] pavidamque [c] Deis inmittere vatem,

Ca-

VARIAE LECTIONES.

a *Hic* Hort. m. b *pavidumque* V. pr. c *Diis* B. 1. R. 1.

vſ. 157.

Et Superis, quos fingis.

Unde patet, non opus eſſe mutatione aliqua in L. 1, 566.

- - - tum quos ſectis Bellona lacertis
Saeva monet, cecinere Deos.

i. Bellonam. Vide illic notata, & hoc iis adde.

114 NEGATA] Mſc. *rogata*. male. BERSM. Perperam etiam hic *Cyrrhaeae* edebatur pro *Cirrhaeae*.

115 CYRRHAEAE VAT.] Delphicae, antonomaſia. Si non moerent, ſi non triſtantur, gaudent ergo Pythiae vates, quod ob enthuſiaſmum prope perpetuum, brevis vitae eſſent fere. Valerius Maximus libro primo, capite de Miraculis, (8) de Appio reſponſum petente loquens, *Antiſtitem Delphicae cortinae in intimam ſacri ſpecus partem coëgit deſcendere: unde ut certae conſulentibus ſortes petuntur, ita nimius divini ſpiritus hauſtus reddentibus peſtifer exiſtit.* HORTENS.

115 FRUUNTUR] Mſcr. duo *feruntur*. mendoſe. BERSM. *Feruntur* male Ed. Brix.

[a] 117 NUMINIS &c.] Senſus hic eſt. Ex quo non conſuluntur Delphica Apollinis oracula; ſi aliquis Deum coeperit pati, aut moritur, aut poenam dat numinis recepti, aut pretio (*prepitio* Voſſ. ſec.) moritur, ut, quia ſentire Deum meruit, hoc morte emerit. Alii ſic intelligunt. Quod ſi quid (*quidam* Voſſ. ſec.) vates adverſi (*adverſa* Voſſ. ſec.) denunciaverint, occidantur. Ergo haec ipſa mors aut poenam dat, aut pretium divinitatis, quod ſolus futura divinavit, & cognovit, & idcirco moriatur, divinam invicem ſcientiam conſecutus. Sed mihi videtur pretium pro ſtultitia ferre. Vel *poena* eſt; ſi ſic inpletus Deo (*accepto numine* Voſſ. pr.) moritur, ut nemo adſequi futura cognoſcat. *pretium* autem, ſi moriturus dat tamen praeſentibus fida reſponſa. SCHOL.

118 FLUCTUQUE FURORIS] In Voſſiano uno eſt *ructu*. Male. Intelligit creberrimum furoris motum. Catull. Carm. 65, 97.

Qualibus incenſam jactaſti mente puellam
Fluctibus.

Sic *irae*, *curarum fluctus*, & ſimilia paſſim. Vide quos laudat Cl. Drakenb. ad Silium Italic. L. VIII, 32. IX, 527.

Quantos Gradivus fluctus in Punica caſtra,
Reſpice, agit, quantisque furens ſe caedibus inplet.

119 COMPAGES] Mantice in duo diviſa eſt i. e. in artem, & furorem. dicit cauſſam, unde moriuntur. SCHOL.

121 INMOTOS] Mſc. *immotas*, & alter. *non motas*. ſemin. genere. BERSM. *Inmotas* Voſſ. ſec. & Wittian.

124 ANTISTES] Quod ante numen ſtat. *Caſtalios latices* fontem illum dicit, de quo divinus Spiritus concipiebatur. SCHOL.

124 PAVIDAMQUE DEIS INMITTERE VATEM] More ſolito ridicule commentatores vulgo haec exponunt per hypallagen, pro *Deam vati inmittere*. Sic *numen animis inmittere*. Silio L. II, 516. Aſcenſius rectius explicat *Deis* i. inter Deos aut in manus Deorum. Farnabius per *Deos* adytum intelligit, ut eo vates inmittatur. Quod placet magis ob praecedens *ſedes laxare*, & ſeq. *fores inr. templi*; ſed malim tunc tripoda intelligere. *Dii* pro templis, & aris ſaepius ponuntur. Tibull. Lib. II, 5, 22.

- - - - quum moeſtus ab alto
Ilion ardentes reſpiceretque Deos.

ubi vide Broukhuſ., & Plutarch. in Iſide pag. 379. Vel puto, *inmittere vatem Deis* idem eſſe, ac deducere eam ad Deorum, ſive Apollinis contactum, & conſortium. *Inrumpere, intrare Deos*, pro Deorum mentem inquirere, ſimiliter Statius, & Silius dixere, ad cujus L. 1, 124. conſule notas. *Inferre ſe Deis* pro in conſortium venire, Seneca Herc. Oet. 95.

Caſtalios circum latices, nemorumque receſſus
Phemonoën errore vagam, curiſque vacantem,
Corripuit, cogitque fores inrumpere templi.
[a] Limine terrifico metuens conſiſtere Phoebas,
Abſterrere ducem noſcendi ardore [b] futura
Caſſa fraude parat. quid ſpes, ait, inproba veri
Te, Romane, trahit? muto Parnaſus hiatu

Conticuit,

VARIAE LECTIONES.

a *lumine* B. 1. b *futuri* vulgo.

126 PHOEMONOEN] Strabo ait, Phoemonoën primam divinantem Pythiam fuiſſe ferunt: urbis quoque vocabulum, à πυθέσθαι, id eſt, interrogare, audire, diſcere, inclinatum eſſe. Mihi vero conjectare libet, *Phoemonoën* fuiſſe Arcadiam. *Phoemon* enim Arcadiae lacus. Ovidius:

Eſt lacus Arcadiae Phoemon dixere priores.

SULPIT. Fictio nominis videtur eſſe, ſeu ſpeciale pro generali poſitum. Nam hoc nomine, quae prima Delphis vaticinata eſt, appellata fuit, Ut Strabo libro nono autor eſt. Neque autem Arcadiae locus *Phoemon* eſt, neque idem nomen apud Ovidium libro ultimo legitur, ut hic Sulpitius, neſcio unde adductus, divinat. MICYLL. Hanc puellam *Phoemonoën* appellat, ab ea Phoemonoë, quae Pythia omnium prima oraculo in Phocide praeſuit, cui Graecia hexametri carminis inventum acceptum retulit: quod tamen Moſi multi tribuunt. Claruit illa Phoemonoë ea tempeſtate, qua Sycio in Achaia regnabat. Plinius eam, libro x. capite 3. loquens de aquilis, Apollinis filiam dictam fuiſſe, ſcriptum reliquit. *Phoemonoë*, inquit, *Apollinis dicta filia*, *dentes ei eſſe* (*percno*) *prodidit*, *mutae alias*, *carentique lingua*, *eandemque aquilarum nigerrimam prominentiore cauda.* Idem libro eodem, capite 8. diſſerens de accipitribus, *Triorchem Buteonem appellari à Romanis*, ait, *cui Phoemonoë principatum tribuit in auguriis.* Sulpitius credit, Arcadicum vocabulum eſſe, quod Phoemus ejus regionis lacus ſit. Plinius eum non *Phoemum*, ſed *Pheneum* appellat duobus libris, & capitibus diverſis, & Lacum eſſe Arcadiae. Et Ovidius lib. Metam. ultimo, non *Phoemum*, ſed *Pheneum* vocat etiam.

Eſt lacus Arcadiae, Pheneum dixere priores,
Ambiguis ſuſpectus aquis, quas nocte timete,
Nocte nocent potae, ſine noxa luce bibuntur.
Sic alias, aliasque lacus, & flumina vires
Concipiunt.

Plinius libro XXXI. cap. 11. *In Arcadia ad Pheneum, aqua profluit è ſaxis, Styx appellata, quae illico necat.* Idem libro IV. capite 6. *Pheneus, & Erymanthus è monte ejuſdem nominis in Alpheum defluens.* Proinde apud Ovid. non legendum *eſt*, *Phoemon*, ut Sulpitius citat, ſed *Pheneum.* Neque vero Arcadica vox eſt *Phoemonoë.* ſed conficta ad vocem Phoebi: cujus filia, authore Plinio, credita fuit. Sed ad rem. HORTENS. Hoc nomen non confictum eſt ad vocem Phoebi, ut putat Hortenſius, deceptus vulgata hujus vocis ſcriptura *Phoemonoe.* cum ſcribi, ut recte in Ven. Berſm. & Grot. Edd. debeat *Phemonoë.* Graece Φημονόη.

128 METUENS] Poſt multos enim annos oracula iſta repetuntur, & ideo metuit, ne & ipſa moriatur, ut ait ſupra. *Numinis aut p.* &c. SCHOL.

128 PHOEBAS] Nomen Virginis à Deo. IDEM. Non ſimpliciter Phoebi ſacerdotem *Phoebas*, ſed eam, quae vaticinatur, ſignificat, ἀπὸ τοῦ φοιβάζεσθαι, quod furore, ac ſpiritu corripi eſt, id quod vaticinantibus accidere ſolebat. Soph. Aiace. δεινὰ λέγεις ἡμῖν τ' ἄνδρα διαπεφοιβάσθαι κακοῖς. MICYLL.

129 NOSCENDI] Ne ardeat ad futura noſcenda. *Caſſa.* non enim amplius hac voce terretur. SCHOL.

129 FUTURA] *Futuri* edidit Grotius, eumque ſequentes, ſed & ante eum Aſcenſ. Micyll. & Hortenſ. habentque ita duo Pulm. Reg. pr. & Oxon. uterque. Ceteri tam ſcripti, quam editi *futura.* quod hoc loco malui. ſequitur vſ. 137. *fati futuri.* 179. *omne futurum.*

130 QUID SPES] Mſc. *quae ſpes.* non male. quod deſiderium tam audax noſcendi futura. BERSM. *Quae* eſt etiam in Voſſ. tert. a m. pr. praefero omnino *quid.*

132 PRESSITQUE DEUM] *Preſſit dominum* Mſc. obruit Phoebum, cujus afflatu reſponſa edebantur. BERSM.

132 SEU SPIRITUS] Quatuor cauſſas poſuit, quàre Apollo ſileat (*tacere videatur* Voſſ. ſec.) quod aut caſu factum eſt, ut terris infuſum numen

ab-

Conticuit, preſſitque Deum: ſeu ſpiritus iſtas
Deſtituit fauces, mundique in devia verſum
Duxit iter: ſeu, barbarica cum lampade Pytho
Arſit, in inmenſas cineres abiêre cavernas,
Et Phoebi [a] tenuêre viam. ſeu ſponte Deorum
Cirrha ſilet, fatique ſat eſt arcana futuri
Carmine longaevae vobis commiſſa Sibyllae:

Seu Paean,

VARIAE LECTIONES.

a *renuere* A.

abſcederet; aut templi incendio clauſa caverna ſit, qua loquebatur oraculum: nam hoc Brennus incendit: vel quod poſſint ſufficere Romanis ad ſcientiam futurorum, quae Sibylla praedixit; vel quod nunc tam ſcelerati ſunt homines, ut nil à Diis mereantur audire, vel audeant quidquam quaerere. SCHOL.

134 SEU BARBARICA] Seu, inquit, quum Templum combuſtum eſt à Xerxe, & à Brenno rege, Gallorum cineres clauſerunt ſpiracula templi, unde vox illa erumpebat, ut poſtea exire nequiverit. OMNIBON. Barbarorum facibus. Thraces enim, ut ſupra diximus, Delphicum templum combuſſerant, poſſumus intelligere & de Xerxe, qui *ante navalis praelii congregationem miſerat quatuor millia armatorum Delphos, & ad templum Apollinis diripiendum, quaſi non cum Graecis tantum, ſed cum diis immortalibus bellum gereret, quae manus tota imbribus, & fulminibus deleta eſt. Poſt haec Theſpias, & Athenas, & Plateas vacuatas hominibus incendit*, ut ait Juſtinus. De Brenno, & Gallis intelligendum non eſt, quoniam ante deleti ſunt, quam templo nocerent, ut Valerius memorat. SULPIT. Brenni hiſtoriam prolixe proſequitur Pauſanias in Phocicis. Sed videndum tamen, an hoc incendium, de quo hîc poëta meminit, etiam ad poſteriora tempora referendum ſit, utpote Mithridatica: quando nuper adeo cum hoc, tum alia oracula conticeſcere coeperunt, ſublata Daemonum licentia, ac poteſtate, CHRISTI adventu. Diſputat autem & Plutarchus de cauſis, ex quibus oracula tacere coeperint, ſed ſuo, ac philoſophico more, in libro περὶ τῶν ἐκλελοιπότων χρηστηρίων. MICYLL. Diverſas cauſſas inquirit, propter quas oraculum defecit. Extat Plutarchi liber, paulo ante à nobis citatus, περὶ τῶν ἐκλελοιπότων χρηστηρίων. hoc eſt, de Oraculis, quae defecerint, in quo & ipſe diverſas cauſſas quaerit, cur ceſſarint illa ipſa, de quibus agimus, reſponſa. Sed mordicus tenendum duco, quod Micyllus admonet, ſub Chriſti adventum, daemonum ludibria ſublata fuiſſe: ut eo naſcituro, qui praeſens coeleſtia oracula ederet, vana impurorum reſponſa obmuteſcerent, ſive per Syllam, ſive per Mithridatem, ſive quod vetuſtate templum dilapſum fuit, & obrutum antrum, quod propter Daemonis ludos, praeſtigias, & fraudes contemni coeptum fuit, & prorſus non frequentatum amplius. Herodotus Οὐρανίᾳ tradit barbaros à Xerxe miſſos ad diripiendum fanum horrendis prodigiis, fulminibus, & 60. virorum telis, qui poſt reliquorum fugam Delphis manſerant, una cum propheta Acerato, obrutos, & cum tetra clade praecipitatos fuiſſe. Reliqui in fugam acti putabant, ſe videre duos armatos viros humana forma proceriores tergo haerentes, carpentesque caedendo, & perſequendo. Itaque à Xerxe incendio deletum non fuit, neque à Brenno, qui conſimili clade inde deturbatus periit. Caeterum hiſtoria de Brenno Gallorum duce, ejusque exercitu à Delphis victo, atque à Graecis internecione deleto, extat apud Juſtinum libro XXIV. Pauſaniam in Phocicis. Sed a quibus incendio templum Delphicum, & antrum obrutum fuit, parum conſtare video. Sed ne poëta quidem aperte affirmare videtur, exuſtum ab hoſtibus fuiſſe, cum dicit, ſive cortina Barbarorum injuria incendio everſa cineribus oppleta, inde poſteris temporibus diu jacuit: unde factum, quod oraculum conticuerit. HORTENS. Quo tempore Delphi à Brenno incenſi. Nam locus ipſe Πυθὼ Graecis dicitur. GROT. Sequor magnum virum edentem *Pytho.* Ceteri ſcripti, & editi male *Phiton*, vel *Phyton*, vel denique *Python*, ut eſt in Voſſ. ſec. tert. & Regio primo. Locus Graece Πυθὼ, vel Πυθὼν vocatur, quam terminationem per *o* efferre ſolent Latini, ut monuimus ad L. I. 214. Immo eodem modo Tibullus Lib. II, 3, 27.

Delos ubi nunc, Phoebe, tua eſt? ubi Delphica Pytho.

Vide ibi Muretum, & Broukhuſium, qui haec etiam capit de Delphis, à Brenno incenſis; eiq; ad-

Seu Paean, ſolitus templis arcere nocentes,
Ora quibus ſolvat, noſtro non invenit aevo.
Virginei patuêre doli; fecitque, negatis
Numinibus, metus ipſe fidem. [a] tunc torta priores
Stringit vitta comas, crineſque, in terga ſolutos,
Candida Phocaïca complectitur infula lauro.
[b] Haerentem, dubiamque premens in templa ſacerdos
Inpulit. illa pavens adyti penetrale remoti

Fatidi-

VARIAE LECTIONES.

a *tum* MSS. & Edd. qq. b *errantem* R. 1.

adſentior, quidquid Micyllus, & Hortenſius argutentur. Non audiendi itaque ſunt Codd., in quibus *Phaeton*, monente N. Heinſio ad Ovidii Metam. 1, 751. *Phoeton* Voſſ. pr. Fuit autem, cum pro *cavernas* mallem *cavernae*, ut cavernae abierint in cineres, ſeu combuſtae ſint. paſſim *ire*, *abire in flammam* &c. pro uri poni, norunt docti. nunc nihil muto *cineres abiere in cavernas immenſas*, eſt, oppleverunt cavernas penitus, & texerunt, ita, ut vetus ſpiritus inde exhalare nequeat.

136 VIAM] Qua egrediebatur oraculum. SCHOLIAST.

138 SAT EST CARMINE &c.] i. e. ſufficit eſſe commiſſa. IDEM. Quia ſat fati futuri eſt, ſupple, vobis, carmina arcana Sibyllae longaevae, quae uſque ad tempora Tarquinii Superbi, aut ſaltem Priſci ab Aeneae temporibus vixit, commiſſa ſup. eſſe vobis. ASCENS. Alii legunt *carmine longaevae*: ut ſit: *arcana* i. ſecreta futuri commiſſa vobis *carmine* i. per carmen Sibyllae longaevae. VERSELLAN. *Carmina*. plerique libri *carmine*. Seu Dii noluerunt Romanis dare reſponſa, quibus ſufficerent libri Sibyllini. BERSM. Senſum Lucani perceperunt quidem omnes interpretes; ſed de vera verborum lectione adhuc ambigitur. Jer. Marklandus in Epiſt. Crit. p. 59. ait iſta *ſat eſt* tam à ſenſu, quam à Latinitate abeſſe; quare legi vult *fatique patent arcana futuri Carmine*. Verum, praeterquam quod MSS. omnes cum Scholiaſte retinent *ſat eſt*; niſi quod in Voſſiano uno a m. ſec. ſit *fati ſatis eſt*, & in Amſt. *fatique ſatis eſt*, hac lectione non redditur ratio, cur Cirrha ſileat: quam tamen hîc dare debuit ex inſtituto ſuo Lucanus. Praeterea falſum eſt *arcana* libris Sibyllinis incluſa *patere* Romanis. Patebant nullis niſi ſacerdotibus, ut cetera oracula: Eſt & alius vir doctiſſimus, qui conjiciebat *fati quum ſint arcana ſ. Carmine &c.* Non puto. à Latinitate vero abeſſe, quod dicit Marklandus, *ſat eſt*, *arcana* ſc. eſſe *commiſſa*, numquam concedam: Eodem fere modo Virgilius Ecl. VII, 33.

Sinum lactis, & haec te liba, Priape, quotannis
Exſpectare, ſat eſt.

Supra L. II, 109.

Sed ſatis eſt jam poſſe mori.

Retineo itaque illud *ſat eſt*. Verum pro *carmine*, omnes Pulm. & mei MSS., excepto uno, & altero recentiore, & Oxon. primo, & cunctae editiones Sulpitiana priores cum Berſm. exhibent *carmina*. Ut haec ſit constructio. Quia ſat eſt, ſeu ſufficit, *carmina arcana fati futuri vobis commiſſa* eſſe *à longaeva Sibylla*: vel *fati futuri arcana carmina longaevae Sibyllae*: ut *carmina* habeat duos genitivos. carmina ſcilicet Sibyllae, quae continent fatum futurum. quae conſtructio non eſt infrequens. Vide J. F. Gronov. ad Livium L. XXXIV. c. 26. J. Perizon. ad Sanctii Minerv. p. 177. Vel denique poſſet exponi per appoſitionem *carmina Sibyllae*, quae ſunt *arcana fati futuri*. Eodem modo, ut vſ. 198. *tripodas* vocat *arcana mundi*. quia in illis latent, & continentur. Diſcernat ſtudioſus lector, & eligat conſtructionem, quae placet. nam *ſat fati futuri eſt*, *carmina commiſſa Sibyllae* non recte procedit: *Carmine* ſi haberent plures bonae notae Codices, minime damnarem.

139 SEU PAEAN SOLITUS TEMPLIS ARCERE NOCENTES] Et hanc cauſam, & alias quaſdam apud Plutarchum habes libro, cur ceſſaverint oracula. GROT. Ed. tert.

142 METUS] Quoniam trepida, & prudens haec dicebat, prodit ſe mentitam. nam figmento ſuo fidem faceret, ſi hoc ſecura dixiſſet. Fecit ergo fidem, eſſe illic numina, loquentis virginis, quae hoc negabat, timor. SCHOL.

149 NULLO CONFUSAE MURMURE VOCIS INSTINCTAM] Mſc. *invictam mentem ſacro*. minus bene. BERSM. Si haec ſana ſunt, vox *nullo* ſic exponenda eſſet, quaſi eſſet non teſtata ullo murmure: quomodo hunc locum melius, quam alii,

cepit

Fatidicum, prima templorum in parte reſiſtit:
Atque [a] Deum ſimulans, ſub pectore ficta quieto
Verba refert, nullo confuſae murmure [b] vocis
Inſtinctam ſacro mentem teſtata [c] furore;
[d] Haud aeque laeſura ducem, cui [e] falſa canebat,
Quam tripodas, Phoebique fidem. non rupta trementi
Verba ſono, nec vox antri complere capacis
Sufficiens ſpatium, nulloque [f] horrore comarum

Ex-

VARIAE LECTIONES.

a *diu* meus. b *Phocis* Ed. Rom. c *favore* P. 1. *f. eſt* Ed. Rom. d *non* V. 1. e *fata* B. 1. f *errore* B. 5. in m. R. 1. A.

cepit Aſcenſius; dixiſſetque Lucanus, Phemonoën ſimulaſſe quidem, ſe eſſe inſtinctam Deo, ſed id non eſſe teſtatam murmure confuſae vocis. Similis eſt locus Lib. 1, 331.

- - - - - *nullus ſemel ore receptus*
Pollutas patitur ſanguis manſueſcere fauces.

i. e. ſanguis ſemel receptus non patitur. Verum plus videtur mihi dicere voluiſſe Lucanus, & Phemonoën id non tantum non teſtatam eſſe, ſed, licet ſimulare vellet Deum, & ficta verba referret, nullo murmure confuſae vocis, ſolito enthuſiaſmi ſigno teſtatam eſſe, ſe non eſſe inſtinctam ſacro furore: adeo ut deeſſet altera negatio. *Inſtructam* eſt in Pulm. uno & Hulſt. quae voces ſic ſaepius commutantur. V. Gronov. ad Senec. de Brev. vitae c. 9. *Divino furore inſtinctus*. *Inſtinctam* meus. Unde conjeceram *intactam*; & ecce conjecturam meam confirmatam dein vidi uno regio Cod. & Ed. Parmenſi. Bene, ni fallor. cui lectioni favet etiam Berſm. Cod. *invictam*. quod ipſum forſan alii placeret. quia *domari*, & *vinci* à Deo alibi etiam vaticinantes dicuntur; quo facit ſane ſequens deſcriptio, & vſ. 193. *domita Virgine*. Virgil. Aen. VI, 80. *fera corda domans*. Sed hoc participium minus huic loco, & ſenſui quadrat. quare *intactam* eſt praeferendum. *Tangi* frequenter dicuntur, qui divino afflantur furore. Vide Gebhardi crepund. L. 2. c. 15. & notas ad Ovidii L. III. Amor. 1, 64.

Jam nunc contacto magnus in ore ſonor.

551 HAUD AEQUE] i. e. non tantum laedebat Appium, cui falſa dicebat, quantum Apollinem, cujus ſe numen habere ſimulabat. SCHOL. *Laeſura* hoc loco ſignificat *ludibrio habitura*: ut apud Tibull. L. 1, 10, 6.

- - - - *aequum eſt, impune licere*
Numina formoſis laedere veſtra ſemel.

ubi adi Broukhuſ.

152 TRIPODAS] Tripus (*tripos* MS.) eſt menſa Apollinis à tribus pedibus, quae & *cortina* dicitur. Haec corio Pythii ſerpentis tecta erat, quem Apollo interfecit. unde & *Pythius* dictus eſt. Dicitur autem *cortina*, & quia cor vatis tenebat, ne omnia diceret, quae audiebat, vel videbat: vel *cortina* dicitur, quaſi *certina*, quia certa reſponſa inde dabantur; vel à Graeca etymologia *cortina* dicitur ἀπὸ τῆς κόρης ἐκτάσεως i. e. à puellae extenſione. Nam vates Apollinis afflata numine extendebat ſe, ut major eſſe videretur. unde Virgilius; *majorque videri*. SCHOL. Voſſ. ſec. Eadem iiſdem fere verbis Servius refert, partim ad Aen. III, 92. partim ad VI, 347.

153 COMPLERE SPATIUM] Ut Virgilius

- - - - - *oſtia centum:*
Unde ruunt totidem voces, reſponſa Sibyllae.

SCHOL.

155 CULMINA TEMPLI] Voſſian. prim. ſecund. Marp. & Voſſ. tert. pro var. lect. exarant *limina*; ut reſcripſi, veriſſime. Dixerat paullo ante

- - *prima templorum in parte reſiſtit.*

& confer ſeqq. ac vſ. 128. *Limine terrifico* praeterea in hac re *limina templorum* magnum habent nomen. Conſule Cerdam ad Virgilii III. Aen. 90. à viris doctis jam citati.

Vix ea fatus eram. tremere omnia viſa repente,
Liminaque, laurusque Dei, totusque moveri
Mons circum, & mugire adytis cortina recluſis.

quem locum ante oculos videtur habuiſſe Lucanus. ibid. 370.

- - - - *vittaſque reſolvit*
Sacrati capitis, meque ad tua limina, Phoebe,
Ipſe manu multo ſuſpenſum numine ducit:
Atque haec deinde canit divino ex ore ſacerdos.

VI, 45.

Excuſſae laurus, inmotaque [a] limina templi,
Securumque nemus, veritam ſe credere Phoebo
Prodiderant. [b] ſenſit tripodas ceſſare, [c] furenſque
Appius; Et nobis meritas dabis inpia poenas,
Et ſuperis, quos [d] fingis, ait, niſi mergeris [e] antris,
Deque orbis trepidi tanto conſulta tumultu
Deſinis ipſa loqui. [f] Tandem conterrita virgo
Confugit ad tripodas, [g] vaſtiſque adducta cavernis
Haeſit, & inſueto concepit pectore numen,
Quod, non exhauſtae per tot jam ſecula, rupis
Spiritus ingeſſit vati: tandemque potitus

Pectore

VARIAE LECTIONES.

a vulgo *culmina*. b *ſentit* vulgo. c *furitque* H. pro var. lect. *furentis* R. 1. d *fugis* V. 1. e *antro* P. 2. f *tandemque exterr.* VV. LL. Steph. g *vaſtis* R. 1. O. 1. A.

VI, 45.

Ventum erat ad limen; cum virgo, Poſcere fata
Tempus, ait. Deus ecce, Deus. cui talia fanti &c.
Non comtae manſere comae. ſed pectus anhelum
Et rabie fera corda tument.

Culmina edunt, & propugnant quoque viri doctiſſimi pro *limina*; quod, vel *lumnia*, eſt in MSS. omnibus, & videtur reſtituendum apud Claudianum L. 1. R. proſ. init.

Jam furor humanos noſtro de pectore ſenſus
Expulit, & totum ſpirant praecordia Phoebum.
Jam mihi cernuntur trepidis delubra moveri
Sedibus, & claram diſpergere limina lucem
Adventum teſtata Dei.

Sed illic forſan Deus deſcendit per *culmina*: ut apud Juſtin. L. XXIV. c. 8. *Adveniſſe Deum clamant, eumque ſe vidiſſe deſilientem in templum per culminis aperta faſtigia.*

156 VERITAM] Hoc eſt. omnes res, quae non fiebant, prodiderant virginem. Quod verita erat (*auſa non eſſet* Voſſ. pr.) ſe Apollini committere. SCHOL.

157 SENSIT] Sic Steph. var. lect. Pulm. quinque, Berſm. tres, & duodecim vetuſtiores ex meis cum Edd. Ven. Parm. Brix. & Mediol. quorum auctoritati cedo. alii *ſentit*.

158 INPIA] Servius ad VI. Aen. 662. haec laudans citat *inproba*. atque ita eſt in Voſſ. tertio. Solemni ſcilicet mutatione. Confer, quae dicemus ad L. VII, 760.

161 IPSA] Bene *ipſa*. Numen enim loquens vult audire, non virginem. SCHOL.

161 TANDEM] Quaſi (*tamquam* Voſſ. ſec.) coeperit Appium plus timere, quam Apollinem. IDEM.

162 ADDUCTA] Mſc. *obducta*, (Oxon. pr. a m. ſec.) & alter. *abducta*. perperam. BERSM. *Abducta* tamen praetulit Grotius, & qui eum ſecuti ſunt: eamque lectionem confirmant Voſſ. prim. a m. pr. Reg. recent. cum uno, & altero. Voſſ. ſec. *immerſa*, quae gloſſa eſt τ͂ *abducta*. Huc pertinet, quod Valerius Maximus dicat, Appium coëgiſſe Virginem *in intimam ſacri ſpecus partem deſcendere*. Verum ex tota Lucani oratione liquido patet, eum hoc non voluiſſe, ſed Phemonoën more priſco ſupra cavernam illam, unde ſpiritus exhalabat, & tripoda illi inpoſitum conſediſſe, deinde concepto numine per antrum totum, ſive adyta templi, in quibus eſt illa caverna, bacchatam eſſe, atque adeo illam non *abductam*, ſed *adductam cavernae* eſſe. Sic certe hunc locum intellexit etiam Servius ad III. Aen. 92. dicens. *Nam caverna quaedam in templo Apollinis fuit, ad quam Phoebas rapta vaticinabatur, ut* Lucanus *oſtendit*. Reſtitui itaque *adducta*.

163 INSUETO] Quia diu Apollo tacuerat. SCHOLIAST. Male exponunt Interpretes *inſuetum*; quia numen accipere deſueverat. Tunc enim ſibi obloqueretur Lucanus. qui debuit dicere, numquam illam accepiſſe numen. quoniam, quae ſemel numine corripitur, moritur, ut ait vſ. 117; & jam per tot ſecula oraculum tacuerat, vſ. ſeq. Hae enim vates non vivebant annos Sibyllae. *Inſueto* ergo eſt, numquam ſolito pectore, ſed prima vice accipit. Sic L. VIII, 537.

- - - - laetatur honore
Rex puer inſueto.

&

Pectore Cirrhaeo, non umquam plenior artus
Phoebados [a] irrupit Paean; mentemque priorem
Expulit, atque hominem toto ſibi cedere juſſit
Pectore. bacchatur demens aliena per antrum
Colla ferens, vittâſque Dei, [b] Phoebeaque ſerta,
[c] Erectis diſcuſſa comis, per inania [d] templi
Ancipiti cervice rotat, [e] ſpargitque vaganti
Obſtantes tripodas, magnoque exaeſtuat igne,
Iratum te, Phoebe, ferens: nec verbere [f] ſolo
Uteris, & ſtimulis; flammas in viſcera mergis:
[g] Accipit & frenos: nec tantum prodere vati,

VARIAE LECTIONES.

a *irrumpit* B. 1. V. 2. b *Phoebeiaque* B. 1. V. pr. Marp. H. A. c *ereptis* B. 1. Marp. *erectas comas* V. ſec. pro var. lect. d *templa* meus. e *ſparſitque* O. pt. f *ſolum* B. 1. R. 1. g *accipis* B. 1. meus.

& alibi. Vel lege, ſi mavis, *invito*, quam lectionem, elegantem ſane, ſuggerit nobis optimae notae Cod. Voſſ. tert. L. 1, 385.

Invita peragam tamen omnia dextra.

Sed explicatione hoc non eget.

168 HOMINEM] i. feminam, humanam rationem. SCHOL.

168 SIBI] Tanta inſania dicitur mentem vatis corripere, ut homo non jam in ejus voce, ſed Deus ſonet, & vera obſcuris involvat: unde Maro.

Obſcuris vera involvens ea frena furenti
Concutit, & ſtimulos ſub pectore vertit Apollo.

SCHOL. Male apud Serv. ad III. Aen. 434. in Edd. quibusdam *tota* editur, & in aliis *dicere*.

170 COLLA FERENS] Berſm. unus *gerens*. quod placere alicui poſſet propter ſequens *ferens* vſ. 174. aeque enim *gerere membra*, ac *ferre* dicitur. Horat. L. 1. O. 8.

- - - - livida geſtat armis
Brachia.

Propert. III, 11, 57.

Tu quoque ut auratos gereres, Eriphyla, lacertos.

Ovid. L. v. Metam. 455.

- - - & qua modo brachia geſſit,
Crura gerit.

Vellej. L. II. c. 74. *Nihil muliebre praeter corpus gerens.* & paſſim. V. II. Voſſ. ad Catull. p. 259. & viros doctos ad Phaedri F. 13. Verum cum ceteri Codd. retineant *ferens*, non movere debet quemquam hujus vocis iteratio. In cavenda repetitione neglig entiſſimus, ſi quisquam, fuit Lucanus, ut alibi monui, & hoc ipſo loco patet. Nam ter repetit *pectore*. Adde vſ. 317, [illegible]9, 520, 526, 756, 758. &c. multa poſſem talia congerere; ſed quia res eſt lectu taedioſiſſima, deſino. *Ferre ora* noſter dicit hoc L. vſ. 549. *oculos* IX, 128. & paſſim alii. Graeci φέρειν.

170 ERECTIS DISCUSSA COMIS] Mirifice hic verſus citatur, memoriae lapſu, à Scholiaſte Cruq. Horat. Ep. v, 27.

Erectis diſciſſa comis, & inhorruit armos.

MSS nil variant, etiam non in *diſcuſſa*. *diſciſſa* eſſet diſcerpta, direpta. Sed idem fere notat *diſcuſſa*, h. e. diſſoluta, & per caput pendentia; alligatae enim infulae, ſive laurus diſſolutae ſunt prae horrore comarum, quae erigi, & ſtare inceperant. *diſcutere* divulſionem, & diſſolutionem paſſim notat, ut in *diſcutere nubes*, *tenebras*, *ſomnum*. & ſimilibus. *diſcutere arcum* Ovid. Ar. Am. III, 29. Locum hunc videtur expreſſiſſe Statius verbis ſuis, haec explicantibus, Lib. x. Theb. 163. de Phoebade.

Sertaque mixta comis ſparſa cervice flagellat.

ubi plura his ſimilia invenias. De *erectis comis* vide multa ad Silium L. II, 668. *erecta comam*.

172 VAGANTI] h. e. dum diſcurrit, dejecit tripodas, quae ſibi vaganti, i. e. bacchanti virgini, videbantur obſtare. SCHOL.

174 IRATUM] Supra enim plenam ſe Phoebo ſimulabat. IDEM.

175 UTERIS ET STIMULIS; FLAMMAS IN VISCERA MERGIS] Ita, quod ſciam, primus edidit Grotius, omiſſo *que* poſt *flammas*; qua particula carent etiam unus Berſm. Reg. pr. & Voſſ. recentior.

Quantum ſcire, licet. venit aetas omnis in unam
Congeriem: miſerumque [a] premunt tot ſecula pectus.
[b] Tanta patet rerum ſeries, atque omne futurum
Nititur in lucem; vocemque petentia fata
Luctantur: non prima dies, non ultima mundi,
[c] Non modus Oceani, numerus non deerat harenae.
Talis in Euboïco vates Cumana receſſu,
Indignata, ſuum multis ſervire furorem
Gentibus, ex tanta fatorum ſtrage, ſuperba
[d] Excerpſit Romana manu. ſic plena laborat
Phemonoë Phoebo, dum te, conſultor operti
Caſtalia tellure Dei, vix invenit, Appi,

Inter

VARIAE LECTIONES.

a *prement* B. 1. b al. *tota* non male. c *nec* H. d *excerpſit* B. 1. *extenſit* V. 1.

Non male. ſolet enim noſter omittere *ſed*, & *ſed etiam*: ut vidimus ad L. II, 86. Vide tamen, an tunc non melius ſcriberetur *ſolum*, pro *ſolo*, ut eſt in quibusdam MSS. Geminus plane locus foret illi ex L. IV, 775.

- - - - non ſanguine ſolum,
Telorum nimbo peritura ac pondere ferri.

Quoniam vero ceteri MSS. & Edd. omnes habent *flammasque*, videndum, an non aliter ſcripſerit Lucanus. pro *ſtimulis*. praeter aliorum Codd. etiam Voſſ. ſec. tert. & quart. cum omnibus editionibus, ſi excipias Parm. Aſcenſ. Mic. & Hortenſ., habent *ſtimulos*. pro *&* ſcribitur *ac* in Regio primo, Marp. Hulſt. uno Pulm. & tribus Berſm. Voſſ. quart. *at*. Forſan vera erit lectio.

- - - - nec verbere ſolo
Uteris: at ſtimulos, flammasque in viſcera.

v. l. *&* *ſtimulos* pro *etiam*, ut ante Grotium legebatur, cujus tamen lectionem, quae ſatis mihi placet, donec certius quid ſtatuatur, retinui. Plus enim urgent *ſtimuli*, quam *verbera*. Et bene junxiſſet *ſtimulos*, & *flammas*, metaphora ducta ab equis, qui ſtimulis, & facibus ad curſum incitantur. de quibus conſule J. F. Gron. ad Senec. L. II. de Ira c. 14. *Sicut tarde conſurgentes ad curſum equos, ſtimulis facibusque ſubditis, excitamus.* *Mergere ſtimulos in viſcera* dictum, ut *mergere ferrum in robora*, & ſimilia apud noſtrum, & alios. Vide ad L. III, 426. Fortaſſe etiam non voluit opponere Lucanus *verbera*, & *ſtimulos* &c. ſed jungere, ſic: Non tantum incitatur à te Phoebas verbere, ſtimulis, ac flammis, verum contra etiam reprimitur, & accipit frenos, ne tantum, quantum ſciret, efferret. Et hoc ſenſu *ſtimulis*, quod eſt in pleriſque MSS., poſſet retineri. Inſuave auribus eſt *ſtimulos*, *frenos*. male Aſcenſius *que* exponit per *quia*.

176 FRENOS] Appoſite laudant hic Interpretes Virgilii locum ex L. VI. Aen. 100.

- - - - ea frena furenti
Concutit, & ſtimulos ſub pectore vertit Apollo.

De juſſo ceterorum ſilentio vide eumdem L. III, 379. & Servium, uti & ad L. VI, 80, 100.

177 LICET] Plus enim novit, quam Appius expetit, ut loquatur. SCHOL.

177 AETAS &c.] Omnem mundum collectum conſpexit, & omne tempus, praeteritum, praeſens, & futurum. IDEM.

180 NITITUR IN LUCEM] i. e. emitti, & vulgari conatur, ac luctatur, ut ipſe exponit auctor, & viri docti bene interpretati ſunt. Male itaque Colinaeus, Stephanus, & in ſecunda editione Pulmannus è duobus, ut videtur, Codicibus, quibus accedit unus Berſm., repoſuit *mittitur*. quod falſum eſt, & contra Lucani mentem. *Niti* autem cum praepoſitione *in* frequens eſt apud Ovidium; ſed ſaepe corruptum in *mitti*. L. II. Ep. 7. ex Ponto.

Et quot aves motis nitantur in aëra pennis.

Vide N. Heinſium ad L. III. Art. Am. 667.

- - - quid aperto pectore in hoſtem
Nitor.

Stat. VII. Theb. 801.

- - - nituntur in haſtas.

Seneca de Clem. cap. 24. *Humanus animus in arduum nitens.* Ipſe noſter L. IV, 650.

Nitentem in terras juvenem.

Pro

Inter fata diu quaerens tam magna latentem.
Spumea tunc primum rabies veſana per ora
Effluit, & gemitus, & anhelo clara meatu
Murmura: [a] tunc moeſtus vaſtis ululatus in [b] antris,
Extremaeque ſonant domita jam virgine voces.
Effugis ingentes, tanti diſcriminis expers,
Bellorum, [c] Romane, minas: ſoluſque quietem
Euboici [d] vaſta lateris convalle tenebis.
Caetera ſubpreſſit, [e] fauceſque [f] obſtruxit Apollo.
Cuſtodes [g] tripodes fatorum, arcanaque mundi,
Tuque potens [h] veri Paean, nullumque futuri
A Superis celate diem, ſuprema ruentis

Inperii,

VARIAE LECTIONES.

a *tum* B. 2. V. 2. b *agris* V. pr. pro var. lect. c *ô Rom.* Edd. Sulp. Aſc. Mic. Hort. d *in vaſta* P. 3. B. 1. e *fauces* R. 1. A. V. 1. f *obſtrinxis* B. 1. V. 1. H. *abſtruſit* V. 1. A. *obtruſit* B. 1. *extruxit* B. 1. g *tripodas* W. R. 1. h *Paean v.* B. 1.

Pro *vocemque* acute conjicit amicus, legi poſſe *faucemque*, quam petebant fata, ut in lucem mitterentur. vſ. 597.

- - - *fauceſque obſtruxis Apollo.*

182 NON DEERAT] Cognitio rerum ab initio ſeculi uſque ad finem &c. non deerat ſcientiae ejus. SCHOL.

183 EUBOICO] Euboea eſt inſula, cujus civitas eſt Chalcis; de qua venerunt illi, qui Cumas condiderunt, quam *Cumas* appellaverunt, vel a potu *κυμάτων* i. e. ab undis; quia eſt ſuper litus maris, vel à muliere praegnante ibi reperta, quae Graece ἔγκυος dicitur, nam *κύειν* dicunt Graeci *eniti*. IDEM. *Voſſ. ſec.* Haec rurſus eiſdem fere verbis habet Serv. ad Aen. 5, 342. III, 441. VI, 2. Duas Sibyllas confundit noſter, & alii. V. omnino Vlitium ad Gratii Cyneg. vſ. 35.

184 INDIGNATA] Senſus hic eſt. Sic Sibylla, cum aegre ferret, ſe furere, ut omnibus futura praediceret, de tot fatorum diverſitate, & multitudine ſuperba manu excerpſit *fata Romana*. i. libros Sibyllinos, ad ſolos Românos pertinentes. SCHOLIAST.

187 DUM TE &c.] i. e. dum tua fata diſquirit, dum te vix invenit, Appi, qui conſulis Deum *opertum*. i. ſecretum, abſconditum tellure Caſtalia. *Inter fata*, ſive omnium, ſive Romana. IDEM.

189 TAM MAGNA] Mſc. *te magna*, ut ad Appium referatur. BERSM. Male. rectius pro *magna* in veterrimo Voſſ. primo eſt *multa*. Non enim hic quaeritur, quam *magna*, ſed quam *multa* ſint fata. Non temere tamen muto.

190 TUNC] Mſc. *tum*. quaſi dicat. invento Appii fato. BERSM.

191 CLARA] Quomodo *clara murmura*, ſi *anhelo meatu* eduntur? an *dura* vel *rauca*? an *clauſa*, ſeu *cluſa*? Seneca Agam. 712.

Stetere vittae: mollis horreſcit coma,
Anhela corda murmure incluſo fremunt:
Incerta nutant lumina &c.

Totus ille locus de Phoebade agens meretur inſpici. plane enim geminus eſt noſtro. an *elata* i. e. edita, producta? quae conjectura etiam eſt humaniſſimi, & doctiſſimi Waddeli. vel *eliſa*? ut apud Silium Ital. L. 1, 531.

- - - - - - *niſuque eliſus anhelo*
Auditur gemitus, fractumque in caſſide murmur.

193 DOMITA] Ut Virgilius:

- - - *tanto magis ille fatigat*
Os rabidum, fera corda domans.

SCHOL.

196 TENEBRIS] Obſcure mortem denunciat; nam in Euboea iſta periit, i. in civitate Chalcide, quae eſt juxta Cariſtum. IDEM. *Nihil eſt*, inquit, *ad te hoc*, *Romane*, *bellum*, *Euboicae Cellam obtinebis*, ut Valerius ſcribit. SULPIT. Fuit autem Euboeae Cella, locus inter Rhamnunta Atticae partem, & Cariſtum Chalcidico freto vicinam, ut idem Valerius tradit libro primo capite ultimo. Hic ante Pharſalicum certamen Appius morbo conſumptus, praedictum à deo locum pro ſepultura poſſedit, cum ratus, ab Apolline ſe moneri, ne illi

 diſcri-

Inperii, caeſoſque duces, & funera regum,
Et tot in Heſperio conlapſas ſanguine gentes
Cur aperire times? an nondum numina tantum
Decrevêre nefas? & adhuc dubitantibus [b] aſtris
Pompeji damnare caput, tot fata tenentur?
Vindicis an gladii facinus, poenaſque furorum,
Regnaque ad ultores iterum redeuntia Brutos,
Ut peragat fortuna, taces? [c] tunc [d] pectore vatis
Inpactae ceſſêre fores. [e] expulſaque templis
[f] Proſiluit: perſtat rabies, nec cuncta locutae,
Quem non emiſit, ſupereſt Deus. ille feroces
Torquet adhuc oculos, totoque vagantia coelo
Lumina, nunc [g] vultu pavido, nunc [h] torva minaci:
Stat num-

VARIAE LECTIONES.

a *colliſas* Marp. b *haſtis* R. 1. c MSS. & Edd qq. *tum.* d *tempore* Mic. & Hort. m. e vulgo *excluſaque.* f *proſiluit* V. 1. g *pav. vul.* V. pr. h *torcta* A.

diſcrimini intereſſet, in eam regionem ſeceſſiſſet. MICYLL. Ex hoc loco patet, apud Valerium ex fide Mſtorum legendum eſſe *Euboeae Coelen*, ut illic jam conjecit conſobrinus meus Torrenius, non *Cellam.* Adhibuit Graecum Valerius τὴν κοίλην Εὐβοίας. ſic ἡ κοιλὰ, τῆς γῆς ſcilicet, de qua vide ad L. 1, 400. Latini paſſim *cava vallis:* & cui eſt ignota *Coele Syria?*

200 CELARE] Ut pendeat *à ſuperis potens*, qui beneficio Deorum nullum tempus, cum voles, celare potes. HORTENS. Unde habeat ſuum *celare* Hortenſius, cum ipſe taceat, neſcio. Errat vir doctus, licet *celare* invenerim in Voſſ. recent. a m. ſec. Bene Scholiaſtes *celare* exponit. *Tu celate i. quem nullum diem Dii celaverint de futuris.* Lucanus enim dicit, Apollinem *veri potentem* eſſe (de qua locutione egi ad Obſeq. c. 114. Adde Ill. Heinſium ad Claudian. 11. Conſ. Stilic. 136. & ſic Columella L. 1. c. 1. emendante Heinſio, *carminum potens*) & omnia futura ei à Diis patefacta eſſe, qui eum nullum futuri diem celavere. Offenſus forſan fuit Hortenſius participio *celatus* de homine ſumpto. Ita vero Cicero Lib. 11. Epiſt. ad Fam. 5. *Debes exiſtimare te maximis de rebus à fratre eſſe celatum.* & ſic ille ſaepe. Adde Broukhuſ. ad Tibull. L. 1, 9, 1.

Non ego celari poſſim.

Arcana mundi hic ipſi dicuntur tripodes, in quibus incluſa ſunt, & ſervantur. V. ad vſ. 137.

200 SUPREMA] Mſc. *ſub prima*, perperam. BERSM. Adfert Servius ad illud VI. Aeneidos 47. *non color unus.* GROT. *Ed. tert.*

204 DECREVERE] i. an adhuc Dii non conſtituerunt, ut talia Roma patiatur, & ideo iſta non noſti. SCHOL.

204 DUBITANTIBUS] Secundum Mathematicos, qui volunt, fata hominum in ſideribus eſſe conſtituta. IDEM.

205 TENENTUR] i. incerta ſunt, atque ſuſpenſa. IDEM. Alii exponunt, *Silentio premuntur.*

206 VINDICIS] Caeſar poſitus in Senatu, auctore Bruto, & Caſſio occiſus eſt à patribus. Hunc gladium dicit *vindicem*, ſcilicet Pompeji mortis. SCHOL.

206 FURORUM] Mſc. quatuor *furoris*, h. e. belli civilis: non inſcite. BERSM. In tribus Pulm. & quinque meis, ſed recentioribus, uti & in Voſſ. pr. & Witt. a m. ſec. ac Edd. Ven. Brix. Med. Sulp. Aſcenſ. Mic. Hort. eſt *furoris:* ſed idem, & fortius eſt *furorum*, ſc. belli civilis, vel Julii, qui bellum intulit, cenſente Scholiaſte.

207 BRUTOS] Brutus, cujus Cicero in Philippicis meminit. Tarquinium expulit, & poſt quingentos fere annos hic Brutus de illius Bruti ſtirpe ortus eſt, qui Caeſarem peremit. Ideo dictum *ad ultores.* SCHOL.

208 VATIS] Ita ſcribendum, non *fatis.* Poſt *ille*, id eſt, Phoebus. GROT. *Fatis*, quod eſt ſine ſenſu, & errori typothetarum eſt inputandum, invenerat Grotius in Berſmanni Editione.

209 CESSERE] i. inpulſae patuerunt. SCHOL.

209 EXCLUSAQUE] Mſc. tria *expulſaque*; non male. BERSM. Melius MSS. *expulſaque templis*, ejecta vi numinis. GROT. *Expulſa*, quod exhi-

Stat numquam facies: rubor igneus inficit ora,
[a] Liventeſque genas: nec, qui ſolet eſſe timenti,
Terribilis ſed pallor ineſt: nec feſſa quieſcunt
Corda; ſed ut [b] tumidus Boreae poſt flamina pontus
Rauca gemit, ſic [c] multa levant ſuſpiria [d] vatem.
Dumque à luce ſacra, qua vidit fata, refertur
Ad vulgare jubar. mediae venêre tenebrae.
[e] Inmiſit Stygiam Paean in viſcera Lethen,
Quae raperet ſecreta Deûm. [f] tunc pectore [g] verum
Fugit. & ad [h] Phoebi tripodas redière futura:
Vixque refecta cadit. nec te [i] vicinia leti
Territat ambiguis fruſtratum ſortibus, Appi:
Jure ſed incerto mundi, ſubſidere regnum

Chalci-

VARIAE LECTIONES.

a *liventiſque* V. pr. b *timidus* V. 1. *tumidi* R. 1. a m. ſec. *tumide* Ed. Hort. c *muta* V. tert. a m. pr. d *mentem* Marp. e *jam miſit* Edd. Br. Med. f *tum* MSS. & Edd. qdd. *tum* R. 1. g *numen* R. 1. h *trip. Ph.* B. 1. V. 1. Marp. i *victima* V. 1.

hibui, eſt in quatuor Pulm. & omnibus meis praeter Voſſ. duos, & Amſt. Immo *expulſa* jam editur in Edd. Ven. Brix. Med. Sulp. Aſcenſ. Verſ. Micylli, & Hortenſ. aliiſque. 11, 242.

Omnibus expulſae terris.

210 LOCUTA EST] Cel. Burm. veriſſime & eleganter ſcribendum hic putat *locutae* ſcilicet *ſupereſt*, ad Valer. Flacc. L. v, 237.

Tunc tibi regnorum labes, luctusque ſuperſunt.

Ubi vide exempla. Juvat hanc emendationem, quod in Edd. Romana, & Parmenſi *eſt* non reperiatur, uti nec in Amſt. MS.

211 ILLE] Sc. Apollo, ut ſupplet Scholiaſtes, & optime reſtituit Grotius, & omnes omnino Codices cum Edd. Rom. & Veneta confirmant. Omnia enim Deus in ipſa egit, quia hominem cedere ſibi juſſerat. alii *illa*.

214 STAT NUMQUAM FACIES] Proprium hoc furibundis, faciem colore, & ſtatu mutari. Similia vide in notis Cel. Burm. ad Valer. Flacc. iv, 639.

- - - *ſtant ora metu*;

& Doct. Drakenb. ad Silium L. xv, 29. *ſtans vultus*. Seneca de Brev. vitae c. 3. *in ſtatu ſuo vultus*.

216 TERRIBILIS] i. qui deterreat. *Pallor* duobus modis fit, timore, & furore. SCHOL. Pallor eſt non *territae*, ſed *terrentis*. GROT.

217 CORDA] Ut Virgilius. *Et rabie fera corda tument*. SCHOL.

217 POST FLAMINA] Mſcr. *per flamina*, non inepte. BERSM. In meo etiam eſt *per*. Sed male omnino; poſtquam jam faevit ventus, mare tamen adhucdum eſt tumidum, & murmur edit raucum. Si *per fl.* legas, tota perit comparatio. Ut noſter, ita Claudian. L. 1. in Rufin. 70.

- - - - *ceu murmurat alti*
Inpacata quies pelagi, cum flamine fracto
Durat adhuc, ſaevitque tumor.

ubi videndus eſt Barthius, & Lipſius ad Senecam de Tranquill. Animi c. 2. *Sicut eſt quidam tremor etiam tranquilli maris, aut lacus, cum ex tempeſtate requievit.* Tragicus in Herc. Fur. 1088.

- - - *nec adhuc omnes*
Expulit aeſtus. ſed, ut ingens
Vexata Noto ſervat longos
Unda tumultus, & jam vento
Ceſſante tumet.

Adde Herc. Oet. vſ. 710. Corrigendus igitur hinc eſt Lutatius, apud quem peſſime legas *timidus Boreas p. f. ventus*, in notis ad Statii Theb. 1, 479.

- - - *ventis ut decertata reſidunt*
Aequora, laxatiſque diu tamen aura ſuperſtes
Inmoritur velis

220 AD VULGARE JUBAR] i. e. ad Solem, qui vulget omnia, ducitur, extemplo paſſa eſt tenebras. *Stygiam Lethen*: oblivionem infernalem. SCHOL.

221 IN VISCERA] In meo Cod. *per viſcera*. ut Lib. iii, 748.

- - - - *per viſcera miſſi*
Polluerat gladii.

[a] Chalcidos Euboicae, vana ſpe rapte, parabas.
Heu demens, nullum belli ſentire fragorem;
[b] Tot mundi caruiſſe malis, praeſtare Deorum,
Excepta, quis, Morte, poteſt! ſecreta tenebis
Litoris Euboici, memorando [c] condite buſto,
Qua maris anguſtat fauces [d] ſaxoſa [e] Caryſtos,
Et tumidis infeſta colit [f] qua numina Rhamnus,
Artatus rapido fervet qua gurgite pontus,
Euripuſque trahit, [g] curſum mutantibus undis,
Chalcidicas puppes ad iniquam claſſibus Aulin.
  Interea domitis [h] Caeſar remeabat Hiberis,
Victrices aquilas alium laturus in orbem.

Cum pro-

VARIAE LECTIONES.

a *Colchides* & *Calchidas* MSS. & Edd. qdd. & vſ. 236. b *tunc* V. 1. c *credite* Marp. d *anguſta* Edd. Br. Med. e *Cariſtos* MSS. f *quae* V. ſec. pro var. lect. Edd. Aſc. Veri. Mic. m. g *curſu nutantibus* P. 1. h *rem. Caeſ.* B. 1. W. R. 1. V. 1. & Edd. qdd. *remeavit* V. tert.

601.
Excipit immiſſum ſuſpenſa per ilia ferrum.
Nihil tamen muto. Is enim locis *per* optime convenit, non vero hic.

224 VSXQUE REFECTA CADIT] i. e. mortua eſt juxta illud, quod dixerat vſ. 215.
Numinis aut poena eſt mors immatura recepti,
Aut pretium
Refecta dicitur, quia deſiit furor, & ad ſe reverſa eſt. L. 1. in f. ubi vid.
Haec ait, & laſſo jacuit deſerta furore.
Eſt vir doctus, qui malit *Vox defecta cadit.*

226 JURE SED INCERTO &c.] Senſus hic eſt; cum adhuc eſſet incertum, quis in terris habiturus eſſet imperium totius orbis. hoc eſt *jure incerto mundi ſubſiſtere*, Appius Chalcida (*Calchidam* MSS) regno poſſidere cupiebat. SCHOL.

226 SUBSIDERA] Suppoſitum iri tibi. SULPIT. Rectius Omnibonus, ut videtur, qui *ſubſidere*, inquit, id eſt, *tibi ſubjicere.* Nam verbum *ſubſidere*, non ſolum abſolute, pro *ſubſiſtere* accipi volunt: ut cum Cicero dixit in Epiſt. *A me conſilium petis, quid ſim tibi autor, in Siciliane ſubſidas, an ad reliquias Aſiaticae negociationis proficiſcaris* &c. ſed etiam furtim, & per inſidias *invadere*, ſive *occupare*, unde, & *Subſeſſores*, inſidiatores dicti, & *Subſeſſor* alieni matrimonii, apud Valerium. Nam ſi abſolute hoc loco accipias, *ſubſidere*, pro *ſubſiſtere*, & quaſi delitеſcere, non *regnum*, ſed *regno*, ablativo caſu legendum erit. MICYLL. Hoc verbum aliter ab aliis hoc loco exponitur. Sunt qui, pro *ſubjectum iri* accipiunt: ut ſit ſenſus. *Imperium orbis terrarum ſub incertum jus venturum.* Quidam pro *invadere* per inſidias, ut Beroaldus, & Omnibonus, ac furtim occupare, quae ſignificatio huc quadrare videtur. Nam ſi pro *ſubſiſtere* quis acceperit, ut recte Micyllus, non *regnum*, ſed *regno* rectius legendum eſſet. HORTENS. Ἐφεδρεύειν. Vide Servium ad illud in v. Aeneidos: *ſubſedit Aceſtes.* GROT. *Ed. pr.* Servius ad v. Aeneidos: Subſeſſores *vocantur, qui occiſuri aliquem deliteſcunt.* Et Libro xi. Subſedit adulter, *dolo poſſedit. Lucanus:* ſubſidere regnum Chalcidos Euboeae. *Unde &* ſubſeſſores *dicuntur, qui inſidiis tauros interimunt, & hoſtium dolos* ſubſeſſos *vocamus.* IDEM. *Ed. tert.* In Servii verbis non *Euboeae* legitur, ſed *Euboicae.* pro *vana* vero ſcribitur male *magna.* Recte autem viri docti cum Gloſſis Voſſ. pr. monent *ſubſidere* activae conjugationis eſſe, & ſignificare *ſubjicere ſibi* per inſidias, & fraudem. Exempla collegit J. F. Gronovius Lib. 1. Obſerv. c. 17. & qui laudantur à Drakenb. ad Silium Ital. L. XIII, 221.
- - - - *ſubſidere ſaepe leonem.*
Adde Pierium ad Virgil. L. xi. Aen. 268.
- - *devictam Aſiam ſubſedit adulter.*
Exaratur vitioſe in Edd. Ven. Brix. Mediol. *mundi ſub Sydere.*

230 MORTE] Senſus hic eſt. Cum tibi ſoli quietem in civili bello pollicerentur oracula, intelligere debuiſti, te eſſe moriturum. (*deberes mortem* Voſſ. pr.) Nam in tot hominum malis, ut aliquis quie-

Cum prope fatorum tantos per proſpera curſus
Avertêre [a] Dei. nullo [b] nam Marte [c] ſubactus
[d] Intra caſtrorum timuit tentoria ductor
Perdere ſucceſſus ſcelerum: cum paene, fideles
Per tot bella manus, ſatiatae ſanguine tandem,
[e] Deſtituêre ducem: [f] ſeu moeſto claſſica paullum
Intermiſſa ſono, [g] clauſuſque, & frigidus enſis
[h] Expulerat belli furias: ſeu, praemia miles
Dum [i] majora petit, damnat cauſſamque, ducemque,
Et [k] ſcelere inbutos etiam [l] nunc venditat enſes.
Haud magis expertus [m] diſcrimine Caeſar in [n] ullo eſt;
Quam [o] non è ſtabili, tremulo ſed culmine cuncta

[a] Deſpi-

VARIAE LECTIONES.

a *Dii* V. 1. b *jam* P. 3. B. 1. W. meus. c *ſubactus* W. d *inter* A. e *deſeruere* V. 1. vide ad fin. L. II. f *moeſto ſeu* Marp. g *clauſus* H. meus. h *compulerat* Ed. Ven. i *pejora* B. 1. k *ſcelerum* meus. l *num* Hort. Ed. m *Caeſ. diſcr.* Marp. n *illo* VV. LL. Steph. V. 1. o *nunc non ſt.* V. tert. a m. ſec. *non ex ſ.* B. 1.

quietus ſit, Deorum nemo, ſed ſola mors praeſtare poteſt. SCHOL. *Mortem* Lucanus hic, & alibi cum Poëtis, ut numen aliquod conſiderat. V. II, 100. & paſſim.

232 SAXOSA] Ob marmor Caryſtium, notante Lutatio ad Statii Theb. VII, 370. *non te, ſaxoſa Caryſte.*

233 NUMINA] Nemeſis illic colitur, quae tumentes, & ſuperbos dejicit, timidis non favet. SCHOL.

233 RHAMNUS] Mſcr. duo *Rannus.* male. BERSMANN. MSS. multi, & Editiones primae cum Aſcenſio & Verſell. *Rhamnis*, vel *Rhamnsis.* perperam. Graece eſt Ῥάμνους. *Aulin* ex vetuſtis codicibus, cum Aſcenſ. mox repoſui pro *Aulim.*

234 ARTATUS] Auguſtum mare, quod Euboeam ſeparat à Boeotia. SCHOL.

235 EURIPUS] Anguſtia in mari Euripus dicitur, ſed & Euripus dicitur reciprocus curſus aquarum, qui accedit, & recedit in anguſtis locis. IDEM. Multa de Euripo congerit Hortenſius, qui à tirone conſuli poteſt, & Lutatius haec citans ad Stat. Theb. VII, 333. *Iniquam claſſibus.* recte Sulpitius, & alii interpretes capiunt haec verba propter claſſem Graecorum ibi retentam. Male Scholiaſtes ait. *Ibi enim periclitatae naves Graecorum eſſe dicuntur*; intelligit, credo, naufragium redeuntis à Trojano excidio Graecae claſſis ad Capharea Euboeae. Non melius etiam Hortenſius hic ſe geſſit, qui haec exponit, quod *Aulis ſit petricoſus locus*, ſive quod *plenis velis navigia ſaepe fruſtretur.*

245 FRIGIDUS] Nullo ſanguine calefactus. SCHOL.

246 EXPULERAT] Voſſ. ſec. & quint. *expulerant:* quia praeceſſerunt *claſſica.* Sed nihil eſſe mutandum, vidimus ad L. I, 19, 422; & infra aliquoties ſic occurret.

248 VENDICAT] i. ſibi proprios facit, & uſurpat ad uſum ſuum, & quos enſes prius ad ſcelus eduxerant; nunc ad reprimendum ſcelus in ſceleris authorem uſurpant. aut legemus *vindicat.* Ut ſit: *& miles vindicat*, i. liberat a ſcelere etiam nunc, i. tandem enſes imbutos ſcelere, quia deſueti, ſive quia exoſi bella in Caeſarem tumultuaverunt. ASCENS. *Venditat* crebro vult vendere. Alii legunt *vindicat*, & *vendicat*, minus probe. Idem alibi, *Venaleſque manus.* BERSM. Berſmannum, & Grotium ſequor in τῷ *venditat:* pro quo ceterae Edd. *vendicat.* *Venditat* eſt etiam in tribus Pulm. Voſſ. pr. tert. & quarto, Regio utroque, Witt. Boh. Marp. & Oxonienſibus. Nepos in Att. c. II. *florentibus ſe venditare:* ubi eodem modo variatur. Juſtin. L. XVII, 2. *Omnibus ſe partibus venditabat.* Vendere volebant cariore pretio, ſuam operam Caeſari, id renuenti; atque ideo ſeditionem fecerant, ut oſtendit auctor his verbis: *praemia miles dum majora petit.* De parvis praemiis queruntur etiam vſ. 270. &c. Teſtatur id quoque Appianus, monente Hortenſio. Si tamen quis malit retinere *vindicat*, non valde repugno, ut ſignificet. aſſerit ſibi etiam nunc, ſive tandem enſes, & amplius Caeſari commodare negat: quia non tam majora ſtipendia habere, quam dimitti velle in-

hac

[a] Deſpiceret, ſtaretque ſuper titubantia fultus.
Tot raptis [b] truncus manibus, gladioque relictus
Paene ſuo, qui tot gentes in bella trahebat,
Scit non eſſe ducis ſtrictos, ſed militis, enſes.
Non pavidum jam murmur erat, [c] nec pectore [d] tecto
Ira latens: nam, quae [e] dubias conſtringere mentes
Cauſſa ſolet, dum quiſque pavet, quibus [f] ipſe timori eſt,
Seque putat ſolum regnorum injuſta gravari,
Haud retinet. [g] quippe ipſa metus exſolverat audax
Turba ſuos. quidquid multis peccatur, inultum eſt.
Effudêre minas. Liceat [h] diſcedere, Caeſar,
A rabie ſcelerum: quaeris terraque marique
His ferrum jugulis, [i] animaſque [k] effundere viles
[l] Quolibet hoſte paras: partem tibi Gallia noſtri

Eri-

VARIAE LECTIONES.

a *Reſpiceret* B. 1. b *manibus truncus* B. 1. c *ſed* R. pr. ſupraſcr. d *toto* V. 1. & a m. pr. V. 1. R. pr. H. e *pavidas* Marp. f *ille* O. g *ſed quippe* B. 1. h *deſcendere* A. i *animas* V. 1. k *infundere* R. 1. l *quodlibet* B. 1.

hac oratione milites videntur. *A ſcelere liberat* male Omnibonus exponit cum Aſcentio, qui fruſtra inter *vendicat*, & *vindicat* diſtinguit. Verbum enim *vendicare* eſt nihil, & ſolummodo à prava librariorum conſuetudine profectum.

249 EXPERTUS] i. e. numquam, ſicut nunc, expertus eſt Caeſar, quam non firmum erat ejus imperium, ſed vacillans. SCHOL.

249 IN ULLO EST] Verbum ſubſtantivum non agnoſcit Regius prim. neque Edd. princeps, & Veneta, ut *expertus* pertineat ad verbum *ſcit*, & delenda ſit major diſtinctio, quam rectius nunc, ni fallor, poſuimus poſt *fultus*. Sed mallem hic *eſt* retinere cum ceteris. Male autem in vulgatis Priſciani exemplaribus circumfertur, *& quam non ſt.* c. 863.

254 SCIT &c.] Intellexit omnem imperii poteſtatem non in duce, ſed in ipſo milite conſtitutam: quid enim ſolus auderet. SCHOL.

254 STRICTOS] Enſes, qui ſtringuntur, videt eſſe in militum poteſtate, non in ſua. GROT. Ed. pr. & ſec.

256 CONSTRINGERE] Sub imperio continere. Alii *conſtringere* h. e. terrefacere. BERSM. *Conſtringere* contra omnes MSS. edidit Sulpitius, & dein cum Micyllo Aſcenſius, qui exponit, *ſimul frangere, & evincere*. Male. Optime hic *conſtringere* adhibet auctor, reſpiciens ad metum & pavorem, mentes in officio continentem, qui paſſim *adſtringere*, *adligare*, *vincire* pectus, & mentem dicitur. ut vidimus ſupra. Ipſum hoc verbum uſurpat auctor L. VII, 466.

- - - *tamen omnia torpor*
Pectora conſtrinxit.

Immo patet, *conſtringere* legendum eſſe, vel ex ſolo contrario verbo *exſolvere*, quod ſequitur.

257 CAUSSA SOLET] Senſus eſt. Dubias militum mentes, quae ſolet cauſſa revocare, nunc non revocat. Sunt autem cauſſae, quae revocant; dum timet miles Imperatorem ſuum, à quo ipſe metuendus eſt, & cum unusquisque ſolum ſe injuſto gravari credit imperio, & queri, aliis tacentibus, erubeſcit. Hic ergo haec cauſſa non retinet milites; ſimul enim queruntur univerſi. SCHOL.

258 REGNORUM INJUSTA GRAVARI] Quidam ſic exponunt *gravari*, *Tyrannidis injuſtitiam graviter ferre*: ut verbum *gravari* deponentaliter, non paſſive accipiatur. Sulpitius interpretatur, *inferre moleſtiam injuſtis regibus*. Badius triplicem expoſitionem adducit: ut *gravari* deponentaliter, pro *opprimere* accipiatur: vel *opprimi*, ſive *gravatim ferre*: vel *injuſta*. hoc eſt, *per injuſta*, ut ſit, eclipſis. Poſtrema expoſitio videtur Glareano arridere. Dum miles putat, ſe per injuſta regna, & injuſtam dominationem opprimi. HORTENS. Per injuſtam tyrannidem opprimi. BERSM. Inter-

Eripuit, partem duris Hiſpania bellis:
Pars jacet Heſperia: totoque exercitus orbe,
Te vincente, perit. Terris fudiſſe cruorem
[a] Quid juvat Arctois, Rhodano, Rhenoque ſubactis?
Tot mihi pro bellis bellum civile dediſti.
Cepimus expulſo patriae cum tecta Senatu,
Quos hominum, vel quos licuit ſpoliare Deorum?
Imus in omne nefas, manibus, ferroque nocentes,
Paupertate pii. [b] finis quis quaeritur armis?
Quid ſatis eſt, ſi [c] Roma parum? jam reſpice canos,
Invalidaſque manus, & [d] inanes cerne lacertos.
Uſus abit vitae: bellis conſumſimus aevum.
Ad mortem dimitte ſenes. en inproba vota!
Non [e] duro liceat morientia ceſpite membra

Ponere

VARIAE LECTIONES.

a *quo* Ox. pr. b *quis finis* V. 1. c *parum eſt* B. 1. mei 10. Edd. Rom. Parm. Steph. V. Valer. Prob. c. 1422.
d *inanis* R. pr. V. pr. ſec. e *lic. duro* B. 1. Edd. Aſc. Mic. Hort.

terpretes hic ſe multum, & varie torquere cernimus: cum nulla in his verbis ſit difficultas. *Gravari* eſt inpatienter ferre, nolle pati injuſta regna. Sic Lib. VII, 284.

Romanos odere omnes, dominosque gravantur.

Plinius Panegyr. c. 45. *Non aliis eſſe principem gratiorem, quam qui maxime dominum gravantur.* Docuit id jam dudum ſummus Gronov. ad Senecae Thyeſtem vſ. 106.

- - - *jam tuum moeſtae pedem*
Terrae gravantur.

Plura vide apud Salmaſ. Plin. Exercit. p. 265. N. Heinſium ad Claudian. Lib. I, 1. Eutrop. 300. & Drakenb. ad Silium L. II, 598.

- - - - *lucemque gravantur.*

Atque hoc modo legendum eſſe putem in Frontino Lib. II. c. II. §. 2. *Intellexiſſet, eos, qui tunc praeſidio illis erant, jam gravari belli incommoda.* vulgo *incommodo.*

260 QUIDQUID MULTIS &c.] Nam quis dux poteſt contra omnem exercitum dimicare? SCHOLIAST. Vide Senecam de Ira L. II. c. 10. Vegetium de R. Mil. L. III. c. 4.

266 HESPERIA] In Voſſ. tertio a m. prima *Heſperiae.* L. VIII, 128.

Siccaque Theſſaliae confundit lumina Lesbos.

ubi vide, & ad vſ. 428.

Et ſi Theſſaliae bellum civile peractum eſt.

Pro *toto orbe* invidioſius foret *totumque e. orbem te vincente perit.*

268 ARCTOIS] Decem enim annis pugnavit in Gallia. SCHOL.

268 RHODANO] Mſc. *Rhodanoque*, mendoſe. BERSM.

273 PAUPERTATE PII] Ita enim inopes ſumus, ut putaremus, nil armis feciſſe crudeliter, cum omnia mala fecerimus. SCHOL.

275 INANES CERNE LACERTOS] *Inanes lacerti* ſunt ſine carne, macilenti, ut ſenum. Sic ſimpliciter dicitur *inanis* nudus ab opibus, nil pecuniae habens. Vide Paſſerat. ad Propert. Lib. IV, 547. Hoc tamen loco incidit mihi conjectura, an non legi debeat *carne*, & probabat amicus meus. *Reſpice* ſatis erat. non neceſſe eſt addi verbum *cerne.*

276 USUS ABIT VITAE] Hoc eſt. Omne tempus, quo vita uti poteramus, abſumptum eſt. Mors ſola jam ſupereſt. SCHOL.

277 INPROBA VOTA] Iniquae petitiones. Ironice Sc. juſta vota. Numquid malum petimus? IDEM.

278 NON DURO] i. e. mori volumus, ſed non in proelio, immo in penatibus noſtris. liceat ergo membra ponere non in duro ceſpite. IDEM.

279 GALEAM] Scilicet qua armati moriamur. Sunt, qui *glebam* legant, ſed non probem. VERSELLAN. Libri quidam *glebam.* Sicut & Mſc. BERSM. Quid ſit *galeam ferire fugiente anima*,

 non

Ponere, non anima galeam fugiente ferire,
[a] Atque oculos morti clauſuram quaerere dextram,
Conjugis inlabi [b] lacrimis, unique paratum
Scire rogum. liceat morbis finire ſenectam.
Sit praeter gladios aliquod ſub Caeſare fatum.
Quid, velut ignaros, ad quae [c] portenta [d] paremur,
Spe trahis? uſque adeo ſoli [e] civilibus armis
Neſcimus, cujus ſceleris ſit maxima merces?
Nil actum [f] eſt bellis, ſi nondum comperit, iſtas
Omnia poſſe manus. nec fas, nec vincula juris
Hoc audere [g] vetant. Rheni mihi Caeſar in undis
Dux erat, hîc ſocius. Facinus, quos inquinat, aequat.
Adde, quod ingrato meritorum judice, virtus
Noſtra perit. quidquid gerimus, fortuna vocatur.

Nos fa-

VARIAE LECTIONES.

a *aſt.* V. 1. b *&l.* V. 1. c *tormenta* Marp. d *paramur* V. 1. e *in civ.* Ed. Ven. f deeſt in R. 1. g *vetat* V. ſec. pro var. lect.

non bene capio propter interpretes, qui exponunt, animam morientis tangere galeam, ut per eam, ſive ejus foramina exeat. Addit Beroaldus, militem, qui in pugna occiditur, dici *ferire galeam*: Quo ſenſu, & qua auctoritate, non probat. Paſſim auctor animam per vulnera exire canit. Quare forſan reſpicit ad motum, quem faciunt vulnerati capite, manibus, pedibusque. Sed tum clarior alicui videretur lectio, quae in nonnullis, non tamen optimis, reperitur, Codicibus, *glebam*, ut explicet, & perſequatur ſenſum prioris verſus. *Glebam* eſt in Marpurg. Hulſt. Amſtel. & pro var. lect. in Voſſ. quarto; item in Edd. Romana, Sulpitii, Aſcenſii, Micylli, & Hortenſii, qui bene juxta hanc vocem ait, *pedibus capitibusque verberare frigidos ceſpites, & durum ſolum.* Huc facit etiam Scholiaſtes ſcribens, *more palpitantis elidere.* De palpitatione morientium, & pulſu terrae. Virgil. Aen. x, 349.

Fronte ferit terram, & craſſum vomit ore cruorem.

Horat. O. II, 7, 12.

Turpe ſolum tetigere mente.

Ovid. L. III, 125.

Trepido plangebant pectore matrem.

Seneca Herc. Fur. 895.

Terram cecidit ore.

Adde Heinſium, & alios ad Silium L. v, 527. & ad Ovidium L. v. Met. 40.

Qui poſtquam cecidit, ferrumque ex oſſe revulſum eſt,
Palpitat.

Immo nihil muta, & ſume *galeam ferire* hoc ſenſu. Liceat non caput galeatum terrae inpingere, & galeam inlidere duro ſolo, dum anima fugit, & morimur.

281 UNIQUE] Nam in bello non uni rogus fit. quia, quando multi interficiuntur, omnes comburuntur ſimul, & non habent ſingula buſta; ſed ſi unus moritur, illi ſoli rogus paratur. SCHOL.

286 MERCES] i. e. merces, quam promittis, ſcimus, cujus ſceleris ſit, dum ad bella civilia trahimur. Senſus eſt. Neſcimus nos, quam magnam mercedem ſumere debeamus, patrato ſcelere. εἰρωνικῶς dictum eſt. IDEM. Obſcure innuunt, maximam mercedem fore ſceleris, in ducem ipſum Caeſarem patrati, ut jam monuerunt Interpretes.

288 FAS NEC V. JURIS] *Fas*, quantum ad Deos. *Juris* quantum ad homines: ut Virgilius. *Fas & jus ſinunt.* SCHOL.

290 DUX ERAT, HIC SOCIUS] Obſcure Caeſari mortem minantur cuncti, dum ei ducis nomen eripiunt, & ſimul ſcelere eſſe pollutum, oſtendunt. IDEM.

290 AEQUAT] Quos pariter maculat facinus, crimen aequales facit. SCHOL. Imperatores Leo, & Anthemius in Conſtitutione, quae eſt XXXI. Cod. Juſtin. De Epiſc. & Cler. *Ut eos, quos par facinus*

coin-

Digitized by Google

Nos fatum [a] ſciat eſſe ſuum. licet omne Deorum
Obſequium [b] ſperes, irato milite, Caeſar,
Pax erit. [c] Haec fatus, [d] totis diſcurrere caſtris
Coeperat, infeſtoque ducem depoſcere vultu.
Sic [e] eat, ô Superi, [f] quando pietaſque, fideſque
[g] Deſtituunt, moreſque malos [h] ſperare relictum eſt;
Finem civili faciat diſcordia bello.
Quem non ille [i] ducem potuit terrere tumultus!
Fata ſed in praeceps ſolitus [k] committere Caeſar,
Fortunamque ſuam per ſumma pericula gaudens
Exercere, venit: nec, dum deſaeviat ira,
Exſpectat: [l] medios properat tentare furores.
Non illis urbes, ſpoliandaque templa negaſſet,
Tarpejamque Jovis ſedem; matreſque Senatus,

Paſſuras-

VARIAE LECTIONES.

a *ſciet* B. 1. Edd. Col. Steph. Gryph. Hort. Pulm. Berſm. aliaeque. b *fieres* B. 1. c *hoc* V. 1. d *totus* R. 1. e *placeat* S. R. 1. W. a m. pr. *fiat* Ed. Rom. V. ad L. 11, 304. f *poſtquam* A. g *deſtituit* V. 1. Marp. h *ſuperare* W. i *ducum* meus. k vulgo *demittere* & *dim.* l *medius* W.

coinquinat, & aequat, utroſque ſimilis poena comitetur. GROT.

292 FORTUNA] Caeſaris felicitas nominatur, ſed intelligat Caeſar, fatum, & felicitatem ſuam in nobis eſſe, qui vincimus. SCHOL.

295 PAX ERIT] Acute dictum, quam ſcilicet non vis tu. nam iratus miles bellum debuit comminari. IDEM.

299 DISCORDIA] i. e. Si pax, finisque civilis belli ex fide, & pietate, unde deberet naſci, non oritur, ſaltem à vitiis, & à diſcordia inter milites, & ducem oriatur; ſcilicet ſi Caeſarem occidat exercitus. IDEM.

301 COMMITTERE] Primus, quod ſciam, Grotius edidit *demittere.* ut habent unus Berſm. Reg. pr. cum duobus recentioribus. Reliqui minus recte *dimittere.* Cicero Lib. IX. ad Famil. Ep. I. *Cum me in res turbulentiſſimas infideliſſimis ſociis demiſiſſem.* Veriorem autem lectionem praebent nobis alii, quae eſt *committere*, ut Voſſ. ſec. Marp. Codd. & Edd. Aſcenſ. Verſell., Pariſ. A. 1512. Micylli, & Hortenſii. Hoc eſt, praecipiti & temerario actui fata ſua credere. L. IX, 372.

Audet in ignotas agmen committere gentes.

Terent. Hecyr. 1, 2, 34.

Numquam tam dices commode, ut tergum meum
Tuam in fidem committam.

Prol. 44.

- - - - *ſe in veſtram commiſit fidem.*

Livius Lib. XXVIII, 18. *Commiſiſſe ſeſe in hoſtilem terram, in poteſtatem regiam, in fidem inexpertam, ſed potiundae Africae ſpem affectantem.* Adde Lib. XXX, 14. & ſupra Lib. III, 512. *fatis committere robur.*

303 VENIT] Qui fugere debuiſſet, niſi fortunam ſuam in difficultatibus ſuis ſoleret exercere, & experiri. SCHOL.

306 MATRESQUE SENATUS] i. e. Senatorum, & principum civium uxores. Loquitur autem ſui temporis more: quo Auguſtis inditum eſt cognomentum *Patres Senatus*, Auguſtaeque appellari coeperunt *Matres Senatus*, vel *patriae.* De Livia Tacitus Lib. I. Ann. c. 14. *Multa Patrum, & in Auguſtam adulatio: alii Parentem, alii Matrem patriae appellandam cenſebant.* Sic in rariſſimo aeneo penes Francorum regem nummo Auguſti, ab altera parte ſedens mulier eſt cum Inſcr. AUGUSTA MATER PATRIAE: apud Vaillant. de num. Impp. Rom. Plura videri poſſunt in diſſert. Ill. Spanhemii de Uſu, & Praeſt. Numm. p. 719. Ed. pr.

307 VULT OMNIA CAESAR] In quatuor Pulm. uno Berſm. & quatuor vetuſtiſſimis Voſſianis, Wittiano, Hulſt. & Marp. eſt *certe.* Bene, ſi quid video: quare ſcripſi ex ſtylo auctoris Lib. IV, 213.

 Non

Paſſuraſque [a] infanda nurus. vult omnia [b] certe
A ſe ſaeva [c] peti, vult praemia Martis amari:
Militis indomiti tantum mens ſana timetur.
Non pudet, [d] heu Caeſar, ſoli tibi bella placere
[e] Jam manibus damnata [f] ſuis? hos ante pigebit
Sanguinis? his ferri grave jus erit? ipſe per omne
Faſque nefaſque [g] rues. [h] laſſare, & diſce, ſine armis
Poſſe pati: liceat [i] ſcelerum [k] tibi ponere finem.
Saeve, quid inſequeris? quid jam nolentibus inſtas?
[l] Bellum te civile fugit. Stetit aggere fultus
Ceſpitis, intrepidus vultu, meruitque [m] timeri
Non metuens: atque [n] haec ira dictante profatur:

Qui mo-

VARIAE LECTIONES.

a *neſanda* VV. LL. Steph. Marp. M. b *Caeſar* vulgo. c *pati* V. 1. R. pr. a m. ſec. *deo* B. 1. e *in* Edd. Br. Med. f *tuis* vulgo. *piis* margo V. 1. g *ruis* W. Edd. Ven. Br. Hort. m *ruens* R. 1. h *laxare* O. 1. Edd. Rom. Parm. i *ſceleris* R. 2. k *vel* V. 1. l *te b.* Edd. quaedd. m *videri* H. pro var. lect. n *hoc* Ed. Rom. Parm.

Non petes hoc cauſſae, miles, praeſtare, ſenatus
Adſertor victe redeas ut Caeſare: certe
Ut vincare potes.

VII, 201.

Diſſimilem certe cunctis, quos explicat, egit
Theſſalicum Natura diem.

Adde 345. IX, 556, 562. & ſaepius.

309 MENS SANA] Hoc ſolum in indomito milite ſuo Caeſar horreſcit (*timuit* Voſſ. pr.) ne habere ſanam mentem incipiat, & reſpuat bella civilia. SCHOL.

311 MANIBUS SUIS] Ab his ſcilicet, qui eadem gerebant, i. e. militibus tuis. IDEM. Rectiſſime exponit Scholiaſtes *manibus ſuis*. milites enim ſunt *manus belli*. *Suis* enim, non *tuis*, ut vulgo fiebat, legendum eſt: & ſic habent unus Pulm. Voſſ. prim. tert. quint. Regius uterque Wittian. Hulſt. item Voſſ. ſec. & quart. pro var. lect. & Edd. Rom. Parm. Aſcenſ. Verſell. Micylli. Recte, & eleganter. Mutarunt, qui non intelligebant. Lib. I, 657.

Succenſuſque ſuis flagraſſet curribus aether.

ubi tamen vide. III, 747.

Nondum deſtituit calidus, ſua vulnera ſanguis.

VII, 77.

- - - *ipſae ſua ſigna revellent,*
Proſilientque acies.

631.

- - - - *mors nulla querela*
Digna ſua eſt.

quibus locis male quidam *tua*. Virgil. Ecl. VII, 54.

- - *ſua quaeque ſub arbore poma.*

ubi male Cerda *ſua* capit in ablativo una ſyllaba. Silius Ital. L. II, 532.

- - - *populumque ferocem*
Dextris ſterne ſuis.

Aliquoties id in Ovidio emendat Heinſius. Vide ad Epiſt. XVII, 254. L. III. Art. Am. 540. Rem. Am. 54.

Nec ſervum vitii pectus habere ſui.

313 LASSARE] Id eſt fias laſſus, & defatigeris, oro, aut moneo. Sunt, qui *laſſere* legunt. Nam utrumque dicitur: *fac*, & *facias*: *Veni*, & *venias* &c. quia tamen dicit & *diſce*, dicam *laſſare*. ASCENS. Sulpitius nempe ediderat *laſſere*. MSS. omnes *laſſare*.

313 SINE ARMIS PATI] Hoc eſt, eſſe ſine bello. SCHOL. Seneca:

Immane regnum eſt poſſe ſine regno pati.

Eodem plane modo dixit Seneca lib. II. Contr. II. *Potes ſine viro pati.* Lucanus ipſe Nono: *Et neſcis ſine rege pati.* Notabilis ἰδιωτισμός. GROT. Ed. pr. Diu eſt, quod loquendi genus hoc annotavimus in tragoedia Senecae:

Immane regnum eſt poſſe ſine regno pati.

Seneca pater controverſia nona libri II. *Patrem putas pati ſine liberis poſſe?* & paulo poſt: *non poſſum ſine*

Qui modo in abſentem vultu[a] dextraque furebas,
Miles, habes nudum, promtumque ad vulnera pectus.
Hic fuge, ſi [a] belli finis placet, enſe relicto.
[b] Detegit inbelles animos nil fortiter auſa
Seditio, tantumque fugam meditata juventus,
[c] Ac ducis invicti rebus laſſata ſecundis.
Vadite, meque meis ad bella relinquite fatis:
[d] Invenient haec arma [e] manus, vobiſque repulſis,
Tot reddet Fortuna viros, quot [f] tela [g] vacabunt.
Anne fugam Magni tanta cum claſſe [h] ſequentur
Heſperiae gentes, nobis victoria turbam
Non dabit, inpulſi tantum quae praemia belli

Auferat,

VARIAE LECTIONES.

a *finis b.* V. pr. Marp. b *protegit* B. I. c Hic verſus deeſt in W. ſed adſcriptus eſt a m. ſec. d *inveniant* R. I. e *viros* R. I. f *bella* Marp. g *vacabunt* R. pr. Marp. Hort. m. h *ſequuntur* vulgo.

ſine te pati. & controverſia decima libri ejuſdem: *Potes ſine viro pati.* quod & in excerptis legitur eodem modo. Ipſe infra Lucanus:

Et neſcis ſine rege pati.

Haec omnia ſunt uniuſmodi. GROT. Ed. tert. Adi Gronovium ad Senec. Thyeſt. 468. & ad Philoſophi L. III. N. Q. in praef. *ſine patria pati poterat.*

314 LICEAT] Malim, vel *libeat*, vel *ſibi* i. e. militibus cum Voſſ. primo a m. pr.

316 AGGERE FULTUS CESPITIS] Mſcr. tria *fulti* h. e. aggeſti, elevati. BERSM. MSS. mei fere omnes, & Edd. pleraeque *fulti* pro exſtructi, congeſti, ut alibi loquitur. primus in *fultus* mutavit Gryphius, ejuſque heredes. quod, quia duo Pulm. unus Berſm. Marp. & Oxon. pr. MSS. confirmant (*fulto* Hulſt pro var. lect.) rurſus ejicere nolui. Similiter enim noſter vſ. 251.

Staretque ſuper titubantia fultus.

Aliter hoc participium magis jacenti convenit, quam ſtanti. Conſule Servium ad Virgil. Ecl. VI, 53. *Molli fultus hyacintho.* Non autem intelligit Lucanus temere ſitum illic locum, neque etiam tum modo factum editiorem, ſed ſolitum in caſtris tribunal. Conſule omnino magnum Lipſium ad Tacit. L. I. Ann. c. 18. *Simul congerunt ceſpites, exſtruunt tribunal, quo magis conſpicua ſedes foret.*

317 MERUITQUE TIMERI NON METUENS] Huc quadrat admonitio Severi apud Aelium Spartian. in vita Peſcennii Nigri c. 3. *Emenda igitur primum tribunos, deinde militem: quem quamdiu timueris, tamdiu non timeberis.* ubi nihil mutari debet. Claudian. L. I. Conſul. pr. Stilich. 340.

Ne timeare, times.

Livius L. II, 12.

Metuendus magis, quam metuens.

319 VULTU DEXTRAQUE] Sic MSS. habent conſtanter. Si minus tamen alicui placeat, quod paullo ante praecedit *vultu.* quamquam id ſaepe in Lucano occurrere monuimus: aut quia nimis debile eſt, poſſet conjicere, relictum eſſe ab Auctore *votis.* Conſule omnino viros doctos ad Petronii Carm. de Bello Civ. c. 123.

- - - *abſentem votis interficit hoſtem.*

& N. Heinſium ad Silium IV, 336. Nihil tamen ego muto. Utrumque & *vultum*, & *vota* locum hic habere, patet ex vſ. 296. ubi ait auctor,

- - - *infeſtoque ducem depoſcere vultu.*

321 HIC FUGE] Sic primus edidit Grotius. Ceteri omnes *hinc* exhibent, neque de ulla varietate admonent. Ex meis tamen *hic* praeferunt Voſſiani pr. & ſec. Reg. pr. Oxon. pr. & quart. a m. ſec. *huc* Reg. recent. Scholiaſtes etiam *hic* dicens. *Ordo. ſi belli finis placet, fuge, hic enſe relicto. Hic* δεικτικῶς ſcilicet in pectore meo, quod oſtendebat Caeſar nudum, & promptum ad vulnera. V. ad L. I, 363. Si *hinc* legas, in qua tamen voce contemptus, & maxima ira apparet, fruſtra dictum ante *habes nudum* &c. Immo mox addit: Si vero vos inbelles, me tamen occidere non vultis, vel non audetis, agite.

Vadite, meque meis ad b. relinquite fatis.

Ceterum, quam ſpurii, & a pretioſum tempus perdentibus monachis fabricati verſus in textum intruſi

ſint,

Auferat, &, [a] veſtri rapta mercede laboris,
[b] Lauriferos nullo comitetur vulnere currus?
Vos, [c] deſpecta, ſenes, exhauſtaque ſanguine turba
Cernetis noſtros, jam plebs Romana, triumphos.
Caeſaris an curſus [d] veſtrae ſentire putatis
Damnum poſſe fugae? veluti, ſi cuncta minentur
Flumina, quos miſcent pelago, ſubducere fontes,
Non magis ablatis [e] umquam decreſceret aequor,

Quam

VARIAE LECTIONES.

a *noſtri* O. 1. b *Laurigeros* V. 1. *Laniferos* A. c *defecta* vulgo. d *veſtrum* meus. e *nunquam* Hort. vit uſe.

ſint, hic locus argumento eſt clariſſimo. nam additur in Voſſiano ſec. haec regula.

Si non feminei vultus, linguaeque tumultus.

322 ANIMOS] Sic Lib. VI, 416.

Degeneres trepidant animi.

Virgil. L. IV. Aen. 13.

Degeneres animos timor arguit.

& paſſim. Hic tamen vetuſtiſſimi tres Voſſiani, Oxon. prim. Marpurg., & Ed. princeps *animas* legi jubent. Quod, neſcio quid magis vile, & abjectius denotat. Clare, ut alia omittam, id patet ex Tacito L. IV. Hiſt. c. 32. in Oratione Civilis. *Vos autem Treveri, ceteraeque ſervientium animae.*

326 REPULSIS] Tamquam ipſe eos projiciat ab armis, quia ſegnes ſunt: non quaſi ſponte diſcedant, bellum civile fugientes. SCHOL.

328 SEQUENTUR] Sunt, qui legant *ſequuntur*, quod & Beroaldus. VERSELL. *Sequuntur.* Mſc. *ſequantur.* non male. BERSM. Repoſui *ſequentur*, ut reſpondeat τῷ *dabit*, auctoritate MSS. Pulm. & novem vetuſtiſſimorum ex meis, ac primarum editionum. mutavit Sulpitius, quem omnes, excepto Stephano, & Hortenſio, ſecuti ſunt.

329 VICTORIA] Cum Pompejus habeat ſocios fugae, multo magis habebimus ſocios triumphi. SCHOL.

331 AUFERAT] Mſc. *auferet.* perperam. BERSM. *Auferet* quoque Edd. Rom. & Parm. *afferat* Reg. unus a m. ſec. pro *quae* eſt *qua* in Voſſ. ſec. Eſt vir doctus, qui malit *quo*, vel pro *tantum*, *tandem*. Nil muta; turbam dicit, quae tantum auferat, ſive nihil aliud agat, quam praeripiat illis praemia profligati belli.

332 LAURIFEROS] Praemia, & laboris veſtri mercedem nullo vulnere conſequatur. SCHOL.

333 DEFECTA] Alii legunt *deſpecta* i. contempta. VERSELL. Mſc. tria *defecta* i. debilitata. BERSM. Pro *defecta* ſtant etiam Pulm. Codd. quinque, & novem, vel decem mei cum Edd. Veneta, Sulpit. Aſcenſ. Micylli, Hortenſ. aliorumque, eamque vocem amplectitur Gudius ad Phaedr. Fab. 21. Non quidem male. Latius de *defectis* egimus ad L. III, 625.

- - - - *defectis robore nervis.*

Hoc tamen loco praetuli ego *deſpecta.* quod confirmant praeter ceteros Pulm. aliorumque Codices vetuſtiores, & optimi ex meis, ut Voſſ. pr. ſec. tert. Wittian. Hulſt. & Amſtel. cum Edd. principe, Omniboni, Aldi, Colin. Steph. Gryph. Plant. & pluribus. Ut Caeſar praeter ſenectutem ſanguine exhauſtam, ſive defectam, quae eadem eſt, in qua per ſe nihil eſt turpitudinis, illis minetur, futuros eos numerum modo, & obſcuram ac ſenilem Quiritum plebem triumphi ſui tempore. In uno, & altero pro var. lect. eſt *defeſſa*.

333 SENES TURBA. Appoſitio. turba fracta longo bello, jam non miles meus amplius, ſed plebis Romanae fex, & ſine nomine vulgus. Quare nonnulla exemplaria, *deſpecta*, legunt. quaſi contemptam fecem civitatis. HORTENS. Recentior Voſſ. ſextus, aliique Codd. à N. Heinſio collati *ſenex*. ut jungatur *ſenex turba*. quod ſatis placere poteſt. ut non diſplicuit Cel. Burmanno ad Ovidii Art. Am. L. III, 81. Notum eſt, *ſenex* non raro adjective ſumi. Docuit id multis Doctiſſ. Broukhuſ. ad Tibull. L. I, 7, 88. Ita *homo ſenex*, *vir ſenex*, & ſimilia ſaepe. Non auſim tamen hic contra plurimos, & optimos Codices vulgatum immutare. Statius L. V. Theb. 258.

His juvenum manus, & nullis violabilis armis
Turba, Senes.

334 PLEBS] Non enim milites dicemini, qui ſigna deſeritis, ſed vulgus, & populus. SCHOL.

334 NOSTROS] Mſcr. tria *veſtros* h. e. quos ipſi meruiſtis. BERSM. *Veſtros* legit Omnibonus quoque, & eſt in Voſſ. quarto, & Amſt. Acute, non tamen vere, ut puto.

335

Quam nunc creſcit, aquis: an [a] vos [b] momenta putatis
Ulla dediſſe mihi? numquam ſic cura Deorum
Se premit, [c] ut [d] veſtrae morti, veſtraeque ſaluti
Fata vacent. Procerum motus haec cuncta [e] ſequuntur.
Humanum paucis vivit genus. orbis Hiberi
Horror, & Arctoi, [f] noſtro ſub [g] nomine miles,
Pompejo certe [h] fugeres duce. fortis in armis
Caeſareis Labienus erat; nunc transfuga vilis

Cum du-

Variae Lectiones.

a *non* Ed. Ven. *nos* Br. b *augmenta* V. 1. ſed corr. c *&* Edd. Mic. Hort. d *noſtrae* Ed. Ven. e *ſequentur* V. 2. f *veſtro* A. *ſub noſt.* B. 1. g *numine* V. 1. h *fugies* R. 1.

335 Cursus] Mſc. duo *currus.* Succeſſus Caeſaris. BERSM.

338 Num magis] *Non magis* MSS tria, & aliquot libri. IDEM. *Num magis* per interrogationem exhibetur à Gryphio primum, quem ſecuti ſunt Berſm. & more ſolito Maittaire. *non* retinent ſcripti omnes.

338 Decreverit] i. minuetur, i. e. quemadmodum nunc confluentibus fluminibus (*undis* Voſſ. pr.) aequor nihil ſumit augmenti; ſic nec tunc minui poterit, ſi flumina recedunt. SCHOL.

338 Decresceret aequor] Mſc. quatuor *deſcenderet:* alii *decreverit.* BERSM. Quod ad ſenſum hujus loci attinet, nihil variant ſcripti, & editi: ſed in varia lectione turbant vehementer. *Deſcenderet* eſt in quinque Pulm. Voſſianis quatuor, Regio primo, Wittiano, & Oxon. pr. *pelagus deſcenderet umquam* Hulſt. *deſcendet aequorum* Voſſ. quint. *Deſcenderet* ediderunt etiam Rom. Parm. Sulpit. Ald. Pariſ. Colin. Steph. Hortenſ. & Pulm. *Decreverit* Pulm. tres, Voſſ. ſec. Marp. Oxon. & meus cum Beroaldo, Aſcenſio, Micyllo, aliiſque. Ita ut *decreſceret*, tantum inveniatur in Regio rec. & Amſtel. cum Edd. Veneta, Omniboni, Gryphii, Berſm. & Grotii: Quod, vel ſaltem *decreverit*, probo. Nam, licet *aequor* poſſet dici *deſcendere*, ut montes *ſubſidere*, terrae *recedere*, & ſimilia paſſim dicuntur, nimis clare liquet, ut opinor, Lucanum voluiſſe opponere *decreſcere*, & *creſcere.* Ut Ovidius Lib. 1, 345. Metam.

- - - creſcunt loca decreſcentibus undis.

II, 292.

Aequora decreſcunt, & ab aethere longius abſunt.

Seneca Troad. 1049.

Terra decreſcet, pelagusque creſcet.

Eamdem autem ſimilitudinem adhibet Claudian. L. 1. in Ruf. 184.

Ac velut innumeros amnes accedere Nereus
Neſcit, & undantem quamvis hinc haurias Iſtrum,
Hinc bibat aeſtivum ſepteno gurgite Nilum,
Par ſemper, ſimilisque manet.

339 Momenta] Aliquod emolumentum utilitatis. Senſus eſt. Non quia vos habui, ideo vici, ſed mea vos felicitate ſuperaſtis. SCHOL.

340 Dedisse] Fuit, cum hic malem legere *fuiſſe.* ut L. III, 338:

- - - - non pondera rerum,
Nec momenta ſumus.

IV, 819.

Momentumque fuit mutatus Curio rerum.

Silius Ital. VIII, 253.

Momentum ut rerum & fati foret arbiter unus.

Livius L. XXI, 4. *Pater in ſe minimum momentum ad favorem conciliandum eſſet.* Juſtin. Lib. XVII, 2. *Pyrrhus rex Epyri omiſſus, ingens momentum futurus, utri parti ſocius acceſſiſſet.* ubi vide Bernecer. Nunc nihil muto: quia MSS. *dediſſe* conſtanter retinent. i. e. addidiſſe meae parti tantum pondus, ut ex eo fata in me inclinaverint. Sic ipſe quoque Lucanus L. IV, 2.

Martem ſaevum agit, non multa caede nocentem,
Maxima ſed fati ducibus momenta daturum.

Livius Lib. XXVII, 45. *Eos ipſos quamtumcumque virium momentum addiderint, rem omnem inclinaturos.*

340 Numquam sic cura deorum Se premit] Ut Graecus dixerat:

- - - - τῶν ἄγαν γὰρ ἅπτεται
Θεὸς: τὰ μικρὰ δ᾽ εἰς τύχην ἀνεὶς ἐᾷ.

GROT. Ed. tert.

341 Premit] MSS. quatuor *premet* h. e. inclinabit, ad vilia deſcendet. BERSM. *Premet* meus quoque, & Marp.

342

Cum duce [a] praelato terras, atque aequora luſtrat.
Nec melior mihi veſtra fides, ſi bella nec hoſte,
Nec duce me geritis, quiſquis mea [b] ſigna [c] relinquens,
Non Pompejanis [d] tradit [e] ſua [f] partibus arma,
Hic numquam vult eſſe meus. ſunt iſta profecto
Curae caſtra [g] Deis, qui me committere [h] tantis,
Non, niſi mutato, voluerunt, milite, bellis.
Heu, quantum Fortuna [i] humeris jam pondere feſſis
Amolitur onus! ſperantes omnia [k] dextras
Exarmare datur, quibus hic non ſufficit orbis.
Jam certe mihi bella geram: diſcedite caſtris:
Tradite [l] noſtra viris ignavi ſigna, Quirites.

At pau-

Variae Lectiones.

a *privato* Marp. b *caſtra* V. ſec. c vulgo *relinquit*, *nec. reliquit* B. 1. *relinquet.* 1. B. 1. *relinquet* Marp. Ed. Ven. d *tradet* P. 3. R. 3. V. 4. R. 1. Marp. A. Ed. Ven. *tradat* O. 1. non male. e *mea* B. 1. f *patribus* Ed Br. g *Diis* P. 1. h *victus* B. 1. i *umeris* R. pr. k *teſtras* O. pr. l *veſtra* R. 1. V. 1. a m. ſec. Edd. Rom. Parm. Br. Med.

342 Motus] Nam vult omnia, quae majora ſunt, fatis tegi, minora fatis juncta eſſe potiorum. SCHOL.

343 Paucis] Ad fata paucorum omne genus humanum revocatur, & unus (*unusquisque* Voſſ. ſec.) potior reliquis de ſe efficit fatum. SCHOL. Talis dativus eſt apud Horat. Ep. xv. *tibique pactum fluat* h. e. in tuos unius uſus aurum omne gerat. BROUKHUS.

345 Fugeres] Qui horror fuiſti ſub me duce, Pompejum victum utique reliquiſſes, quippe non ſuperat. Adeo vobis Imperator veſter fac iſt tum: & hoc ſic probat. SCHOL.

345 Fortis &c.] Cicero L. vii. ad Att. Ep. 11, 12, 13, 15, 16. viii, 2. xiv. ad Fam. 14. xvi, 12. Paſſim Caeſar B. Civ. Hirtius B. Afric. & Hiſp. BROUKHUS.

346 Labienus] Labienum dicit, qui ſub ſe fortis fuerat, ſegnem eſſe ſub Magno; nam ad eum tranſiverat (*transfugerat* Voſſ. pr.) à Caeſare. SCHOL.

349 Relinquens] Sic reſcripſi jubentibus tribus Pulm. duobus Berſm. & tredecim meis optimis Codd. item *non* pro *nec* ex tribus Berſm. & octo, vel novem meis. dein vſ. 354. pro *feſſis* variae lectiones Steph. exhibent *laſſis*, & Edd. Aſcenſ. Verl. Mic. & Hortenſ. *preſſis.* Sed MSS. ceteri nihil variant, uti nec Priſcian. c. 1176.

351 Meus] Qui nunc cum Pompejo ſunt; cum vicero, mei milites erunt. Hi autem mei milites eſſe non poterunt, qui nunc deſertores fuerint. SCHOL. Scilicet totius belli, non autem Caeſaris ex Lucani ſententia.

353 Mutato] Ideo vobis dant animum recedendi, quia eſtis ignavi, & inbelles, ut ego in tam magno certamine eligam mihi fortiores. SCHOL.

355 Amolitur] i. aufert, ſubtrahit. IDEM. Claudian. ii. in Ruf. 454.

- - - - *telluſque nefandum*
Amolitur onus.

355 Onus] Onus dicit felicitatis. i. magnam felicitatem, quam jam ferre non poteratis, à vobis Fortuna aufert. Ideo permittitur vobis, ut exarmetis dextras veſtras. SCHOL. Male Scholiaſtes haec ad milites refert; cum Caeſar ſibi gratuletur, quod ſibi liceat illos exarmare, quibus non ſatis ampla praemia reddere poſſet, quia ſinguli omnia ſperabant. praeclare Seneca L. iii. de Ira c. 30. *Divum Julium plures amici confecerunt, quam inimici, quorum non expleverat ſpes inexplebiles. Voluit quidem ille: neque enim quiſquam liberalius victoria uſus eſt, ex qua nihil ſibi vindicavit, niſi diſpenſandi poteſtatem: ſed quemadmodum ſufficere tam improbis deſideriis poſſet, cum tantum omnes concupiſcerent, quantum poterat unus.*

357 Mihi] Meae utilitati, nam hactenus vobis etiam geſſi. *Quirites*, non milites. SCHOL. De voce *Quiritium* ignominioſa vide Schott. Obſerv. L. iii, 23. &, quos hic laudat Broukhuſius Turneb. in Ciceron. Orat. T. 2. P. 1. p. 338. Gionov. Diatr. Stat. p. 307.

360

[a] At paucos, quibus haec rabies [b] auctoribus arſit,
Non Caeſar, ſed poena tenet. procumbite terrae,
[c] Infidumque caput, feriendaque tendite colla.
Et tu, quo ſolo [d] ſtabunt jam robore caſtra,
Tiro rudis, ſpecta poenas, & diſce [e] ferire,
Diſce mori. [f] Tremuit [g] ſaeva ſub voce minantis
Vulgus iners; unumque caput [h] tam magna juventus
Privatum factura, timet: velut enſibus ipſis
Inperet, [i] invito moturus milite ferrum.
Ipſe [k] pavet, ne tela ſibi dextraeque negentur
Ad ſcelus hoc, Caeſar: [l] vicit patientia ſaevi
Spem ducis; & jugulos, non tantum praeſtitit [m] enſes.

Nil ma-

VARIAE LECTIONES.

a *Et* V. tert. *ac* V. 1. b *actoribus* B. 1. Marp. c *infandumque* VV. LL. Steph. d *ſtabant* B. 1. e *redire* B. 1. f *timuit* W. pro var. lect. Ed. Aſc. g *dura* VV. LL. Steph. h *jam* R. pr. Edd. Rom. Parm. Omnib. i *& manco* P. 1. k *timet* P. 1. l *vincit* VV. LL. Steph. Voſſ. 3. H. Ed. Ven. m *enſum.*

360 POENA TENET] i. e ſed paucos de vobis ſeditionis principes hic jubeo remanere, quos non ego detineo, ſed poena, quam ſentient. SCHOLIAST.

360 TERRAE] Plerique ſcripti, & editi habent *terra.* Sed rectius cum Taberio, Aldo, Gryphioque poſteriores edidere *terrae*; quod eſt quoque in variis Steph. Lectionibus, duobus Pulm. & Berſm. Regio primo, Bohur. Voſſ. uno, & Amſtel. Codd. Vide ad Lib. IV, 646.

- - - - - *ſternique vetabere terrae.*

Ovid. L. II. Metam. 347.

Cum vellet terrae procumbere, queſta eſt.

363 DISCE] i. e. ſub hoc exemplo ferire diſce inbelles. *Diſce mori*, ſi tu fueris inbellis. SCHOLIAST. Diſce in poena, quod in proelio uſurpes, ferire, & mortem contemnere. GROT. Scholiaſtis interpretationem ſequuntur reliqui interpretes. Pro Grotii expoſitione ſtat Silius Lib. V, 636.

- - - - - *Sta miles & acres*
Diſce ex me pugnas, vel, ſi pugnare negatum,
Diſce mori.

Scire mori inf. L. IX, 211. Silius L. X, 286. *Diſce arma pati* Stat. L. XI. Theb. 551. Confer autem cum hac intrepida Caeſaris ſecuritate, & oratione, ac ſeditioſorum militum terrore ad Imperatoris vocem, omnino eadem, quae de Scipione refert Livius L. XXVIII, 26. &c.

366 PRIVATUM FACTURA] Si eum deſerere voluiſſet. SCHOL. *Velut enſibus ipſis Inp.*, quaſi poſſit aliquis occidi, ſi ad occidendum de militibus nullus obtemperaret. IDEM.

369 Ad SCELUS HOC] Ad occidendos eos, qui pacem optaverant. GROT.

369 VICIT PATIENTIA S. SPEM D.] Senſus hic eſt. Et jam ipſe Caeſar metuit, ne, cum ſcelus hoc jubere coeperit (*juberet* Voſſ. ſec.) ut milites ſuos priores interficiant, nemo pareat imperatis (*imperanti* Voſſ. prim.) ſed vicit, inquit, patientia militum ſpem ſaevi ducis. Aliud enim Caeſar ſperabat, aliud evenit. Nam cum crederet, quod parituri (*obedituri* Voſſ. pr.) non eſſent milites, ſi quos juſſiſſet occidi, non ſolum illos occiderunt, ſed etiam Caeſari obtulerunt jugulos, ut interficerentur ab illo. Eſt ergo ordo. *Et jugulos praeſtitit, non enſes tantum.* SCHOL. Turpiter hic ſe dat Scholiaſtes in expoſitione verborum, *vicit patientia ſpem.* Quae, ut recte Interpretes, notant, milites patientius imperata feciſſe, quam ipſe ſperabat, vel ſperare poterat.

370 PRAESTITIT] Duo Pulm., & unus Berſm. *praebuit.* male. eſt enim gloſſa, ut latius videbimus ad L. VIII, 615.

- - - *atque indignatus apertum*
Fortunae praeſtare caput.

371 NIL MAGIS, QUAM &c.] Nihil, inquit, magis timet Caeſar, quam ne conſuetae mentes ad ſcelera perpetranda deſinant aliquid crudele

 com-

Nil magis, adſuetas ſceleri quam perdere mentes,
Atque perire, timet. [a] tam [b] diri foederis ictu
Parta quies, poenaque redit placata juventus.
[c] Brundiſium [d] decimis jubet [e] hanc [f] adtingere caſtris,
Et cunctas [g] revocare rates, quas avius Hydrus,
Antiquuſque Taras, ſecretaque litora Leucae,
Quas recipit Salapina palus, & ſubdita Sipus

Montibus;

V A R I A E L E C T I O N E S.

a *jam* B. 2. V. ſec. W. *tum* meus. b *dire* vulgo. *duri* Marp. c Sic MSS. plerique, & vſ. 407. non *Brunduſium.* d *decumis* al. e *hinc* B. 1. ad marg. R. pt. a m. pr. V. tert. & H. a m. ſec. f *contingere* V.V. LL. Steph. g *retinere* V. pr. R. pr.

committere; gaudet ergo, quia illos occiderunt, quos juſſerat. SCHOL. Poteſt hic locus capi, tamquam generale poſt hiſtoriae narrationem epiphonema Lucani in Caeſaris truculentiam, qui nil magis timere ſoleat, quam ne perdat mentes ſceleri adſuetas, & ſic ipſe cum votis ſuis pereat. Neutiquam tamen ſpernenda eſt ingenioſa ſane Doctiſſimi G. Waddeli, conjectura.

Nil magis adſuetas ſceleri jam perdere mentes
Atque perire timet.

Hoc ſenſu. Poſt quam tam ſubito per poenam ad officium rediit exercitus, nihil ſive non amplius timet, ne in ſeditione ipſe debeat perire, aut ſaltem novum tironum exercitum conſcribere cogatur; ſed laetus videt reſtituros apud ſe milites veteranos iſtos adſuetos, ſive magis adſuetos ſceleri, ut *magis adſueto ſervitio*, apud Propert. L. 1. El. 4, 4. Atque ita cenſet vir doctiſſ. praeciſe in his contineri, quod quivis poſt lectam pacatae ſeditionis hiſtoriam crederet auctorem eſſe dicturum. Juvant etiam aliquantulum MSS. quidam, in ſeq. verſu pro *tam* habentes *jam*; quae facillime potuerunt eſſe tranſpoſita. judicet prudens lector.

372 Diri] Ita repoſui ex MSS. omnibus, & Edd. ante heredes Gryphianos: unde in Berſmanni, & dein ceteras Edd. inrepſit *diro.*

372 Ictu tam diri foederis] Id eſt, caede autorum ſeditionis, quos decimavit, id eſt, ex decem ſingulos punivit. percuſſi itaque ſunt, autore Appiano, 12. SULPIT. Apud Appianum ita legitur: *Nonae itaque legionis* (inquit Caeſar) *quae ſeditionis cauſam imprimis praeſtitit, decimum quemque morte multabo. Gemitu igitur ab univerſa legione edito, Tribuni genibus affuſi, veniam ſuppliciter depoſcebant. Caeſar poſt modicum vix tandem ira liberatus, hoc ſolum conceſſit, ut centum duntaxat, & viginti ſeditionis principes ab omnibus eligeret, duodecimique ex his à caeteris ſelectos, ſupplicio afficeret.* Sueton. autem ſic: *Nonam quidem legionem apud Placentiam, quanquam adhuc Pompejus in armis eſſet, totam cum ignominia miſſam fecit, aegreque poſt multas & ſupplices preces, nec niſi exacta de ſontibus poena, reſtituit.* MICYLL.

373 Redit] Sc. ad officium in viam, vel in gratiam cum Caeſare. Elliptice dictum, ut *continere.* de quo verbo adi viros doctos ad Phaed. Prol. L. 11. vel ut dicitur *redire animus.*

374 Decimis] Hunc illis laborem celeritatis impoſuit, ut die decimo Brundiſium pervenirent; hoc eſt *decimis caſtris.* In expeditione enim militum certo itinere confecto quotidie caſtra metabantur. SCHOL. i. *Decima deductione*, ait recte Servius ad Aen. L. xi, 445. V. Omnib. ſic alibi *decimo volatu.* ſupra *decem caſtra* habuimus pro decem expeditionibus L. 1, 374. ubi vide.

375 Hydrus] Fluvius Apuliae, qui in Adriacum effluit. Eſt etiam mons, autore Mela, à quibus eſt appellatum Hydrus oppidum, quod anno proximo ſuperiore à Turcis eſt crudeliſſime expugnatum, & vix demum à noſtris receptum. SULPIT. Ὑδροῦς, inquit Stephanus, φρούριον, ἀρσενικῶς, τὸ ἐθνικὸν Ὑδρουντῖνος. Ἔστι καὶ πόλις Ἰταλίας, τὸ ἐθνικὸν Ὑδρουνταῖος καὶ Ὑδρουντῖνος. Apud Strabonem Lib. vi. autem per I, ſi tamen integre, ſcribitur, qui ἐκ δὲ τῶν Λευκῶν, inquit, εἰς Ἰδροῦντα πολίχνιον στάδιοι ρν΄· ἐντεῦθεν δὲ εἰς Βρεντέσιον τετρακόσιοι. MICYLL. Mſcr. *Hydruns.* Hydrus Calabriae fluvius, & oppidulum, Steph. φρούριον. BERSM. *Hidruns* habet Regius uterque, & Wittian. Voſſ. tres, & Amſt. *Idrus*, vel *Idros* male. Graece Ὑδροῦς, Latine *Hydruntum.* plerumque vocatur hoc oppidum; ſed etiam à multis *Hydrus* in nominativo effertur. Vide Pintian. ad Melam L. 11. c. 4. *Hydrus mons.* quod corruptum puto. *Hydrus* eſt oppidum, non mons, neque fluvius,

ut

Montibus: Auſoniam qua [a] torquens frugifer [b] oram,
Dalmatico Boreae, Calabroque obnoxius Auſtro
Apulus Hadriacas exit Garganus in undas.
Ipſe petit trepidam tutus [c] ſine milite Romam,
Jam doctam ſervire togae: populoque precanti
[d] Scilicet indulgens, ſummum Dictator honorem
Contigit, & laetos [e] fecit ſe Conſule faſtos.

Nam-

VARIAE LECTIONES.

a *torrens* Marp. b *horam* MSS. qdd. c *ſe* Ox. pr. d *ſi licet* meus. e *ſeſec.* H.

ut hic plerique interpretum volunt. *Avius* non notat flexuoſum, ſed devium, ut *avia nemorum*, *avii montes*, *avias valles*, & ſimilia paſſim.

376 TARAS] Fluvius juxta Tarentum, à Tara Neptuni filio, qui eam urbem aedificavit. SULP. Omnibonus pro *Taras*, *Bares* legit, & de oppido exponit, quod à poſterioribus, ut Strabo L. VI. ait, *varetum*, ſive *Veretum* dictum eſt, & à Tarento diſtat ſtadiis ſexcentis. Sed de hoc ipſe viderit. Neque enim *Bares*, ſed Βάρας apud Strabonem ſcribitur, foemininoque genere uſurpatur. MICYLL. Mſc. *Thoras* mendoſe. *Taras* fluvius prope Tarentum. BERSM. *Tharas*, vel *Thares*, *Taros* MSS. nonnulli. In uno Pulm. Regio uno, & meo eſt *Tarax*: quomodo variant etiam Codices in Valer. Flacco L. VI, 102.

Quosque Taras, niveumque ferax Eurotbus olorum.

Graece conſtanter Tarenti conditor Τάρας vocatur; à Servio etiam *Taras* Latine, ubi de *Herculeo Tarento* agit ad L. III. Aen. 551. Adde H. Junii Animadverſ. c. 9. L. I. *Tarax* tamen analogice defendi poteſt. Τάρας, Τάραντος, *Tarax Taracis*. ut Αἴας Αἴαντος, *Ajax Ajacis*, & ſimilia. Neque obſtat, quod dixerint *Tarantum*, vel *Tarentum*. Sic enim à Βύζας Βύζαντος. *Byzax Byzacis* factum eſt *Byzantium*. Conſule Salmaſium in Plin. Exerc. p. 226. infr. ad L. VI, 374. De hac urbe, & fluvio vide plura ad Stephanum Τάρας πόλις Ἰταλίας καὶ ποταμὸς ὁμώνυμος παρὰ θάλασσαν &c. Hoc vero loco gloſſator cum ceteris Interpretibus ſumit pro fluvio: ſed male. ut patet ex Epitheto *antiquus*. quod vetuſtam, & olim conditam urbem notat, non *antiquum fluvium*. Omnes enim fluvii *antiqui*. Omnibonus autem unde ſuum *Bares* habeat, neſcio. *Baris*, vel *Barium*, non *Bares*, illa urbs paſſim vocatur.

376 LEUCAE] Apud Strabonem neutro genere Λευκὰ nominatur. Vide libro ſexto. MICYLL. p. 281. Ed. Par. ubi vide Caſaub. *Leuce* Ed. Rom.

377 SALAPINA] Mſc. tria *Salpina*, probe. tert. *Scalpina*. BERSM. *Salapina palus*. Variant hic MSS. ſed quam recepimus, vera eſt lectio. *Salapia* enim paludi nomen. Plin. III, II. GROT. Ed. ſec. Praeter Grotium etiam *Salapina* ediderunt Parmenſes, Omnibonus, Aſcenſ. Verſell., Steph. Gryph. Pulm. & Berſm. Verum Pulm. & Steph. MSS. cum meis omnibus *Salpina* habent, ut & Edd. Rom. Veneta, ceteraeque. Neque aliter Vibius Sequeſter *Salpina in Hadriatico*. ubi vide. Per Syncopen videntur veteres expreſſiſſe *Salpia* pro *Salapia*: unde hodie remanſit *Salpe*. *Salpiam* certe à Dionyſio Halycarn. vocari notant viri docti. Apud Livium quoque L. XXIV, 37. in MS. Voſſ. eſt *Salpia*.

377 SIPUS] Mſc. duo *Sippus*. tert. *Sipphus*. vitioſe. BERSM. *Siphus*, & *Sippus* MSS. plurimi. *Siphas* Marp. Voſſ. ſec. *Silphus*. Sed unice rectum eſt *Sipus*, Σιποῦς: non autem palus, ut ſomniant interpretes, ſed urbs. Vide ad Stephanum, & Melam L. II. c. 4. *Extra Sipuntum, vel, ut Graji dixere, Sipus*. Dein *Delmatico* mavult Sabellicus; atque ita Reg. pr. & Wittian. vide ad L. II, 402. *Apulus* rurſus dedi non *Appulus*, ex MSS. fere cunctis, & Ed. Rom. Vide Vinet. ad Flor. L. I, 18. nos ad Lib. II, 600. De Gargano Serv. ad Aen. XI, 247.

384 CONTIGIT] Recte Hortenſius. *Verius hoc, quam geſſit; nam poſt undecimum diem dictaturam depoſuit*. In Voſſiano primo a m. pr. & in Wittiano pro var. lect. eſt *ſummo honore*. in Regio primo *ſummo honori*. quod notandnm duxi. An *contigit faſtos ſummo honore*, ut Dictator i. e. in faſtos hoc nomine venit? *Laetos* &c. Ironice dictum, bene obſervant Interpretes. Vide ad L. I, 33.

384 FASTOS] Faſti ſunt libri Annales, in quibus geſta regum, vel principum, vel conſulum ſingulis annis ſcribebantur. Nominibus autem conſulum res ſuas antiqui deſignabant, ut *Arcadio, & Honorio Coſſ.* Sed inter *Annales*, & *Hiſtorias*, hoc diſtat. Quod *Annales* ſint earum rerum, quas

Namque omnes voces, per quas jam tempore [a] tanto
[b] Mentimur [c] dominis, haec primum [d] reperit aetas:
Qua, ſibi [e] ne ferri jus ullum Caeſar abeſſet,
Auſonias [f] voluit gladiis miſcere ſecures.
Addidit & faſces aquilis, & nomen inane
Inperii rapiens, ſignavit tempora digna
Moeſta nota. nam quo melius Pharſalicus annus
Conſule notus erit? [g] fingit ſollemnia campus,

Et non

VARIAE LECTIONES.

a *noſtre* B. 1. Marp. b *metimur* Marp. c *dominos* W. pro var. lect. d *repetit* O. 1. Ed. Ven. e *nec* V. 1. Edd. Ven. Brix. f *gl. vol.* B. 1. g *cingit* V. 1. *finxis* V. 1.

non vidimus, & tamen audire potuimus. *Hiſtoriae* vero earum, quas vidimus, vel audire potuimus. & dicitur *Hiſtoria ἀπὸ τοῦ ἱςορεῖν* i. e. a videre. SCHOL. Voſſ. pr. V. Serv. ad Aen. 1, 377.

386 MENTIMUR] i. e. adulamur. SCHOL.

388 GLADIIS] Romani primum jubente Julio Caeſare ſecures portabant cum gladiis, quibus reos interficerent. IDEM. Nugatur hic Scholiaſtes. Caeſar non adjecit gladios faſcibus; ſed dicit Lucanus, Caeſarem gladiis; & aquilis hoc eſt militari potentiae addidiſſe ſecures, & faſces, ſive Imperium Conſulare, ut ſub legitimo titulo ageret, quae vellet.

389 INANE IMPERII] i. e. conſulatum. Non enim illic erat imperium jam ſitum, ſed in Caeſaris poteſtate. SCHOL.

392 CONSULE] Quam ipſo Caeſare, qui tunc bella civilia geſſit. IDEM.

392 CAMPUS] i. Martius, in quo comitia fiebant. nam populus timens fingebat ſollemnia; cum ipſe omnes in ſe reciperet dignitates. *fingit* ergo i. e. Sic omnia aguntur in comitiia, quaſi Caeſari dederint conſulatum, & non ipſe ſibimet eum vindicarit. IDEM.

393 NON ADMIASAE] Corrigendus hinc eſt Priſcianus c. 1002. ubi editur *amiſſae*. ſcribe *admiſſae*, ut etiam eſt in duobus MSS. Anglicanis, monente Cl. Viro J. Waſſe ad Salluſtii Indic. V. *dirimere*. proprie populus dicitur *mitti in ſuffragia*, ut notum eſt. *amiſſae* vitioſe hic quoque Edd. Ven. & Brix.

393 DIRIMIT] i. interrumpit ita, quaſi miſſa plebs videretur tuliſſe ſuffragia. SCHOL. In Voſſ. primo inſuper haec nota additur. *Annis praecedentibus in mutandis dignitatibus populi favor appetebatur. Nunc vero plebe ejecta ſoli nobiles intromittebantur.* quod videtur arripuiſſe Omnibonus exponens ſuffragia *equitum, & ſenatorum.* Alii explicant: *dividit fautores.* Hortenſius, *ſuſtulit ſuffragia, & ſe & Servilium Conſules dixit.* Quo ſenſu videtur cepiſſe etiam Doctiſſ. Cortius ad Salluſt. B. Jugurth. c. 18. *Conſilium diremit*, dum reddit per *ſuſtulit*. Mihi videtur Lucanus non tam reſpexiſſe ad hunc Caeſaris Conſulatum, ſed & ad ſequentia, quae fecit. *dirimit* ergo erit, tollit, abrogat quaſi morem ſuffragii ferendi à populo, qui revera non admittitur, licet Caeſar more ſollemni per praecones decantet tribus, & ſuffragia verſet in urna. Huc pertinet locus Suetonii in ejus vita, c. 41. *Comitia cum populo partitus eſt: ut exceptis conſulatus petitoribus, de cetero numero candidatorum, pro parte dimidia, quos populus vellet, pronunciarentur: pro parte altera, quos ipſe edidiſſet. Et edebat per libellos circum tribus miſſos, ſcriptura brevi.* Caeſar Dictator illi tribui. *Commendo vobis illum, & illum; ut veſtro ſuffragio ſuam dignitatem teneant.* Nam & ſeqq. quae addit Lucanus, pertinent ad poſtrema Caeſaris tempora: cum, ut ait idem Sueton. c. 77. *Eo arrogantiae progreſſus eſt, ut haruſpice triſtia, & ſine corde exta ſacro quodam nunciante, futura diceret laetiora, cum vellet &c.*

394 TRIBUS] Tribus iſtae ſunt, quae praerogativae appellantur. SCHOL.

394 URNA] Urna eſt vas, quod & *arca* (V. Souteri Palam. cap. 4.) dicitur, in quo antiqui ſortes mittebant, & manibus converſantes movebant. Nam per ſortes faciebant comitia. Non uno autem modo ſortes fiebant. Quidam enim in urna, quidam in ſinu etiam eas mittere ſolebant. Nabuchodonoſor in ſagittis ſortes faciebat, in quibus nomina civitatum, quas vellet deſtruere, ſcribens, illam, cujus nomen per ſagittam primum erigeret, primitus deſtruebat. SCHOL. Voſſ. pr.

395 COELUM SERVARE] Proprie augures, cum comitia ſunt, dicuntur *ſervare de coelo.* IDEM. Multis praeter alios hoc docet Beroald. Syll. 11.

An-

Digitized by Google

Et non admiſſae dirimit ſuffragia plebis,
Decantatque tribus, [a] & vana verſat in urna.
Nec coelum ſervare licet: tonat augure ſurdo,
Et laetae [b] jurantur aves, bubone ſiniſtro.
Inde perit [c] primum quondam [d] veneranda poteſtas,
Juris inops: tantum [e] careat ne nomine tempus,
Menſtruus in faſtos diſtinguit ſecula conſul.
Nec non Iliacae numen quod praeſidet Albae,

[a] Haud me-

VARIAE LECTIONES.

a *nec* V. 1. b *minantur* H. Ed. Ven. c *primo* B. 1. d *venerata* Edd. Br. Med. e MSS. & Edd. qdd. *careat tantum.*

Annot. in T. 1. Theſ. Crit. p. 217. cum quo tamen, cave, legas contra Mſtos *coelo*. Vide nos ad Lib. 1, 601.

- - *volucres ſervare ſiniſtras.*

& Lutatium haec citantem ad Statium Lib. VIII. Theb. 194.

Elyſias dedit inſervare volucres.

395 SURDO] Quia, quod tonat, ad eum non pertinet. SCHOL.

396 LAETAE] Boni ominis eſſe. IDEM.

398 CAREAT NE NOMINE] i. e. Ex illo ideo tantum creantur conſules, ut dent annis nomina, non ut aliquam habeant poteſtatem. IDEM.

398 CAREAT TANTUM NE NOMINE TEMPUS, MENSTRUUS IN FASTOS] Hor: eſt, Conſules in ſpeciem tantum creantur, qui nomen hoc gerant, & faſtos notent, (nam Conſulum nominibus anni, & tempora antiquitus definiebantur) Caeterum neque autoritatem, neque poteſtatem priſtinam retineant, tota ea ad Imperatores tranſlata. Per *Menſtruum* igitur intelligo, aut brevi tempore jus ac dignitatem habiturum, κατὰ συνεκδοχὴν certo tempore pro incerto poſito: Aut revera *Menſtruum*, & in certum tempus magiſtratum geſturum, quales ſub Imperatoribus poſtea fuiſſe, cum apud Suetonium, tum apud Tacitum legimus. Nam Sueton. de Caligula, *Conſulatus quattuor geſſit*, inquit. *Primum ex Calendis Januarii per duos menſes: ſecundum ex Calend. Januarii per triginta dies: tertium uſque in Idus Januarii: quartum uſque ad 7. Idus eaſdem.* Idem in Claudio: *Sub Caro demum fratris filio ſecundam exiſtimationem circa initia Imperii omnibus lenociniis colligente, honores auſpicatus, Conſulatum geſſit una per duos menſes.* Et rurſus in eodem: *Conſulatus ſuper priſtinum quattuor geſſit, ex quibus duos junctim, ſequentes per intervallum quarto quoque anno, ſemeſtrem noviſſimum, bimeſtres caeteros.* Item in Nerone (ſub quo Caeſare Lucanus ſcripſit) *Conſulatus*, inquit, *in ſenos plerunque menſes dedit, defunctoque circa Calend. Januarii altero è Conſulibus neminem ſubſtituit, improbans exemplum vetus Caninii Rebuli uno die Conſulis.* Tacitus autem lib. XVII. de Othone ſcr bens, *Conſul*, inquit, *cum Titiano fratre in Calend. Martias ipſe, prox. menſes Verginio deſtinat, ut aliquod exercitui Germanico delinimentum. Jungitur Verginio Pomp. Vopiſcus, praetextu veteris amicitiae. Plerique Viennenſium honori datum interpretabantur. Caeteri Conſulatus ex deſtinatione Neronis aut Galbae manſere, Coelio ac Flavio Sabinis in Julias, Arrio, Antonio, & Mario Celſo in Septembres, quorum honori ne Vitellius quidem intercesſit &c.* Ex his igitur apparet, *Menſtruum* pro brevi & ad certum tempus creato accipiendum eſſe, idque in genere de ſequentibus, non de Caeſare tantum. Nam quod ad hujus Conſulatum, & ad praeſens tempus attinet, de eo ipſe ab initio libri tertii ita ſcribit: *Dictatore habente comitia Caeſare, Coſſ. creantur Jul. Caeſar & P. Servilius. Is enim erat annus, quo per leges ei Conſulem fieri licebat &c.* Quem locum plenius explicat Appianus Lib. II. *Caeſar*, inquiens, *Romam reverſus trepidante adhuc populo, neque Senatu aut Conſule illum eligente, ſeipſum dictatorem nominavit. Verum ſive ut invidiam dilueret, ſive quod magiſtratu minime indigeret, per undecim tantum dies illi praefuit. Sic enim nonnulli aſſerunt, Conſulemque ſe in futurum deſignavit, P. que Servilium Iſauricum collegam ſibi aſſumpſit.* MICYLL.

399 MENSTRUUS] i. e. qui ſolo menſe Januarii dignitate conſulis uteretur, ſive de ſuffectis conſulibus dicit, qui per menſes ſingulos procreantur. IDEM.

397 IN FASTOS] *In faſtus* MS. P. Et ſane eo ſaeculo hanc vocem, ut multas alias, fuiſſe geminae flexionis, indicat illud X, 187.

Nec meus Eudoxi vincetur faſtibus annus.

Digitized by Google

[a] Haud meritum Latio ſollemnia ſacra ſubacto,
[b] Vidit flammifera confectas nocte Latinas.
[c] Inde rapit curſus, &, [d] quae piger Apulus arva
Deſeruit raſtris, & inerti tradidit herbae,
Ocior & coeli flammis, & tigride foeta
[e] Tranſcurrit: curvique [f] tenens Minoïa tecta
Brundiſii, clauſas ventis brumalibus undas
Invenit, & pavidas hiberno ſidere claſſes.
Turpe duci [g] viſum, rapiendi tempora belli
In ſegnes exiſſe moras, portuque teneri,

Dum pa-

VARIAE LECTIONES.

a *aut* Ed. Ven. b *Vix in* Ed. Ven. c *unde* Ed. Br. d *qua* V. 1. e *Tranſierat* B. 1. f *tenet* Edd. Rom. Parm. g *viſum eſt* vulgo.

GROT. Ed. ſec. *Faſtus* habet Regius pr. & Edd. Brix. ac Med. *faſtis* Berſm. unus cum tribus meis. Utrumque videtur uſurpaſſe Lucanus. Sic *faſtes* habuimus etiam vſ. 384. quod jam monet Grotius. Certe male Servius locum illum Lib. x. vitio dat auctori noſtro. Multi enim *faſtus* in quarta declinatione extulerunt. Multa jam addnxerunt viri docti exempla. Vide ſis modo, quae laudat Cl. Drakenb. ad Silium Ital. L. 11, 10.

Auſonios atavo ducebat conſule faſtus.

400 NUMEN] Veſtam dicit, & ignem aeternum, & Jovem Latiarem. ubi per VIII. (XXX. Voſſ. pr.) dies ſolebant haec ſacrificia celebrari. SCHOL. Fiebant tantum per tres, quatuorve dies.

401 HAUD MERITUM] i. e. quod non meretur ſacra ſollemnia, quia civilibus bellis Caeſarem ſuperare permiſit. SCHOL.

402 FLAMMIFERA] *Flammigera* Pulm. unus, Berſm. unus, Voſſ. duo, Witt. & Hulſt. ſollemni mutatione, ut diximus ad Lib. 1, 48. *flammigeros Phoebi conſcendere currus.*

402 LATINAS] Senſus hic eſt. Vidit Jupiter completas Latinas ferias, quae per noctem in Albano monte flammis declarantur tunc, cum illic ludi luduntur à conſule. Hoc ergo accipiamus, haec ſacra Caeſarem ſollemniter celebraſſe, cum adeptus eſt dictaturam, & conſulatum. SCHOL. Caeſar libro tertio. *His rebus*, inquit, *& feriis Latinis, comitiisque omnibus perficiundis undecim dies tribuit, dictaturaque ſe abdicat, & ab urbe proficiſcitur, Brunduſiumque pervenit &c.* Solebant autem novi Coſſ. ſacra Jovi Latiali in monte Albano celebrare, eaque ſub noctem peragere atque finire. De qua re & primo lib. poëta meminit, ubi ait:

- - Et oſtendens confectas flamma Latinas
Sciuditur in partes, geminoque cacumine ſurgit.

Hae feriae *Latinae* dicebantur, eo quod Latinis populis ex his ſacris in monte Albano carnem petere cum pop. Rom. antiquitus jus fuit. Erantque eaedem *Conceptivae*, hoc eſt, quae à Coſſ. in certos dies concipiebantur. Ut & Macrobius meminit libro primo Saturnal. cap. decimo ſexto. MICYLL.

404 DESERUIT RASTRIS] Fecit, ut eſſent prata, ait Aſcenſius, unde foenum raſtris colligitur, ut ſit Dativus. de quibus ſcilicet canit Ovidius Rem. Am. 191.

Temporibus certis deſectas adligat herbas,
Et tenſam raro pectine verrit humum.

Verum in Edit. Pariſ. A. 1512. excuſum eſt *deſecuit.* ſed arva raſtris *deſecari* nequeunt, at *diſſecari.* quod non eſt pigri. De ea re Virgil. Lib. 1. Georg. 94.

Multum adeo, raſtris qui glebas frangit inertis,
Vimineaſque trahit crates, juvat arva.

An *deſeruit arva raſtris* ſignificabit, arva, quae piger Apulus non raſit, ſive raſtris fregit, ſed tantum tradidit herbae ſponte naſcenti ſive gramini ad oves paſcendas, quarum plena, & abundans erat Apulia? Mihi certo non liquet: Vide L. IX, 183. An *deſuevit*, i. e. deſuefecit, ut conjecit amicus meorum quidam? ut *deſuetae Silvis ferae* Lib. IV. & *deſuetae medullae* L. VI, 753.

405 TIGRIDE] Abuſive ita dictum eſſe à Lucano, cum deberet eſſe *tigri*, ait Servius ad Aen. x, 166. Abuſive ergo etiam Auguſteo aevo Ovidium locutum quis credat, Lib. VII. Metam. 32. *tum me, de tigride natam?*

406 MINOIA] A Cretenſibus Brundiſium conſtitu-

Dum pateat tutum vel non felicibus aequor.
[a] Expertes animos pelagi ſic robore complet:
Fortius hiberni flatus coelumque fretumque,
Cum cepêre, tenent, quam quos incumbere certos
Perfida nubiferi vetat inconſtantia veris.
Nec maris anfractus, luſtrandaque litora nobis,
Sed recti fluctus, ſoloque Aquilone ſecandi.
Hic utinam ſummi curvet carcheſia mali,
Incumbatque furens, [b] & Graja ad moenia perſlet,
[c] Ne Pompejani Phaeacum [d] e litore toto

Languida

VARIAE LECTIONES.

a *expertesque* V. I. b *Grajaque* B. I. c *nec* R. I. Ed. Parm. d *a* P. I. A. O. I. *de* Ed. Rom.

ſtitutum eſt. SCHOL. Strabo libro ſexto. Βρεντέσιον δὲ, inquit, ἐποικῆσαι λέγονται Κρῆτες, οἱ μετὰ Θησέως ἐπελθόντες ἐκ Κνωσσοῦ εἴθ' οἱ ἐκ τῆς Σικελίας ἀπηρκότες μετὰ τοῦ Ἰάπυγος. λέγονται γὰρ ἀμφοτέρως. Quo loco & de nomine ejuſdem civitatis meminit, καὶ εὐλίμενον δὲ μᾶλλον, inquiens, τὸ Βρεντέσιον. ἑνὶ γὰρ στόματι πολλοὶ κλείονται λιμένες ἄκλυστοι, κόλπων ἀπολαμβανομένων ἐντὸς, ὥστ' ἐοικέναι κέρασιν ἐλάφου τὸ σχῆμα, ἀφ' οὗ καὶ τοὔνομα· καὶ γὰρ τῇ πόλει κεφαλῇ μάλιστα ἐλάφου προσέοικεν ὁ τόπος. τῇ δὲ Μεσσαπίᾳ γλώττῃ Βρεντέσιον ἡ κεφαλὴ τοῦ ἐλάφου καλεῖται. MICYLL.

409 TURPE DUCI VISUM] Delevi verbum ſubſtantivum *eſt*, auctoribus MSS. quinque Voſſianis, Regio utroque, & Wittiano cum uno Berſm.

410 HAESISSE] *Exiſſe* C. P. O. G. & Cant. Nov. Lect. Lib. III. cap. 2. PULM. Mſc. *Exire* probe; alterum, *exiſſe*, quod probat Canterus. BERSMANN. Optime Grotius in textum recepit *exiſſe* pro *haeſiſſe*. quod confirmant mei Codd. omnes, & Edd. Rom. Parm. *Exiſſe* eſt periiſſe, perdita eſſe fruſtra. Lucani Patruus Seneca Epiſt. 8. *Nullus mihi per otium dies exit: partem noctium ſtudiis vindico.*

411 VEL NON FELICIBUS] Pompejani, qui fugiunt navigantes, & infelices ſunt, ſibi putant tutum aequor. SCHOL. Rectius Omnibonus, & Aſcenſius exponunt. Donec aequor pateat tutum etiam infelicibus, ut Pompejanis, vel donec tanta ſit tranquillitas, ut etiam infelices navigare poſſint: cum ipſe in periculo aliorum ob ſuam felicitatem tutus eſſe poſſit.

412 EXPERTES A. PELAGI] Male *expertos* legas in Voſſ. ſec. *Expers* enim eſt non expertus, ἄπειρος, ut Gloſſae vertunt. Sic fere *maris expers* eſt apud Horat. & Perſium, ad cujus Sat. VI, 39. tamen vide Caſaubonum. *inexpertum profundum* vſ. 486.

413 FORTIUS] Hoc dicit, per hiemem velocius poſſe navigari, quia vehementiores ſunt venti. SCHOL.

415 NUBIFERI] Veris tempore crebro pluviae concitantur. Vernale tempus ideo ventos habet inſtabiles, & tempeſtuoſum efficitur, quia frigoris hiemalis, & caloris aeſtivalis confinium eſt, & in eo quodammodo compugnant inter ſe elementa. SCHOL.

419 FURENS] i. vehemens, aut *ferens* ſc. claſſem, ut Aeneid. IV. §. 473.

Fieret vento mora nequa ferenti.

ASCENS. *Ferens* edidit Aſcenſius, eique adſtipulantur Pulm. Codd. duo, Voſſ. tert. Witt. & Hulſt. a m. pr. *fremens* Reg. recent. Utrumque *fremere*, & *ferre* venti dicuntur. De *fremere* monui ad L. VIII, 332. *Ferre* praeter alios paſſim utitur Ovidius. Epiſt. XVI, 125.

- - - *ventisque ferentibus uſus.*

Triſt. L. I, 2, 73.

- - - *ventisque ferentibus utor.*

Art. Am. II, 64. &c. Vide Cerdam ad Virg. III. Aen. 130. Aptior tamen huic loco ceterorum Codd. & Edd. lectio mihi videtur: Caeſar enim Aquilonem, licet ſit vehementior, & furens, ut ſolet hieme, omnibus votis optabat. unde ſtatim *ſaevas perdimus auras* dicit. Furorem autem non minus frequenter ventis adſcribunt poetae, qui inde etiam *rabidi* vocantur. Vide ad L. VI. Init. Virgil. Aen. I, 51.

- - - - *loca foeta furentibus Auſtris.*

& Lib. II, 305. atque alibi. Statius L. VII. Theb. 810.

Ventorum rabiem, & clauſum ejecere furorem.

Silius L. III, 491.

- - - *ventique furentia regna.*

Adde

Languida jactatis comprendant carbaſa remis:
Rumpite, quae retinent felices, vincula, proras.
Jamdudum nubes, & ſaevas [a] perdimus undas.
Sidera prima poli, Phoebo [b] labente ſub undas,
Exierant, & luna ſuas jam fecerat umbras:
Cum pariter ſolvêre rates, [c] totoſque rudentes
Laxavêre ſinus: & flexo navita cornu
[d] Obliquat laevo pede carbaſa, ſummaque pandens
[e] Suppara velorum, perituras colligit auras.

Ut pri-

VARIAE LECTIONES.

a *prodimus* B. 1. b *latente* O. 1. c *totoſque* V. tert. d *oblicat* V. 1. e *ſupara* MSS. & Edd. qdd. *ſippara* R. pr. *ſipara* Iſid.

Adde Drakenb. ad L. XIV, 74.

Hic contra Libyamque ſitum, Cauresque furentes.

Immo noſter h. lib. 578.

\- - - - *ventoque furenti*
Trade ſinum.

586 *furori ventorum ſaevus.*

419 GRAJA] Ad Epirum. SCHOL.

420 PHAEACUM] *Graja moenia* hoc loco, & *Phaeacum* littora de Epidamno ſive Dyrrhachio intelligenda, quoniam & Apſi fluminis paulo infra meminit poëta, qui & ipſe non procul à Dyrrhachio in Ionium exit. Et Suetonius de eadem re mentionem faciens in Caeſ. *A Brunduſio*, inquit, *Dyrrhachium interpoſitas claſſes hyeme tranſmiſit, ceſſantibusque copiis, quas ſubſequi juſſerat, cum ad accerſendas fruſtra ſaepe miſiſſet, noviſſime ipſe clam noctu parvulum navigium ſolus obvoluto capite conſcendit* &c. Phaeacum autem littus vocat poëta, quod Epidamnus à Corcyrenſibus iis, qui Phaeacum inſulam tenuerunt, condita fuerit. Cujus rei autores Thucydides & Strabo. Nam hic libro ſeptimo, καὶ Ἐπίδαμνος, inquit, Κερκυραίων κτίσμα. ἡ νῦν Δυῤῥάχιον ὁμωνύμως τῇ Χερσονήσῳ λεγομένη, ἐφ᾽ ἧς ἵδρυται, εἶθ᾽ Ἄψος ποταμὸς, καὶ ὁ Ἄωος, ἐφ᾽ ᾧ Ἀπολλωνία πόλις εὐνομωτάτη, κτίσμα Κορινθίων καὶ Κερκυραίων &c. Thucydides autem libro primo. Ἐπίδαμνος, inquit, ἐστὶ πόλις ἐν δεξιᾷ ἐσπλέοντι τὸν Ἰόνιον κόλπον. προσοικοῦσι δὲ αὐτὴν Ταυλάντιοι βάρβαροι, Ἰλλυρικὸν ἔθνος. ταύτην ἀπῴκισαν μὲν Κερκυραῖοι. οἰκιστὴς δὲ ἐγένετο Φάλιος Ἐρατοκλείδου, Κορίνθιος γένος τῶν ἀφ᾽ Ἡρακλέους. MICYLL. Epidamnus à Corcyrenſibus illis, qui aliquando Phaeaciam inſulam tenuerunt, condita fuit in ora Macedoniae, qua ipſa terra Ionio pulſatur. Appianus tamen ab Epidamno quodam Barbarorum rege, nomen illi impoſitum arbitratur: à cujus nepote ex filia Dyrrhacho portus poſtea urbi adjectus fuit: qui exoleto veteri nomine de ſe Dyrrhachium appellavit: quod nomen poſtea Romani rerum potiti, prius ut ominoſum deteſtati, libentius retinuerunt. Dyrrachium igitur Corcyrenſium coloniam *Graja moenia*, & *Phaeacum tota littora* appellat: quod illo tractu à Corcyra uſque ad Dyrrachium Pompejani omnes portus tenerent. De conditione Epidamni apud Strab. & Thucydidem non *Corcyra*, ſed *Cercyra* legitur, quam & μέλαιναν νῆσον nominat ille: facitque ab ea diverſam *Corcyram*, cujus opes quondam mari, & rei nauticae pollentiſſimae fuêre: ſed bellis diverſis, & tyrannis attritae: ac tandem inſula à Romanis libertate donata. Hic eruditis ſuum liberum judicium eſto. HORTENS. Falluntur viri docti, cum *Phaeacum littora* intelligunt de Dyrrachio. Epirum & adjacentes Corcyrae regiones cogitavit poëta. Eo autem ſe contuliſſe Pompejanos monuit in libri hujus initio. Nam ſi Caeſar Dyrrachium petere volebat, ut conſtat, & Pompejanae triremes à Dyrrachio venirent ad eum comprehendendum, occurrere debuiſſent claſſi Caeſaris, non autem remis eam deprehendere per nimiam tranquillitatem tardius navigantem. Quod tum facile fieri potuiſſet, ſi ab Epiro venirent. Quae Hortenſius addit de *Corcyra*, vel *Cercyra*, nihili ſunt. Utraque inſula *Corcyra Phaeacum*, & *Corcyra nigra*, ut apud Latinos per *o*, ſic apud Graecos per ε exprimitur. De utraque vide ad L. IV, 406.

425 JACTATIS REMIS] Dictum ut, *jactare brachia*, *lacertos*, *manus*, & ſimilia pro crebro movere. Lib. II5, 65I, 662. N. Heinſ. ad Ovid. Rem. Am. 334. Non tamen ſilentio praetereundum eſt, quod exhibent nobis Regius uterque, Oxon. pr. & Wittianus *jactantes*, & Regius prim. *remi*. Ut

ſit

Ut primum levior propellere [a] lintea ventus
Incipit, exiguumque tument, mox reddita malo
In mediam cecidêre ratem: terraque relicta,
Non valet ipſa ſequi puppes, quae vexerat, aura.
Aequora lenta jacent: alto torpore [b] ligatae
Pigrius inmotis haeſere paludibus undae.
Sic ſtat iners Scythicas adſtringens [c] Boſporos undas,
Cum glacie retinente fretum non inpulit Hiſter,
Inmenſumque gelu tegitur mare: [d] comprimit unda,
Deprendit

Variae Lectiones.

a *linea* Ed. Hort. b *ligata.* vulgo. c *Boſporus* vulgo. al. *Boſphorus*, *Bosforus.* d *cumpremit* Marp.

ſit ordo. Ne Pompejani remi, ſeu remiges (de qua locutione egimus ad L. III, 659.) comprehendant nos, inſuper nos inridentes, & jactantes, ſive probra jacientes in carbaſa noſtra, quod nimis languida ſint. Acuta ſane eſt lectio; an vera ſit, videant majore, quam ego judicio praediti. Mihi non diſplicet, ſed certare pro illa nolim. Vel etiam; ne comprehendant nos jactantes (ſive veterum more *jactantis*; unde corruptio nata eſt) languida carbaſa ab uno in alium pedem, vel latus transferentes perpetuo, ut plus venti recipiant vela.

423 Saevas perdimus] Quaſi dicat tempus deficit, tranſeunte vento. Vult videri, quod in tempeſtate poſſit velocius navigare. SCHOL.

423 Undas] Licet ſciam, à Lucano eadem verba ingrate ſaepius repeti, ut hoc ipſo loco vſ. 435, 436, 438. *undae, undas, unda.* Vix tamen perſuadere mihi poteram, hic à Lucano in fine trium contiguorum verſuum relictum eſſe *undas*, *undas*, *umbras.* Quare putabam cum doctiſſimo amico hic ſcribendum *auras.* cui lectioni favet Scholiaſtes, & maxime vſ. 429. *perituras colligit auras.* Verum praecedit *proras.* manet ergo vel ſic quarer repetitum *as.* Sit ergo potius hic locus ex illis, quos

- - - - *emendaturus ſi licuiſſet erat.*

425 Luna suas] Ut ſol interdiu ſua licet umbra, ac luce propria, ita Luna noctu Solis luce illuſtrata umbram mittit. Fuit igitur occidente ſole, vel plenilunium, aut certe luna dividua, ut ad umbram ejus utcunque navigaretur. Sed *Sulpit.* exponit. Luna non lucebat amplius, ſed occidetat. *Badius*, Luna tantum lucis habebat, ut lumen Solis vinceret, ab altera parte corporis opaci, faciens in altera umbram. Ego cum *Glareano* ſentio, qui & ipſe putat, poëtam dicere, lunam ſurrexiſſe. HORTENS.

427 Totos sinus] Totos ſinus laxaverant, ut reciperent ventos. SCHOL.

427 Flexo cornu] Curvata parte mali, qua vela dependent. Nam cornua ſunt extremae partes antennarum, quibus vela dependent. IDEM. Niſi *malum* hic pro antenna ſumſerit Scholiaſtes, erravit vehementer.

428 Obliquat laevo pede] Quando enim ventus transverſus flat, obliquantur vela. *Podia* eſt lignum in ſimilitudine pedis, quo vela expanduntur, & retinentur. ut Virgilius.

Una omnes fecere pedem: pariterque ſiniſtros
Nunc dextros ſolvere ſinus: una ardua torquent
Cornua.

SCHOL. *Obliqua transferre vela* Livius L. XXVI, 39. Verum de utroque pede veli operoſe ſatis Voſſius ad Catull. p. 12. & Scheffer. inter cetera velificandi armamenta egerunt Lib. II. de Milit. Nav. c. 5.

429 Suppara] Velamina minora in modum deltae litterae; camiſiae, unde fiebant vela. *Al.* *ſupparum* eſt genus veli unum pedem habens, qua juvari navigia ſolent in navigatione, quotiens vis venti langueſcit, ideoque addidit *perituras colligit auras.* SCHOL. Voſſ. pr. Haec ultima nota totidem verbis habetur in Iſidoro L. XIX. Orig. c. 3. *ſuppara* ſunt *topzeilen.* habent autem vela duos pedes, ut bene docuit Voſſius, neque aliter fieri poteſt. De *ſupparis*, ſive *ſuparis*, vel *ſiparis*, egerunt jam multi viri docti, quos paſſim citatos invenias in Lexicis. pro *pandens* autem Iſidorus ibid. citat *tendens.* ut ſit ſimplex pro compoſito *extendens.* *Tendere vela* ſaepius dicuntur venti. Conſule N. Heinſ. ad Ovidii Lib. III. Metam. 413. Virg. II. Aen. 268. Sed recte ſe habet vulgata lectio Mſtis comprobata. proprie, & ſexcenties adhibent *pandere vela.*

430 Ut primum] Melius MS. P. *Et primum.*

Digitized by Google

Deprendit quaſcumque rates: [a] nec pervia velis
Aequora frangit eques, fluctuque [b] latente ſonantem
Orbita migrantis [c] ſcindit Maeotida Beſſi.
Saeva quies pelagi, moeſtoque ignava profundo
Stagna [d] jacentis aquae, veluti deſerta [e] rigente
Aequora natura, ceſſant; Pontuſque vetuſtas

Obli-

V A R I A E L E C T I O N E S.

a *non* B. 2. W. V. 1. non male. b *ſonante latentem* B. 1. *tacente* W. a m. pr. c *fundis* VV. LL. Steph. d *ſonantis* R. 1. e *regente* Boh.

Sequitur enim *mox*. Et primum quidem, inquit, ferens fuit ventus: mox elanguit. GROT. Quamvis ceteri Codices nihil hic mutent, & Lucanus *ut primum* frequenter utatur, & hic pro *ſimulac* ſumi poſſit, multo lenius tamen procedit Grotii lectio *&*: quare recipiendam puto. pro *mox* in Voſſ. ſecundo ſcribitur *&* ſine ſenſu.

431 REDDITA MALO &c.] i. e. revocata ad malum, recedente vento, nec rurſus inflata. SCHOLIAST.

433 NON VALET SEQUI] i. velocior eſt navis impetus, quam venti; quia jam deficiebat. IDEM.

434 JACENT: ALTO TORPORE LIGATAE] Sic excudendum curavi, ex optimo Wittiano Codice, & uno Berſm. ac duobus Pulm. ut conjecerat etiam amicus meus, & vir doctus ad marginem libri ſui notaverat, cujus excerpta mecum communicavit magnus litterarum amator, Cl. Melius. Vulgo inepte legas.

- - - *jacent alto torpore ligata*,

ex qua diſtinctione ſequens verſus plane fit otioſus. Dein ſcripſi *Boſporos*, non *Boſporus*, ut vulgo. *Boſporos* exhibent Voſſiani primus, ſec. & Regius prim.

435 PIGRIUS] Maris undae pigriores eſſe coeperunt, quam palus eſt. SCHOL.

436 BOSPOROS] Boſporum mare dicitur ab Ione Inachi regis filia, quae in vaccam converſa illud mare transfretavit. Hoc mare enim congelaſcit. Idem eſt & Ionium mare. IDEM. Confundit Scholiaſtes Boſporon cum Ionio mari ob eamdem denominationem ab Ione, à qua multi hoc mare putant dictum. Rectius Ammian. Marcell. L. XXII. c. 8. *Hac cauſſa Boſpori vocitati, quod per eos quondam Inachi filia mutata in bovem ad mare Ionium permeavit*. Boſporum cum Helleſponto confudit Servius ad Virg. III. Georg. 154.

437 HISTER] Hic enim glacie ſtrictus fretum ceſſat implere. & dicit *mare* non quod Hiſter mare ſit; ſed mari magnitudine comparatur. SCHOLIAST. Rurſus errat Scholiaſtes, dum *mare* ſumit de Hiſtro. Senſus Lucani hic eſt. Boſporos Thracius ſic inmotus ſtat, cum adſtringitur gelu, & cum eo Scythicae undae, ſive pontus Euxinus. quod inmenſum mare, uti & Boſporos, tegitur gelu, cum Hiſter non amplius aquas ſuas in illud, & in Boſporon inpellit, quia ipſe eſt adligatus glacie; quare addit, Moeotida paludem tunc eſſe adgelatam; cujus aquae aliter itidem in Euxinum pontum ſe effundunt. Mire hic turbant Interpretes, quorum plerique *Boſporon* pro *ipſo Euxino* ſumunt. Hortenſius Boſporon Thracium in Pontum Euxinum exonerari dicit: cum illud verum ſit de Cimmerio. De induratione harum aquarum conſule Cerdam ad Virgil. III. Georg. 360.

Undaque jam tergo ferratos ſuſtinet orbis,
Puppibus illa prius patulis, nunc hoſpita plauſtris.

Adde Valeſ. ad Ammian. Marcell. L. XXII. cap. 8. *Quidquid autem ejuſdem Pontici ſinus Aquilone caeditur, & pruinis ita perſtringitur gelu, ut nec amnium curſus ſubtervolvi credantur* &c.

440 MOEOTIDA] Ordo eſt, & orbita migrantis Beſſi ſcindit Maeotida ſonantem latente fluctu. *Migrantis* è regione ſcilicet ad regionem aliam. Nam Beſſi in Scythia ſunt. *Maeotida* Accuſ. Caſus, τὴν Μαιώτιδα. palus eſt. SCHOL.

442 SAEVA] Interpretes exponunt vel *magnam*, vel *incommodam*. Ultimum placet; & dictum eſt per oxymoron, quae figura non infrequens Lucano eſt: quia haec quies, & tranquillitas Caeſari inportuna, & intempeſtiva erat ob metum de hoſtium adventu, & inminente fame. Sic mox *naufragii ſpes*. Atque ita ſane clarus eſt locus. Adridet mihi tamen Doctiſſ. Waddeli conjectura *Scaeva*. i. intempeſtiva. Vide ad Lib. III, 127. pro *moeſtoque* conjicere quis poſſet, legendum eſſe *medioque*, ut ſit idem, quod eſt L. I, 259.

Mediuſque jacet ſine murmure pontus.

ubi, ut hic Voſſ. ſec. *tacentis*, MSS. quidam *tacet* habent. de qua mutatione multa ſatis illic diximus. Paſſim *medius pelagus*, *medium aequor*, *profundum* apud

poë-

Oblitus ſervare vices, non [a] commeat aeſtu,
Non horrore tremit, [b] non Solis imagine vibrat.
Caſibus innumeris fixae patuêre carinae.
[c] Illinc infeſtae claſſes, & inertia [d] tonſis
Aequora moturae; gravis [e] hinc languore profundi
Obſeſſis ventura fames. nova vota timori

Sunt in-

VARIAE LECTIONES.

a *continet* Marp. b *nec* H. c *illic* B.1, W. Ed. Parm. d *tunſis* R.1, e *hic* R. pr. W. V. 1.

poëtas invenias. Sed nil muta. *moeſtum profundum* eſt, quod *jacet alto torpore ligatum*. vſ. 434. & rigens, iners, ac languidum eſt, vel quod Caeſarem reddit moeſtum. *moeſta barba* L. II, 376. *moeſta ſimulacra* III, 412. *moeſtum pelagus* Statio Lib. IV. Silv. in via Domit. 34.

446 SOLIS IMAGINE] Solis autem *imaginem* radios accipimus, qui ſuper undas reſplendet. Nam aliter non procedit. SCHOL. i. Luna, unde etiam *ſolis ſoror* dicitur. OMNIBON. Sed vide, num ſimpliciter ac recte accipiendum ſit de ſole, cujus ſplendorem, & imaginem vibrare, hoc eſt, huc atque illuc referre videntur undae, quoties moventur. MICYLL. *Solis imaginem* de Luna accipiunt etiam Badius, & Hortenſius, quia Caeſar nocte navigabat. Sulpitius Lunam quidem intelligit, ſed refert haec ad vim lunae, cujus certis temporibus mare acrius commovetur. quod certe falſum eſt. *Solis* autem *imago* pro *Luna*, quia à ſole lumen accipit, dictum eſſet; ut *Imago animi vultus eſt* apud Cicer. L. III. de Orat. c. 59. & Echo vocatur *imago vocis* Virgilio L. IV. Georg. 49. ubi vide La Cerdam. & ſimilia. Verum nusquam Lunam, *ſolis imaginem* tam ſimpliciter vocatam inveniri, puto. *Solis imago* eſt ipſe ſol, ſive ejus lumen. Noſter ipſe Lib. VI, 503. de Lunae eclipſi.

Quam ſi fraterna prohiberet imagine tellus.

i. ſolis lumine. Ita *Lunae imago* eſt ipſa luna, vel ejus ſplendor apud Ovidium Epiſt. Her. XVIII, 77.

Unda repercuſſae radiabat imagine Lunae,
Et nitor in tacita nocte diurnus erat.

Itaque vel humani quid paſſus eſt auctor, non recordans, ſe deſcribere nocturnam navigationem, in qua non mirum foret, aequor non vibrare imagine ſolis. Vel haec non capienda praeciſe de illo mari, quod Caeſar navigabat. Id quod verum puto. Vix enim potuit auctor ſui eſſe oblitus, cum mox ſequatur ortus diei. In hunc ergo modum Lucani verba accipio. Pelagus à motu ceſſat, veluti ceſſant aequora deſerta à natura, & ſolito more; & veluti pontus, ſive Oceanus jacet, vel ceſſat, quando vetuſtas vices oblitus non aeſtu fluit, & refluit, nec per undas commovetur, adeoque non vibrat ſolis radiis, quaſi in undas ſe frangentibus. Quo pacto omnia ſunt plana. Poſſent etiam haec omnia referri ad praecedentem congelatarum aquarum deſcriptionem, tamquam epilogus.

447 CASIBUS] Mſc. *claſſibus*, vitioſe. Innuit enim pericula, quibus expoſitae fuere naves immotae. BERSM.

447 FIXAE] i. e. ad omnes expoſitae ſunt caſus, & innumera pericula, quae potuerunt evenire, poſtquam haerere coeperunt. SCHOL.

448 INFESTAE] Tunc coepere timere, ne hos remis comprehenderent Pompejanae claſſes, cum hi haererent in fluctibus pigris. IDEM.

449 MOTURAE] Quae remis inpellerent ignavas undas. IDEM.

450 NOVA VOTA] Quia tempeſtatem optare coeperunt. IDEM. Ovid. Met. III, 468.

Votum in amante novum. vellem, quod amamus,
abeſſet.

455 NAUFRAGII SPES] Nam hoc cupiebant. SCHOL. Vox media, quam male pro metu capiunt quidam. Vide Jac. Nicolaum Lib. II. Epiphyll. cap. 23. T. Fabr. ad Terent. pag. 372. BROUKH. De hoc, & ſimilibus locis pluribus agemus ad L. VIII, 61.

455 SED NOCTE] Eo die, qui ſtatim noctem ſequutus fuit, ſol non ſolum in nube ortus fuit, ſed totum coelum nubibus obductum tempeſtate ita mare miſcuit, ut Ceraunia Epiri montes nautis abſtulerit: ut *movit*, ſimplex pro compoſito accipiatur, pro ſubmovit ex oculis nantarum agitatione fluctuum. Sulpitius exponit *jubar*, pro Lucifero ſtella. *Movis* pro tremuerunt, aut cum naves ventis impellerentur, movere videbantur: quod poſtremum aliquod huc facere ad poëtae mentem videtur. HORTENS. *Jubar* hic non tam accipiendum eſt de Lucifero, quam de Orientis ſolis ſplendore, ſeu incipientis diei luce.

Digitized by Google

Sunt inventa novo, fluctus [a] nimiaſque precari
Ventorum [b] vires, dum ſe [c] torpentibus unda
Excutiat ſtagnis, & ſit mare. nubila nuſquam,
Undarumque minae: coelo languente, fretoque,
Naufragii ſpes omnis abit. ſed, nocte fugata,
Laeſum nube diem jubar extulit, [d] imaque ſenſim
Concuſſit

VARIAE LECTIONES.

a *minaſque* V.1.A. b *rabies* VV.LL.Steph. c *torrentibus* V.1. d *imaque ſenſum* V.1.

vſ. 220. *Vulgare jubar.* L. VII, 45.

Vicerat aſtra jubar.

Columella L.x. p. 355. Ed.Steph.

Quare age vel jubare exorto.

Adde Markland. loco mox adducendo. ſic *fulgor* ſimpliciter Obſeq. c. 113. *Die toto ante ſereno nox ſe intendit, deinde reſtitutus fulgor.* Graece etiam nude ἀκτὶς pro ſole. Sophocl. Trach. 696. Aelian. Var. Hiſt. L. IV, 18. Latine *radii:* infra Lib. IX, 316. & conſule J. F. Gronov. ad Senecae Oedip. 339. At hoc levius. Quid vero erit *movitque Ceraunia nautis?* Omnibonus explicat. *Admovit Ceraunia ad conſpectum nautarum. orto enim ſole viderunt illos montes; vel movit, quia tremente pelago, ceraunia videbantur moveri.* quomodo fere etiam reliqui interpretes praeter Hortenſium. Aſcenſius *nautis* exponit, *ad vota nautarum.* Huc ergo ſententia Interpretum redit, quod moverit, ſive concuſſerit Ceraunia pelagus, ut videbatur navigantibus, vel dies nautarum jam adpropinquantium viſui admoverit, aut denique, ut Hortenſio placet, nubes ex illorum oculis montes eos ſubmoverint jam ante viſos, quod tamen non dixerat Lucanus. Non minus in his ſe torſerunt Scholiaſtae ſcribentes: *Ut deinceps flare coeperit. Quando mare aeſtuat in montes, videbatur nautis, montes ſe movere. Aut Ceraunia illos pretioſos lapides accipimus in imo mari ventis eſſe commotos.* His ſententiis vel refellendis, vel aliquatenus confirmandis, lectorem non morabor. Ex toto Lucani ſcopo ſatis patet, voluiſſe illum innuere incrementum venti, qui orto die eos deduxerit ad Ceraunia, quorum terram illo ipſo die attigit Caeſar Lib. III. B. Civ. c. 6. At vero venti nulla adhuc dum ſit mentio: Quare Doctiſſ. Markland. in Epiſt. Crit. p. 51. & ſeqq. pro inepto iſto, ut ait, & languido, *nautis* legit *flatus*, quia ſol numquam dici poteſt concutere ima pelagi, aut movere montes. Utrumque autem ad ventos pertinere ibidem probat, & ipſa res loquitur. Si in voce *nautis* latet menda, poſſet pro ea etiam legi *Caurus* ſive *Corus*; nec obſtat, quod Lucanus maluerit, ut ex aliis locis patet, ſcribere *Corus*, quam *Caurus*. facile enim librarii ad exemplum aliorum poëtarum exaraſſe potuerunt *Caurus*, ut exinde factum ſit *nautis*. Cum in ſyllabis longis ſonus τ *au* & *o* idem fere fuerit. Sic Lib. VII, 139. *Cotibus aſper* in MSS. plurimis eſt *cautibus*. ubi plura vide. Verum videamus, an non alio modo inſtitui poſſit emendatio leviſſima, & explicatio ſimplex; quam & MSS. quidam adjuvant. Ut nempe pro *diem* ſcribamus *dies* cum MSS. duobus Berſm., uno Pulm. Voſſianis ſec. tert. & quinto; variis R. Stephani lectionibus, ac Hortenſii margine. *Dies extulit ſolem nubilum, & concuſſit ima pelagi, ac movit Ceraunia nautis.* Immo nihil muta, & expone *Sol extulit diem laeſum nube* i. e. ventoſum; hoc eſt cum ortu ſolis ſurrexit lenis ventus. *Nubes* ſaepe pro vento ponitur. Sic vſ. 423. *jam dudum nubes perdimus.* Adde L. III, 522. Eritque metonymia cauſſae antecedentis pro conſequente effectu. Solet enim ſaepe poſt noctem, ab auris quietam, ventus ſe extollere cum die, & una paullatim cum die creſcere, unde tandem *rapi coepere rapes.* praeſertim ſi nubilus ſit dies. Sic vſ. 727.

Cum primum redeunte die violentior aër,
Puppibus incubuit, Phoebeo concitus ortu.

& contra apud Virg. III. Aen.

- - - *ventus cum ſole reliquit.*

Movit autem *Ceraunia nautis* capio tunc, nempe ut nautis, qui ipſi ex maris concuſſione jam magis movebantur, videbatur, notiſſima poëtarum locutione. Vide Cerdam ad Virgil. III. Aen. 72. *Urbeſque recedunt*, & Celeb. Burm. ad Valer. Flacc. L. II, 8.

Templaque Tiſaeae mergunt obliqua Dianae,
Jam Sciathos ſubſedit aquis, jam longa receſſit
Sepias.

Virg. III. Aen. 291. Nec enim tanta tempeſtas coorta eſt, ut ipſos montes commoverit; multo minus, ut prae tenebris coortis ex oculis nautarum Ceraunia erepta fuiſſent.

459 SEQUI] Hypallage. Claſſis coepit ſequi aequora. BERSM. Idem ait Omnibonus, ridicule; non

Concuſſit pelagi, movitque Ceraunia nautis.
Inde rapi coepêre rates, atque aequora [a] claſſem
Curva ſequi, quae jam vento, [b] fluctuque ſecundo
Lapſa, Paleſtinas uncis [c] confixit harenas.
Prima duces junctis [d] vidit conſiſtere caſtris
[e] Tellus, quam volucer [f] Genuſus, quam mollior [g] Apſus

[a] Circueunt

VARIAE LECTIONES.

a *claſſis* V. pr. ſupraſc. b *curſuque* B. 1. *fluctu venteque* V. 1. c *confinxit* V. pr. ſec. *conſtruxit* Ed. Ven. *affixit* Aſc. Mic. Hort. d MSS. & Edd. qdd. *vidit junctis*, male. *vinctis* Hort. Ed. e *q. v. G. tell.* H. f *generoſus* V V. LL. Steph. g *Hapſus* B. 1. V. 2. Marp. A. Ed. Rom. *Abſos* V. 1. *Babſos* V. 1. & ſtatim. *Apſos* H. non male. Forſan ſcrib. quoque *Gemiſos*.

non coepit claſſis ſequi aequora; ſed aequor claſſem, ut bene dicit Lucanus. Incurvi enim fluctus à vento incitati propulerunt claſſem. hoc eſt *fluctu ſecundo*. ut addit: ſic ſupra *non valet ipſa claſſem ſequi aura*, ut Virg. III. Aen. 130.

Perſequitur ſurgens à puppi ventus euntis.

Reſpectum ad Erymologiam vocis *ſecundi*.

460 PALESTINAS] In Epiro juxta Oricon locus eſt *Paleſte* appellatus: in quem nunc deſcendit è navibus Caeſar: quod etiam in Commentariis legitur emendatis. *Poſtridie*, inquit, *terram attigit Graecorum ſaxa inter, & alia loca perículoſa, quietam nactus ſtationem, & portus omnes timens, quos teneri ab adverſariis arbitrabatur; ad eum locum, quae Paleſtia appellatur, omnibus navibus ad unam incolumibus, milites expoſuit.* Quamvis in depravatis *Pharſalia* legatur. A *Paleſte* igitur fit *Paleſtinus*. Sic Ovidius de Faſtis *Paleſtinas Deas* appellat. Eſt etiam *Paleſtina* regio contermina Syriae. OMNIBON. *Palaeſtinas*. Epiroticas. Palaeſtini in Syria ad Idumeam populi ſunt, à quibus locus in Epiro *Palaeſte* dicitur, eo quod geminae columbae fatidicae è Syria in Dodonam volaverunt, quae *Palaeſtinae* ſunt appellatae. Ibi etiam inferni oſtium, & furiarum templum eſſe ferebatur. Unde Palaeſtinas deas furias intelligimus. Ovidius quarto Faſtorum, 230.

Saepe Palaeſtinas jurat adeſſe deas.

Pervenit autem Caeſar poſtridie quam ſolvit ad eum locum, qui *Palaeſte* appellatur, nactus quietam ſtationem, cum omnes portus metueret, quos teneri ab adverſariis arbitrabatur. Ibi navibus omnibus ad unam incolumibus milites expoſuit, & naves eadem nocte Brunduſium remiſit, per Fuſium Calenum, ut reliquae legiones, equitatusque tranſportari poſſent. Sed à Bibulo, qui Corcyrae erat circiter 30. captae cum nautis, & dominis combuſtae ſunt. Caeſar vero Orico, cui Torquatus praeerat, recepto, & inde Apolloniam, Dyrrhachiumque verſus iter arripuit. Quibus auditis Pompejus, qui tunc in Candavia erat, magna celeritate prior pervenit: & poſitis ad Apſum fluvium caſtris ſub pellibus, ut Caeſar vicinus faciebat, hyemare conſtituit. SULPIT. Pharſalicas. *Palaeſte* Orico vicina, ubi primum applicuit. BERSMANN. Quid Palaeſtinae cum iis, qui ex Italia in Epirum navigant? lege, quanquam nihil juvantibus manuſcriptis, *Apameſtinas*. Nam Apameſte eſt in prominente parte Italiae, quae ad Epirum accedit, contra Apſum flumen. Vide Plinium, & Ptolemaeum. GROT. Ed. ſec. Eſt in Epiri ora *Palaeſte*. IDEM. Ed. tert. Recte in tertia Editione Grotius videtur rejeciſſe ſuam conjecturam, *Apameſtinas*. Nemo enim veterum tradidit, Caeſarem rejectum fuiſſe in Italiam, ut jam monuit D. Voſſius ad Caeſarem, Lib. II. cap. 6. Sed vero, quod Grotius cum reliquis Interpretibus, Beroaldo etiam, Badio, & Hortenſio ſtatuat, locum in Epiro fuiſſe *Palaeſten*, non adeo certum eſt. Saltem nemo veterum in hoc tractu *Palaeſtes*, vel *Palaeſtarum*, aut *Palaeſtinae* (per *e* exhibent MSS. & Edd. Veteres) mentionem fecit. Nam quae hic narrant commentatores, plane fictitia ſunt. Si tamen Marſo fides eſt adhibenda, lis eſſet conteſtata, monenti, ſe in vetuſto Codice inveniſſe *Palaeſte* apud Caeſarem cit. loco; ubi vide notas. *Palaeſte* ibi quoque placuit Gyraldo L. VI. Synt. de Diis p. 211. Non poſſum etiam adſenſum praebere Cl. Voſſio, putanti, à Lucano Epirum vocari *Palaeſtinas arenas* ab oppido illic ſito *Phoenice*. Nimis longe haec ſunt quaeſita. *Peneſtarum* circa Illyricum urbis, & *Peneſtianae* ſeu *Peneſtiae terrae* mentio fit à Livio L. XLVIII. c. 18, 19, 40. *Peneſtas* Theſſaliae populum facit Stephanus Byzantinus. Nihil definio: non enim liquet. Hoc ſcio, ſi hic mendum latet, vetus jam debere fuiſſe. Praeter Scholiaſten, qui ſecure notat, *Palaeſtina Epiri regio eſt*; Vibius quoque ſequeſter ex hoc loco male intellecto recenſet. *A-*

Digitized by Google

[a] Circueunt ripis. Apſo geſtare [b] carinas
Cauſſa palus, leni quam fallens egerit unda.
[c] At Genuſum nunc ſole nives, nunc imbre ſolutae
Praecipitant: [d] neuter longo ſe gurgite laſſat,
Sed minimum terrae vicino litore [e] novit.
[f] Hoc Fortuna loco tantae duo nomina famae
Compoſuit: miſerique fuit ſpes inrita mundi,
Poſſe duces, parva campi ſtatione [g] diremtos,

Admotum

VARIAE LECTIONES.

a *circuerint* Edd. Rom. Parm. b *carinam* Edd. Rom. Parm. Pariſ. Hort. M. Forſan recte. c *&* V. 1. A. d *neutrum* B. 1. e *novis* V. 1. f *haec* V. 1. Ed. Ven. Br. g *direptos* R. pr. W. H. O. 1. V. 1. meus. Ed. Ven. Parm.

pſum Palaeſtinae, ubi vide, quos in addendis laudat Heſſelius.

461 CONSISTERE] Sulpit. Aſcenſ. Micyl. Hortenſ. aliique exhibent *conſidere*. Recte; ſed MSS. nihil mutant. Virgil. L. I. Aen. 572.

Vultis et his mecum pariter conſidere regnis.

& paſſim. Stat. L. XI. Theb 152.

Ardet inops animi, nec tam conſidere regno.

Ovid. L. I. Metam. 679.

Hoc poteras mecum conſidere ſaxo.

& iiſdem pene, ut hic foret, verbis L. XII, 627.

Argolicosque duces mediis conſidere caſtris.

Stat. L. III. Silv. II, 9.

- - - *antennae gemino conſidite cornu*
Oebalii fratres.

Sic Cod. Senenſis, & J. F. Gronov. Diatr. cap. 26. non *conſiſtite*. Saepius ita quoque Valer. Maximus, aliique. Vide plura ad Lib. III, 407. & in notis Drakenb. ad Silium V, 3.

462 GENUSUS] Haec vera eſt hujus vocis ſcriptura, non, *Geneſus*, vel *Genoſus*, ut habent MSS. & Edd. quidam. Vide Urſinum ad Livium Lib. XLIV. c. 30. *Adſumptis Apolloniatium & Dyrrhachinorum auxiliis circa Genuſum amnem caſtra habebat. Genuſum flumen* vocatur à Caeſar L. III. Civ. B. c. 74. &c. Emendandus eſt hic loci Vibius Sequeſter; ubi vulgo ſic legitur. *Gela Siciliae, à quo oppidum. Gelagienſis Dyrrachium ab Apollonia dividens, decurris ex Epiro. Geneſus Palaeſtinae. Hebrus:* &c. Pro *Gelagienſis* in MSS. eſt *Gelagenſus*, & illa *Geneſus Palaeſtinae* non agnoſcunt MSS. tam Heſſelii, quam quem ego contuli. Quare lege. *Gela Siciliae, à quo oppidum Gela. Genuſus Dyrrachium ab Apollonia dividit.* (Sic itidem MSS. Rev. & Voſſ.) *decurrit ex Epiro. Hebrus* &c.

462 APSUS] Apſum Strabo inter Dyrrhachium, & Apolloniam ponit, ut ſupra patet. Plinius autem & Apolloniam, & Epidamnum inter Macedoniae loca recenſet. MICYLL.

464 PALUS] i. e. ut naves perſerre poſſit, efficit palus, quae eum reddidit leniorem. SCHOLIAST.

464 FALLENS] Videtur enim inmobilis, dum leniter fluit. IDEM. *Fallax* MS. Hulſt. Sic *fallax ſerenum* I, 525. L. VI, 68.

- - - *fallit turbata unda Britannos.*

466 LASSAT] Uterque fluvius non per longas labitur terras, ſed mox miſcetur marinis undis. SCHOL. Mſcr. *laxat* h. e. diffundit, quod utriuſque curſus uſque ad mare brevis eſt. BERSM. *Laxat* etiam Oxon. unus. Sed perperam. Vide ad L. II, 618.

- - - *laſſasque refunderet undas.*

474 INFAUSTI] Quia non perſeveravit affinitas. *Sobolem* Pompeji, qui obiit adhuc infans cum matre Julia, qui certe nepos Caeſaris fuit. SCHOL. Mſc. *infeſti*, male. poſt conjugium infelicis filiae. BERSM. Varie exponunt, & interpungunt hunc locum interpretes. In eo omnes conſentiunt, ut *pignora* capiant de affinitate; Hortenſius ipſum *pignus* exponit Juliam Pompeji filiam. *pignora ſanguinis infauſti* jungunt cum pleriſque Sulpitius, Beroaldus, & Aſcenſius, & explicant nuptias infelicis filiae, ac cum Scholiaſte *ſubolem* intelligunt conceptam prolem ex Pompejo. Rectius Omnibonus *ſanguinis infauſti ſubolem* intelligit Juliam: quia in ipſo flore juventutis mortua eſt. Quam diſtinctionem cum Grotio hactenus ſecuti ſumus. Non tamen mihi placet. *Pignus* pro neceſſitudine ex affinitate contracta in hac ipſa re ſumit noſter L. I, 111.

nam

Admotum damnare nefas. nam cernere vultus,
Et voces audire datur: multoſque per annos
Dilectus tibi, Magne, ſocer, poſt pignora tanta,
Sanguinis infauſti ſubolem, mortemque nepotis,
Te, niſi Niliaca, propius non vidit harena.
Caeſaris adtonitam [a] miſcenda [b] ad proelia mentem
Ferre moras ſcelerum, partes juſſere relictae.
Ductor erat cunctis audax Antonius armis,

Jam [a] tum

VARIAE LECTIONES.

a *miſcentem* R. 1. b *in* Edd. qdd.

- - - nam pignora juncti
Sanguinis, & diro ferales omine tedas
Abſtulit ad manes, Parcarum, Julia, ſaeva
Intercepta manu.

L. III, 33.

Abſcindis fruſtra ferro tua pignora.

Verum tunc dixiſſet Lucanus, à Pompejo Caeſarem non eſſe viſum poſt contractas cum ejus filia nuptias. Senſum vero auctoris eſſe arbitror, id non factum poſt mortem Juliae ejuſque filii. Neque aliter hunc locum cepit Doctiſſ. Torrentius ad Sueton. in Caeſ. c. 26. legens poſt *pignora rapta*, ſcilicet Juliam & nepotem, additque, *nam profecto* ſanguinis infauſti ſubolem Juliam *Caeſaris filiam intelligit, ac more ſuo iniquior Caeſari* infauſtum ſanguinem *ait*. Cogitavi aliquando, an non hic ſenſus eſſet. *Poſt ſubolem, & nepotis mortem, pignora tanta ſanguinis infauſti.* i. e. non videt te, ſocer poſt quam filia ejus & nepos obierunt, qui hoc inmaturo obitu oſtendunt, ſanguinem ipſius infauſtum eſſe? *poſt ſubolem* erit poſtquam ſuboles eſſe deſiit. (vide ad L. VI, 145.) *Infauſti* certe magis ad Caeſarem, quam ipſam ſubolem pertinet. Aliter enim *infauſtam* dixiſſet, ut L. VI, 789. quod eſt in nullo Mſto. Quoniam tamen durior mihi, haec conſtructio videtur, aliam huic loco medicinam adhiberi poſſe, mihi ſuccurrit, eodem nempe, quo dixi, & planiſſimo ſenſu,

- - - - poſt pignora tanta
Sanguinis infauſti, ſubolem, raptumque nepotem.

Cui conjecturae multum favent MSS. vetuſtiſſimi, qui *nepotum* ſcribunt, & Amſt. Cod. cum Torrentio *rapta* pro *tanta*. Si vel ſic tamen *ſanguinis infauſti ſubolem* jungere velis, *pignora* cape pro vinculis concordiae; poſtquam deſierant eſſe in vivis Julia, & ejus filius, maxima concordiae pignora, te non vidit ſocer tuus. Nam horum morte diſciſſa fides.

474 NEPOTIS] *Nepotum* MS. P. GROT. Ed. pr. Vellejus: *Filius quoque parvus Pompeji Julia natus, intra breve ſpatium obiit.* At *nepotum* habet MS. P. An quod filia ante interiiſſet? de ejus enim ſexus prole loqui videas Plutarchum, & Dionem. IDEM. Ed. tert. Torrentius ibidem ex uno Codice *nepotum* reponere conatus eſt. Sed optime ibidem Caſaubonus nihil eſſe mutandum docuit; cum ipſi auctores non conſentiant, & alii Juliae duos, alii unum filium, alii filiam ei attribuant. Immo praeter Suetonium, & Vellejum, ad cujus L. II. c. 47. conſule Gruterum, & Lipſ. Elect. II, 17. Ipſe noſter unius nepotis tantum meminit L. IX, 1049.

- - - non mixti foedera tangunt
Te generis, non nata jubet moerere nepoſque.

Quo argumento quid eſt validius? Fateor tamen *nepotum* eſſe in vetertimis meis libris, Voſſiano primo, ſecundo, Regio primo, Oxon. primo & Voſſ. ſexto. Sed ut dixi, *raptumque nepotem* hinc lego, leviſſima mutatione. *Raptus* eleganter de inmature mortuo, & ante diem exſtincto.

475 NILIACA] Ubi occiſus eſt Pompejus. h. e. neque te tam de propinqua vidit, quam cum eſſes in Epiro. SCHOL.

475 PROPIUS] Mſcr. *proprius* vitioſe. In Aegypto caput Pompeji Julio oblatum. BERSM.

476 CAESARIS] Obſidebatur enim à Libone, qui ab Orico, cum claſſe, cui praeerat, profectus, Brunduſium venerat, inſulamque, quae contra Brunduſinum portum eſt, occupaverat. Ut Caeſar lib. III. MICYLL.

476 ADTONITAM] Fuit vir doctus, qui mallet *ardentem*, vel *attentam*. Sic certe *intentus ad proelia* Silius L. VI, 337. ubi vide. ſed nil muta. *Adtonitus* hic non ſtupefactum notat, ſed furentem ſcilicet in arma, qualem paſſim Caeſarem Lucanus deſcribit. Alibi *adtonitus* etiam ſignificat furibundum, ſeu ardentem ira, libidine &c. Ovidius

Jam [a] cum civili meditatus Leucada bello.
Illum ſaepe minis Caeſar, precibuſque morantem
Evocat: O [b] mundo tantorum cauſſa laborum,
Quid Superos, & fata tenes? ſunt caetera curſu
[c] Acta meo; ſummam [d] rapti per proſpera belli
Te poſcit Fortuna manum. num rupta vadoſis
Syrtibus incerto [e] Libye nos dividit aeſtu?
Numquid inexperto tua credimus arma profundo,
Inque novos [f] traheris caſus? ignave, [g] venire
Te Caeſar, non ire, jubet. prior ipſe per [h] hoſtes
Percuſſi medias alieni juris harenas.
Tu mea caſtra times? pereuntia tempora fati
Conqueror: in ventos inpendo vota, fretumque.

[a] Ne re-

V a r i a e L e c t i o n e s.

a *tunc* MSS. & Edd. qdd. b vulgo *mundi* & *malorum*. c *Apta* A. d *belli p. p. rapti* B. 1. V. 1. *raptum* Ed. Hort. e *Libyae* MSS. & Edd. qdd. f *caſus trah.* V. 2. g *future* V. 1. h *hoſtis* V. ſec.

dius L. IX. Metam. 573.

Adtonitus ſubita juvenis Maeandrius ira.

X, 154.

- - - - - - inconceſſiſque puellas
Ignibus adtonitas.

Auctor Elegiae ad Liviam, 317.

- - - - - ſimiliſque furenti
Quo ruis? adtonita quid petis ora manu?

Noſter ipſe Lib. VII, 779.

Nec magis adtonitos animi ſenſere tumultus,
Cum fureret.

Adtonita ergo *mens* Caeſaris eſt furens, lymphata, & quaſi tacta Martis ſtimulis: ut paſſim Bacchae *adtonitae* &c. dicuntur. de quibus late agit vir magnus D Heinſius in Lection. Theocr. c. 6.

477 Ferre moras] Senſus hic eſt. Caeſar cupiens dimicare, ideo moras ſui ſceleris ſufferebat; quia in Italia partem exercitus cum Antonio ducee opperiebatur. Hoe erat cauſſa proelii differendi. SCHOL.

479 Meditatus Leucada] Qui cogitans diſceret bella civilia gerere. Apud Leucada enim ipſe, & Cleopatra contra Auguſtum poſtea dimicavit. IDEM. Meditatus ſuum proprie bellum civile, quod poſtea ad Actium geſſit. GROT.

480 Leucada] Strabo & inſulam, & oppidum, quod ante Neritus dictum fuit, *Leucada* vocat, libro decimo. Plinius oppidum *Leucada*, inſulam *Leucadiam*, & montem ſive rupem *Leucatem*, lib. IV. cap I. Caetera apud Strabonem vide. MICYLL.

481 Evocat] i. e. per litteras, & rogat, ut veniat, & minatus eſt. SCHOL.

481 O mundo tantorum cauſſa laborum] Primum pro *mundi* ex veterrimo Voſſiano ſec. reſcripſi *mundo*. ut vſ. 461:

- - - - - Apſo geſtare carinas
Cauſſa palus.

& paſſim. Saepiſſime Dativus ille abiit in Genitivum. Vide ad L. I, 193. VII, 7, 349, 557. & alibi. Dein ex quatuor Pulm. uno Berſm. & Voſſ. pr. ſec. tert. Witt. & Marp. cum Edd. Ven. Aſc. Micſi Hortenſ. *laborum* pro *malorum*, quae verba crebro mutari ſolent, ut notum. V. ad L. II, 317. IV, 93. VI, 312. VIII, 28. &c.

483 Summam manum] i. ultimam. Tractum à pictoribus, qui primo imagines mente formant, deinde colore adornant, ad ultimum oculos componentes. SCHOL. V. Hortenſ.

484 Num rupta] A facili, ad tranſportandum exercitum. Si *num* legas, interrogatio eſt: ſi *non* contra. eſtque eadem ſententia. Non dividunt nos Syrtes, inter quas, & Epirum, aut Brunduſium, vaſtum mare Libycum, Aegaeum, & Ionium medium interluit, cum inter Calabriam, Brunduſiumque, & Dyrrhachium, atque Epirum fretum ſit non multorum ſtadiorum latitudine. HORTENS. Micyllus nempe revocaverat *num*, pro quo Taberius, Sulpit. Aſcenſ. & alii dederant *non*.

Digitized by Google

[a]Ne retine dubium [b] cupientes ire per aequor:
Si bene nota mihi eſt, ad Caeſaris arma juventus
Naufragio veniſſe [c] volet. [d] jam voce doloris
Utendum eſt: non ex aequo diviſimus orbem.
Epirum Caeſarque tenet, totuſque Senatus:
[e] Auſoniam tu ſolus habes. [f] his terque, quaterque
Vocibus excîtum poſtquam ceſſare [g] videbat,
Dum ſe deeſſe [h] Deis, at non ſibi numina, credit;
Sponte per incautas audet tentare [i] tenebras,
Quod juſſi timuêre, fretum; temeraria prono
Expertus ceſſiſſe Deo: fluctuſque verendos
Claſſibus, exigua ſperat ſuperare carina.
Solverat armorum feſſas nox languida curas.

Par-

VARIAE LECTIONES.

a *non* V. 1. *nec* meus Ed. Ven. b *cupientis* W. c *ſoles* W. a m. pr. d *nam* V. tert. a m. pr. e *Heſperiam* Marp. non male. f *bis* V. 1. Edd. Br. Med. g *videbis* VV. LL. Steph. h *Diis* P. 1. V. 1. i *latebras* VV. LL. Steph. B. 1. V. 3. O. 1. Ed. Br.

non. quod eſt etiam in 4. Pulm. & 12. meis fine interrogatione.

485 SYRTIBUS] Si eſſent inter nos Syrtes, non eſſet mirum, ſi tunc tardares: ſed exiguus tractus eſt à Brundiſio in Dyrrachium; ubi erat Caeſar. SCHOL.

487 VENIRE, NON IRE] h. e. jubet, ut ad ſocios veniat, non ad hoſtes prior eat. ipſe vult primus eſſe. IDEM. Venitur ad amicos, itur ad hoſtes aut in vacua. GROT. Ed. ſec.

489 PERCUSSI] Sive ancoris, ſive veſtigiis preſſis. SCHOL. Penetravi in medium hoſtilis terrae. poſſes etiam legere *medios*, quod ſexcenties occurrit. Virg. III. Aen. 283. *mediosque fugam tenuiſſe per hoſtes.*

492 CUPIENTES] Vult enim ad invidiam Antonii tantum deferre, non militis. Ideo ait *cupientes ne retine*, non ſolum ire ad me, ſed etiam ad quaelibet pericula, jubente me. SCHOL.

496 SENATUS] i. e. Pompejanae partes, quae ibi ſunt. Aſtute Senatum nominavit, nomen Pompeji reticens. IDEM.

499 AT NON] Ante Sulpitium edebatur *ac*, quod etiam eſt in pleriſque MSS. Aliqui tamen Pulm. & Berſm. cum Regio utroque, Boh. Oxon. uno, & Amſt. habent *at*. *&* unus Voſſ. ſed res parvi eſt momenti.

500 INCAUTAS] Bene eſt, quod hoc adjectivum revocaverit in ſuam editionem Grotius, pro quo in Edd. Sulpit. Aldi, Col Steph. Gryphii, Plant. Pulm. & Berſm. notius vocabulum, ſed alterius gloſſa *incertas* irrepſerat. *Incautas* tantum non omnes exhibent MSS. In Voſſ. ſec. pro var. lect. eſt *incertas*. Paſſive hoc nomen cum aliis aliquando uſurpari, vidimus ad L. IV, 719.

502 CESSISSE] Expertus, feliciter eveniſſe, quae tentarat temere. SCHOL. vſ. 576. *ſibi ceſſura pericula.*

503 CLASSIBUS] Hoc eſt, ubi etiam navigia majora periclitantur. SCHOL.

503 SUPERARE] Aſcenſ. Verſell. Micyll. Hortenſ. aliique hic ſcribunt *ſulcare*. ut L. III, 551.

Sulcato varios duxerunt gurgite tractus.

L. II, 703. *carinarum ſulci*: & paſſim *ſulcare aquas* poëtae. Sed MSS. omnes retinent *ſuperare*, non minus bene, & uſitate pro trajicere, transfretare. Ovid. L. IX. Metam. 115.

- - - - - *ſuperentur flumina*, dixit.

evicta per aequora lapſus Epiſt. Her. XIX. 155. *ſuperare Alpes* ſupra L. I, 283. *ſuperare amnem* Statius quoque L. IX. Theb. 456. ſed hoc, ut & *vincere*, *evincere* apud Virgilium, aliosque frequenter. Vide Stewech. ad Frontin. L. I. c. 5. §. 3.

505 PARVA QUIES MISERIS] Senſus hic eſt. Haec quies miſeris, & labore confectis erat parva: non ſufficiebat fatigatis ad refectionem, quia plurimum laborabant. Hominibus enim egentibus, & in fortuna humili poſitis ſecurior eſt ſomnus, atque continuus. Hos autem, qui majore ſtatu ſunt

Digitized by Google

Parta quies miſeris, in quorum pectora ſomno
Dat vires fortuna minor. jam caſtra ſilebant:
Tertia jam vigiles commoverat hora ſecundos,
Caeſar ſollicito per [a] vaſta ſilentia greſſu
Vix famulis audenda parat: cunctiſque relictis,
Sola placet Fortuna comes. tentoria poſtquam
Egreſſus, vigilum ſomno cedentia membra
[b] Tranſiluit, queſtus [c] tacite, quod fallere poſſet;
Litora curva legit, [d] primiſque invenit in undis
Rupibus exeſis haerentem fune carinam.

Re-

VARIAE LECTIONES.

a *moeſta* O. 1. H. W. pro var. lect. b *tranſiliit* P. 2. B. 1. V. 1. H. A. W. a m. pr. Edd. Rom. Parm. *tranſivit* V. 1. c *tacite eſt* B. 1. d *primuſque* P. 1. *primis* B. 1.

i. e. reges, propter ſollicitudines animi neceſſe eſt vigilias ſuſtinere. SCHOL. *Parva* i. modica, aut ut legit Sabellicus (Syll. 11. Annot. T. 1. Theſ. Crit. p. 183.) *parta* ſc. acquiſita labore. Bene tamen legitur *parva*, id eſt, exigua, non tamen nulla miſeris, & militibus pauperibus. VERSELL. *Parva* legas in Mſtis fere omnibus: idque plerique editores cum Scholiaſte praetulerunt: *parta* cum Sabellico primus excudit Gryphius, quem Micyllus, Hortenſ. Berſm. & Grotius ſecuti ſunt. R. Stephanus inſuper haec verba *parva* uſque ad *minor* parentheſi includit. Senſus ergo Lucani foret, nocte ſola miſeros illos homines, qui ob fortunam tenuem curis, & ſollicitudinibus non diſtracti longius dormire poſſent, & propter diurnos labores debent non ſatis ſomni capere, & parum quieſcere. Ut quaſi per appoſitionem *noctem* vocaverit *parvam quietem miſeris*. Verum mihi haec explicatio minime placet. Satis longa certe quies eſt, quae capi poteſt per totam noctem, & quidem hibernam, qualis tunc fuit. Quare *parta*, ut jam editur, retinui. Et ſic apte procedit ſenſus Lucani. Nox ſolverat curas: unde militibus quies, & ſomnus obtigit, qui iis facilius obrepit, quoniam à curis propter tenuem fortunam ſunt liberi. Inde jam caſtra ſilebant, omnibus dormientibus, & ſic tres horae jam dilapſae erant: cum Caeſar &c. Videntur veteres Interpretes crediſſe, vocem *miſeros* exigere *parva*. Verum auctor noſter per *miſeros* ſimpliciter intelligit, praeſertim in bello civili, milites, quos alibi etiam ſic vocat. L. IV, 382.

Heu miſeri, qui bella gerunt &c.

VII, 765.

Theſſalicam miſeri verſant in pectore pugnam.

VII, 848.

Reddite, Di, clamant miſeris, quae fugimus, arma;

& ſaepiſſime. Neque omnino *parta* reſpuunt MSS. nam ita habet unus Berſm. & veterrimus Regius primus, Oxon. pr. a m. ſec. & ut puto, Bohur. ac Marp. ex quibus ſaltem nihil variationis enoratum eſt. *Parta quies* junxit quoque Virgilius L. III. Aen. 495.

Vobis parta quies.

VII, 598.

Nam mihi parta quies.

Paſſim *parere pacem*, & ſimilia dici, quis neſcit? infra L. X, 107.

\- - - *Pax ubi parta duci.*

ubi vide. ſi tamen vel ſic *parva* retinere quis vellet, melius legeret *parca*. Ridicule autem Hortenſius, & Berſmann. fingunt hic rurſus Hypallagen pro *Fortuna dat ſomno minores vires* vel *facultates*. Contrarium aperte vult Lucanus: & tenues homines ſecurius, ac pinguius dormire principibus, quis dubitat? *Minor Fortuna* i. tenuior, ut ſexcenties *magna*, *modica*, *mediocris fortuna* &c. quae ſunt id generis ſimilia. male etiam vulgo poſt *vigilum* diſtinguitur. Jungenda *vigilum membra tentoria* ipſius Caeſaris dicit.

507 TERTIA] Ternas enim per horas quater vigiles commutantur in nocte. Jam, inquit, prima vigilia i. una parte noctis peracta, ſecunda vigilia inchoabat, quia primi per tres horas vigilaverant. SCHOL. Vide Comm. ad Silii L. IV, 89.

509 FAMULIS] i. quae nec ſervi aliquando feciſſent. SCHOL.

512 TACITE] i. intra apud ſemet ipſum reprehendens ſic dormire milites, ut his ignaris poſſit abſcedere. *legit* eſt praeterit, tranſit. IDEM. Praeter-

Digitized by Google

Rectorem, dominumque ratis ſecura tenebat
Haud procul inde domus, non ullo robore fulta,
Sed ſterili junco, cannaque intexta paluſtri,
Et latus inverſa [a] nudum munita [b] phaſelo.
[c] Haec Caeſar bis terque manu quaſſantia tectum
Limina commovit. molli conſurgit Amyclas,
[d] Quem dabat alga, toro. Quis nam mea naufragus, inquit,
Tecta petit? [e] aut quem noſtrae Fortuna coëgit
Auxilium ſperare caſae? Sic [f] fatus, ab alto
Aggere jam [g] tepidae [h] ſublato [i] fune favillae,

Scin-

VARIAE LECTIONES.

a *nondum* Ed. Ven. b *phaſelle* MSS. & Edd. qdd. c *hic* Hort. M. d *quis* V. 1. e *vel* V. 1. Marp. M. male. V. ad L. 1, 642. f *fatur* V. 1. g *trepidae* B. 1. Edd. Ven. Bt. Med. h *ſubalto* H. 1. i *fuſte* V ſec. pro var lect.

tercurrit, ut fit, cum naves tranſverſo itinere littus praeternavigant. Sulpitius exponit, *legit*, pro *aſpicit*. Virgil.

- - - unde omnes longo ordine poſſent,
Adverſos legere.

Sed, pro praetercurrere, ſive praeternavigare, *legere*, frequens poetis eſt. Maro lib. v.

Littoraque Epiri legimus, portuſque ſ.

HORTENS. *Legit* hic notat, pedibus ſtringit, percurrit litus. Minut. Felix cap. 3. *Senſim itaque tranquilleque progreſſi, oram curvi molliter literis, iter ſabulis fallentibus, legebamus.* ubi apud Ouzelium multa exempla *legere litus* videre potes.

517 CANNAQUE INTEXTA] Notandum, cum omnes harundinem dicant, hic *canna* ait exemplum Varronis. SCHOL. Notam hanc falſam eſſe, ex adducendis locis paret. Plurimum autem facit hic locus ad confirmandam Ill. Heinſii conjecturam *texta* in Ovidio L. VIII, 630.

Parva quidem ſtipulis & canna tecta paluſtri.

Vide tamen ejus notas ad L. v, 447.

- - - - cum tectam ſtramine vidit
Forte caſam.

πλεκτὰς καλύβας vocat Theocrit Id. 21, 8. *Intexta* certe cum viris doctis praefero in Silio Lib. XVII, 89.

Caſtra levi calamo, cannaque intexta paluſtri.

518 INVERSA] MSS. duo Berſm. Oxon. pr. Voſſ. tert. & ſecund. a m. ſec. habent *inverſo*. Quod evidens eſt σφάλμα librariorum, qui crediderunt, *Phaſelum*, nomen maſculini generis, non poſſe recipere aliud adjectivum, niſi maſcul. generis. Sed non raro anctores adjungunt adjectivum generis diverſi, ſubintelligentes aliud nomen adjectivo conveniens. ut hic debet *navi*, vel *cymba*. Conſule Servium ad Virgilii L. IV. Aeneid. 462.

Solaque culminibus ferali carmine bubo.

& ad L. v, 122.

Centauro invehitur magna.

Adde magnum Voſſium de Conſtruct. c. 5.

524 AGGERE JAM TEPIDAE &c.] Ordo eſt. Ab alto aggere jam tepidae favillae, i. tumulo parum calentis cineris, ſublato fune, unde ignem fovebat, ſcintillam tenuem pavit in commotos ignes. SCHOL. *Aggerem* capiunt plerique interpretes de cubili. quare etiam Aſcenſ. & Verſell. pro *jam* ediderunt *tum*. & *ſcintillam* favillae jungunt. praeterea Sulpit. Hortenſ. Berſm. aliique rurſus ad *Hypallagen* recurrunt. ut ſit pro *ſublata favilla, ſeu remoto cinere funis torti, in quo ignis ſervabatur*. Solus Omnibonus bene hic rem gerit, Scholiaſtae veſtigia premens; & ſi non rem acu tetigit, à ſcopo tamen auctoris non longe aberrat. Primum recte *Aggerem tepidae favillae* jungit ſive cumulum cinerum prunis & igni ſuperinpoſitum, adeoque *tepidum*. ut Ovidius L. VIII. Metam. 641.

Inde foco tepidum cinerem dimovit, & ignes
Suſcitat heſternos, foliiſque & cortice crudo
Nutrit.

Dein ad *ſublato fune* ait, illum detexiſſe funem, quem igni ſubjecerat, & una cum prunis cinere texerat; atque oris ſpiritu incitaſſe ignem. Quid *fune* illo fecerit, non addit. Credo, Amyclam ſuſtuliſſe funem ab aggere ſive aggere cinerum, &

 cum

Scintillam tenuem commotos [a] pavit in ignes,
Securus belli: praedam civilibus armis
Scit non eſſe caſas. O vitae tuta facultas
Pauperis, anguſtique lares! ô munera nondum
Intellecta Deûm! quibus [b] hoc contingere [c] templis,
Aut potuit muris, nullo [d] trepidare tumultu,
Caeſarea pulſante manu? [e] tum poſte recluſo,
Dux ait: Exſpecta votis majora [f] modeſtis,
Speſque tuas [g] laxa, juvenis; [h] ſi juſſa ſecutus,
Me vehis Heſperiam, non ultra cuncta carinae
Debebis, [i] manibuſque inopem duxiſſe ſenectam.
[k] Ne ceſſa praebere Deo tua [l] fata, volenti
Anguſtos [m] opibus ſubitis inplere Penates.

Sic [a] fa-

Variae Lectiones.

a *legit* Mic. & Hort. M. b *haec* al. c *tectis* V. 1. d *trepidante* Hort. e *tunc* MSS. & Edd. qdd. f *ſecundis* V. 1. g *juv. l.* B. 1. *laſſa* H. h *ſed* V. 1. i *manibusve* P. 3. V. 2. W. & Edd. qdd. *manibusne* V. 1. H. male. V. ad L. II, 374. &c. mox vſ. 542. k *nec* P. 2. V. 2. O. 1. Marp. H. Edd. Ven. Br. Med. l *vota* Ed. Rom. Ven. Parm. Br. Med. m *ſub. op.* Edd. qdd.

eum funem conquaſſaſſe, unde ſcintillas tenues, quas funis ille jam diu contraxerat, pavit in ignes: ut *funem* uſurpaverit pro *fomite*, de quo vide Servium, & alios ad Virgil. Aen. I, 176. Et ſic decorum rite obſervaveiir Lucanus, piſcatori nautae dans funem, ignis fomitem pro ligno, vel ramalibus ruſticorum. *Commotos* ſi malis ſumere pro oris ſpiritu incitatos, non valde repugno. Ovid. ibid.

Ad flammas anima producit anili.

Funem autem accipi à Lucano pro foco, in quo cineres incluſi erant, aut ſimpliciter pro tegumento quodam, ſub quo tecti erant, non putem. De fune ut nutrimento ignis videor mihi ſimiie quid legiſſe in Theocrito, vel Heſiodo, ſed locus non ſuccurrit.

527 Casas] Ante Grotium edebatûr *caſam*, praeterquam in Ed. Ven. & Verſell. *Caſas* autem rurſus non inmuto, quoniam ita habent MSS. plurimi, & optimi, quibus etiam motus ad mutandum Grotius videtur. Aeque enim ac nos, ſcivir ſaepe eliſionem litterae *m* negligi à poëtis, non modo, ubi brevis manet littera, ut apud Horatium L. II. Sat. 2, 28. Vide not. ad Phaedr. F. 4.

Aliamque praedam ab alio ferri putans.

Vel ubi ſequitur littera aſpirata *h*, quae aliquando vim poſitionis habet. Conſule, quos laudat Broukhuſ. ad Tibull. L. I, 5, 33.

Et tantum venerata virum, hunc ſedula curet.

Quo loco Ayrmannus, licet melius à Broukhuſio doctus, male *tunc* reponere conatur in vita Tibulli p. 94. Verum etiam ſequenti vocali eſt longa. Ecce, quos idem adducit ad Propert. L. II. El. 23. vſ. 101.

Haec eadem ante illam inpune & Lesbia fecit.

& ſequente littera *o*, ut hic, ita Propert. L. II. El. 12, 1.

O me felicem, o nox mihi candida!

ubi etiam contra MSS. inverterant voces. Adde L. VI, 732. & N. Heinſium ad Silium L. I, 109. Ne vero hic *caſam* ab editoribus effictum credas, habent id tamen quidam Pulm. Codd. unus Voſſian. Marp. meus, & Amſtel. ſed recentiores omnes. Quare ἐπέχω. ſequenti potius verſu cum amico ſcribere velim *anguſtique laris*, productione etiam non infrequenti, de qua alibi dictum. ſed talia contra MSS. ſi ſenſus conſtat, non temere intrudenda.

527 Tuta] Mſc. *tanta*. male. BERSM.

528 Nondum intellecta]

Κρύψαντες γὰρ ἔχουσι θεοὶ βίον ἀνθρώποισι,

canente Heſiodo Εργ. 42. ubi omnino videndus ὁ πάνυ Heinſius, qui citat *& munera*, quod facit etiam Servius ad Virgil. Georg. II, 499. & legitur in uno Voſſiano.

532

Sic [a] fatur, quamquam plebeio tectus amictu,
Indocilis privata loqui. [b] tum pauper Amyclas:
Multa quidem prohibent nocturno credere ponto.
[c] Nam ſol non [d] rutilas deduxit in [e] aequora nubes,
Concordeſque tulit radios: Noton altera Phoebi,
Altera pars Borean [f] diducta luce vocabat.
Orbe quoque exhauſtus medio, languenſque receſſit,
Spectanteſque oculos infirmo lumine paſſus.
Lunaque [g] non gracili ſurrexit [h] lucida cornu,
Aut orbis [i] medii puros exeſa receſſus:
Nec duxit recto tenuata cacumina cornu,
Ventorumque nota rubuit: tum lurida pallens
Ora tulit, vultu ſub [k] nubem triſtis ituro.

Sed mihi

VARIAE LECTIONES.

a *fatus* R. pr. V. 1. Marp. b *tunc* al. c *jam* V. 1. d *rutilans* Marp. A. e *aequore* R. 1. A. f *deducta* A. M. g *nec* R. pr. h *languida* Ed. Aſc. Par. 1512. Mic. Hort. male. i *medio* B. 1. k *nubes* B. 1. H.

531 MANU] Quae ſolebat muros, & templa turbare. SCHOL.

532 MODESTIS] Vota modeſta dicit, non feſtinantia, ſed dilatione contenta. IDEM.

538 PLEBEJO] Hoc eſt, licet plebejus ſit habitu, tamen loqui Caeſar privata non potuit. IDEM.

539 INDOCILIS PRIVATA L.] Ariſt. II. Politicorum 4. de Jaſone Pheraeo: ὡς οὐκ ἐπιστάμενος ἰδιώτης εἶναι. GROT. Ed. tert.

540 MULTA] Multa ſigna, & prognoſtica futurae tempeſtatis colligit. SCHOL. Haec ex Arato, Virgilio, aliiſque collecta ſcire cupienti dabunt interpretes, qui adeantur, & Claudian. de B. Gild. 492. &c.

542 CONCORDESQUE TULIT] Et non conc. tulit. SCHOL.

544 EXHAUSTUS] Cavatus, ſeu concavus. IDEM.

545 SPECTANTESQUE] Ita repoſui pro *ſpectantes*, vel *ſpectanteis*. *Spectantiſque* duo veterrimi Volſiani, unde dubitare poſſis, an ſit genitivus. Malim ego in accuſativo ſumere. *Spectanteſque* Berſm. unus, & Amſt. cum Edd. Veneta, & Taberii. *Spectanteis*, Regius prim. ut ſolet in primis ille Codex efferre tales accuſativos, & Aſcenſ.

545 PASSUS] i. e. qui paſſus fuerit, ab omnibus ſe videri, dum habet lumen infirmum. SCHOLIAST.

546 NON GRACILI] Sed obtuſo, & nigro, quod ſignificat futuram tempeſtatem. IDEM.

547 AUT] Sic recte reſcripſit Grotius pro eo, quod vulgo erat *haud* ab Aſcenſio intruſum, & in MSS. recentioribus, ac Ed. Ven. tantum exſtans. Saepius jam monendum fuit, *aut* depravatum eſſe in *haud*; cum Lucanus *non* ex praecedentibus ſubintelligi vult. V. ad L. 1, 287. II, 362. III, 479. &c. Senſus ergo eſt. Luna non ſurrexit exeſa puros orbis medii receſſus, ſed *aëra nigrum comprehendens*, ut loquitur Virgilius Lib. I. Georg. 428.

548 RECTO] Aratus tamen contra ventos ſignificare ait, quando neque in pronum inclinant cornua, neque ſupina feruntur. Ita enim inquit vſ. 56.

Εἰ δέ κ' ἐπ' ἀμφοτέρων κεράων, τρίτον ἦμαρ ἄγουσα,
Μή τι ἐπινεύοι, μήθ' ὑπτιόωσα φαείνοι,
Ἀλλ' ὀρθαὶ ἑκάτερθε περιγνάμπτωσι κεραῖαι,
Ἑσπέριοι κ' ἄνεμοι κείνην μετὰ νύκτα φέροιντο.

Quo loco & caetera pleraque vide, quae hic inter ſigna tempeſtatum recenſentur. MICYLL. Hoc dicit Aratus, ſi utraque cornua ſint recta; at ſi unum inclinat, ventos deſignari futuros addit vſ. 62.

Εἰ δέ κεν ἐκ κεράων τὸ μετήορον ἐν ἐπινεύοι,
Δειδέχθαι βορέω· ὅτε δ' ὑπτιάῃσι, νότοιο.

Ut jam obſervavit bene Hortenſius.

549 NOTA] i. e. unde futuri venti notantur. SCHOL.

549 LURIDA] i. e. ore incerto; & pallido colore ſuffuſa. IDEM.

Digitized by Google

Sed mihi [a] nec motus nemorum, nec litoris ictus,
[b] Nec placet incertus, qui provocat aequora, delphin:
[c] Aut ſiccum [d] quod mergus amat: [e] quodque auſa [f] volare
Ardea ſublimis, [g] pennae [h] confiſa natanti:
Quodque caput [i] ſpargens undis, velut [k] occupet imbrem,
Inſtabili greſſu metitur litora cornix.
Sed ſi magnarum poſcunt diſcrimina rerum,
Haud dubitem praebere manus. [l] vel litora tangam
Juſſa, vel [m] hoc [n] potius pelagus, [o] flatuſque negabunt.
Haec fatur, ſolvenſque ratem dat carbaſa ventis:

Ad quo-

Variae Lectiones.

a *non* O. pr. b *non* H. c *at* V. I. d *qui* R. I. V. I. *quique* R. I. V. 2. e *quoque* Serv. ad Aen. VII, 412. male. V. eumdem ad G. I, 364. f *volare eſt* R. pr. W. H. Marp. Edd. Ven. Omn. g *pinnae* R. pr. h *confixa* V. 2. O. I. i *ſternens* A. k *occupat* al. l *quin* V. I. m *haec* MSS. & Edd. qdd. n *pel. pot.* B. I. o *fluctusque* Edd. Ven. Br.

551 Motus nemorum] Ut Virgilius:

- - - - atque aridus altis
Montibus audiri fragor, & reſonantia longe
Litora miſceri, aut nemorum.

SCHOL.

552 Incertus] Qui ſe volutando diſcurrit, tempeſtatem maris denunciat. Delphines adveniente tempeſtate deſerta maris derelinquunt, & ad litus approperant. IDEM. *Incertus qui* citat etiam Servius ad Aeneid. L. x, 98. ſed Regius prim. habet *quod* cum Aſcenſ. Verſ. Micyllo, & Hortenſ. ut in ſeqq. *Incertus* dixit ob conſuetudinem Delphinum. Ovid. L. III. Metam. 683.

Undique dant ſaltus, multaque adſpergine rorant,
Emerguntque iterum, redeuntque ſub aequora rurſus.

Seneca Agam. 449.

Tunc qui jacente reciprocus ludit ſalo,
Tumidumque pando tranſilit dorſo mare,
Tyrrhenus omni piſcis exſultat freto,
Agitatque gyros.

554 Pennae confisa natanti] i. confiſa pennae, quae natare conſuevit. SCHOL. Falſum eſt, ardeam natare: natandi enim eſt inperita, & ſtat ſolum in paludibus: ut obſervat Hortenſius, qui ideo edidit *volanti*. Sed quis credat, ita ſcripſiſſe Lucanum, *auſa volare pennae c. volanti.* Non melius Scholiaſte exponit Sulpitius *quae ſolet natare, & fidere mari.* Unice rectam puto Omniboni, & Aſcenſii expoſitionem *per aëra volanti*; atque ita interpretantur Gloſſae Voſſ. pr. Poſſes rectius reddere per *leniter quaſi labenti*. ut nos ſereno coelo videmus fieri à ciconiis altiſſime volantibus, quod vocamus *dryven*, vel *zeilen op de wieken*. Hoc innuit etiam Virgilius.

- - - altam ſupervolat ardea nubem.

Nare vero, & *natare* de avibus frequens eſt apud Poëtas. de multis en pauca exempla! Virgil. Lib. IV. Georg. 58.

Hinc ubi jam emiſſum caveis ad ſidera coeli
Nare per aeſtatem liquidam ſuſpexeris agmen,
Obſcuramque trahi vento mirabere nubem.

x. Aen. 265.

Strymoniae dant ſigna grues, atque aethera tranant.

Ovid. Art. Am. II, 45.

Remigium volucres diſponis in ordine pennas.

Silius L. XII, 94.

Suſpenſum hic librans media inter nubila corpus Enavit.

Claudian. L. I. R. Proſ. 185.

Nunc ſpiris Zephyros tranant, nunc arva volatu Inferiore ſecant.

Quibus locis doctiſſimi viri plenius haec demonſtrarunt, quos, ſi vacat, conſulere potes.

555 Occupet] Cum impetu enim ſe mergit in fluctus. SCHOL.

556 Instabili] Ut Virgilius.

Et ſola (ſe MS.) in ſicca ſecum ſpatiatur harena.

Quod contra conſuetudinem fit, ideo ſignificat tempeſtatem. IDEM.

559 Negabunt] Senſus hic eſt. Parebo voluntati tuae. Nam ad litora juſſa veniemus, aut

ſi fie-

Ad quorum motus non ſolum lapſa per altum
Aëra, diſperſos traxêre cadentia ſulcos
Sidera; ſed, ſummis etiam quae fixa tenentur,
Aſtra,[a] polis, ſunt viſa quati. niger inficit horror
Terga maris: longo per multa volumina tractu
Aeſtuat unda [b] minax: [c] flatuſque incerta futuri,
Turbida teſtantur conceptos aequora ventos.
[d] Tunc rector [e] trepidae fatur ratis: [f] Adſpice, ſaevum
Quanta [g] paret pelagus: [h] Zephyros [i] intendat, an Auſtros,
Incertum eſt: [k] puppim dubius [l] ferit undique [m] pontus.

Nubibus,

Variae Lectiones.

a *poli* Ox. pr. b *minas* V. 1. c *fluctusque* B. 1. d *tum* al. e *trepidus* V. 1. *trepide* B. 1. f *omina* R. rec. g *paras* MSS. 4 *patet* R. 1. Marp. h vulgo *Zephyrosne i. an Euros.* i *intendis* V. 1. *intentat* R. 1. k *dub. pupp.* B. 1 || *puppem* V. pr. l *fert.* H. m *ventus* Voſſ. ſec. pro var. lect.

ſi fieri non potuerit, non ego tibi hoc, ſed tempeſtas, & maria negabunt. SCHOL.

560 Fatur] Sic recte Grotius edidit, ut habet unus Berſm. & quatuor Voſſiani, Marp. Amſt. &c. cum Hort. Marg. Ceteri *fatus.* De hac confuſione latius agam ad L. VIII, 752.

Sic fatur, plenuſque ſinu. ubi vide.

Lapſa ſidera ſunt, moveri, labi, & errare ſolita. Diximus ad L. II, 268.

562 Sulcos] Ut Virgilius.

Flammarum à tergo, longos albeſcere tractus.

SCHOL.

566 Incerta] *Incerta* numero plurali accipimus genere neutro. Ipſa incerta futuri flatus aequora teſtantur. Quaſi omnes venti ſint excitati. IDEM. *Incerta* ſunt aequora, quem ex conceptis ventis emittant. non eſt Hypallage pro *teſtantur ventos incertos.* ut ajunt interpretes. ſed pudet his immorari.

569 Zephyrus an Eurus] Quaedam exemplaria legunt, *Zephyruſne*, & alia *Zephyroſne*, quae lectio genuina eſt, & vera, cum ultima, in *Zephyrus*, extendi debeat, quae abſque conjunctione contrahitur. Eſt autem *Zephyrus* ventus flans ab occaſu, Latine *Favonius*, Euro adverſus, qui ab ortu venit, ut Manilius libro quarto Aſtronomicõn.

Aſper ab axe ruit Boreas, fugit Eurus ab ortu,
Auſter amat medium ſolem, Zephyruſque cadentem.

Itaque dubium eſt, & anceps, venti orientalesne, an occidentales ſpirant, adeoque utrinque aeſtuat mare. HORTENSIUS. *Zephyroſne intendat, an Euros* quidem edidit Grotius ex Hortenſii, ut videtur, placito, qui ita ex quibusdam exemplaribus legebat, vel *Zephyruſne intendat an Eurus*; quomodo eſt in Sulpitii nonnullis Edd. & Aldi, Colin. Steph. Gryph. Pulm. Berſm. aliorumque. Nemo eorum vere. Primum *Zephyros* exhibent omnes Pulm. & Berſm. & mei tredecim, vel quatuordecim Codd. cum Edd. Rom. Ven. Parm. Omnib. Aſcenſ. aliorumque ſine particula *ne*. Rectiſſime. *ne* vel *an* cum bis deberet poni, primo loco elegantius omitti, jam dudum monuerunt viri docti. Vide, quos laudat optimus harum elegantiarum cognitor Cel. Burmann. ad Quinctil. Inſt. Orat. L. V. c. 13. *Videndum etiam ſimul nobis plura aggredienda ſint, an amolienda ſingula.* Adde Vellej. L. II. c. 95. Juſtin. Lib. XXI. c. 2. Sed quid opus eſt aliorum teſtimoniis? cum noſter auctor ita eſſe ſcribendum ex perpetuo ſuo more jubeat. L. I, 412.

Ventus ab extremo pelagus ſic axe volutet,
Deſtituatque ferens, an ſidere mota ſecundo &c.

VI, 494.

- - - - *parere neceſſe eſt,*
An juvat?

652.

- - - *dubium eſt, quod traxeris illuc,*
Aſpicias Stygias, an quod deſcenderis, undas.

IX, 123.

- - - *ſtat ſumma, caputque*
Orbis, an occidimus?

560.

Jure ſuo populis uti, legumque licebit,
An bellum civile perit?

X, 5.

Nubibus, [a] & coelo Notus eſt. ſi murmura ponti
Conſulimus, Cori verrent mare gurgite tanto,
Nec ratis [b] Heſperias tanget, nec naufragus [c] oras.
[d] Deſperare viam, & vetitos convertere curſus
Sola ſalus. liceat vexata litora puppe
Prendere, ne longe nimium ſit proxima tellus.
Fiſus cuncta ſibi ceſſura pericula Caeſar,

Sperne mi-

VARIAE LECTIONES.

a *e coeli* B. 1. b *Heſperiam* VV. LL. Steph. c *horas* MSS. 6. d *deſperaſſe* P. 1.

x, 5.

- - ? regnum Lagi Romana ſub arma
Iret, an eriperet mundo Memphiticus enſis.

ubi itidem *an* vel *ne* additur in MSS. nonnullis. ſed exemplorum ſatis. Deinde, quod multi ſcribant ſine ullo MSS. *Zephyrusne* &c. vel *Zephyrus i.* &c. probari nequit. Non quod brevis foret ſyllaba *us*, nec produci poſſit, ut putat falſo Hortenſius. Neque etiam, quia *intendere* non poſſet ſumi paſſive pro *intendere ſe.* (nam *us* in caeſura ſaepe produci, & pronomina reciproca ſaepe omitti docuerunt ſatis Grammatici, & nos alibi monere debuimus. Vide tamen ad Lib. III, 68.) Sed quia Lucanus aperte eruptionem ventorum ex mari fieri ſtatuit. nam dixerat *conceptos ventos ab aequore*, & addit *quanta paret pelagus.* Nunc incertum eſt, *intendat ad emittendum Zephyros, an Euros.* Alibi etiam poëtae primum ventorum motum in undis conſtituunt. Silius Ital. L. IX, 283.

Sic, ubi prima movent pelago certamina venti,
Incluſam rabiem, ac ſparſuras aſtra procellas
Parturit unda freti, fundoque emota minaces
Exſpirat per ſaxa ſonos, atque acta cavernis
Torquet anhelantem ſpumanti vertice pontum.

Valer. Flacc. L. v, 522.

Ceu tumet, atque imo ſub gurgite concipit Auſtros
Unda ſilens.

Eo enim loco *auſtros* non eſſe mutandum in *aeſtus*, ut placuit tamen ſummis viris, evidentiſſime ex noſtro, quem imitatus eſt Valerius, apparet. Porro *Auſtros* dedi pro *Euros.* quia prima vox exſtat in tribus Pulm. Voſſ. primo, ſecundo, Regio uno, Hulſt. Oxon. utroque & Amſt. MSS. ac notis Omniboni; & auctor id ſatis innuat ſequentibus, quae ſunt pro explicatione praecedentium; ubi *Noton* vocat, quem hic *Auſtrum*, *Corum* vero, quem hic *Zephyrum* appellat. Omitto alia argumenta, quibus, ſi opus eſſet, evinci liquidiſſime poſſet, *Euros* hinc eſſe pellendos, ſcilicet ob Orientali loci ſitu Heſperiam verſus, petita. Sed haec erudito, & judicioſo lectori ſatis ſint. Jam enim nimius fui. Neque à ſententia mea aliquantum detrahit errans cum reliquis Scholiaſtes Voſſ. primi hic verbis. *Intendat ſcilicet ipſum pelagus ventum Occidentalem, & Orientalem juxta ſubſolanum.* Vide vſ. 600. Ut autem hic *intendere*, ſic Lib. IX, 473. *intentum ventum*, dicit.

571 NUBIBUS ET COELO NOTUS] Coelum, inquit, Auſter habet, mare Corus. SCHOL. Mſcr. *nubilus.* Notus habet dominium in nubibus, & coelo. BERSM. Eſt tamen vir doctus, qui malit *nubilus.* Mihi non placet. In nubibus, quas oculis commoveri videmus, & in toto aëre eſt Notus. Nubes, & omnis aër impelluntur à Noto.

572 VENIENT CORI IN MARE] Mſcr. tria *Cori venient mare.* & quart. *Cori veniunt mare.* Fortaſſe legendum *verrent mare.* BERSM. *Cori verrent mare.* Conjectura vera ducentibus MS. qui non *venient Cori in mare*, ſed *Cori venient mare* praeferunt. Virgilius:

Ni faciat, maria ac terras caelumque profundum
Quippe ferant rapidi ſecum, verrantque per auras.

1. Aeneidos. GROT. *Venient Cori in mare*, ut vulgo legebatur, à Sulpitio intruſum eſt, habetque ita Marp. Cod. Priores edd. quos conſului, *Cori venient mare* ſcribunt, & eo ordine MSS. *veniunt* eſt in uno Voſſ. *veniet* Regius primus. Oxon. pr. Voſſ. ſec. & quart. ſed ſupraſcriptum eſt *n.* *Coris veniet* a m. pr. Voſſ. tert. Quod confirmaret elegantiſſimi Rutgerſii conjecturam L. 1. var. lect. c. 12. ita haec diſtinguentis.

- - - - ſi murmura ponti
Conſulimus, Cori: veniet mare gurgite tanto.

Sed tam abrupta, & dura ellipſi non ſolet uti noſter. Quare magis placeret, quod exhibent variae lectiones Stephani, unus Pulm. & optimus Voſſian. primus *feriens.* quod verbum, uti & *verberare, quatere* &c. ventis ſcimus eſſe proprium. Ut verum tamen fatear, videtur gloſſa eſſe verae lectionis, quam comprobarunt jam viri doctiſſimi,

&

Sperne minas, inquit, pelagi, ventoque furenti
Trade [a] ſinum. Italiam ſi coelo auctore [b] recuſas,
Me pete. ſola tibi cauſſa [c] eſt haec juſta timoris,
Vectorem non noſſe tuum; quem numina numquam
Deſtituunt; de quo male tunc Fortuna meretur,
Cum poſt vota venit: medias perrumpe procellas,
Tutela ſecure mea. coeli iſte fretique,

Non

VARIAE LECTIONES.

a *ſinus* H. b *recuſes* meus. c al. *haec eſt.* ut diſpoſui, eſt in MSS. & Edd. pp.

& confirmat MS. Hulſt. (de Bohur. dubito) *verrent*. Atque ita ſaepe poëtae, inprimis Lucretius, & Virgil. L. III. Georg. 201. *aequora verrere* de ventis dicunt. Adi Giphan. Ind. Lucret. & Comment. ad L. I, 280. Gebhard. ad Propert. III, 246. Heinſium ad Ovid. Amor. I, 9. Drakenb. ad Silium L. XIV, 263. & qui de verbo *cenſulere* ibidem agit, Cel. Burmann. ad Valer. Flacc. L. III, 37.

Ipſe diem longe, ſoliſque cubilia Tiphys
Cenſulit.

Ad MSS. lectionem accedit etiam vox *vertent*, de qua V. eumdem ad L. IV, 725.

Vel freta verſa vadis.

Ferire, & *verrere mare* jungit Virgil. III. Aen. 290.

573 NAUFRAGUS] i. e. in tanta tempeſtate nec navis ad Italiam perveniet, nec noſtra corpora, ſi naufragi fuerimus. SCHOL.

574 CONVERTERE] Ut Virgilius.

Quaque vocat, vertamus iter.

IDEM.

574 VETITOS CONVERTERE CURSUS] Sic Virgil. III. Aen. 146.

Que vertere curſus.

& ſexcenta ſimilia occurrunt. Vulgo tamen apud Priſcian. Col. 1177. editur.

Ventes convertere curſu.

ex adverſis ſecundos facere curſus mutatione. Sic fere L. IV, 136.

Raptumque fuga convertere bellum.

Concurrere eſt in Ed. principe; *ventes* in Veneta. Putem tamen, emendandum eſſe Priſcianum. Non tam de ventis hic agitur, quam de ineluctabili, & incerto maris aeſtu.

575 SOLA SALUS] Haec ſola ſalus eſt, ſi non petamus, à qua prohibemur Italiam. Vult gubernator ad litus revertere. SCHOL.

576 NEC LONGE NIMIUM SIT P.] Hoc eſt nec terra, quam vicinam habebas, fiat longior, dum ad Italiam venire contendis. IDEM. *Nec ſit* i. e. vicini ſumus terrae, aut legamus *ne* & *ſit*. Hoc ſenſu liceat petere litora, ne tellus proxima ſit nimium longe. VERSELL. Male Sulpit. Aſcenſ. & Micyll. *nec fit* ediderunt. Omniboni, & Hortenſii expoſitiones *nec fit* ſcribentium, non dignae ſunt memoratu. *Nec* habet unus Pulm. Berſm. & Voſſ. duo. cum Amſt. male. Simpliciter Amyclas vult quam primum reverti ad litus, ne, dum morantur, incerto pelagi aeſtu magis in altum vehantur, & tellus proxima nimium recedat. Ut nihil mutari opus ſit, quamquam ingenioſa ſane, ſi non vera, eſt conjectura Doctiſſimi Waddeli *ut*. Ut ita optime deſignetur timor nautae, & ſupremum, in quo verſabantur, periculum: quaſi dixiſſet. Repetamus litora, quamvis ita debilitata jam ſit navis, ut metuam dubius; an procellae reſiſtere poſſit, quouſque vel proximam terram poſſimus attingere.

580 ME PETE] *Me auctore.* Si adeo Italiam non petis, quia diſſuadet coelum, ideo pete, quia ego ſuadeo. SCHOL. Male alii *me* capiunt in accuſandi caſu, pro me implora. Ceterum emendandus hinc Servius ad L. VI. Aen. 298. ubi legitur.

- - - *Venia eſt haec ſola timoris*
Victorem non eſſe tuum.

Venia autem videtur *μνημονικῷ ἁμαρτήματι* citaſſe Servius. Bene Scholiaſtes. *Ideo tantum juſte videris timere* (*times* Voſſ. pr.) *quia neſcis, quem vehis navi, me ſc. cui venti obediunt.* Si MSS. aliqui addicerent, non tamen damnem *venia*. Quaſi diceret Caeſar. Facile tibi veniam timoris tui do, & merito, quia neſcis, quem vehas. Sic Lib. III, 148.

- - - *venia eſt haec ſola pudoris,*
Degenerisque metus.

581 VECTOREM] Mſc *victorem*, vitioſe. Quod neſcis, te vehere eum, cui venti obediunt. BERSM. Vox *vector* h. ſenſu eſt L. IV, 133. VIII, 582. & apud alios frequenter.

582 MALE MERETUR] Senſus hic eſt. Offendit me in hoc Fortuna, ſi tunc venerit proſpera, poſtquam optavero, ut veniat. i. e. non optante

me

Non [a] puppis noſtrae labor eſt: hanc [b] Caeſare preſſam
[c] A fluctu [d] defendet onus. [e] nec longa furori
Ventorum [f] ſaevo dabitur mora: proderit undis
Iſta ratis. ne flecte manum: fuge proxima [g] velis
Litora: [h] tunc Calabro portu te crede potitum,
Cum jam non poterit puppi, noſtraeque ſaluti
Altera terra dari. quid tanta ſtrage paretur,
Ignoras. quaerit pelagi, coelique tumultu,
Quid praeſtet Fortuna mihi. Non plura locuto
Avulſit laceros, percuſſa puppe, rudentes
Turbo rapax, fragilemque ſupervolitantia malum
Vela tu-

VARIAE LECTIONES.

a *noſt p.* Edd. qdd. b *numine* R. 1. c *afflatus* R. 1. d *defendit* V. 1. e *non* B. 1. V. 1. f *ſcaevo* V. 1. *dab. ſ.* B. 1. g *velo* H. a m. ſec. h al. *tum.*

me, neceſſe eſt mihi prius deſideria (*ſidera* MSS.) contingere, ultro deferente fortuna. SCHOL.

583 PERRUMPE] Unus Berſm. Voſſ. unus, Hulſt. Amſt. & meus cum Edd. Ven. Aſcenſ. Micylli, Hortenſ. aliique *prorumpe*. Cave, ne audias. *Prorumpere* cum accuſativo eſt, effundere, vel ſimile. ut apud Virgil. III. Aen. 572. unde *proruptus imber*, *ſudor*, *fluvius* &c. Vide Drak. ad Silium Lib. III, 51. *Perrumpere* vero per medium audacter ruere paſſim notat. L. 1, 322.

* *Atque auſo medias perrumpere milite leges.*

585 NON PUPPIS NOSTRAE LABOR] i. e. iſta tempeſtas ideo orta eſt, ut mare, & coelum fatiget, nihil noſtro obfutura navigio. SCHOL.

586 DEFENDET] i. e. quia me vehit, non poterit fluctibus obrui. IDEM.

587 PRODERIT UNDIS] Quia propter me venti, qui eas commovent, ſedabuntur. IDEM.

588 NE FLECTE] Repoſui ex Regio primo, Wittiano, tribus Pulm. & editionibus Sulpitio prioribus, qui *nec* primus exhibuit. Dein *manum*, ut Grotius recte dedit pro *manus*, quo modo vulgo edebatur praeter Pulm. & Berſm. MSS. confirmant novem vetuſtiores mei, ac Edd. Ven. Brix. & Mediol.

590 CUM JAM] Tunc, inquit, crede, te ad Italiam (Calabria enim in Italia eſt) perveniſſe, cum jam ad aliam non poteris ire regionem. SCHOL.

592 IGNORAS] Quidam per interrogationem legunt. Ut hic ſit ſenſus. Ignoras, quid hac tempeſtate paratur, & quorſum ea ſpectat? ut fortuna hac ventorum procella quaerat ſecum deliberans, quid boni ſit mihi datura. HORTENS. Per interrogationem vulgo editur: ſed notam interrogationis delevi, quia videbatur mihi huic loco non conveniens. Inepte Caeſar illum nautam rogaſſet, an ignoraret, quid tanta ſtrage pararetur. Unde enim ille hoc ſciviſſet? Dictantis ergo, & bono eum animo eſſe jubentis verba ſunt. Concinnius autem ordines verba ſic *tanta quid*, pro *quid tanta*.

593 QUID PRAESTET] i. e. ideo eſt orta tempeſtas, ut habeat, quid mihi poſſit praeſtare Fortuna, ſi me ex tantis periculis eripiet (*liberavit* Voſſ. ſec.) SCHOL. Alii exponunt. Ut praeſtet mihi incolumem navigationem, claſſibus Pompejanis per tempeſtatem non auſis deferere litora. Vix putem. Certe eo ſenſu melius legas *quod*. ut eſt in Berſm. uno, Regio pr. Witt. & meo.

596 VICTIS COMPAGIBUS] *Ruptis* Marp. *junctis* Oxon. *victae compages* ſunt, quae ictu concuſſae fatiſcunt. Vide N. Heinſium ad Ovid. L. 1. Triſt. 9, 8. *Saevis icta*, vel *victa fatiſcit aquis*. *Victa tellus* vſ. 617. *victum navis latus* vſ. 648.

597 CONCITA] i. concitata, à *concio*, *concis*, *concit*, eſt *concitum*. ut Virgil. *Excitum ruit ad portas.* SCHOL. *Concita* ſunt commota, provocata. quomodo *conciere*, & *concire bellum*, *ſeditionem*, *turbas*, & ſexcenta talia. Quare non audiendi ſunt MSS. Codices. qui habent *congeſta*, quod eſt in variis Steph. lectionibus, tribus Pulm. duobus Berſm. & novem meis; ac praetulerunt Edd. Ven. Omnibon. Sulpitius, & Aſcenſius. quaſi in unam ratem cumulata. Vide Comment. ad Phaedrum Fab. XLI. & XXXIX. *plagae congeruntur mortuo.*

599 TOLLENTE] Sive ipſum pontum, ſive undas, quas dicturus eſt; ſive caput tuum. SCHOL.

Tollere

Vela tulit: ſonuit, victis compagibus, alnus.
Inde ruunt toto concita pericula mundo.
Primus ab Oceano caput exſeris Atlanteo,
Core, movens aeſtus: jam te tollente, furebat
Pontus, & in [a] ſcopulos totas [b] erexerat undas.
Occurrit gelidus Boreas, [c] pelagusque [d] retundit:
Et dubium pendet, vento cui concidat, aequor.
Sed Scythici [e] vicit rabies Aquilonis, & undas
Torſit, & abſtruſas penitus vada fecit harenas.
[f] Nec [g] perfert pontum Boreas ad ſaxa, ſuumque
In fluctus Cori frangit mare: motaque [h] poſſunt
Aequora

VARIAE LECTIONES.

a *ſcopulis* V. 1. b *erexerit* B. 1. c *fluctusque* Marp. d *refundit* Voſſ. ſec. a m. pr. *recondit* H. Ed. Ven. e *vincit* B. 1. H. f *non* H. g *profert* B. 1. V. 1. h *poſcunt* W. H.

Tollere poteſt neutraliter dictum eſſe pro *ſurgere*, *opſteeken*. Sic contra *ponere* dicitur ventus à noſtro, & aliis non raro. vel pontum ſubintelligit.

600 TOTAS] Sic omnes ſcripti, & Edd. *Tota aequora*, *totum mare* &c. ſaepe jungit noſter. Hic tamen placet mihi conjectura Doct. Marklandi *tortas*. *Tortus* ſaepe in *totus* corruptum eſſe, docuerunt ſatis viri docti. Vide ad L. III, 672. Markland. Epiſt. Crit. p. 51. &c.

602 CONCIDAT] Succumbat. ita MS. GROT. *Pareat* Achill. Statius ad Tibull. 1, 9, 9. p. 25. & ſic ediderunt Hortenſ. Pulmann. & Berſmann. Recte. BROUKHUS. Magno molimine doctiſſ. vir vult legi *pareat*, dicitque, eos elegantiſſimam illam vocem corrupiſſe, qui non intellexerunt, additque, in aliis etiam eſſe *pareat* ad Tibull. Lib. 1. El. 10, 9.

- - - - *freta per parentia ventis.*

ubi vide Statium, & N. Heinſium ad Ovid. Amor. II, 16, 35.

Et vocet in rivos parentem ruſticus undam.

Ita *obſequens ventus* apud Senecam Conſ. ad Marc. c. 6. Verum, (pace elegantiſſimi viri manium fiat) errat vir doct. MSS. omnes tam Steph. Pulm. Berſm. quam mei habent, ut bene reſtituit Grotius *concidat* cum editionibus omnibus ante Aldum, qui primus *pareat* intruſit, quem more ſolito ſecuti ſunt Colin. Steph. Gryph. aliique. Eleganter vero Lucanus *concidat* ſcripſit. Depingit enim undas jam erectas in ſcopulos, quae hinc à Coro, inde à Borea feriebantur, ita ut in neutram partem cadere poſſent; atque adeo dubiae pendebant, cujus venti majoribus viribus ſuccumberent, & in planum caderent. Praeterea, ne quis poſthac de vera lectione *τ̃* *concidat* dubitet, facit Seneca in Agamemn. 140. quem auctor videtur imitatus.

Ut cum hinc profundum ventus, hinc aeſtus rapit,
Incerta dubitat unda, cui cedat malo.

Horat. 1. O. 12, 32.

- - - - - - *ponto*
Unda recumbit.

Ex Lucani imitatione videntur etiam deſumpta verba Valer. Flacci L. III, 93. judice Cel. Burmanno, de nube à contrariis ventis inpulſa.

- - - - *pendent mortalia longo*
Corda metu, quibus illa fretis, quibus incidat arvis.

603 ABSTRUSAS PENITUS VADA F. HARENAS] Expulit mare ultra litus, & ubi remotae erant harenae, vadum fecit. Undas eaſdem jactat exiſſe. (f. *haeſiſſe*) SCHOL. Mſcr. duo *Obſtruſas*. Arenas in profundo latentes apparere fecit, mari jam pene vadoſo. BERSM. Maittaire, quia in Ed. Veneta, & Mediol. invenerat *obſtruſas*, lectori eligendum dat, utrum legere velit *obtruſas*, vel *obſtructas*. Neutrum valet. recte Interpretes exponunt, Aquilonem harenas, ſuper quibus ante magna moles undarum ſtabat, adeoque abſtruſae, & abſconditae erant, detexiſſe, vel vada ex iis feciſſe, retorquendo fortiter has undas. Male cepit hunc locum Scholiaſtes. *obſtruſas* etiam eſt in Hulſt. & Ed. Brix. Sed vitioſe. De hac variatione latius egimus ad Lib. IV, 293.

Abſtruſaque flumina quaerunt.

Ceterum haec tota deſcriptio tempeſtatis, quam fa-

Digitized by Google

Aequora ſubductis etiam concurrere ventis.
Non Euri [a] ceſſaſſe minas, non imbribus atrum
Aeolii jacuiſſe Notum ſub carcere ſaxi,
[b] Crediderim; cunctos ſolita de parte [c] ruentes
Defendiſſe ſuas [d] violento turbine terras,
Sic pelagus manſiſſe loco. nam parva procellis
Aequora rapta ferunt: Aegaeas tranſit in undas
Tyrrhenum: ſonat Ionio vagus Hadria ponto.
[e] Ah quoties fruſtra pulſatos aequore montes
Obruit [f] ille dies! [g] quam celſa cacumina peſſum
Tellus [h] victa dedit! non ullo litore ſurgunt

Tam validi

VARIAE LECTIONES.

a *ceſſiſſe* V. pr. *ceſſare* V. 1. Ox. pr. b *crediderit* VV. LL. Steph. c *ruentis* V. 2. d *violato* Ed. Br. *violato robore* Marp. margo. e *A*, vel *ha* MSS. & Edd. qdd. f *illa* vulgo. g *cum* A. h *jacta* Marp.

facit Lucanus, enormis, monſtroſa, & omnis judicii expers eſt. Hic enim coelum, terram, & maria miſcet, & de rediturɔ Chao timet, ut oſtendat unice, Caeſarem fuiſſe temerarium, dum voluit piſcatoria ſcapha, quae laboraret, fortius modo ſtante vento, trajicere, cum jam prohiberet proceloſum mare.

607 CONCURRERE] Senſus hic eſt. Tantus erat impetus maris, colliſis inter ſe fluctibus, ut, ſi omnium ventorum flatus ſubito conquieſcerent, nihilominus undae ſecum invicem litigarent, atque concurrerent. SCHOL.

609 JACUISSE] Mſc. *latuiſſe*; & libri aliquot. BERSM. *Latuiſſe* inveni in Regio uno, Voſſ. quarto, Amſtel. & meo. quomodo Sulpit. Aſcenſ. Micyll. Hortenſ. aliique ediderunt. Has autem voces crebro mutari, vide ad Valer. Flacc. L. IV, 726. Nihil ego muto. *Jacere* recte dictum de iis, qui in cuſtodia, & carcere continentur. Conſule, quae notarunt viri docti ad Silium L. II, 594

Captivo jacuiſſe ſolo.

610 DE PARTE] Eſt vir doctus, qui conjicit *ſed parte*. Ita ſi ſcripſiſſet Lucanus, clarior eſſet ſenſus. Verum auctoris ſtilus eſt *ſed* omittere, & ſubintelligere, ut oſtendimus ad L. II, 86.

612 SIC PELAGUS] Cum ex omni parte venti ſe muniunt, ſic factum eſt, ut mare à litore ſuo longius non poſſet exire, quia inpulſum (*mare*) ab altero vento ventus illius (*maris*) repellebat. Subaudimus ergo. *Sic pelagus in ſuo loco manſiſſe crediderim.* SCHOL.

612 NAM PARVA &c.] Difficilis ſane locus. Quare varie exponuntur. plerique ſub *ferunt* intelligunt ipſos ventos, qui ferant parvos fluctus. Alii generaliter capiunt hoc modo. *Nam non raro diverſa maria ventis rapta miſcentur.* Alii, ut Ed. Veneta, & Omnibonus ſcribunt *non parva.* quomodo eſt in Wittiano, Regio uno, & duobus Voſſianis a m. ſec. Putem autem, Lucanum hoc velle, hac tempeſtate pelagus, ſive Oceanum, & mare magnum, ut vocat vſ. 619. non quidem fines ſuos eſſe transgreſſum, aut inundaſſe terras quaſdam, quia quisque ventus ſuam defendebat plagam; ſed tamen parva, nempe in oppoſitionem maris magni, ſive Oceani, aequora procellarum impetu rapta, & inter ſe commixta eſſe, ut Tyrrhenum cum Aegaeo, Hadriaticum cum Ionio. Sed videant acutiores. Ut nos, ita fere explicat Omnibonus.

614 VAGUS HADRIA] i. e. ad Ionium mare tranſit Hadriaticum. *Vagus* autem, quia per multas tenditur terras; ſive modo *vagus*, cum tranſit in Ionium. SCHOL.

615 FRUSTRA PULSATOS] Hoc eſt, qui frequenter ante fruſtra pulſati ſunt, illo die obruti ſunt à fluctibus. IDEM. Sic recte cum Beroaldo exponit Scholiaſt. Ceteri interpretes haec verba referunt ad τὸ *obruit*: quaſi Lucanus voluiſſet dicere, illo die ſaepius montes, & ſcopulos fuiſſe obrutos à mari, ſed fruſtra; quoniam identidem emicuerunt, & ſalvi ſteterunt. Contrarium innuit auctor, ſcopulos ſcilicet fruſtra ſaepe ante illum diem à fluctibus pulſatos tunc victos, & obrutos fuiſſe, quod abunde patet ex ſequentibus. pro *illa* autem excudi juſſi *ille* ex tribus Berſm. Voſſ. pr. ſec. quarto. Regio pr. Amſt. Ed. Ven. aliisque.

617 NON ULLO LITORE SURGUNT T. V. P. ALIOQUE EX ORBE V.] Sic vulgo edi, & exponi, *non alio quam illo, in quo jam navigabant*, videas, ſed

Tam validi fluctus, alioque ex orbe voluti
A magno venêre mari, mundumque coërcens
[a] Monſtriferos agit unda ſinus. Sic rector Olympi
Cuſpide fraterna [b] laſſatum in ſecula [c] fulmen
[d] Adjuvit, regnoque acceſſit terra ſecundo,
Cum mare convolvit gentes, cum litora [e] Tethys
Noluit ulla pati, coelo contenta teneri.
Tunc quoque tanta [f] maris moles creviſſet in [g] aſtra,
Ni Superûm rector preſſiſſet nubibus undas.
Non coeli nox illa fuit: latet obſitus aër
Infernae pallore domus, nimbiſque gravatus

Deprimi-

VARIAE LECTIONES.

a *mortiferos* B. 1. W. O. pr. b *laxatum* V. 1. M. c *flumen* V. 1. d *adjuvat &* B. 1. e *Thetis* MSS. qdd. f *mari* W. a m. pt. g *aſtris* B. 1.

ſed ſine ſenſu, meo quidem judicio. Non tamen mutare auſus ſum. Primum pro *ullo* putem ſcribendum eſſe *illo*, quod exhibent variae lectiones Steph. unus Berſm. Voſſiani duo, & Scholiaſtes dicens ad V. *litore: ubi navigabant Caeſar, & Amyclas.* Deinde pro *alioque ex* in uno Berſm. eſt *alioque eu*; in meo *alienoque ex.* in Elzev. Ed. Grot. *alioqui.* Vide, num ſcribendum ſit *alio quin orbe*, ut conjecit Doct. Waddel. fluctus tam validi non ſurgunt *illo* vel *uno*, quae conjectura etiam eſt Otvilii mei, litore, immo vero à magno veniunt mari ex alio orbe. Vel ſcribe *alio qui.* Relativum hoc ſaepius in *que* abiit. Vide ad L. IX, 350. Tunc ſenſus erit clarus, & perſpicuus. Neque enim, opinor, *que* hic ita exponere poſſis, ut idem, quod dixi, ſignificet. Male autem Merula ad Ennium p. 594 *mare magnum & alium orbem* ſumit de mari mediterraneo voluto in Ionium pelagus. ſed an illud quoque non eſt mediterranei maris pars? reſpectu maris magni, quod notat Oceanum, & *coercet mundum*, ut bene docet Columna ad Ennii Lib. XVIII.

Concurrunt veluti ventei, quom ſpiritus Auſtri
Imbricitor, Aquiloque ſuo cum flamine contra,
Endo marei magno fluctus extollere certant.

Quam autem hic ineptiat Lucanus, vide, Lector. Ipſe ſupra dixerat, pelagus loco ſuo manſiſſe, & quemque ventum à litoribus, unde flabat, defendiſſe mare. nunc tamen tam cito exclamat, fluctus etiam huc veniſſe à magno mari, & alio orbe volutos. An vero ſenſus Lucani erit: Non alio litore tam validi ſunt fluctus, quam in litoribus Oceani, ubi fluctus à magno mari ad litus veniunt? Videat Lector. *Extremum aequor* Valer. Flacc. L. VI, 163.

Nec tot ab extremo fluctus agit aequore &c.

618 ALIOQUE] Videtur Conjunctio *Que*, disjunctive accipienda eſſe, ut ſit ſenſus: *Aut alio ex orbe veluti à mari magno venere.* MICYLL.

620 MONSTRIFEROS AGIT UNDA SINUS] Plenos belluis. GROT. Neſcio, qui Doctiſſ. Hortenſio in mentem venerit; ut hic *ſinus* caperet de receſſibus terrae, de quibus hic late agit, & maris receptu, quem *ſinum* vocabant. Cum luce clarius pateat, *ſinus* hic ſumi pro undarum contortis flexibus: ut apud Virgilium L. III. Georg. 237.

Fluctus, ut in medio coepit cum albeſcere ponto,
Longius, ex altoque ſinum trahit.

& alios non raro. Hinc Ovidius ita appellat capillorum cincinnos, Amor. II, 14, 16. & Art. Amat. III, 148.

Suſtineat ſimiles fluctibus illa ſinus.

& paſſim volubiles ſerpentum tractus *ſinus* vocantur. *Monſtriferos* autem cum Sulpitio, & Grotio non intelligo belluis plenos, ſed vaegrandes, immenſos, miros, quales numquam fuere viſi. Sic *monſtriferum coitum* pro monſtroſo, & contra naturam de concubitu inceſto dixit Statius Lib. X. Theb. 791. Vide tamen, quae notat Cel. Burm. ad Valer. Flacc. L. II, 497.

Dat procul interea ſignum Neptunus, & una
Monſtriferi mugire ſinus.

621 CUSPIDE &c.] Hoc eſt, Neptuni tridente uſus Jupiter adjuvit fulmen ſuum, quod longa fuerat aetate laſſatum. SCHOL.

622 REGNO] Tria enim ſunt regna, coelum, mare, terra. Nunc ergo confuſa tempeſtatibus terra ad regnum maris eſt copulata, ut jam unum

Deprimitur, ſluctuſque [a] in nubibus [b] accipit [c] imbrem.
Lux etiam metuenda perit, nec fulgura [d] currunt
Clara, ſed obſcurum nimboſus diſſilit aër.
[e] Tunc Superûm [f] convexa [g] tremunt, atque arduus axis
[h] Intonuit, motaque poli compage laborant.
Extimuit Natura chaos: rupiſſe videntur

Con-

VARIAE LECTIONES.

a *a* A. *ferunt in n. imb.* R. 1. b *excipit* B. 1. c *imbres* V. 1. d *current* B. 1. e al. *tum.* f *connexa* V. 1. a m. pr. Ed. Ven. Br. g *trement* B. 1. *premunt* Hort. m. h vulgo *inſonuit*

ejus eſſet imperium. *Acceſſit* i. e. cum Deucalion fuit, evadente Pyrrha, & Deucalione, terra ſub maris coepit eſſe imperio. SCHOL.

622 ACCESSIT] Terra acceſſio facta eſt ejus ſortis, quae Neptuno obvenerat. GROT. Ante Grotium recte etiam Beroaldus, Sulpit., Aſcenſius, aliique expoſuerunt, terram mari obrutam, eſſe factam acceſſionem regni Neptuni. proprie autem in hac re eſt vox *acceſſio*, & *accedere*. Vide J. F. Gronovium ad Livium L. XLV, 7. Vellej. L. II, 26 *Quantum hujus gloriae famaeque acceſſit.* Quo loco non placet mihi Ill. Heinſii conjectura *quanta acceſſio.* Noſter L. VI, 277.

Illos terra fugit dominos; his rura colonis
Accedunt, donante Pado.

625 TUNC QUOQUE] Quando Caeſar, & Amyclas navigabant. SCHOL. *Nunc quoque* male in Voſſ. uno, & Pulm. *Tum* habent alii MSS. & Edd. ut ſolet. vſ. 77, quomodo legendum eſt.

Tum quoque vix ſummam ſeductus ab aequore rupem
Extuleras.

Ovid. L. I. Am. 2; 43.

Tum quoque non paucos, ſi te bene novimus, ures,
Tum quoque praeteriens vulnera multa dabis.

626 PRESSISSET NUBIBUS] i. e. Tunc diluvium fuiſſet, niſi Jupiter infudiſſet pluvias: ſedatur enim tempeſtas maris, imbre dimiſſo. SCHOL.

628 INFERNAE PALLORE DOMUS] Sic Pulm. Berſm. Steph. meique MSS. omnes. quidam à N. Heinſio inſpecti habent *ſqualore*, ut ſolent haec mutari. Quare temere nimis Mattaire repoſuit ultimam vocem, rurſus ſecutus editionem Gryphianam, ſive ejus haeredum. Nam in nulla alia deprehendi editione. Aſcenſius praetuliſſe quidem videtur *ſqualore*. In notis enim haec vox ſcribitur, non tamen in textu. *Pallere* proprie ea dicuntur, quae inferorum ſunt ob tetram, luridam, & mortiferam ejus loci faciem. Vide omnino Broukhuſ. de hac re diſputantem ad Lib. III. Tibulli El. I, 28.

Auferet extincto pallida Ditis aqua.

Recte autem jungit *obſitus pallore* quaſi ſitu quodam livido. Propert. IV, 570.

- - - *immundo pallida mitra ſitu.*

ubi vide Paſſerat. Quinctil. Decl. V, 19. *Pallentes ſordibus manus.* ubi nihil mutari malim. Vide tamen Cel. Burmann. Noſtr. L. VI, 517.

Foeda ſitu macies, coeloque ignota ſereno
Terribilis Stygio facies pallore gravatur.

646. de inferis.

- - - *pallensque ſub antris*
Longa nocte ſitus.

Pallida regna Ditis vocat etiam L. I, 454. *pallentem Orcum* L. VI, 714. ſi vero pro *illa* MSS. haberent *una*, vel *ſola*, facile eos ſequerer. Seneca, quem alii jam laudarunt, in Agam. 471.

In aſtra pontus tollitur: coelum perit.
Nec una non eſt. denſa tenebras obruit
Caligo, & omni luce ſubducta fretum
Coelumque miſcet, undique incumbunt ſimul
Rapiuntque pelagus infimo everſum ſolo
Adverſus Euro Zephyrus, & Boreae Notus &c.

629 FLUCTUS] Levabant ſe fluctus ad ſidera, & accipiebant de nubibus imbrem, prius, quam potuiſſet venire ad terram. Senſus ergo eſt. Sic erigebantur ad coelum, ut vicini nubibus vel occurrerent pluviis, & ibi eaſdem acciperent altius proceſſum. SCHOL.

631 DISSILIT] Crepat obſcure h. e. obſcurum eſt, quod coruſcat. IDEM.

631 DISSILIT] Berſm. unus, Voſſiani tres, Amſt. & meus cum Edd. Veneta, & Taberii, aliiſque *deſilit*, ut variatur etiam Lib. II, 156. ſed male. Quod noſter *diſſilire* de aëre (de terra Virgil. L. III. Aen. 415.) efficaciſſime dicit. vulgo vocant *diſcedere*, *dehiſcere*. Vide ad Obſeq. c. 12. & G. Voſſium ad Valer. Flacc. Lib. I, 285. Marcus in Euangelio cap. I. Comm. 10. ait σχιζομένους τοὺς οὐρανούς.

632

Digitized by Google

Concordes elementa moras, [a] rurſuſque redire
Nox, manes mixtura [b] Deis. ſpes una ſalutis,
Quod [c] tanta [d] mundi nondum periêre ruina.
Quantum Leucadio placidus de vertice pontus
Deſpicitur, tantum nautae vidêre trementes
Fluctibus [e] à ſummis praeceps mare: cumque tumentes

Rurſus

VARIAE LECTIONES.

a *prorſuſque* W. A. b *Diis* P. 1. c *tantum* B. 1. d *nond. m.* meus. e vulgo *e ſum.*

632 TREMUNT] Alii legunt, *fremunt*. Meo judicio, genuina lectio eſt, *tremunt*: ut tremere mundana machina dicatur, quamvis aër ſemper ſonat tonitrui violento ſono. Amplificat rurſum immodice fulguris, ac tonitru effectus. HORTENS. Sulpitius nempe, Aſcenſ. Verſell. Pariſ. A. 1512. dederant *fremunt*. quod & aliis placuiſſe video. Sed contra omnes, quod ſciam, Mſtos. praeterea ſequitur *axis intonuit* i. e. fremuit. Hic ergo retinendum *tremunt* concuſſa ſcilicet. Poëtas autem in tonitrus deſcriptione coelum, & ſuperorum ſedem trementem, & concuſſum vocare, quis neſcit? Vetus poëta apud Ciceron. de Divinat.

Flamma inter nubes coruſcat, coelum tonitru contremit.

Silius L. XII, 610.

Et ventos ſimul, & nubes, & grandinis iras,
Fulminaque, & tonitrus, & nimbos conciet atros.
Concuſſi tremuere poli, coelumque tenebris
Clauditur, & terras coeco nox condit amictu.

Immo hinc addit noſter ex tanto tremore,

Motaque poli compage laborant.

Fremitus coeli non tam notat tonitrus, quam prodigioſum armorum, aliusve rei in coelo ſonum: de quo Cicero L. I. Divin. c. 43. Obſeq. c. 21.

633 INTONUIT] Optime, ut audenter reſcripſi, *intonuit*, exhibent duo Pulm. unus Berſm. Voſſiani prim. & ſec. Marpurg. cum Edd. Sulpit. Aſcenſ. Micylli, Hortenſ. aliorumque, non *inſonuit*. Rurſus Cicero de Divin. L. I, 47.

Partibus intonuit coeli pater ipſe ſiniſtris.

Virgil. L. I. Aen. 94.

Intonuere poli, & crebris micat ignibus aether.

Obſequens c. 83. *Sereno intonuit*. Frequenter hoc verbum cum *inſonare* commutatum eſſe, vidimus ad L. I, 578.

Intonuere tubae.

& alibi. Ceterum in Regio recent. ſic legitur.

Tunc ſuperum motaque poli compage laborant.

633 LABORANT] Ipſi poli laborant. Si *laborat*. axis laborabat hujus poli mota compagine. SCHOLIAST. Vult dicere Scholiaſtes, ab aliis legi etiam *laborat*, atque ita eſt in uno Berſm. Voſſ. quarto, Edd. Ven. & Brix. Sed prius multum malo.

634 CHAOS] Quod fuit ante mundi conſtitutionem. SCHOL.

635 CONCORDES MORAS] i. e. vincula, quibus elementa inter ſe connexa in concordia permanebant. IDEM. In meo Codice eſt *vices*. Sic L. VI, 461.

Ceſſaviſſe vices rerum. dilataque longa
Haeſit nocte dies, legi non paruit aether.

Boëthius Lib. II. Metr. 8.

Quod mundus ſtabili fide
Concordes variat vices &c.

ubi vide notas. *Concordi vice* jungit Statius L. VIII. Theb. 192. Plura dat exempla Cl. Drakenb. ad Silium XV, 812. Verum nihil muto. Recte exponit Scholiaſtes *moras*, vincula, quibus connexa in concordia manent. Non enim tam de viciſſitudine concordi elementorum agit, quam de nexu, quo conſtricta ſuo quaeque officio fungantur elementa, & quem hac naturae totius concuſſione rupiſſe videbantur. *Mora* enim dicitur omne id, quod alterum alteri nectit, ut nodus, ſera portarum, catenae, & ſimilia. Conſule Barthium ad Stat. L. X. Theb. 190. *moras frangere portarum*, & omnino J. F. Gronovium ad Senecam L. V. de Benef. c. 12. *Quia commiſſuras eorum, & moras novit. Morae loricae* Virgil. L. X. Aen. 485. *morae lacertorum* Senec. Thyeſt. 761. *Mora corticis* Valer. Flac. L. VI, 97. ubi adi Cl. Burm. *Rumpere moras* ſaepius junctum extulit noſter. L. II, 525.

- - - rue certus, & omnes
Lucis rumpe moras.

VI, 217.

Ille moras ferri, nervorum & vincula rumpit.

IV, 762.

Cornipedis rupiſſe moras.

Adumbravit autem rurſus hunc locum ex Senecae Agam. 484.

Quid rapidus ora Corus Oceano exſerens?
Mundum revelli ſedibus totum ſuis,
Ipſosque rupto crederet coelo Deos
Decidere, & atrum rebus induci chaos. &c.

636

Ruſus hiant undae, vix eminet [a] aequore malus.
Nubila tanguntur velis, & terra [b] carina.
Nam pelagus, [c] qua parte ſedet, non [d] celat [e] harenas,
Exhauſtum in cumulos, [f] omniſque in fluctibus unda [g] eſt.
Artis opem vicêre metus; neſcitque magiſter,
Quam frangat, cui cedat aquae. diſcordia ponti
Succurrit miſeris, [h] fluctuſque evertere [i] puppim
Non valet in [k] fluctum: victum latus unda repellens
Erigit, atque omni ſurgit ratis ardua vento.

Non

Variae Lectiones.

a *aequora* V. tert. b *carinis* H. c *quacumque* P. 1. d *celet* B. 1. e *arenam* vulgo. f *omnis* V. ſec. Edd. Ven. Br. Med. g *eſt* deeſt in A. h *fluctus* V. 1. i *puppem* B. 1. Voſſ. 3. Ed. Rom. Parm. k vulgo *fluctus*.

636 Nox] Confuſionem rerum dicit *noctem*, mixturam luci tenebras, inferos, coelo. SCHOL.

637 Nondum periere] Ex hoc tantum ſperabant ſalutem, quod in tanta mundi ruina adhuc vivebant. Nam ſi eſſet fortuna pereundi, olim perire potuerunt, cum eſt orta tempeſtas. IDEM. Bene Scholiaſtes, & ita fere Omnibonus. Hortenſius putat, epiphonema eſſe in horrendam illam cataclyſmi faciem, & in genere *mortales* eſſe intelligendos. Alii, quod *elementa* nondum perierint; ſpem ſalutis ſuperfuiſſe mortalibus, credunt. Perperam. Sine dubio intelligit Caeſarem, & Amyclam, qui, praeſertim Caeſar, bono animo erant, & de ſalute non deſperabant, quia in illa mundi ruina, quam ingruiſſe Lucanus inepte modo dixerat, non perierant, & iſtum coeli, fretique laborem, non ſuum eſſe, aut eo tumultu Fortunam quaerere, quid ſibi praeſtaret, perſuadebat ſibi Caeſar; qui poſtea demum, vſ. 653. ſibi pericula imminere credit.

639 Tantum nautae] Hoc dixit. Quantum de monte Leucate mare deſpicitur, tantum & hic (*his* Voſſ pr.) navigantibus videbatur, cum altius tollerentur. SCHOL. Nempe ſi qui tum in mari erant. GROT. Alii *nautas* de Caeſare, & Amycla ſolis capiunt. Grotium ſequor, & eodem modo explico verſum 652. Auctor Lib. 11, 627. in hoc ipſo mari nautas tempeſtatibus vexari jam dixerat.

640 Fluctibus e summis] Satis quidem Latine dictum eſt, *videre &c. ex alto loco*, ut probavimus ad Lib. hujus vſ. 16. Ovidius L. VIII. Metam. 19.

- - - - - - *ſolebat*
Spectare ex illa rigidi certamina Martis.

& paſſim. Verum quatuor MSS. Berſm. Voſſiani ſex, Regius prim. Wittian. Hulſt. Edd. Rom. & Parm. hic ſcribi jubent *à ſummis*, ut repoſui. Ovidius Lib. 11. Metam. 557.

- - - *denſa ſpeculator ab ulmo.*

Epiſt. Heroid. VII, 20.

Et videas populos altus ab arce tuos.

Valer. Flacc. L. IV, 417.

Spectat ab arce Pharo.

Inf. L. VII, 808. *videat ab aequore flammam*. Adde L. VIII, 187. Eodem modo variatur apud Quinctil L. VIII. Inſt. Orat. c. 5. *Hoc quisquam ſpectabit à tecto*. & ſaepius.

642 Velis] Cum eriguntur. *carina* cum reſident. SCHOL.

643 Pelagus] Senſus hic eſt. Imum mare, quod quietum eſſe conſuevit, arenas ſuas, quae in fundo ſunt, non celat, ſed eas erigit. Ab imis enim ſedibus commovetur in cumulos, & omnis aqua, quae in mari eſt, neceſſe eſt, ut fiat fluctus. & ut arena commota ventis in ſuperiori parte videatur. IDEM. Ineptiſſimus eſt locus, quo vult Lucanus, in intervallis fluctuum tam parum aquae fuiſſe, ut carina tetigerit harenas ab aquis fere nudas, & contra fluctus tam grandes, ut nubes tetigerint vela. Nubila certe, & inania captat auctor. Reſcripſi autem ex omnium doctorum virorum, meiſque membranis, & Edd. plurimis *harenas*, non *arenam*.

644 In cumulos] *In tumulos* habent variae Stephani lectiones cum Edd. Rom. Parm. Omnib. Sulpit. Aſcenſ. Micylli, & Hortenſii, & ſecunda manu Oxon. primi. Paſſim *mons aquarum* noſtro, & aliis; *agger* vſ. 674. Silio IV, 651. &c. infra 600.

In ſcopulos tortas erexerat undas.

propius Ovidius L. 1. Triſt. 10, 20.

Inque modum tumuli concava ſurgit aqua.

Sed

Non humilem Saſona vadis, non litora curvae
Theſſaliae ſaxoſa [a] pavent, [b] oraeque malignos
[c] Ambraciae portus: ſcopuloſa Ceraunia nautae
Summa [d] timent. Credit jam digna pericula Caeſar
Fatis eſſe ſuis. tantuſne evertere, dixit,
Me Superis labor eſt; [e] parva [f] quem puppe ſedentem
Tam magno petiêre mari? ſi gloria leti
Eſt pelago [g] donata mei, bellisque [h] negamur;
Intrepidus, quamcumque [i] datis mihi, numina, mortem
[a] Accipiam.

VARIAE LECTIONES.

a *timent* B. 1. b *horaeque* MSS. qdd. c *Abraicae* R. 1. d *tenent* W. a m. pr. e *curva* Ed. Med. f *que in* B. 1. Marp. *quem p.* V. 1. g *damnata* A. h *negatur* R. 1. non male. i *dabunt* Marp.

Sed & illic tres MSS. *cumuli* monente Heinſio: atque ita noſtri omnes hoc loco. L. VI, 274.

- - - *cumulumque furentem*
Undarum non paſſa ruit.

ubi etiam Codices quidam *tumulum. Cumulus undarum* paſſim apud omnes poëtas. Inſpice modo Indices.

646 SUCCURRIT] Pugnantibus enim inter ſe ventis utramque navis partem fluctus erigebat, ideoque verti non poterat, cum eſſet eliſa. SCHOLIAST.

648 NON VALET IN FLUCTUS] Mutavimus diſtinctionem, ſenſu aliter non conſtante. quo minus fluctus quis evertat navem, obſtant fluctus alii. GROT. Ed. pr. Probat hanc diſtinctionem MS. T. Etiam in aliis eadem diſtinctio: ſed pro *fluctus* eſt *fluctum*. IDEM. Ed. ſec. Utraque diſtinctio eſt in MSS. ſed praefero eam, quam reduxit Grotius, & antiqui editores cum Aldo, & Colineo, Mic. Hort. &c. expreſſerunt. primus Verſellanus in ſua editione diſtinxit *non valet: in f. v. &c.* quam ſecuti hic ſunt Steph. Gryph. Pulm. & Berſm. pro *fluctus* duo veterrimi Voſſiani, Regius primus, duo Berſm. Oxon. pr. Amſt. & meus cum plurimis editionibus habent *fluctum*: quod etiam idcirco reſtitui. Opponit fluctum fluctui. Nec obſtet ſonus vicinae vocis *victum*. Satis is juvatur majore interveniente pauſa. In ſeq. verſu dubitem quoque, an non rectius ſcriberetur *ponto*, quam *vento* cum variis Stephani lectionibus. niſi potius Lucanus additione *venti*, de quo aliquot verſibus non locutus erat, oſtendere voluerit, hanc ponto diſcordiam a diſcordibus ventis immiſſam, ut ante.

650 HUMILEM SASONA VADIS] Inſula Calabriae. Bene *humilem*. Altior eminuerat navis erecta fluctibus, quam inſula erat. ſive planam, humilemque. ut Virgilius.

- - - *humilemque videmus*
Italiam.

i. e. ſub fluctu jacentem. tale hic *vadis* accipimus. SCHOL. Vide Servium ad Aen. III, 522. *humilis vadis Saſon* eſt in vadis quaſi jacens, & ideo humilis, qualia loca paſſim *ſedere* dicuntur. ut alibi monitum. *Nautae* non Caeſar, & Amyclas ſoli, ſed quicumque ſunt in illo mari ut vſ. 639.

650 SASONA] Mſc. *Sanſona*, & alt. *ſoſſona*. tert. *Salſona*, mendoſe. *Saſon* inſula inter Brundiſium, & Epirum. BERSM. Eadem hic in ſcriptis, & editis eſt varietas, quae Lib. II, 627. ubi vide.

651 THESSALIAE] Aut large hoc loco *Theſſaliae* nomen accipiendum, pro eo littore, quod è regione Theſſaliae in Ionium flectitur: aut πετροβολικῶς, ut ſit dictum, pro, ſaxoſa litora, qualia ſunt Theſſaliae. Neque enim Theſſalia in Ionium, ſed ex diverſa parte in Aegeum mare protenditur. Et videtur poëta eorum hic meminiſſe potiſſimum voluiſſe, quae ei mari, in quo Caeſar periclitabatur, hoc eſt, Ionio, adjacet. MICYLL. Sulpitius Theſſalicum flexum exponit, cum ſinus Pelaſgicus, in cujus ora Lariſſa eſt maritima, extrema urbium Theſſaliae ad diverſum mare Aegaeum ſit, unde flexus eſt in Thraciam. Verum *Theſſaliae oram* hoc loco accipiendam puto, *Macedonicam*. Macedonia aliquando Aemathia dicta fuit, quae & Pyrrhia, & Haemonia, & Theſſalia. Gellius tamen lib. XIV capite 6. annotavit, Macedoniam Emathiam quidem, ſed Theſſaliam Haemoniam vocatam fuiſſe. HORTENS. Theſſaliae appellationem latius extenſam fuiſſe, quam revera fuit, & deſcribit noſter ipſe libro ſexto, jam monuimus ad Lib. I, 680. III, 191.

651 MALIGNOS] *Malignos* dicit, quia ſaxoſi ſunt; ſive quia illic Terentius obiiſſe dicitur. SCHOL.

[a] Accipiam. licet [b] ingentes abruperit actus
Feſtinata dies fatis; [c] ſat magna peregi.
Arctoas domui gentes: inimica ſubegi
Arma metu: [d] vidit Magnum mihi Roma ſecundum.
Juſſa plebe, tuli faſces per bella negatos:
Nulla meis aberit titulis Romana poteſtas.
[e] Nec ſciet [f] hoc quiſquam, niſi tu, quae ſola meorum
Conſcia votorum es, [g] me, quamvis plenus honorum,
[h] Et Dictator eam Stygias, & Conſul, [i] ad [k] umbras,
Privatum,

VARIAE LECTIONES.

a *Aſpiciam* Marp. b *ingentis* V. pr. ſec. c *jam* P. 1. d *Mag. v.* V. 1. e vulgo *neſciat.* f *haec* V. 1. g *qui* W. a m. pr. h *eum* Ed. Ven. i *in* H. k *undas* Marp. H.

Ad Leucada nempe formidatam nautis, ut ait Virgil. III. Aen. 275. & ibi Servius. Suetonius in vita Terentii. *G. Coſconius redeuntem à Graecia periiſſe in mari dicit cum centum, & octo fabulis, converſis è Menandro. Ceteri mortuum eſſe in Arcadiae Stymphalo, ſive Leucadia* (ſic vocatur etiam Plinio, & Melae) *tradunt* &c.

652 CERAUNIA SUMMA] Eſt διαίρεσις, ſive διάλυσις. Nam quae Graeci uno verbo ἀκροκεραύνια vocant, poëta diviſis vocibus, *Summa Ceraunia*, dixit, altera parte compoſita Latina facta. *Summa* igitur *Ceraunia*, quaſi una voce, ac ſubſtantive poſitum, cum epitheto, *ſcopuloſa*, conſtituendum. MICYLL. Vide P. Victorium L. XIII. var. lect. c. 1. BERSM. Imitatus eſt Lucanus Horatium O. I, 3.

Infames ſcopulos Acroceraunia.

& Virgil. L. I. Georg. 332.

Aut Atho, aut Rhodopen, aut alta Ceraunia coelo.

ut recte ad Horatii locum monuit Torrentius. Hinc etiam Statius L. X. Theb. 532.

Qualiter aut Malean, aut alta Ceraunia ſupra
Ceſſantes in nube ſedent.

ubi noſtri locum adducit Lutatius.

653 TIMENT] Ne illorum montium ſummae poſſit navis illidi. SCHOL.

653 DIGNA PERICULA FATIS] Aeſtimat, haec facta eſſe diſcrimina, ut his mereatur Caeſaris fortuna periiſſe. Hoc eſt tantum hoc eſſe periculum, quo digna ſunt fata majora, credit Caeſar: ideo fatum petere aggreſſi ſunt ſuperi. IDEM.

654 TANTUS NE] Veterrim. Regius primus, & Voſſian. tertius *quantusne.* quod notari meretur. Videtur enim elegantius, quam ut à librariis proficiſci poſſet. In tali autem locutione abundat *ne*, vel *an*, vel potius magis affirmat. Vide exempla ad L. VII, 301.

655 PARVA QUEM PUPPE SEDENTEM TAM MAGNO PETIERE MARI] Imitatur Papinius, cum Choraebum haec facit Apolloni dicentem:

- - - nigra quem tabe ſiniſtri
Quaeris, inique, poli.

GROT. Ed. tert.

657 BELLISQUE] Ut illic potius occumbam. SCHOL.

660 DIES FATIS: SAT] In Pulm. uno eſt *at.* Forſan ſcribendum *dies fati: ſat m.* i. dies mortis. *s* adhaeſit ex ſeq. vocis littera. non enim *at* eſt praeferendum. Satis per ſe intelligitur, Caeſarem ſe conſolari in morte dicendo: *ſed tamen ſatis magna peregi.* V. ad L. VIII, 314. ſed nec *fatis* temere damno. Lib. VII, 676. *fatisque probatum.* VIII, 344. *dejectum fatis*, & paſſim, ut Stoicus.

662 SECUNDUM] Superavi enim Pompejum, & merito factus eſt poſt me ſecundus. SCHOL.

663 JUSSA PLEBE &c.] Hoc eſt, faſces tuli negatos mihi per bella à plebe juſſa i. e. quae juſſerit mihi. Decem enim annis in Galliae bello occupatus fui. IDEM. *Juſſa.* A me, & coacta, ſcilicet ut ſuffragia ferret: ita enim accipiendum videtur. MICYLL. Male Scholiaſt. explicat.

665 NESCIET HOC] Senſus hic, & ordo eſt. Neſciet quiſquam, me privatum mori, niſi tu, fortuna, quae ſola ſcis, quid deſiderem. Nam adſectabat ad regnum. Sive ideo *privatum* mori dixit, quia ſolus ſine exercitu periturus eſt. Hoc ergo ait, quamvis honorum plenus & Conſul, & Dictator moriar, tu tamen ſcis ſola, o fortuna, me privatum mori, quae noſti, quid optaverim i. e. regnum. SCHOL.

665 NEC SCIET] Inveni *neſciet.* & Sulpitius dubi-

Privatum, Fortuna, mori. mihi funere nullo
Eſt opus, ô Superi: lacerum retinere cadaver
Fluctibus [a] in mediis: deſint mihi buſta, roguſque,
Dum metuar ſemper, terraque exſpecter ab omni.
[b] Haec fatum decimus, dictu [c] mirabile, fluctus
Invalida cum puppe levat: nec rurſus ab alto
Aggere dejecit pelagi, ſed pertulit unda,
Scrupoſiſque anguſta vacant ubi litora ſaxis,
Inpoſuit terrae. pariter tot regna, tot urbes,

Fortunam-

VARIAE LECTIONES.

a *&* V. 1. b *hoc* V. 1. A. c *miſerabile* B. 1.

bitat, an legendum ſit, *neſciat*. Verum bene procedit dicendo *nec ſciet*. nam ordo, & ſenſus eſt. Nec, o fortuna, quiſquam, niſi tu, quae ſola es conſcia meorum votorum, ſciat, me mori privatum. ASCENS. *Neſciet*. Fortaſſis autem legendum, *Nec ſciet*, aut etiam, *Nec ſciat* hoc quiſquam, &c. id enim planius, & uſitatius. Etiam Omnibonus ita exponit, ut ſit ſententia: *Omnes praeter te ignorent, ô fortuna &c. me privatum mori, hoc eſt, more privati hominis, ſine apparitoribus, & miniſtris.* Quanquam poſterius hoc ita quoque accipi poſſe videtur, ut privatum mori ſe intelligat; quod, quamvis dictator, & conſul moreretur, eos tamen honores non legitimis, atque ſolennibus comitiis acceptos gereret, eoque nomine etiam nunc velut privatus degeret. Nam quod Sulpitius hic de deponenda dictatura, cujus rei & Suetonius meminit, allegat, alienum ab hoc loco, & poëtae conſilio videtur. MICYLL. Mſc duo *neſciat*. Fortaſſe legendum. *nec ſciet*, aut: *nec ſciat*. BERSM. *Neſciat*. Non, *neſciet*. Optantis enim eſt. GROT. *Neſciet* habent MSS. fere omnes, & primae Edd. unus tamen quoque Pulm. & ex meis tres, vel quatuor *neſciat*. Optimus Regius, Wittianus, meus, & unus Pulm. cum editis quibusdam *nec ſciet*. quod verum puto. pergit ea, quae inceperat Caeſar, nec optat hoc modo, ſed ſcit, id nemini notum fore; ſi hic in fluctibus moriatur, ſe ſuo judicio *privatum* ſine regno mori: vel ut alii non male etiam exponunt, tamquam privatum ſine exſequiis conſularibus, aut publico funere ſepeliendum. Nam ideo addidiſſe videtur

- - - - mihi funere nullo
Eſt opus, ô ſuperi.

Magnum autem diſcrimen fuiſſe inter exſequias magiſtratuum, & privatorum, ſciunt docti. Vide Kirchmann. de Funer. Lib. 1. c. 4.

658 MORI PRIVATUM] Videtur hoc loco conſtituiſſe tyrannidem velle deponere, & civem agere: ac ſi legeris *Neſciat*, interpretare privatum, id eſt, more privati, hoc eſt, ſine frequentia, & exequiis, precaturque fortunam, ut mortem ejus celet. SULPIT. i. eo animo, ut velim abiiſſe omni magiſtratu inique occupato, quia dum mors imminet omnium male geſtorum conſcientia mordet, quamvis eam plenus honorum i. e. magiſtratuum geſtorum, & i. e. ſimul dictator & conſul, ad umbras ſtygias i. e. ad inferos. Hoc eſt tu ſola ſcis, quod ego, qui moriar hic dictator & conſul vi conſtitutus, vel impius fuiſſe in patriam, & privatus mori. Aut potius dicamus non quod voluiſſet magiſtratu abiiſſe. (Si enim hoc voluiſſet, cur optaſſet mortem ſuam ignorari, quo etiam poſt mortem timeatur, & expectetur?) ſed quod praeſagiret id genus mortis, quod privato, & non magiſtratui congruit, ſoli fortunae notum fore, ut ſit. Nec quiſquam ſciet, me mori privatum i. e. more privatorum ſine honore ſepulturae. ASCENS. Meo judicio privatum me mori, quanquam enim ſum & Dictator, & Conſul, nihil tamen iſta mihi ſunt, qui regiam poteſtatem ſperavi, nec ulla minore contentus eſſe poſſum. Hanc nondum adeptus, privatus mihi videor. Ita in Secundo:

Non privata cupit, Romana quiſquis in Urbe
Pompejum tranſire parat.

Non privata, id eſt, Regnum. Hic *privatum* eſt, nondum Regem. GROT. Ed. pr. Similis, eſt apud Plutarchum locus de Mario ὕπατος πρῶτος ἀνθρώπων ἑπτάκις ἀναγορευθεὶς, οἶκόν τε, καὶ πλοῦτον ἀρχοῦντα βασιλείαις ὁμοῦ πολλαῖς κεκτημένος ὠδύρετο τὴν αὐτοῦ τύχην, ὡς ἐνδεὴς καὶ ἀτελὴς ὧν ἐπόθει ἀποθνήσκων. IDEM. Ed. tert.

671 DUM METUAR] Nam, corpus ejus ſi fuerit ejectum, agnoſcetur mortuus, & deſinet jam ti-

Fortunamque ſuam, tacta tellure, recepit.
Sed [a] non tam remeans Caeſar jam luce propinqua,
Quam tacita ſua caſtra fuga, comiteſque feſellit.
Circumfuſa [b] duci flevit, [c] gemitusque ſuorum,
Et non [d] ingratas ingeſſit turba querelas.
Quo te, [e] dure, tulit virtus temeraria, Caeſar?
Aut [f] quae nos, viles animas, in fata relinquens,
Invitis ſpargenda dabas tua membra procellis?
Cum tot in hac anima populorum vita, ſalusque
Pendeat, & [g] tantus caput hoc ſibi fecerit orbis,

Saevitia

VARIAE LECTIONES.

a *tam non* B. 1. b *mari* Marp. pro var. lect. c vulgo *gemituque.* d vulgo *ingratis inceſſit querelis.* e *dire* VV. LL. Steph. B. 1. *dura* Ed. Ven. f *qui* B. 1. g *tanti* H.

meri: ſi in fluctibus fuerit, timebitur ab omnibus, dum credit unusquisque adeſſe venturum. SCHOL.

674 PERTULIT UNDA, SCRUPOSISQUE &c.] In margine unius Codicis Berſmanni eſt *pretinus.* in uno Pulm. *illum.* in meo, & Edd. Veneta, Brix. Med. *ſcruposis* ſine *que.* unde quis facere poſſet *ſed protinus illum, ſcrupoſis ubi &c. inpoſuit terrae.* At tu, lector, nil muta. *pertulit* uſque ad terram, eique inpoſuit Caeſarem unda. *perferre* enim, pro quo *preferre* in variis lect. Grot. ſolemni mutatione, eſt uno impetu eo ferre, quo manere debet. vſ. 605.

Nec perfert pontum Boreas ad ſaxa.

VI, 447.

Verbaque ad invitum perfert cogentia numen.

Seneca de Benef. III, 37. *Tulit illum per ignes, & pertulit.* De Conſol. Sapient. c. 4. *Ut ulla vis noxia uſque ad illum vires ſuas perferat.* Plura vide ad L. IV, 763.

676 TERRAE] Rurſus ad Epirum delatus eſt, unde ſuperius navigabat. SCHOL.

677 FORTUNAMQUE] i. e. cum adtigit terram, rediere ad eum & dignitas, & poteſtas: hoc eſt rurſus factus eſt Imperator. IDEM.

678 REMEANS] i. e. non ſic eos modo revertens feſellit, quemadmodum cum abierit. Nunc enim propinqua jam luce conſpectus eſt. SCHOL.

680 CIRCUMFUSA] Ordo. Circumfuſa turba flevit, & gemitus ſuorum duci ingeſſit (*inceſſit* Voſſ. ſec.) non ingratis querelis. Nam gratum erat Caeſari, ut quererentur milites hinc (*hunc* Voſſ. pr.) receſſiſſe. IDEM.

680 GEMITUQUE SUORUM, ET NON INGRATIS INCESSIT TURBA Q.] Scio, haec facile explicari poſſe per ſubintellectum accuſativum *ducem* ſub verbo *inceſſere:* quod pro increpare non raro uſurpatur: ut apud Ovidium L. XIII, 232. Silium L. III, 171. IX, 209. Sueton. in Tiber. c. 11. & paſſim. Ipſe noſter L. VIII, 64.

Non ultra gemitus tacites inceſſere fatum
Permiſere ſibi.

Verum non ſane de nihilo eſt, quod in duobus Pulm. Codicibus, & octo meis vetuſtioribus, & Edd. Rom. Parm. Mediol. Ald. Colin. Steph. Gryphii ſcribatur *gemitus.* Immo ſolam Lucani manum oſtendunt antiquiſſimi Codices Voſſian. primus, Regius primus, & Wittianus *ingeſſit.* Unde putem, legendum eſſe,

- - - - *gemituſque ſuorum,*
Et non ingratas ingeſſit turba querelas.

vel ſi mavis, *at non ingratis querelis.* Neque aliter hunc locum legiſſe videtur Scholiaſtes. Sed *querelas* praeterea: cum *gemitus* mutatum fuit in *gemitu*, mutaverunt quoque *querelas* in *querelis.* Dicit ergo Lucanus, milites Caeſari cum fletu exprobraſſe quodammodo ejus temeritatem, illique retuliſſe metum, & dolorem, in quibus ipſi, & omnes ſui fuerant, quotque ob ipſius abſentiam gemitus ediderint; ut & effudiſſe in eum querelas, ipſi tamen non ingratas: vel ipſi ingeſſiſſe gemitus ſuorum, vel ſuos, (ut *pubesque tuorum* apud Virgil. I. Aeneid. 405.) cum querelis, Caeſari non tamen injucundis. *Ingerere alicui querelas*, & ſimilia obvia ſunt. Terent. Andr. A. IV, 4, 16.

Ingeram mala multa.

Propert. L. IV, 5, 35.

Ingerat Apriles Iole tibi.

Tibull. L. II, 5, 101.

Ingeret hic potus juvenis maledicta puellae.

qui-

Saevitia eſt, voluiſſe mori. [a] nulluſne tuorum
[b] Emeruit comitum, fatis non poſſe ſuperſtes
Eſſe tuis? cum te raperet mare, corpora [c] ſegnis
Noſtra ſopor tenuit. pudet, heu! tibi cauſſa petendae
Haec fuit Heſperiae? viſum eſt, committere [d] quemquam
Tam ſaevo, crudele, mari? ſors ultima rerum
In dubios caſus, & [e] prona pericula [f] morti
Praecipitare ſolet. mundi jam ſumma tenentem
Permiſiſſe mari! [g] tantum quid numina laſſas?
Sufficit ad [h] fatum belli labor iſte, [i] favorque
Fortunae,

VARIAE LECTIONES.

a *nulluſque* VV. LL. Steph. b *Et m.* R. 1. c *noſtra* V. 1. a m. pr. d *quidquam* V. 1. e *ſaeva* B. 1. *parva* B. 1. *dira* H, f vulgo *mortis.* g *quid t.* B. 1. h *belli fas.* B. 1. Edd. Ven. Br Med. i vulgo *favor iſte laborque.*

quibus locis vide Achillem Statium, & Paſſerat. Senec. Ep. XXIX. Immo noſter L. VIII, 429.

Non tibi cum primum gelidum tranſibis Araxen,
Umbra ſenis moeſti, Scythicis confixa ſagittis,
Ingerat has voces.

684 INVITIS] Steph. var. lect. Berſm. duo, & Pulm. unus cum Marp. Oxon. pr. Regio rec. & Witt. a m. ſec. *inviſis* legunt. Sic *inviſi venti* L. IX, 77. ſed praefero *invitis.* ſupponunt milites, Caeſarem voluiſſe mori, & ſe ideo expoſuiſſe procellis, ejus mortem nolentibus. *Invita dextra* Lib. I, 378. *inviti Dei* L. VI, 606. &c. *invictis* Ed. Brix.

686 PENDEAT] Ut Cicero. *Ex unius tua vita pendere omnia.* SCHOL. Notanda eſt phraſis *pendere in aliquo.* pro *ab*, *ex*, *de*, vel ſine praepoſitione. *Stare*, *conſiſtere in aliquo* hoc ſenſu dici ſcio, ſed *pendere in aliquo* non legi. *caſu pendemus ab imo* vſ. 769. Hic tamen conſtanter MSS. omnes *in*, non *ab*, exhibent.

686 ORBIS &c.] Tot enim populos decepturus eſt, ut ait Cicero, cum idem Caeſar fatis ſe vixiſſe diceret. *Sed cum id audirem, ſi tibi ſoli viveres, aut etiam ſi tibi ſoli natus eſſes.* SCHOL.

688 EMERUIT] i. e. an nemo fuit de comitibus tuis, qui mereretur, ut ei crederes, eum tibi ſuperſtitem eſſe non poſſe, i. quem tibi ad mortem ſocium duceres, bene de eodem ſentiendo? IDEM.

690 COMMITTERE] Senſus hujus loci hic eſt. An tu, o Caeſar, ipſe ideo petiviſti Italiam, quia crudele tibi videbatur, aliquem tuorum credere ſaevo mari, vel mittere per ſaevum mare? ut recte exponit Scholiaſtes. Hinc quidam omittunt unam interrogationis notam. Planiora eſſent omnia, ſi legamus, & diſpungamus cum optimo Regio primo, & Voſſiano ſecundo.

- - - - tibi cauſſa petendae
Haec fuit Heſperiae, viſum eſt quod, mittere quemquam
Tam ſaevo, crudele, mari?

Poſſes & utrumque per adfirmationem, non interrogationem capere, ut alii interpungunt.

691 CRUDELE] Hoc eſt. ideo tu ipſe ad Italiam ire maluiſti, quia putabas in tali tempeſtate aliquem mittere, crudele eſſe? SCHOL.

693 PRONA PERICULA MORTI] *Morti* optime exhibet ſolus Regius primus: ut olim conjeceram; quare reſtitui pro *mortis. prona morti* i. vergentia, inclinantia ad mortem, eique propinqua.

694 PRAECIPITARE] Senſus eſt. Cum homines ad caſus dubios, & ad periculum praecipitare ſolet adverſa fortuna, te in hoc praecipitavit ſola felicitas. i. e. alii ideo volunt perire, quia miſeri ſunt; tu ideo, quia felix es. SCHOL.

695 PERMISISSE] i. te ipſum, ſcilicet fas non erat, non decebat. IDEM. Ita plerique interpretes exponunt, & ſubaudiunt *non decuit*, vel ſimile, aut per interrogationem capiunt, *decuitne* &c.? ut oratio ſit deficiens verbis per apoſiopeſin propter nimiam admirationem. Alii ita capiunt. ſi crudele eſt quemquam vilioris conditionis hominem etiam in ſumma neceſſitate maris tempeſtati committere, multo crudelius eſt, te jam ſumma tenentem permiſiſſe te ipſum mari. Verum ſenſum Lucani non ceperunt viri docti, qui omnes, *ultima rerum* in nominativo ſumunt; ut L. VII, 122. *quod ſors feret ultima rerum.* perperam. Ait Lucanus. Sors, ſive fortuna ſolet in caſus, & pericula praecipitare *ultima rerum* i. e. res deſperatas (L. X, 467. *cogunt tamen ultima rerum.*

Fortunae, quod te noſtris inpegit harenis?
Hinc uſus placuere Deûm, non rector ut orbis,
[a] Nec dominus rerum, ſed felix naufragus [b] eſſes?
Talia jactantes, diſcuſſa nocte, ſerenus
[c] Obpreſſit [d] cum ſole dies, feſſumque tumentes
Compoſuit pelagus, ventis patientibus, undas.
Nec non [e] Heſperii, [f] laſſatum fluctibus aequor
Ut vidêre, duces, [g] purumque inſurgere coelo,
Fracturum pelagus, [h] Borean, ſolvêre carinas,
Quas ventus, doctaeque pari moderamine dextrae

[a] Permix-

VARIAE LECTIONES.

a *&* B. 1. b *eſſet* B. 1. *eſſem* V. pr. a m. pr. c *obrepſis* W. O. V. 1. in m. d *tum* Ed. Brix. e *Heſperiae* VV. LL. Steph. *Heſperiis* R. 2. V. 1. f *laniatum* W. a m. pr. g *pureque* P. 1. B. 1. h Sic MSS. & Edd. PP. al. male *Boream*.

rei adtribuit poëtice, quod eſt hominis) Nemo vero audivit, vel maxime mirandum eſt, fortunam mari permiſiſſe illum, qui ſummâ mundi (quod bene opponitur *ultimis rerum*) jam tenet. Frequentem talem in admirationibus ellipſin ab auctoribus, Terentio, & Juſtino inprimis, adhiberi docuerunt dudum viri docti. Conſule, quos laudat Celeb. Dukerus ad Florum L. 1. c. 11. *Coriolos quoque, pro pudor, victos adeo gloriae fuiſſe. Ultima rerum* tamen ſumi etiam poſſent pro hominibus ultimae conditionis, & gregariis militibus.

495 TANTUM] Dum vis probare, quam felix ſis. SCHOL.

695 NUMINA LASSAS] In Voſſianis ſec. & tert. ſcribitur *fata fatigas*. Sed in ſecundo ſupraſcriptum *numina laſſas*. Rectius hic. Sequitur ideo *uſus Deûm*.

696 SUFFICIT AD FATUM BELLI] Iſte labor, quem habuiſti in mari, & ille favor fortunae, quae eripuit te, ſufficere potuiſſet ad ſummam belli, i. ad conſummationem civilis belli. SCHOLIAST. *Voſſ. pr.* Satis probavit nobis fortuna, qui bellorum civilium futurus ſit exitus, cum te à tanto periculo liberavit. IDEM. *Voſſ. ſec.* In variis Stephani lectionibus, uno Cod. Pulm. Voſſianis primo, ſec. quarto, & quinto, Regio recentiore, & Oxon. ſec. exaratum eſt *ſummam*. ut Scholia Voſſiani primi explicant. Adduci huc poſſet locus Taciti Lib. 11. Annal. c. 45. *Proeliorum eventu, & ad poſtremum ejectis Romanis, ſatis probatum, penes utros ſumma belli fuerit.* Sed cum modo praeceſſerit *mundi ſumma*, & Priſcianus c. 894. etiam *fatum* (vulgo male editur *factum*) citet, ac longe plurimi MSS. in quibus optimi Regius, Wittian. Voſſ. tertius, aliique id retineant, vulgatum ſervare malo. Videtur potius *ſummam* inrepſiſſe in textum ex gloſſa horum verborum, quae recte Scholiaſtes Voſſ. ſec. exponit. *Ad fatum belli* ergo eſt ad bonum eventum belli ſperandum: *fatum belli*, ſed alio ſenſu, adhibet noſter L. IV, 769. Dein ex multis ſcriptis inmutavi ordinem verborum *labor iſte favorque*. Vulgo *favor* praeponebatur. Non tamen *labor* Caeſaris eſt intelligendus, ſed *Fortunae*; quae pro Caeſare maxime laboraverat, & operam dederat, ne illa tempeſtate mergeretur. Sic *tellus laborat*, Antaeo luctante L. IV, 643. Adde L. I, 264. III, 62. pro *quod* in Voſſ. tert. & Witt. eſt *quo*. in primo Voſſ. *quae*. Nil muta. *quod* habet ibidem Priſcianus.

698 USUS DEUM] i. e. Sic uteris Diis tuis? SCHOL.

699 FELIX NAUFRAGUS] Laboraſti ideo, ut Dii oſtenderent te felicem, eripientes te poſt naufragium: cum laborandum fuiſſet, ut imperator, & Dominus fieres orbis. vel, hoc amplius iis credidiſti, ſi felix eſſes naufragus, quam ſi rector orbis, & dominus. IDEM.

702 VENTIS PATIENTIBUS] Quia venti quieſcebant. IDEM. Sabellic. in Annot. T. 1. Theſ. Crit. p. 183. conjicit, legendum eſſe *pereuntibus* i. e. remittentibus: quam conjecturam, ut veram, arripuerunt Verſellan. & Hortenſ. Sed refragantur ſcripti. *patientibus* eſt permittentibus, ſinentibus, quod pelagus quieſcere, & componi fluctus poſſint. Ovidius Epiſt. Leandri in fine.

Cum patietur hiems.

Similiter L. I, 315.

Ille reget currus nondum patientibus annis.

Si quid eſſet mutandum, praeferrem amici mei con-

[a] Permixtas habuêre diu: latumque per aequor,
Ut terreſtre, coit, [b] conſertis puppibus, agmen.
Sed nox ſaeva modum venti, velique tenorem
Eripuit nautis, [c] excuſſitque ordine [d] puppes.
Strymona ſic gelidum, bruma pellente, relinquunt
Poturae te, Nile, grues, primoque volatu
[e] Effingunt varias, caſu monſtrante, figuras.
Mox ubi percuſſit tenſas Notus altior [f] alas:
Confuſos temere [g] inmixtae glomerantur in orbes,
[h] Et turbata perit diſperſis littera pennis.

[a] Cum

VARIAE LECTIONES.

a *promixtas* V, 1. b *conſertis* Ed. Maitt. V. ad L. III, 575. c *excuſſit ab* Marp. d *puppis* V. pr. e *efficiunt* B. 1. Marp. f *undas* W. pro var. lect. g *mixtae* V. 1. h *conturbata* B. 1.

conjecturam *ponentibus*. Vide ad L. III, 523.

703 HESPERIIS] De Antonio dicit, & reliquis, quos in Italia exercitus parti praefecerat Caeſar. Ideo dixit *Heſperios*. SCHOL.

705 FRACTURUM] Qui maria mitigaret. IDEM. Vel potius diſſecaret, diſpelleret, & diſſolveret inmenſos fluctus, & undarum moles.

705 BOREAN] Ab Italia enim ad Epirum navigantibus Boreas proſper erat. SCHOL. Vide ad vſ. 720. & hic Hortenſ.

706 DOCTAEQUE PARI MODERAMINE D.] Vir ſummus J. F. Gronovius Obſerv. L. 1. c. 13. legendum eſſe ex conjectura cenſet *ductaeque*. quia proprie dicitur, *ducere remos*, ut ibi docet. Adde Ovidium ex Ponto L. 1. El. 5.

Et ducit remos, qua modo navit aqua.

Reducere idem L. XI. Metam. 462. Verum *ducere dextras*, vel *brachia* ſimpliciter ita poſitum pro *remigare* debuiſſet probari. potius id notat *natare*, ut docent exempla ubivis obvia; & vide ad L. IV, 150. Quare hic non poſſum viro magno accedere: ſed & condonemus hoc. Plus tamen videtur voluiſſe dicere Lucanus: ſcilicet naves manſiſſe ordinatas, & tamquam terreſtre agmen aequato, & ſtabili curſu proceſſiſſe per ventum leniter ſlantem, & per gubernatores, vel remiges artis ſuae peritos, qui ita dirigebant naves, ut parem, & vento reſpondentem curſum tenerent. *Doctae* ergo *dextrae* ſunt, quae naves in ordinibus ſuis tenebant, & bene ſeu clavo, ſeu remis dirigebant. ut paſſim *docta manus* Ovidio, & aliis in uſu eſt. V. L. II. Amor. 7, 24. I. Art. Amat. 518. & ibi Heinſium, ac Cuperum Apoth. Homeri p. 116, 186. Nihil etiam variant ulli libri.

708 CONSERTIS] i. e. conjunctis puppibus. Ita ſimul omnes erant, quaſi irent per terram. Hoc dicit Virgilius; *latet ſub claſſibus aequor*. SCHOL.

713 CASU] Bene *caſu*. non enim novere rationem. IDEM.

713 FIGURAS] Litterarum ſcilicet, quas volatus ſui ordine faciunt. Talis eſt natura avium, quae longa colla habent, ut primitus, una praecedente, ordinatim ad ſimilitudinem litterarum volent. Deinde ipſa laſſata retrovertitur, & alia antecedit. Sed vento contrario ilico ordinem volandi deſerunt. IDEM. Vide Servium ad Aeneid. I, 402. Hunc locum, & L. VII, 832. imitatus eſt Claudianus B. Gild. 474.

- - - grues aeſtiva relinquunt
Thracia, cum tepido permutant Strymona Nilo.
Ordinibus variis per nubila texitur ales
Littera, pennarumque notis inſcribitur aër.

ubi multa de his habet Barthius.

714 TENSAS] Duo Pulm. Codd. Regius prim. Voſſ. ſec. & meus cum Edd. Ven. Taberii, Sulpit. Aſcenſ. Micylli, aliiſque *denſas* i. e. conſertas, junctas. L. I, 473.

Agmine non uno, denſiſque incedere caſtris.

Nihil tamen muto: hae voces crebro apud noſtrum, & alios permutantur.

719 LISSI] Liſſus eſt portus Epiri. Hunc temere cupientes praetergreſſi ſunt, vento non ſinente. SCHOL.

720 NUDAS AQUILONIBUS UNDAS] Expoſitas, infectas. Hic portus Aquilone flante turbatur, placidus fit Auſtro. Auſter Boreae ſuccedens, qui eſt Aquilo, hunc (*hic* Voſſ. pr.) fecerat portum i. e. ut tutus eſſet, & placidus, cum ingrederetur claſſis Antonii. IDEM. Eſt κατάχρησις. Nam proprie

Auſtris

Digitized by Google

[a] Cum primum redeunte die [b] violentior aër
Puppibus incubuit, [c] Phoebeo concitus [d] ortu,
Praetereunt fruſtra tentati litora [e] Liſſi,
[f] Nymphaeumque tenent. nudas [g] Aquilonibus undas,
Succedens Boreae jam portum fecerat Auſter.
Undique collatis in robur Caeſaris armis,
Summa videns [h] duri Magnus [i] diſcrimina Martis
[k] Jam caſtris inſtare ſuis: ſeponere [l] tutum
Conjugii decrevit onus, Lesboque remota
Te procul à ſaevi ſtrepitu, Cornelia, belli
Occulere. Heu, quantum mentes dominatur in aequas
Juſta Venus! dubium, trepidumque ad proelia, Magne,
Te quoque fecit amor: [m] quod nolles ſtare ſub ictu
Fortunae, quo mundus [n] erat, Romanaque fata,

Conjux

VARIAE LECTIONES.

a *ut* A. Edd. Aſc. Verſ. Mic. Hort. aliaeque. V. ad L. IV, 746. b *velocier auſter* B. 1. c *Phoebeio* MSS. 2. d *ictu* A. V. L. II, 214. e *Lipſi* A. *Beſſi* Marp. *Lyſſi* al. f *Limpheum* Marp. *Ripheum* Ed. Ven. g *Aquilonis in* O. 1. h *Magn. d.* V. 1. M. i *diſcrimine* B. 1. k *in* meus. l *tutis* B. 1. *tantum* V. 1. a m. ſec. m *quo* VV. LL. Steph. V. tert. R. 1. n *erant* V. 1.

Auſtris patet Nymphaeum. GROT. Ed. pr. Imo Nymphaeum ab Auſtro non eſt tutum. Nec magis illud verum, quod ſequitur:

Succedens Boreae jam portum fecerat Auſter.

Imo ſuccedens Auſtro Africus Nymphaeum fecerat portum, id eſt tutum à ventorum injuria. Omnino aut quos nos habemus Caeſaris commentarios, non legit Lucanus, aut non intellexit. IDEM. Ed. ſec. Imo Nymphaeum ab auſtro tutum non eſt. Dicendum ergo, quod Servius ait ad III. Aeneidos: *Auſter quivis ventus. nam ad Thraciam Aquilone navigatur.* Sed nec ſequentia cum Caeſaris commentariis concilies. Nam eo teſte certo, incredibili felicitate Auſter, qui per biduum flaverat, in Africum ſe vertit, non Boreas in Auſtrum. IDEM. Ed. tert. Erravit procul dubio Lucanus. Neque enim haec verba capi poſſunt pro *non expoſitas Aquilonibus*, aut *in quas non flat Aquilo*, ut exponunt interpretes: tum enim debuiſſet dixiſſe *tutas.* Neque etiam portum, *in quem intrari nequit flante Aquilone*, ut alii. Sed vel ſic erraret, & eſſet contra Lucani mentem, qui dicit Borea flante (vſ. 705. cum Caeſar ſcribat *eos nactos Auſtrum naves ſolviſſe*) Caeſarianos huc curſum direxiſſe, & jam Nymphaeum tenuiſſe: quod cum non tuta eſſet ſtatio, Aquilone flante, feliciter Boream in Auſtrum eſſe verſum, & ideo portum idoneum factum canit. Sed longe aliter Caeſar B. Civ. L. III, 26. *Nacti portum, qui appellatur Nymphaeum, ultra Liſſum millia paſſuum III, eo naves introduxerunt: qui portus ab Africo tegebatur, ab Auſtro non erat tutus, leviusque tempeſtatis, quam claſſis periculum aeſtimaverunt. Quo ſimul atque intus eſt itum, incredibili felicitate Auſter, qui per biduum flaverat, in Africum ſe vertit.* ubi vide, quomodo D. Voſſius, & Davieſius aliquantum defendere Lucanum conentur, & pariter refellant. Mutavi autem paululum diſtinctionem, τελεῖον ςίγμα poſt *tenent*, non poſt *undas* ponens.

723 DURI MARTIS] Variant hic ſcripti, & editi. *Diri* Pulm. & Berſm. unus, & duo ex meis. Quod magis eſſet ominoſum. nam malum eventum timebat Pompejus. Paſſim hac in re *dirum* uſurpari, & cum *durum* confundi, notum. *dirus amor ferri* I, 355. ubi alii *durus.* Vide Bentl. ad Horat. Carm. II, 12, 3. Drakenb. ad Silium XIV, 126. Voſſiani primus, & ſecund. cum Edd. Veneta. Brix. & Med. *ſaevi.* ſed ſequitur *ſaevi belli.* an *ſcaevi?* vide ad L. III, 127.

Saeva tribunitiae voverunt proelia dirae.

Sed *duri* retineo. *Dura proelia* Propert. L. III, 3, 24. *Durus Mars* Virgil. Ecl. X, 44. aliisque. *dura bella* noſtro Lib. V, 265. adde Celeb. Burmann. ad Valer. Flacc. L. VI, 545.

- - - - *duri diſcrimine belli.*

725

Conjux [a] ſola fuit. mentem jam verba paratam
Deſtituunt, blandaeque juvat ventura trahentem
Indulgere morae, [b] & tempus ſubducere fatis.
Nocte ſub extrema, pulſo torpore quietis,
Dum fovet amplexu gravidum Cornelia curis
Pectus, & averſi petit oſcula [c] grata mariti;
[d] Humentes mirata genas, percuſſaque caeco
Vulnere, non audet flentem deprendere Magnum.
Ille gemens. vita non nunc mihi dulcior, inquit,
Cum taedet vitae, laeto ſed tempore, conjux,
Venit moeſta dies, & quam nimiumque, parumque,
Diſtulimus: [e] jam totus adeſt [f] in proelia Caeſar.
Cedendum [g] eſt bellis, quorum tibi tuta latebra
Lesbos [h] erit: deſiſte preces tentare; negavi

Jam

VARIAE LECTIONES.

a *cauſa* Marp. b deeſt in P. 4. B. 2. meis 9. Edd. Rom. Parm. Ald. Col. pr. c *blanda* R. 1. d *umentes* MSS. 3. e *cum* B. 1. *nam* Ed. Ven. f *ad* H. V. 1. g deeſt in V. 1. h *erat* B. 1.

725 LESBOQUE REMOTA] Repoſuerat Grotius ex duobus Pulm. & Berſm. MSS. *remotam.* quibus accedunt quatuor, vel quinque mei cum Ed. Veneta. Ceteri omnes, & optimi *remota:* quod idcirco reſtitui; licet & alterum non damnem: aeque enim Latinum eſt. Cicero in Oratore c. 9. in f. Vide Barthium ad Claudian. p. 73. *Remotus* de terra paſſim auctores. Cicer. ad Attic. L. VIII. Ep. 8. valde appoſite *Apulia ab impetu belli remotiſſima.* Juſtin. L. XLIII, 3. *In remoto ſinu* &c. Ipſe noſter. vſ. 774.

- - - - *feriat dum moeſta remotas*
Fama procul terras.

II, 734.

- - - *procul hoc ut in orbe remoto.*

VIII, 215.

- - - - - *remotas*
Medorum penetrare domos.

IX, 474.

- - *externa forſan, longeque remota*
Prodigium tellure fuit.

727 AEQUAS] In mentes aeque amantes. SCHOLIAST. Bonas, pias, faciles. GROT.

728 JUSTA] Hoc verbo excuſavit, quod dixit, *dominatur.* i. legitima. SCHOL.

729 QUOD NOLLES &c.] In civili bello, ſub quo erat mundus, ſtare nolebas. IDEM.

731 CONJUX SOLA] Propter hanc detrectabat bella civilia. Ergo in uxore tantum tua Romana fata pendebant, ut civilia bella non eſſent. SCHOL. Male Scholiaſtes, & plurimi interpretes *quod* capiunt, ut conditionalem particulam; quaſi vellet Lucanus, conjugem ſolam fuiſſe in cauſſa, quod nollet Pompejus ſe periculo, & telis fortunae ſubmittere, & ideo proelium diſtulerit. Contrarium docent ſequentia. *Quod* eſt relativum pronomen, ut recte jam vidit Berſmannus. dicit auctor, conjugem ſolam eſſe illud, quod nollet periclitari, licet totus mundus, & Romanum nomen eſſent ſub ictu fortunae, nota Grammaticis locutione.

732 TRAHENTEM] i. differentem, quae futura ſunt, ut eſſet diutius cum uxore, quam fata permittunt. SCHOL.

736 ADVERSI] Alii legunt *averſi,* quaſi in alteram partem ab eo verſi; ſed tunc occurrit, quomodo ſit: *humentes mirata genas:* niſi palpitando forſan. VERSELL. *Adverſi* Pulm. tres, Berſm. duo, & mei octo cum Edd. Rom. Parm. Sulp. Aſcenſ. Verſell. Mic. Hort. aliiſque. quod exponunt, oppoſiti, & ad ſe os habentis. Sed praefero *averſi,* ſive ſe avertentis, dum petebat oſcula. paſſim in his variari diximus alibi, & notum eſt. Dein, exceptis Rom. & Parm., eaedem editiones exhibent *perculſa* cum MS. Wittiano. male: V. ad L. I, 487. Dein ordinem verborum mutavi ſic; *vita non nunc mihi dulcior.* vulgo erat duriſſime *non nunc vita mihi* d. *mibi non vita nunc* Pulm. unus. *vita nunc non mihi* Hulſt. *mihi nunc vita non* Marp.

&

Jam mihi: [a] non longos à me [b] patiêre receſſus.
Praecipites aderunt caſus: properante ruina,
Summa [c] cadunt. ſatis eſt audiſſe pericula Magni.
[d] Meque tuus decepit amor, civilia bella
Si ſpectare potes. nam me, jam [e] Marte parato,
Securos cepiſſe pudet cum conjuge ſomnos,
Eque tuo, miſerum quatiunt [f] cum claſſica mundum,
Surrexiſſe ſinu. vereor, civilibus armis
Pompejum [g] nullo triſtem committere damno.

Tutior

Variae Lectiones.

a *nec* Ed. Aſc. Verſ. Mic. M. b *paterere* B. 1. *patiare* W. c *cadent* VV. LL. Steph. P. 1. B. 2. d *noſque* V. ſec. e *morte parata* V. ſec. ex vſ. 773. *peracto* V. 1. a m. pr. *cruenti* meus. f *dum* O. 1. g *in nullo* H.

& meus. in Regio uno, & Wittiano *non vita mihi nunc.*

737 Mirata] Neſcit enim, quae cauſſa ſit lacrimis. *Caeco.* Caecum vulnus dixit, cum timore animus vulneratur. SCHOL.

739 Vita non nunc &c.] Dicit, non nunc ſibi eſſe dulciorem ſua vita, cum eum vitae taedeat, ſed ante in ſuorum proſperitate. IDEM.

741 Nimiumque parumque] *Nimium* ſi inſtantia fata conſideres. *Parum*, ſi vitae intuearis affectum. IDEM. Bene explicat vetus Scholiaſtes: *nimium ad belli rationem: parum ad affectum.* GROT. Ed. tert.

742 Adest] Quia venit Antonius. SCHOL.

744 Desiste] Sine ratione rogas me. Ego enim ipſe à me jam impetrare non potui, ut te tenerem. Hoc dicit, propoſitum ſuum non poſſe convelli. IDEM.

745 Non longos] Recte hic Aſcenſius exponit *pro* non diu duraturos. Addit enim cauſſam Lucanus, quia *praecipites aderunt caſus* &c. Sulpitius, Hortenſ. & alii exponunt per *non procul à me aberis.* male. Hoc ſenſu *longum nomen*, & *longiſſima regna* dixit. Ovidius L. III. Amor. El. 9. Metam. L. x, 35. & paſſim *longum* pro diuturno occurrit. Sic L. I, 90. *longi labores.* L. VII, 846. *longior dies.*

747 Summa cadunt] Videtur latenter mortem ſuam denuntiare. IDEM.

747 Summa] *Magna* Steph. variae lectiones, Reg. unus, Oxon. unus. male. V. ad L. I. 70.

- - - - *ſummisque negatum*
Stare diu.

749 Spectare] Deceptus, inquit, ſum, qui te amavi, ut circa me piam; ſi tu potes videre bella civilia: nam innocens non es, ſi deſideras intereſſe SCHOL.

749 Nam me jam] Mſc. *jam me jam*, probe. BERSM. Mihi hoc quoque valde adridet. Lib. II, 538.

Jam jam me praeſide Roma.

In duobus Voſſianis, & meo *nam jam me.* an etiam *jam jam me. nam me tam* alius Voſſ.

750 Eque tuo miserum quatiunt] Mſc. *deque tuo quatiunt miſer.* alt. *eque tuo quatiunt miſerum cum cl.* tert. *eque tuo quaterent miſer.* BERSMANN. *Meque tuo* Voſſ. unus, & Oxon. *aque tuo* Witt. & Marp. *deque tuo* Voſſ. unus *atque tuo* meus. Omnes Pulm. & undecim, pluresve mei *quatiunt miſerum*, vel inverſo ordine, cum editis ante Grotium, qui repoſuit *quatient*, ut eſt in Voſſ. quarto pro var. lect. Sed efficacius eſt praeſens. *quaterent* Voſſ. tres.

752 Vereor &c.] Erubeſco, inquit, ſic ad bella civilia deſcendere, ut non ante factus ſim triſtis damni alicujus incurſu. Nam non decet ad civile proelium aliquem venire gaudentem. SCHOLIAST. Pudet me in hoc civili bello, quo omnes conjugibus, ac liberis carere debent, laetum ob uxoris praeſentiam conſpici. GROT. Recte. non perceperunt ſenſum ceteri interpretes, quos ſecutus eſt Berſmannus, quaſi vereretur, ne eſſet triſtis Pompejus, quia Imperator hilari, & alacri animo eſſe debet.

753 Positamque] In Leſbo ſcilicet. Longius te poſitam adverſa mea fortuna non opprimat te penitus. SCHOL.

757 Inpulerint] i. everterint, & dejecerint. SCHOL.

757 Optima Nostri] Aldus legit *pars optima Magni*; ſed ſignificantius legitur *noſtri.* VERSELL. *Noſtri* eſt ab Aſcenſio, quem ſecuti quoque ſunt Pa-

rif.

Tutior interea populis, & tutior omni
Rege late, [a] poſitamque procul fortuna mariti
[b] Non [c] tota te mole premat. ſi numina noſtras
[d] Inpulerint acies, maneat pars optima Magni;
Sitque mihi, ſi fata [e] prement, victorque cruentus,
Quo fugiſſe velim. Vix tantum [f] infirma dolorem
Cepit, & [g] adtonito [h] ceſſerunt pectore ſenſus.
Tandem, ut [i] vix moeſtas potuit proferre [k] querelas:
Nil mihi de [l] fatis thalami, Superiſque relictum eſt,

Magne,

VARIAE LECTIONES.

a *poſitaque* R. pr. b *nec* R. 1. c *totam* meus. d *inpulerunt* V. 1. e *premant* vulgo. f *firma* B. 1. g *attoniti* Ox. pr. h *ceſſere e* Edd. Sulp. Aſc.; Verſ. Mic. Hort. aliaeque, i vulgo *vox*. k *loquelas* B. 1. V. 1. l *factis* R. pr. a m. pr.

riſ. A. 1512. Micyllus, & Hortenſ. contra omnes Mſtos. praeceſſit etiam *noſtras*. Dein ſcripſi *prement* cum uno Berſm. Voſſ. primo, ſec. quarto, & quinto, Marp. Amſt. & meo, ac Edd. Aſcenſ. & Micylli ad vitandam *κακοφωνίαν*: praecedit enim *premat*. vel, ſi mavis, ſcribe *premunt* cum Wittiano, Voſſ. tert. & Hortenſio, non *premant*.

759 Vix tantum] Magna enim, quae ſunt, ſuſtineri mente non poſſint. SCHOL.

761 Tandem ut. vox] Mſti duo *tandem vix*. probe. BERSM. Vulgata lectio *tandem ut vox* ab Aldo in textum primum inſerta eſt, quem ſecuti ſunt Colin. Steph. Gryph. Pulm. Berſm. & dein reliqui, habentque ex meis duo ſolum Voſſiani. Ceteri editores exhibent *tandem vix* cum quinque Pulm. & meis undecim codicibus. Virgil. III. Aen. 308.

- - - - calor oſſa reliquit:
Labitur, & longo vix tandem tempore fatur.

Sed quinque Voſſiani veram, ut puto, ſervarunt nobis lectionem, quam repoſui *Tandem, ut vix. ut* in Voſſ. quarto à m. ſec. modo legitur. in tertio erat deletum. ſupplendum eſt verbum *ait*, vel *dixit*, non infrequenti apud poëtas ellipſi, ut norunt illi, qui eos legunt. Noſter ipſe L. II, 493.

- - - calida prolatus ab ira
Non ſatis eſt muris, &c.

Supple *dixit*. Adde verſum hujus L. 539. & ad L. VI, 779. Forſan quoque voluit auctor omiſſione hujus verbi exprimere hiatum orationis Corneliae vix prae dolore expreſſae, & ſingultibus primo abruptae. Dein unus Berſm. Voſſiani ſec. tert. quint. & ſext. Regius prim. Hulſt. Amſt. cum Scholiaſte, & Edd. Ven. Brix. aliisque *perferre*. Ut ſenſus foret. Ut Cornelia ſatis firma fuit ad vocem efferendam, & laborem loquendi, quod prae dolore nequiverat, pati potuit. nam nimis conciſe eſſet dictum *pro* ita loqui, ut audiri poſſit, ad aures perferre. Judicent acutiores. *proferre* interim retineo. Propert. L. I, 18, 3.

Hic licet occultos inpune proferre dolores.

761 Vix moestas &c.] Vix potuit querelas ſuas ſermone perferre i. e. perſequi. SCHOL.

762 Nil &c.] Verba Corneliae. Nihil habeo, quod murmurem contra fata, & contra Deos, quaſi divortium mortis nobis intulerint, ſed contra te, qui me plebejo more dimittis. IDEM. Ego nihil, inquit, nunc de ipſo conjugio, aut ejus fortuna conqueror, aut etiam de voluntate deorum erga nos: ſed de te ipſo queror, quod à te dimittor, frequenter, & veluti ex plebe aliqua &c. Fuit autem Cornelia haec Scipionis filia, ejus, qui poſtea in Africa periit, eodem bello. MICYLL.

763 Non rumpit] Separamur à nobis, cum adhuc ambo vivamus. SCHOL.

764 Sorte frequenti] Hoc eſt, quod vulgo fit, & quod ignobilibus contingit. repudio à te recedo. IDEM. Mſcr. duo *querenti*: libri aliquot, *forte frequ. ſorte frequenti* dicit, ut frequenter ſolet accidere. BERSM. Vulgari admodum ſorte, hoc eſt, divortio: cum alioqui vere amantes mors ſola ſeparet. Speciem autem divortii habet iſta ſeparatio. Ideo dicit *dimiſſa*, quae vox divortio convenit. GROT.

767 Placemus] Ironice dicit hoc. i. e. Caeſarem placemus repudio noſtro, quod poſt ejus filiam habeas alteram conjugem. SCHOL. Libri quidam cum nota interrogationis; minus probe. eſt enim Ironica conceſſio. BERSM.

769 Nonne olim] Hoc eſt, ex quo in conjugii

Magne, queri: noſtros non [a] rumpet funus amores,
Nec diri fax ſumma rogi: ſed [b] ſorte frequenti,
Plebejaque nimis careo [c] dimiſſa marito.
Hoſtis [d] ad adventum rumpamus foedera tedae:
Placemus Socerum. Sic eſt tibi cognita, Magne,
Noſtra fides? [e] crediſne aliquid mihi tutius eſſe,
Quam tibi? [f] non olim caſu pendemus ab uno.
[g] Fulminibus me, ſaeve, jubes, tantaeque ruinae
Abſentem [h] praeſtare caput. ſecura videtur

Sors tibi,

Variae Lectiones.

a *ita* R. pr. V. pr. *rupit* Edd. Rom. Parm. Omnib. vulgo *rumpit*. b *forte* W. R. 1. Ed. Hort. c *demiſſa* V. 1. R. pr. Edd. Ven. Br. Med. d *in* R. 1. O. 1. e *credis* H. f vulgo *nonne?* g *fluminibus* V. 1. h *praebere* Boh. *ſervare* B. 1.

jura pervenimus. Eſt ergo confirmatio *ne?* nonne conveniemus? SCHOL. *Voſſ. ſec.* Mſcr. tria *non olim*, & quartum: *nos olim caſu pendemus ab uno*. q. d.

Pendet ab unius noſtra ſalute ſalus.

BERSM. *Nonne* in textum primus rurſum intruſit Aldus, quem tamen Aſcenſ. Verſell. Micyll. & Hortenſ. non ſecuti ſunt. Omnes vero illi per interrogationem, ut & Sulpitius, exponunt. Abeſt certe illud *ne* ab omnibus Mſtis Pulm. & meis, recentiorem unum, & alterum ſi excipias. *Nesne olim* variae LL. Steph. *nos olim* Voſſ. tert. Delevi itaque illud *ne*, uti & interrogationis notam poſt *uno*, & *caput*. Reſpondet Cornelia ad Pompeji dictum *Tutior late omni rege, & ſis poſita procul à fortuna mariti.* Hoc modo: an credis, Magne, aliquid mihi tutius eſſe, quam tibi? ſane non. non enim olim modo ſors noſtra conjuncta fuit; ſed etiam nunc tuum periculum meum eſt. Nec moveor hic Scholiaſte, cum illo antiquiores Mſti *ne* non agnoſcant. Sequentia etiam mihi cum aliis ſine interrogatione prolata magis placent. Hic enim eſt ſenſus. Quid, quod hoc minime tutum ſit; ſed ea ablegatione me jubeas, abſentem praeſtare caput omnibus malis.

769 Uno] Antiqui dicebant duos amicos, ſive conjuges invicem amantes unam habere animam. unde & Graece dicuntur *μία ψυχὴ ἐν δυοῖν σωμάτοιν*. SCHOL.

770 Fulminibus] *Fluminibus* Mſc. male: calamitati. BERSM.

771 Absentem] Nam ego pereo abſens, cum tu perieris. SCHOL.

772 Sors tibi] Senſus hic eſt. Videtur haec tibi ſors eſſe ſecura, ut ſine te ſim, cum vota mea nunc perire facias. Nam cum ego ſemper optaverim, te eſſe conjugem, & aut ante eum, aut cum eo perire, tu facis, ut, cum mala aequo animo non potuero (*potero* Voſſ. pr.) ſuſtinere, poſt te moriar: quia ſuperſtes eſſe non debeo. SCHOLIAST.

772 Vota perisse] Cum nolis me exaudire, & patiaris, me in moeſtitia vivere. SULPIT. Senſus eſt: Mea vota ſunt, non ut poſt te miſera vivam, ſed ut tecum moriar. quibus votis tu nunc reſiſtis, cum me ſperas (ſive cogitas) à praeſentia tua divellere. OMNIBON. Haec expoſitio melior. Eſt enim verborum ordo: Cum facias mea vota periſſe, ac fruſtra eſſe, quibus ſcilicet ego illud mecum conſtitui, atque optavi, ut nolim ſaevire malis, ſed potius &c. In quibusdam autem *ſervire* legitur pro *ſaevire*. MICYLL. Iterum rejicit cum indignatione ſuperius argumentum à tuto. Tutior interea populis, & tutior omni rege, late, cum triſtiſſima ſit mea fortuna, etiam nunc, cum meas preces, ac votum repudies. Cupio tecum commori, quod mihi gratius eſt, quam tibi ſupereſſe. Et huic quidem voto obſtrepis: quare ego in maximo ſum moerore. Vel, ut *Micyllus* exponit. Cum facias mea vota periſſe; ac fruſtra eſſe: quibus illud mecum conſtitui, atque optavi, ut nolim ſaevire malis. Aut *ſervire* malis potius, ut quaedam habent exemplaria. Quae lectio, recte hic quadrare videtur, ut malit mortuum ſequi, quam in luctu vitam degere. HORTENS. *Cum facias etiam nunc vota periſſe, ut nolim ſervire malis.* Aliter haec diſtinguenda hunc in modum:

- - - - ſecura videtur
Sors tibi, cum facias etiam nunc vota periſſe?

Ut

Sors tibi, cum facias etiam nunc vota, periſſe.
Ut nolim ſervire malis, ſed [a] ſorte parata,
Te ſequar ad manes; feriat [b] dum moeſta remotas
Fama procul terras, vivam tibi nempe ſuperſtes.
Adde, quod adſueſcis fatis, tantumque [c] dolorem
[d] Crudelis me ferre doces: ignoſce fatenti:
Poſſe pati, timeo. [e] quod ſi [f] ſunt vota, Deiſque
Audior, eventus [g] rerum [h] ſciet ultima conjux.
Sollicitam rupes jam te victore tenebunt,

Et [a] pup-

VARIAE LECTIONES.

a vulgo *morte*. b *ad* B. 1. *demum iſta* Marp. c *laborem* Marp. d *crudelem* VV.LL. Steph. e *quid* H. f *ſint* B. 1. meus. g *veſtros* Marp. h *ſciat* meus.

Ut nolim ſervire malis, ſed morte parata
Te ſequar ad Manes, feriat dum moeſta remotas
Fama procul terras, vivam tibi nempe ſuperſtes.
Adde quod aſſueſcis fatis, &c.

Dixerat Pompejus:

Tutior interea populis, & tutior omni
Rege late.

Regerit Cornelia, quomodo fieri poſſit, ut ipſa ſecura ſit, cum Pompejus ipſe eo loco poſitum ſe ſentiat, ut mortuum ſe, quam vivum malit. Nam & hoc dixerat:

- - non nunc vita mihi dulcior, inquit,
Cum taedet vitae, laeto ſed tempore conjunx.

Quomodo ergo, ait Cornelia, ego ſecura ero, cum tibi mors in voto ſit? Deinde fac me ſatis fortem futuram, ut tibi ſupereſſe nolim, tamen tamdiu ſaltem ſuperero, donec nuntius cladis ad me advenerit. Jam vero & hoc ipſum metuo, ut ſatis fortis ſim ad mortem capeſſendam, poſtquam à te ſepoſita didicero te carere. GROT. Valde turbant hic Scholiaſtes, & Interpretes. Ingenioſa ſane eſt Grotii diſtinctio, & expoſitio, quam pro parte ſecutus ſum. In primo verſu hanc puto Lucani fuiſſe ſententiam praecedentibus junctam. Tu ſane jubes *me abſentem* praeſtare caput meum fulminibus, & ruinae tantae. Tu vero ſecurus videris eſſe, quidquid contigerit, cum etiam nunc optes, te mori; *ſecura* enim *ſors* viro forti eſt *mors*. Ideo addit: verum ego, licet etiam tam fortis ſim, ut te ſequar ad manes, tamdiu poſt te vivere debebo. Ex hac autem interpretatione patet, non *morte parata*, ſed *ſorte parata*, ex optimo Codice Wittiano eſſe ſcribendum. *Mors* eſt *ſors parata*. quae eſt in manibus. Appoſite noſter Lib. VII, 308.

Veſtri cura movet. nam me ſecura manebit
Sors quaeſita manu.

ubi etiam turbant MSS. L. IX, 211.

Scire mori, ſors prima viris, ſed proxima cogi.

In multis Lucani locis praeterea *ſors* pro *mors* reſtituendum putat Ill. Heinſius, de quibus ſuis locis agemus, ad Silium L. XIV, 629.

Et, ſi fata ferant, juvat inter proelia ferro
Poſſe mori. Sociûm miſeret, qui ſorte pudenda
In morem pecudum effudere cubilibus atris
Inlaudatam animam.

Sors legendum certe in Sympoſio Aenigm. 15. de vipera.

Id mea ſors patitur, quod jam mea fecit origo.

Violentam manum Heumannus adhibens legit *mors faciet*. V. ad L. VII, 816. VIII, 704. IX, 762, 779. &c. *Morte parata* dixit auctor Lib. VIII, 32. *Ut* autem ſignificat hic *quamvis*, ut millies. Perperam Sulpit. Aſcenſ. aliique praetulerunt *ſaevire*. ut eſt in uno Berſm. Unice verum eſt, *ſervire malis* i. e. mala iniquo, & quaſi victo animo pati, ut *ſervire togae*, & alia apud noſtrum.

773 SAEVIRE] i. furere, & in me agere atrocitem. Sunt, qui legant *ſervire malis*; licet victoribus, quia iniquis. VERSELL.

774 FERIAT DUM] Certe uſque dum ad me tam procul remotam cladis tuae pervenerit fama, victura ſum. SCHOL. Ratio ſuperioris eſt: Nam cum vota mea ſint, inquit, ut nolim ſaevire malis, ſed tecum una mori, interea dum moeſta iſta fama, de clade ſcilicet tua, ad terras ignotas, hoc eſt, ad Lesbum uſque pervenerit, ego vivere, ac tibi ſuperſtes eſſe cogar: quod diverſum, atque alienum à votis meis eſt. MICYLL. Et tamen, inquit, non ero nimis praeceps in acceſſenda mihi morte, ſed tamdiu ſuperſtes tibi vivam, dum fama de te victo in Lesbum ad me perveniat. id quod diverſum à meis votis eſt. Has vocat ter-

ras

Et [a] puppim, quae fata feret [b] tam laeta, [c] timebo.
Nec ſolvent audita metus mihi proſpera belli,
Cum vacuis projecta locis à Caeſare poſſim
Vel fugiente capi. [d] noteſcent litora clari
Nominis exſilio, [e] poſitaque [f] hic conjuge Magni,
Quis Mitylenaeas [g] poterit neſcire [h] latebras?
Hoc precor extremum, ſi nil tibi [i] victa [k] relinquent
Tutius arma fuga, cum te commiſeris [l] undis,
[m] Quolibet infauſtam potius deflecte carinam:
Litoribus quaerêre meis. Sic fata, relictis
[n] Exſiluit ſtratis [o] amens, tormentaque nulla
Vult differre mora. [p] non moeſti pectora Magni

Suſtinet

VARIAE LECTIONES.

a *puppem* V. 2. *puppi* V. ſec. b *jam* B. 1. V. 1. VV. LL. Steph. c *timebo?* B. 2. d *noteſcunt* H. e *oppoſitaque* V. 1. f vulgo *ibi*. g *poſſit* B. 1. h *tenebras* Marp. i *fata* Marp. k *relinquunt* B. 2. W. O. 1. V. 1. l *undae* Edd. Rom. Parm. non male. m *quo licet* VV. LL. Steph. n *Exilijt* MSS. & Edd. qdd. o *demens* A. p *nec* H. V. 1.

ras remotas. Dixerat Pompejus paulo ante,

Poſitamque procul fortuna mariti
Non tota te mole premat.

Quod ita invertit, ut *Micyllus*, meo judicio, pulchre exponit. Imo, inquit, ego plus aliis, & quaſi perpetuo miſera, atque anxia ero, ſive vincaris, ſive viceris: ac ſpero, optoque futurum, ut poſtrema ejus rei fama ad me penetret. HORTENS.

776 ADSUESCIS] Quod in hac re adſueſcis me i. adſuefacis, ut fata valeam ſuſtinere, cum coeperint nos ſeparare. SCHOL. Adſueſcis me, active poſuit. SULPIT. Eodem modo & *Omnibonus* exponit. Videtur autem inverſio ejus eſſe, quod Pompejus ſupra dixit:

- - - *Poſitamque procul fortuna mariti*
Non tota te mole premat &c.

Imo enim inquit, ego plus aliis, & quaſi perpetuo miſera, atque anxia ero, quod ſive victus fueris, ſive victor, poſtrema ejus rei fama ad me perveniet &c. MICYLL. Illud autem *aſſueſcis*, ſitne erratum ſcribarum pro *aſſuefacis*, an hic, ut alibi, Hiſpanienſis poëta à puritate Latini ſermonis deſciverit, in medio relinquam. GROT. Ed. tert. Miror, Grotium, ſi quidem ὁ πάνυ haec umquam ſcripſit, vel ſaltem publicari voluit, hic dubitare, an *adſueſcis* erratum ſit ſcribarum pro *adſuefacis*, an vero Lucanus hic à puritate Latini ſermonis deſciverit. Prius non eſſe, patet ex Priſciano, qui col. 798. *adſueſcis* pro *adſuefacis* ſumi docet ex hoc loco. Alterum quoque non verum eſſe, ſcimus ex Virgilio, Statio, aliisque, *adſueſcere* active utentibus. Vide Paſſerat. & Broukhuſ. ad Propertium L. II, 2, 12.

Mox venit adſueto mollis ad arva jugo.

& Cl. Dukerum ad Florum L. IV, 12. §. 43. *Armenios in hoc unum ſervitutis genus Pompejus adſueverat.*

577 FERRE] Ut abeſſe, & ſine te eſſe conſueſcam. SCHOL.

778 POSSE PATI TIMEO] Timeo, ſi credis, me poſſe hoc aequo animo pati (*ſuſtinere* Voſſ. ſec.) ut tibi ſupervivam, cum hoc tu ſuſtinere (*ferre* Voſſ. pr.) me doceas. IDEM.

778 SI SUNT VOTA &c.] i. e. ſin autem vota mea à numinibus audiuntur, & tu victoriam fueris conſecutus, ego tua uxor poſtrema hoc ſum auditura, quam primam decebat audire. IDEM.

780 RUPES] Deſerta ſcilicet montium, quippe in exſilio conſtitutam. IDEM.

781 FATA FERET] Ita malui cum Grotio, Taberio & Aſcenſio; ac Ed. Veneta, quatuor Pulm. duobus Berſm. & undecim, pluribusve meis. Reliqui *ferat*. Poſt *timebo* ſignum interrogationis omiſi ab Aldo, & multis aliis appoſitum, ſed incongruum. cum exponat Cornelia futura ſua mala, etiam vincente Pompejo. Supra autem pro *rerum ſciet*, male citatur à Scholiaſte Cruq. ad Horat. Epod. I, 15. *belli ſciat*.

782 NEC SOLVENT] Etiamſi te victorem audiero, timere non deſinam. SCHOL.

782

Suſtinet amplexu dulci, non colla tenere:
Extremuſque perit [a] tam longi fructus amoris:
[b] Praecipitantque ſuos luctus: [c] neuterque recedens
Suſtinuit dixiſſe, Vale; vitamque per omnem
[d] Nulla fuit tam moeſta dies. nam cetera damna
Durata jam mente malis, [e] firmaque tulerunt.
Labitur infelix, manibuſque excepta ſuorum
Fertur ad aequoreas, ac ſe [f] proſternit, harenas,
Litoraque ipſa tenet, tandemque inlata [g] carinae [h] eſt.
Non ſic infelix patriam, [i] portuſque reliquit
Heſperios, ſaevi premerent cum Caeſaris arma.
Fida comes Magni [k] vadit duce ſola relicto,

Pom-

VARIAE LECTIONES.

a *jam* A. b *praecipitatque* B. 1. R. 2. A. c *uterque* O. 1. Haec verba *neuterque r. ſ. d. vale* in Voſſ. tert. a m. pr. deſunt. d *non fuerat* Marp. e *firmata* R. 1. f *perſternit* H. g *carina* O. 1. h deeſt in R. 1. V. 1. i *portumque Heſperium* P. 1. k vulgo *vadis, fugis. tibi.*

782 PROSPERA BELLI] Pulm. quatuor Codd. duo Berſm. & mei tredecim cum Editionibus Veneta, Brix. Aſcenſ. Verſell. Micylli, Hortenſ. aliiſque *proſpera bella* quo conſenſu moveor fere ad probandum hic τὸ *bella*. L. IV, 387.

- - - fruſtraque rogaſſe
Proſpera bella deos.

Silius L. VII, 13.

- - Libyae finem inter proſpera bella
Vincendi ſtatuit.

XV, 520.

- - - paſtos per proſpera bella

Florus L. I. c. 1. *ad ſubita bella excubaret.* ubi vide Salmaſ. & Dukerum, ac Gronovium ad Livium L. VI. c. 32. *ad ſubita belli.* vulgo illic quoque, & in uno Voſſ. *bella.* Sed *ſubita. proſpera bella* &c. ſunt quaecumque bella ſubita. *proſpera belli* &c. ſunt caſus, & eventus illius belli, de quo agitur. quare hic *belli* cum aliis MSS. & Edd. retineo. L. VII, 107.

- - - placet haec tam proſpera rerum
Tradere fortunae.

684.

- - - - - ſuperbum
Proſpera bellorum, nec fractum adverſa videbunt.

& ſexcenta ſimilia apud alios auctores. vide etiam ad L. VIII, 631. Dein *hic* edidi ex tribus vetuſtioribus Voſſianis pro *ibi*, quod vulgo circumfertur.

783 A CAESARE] Sola enim, & deſerta capi poſſum à Caeſare, etiam cum victus aufugerit. SCHOL.

786 MITYLENAEAS] Incipiet Leſbos, ubi eſt Mitylene, omnibus eſſe comperta, cum illic audient, exſulaſſe Corneliam. IDEM.

788 TUTIUS FUGA] i. praeter fugam. Hoc ait, cum fugere volueris, noli illo venire, ubi ego ſum, ſed alias pete terras. Omnes enim putantes, quod ad me veneris, illic, ubi ego ſum, te requirent. Tu interim ſic evades. IDEM.

791 TORMENTA] i. e. poenam, quam patitur, quod receſſura eſt, differre jam non vult. IDEM.

793 TENERE] Alii legunt *teneri.* ut ſit: non ſuſtinet pectora Magni moeſti teneri ſcilicet à ſe, & colla ſcilicet ſua teneri dulci amplexu ſcilicet Magni. VERSELL. *Teneri* legit Aſcenſius, & *amplexu dulci* non cum *pectora*, ſed cum *colla* cum Verſellano jungit. *teneri* eſt in duobus Pulm. Codd. & recent. Amſtel. Recte ſe habet vulgatum. Non audet, vel potis eſt pectora, & colla magni tenere, & brachiis dulciter amplecti.

797 TAM MOESTA] Pompejo, & Corneliae. SCHOL.

799 LABITUR] Expreſſus eſt dolor feminarum, quod corruunt, & labuntur. ut Virgilius

- - - - - collapſaque membra
Marmoreo referunt thalamo, ſtratiſque reponunt.

SCHOL.

802 NON SIC] Non ſic diſceſſit de Italia, quemadmodum de Epiro. h. e. cum tanto dolore. IDEM.

802

Pompejumque fugit, quae nox ſibi proxima venit,
Inſomnis. viduo [a] tum primum frigida lecto,
Atque inſueta quies uni, nudumque marito
Non haerente latus. ſomno quam ſaepe [b] gravata
Deceptis [c] vacuum manibus complexa cubile eſt,
Atque oblita fugae quaeſivit nocte maritum!
Nam, quamvis flamma tectas urente medullas,
Non juvat in toto corpus jactare cubili:
Servatur pars illa tori. caruiſſe timebat
Pompejo: ſed non Superi tam laeta parabant.
Inſtabat, miſerae Magnum quae redderet, hora.

VARIAE LECTIONES.

a *tunc* B. 1. V. 1. Marp. & Edd. qdd. *dum* V. ſec. *cum* Ed. Hort. *cum* V. tert. b *gravata eſt* V. pr. c *man. vac.* V. 1. M. *vacuit* H.*

802 Reliquit] Mſcr. duo (& Voſſ. 1.) *relinquit.* male.* BERSM.

804 Vadit] Ex uno Pulmanni Grotius edidit *vadis*, & *fugis.* Scilicet fraudi fuit viro ſummo, quod in tribus Pulm. Codd. & uno Berſmanni ſcribatur *tibi* pro *ſibi.* ut eſt etiam in plurimis meis, & Edit. Hortenſ. Sed *vadit*, & *fugit* retinent tantum non omnes, uno, aut altero excepto. *Sibi* habent Voſſianus prim. & quart. Regius uterque, & meus. Recte. *ſibi* ponitur pro *ipſi*, ſcilicet Corneliae. De quo reciproci uſu tam plena manu exempla dederunt viri docti, ut plura adferre putidum foret. Vide, quos laudat Cl. Drakenb. ad Silium L. xii, 33. inſt. L. vi, 265. Deinde poſt *fugit* minimam poſui diſtinctionem, non maximam, ut fiebat vulgo. Non nox fuit inſomnis, neque ſubintelligendum eſt verbum ſubſtantivum, nec *in ſomnis* ſeparatim legendum, ſed Cornelia fugit Pompejum inſomnis ea nocte, quae ipſi proxima venit, vel, ſi vis, quae priorem noctem ſecuta eſt, & excepit. Jungit ſubſtantivum cum relativo in eodem caſu, ut ſolent ſaepe poëtae. Vide ad L. iii, 160.

Quo te Fabricius regi non vendidit auro.

805 Fugit] i. e. qui eam juſſit expelli. Hoc juxta Virgilium. *Nos patriam fugimus.* SCHOL.

805 Nox sibi proxima venit in somnis] Hoc eſt, nox ſequens, qua dormitura erat. SULPIT. *Inſomnis*, alii, ut & Omnibonus, legunt. Ut ſit ſenſus: proximam noctem inſomnem illi, hoc eſt, ſine ſomno fuiſſe, ex moerore ſcilicet, & propter abſentiam mariti, ut mox ſequitur. MICYLL. Et Aſcenſius, in cujus editione vitioſe eſt *in ſomnot. inſomnus* meus Cod.

809 Deceptis] Dum Pompejum ſe credit amplecti. SCHOL.

811 Tectas] Variant hic vehementer ſcripti, & editi. *tectas* tamen habent plerique. Sic vſ. 255. *pectore tecto tra latens.* exponi poteſt per *imas. totas* Marpurg. *Tactas* non male habent Regius primus, Voſſ. unus Hulſii, Amſtel. & meus. i. e. accenſas, inflammatas amore. *Rectas* Edd. Ven. Brix. Mediol. *tacitas* unus Berſm. & Edd. Aſcenſ. Verſell. Micyll. Hortenſ. Grotii, aliorumque. quod habet Voſſ. ſec. pro gloſſa. Adjectivum more poëtarum foret pro adverbio *tacite. tacita flamma* ſaepius. V. Silium L. xi, 391, 398. & ibi notas. Eligat lector ex his, quod velit. Mihi placuit *tectas.*

811 Urente] Sic recte legi curavit Grotius; habentque unus Pulm. Regius unus, Wittianus. Hulſt. Marp. Bohur. & meus cum gloſſa Voſſ. ſecundi. *Urere* convenit flammae, non *urguere:* ut vulgo edebatur. Saepius autem librariorum vitio in *urguere* haec vox abiit. Vide N. Heinſium ad Ovidii Lib. 1. Amor. El. 2, 17.

Acrius invitos, multoque ferocius urguet.

ubi tamen *urguere* rectum eſſe puto.

813 Caruisse timebat] Metuebat, ne Pompejum non reciperet. Atqui recepit, ſed victum: quod pejus, quam non recipere. GROT.

815 Redderet] Mox enim ad eam venturus eſt fugiens. SCHOL.

M. AN-

M. ANNAEI LUCANI CORDUBENSIS

PHARSALIAE.

LIBER SEXTUS.

[a] Poſtquam caſtra notat, quod Caeſar victus ab hoſte
Fugit in Emathiam, quamvis clauſiſſet is [b] ipſum;
Hinc [c] & Theſſaliam, quae ſit, gentemque [d] profanam
Deſcribit: damnat Sextum non digna [e] petentem.

Poſtquam caſtra duces, pugnae jam [a] mente [b] propinqui,
Impoſuêre jugis, admotaque comminus arma,
Parque ſuum vidêre Dei; capere omnia Caeſar
Moenia Grajorum ſpernit, Martemque ſecundum
Jam niſi de genero fatis debere recuſat.
Funeſtam mundo votis petit omnibus horam,
In caſum quae cuncta ferat. placet alea fati
Alterutrum merſura caput. [c] ter collibus [d] omnes

Explicuit

VARIAE LECTIONES.

a *monte* Marp. b *propinqua* meus. c *tunc* R. 1. Marp. Voſſ. pr. a m. ſec. *tum* meus. d *omnis* Voſſ. pr. & ſec.

a Deeſt haec vox in Barthiano.
b *Ipſam*] Barth.
c *Ad*] Amſt.
d *Togatam*] Meus.
e *Parente*] Barth.

3 *Parque ſuum*] Metaph. ab arena, ſeu Gladiatoribus ſumpta. Spectatores, & fautores Dii: Arena, Pharſalia: Par gladiatorum, Caeſar, & Pompejus. Sic alibi: (VII, 796.)

- - - ſed par quod ſemper habemus,
Libertas & Caeſar erunt.

GROT. Ed. pr. Sic Plinius, ubi de Elephanto agit, & Dracone, naturam ait, *ſpectaculum ſibi ac paria compoſuiſſe.* IDEM. Ed. tert.

3 PARQUE SUUM VIDERE DEI; CAPERE] Mſc. *dehinc capere.* non inepte. BERSM. *Dehinc.* in Marp. & Voſſ. primo pro varia lectione. *dein* in quarto a m. pr. & tertio a m. ſec. Non inepte quidem, ſed tamen falſo. Dii, ſeu fata viderunt junctos Pompejum, & Caeſarem, par ducum ſibi bene comparatum, & Deorum oculis dignum. Sic hoc libro vſ. 191.

Parque novum Fortuna videt concurrere, bellum,
Atque virum; & alibi.

Eleganter Seneca ab aliis jam citatus cap. 2. de providentia. *Ecce ſpectaculum dignum, ad quod reſpiciat intentus operi ſuo Deus: ecce par Deo dignum, vir fortis cum mala fortuna compoſitus.* Dei itaque vident, hos duos duces magnos, *velut ad exemplum Fortunae par reſervatum.*

4 SPERNIT] Ne à civili bello inpediretur his actibus. SCHOL.

5 JAM NISI DE GENERO] Hoc eſt, non vult ſibi fata alias praeſtare victorias, quae ſibi à fortuna inputentur, ſed ſolum vult ſuperare Pompejum. IDEM.

6 HORAM] Qua inter ſe confligant. IDEM.

7 ALEA] In luſu aleae unus vincitur. Sic in bello.

Explicuit turmas, & ſigna minantia pugnam,
[a] Teſtatus, [b] numquam Latiae [c] ſe deeſſe ruinae.
Ut videt ad nullos exciri poſſe tumultus
In pugnam generum, clauſo ſed fidere vallo,
Signa movet, tectuſque via dumoſa per arva
[d] Dyrrhachii praeceps rapiendas [e] tendit ad arces.
Hoc iter aequoreo praecepit limite Magnus,
[f] Quemque vocat collem [g] Taulantius incola Petram,
Inſedit caſtris, Ephyreaque moenia ſervat,

Deſen-

VARIAE LECTIONES.

a *teſtatur* B. 1. b *Lat. numq.* B. 1. V. 1. H. meus. c deeſt in B. 1. d *Durachii* & *Dirachii* MSS. & Edd. qdd. e *currit* V. ſec. pro var. lect. f *quamque* V. pr. a m. pr. g *Talantius* R. 1. V. 1. *Taumanticus* Marp. *Tablantius* Hort. M. h

bello. Hoc exſpectat Caeſar à fatis. i. quemcumque caſum, & eventum belli. SCHOL.

10 TESTATUS] Probat, ſe paratum ſemper, ut evertat Italiam. IDEM.

12 CLAUSO SED] Ita tranſtuli verba pro *ſed clauſo* ex Regio primo, & Berſm. uno. Sic L. II, 128. V, 740. VII, 226. & ſaepius. Et forſan hoc ordine ubique legendum eſt, ut ſit caeſura in quarta ſede, & monoſyllaba contra naturalem ſitum poſtponantur. ſed alibi fortaſſe plura de his.

14 DYRRHACHII] Ad Dyrrhachium ex Epiri regione proficiſcitur. SCHOL.

15 PRAECEPIT] Prior Pompejus ad Dyrrhachium ex Epiri regione proficiſcitur, & venit. *Taulantius* nomen gentis in illa regione. IDEM.

15 PRAEVENIT] Vel *praecepit* i. e. praeoccupavit. Breviori enim juxta littus via acceleravit. *Praecepit* i. e. praeripuit, & praeoccupavit praeveniendo. Sunt, qui legant, *praevenit*, ſed melius quadrat *praecepit*: ut in Bucolico: *ſi lac praeceperit aeſtus.* Eſt autem *praecipere* hoc modo, prius capere. ASCENS. Mſcr. duo *praecedit*, & duo *praeceſſit*. aliquot libri, *praevenit. praecepit*, praeoccupavit, antevertit. Virgil. *ſi lac praeceperit aeſtus.* BERSM. *Praecedit* eſt in Voſſiano tert. a m. ſec. meo, Amſt. & quatuor Pulm. ac variis lect. Steph. cum Edd. Hortenſii, & Micylli. ſed male. Recte interpretes, & ante eos Scholiaſtes exponunt *praeoccupavit*, *praevenit*. Vide, quos laudavi ad L. II, 106. Virgil. L. X. Aen. 277. *litora praecipere.* Valer. Flacc. L. IV, 406.

- - - ditem volat aethere Memphim
Praecipere.

Silius Ita. L. XVI, 338.

- - - - votiſque peractam
Majorem credant praecepto limite partem.

Ex quo loco, uti & ex notis Cl. Drakenb. patet, hic rectum eſſe *limite*, non *litore*, quod eſt in uno Berſm. Voſſ. primo a m. pr. Ed. Rom. & Parm. Adde Celeb. Burm. ad Valer. Flacc. Lib. IV, 614. noſtrum L. IV, 740. IX, 712.

17 EPHYRAEAQUE] Dyrrhachii, Corinthia, quod à Corinthus eſt conſtitutum. SCHOL. Dyrrhachium, quod, autore Strabone, Corcyrei condiderunt: ſed quia Ephyrei, id eſt, Corinthii Apolloniam vicinum oppidum coloniam habuere, ob vicinitatem rem poëta confundit. SULPIT. De Taulantiis, qui agros Dyrrhachii, & Apolloniae uſque ad montes Ceraunios aliquando tenuerunt, meminit Strabo lib. ſeptimo, & item Thucydides libro primo, quem locum ſupra annotavimus: Ex eodem autem Thucydidis loco patet, qua ratione poëta hic Ephyraea moenia vocet Dyrrhachium. Neque enim propter vicinitatem Apolloniae, ut hic Sulpitio placet, ita appellatur: ſed quod is, qui urbem ipſam hanc condidit, Corinthius genere fuit, Phalius nomine, filius Eratoclidis, ex Heraclidarum progenie, κατὰ τὸν παλαιὸν νόμον ἐκ τῆς μητροπόλεως κατακληθεὶς, ut inquit Thucydides. Nam & Corcyrenſes, quorum colonia Dyrrhachium (ut ſupra annotatum eſt) fuit, à Corinthiis oriundi fuerunt, qui duce Cherſecrate inſulam illam occuparunt, eo tempore, quo Archias & ipſe Corintho praefectus, Siraculas coloniam deduxit. Ut autor eſt Strabo libro ſexto. MICYLL. Dyrrachium conditum à Corcyraeis: Corcyra à Corinthiis. Vide Strabonem, & Thucydidem. GROT. Vide etiam Hortenſium. In MSS. multis, & nonnullis Edd. eſt *Epireaque*. Regius primus *Pirrhaeaque*. alter *Epyrea m.* Forſan non male legas *Pyraeaque*. Eo namque tractu, ut ait Plinius Lib. III. c. 22. fuere

Digitized by Google

Defendens [a] tutam vel ſolis turribus urbem.
Non opus hanc veterum, nec moles ſtructa tuetur,
Humanuſque labor, facilis, licet ardua tollat,
Cedere vel bellis, vel cuncta moventibus annis.
Sed munimen habet nullo quaſſabile ferro,
Naturam, ſedemque loci. nam clauſa profundo
Undique, [b] & inliſum ſcopulis revomentibus aequor,
Exiguo debet, quod non eſt inſula, colli.
Terribiles ratibus ſuſtentant moenia cautes,

Ioniumque

VARIAE LECTIONES.

a *setam* Ed. Ven. b vulgo *praecipiti ſcopuliſque vom.*

re *Illyrii*, *Taulantii*, & *Pyraei* &c. Mela Lib. II. c. 3. *Sequentia Taulantii, deinde Illyrici &c. Tum Pyraei &, Liburni, & Iſtria. Urbium prima eſt Oricum, ſecunda Dyrrhachium, Epidamnus ante erat &c.*

20 LICET ARDUA TOLLAT] Quia humanus labor facile cedit, & vincitur, etiamſi ſunt magna, quae fecerit. ut Cicero. *Nihil eſt enim opere, & manu factum, quod non conficiat, & conſumat vetuſtas.* SCHOL.

21 ANNIS] Propert.

Annorum aut ictu pondera victa ruent.

Mſc. habet *armis* (& meus) mendoſe. BERSM.

24 UNDIQUE PRAECIPITI, SCOPULISQUE VOMENTIBUS AEQUOR] Mſc. duo *moventibus* h. e. impellentibus. alt. *ſcopulis removentibus*, non male. IDEM. MS. P.

- - - nam clauſa profundo
Undique, & illiſum ſcopulis removentibus aequor.

Pro *removentibus* rectius forte, *revomentibus* legas. GROT. Ut Puteani Cod. ita etiam veterrimi habent Voſſian. prim. Regius uterque, & Amſtel. Quod verum putans recepi. niſi quod pro *removentibus revomentibus* dederim. Nam & *removentibus* eſt in Pulm. uno. & Voſſiano ſecundo. *moventibus* Pulm. duo, quinque mei, & editi ante Sulpitium. Scopuli revomunt aequor, illiſum i. e. remittunt aequor in ſe impactum, & ſic *ſpumant in undas*, ut noſter, & alii loquuntur. Vide ad L. III, 190. L. IV. dixit vſ. 460.

- - - - tumque cavernae
Evomuere fretum.

Refundere Lib. II, 618. *inliſum* hoc ſenſu adhibet praeter alios noſter quoque vſ. 691.

- - - planctus illiſae cautibus undae.

Si tamen quis malit retinere *praecipiti*, non multum reſtagabor. poteſt *inliſum* videri gloſſa, vel additamentum verbi *revomere*. Modo legat

Undique praecipiti, & ſcopulis revomentibus aequor.

Valer. Flacc. L. IV, 656.

Unda laborantes praeceps rotat, ac fuga penti
Obvia: miſcentur rupes: jamque aequore toto
Cyaneae juga praecipites inliſa remittunt.

Supra L. V, 649.

- - nautae videre trementes
Fluctibus à ſummis praeceps mare.

Eſtque hic *praeceps profundum*, quod magnas rotat undas, ex alto, nec in litus paulatim deſinit.

25 COLLI] Nam eſſet inſula, niſi haberet anguſtum collem (*collum* Voſſ. ſec.) qui eam continuo jungeret (*continuaret* Voſſ. prim.) terrae. SCHOL. Eſt enim peninſula ut docet Iſ. Voſſius ad Melam L. I. c. 3. §. 155. Vir doctus orae codicis ſui hic alleverat *l. collo*. Recte, ut opinor. ſed conſtanter MSS retinent *colli*. juvat tamen nonnihil Scholiaſtes in Voſſ. ſecundo, ut videre eſt. Notum omnibus, locorum deſcriptiones ſumi ab humani corporis partibus, & fuſe demonſtrat Schottus Obſerv. L. III. c. 28. Noſter ipſe paſſim *linguam*, *dorſum*, *fauces* &c. hoc ſenſu uſurpat.

26 TERRIBILES] Quae ſemper timentur à navibus. SCHOL.

27 RABIDO] Ita malui, quam *rapido*, cum quatuor Codd. Pulm. & Voſſ. tert. Edd. Rom. Parm. Ald. & Mſtis ab Ill. Heinſio conlatis, qui hoc quoque praetulit ad Claudiani Feſcennina vſ. 83.

- - - rabidi tacete cori.

Adde eumdem, & Burmann. ad Ovidii Lib. I. Metam. 36.

- - rabidiſque tumeſcere ventis.

 qui-

Ioniumque furens [a] rabido cum tollitur auſtro,
Templa, domoſque quatit, ſpumatque in [b] culmina pontus.
Hinc avidam belli rapuit ſpes inproba mentem
Caeſaris, ut vaſtis diffuſum collibus hoſtem
Cingeret ignarum, ducto procul aggere valli.
Metitur [c] terras oculis: nec ceſpite tantum
Contentus fragili ſubitos adtollere muros.
Ingentes cautes, avulſaque [d] ſaxa metallis,
Grajorumque [e] domos, [f] direptaque moenia transfert.
Extruitur, quod non aries inpellere [g] ſaevus,
Quod non ulla queat violenti machina belli.

Frangun-

Variae Lectiones.

a vulgo *rapido.* b *culmine* V. ſec. Ed. Rom. c *terram* V. ſec. d *ſigna* VV. LL. Steph. e *domus* V. pr. ſec. a m. pr. f *directaque* B. I. g *poſſit vaſtus* & ſupraſc. *ſaevus* V. quart.

quibus locis, ut paſſim in his vocibus, itidem turbatur. Malim etiam apud Ovidium Heroid. Ep. XVIII, 37.

At tu de rabidis inmanſuetiſſime ventis.

quam *rapidis. Furor, rabies ventorum* eidem L. V. Metam. 71. & Statio L. VII. Theb. 810. aliisque. V. ad L. IV, 419. *Rapidus* autem ventus alius eſt, quam *rabidus.* Scilicet qui turbine quodam celerrime venit, & abit. Hoc ſenſu recte *rapidus Notus* eſt L. III. Faſt. 588. & *rapidus turbo* Ep. Heroid. VII, 65. Valerio Flacco L. IV, 510. ut recte Carrion. male prius erat *rabidus.* Sequenti verſu in Voſſ. primo, & quinto, & Regio uno *domus.* ut in hoc accuſativo paſſim variatur. Sic vſ. 35. V, 31. VI, 514. VII, 8, 828. Livius III, 21. *domus* duo Voſſiani. Flor. I, 13. ubi habent *domus* MSS. multi, in his tres Voſſiani, & Lib. III, 15. etiam in editis, & Senec. Herc. Oet. 1916. *Domus* in accuſat. in Virgilii, & Livii Codicibus aliquando legi, monet etiam Pierius ad Virgil. Georg. II, 115. Adde Maſerium, & Burm. ad Valer. Flacc. L. V, 235, 452. ſic variant MSS. in *colos*, & *colus* apud Statium L. X. Theb. 644.

29 Hinc] Ita melius, quam *huc.* eſt enim hiſtoriae conmutatio. GROT. Sic bene reſcripſit Grotius: quod confirmat Regius primus, Voſſ. prim. a m. pr. Oxon. pr. Hulſt. & Marp. *Hic* Voſſ. quint. & Amſtel. etiam non male. Reliqui *huc.*

30 Diffusum] Vult Pompejanos in illa regione diſperſos vallo circumcludere (*circumdare* Voſſ. Prim.) neſcientes. SCHOL. Sulpitius, Micyllus, & Hortenſ. ediderunt *diffuſus*; atque ita legere voluit Farnabius; ut ad ipſum Caeſarem referatur, qui majus occupavit ſpatium, quam Pompejus. Sed male, & contra MSS. omnes. licet Pompejus jam vaſtis collibus eſſet diffuſus, tamen cingere illum majori ambitu voluit. Vide vſ. 44, 70. &c. Caeſar. B. Civ. L. III, 43, 44.

32 Metitur] i. ut tanto jungat aggere, quantum poteſt oculis intueri. SCHOL. In Regio primo, Wittiano, & Ed. Romana ſcribitur *metatur.* i. fines ſibi, & metas munitionum, & valli ſtatuit. Malim tamen retinere vulgatum, ut ſignificet: cognoſcit terras, & menſuram agri colligit, ac conſiderat. Ita Ovidius Ep. Her. X, 27.

- - - - - atque ita late
Aequora proſpectu metior alta meo.

Differentiam ᵱ *metari,* & *metiri* docuit egregie ὁ πάνυ Gronovius ad Livium. L. XXXVIII. c. 17.

34 Avulsa] Hic fuiſſe lapidicinas debemus accipere. SCHOL.

35 Direpta] i. e. aedificia diruit, ut ſaxa portet ad muros. IDEM. Vel potius transfert ſaxa ex dirutis direptarum urbium moenibus. Non enim ſcribendum *dirupta,* ut eſt in quatuor meis recentioribus, & editis ante Sulpitium, vel pejus *diruta.* Sed *direpta.* i. exciſa, & vaſtata. *Diripere urbem, domos,* & ſimilia ſexcenties uſurpari, quis neſcit?

38 Franguntur] Hoc quidam ſic exponunt. *Ita aggerem ſtruit, ut exaequet montium altitudinem, ut montes jam planum quiddam videantur.* Alii ſic, *aequantur muro, ut per munitiones facilis ſit diſcurſus.* Atque hic Pompejum intra Dyrrhachii moenia fuiſſe, opinatur Sulpitius. *Et pandit foſſas,* effodit ante murum, cum Caeſar ad munitionem illam ingentem, qua cingere Pompejum cona-

Franguntur montes, planumque per [a] ardua Caeſar
Ducit opus: pandit foſſas, turritaque ſummis
[b] Diſponit caſtella jugis, magnoque receſſu
[c] Amplexus fines, ſaltus, nemoroſaque teſqua,
Et ſilvas, [d] vaſtaque feras indagine [e] claudit.
Non deſunt campi, non deſunt pabula Magno,
Caſtraque Caeſareo [f] circumdatus [g] aggere mutat.
[h] Flumina tot curſus [i] illic exorta fatigant,
Illic merſa ſuos: operumque ut ſumma reviſat,
Defeſſus Caeſar mediis intermanet agris.
Nunc vetus Iliacos adtollat fabula muros,

Adſcri-

VARIAE LECTIONES.

a *omnia* Marp. b *diſpoſuit* V. 2. c *amplectens* Marp. d vulgo *vaſtasque.* e *cingit* R. 1. f *circumditus* A. g *agmine* Ox. pr. a m. pr. h *fulmina* W. V. tert. a m. ſec. i *illinc* B. 1.

conabatur, etiam montes fregiſſe hyperbolice à poëta dicatur. Atque ita mecum exponit Glareanus. Cujus caetera verba adſcribam. *Excelſa etiam dejeciſſe, humilia exaltaſſe, ut omnia ad diſcurſum apta aequaret;* quod Badius bene expreſſit. HORTENS.

38 PLANUMQUE PER ARDUA] i. e. quae ſunt ardua, conſternit, ut opus per planum ducatur. SCHOL.

39 DUCIT OPUS] MS. Anglic. Colleg. Trinitatis optime notae *tendit*, monente Celeb. Bentlejo ad Horat. Sat. II, 1, 2.

- - - - - - ultra
Legem tendere opus.

Hanc autem vocem ſe hoc ſenſu non legiſſe dicit. Quid? ſi tantum ſimplex ſit pro compoſito *extendit, dilatat.* ſimplici enim verbo ſic frequenter abuti auctores Latinos, in confeſſo eſt. vſ. 72.

Laxet, & effuſo claudentem milite tendas.

Corpus partus tendit Ovid. Amor. II, 13. *tendere genas* Stat. Theb. X, 161. *cutem* infra Lib. IX, 795. *tenditur Tityos* pro, porrigitur Statio Theb. X, 12. &c. Vel ita ſumi poſſet, ut *tendere curſum, iter* &c. i. e. promovere. Vide Perizon. ad Sanctii Minervam L. IV. c. 4. §. 23. Valer. Flacc. L. I, 483.

Et dedit aequoreos coelo duce tendere curſus.

Nihil tamen temere muto. *Ducere opus, vallum, foſſam* paſſim occurrit; praeterea videtur Lucanus hic loqui non de longitudine operis, ſed de eo, quod Caeſar montibus dejectis, & vallibus aggeſtis planum, & aequum per ardua, & abrupta fecerit opus. Alii exponunt minus bene.

39 TURRITAQUE SUMMIS] *Turrita ſupremis* Mſcr. non male. BERSM.

40 MAGNOQUE RECESSU] Atque hoc eſt, quod modo ex Caeſare oſtendi, XV. millia paſſuum circuitu eum amplexum fuiſſe, quo ſpatio pabulabatur. Et multa erant intra eum locum manu ſata, quibus interim jumenta paſcerentur. Ut Caeſariani videbant perpetuas munitiones ex caſtellis in proxima caſtella perductas, timebant, ne quo loco Pompejani erumperent, & ipſos à tergo adorirentur. Porro quod Sulpitius annotat ex Appiano, (id quod etiam Glareanus perſtringit) qui circuitus ſpatium dicit fuiſſe mille ducentorum ſtadiorum, quae conſtituerent centum quinquaginta millia paſſuum, id vel in Appiano, vel noſtris codicibus corruptum eſt. ut idem Glareanus. HORTENS. Male *recurſu* Ed. Verſellani cum ſex Pulm. Codicibus. diximus de hac voce ad L. III, 477.

Quae prius ex longo nocuerunt miſſa receſſu.

41 TESQUA] *Teſqua* ſunt loca inculta, ſed amoena. Legitur & *ſecta. Indago* verbum eſt venatorum. SCHOL. De *teſquis* vide ad Propert. IV, 9, 41.

42 VASTAQUE] Ita reſcripſi pro *vaſtaſque*, quod, neſcio, an operarum vitio, (nam ita habent variae lect. Steph. Reg. uterque Hulſt. Oxonienſes, & Marp.) primum in Grotii comparet editione, quam coeco paſſu plerique editores dein ſecuti ſunt. Sed contra ſenſum, & metri ſonum. *Vaſti colles, & vaſto ſeptum aggere* VI. 30, 69. *Immenſa indagine ligare ſaltus* Claudian. L. II. in Rufin. 376. ubi patet, Heinſium quoque *vaſtam indaginem* hic legiſſe.

43 PABULA] Tantum, inquit, ſpatii vallo Cae-

Adſcribatque Deis: fragili [a] circumdata [b] teſta
Moenia mirentur refugi Babylonia Parthi.
[c] En! quantum Tigris, quantum celer ambit Orontes,
Aſſyriis quantum [d] populis telluris Eöae
Sufficit in regnum, [e] ſubitum, bellique tumultu
Raptum [f] clauſit opus. tanti periêre labores.
Tot potuêre manus [g] aut jungere [h] Seſton Abydo,
Ingeſtoque ſolo Phryxeum elidere pontum,
Aut Pelopis latis [i] Ephyren abrumpere regnis,

Et rati-

VARIAE LECTIONES.

a *circumdita* A. b *texta* V. 1. c *&* B. 1. V. pr. ſec. tert Marp. Ed. Maitt. *at* B. 1. V. 1. R. 1. W. pro var. lect. A. *in* R. pr. W. H. V. pr. pro var. lect. *nam* meus. d *& p.* R. 1. e *ſubito* Marp. f *claudit* VV. LL. Steph. g vulgo *adjungere*. h *Sexton* B. 1. i *Epiren* & *Epirenen* MSS. qdd.

far ambiit, ut nihil Pompejo deeſſet, nec ſe ſentiret incluſum, abundans clauſus omnibus rebus. SCHOL.

44 Mutat] De loco ad locum. Quod non ſolent facere clauſi. IDEM.

45 Flumina] i. e. multi fontes, & flumina de his foſſis orta, nec egreſſa ultra foſſas impetum ſui curſus longinquitate ſpatii perdiderunt. Ordo *curſus ſuos fatigant illic orta, & illic merſa.* IDEM.

47 Defessus] Hoc eſt. Caeſar, ut opus videat omne, totum non poteſt circuire, ſed in medio manet. Bene autem addit *defeſſus*, ut conſtet, eum & ambulaſſe plurimum, & ſupervenire non potuiſſe. IDEM.

47 Intermanet] Mſcr. *intermeat*, & alter. *interminet*. mendoſe: q. d. Tantum erat ſpatium illius circuitus, ut uno die Caeſar luſtraturus illud conficere non poſſet. BERSM. *Interjacet* tres etiam Pulm. male. *Intermanet*, eſt in medio pernoctat, ut bene Sulpit. & alii; notiſſima vulgo locutione. Horat. O. 1, 1.

- - - - *manet ſub Jove frigido*
Venator.

V. Heinſ. ad Art. Am. 11, 237.

- - - *nuda ſaepe manebis humo.*

49 Deis] i. e. Neptuno, & Apollini, qui eos feciſſe dicuntur. SCHOL.

49 Fragili] Cocto latere (*lapide* Voſſ. ſec.) quem *ordinarium* dicunt. IDEM.

50 Refugi] Quia poſt ſe ſagittas jaciunt in bello fugientes. IDEM.

51 Tigris] Tantum dicit Caeſarem incluſiſſe quantum Tigris, & Orontes ambiunt. IDEM. *Telluris Eoae* jungendum cum *regno*, non cum *populis*, ut faciunt interpretes.

52 Assyriis quantum] Quantum ſpacium occupant urbes Aſſyriorum, ut Babylon, & Ninos, quae quadringenta octoginta ſtadia complectebatur. SULPIT. Omnibonus generaliter, ſive indefinite dictum accipit, pro eo quod eſt, quantum ſatis eſſet regno Aſſyriorum &c. MICYLL. Quantum terrae, quantum areae cinctam muris Babylonis, quantum areae Nini moenibus, aut Trojae ſeptum, aut Antiochiae, ſufficit Nino, aut Semiramidi aut Laomedonti ad ſtabiliendum regnum Aſſyriorum, ac Trojae in tumultu belli, tanti periere labores, quod illi non eſſent diuturni, non perpetui. Omnibonus exponit, quantum ſatis eſſet regno Aſſyriorum. Glareanus, Sufficit pro regia, quae regni poſſeſſi videri ſolet firmum praeſidium. HORTENS.

54 Raptum] Acceleratum, quod Caeſar velociter extruxit, & concluſit. SCHOL.

54 Tanti periere labores] *Quanti* Edd. Aſcenſ. & Pariſ. 1512. *potuere* Wittian. Cod. male. Nec perceperunt tamen ſenſum plerique interpretes. Dicit Lucanus, ſolita ſibi locutione, tantos labores, qui ſuperabant celeritate extruendi praedicta opera, ſine digno fructu fuiſſe confectos, & brevi in caſſum cecidiſſe: cum meliore fructu tot militum manus, qui haec opera effecerant, potuiſſent, vel Europam, & Aſiam jungere, vel magnae utilitati nautarum divellere Peloponneſum à Graecia, aut alium quemdam locum in melius mutare. Sic *perire*. L. IV, 252, 729. IX, 564, 1056. & ſaepius. ita & *perdere nefas letum*, *tempus* &c. quod ſine fructu peragitur. L. III, 706. IV, 251. VIII, 53. X, 371. Adde Senecam Thyeſt. x, 96. Herc. Oet. 1175. Drakenb. ad Silium IV, 607. Videtur hunc locum imitatus Statius L. IV. Silv. in via Domit. 33. quae citavit jam Berſm.

Hac

Et ratibus longae flexus donare Maleae,
Aut [a] aliquem mundi, quamvis Natura negaſſet,
In melius mutare locum. coit area belli.
Hîc alitur ſanguis terras fluxurus in omnes,
[b] Hîc & Theſſalicae clades, [c] Libycaeque tenentur.
Aeſtuat anguſta rabies civilis harena.
Prima [d] quidem ſurgens operum ſtructura fefellit
Pompejum: veluti [e] mediae qui tutus in arvis
Sicaniae [f] rabidum neſcit latrare Pelorum:

Aut va-

VARIAE LECTIONES.

a *etiam* H. b *illic* V. 1. c *Libyaeque* A. d *que conſurgens* H. e *mediis* B. 1. V. pr. *med. vel* R. 1, Marp. M. f *rapidum* vulgo.

Hae poſſent & Athon cavare dextrae,
Et moeſtum pelagus gementis Helles
Intercludere ponte non natanti.
His parvus (Lechiae niſi vetarent)
Inous freta miſcuiſſet Iſthmos.

55 ADJUNGERE] Acro in Horat. L. 1. Epiſt. 3, 4. ubi pro *adjungere* legitur *adducere*, quod non eſt inſuper habendum. BROEKHUS. Certe melius eſt, quam vulgatum *adjungere*. In meis membranis eſt *conjungere*. quomodo citatur à Lutatio ad Statium L. VI. Theb. 547. Veram, ſed ſimpliciſſimam lectionem ſervarunt nobis vetuſtiſſimi codices *aut jungere* per πολυσύνδετον, ita enim exhibent Regius prim. Voſſian. prim. & ſecund. Wittian. Oxon. prim. Marpurg. & Amſtel. cum uno Berſm. L. 11, 674.

Seſtonque admovit Abydo.

55 SESTON ABYDO] Seſtos, & Abydos duae civitates ſunt circa Helleſpontum mare: quarum una in Aſia, altera eſt in Europa, inter quas Xerxes, cum ad Athenienſes veniret depraedandos, pontem navibus fecit: adeo ut de navi ad navem poſſent homines totum mare ſicco pede tranſire. Idem eſt & Phryxeum mare, quod has duas civitates diſterminat. SCHOL.

56 PHRYXEUM ELIDERE PONTUM] Helleſpontiacum dicit, in quem Helle cecidit, cujus frater eſt Phryxus. Hoc ait Salluſtius. *à privatis compluribus ſubverſos montes, maria conſtructa eſſe.* IDEM.

57 EPHYREN] Tot manus interſecto Iſthmo poſſent Corinthum à Peloponneſo ſeparare. SCHOLIAST. Mſcr. *Epirenae*, perperam. Iſthmum perfodere, in quo Ephyra, ſive Corinthus, cuique Peloponneſus adnectitur. BERSM. V. de his Hortenſ.

58 ET RATIBUS LONGAE FLEXUM DONARE M.] Hunc verſum ſic exponit Sulpitius, id eſt, *facere rectam navigationem, quod ad Maleam promontorium, ipſumque tollere:* quod quidem inter Meſſeniacum, & Laconicum ſinum, 50. M. paſſuum protenditur. Haec ille. Badius vero, *interciſo*, inquit, *Maleae promontorio.* Horum neutra expoſitio neque Glareano, neque mihi probatur. Eſt enim prorſus abſurda. Neque enim poeta dicere vult, ait *Glareanus*, Maleam tollendam, ſed ſi Iſthmus perfoſſus eſſet, non eſſe navigandum circa Maleam periculoſa navigatione, quod quidem facere cogebantur, tum Aſiatici, tum Europaei, ſiquidem merces invicem vendere volebant. In Corintho autem permutare poterant, quod neceſſum non erat, ſiquidem pervius fuiſſet Iſthmus, cui aderat Corinthus. Unde & illa ex mercium permutatione dives facta eſt. Hactenus vere *Glareanus*. HORTENS. Mſcr. *flexum*. Item libri aliquot, non male. q. d. Iſthmo perfoſſo naves ſublevare circuitu, & ambagibus periculoſae navigationis circa Maleam. BERSM. Recte Glareanus & Berſm. haec exponunt, *flexum*. eſt etiam in Regio primo, Oxonienſi utroque, & Amſtel. Edd. Aſcenſ. Verſeil. Micylli, & Hortenſ.

58 MALEAE] Malea promontorium eſt Graeciae, quod intra mare per millia L. protenditur. ubi unda ita ſaeva eſt, ut perſequi navigantes videatur. Dicit autem, Caeſarem haec loca navigabilia poſſe facere. SCHOL.

60 COIT AREA BELLI] Spatium illud, quod incluſit Caeſar, *belli aream* nominavit. IDEM.

62 LIBYCAE] Propter Catonem, & Scipionem, qui in his occiſi ſunt locis. IDEM.

63 ANGUSTA] Pro orbis magnitudine haec videbatur *anguſta*. τὸ πρός τι poſitum. IDEM.

64 FEFELLIT] Hoc eſt, celavit, ut fieri illa neſciret. IDEM.

Aut vaga cum [a] Thetys, [b] Rutupinaque litora fervent,
Unda Caledonios fallit turbata Britannos.
Ut primum [c] vaſto ſeptas videt aggere terras:
Ipſe quoque à tuta deducens agmina Petra,
Diverſis [d] ſpargit tumulis; ut Caeſaris arma
Laxet, [e] & effuſo claudentem milite tendat.
[f] Ac tantum ſepti vallo ſibi [g] vindicat agri,
Parva Myceneae quantum ſacrata Dianae

Diſtat

VARIAE LECTIONES.

a *Thetis* MSS. qdd. b *Rutupiaque* A. *Rotupinaque* R. 1. *Rupinaque* O. 1. c *ſept. vaſto* P. 2. Edd. Ven. omnib *terr. ſ. v a. vaſte* Edd. Rom. Parm. d *ſparſit* A. e *ut* B. 1. f *at* V. 1. a m. pr. meus. Edd. Sulp. Aſc. Ald. Col. Steph. Pulm. Mic. Hort. g *vendicet* B. 1.

66 RABIDUM] Hane vocem reſtitui, pro qua vulgo legebatur *rapidum* ex quinque Pulm. duobus Berlm. Voſſ. pr. tert. & quinto, Regio utroque, Oxonienſibus, & meo Cod. ac Edit. Romana. Scyllam enim canibus cinctam, quae olim fuiſſe juxta promontorium Pelori credebatur, à Lucano intelligi, ſatis patet ex verbo *latrare*. Idque jam pridem monuerunt, & *rabidum* ediderunt docti interpretes, Sulpit. Aſcenſ. Verſell. Micyll. Hortenſ. aliique. *Rabides* autem paſſim dici canes, notum. Vide Cl. Drakenb. ad Silium L. x, 127.

Invadunt rabidi jam dudum.

ubi etiam de hoc loco agit. de Scylla Lucretius L. v, 890.

Aut rabidis canibus ſuccinctas ſemimarinis
Corporibus Scyllas.

Sic ſcribe, non *rapidis*, cum N. Heinſio ad Sabini Epiſt. 1, 35. ubi plura ad rem. Seneca in Med. 350.

Quid! cum Siculi virgo Pelori
Rabidos utero ſuccincta canes,
Omnes pariter ſolvit hiatus. &c.

Sidon. Apollin. Carm. IX, 162.

Et Scyllae rabidum voracis inguen.

Male Sirmond. Editio *rapidum*. De hac voce dicemus etiam ad L. VII, 145. X, 446.

67 TETHYS] Oceanum dicit, cujus haec uxor eſt. *Rutupis* (ſ. *Rutupiae*) civitas eſt Brittanniae ſupra mare. Hinc *Rutupina litora* promontorium. SCHOL.

68 CALEDONIOS] Caledonia eſt gens Britannorum in mediterraneo conſtituta. IDEM.

68 CALEDONIOS] Caledoniae ſylvae in Britannia, meminit Plinius libro quarto, pro qua ſecunda producitur: quae pro oppido in Aetolia corripitur. SULPIT. Martialis:

Nuda Caledonio ſic pectora praebuit urſo.

Scribendum autem eſt *Caledonius*, ſecunda ſyllaba per *e*, non Graece apud Ptolomaeum καληδόνιοι & καληδόνιος δρυμὸς dicitur. MICYLL. Hoc fortaſſe minutius eſt, quam ut annotetur, quod quidam *Caledonios* legant, nonnulli *Calidonios* per *i* quod in hâc ſignificatione extenditur, in altera contrahitur. HORTENS. In meo Cod. & Ed. Ven. eſt *Calidonias*: quomodo MSS. vetuſtiſſimi Vineto inſpecti etiam habuerunt. Apud Florum quoque L. I. c. 17. §. 3, 10. in omnibus ſcriptis eſt. *Calidenius*. Conſule ibi Vinetum, & Dukerum, qui ideo cum viris doctis nihil mutare audet. Ego quoque non temere hanc, ſed aliam ſcripturam *Calydenios*, ut eſt in Sulpit. & Aſcenſ. Edit. non vero in Comment. damnem. per *y* eſt a Calydone, Aetoliae oppido, ſecunda brevi, ut notarunt interpretes. *Caledonius* ſervant Codd. Claudiani, Silii, Martialis; immo hic quoque longe plurimi.

70 TUTA] Bene ait *tuta*. Hic enim collis eſt, ut ait ſupra.

Quemque vocat collem T. i. Petram.

SCHOL.

72 EFFUSO] Ut Caeſarem, claudentem ſe, poſſit expellere, hoc agit. facit milites ſuos diverſa, & longiora loca occupare, ut Caeſarem ab illo aggere excludat, ſuo milite ulterius exeunte. IDEM.

74 MYCENEAE] Quae apud Mycenas colitur propter Oreſten, qui de Mycenis fuit; nam eam in Italiam vexit. IDEM. *Scythicam Dianam* vocat L. III, 86. ubi vide Comment.

74 DIANAE] Aricia ſcilicet Diana, & conſecrata, ut ait Virgilius, *quem mater Aricia miſit* & mox.

- - *pinguis ubi & placabilis ara Dianae.*

SCHOL.

Digitized by Google

Diſtat ab excelſa nemoralis [a] Aricia Roma:
Quoque modo [b] terrae [c] praelapſus moenia Tibris
In mare [d] deſcendit, ſi nuſquam torqueat amnem.
Claſſica nulla ſonant, [e] injuſſaque tela vagantur:
Et fit ſaepe nefas, jaculum [f] tentante lacerto.
Major cura duces miſcendis [g] abſtrahit armis.
Pompejum, exhauſtae praebenda ad pabula terrae,
Quae currens [h] obtrivit eques, gradibuſque citatis

Ungula

VARIAE LECTIONES.

a *Aritia* V. 3. b vulgo *Romae* c *dilapſus* meus. d *deſcendat* V. pr. ſec. Boh. e *inmiſſaque* B. 1. *inviſaque* B. 1. mei 5. & alii. V. Drak. ad Si. XIII, 372. Edd. Ven. Br. Verſ. male. f *sentare* Edd. Br. Med. g *abſtulit* VV. LL. Steph. h *ſubtrivit* P. 1. *adtrivit* B. 1. V. pr. R. 2. Marp.

75 DISTAT] i. e. incluſus tantum loci occupavit, ut ſedecim millia teneret. Tantum enim Aricia diſtat à Roma. SCHOL.

75 NEMORALIS] Nemoribus occupata. IDEM. Strabo libro quinto: τὰ δὲ ἱερὸν ἐν ἄλσει. περίκειται δὲ λίμνη πελαγίζουσα &c. Unde & *Nemoralis* dicta videtur. MICYLL.

76 QUOQUE MODO] i. e. in quantum ſpatium. A Roma dicit ad Oſtiam civitatem. Et ipſa enim tantum abeſſet, niſi Tibris torqueretur. quia ſi per flexus torquetur XXIV. milia ſunt, recto itinere XVI. (al. XIV.) SCHOL. Triangularem videtur formam deſignare. Nam à Roma ad Hoſtiam interſunt quatuordecim millia paſſuum, ad Ariciam 15. ab Aricia ad Hoſtiam fere totidem. SULPIT. Sed Omnibonus *modum* hoc loco pro menſura accipere videtur, qui, *Aliam*, inquit, *deſcriptionem facit, videlicet, tantum tenuiſſe Pompejum caſtris ſuis, quantum diſtat urbs Roma ab Hoſtia.* Nam Tibris ab urbe deſcendit in mare Tyrrhenum ea parte, qua eſt Hoſtia. MICYLL. Rectiſſime Omnibon. & Hortenſius, haec verba capiunt de recto ſpatio, quo Roma diſtat ab Oſtia. Nugantur vero Sulpitius, & Aſcenſius, exiſtimantes, Lucanum ob oculos habuiſſe triangularem, à Roma ad Oſtiam, & ab Oſtia ad Ariciam, formam. Duas ſpatii, quod occupavit Pompejus, adhibet ſimilitudines. *Modum* autem pro *menſura* uſurpavit noſter etiam Lib. IV, 20.

Explicat hinc tellus campos effuſa patentes,
Vix oculo prendente modum.

V, 182.

Non modus Oceani &c.

VIII, 799.

- - *Romanum nomen, & omne*
Imperium Magno tumuli eſt modus.

Horat. L. 2, S. 6, 1.

Hoc erat in votis: modus agri non ita magnus.

Hinc legum tituli *de modo agri.* Vide Manut. ad Ciceron. L. VIII. Famil. Ep. 14. Mela in Praefat. *Quae ſit forma totius, quae maximae partes, quo ſingulae modo ſint, atque habitentur, expediam.* Sed ibi magis reſpicere videtur ad formam. Certe *quo modo* pro *qua menſura* tam ſimpliciter poſitum rarius, & nimis ambiguum eſt. Quare pro *Romae* (quae vox hic putide nimis repeteretur à Lucano) reſcripſi *terrae*, jubentibus id membranis antiquiſſimis, & optimis, Voſſiano primo ſec. quint. Reg. prim. Wittian. *Romae* intruſum eſt ab iis, qui *moenia*, pro urbis Romae moenibus dici non poſſe putabant. Hinc vetus lectio *terrae* in Witt. plane eſt deleta. Vel qui ad vocem *moenia*, *Romae* pro explicatione addiderunt, ut ſupraſcribitur in Voſſianis duobus. Male. ut *urbs* ſimpliciter, ita & *moenia*. Sic L. II, 99.

Quis fuit ille dies, Marius quo moenia victor
Corripuit.

& alibi. Ex additis ſat patet, quae moenia intelligantur.

79 NEFAS &c.] Dum exercentur armis, cives proximos interficiunt. SCHOL.

80 DUCES] Tres Berſm. & quinque mei habent *ducis.* ut ſit *cura ducis*, ſive quae ducem decet, *abſtrahit Pompejum.* Sed praeſtat retinere vulgarum. Cura major angebat utrumque tam Caeſarem, quam Pompejum, hunc inopia pabuli, & inde nata peſtilentia; illum dira fames. Male autem Sulpitius *terrae* jungit cum *cura.* cum, vel conſtrui debeat *pabula terrae equis praebenda*, vel potius *pabula*, ſive gramina, *praebenda terrae exhauſtae.* ut ſit dativus, & curet Pompejus, ut gramina rurſus creſcant in arvis, equorum diſcurſu, & pabu-

Hh h latione

Ungula frondentem [a] diſcuſſit cornea campum.
Belliger adtonſis ſonipes defeſſus in arvis,
Advectos cum plena ferant praeſepia culmos,
Ore novas poſcens moribundus labitur herbas,
Et tremulo medios [b] abrumpit poplite gyros.

Corpora

Variae Lectiones.

a *diſſudit* R. I. b *abrupit* B. I. *obrumpit* B. I. Ed. Hort.

latione detritis. Ceterum praeter magnum Codicum Stephani, Pulm. Berſm. numerum, & Edd. Venet. Omnib. Sulpit. Aſcenſ. aliorumque etiam ſcribunt multi Heinſiani, & mei omnes, excepto Bohur. recentiore Amſtel., *gramina*, & Marpurg. *germina*. *pabula* pro var. lect. eſt quoque in Wittiano. Moveor fere ad reponendum *gramina* conſenſu tot Codicum. Quia tamen gloſſam ſapit, & *pabula terrae*, *pabula campi* etiam alii dixerunt, ac frequens illa in MSS. eſt confuſio, inhibeo me. Vide Nic. Heinſium, & Burmann. ad Ovidii Metam. L. XIV, 43.

- - - *horrendis infamia pabula ſuccis*
Conterit.

81 Pompeium] Sc. cura abſtrahit. Cauſſa, cur non dimicet Magnus, quia pabula cuncta perierunt. SCHOL.

84 Defessus] Sumi poſſet pro *defatigatus* fruſtra quaerendo herbam in adtonſis arvis, ſive potius pro *fame feſſus*. ut auctores ſaepe loquuntur. V. ad L. IV, 57. Richter. Obſerv. Crit. ad Sulpit. Sev. c. 55. *Defenſus* eſt in Berſm. uno, *defiſſus* in Amſt. *diffuſus* var. lect. Voſſ. ſec. Conjeceram aliquando *defixus*, i. e. vultu in arva ſine intermiſſione dejecto, & attento quaerens pabulum. Sic ſimpliciter *defixus* pro ſerio adſpiciente Valer. Flacc. L. V, 378.

- - - - *haeret in una*
Defixus.

Claudian. L. I. Conſ. pr. Stil. 56.

- - - *defixaeque hoſpite pulcro.*

Sed cum jam videantur equi ad palos, & praeſepia alligati ſtetiſſe, rejeci hanc conjecturam: ſubiitque alia, quam praefero, *defectus* i. viribus exhauſtus, maceratus. ut Caeſar ait, frequentiſſima noſtri locutione, ut ſupra monuimus; nec modo cum ſubſtant, *viribus* &c. juncta; ſed & ſimpliciter poſita. II, 560.

- - - - *licet eſſe ſolutum*,
Defectumque vocet.

de equis, *defecta ilia* L. IV, 757. inf. 252.

- - *humeris defectum inponere gaudet.*

Senec. Herc. Oet. 1859. Valer. Flacc. L. VII, 116.

Sola moeret defecta cubili.

ubi nihil mutandum.

85 Cum plena ferant, &c.] Malim *dum*. Moriuntur equi prae fame, dum pabulum ex Corcyra, atque Acarnania exſpectatur longo navigationis ſpatio. Vide Caeſarem lib. III. Belli Civil. GROT. Ed. pr. Senſus forte eſt, culmorum aridorum ſatis fuiſſe in praeſepibus: ſed ab equis deſideratas herbas virides. IDEM. Ed. ſec. Recte Grotius priorem conjecturam deſeruit, & expoſuit equos famelicos popoſciſſe novas, & virides herbas, licet culmorum aridorum (recte interpretantur Scholia hic *ſtipulas ſegetum*) ſatis eſſet in praeſepibus, atque ita jam explicuit recte Aſcenſius, & dein Farnabius, exemplis Virgilii, & Ovidii adductis. Quam verum ſit, equos noluiſſe culmis aridis, cum alia deficiebant, paſci ipſe viderit Lucanus. Macie inde quidem conficiebantur, ſed edebant illos tamen vide Caeſar. B. Civ. III, 58. Meliore judicio Virgilius, & Ovidius equos ad praeſepe canunt quidem herbarum fuiſſe inmemores; ſed morbo, & peſtilentiae eam inertiam adſcribunt, non autem aridis herbis.

86 Novas poscens] Non enim delectatur aridis culminibus, quae in praeſepibus abundant (*abundaverunt* Voſſ. pr.) SCHOL.

87 Abrumpit] Non perfert integros curſus. *Digerit* eſt abſumit. IDEM.

88 Dum solvit] Ita repoſui ex Codicibus Steph. ſex Pulm. duobus Berſm. & meis ſeptem; (*cum* Voſſ. unus) minore diſtinctione poſita poſt *artus*. Coelum traxit contagia fluidae peſtis, dum tabes ſolvit corpora. ſic vſ. 101.

Aucta lues dum mixta jacent &c.

89 Fluidae] Plerique libri *fluidae*, ut *fluida peſtis* dicatur ſanies cadaveris fluens. BERSM. Male Edd. Haered. Gryph. & Pulm. exhibent *fluide*. L. II, 261.

Cum jam tabe fluunt.

Morbi fluentes L. VII, 415. *Sudore fluere* Ovid. Met. IX, 57. *fluidus liquor* in eadem re, Virgil. Georg. III, 483. ubi vide. Ceterum *fluvidae*, non *fluidae*,

Corpora [a] dum ſolvit tabes, & [b] digerit artus,
Traxit iners coelum fluidae contagia peſtis
Obſcuram in nubem. tali ſpiramine Neſis
Emittit Stygium [c] nebuloſis aëra ſaxis,
Antraque letiferi rabiem Typhonis anhelant.

Inde la-

VARIAE LECTIONES.

a *tum* vulgo. b *dirigit* B. 1. V. 1. *degerit* W. R. 2. *comminuit* V. pr. c *a n:b.* B. 1.

dae, eſt in Voſſianis ſex, Regio primo, & Wittiano: uti etiam in Virgilii Codicibus. Conſule Pierium ad L. III. Aen. 663.

90 NESSIS] Inſula Campaniae. Ipſa eſt Inarime. SCHOL. Non longe ſita ab Inarime.

90 NESUS] Cadaver Neſi caeſi ab Hercule in Calydonia ad Evenum fluvium, ubi Centaurorum ſepulchrum eſt, ex quo teterrimus odor egreditur. Placet etiam legatur, *Neſis*, quae inſula eſt in ſinu Puteolano tetrum odorem emittens. Ejus meminit Seneca in epiſtolis. SULPIT. Refert Strabo libro nono, ſubter Calydonem eſſe collem Taphioſſum nomine, in quo Neſſi, & aliorum tumulus, è quorum tabo teterrimus odor ſub montis radicibus profunditur, & humor groſſioribus guttis manat: quam quidem ob cauſam gentem illam *Ozolas* appellatam eſſe. OMNIBON. Haec quidem ita apud Strabonem habentur: Sed tamen quia idem aquae meminit, Lucanus autem de aëre peſtifero mentionem facit, & de antro Typhonis, qui ſub Inarime inſula (ut ſupra quoque dictum) ſepultus aliis dicitur, *Neſis* potius legendum, & de inſula accipiendum videtur. Hujus autem Inſulae etiam Plinius meminit, lib. XIX. cap. 8. MICYLL. Variant hoc loco exemplaria: quaedam legunt. *Neſſus*, nonnulla *Neſis*, *Neſſus*, (ſi ita legas,) Centaurus fuit, quem Hercules cum ex Calydone ad Evenum fluvium veniſſet, circa ripam fluminis verſantem offendit. Solebat is imperitos vel vadandi, vel tranandi trajicere, equo ſedens, non monſtrum fabuloſum. Neſſus, Deianirae, Herculis uxoris, quam vehebat, ſtuprandae cupidus, (nam eam, & Hylam ex ea natum ſecum adduxerat) equi celeritate fretus in ulteriorem ripam tranſvectae vim inferre conatus fuit. Id animadvertens Hercules Neſſum procul (per amnis enim interventum cominus congredi nequibat) ſagitta confixit. *Qui ubi ſenſit vim veneni, in ſe graſſantis ſentire coepit.* Hercule in trajectu fluminis occupato, Deianirae perſuaſit, amatorium virus ſuo cruori ineſſe: fore, ut ſi eo ſanguine, quo Herculis ſagitta eſſet illita, interior inungeretur tunica, quando eam maritus induiſſet, nullam eſſet amplius, praeter ipſam, puellam amaturus. Credidit homini Deianira, quippe quae Herculem deamabat, & nihil mali etiam ſuſpicabatur. Inſcia fraudis puella, priuſquam maritus adeſſet, monſtratam opem comparavit. Sed haec ad praeſens inſtitutum nihil pertinent. At juxta Calydonem amnis hic Evenus eſt, de quo diximus, circa illam collem Taphroſſum eſſe, teſtatur Strabo Geograph. libro nono, quem Plinius Taphiaſſum vocat. Centaurorum ſepulchrum monſtrabatur olim: è quorum tabo dirus odor ſub radicibus montis exhalabatur. Ab eo odore gentes accolas, Ozolas dici. Scholiaſtes Homeri Iliad. 2. εἰσὶ δὲ καὶ ἕτεροι Λοκροὶ ἐπικαλούμενοι Ὀζόλαι περὶ τὴν Αἰτωλίαν, ἐπὶ τῆς ἑτέρας πλευρᾶς οἰκοῦντες κατὰ τὸ Κρισσαῖον πεδίον, κεκλημένοι οὕτως ἀπὸ τοῦ αὐτόθι ῥέοντος Ὄζοντος ποταμοῦ, ὃν ἐποίησαν οἱ ἰχῶρες δυσώδη τοῦ κενταύρου τοῦ ὑπ' Ἡρακλέους τρωθέντος, ὅτι Δηϊάνειραν διάγων τὴν Οἰνέως κατὰ τὸν Εὔηνον ποταμὸν ἐπιχείρει βιάζεσθαι. ἢ ὅτι ἐκεῖ αἰγονόμοι καὶ τὰς δορὰς τῶν βοσκημάτων δυσώδεις οὔσας, καὶ ἀβυρσεύτους ἀμφιέννυνται. Id eſt. *Sunt autem & alii Locrenſes, qui cognominantur Ozolae, circa Aetoliam, ad alterum latus degentes, juxta campum Criſſaeum (à quo ſinus Criſſaeus dictus eſt,) qui ita appellati ſunt, quod illic fluat tetri odoris amnis, quem ſanies ac cruor dirus Centauri, ab Hercule ibi vulnerati, ac caeſi, fecit. Cum illac traduceret Deianiram Oenei filiam, per flumen Evenum, puellae conatus is fuit vim afferre. Sive quod ibi caprarii ſint, qui pellibus pecorum crudis, ac tetri odoris veſtiuntur:* Jam vero ſunt, qui legunt, *Neſis* hoc loco. Eſt autem *Neſis* inſula Campaniae. Plinius lib. XIX. cap. 8. *Nam quod in Neſide Campaniae inſula ſponte naſcitur, longe optimum exiſtimatur.* Loquitur de quodam herbae genere. De hac agit hic haud dubie poëta, quod ſtatim Typhonis, ſub Inarime conditi inferat mentionem. HORTENS. *Neſis* Mic. recte, non *Neſſus*. PULM. *Neſſus* Mſcr. quatuor, minus probe *Neſis* Campaniae inſula. Plin. L. XIX. c. 8. BERSM. *Neſis* recte etiam legunt Beroaldus, & Aſcenſius: & ante omnes Scholiaſtes: atque ita vel *Neſſis* habent ſeptem vetuſtiores ex noſtris. *Nexus* peſſime Ed. Venet. Amſt. MS. *Me-*

Inde labant populi, coeloque paratior unda
Omne pati virus, duravit viſcera coeno.
Jam riget [a] atra cutis, diſtentaque [b] lumina rumpit:
Igneaque in vultus, & ſacro fervida morbo
Peſtis [c] abit, feſſumque caput ſe ferre recuſat.
Jam magis atque magis praeceps agit omnia fatum:
Nec medii dirimunt morbi vitamque, necemque:
[d] Sed [e] languor cum morte venit, turbaque [f] cadentum
[g] Aucta lues, dum [h] mixta [i] jacent incondita vivis
Corpora: [k] nam miſeros [l] ultra tentoria cives
Spargere funus erat. tamen hos minuêre labores
A tergo pelagus, pulſuſque Aquilonibus aër,
Litoraque, & plenae peregrina meſſe carinae.

At liber

VARIAE LECTIONES.

a *arcta* B. 1. b *viſcera* Marp. c *habet* R. pr. a m. pr. V. ſec. pro var. lect. d *Et* V. 1. e *langor* MSS. & Edd. qdd. f *peremptum* VV.LL. Steph. g *acta* B. 1. H. h *meſta* A. i *manens* VV. LL. Steph. P. 1. Edd. Rom. Parm. k *dum* P. 1. *jam* Edd. Ven. Br. Med. l *extra* B. 2. H.

ſis quid etiam ſit, niſi vitium typothetarum in Ed. Haer. Gryph., neſcio. Conſule Barthium ad Statium Silv. L. II, 276.

- - - - inde malignum
Aëra reſpirat pelago circumflua Neſis.

Neſſus Edd. primae quoque & Ald. Col. Steph. aliique.

91 Emittit Stygium] i. e. peſtiferum. Al. *Egerit Elyſium.* SCHOL. Vide Cerdam ad Virgil. Georg. L. III, 551.

Saevit & in lucem Stygiis emiſſa tenebris.

Ubi a vſ. 500. de ſimili peſte Virgilium lege, & Commentarios.

92 Letiferi] Sive quod ipſe ferat (*fecerat* Voſſ. 1.) mortem, ſive quod aliis inferat, cum evomit, morbos. in ipſa enim inſula Typho unus ex Gigantibus premitur, qui, dum ſe vertit in aliam partem, perhibetur anhelare, & ignem ſpirare. SCHOL.

93 Inde] A corruptione aëris pereunt. IDEM.

93 Coeloque paratior unda] i. e. quod facilius aqua ad ſe morbi contagionem trahat, quam aër. Eſt ergo paratior, quam coelum. primo aër corrumpitur, deinde aqua, poſtea terra. IDEM.

94 Duravit] i. hominum membra conſtrinxit. IDEM.

95 Sacro] Eſt enim morbi genus, quem *ignem ſacrum* dicunt, vel *ſacro* i. e. execrabili per antiphraſin. IDEM.

98 Praeceps agit omnia fatum] i. e. fatum omnia facit jam praecipitanter, nullas habet moras, ſed, ſtatim ac morbus venit, mors comitatur. Silius L. VII, 232.

An nondum praeceps vicinaque fata videtis.

Praeceps feſtinatio. Vellejo L. I, 16.

99 Medii] i. e. nullum intervallum eſt aegritudinis inter vitam, & mortem, ſed ut coeperint languere, mox pereunt. SCHOL.

103 Spargere] Civibus, inquit, occiſis hoc pro ſepultura erat, ut eos extra tentoria ejicerent. Ex his ergo cadaveribus lues major increvit. IDEM.

104 Aquilonibus] Sicut Auſter ventus morbos, & peſtilentiam adducit, ita Aquilo repellit: quia prominens Aquilo minus graveſcit, quam ceteri. Abegit ergo ex parte morbos vicinum mare, & flatus Aquilonis. IDEM.

105 Peregrina] Adventitia frumenta dicit; nam quae ibi nata, peſtis corrupit. IDEM.

106 Liber] De Caeſarianis dicit, quod famem patiuntur, cum ipſi liberi ſint extra aggerem conſtituti. Haec cura, quam dixi, abſtrahebat Pompejum à pugna, ſed Caeſarem fames, & non iſta; *at* &c. IDEM.

107 Undis] Exercitus Pompeji laborans malam aquam habebat. Caeſaris vero milites famem ſuſtinebant. IDEM.

109 Surgentibus] Mſcr. *turgentibus.* Virgil.

&

Digitized by Google

At liber terrae ſpatioſis collibus hoſtis
Acre non pigro, nec inertibus angitur undis:
Sed patitur ſaevam, veluti circumdatus arta
Obſidione, famem. nondum [a] turgentibus altam
In ſegetem culmis, cernit miſerabile vulgus
In pecudum cecidiſſe cibos, & [b] carpere dumos,
Et [c] foliis ſpoliare nemus, [d] letumque minantes,
Vellere ab ignotis dubias radicibus herbas:
Quae mollire [e] queunt flamma, quae frangere morſu,
Quaeque per abraſas utero demittere fauces,
Plurimaque, humanis [f] ante hoc incognita menſis,
[g] Diripiens miles, ſaturum tamen obſidet hoſtem.
Ut [h] primum libuit [i] ruptis evadere clauſtris
Pompejo,

VARIAE LECTIONES.

a vulgo *ſurgentibus*. b *corpore* V. 1. c vulgo *morſu*. d *ſatumque* Ox. pr. e *queant* B. 1. Edd. Ven. Br. Med. *queat* Hort. M. f *antehac* vulgo. g *deripiens* V. 1. h *libuit prim.* Reg. 1. *licuit* Voſſ. 1. a m. pr. i *raptis* Berſm. 2. *vaſtis* Voſſ. 1. *rupis* Ed. Ven.

- - - - - *& cum*
Frumenta in viridi ſtipula lactentia turgent.

BERSM. Praeter quinque Pulm. *turgentibus* etiam legas in Voſſ. ſec. tert. a m. pr. & quinto, Wittiano, Regio ſec. Hulſt. Oxon. uno, & meo. Praeferunt id quoque Cl. J. Waſſe, ut amiciſſime indicavit mihi, & N. Heinſius ad Claudian. in Epithal. Honor. 94.

- - - - *Panchaïa turgent*
Cinnama.

ut & Celeb. Burm. ad Valer. Flacc. L. II, 464. Sidon. Apollin. 6. XXII, 173.

Quanta Leontino turgeſcit meſſis acervo.

ſurgere in altam ſegetem eſt ſpicas fundere. Si quis tamen praefracte *ſurgere*, quia melius convenire videtur τῷ *altum*, retinere velit, frui illi ſuo judicio licet. Retinent certe *ſurgere* praeter alios Codices optimi Regius, & Voſſianus primi. L. VII, 851.

Quae ſeges infecta ſurget non decolor herba.

& paſſim *ſurgere* non tantum de herba, & gramine, ſed & de frumenti ſpicis dicitur. Videatur Cerda ad Virgilii Georg. I, 161.

Quis ſine nec potuere ſeri, nec ſurgere meſſes.

& ad L. IV, 12.

Surgentis adderat herbas.

111 CECIDISSE] i. ut herba paſcerentur (*herbam paſcerent* Voſſ. 1.) in terram proni. ut ait Salluſtius. *letum minantes* eſt venena portantes. SCHOL.

112 FOLIIS SPOLIARE NEMUS] Reſtitui veram Lucano lectionem, ex quatuor Pulm. 1. Berſm. & novem meis MSS. & Cantabr. ac Edd. Veneta, Sulpit. Aſcenſ. Verſell. Mic. Hortenſ. aliorumque. Vulgo *morſu* ſcribebatur. at ſtatim ſequitur *morſu*. quod hic ex gloſſa intruſum eſt, ut clare eſt pro gloſſa in Wittiano. Et quis abſurditatem vocis *morſu* non videt? An folia, & ramos ab arboribus milites deripere debebant dentibus? Ergone illis inſtrumenta avellendi deerant? Non ſane.

115 DEMITTERE] Sic recte multi edidere priores cum Aldo, Colin. Steph. & multis MSS. ſollemni perturbatione *dimittere*: Meliores tamen *demittere*. Vide Drakenb. ad Silium Lib. VIII, 655. ubi *de* etiam probat. Conſule notata ad L. III, 426.

115 FAUCES] Veterrimi Regius pr. & Voſſ. prim. *cautes* & Scholiaſtes dicens, *fauces* macie contritas, vel *cautes* contritas, tonſas. ut intelligantur herbae enaſcentes ex cautibus, quas abraſerunt. ſed quid erit *per cautes*? Quare ſatius eſt retinere *fauces* rigidas.

116 ANTE HAC] Mſc. duo *hoc* ſcilicet tempus. BERSM. *Ante hoc* eſt etiam in tribus Pulm. Voſſianis quatuor antiquioribus, Regio primo, Wittiano, Oxon. primo, & Amſtel. ac Edd. Micylli, Hortenſii & Pariſ. 1512. *Ante haec* meus Cod. Edd. Rom. & Parm. *Ante hoc* rectum eſt.

117 HOSTEM] Pompejanum militem, omnibus frugibus abundantem. SCHOL.

Pompejo, cunctaſque ſibi permittere terras:
Non obſcura petit latebroſae tempora noctis,
Et raptum furto, ſoceri ceſſantibus armis,
Dedignatur iter: [a] latis exire ruinis
Quaerit, & [b] inpulſu turres confringere valli,
Perque [c] omnes gladios, & [d] qua via [e] caede paranda eſt.
Opportuna tamen valli pars viſa propinqui,

Quam

VARIAE LECTIONES.

a *laxis* meus. a m. pr. b vulgo *inpulſo vallo.* c *omnis* Reg. pr. d *quia* V. 1. e deeſt in A.

118 CLAUSTRIS] Mſti duo Berſm. Voſſiani tres, & meus cum Edit. Romana principe, & Parmenſi *caſtris*. ſed male; qui tamen error ſollemnis eſt. per *clauſtra* intelligit munitiones Caeſaris, quibus tamquam carcere clauſus detinebatur Pompejus. vſ. 264.

Intra clauſtra piger dilato Marte quievit:

ubi eodem modo variatur. L. x, 445. de Caeſare aulae Ptolemaicae incluſo,

Sic fremit in parvis fera nobilis abdita clauſtris:

quod cum Ill. Heinſio in *clathris* non mutandum eſſe, ſuo loco probabimus.

119 PERMITTERE TERRAS] i. e. concedere ſibi ad evagandum. Non male quidem; ſed vide, lector, num elegantius ſcribatur in Voſſiano, & Ed. Parmenſi *promittere*, ſive certam ſpem evagandi, & ex his clauſtris exeundi concipere. Sic Lib. II, 321.

Hunc quoque totius ſibi jus promittere mundi,
Non bene compertum eſt.

Ovidius L. XI. Metam. 576.

- - *reditusque ſibi promittit inanes.*

& vſ. 662.

121 RAPTUM] i. e. ut latenter exeat, Caeſare neſciente. SCHOL.

123 INPULSO VALLO] Mſc. *impulſi valli.* alt. duo *inpulſu valli.* BERSM. Vetuſtiſſimus Voſſ. primus *inpulſi valli.* Sed Regius uterque, & Codex Ampliſſimi Viri J. Wittii cum Oxon. pr. *inpulſu valli*; recte. ut *inpulſu* abſolute ponatur pro crebra oppugnationis vi, & impetu. Statius L. v. Theb. 409.

- - - *quatiunt inpulſibus illi*
Nunc freta, nunc muros.

L. IX, 145.

- - - - *non illum inpacta moverent*
Tormenta oppoſitum, formidatique ſuperbis
Turribus inpulſus tentato umbone rediſſent.

inpulſus ventorum ſupra L. III, 466. *umbonis inpulſus* Prudentius in Pſychom. 256.

126 QUAM MINUCI] Caſtellum Minuci vocat, à Minucio, qui cuſtodiae hujus propugnaculi praefectus fuerat à Caeſare. Id quod ex Appiano cognoſcitur, qui, *Vallum*, inquit, *inſuper tutati ſunt, Minucio, qui cuſtodiae praefuerat, quamplurima tolerante. Ferunt quippe clypeo ejus viginti ſupra centum inhaeſiſſe ſagittas, corpuſque ejus ſex vulneribus transfixum patuiſſe.* OMNIBON. *Caſtella Numici.* Sive à conditore ſic appellata ſunt, ſive à fluvio ejuſdem nominis, cujus eſt ille in Latio, in quo producitur penultima. SULPIT. Habet autem nomen *Minucii* (ſive *Minutii* ſcribendum eſt) U breve in antepenultima, ut & aliorum teſtimoniis probatur. Silius libro ſeptimo:

Nec mora disjecto Minuti vaecordia vallo &c.

Et rurſum eodem libro:

Si factis nondum Minuti te, cauta probare,
Erudiit fortuna meis &c.

MICYLL. *Qua Mimici.* Qua parte caſtellum Mimitii Pompejanos invitabat ad tentandum iter. *Mimici*, pro *Mimitii.* Eo nomine is fuit dictus, qui ei caſtello praefectus erat, quod Pompejus oppugnavit. Appianus. *Qui vallum*, inquit, *inſuper tutati ſunt, Mimitio, qui cuſtodiae praefueras, plurima tolerante. Hujus clypeo ajunt* CXX. *ſagittas inhaeſiſſe, corpuſque ejus ſex vulneribus transfixum.* Quem Appianus *Mimitium*, eum Caeſar *Scaevam* vocat, & item Lucius Florus. Sed Caeſar CCXXX. foramina in ejus clypeo inventa fuiſſe ſcriptum reliquit, niſi idem *Mimitius Scaeva* dictus fuerit. *Mimici* aut *Mimiti* legendum eſt, non *Numici.* Nam praeterquam quod in illo penultima contrahitur, ipſe etiam caſtelli praefectus ſignificatur. *Mimici* pro *Mimitii* apocope. In *Numici*, penultima producitur. Quid praeterea affinitatis habet ſtagni nomen in Italia, cum caſtello ad Dyrrachium. HORTENS. *Numici.* Sive à conditore, ſive à ſtagno, ſeu fluvio ejuſdem nominis in Italia,

Quam Minucî caſtella vocant, & confraga denſis
Arboribus dumeta [a] tegunt, [b] huc pulvere nullo
Proditus agmen agit, ſubituſque [c] ad moenia venit.
Tot ſimul [d] è campis Latiae [e] fulſere volucres:
Tot cecinêre tubae. ne quid victoria ferro
Deberet, pavor adtonitos confecerat hoſtes.
Quod ſolum valuit virtus, jacuêre peremti,

Debue-

VARIAE LECTIONES.

a *tenent* ſupr. *tegunt* Reg. pr. *cadunt* Steph. VV. LL. b *hic* Voſſ. quatuor, Witt. *hinc* Noſter & Amſt. c *In m.* Voſſ. pr. tert. Witt. d *in c.* Berſm. 1. Edd. Ven. Br. Med. aliaeque. deeſt in V. 1. e *fluxere* meus, Hulſt. aliique.

lia, repugnante quantitate penultimae. Omnibonus Caſtella *Minuci* vocat à *Minucio* illius cuſtodiae praefecto. alii *Mimici* ſeu *Mimici*. alt. *Minici*. alt. *Munici*. Silius:

Nec mora disjecto Minuti vaecordia vallo.

BERSM. *Quam Minuti caſtella vocant.* Minutii cujuſdam in hac hiſtoria meminit Appianus. Si id nomen rectum eſt, fecit & hic in ſecunda ſyſtolen Lucanus. Ita enim peccata poëtarum ſolemus ὑποκορίζεσθαι. At MS. P. & T. *Numici* habent. GROT. ex Ed. tertia. Vario modo, ut vides, lector, ſe in hoc nomine torſerunt Interpretes, quibus accedat Aſcenſius, cui etiam licenter videtur ſecunda correpta eſſe in *Minuci*. In editione tamen Omniboni lectionem ſequitur cum Aldo, Colineo, Stephano, & Pulmanno. reliquae edd. habent vel *Minici*, vel *Numici*, vel *Mimuci*, ut voluit Hortenſius, vel *Minuti*, ut dedit Grotius, & dein reliqui. *Minici*, *Numici*, *Munici* eſt in ſcriptis. *Meneti* Voſſ. quart. Sed unice verum eſt *Minuci*: ut clare habet Ampliſſimi Viri Hulſtii codex, veterrimus Voſſ. prim. & Oxon. pr. ac ſcribendum docuit Omnibonus ex Appiani Lib. II. Belli Civilis p. m. 763. ubi ille *Minucio* illius caſtelli praefecto ſive, quod verius videtur, exſtructori primo etiam tribuit id, quod alii Scaevae ſoli. In vitioſam editionem incidiſſe debuit Hortenſius: quod vult ex Appiano probare, *Mimicium* fuiſſe. Errat autem Vir ſummus Grotius, quod in *Minuci* ſecunda ſyllaba corripienda Lucanum putaverit adhibuiſſe ſyſtolen: nam per ſe brevis eſt, ut oſtendit recte Micyllus. Immo contra, ſi *Numici* legeretur, quantitas ſyllabae repugnaret. Sive enim pro ſtagno, ſive pro gentilitio nomine ſumatur *Numicius*, conſtanter ſecunda ſyllaba producitur. Porro non *Minuti*, ſed *Minuci* ex nummis, aliiſque monumentis ſcribendum eſſe, docent Torrentius ad Horatium L. I. Epiſt. 18, 20.

Brundiſium Minucî melius via ducat, an Appi.

& Doct. Drakenborch. ad Silium L. VII, 386, 523. quibus locis itidem in ſcriptis *Numici*, & *Minici* invenias, uti & in aliis. Nec mirum, quod *Minucii* nomen abierit in *Minicii*, cum etiam poſterioribus temporibus paſſim haec eadem, vel alia gens dicta ſit *Minicia* aeque ac *Minucia*. Vide inſcriptiones. Factum id ſcilicet eadem ratione, qua *maxumus optumus*, *inclutus* &c. deinde per *i* ſcribi coeperunt. Quis autem hic *Minucius* fuerit, incertum. Non abſurde conjicit Glandorpius in Onomaſtico fuiſſe L. Minucium Baſilium, legatum ſub Caeſare in Gallia. Verum tum non potuit fuiſſe cuſtos hujus caſtelli. Centurionum, non Legatorum hoc erat munus. Ceterum pro *quam* in Voſſiano pr. & tert. eſt *qua*, uti ediderunt Aſcenſius, Micyll. Hortenſ. & alii. *quae* Beroaldus. pro *vocant* in pr. ſec. & tert. Voſſ. *vacant* cum gloſſa in primo, *ſcilicet à militibus*. quae lectio plane non ſpernenda videtur. Nihil temere tamen muto. Solet autem per *vocant* deſcribere loci nomen. Sic Lib. IV, 590.

Antaei quae regna vocat non vana vetuſtas.

Hoc libro vſ. 16.

Quemque vocat collem Taulantius incola Petram
Inſedit caſtris.

126 CONFRAGA] Inter Scholiaſtae verba in Voſſiano primo haec legas. *Confraga, aſpera, & fragoſa. Hac via quaerit exire. Confraga ſunt loca, in quibus undique venti concurrunt; ut* Nevius *ait.* In montes ubi venti frangebant. Quae verba deſumpta ſunt ex Iſidoro L. XIV. c. 8. ſed illic vocantur illa loca *confrages.* apud Feſtum vero *Conflages.* Forſan autem rectius apud noſtrum Nevii citatur locus, quam apud Iſidorum, ubi habetur *frangebant latum.* Venti enim in montes potius *frangi*, vel *frangere* ſe (hoc quippe notat neutrale *frangere.* Vide ad Lib. I, 103.) dicuntur, quam *frangere*

Debuerant quo ſtare loco: qui vulnera ferrent,
Jam deerant, [a] & nimbus agens tot tela peribat.
[b] Tum piceos [c] volvunt [d] inmiſſae lampadis ignes:
[f] Tum [g] quaſſae nutant turres, [h] lapſumque minantur.
Roboris inpacti crebros gemit agger ad ictus.
Jam Pompejanae celſi ſuper ardua valli

Exierant

VARIAE LECTIONES.

a vulgo *nimbusque ferens.* b *tunc* B. 1. Voſſ. 2. & Edd. quaedd. c *volvit* V. 1. d *emiſſae* B. 2. Voſſ. 3. vide ad L. IV, 765. *immenſae* V. tert. e *lampades* Amſt. & V. 1. pro var. lect. f *Tunc* B. 1. V. 2. Amſt. g *caſſae* V. 1. h *lapſuſque* Ed. Mic. & Hort. M.

gere loca. Hinc noſter L. IX, 450. *Non montibus Auſtrum Adverſis frangit Libye.* Clandian. B. Gild. 522.

Obvia dimitti fracturum flamina collem.

129 VOLUCRES] Accipimus aquilas, quae feruntur in pilis. SCHOL.

130 TUBAE. NE &c.] Nihil temere contra Mſtorum fidem mutare velim. ſed melius haec cohaerebunt, ſi legamus *tubae, ut, ne &c. confecerit hoſtes.*

132 JACUERE] Prima virtus eſt acceptum locum tueri; ſecunda, eumdem locum etiam corpore poſſidere proſtrato; ut ait Salluſtius. *Quem quiſque locum vivus pugnando ceperat* (MS. *pugnandi acceperat.*) *eum amiſſa anima corpore tegebat.* Iſti ergo hoc ſolum fortiter fecerunt, quod in eo loco ceciderunt; ubi ſtare debuerant; hoc eſt, quod fugati non ſunt. SCHOL. Ubi notanda in Salluſtii verbis vox *vivus* adeſſe, quam Doctiſſimus recens Editor Cortius, unico Codice, cum jontmeri alii id ſervent, & Flori imitatione motus ejecit. Cl. tamen Dukerus adfirmavit mihi, ſe quoque Salluſtii vidiſſe Cod., in quo non reperiebatur ea vox. Sequentia autem noſtri verba adumbravit Valerius Flaccus L. III, 105. *Quo ſteteris, moriere loco:* ut ibi monuit Vir ſine honoris praefatione mihi non nominandus, Celeb. Burmannus. Ceterum poſt *ferrent* additur in Reg. primo, ſed ſub ductus linea verſus ab hoc loco alienus *Impoſuere caput, neque erant qui vulnera tanta.*

134 NIMBUS] Denſitatem telorum *nimbum* nominat. SCHOL.

134 NIMBUSQUE FERENS] Mſc. *& nimbus agens.* non inſcite. BERSM. Immo elegantiſſime, & vere. Id comprobant, praeter MSS. duo Pulmanni, vetuſtiſſimi Voſſiani tres, Wittianus, Hulſtianus, aliique à N. Heinſio collati, teſte Cel. Burmanno, ita quoque legente ad Valerium Flacc. L. II, 179. ubi multa collegit de hoc ſenſu vocis *agere;* & nos quaedam ad lib. III, 494. Adde Virgil. L. IX. Aen. 706. Stat. VI. Theb. 360. utrumque *agere*, & *ferre* jungit noſter L. IX, 472.

Pilaque contorſit violento ſpiritus actu,
Intentuſque tulit magni per inania coeli.

Male itaque a Viris doctis rejecti ſunt Sulpitius, Aſcenſius, & Verſellanus, qui jam olim *& nimbus agens* ediderunt. Praeceſſit quoque *ferrent.*

134 PERIBAT] Quippe deerant, qui vulnus exciperent, omnibus interemptis. SCHOL.

137 GEMIT] Mſc. *vomit*, ſcilicet terram, & ſaxa. BERSM. *Vomit* etiam non inepte habent Reg. pr. & Voſſiani pr. ſec. qu. & quintus. Sed quatuor prioribus ſupraſcriptum eſt *gemit. tremit* Voſſ. tert. à manu ſec. *ruit* Voſſ. ſextus. Nihil tamen muto. Eleganter à poëtis *gemere* dicuntur ſaxa, aliaque, quae pulſata edunt ſonum. Vide Heinſium, & Burmann. ad Ovidii L. XIV. Metam. 739.

Icta pedum motu trepidantum ut multa gementem
Viſa dediſſe ſonum eſt.

& Bentlej. ad Horat. L. III. O. 27. 23. Ad noſtri verba propius accedit Silius L. III, 643.

Dat gemitum putris reſoluto pondere moles.

Mugitum idem dicit L. I, 370. De armis pulſatis L. II, 245. de armamentis navium à vento quaſſatis Horat. L. I. O. 14, 5. & Plinius L. IX. Epiſt. 26.

139 PATEBANT] Hoc eſt, priſtinum imperium receperunt, ut regnarent in orbe toto, quod perdiderant nuper incluſi. SCHOL. *Petebant.* Mſc. quatuor & lib. aliquot *patebant.* q. d. quod liber obſidione Pompejus vagari potuerit per mundum. BERSM. MSS. omnes *patebant.* ut ſenſus ſit; jam aditus erat ad libertatem. GROT. De veritate hujus lectionis *patebant* minime dubitandum eſt: cum ita habeant omnes à viris doctis, & me inſpecti Codices, vetereſque editiones. in Voſſ. ſec. pro var. lect. eſt *tenebant. petebant* prius comparet in ed. Gryphii, & deinde Hortenſii. At illic typothetarum eſſe erratum, patet ex ejus interpretatione.

Exierant Aquilae: jam mundi [a] jura patebant.
Quem non mille ſimul [b] turmis, [c] nec Caeſare toto
Auferret Fortuna locum, victoribus unus
Eripuit, vetuitque [d] capi: ſeque arma tenente,
Ac nondum ſtrato, Magnum viciſſe negavit.
Scaeva viro nomen: caſtrorum [e] in plebe merebat

Ante

VARIAE LECTIONES.

a *rura* Pulm. t. vulgo *petebant*. b *turbis* Marp. c *non* Amſt. d *rapi* V. 1. e *in* deeſt in V. 1.

tatione. Idque vidiſſe etiam Pulmannus videtur. Iterata enim editione *patebant* exhibuit. Veterem itaque reſtitui lectionem. Non vero placet mihi Grotii explicatio. *Jam aditus erat ad libertatem.* Melior ceterorum Interpretum, quos Berſmannus ſequitur, ſententia; Pompejum aggere occupato jam potuiſſe vagari, quo vellet. Sed placet mihi omnium optime Hortenſius, dicens, *jam ſtetiſſe mundum, ſub utrius imperio eſſet futurus*; atque adeo commune, & neutri intercluſum fuiſſe jus ejus. ſic enim melius, & propius ad verba exponas. *patere* enim eſt in communi eſſe, omnium uſui cedere. Ovidius L. 11. Met. 283. *Commoda plebi Noſtra patent.* Noſter L. VIII, 400. *thalamique patent ſecreta neſandi Inter mille nurus.* & ſic *patere* dicitur meretrix, quae ſe dat aliis. Mela L. 1. c. 8. *Omnium ſtupro patent.* & paſſim poëtae; etiam Graeci. Theocritus Idyll. XIV, 48.

> *Λύκῳ τῷ νυκτὸς ἀνῷκται.*

quod non intellexit ibi Scholiaſtes. Nec tantum de illis, ſed & Diis, hominibuſque propitiis, & in nos pronis. Propertius L. IV, 774. Ovid. Met. 11, 283. & ſexcenta ſunt his ſimilia. Ad rem Livius Lib. 1. c. 40. *Non modo advenis, ſed ſervis etiam regnum Romae pateret. Jura mundi* hoc ſenſu Lib. II, 321.

> *Hunc quoque totius ſibi jus promittere mundi,*
> *Non bene compertum eſt.*

ſi quis tamen Berſmanni, & vulgariori ſententiae ſatis probae malit accedere, nequaquam refragabor. Huc facit etiam Silius Ital. L. IX, 556.

> *Ut patuit liber Superûm certamine tandem,*
> *Laxatuſque Deo campus.*

Cicero in Verrem L. v. c. 65. *jam omnes provincias, jam omnia regna, jam omnes liberas civitates, jam omnem orbem terrarum, qui ſemper noſtris hominibus maxime patuit, civibus Romanis iſta defenſione praecluſeris.* ſupra L. 1, 465.

> - - - *apertus gentibus orbis.*

ubi vide. infra Lib. VIII, 563. *Magnoque patere Fingens regna Phari.*

140 CAESARE TOTO] Hoc demum intelligitur, ſi *toto Pompejo* legeretur, nihil illum proficere potuiſſe adverſum Scaevam. Caeſar enim Scaevae nihil eripere voluit. quippe qui pro eo pugnabat. Unde quidam cum conditione loquutum poëtam volunt, videlicet tam fortiter pugnaſſe Scaevam, ut etiam ipſius dux Caeſar, Pompejo multo acrior, ſi contra Scaevam tetendiſſet, nihil contra eum omnibus copiis efficere potuiſſet. Ut ſit ſpecioſa comparatio. GLAREAN. Non videtur Glareanus ſenſum Lucani percepiſſe, qui ſimpliciter ait, ut recte hoc loco Scholiaſtes. *ſi ipſe Caeſar cum ſuo adeſſet exercitu, & ipſum locum conaretur auferre, non poſſet.* Innuit enim Lucanus, Scaevam ſolum eripuiſſe victoribus locum, quem Fortuna Caeſari favens iis non abſtuliſſet (jam enim tenebant eum) licet mille turmae, & ipſe Caeſar cum totis viribus (ſic L. v, 741. *Totus adeſt in proelia Caeſar*) illum eripere Pompejanis tentaſſet, ſi abfuiſſet tam fortis vir Scaeva, qui ſolus erat omnia.

144 SCAEVA] De hujus autem Scaevae nomine, mirum eſt, tantum apud auctores variatum, ut alii *M. Scaevam*, quemadmodum Valerius Maximus Lib. III. cap. 2. alii *Mimiſium*, ut Omnibonus ex Appiano: alii *Numicium*, ut Sulpitius ex neſcio quo auctore dictum tradunt. Neque id convenit, vixeritne poſt hanc pugnam. *Subducto jam Marte ſuis*, inquit Lucanus, quod Sulpitius exponit, id eſt, moreris; cum Caeſar dicat, eum ab ſe donatum ducentis millibus aeris: & ab octavis ordinibus, ad primipilum traductum. GLAREAN. Quod hic dicit Glareanus de Omnibono, & Sulpitio, falſum eſt: neque ita Scaevam appellatum fuiſſe ex Appiano, credere potuerunt, cum diſerte Appianus *Scaevae*, & *Minucii* ut diverſorum hominum mentionem faciat, & duobus tribuat, quod alii uni. V. p. m. 762. L. II. de B. Civ. De Scaeva plura vide apud Plutarch. in Caeſ. Valer. Maxim. Suetonium, alioique, & ipſum Caeſarem in B. Civ. & ad ea loca, hic jam à viris doctis adducta, Commentarios, & nos ad v. 250.

Ante feras Rhodani gentes. [a] ibi ſanguine multo
Promotus Latiam longo gerit ordine vitem.
Pronus ad omne nefas, & qui neſciret, in armis
Quam magnum virtus crimen civilibus eſſet.
Hic, ubi quaerentes ſocios jam Marte relicto
Tuta fugae cernit; Quo vos [b] pavor, inquit, [c] abegit
Inpius, & cunctis ignotus Caeſaris armis?

(O famuli

VARIAE LECTIONES.

a *ubi* B. 1. Ox. 1. Edd. Ven. Br. Med. Gryph. aliique, male. b *furor* Marp. c *adegit* Amſt.

144 MEREBAT] i. e. militabat, ut ait Cicero. *Meruiſſes vere in eo bello, quod tum pop. Rom.* i. e. militaſſes. Ante ergo Scaeva gregarius miles, factus eſt centurio in bello Gallico. SCHOL.

145 ANTE FERAS GENTES] Exponunt hoc Scholia *ante bellum Gallicum.* quomodo etiam vel non multum diverſe ceteri Interpretes: & recte quidem ad ſenſum. ſed an haec verba id ſignificent dubito vehementer; niſi breviſſime Lucanus poſuerit pro *antequam merebat contra Gallos*, fera bella moventes. ut L. II, 138. *Samnis Ultra Caudinas ſpiravit vulnera Furcas* i. e. ultra, majora, quam apud Furcas Caudinas. Inf. vſ. 551. *Ante feras volucreſque ſedat*, pro antequam ferae, & volucres. Adde L. II, 633. VIII, 531. & ad L. V, 474. Humaniſſimus, & Doctiſſimus G. Waddel, Scoto Britannus, conjiciebat *in gentes.* i. e. antea merebat, ut gregarius miles, contra Gallos. Alia via hunc locum explicandum eſſe, exiſtimabat eruditiſſimus Vir H. Kannegieter, poſt *merebat* ponens plenam diſtinctionem. Cetera ſic exponit, variiſque rationibus per epiſtolas ad me datas evincere conatur. *Ante feras Rhodani gentes gerit vitem.* i. Centurio fuit in legione ex gentibus Gallorum conſcripta, quae *Alauda* vocabatur. Sueton. Caeſ. c. 24. *Longo ordine* dicit, quod Scaevam, octavorum ordinum inter pilanos in oppugnatione hujus caſtelli ductorem (Vide Caeſ. B. C. III. c. 53.) centuriae quinquaginta tres in legionis agmine, vel acie ſequebantur ex calculo, quem ponit Dionyſ. Lib. IX. p. 567. Ed. Lipſ. Pilanos autem in agmine, atque acie ex Caeſaris militia primos fuiſſe, docet Salmaſ. de Mil. Rom. c. 2. *ubi*, vel *ibi* i. e. in gente iſta, ſeu legione ex iſtis populis conſcripta. *Sanguine multo* i. e. caedibus multis, Petron. c. 122. *ſanguine Germano.* Quantam autem ſtragem ediderit in litore Britanniae, ubi centurionatum meruit, tradit Valer. III, 2, 23. *Ubi quinque millium diurno proelio ſuffectura tela* &c. vel *ubi* erit *poſtquam.* i. e. poſtquam ſanguine multo promotus eſt, nempe ex plebe caſtrorum, atque ex aliis ordinibus ad alios, gerit vitem &c. Haec vir Doctiſſ. Lectori judicium relinquo.

146 LATIAM GERIT VITEM] Centurio eſt. Vitis enim eſt inſigne Centurionum, qua ſolebant interdum percutere milites. Juvenalis:

Nodoſam poſthaec frangebat vertice vitem.

Sic etiam Marcus Jureconſultus, ubi ſcribit de re militari, docet. Silius libro VI, 42.

- - - - Levinus ab alta
Priverno vitis Latiae praeſignis honore.

SULPIT. Et Martialis libro decimo:

Vare, Paraetonias Latia modo vite per urbes
Nobilis, & centum dux memorande viris?

Plinius quoque de vitibus ſcribens libr. XIV. cap. I. *Quid*, inquit, *quod inſertae caſtris ſummam rerum, imperiumque continent? Centurioni in manu vitis, & opimo praemio tardos ordines ad lentas (laetas) perducit aquilas, atque etiam in delictis poenam honorat &c.* Quo loco illud obiter notandum, quod poenam in delictis honorari Plinius ait, quoniam Centuriones ſolebant eadem vite, quam geſtabant, tanquam virgis lictores, in caedendis militibus uti. Hinc & Lucilius ille, de quo Tacitus meminit libro primo: *Cedo alteram, militaribus facetiis dictus fuit, quod fracta vite in tergo militis, alteram clara voce, ac rurſus alteram poſcere ſolebat*, ut idem Tacitus ait. MICYLL. Adde VV. DD. Comm. ad Silium XII, 394. *Latiaeque ſuperbum Vitis.*

147 AD OMNE] Mſc. *in omne.* BERSM. *In omne* habet quoque Oxon. pr. Sic Lib. II, 453. *Pronior in magnum.* V, 154. *In ferrum mens prona viris.* 290. *In bellum pronus.* VII, 245. *In ferrum rabies promptiſſima.* Sed & alterum aeque Latinum eſt. quare cum longe plurimis MSS. retineo. ſequitur hoc eodem verſu τ' *in.*

148 CRIMEN] i. e. qui neſciebat, crimen magnum eſſe, ſi in bello civili fortiſſimus probaretur. SCHOL.

150

(*O famuli*[a] *turpes*[b] *ſervum*[c] *pecus, abſque cruore*)
Terga datis morti? cumulo[d] vos deeſſe virorum
[e] Non pudet. & buſtis, interque cadavera quaeri?
Non ira ſaltem[f] juvenes, pietate remota,
Stabitis?[g] è cunctis, per quos[h] erumperet hoſtis,
Nos ſumus electi. non parvo ſanguine Magni
[i] Iſta dies ierit. peterem felicior umbras

Caeſaris

VARIAE LECTIONES.

a *triſtes* Ed. Aſcenſ. b *ſaevum* meus, Amſt. c *pectus* Amſt. d *non* B. 1. *ne* R. 1. deeſt in V. 1. e *num* Pulm. 1. f *O juvenes* B. 1. g *ex* Edd. Aic. Mic. Hort. aliique. h *irrumperet* Ox. pr. a m. pr. i *iſte* V. tert.

150 TUTA FUGAE] i. e. poſtquam eos videt deſeruiſſe pugnam, & fugae tuta captare. SCHOL.

152 O FAMULI TURPES &c.] Hic verſus in MSS. deſideratur. BERSM. Hic verſus etiam non legitur in Voſſianis primo, & ſecundo, neque in Regio primo, nec Edd. Rom. & Parm. in Voſſianis tertio, & Wittiano recenti manu ad marginem, & in Voſſiano quarto inter lineas adjectus eſt. In Amſtelaedamenſi ponitur poſt ſequentem. Unde clare apparet, verſum hunc eſſe ſuppoſititium; & certe plane eſt otioſus, languens, neque Latinus. Quae enim differentia inter *famulos turpes*, & *ſervum pecus*? & cur *famulos*, & *ſervos* appellat? Sed haec conflata ſunt partim ex noſtro Lib. IX, 274.

O famuli turpes, domini poſt fata prioris &c.

ubi recte *famuli* vocantur reſpectu *domini*. partim ex notiſſimo illo Horatii verſu, *O imitatores, ſervum pecus*. deinde nullus Latinorum praepoſitione *abſque* tunc temporis utebatur; ſi excipias Comicos: apud quos tamen non directe notat *ſine*; ſed modo exceptionem quamdam. Vide Vorſtium de Latin. merito ſuſpecta c. 9. ubi ex hoc ſolo loco Lucanum tamen ita locutum eſſe obſervat: ſed fruſtra, uti vidimus.

153 TERGA DATIS MORTI?] In ſcriptis, & editis quibuſdam haec habentur ſine interrogationis nota, ut ſit ſenſus. O juvenes timidi, quare, & quo fugitis? an ad mortem cavendam? fruſtra hoc agitis nam hac ipſa fuga terga datis morti; ſeu quia fugitis, ideo occidimini. ſed vulgatam diſtinctionem praeſtare docent ſequentia. *Dare terga morti* eſt mortem timere, mortem fugere; & quaſi morti ſuccumbere: quod ipſos deberet pudere; cum deceret eos inveniri inter occiſos viros, & inter cadavera prono pectore jacentia numerari. Sic apud Senecam in Oed. 86. *fortunae terga dare*. & in Phoeniſſ. 190. ac apud Silium L. XII, 329 *malis terga dare*. Silius etiam dixit *montibus terga dare* L. III, 507. & *ventis* L. XII, 678. In variantibus Stephani hoc modo diſtinguitur. *Terga datis? mortis*. In meo *Martis?* ut L. IV, 466. *dare terga bello*. ſed male, & ſollemni errore librariorum.

154 HAUD BUSTIS] Plerique alii,

Et buſtis, interque cadavera quaeri,

legunt. Videndum igitur, num particula *Et*, disjunctive potius, quam copulative exponenda ſit, pro *Nec*, vel *Neque*. Ut ſit ſenſus: Non pudet vos deeſſe numero virorum, nec ad buſta potius, & inter corpora eorum, qui pugnando ceciderunt, quaeri, quam turpiter fugere? Eſt enim haec figura poëtae huic familiaris. Eodemque modo, & ſuperiore libro dixit:

- - - *Non ullo littore ſurgunt*
Tam validi fluctus, alioque ex orbe voluti
A magno venere mari &c.

pro, *alio ve ex orbe*, ſive, *neque ex alio &c.* MICYLL. Sulpicius, Aſcenſius, Verſellan. ediderunt *haud buſtis*. pro non conquiri ad ſepulturam. ſed contra Mſtos. quare melius *&* ſervavit Micyllus: neque tamen hic opus eſt *&* pro *nec* capi, ut ſolet quidem Lucanus, & nos aliquoties monuimus. Poſſes *&* *buſtis* jungere *vos deeſſe*; ut ſit, *cumulo, & buſtis virorum*; vel, ſi mavis mecum, copulare *buſtis, & inter cadavera*, pro in buſtis, & cadaveribus. Sic duo ſubſtantiva vario caſu juncta Lib. II, 346. *laetorum comitem rebusque ſecundis Accipis*. Ovid. Ep. v. Her. 15. *Super ſtramen foenoque jacentibus*. Am. II, 10, 13 & paſſim alii. Vide J. G. Voſſium de Conſtr. c. 66. & Doct. Cortium ad Salluſt. B. Cat. c. 33. Jug. c. 7. Aliam etiam lectionem ſervarunt nobis optimi Codices; nam in duobus veterrimis Voſſianis, ut & in quarto, item in Cod. Ampl. Hulſii ſcribitur *in buſtis. e buſtis* unus Pulm. ut foret

- - - *cumulo vos deeſſe virorum*
Non pudet in buſtis; interque cadavera quaeri.

i. e. an vos in ſepulturis, ſeu funere virorum fortium

Caeſaris in vultu. teſtem hunc Fortuna negavit:
Pompejo laudante cadam. [a] confringite tela
Pectoris [b] incurſu, jugulisque [c] retundite ferrum.
Jam longinqua petit pulvis, ſonituſque ruinae,
Securaſque fragor concuſſit Caeſaris aures.
Vincimus ô ſocii; veniet. qui [d] vindicet arces,
Dum morimur. Movit tantum vox illa furorem,
Quantum [e] non primo ſuccendunt claſſica cantu.
Miranteſque virum, atque avidi ſpectare, ſequuntur
Sciturí [f] juvenes, numero [g] deprenſa, [h] locoque,

An plus

Variae Lectiones.

a *conſtringite* B. 1. Marp. & meus. *configite* R. 1. b *inpulſu* P. 1. V. 1. & Hort. M. c *recondite* B. 2. V. pr. a m. pr. & meus. *rotonduo* V 1. Edd. Br. Med. *reponite* Hulſt. d *vindicas* Marp. e *cum* R. 1. f *juvenis* R. 1. g *depreſſa* Amſt. VV. LL. Steph. h *jocoque* V. 1.

tium non pudet non recenſeri, & illorum numero abeſſe, nec inter eorum cadavera inveniri. jungenda tunc *buſta virorum. cumulo deeſſe* dixiſſet, ut Ovidius *ſummae abeſſe* in Epiſt. Hypermneſtrae vſ. 80. ſed prius malo. *Quaeri* autem notat non eſſe, deſiderari. lib. IX, 968.

Magnaque Phoebei quaeris veſtigia muri.

quae nulla ſupererant. Plura vide apud Doctiſſim. Dukerum ad Florum L. 1. c. 16. *Ita ruinas ipſas urbium diruit, ut hodie Samnium in ipſo Samnio requiratur.* Broukhuſ. ad Propertium L. 1, 17, 18.

Optates quaerere Tyndaridas.

Non intellexit haec gloſſator exponens. *an non pudet vos quaeri inter ſepulcra latentes & corpora mortuorum?*

155 Ira] Senſus eſt. Si jam pietate i. ſacramento militiae ſtare contemnitis, ſaltem ita ſtare debetis. SCHOL.

158 Ierit] i. e. non ſine Pompeji poena hic (*iſta* V. pr.) dies tranſigetur (*tranſiet* V. pr.) IDEM.

160 Confringite] Scholiaſtes Voſſ. primi ait; ἀμφιβολικῶς dictum eſt. i. e. aut illorum tela incurſu veſtri pectoris confringite, aut veſtra incurſu pectoris eorum. Hortenſius vero capit haec quaſi adhortationem ad voluntariam necem, ſi pugnare nollent. Sed male. Vult Scaeva, ut tanto impetu tantaque conſtantia in hoſtes irruant, & ſuo loco perſtent, ut hoſtium tela ſuo incurſu confringantur, eorumque enſes non penetrent, ſed hebetentur: ὑπερβολικῶς. Lucani more. Male in quibuſdam ſcriptis eſt *conſtringite*, & *recondite*. Ovidius L. II. Am. 9. 13. *Quid iuvat in nudis hamata retundere tela Oſſibus.* Prudent. Pſychom. 141.

Tinnitum percuſſa refert, aciemque retundit
Dura reſultantem.

Cicero Or. III. in Catil. cap. 1. *iidemque gladios in rempublicam deſtrictos retudimus, mucroneſque eorum à jugulis veſtris rejecimus.* Adde Eruditiſſim. Bentlej. ad Horat. L. 1. O. xxxv. in fine:

- - - *O utinam nova*
Incude deſingas retuſum in
Maſſagetas Arabaſque ferrum.

162 Sonitus] Pulvis, inquit, & ſonitus dejecti aggeris euſque pervenit, ubi Caeſar eſt conſtitutus. SCHOL.

164 Vicimus] *Vincimus* Mſc. duo. BERSM. *Vincimus* etiam duo Pulm. & noſtri novem ex vetuſtioribus: ut recte primus, quod ſciam, edidit Grotius. In hac formula, de qua multis agit J. Gebhard. in Crepund. L. 1. c. 4. ſaepe ita variatum eſt. & praeſertim apud Ovidium, uti monuerunt illic viri docti. *Vincimus* in optimis codicibus tamen L. IV. Met. 356.

Vincimus; en meus eſt, exclamat Naïs.

L. III. Triſt. El. 9.

Cujus ut oblata eſt praeſentia; Vincimus, inquit.

quo loco temere quidam *Vicimus* praefert. licet hoc modo ſit apud Prudent. Pſychom. 155. *Vicimus, inquit.* Praeterea magis valeret ad exhortationem, ſi ſcripſiſſet Lucanus: *Vincimus, o ſocii; venit, en, qui vindicet arces.* quod facillime potuit depravari in *veniet.* In alias litteras etiam vocula *en* ſaepiſſime eſt depravata. V. Heinſ. ad Valer. Flac. 1, 342. & alibi. *en adſum*, 1, 121. IV, 809.

- - - *Libycas, en! nobile corpus*
Paſcit aves.

164 Vendicet] Mſc. quatuor *vindicet.* ita & libri

An plus quam [a] mortem virtus daret. ille ruenti
Aggere conſiſtit, primumque cadavera plenis
Turribus evolvit, [b] ſubeunteſque obruit [c] hoſtes
Corporibus: [d] totaeque viro dant tela ruinae,
Roboraque, & moles; hoſti ſeque ipſe minatur.
Nunc ſude, nunc duro contraria pectora conto
Detrudit muris, & valli ſumma tenentes
Amputat enſe manus: caput obterit, oſſaque ſaxo,
Ac male defenſum fragili compage cerebrum
Diſſipat: alterius flamma crineſque, genaſque
Succendit:

VARIAE LECTIONES.

a *virtus m.* meus. b *ſubeuntes* Hulſt. c *hoſtis* V. tert. d *tantaeque* VV. LL. Steph.

libri plerique. Qui afferat ſibi haec caſtella. BERSM. *Vindicare*, non *vendicare*, ex MSS. & veteribus Edd. paſſim ſcribendum, alibi monuimus.

166 SUCCEDUNT] Mſc. duo *ſuccendunt*, probe. Virgilius. *Aere ciere viros, Martemque accendere cantu.* BERSM. *Succedunt* operarum credo vitio primum inrepſit in Ed. Stephani, quod temere Gryphius, ejuſque heredes, Micyllus etiam, & Pulmannus, ſed in prima tantum editione, ſunt ſecuti. Inveni tamen quoque in duobus recentioribus Mſtis. ſed male. Seneca Herc. Fur. 779. *Lapithaeque multo in bella ſuccenſi mero.* Apulej. de Mundo p. 71. Ed. Franc. *Cum tuba bellicum cecinit, milites clangore incenſi.* Sed otio Lectoris abuterer, pluribus ſi rem notiſſimam probare vellem. pro *cantu* veterrimus ille Voſſianus primus a m. pr. & Oxon. pr. habet *cornu*: quomodo L. I, 138.

- - - - clangorque tubarum
Non pia concinuit cum rauco claſſica cornu.

Propert. L. III, 241.

Nil tibi ſit rauco praetoria claſſica cornu
Flare.

Appoſite Silius L. IV, 169.

Nam tibi, dum ſtimulas cornu, atque in praelia mentes
Accendis, renovaſque viros ad vulnera cantu.

& paſſim. Vide Cerdam ad Virgil. VIII. Aen. 2. *primum cornu* ergo eſſet illud, quod primum, dum tubicines, & cornicines ſimul flare incipiant, aures ferit; cujus primus auditus certe maximos motus excitare debet. Sed & rectum eſt *primus cantus.* quod idem fere, ſaltem initium claſſici, primum claſſici ſonitum notat. Videtur potius librarius lapſus, dum haberet in memoria illa verba *claſſica cornu.*

169 AN PLUS QUAM MORTEM] An poſſet virtus iniquo loco, & certamine amplius aliquid dare, quam mortem: hoc eſt, an etiam victoriam dare poſſet. GROT. Ita quoque bene reliqui plerique Interpretes, & ante omnes Scholiaſtes dicens: ſenſus hic eſt, multi juvenes ſecuti Scaevam, intellecturi, an virtus, quae à multitudine, & in locis teneretur adverſis, aliquid amplius poſſet praeſtare, quam mortem, i. e. an eos etiam virtus ſua ſervare poſſet, cum & hoſtes eſſent plurimi, & locus adverſus. Haec ille. *Plus quam mortem* ergo eſt *exitum ad victoriam daret etiam virtus*, ut loquitur Flor. L. I, 18. *Dare mortem* dicitur etiam *virtus* L. IV, 581.

Mors utinam pavidos vitae ſubducere nolles,
Sed virtus te ſola daret.

quaſi aliquod bonum, ſic infra vſ. 770. *A me morte data*, quo ſenſu *dare letum*, & *mortem alicui* paſſim adhibet Seneca. Vide in Med. 16. Troad. 330. Herc. Oet. 975. Sed & ſimpliciter pro occidere Virgil. Georg. III, 247. Sidonius Apollin. Carm. V, 160. ſupra L. V, 658.

- - quamcumque datis mihi, numina, mortem,
Accipiam.

Forſan etiam in proſa Frontin. L. IV. Strateg. c. 5. §. 14. *non dubitavit dare pecuniam.* an *pico necem*? vulgo *avem occidit* contra Mſſ. circumfertur. *Habere letum* dixit Ovid. XIII Met. 57.

172 RUINAE] Nam pro telis ſaxa contorſit de aggere diſſipata. SCHOL.

178 DISSIPAT] *Diſcipat* meus. Voſſ. prim. *diſſecat*, ſed ſupraſcr. *diſſipat.* quod non mutandum. i. e. diſpergit. V. Cel. Burm. ad Valer. Flacc. VI, 380. *partem capitis, galeaeque ferinae Diſſipat.*

179 STRIDENT] *Strident* Mſc. & alter *ſtridentque.* BERSM. *Strident* eſt in Voſſiano ſec. tert.

Succendit: [a] ſtrident oculis ardentibus ignes.
Ut primum cumulo creſcente cadavera murum
Admovêre ſolo; non ſegnior extulit illum
Saltus, & in medias jecit ſuper arma catervas,
Quam per ſumma rapit celerem venabula pardum.
[b] Tunc denſos [c] inter cuneos [d] compreſſus, [e] & omni
Vallatus bello vincit, quem reſpicit, hoſtem.
(Jamque hebes, & [f] craſſo non aſper [g] ſanguine mucro
Percuſſum Scaevae [h] frangit, non vulnerat, hoſtem.

Perdidit

VARIAE LECTIONES.

a *ſtridentque* B. 1 P. 2, *ſtriduntque* R. 1. b *tum* B. 1, Reg. 2. c *intra* V. 1. d *comprenſus* VV. LL. Steph. P. 1. V. 2. Wit. a m. 1. meus, Cantabr. aliique V. Drak. ad Sil. v, 281, *depreſſus* VV. LL. Steph. e *ut* R. 1. f *caſſo* B. 2. g *volnere* R. pr. h *frangitque ac vulnerat* MS. Barth.

& editis omnibus ante Sulpitium, aliiſque. Iidem tamen ſcripti, & editi in verſu 690. *Strident* praeterunt quamquam illic quoque in aliis eſt *ſtridunt*. Et ſane in tertia conjugatione plerumque hoc verbum adhibere ſolent poëtae. Exempla plena manu ab Heinſio & Burmanno conlata videre potes ad Ovidii Metam. IX, 171.

Tincta lacu ſtridit, coquiturque ardente veneno.

Verum Grammatici veteres notarunt à Virgilio quidem, & antiquioribus poëtis *ſtridere* in tertia conjugatione cum aliis verbis, ut *fervere*, *fulgere*, eſſe uſitatum, à Lucano autem, Statio, & ejus aetatis poëtis in ſecundâ. Quod patet ex comparatione à Priſciano inſtituta Col. 837, 866, 893. Immo aperte Phocas, Col. 1720. *Lectum eſt & ſtride, quod tertiae eſt: alii, ut ſecundae proferunt, ac maxime Lucanus hujuſmodi declinationem uſurpavit.* Sic hoc libro 623. *Auribus incertum feralis ſtrideat umbra.* ubi mutationem ſubire non poteſt: quapropter hic, & infra 690 *ſtrident* quoque retineo.

181 ADMOVERE] Hoc eſt. poſtquam talis cadaverum cumulus excrevit, ut altitudine junctus ad muros, eoſdem cum ſolo aequaret. SCHOL. Voſſ. ſec. meus, Amſt. Pulm. duo cum Edd. Sulpitii, Aſcenſii, Vercell. Micylli, & Hortenſ. aliiſque *aequavere*. ut L. III, 456.

Geminaeque aequantes moenia turres.

Curtius L. VI. c. 6. §. 29. *Celeriterque ſtipitibus cumulatis faſtigium montis aequatum eſt.* Claudian. L. I. Conſ. Stilich 131.

- - - valles quas ſaepe cruentis
Stragibus aequavit.

Immo infra L. VII, 790.

- - - excelſo cumulis aequantia colles
Corpora.

Notat itaque aeque altitudines duas res reddere. Aliter *aequare ſolo murum* eſt diruere, disjicere. Immo hoc loco *aequavere* videtur eſſe gloſſa τοῦ *admovere*: quod patet ex Voſſiano primo, & Wittiano; in quibus diſtincte pro gloſſa eſt adſcriptum. in uno Berlm. eſt etiam ad marginem. Bene autem haec exponit Scholiaſtes, ſive *aequavere*, ſive *admovere* legas.

185 RESPICIT] h. e. quocumque ſe vertit (*contorſit* in Voſſ. ſec.) occidit inimicum. SCHOL. Recte. Male, quia aſpectu ſuo eos perterrebat, exponunt hoc loco plerique interpretes, & Barthius L. XVI. Adverſ. c. 17.

186 JAMQUE HEBES &c.] Mire in hoc verſu ſe torquent interpretes, quem alii aliter ita interpretantur, quaſi Delio aliquo ad ejus explicationem ſit opus. Sulpitius, *Non aſper ſanguine*, id eſt, non obſitus cruore, *inquit*, qui crebris ictibus excutiebatur. Badius *non aſper*, id eſt, non acutus, propter ſanguinem craſſum. qui adhaerens aciei jam obtundebat. Vel, *non aſper*, id eſt, non obſitus, ſed frequenter deterſus cruore. Sed Henricus Glareanus, ut omnia alia erudite, ita hoc loco poëtae mentem rectius exponit. *Non aſper*, inquit, id eſt, obtuſus jam factus craſſo ſanguine, id eſt, multa caede, ad quam craſſus ſanguis ſequi ſolet. HORTENS. Vere. ſic *Aſperare pugionem ſaxo* Tacit. L. XV. Ann. c. 54. & noſter Lib. VII, 139.

Nec gladiis habuere fidem, niſi cautibus aſper
Exarſit mucro.

187 PERCUSSUM SCAEVAE FRANGIT, NON VULNERAT HOSTEM] Vel ſola vox *frangit* repetita ſatis oſtendit horum duorum verſuum alterum vacare. MS. T. ex prima manu verſum duntaxat priorem habuit: poſteriorem ad marginem adſcriptum.

Perdidit enſis opus, frangit ſine vulnere membra.)
Illum [a] tota premit moles, illum omnia tela.
Nulla fuit [b] non certa manus, non lancea felix:
Parque novum Fortuna videt concurrere, bellum,
Atque virum. fortis crebris ſonat ictibus umbo,
Et galeae fragmenta [c] cavae compreſſa perurunt
[d] Tempora: nec quidquam [e] nudis vitalibus obſtat
Jam, praeter ſtantes in ſummis oſſibus haſtas.
Quid nunc veſani jaculis, [f] levibuſque [g] ſagittis

Perditis

VARIAE LECTIONES.

a *tanta* V. 1. b *incerta* V. pr. a m. pr. c *ſuae* V. ſec. pro var. lect. deeſt in Amſt. d *Timpora* V. 1. W. H. e *ſummis* Marp. f *levibusve* V. 3. g *ſagittas* V. 1.

ptum. Contra in MS. P. annotatum eſt, priorem verſum abundare. Puto, hunc locum unum eſſe ex iis, quos in ſecunda editione, ut fieri ſolet, mutavit Lucanus: & priorem verſum prius ſcriptum: poſtea ejus loco ſubſtitutum alterum, hunc in modum:

Jamque hebes & craſſo non aſper vulnere mucro
Perdidit enſis opus: frangit ſine vulnere membra.

Eſt enim hoc argutius. GROT. De binis ejusdem ſententiae verſibus, qui ſaepe in hoc Lucani opere ſive ipſius, ſeu librariorum vitio conſpiciuntur, egimus jam ad L. IV, 760. Nimium tamen haec offendunt, quam ut credere quis poſſit, ſic a Lucano volente relictum fuiſſe. Quare viris doctis accedo unum ex his delentibus. Non tamen poſſum credere Grotio exiſtimanti, horum alterum ab ipſo Lucano eſſe confectum, & in ſecunda editione mutatum. Nam quomodo bis edidiſſe ſuum opus potuit Lucanus, qui moriens hoc nondum abſolutum, nec correctum reliquit? niſi dicamus, eum utroſque ſcripſiſſe; ut deinceps adcuratius perpenderet, uter magis placeret. quod monui ſupra quoque. Quis vero verſus hic delendus ſit, videamus. Primum, ut patet, delet Grotius; ſed Barthius dicto loco ſecundum autumat ſpurium; eique favet Scholiaſtes, qui primum verſum modo exponit agens. *Senſus hic eſt, ſic aſſiduitate occidendi acies Scaevae mucronis hebetata eſt, & coepit impetu percutientis adverſos hoſtes frangere: quia obtuſa non poterat vulnerare, & eſt ordo Mucro ſcaevae frangit percuſſum hoſtem, non vulnerat.* Voſſianus ſecundus etiam ultimum modo in margine habet adſcriptum. In Voſſiano quarto hi tres verſus non comparent, ſed in margine adſcripti ſunt duo, ita ut ex duobus ultimis vulgatis ſit factus unus hoc modo. *Perdidit enſis opus; frangit non vulnerat hoſtem:* Quod mihi maxime placet. eſt enim argutus, & genium Lucani ſpirans. *ferri opus* dixit L. VII, 345. *frangit, non vulnerat* eſt dictum ut L. I, 140. *trunco, non frondibus.* L. IV, 773. *non vulneribus, ſed pondere ferri.* Quidquid ſit, illa certe verba *percuſſum Scaevae* videntur eſſe ab aliena manu. Quamquam, ut verum fatear, omnes hi tres verſus mihi ſuſpecti ſunt. Certe ſalvo ſenſu abeſſe poſſent, & *hebes*, & *non aſper* etiam ſunt ſynonyma ingrato nexu juncta. Immo ſi hi verſus ab auctore ſunt compoſiti, ſibi nimis obloquitur auctor. Quem enim nunc tam hebetem facit mucronem, verſu 239. *fulmineum* dicit, & *rectum*; quo Auli fauces tranſigere potuit Scaeva. praeterea non tantum in Voſſ. quarto, ut dixi, in textu non comparent, ſed neque in vetuſtiſſimo Voſſ. tertio; in quo recentiore manu margini adliti ſunt. Verum nihil definio. nam audacter in talibus aliquid certi conſtituere periculoſum, & plenum aleae opus eſt. In tota autem hujus rei à Scaeva geſtae deſcriptione tot inepta, & futilia, tot inaudita, & humanam fidem, naturamque excedentia miracula narrat Lucanus, ut Declamatorius verſificator quidam de populo potius videri poſſit, quam bonus poëta.

189 PREMIT] *Petit* Berſm. unus. Pulm. tres. Voſſ. tert. Wittian. Amſtel. Voſſ. ſec. ſupraſc. *premit. petiit* Marp. ediderunt etiam *petit* Sulpic. Aſcenſ. Verſeil. Micyll. & Hortenſius. Ego nihil muto. *τῷ moli* magis convenit *premit*, quam *petit*. *τοῖς telis* utrumque. quamvis non opus eſſet, ut ad *tela*, ut remotiore loco poſita, verbum tam amuſſim quadret. Quis neſcit illum Flori locum *effoſſis oculis, cruribus, manibus*, & quae ibi à viris doctis ſunt notata?

191 BELLUM] i. e. totum exercitum, per quem fit bellum. SCHOL.

192 FORTIS] Barthio ibidem diſplicet *ἐπίθετον fortis*,

Perditis haeſuros numquam vitalibus ictus?
Hunc [a] aut tortilibus vibrata falarica nervis
Obruat, [b] aut vaſti muralia pondera [c] ſaxi:
Hunc aries ferro, [d] balliſtaque limine portae
[e] Promoveat: ſtat non fragilis pro Caeſare murus,
Pompejumque tenet. Jam pectora non tegit armis;
Ac veritus credi clipeo, laevaque vacaſſe,

Aut cul-

VARIAE LECTIONES.

a *auctoralibus* V. I. *haud* Marp. b *haud* Marp. c *muri* meus. d *baliſta* Voſſ. 6. Witt. & Edd. veteres. e *promoveant* V. I. vulgo *ſummoveat*.

fortis, ut otioſum; quia vero in recentiſſimo quodam Codice ſcribatur *forthis*. ut ſolent librarii ſaepe addere adſpirationem, putat legendum *feret hic* ſcil. Scaeva magnanimitate totum bellum. Verum non ſolet Lucanus tam abrupte, licet acumina quaerat, loqui: ſemper potius verbis abundat. durius etiam eſt, quam ut aures poëticae in Lucano id ferant. Sed lector diſpiciat. Haec enim non tam argumentis, quam bono judicio decernenda ſunt. Nec minus otioſum eſt, quam ſequens *cavae*. *Fortis* eſt durus, validus, qui *ſufficiat ictibus*. ut de umbone dicit Virgil. L. IX. Aen. 810. ſic *fortiſſima ligna* Caeſ. B. Civ. L. II. c. 2. ubi V. Davieſium. vel quia à viro forti tenetur, ut *fortia arma* alibi. ſi quid mutari placet, ſimpliciter reponere *ferri* malim.

193 FRAGMENTA] *Ramenta* legi vult Ill. Heinſius ad Prudentii Pſychom. vſ. 456. ſic *ramenta ferri* apud Lucret. L. VI, 1043. ſed MSS. mei nihil mutant, nec opus. *fragmina mucronis* dixit Prudent. ibid. 145.

194 VITALIBUS] Patefacta, inquit, vitalia ideo non effundebantur, quia haſtae in oſſibus fixae eadem exire prohibebant. Non ergo obſtabant membra vitalibus, ne exirent, quippe perfoſſa, ſed ſola tela, quae fixa oſſibus adhaeſerunt. SCHOLIAST.

196 QUID] Ἀποστροφὴ poëtae ad Pompeji milites. IDEM.

198 HUNC AUT TORTILIBUS VIBRATA PHALARICA NERVIS] *Falarica* ſcribe à *falis*, id eſt turribus. Notat Servius apud Virgilium oſtendi robur Turni, qui talem haſtam jaculatus ſit. Sed ipſum vide. Locus autem hic Lucani ex illo Aeneidos VIII. de Bitia expreſſus eſt. GROT. Ex Ed. tert. *Falarica* per *f* apud alios auctores ediderunt jam dudum viri docti: ubi olim etiam ſcribebatur per *ph*. nec multum refert. *falam* enim, & *phalam* dixerunt. per *f* exhibent hic quoque Voſſ. prim. & quart. Wittian. & meus. Locus Virgilii, quem adducit Grotius, eſt L. IX. Aen. 705.

Sed magnum ſtridens contorta falarica venit.

ubi diſputat Servius; an Lucanus eam nervis mitti tortilibus ad auxeſin dixerit, an Virgilius manu ad laudem Turni. Sed utroque modo falaricae emittebantur. Vide Doctiſſ. Drakenburg. ad Silium L. I, 351.

Vibrari multa conſueta falarica dextra.

Sic malim cum Vlitio ex noſtri, & Gratii loco, non *librari*. Vide ſupra ad L. IV, 40. de *falarica* adde eumdem ad Lib. VI, 214. & omnino Cerdam ad d. Virgil. l. *baliſtam* vocat noſter L. II, 688.

199 MURALIA] Quibus muri exſtruuntur, ut ſolidi ſint, dum ſaxa gravia collocantur. SCHOLIAST.

200 FERRO] Vel *bello* i. e. à bello, & portarum limine repellat. IDEM. in Voſſ. ſec. Rectius gloſſae Cod. Wittiani *aries ferro*, pro *de ferro factus* intelligunt. Sed non opus eſt, ut hoc ſenſu, quamvis ſatis frequens ſit conſtructio, ſumamus. ad *promoveat* enim referendum eſt.

200 LIMINE PORTAE] Recte Barthius in L. XVI. Adverſ. c. 17. ad hunc locum obſervat, Lucanum haec, ut alia, ſatis confuſe proferre. quem enim inter medios hoſtes ſaltu delatum jam dixit, eum poſt paucos verſus limen portae obſidere, & inde catapulta, ariete, aut balliſta ſubmovendum. Quis poteſt pro limine portae ſtare, qui aequato cadaveribus muro, vallatur bello. Et alioquin in hac deſcriptione non laxa, ſed vaſta ſunt multa. Non vero abſurdum eſt etiam unum hominem telo balliſtario confici. Ammian. Lib. XIX. *Contorta balliſta* &c. Haec ille, & recte; niſi argutias nectere velimus, vel ſatius ducamus à tali crimine Lucanum abſolvere, & in librarios culpam transferre. Sane in veterrimo illo Codice Voſſ. primo habetur *torta* & ſuprascr. *portae*. & in meo *à limine*. An reliquerat Lucanus. *balliſtaque arundine torta* (vel *verbere torta*) ut *arundine* i. e. telo, ſagitta ad

Aut culpa vixiſſe ſua, [a] tot vulnera belli
Solus [b] obit, denſamque ferens in [c] pectore ſilvam,
Jam gradibus [d] feſſis, in quem cadat, eligit hoſtem,
(*Par pelagi monſtris. Libycae ſic bellua terrae,*)
[e] Sic Libycus denſis Elephas oppreſſus ab armis
Omne [f] repercuſſum ſqualenti miſſile tergo
Frangit, & [g] haerentes mota cute diſcutit haſtas.

Viſcera

Variae Lectiones.

a *in tot* B. 1. b *abit* VV. LL. Steph. c *pectora* V. 1. a m. pr. d *feſſis* abeſt in Amſt. e *Getulus* vulgo. f *Elephans* Boh. g *repercurſum* V. 1. h *haerentis* R. pr. W.

ad balliſtam, ſicut *ferro* ad arietem pertineat. *Torta balliſta* eſt in Ammiani Marcell. loco à Barth. adducto, & ſupr. Lib. II, 688. an potius *turbine torta*. quod certe non multum differt ſcriptura à *limine?* Lib. III, 465.

Lancea ſed tenſo balliſtae turbine rapta.

Adde Silium L. IV, 542.

Sic ait, interquens directo turbine robur.

& illic not. Sed non ſatisfaciunt haec mihi. quare ἐπέχω, monuiſſe contentus.

201 Submoveat] Mſc. tria *promoveat*. BERSM. *Promoveat* MSS. Stephani, Pulmanni, & tredecim ex noſtris, Edd. priſcae, item Sulpic. Aſcenſ. Micyll. &c. exhibent. *Summoveat*, ex officina Aldi procuſum eſt. Quare alterum reſtitui.

202 Jam pectore, non tegit armis] *Pectora* Mſc. quatuor: non clypeo ſe amplius, ſed manibus tegit utriſque. BERSM. *Pectora* omnes omnino retinent Codices, & Editiones primae cum Sulpit. Aſcenſ. Verſ. Hortenſ. ac Grotio, aliiſque. *Pectore*, quod eſt in aliis, rurſus Aldi inventum eſt; quem, ut ſolent, Colin. Steph. & Gryph. ceterique ſecuti ſunt; ſed nullum ex hac lectione ſenſum idoneum elicere queo. Micyllus ſolus edidit *jam pectora non tenet armis*. Unde quis, ſi Mſti adjuvarent, effingere poſſet,

Pompejumque tenet jam pectore, non tenet armis.

repetitione poëtae noſtro non infrequenti, de qua diximus ad Lib. II, 71. Sed nulla mutatione opus eſt. poſt *tenet* modo ponatur plena diſtinctio, & minor poſt *armis*. ut feci. Vulgo hunc in modum.

Pompejumque tenet. Jam pectora non tegit armis; *ac v.*

Novam Lucanus narrationis ſuae adgreditur periodum, Scaevamque abjeciſſe clipeum, ut laeva manu in hoſtes quoque pugnare poſſet, & nudo pectore contra Pompejanos perſtitiſſe, cantare incipit. *Arma* pro clipeo ut Lib. III, 499. & paſſim ſumi, non uno loco monent viri docti; gladium autem retinuerat Scaeva V. vſ. 237.

203 Clipeo] i. e. noluit ſe clipeo tegere, ut libera manu laeva etiam eadem dimicaret. SCHOLIAST.

204 Culpa] Nullum, inquit, vitavit periculum Scaeva, ne, ſi evaſiſſet, hoc crimen occurreret, ut videretur per ignaviam liberatus. Hoc eſt, quod Didoni excuſat. Aeneas.

Teſtor in occaſu veſtro, nec tela, nec ullas
Vitaviſſe vices Danaum.

Obit i. e. circuit. *Silvam* i. multitudinem telorum. IDEM.

206 In quem cadat] Ut ſcilicet pondere ſuo premens interficiat. IDEM.

207 Par pelagi monstris] Et hoc quoque libri nonnulli agnoſcunt. At MS. P. ſic habet:

- - - - *in quem cadat, eligit hoſtem,*
Sic Libycus denſis elephas oppreſſus ab armis &c.

Quod & ipſum puto eſſe ex ſecunda, & meliore Lucani editione. Neque immerito repudiavit illud de pelagi monſtris, ut alienum ab hoc loco. GROT. Poſſet legi. *par. p. m. Libycaeve ut bellua t. Getulus*. Sed indignus hic Lucano eſt verſus, & quem vix credam umquam ab eo, ſed otium perdentibus monachis profectum eſſe. Delendum patet ex eo, quod fere omnes Mſti mei, & longe plurimae editiones ſequentem verſum incipiant *Sic Libycus*. nam *Getulus* Sulpitius, quem Aſcenſ. Verſ. Micyll. Hortenſ. ac Grotius ſecuti ſunt, ex paucis Mſtis, in quibus tres Pulm. & Voſſ. tert. Witt. pro var. lect. ut & Voſſ. quarto, repoſuit ad vitandam repetitionem *Libycae Libycus*. Non comparet etiam hic verſus in Scholiaſte, nec vetuſtiſſimis libris, ut Bohur. Voſſiano primo, Reg. primo, nec in Voſſiano ſec. aut Wittiano: In illis enim recentiore manu ad marginem adjectus eſt. pro *Libycae* in Amſt. eſt *Libie*, ut & in Voſſ. qu. a m. pr.

Viſcera tuta latent penitus, [a] citraque [b] cruorem
[c] Confixae ſtant tela ferae: tot [d] facta ſagittis,
Tot jaculis, unam non explent vulnera mortem.
Dictaea procul ecce [e] manu [f] Gortynis harundo
Tenditur in Scaevam, quae voto certior omni
In caput, atque oculi [g] laevum [h] deſcendit in orbem.
Ille [i] moras ferri, nervorum & vincula [k] rumpit,
Adfixam vellens oculo pendente ſagittam
Intrepidus, telumque ſuo cum lumine [l] calcat.
Pannonis haud aliter poſt ictum [m] ſaevior urſa,
Cum jaculum [n] parva Libys amentavit habena,
Se rotat in vulnus: telumque irata receptum

Inpetit,

VARIAE LECTIONES.

a *extra* V. pr. ſupr. *citra.* b *dolores* R. pr. V. ſec. a m. ſec. c *defixae* Ox. 1. d *fixa* Voſſ. 3. H. B. 1. *fata* meus. e *venit* V. pr. ſupraſc. *manu.* f MSS. & Edd. pp. *Cortinis* vel *Corthinis.* V. ad L. III, 186 g *laevi* B. 1. h *diſcedit* V. 4. *defendit* Ed. Br. i *moram* Marp. k *rupit* B. 1. R. 1. Marp. meus. Amſt. l *calcet* Amſt. m *fortior* R. 1. a m. pr. n *Libys p.* V. 1.

208 GETULUS] Mſcr. *ſic Libyae feſſis ol. ſuppreſſus.* & alt. duo *Getulus denſis eleph.* ita & libri aliquot. BERSM.

210 DISCUTIT] Doctiſſ. C. Barthius è ſuo optimae notae, ut ait, Codice ad Statii L. II. Theb. 589. legit *decutit*, adducto Virgilii loco Lib. X. Aen. 718.

Dentibus infrendens, & tergo decutit haſtas.

Sed ibi ſimpliciter dicitur Mezentium è tergo i. e. ſcuto, ut recte Servius, excuſſiſſe, & humi dejeciſſe haſtas. Hoc vero loco deſcribitur bellua ab omni corporis parte telis obruta haſtas concuſſo tergore, & omnibus membris huc illuc in diverſas partes disjeciſſe, & projicere conata eſſe. Sic Virgilius L. 12, 810.

Diſcuſſaeque jubae capiti.

Ovidius L. III. Art. Amat. 29.

Femina nec flammas, nec ſaevas diſcutit haſtas.

Sed quid exemplis opus, ubi propria vocis ſignificatio, & res ipſa id ſatis evincit. De elephante etiam Silius noſtri locum aliquo modo exprimens Lib. IV, 620.

Stat multa in tergo, & nigranti lancea dorſo,
Ac ſilvam ingentem concuſſo corpore vibrat.

214 GORTYNIS] Lutatius ad Statium legit *Gortynia* Lib. III. Th. 587.

- - - - *Gortynia lentant*
Cornua.

In ſimili re Silius L. V, 447.

Intravit torvum Gortynia lumen harundo.

Virgilius L. XI. Aen. 773. *Spicula Gortynia.* & paſſim. Videtur tamen praetuliſſe noſter terminationem in *is*, ut ſtatim *Pannonis.* 350. *Emathis*, *Illyris* II, 624. *Colchis* L. III, 198. & alia. ſic *Gnoſia*, & *Gnoſis*, *Dardania*, & *Dardanis*, & ſexcenta talia.

219 TELUMQUE SUO] Voſſ. pr. & ſec. ac quint. cum meo *ferrumque*, pro *ſuo ſimul* Voſſ. quart. utrumque non male.

221 LIBYS] Africanus venator. *amentavit* ducit ab amento, quod eſt corrigia, qua lanceae alligatae jaciuntur, quam & *habenam* nominavit. SCHOL.

221 LIBYS] Magno forſan cum judicio Libyco venatori dat Lucanus urſum Pannonium. Scilicet quia crediderit quoque in Africa non gigni urſos: ut Plinius, refragantibus aliis auctoribus, quos hic partim laudat Hortenſius, memoriae reliquit. Vide quae ſuper hac re contra Lipſium diſputat Salmaſius Plin. Exerc. p. 221. & pro Lipſio Iſ. Voſſius ad Melam Lib. II. c. 5. cui lubens adſentior. Venatorem vero magis amavit nominare *Libycum*, quam alium, quia Afri venationis fuere peritiſſimi, ut paſſim tradunt auctores, & in Leones noſter L. I, 208. IV, 602, 684.

- - - - - - - *Afer*
Venator, ferrique ſimul fiducia non eſt
Veſtibus iratos laxis operire leones.

223 CIRCUIT] Hoc imitatus eſt Statius L. V, 575.

- - *rapido celer ille volumine telum*
Circuit.

224

Inpetit, & ſecum fugientem circuit haſtam.
[a] Perdiderat vultum rabies: ſtetit imbre cruento
Informis facies: laetus fragor aethera pulſat
Victorum: majora viris [b] è ſanguine parvo
Gaudia non faceret [c] conſpectum in [d] Caeſare vulnus.
Ille tegens alta [e] ſuppreſſum mente [f] furorem,
Mitis, & à vultu penitus [g] virtute remota,
Parcite, [h] ait, cives: procul [i] hinc avertite [k] ferrum:
Collatura meae nil [l] ſunt jam vulnera morti:
[m] Non eget [n] ingeſtis, ſed vulſis [o] pectore telis.
Tollite, & in Magni viventem ponite caſtris:
Hoc veſtro praeſtate duci: ſit Scaeva relicti

Cae-

VARIAE LECTIONES.

a *perdiderit* V. 1. b *de* B. 1. & vulgo. c *ſuſpenſum* B. 1. d *ſanguine* V 1. ſupraſ. *Caeſare.* e *ſupremum* P. 1. f vulgo *dolorem.* g *feritate* Marp. h *jam* B. 1. i *hic* Ox. pr. k *bellum* B. 1. R. 1. Amſt. l *jam ſunt* V. 1. R. 1. m *nil* Amſt. n *injectis* R. 1. o *undique* V. 1. ſupraſc. *pectore.*

224 PERDIDERAT VULTUM RABIES] Plerique interpretes haec exponunt per Hypallagen, pro vultus perdiderat rabiem; evulſo oculo, & facie cruenta. At vero Omnibonus ita capit, quaſi prae rabie Scaevae vultus ejus ſit mutatus: at certe ſolent iracundi, & rabidi alium vultus colorem, ac varium induere: unde noſter de Phoemonoë L. v, 214. *ſtat numquam rabies.* Verum illud hic locum non habet, ubi totus vultus cruore debuit eſſe conſperſus. Putem ego, voluiſſe Lucanum dicere, Scaevam per hunc rabidum actum oculum evellendi ſuam faciem priſcam perdidiſſe inundante eam ſanguine, ſive potius *prodidiſſe*; ut eſt in veterrimo, & optimo illo Voſſiano primo. Hoc facto enim aperuerat hoſtibus, quam vehementer eſſet vulneratus. de verbo *prodere*, & frequenti ejus mutatione in *perdere* vide, quos laudavimus L. IV, 57. *proditor Helles.*

226 E SANGUINE &c.] i. quam ſunt è parvo iſtius ſanguine effecta (*accepta* Voſſ. pr.) SCHOL.

226 E SANGUINE] Sic MSS. tantum non omnes, & editi. Grotius, quique eum ſunt ſecuti, *de ſ.*, exhibuerunt.

227 IN CAESARE] Hoc eſt, non ſic exſultarent Pompejani, ſi vidiſſent ipſum Caeſarem vulneratum; ut nunc gaudent, cum ſanguis Scaevae effuſus eſt. SCHOL.

228 FUROREM] Ita reſtitui auctoritate Mſtorum Stephani, Pulmanni, & trium Berſm. ut & decem ex meis cum Edd. Ven. Parm. Omnib. Sulpit. Aſcenſ. Mic. Hortenſ. aliiſque. Vulgo *dolorem* legas. uti apud Virgilium. *premit altum corde dolorem.* Verum Scaeva non tegebat dolorem; nam contra eum ſimulabat. Mitis enim apparebat, & ab ejus vultu rabies, & ferocia erat remota, ut clare ſubjungit noſter. Illam vero in pectore tegebat ſuppreſſam, ut Pompejanos eum debellatum credentes falleret. *Furor*, & *mitis* opponuntur à Lucano recte.

229 REMOTA] Ut in vultu humilis videretur, SCHOL.

232 NON EGET INGESTIS, SED VULSIS CORPORE TELIS] Adducit hoc Servius ad illud Virgilianum x. Aeneidos:

Eduxit corpore telum.

Quo facilius poſſit perire, inquit. GROT. Ex Ed. tert.

232 EGET] Scilicet ipſa mors. ſenſus autem hic eſt. Nihil adjuvat celeritatem mortis, ſi adhuc tela in me mittatis. Tanta enim jam fixa ſunt, ut, ſi me vultis mori, ipſa corpore meo ſint vellenda; nam cum haſtas coeperitis educere, ipſa mors ſequetur. Doctiſſ. C. Barthius L. XI. Adverſ. c. 10. è Codice ſuo legi vult *egeo*, & id ipſam rei veritatem eſſe, exclamat. Sed vehementer falli virum doctum, exiſtimo; licet id quoque exhibeatur in Voſſ. primo, ſed eadem manu additum *al. eget.* Si *egeo* legimus, nullus idoneus ſenſus in his à Lucano captatis verbis ineſt. Vellem, explicuiſſet apto ad verbum *egere* ſenſu. Vulgatum itaque, & omnibus fere MSS. confirmatum bene ſe habet. Neque aliter adducit hunc locum Servius ad Vir-

gil.

Caeſaris exemplum potius, quam mortis honeſtae.
Credidit infelix [a] ſimulatis vocibus Aulus:
Nec vidit [b] recto gladium mucrone tenentem:
Membraque captivi pariter laturus, & arma,
Fulmineum mediis excepit faucibus enſem.
Incaluit virtus: atque una caede refectus
Solvat, ait, poenas, Scaevam quicumque ſubactum
Speravit: pacem gladio ſi quaerit ab iſto
Magnus, adorato ſubmittat Caeſare ſigna.
An ſimilem veſtri, ſegnemque ad fata [c] putatis?

Pom-

VARIAE LECTIONES.

a *ſimulantis* P. 2. Ox. pr. b *gladium recto* H. c *putaſtis* vulgo.

gil. Aen. x, 744. ut monuit Grotius. Mors mea non eget ingeſtione telorum, ſed evulſione è corpore meo. nam vulnera nova nil conferent jam morti meae, ſed telorum eductio, ut effluat ſanguis, qui reſtat. Ut recte exponunt interpretes, & Scholiaſtes. *Ingeſtis telis* ut apud Stat. L. x. Theb. 855. Silium L. ix, 327. Salluſt. B. Jug. c. 60. ubi V. Doct. Cortium.

233 PONITE CASTRIS] In caſtris, inquit, me locate Pompeji, ut Sociis meis exemplum (*exemplo* Voſſ. ſec.) ſim nòn ad honeſtam mortem, ſed ad Caeſarem deferendum. *Viventem*, ut adhuc me viventem videat Imperator Pompejus. SCHOLIAST. Voſſian. Berſm. & Cantabr. unus, *imponite.* pro *caſtris* Voſſian. ſec. *caſtra* pro varia lectione. *caſtra* Amſtel. Quomodo conſtruxit hoc verbum noſter L. iv, 252.

- - - - *omnia monſtra*
In faciem poſuere ducum.

Neque aliter Cicero ſaepius, ut oſtendit Manut. ad Cic. L. vii. Epiſt. ad Famil. 2. *Inponere* cum accuſandi caſu Livius, & alii aliquoties. Vide Cortium ad Salluſt. B. Jug. c. 61. Apud Livium variatur quoque L. i. c. 18. *Dextra in capite Numae inpoſita.* Codd. Florent. & unus Voſſ. *in caput.* Voſſ. alter *in caput poſita.* L. ii, 64. *in equis inpoſitos.* Voſſ. *in equos.*

237 NEC VIDIT RECTO GLADIUM MUCRONE TENENTEM] Haec ſi ſana ſunt, quae ſicco fere pede tranſiliunt interpretes, *vidit* debet exponi pro *advertit, adtendit.* Nam Aulus non potuit non videre, Scaevam in manu habere enſem, recto praeſertim mucrone, ſive *ſurrecto*, ut loquitur Livius L. vii. c. 10. In variis lect. Steph. duobus Codd. Pulm. & Voſſ. primo Reg. pr. & meo eſt *trementem.* In uno Berſm. Voſſ. ſec. & Amſtel. *prementem.* in Voſſ. tert. *Minacem* a. m. ſec. pro *recto* in Edd. Ven. & Omniboni *tecto. rectum* unus Berſm. An fuit? *Nec vidit recto gladium mucrone micantem.* quamvis & hoc ſenſu *minacem*, vel *trementem* i. e. vibrantem poſſit retineri. V. L. iii, 598. *Minacem* mihi ſic ſatis arridet. An ſcribendum *N. v. tecto gladium m. prementem?* ut eſt in aliis pro occultantem, tegentem. De quo hujus verbi ſenſu conſule N. Heinſium ad Ovid. Metam. xi, 124. Paſſim noſter, & alii *premere iram, gaudium, timorem, dolorem*, & ſimilia. L. vii, 742.

Eiaſque premunt tentoria gazas.

Rectus mucro forſan ponitur pro gladii acie non obtuſa, ſed aſpera, & in erectum punctum deſinente. Utrum verius ſit, diſpiciat lector. Non inpar autem factum ex noſtro adumbrans narrat Statius Lib. xi. Theb. 560.

- - - - - *& arma*
Ceu templis decus, & patriae laturus ovanti,
Arma etiam ſpoliare cupit. nondum ille peractis
Manibus ultrices animam ſervabat in iras;
Utque ſuperſtantem, prenumque in pectora ſenſit,
Erigit occulto ferrum, vitaeque labantis
Relliquias tenues odio ſupplevit, & enſem
Jam laetus fati fraterno in corde reliquit.

243 SUBMITTAT] Si vult Pompejus, ut ceſſem ab interfectione ſuorum, adorato Caeſare, relinquat ei ſigna. SCHOL.

244 SEGNEM] i. ut mortem metuerem, ſicut vos timetis. IDEM.

244 PUTASTIS] *Putatis* Mſc. quatuor. BERSM. *Putatis* etiam quatuor Pulm. Codd. & decem mei cum Aſcenſio, & editionibus omnibus ante Sulpitium, qui *putaſtis* repoſuit. nos veterem vindicavimus ſcripturam.

246

Pompeji [a] vobis minor eſt, cauſſaeque Senatus,
Quam mihi mortis amor. Simul haec [b] effatur, & altus
Caeſareas pulvis teſtatur adeſſe cohortes.
Dedecus [c] hic belli Magno, crimenque remiſit,
[d] Ne ſolum [e] totae fugerent te, Scaeva, catervae;
Subducto qui Marte ruis: [f] nam ſanguine fuſo
Vires pugna [g] dabat. labentem turba ſuorum
Excipit, atque humeris [h] defectum inponere [i] gaudet.
Ac [k] velut incluſum perfoſſo [l] in pectore numen,
Et [m] vivam magnae ſpeciem Virtutis adorant:

Tela-

VARIAE LECTIONES.

a *minor e. vobis* B. 1. V. 1. Ox. Marp. P. 1 b *effatus* vulgo. c *hoc* VV. LL. Steph. d *nec* R. 1. *non* Ox. pr. e *fug. t.* B. 1. f *non* B. 1. W. *jam* V. 1. g *dedit* B. 1: h *defeſſum* P. 1. W. V. 1. pro var. lect. i *gaudens* meus. puncto ſub *n* addito. k *veluti* Hulſ. a m. pr. R. 1. l *in* abeſt a R. 1. O. 1. Amſt. & meo. m *vivae magnam* R. pr.

246 MORTIS AMOR] Non ita parati eſtis mori pro Pompejo, & Senatu, ſicut ego pro Caeſare. SCHOL. *Voſſ. pr.* In *Voſſ. ſec.* Ego amo magis mortem glorioſam, quam vos Pompejum, & cauſſam Senatus.

246 EFFATUS] Mſc. *eſt fatus.* alt. *affatur.* BERSMANN. *Eſt fatus* Voſſ. unus a m. ſec. *affatur* Pulm. duo, Voſſ. duo. *offatur* Pulm. tres, & quinque mei cum multis Editis, ut reſcripſi. Solet noſter uti praeſenti tempore, cum jungit hoc cum ſequentibus per copulam *&*. participio vero praeterito cum ſtatim ſubjungit verbum. Sic L. VIII, 752. *Sic fatur, plenuſque ſinus* &c. ubi multi Codd. *fatus.* contra L. IX, 585. *Sic ille profatus diſcedit.* Sic recte ſcripti. vulgo *profatur.* & ſaepe, ut infra erit monſtrandum.

248 DEDECUS HIC] i. Caeſar. Adventu enim Caeſaris magnam infamiam Pompejus evaſit. Videtur enim nunc non ſolum Scaevam fugiſſe, ſed exercitum Caeſaris, qui cum eo venit. SCHOL. *Hic* interpretes ceteri rectius ad pulverem referunt. Ipſe enim Caeſar non venit, ſed tantum ejus cohortes, ſive duae legiones, cum P. Sulla: ipſo id teſtante in Commentariis Caeſare.

250 RUIS] Nam poſtquam receſſerunt Pompejani, tu periiſti. SCHOL. Reliqui quoque interpretes cum J. Celſo haec de morte Scaevae capiunt, cum ceteri omnes hiſtorici eum vivum, & praemiis donatum fuiſſe commemorent. Vide tamen, an non Lucanus etiam dicat, eum ſubducto proelio, & viribus, ac ſanguine defectum cecidiſſe, cum huc uſque ſtans pugnaſſet. Certe ejus tamquam adhuc viventis meminit noſter L. X. in f. ubi Caeſar periclitans,

- - - reſpexit in agmine denſo
Scaevam perpetuae meritum jam nomina famae
Ad campos, Epidamne, tuos.

ubi explicant interpretes, imaginem Scaevae ſubiiſſe animo Caeſaris. Immo non mortuum fuiſſe, innuere videtur Lucanus vſ. 254 *vivam ſpeciem virtutis*, & vſ. 260, 261. *potes non tu laetis ululare triumphis.* Quod certe non poſſet, ſi mortuus fuiſſet: adeoque hoc monere ineptum: ſed non poteſt, licet vivus; quia in bello civili ſe tam ſtrenue geſſit: unde non conceditur triumphus. Vide & Appianum. De tota re adi Pighium ad Valerium Maximum Lib. III. c. 2. §. 23. ubi in morte ejus videtur conſentire; ſed & ambigue. *ſine ullo regreſſu pedis pugnans, ſuper ingentem ſtragem, quam ipſe fecerat, corruit.*

256 NUDUM MARTEM] i. ſimulacrum Martis, quod ita pingitur. SCHOL.

256 NUDUM PECTORE MARTEM] *Nudo* Berſm. unus, duo Voſſiani, & Regius unus. In meo Cod. *nudum pectora.* Accuſativo poetis, noſtro quoque & hiſtoricis uſitatiſſimo: quod placet.

259 CANTABER] Cantabria pars eſt Hiſpaniae. Cantaber exiguis, Teutoni vero longis utuntur armis. ut Virgilius. *Scutis protecti corpora longis.* Felix, inquit, fuiſſes, ſi aut in bello Hiſpanico, aut Germanico talem victoriam habuiſſes. SCHOL.

259 LONGIS TEUTONIS ARMIS] *Teutonos*, Sulpitius Gallos exiſtimat, quia cum Cimbris in Galliam, deinde cum Gallis in Italiam irruerunt. Elegans ratio. Sic enim & barbari Romani, aut Itali fuerint, qui toties in Italiam irruerunt. *Teutoni*, ſive *Teutones* (nam utroque modo Latini incli-

Telaque confixis certant evadere membris,
Exornantque Deos, ac nudum pectore Martem
Armis, Scaeva, tuis. felix hoc nomine famae,
Si tibi [a] durus Hiber, aut ſi tibi terga dediſſet
Cantaber exiguis, aut longis Teutonus armis.
[b] Non tu bellorum ſpoliis ornare Tonantis
Templa [c] potes, [d] non tu laetis ululare triumphis.
Infelix, [e] quanta dominum virtute paraſti!
Nec magis [f] hac Magnus caſtrorum parte [g] repulſus
[h] Intra [i] clauſtra piger, dilato Marte, quievit,
Quam mare laſſatur, cum, ſe tollentibus [k] Euris,
Frangentem fluctus ſcopulum ferit, aut latus alti
Montis adeſt, ſeramque ſibi parat unda ruinam.
Hinc vicina petens placido caſtella profundo
[l] Incurſu gemini Martis rapit; armaque late
Spargit, [m] & effuſo laxat tentoria campo:

Mutan-

VARIAE LECTIONES.

a *dirus* V. 1. b *nec* V. 1. c *potens* V. tert. & a m. ſec. *petens.* d *nil* B. 1. e *quantum* V. 1. a m. pr. f *ac* V. 1. Hort. M. g *revulſus* VV. LL. Steph. h *inter* VV. LL. Steph. P. 1. B. 1. V. 1. Ed. Brix. i *caſtra* VV. LL. Steph. P. 1. B. 1. V. 2. O. 1. W. a m. pr. & alii. V. Drak. ad Sil. x, 643. male, dixi ad vſ. 118. k *Auſtris* B. 2. *undis* meus. l *incurſum* V. ſec. *incurſus* M. *in gemini curſu* V. 1. m *in* Marp.

clinarunt) vere Germani ſunt, unde adhuc regio *Teutſchland* nominatur. Nam *Germania* vocabulum eſt Romanum, ut recte Strabo docet lib. VII. quod Romani eis indiderunt: vel quod Gallorum eſſent, velut fratres, id eſt, moribus, corporibusque ſimiles. Vel (quod verius eſt, & apud me indubitatum) quod Teutones ipſi inter ſeſe fratres vocant, etiam hoc tempore. *Lieben brüdern*, chari fratres. Unde Galli ita eos vocarunt, à quibus & Romani didicere. Helvetii certe vera adhuc, populari dominio, & lingua priſcae Galliae imago, Germanos ita vocant *Bruder*. Caeterum vix dici poteſt, quam inhumani ſcilicet in omnes nationes, imo omne adeo hominum genus Romani fuerint: & hic in primis poëta, qui unum civem Romanum, quantumvis Catilinae, aut Verri ſimilem, mille Hiſpanis, Gallis, ac Teutonis, praeferre non dubitarit, in hos ſaeviſſe nihil; in Romanos, ingens dedecus. Sed ultus eſt Deus horum tandem ſuperbiam. GLAREAN. Omnibonus Germaniae populum exponit Teutonos, quod magis placet. MICYLL. *Teutones* exponit Sulpitius, Gallos, ſed inepte, inſciteque. *Teutoni*, ſive *Teutones*, Germani fuerunt, à qua gente etiamnum hodie Germania vernaculo idiomate ſuum nomen ſervat. *Electi equi*, inquit Tacitus, *magna arma, phalerae, torqueſque.* Hinc ſatis opinor, ſatis conſtare. *Teutonos* non Gallos, ut Sulpitius credit, ſed Germanos eſſe. HORTENS.

261 ULULARE TRIUMPHIS] Quia triumphum bella civilia non habent. *Ululare*, & clamare ſolemnibus vocibus in triumpho. SCHOL. Vide Serv. ad Aen. IV, 168. verbum eſt Bacchantium clamori proprium.

262 DOMINUM] i. Caeſarem tu fortiter pugnando quaeſiviſti. SCHOL.

262 INFELIX, QUANTA DOMINUM VIRTUTE PARASTI] Ex Salluſtio qui Hiſtor. I. dixerat: *Victor exercitus, cui per tot labores, & vulnera nihil praeter tyrannum quaeſitum eſt.* Nec abit illud Dionis: *πολλὴν σπουδὴν ὥσπερ ποτὲ ὑπὲρ τῆς σφετέρας ἐλευθερίας, οὕτω τότε κατὰ τῆς τῶν Ῥωμαίων δουλείας ποιούμενοι.* GROT.

263 NEC MAGIS &c.] Ordo eſt: nec magis quievit, quam fluctus, qui illiditur ſcopulo, conquieſcit. SCHOL.

263 MAGNUS] Apud Caeſarem ita legitur: *Duobus his unius diei proeliis Caeſar deſideravit milites nongentos ſexaginta, & notos equites Rom. Felginatem,*

Digitized by Google

Mutandaeque juvat permiſſa licentia terrae.
Sic pleno Padus ore tumeſ̃s ſuper aggere tutas
Excurrit ripas, & [a] totos concutit agros.
Succubuit ſi qua tellus, cumulumque [b] furentem
Undarum non [c] paſſa, ruit; [d] tum flumine toto
Tranſit, & ignotos aperit ſibi gurgite campos.
Illos terra fugit dominos: his rura colonis
Accedunt, donante Pado. Vix proelia Caeſar
Senſerat, elatus ſpecula quae prodidit ignis:
Invenit inpulſos, preſſo jam pulvere, muros,
Frigidaque, ut [e] veteris, deprendit ſigna ruinae.
Accendit pax [f] ipſa loci, movitque furorem
Pompejana quies, & victo Caeſare ſomnus.
Ire vel in [g] clades properat, dum gaudia turbet.
Torquato ruit inde minax; qui Caeſaris arma
Segnius haud vidit, quam malo nauta [h] tremente

Omnia

VARIAE LECTIONES.

a *tutos* B. 1. H. b *ferentem* H. c *ipſa* V. 1. d *tunc* MSS. & Edd. qdd. *cum* V. 1. e *ventis* VV. LL. Steph. V. 1. f *illa* B. 1. g *cladem* V. 1. h *frementem* VV. LL. Steph. *trementi* V. ſec.

tem, Tuticanum, Gallum Senatoris filium, C. Felginatem Placentia, Agranium Puteolis, M. Sacrativirum Capua, Tribunos milit. l. & Centuriones triginta. Sed horum omnium pars magna in foſſis munitionibusque & fluminis ripis oppreſſa, ſuorum terrore ac fuga ſine ullo vulnere interiit, ſignaque ſunt militaria triginta duo amiſſa. Addit autem Appianus, Caeſarem dixiſſe, bellum ea die finem habiturum fuiſſe, ſi hoſtes, qui victoria uti ſciviſſent, habuiſſet. MICYLL.

265 LASSATUR] Non *laxatur*, ut in quibusdam. Vide, quae diximus ad Lib. II, 617.

Portus erat, ſi non violentes inſula Ceres
Exciperet ſaxis, laſſasque refunderet undas.

265 SE TOLLENTIBUS EURIS] Non male exponunt *ſe* per ipſum mare. Sic L. V, 599.

Core, movens aeſtus, jam, te tollente, furebat
Pontus, & in ſcopulos tertas erexerat undas.

Aliter poſſet capi pro ventis ſurgentibus. Virgil. Lib. I. Georg. 356.

Continuo ventis ſurgentibus, aut freta ponti
Incipiunt agitata tumeſcere.

Adde vſ. 377, II, 333. & paſſim.

267 ADEST] i. adedit. GROT. Recte Grotius, & Gloſſae explicant, *cavat, comedit.* vulgo male reddunt per *vicinum eſt. Adeſt* dicitur, ut *comeſt*, *exeſt* &c. Silius L. III, 470.

. - - *& adeſt fragmina montis.*

269 GEMINI] i. e. equeſtri, & pedeſtri proelio, ſive in mari, & terra. SCHOL. *Terra, marique* Caeſar. Vide interpretes.

270 Laxat] i. late ponit. Mſc. *laſſat*, vitioſe. BERSM.

270 TENTORIA] At non tentoria diſtendit, ſed milites, qui ſunt intra tentoria. per Metonymiam eſt dictum, ab eo, quod continet id, quod continetur. SCHOL.

271 JUVAT] i. e. juvat illum caſtra mutare. IDEM.

272 SUPER AGGERE &c.] Ordo. ſuper ripas excurrit tutas aggere. IDEM.

274 CUMULUMQUE] Voſſ. quint. *tumulumque* Vide ad L. V, 644.

Exhauſtum in cumulos, omnisque in fluctibus unda eſt.

277 ILLOS TERRA FUGIT DOMINOS] Cum enim rivos ſuos interſerit, & meatus, aliis adimit agros, aliis confert. Adimit, qua vadit; confert, unde diſcedit. SCHOL.

281 UT VETERIS] Quaſi olim factae. IDEM, Recte. In Regio primo tamen, Witiano, & Voſſiano ſec. ſcribitur *&*.

Omnia [a] Circaeae ſubducit vela procellae:
Agminaque interius muro breviore recepit,
Denſius ut parva diſponeret arma corona.
Tranſierat primi Caeſar munimina valli,
Cum [b] ſuper è totis emiſit collibus agmen,
Effuditque acies obſeptum Magnus in hoſtem.
Non ſic Aetnaeis habitans in [c] vallibus horret
[d] Enceladon, ſpirante Noto, [e] cum [f] tota cavernas
[g] Egerit, & torrens in campos defluit Aetna:

Caeſaris

VARIAE LECTIONES.

a *ſubd. Circ.* MSS. plerique & Edd. pp. b *ſimul* Marp. c *collibus* A. *montibus* O. pr. a m. pr. d vulgo *Enceladum ſp.* e *non* R. 1. *ſic* B. 1. f *tuta* B. 2. *mota* B. 1. & Heinſ. duo. V. Drak. ad Silium III, 205. g *Erigit* W. V. pr. a m. pr. V. ad L. IV, 644.

283 SOMNUS] Nam ita ſecuri erant, & remiſſi, tamquam Caeſarem viciſſent. SCHOL.

285 TORQUATO] Hic dux erat in Pompeji caſtris. IDEM.

286 MALO NAUTA TREMENTE] Senſus eſt. Tam celeriter Torquatus Caeſaris agnovit adventum, quam celeriter, tremente malo (quod ſignum quidem eſt imminentis periculi, *Witt. Schol.*) commovere Circium tempeſtatem, nauta cognoſcens, procellae ejus omnia vela ſubducit. IDEM. At in Voſſ. primo non legas *Circium*, ſed *commotam ternens nauta procellam*, qui deinde haec addit. *Circe eſt locus periculoſiſſimus in mari. Cum enim nautae adpropinquaverunt, velum ſubtrahunt, & contis, ac remis navigant.*

287 CIRCAEAE] Fortaſſe non inepte hic legeretur *Caecaeae*, pro *Circaeae*. Eſt autem *Caecias* ventus, medio regione ſpirans, inter Aquilonem, & exortum, unus contra aliorum ventorum ſeptentrionalium naturam nubes non pellens, ſed attrahens: cujus rei cauſſas duas Ariſtoteles in problematis reddit. Hinc proverbium. Mala ad ſe trahens, ut Caecias. HORTENS. Quo pacto ex *Caecia* vento adjectivum *Caecaeus* formari poſſit, ipſe viderit Hortenſius. Potius ſi mutari vellet, à *Circio* aliquid derivaſſet, vel *Circio*, ut aliis vocatur. De quo vento videtur hic cogitaſſe Scholiaſtes. Ejus meminit noſter L. I, 408. In Marpurg. Mſto eſt *Cilleae*. Sed recte ſe habet vulgata lectio, ex noſtri auctoris more, qui in comparationibus, & ſimilitudine quadam fere ſemper locum aliquem certum pro incerto, vel partem pro toto nominat. Sic hic intelligit procellam in mari Tyrrheno, & ſignat *Circaeum* promontorium, de quo vide Servium, & alios ad Aeneid. L. VII, 10. quia nautae maxime promontoria cavebant, & metuebant litora legentes, ut Malean, Acroceraunia, & ſimilia. Ceterum nimis aperte hunc locum imitatus eſt Claudianus L. II. in Eutrop. 5.

Cautior ante tamen violentum navita Corum
Proſpicit, & tumidae ſubducit vela procellae.

Silius Ital. L. I, 667.

Ut ſaepe è celſa grandaevus puppe magiſter,
Proſpiciens ſignis venturum in carbaſa Corum,
Summo jam dudum ſubſtringit lintea malo.

289 DENSIUS] Tutius enim milites ſe in parvo loco ab hoſtibus defendunt propter ſcutorum denſitatem. SCHOL.

291 EMISIT] Pulm. unus, Voſſiani quinque, Witt. Amſt. & meus *inmiſit*. Non male. Vide tamen ad L. IV, 765.

\- - - *equos inmiſit in agmen.*

Dein 2 Pulm. & 4 Berſm. cum octo meis *arma*. Nil temere muto. L. VII, 517.

Emiſit ſubitum non motis cornibus agmen.

ubi latius de *emittere*, & *inmittere* agemus.

292 OBSEPTUM] Hic quoque variatur. nam Pulm. 4. Berſm. duo, & mei ſex, ſeptemve ex vetuſtioribus cum Edd. Sulpit. Aſcenſ. Mic. Hortenſ. aliorumque *obſeſſum* habent. Ut L. V, 449.

\- - *gravis hinc languore profundi*
Obſeſſis ventura fames.

De iis, qui in aequore retinentur. L. X. in fine.

\- - - - *ubi ſolus apertis*
Obſedit muris calcantem moenia Magnum.

de Scaeva, qui Pompejum retinuit, ut vidimus ſupra. Sed & *obſeptus*, ſive *ſeptus* pro obſeſſo. L. IV, 773.

Sic undique ſepta juventus.

Li-

Digitized by Google

Caeſaris ut miles, glomerato pulvere victus
Ante aciem, [a] caeci trepidus ſub [b] nube timoris
Hoſtibus occurrit fugiens, inque ipſa pavendo
Fata ruit. totus [c] mitti civilibus armis
Uſque vel in pacem potuit cruor: ipſe [d] furentes
[e] Dux tenuit gladios. felix, [f] ac libera, legum
Roma fores, juriſque tui, viciſſet in illo
Si tibi Sulla [g] loco. dolet, heu! ſemperque dolebit,
[h] Quod ſcelerum, [i] Caeſar, prodeſt tibi ſumma tuorum,
Cum

VARIAE LECTIONES.

a *cecidit* V. ſec. b *necte* B. 1. c *dimitti civibus* B. 1. d *furentis* V. ſec. W. *furentum* V. tert. a m. ſec. e *detinuit* V. tert. a m. ſec. f *&* P. 1. g *die* R. 1. h *o* A. *quid* V V. LL. Steph. i *victor* B. 1.

Livius L. III, 19. *Juppiter exſulum atque ſervorum ſeptus armis.*

293 HABITANS &c.] Senſus eſt. Non ſic habitans aliquis in Aetneis vallibus, Noto ſpirante, horret Enceladum, nec ſic ardens Aetna per cavernas omnes reſoluta decurrit in campos, quomodo aut Pompejani confluxerunt ad Caeſaris milites opprimendos, aut timuit miles Caeſaris hoſtes venientes. SCHOL.

294 NOTO] Ab ea namque parte, qua Notus flat, cavernoſus Aetna recipiens ſpiramina venti ingentes globos (*gladios* MS.) egerit flammarum, quod quoties fit, dicitur, fulminatum Enceladum mutare latus. IDEM.

294 ENCELADUM, SPIRANTE NOTO] i. flante. Alii legunt *Encelado ſpirante Notum*, ut ſit: Notum i. ventum illum humidum, Encelado ſpirante i. efflante flammas; quas Notus in tecta, & ſegetem defert. VERSELLAN. *Encelado ſpirante, Notum*, ediderunt Aldus, Colinaeus, & Stephanus; atque ita habent tres Pulm. Codices, & Voſſiani duo. Horret Notum, cum ſpirat Enceladus. Cognitum enim eſt, poëtas fabulari, ab Enceladi motu, & ſpiritu conquaſſari Aetnam, & incendi, non ſecus ac à Typhoëo Inarimen inſulam, de quo noſter hoc, & praeced. libro. Vide exempla ab Hortenſio adducta, & Heinſio ad Claudiani L. 1. R. Proſ. 154.

Enceladi buſtum, qui ſaucia terga revinctus
Spirat inexhauſtum flagranti pectore ſulphur.

Ovid. 1. Faſt. 573.

Quas, quoties profluat, ſpirare Typhoëa credas,
Et rapidum Aetnaeo fulgur ab igne jaci.

& L. IV, 492. Hic tamen malim retinere vulgatum cum Scholiaſte, & plurimis optimae notae MSS. Tunc maxime horret Enceladi flammas ille, qui habitat in vallibus, cum ſpirat, ſive flat Notus. ſic *Borea ſpirante* Virgil. Georg. II, 316. & ſexcenties. Pro *Enceladum* vero reſcripſi *Enceladon*, Graeca terminatione: unde mutatio haec eſt orta. quod quodammodo patet ex lectione Marpurg. *Excelado ſpirante note*, lineola ſuper *do* omiſſa. poſt *Enceladon* poſui etiam diſtinctionem, ad clariorem loci intellectum, quae vulgo neglecta erat. Sed & poſſet fuiſſe *Noton*, ut ſaepius hoc nomen in accuſ. effert.

297 ANTE ACIEM] Ut eum vicerit pulvis glomeratus ante aciem; ſive ut pulvis ante vicerit, quam acies Pompeji. SCHOL.

297 TREPIDUS] Miles Caeſaris, ut vidit pulverem, ab expugnatione ceſſavit, & ſe convertit in fugam, incurrens in hoſtem, quem à tergo Pompejus inmiſerat. IDEM.

298 HOSTIBUS] Qui à tergo inſtabant, quum in fugam verſus erat miles Caeſaris. IDEM.

300 USQUE VEL IN PACEM] i. e. potuerunt tanti occidi, ut nullus remaneret, qui reſiſteret, & jam pax inter civilia bella poneretur. IDEM.

301 TENUIT] Mſc. *timuit*, minus probe. BERSM.

301 LIBERA, LEGUM FORES] Fores tui juris, & tuarum legum. peſſime haec intelliguntur vulgo. Vide Gronov. Diatr. ad Stat. Silv. cap. 2 p. 11. BROUKHUS. Non bene ſcilicet haec diſtinxerant Viri Docti, conſtruentes *libera legum*, cum ſit libera Roma, *fores legum* i. eſt, ſtares legibus, & jure tuo, ſolas leges agnoſceres. Vide praeter Gronovium egregie haec docentem Drakenb. ad Silium L. II, 441. Tales autem genitivos à noſtro amari, plus uno loco monuimus. L. X, 384. *ingentis fati ſumus.* ubi etiam vide. Monet autem Modius Novantiq. LL. Ep. 81. in quibusdam ſuorum Codicum eſſe *regum*, uti eſt quoque in Oxon. pr. Voſſiano ſec. & primo pro var. lect. Sed acutior, & verior eſt vulgata lectio. quamquam vocem *regum*,

Cum genero pugnaſſe [a] pio. [b] Prô triſtia fata!
Non Uticae [c] Libyc clades, Hiſpania Mundae
Fleſſet, & infando pollutus ſanguine Nilus
Nobilius Phario geſtaſſet rege cadaver:
Nec Juba [d] Marmaricas [e] nudus preſſiſſet harenas,
Poenorumque umbras [f] placaſſet ſanguine fuſo
Scipio: nec ſancto caruiſſet vita [g] Catone.
Ultimus eſſe dies potuit tibi, Roma, [h] malorum:
Exire [i] è mediis potuit Pharſalia fatis.
Deſerit [k] averſo poſſeſſam numine ſedem
Caeſar, & Emathias [l] lacero petit agmine terras.
Arma ſecuturum ſoceri, [m] quacumque fugaſſet,

VARIAE LECTIONES.

a *ſuo* B. 1. b *prob* V. pr. tert. W. Edd. qdd. c *Libyae* MSS. & Edd. qdd. *Utice Libyae* Ald. d *Marmoricas* B. 1. e *preſſ. nud.* P. 1. f *placaret* B. 1. g *Catonis* B. 1. h *laborum* V. 1. W. a pr. m. Voſſ. ſec. a m. pr. V. ad L. v, 481. i *&* P. 1. *ex* B. 1. abeſt B. 1. A. k vulgo *adverſo*. l *Latio* VV. LL. Steph. m *quocumque* Marp. V. 1.

gum, quod olim conjeceram, non planè damnem. Invidioſo *regis* nomine paſſim Lucanus Imperatores vocat; & *liber* cum genitivo conſtrui ad Silii locum, & infr. Lib. VII, 818. videri poteſt. *libera regum* pro à regibus placet quoque Doctiſſ. Waddelo.

303 SYLLA] Hiſtoriam poëta confundit, niſi per Syllam aut Pompejum ipſum, aut quempiam Pompejanum accipiamus. Sed profecto non ſervato tempore & loco, P. Syllam, qui ſub Caeſare militabat, demonſtrat: de quo in praelio ſuperiori, ubi periit Scaeva, ſic ait Caeſar: *Interim certior factus P. Sylla, quem deſcendens caſtris praefecerat Caeſar, auxilio coborti venit cum legionibus duabus, cujus adventu facile ſunt repulſi Pompejani. neque vero conſpectum aut impetum noſtrorum tulerunt, primiſque dejectis reliqui ſe verterunt, & loco ceſſerunt. Sed inſequentes noſtros ne longius perſequerentur, Sylla revocavit, ac plerique exiſtimant ſi acrius inſequi voluiſſet, bellum eo die potuiſſe finiri.* SULPIT. Omnibonus aliter, & melius quoque, ut videtur, qui locum hunc ita exponit: *Libera*, inquiens, *ſi Sylla* &c. hoc eſt, *ſi hanc victoriae occaſionem talis Imperator conſecutus eſſet, qualis erat Sylla, actum erat de Caeſare & libertas conſervata fuiſſet* &c. Neque enim veriſimile eſt, poëtam Tribunum, aut militem potius Pompejo, quam ducem, atque Imperatorem comparare voluiſſe. MICYLL. Veriſſime. De hoc intelligit etiam Scholiaſtes, dicens; *Quia omnes occiderent, dum neſcis ignoſcere*.

303 DOLET, HEU! &c.] Dolet mihi, inquit, Lucanus, O Caeſar, quod magnitudo ſceleris tui tibi prodeſt. Nam cum ideo merearis occidi, quod adverſus pium generum bellum ſumſiſti; ideo non occiſus es; quia pius eſt, contra quem dimicas. SCHOL.

306 NON] Si nunc periſſes. Utica civitas eſt Africae, ubi Cato periit. *Mundae*, civitas Hiſpaniae, ubi poſtea Caeſar contra Pompeji filium pugnavit. IDEM.

309 JUBA] Rex Mauritaniae, qui à Caeſare interfectus eſt. *Scipio*. Scipio Africanus fuit, qui vicit Hannibalem. Ex ejus genere fuit hic Scipio, qui poſtea in Africa eſt interemtus. IDEM.

309 MARMARICAS] Legitur *Marmaridas*. ut ſit patronymicum pro patrio à nominativo ſingulari *Marmaris*: & *Marmaricas* adjective. ASCENS. *Marmaridas* praeter Aſcenſium exhibent quoque Sulpitius, Micyll. Hortenſ. aliique, hic & L. III, 293. ubi vide. ſed ſine ullius Codicis ope.

311 CARUISSET VITA] Quaſi vita Catonem perdiderit, non Cato vitam. SCHOL.

312 ULTIMUS] Si Pompejus Caeſari non pepercisset. IDEM.

313 EXIRE] In Regio primo, & Voſſiano primo eſt *exiri*. Unde conjiceret quis *excidi*. *evadere* exponit Gloſſator. A fatis Romanis abeſſet (ut abeſt à Faſtis. V. L. VII, 410.) neque inter illa inveniretur proelium Pharſalicum. Sic *Pharſalia* pro Pharſalico proelio L. VII, 61, 745. IX, 232. *Theſſalia* L. VIII, 510. & alibi.

Tentavere ſuo comites [a] devertere Magnum
Hortatu; [b] patrias ſedes, atque hoſte carentem
[c] Auſoniam peteret. Numquam me Caeſaris, inquit,
Exemplo [d] reddam patriae, numquamque [e] videbit
Me, niſi [f] dimiſſo redeuntem milite, Roma.
Heſperiam potui, motu ſurgente, tenere,
Si vellem patriis [g] aciem committere templis,
Ac medio pugnare foro. dum bella relegem,
Extremum Scythici tranſcendam frigoris orbem,
[h] Ardenteſque plagas. victor tibi, Roma, quietem
[i] Eripiam, qui, ne premerent [k] te proelia, fugi?
[l] Ah potius, [m] ne quid bello patiaris in [n] iſto,

Te Cae-

VARIAE LECTIONES.

a *divertere* vulgo. b *ſedes patr.* V. 1. *ut pat. ſ.* Ox. pr. c *Aemoniam* VV. LL. Steph. d *patr. redd.* B. 1. Marp. e *jubebit* B. 1. f *demiſſo* V. 1. H. Ed. Br. g *acies* VV. LL. Steph. h *ardentisque* R. pr. Voſſ. ſec. i *Eriperem* V. ſec. pro var. lect. k *tet* V. 1. l *Ha* MSS. 4. *A* P. 1. V. 1. *Ac* MSS. 4. Edd. Rom. Parm. aliaeque *at* M. m *bello ne quid* V. 1. B. 3. & Edd. qdd. rectius. n *ullo* Voſſ. pr. a m. pr.

314 AVERSO] Sic reſtitui pro *adverſe* ex tribus Pulm. duobus Berſm. & octo meis vetuſtioribus, atque ita jam ediderunt Beroaldus, Sulpitius, Aſcenſius, qui in notis tamen *adverſe* exponit, & Verſellan. E ſuis quoque membranis *averſe* legendum eſſe, monuit N. Heinſius ad Ovidii Epiſt. Her. VII, 4.

- - - *averſo vovimus illa Deo.*

ubi pariter erat peccatum. Tibull. L. III, 3, 18.

Audiat averſa non meus aure Deus.

III, 5, 14.

Inpia in averſos ſolvimus ora Deos.

ubi vide Broukhuſ. & Drakenb. ad Silium II, 618. Statius L. X. Theb. 71.

- - *ſcit fata ſuis contraria Grajis,*
Averſumque Jovem.

illic quoque eadem varietas. Flor. L. III, 11. *Adverſis & diis & hominibus.* In MS. Leid. *averſis*; & paſſim.

317 TENTAVERE] Cum decrevit Pompejus fugientem Caeſarem ſemper inſequi, tentavere milites ſui perſuadere, ut Romam potius contenderet. SCHOL.

317 DEVERTERE] Ita habent omnes Berſmanni, & mei, excepto uno & altero recentiore, Codices cum Editionibus Sulpitio anterioribus. Hoc eſt alio à Caeſare ſequendo avertere. Aliud eſt *divertere*, ut vulgo legas. Lib. II, 469.

Devertitque acies.

i. e. in partes ſuas ab hoſte trahit. Infra 590.

Quaeque ſuo ventura potes devertere curſu.

quibus locis etiam turbatur. Pluribus de hoc verbo agit Cl. Burmann. ad Petron. c. 9.

317 SUO HORTATU] *Sui* Mſc. tria. *Hortantur* Mſcr. duo; ut ad comites pertineat. & tertium *hortari*, κατ' ἐναλλαγὴν pro hortabantur. quart. *hortati*. BERSM. *Suo hortatu* retinent MSS. longe plurimi. Silius Ital. L. XVII, 295.

- - - *ignifero mentes furiabat in iram*
Hortatu.

Grotius tamen cum poſterioribus dedit *ſui*, & *hortati*. quod facere ego temerarium duxi, licet *ſui* habeant tres Pulm. Voſſ. ſec. Reg. unus, Witt. cum quatuor, vel quinque aliis. *Hortati* item Wittian. & Voſſianus ſec. a m. ſec. Non male etiam, ut in duobus eſt Berſm. & Hulſt. Marp. Amſtel. legas *hortantur*. Magis tamen adridet infinitivus *hortari* poſita majori diſtinctione poſt *Magnum*, per Enallagen, de qua vide Doctiſſ. Perizon. ad Sanctii Min. IV, 5. J. F. Gronov. Obſerv. II, 14. Heinſium ad Silium L. II, 333. & alibi. Apud Claudian. in IV. Conſ. Honor. 170.

- - - *nec certius umquam*
Hortati Superi.

monet Heinſius in novem ſcriptis eſſe *hortari*. Cum vero *ſuo hortatu* in plurimis, & inter eos praeſtantiſſimis quoque Codd. Voſſ. pr. & tert. ac Regio primo ſervetur, judicandum lectori relinquo, an non hoc rectum ſit, ut librarii mutaverint, per-

 peram

Te Caeſar putet eſſe ſuam. ſic fatus, in ortus
Phoebeos convertit iter, terraeque ſecutus
Devia, qua vaſtos aperit [a] Candavia ſaltus,
Contigit Emathiam, bello quam fata parabant.
[b] Theſſaliam, qua parte diem brumalibus horis
[c] Adtollit Titan, rupes Oſſaea coërcet.
Cum per ſumma poli Phoebum trahit altior aeſtas,
Pelion [d] obponit radiis naſcentibus umbras.

At me-

VARIAE LECTIONES.

a *Gandavia* B. 1. V. 1. O. 1. *Grandavia* Marp. b *Theſſalitam* V. tert. c *adtollas* V. 1. a m. pr. d *oppoſuit* B. 1.

peram credentes poſt hoc ſubſtantivum non poſſe ſequi *ut peteret*. Judicent acutiores. Mihi veriſimillimum videtur.

322 MOTU SURGENTE] Cum primum bella civilia mota ſunt, & inceperunt. SCHOL.

325 TRANSCENDAM] Ibo, inquit, uſque in ultimam Scythiam, dum procul ab urbe bella ſubmoveam. IDEM.

325 ORBEM] Sic conſtanter ſcripti. Ab Eutyche tamen Grammatico citatur *axem* Col. 2179. Ed. Putſch. ut L. III, 359.

Quamvis Heſperium mundi properemus ad axem, & alibi.

328 AH POTIUS &c.] Ordo eſt, Ah ne quid bello patiaris in iſto, ſuam potius eſſe te putet Caeſar, ut Virgilius, *Ah te ne frigora laedant*. Melius, ut cum ego ab urbe abſum, aeſtimet Caeſar, eam eſſe ſuam, quam ut, me & exercitu ingreſſo, ſentiat Roma, bella geſta eſſe civilia. SCHOL.

330 CONVERTIT ITER] *Conduxit* var. lect. Steph. Pulm. & Berſm. unus, & Voſſiani ſec. tert. & quint. In ſecundo haec gloſſa i. e. *praecepit* vel *convertit*. An notat, ſimul ducem fuiſſe itineris? *contendit* Pulm. unus quoque. Sed & vulgatum probe ſe habet. Sueton. in Caeſ. c. 34. *Romam iter convertit*.

331 CANDAVIA] Mons Macedoniae. SCHOL.

333 THESSALIAM QUA PARTE] Topographia. Theſſalia, inquit, ab oriente brumali Oſſam, ab occidente aeſtivo Pelion, à meridie Othrym, ab Occidente Pindum, à Septentrione Olympum habet. Sed in hoc errat poëta, quod inter Oſſam, & Olympum, Pelium, qui ad Orientem hybernum eſt, interponit: & Oſſa, ad aeſtivum, ut Ptolemaeus, & libro VII. Herodotus docent, & ipſe mox dicet Olympum Oſſae conjunctum. Pelium ergo pro Oſſa, & Oſſam pro Pelio poſuit. Eſt autem Pelii altitudo, ut Plinius tradit, M. CC. L. paſſuum. SULPIT. Quod de poëta hoc mirandum non eſt, qui vicina quaeque commiſcet, ut ſtatim in locis Theſſaliae apparebit, cum nomina Peloponneſiaca cum Theſſalicis, & item Boeotica, nec ſolum nominum loca, ſed & locorum tabulas notiſſimas, confundit. Hoc tamen loco, ſi quis pro *Oſſaea* in ſecundo verſu legerit, *Othraea*: in ſexto contra pro *Othrys*, *Oſſa*. Deinde, per *ſumma poli*, non Cancri tropicum, ſed aequatorem intelligat, quemadmodum omnes Aſtrologi, quos hic poëta libenter ſequitur, intelligere ſolent. Quippe huic declinationes, & aſcenſiones, illis longe aliter, quam vulgo intelliguntur, denominatae. Denique per *medios ignes* caput ſolſtitiale, non aequator, ſed tropicus Cancri accipiatur. Per hunc Ortus aeſtivi ſitum, conventuram puto hujus poëtae deſcriptionem cum Herodoti, atque adeo cum Ptolemaica pictura. Quidam ſtellas capitis Leonis Lucani temporibus in bona parte Cancri fuiſſe perhibent. At ego puto, illam ſignorum differentiam trium ſphaerarum decimae, nonae, ac octavae, ne illi quidem ſaeculo notam fuiſſe, tantum abeſt, ut poëta quicquam de ea ſcire potuerit. GLAREAN. Haec deſcriptio ex ſeptimo Herodoti tranſumpta videtur. Nam & ille Theſſaliae ſitum eodem modo deſcribit, τὴν δὲ Θεσσαλίην, inquiens, λόγος ἐστὶ, τὸ παλαιὸν εἶναι λίμνην, ὥστε γε συγκεκλῃσμένην πάντοθεν ὑπερμήκεσι ὄρεσι. τὰ μὲν γὰρ αὐτῆς πρὸς τὴν ἠῶ ἔχοντα, τό τε Πήλιον ὄρος, καὶ Ὄσσα ἀποκλείει, συμμίσγοντα τὰς ὑπωρείας ἀλλήλοισι. τὰ δὲ πρὸς βορέω ἀνέμου Ὄλυμπος. τὰ δὲ πρὸς ἑσπέρην, Πίνδος. τὰ δὲ πρὸς μεσαμβρίην καὶ ἀνέμου νότου, ἡ Ὄθρυς. Haec ille. Ex quibus verbis facile apparet, temere ac ſine cauſa poëtam hoc loco à Sulpitio reprehendi. Caeterum videtur poëta nomen *Emathiae* promiſcue de Theſſalia, & de Macedonia uſurpare, cum tamen Theſſalia non *Emathia* olim, ſed *Aemonia* fue-

[a] At medios ignes cœli, rabidique Leonis
Solſtitiale caput [b] nemoroſus ſubmovet [c] Othrys.
Excipit adverſos [d] Zephyros, & Iäpyga Pindus,
Et [e] maturato praecîdit veſpere lucem.
Nec metuens imi Borean habitator Olympi
Lucentem totis ignorat noctibus Arcton.
Hos inter montes media qui valle premuntur,
[f] Perpetuis [g] quondam latuêre paludibus agri:

Flu-

VARIAE LECTIONES.

a *ac* H. *ad* V. 1. b *numeroſus* W. aliique. V. ad Silium IV, 60. c *Otrix* V. 1. M. Ed. Ven. *Otris* al. d *Zephyrum & Iapida* B. 1. e *matutino* VV. LL. Steph. f *perpetui* R. pr. g *cendam* MSS. 2.

fuerit appellata. Id quod cum ex Gellio patet libro XIV. cap. 6. tum ex Stephano, & Plinio quoque libro IV. cap. 7. MICYLL. Glareani judicium mihi vehementer approbatur. Quod ſi per *rabidum Leonem* proximum ſignum calidum non minus, ipſum Cancrum accipiamus, non videtur omnino eſſe inſcitum. Sed conſeramus Herodoti deſcriptionem, quae extat Πολυμνίας, cum Lucani; unde videre erit, quid inter ſe diſſideant. HORTENS. Recte viri docti obſervant, hanc deſcriptionem Theſſaliae ex Herodoto ſumtam eſſe, ſed Oſſae, & Pelii ſitum ab auctore confuſum eſſe. Vide etiam Comment. ad Plinium Lib. IV. c. 7. *Oſſa, cujus ex adverſo Pindus, & Othrys; ad ortus Pelios.*

333 BRUMALIBUS HORIS] Hiemalem dicit Orientem. Dicit hiemali ſoli in his locis Oſſam, & Pelion aeſtivo i. e. ſolſtitiali tempori oppoſitum. SCHOL.

333 DIEM ADTOLLIT] Sic L. V, 456. *diem jubar extollis.* infra 572. *ducit medium diem.* & alibi. Adtentionem tamen meretur, quod in veterrimo Regio primo ſit *viam.* Sic *limes ſolis* VII, 866. *iter, via, curſus ſolis.* paſſim apud poëtas, & Aſtrologos. *viae ſiderum* infra vſ. 412.

337 RABIDIQUE LEONIS] Berſm. tres, & duodecim mei cum Ed. Veneta, Brix. Mediol. *rapidi. Rapidi ſoles, aeſtus &c.* invenias saepiſſime Virgil. Georg. I, 92, 424. II, 328. Ecl. II, 10. Horat. O. II, 9, 12. Ovid. III. Amor. 6. Faſt. II, 511. Claudian. IV. Conſ. Honor. 341. Conſule omnino H. Junium L. I. Animadv. c. 5. & Cerd. ad Virg. Georg. IV, 425.

Jam rapidus torrens ſitientis Sirius Indos
Ardebat.

Noſtro Lib. IX, 315. *Rapidus Titan.* Eodem modo variatur in MSS. L. X, 210.

- - - - *qua mixta Leonis*
Sidera ſunt Cancro, rapidos qua Sirius ignes
Exſerit.

In melioribus ibi *rabidos*, ut hic ex meis Regius prim. & eadem manu Voſſian. primus cum Oxon. uno, Amſt. &c. retinent. Sidonius Apollin. Carm. XXIV, 53.

Seu contra rabidi Leonis aeſtum.

Optime Leoni convenit rabies. quare nihil muto. perpetuo autem hae voces commutantur in Mſtis.

339 ADVERSOS] Mſcr. tria *averſos* h. e. à tergo ſuos verſus occaſum. BERSM. *Averſos* habent quoque variantes Stephani, & duo ex noſtris cum Aſcenſ. & Verſell. Sed male. *averſos* ventos non poteſt excipere, ſed *adverſos.* Si quid mutandum eſſet, mallem *averſus* cum Voſſiano ſec. & quinto. quod notat *à tergo.* ſed non opus eſt L. IX, 449.

- - - - *excipit Auſtrum,*
Et terrae magis ille nocet, nec montibus illum
Adverſis frangit Libye.

340 PRAECEDIT] i. e. praecedit legitimum lucis occaſum. Nam mox ut ſol poſt ipſum montem ierit, hic omnia magnitudine ſua inumbrat, & cito mittit noctem. Quia qui prope montem manebant citius, quam remoti lumen diei amittebant. SCHOL. *Praecidit* Mſcr. *praecindit* h. e. ſubtrahit ſolem, quem videre non ſinit Theſſaliam ſua altitudine. alt. *procidit.* BERSM. *Praecellit* in variis Steph. lect. *praeſcidit* Hulſt. *praecedit* Oxon. unus, & Voſſian. ſextus cum Schol. & Edd. Veneta, ac Omnibono. Sed male. *praecidit* i. e. interrumpit lucem, dum inter ſolem cadentem, & plana Theſſaliae medius intervenit, & eminet.

341 OLYMPI] Qui, inquit, ſub monte Olympo, & in radicibus ejus habitant, nec à ſeptemtrione verberantur, nec ipſius Urſae ſidus adſpiciunt.

 quod

Flumina dum [a] campi retinent, [b] nec pervia Tempe
Dant aditus pelago, ſtagnumque inplentibus unum
Creſcere curſus erat. poſtquam [c] diſceſſit Olympo
Herculea gravis Oſſa manu, ſubitaeque ruinam
Senſit aquae Nereus: melius manſura ſub undis,

E-

VARIAE LECTIONES.

a *campo* W. a m. pr. b *non* W. c *diſcedit* P. 1.

quod ſidus integra tamen nocte reſplendet. SCHOLIAST.

343 MONTES] Vadianus in Melam p. 108. Seneca Nat. Quaeſt. VI, 25. BROUKHUS. Vide Comment.

346 DANT ADITUS PELAGO] Imo *pelagi*, ut habet MS. P. & R. A. Maris aditus erant intercluſi. GROT. Fateor ita eſſe in Regio primo, Witt. Boh. Voſſ. ſec. primo, & Ox. pr. ſed in quibus duobus correctum erat *pelago*, & Amſt. cum Edd. Rom. Parm. Sulpit. Aſcenſ. Verſell. Micylli, aliisque. Magis tamen adridet alterum *pelago* i. e. ad pelagum. Tempe non pervia vetant flumina ire uſque ad pelagum, quibus inplentibus unum i. e. perpetuum ſtagnum, & totas paludes incrementum erat pro curſu. ſive creſcebant, non vero currebant flumina. Ovid. L. 1. Art. Amat. 163.

Hoc aditus Circusque novo praebebit amori.

Adpoſite de eadem re Claudian. L. II. R. Proſ. 183.

Diſſiluit gelido vertex Oſſaeus Olympo,
Carceribus laxantur aquae, fractoque meatu
Redduntur fluviusque mari, tellusque colonis.

Non autem debuerat Grotius tacite *imum* inmutaſſe in *undis*; quod eſt quidem in uno Berſm. & duobus, vel tribus meis recentiſſimis; ſed ceteri omnes cum editis *unum*, vel *imum*, ut in Reg. recent. & meo. ſubintelligit *fluminibus*, & *unum* dicit, quia omnia erant ſtagnum unum, & perpetuae paludes. *undis* mox ſequitur. Sic L. IV, 99. *Jam flumina cuncta Condidit una palus.*

347 CRESCERE CURSUS ERAT] Hoc, inquit, in fluminibus erat curſus, ut ſtagnum replerent, & altius facerent. nam intra ipſos montes, nemoraque non pervia, aquae omnes cohibebantur, & in mare exitus non habebant. SCHOL.

348 HERCULEA] Hunc enim montem Hercules fregit. (hinc *Herculeae fauces* L. VIII, 1.) *Diſceſſit* ergo i. e. poſtquam ab Olympo Oſſa ſeparata eſt. IDEM.

348 SUBITAEQUE] Quod in mare tot flumina, & fontes pariter concurrerunt. IDEM.

350 AEQUOREI] A Thetide matre, quae nympha eſt. Ideo ergo *melius ſub undis manſura*, quia regnum eſt aequorei Achillis. *Emathis Pharſalos* eſt nomen civitatis. dictum nominativo ſingulari. SCHOL. Rectius verba *melius manſura ſub undis* Scholiaſtes Cod. Witt. exponit per hos verſus.

Nam melius veteres illic remanere paludes
Eſſet, quam fieri Romae mundique ruinam.

352 PHYLACE] i. e. eminet. eſt enim civitas. Hinc fuit navis Proteſilai, quae prima tetigit litora Trojanorum. SCHOL.

352 DORION] Apud Dorion provocatae Muſae à Thamyra (*Tamira*, & *Tamaride* MSS.) ad canendum, victum illum excoecaverunt, ut meminit Homerus in Catalogo libri ſecundi. Legitur & *nobile* pro *flebile*. ſed factum hoc. IDEM. Sane ſcribendum fuerat Lucano *Dotion*; ſed non ſcripſit: quocirca non mutavi. Quod autem ſcribendum fuerit ita, affirmat Hermolaus Barbarus in quartum Lib. Plinii cap. 9. VERSELLAN. Poëta & nomina, & fabulas confundit, cum enim loquatur de *Dorio*, ſive *Dotio*, ut quidam legunt in Magneſia, attexit illico fabulam Thamyris, qui abjecerit lyram in fluvium Balyram, qui à Pyliis Arcadicis, ut dictum eſt, quatuor M. paſſuum abeſt: & Dorii ruinae oſtenduntur verſus Cypariſſias, aut Triphyllia, quae Elis. Hoc vero loquitur loco, de Dorio Theſſaliae, ad quam tota narratio ſpectat. Porro *Henrici Glareani* verba ſunt. At quae hic ſequuntur, *inquit*, haud ſcio, an eodem modo defendi queant, quando poëta Graeciae nomina, & fabulas cum locis ita confundat, ut nihil diſcriminis ſit reliqui. Notum eſt Homeri in catalogo carmen, de Pyliis ſub Neſtore in Peloponneſo.

Καὶ Πτελεὸν, καὶ Ἕλος, καὶ Δώριον, ἔνθα τε Μοῦσαι
Ἀντόμεναι Θάμυριν τὸν Θρήϊκα παῦσαν ἀοιδῆς.

Noſter hic poëta in Theſſalia omnia ponit & nomina, & fabulas, cum in Peloponneſo ea, atque adeo Achaia facta ab Homero dicantur. Quidam hunc locum excuſatum iri putant, ſi pro *Dorion*, legant *Dotion*. Nam *Dorion* quidem eſſe in Peloponneſo atque adeo Achaia facta ab Homero dicantur. Quidam hunc locum excuſatum iri putant,

Emathis aequorei regnum Pharſalos Achillis
Eminet, &, prima [a] Rhoeteïa litora pinu
Quae tetigit, [b] Phylace, [c] Ptelcoſque, [d] & Dorion [e] ira
Flebile Pieridum; Trachin, pretioque nefandae
[f] Lampados Herculeis fortis Meliboea pharetris:

At-

VARIAE LECTIONES.

a *Rotheïa* & *Rheteia* MSS. & Edd. qdd. b *Phylaceque* R. pr. c *Teletisque* B. 1. *Teleosque* MSS. 2. Ald. *Theleosque* MSS. 5. *Phteleosque* MSS. 2. *Etheleosque* H. *Teleſosque* V. 1. d deeſt in V. 1. e *iram* Ed. Ven. f *Lampadis* A.

tant, ſi pro *Dorion*, legant *Dotion*. Nam *Dorion* quidem eſſe in Peloponneſo prope Meſſenios in ipſis adeo Pyliis, de quo loquatur Homerus, ubi Thamyrin victum multarint Muſae, ſed *Dotion* eſſe Theſſaliae campum, de quo poſſe hoc loco intelligi. Verum hoc nihil ad fabulam. Imo nec ſequentia de Thebis Boeoticis ad Phthioticas applicata ullo pacto defendi poſſunt. Concedatur hoc poëtae in opere imperfecto, qui haec, & hujusmodi alia emendaturus, ſi licuiſſet per ſceleratum Neronem, erat. Pluribus de his ſolicitum eſſe non eſt opus. Hactenus GLAREAN. Sive igitur hic *Dotion*, ſive *Dorion* legas in Theſſalicis, neutro fabula referri poteſt. Plinius libro quarto, capite quinto, in quo oppida Achaiae recenſet, in Meſſenia, quam dicit duodeviginti montium eſſe, *intus autem*, inquit, *ipſa Meſſene*, *Itome*, *Oechaliae*, *Arenae*, *Ptoleon*, *Thryon*, *Dorion*, *Thamyrae vatis clara temporibus*. HORTENS. Vid. Vadianus in Melam p. 113. Schottus ibid. p 47. Barbarus in Plinium p. 63, 75. Pintianus in Melam p. 48. Voſſius *Dotion* legit, atque ita litem dirimit ad Melam p. 149, 150. BROUKHUS. Pintianus exiſtimat, *Dorion* nomine ſaltem tam in Theſſalia eſſe, quam in Peloponneſo, & Lucanum vulgari poëtarum more alterum pro altero poſuiſſe. Certe in Plinii loco L. IV. c. 9. *Dorion*, non *Dotion*, ab Omnibono fuiſſe lectum, patet ex ejus notis, & multa loca à veteribus Theſſaliae, & Peloponneſo communiter fuiſſe adtributa, certum eſt, ut patet vel ex adjuncta *Pteleo*, & paullo poſt *Pholoë*, & innumeris aliis, de quibus egimus latius ad L. III, 191. Falſo autem interpretes quidam hic dicunt, idem à Lucano factum eſſe in *Thebis*. Nam recte Grotius notat, auctorem indicare voluiſſe, Agaven, hac caede peracta, in exſilium abiiſſe, & in Phthiotide ſedem quam à patria more illorum temporum. (unde ubique Troja, & Pergama, Salamis, Carthago &c.) *Thebas* nominaverit, inveniſſe. Explicationes, quas dant vocis *exſulis*, ineptae ſunt. Sed redeamus ad *Dorion*. Patet ergo ex his, non male à Pintiano ſuum popularem defenſum eſſe; aut contra manifeſtam veritatem eſſe pugnatum, ut tamen exiſtimat Barthius, & erraſſe Lucanum etiam putat ad Statium Lib. IV. Thebaid. 181.

Quot Helos & Pteleon, Getico, quos flebile vati Dorion.

Qui verſus niſi me revocaret, libentiſſime irem in ſententiam magni Iſ. Voſſii legentis *Dotion*. Ut ſcilicet Lucanus non ſecutus ſit Homerum, qui in Peloponneſo Dorii hoc accidiſſe refert, & ex eo Statius; ſed Heſiodum, qui memoriae prodidit, hoc Muſarum, & Thamyris certamen accidiſſe in Theſſalia in campo Dotio: qua leviſſima mutatione duobus erroribus, quos alias magno ſatis numero commiſit, Lucanum liberare poſſemus. ſed, ut dixi, Statius ſcrupulum injicit; cum nimis clare videatur hunc Lucani verſum ante oculos habuiſſe, ſua verba componens. Ipſe vero Thamyris Theſſalus fuit non Peloponneſius; paſſim enim *Thrax* vocatur; quod facit pro *Dotio*. non male in *Dorio* natum eſſe illum, ait Lutatius. Conſule laudatum virum ad Pompon. Melam L. II. c. 3. *Et Pteleon, & Echinon ad Pagaſaeum ſinum.* *Doridon* ſcribitur in uno Berlin. Voſſ. ſexto, & meo. *Darion* Voſſ. quint. *Dinion* Hulſt. Interim ex adlatis locis patet recte ſe habere *Pteleos*. Mire variant MSS. & Edd.

353 TRACHIN] Hujus nominis oppida eſſe, diximus in Phocide, & in Boeotia. Puto autem hic eſſe legendum *Atracen*, quod eſſe apud Lariſſam Strabo docet. SULPIT. De *Dorio*, & cur *flebile* à poëta dicatur, notum eſt ex Iliados ſecundo. Thamyri eo loco à Muſis propter jactantiam excaecato. Trachin autem Theſſaliae oppidum fuit juxta Oetam montem, *Heraclea* poſtea vocata, ut Strabo lib. IX. indicat. & Stephanus, qui Τράχις, inquit, πόλις Θεσσαλίας ὑπὸ τῇ Οἴτῃ, ὑπὸ Ἡρακλέους κτισθεῖσα, καὶ ὀνομασθεῖσα διὰ τὴν τραχύτητα. Recte igitur hoc loco *Trachin* legitur, contra quam putat Sulpitius MICYLL.

354 HERCULEIS] Multi enim volunt, ut hic Hercules ſit crematus. Nam Hercules cum Neſſum centaurum propter Deianiram uxorem ſagitta

Atque olim Lariſſa potens: ubi nobile quondam
Nunc ſuper Argos arant: veteres ubi fabula Thebas
Monſtrat Echionias: ubi quondam [a] Pentheos exſul
Colla, caputque ferens ſupremo tradidit igni,
Queſta, quod hoc ſolum nato [b] rapuiſſet, Agave.
Ergo [c] abrupta palus multos [d] diſceſſit in amnes.
Purus in [e] occaſus, parvi ſed gurgitis, Aeas

Iönio fluit

VARIAE LECTIONES.

a *Pentheus* MSS. 4. b *rupiſſet* B. 1. c *abruta* V. 3. d *diſcedit* A. *disjecit* Edd. Br. Med. e *occaſu* V. tert.

ta occideret, & cum tantam ſcabiem (f. *tabem*) incurreret ex camiſia, quae conſilio ipſius Neſſi centauri conficiebatur, ut jam eum taederet vitae, adſcendit in Oetam montem, adſumto Philoctete Meliboeo armigero ſuo, cui etiam hereditavit ſagittas ſuas, ac ſuccenſo rogo ſe praecipitavit, ſicque periit. *Lampados* Graecus genitivus. SCHOL.

354 PHARETRIS] Reg. pr. Marp. Amſtel. Voſſ. prim. *ſagittis*, (in ultimo eadem manu reſcriptum *ſaretris*) cum Wittiano pro var. lectione, & editionibus Aſcenſii Verſell. Mic. & Hortenſ. ſed male. *pharetras* in plurali per metonymiam continentis pro contento ſumit pro ſagittis noſter ſaepius. L. III, 185.

- - - *Gnoſoſque agitare pharetras*
Docta.

VIII, 302.

Experti Scythicas, Craſſo pereunte, pharetras.

ubi itidem turbatur Sabin. Epiſt. 1. in fine.

Ulcris pharetris utile tempus erit.

De Meliboea praeter alios Mela L. II. c. 5. *Niſi quod Philoctetes alumnus Meliboeam illuminat.*

355 ATQUE OLIM LARISSA POTENS] Hinc enim Achilles fuit: ut Virgilius, *Lariſſaeus Achilles.* SCHOL. Oſtendit Scholiaſtes: cur *olim potentem* Lariſſam vocaverit auctor: V. Servium ad Virg. lib. II. Aen. 197. Sed Illuſt. N. Heinſius, offenſus duabus vocibus *olim*, & *quondam* in uno verſu, ingenioſiſſime conjecit *atque ovium*, vel potius, *atque ſolis Lariſſa potens.* ἐριβώλαξ Λαρίσσα Homero & *opima* Horatio vocatur. Conſule eum in Epiſt. ad Gronov. 372, 375. Elegantiſſima ſane conjectura, quam tamen amplecti contra MStos non audeo. Negligentiſſimum in repetitione vicinorum, & eorumdem verborum, pro quibus alia potuiſſet faciliime ſcribere, & quae etiam correxiſſet, credo, ſi per Neronem ei licuiſſet, eſſe Lucanum vidimus ſaepius. Ita mox ſequitur rurſus *quondam.* Cuncta etiam loca, quae hic junctim deſcribit auctor, à facto quondam hiſtorico vel perſonarum nobilitate, deſignat. ut *Dorion* a Thamyra, *Meliboeam* ab Hercule & Philoctete, *Thebas* à Pentheo & Agave, *Inachium* ab Iſide, *Evenon* à Neſſo &c. Sic ergo & fecerit auctor in *Lariſſa* ab Achille. praeterea *olim potens* junxit quoque L. II, 230. *olimque potentes concurrunt.*

356 ARANT] Ordo eſt., ubi arant, ſc. homines, ſuper nobile quondam Argos. Argos autem Theſſalicum accipimus, non Graecum. SCHOL. Corrigendus eſt hinc Servius Lib. VII. Aen. 286. ubi citatur *erat* pro *arant*. Optime *arant*, ſcil. homines. qui generalis nominativus à noſtro, & aliis millies ſubintelligitur, ut alibi jam diximus. Vide etiam Comment. ad Phaedr. L. V. F. 1. ſimiliter *arant* L. IV, 334. *Qua nudi Garamantes arant.* ubi plura. Eſt haec quoque deſcriptio dirutae urbis, ut notum. Ovid. Ep. pr. *Jam ſeges eſt, ubi Troja fuit* &c.

356 UBI FABULA] Fabuloſum eſt, quod de Thebanis terrigenis dicitur, & muro ab Amphione ſtructo. Poeta vero confundit nomina: Nam hic indicat Thebas Phthioticas, & loquitur de Echioniis. SULPIT. Sic & Virgilius de Scylla loquens in Bucolicis, alteram pro altera poſuit. Et Ovidius Atalantam alibi Arcadicam pro Boeotica recenſet. MICYLL. Hoc vult, Thebas Phthioticas dictas à Thebis Boeoticis, ex eo quod Agave ibi exſilii ſui ſedem inveniſſet. GROT. Recte. Vide ſupra. Cum ceteris interpretibus facit Aſcenſius, quem conſulat, ſi cui lubet. Parum diſtincte, *Cadmeas* ſi dixiſſet auctor, fuiſſet locutus. *Echionias* ob Pentheum Echionis filium.

357 PENTHEOS] Pentheus filius Echionis (*Sephonis* MSS.) & Agavae; Thebanorum rex, qui ideo, quod Liberum, deum eſſe negavit, à matre & ſorore diſcerptus eſt inſtinctu Liberi. Τῷ Πένθεος cölla caputque declinavit. Ordo *Exſul parens Agave.* Exſul facta poſtquam facinus ſanata cognovit. SCHOL. *Exul autem*, inquit Omnibonus, *à ſe ipſa alienata intelligitur.* Vel reſpi-

Digitized by Google

Iönio fluit inde mari: nec fortior undis
Labitur [a] avectae pater [b] Iſidis, & tuus, [c] Oeneu,
Pene gener craſſis oblimat Echinadas undis:
Et Meleagream maculatus ſanguine Neſſi
Evenos Calydona ſecat. [d] ferit amne [e] citato
[f] Maliacas Sperchios aquas: & [g] flumine [h] puro
Inrigat [i] Amphryſos famulantis paſcua Phoebi.

Quique

VARIAE LECTIONES.

a *adductae* VV. LL. Steph. *abreptae* A. *evectae* Edd. Rom. Parm. b F. *Iſidos.* c *Oenu* V. tert. d *fert* Ed. Hort. e *coacte* M. f *Malliacas* V. 3. g *ſaugnine* V. 1. h *parvo* R. 1. i *Amphriſſus* B. 2. *Amphiſus* V. 1. H. *Amphriſus* V. 3. R. 1. M.

reſpicit ad illud, quod Pentheus Bacchum & omnes, qui illum ſequebantur, agro ſuo interdixerat. Ergo quaſi *exul* erat interdicto Penthei. Eſt autem *Pentheos* genitivus Graecus, à Πενθεὺς nominativo, non à πένθος, ut idem Omnibonus putat. MICYLL. Recte Micyllus, ut paulo ante memini, Pentheus matrem, & univerſum Bacchantium gregem à ſacris prohibuerat, agrisque interdixerat. Contortum nimis mihi videtur, ſi *exul*, hic acciperetur pro alienata mente, ut Omnibonus. HORTENS. Ita & alii exponunt perperam cum gloſſis Voſſ. primi *propter furorem.* ſed neque *exſul* dicitur, quia à Pentheo agro ei interdictum erat. Agave revera exſul fuit poſt agnitum facinus; & ut dicit noſter, eo ſe contulit, ubi Thebae Phthioticae, dein nominatae, ſunt, ſecum ferens caput filii, quod illic ſupremo honore adſecit. Paullo aliter Hyginus Fab. CLXXXIV. *Agave ut ſuae mentis compos facta eſt, & vidit ſe Liberi impulſu tantum ſcelus admiſiſſe, profugit ab Thebis, atque errabunda in Illyriae fines devenit* &c. pro *ferens* autem Scholiaſtes legit *parens* in Voſſ. ſec. ubi pro varia lectione notatum etiam eſt ad marginem. Sed Agaven fuiſſe Penthei parentem, ſatis intelligitur ex *nato.*

359 QUESTA] Haec una de Bacchis filio caput execuit, furore correpta. poſtea reſipuit, & concrematum rogo caput tradidit ſepulturae. Ergo queſta eſt, quod non plus rapuerit de filii membris, ut modo plus humaret, vel quod non haberet totum corpus filii ſui. SCHOL.

360 PALUS] Non Lerna accipienda hoc loco, ut Sulpitius addit. Haec enim alterius loci fuit, ſed de ea palude intelligendum, quam ante apertam Theſſaliam, Peneus, & caeteri fluvii intus incluſi faciebant, quam Herculem poëta emiſiſſe poſtea dicit. MICYLL.

361 OCCASUS] In occidentales partes. *Ionio*, in Ionium mare. SCHOL.

361 AEAS] Variant MSS. ſed veram hanc eſſe lectionem, docent Strabo, & Plinius. GROT. *Oeas* Voſſ. pr. *Aenas* tert. quidam *Eas*, & *Heas.* Praeterquam apud Strabonem, & Plinium, etiam hic fluvius hoc modo ſcribitur apud Ovidium L. I. Metam. 580.

Apidanosque ſenex, lenisque Amphryſos, & Aeas.

& Melam L. II. c. 3. in fine. ubi videndus Iſ. Voſſius, qui eumdem circa Inachum errorem, cujus recte Lucanum accuſant hic Micyllus, & alii, Ovidio inpingit, ex quo procul dubio hauſit noſter.

262 NEC FORTIOR] Labitur & ipſe, inquit, parvo gurgite, ut Aeas fluit. Inachum fluvium dicit, cujus Iö filia in Iſidem converſa eſt. SCHOLIAST.

363 AVECTAE] Quia à patria in Aegyptum avecta eſt. IDEM. *Voſſ. ſec.* in quo recenti manu adtexta eſt tota Iûs fabula, ut & mox de Apro Caledonio, & in Voſſ. pr. de Meleagri morte ex Ovidio, Servio, aliiſque.

363 PATER] Fuit enim & alter Inachus, Hecataeo autore, qui ex Lacmo oriens, unde & Aeas oritur, per Amphilochos fluit. Quare & hic poëta videri poteſt, id quod alterius eſt, alteri attribuiſſe. MICYLL.

364 PENE GENER] Acheloum dicit, qui concertavit cum Hercule, qui Oenei filiam uxorem haberet, in quo certamine victor Hercules factus. Ideo dictum *pene gener.* Hinc Achelous ad Echinadas fugit cornu mutilato. SCHOL.

364 OBLIMAT] Limo inplet. IDEM. *Limoſam aquam* Acheloo etiam dat Ovidius Epiſt. Her. IX, 140. *turbidus* vocatur à Statio L. II. Theb. 730. ubi vid. Barthius.

365 MACULATUS] Quia Hercules Neſſum centaurum in eo interfecit. SCHOL.

366 EUENOS] Mſc. *Pimetis.* Alt. *Eimenos.* & tert. *Eunens.* quart. *Ennoos.* Evenus fluvius Calydonem urbem irrigat. BERSM. Mire hic turbant

 mei

Quique nec [a] humentes nebulas, nec rore [b] madentem
Aëra, [c] nec tenues ventos ſuſpirat [d] Anauros.
Et quiſquis, [e] pelago per ſe [f] non cognitus, amnis
Peneo donavit aquas. it gurgite rapto
[g] Apidanos; [h] numquamque celer, niſi mixtus, [i] Enipeus.
Accipit Aſopos curſus, [k] Phoenixque, Melaſque.
Solus, in alterius nomen cum venerit undae,

Defendit

VARIAE LECTIONES.

a *humentis* R. pr. b *madente* O. 2. c *non* V. 1. d *Enauros* O. 1. *Inaurus* R. 1. *Anaurus* V. 2. e *per ſe pelago* B. 1. f *nec* R. 1. g *Epidanos* V. 1. *Apidanus* MSS. & Edd. qdd. h *numquam* R. pr. i *Anipheus* V. 1. *Enipheus* MSS. & Edd. qdd. & *Aſepus*. k *Phenixque* MSS. qdd. *Phoeniſque* V. 2.

mei quoque libri, & editiones primae. In pleriſque eſt *Euneos*. *Eubenes* Voſſ. pr. *Ebuenus* tert. ſed rectum eſt *Evenos*. De eo conſule omnino N. Heinſium ad Ovid. Epiſt. IX. Her. 141.

Semivir occubuit in letifero Eveno
Neſſus, & infecit ſanguis equinus aquas.

367 MALIACAS] Eſt autem alius Maliacus ſinus, aliudque Maleae promontorium. Contra quam hic ſentit Omnibonus. MICYLL. MSS. *Malliachas*. Alt. *Malliachos*. Maliacus ſinus juxta Pagaſeum, & Opuntium. BERSM.

367 SPERCHIOS] Sic rectius ediderunt viri docti, quam *Sperchius*, ut eſt in MSS. & Edd. multis, ac Priſciano c. 766. Sed duo ex Voſſianis habent *Spercheus*. Scribe *Spercheos*. Graece Σπερχειός. Sic Πηνειός, Peneus. Δαρεῖος, Dareus, & innumera ejusmodi, à viris doctis prolata. Conſule notata ad L. III, 281. & Heinſium ad Ovid. L. I. Metam. 579. *Populifer Spercheos*. Adde Vibium Sequeſtr. *Spercheos* etiam ſcribendum apud Claudian. de B. Get. 183. non *Sperchius*. Spercheon autem in Maliacum ſinum exire, tradunt quoque Strabo L. IX, 428, 433. & Plinius Lib. II, 7. aliique. Quare errat Mela L. II. c. 3. §. 75. *Pagaſaeus ſinus urbem Pagaſam amplexus amnem Sperchion accipit.*

368 FAMULANTIS] Juxta enim hoc flumen pecus Admeti Apollo pavit. Ideo dictum *famulantis*. SCHOL. Hic rurſus tota Hippolyti, & Apollinis adtexitur fabula in utroque Voſſ. quae iiſdem verbis legi poteſt apud Servium ad Aen. VII, 761. Pro *novem annis*, quos dicitur à Servio Apollo Admeto ſerviviſſe, habetur in Voſſ. pr. VII. *annis*. in Voſſ. ſec. VIII. *menſibus, vel IX. annis, ut quidam dicunt*.

370 VENTOS] *Ventos* Mſc. alii *vento*, male. BERSM. *Vente* in Pulm. Ed. typothetarum vitio.

370 ANAUROS] Hoc ideo mirum eſt, quod contra naturam eſt. Nam omnes fluvii nebulas de ſe fundunt (*defendunt* Voſſ. pr.) & aërem humidum, & auras tenues, quod ſolus hic non facit. SCHOL. Videndus Jac. Nicol. Loënſis L. V. Epiphyll. Mſc. c. 21. BROUKHUS.

371 PELAGO PER SE NON COGNITUS AMNIS] Nam multi fluvii in hunc intrantes ad maria cum ſuo nomine non veniunt, ſed Penei. SCHOL.

371 JAM COGNITUS] Sunt, qui legunt *non cognitus*, hoc eſt, qui nomen ſuum ſecum non defert in mare, ſed Peneo in ipſo curſu miſcetur. HORTENS. Sulpitius male repoſuit *jam*, quem ſecuti ſunt Aſcenſius, Micyllus, Hortenſ. aliique. perperam, & contra MSS. Dicit Lucanus, ut recte exponit Scholiaſtes, fluvios illos Oceano non eſſe cognitos, quia illis nomen & aquas aufert Peneus. quomodo loquitur noſter L. IV, 21.

Cinga &c. nam gurgite mixto,
Qui praeſtat terris, aufert tibi nomen Hiberus.

L. I, 400.

- - - famae majoris in amnem
Lapſus, ad aequoreas nomen non pertulit undas.

372 ET GURGITE] *It gurgite* Mſc. tria, probe. BERSM. Merito itaque *it* recepit Grotius, quique eum ſecuti ſunt: neque aliter habent variae lect. Steph. quinque Pulm. & mei plerique cum editionibus Sulpitio prioribus, qui primus dederat *&*, & Pariſienſi 1512. *Et* tamen, quod mireris, ſervant Voſſ. pr. ſec. quint. Reg. prim. & meus. *it* ſupraſcr. *it* Wittian. *ire* ſaepiſſime de fluvio dictum invenias. Ovid. L. II. Metam. 455.

- - - de quo cum murmure labens
Ibat.

Noſter L. VII, 116.

- - - turbidus ibit Enipeus.

Mela L. I, 2. III, 5. & paſſim. Plura dat Broukhuſ. ad Tibull. L. I, 10, 36.

Lucere & puras fluminis ire vias.

Sic *it* in *&* abierat L. I, 229.

Defendit Titareſos aquas; lapſusque [a] ſuperne,
Gurgite Penei pro ſiccis utitur arvis.
Hunc, fama eſt, Stygiis manare paludibus amnem,
Et capitis memorem, fluvii contagia vilis
Nolle pati, Superûmque [b] ſibi [c] ſervare timorem.
  Ut primum emiſſis [d] patuerunt amnibus arva,
Pinguis [e] Boebrycio [f] diſceſſit vomere ſulcus:

Mox Le-

VARIAE LECTIONES.

a *ſuperno* M. *ſuperni* R. pr. b *pati* V. 1. c *ſuperare* H. d *patuere* V. 1. *patuere paludibus* B. 1. e vulgo *Boebicio.* f *diſcepſit* A.

373 APIDANOS; NUMQUAMQUE CELER; NISI MIXTUS, ENIPEUS] Ovidius diverſum ſenſiſſe videtur, qui primo Metamorph. dixit:

Populifer Sperchius, & irrequietus Enipeus,
Apidanuſque ſenex &c.

Senem enim, hoc eſt, tardum vocat Apidanum, contra autem Enipeum *irrequietum.* MICYLL. Diverſum hoc dictum eſt ab Ovidio, ut cum indicio annotavit etiam Micyllus, qui Apidanum *ſenem*, hoc eſt, pigrum vocat, & tardum, & Enipeum irrequietum Metam. I. Apollon. Argon. I. Ἀπιδανὸν μέγαν, & δῖον Ἐνιπέα vocat, quos dicit ſimul deorſum ferri, & in unum concurrere, & miſceri.

Ἔνθα μὲν Ἀπιδανός τε μέγας, καὶ δῖος Ἐνιπεύς:
Ἄμφω συμφορέοντες ἀπόπροθεν εἰς ἓν ἰόντες.

HORTENS. De *Apidano*, & *Enipeo*, quorum alter alterum recipit, variant enim auctores, quis recipiat; item *Aſopo*, *Phoenice*, & *Melane* vide Herod. L. VII. p. 197. &c. & quae collegit Doctiſſ. Heſſelius ad Vibium Seq. his vocibus. Ubi pro *Epidanon*, *Apidanon* ex noſtro patet eſſe ſcribendum: quamquam Vibius non intellexit Lucanum. de *Enipeo*, vide quoque ad Valer. Flacc L. I, 81. Non accedere autem poſſum Celeb. Turnebo Adverſ. L. III. c. 2. ubi erudite differit de *Anaure*; quod hic, & aliis noſtri locis contra vulgatam opinionem, & alios Latinos poëtas, & contra optimos Mſtos malit ſcribere Latino more *Eniphens.* Graecas enim terminationes amatas eſſe tam à noſtro, quam ceteris poëtis, patet paſſim.

374 ASOPOS] Strabo libro IX. Aſopum ait juxta Thermopylas in mare exire, Phoenice recepto, qui à latere Auſtrali deſcendens illi jungitur, cognominis Nerei Phoenici, cujus & ſepulchrum juxta eundem fluvium fuit. Plures autem Aſopi fuerunt, de quibus eundem Strabonem vide libro octavo. MICYLL. Mſcr. *Eſopus*, mendoſe. Aſopus & ipſe in Apidanum influit, & ab eo incitatur. BERSM.

374 PHOENIXQUE] Aldus legit *penis.* VERSELL. *Penis* ediderunt quoque Colin. & Stephan. perperam, ut conſtat ex locis ad Vibium, & hic à viris doctis adlatis. Ceterum niſi Lutatius ad Statium L. VII. Theb. 317. *Hunc Aſopum breviter etiam deſcribit Lucanus dicens, Aſopus aquas*, hunc locum reſpexerit, ſed μνημονικῷ ἁμαρτήματι pro *curſus* citaverit *aquas*, quod puto, ex alio Lucani opere debent eſſe producta: quod cenſet Barthius.

374 MELASQUE] Mſcr. *Melaxque.* perperam. BERSM. *Melaxque* exhibent veterrimi Regius pr. Voſſ. pr. Witt. Hulſt. & meus. Forſan non tam male. Vide quae diximus de *Taras*, vel *Tarax* ad L. V, 376.

376 TITARESOS] Qui & Orcos dicitur, de quo Plinius: *Peneus accipit amnem Orcon, nec recipit, ſed olei modo ſupernatantem, ut dictum eſt ab Homero, brevi ſpacio portatum abdicat: poenales aquas dirisque genitas argenteis ſuis miſceri recuſat.* SULPIT. Apud Plinium, non *Orces*, *Eurotes* legitur, apud Strabonem autem *Eurotas.* Utriuſque loca ſupra citavimus. Caeterum praeſens poëtae locus ex Iliados ſecundo tranſumptus eſt. Ibi enim Homerus de eodem Titareſo loquens.

Ὅς ῥ' ἐς Πηνειὸν προΐει καλλίῤῥοον ὕδωρ, inquit.
Οὐδ' ὅγε Πηνειῷ συμμίσγεται ἀργυροδίνῃ,
Ἀλλά γε μιν καθύπερθεν ἐπιῤῥέει, ἠΰτ' ἔλαιον
Ὅρκου γὰρ δεινοῦ Στυγὸς ὕδατός ἐστιν ἀποῤῥώξ.

MICYLL. Mſcr. *Tythareſſus*, vitioſe. BERSM. Titareſſus Homero in Boeotia, unde haec fluminis ſumta deſcriptio: & ea quae apud Plinium eſt in Theſſalia. GROT. Ed. tert. Vix credo, haec à Grotio eſſe profecta. Certe falſa ſunt. non enim in Boeotia eſt apud Homerum, ſed etiam in Theſſalia, & ex eo ſumſiſſe auctorem noſtrum ſua verba, patet ſatis. Eſt locus in Catalogo vſ. 258. Ceterum reſcripſi *Titareſos*, ut habent rectius editiones Sulpit. Aſceuſ. Micylli &c. & Regius prim. Oxon. prim. ac Voſſian. ſec. vel *Titareſſos. Citareſus*

Oxon.

Mox Lelegum dextra [a] preſſum deſcendit aratrum.
[b] Aeolidae, Dolopeſque [c] ſolum [d] rupêre coloni,
[e] Et Magnetes equis, Minyae gens cognita remis.
Illîc [f] ſemiferos [g] Ixionidas Centauros
Foeta [h] Pelethroniis nubes [i] effudit in antris.

Aſpera

VARIAE LECTIONES.

a *impreſſum* B. 1. b *Aeolides* M. :: c *ſuum* Ed. Ven. d *fregere* vulgo. e *ac* B. 1. f *magniferos* B. 1. g *Ixionidasque* V. 1. H. h *Pelesroiis* V. 1. al. *Pelotronis*, *Peletironiis*, *Paleſtroniis*, *Paletr.* &c. i *effundis* B. 1. Ed. Par. 1512. Gryph. Haer. Matt.

Oxon. ſec. Amſt. & meus. *citharaedus* Ed. Ven. *Titareſſus* multi libri. Apud Plinium vero L. IV. c. 8. legitur *Orcon*, non *Euroton*, quod Hermolai inventum eſt. Vide Harduin. Delrium ad Senecam Troad. 845.

376 SUPERNE] Virg. L. VI, 658.

- - - - *unde ſuperne*
Plurimus Eridani per ſilvam volvitur amnis.

Inf. vſ. 737. *lux ſuperna.* dein pro *eſt ſtygiis*, *e ſtyg.* Voſſ. tert. non male. τῷ *eſt* caret unus Voſſ.

377 PRO SICCIS UTITUR ARVIS] Ita per medias undas Penei vadit, neque ei confunditur, tamquam per terram fluat habens ſuas ripas. SCHOL.

380 NOLLE PATI] Originis memorem, quam ducit ab ſtyge, Penei undis velut levioribus miſceri nolle. IDEM.

380 SUPERUMQUE] Quia per Stygem Dii jurare dicuntur. *Superûm* ergo pro *ſuperorum.* Scilicet ne incipiat ab his contemni, ſi Penei fluctibus miſceatur. IDEM. *Superum timorem* eum intelligit, quo Superi, per Stygem jurantes, fallere timebant. Hunc enim honorem, ut Heſiodus ait, Styx à diis ſuperis accepit, ut per hanc ipſi jurarent: & quicunque feſelliſſet,

Κεῖται νηπότμος τετελεσμένον ἐς ἐνιαυτὸν,
Οὐδέ ποτ' ἀμβροσίης καὶ νέκταρος ἔρχεται ἆσσον
Βρώσιος, ἀλλά τε κεῖται ἀνάπνευστος καὶ ἄναυδος
Στρωτοῖς ἐν λεχέεσσι, κακὸν δ' ἐπὶ κῶμα καλύπτει

&c. MICYLL.

381 PATUERUNT] Qui antea à paludibus tegebantur. SCHOL.

382 BEBICIO] *Bebicii* illic arare coeperunt, & alii populi. Bebe una eſt ex urbibus adjacentibus Demedriadi, ubi eſt & Bebeis lacus vicinus Pheris. Ut libro nono Strabo docet. *Bebricia* autem Bythinia eſt. SULPIT. *Bebicium ſulcum* à Bebe oppido, juxta Bebeidem paludem aliquando ſito, dictum volunt. Quod tametſi non rejicio, dubitari tamen poteſt, *Bebaico* ne potius legendum ſit, ut à *Thebe Thebaicus.* Nam & Stephanus autor eſt, Graecum poſſeſſivum à Bebe, βοιβαῖος deduci; & foemininum patronymica forma βοιβηΐς: aut certe *Boebiâço*, quando & βοιβιὰς Graece, & βοιβία λίμνη, apud eundem autorem legitur. MICYLL. Reſcribe *Bebrycio* cum Mſc. GROT. Pulm. Berſm. & omnes à me inſpecti Codices *Bebricio*, *Bebritio*, *Brebicio*, *Berito* exhibent cum editionibus priſcis, & R. Stephano. mutavit in *Bebitio* Sulpitius. Vereor tamen, ne *Bebryces* nimis longe petiti ſint. Cum enim Bithyniae ſit populus (vide Omnib.) non defendi poteſt, niſi ſola Strabonis ſuſpicione, qui eos è Thracia (quam ſaepe cum Theſſalia, & contra confundi vidimus ad L. I, 680. III, 191. & alibi) olim veniſſe arbitratur. Conſule eum L. VII. p. 295. XII, 541. Ed. Par. Sed nec *Boebicio* ſtare poteſt. nam ab oppido *Boebe*, aut à palude *Boebeide*, cujus eſt etiam mentio apud noſtrum L. VII, 175. hoc gentile derivari nequit, ut recte monuit Sulpitius. Quare ego malim à Βοιβαῖος formare, & ſcribere *Boebaeo* ex Stephano. Tractus autem circa Boeben fuit pinguiſſimae terrae; unde *pinguem* vocat *Boebeida* Valer. Flacc. L. I, 449. quem tamen Heinſius putat, confudiſſe hanc paludem cum Titareſſo: ſed vide Celeb. Burmannum.

383 LELEGUM] Leleges aliquando Locrenſium terram, Theſſaliae conterminam, tenuiſſe, & Plinius autor eſt lib. IV. cap. 7. & Strabo libro ſeptimo. Caeterum Heſiodi verſus, quos idem Strabo citat, his verbis:

Ἤτοι γὰρ Λοκρὸς Λελέγων ἡγήσατο λαῶν,
Τὺς ῥά ποτε Κρονίδης Ζεὺς ἄφθιτα μήδεα εἰδὼς
Λεκτὺς ἐκ γαίης ἀλέας πόρε Δευκαλίωνος.

argumento ſunt, & in Theſſalia eoſdem aliquando habitaſſe. Quae enim alia terra Deucalionis, quam Theſſalia accipienda, quando eadem & Pyrrhaea olim à Pyrrha Deucalionis uxore, ut idem Strabo autor eſt libro nono, appellata fuit? Et Commentator Pindari, Pythiorum ode ſecunda,

aper-

Aſpera te Pholoës frangentem, [a] Monyche, ſaxa,
Teque ſub Oetaeo torquentem vertice [b] vulſas,
[c] Rhoete ferox, quas vix Boreas inverteret, ornos:
Hoſpes & [d] Alcidae magni, [e] Phole: teque per amnem
Inprobe Lernaeas [f] vector paſſure ſagittas:

[a] Teque

VARIAE LECTIONES.

a *Monice* MSS. plerique, & Edd. qdd. b *ſilvas* R. 1. c *Rhoece* vulgo. d *Aeacides* VV. LL. Steph. e *Pholoe* V. 2. R. 1. A. f *rector* al. V. Drak. ad Sil. XVII, 138.

apertis verbis indicat, Centauros olim Lelegas vocatos fuiſſe, iſta inquiens: *Λέλεγας γάρ φασι πρότερον αὐτοὺς προσαγορευομένους διὰ δὲ τὸ ἀποκεντῆσαι τοὺς ἵππους προσαγορευθῆναι ἱπποκενταύρους.* MICYLL. Citat Servius ad VIII. Aeneid. 725. GROT. De hoc & ſeqq. populis multum hic agit Hortenſius.

384 AEOLIDAE] Aeolidas vocat Theſſalos antiquiores poëta, vel ab Aeolo Hellenis filio, à quo & Hellas Theſſaliae pars aliquando dicta fuit. Vel quod olim tota Graecia extra Iſthmum ſita, exceptis Megarenſibus, & Athenienſibus, & item Dorienſibus Aeolum nomine appellata fuerit, quemadmodum Strabo docet libro octavo. MICYLL.

384 RUPERE COLONI] Ita reſcribi jubent Codd. Boher. Wittian. Voſſ. prim. ſec. tert. & quint. Vulgo *fregere.* ſequitur mox *frangentem.*

386 SEMIFEROS] Reg. unus a manu ſec. *ſemiviros.* ut Neſſus *ſemivir* apud Ovid. loc. cit. ſed & illic *ſemifer* MSS. quidam. ut & alibi apud Ovidium, Statium, aliosque. Hoc certe loco *ſemiferos* praeſtat. *Semiviri* potius dicuntur effeminati & Hermaphroditae, quam Centauri, & id generis monſtra: licet analogice ita vocari poſſint.

386 CENTAUROS] Centauri autem Ixionis, & nubis filii ſunt. Ixion autem amatam Junonem (*Dianam* Witt. Schol.) de ſtupro interpellavit. Illa Jovi confeſſa eſt, & ex ejus voluntate nubem in ſuam formam converſam obtulit: unde feruntur nati eſſe Centauri, qui ex parte equi ſunt. unde bene alluſit Virgilius,

Centauri in foribus ſtabulant.

SCHOL.

387 PELETHRONIIS] *Πελεθρόνιον ὄρος Θετταλίας,* inquit Stephanus. Hinc & *Pelethronii*, qui ſub eodem monte habitant. MICYLL.

388 PHOLOES] Montes Theſſaliae. SCHOL. Fuit autem mons Arcadiae Pholoë, à Pholo Centauro, Hercule hoſpite, ibi ſepulto, appellatus. Huc Centauri, quotquot reliqui ex pugna, cum Lapithis facta, ſuperfuerant, confugere. Ubi poſtea cum Hercule congreſſi penitus deleti ſunt. Meminit fabulae & Pindari Interpres, ſecunda Ode Pythiorum. MICYLL. *Pholoën*, Arcadicam & Theſſalicam, fuiſſe duplicem vidimus ad Lib. III, 198. quem locum conſule.

388 MONYCHE] Centauri nomen eſt. Ubique ſubaudiendum *foeta nubes effudit* i. e. genuit. SCHOLIAST. Mſc. *o Meniche* (& Voſſ. unus) Juvenal.

Quantas jaculetur Monychus ornos.

BERSM.

389 OETNAEO] Mſcr. *Eothoë* & duo *Etheo.* quart. *Oetheo.* Legendum *Oetaeo.* IDEM. *Oetaeo* recte ſcribendum, monuit Berſm. & edidit Grotius, neque aliter quatuor Pulm. & mei Codices, niſi quod multi adſpirationem *h* interjiciunt. *Etheraeo* Amſt. *Eoo* Hulſt. *Aetnaeo* a m. ſec. Witt. Peſſime *Aetnaeo* repoſuit primus Aldus, quem tamen non ſecuti fuerunt Aſcenſ. Veriell. Micyll. Hortenſ. aliique. Res ipſa loquitur. In Theſſalia fuere Centauri, non Sicilia.

390 RHOETE] *Rhoece* lego, non *Rhoete* ex libr. p. PULM. *Rhoece* recepit Berſm. licet teſtetur in duobus Codd. eſſe *Rhoete*, & Grotius, ac dein ceteri. Quam terminationem praeferunt Pierius quoque, & Cerda ad Virgilium Georg. L. II, 456.

Centauros leto domuit, Rhoetumque Pholumque.

& Voſſius ad Valer. Flacc. L. I, 140.

Parte alia Pholoë, multoque inſanus Iaccho
Rhoetus.

aliique. Vide ibi Cel. Burmann. Ego tamen malim ſequi Mſtos plurimos. nam mei omnes excepto Regiis, *Rhoete*, vel *Roethe* ſervant: Adſentior itaque Celeb. Bentlejo, Centaurum aeque ac Giganta, *Rhoetum* appellatum eſſe docenti ad Horatii L. II. O. 19.

390 INVERTERET] Summus Gronovius ad Senecam L. III. N. Q. c. II. *nemora, quibus everſis*, emendat ex MSS. ut ait, fidelioribus, *everteret.* Et ſane ſic habet quoque Pulm. unus, Voſſiani quatuor, & Hulſt. alt. Pulm. *ſubverteret.* *Everti* paſſim dicuntur arbores, quae exciduntur. Adde exem-

[a] Teque, ſenex Chiron, gelido qui ſidere fulgens
Inpetis Haemonio majorem Scorpion arcu.
[b] Hac tellure feri micuerunt ſemina [c] Martis.
Primus ab aequorea percuſſis cuſpide ſaxis
Theſſalicus ſonipes, bellis [d] feralibus omen,

[a] Exſiluit:

VARIAE LECTIONES.

a *cumque* B. 1. b *ac* H. c *belli* B. 1. d *furialibus* V. 1. a m. pr. V. ad L. 11, 260.

exemplis ab ipſo adlatis Virgil. L. 11. Georg. 208.

Et nemora evertis nullos ignava per annos.

Silius Ital. L. vi, 196.

Arboris abſtraxit molem, penitusque revulſam
Evertit fundo, & radicibus eruit imis.

Seneca Conſ. ad Marc. c. 16. *everſis arboribus, quas aut* &c. J. Obſeq. c. 128, 123. *In agris pleraeque arbores everſae radicibus.* Verum cum plures MSS. & in his veterrimi Voſſ. pr. ſec. Reg. uterque, Witt. Bohier. &c. *inverteret* retineant, nihil muto. *Invertere* non eſt excidere, ſed curvare. Dicit Lucanus tantas arbores à Rhoeto radicibus evulſas eſſe, quas vix Boreas non modo, non radicitus eruere, ſed ne quidem incurvare poſſet.

391 PHOLE] Pholos Herculem ſuſcepit hoſpitio, qui dum ejus ſagittas miraretur, una in ungulam ejus cecidit, cujus veneno exſpiravit. *Lernaeas.* quibus hydra interfecta eſt. SCHOL.

392 VECTOR] Neſſum Centaurum dicit, qui cum Deianiram amicam Herculis per fluvium tranſportaret, inmodeſte eam contrectare auſus eſt. Ob hoc iratus Hercules eumdem interemit. Bene ergo *inprobus per amnem* dictus eſt *vector.* IDEM.

393 CHIRON] Fuit unus ex Centauris magiſter Herculis. *Arcu* quia hic eſt ſagittarius in ſignifero circulo *gelido*, quod eſt ſidus hiemale. *Majorem Scorpion* ob hoc dicit, quia extentis cornibus plus ſpatii tenet, quam reliqua ſidera, nam Scorpios ſpatium duorum ſignorum obtinet. IDEM.

396 PERCUSSIS] A Tridente Neptuni. Equum dicit, qui tunc natus eſt Scyphius. IDEM. *Voſſ. ſec.* Neptunus, & Pallas aedificaverunt Athenas. (*Thebas* MS.) Tunc certaverunt, de quo debuiſſet nominari civitas. IDEM. *Voſſ. pr.* Tangit fabulam de Neptuno, & Pallade. IDEM. Witt. Huic equo, de quo hic dicitur, *Scyphii* nomen fuiſſe, Pindari Interpres autor eſt, in quartam Pythiorum. Ab eademque procreatione ipſum Neptunum *πετραῖον* appellatum, eo quod percuſſa tridente petra equum procreaſſet. Caeterum quod hoc loco Interpres (Sulpitius) de certamine Palladis & Neptuni affert, nihil ad rem praeſentem facit. Nam id certamen non in Theſſalia, ſed in Attica habitum fuit. Et in eodem Neptunus non equum, ut vulgo traditur, ſed fretum, ſive mare quoddam procreavit, id quod cum alii multi, tum & Herodotus lib. VIII. ſcriptum reliquit. MICYLL. Duas diverſas fabulas, alteram de equo à Neptuno in Theſſalia producto, alteram de aqua, in certamine ipſius & Palladis effuſa, confundunt, & variant ſaepe tam veteres, quam novi Interpretes, & etiam auctores antiqui. Micylli notae adde Hortenſ. & Servium ac Cerdam ad Virgil. Lib. 1. Georg. 13.

Tuque, o, cui prima frementem
Fudit equum magno tellus percuſſa tridenti,
Neptune.

Vide etiam ad Ovidium L. vi. Met. 75. Comm. VV. DD.

399 LAPITHAE] Ut ait Virgilius.

Frena Pelethronii Lapithae gyrosque dedere.

SCHOL. Sic & Virgilius tertio Georgic.

Frena Pelethronii Lapithae, gyrosque dedere
Inpoſiti dorſo, atque equitem docuere ſub armis
Inſultare ſolo, & greſſus glomerare ſuperbos.

MICYLL. Adde Barthium ad Claudian. p. 697.

401 TERRENUM] Mirum eſt, in quatuor Pulm. Codd. Voſſiano primo a m. ſec. & meo legi *Tyrrhenum:* quod hic locum habere nequit. Emphatice deſignat hominem in terra natum, cui conveniebat in terra manere, non in undas ire. Videtur Lucani locum ante oculos habuiſſe Silius L. xi, 473. ubi ſic lego:

Quin etiam Pagaſaea ratis, cum caerula nondum
Cognita terrigenae pontumque intrare negarent,
Ad puppim ſacrae cithara eliciente carinae,
Adductum cantu vidit mare.

vel *venit mare* pro *in mare* (vide ad L. 1. in fine.) Ubi plura exempla *terreni* congerit Ill. Heinſius, qui & videndus cum Burm. & Drakenb. ſuper illo loco. vulgo *terrigenis. Tyrrhenae*, & *terrenae* ibidem quoque editi, & ſcripti quidam. Adde Broukhuſ. ad Propert. L. iii, 5, 43.

Terra parum fuerat: fatis adjecimus undas.

402

Digitized by Google

[a] Exſiluit: primus chalybem, [b] frenoſque momordit,
Spumavitque novis Lapithae domitoris habenis.
Prima fretum ſcindens [c] Pagaſaeo litore pinus,
[d] Terrenum ignotas hominem [e] projecit in undas.
Primus Theſſalicae rector [f] telluris Iönos

In for-

VARIAE LECTIONES.

a *Exſiliit* MSS. & Edd. qdd. *Exhibuit* Ed. Br. Med. *Exſiluunt* O. 1. *Exuerit* B. 1. b *ferrumque* B. 1. c *Pegaſeo* MSS. plerique & Edd. pp. d *Terrenumque novas* Edd. Rom. Parm. Omnib. e *ſubjecit* V. 1. f *telluriſque* R. pr.

402 THESSALICAE] *Theſſaliae* Cod. Witt. non male. ſtatim Ed. Rom. *Theſſaliae laurus.* VII, 303. *Theſſaliae orae* in quibusdam hoc Lib. 478. *Scythiae nives* nonnulli exhibent. Vide de his ad Lib. II, 29. & infra 576. atque alibi.

402 IONOS] Primus rex in Theſſalia. SCHOL. Rex Theſſaliae, & Apollinis filius, primus argentum & aurum ſignavit avaritiae, & omnium malorum originem. Strabo vero libro VIII. tradit, Phaelonem numum, menſuras, & pondera primum adinveniſſe. SULPIT. *Ionus* vulgo legitur hoc loco, quam lectionem uterque Interpres ſequitur, qui Ionum hunc eundem cum Ione, appellatione quidem Xuthi, reipſa autem Apollinis filio habito, faciunt. Cujus fabulam tractavit Euripides in Ione. Sed quid ſi legas *Itonus?* aut etiam *Ithomus*, pro *Iono?* Nam de *Iono* Theſſalo quidem non facile quicquam alibi reperias. Et apud Vitruvium, quem Omnibonus allegat, non *Ionus*, ſed *Ion* legitur. *Itoni* autem nomen, ut & *Ithomi*, etiam à Stephano celebratur, qui alterum Heroa vocat Theſſalum, à quo *Iton* oppidum, quod idem & *Itonus*, &, ut Euſtathius addit II. Iliad. *Itone* dicitur, & *Itonia* Minerva appellata fuit: alterum autem regem, à quo *Ithome*, Pelaſgiotidis oppidum, cujus & Homerus meminit in catalogo, nominata. Meminit autem & Pauſanias *Itoni*, qui à principio Boeoticorum ita inquit: Βοιωτοὶ δὲ τὸ μὲν πᾶν ἔθνος ἀπὸ Βοιωτοῦ τὸ ὄνομα ἔσχηκεν, ὃν Ἰτώνου παῖδα, καὶ νύμφης Μελανίππης. Ἴτωνα δὲ Ἀμφικτύονος εἶναι λέγουσι. Et in principio Eliacorum: Βασιλεῦσαι πρῶτον ἐν τῇ γῇ ταύτῃ λέγουσιν Ἀέθλιον. παῖδα δὲ αὐτὸν εἶναι Διός τε καὶ Πρωτογενείας τῆς Δευκαλίωνος. Ἀεθλίου δὲ Ἐνδυμίωνα γενέσθαι· τούτου δὲ Ἐνδυμίωνος Σελήνην φασὶν ἐρασθῆναι. καὶ αἱ θυγατέρες αὐτῷ γένοιντο ἐκ τῆς θεοῦ πεντήκοντα, οἱ δὲ δὴ μᾶλλόν τι εἰκότα λέγοντες Ἐνδυμίωνα λαβόντα Ἀστεροδίαν γυναῖκα, οἱ δὲ τὴν Ἰτώνου τοῦ Ἀμφικτύονος Χρομίαν, ἄλλοι Ὑπερίππην τὴν Ἀρκάδος &c. Diodorus quoque lib. V. *Itoni* meminit, ſed idem Boeoti filium vocat (ſi modo integra ea ſunt, quae vulgo ex illo autore in Latinum ſermonem tranſlata habentur) ejus ſcilicet, qui regnum Aeoliae tenuit, omnemque patriam de matris nomine Arnen appellavit. *Ionum* autem, ut hic quidem vulgo ſcribitur, Illyrium quendam regem fuiſſe legimus, à quo *Ionium* mare quidam appellatum volunt, contra quam tradidit Aeſchylus, qui idem ab Io Inachi filia appellatum ait, de quo & Tzetzes hiſtoricus meminit, Chiliade undecima. MICYLL. *Ionum*, dicit interpres, Apollinis filium fuiſſe, ac regnaſſe in Theſſalia, & ut fuit avarus, primum percuſſiſſe monetam auream, argenteamque. Nos vero alibi demonſtravimus, *Ionum* Dyrrhachi filium fuiſſe, qui ab Hercule, ab adoleſcentis patre, rediens ex Hiſpania, cum in agri portionem adſcitus fuiſſet, in pugna adverſus hoſtes, caeſus per imprudentiam occubuit, corpusque ejus ab eodem in mare projectum, quo ejus memoriam ita propagaret. Sed Solinus mare *Ionium* dictum autumar, ab extrema Italiae regiuncula. Lycoph. ab errore Iûs, Inachi filiae. Rurſum aliqui ab Ionum naufragio. Nonnulli ab Ione quodam Adriae patre, qui inde mari Hadriatico nomen impoſuit. Iſta fuſius à nobis alibi dicta ſunt. Sed cum ex his liqueat, *Ionum* non in Theſſalia, ſed in Illyrio cum patre Dyrrhachio regnaſſe, nulli dubium eſt, errorem eſſe in ſcriptura. Proinde diverſam lectionem tenendam cenſeo, quae habet *Ithonos*, ſive *Itonos*, ſive *Ithomos*. *Iton* fuit in Phthiotide, Theſſaliae regione, oppidum, monumentum Itoni regis, ubi Crocium campum fluvius Amphryſus rigat. Unde Pallas Minerva *Ithonia* dicitur, quod hoc loco eximium templum habuerit, & magnis honoribus ibi coleretur, qualem etiam in Boeotia habebat eadem. *Ithome* vero, oppidum eſt in Phthiotide Theſſaliae. Eſt & aliud in agro Meſſeniaco, quod Lacedaemonii poſt 10. annorum obſidionem in deditionem demum acceperunt. Stat. lib. IV. Theb.

Phanaque Meſſene, montanaque nutrit Ithome.

Hujus meminit & Thucyd. libro ſecundo. De-

me-

In ſormam [a] calidae percuſſit pondera maſſae,
Fudit & argentum flammis, aurumque moneta
Fregit, & inmenſis coxit fornacibus aera.
Illic, quod populos ſcelerata inpegit in arma,
Divitias numerare datum eſt. hinc maxima ſerpens
Deſcendit [b] Python, [c] Cirrhaeaque fluxit in [d] antra:

[a] Unde &

VARIAE LECTIONES.

a *& cal.* O. 1. *gelidae* V. tert. b *Phiton* MSS. & Edd. pp. & ſempet. *Tiphon* R. 1. c *Cirraea deſluxit* A. d *arva* R. pr. A.

metrius Phalereus Philippo Demetrii filio dixiſſe fertur, oportere eum has duas prius urbes (Ithomen, & Corinthum) tenere, ſi cuperet ſub ſuam ditionem Peloponneſum redigere. Tenere prius utrunqne cornu, quam bovem obtineret. Nunc de *Itono*, quid authores prodiderunt, inveſtigemus. Stephanus *Ithomum* alterum Theſſalum heroëm vocat, à quo, ut modo memini, oppidum, *Iton*, ſive *Itome*, conditum fuit. Pauſanias in Boeoticis: Item alibi in Eliacis, quae etiam Micyllus diligenter annotavit. Fuit autem Amphictyon Deucalionis. Et Dencalion Theſſalis imperavit, in qua terra Graecus rex regnavit, & Hellen Deucalionis filius. Proinde *Itonos* tenendum exiſtimo. Quin & illud hoc loco minime praetereundum cenſeo, ex ſeptuaginta Herculis filiis, quos reliquit (ut quidam tradunt) *Ithoneum* ex Paphyra ſuſcepit, qui in Boeotia regnavit, ubi *Ithonem* condidit. Hunc oſtendi, à quibusdam non *Ithoneum*, ſed *Ithomum* dici. Quanquam & in Macedonia *Ithone* urbs traditnr fuiſſe. HORTENS. *Itonus*. MS. R. A. & T. *Ionus*. Alius *Hyonas*. Nomen hoc alibi adhuc quaero. GROT. Ed. ſec. Scholiaſtes Apollonii lib. 1. Ἀρμενίδας ἐν τοῖς Θηβαϊκοῖς, Ἀμφικτύονος υἱὸν Ἴτωνον ἐν Θεσσαλίᾳ γεγεννῆσθαι, ἀφ' οὗ Ἴτων πόλις καὶ Ἰτωνὶς Ἀθηνᾶ. Itonis urbis meminit Homerus Boeotio, Apollodorus l. 11. Montem Itonum vocant Strabonis libri MSS. Apud Plinium: *Auri metalla, & conflaturam Cadmus Phoenix ad Panchaeum montem, ut alii Thoas*, legam *Itonus* Caſſiod. l. III. Epiſtola 31. *Aes enim Ionas*, ſcribe *Itonus Theſſaliae rex, plumbum Midas regnator Phrygiae repererunt*. IDEM. Ed. tert. *Iānos* vel *Iānnos* Iſ. Voſſius ad Catull. p. 219. & ſeqq. praeclare. BROUKHUS. Optimi MSS. & Edd. veteres habent *Ionos*. multi *Ionus*. in variis lect. Steph. *Iollas*. Unus Berſm. & Marp. *Jonas* cum Caſſiodoro, ubi eodem modo variatur. Ed. Pariſ. A. 1512. *Inonos*. *Huonus* meus. *Itomos* vel *Itonos*, quod tanto cum apparatu introduci voluerunt Micyllus, & Hortenſ. & recepit etiam Grotius, in nullo Mſſo ne quidem habet veſtigium: quare exſulare juſſi; licet *Itonus* quoque placuerit Turnebo Adverſ. L. III. c. 2. ubi conjecit etiam *Iolcos*, timide tamen, qui Iolco urbi Theſſaliae nomen dedit. Tum certe *Itonos* praeferrem, Amphictyonis filius, qui fuit unus ex celeberrimis Theſſaliae heroïbus: verum nemo nummos ab eo primum fabricatos eſſe memoriae prodidit. Temere agit enim Grotius, dum Caſſiodorum, qui haec ſine dubio ex Lucano deſcripſit, & Plinium L. VII. c. 56. ita refingere conatur. Facilius certe apud Plinium *Ionas* poſſet depravatnm eſſe in *Thoas*, quam *Itonus*. Quare maxime placet ingenioſa correctio Celeb. Voſſii *Ianos*, quo faciunt illi libri, & Caſſiodorus, in quibus eſt *Ionas*. Conſtat enim, Janum ex Graecia, & quidem ex Perrhoebis Theſſalicis in Italiam veniſſe, & nummos cudiſſe. Adſcribi ex parte meretur locus Euſtathii, quem adfert Voſſius. Λόγος, Ἰάνον διπρόσωπον γεγονέναι. Οὗτος εὗρε πρῶτος στέφανον, καὶ σχεδίας καὶ πλοῖα καὶ νόμισμα χαλκοῦν πρῶτος ἐχάραξε. Adde Ill. Heinſium ad Ovid. Metam. L. XIV, 334.

Dicitur Iōnio peperiſſe Venilia Jano.

Huic quidem lectioni objici poſſet, quod vix veriſimile videatur, hominem Romannm Dei ſui Jani mentionem ita feciſſe, ac ſi ſibi ignotus, & alius tantum populi rex fuiſſet. Omnibus enim Romanis cognitum erat, Janum veniſſe ex Graecia, ut vel ex ejus nnmmis videre poterant. Dein quod Lucanus haec non recenſeat ad ejus laudem; ſed quod enumeret mala, quae originem ſuam Theſſaliae debent. in quibus erat quoque pecuniae inventio.

Quae populos ſcelerata inpegit in arma.

Potuit vero Lucanus credidiſſe, hunc Janum, vel Jannnm, Theſſalicum alium fuiſſe, quam Romanorum Deum Janum, vel neſciviſſe, eumdem eſſe. Sed quid vetat, aliam quoque perdere conjectnram? Opinabar aliquando, Lucanum ex nomine gentili feciſſe proprium, & regem illum Theſ-

ſaliae

[a] Unde & [b] Theſſalicae veniunt ad Pythia laurus.
Inpius [c] hic prolem ſuperis [d] inmiſit [e] Aloeus;
Inſeruit celſis prope ſe cum Pelion aſtris,
Sideribuſque vias [f] incurrens abſtulit Oſſa.
Hac ubi damnata fatis tellure locarunt
Caſtra duces; cunctos belli praeſaga futuri

Mens

VARIAE LECTIONES.

a *inde* W. M. b *Theſſaliae* Ed. Rom. c *hinc* vulgo. d *admiſit* R. pr. B. 1. *immiſit* B. 1. e *Aleus*, *Alous*, *Aloetus* MSS. & Edd. qdd. f *incumbens* vulgo.

ſaliae fuiſſe ex Ionia. *Ionus* pro *Ionio.* ut *Iona* pro *Ionia* apud Propert. Lib. II, 51, 53. ubi vidend. Scalig. *Ioni* pro *Ionii* in MSS. Juſtin. L. II. c. 5. ſic *Boeoti* pro *Boeotii.* Lib. III, 174. *Theſproti* 179. &c. ſed praefero *Iönos.*

404 MONETA] *Byzanties*, dicit Scholiaſt. Wittian. quo qui velit, neſcio. Nummus certe Byzantius, ſeu Byzantinus ferreus valde celebratus apud veteres. Vide viros doctos ad Pollucis Lib. IX. c. 6. Sect. 78. *Βυζάντιον γε μὴν σιδήρῳ νομιζόντων ἂν ὕτω καλούμενον σιδήρεον, νόμισμά τι λεπτόν.*

409 AC PYTHIA] Hoc pro argumento adtulit, quod Pythius ſerpens de Theſſalia fuerit; quia ad certamen Pythium laurus Theſſalicae perferuntur. SCHOL. Certamina, quorum praemium laurus. GROT. Non tantum certamina intelligit, ſed totos ludos, & feſtum innuit. Amant enim Latini ad Graecorum exemplum ludos neutro genere in plurali numero efferre: De Graecis elegans eſt Herodoti locus L. I. c. 148. *Ἴωνες ἄγεσκον ὁρτὴν. τῇ ἔθεντο οὔνομα Πανιώνια. πεπόνθασι δὲ οὐκ μοῦναι αἱ Ἰώνων ὁρταὶ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ Ἑλλήνων πάντων ὁμοίως πᾶσαι ἐς τὸ αὐτὸ γράμμα τελευτῶσι.* Adde Sponii Itiner. T. II. p. 482. Nec aliter Latini. Ovidius L. I. Metam. 446.

Inſtituit ſacros celebri certamine ludos,
Pythia de domitae ſerpentis nomine dictos.

Hyacinthia ibid. L. X, 220. apud Feſtum *Conſualia ludi*, *Equiria ludi.* ſed ſexcenta licet ejuſmodi proferre. Vide modo Lipſium ad Vellej. I, 8. Gronov. ad Livium 1,9. XXX, 39. Burmann. ad Quinctilian. L. I. Inſtit. Orat. c. 5. *Ludi Floralia, ac Megaleſia, quamquam haec ſequenti tempore interciderunt, numquam aliter à veteribus dicta.* Ubi notandum, in omnibus fere MSS. legi *Megalenſia.* ut apud Ciceron. Lib. II. ad Famil. Ep. XI. *ſcripſi enim haec ipſis Megalenſibus.* Sed ibi Lambinus repoſuit *Megaleſiis*; & ait, *Megalenſes*, & *Megalenſia*, & *Megalenſibus*, neque Graece, neque Latine diei poſſe. *n* ergo eſſet intruſum à librariis, ut in *thenſaurus*, *formonſus* & ſimilibus ſaepe. Verum tamen rurſus Cicero de Haruſp. Reſponſ. c. 12. *Megalenſibus fieri, celebrarique voluerunt.* Uſitatius tamen dixere *Megaleſia.*

410 HINC] Immo vero *hic* in Theſſalia, ut habent duo vetuſtiſſimi Voſſiani, & Omnibonus in notis. quare *hic* reſcripſi, ut fecit etiam Maittaire.

410 ALOEUS] Mſcr. duo *Aleus.* tert. *Alous*, perperam. BERSM.

410 ALOEUS] Aloeus Iphimediam (*Eſtimiam*, *Iſimediam* MSS.) uxorem habuit, quae compreſſa à Neptuno peperit duos filios Otum, & Ephialtem, qui ſingulis menſibus (*cotidie* MS. Witt.) IX digitis creſcebant. Unde ſua magnitudine freti Jovem de ſuperis regnis detrudere conati ſunt, ſed Apollinis, & Dianae telis confixi ſunt (*altitudine itaque fr. coelum voluerunt ſubvertere ſed c. ſ. D. & A. t.* ut eſt in Servio ad Aen. VI, 582.) Aloidas autem ſic dixit, ſicut *Amphitryoniades* dictus eſt: quaſi filii fuiſſent Aloei. non revera ejus filii fuerunt, ſed de uxore ejus, quam oppreſſit Neptunus. SCHOL. Additur in Voſſ. primo eadem manu haec fabula. *Aloeus fluvius concubuit cum terra i. Ope matre deorum, & genuit Gigantes, qui dolentes ſe privatos regno, cum Jovis, & alii Dii eorum fratres tenerent regna, impoſuerunt Oſſam Pelio, & voluerunt adſcendere in coelum, & praecipitare Jovem, ſed Jovis cum fulmine eos dejecit.* Alii finxerunt alia de Aloeo. V. Munker. ad Hygin. F. 28.

411 PROPE SE TUM] Voſſ. pr. ſec. Reg. pr. Amſt. Edd. Rom. Parm. Omnib. Aſcenſ. Par. 1512. *prope tunc cum.* Voſſ. tert. *ſaevi.* Aſcenſius ſubintelligit *ſe.* ſed ſi haec lectio proba eſt, malim *Pelion* in quarto caſu ſumere. ut Aloeus, vel Oſſa inſeruerit Pelion aſtris. Nam ut quidam Oſſam Pelio ſuperinpoſitum narrant, ſic alii Pelion Oſſae injectum eſſe dicunt. Conſule Cerdam ad Virgil. L. I. Georg 281. Martial. L. VIII, 35.

Theſſalicum brevier Pelion oſſa tulit.

An vero legendum *prope tunc ſe* poſita tota diſtinctione poſt *Aloeus?* Aut potius hyperbolice Lucani more *prope cunctum*, minima mutatione? Id

Nn n quod

Digitized by Google

Mens agitat, ſummique gravem diſcriminis horam
Adventare, palam [a] eſt. propius jam [b] fata [c] moveri
Degeneres trepidant animi, pejoraque verſant.
Ad dubios pauci, praeſumto robore, caſus
Spemque metumque ferunt. [d] Turbae ſed mixtus inerti
Sextus erat, Magno proles indigna [e] parente,
Qui, mox Scyllaeis exſul graſſatus in undis,
Polluit aequoreos Siculus [g] pirata triumphos.
Qui, ſtimulante metu, fati praenoſcere curſus,

Inpatiens-

VARIAE LECTIONES.

a deeſt in B. 1. b *facta* V. ſec. a m. pr. c *moneri* V. 1. Hamburg. 1. d *ſed* 1. R. 1. e *parenti* M. f *craſſatus* MSS. 5. Edd. Parm. Br. Med. *quaſſatus* H. g *laſſata* V. 1.

quod verum puto, vel vero ſaltem proximum.

412 SIDERIBUS] VII. Planetas dicit, quae in aethere vagae feruntur. aliae enim in firmamento fixae ſunt. SCHOL.

412 INCURRENS] i. e. pene tranſcurrens, ut libero meatu tranſcurrere aſtra non poſſent, cum ea premeret, & artaret mons Oſſa conjunctus Pelio. IDEM. *Incumbens* Mſcr. *incurrens*, non inepte. BERSM. Immo vere, quare pro *incumbens* vulgato ſic repoſui. *Incurrens* enim eſt in Voſſ. primo, ſec. & ſexto, Regio utroque, Wittiano, Oxon. primo Hulſt. Marp. meo, & tribus Pulm. cum Edd. Sulpit. Aſcenſ. Micylli, Hortenſ. aliisque. Inpingens in ſidera. L. IV, 563.

Fratribus incurrunt fratres.

Sic *procurrere*, & *procumbere* commutantur L. III, 616, 713. ubi vide.

413 FATIS] i. e. à fatis, dum in ea bella civilia gerentur. SCHOL.

415 HORAM] Mſcr. *iram*; mendoſe. BERSM.

416 PROPIUS] Amplius metuunt, quam vident, ultimam adeſſe fortunam, & pejora, quam futura ſunt, cogitant. SCHOL.

418 AD DUBIOS] In Voſſ. pr. ſec. & Hulſt. ſcribitur *at*. ſed pauci ferunt dubios caſus, praeſumto robore, & ferunt ſpem metumque, vel *ſpeque metuque*. Verum vulgata bene ſe quoque habent.

420 SEXTUS] Et hic de timentium numero erat Gn. Pompeji filius ſextus Pompejus. SCHOL.

422 AEQUOREOS] Poſtea enim piraticam exercuit, & vaſtavit Siculum mare. Adverſus hunc inertem navale bellum geſſit Agrippa. Polluit hic aequoreos triumphos patris ſui; quando hic pirata fuit, cum piratas pater ſuperaſſet. IDEM.

424 VENTURISQUE] i. e. ad omnia ventura ſollicitus. IDEM.

425 NON PYTHIA] Mſc. duo, *Phicia*, male. BERSM. Duo Pulm. Codd. & Voſſ. ſec. cum Voſſ. primo pro varia lectione habent *Cynthia*. ſed nil mutare opus eſt. Paſſim, & proprie oracula Delphica vocantur *Pythia*, & locus *Pytho*. de quo ad L. V. vidimus. Propert. L. III, 11, 52.

Dum petis intonſi Pythia regna Dei.

Πυθικὸν μαντεῖον, Sophocl. Elect. 32. Pro *Deli* ſine dubio per memoriae vitium, vel librariorum errore, Lutatius ad Statium L. IV. Theb. 419. citat *Phoebi*: Totum locum Statii adſcribam; quia ex noſtro eſt adumbratus.

Conſulit ille Deos non larga caede juvencûm,
Non alacri penna, aut verum ſpirantibus extis,
Nec tripode implicito, numerisque ſequentibus aſtra,
Thurea nec ſupra volitante altaria fumo:
Tam penitus, durae quam mortis limite manes
Elicitos patuiſſe refert &c.

Noſter quaedam jungit ad exemplum Virgilii L. III. Aen. 360.

Trojugena interpres Divum, qui numina Phoebi,
Qui tripodas, Clarii lauros, qui ſidera ſentis,
Et volucrum linguas, & praepetis omina pennae.

Ubi vide Servium, de vulgaribus vaticiniis agentem, quo ſolebant ſtatim in rebus dubiis confugere. Hinc jungit quoque Homerus Iliad. A.

Ἀλλ' ἄγε δή τινα μάντιν ἐρείομεν, ἢ ἱερῆα,
Ἢ καὶ ὀνειροπόλον.

ubi Scholiaſtes ἔστι γὰρ γένος τῆς μαντικῆς, διαιρούμενον εἰς εἴδη τρία. εἰς οἰωνοσκοπίαν, ἱεροσκοπίαν (ſic lege, & haruſpicinam intellige, non ἀστεροσκοπίαν, ut vulgo ſcribitur contra Homeri, & Scholiaſtis mentem, licet ἀστεροσκοπίαν inter vaticiniorum genera eſſe, vel ex hoc loco pateat) καὶ τὴν διὰ τῶν ὀνειράτων μαντείαν. Theophraſt. Charact. XVI.

Digitized by Google

Inpatienſque morae, [a] venturiſque omnibus aeger,
Non tripodas [b] Deli, non Pythia conſulit antra,
[c] Nec quaeſiſſe libet, primis [d] quid frugibus altrix
[e] Aere Jovis Dodona ſonet, quis noſcere [f] fibra
Fata queat, quis prodat aves, quis [g] fulgura coeli
Servet, & Aſſyria ſcrutetur ſidera cura,
Aut ſi quid tacitum, ſed fas, erat. ille, ſupernis
[h] Deteſtanda [i] Deis, [k] ſaevorum arcana Magorum
[l] Noverat, & triſtes [m] ſacris [n] feralibus aras,

Umbra-

VARIAE LECTIONES.

a *venturis* B. 2. V. 2. H. b *Delii* VV. LL. Steph. P. 3. B. 1. V. 1. W. Marp. M. R. 1. c *non* R. 2. Edd. Aſc. Mic. Hort. aliaeque. d *qui* R. 1. M. e vulgo *Ore. Silva* P. 1. *Alta* V. pr. pro var. lect. f *fibras* V. 1. *fibris* V. pr. V. vſ. 524. g *fulmina* V. 1. h *deteſtata* P. 1. V. 1. i *Diis* B. 3. k *ſcaevorum* Ed. Par. 1512. V. ad L. III, 127. l *moverat* Grot. m *ſacras* V. 1. A. n *furialibus* V. 1.

XVI. *Περιΐεσθαι περὶ τοὺς ἐγγαστριμύθους, περὶ τοὺς μάντεις, περὶ τοὺς ὀρνιθοσκόπους.*

426 ALTRIX] Primum enim illic homines cibos ex glande ſumſerunt. Glandes enim primae ſunt fruges ante frumenta inventa. SCHOL.

427 AERE JOVIS DODONA] Silva eſt Epyri, Jovi conſecrata, in qua reſponſa dabantur ab aereis ollis. IDEM.

427 ORE JOVIS] Mſc. duo *aere*, ut aereae indicentur columbae fatidicae, vel lebetes aerei, de quibus Dodonaeum aes in proverbium abiit. BERSMANN. Reſcripſi *aere* ex tribus Pulm. MSS. Voſſ. pr. ſec. quinto, Witt. Hulſt. & Marp. quam lectionem jam Beroaldus praetulerat, ut ex ejus patet explicatione. Neque aliter ex MSS. quoque legendum eſſe, docuit Celeb. J. Gronov. in Diſſert. de Dodone p. 59. & pluribus hanc emendationem confirmat Doctiſſ. J. Waſſe ad Salluſt. Fragm. Hiſtor. p. 219. Non vero aeneas intellige columbas, de quibus quis ſcripſerit, neſcio. Plerique tradunt fuiſſe veras *πελείας*, ut multis hic docet Hortenſ., eaſque quercu exciſa avolaſſe notat Servius ad Virgil. Georg. I, 8. Sed cape de aeneis lebetibus, ut addit quoque Berſmann. cui enim ignotum eſt *aes Dodoneum?* Elegans eſt locus Valer. Maximi L. VIII. c. ult. in fine. *Idem honoris poſſident, quod Pythicae cortinae, quod aheno Dodonis, quod Hammonis fonti.* Vel ut multi MSS. habent *fronti.* &c. *Aes Jovis* eſt dictum, ut *aera Dei* à Statio L. V. Theb. 730. & ſimilia paſſim. *Os* vulgo etiam male editur in citatione Lutatii ad Stat. IV, 419.

429 ASSYRIA] Aſſyrios dicit Aſtrologiae peritos. Aſſyrii, & Chaldaei ex ſideribus divinaverunt, unde & nato domino ſtellam videntes regem natum cognoverunt. SCHOL. Chaldaeos peculiariter intelligit, qui populus Aſſyriae fuit. Aſtrologicis autem praedictionibus Chaldaei praecipue dediti fuerunt, quare ob eandem rem etiam urbe aliquoties ejecti fuere. MICYLL.

430 AUT SI QUID TACITUM &c.] Non enim conſulit, quid aut haruſpex ſciat, aut augur, aut mathematicus, aut qui noſceret aliquid tale, quod ſecretum eſt, attamen licitum. SCHOL. Vulgo *tacitum* capiunt pro divinatione, quae fit ſine voce. male: *Tacitum* eſt non cognitum, arcanum, ſecretum, occultum. ſic *per tacitum* L. X, 253. *taciti vulgater* Ovid. III. Amor. 7, 51.

432 MOVERAT] Ita reſcripſi pro *Noverat.* Non enim vult Sexto cognitas artes magicas: ſed imploraſſe illum *τὴν νεκυομαντείαν*, ut omnibus aliis divinationibus certiorem. GROT. *Moverat* eſt in Regio recent. Voſſ. ſec. & Oxon. ut voluit Grotius. Sed eo ſenſu rectius foret *movit*, vel *movebat*. Grotius mutavit, quia non percepit ſenſum Lucani, qui cum dicit Sextum peritum fuiſſe *νεκυομαντείας*, ſed eum noviſſe, hanc artem quoque exerceri praeſertim in his locis, & Theſſalia, ubi jam erat. Ideo autem quia noverat, talem quoque artem eſſe, & certiorem umbrarum fidem eſſe, quam ſuperorum, non conſuluit vulgaria oracula. quid etiam eſt *movere aras?* nec vaticinia ſollemnia adhibuit. Mox demum vſ. 570. auctor Sexti ſciſcitationem narrare incipit. Reſtitui ergo *noverat:* quod ceteri MSS. omnes ſervant: niſi quod in Voſſ. primo a m. pr. legatur *voverat.*

433 ARAS, UMBRARUM FIDEM] Per quas Umbrae vera dicere cogebantur, vel quae faciebant, ut vera Inferi dicere viderentur. SCHOL.

434 PARUM SUPEROS] Cum enim futura per

um-

Umbrarum, Ditiſque fidem: miſeroque liquebat,
Scire parum Superos. vanum, ſaevumque furorem
Adjuvat ipſe locus, vicinaque moenia caſtris
Haemonidum, ficti quas nulla licentia [a] monſtri
[b] Tranſierat; [c] quarum. quidquid non creditur, ars eſt.
Theſſala quin etiam tellus herbaſque nocentes
Rupibus [d] ingenuit, ſenſuraque ſaxa canentes
Arcanum ferale Magos. [e] ibi plurima ſurgunt
Vim factura [f] Deis. & terris hoſpita Colchis
Legit in Haemoniis, quas non [g] advexerat, herbas.
Inpia, tot populis, [h] tot ſurdas gentibus, aures

Coelico-

VARIAE LECTIONES.

a *caſtri* Ed. Ven. b *Tranſiit* Boh. c *quidq. quar.* V. 1. d *ingemuit* M. W. a m. pr. e *ubi* B. 2. V. p. 1. a m. pr. O. pr. Edd. Br. Med. f *diis* B. 1. g *evexerat* B. 1. *adduxerat* O. 1. M. h *ſurdas tot* O. pr.

umbras, & ſacrificia inferni diſquireret, conſtabat apud eum, Deos ſuperos haec cuncta non noſſe, quae à manibus malebat audire. SCHOL.

436 HAEMONIDUM] Hic enim ſunt mulieres Theſſalae, magica arte doctiſſimae. IDEM.

336 LICENTIA MONSTRI TRANSIERAT] Scilicet quod quiſque fingere poteſt monſtrum, hoc non praeterit eas, ſed hoc ſciunt illae magae. Vel, quibus licet fingere quaecumque portenta ſunt, aut quae faciunt monſtra, quae fingi poſſunt: IDEM *Scientia* Canterus Novarum Lect. Lib. III. cap. 8. PULM. *Scientia.* Theſſalarum veneficarum, quae fingere ſciebant quodvis monſtrum. In plerisque libris, & MSS. eſt *licentia.* Proverb. *Theſſala mulier.* BERSM. *Licentia monſtri.* Nihil tam licenter fingitur, quod non illae ſuperent. Simile illud Claudiani:

- - ſed quamvis variis miracula monſtris
Ingeminent teneras vincturi carmine mentes,
Nil veris aequale dabunt.

GROT. Male Berſmann. ex conjectura G. Canteri *ſcientia* recepit in textum contra Mſtos omnes. Senſus eſt, ut praeter Grotium alii quoque interpretes monuerunt, Theſſalas iſtas tam incredibilia fingere, ut ſuperent audaciſſimam hominum libertatem, qui umquam monſtroſiſſima, vel fabulas abſurdiſſimas finxerunt. *Tranſire* notat ſuperare, vincere. Lib. II, 564.

Non privata cupit, Romana quisquis in urbe
Pompejum tranſire parat.

IV, 497.

- - - quaecumque per aevum
Exhibuit monumenta fides, ſervataque ferro
Militiae pietas, tranſiſſet noſtra juventus.

Statius L. I. Theb. 140.

- - - - ſic jure maligno
Fortunam tranſire jubent.

Tranſcendere Silius L. III, 607.

At tu tranſcendes, Germanice, facta tuorum.

Antecedere in ſimili re dicit Petronius c. 17. *Quaenam eſt, inquit, haec audacia? aut ubinam & fabulas anteceſſura latrocinia didiciſtis?* Similes locutiones adfert, & illuſtrat ἐν παρόδῳ Gronovius Obſerv. L. IV. c. 13.

437 ARS] Hoc facere, quod nemo ſit crediturus. SCHOL.

439 SAXA] Magneten lapidem dicit, qui ſentire poſſit magos, cum canunt arcanum; *Ingenuit,* ingeneravit. IDEM.

441 COLCHIS] Medea, quae Jaſonem ſecuta erat. SCHOL. Mallem ego hic ſcripſiſſe *Côlcha* ad vitandum obſcuritatem; niſi feminina in *is* amaret Lucanus, ut alibi diximus. Sic L. III, 190. *Colchis Abſyrtos.* ubi V. Sic mox *Theſſalis*, ante *Haemoniis. terris Haemoniis* jungenda ſunt.

443 INPIA TOT &c.] Senſus hic eſt. Inpia carmina dirae gentis ſurdas coelicolum aures tot populis, & tot gentibus convertunt i. e. ut ipſa audiantur. SCHOL. Notandum quod δὶς τὸ αὐτὸ dicere videatur Lucanus, & ſequatur *gentis:* unde forſan vel invitis Mſtis reponendum *regibus. populos*, & *reges* paſſim conjungit noſter. L. V, 22.

Quod regnis, populisque liquet, nos eſſe Senatum.

49.

- - Tunc in reges, populosque merentes
Sparſus honor.

Digitized by Google

Coelicolûm dirae [a] convertunt carmina gentis.
[b] Una per aethereos exit vox illa receſſus,
Verbaque ad [c] invitum [d] perfert cogentia numen,
Quod non cura poli, coelique volubilis [e] umquam
Avocat. Infandum tetigit cum ſidera murmur;
[f] Tunc, Babylon Perſea licet, ſecretaque Memphis
Omne vetuſtorum [g] ſolvat penetrale Magorum,
[h] Abducit [i] ſuperos alienis Theſſalis aris.
Carmine Theſſalidum dura in praecordia fluxit,
Non fatis adductus, amor: flammiſque ſeveri
Inlicitis arſere ſenes. nec noxia tantum

Po-

Variae Lectiones.

a *divertunt* Marp. *devertunt* O. ſec. b *vana* V. pr. pro var. lect. c *nutum* A. d *profert* V. 1. e *uſquam* VV. LL. Steph. f *tum* B. 3. V. tert. g *ſolvant* B. 1. h *abducet* V. pr. ſec. M. *adducit* Ed. Parm. i *miſeros* V. tert. a m. pr.

754.

Tutior interea populis, & tutior omni
Rege late.

VII, 56.

Nec non & reges, populique q. E.

300.

Quae populi, regesque tenent.

VIII, 140.

Sive doces populos, regesque admittere Magnum.

Sic *populi ducesque* L. VII, 418. *gentes, regesque* Lib. VIII, 508. Alibi quoque hae voces confunduntur. ita apud Livium L. II. c. 9. *Tanta regna reges defendant*, in uno Voſſ. eſt *gentes*. Verum cum aliqua ſit differentia inter *populos* & *gentes*, nihil ex conjectura muto. Nam ſic quoque noſter L. I, 511.

Urbem populis victiſque frequentem
Gentibus.

L. VII, 207.

Seras gentes, populoſque nepotum.

Immo Virgilius, Livius, & alii ſic loquuntur. Multi enim ſunt populi in una gente. Conſule omnino J. F. Gronov. ad Livium L. V, 34. In ſacris litteris Judaei, & Ethnici vocantur non raro ἔθνη, καὶ λαοί. Vide Pſalm. II. Act. Apoſt. Cap. IV. c. 25, 27. Porro ante hunc verſum in Marpurg. inſeruntur hi quatuor.

Numinibus magicis arcanae conſcia linguae,
Quam genuis natura parens, ut foedera mundi
Juraque fixarum tentaret vertere rerum,
Legibus adſtricto ne quid non poſſet in orbe.

445 Vox] Magorum incantatio, quae uſque ad eos pervenit. SCHOL.

447 Volubilis] Quod numquam finitur, ſed in ſe ipſum redit. SCHOL.

448 Avocat] Deos nulla cura (*res* Voſſ. ſec.) ſic revocat ab hominibus, quemadmodum cura poli, ſed hanc derelinquunt, cum magae Theſſalae incantare coeperunt. IDEM. Mſcr. tria *advocat*. Quod numquam avocatur à cura gubernationis coeli, & orbium coeleſtium. BERSM. Non male Scholiaſtes, cum reliquis interpretibus, hoc explicat. Poſſet etiam exponi. Quod cura poli, in qua continuo occupatum eſſe debet, non avocat ab audiendo Theſſalae carmine. Perperam autem in Voſſ. ſec. Regio uno, Oxon. uno, Hulſt. Amſt. & meo cum editis ante Sulpitium, & aliis eſt *advocat*, ſollemni confuſione. Silius L. X, 86.

Avocat ignarum à ſaevo certamine Poenum.

ubi vide Drak.

449 Babylon Persea] Ubi Perſeus eſt educatus. SCHOL. Ceteri interpretes *Perſeam* capiunt pro *Perſica*, devictam à Cyro Perſa, & Perſarum ditioni adjectam. Quod verum quidem. V. Lib. VIII, 225. Id tamen non vetat, hoc adjectivum derivari à Perſeo, quem nomen indidiſſe Perſis, multi veterum crediderunt. Unde Ovidio vocatur *Danaeia Perſis* in Art. Amat. I, 123. Sic *Perſea Tarſos* Lib. III, 225. Nequaquam enim accedere poſſum Barthio ad Claudian. Lib I. in Rufin. 147. intelligenti Babylona Aegyptiacam, à Cambyſe Perſa conditam, ut de ſolis Aegyptiis loquatur. Cum de *Siderum* incantatione loquatur Lucanus, ſatis apparet, eum hic non praeteriturum fuiſſe Chaldaeos, quorum curam circa ſidera, ut omnes paſſim ſolent auctores, paullo ante memoraverat.

Pocula [a] proficiunt, aut cum turgentia ſuco
Frontis amaturae ſubducunt pignora foetae.
Mens, hauſti nulla ſanie polluta veneni,
Excantata perit. quos non concordia mixti
Adligat ulla tori, blandaeque potentia formae,
Traxerunt torti magica vertigine fili.
Ceſſavere vices rerum: dilataque longa
Haeſit nocte dies: legi non paruit aether.
Torpuit & praeceps, audito carmine, mundus:
Axibus & rapidis inpulſos Juppiter urguens
Miratur, non ire polos. [b] nunc omnia complent
Imbribus, & calido [c] praeducunt nubila [d] Phoebo:

Et tonat

VARIAE LECTIONES.

a *perficiunt* Grot. *praeficiunt* Ed. Rom. b *tunc* VV. LL. Steph. P. 2. R. 1. c *prod.* vulgo. d *coelo* V. tert. a m pr.

450 OMNE] Exaggeratio magicae poteſtatis. ut Virgilius. *Carmina vel coelo poſſunt deducere lunam.* SCHOL.

451 ADDUCIT] Hoc dicit, ſive eodem tempore, & in aliis regionibus, Magi Deos traducent, vincit tamen Theſſalis mulier carmine ſuo, ut intermiſſis reliquis hanc Dii ſequantur. IDM.

453 ABDUCTUS] In veterrimo Voſſiano primo *addictus* legas, quod foret, non fatis obnoxius, non fatorum legibus expoſitus, & per ea ordinatus. De verbo *addicere* vide, quae collegit, quosque laudavit diligentiſſimus Drakenb. ad Silium xv, 247.

454 ARSERE] Ut turpi amore filias amare. Interim quanta congeſſit? quod ſenes, quod ſeveros, quod inlicitos (*inclytos* MSS.) amare compellant. SCHOL.

454 NEC NOXIA] Hoc dicit. minus nocent venena. IDEM.

455 PERFICIUNT] Neque hoc praeſtant venena, ſed ſola carmina. GROT. In uno Berſm. & tribus, quatuorve meis, ſed recentioris notae habetur *perficiunt*, ut primus repoſuit Grotius pro vulgato *proficiunt*. i. e. valent. Ad amoris effectum non faciunt tantum venena, quantum carmina. ut bene interpretes capiunt. Quamquam nec damnarem *perficiunt*; ſi optimis comprobaretur MSS. Eadem perturbatio in MSS. Senecae Phoeniſſ. 150.

Quid iſta tandem cura perficiet tua?

& alibi.

456 AMATURAE] Ut Virgilius.

Quaeritur & naſcentis equi de fronte revulſus,
Et matri praereptus (*praeruptus* MS.) *amor.*

Ordo eſt. aut cum ſubducunt amaturae foetae pignora frontis ſuco turgentia. SCHOL. Subtrahunt Hippomenes. De quo Virgil.

Quaeritur & naſcentis equi de matre revulſus,
Et matri praereptus amor.

Id quidem maximam vim habet ad amorem, & libidinem concitandam. Eſt autem caruncula caricae magnitudine, colore nigro, quae in fronte naſcentis pulli equini apparet: eam niſi ſtatim mater voraverit, foetum non alit: & ideo dixit, *amaturae.* SULPIT. Atque hoc quidem modo Plinius, & alii quidam de Hippomane ſentiunt. Theocritus autem Idyllio ſecundo φυτὸν vocat. Ἱππομανὲς φυτόν ἐστι παρ᾽ Ἀρκάσι. inquiens, τῷ δ᾽ ἐπὶ πᾶσαι. Καὶ πῶλοι μαίνονται ἀν᾽ ὤρεα, καὶ θοαὶ ἵπποι. Quo loco Interpres utriuſque ſententiae meminit, hoc eſt, & eorum, qui carunculam quandam, & eorum, qui herbam, ſive plantam dixerunt eſſe. MICYLL. Omnes in hoc figmento ludunt poëtae. De Hippomane plura qui vult, adeat diſſertationem Gallicam doctiſſimi, & judicioſiſſimi Viri P. Bayle in Dictionarii T. IV. & Cerdam ad Virgil. L. IV. Aen. 515.

458 EXCANTATA] Per cantus, non per potionem pervertitur. SCHOL. Vide ad Propert. III, 2. in f.

460 TRAXERUNT TORTI] Hos ſcilicet ad amorem traxerunt illae, quos incantant. Ut Virgilius.

Necte tribus nodis ternos, Amarylli, colores:
Necte, Amarylli, modo, & Veneris, dic, vincula necto.

SCHOL. *Torti* legendum eſſe, conjiciebat Paſſera-

Digitized by Google

Et tonat ignaro coelum Jove. vocibus [a] iſdem
[b] Humentes late nebulas, nimboſque ſolutis
Excuſſêre comis. ventis ceſſantibus, aequor
Intumuit: [c] rurſus vetitum ſentire procellas
Conticuit, [d] turbante Noto: [e] puppimque [f] ferentes
In ventum tumuêre ſinus. de rupe pependit
[g] Abſciſſa fixus torrens: amniſque cucurrit,
Non, qua pronus erat. Nilum non [h] extulit aeſtas:
[i] Maeander direxit aquas: Rhodanumque morantem
Praecipitavit [k] Arar: ſubmiſſo vertice montes
Explicuêre jugum. nubes ſuſpexit Olympus:
Solibus & nullis [l] Scythicae, cum bruma rigeret,

Dimaduêre

VARIAE LECTIONES.

a *iiſdem, hiidem* MSS. & Edd. qdd. b *umentes* R. pr. V. 1. c *rurſum* B. 1. d *ceſſante* B. 1. e *puppemque* MSS. qdd. f *furentes* W. aliique V. ad Sil. XII, 267. Drak. g *Abſciſa* P. 4. V. 4. Ed. Rom. V. ad L. III, 33. h *expulit* V. 1. R. 1. H. Marp. in M. aliique V. Drak. ad Sil. IX, 395. Edd. Rom. Parm. Hort. i *Maenander* V. 2. k *Araı* V. 1. l *Scythiae* VV. LL. Steph. P. 1. *Sithie* V. 1.

ratius in vitioſa ſcilicet editione, qua utebatur, reperiens *toti*. Ceteri MSS. & Edd. *torti*. ut debet. Conſule ipſum ad Propert. L. III, 21. p. 365.

Deficiunt magico torti ſub carmine rhombi.

Adde Cerdam ad Ecl. VIII. Virg. 73. De his autem, & ceteris Magiae effectis multa Ovidius, Tibullus, aliique habent ad Tibull. I, 2. vide Broukhuſ. ubi merito reprehendit Lucani in his tam operoſe, & tanta cum adfectatione enarrandis ſpiritum, plus quam Hiſpanicum.

461 CESSAVERE] Cum magica exerceri coepta eſt. *Non paruit:* quia ſtabat, & non volvebatur. SCHOL.

464 AXIBUS] Mſc. *arcibus*, perperam. BERSMANN.

466 PRAEDUCUNT] Ita reſcripſi ex Voſſiano primo, & tertio. i. e. praetexunt ſolem nubibus. Neque aliter ex ſuis membranis legendum eſſe, monuit Ill. Heinſius ad Silium L. IX, 411. ubi plura reperies exempla. Vulgo *producunt*. Ovidius L. VII. Metam. de Medea vſ. 200.

- - - - *nubila pello,*
Nubilaque induco.

Adde Tibull. d. l.

468 SOLUTIS EXCUSSERE COMIS] Velut comas habeant nimbi. Hos nunc erigunt magae quaſi comas habentes ſolutas. SCHOL. *Comas* dari poſſe nimbis fateor, ut *pluvius notus*, & *pluvius* Jupiter depingitur à poëtis, & ſculptoribus. Obſcurior tamen eſſet ſenſus, quam ut à Lucano indigitatum putem. Clarius dixiſſet *polis*. ſexcenties *ſolvi* aër coelum, &c. dicuntur, cum pluit. Quare malim referre ad ipſas Magas, ſolutis comis ſemper operantes. Quamvis tunc his duobus verbis Lucanus nihil miri protuliſſe videtur. Puto tamen, eum fingere, à Magis excuti nimbos ipſa conquaſſatione ſolutarum comarum. judicent acutiores.

470 INTUMUIT] Immo vero *intonuit*, ut reſpondeat ſeq. verbo *conticuit*. Quod vel invitis MSS. unice verum arbitror. Vide ad L. I, 578. v. 633. & omnino Heinſium ad Claudian. de Nupt. Honor. 132. ubi in eadem re ad Senecam legit in Med. 765.

Sonuere fluctus. tonuit inſanum mare,
Ceſſante vento.

Sed cum ibi praecedat *ſonuere* non opus eſt mutatione, & *tumuit* praefero. Idem in Herc. Oet. 455.

- - - - *concuſſi fretum*
Ceſſante vento. turbidum explicui mare.

ubi plurima vide ſimilia à Lucano enarratis miraculis.

471 TURBANTE NOTO] In tempeſtate malaciam faciunt, in ſereno iratum mare. GROT.

472 IN VENTUM] Contra ventum. Cum enim ea parte inflari vela ſolent, qua ventus eſt, & exterius tumeſcere. Nunc ab arte magica contra ventum inflantur, & intrinſecus ſinus revocant, vento obſtante, qui occurrit a tergo. SCHOL. Adi J. F. Gronov. Obſerv. L. IV. c. 26. p. 403.

473

Dimaduêre nives. [a] inpulſam ſidere Tethyn
[b] Repulit [c] Haemonidum, defenſo litore, carmen.
Terra quoque inmoti [d] concuſſit ponderis [e] axem,
Et medium, [f] vergens [g] niſus, titubavit in orbem.
Tantae molis onus, [h] percuſſum voce, [i] receſſit,
[k] Perſpectumque dedit circumlabentis Olympi.
Omne potens animal leti, genitumque nocere,
Et pavet Haemonias, & mortibus inſtruit artes.
Has avidae tigres, & nobilis ira leonum
Ore [l] fovet blando: gelidos his explicat orbes,

Inque

VARIAE LECTIONES.

a *inpulſa ſidera* R. 1. A. b ſic MSS. & Edd. qdd. *depulit* B. 1. c *Haemonium* V. pr. R. pr. W. H. M. d *percuſſum* B. 1. e *axes* VV. LL. Steph. P. 1. B. 1. V. 1. W. a m. pr. Marp. f *urgens* B. 1. g vulgo *niſu*. h *concuſſum* B. 3. Ox. pr. a m. pr. Edd. Ven. Omnib. Aſc. Verſ. Mic. i *reſiſtit* V. tert. Marp. k vulgo *proſpectumque*. *reſpectumque* H. l ſic B. 1. Edd. pp. V. ad L. 1, 422. &c. vulgo *favent*.

473 Fixus] Omnia facta dicit contra naturam, ut pendens fluvius non decurreret, & ut curſus ſuos ageret, qua erigant ſe alta i. e. retrorſus unde deſcenderat, reverteretur. SCHOL.

474 Nilum] Excantatum carminibus Theſſalidum. per aeſtatem enim Nilum inundare ſolet. Hoc modo negat factum. *Extulit* accipimus, effudit, ejecit. IDEM.

475 Direxit] Qui ſemper vadit obliquus, nunc rectis coepit ire meatibus. IDEM.

476 Praecipitavit] Contraria poſuit. Arar mitis, vel lentus eſt. Rhodanus vero violentus. Nunc Arari Rhodanum dicit inpulſum. IDEM.

477 Suspexit] Cum deberet deſpicere, ſuſpexit Olympus, ut campi de montibus fierent. IDEM.

478 Bruma] Diſſolutas dicit eſſe per brumam, & hoc in Scythia, ubi nec aeſtate reſolvuntur. IDEM.

479 Sidere] Senſus eſt. Haemonium carmen repulit Tethyn inpulſam ſidere, defenſo litore. *Sidere* autem lunae mare inpulſum accipimus. Nam cum incremento, & detrimento lunaris luminis augmentatur aeſtus Oceani, & minuitur. Hunc ergo aeſtum, quem natura conſtituit, Haemonidum carmina repreſſerunt. IDEM.

480 Defenso] Ne Oceanus illud inrumperet, vel more ſolito illud tangat. IDEM.

482 Vergens] Terrae motus dicit effectum. *titubavit*, ſubſedit, hiatum pertulit. In modum circuli perforata in medium orbem velut feneſtra patuit, & videndos antipodas praebuit. IDEM. *Vergens niſu titubavit.* Haec lectio profecta eſt à Sulpitio, quam receperunt Aſcenſ. Verſell. Micyll. Hortenſ. in cujus tamen editione vitioſe eſt *niſis*, & Berſm. cum ſeqq. Edd. Romana, Parm. & Mediol. *titubavit viſus*. MSS. omnes *titubavit niſus* cum Edd. Ven. Aldi Col. Steph. Gryph. & Pulm. niſi quod in uno, vel altero eſt *viſus*, & *nixus*. Unde facilis enaſcitur emendatio: ſcribendum enim, ut feci, inverſis vocibus *niſus titubavit*. Quomodo jam ex Pirchenneri MS. correxit J. F. Gronovius L. II. Obſerv. c. 7. atque ita plane exſtat in Ed. Pariſ. A. 1512. *Niſus* eſt accuſativus pluralis. *Vergere niſus* notat, pronum, & non recto corpore inclinatum eſſe. Lib. VII, 504.

Nec fortuna diu rerum tot pondera vergens.

ut ibi recte Grotius. *Vergere* autem cum accuſ. uſurpari praeter laudatum virum, docet etiam N. Heinſius ad Ovid. L. 1. ex Ponto, El. 9, 52. Ceterum ante verſum *repulit* in Regio primo hi quatuor interſeruntur.

Nec ſecus obſeptos, quam ſi ſpiramina clauſa
Ventorum rabies vaſtum tremefacta per orbem
Oceani tenuere fugam, ſolitasque reliquit
Unda vices vento turris adfixa relapſus.

484 Perspectumque] Dedit viſum Olympi circumlabentis. Nam terra aëre cingitur, quae nunc aërem proditum dedit adſpectibus. SCHOLIAST. *Proſpectumque.* Videre fecit coelum Antipodibus. Mſc. duo, *perſpectumque*, non inſcite. BERSM. Terra in medio obſtans vetat uno in loco videri ſupera caeli, atque infera: quae ſimul appareant, ſi illam è medio dimoveris. GROT. *Proſpectum* probam eſſe vocem hoc ſenſu non nego, Belgice *deorzicht*. Seneca Herc. Fur. 567.

Fatum

Digitized by Google

Inque pruinoſo coluber diſtenditur [a] arvo.
Viperei coëunt, abrupto corpore, nodi:
Humanoque cadit ſerpens adflata veneno.
Quis labor [b] hic ſuperis, cantus herbaſque ſequendi,
Spernendique timor? cujus commercia [c] pacti
Obſtrictos habuêre Deos? parêre neceſſe eſt?
An juvat? [d] ignota tantum pietate merentur?
An tacitis [e] valuêre [f] minis? hoc juris in omnes
Eſt illis ſuperos? an habent haec carmina certum
Inperioſa Deum, qui mundum cogere, quidquid

Cogitur

VARIAE LECTIONES.

a *antre* B. 1. b *his* M. c *facti* V. 1. H. a m pr. d *innata* V. tert. e *potuere* Boh. W. a m. pr. f *nimis* M.

Fatum rumpe manu. triſtibus inferis
Proſpectus pateat lucis, & invius
Limes det faciles ad ſuperos vias.

Agam. 756.

Reſerate paullum terga nigrantis poli,
Levis ut Mycenas turba proſpiciat Phrygum.

Caeſar L. II. B. Gall. c. 22. *Quum ſepibus denſiſſimis, ut ante demonſtravimus, interjectis, proſpectus impediretur.* Antea vero c. 17. dixerat Caeſar. *Ut inſtar muri hae ſepes munimenta praeberent, quo non modo non intrari, ſed ne perſpici quidem poſſet.* Quare hic motus auctoritate Mſtorum Pulm. quatuor, Berſm. & meis decem, in quibus ſunt optimi Regii, Voſſiani, Witt. cum Ed. Veneta repoſui *perſpectum.* licet neſciam, quis praeterea auctor hoc ſubſtantivo in ea ſignificatione uſus ſit. Sed Lucanus non raro ad exemplum Ovidii, & ceterorum poëtarum novavit quaedam verba compoſita, quae notarunt Lexicographi, & in hoc ipſo verſu habemus *circumlabentis:* quod ante eum nemo adhibuit: unde forſan, ſed temere Hortenſius tacens inprimi fecit *circumvolventis.* vſ. 748. *indeſpecta.* Vide plura ad L. IV, 133.

485 POTENS LETI] Quod alicujus leti habeat poteſtatem, & quod genitum ſit ad nocendum, has mulieres timet, & artes earum inſtruit, ac vim auget mortibus ſuis, dum ab altero ſumunt cerebrum, ab altero viſcera ad exercendas artes. SCHOLIAST.

486 ET PAVET] *Expavet* Reg. rec. & Amſtel. quod & novum foret in praeſenti. ſed vulgatum multo eſt elegantius. In praeſenti dixit tamen Statius Lib. III. Silv. Praef. Vide Falſter. Supplem. h. v.

489 PRUINOSO] Cum in frigido loco colligere ſe angues ſoleant, nunc ſe extendunt carminum poteſtate. SCHOL.

490 COEUNT] Inciſa anguium membra iterum in corpus revertuntur. IDEM.

490 NODI] Locus hic in errorem induxit Servium citantem haec verba, ut oſtendat vulgarem de viperae obitu in pariendo opinionem. At pejus hic ſe dedit Iſidorus L. XII. Orig. c. 4. legens *nati*, à quo deceptus Cerda illam opinionem explodens mire ſe ſuper hoc loco torquet ad Virgilium L. III. Georg. 417. Cum ſimpliciter dicat Lucanus, nodos, ſeu commiſſuras articulorum viperae, ſi corpus diſciſſum eſt, carmine, & herbis magicis rurſus coïre. paſſim hoc ſenſu *nodi* in quacumque re, vel animali dicuntur. vſ. 672. *durae nodus hyaenae.* Seneca Med. vſ. 695.

Deſcendat anguis, cujus inmenſos duae
Major minorque ſentiunt nodos ferae.

491 HUMANO] Magica verba dicit *humanum venenum.* SCHOL.

492 QUIS LABOR &c.] Quis hic labor eſt, ut ſequantur, vel quis hic timor eſt ſuperis, ut non repugnent carminibus, & herbis? IDEM. Male unus Berſm. & Voſſ. pr & ſec. cum aliis habent a m. pr. *pavor.* Vide Cl. Burm. ad Valer. Flacc. L. III, 374. Multus in hac voce, & verbo *laborare* eſt noſter. vide Indicem.

493 PACTI] Quale inter eos fuit pactum, ut Dii carminibus obſecundent? *Parere.* utrum coguntur his Dii obſequi? an ipſos delectat obſequi? SCHOL.

495 IGNOTA &c.] i. e. nova, & mirabili pietate, an per magicae artis minas hoc à Diis obſequium promerentur? IDEM.

497 CARMINA] Et hoc poëta quaerit, an haec carmina omnibus Diis imperent ſemper. IDEM.

Clau-

Digitized by Google

Cogitur ipſe, poteſt? [a] illic & ſidera primum
Praecipiti [b] deducta polo: Phoebeque ſerena
Non aliter, diris verborum obſeſſa venenis,
Palluit, & nigris, terreniſque ignibus arſit,
Quam ſi fraterna prohiberet imagine tellus,
Inſereretque ſuas flammis coeleſtibus [c] umbras.
Et patitur [d] tantos [e] cantu depreſſa labores,
Donec [f] ſubpoſitas propior [g] deſpumet in herbas.
[h] Hos [i] ſcelerum ritus, [k] haec dirae [l] crimina gentis
Effera damnârat [m] nimiae pietatis [n] Erichtho,
Inque novos ritus [o] pollutam duxerat artem.

Illi

VARIAE LECTIONES.

a vulgo *illis.* b *diducta* O. 1. H. male. c *undas* R. 1. d *magnos* P. 1. e *cantus* vitioſe Edd. qdd. *coelo* V. pr. & ſec. a m. pr. Marp. & V. 1. pro var. lect. f *depoſitas* V. 1. g *deſpumas* Marp. h Hi duo verſus deſunt in Ox. pr. a m. pr. h. *hoc* VV. LL. Steph. i *rit. ſcel* B. 1. k *&* P. 2. B. 1. l vulgo *carmina.* m *minimae* V. pr. n *Erecto* V. 5. R. pr. o *polluses* A. *polluteis* M. a m. pr. *pollusas artes* V. pr.

Claudian. L. 1. Rufin. 147.

- - - novi quo Theſſala cantu
Eripiat lunare jubar; quid ſigna ſagacis
Aegypti valeant, qua gens Chaldaea vocatis
Inperet arte Deis &c.

498 COGERE] Qui omnes cogat pati, quidquid facere fuerit ipſe compulſus. SCHOL.

499 ILLIS ET SIDERA] Mſc. quatuor, *illic.* ut ſit loci notatio. BERSM. Repoſui *illic* ſcilicet in Theſſalia, jubentibus etiam ſex Pulm. & meis melioribus tredecim MSS. cum Edd. Veneta, Omniboni, & Stephani.

502 NIGRIS] i. e. obſcuris, non ita fulgentibus, ut coeleſtes. SCHOL. Addatur hic locus iis, quae notavi, ad L. 1, 65.

Nigres Saturni accenderet ignes.

503 QUAM SI] Quam ſi terra intercederet, & obſtaret, ne poſſet lunae facies orbem ſolis adſpicere; quod ſolet fieri, quando eclipſis eſt, ſed hoc modo non fieri dicit. Conſtat autem, lunam lucem à ſole mutuari. SCHOL.

504 INSERERETQUE] *Inferretque* Mſc. non male. BERSM. *Inferret* inveni etiam in Voſſianis primo, & quarto, ac Ed. Hortenſii; ſed perperam. *Inſerere* eſt, interponere ſuas umbras inter ſolem, & lunam. Vellej. L. II, 60. *Actorum ejusdem, inſertis falſis, civitatibusque corruptis, commentariis.* Ovidius L. XIII. Metam. 33.

Inſeris Aeacidis alienae nomina gentis.

165.

Arma ego femineis animum motura virilem
Mercibus inſerui.

Seneca Herc. Oet. 169.

Ut coelo insereret vipereas manus.

Claudian. 1. Eutrop. 480.

- - dominoque ſuos aequalis honores
Inſeret.

Sic *inſerere manus* noſtro ipſi L. VIII, 552. & crebro apud alios auctores.

505 DEPRESSA] Obſeſſa, vel *depreſſa*, facta vicina terrae. SULPIT. *Depreſſa* i. e. coelo deducta. BERSM. *Deprenſa.* Rectum hoc è MS. Simile eſt: *Velut minuta magno Deprenſa navis in mari.* GROT. Ed. pr. Poenitet me mutaſſe, quod ante legebatur *depreſſa*, quomodò habent optimi MSS. id eſt vi quadam deducta ex coelo. IDEM. Ed. ſec. *Deprenſa.* Lectio non mala & è MS. Sic Catullus: *Velut minuta magno Deprenſa navis in mari.* Sed cum Manuſcripti, quos poſtea vidi, omnes *depreſſa* habeant, quid ni ſequamur, ut vi de coelo deductam ſignificet. IDEM. Ed. tert. Ut Sulpitius, & Grotius, ita fluctuatus etiam eſt Aſcenſius, qui tamen cum Micyllo, Verſellano, & Hortenſio *deprenſa* in Editionibus praetulerunt. Quomodo habent duo MSS. Pulmanni, & ex meis Voſſ. tert. Oxon. pr. Marp. Reg. rec. cum uno, vel altero. Ceteri cum editis ante Sulpitium *depreſſa*, & cum Gloſſa Voſſ. ſec. *in terram deducta.* Veriſſime ut patet ex ſeq. voce *propior*, pro qua male in verbis Servii ad Aeneid. L. IV, 513. vulgatur *propius. Depreſſa* hic dicit, quia jam ante uſus erat *deducta.* quod verbum in hac re eſſe proprium, docent ad Propertium ſaepius Paſſeratius, & praeſertim Cerda ad Virgil. Ecl. VIII, 69.

Car-

Digitized by Google

Illi namque nefas, urbis ſubmittere tecto,
Aut laribus, ferale caput: deſertaque buſta
Incolit, & tumulos expulſis obtinet umbris,
Grata Deis [a] Erebi. coetus [b] audire ſilentum,
Noſſe [c] domos Stygias, arcanaque Ditis operti,
[d] Non Superi, [e] non vita [f] vetat. tenet ora [g] profanae
Foeda ſitu macies, coeloque ignota ſereno.
Terribilis Stygio facies pallore, gravatur
Inpexis [h] onerata comis. ſi nimbus, & [i] atrae
Sidera [k] ſubducunt nubes, tunc Theſſala nudis
Egreditur buſtis, nocturnaque fulgura [l] captat.

VARIAE LECTIONES.

a *Herebi* MSS. qdd. b *audiſſe* O. 1. c *domus* R. pr. V. ad L. vi, 29. d *nec* B. 1. e *nec* B. 1. f *vetant* P. 2. V. 1. M. a m. ſec. male. V. ad vſ. 488. g *profana* Edd. qdd. h *generata* A. i *artae* V. 1. k *ſubducant* Marp. l *tratas* Ox. pr. a m. pr.

Carmina vel coelo poſſunt deducere lunam.

Talis etiam venefica Graecis *καταιβάτις* dicebatur: quod ante alios docuit Magnus Vir D. Heinſius ad Theocritum c. 7.

506 DESPUMET] Spumas roris ſui infundat, ut ipſo ſputo agant ſua maleficia. SCHOL. *Addidit exceptas Lunae de nocte pruinas.* R. Steph. VV. LL. Hunc verſum libri manuſcripti non habent. PULMANN. Rorem infundat in herbas, quibus utuntur veneficae ad incantationem. Poſt hunc verſum ſequitur in Pulmanni Editione hic:

Addidit exceptas Lunae de nocte pruinas.

qui non extat in codicibus Mſc. BERSM. Miror, verſum illum, qui huc nihil facit, à Pulmanno editioni ſuae inſertum eſſe, cum teſtetur ipſe, eum in nullo ſuorum Codd. eſſe, nec ulla ante ipſum Editio exhibeat. Solus R. Stephanus in variarum lectionum libello iſtum protulit, & male tamquam Lucani verſum citat Carrion ad Valer. Flacc. VIII, 83. Eſt autem merus Ovidii verſus, deſumtus ex Lib. VII. Metam. 268. Ita enim olim illic legebatur. Heinſius reſtituit:

Addit & exceptas Luna pernocte pruinas.

Ubi quaedam habet quoque de Lunae ſpuma, quam adhibebant in veneficiis magae, & quapropter Lunam deducere dicebantur. Plura collegit Cerda ad Virgilii citatum modo locum, & C. Barthius ad Statium Lib. II. Theb. 284.

- - Haec circum ſpumis lunaribus ungit
Callidus.

Burmann. ad Valer. Flacc. VII, 330.

Et quas ſanguinea Lunae deſtrinxit ab ira.

Inf. vſ. 669.

Et virus large lunare miniſtrat.

507 CARMINA] *Carmina* non damnabat, nam ipſa illis utitur deinceps, ſed *crimina* haec, quae recenſuit Lucanus, tamquam ineſſet illis adhuc *nimia pietas. crimen*, & *pietas* bene opponuntur. Quare ſic reſcripſi ex uno Pulmanni, Wittiano, Voſſiano primo, tertio, & Hulſt. Quidam autem jungunt *Erichtho nimiae pietatis*: quem genitivum ſaepe amat noſter, ut alibi dictum. ſed praeſtat hic *damnare pietatis*. acute, & ex Lucani genio, ſic *audire ſilentum coetus*, & paſſim. Citat autem hunc verſum Priſcianus c. 1192. qui videtur legiſſe *jurarat*. nam aliter, quid velit, non intelligo. Senſus eodem rediret.

508 EFFERA ERICHTHO] Nomen magae, quae ut pejora, & crudeliora auderet, haec omnia non magna, & pia eſſe dicebat. Hoc eſt *nimiae pietatis damnarat*. SCHOL. Erichthûs etiam Ovidius meminit, in epiſtola Sapphûs, ubi inquit:

Illic mentis inops, ut qua furialis Erichtho
Impulit, & collo crine jacente feror.

Unde apparet, praeſens hoc nomen veneficae fictitium eſſe, & à veteri illo tranſumptum. MICYLL.

510 URBIS] In civitate inquit manere non poterat; ſed hoc pro inlicito habebat. SCHOL.

515 VITA] Non enim viventium eſſe ſolet, inferni ſcire ſecreta. Nam vita vetat ſcire ea, quae in inferno ſunt. IDEM.

515 PROFANAE] Genitivus, i. e. nefandae. Sacris quidem dedita erat, ſed factis contra Superos, ideo *profanae*. IDEM.

Semina fecundae [a] ſegetis calcata [b] peruſſit,
[c] Et non letiferas ſpirando perdidit auras.
[d] Nec ſuperos orat, nec cantu ſupplice numen
Auxiliare vocat, nec fibras illa litantes
Novit: funereas aris inponere flammas
Gaudet, & accenſo rapuit [e] quae tura ſepulcro.
Omne nefas Superi prima jam voce precantis
Concedunt, carmenque timent audire ſecundum.
[f] Viventes animas, & [g] adhuc ſua membra regentes,
[h] Infodit buſto: fatis debentibus annos,

Mors in-

VARIAE LECTIONES.

a *preſſis* V. ſec. a m. pr. b *perurit* O. 1. *peruſtas* V. 1. c *non* R. pr. d *non non* V. 1. e *quoque* B. 1. f *Viventis*, *regentis* R. pr. V. ſec. g *adhaec* H. h *inmittit* Edd. Ven. Br. Med.

519 SUBDUCUNT] Ab aſpectibus ſubtrahunt. *Nudis*, quod ait ſupra, *tumulos expulſis obtinet umbris.* Sive ideo *nudis*, quia nihil ibi poſſidet, niſi buſta. SCHOL.

519 TUNC] Hoc dixerat ſupra *caeloque ignota ſereno. Theſſala* eſt ipſa Erichtho maga. IDEM.

520 FULGURA] Mſcr. tria *fulmina.* quart. *flumina* mendoſe. BERSM. *Flumina* ex noſtris ſollemni mutatione habent Witt. Hulſt. & Amſt. *Fulmina* Pulm. quatuor, Voſſiani quinque, & meus cum Edd. quibusdam. Non autem vult, eam modo obſervare fulmen, ſed captare, & condere fulgura, ut ad veneficia adhibeat. In Voſſiano ſecundo pro var. lect. *flamina.* Sic Medea *auras*, & *ventos* invocat apud Ovid. L. VII, 197. ſed nil muta.

522 PERDIDIT] Hoc eſt aërem corrupit halitu ſpiritus ſui. SCHOL. Vide, num hic locus faciat ad ſtabiliendam veterum editionum lectionem in Valerio Flacco L. VI, 441.

Illius ad flatus ſparſosque per avia ſucos
Sidera fixa pavent.

524 LITANTES] Quibus Diis litatur. SCHOL. i. Deos placantes. *Litare* enim eſt placare Deos ſacro ſacrificio, ut Macrobius, & Servius tradunt. In aliis Codicibus legitur *latentes* hoc eſt occultas. BEROALD. *Latentes* in Regio recent. eſt a m. ſec. perperam, & nullius hic momenti. *Litantis* habent Voſſiani tres, Reg. prim. Witt. & Edd. Rom. Parm. Aſcenſ. Aldi. Col. Step. Micyll. Hortenſ. Pulm. aliorumque. Qui editores ceperunt pro genitivo, *fibras ejus, qui placat deos.* Sane *litare* ſimpliciter dicitur pro hoſtiis caeſis Deos placare, ut L. VII, 171.

Impia tam ſaeve geſturus bella litaſti?

Sueton. in Ner. c. 56. *Adeundo & extiſpicio, nec umquam litavit.* Tacit. c. 9. de Mor. Germ. *Mercurio humanis quoque hoſtiis litare fas habent.* & alibi. Vide Turneb Adverſ. L. XVIII, 20. Malo tamen ego ſumere in accuſativo cum ceteris ſcriptis, & editis, ſive *litantes* ſcribas, ſive *litantis*, qui vetus accuſativus ſaepius eſt in optimis noſtri Mſtis. Victima ipſa non raro *litare* dicitur. Sueton. Aug. c. 96. *Sacrificio litante.* Othon. c. 8. ex Cel. Graevii emendatione. *Victima Diti patri caeſa litavit.* Martial. L. X. Epig. 73.

Non quacumque manu victima caeſa litat.

Stat. L. IV. Theb. 619.

- - *confer vultum, & ſatiare litanti*
Sanguine.

528 CONCEDUNT] Quidquid, inquit, petit, licet ſceleratum ſit, tamen à Deis prima ei voce conceditur, ne iteret carmen infauſtum. SCHOLIAST.

531 INVITA] Quippe ante tempus indicta. IDEM.

531 PERVERSA] Ideo, quia ferri alias *ad* tumulos non à tumulis, conſueverunt. IDEM. Sulpitius exponit ex triſtitia in laetitiam mutata. Fortaſſe ita recte expoſuerimus. Quemadmodum funera efferuntur è funeſtis locis ad buſtum, & ſepulchrum, ita diverſa pompa ipſa Erichtho illa è ſepulchris domum ſuam effert, & cadavera reviviſcunt. HORTENS.

532 LECTUM] Mſc. *lectum* ſcilicet funebrem. alii *letum.* BERSM. Sic repoſui Berſmannum ſecutus; cui lectioni Grotius vulgatum *letum* praetulerat. *Lectum* veram eſſe Lucani manum, probant quoque Voſſiani duo veterrimi, in quibus pro varia lectione eſt *letum.* Item Regius uterque. Bohierii MS. *lecto.* Voſſ. ſec. *buſtum* gloſſa ſcil.

Mors invita ſubit: perverſa funera pompa
[a] Retulit à tumulis: fugêre cadavera [b] lectum.
Fumantes juvenum cineres, [c] ardentiaque oſſa
E mediis rapit [d] illa rogis, ipſamque, parentes
Quam tenuêre, facem: nigroque [e] undantia fumo
Feralis fragmenta [f] tori, veſteſque fluentes
Colligit in cineres, & [g] olentes membra favillas.
Aſt ubi ſervantur ſaxis, quibus intimus [h] humor
Ducitur, & [i] tracta dureſcunt tabe medullae,
Corpora; tunc [k] omnes avide [l] deſaevit in artus,

Inmergit-

VARIAE LECTIONES.

a vulgo *rettulit*. *detulit* O. pr. Edd. Rom. Parm. Par. 1512. *retulis* R. 1. b *letum* vulgo. c *ardentia* R. 1. d *ipſa* VV. LL. Steph. P. 4. mei 5. Edd. pp. e vulgo *volantia*. f *rogi* O. 1. g *olentia* V. pr. pro var. lect. h *umor* R. pr. i *tractae* V. ſec. k *omnis* R. pr. V. 1. l *deſcendit* meus.

ſcil. ꝶ *lecti*. In Wittiano prior manus erat plane eraſa. Ovidius L. VIII. Metam. 537.

Oſcula dant ipſi, poſito dant oſcula lecto.

Albinov. ad Liviam. 207.

Certat onus lecti generoſa ſubire juventus.

Conſule Kirchmann. de Funer. Lib. I. c. 11. & ad Propertium, qui multus eſt in ea voce, Paſſerat. L. II, 10. p. 295.

Nec mihi tam fulcro ſternatur lectus eburno.

Valer. Max. L. IV. c. 4. §. 1. *Cui mortuo lectus funebris, & rogus defuit.* Dein reſcripſi quoque *retulit*. pro *rettulit*, de quo jam ſaepius monui, ex MSS. octo cum Edd. Omniboni.

535 NIGROQUE VOLANTIA FUMO] Voſſianus primus, & ſecundus, *nigro fumantia fumo*: quod in aliis membranis invenit etiam N. Heinſius: unde emendabat *undantia*. Oppido recte: Hanc autem ſcripturam ſervavit ſolus codex meus, in quo *undantia volantia*, punctis τῷ *undantia* ſuppoſitis. Maga iſta non potuit in cineres colligere fragmenta, quae inter fumum volabant, & per ventum alio deferebantur; ſed rogo, & cadavere combuſto fragmenta, quae adhuc fumo undabant, colligere ſolita erat, & cinerem veneficum ex iis ceteriſque rebus componere. Vide eum ad Silium Lib. VII, 355. & Cl. Burm. ad Valer. Flacc. II, 196.

- - - *undantem turbine pinum.*

Verum ex praedictis à me patet, ejuſdem illuſtriſſimi viri correctionem vocis *fragmenta* in *ſtramenta* non procedere. Illa enim penitus combuſta tum fuiſſe debent. Equidem *ſtramenta* pro quibuslibet *ſtratis* ſumi non puto, ut videtur innuere ad L. x. Silii 562.

Sublimem eduxere pyram, mollesque virenti
Stramine compoſuere toros.

ubi videndus Doctiſſ. Drakenb. de ſtramineis toris in militari funere, & exercitu conſtructis. Recte itaque in ſcriptis, & inpreſſis omnibus libris *fragmenta*, ſeu fruſta lecti exſequialis, qui una cum cadavere tam plebejorum, qui hic intelligendi ſunt, quam illuſtrium virorum in Graecia, & Romae rogo inponebatur. Unde Tibull. L. I, I, 75.

Flebis & arſuro poſitum me, Delia, lecto.

Ubi conſule, quae citantur. Poſſet etiam *torus* ſumi pro ipſa pyra, vel *rogo*, ut in aliis eſt ex gloſſa natum, & non raro ab auctoribus uſurpatur. quod Hortenſio placuit.

536 VESTESQUE FLUENTES] Intelligit Lucanus faſcias, & taenias laneas, quibus cadaver involvi, & torum ornari ſolitum fuiſſe, norunt eruditi: unde *funeream lanam* habemus Lib. II, 367. In Epit. LIV. XLVIII. *lecto ſtrato ſine linteis.* Hae autem in veneficiis adhibebantur. Vide Paſſerat. & Broukhuſ. ad Propert. L. III, 4, 29.

Et ſtrigis inventas per buſta jacentia plumas,
Vinclaque funeſto lanea vitta toro.

538 SAXIS] Urnas dicit, quibus membra condiuntur. Ipſae autem faciunt cadavera tabe diſſolvi. *Ducitur* ꝉ ſubducitur. SCHOL. Quibus in locis corpora non cremantur, ſed conduntur, ut apud Aegyptios, & Judaeos. Vide Tacit. Hiſt. V. Sequentia ſaniem deſcribunt conditis effluentem corporibus. GROT. Recte ita Grot. cum aliis. Male Scholiaſtes explicat.

539 TRACTA] Hujus medullae tabe detracta corpora dureſcunt. SCHOL.

Et [a] quocumque jacet [b] nuda tellure cadaver,
Ante feras, volucreſque ſedet: nec carpere membra
Vult ferro, manibuſque ſuis, morſuſque luporum
Exſpectat, ſiccis raptura [c] è faucibus artus.
Nec ceſſant à caede manus, ſi ſanguine vivo
Eſt opus, erumpat jugulo qui primus aperto.
Nec refugit caedes, vivum ſi [d] ſacra cruorem,
Extaque funereae poſcunt trepidantia menſae:
Vulnere ſic ventris, non, qua Natura vocabat,

Extrahi-

VARIAE LECTIONES.

a *quodcumque* vulgo. *quacumque* Grot. &c. b *nudum* Grot. &c. c *de* H. *ex* A. d *fata* A.

Wittiano a m. pr. Voſſiano tert. & quinto, Regio ſec. & Amſtel. quod unice verum puto. i. e. quocumque loco, ubicumque. Jam nihil frequentius eſt apud poëtas, quam ph●ſis *nuda tellure jacere.* Vide N. Heinſium ad Ovidii Epiſt. Her. XIV, 108.

- - *nudâ nuda recumbis humo.*

Nudum litus L. VIII, 263. Ex verbo autem *jacere* abunde patet, Lucanum loqui de inhumato cadavere: in hoc enim proprium eſt verbum *jacere.* L. VIII, 714.

Ne jaceat nullo, vel ne meliore ſepulcro.

Valer. Maximus L. I, 7. Ext. 3, 8. V. I, 10. Ext. 6. VI, 10, 3. *de Craſſi manibus in hoſtili ſolo miſerabiliter jacentibus:* & paſſim ille. J. Obſeq. c. 65. *Gravi peſtilentia, hominum boumque cadavera, non ſufficiente Libitina, cum jacerent.* ubi vide Scheffer. Adde c. 81. &c.

551 SEDET] Ipſum cadaver prima obſidet, exſpectans lacerationem ferarum. SCHOL.

553 SICCIS] Ut difficilius (*facilius* Voſſ. pr.) poſſit auferre, eſurientes addidit lupos. Ut Virgilius. *Et ſiccae ſanguine fauces.* IDEM. *Siccaeque in* in verbis Virgilii citatis habet Voſſ. pr. *ſiccaeque* Voſſ. ſec.

553 E FAUCIBUS] Hoc quidem ex arte. Vide Comment. ad Horat. Epod. V, 23.

Et oſſa ab ore rapta jejunae canis.

Sed id ſi faceret Maga, non debent lupi ejus adventum ſtatim fugere, ut horum verborum inmemor, & nimis multa pueriliter exaggerans, ac coacervans poëta fingit vſ. 627.

556 NEC REFUGIT CAEDES] Hic verſus cum ſequente deeſt in MS. P. Forte & hoc ex emendatione Lucani, aut Argentariae Pollae. GROT. Ed. ſec. In nullo alio Codice hi verſus deſunt. Ut potius videatur librarius Mſti Puteanei illos per ſe omiſiſſe, quia abundant, quam ipſe Lucanus vel Polla eos rejeciſſe. Videntur enim mihi potius duos praecedentes rejecturi fuiſſe, utpore in quibus minus dicitur. Hi etiam melius cohaerent cum ſeqq. Quidquid ſit, hic locus clariſſime adfirmat ſententiam meam, quam protuli ad Lib. IV, 760. ſcilicet Lucanum plures ejuſdem ſenſus verſus effuſos in membranas conjeciſſe: ut deinde, ſi licuiſſet, facilius optimos eligere, & ſuperfluos reſecare poſſet. *Vivum cruorem* hic inconcinne repeti viderunt etiam alii librarii, unde, notante gloſſatore, alii habuerunt *fuſum* (MS. *effuſum*) atque ita eſt in Regio recentiore, & Voſſ. ſexto, ac pro var. lect. Hulſt qui exhibet *juvenem.* Per *funereas* autem *menſas* intelligit inferias, & parentalia, quae mortuorum manibus ſaepe fiebant ſanguine humano, ut ex Homero, Virgilio, aliiſque cognitum eſt. Adde Kirchm. de Fun. Lib. IV. c. 2.

558 VULNERE SIC VENTRIS] Mſc. quatuor, & libri *ſi.* Si fœtus nondum editus eſt, ponendus in aris extrahitur, ventre ferro aperto, non utero. BERSM. *Sic*, primus edidit Gryphius, habetque ita Regius prim. *ſed* Marp. pro var. lect. reliqui omnes *ſi.* Diceret Lucanus, Erichtho illam minime refugere caedem, ſed omnium primam eſſe paratam, & ſe ultro obferre ad faciendam caedem; ſi ſacra magica, vel ſacra funebria poſcunt vivum ſanguinem; aut ſi ex religione, vel haruſpicum reſponſo partus *debet comburi*; ventri extrahitur infans, hoc eſt malo omine & non naturali via in lucem editur. Vide J. Obſeq. c. 84. *Puer haruſpicum juſſu crematus*; & ſaepe. Noſter ipſe Lib. I, 390.

- - - - *ſterilique nefandos*
Ex utero fetus infauſtis urere flammis.

ut Gloſſ. Voſſ. ſec. & Aſcenſ. exponunt *ſi vulnere ventris ſc. opus eſt.* non omnino male: ſed fateor,

me

Extrahitur partus, [a] calidis ponendus in aris.
[b] Et, quoties ſaevis opus eſt, ac fortibus umbris,
Ipſa facit manes: hominum mors omnis in uſu [c] eſt.
[d] Illa genae florem primaevo corpore vulſit,
Illa comam laeva morienti [e] abſcidit ephebo.
Saepe etiam [f] caris, cognato [g] in funere, dira
Theſſalis [h] incubuit membris; atque oſcula fingens,
Truncavitque caput, [i] compreſſaque dentibus ora
Laxavit; ſiccoque haerentem [k] gutture linguam
Praemordens, gelidis [l] infudit murmura labris,
Arcanumque nefas Stygias mandavit ad umbras.
Hanc ut fama loci Pompejo prodidit; alta
Nocte poli, Titan medium quo tempore [m] ducit
Sub noſtra tellure diem, deſerta per arva

[a] Carpit

VARIAE LECTIONES.

a *calidus* W. pro var lect. b *at* R. r. forte melius. c deeſt in Marp. rectius. d *ipſa* O. r. e *accidit* Hort. M. f *& c.* R. 1. *in c.* H. g deeſt in V. 1. O. pr. H. a m. pr. h *incumbit* H. i *comprenſaque* P. 2. H. k *in gutt.* B. 1. V. 2. W. l *infundit* B. 2. V. r. H. M. m *duxit* O. 1.

me locum hunc non recte percipere. Retineo tamen *ſic*, vel *ſed*. Non refugit caedem maga, ſed ex matris utero extrahit infantem, quoties poni debet in aris. Sive. Sic ſoler maga extrahere infantem nondum natum per ventris vulnus; quando ipſi opus eſt eum ponere in aris magicis. Haec verba reſpicere videntur verſus 710, 711.

Si quis, qui veſtris caput extaque lancibus infans
Impoſuit, victurus erat?

559 EXTRAHITUR] Ut puer inciſo ventre effundatur, quod iter naſcentium non eſt, qui per uterum procreantur. SCHOL.

550 CALIDIS PONENDUS IN ARIS] In veterrimo Regio, & Voſſiano primo ſcribitur *gelidis* cum hac Scholiaſtis nota. *i. e. Infernalibus. Nam Dii Infernales gelidi ſunt propter perpetuas umbras. unde & Tartarus dicitur ἀπὸ τοῦ Ταρταρίζειν i. e. à tremore frigoris.* quam Tartari etymologiam dat etiam Servius ad Aen. VI, 577. Videant tamen viri eruditi, num ſibi placere poſſint *gelidae arae* inferorum; quia ipſi ſunt gelidi. Mihi valde dubium eſt. Forſan ritus quis latet.

560 QUOTIES SAEVIS OPUS EST] Ubi opus eſt cruentis umbris, ibi ipſa dat morti, quos ſuſcitet. GROT. Sequor Grotii expoſitionem. Alii intelligunt, ipſam occidere truculentum hominem, ſi animam requirit ſaevam, & crudelem. Schol. Witt. Codd. *Quoties exigit ſacrificium ſanguine juvenum, ipſa facit manes i. interficit ipſos.* Non dicit Lucanus hic *ſi opus eſt ſanguine*, ſed *umbris*. Hoc eſt; *ſi quid* vult ſcire ex umbris, violenta morte factus, ipſa facit tales occidendo hominem: quali in Sexti conſultatione opus fuit. vide vſ. 619.

561 MORS OMNIS] Et qui ſponte moriuntur ſuo fato, & quos maga inmolat, eorum omnium mors huic artificio neceſſaria, vel utilis eſt. SCHOL. Alii minus bene mortem hominum cujuſcumque aetatis intelligunt.

561 IN USU EST] *In uſum eſt.* Voſſ. duo. & vulgo dicitur *in rem eſſe.* ſed ita *in uſu eſſe.* Tacitus L. II. Hiſt. c. 86. v, 6. *humor in uſu medentium eſt.* Immo Rivius & Faërn. ad Terent. And. III, 3, 14. monent, in MSS. & Editis primis eſſe *in re*, ut & in MSS. aliorum auctorum. Vide Comment. ad Salluſt. B. Cat. 20. utrumque ergo probum eſt.

562 CORPORE] Mſcr. *à corpore.* Cetera duo *ex corpore.* BERSM. *A corp.* Marp. & meus. *ex corp.* Voſſ. ſextus & Pulm. unus, *e corpore* Pulm. duo, Witt. Voſſ. ſec. tert. & quart. cum Edd. Veneta, Omnib. & R. Steph. Nil muta. ſine praepoſitione citat etiam Priſcian. c. 896.

563 LAEVA] Bene dicit *laeva*; quia in magicis artibus nihil eſt dextrum. SCHOL.

564 COGNATO] i. e. Adfinium, vel propinquorum funeri adhaerens os invaſit haec maga. IDEM.

565 OSCULA FINGENS] *Figere oſcula* locutionem poëtis eſſe frequentem nemo neſcit. Vide L. II, 114.

Digitized by Google

[a] Carpit iter. fidi ſcelerum, [b] ſuetique miniſtri,
[c] Effractos circum tumulos, ac buſta [d] vagati,
Conſpexêre procul praerupta [e] in caute ſedentem,
Qua juga [f] devexus [g] Pharſalia porrigit Haemus.
Illa Magis, magicisque Deis incognita verba
Tentabat, carmenque novos fingebat in uſus.
Namque timens, alium [h] ne Mars [i] vagus iret in orbem,
Emathis & tellus [k] tam multa caede careret,
Pollutos cantu, dirisque venefica ſucis
[l] Conſperſos, vetuit tranſmittere bella Philippos,
Tot mortes habitura ſuas, uſuraque mundi
Sanguine: caeſorum truncare cadavera Regum
Sperat, & Heſperiae cineres [m] avertere gentis,
Oſſaque nobilium, [n] tantosque [o] adquirere manes.

Hic ar-

VARIAE LECTIONES.

a *carpſis* V. I. b *aſſuetique* B. I. c *Amfractos* P. I. d *vagari* VV. LL. Steph. Voſſ. ſec. a m. pr. meus. *vagantes* B. I. V. I. e *in* deeſt in O. I. f *devectus* V. I. g vulgo *Pharſalica.* h *ut* B. I. i *novus* V. I. k *jam* V. pr. l *compreſſos* VV. LL. Steph. P. I. W. meus. B. I. pro var. lect. m vulgo *avertere.* n *tantos* Edd. Rom. Parm. o *admittere* B. I.

114. Virgil. II. Aen. 666. Ovid. Lib. III. Met. 25. Valer. Flacc. VII, 254. Heinſium ad Ovidii L. IV. Met. 141. ubi & apud Valer. Flacc. in quibusdam etiam eſt *fingens.* quod hic optime repoſuit Grotius jam ante expreſſum in Editione Veneta. *Fingens* habent tres Pulm., duo Berſm. & mei decem, vel undecim. Dicit Lucanus, veneficam iſtam non vera dare oſcula, ſed ſimulare, ſe oſculari cognatum, & habitum oſculantis effingere, ut ſuum ſcelus occultius poſſit peragere.

568 MURMURA] Ut mox umbra loqueretur. SCHOL. Apud inferos ſcilicet.

569 MANDAVIT] Quod ad umbras perferret occiſas. SCHOL.

572 SUB NOSTRA TELLURE] i. quando ſol eſt apud Antipodas. Ut Virgilius.

Aut redit à nobis Aurora, diemque reducit.

Tum enim apud eos eſt dies medius, cum apud nos media nox eſt. IDEM.

573 MINISTRI] i. e. Sexti Pompeji, qui ad hoc nefas comites ſunt electi. IDEM.

574 EFFRACTOS] Ab illa maga ſcilicet. *Sedentem* Erictho magam. IDEM.

576 PHARSALIA] Sic ſcribitur in veterrimis Regio primo, & Voſſ. primo. non *Pharſalica:* atque ita in MSS. nonnullis L. VII, 788, 823. VIII, 514. &c. Claudian. Epithal. Honor. 291. *Pharſalia rura. Campi Philippii* apud Vellejum Lib. II, 86. & paſſim in adjectivis gentilibus. vide, quae congeſſi ad L. II, 49. & h. l. vſ. 402.

579 MARS] i. e. ne transferrentur de Pharſalia ad locum alterum bella civilia. SCHOL.

579 ALIUM NE MARS] Hunc ordinem exhibet Voſſ. tert. numeroſiorem, & ſuaviorem, quam vulgatum *ne Mars alium.* Dein *polluto* eſt in uno Berſm. Voſſ. primo, quinto, Marp. & Ed. Ven. ac Voſſ. ſec. & quarto a m. ſec. ut *polluta ars* vſ. 509. *pollutum os magae* 707. Praeſtat tamen *pollutos.* Philippi enim non dici poſſunt *conſperſi cantu,* ſed *polluti.*

583 SUAS] Sibi videlicet ad artem magicam neceſſarias, & ſuae nequitiae aptas. SCHOL.

585 AVERTERE] MSS. duo *advertere* i. e. vindicare ſibi, & altera duo *avellere.* BERSM. Scholiaſtes exponit *ſibimet vindicare.* Quod eſt *avertere,* ut recte Lucanus potuit ſcribere. *Avertere* enim dici eos, qui praedam abigunt, & fraude vel furto quaslibet res auferunt, quod utrumque huic magae congruit, vidimus ad L. III, 130. Quibus adde Cl. Drakenborch. ad Silium L. III, 321.

- - - *praedas avertere ponto.*

Cadavera enim, & cineres regum erant praeda, quibus haec maga inhiabat, ut furto, & dolis ea in ſuos uſus averteret. Sed variant veteres libri.

 Ad-

Hic ardor, ſoluſque labor, [a] quid corpore Magni
Projecto rapiat, quos Caeſaris involet artus.
Quam [b] prior adfatur Pompeji ignava propago.
O decus Haemonidum, populis quae pandere fata,
Quaeque ſuo ventura potes devertere [c] curſu,
Te precor, ut certum liceat [d] mihi noſcere finem,
Quem belli fortuna [e] paret. non ultima turbae
Pars ego Romanae, Magni clariſſima proles;
Vel dominus rerum, vel tanti funeris heres.
Mens dubiis percuſſa [f] pavet, rurſuſque parata eſt
Certos ferre metus. hoc caſibus eripe juris,
[g] Ne ſubiti, coecique ruant: vel numina torque,
Vel tu parce Deis, & Manibus [h] exprime verum.
Elyſias reſera ſedes, ipſamque vocatam,
Quos [i] petat è nobis, Mortem [k] tibi coge fateri.

Non hu-

VARIAE LECTIONES.

a *quod* P. 1. b *prius* P. 1. Marp. W. pro var. lect. c *caſu* O. 1. d *cogneſcere* P. 2. V. 2. Marp. *mihi cernere* R. 1. e *parat* H. Ed. Rom. Parm. f *labat* V. ſec. pro var. lect. g *nec* R. pr. h *expreme* V V. LL. Steph. i *ſpectat n.* B. 1. *petis* R. 1. k *mibi* B. 2. V. pr. ſec. quint. non malc.

Advertere eſt in Amſt. MS. & Edd. Rom. ac Parm. *Evertere* Regii duo, meus, & pro var. lect. Marp. qui in textu habet *avellere*, cum Voſſ. duobus, utroque Oxonienſi, & var. lect. Voſſ. primi: In illo autem, & Voſſ. ſecundo ſcribitur *averrere*, quod unice verum puto. *Verrere humum, arenas, pulverem*, paſſim dici nemo neſcit. Rariſſimum autem, & idcirco corruptioni facilius obnoxium hoc compoſitum Ciceroni reſtituit Giphan. Ind. Lucret. V. *verrere*, Horatio N. Heinſius ad d. l. Silii, & Bentlejus L. II. Serm. 4, 37.

Nec ſatis eſt cara piſcis averrere menſa.

Plura de verbis *verrere*, & *vertere* ſupra vide ad L. V, 571. & ad Silium L. XIV, 262. ubi Cl. Drakenb. monet quoque in MSS. Heinſianis hoc loco partim *avellere*, partim *avertere* legi. Praecedente verſu memoriae vitio citat Eutyches *caeſorum bello tr.* Col. 2171.

591 Suo] Sive *ſuo curſu ventura* accipimus, ſive *ſuo curſu devertere* i. e. a ſuo c. SCHOL.

591 Divertere] Mſcr. *devertere* h. e. impedire, ne eveniant. BERSM. Recte Grotius recepit *devertere*. quod agnoſcunt mei MSS. omnes, & Edd. veteres. primus *divertere* dedit Sulpitius, & ſine judicio repoſuit Maittaire. à ſuo curſu deflectere, avocare, & abducere. Vide, quae dixi de hoc verbo ad vſ. 317. *Devertere Magnum.*

593 Non ultima] i. e. ego, qui te rogo, non ſum extremus in populo Romanorum, ſed Pompeji filius, qui aut rerum ero dominus, aut heres hujus funeris, quod facit pater per civilia bella. SCHOL.

594 Magni clariſſima] Non major natu. Quod ſi nullus, inquit *Glareanus*, ad hoc refellendum alius eſſet author, ſaltem hic noſter poëta ſufficeret, cum lib. ſecundo patrem filium Cn. Pompejum alloquentem his verbis introducat.

Tum ſobole ex tanta natum, cui firmior aetas,
Affatur.

Mox in decimo octavo paulo poſt verſu. *At ſimul à prima: Simul* Badius exponit pro immediate adverbio, in nullo apud Latinos uſu, cum illud *ſimul*, exponi conveniebat, per *ſtatim ut*, quemadmodum apud Horatium, Livium, caeteroſque praeſtantiores authores paſſim invenitur. Hoc obiter libuit adſcribere. Caeterum Cn. Pompejus major fratrum erat, periitque poſtea in Hiſpania. Sextus vero minor, de quo hoc loco agitur, varia fortuna poſtea cum Antonio, & Octavio mari dimicavit. HORTENS.

596 Dubiis] Hoc dicit, quia incertus futuri nunc ſpero, & timeo, hanc periculis, & caſibus eripe poteſtatem, ut ſubiti in me venire non poſſint, poſtquam à te futura cognovero. SCHOL.

596

Digitized by Google

Non humilis labor eſt: dignum, quod quaerere cures,
Vel tibi, [a] quo tanti [b] praeponderet alea fati.
Inpia laetatur [c] vulgatae nomine famae
Theſſalis, & contra; Si fata minora moveres,
Pronum erat, ô juvenis, quos velles, inquit, in actus
[d] Invitos praebere Deos. conceditur arti,
Unam cum radiis preſſerunt ſidera [e] mortem,
Inſeruiſſe moras: &, quamvis fecerit omnis
Stella ſenem, medios herbis [f] abrumpimus annos.
At ſimul à prima deſcendit origine mundi
Cauſſarum ſeries, atque omnia fata laborant,
Si [g] quidquam mutare velis, unoque ſub [h] ictu
Stat genus humanum; [i] tunc, Theſſala turba fatemur,
Plus Fortuna poteſt. [k] ſed ſi [l] praenoſcere caſus
Contentus, faciles aditus, multique patebunt

Ad ve-

VARIAE LECTIONES.

a *quid* R. 1. b *propond.* A. *ſpopond.* M. c *vulgato* VV. LL. Steph. P. 2. B. 3. V. 3 H. O. 1. d *innatos* B. 1. *inultos* R. 1. *invictos* alii V. Drak. ad Sil. IV, 679. e *noctem* VV. LL. Steph. f *praerumpimus* Boh. non male. g *quidquid* M. h *actu* B. 1. i *tum* MSS. qdd. k *at ſi* B. 1. H. M. *& ſi* P. 2. l *pronoſcere* M.

596 PERCUSSA] *Perculſa* Witt. Voſſ. ſec. Amſt. & Edd. Sulpit. Aſcenſ. Steph. Gryph. Mic. Hortenſ. aliaeque. Vide Doct. Cortium ad Salluſt. p. 262. Praefero cum pluribus *percuſſa* ob rationes, quas adtuli ad L. I, 487. & alibi. pro *rurſus* mallem, ſi per MSS. liceret, ſcribere *melius*, vel ſimile quid. diceret Sextus, melius ſe laturum certos, quam dubios metus. Quamvis & vulgatum ſic ſatis idoneum habet ſenſum, ſed male Berſm. & alii *certos* ſumſerunt pro *quosvis*.

597 CERTOS FERRE METUS] Paratus ſum ferre quaevis mala, dum certa mihi priusque explorata ſint. GROT.

598 TORQUE] Hoc eſt aut extorque ſuperos Deos, ut prodant omnia, quae futura ſunt; aut his parce, & ab inferis hoc inquire. SCHOL.

601 MORTEM] Quaſi corporalem deum inducit mortem, ſive maga hoc poſſit facere, ut det corpus & morti. IDEM. Mors hic Dea, ut notatum Servio ad illud XI. Aeneid. 197.

- - - *mactantes corpora Morti.*

Papinius IV. Theb. 508.

In ſcopulis Mors ſaeva ſedet.

GROT. Ed. tert. *Mortem* ut numen à poetis induci, alibi monuimus. Vide & Senec. Med. 742. Male vulgo in Servii citatione editur *quam p. à nobis.* Forte Servius legit *quem. à nobis* etiam eſt in duobus Voſſ., & uno Berſm.

602 DIGNUM QUOD] Non levis labor eſt, & dignus, unde merito ſolliciti ſumus. Etiam tu hoc ut quaeras, licet laborioſum ſit, dignum tamen eſt. *Alea fati* i. e. incertus eventus. SCHOL. *Dignum eſt, quod.* Mſcr. quatuor *dignum quod.* BERSM. *Eſt* invexit rurſus Sulpitius, quod agnoſcunt etiam Voſſ. prim. Regius uterque, & meus cum nonnullis Pulm. Sed rectius delevit rurſus Grotius. Forſan ſcripſerit Lucanus *non humilis labor: at dignum, q.* nam primo *eſt* caret quoque Marp.

603 QUO] Ut lucrum, utilitatemque adferat. Legitur &, *quòd praeponderat* i. e. quia in tuum majus commodum venit. SULPIT.

604 VULGATAE] Quod ab omnibus jam ſciatur. SCHOL.

605 MINORA] Si de unius, inquit, tua ſalute conſuleres, facile tibi poſſem ſuccurrere. Haec dicit *minora fata.* Nam cum ſit, ut de uno aliquis conſulat, facile poteſt & maturare interitum, & differre. SCHOL. *Τὰ ἐν τῷ συνημμένων* Vide Plutarchum de Fato. GROT. Ed. tert.

607 INVITOS] Vel *infernos. Invitos* ſi legimus, eſt, quamvis invitos. SCHOL. Recte. *Cogis deos* vſ. 448, 598. & alibi.

607 CONCEDITUR] Mſc. *contenditur*, perperam. BERSM.

Ad verum: [a] tellus nobis, aetherque, chaoſque,
Aequoraque, & campi, [b] Rhodopeaque ſaxa [c] loquentur.
Sed [d] pronum, cum tanta novae ſit copia mortis,
Emathiis [e] unum campis adtollere corpus;
Ut modo defuncti, [f] tepidique cadaveris ora
Plena voce ſonent: [g] ne, membris ſole peruſtis,
Auribus incertum feralis ſtrideat umbra.
Dixerat: & noctis geminatis arte tenebris,
Moeſtum tecta caput ſqualenti nube, pererrat
Corpora caeſorum, tumulis projecta [h] negatis.
Continuo fugêre lupi, fugêre revulſis
Unguibus inpaſtae volucres, dum Theſſala vatem

Eligit, &

VARIAE LECTIONES.

a *nobis tell.* M. b *Rhodopeiaque* MSS. & Edd. qdd. *Rhodopeia* H. c *loquuntur* H. d *leve* H. VV. LL. Steph. e *ullum* V. 1. f *trepidique* VV. LL. Steph. V. 1. g *nec* P. 2. B. 2. V. 2. H. Edd. Aſc. Mic. Hort. Gryph. Berſm. aliaeque. h *negavit* M.

608 UNAM] Unius hominis *συναςρίαν* dicit. SCHOL. V. Gentilis in Apul. Apol. p. 400, 401. Lipſius L. 1. Phyſiol. Stoica c. 17. BROUKHUS.

610 ABRUMPIMUS] i. e. ſi & hoc ſtellae ejus decreverunt, ut uſque ad ſenectutem vivat, nos acceleramus occaſum. SCHOL.

611 AT SIMUL] Deeſt *cum*, quod ſuppoſuit. At cum ſimul deſcendit cauſſarum ſeries. SCHOL. Vel eſt pro *ſimulac*.

612 CAUSSARUM SERIES] Connexus cauſſae. Haec eſt, quae *εἱμαρμένη* appellatur. SCHOL. *Τὰ ἐκ τῶν αἰτίων. τὰ εἱμαρμένα συνηρτημένως.* Plutarch. d. lib. GROT. Ed. tert.

612 LABORANT] Ut, ſi aliquid volueris mutare, cuncta moveantur: Nam jam cauſſarum ſeries conjuncta deſcendit. SCHOL.

614 TURBA] Omnes ſcilicet magae fatemur. Omnes poſuit, ne ipſa parum poſſe, vel noſſe videatur. IDEM.

616 FACILES ADITUS] Ante Grotium erat *facilesque*, quod erat paullo obſcurius. quare videtur deleviſſe *que* ex ſuis, & duobus Berſm. MSS. quibus accedunt Voſſ. duo, regius primus, & uterque Oxon. Witt. Marp. Hulſt. aliique.

616 PATEBUNT] Ut tibi explicem, quod futurum eſt. SCHOL.

617 AD VERUM] Mſc. *at verum tellus*, hoc eſt, verum nobis pandent terra, aether, ſive geomantia, pyromantia, necromantia, hydromantia, auguria. BERSM. *At verum* habet Regius primus. ut ſit *at loquentur verum tellus* &c. Sed malim retinere vulgatum *aditus patebunt ad verum.* Nepos Milt. c. 7. *Cui non ad eum aditus pateret. Loquentur* abſolute dictum pro clare oſtendent, quidquid velimus, quaſi viva voce. Ceterum ab hoc verſu uſque ad vſ. 300. L. VII. eſt lacuna in Voſſ. tertio, quae ſeculo, ut reor, decimo quarto in fine Codicis adſcripta eſt. à verſu 104. incipit quidem lacuna, ſed verſus illi omiſſi uſque ad hunc eadem, vel aeque vetuſta manu erant adtexti.

622 PERUSTIS] Ordo eſt. ne in membris, peruſtis ſole, ſtrideat feralis umbra incertum auribus. Vult enim dicere, corpora recenter defuncta pleniter loqui. SCHOL.

623 INCERTUM] Quod intelligi non poſſit auribus. IDEM. Male vulgo apud Eutych. c. 2164. editur *ferali.*

624 GEMINATIS] Ut geminaretur terror, non ut eſſet obſcurior nox. SCHOL.

625 SQUALENTI NUBE] Sic quidem praeferunt MSS. quod ſciam, omnes. At, quid ſit, non monent, ſed ſicco pede tranſeunt Interpretes. Nihil autem aliud notare poteſt, niſi eam magam capite circumdatam fuiſſe nebuloſo quodam aëre, & obſcura nube: quomodo Dii, Deaeve ſe nube ſplendida, vel atra tegere dicuntur. At praeter ſolitum id dixerit Lucanus. Nullus enim, niſi memoria me fallit, id à veneficis factum narrat. Dandum id igitur novae Lucani fictioni, vel forſan non male legeremus *crine.* Ejus enim vultum crine tectum fuiſſe, clare patet ex vſ. 655.

Induitur, vultuſque aperitur crine remoto,
Et coma vipereis ſubſtringitur horrida ſertis.

Ubi

Eligit, &, gelidas leto [a] ſcrutata medullas,
Pulmonis [b] rigidi [c] ſtantes ſine [d] vulnere fibras
Invenit, & vocem defuncto in corpore quaerit.
Fata peremtorum [e] pendent [f] jam [g] multa virorum,
Quem ſuperis [h] revocaſſe velit. ſi tollere tótas
Tentaſſet campis acies, & reddere bello;
Ceſſiſſent leges [i] Erebi, monſtroque potenti
Extractus Stygio populus pugnaſſet [k] Averno.
[l] Electum tandem [m] trajecto gutture corpus
Ducit, & inſerto laqueis feralibus unco,
Per ſcopulos [n] miſerum trahitur, per ſaxa cadaver
Victurum: montiſque cavi, quem triſtis Erichtho

Damnâ-

VARIAE LECTIONES.

a *ſervata* V. 1. b *gelidi* P. 1. c *ſtantis* R. pr. V. pr. d *nemine* W. ſupraſc. *vulnere*. e *pendentia m.* V. 1. P. 1. *jam pend.* V. 1. f *tunc* B. 1. g *cuncta* Hort. M. h *revocare* B. 1. H. M. *q. r. v. ſ.* A. i *Herebi* MSS. qdd. k *acervo* B. 1. l *& lectum* H. m *trajectum* Marp. n *trah. miſ.* V. 1. O. 1. Marp.

Ubi male ex Canteri placito *operitur ſoluto* nunc vulgo editur. ſed de illis ſuo loco. Ex arte autem ſic locutus fuiſſet. Nocte enim egredientes magae ad veneficia paſſis crinibus vultum tegunt. Ovidius Ep. Her. VI, 89.

Per tumulos errat paſſis diſtincta capillis,
Certaque de tepidis colligit oſſa rogis.

Metam. VII, 183.

Egreditur tectis veſtes induta recinctas,
Nuda pedem, nudos humeris infuſa capillos.

Adde Berſmann. ad dict. loc. infra. Paſſim autem *ſqualere* dicuntur res viſu horridae, ut notum. Et venuſte de crinibus ſerpentum modo per caput errantibus dixiſſet noſter: ut idem Ovid. Met. IV, 655.

- - - - - Meduſae
Ipſe retroverſis ſqualentia prodidit ora.

Squalens coma Statio L. IV. Theb. 135. Vel potius *nube* non muta, & cum amico meo diſtingue.

Moeſtum t. caput, ſqualenti in nube pererrat.

626 PROJECTA] Inſepulta. *Revulſis* à cadaveribus ſcilicet abſtractis. *Inpaſtae.* Bene *inpaſtae*, ut etiam fames magam timeat. SCHOL. *Inpaſtus vultur* Silio L. III, 343. quod non mutem.

629 SCRUTATA] Haec òmnia Lucani expreſſit Statius Lib. III. Theb. 140.

Theſſalis haud aliter bello gaviſa recenti,
Cui gentile nefas hominem revocare canendo,
Nocte ſubit campos, verſatque in ſanguine functum
Vulgus, & explorat manes, cui plurima buſto
Imperet ad ſuperos: animarum moeſta queruntur
Concilia, & nigri pater indignatur Averni.

ubi vid. Barth.

630 SINE VULNERE] Hoc enim quaerebat, ut in defuncto recenti corpore fibras integras inveniret. *Vocem.* quare ſibi futura reſpondeat. SCHOLIAST.

631 INVENIT] Mſc. *invenit, defuncto vocem in corp. qu.* male. BERSM.

632 PENDENT] Nulla, inquit, ponderabant fata, quem illa de peremtis viris revocaret ad vitam, ſed quaecumque voluiſſet (*vocaſſet* Voſſ. pr.) maga de occiſis, ille ſurgebat. SCHOL.

635 MONSTRO] Ab Erichtho incantatrice. IDEM.

637 TRAJECTO GUTTURE] Cujus ipſa guttur unco trajecerat. GROT.

640 VICTURUM] Si quis ex viventibus ſic traheretur, periret. Hic dixit ita tractum, ut viveret. SCHOL.

643 IN PRAECEPS] i. e. in profundum: quae humus tantum ſubſedit, ut vicina inferis crederetur. IDEM.

643 PRONIS] Pronae arborum comae ſunt, quae non eriguntur, extantibus ramis, ſed demiſſae contra ſolem creſcunt. *Nullo vertice*, demittit enim, non erigit ramos. IDEM.

648 TAENAREIS] Taenarus Laconiae promontorium circa finem Maleae: ubi dicitur eſſe ad

info-

Damnârat ſacris, alta [a] ſub rupe [b] locatur.
Haud procul à Ditis coecis [c] depreſſa cavernis
In praeceps ſubſedit humus: quam pallida pronis
Urguet ſilva comis, & nullo vertice coelum
Suſpiciens, [d] Phoebo non pervia [e] taxus opacat.
Marcentes intus tenebrae, pallenſque ſub [f] antris
Longa nocte ſitus, numquam, [g] niſi carmine factum,
Lumen habet. non [h] Taenareis ſic faucibus aër
Sedit iners, [i] moeſtum mundi confine latentis,
Ac noſtri: quo non [k] metuant emittere manes
Tartarei reges. nam, quamvis Theſſala vates
Vim faciat fatis, dubium [l] eſt, quod [m] traxerit [n] illuc,
[o] Adſpiciat [p] Stygias, [q] an, quod deſcenderit, umbras.

Diſcolor,

VARIAE LECTIONES.

a *de* V. 1. a m. pr. b *loquetur* V. 1. c *deprenſa* V. 1. al. V. Drak. ad Sil. v, 287. d *non p. Ph.* B. 1. e *taxos* R. pr. f *antro* H. Edd. Rom. Parm. g *ſine* V. 2. H. h *Trenareis* MSS. 5. & Edd. qdd. i *moeſtus* R. pr. *mundi moeſt.* B. 1. k vulgo *metuunt.* l *que tr.* V. 1. m *traxerat* V. 2. R. pr. n *illic* V. 1. *illud* W. a m. pr. o *adſpiciens* V. 1. a m. pr. p *an quod St.* B. 1. q *aut* V. 1.

inferos deſcenſus, ut ait Virgilius.

Taenareas etiam facies alta oſtia Ditis.

SCHOL. V. Hortenſ.

650 NOSTRI] Sc. mundi: ubi fines inferorum juncti ſunt, & ſuperorum. Eſt hoc *confine*, & haec *confinia*. SCHOL.

650 QUO NON] In quem ſpecum inferorum judices, & reges nihil verentur animas emittere. *Glareanus*, ad quam humum depreſſam, inquit, & à venefica delectam. Quanquam ob comparationem factam de utroque intelligi poteſt. HORTENS.

650 METUANT] Vulgo *metuunt*. Sed *metuant* rectius eſt in tribus Berſm., decem meis, & Edd. Ven. Brix.

652 DUBIUM] Senſus hic eſt. Tanta hujus loci eſt latitudo, & ſic inferis proxima, ut licet ſua arte Erichtho evocet manes, incertum tamen ſit, utrum umbras ideo maga videat, quod eas illuc evocarit, an quod ipſa deſcenderit ad eum locum, juxta quem inferi ſunt conſtituti. SCHOL. Ita quoque explicant fere reliqui interpretes. Et recte. Sed pro *emittere* malim legere *admittere*. Scilicet ad fauces inferorum, non *emittere*. Hoc enim ſemper metuunt, nec ſinunt umquam per ſe Dii inferi, atque ita eſt in optimo Voſſiano primo. & *traxerat* cum MSS. quibusdam atque *deſcenderat*. Conſtructio certe foret clarior. *deſcendere* ipſa umbra dicitur vſ. 714. Male autem in uno Berſm. & novem meis eſt *deſcendit*, vel *deſcendat ad umbras*. *Umbras* pertinet ad *adſpiciat* per ſynchyſin poëtis non infrequentem. Vide Perizon. ad Sanct. Minerv. L. IV. c. 11. Heinſium ad Ovid. L. III. Am. 3, 1. L. V, 800.

Fertur ad aequoreas, ac ſe proſternit, harenas.

Vide etiam ad L. VIII, 343.

654 DISCOLOR] Ab habitu veneficae, quam dicit varia veſte, id eſt, diverſorum colorum indutam fuiſſe. Quod Glareanus dicit, conjunctionem, *&* pro *id eſt*, poſitam poſſe videri, recte ille, id enim poetis familiare eſt, maxime Virgilio, per epexegeſin: ut ſit interpretatio praecedentis verbi, *diſcolor*. Badius *vario* exponit, habens varium uſum induendi, aut amiciendi, forte quod utrique ſexui competeret; vel quod ſuperne, & inferne indui poſſet. HORTENS. *Vario* eſt varii coloris, & generis.

655 OPERITUR VULTUS] Circumvelat faciem. SULPIT. Omnibonus *Aperitur*, legit. quam lectionem approbare videtur hoc, quod ſequitur: *Crine remoto*, quod idem exponit, in tergum rejecto. MICYLL. *Aperitur.* Et hoc loco varia lectio, ſcrupulum injicit. Si legas *aperitur*, ut ſit ſenſus, vultum detegi rejectis comis. Sin *operitur:* obnupſiſſe caput rejectis crinibus in tergum. Sed prior lectio meo judicio, ut vera, tenenda eſt: id quod ea, quae ſequuntur, coarguunt.

Ut

Diſcolor, & vario [a] furialis cultus amictu
Induitur, vultuſque [b] aperitur crine remoto,
[c] Et coma vipereis [d] ſubſtringitur horrida ſertis.
[e] Ut pavidos juvenis comites, ipſumque [f] trementem
Conſpicit, exanimi [g] defixum lumina vultu;
Ponite, ait, trepida conceptos mente [h] timores:
Jam nova, jam vera reddetur vita figura.
Ut, quamvis pavidi, poſſint audire loquentem.
Si vero Stygioſque lacus, ripamque ſonantem
Ignibus oſtendam, ſi me praeſente, videri
Eumenides [i] poſſint, [k] villoſaque colla colubris
[l] Cerberus excutiens, & [m] vincti terga Gigantes;
Quis timor, ignavi, metuentes cernere manes?

Pectora

VARIAE LECTIONES.

a *tult. fur.* H. b vulgo *operitur crine ſoluto.* c *ſed* B. 1. d *diſtringitur* B. 1. e *&* V. 2. Ed. Ven. f *paventem* V. 1. Marp. g *deflexum* B. 1. *defixit* H. h *dolores* B. 1. *furores* O. pr. & M. a m. pr. *pavores* V. 1. O. 1. Marp. W. pro var. lect. i vulgo *poſſent.* k *& aſpera* Gloſſ. Voſſ. ſec. l *Creberis* V. ſec. f. *Cerberos.* m *victi* R. 1.

Ut pavidos juvenis comites, ipſumque trementem,
Conſpicit exanimi defixum lumina vultu.

HORTENS. *Operitur crine ſoluto* Canterus Novar. Lect. Lib. III. cap. 2. PULM. *Operitur crine ſoluto*, Ita ex Mſc. & Cantero, & Micyllo: alii: *aperitur crine remoto:* minus probe. Ita ſupra

- - - - - *nimboſque ſolutis*
Excuſſere comis.

& Plaut.

Capillum promittam, occipiamque ariolari.

BERSM. MSS. P. & T.

- - - *vultuſque aperitur crine remoto.*

Hactenus velaverat vultum crine: nunc eum nudat, quo ſit terribilior. nam ſequitur:

Et coma vipereis ſubſtringitur horrida nodis.

GROT. Temere in textum recepit Berſmannus *operitur crine ſoluto*; ut inde vulgo quoque nunc legebatur, & male ab Anglo Commentatore defenditur. Sulpitius, & Aſcenſius ſoli olim legerunt *operitur*, retinentes *remoto. aperitur c. ſoluto* eſt in Edd. Romana, Parm. Brix. & Mediol. non vero in Omniboni notis. Hinc G. Canterus junctim ſcribendum conjecit *operitur* & *ſoluto*, ſed contra ceteros editores, & Mſtos Pulm. meoſque omnes, excepto uno, aut altero recentiore, qui habet *operitur* librariorum culpa. Revocavi igitur *aperitur crine remoto.* quod bene Hortenſius, & Grotius expoſuerunt. Texerat vultum Erichtho crine, cum exibat, ut vidimus ad vſ. 625. Nunc eum aperit; quod luce meridiana clarius ex verbis *conſpicit*, & *ſubſtringitur* patet. i. e. crinis antea paſſus vincitur in unum, & à vultu remotus ad aures, & cervicem religatur. L. III, 280.

- - - - *auroque ligatas*
Subſtringens, Arimaſpe, comas.

661 LOQUENTEM] i. e. animam, quam evocat maga, tunc audient, qui nunc timent. SCHOL.

663 IGNIBUS] Phlegethontis, ut Virgilius. Quae (*qua* Mſc.) rapidus flammis ambit torrentibus amnis Tartareus Phlegethon. Hoc dicit, ſi hos oſtenderem, merito tu timeres. IDEM. Voſſ. ſec.

663 ME PRAESENTE] *Me praeſtante* reſcriptum erat in MS. T. quod probo. GROT.

664 EUMENIDES] Severiores enim ſunt, cum Erichtho coeperit inſtare. SCHOL.

664 EUMENIDES POSSENT] Badius, non ſatis circumſpecte, *Eumenidas*, in acculandi caſu legit: ideoque & repetit verbum, *oſtendam*, & ſupplet. Si haec omnia poſſent videri à vobis ſine horrore me praeſente. Rectius Sulpitius exponit, ſi ego oſtenderem vobis omnia horrenda, quae in inferno ſunt, non eſſet vobis metuendum: quippe manes metuunt me praeſentem. Haec ille. Verum haec duo verba, *poſſent videri*, nihil vexant lectorem, quae mihi cum conditione dicta videntur. Si poſſent Eumenides videri: quaſi dicat, non

Digitized by Google

Pectora [a] tunc primum ferventi ſanguine ſupplet,
Vulneribus [b] laxata novis; taboque medullas
Abluit; & virus large lunare miniſtrat.
[c] Huc, quidquid foetu genuit Natura [d] ſiniſtro,
Miſcetur. non ſpuma canum, quibus unda [e] timori [f] eſt,
Viſcera non lyncis, non [g] durae nodus hyaenae
Defuit, & cervi, paſti ſerpente, [h] medullae
Non [i] puppim retinens, Euro tendente rudentes,

In

V A R I AE L E C T I O N E S.

a MSS Edd. qdd. *tum.* b *laſſata* V. 1. c *huic* O. 1. d *ſiniſtra* B. 1. e *remota* V. 1. *terrori* V. 1. f deeſt in B. 1. g Grot. *dirae.* h vulgo *medulla.* i MSS. & Edd. qdd. *puppem.*

non poſſunt, alioqui, me praeſente, abſque timore videretis. Hucuſque GLAREAN. Reſcripſi *poſſint*, pro *poſſent*, ex veterrimo Voſſiano, & Regio uno, ut ſit par τῷ *oſtendam.* Recte exponit Schol. Voſſiani primi. *ſi iſta videri poſſint abſque periculo, me praeſente; quare tunc timetis, o ignavi, videre manes timentes, me praeſente.*

666 Vincti terga Gigantes] Heinſius, neſcio unde, citat *membra* ad Claudian. L. 1. Rapt. Proſ. 154.

Enceladi buſtum, qui ſaucia terga revinctus.

ubi erat quoque *membra.* Sulpitius autem & Aſcenſius in notis ſuis legunt *vincti in terga*, & explicant recte habentes manus revinctas in terga. Pariſ. etiam Ed. Petri de ponte, & Hortenſ. margo *in terga.* Vulgatam lectionem eſſe probam, ſexcentis patet exemplis; ſed & *in terga* placeret mihi, ſi id antiqui confirmarent libri. Nunc id in nullo Mſto inveni. Statius ſaepius *in terga ligatus*, *in terga ſolutus*, *in terga comantes.* Vide L. v. Theb. 143, 369, 517. vi, 611. noſter quoque L. v, 142.

\- - - - *crineſque in terga ſolutos.*

667 Pectora] Pectora mortui, quae ſine ſanguine erant, & quae nuper aperuit acceptum vulnus in proelio, incidit novis vulneribus, & inmiſit intus ſanguinem recentem, & calidum pecudum. *Ferventi*, qualem juvenes habent. SCHOL.

668 Tabo] Ne qua tabes in medullis interioribus permaneret, purgat has maga, & abluit tabo. IDEM.

669 Lunare] Spumam dicit, quam luna effundit, cum vocatur in terras. IDEM. Vide ad vſ. 506.

670 Non spuma canum] Cum hoc apparatu, inſtrumentoque magico confer Ovidium Metam. vii. Senecam Medea: Horatium Epodon. GROT. Ed. tert.

671 Unda timori] Rabidi canis dicit ſpumam eſſe commixtam: nam canis rabidus convaleſcit, ſi mox frigidam aquam biberit. Moritur autem, ſi poſt moras biberit. His ergo canibus timori eſt unda, qui poſt moras biberunt, & per eam necantur. SCHOL. Deſcribit Lucanus ὑδροφοβίαν, rabidorum canum proprium, & notiſſimum morbum.

672 Lyncis] Lyncis urinam dicunt converti in duritiem pretioſi lapidis, qui *Lyncurius* appellatur. *Viſcera* ergo urinam dicit, quia, quidquid intra corium eſt, *Viſcus* dicitur. SCHOL.

672 Hyaenae] Hyaena beſtia eſt, quam *mittit Africa*, ut Solinus refert, *de qua multa mira dicuntur. Primum quod ſequitur carmina paſtorum, & aſſiduo auditu diſcit vocamen, quo exprimere poſſit imitationem vocis humanae, ut in hominem accitum aſtu nocte deſaeviat. Vomitus quoque humanos mentitur; ſollicitatos ſic canes devorat: qui forte ſi venantes umbram ejus contigerint, dum ſequuntur, nequeunt latrare perdita voce. Eadem Hyaena inquiſitione corporum ſepultorum buſta eruit. Promtius vero eſt marem capere. Feminis enim ingenita eſt callidior aſtutia. Varietas multiplex ineſt oculis, colorumque mutatio. In quorum pupulis lapis invenitur Hyaena, quem dicunt praeditum illa poteſtate, ut, cujus hominis linguae fuerit ſubditus, praedicet futura. Verum, Hyaena quodcumque animal ter luſtraverit, movere ſe non poteſt. Quapropter magicam ſcientiam ei ineſſe pronunciaverunt.* Spina illius riget: unde hic Lucanus. *non durae nodus Hyaenae defuit.* IDEM. *Voſſ. pr.* Totum Solini locum ex cap. 30. adſcripſi, quia multa hic aliter, quam vulgo leguntur.

672 Durae nodus Hyaenae] Ex Pulm. & Berſm. uno MS. Grotius edidit tacite *dirae* atque ita quidam ex meis. Sed plurimi & optimi libri *durae.* Deſcripſit eam Lucanus à natura corporis; ut

Digitized by Google

In mediis echeneis aquis, oculique draconum,
Quaeque ſonant foeta tepefacta ſub alite ſaxa:
Non Arabum volucer ſerpens, innataque rubris
Aequoribus, cuſtos pretioſae vipera conchae:
Aut viventis adhuc Libyci membrana ceraſtae,
Aut cinis Eoa [a] poſiti Phoenicis in ara.
Quo poſtquam [b] viles, & [c] habentes nomina peſtes
Contulit, infando [d] ſaturatas [e] carmine frondes,

Et, qui-

VARIAE LECTIONES.

a *poſita* M. b *vilis* V. ſec. c *habentis* W. R. V. ſec. d *ſacratas* O. pr. e *crimine* M.

ut patet ex voce *nodus:* nam collum, & juba ipſius continuitate ſpinae porrigitur ita, ut ſe flectere niſi circumactu totius corporis nequeat, teſte Plinio L. VIII. c. 30. Quamvis non damnarem aliter *dirae.* Sic enim ab ingenio, & malo omine vocari potuit. Sed Mſtos ſequor. Saepiſſime illud in his vocibus accidere, ut neſcias fere, quid praeferendum ſit, diximus ad L. V, 723. Atque ita haeret Pierius ad Virgil. IV. Georg. 243.

Aut dirum tineae genus.

673 PASTI SERPENTE] Cervi enim vivaciſſimi jam ſenectute graves ſcrobes ſerpentum adeunt, & flatu narium eos extrahunt, & devorant ſecundum quosdam ore, ſecundum aliquos naſo, & ſic juveneſcunt. Unde Virgilius. *Vivacis cornua cervi.* Etiam quodam anni tempore colubris veſcuntur. SCHOL.

673 MEDULLA] MSS. duo Pulm. tres Berſm. Voſſ. pr. ſec. tert. Reg. pr. Witt. & Hulſt. habent *medullae.* veriſſime, quare ita pro *medulla* repoſui, ſcilicet *defuerunt:* de quo loquendi more, à Lucano adhibito, egi ad L. I, 422. ſupra vſ. 488. & alibi ſic vſ. 794.

Exſultat, Mariique truces nudique Cethegi.

Cervae medullas dixit quoque Ovidius L. III. Amat. Art. 215. Pro *paſti* in Regio primo eſt *paſſae.* unde pronum eſt ſcribi *paſtae.* quod placet. atque ita legendum eſſe, conjecerat amicus meus.

675 ECHENEIS] Piſcis eſt parvus ſemipedalis, qui quamvis venti navim promoveant, & remi, retinet eam tamen morſu inhaerendo. Et quod naves habeat, & teneat, ἐχενηΐς Graece, Latine *remiligio* dicitur, quod liget naves. SCHOL. Mſc. *Eſchinus.* & alter *Echinus.* minus recte de Echeneide Plinius Lib. XXXII. c. I. & Lib. IX. cap. 25. BERSM. *Olechinus* Philelphus Centur. Goldaſt. p. 28. in ipſo opere Epiſtolari III, 15. BROUKHUS. MSS. fere omnes, & Edd. pp. corrupti ſunt, propius vero Reg. pr. *Echinais*, Voſſ. ſec. *Echenis.* Witt. *Echinis. Echinus* alia eſt piſcis. *Echeneis* legendum docuit Sabellic. in Adnot. Plin. T. I. Theſ. Crit. p. 137. Adde Donat. ad Terent. And. IV, 3. Comment. ad Boëth L. III. Metr. 8.

676 SONANT] Ubi aquila nidum facit, ibi intra lapidem alterum lapidem ſonare dicunt. SCHOLIAST. In Witt. additur. *Dicuntur quidam lapides inveniri in Armenia, qui praegnantes vocantur, eo quod habent lapillos intra ſe, & proſunt partui, quos & aquilae ſub ſe ponunt cum ovis, ne incendantur ipſius calore.*

676 SUB ALITE] Aquilam dicunt tanti caloris eſſe Phyſici, ut ova, quae fovet, decoquat, niſi admoveat Gagaten lapidem, qui calorem temperet. SCHOL. Nec defuit Aëtites, ſive Gagates. Plinius L. XXXVI. c. 21. Nicander Theriac. ἐγγαγίδα πέτρην appellat. Vide Coel. Lib. XIII. cap. 20. BERSM. Aëtites. GROT. Ed. tert. Vide Servium ad Aen I, 398.

677 ARABUM VOLUCER SERPENS] In Arabia ſerpens eſt cum alis, quae Sirena vocatur, quae plus equis currit; volare etiam dicitur, cujus tantum virus eſt, ut morſum mors ſequatur, antequam dolor. SCHOL. De hoc infra quoque meminit poëta libro nono 720. Et Plinius libro octavo capite viceſimo tertio. *Jaculum*, inquit, *ex arborum ramis vibrari (vulgatum eſt.) Nec pedibus tantum pavendas ſerpentes, ſed & miſſili volare tormento.* Omnibonus Diaconem alatum exponit, qui in Arabia naſcitur. MICYLL.

678 VIPERA] Animal maritimum, habens venenum nocivum. *Conchae.* In qua margaritae naſcuntur. SCHOL. Aliena ſunt, quae hoc loco de Pinna, & Pinnothere ex Cicerone & Plinio allegat Sulpitius. Neque enim de piſcibus, aut cancris hoc loco poëta loquitur, ſed de vipera, ſive ſerpente, quae in mari rubro peculiariter verſatur, & conchas, in quibus uniones, ſive margaritae naſcuntur, obſervat. Neque placet, quod

Digitized by Google

Et, quibus os [a] dirum naſcentibus [b] inſpuit, herbas
(Addidit, & quidquid mundo dedit ipſa veneni:)
Tunc vox, Letheos cunctis pollentior herbis
Excantare Deos; confundit murmura primum
Diſſona, & humanae [c] multum diſcordia linguae.
Latratus habet illa canum, [d] gemituſque luporum.
(Quod trepidus bubo, quod [e] ſtrix [f] nocturna queruntur,)
Quod ſtrident, ululantque ferae, quod ſibilat anguis,

Expri-

Variae Lectiones.

a *durum* P. 1. B. 1. V. pr. *dirum q. es* B. 2. M. b *inbuit* V. pr. R. pr. c *primum* V. 1. & pr. a m. pr. d *gemitumque* H. e *ſtix* VV. LL. Steph. A. V. 1. f *nocitura* B. 1.

Omnibonus de teſtudine Indica affert, non enim neque *concha* illa proprie dicitur, neque *precioſa*, ſed hoc epitheton ad uniones referendum. Sunt autem Omniboni verba (ut haec quoque addamus,) *In mari rubro*, inquit, *naſcitur Indica teſtudo, cujus cuſtos eſt vipera, & haec teſtudo lapidem emittit Cheloniten gratum, purpureo varieque colore nitentem, quem ſi ſub lingua loto quis geſſerit ore, poſſe magis creditur hunc divinare futura* &c. Quae quidem partim ex vulgato iſto Macri carmine ſumpta ſunt, partim ipſe de ſuo adjecit, ut aliquid pro loci explicatione afferret. MICYLL. *Chelonites.* GROT. Ed. tert.

679 Libyci] Ita bene reſcripſit Grotius pro *Libycae.* ut vulgo ante eum, & à Maittaire legitur. ac praeter aliorum MSS. etiam eſt in Oxon. pr. & meo. Ceteri *Libyci* cum Edd. Veneta, & Omniboni. Noſter ipſe L. IX, 716.

Spinaque vagi torquente Ceraſtae.

Graece ὁ κεράστης.

679 Cerastae] Serpentes cum cornibus dicuntur, ἀπὸ τȣ κέρατος. *Membranam* dicit pellem, exuvias, quam ſingulis annis deponunt. unde ipſe alibi.

Et Scytale ſparſis etiam nunc ſola pruinis
Exuvias poſitura ſuas.

680 Eoa] Orientali. Phoenix eſt avis vicina ortui ſolis ſine pare. quae poſt quingentos annos, cum ſenſerit ſe gravari ſenio, collectis pretioſiſſimis aromatibus exſtruit ſibi rogum voluntarium, & combuſta de cineribus ſuis poſt quadraginta dies reſurgit. SCHOL. V. Hortenſ.

681 Viles et habentes] At Erichtho, & alia contulit, quae habent nomina, ſeu peſtes aliis nominibus veneficis notas, & licet facile inveniantur, generant tamen ſimilem poteſtatem, vel peſtem. IDEM. *Et* retinent MSS. omnes, ut non temere quid mutari velim. Non diſplicet tamen hoc loco Farnabii conjectura *nec*, ex Ovidio, quem noſter ſecutus videtur, Lib. VII. Metam. 275. de Medea.

His & mille aliis poſtquam ſine nomine rebus
Propoſitum inſtruxit mortali barbara munus.

Adde Silium L. VIII, 510, XII, 317.

683 Herbas] Sputo oris ſui venenatas. *Si herbas* legimus, *addidit & frondes, addidit & herbas, quibus naſcentibus os dirum inſpuit*, accipimus. Si *herbis*, eſt ſenſus: *Addidit frondes & addidit herbas, quibus herbis naſcentibus os dirum inſpuit.* SCHOL. *Herbis* ſcribitur in Voſſ. ſec. Reg. pr. Voſſ. ſext. Amſt. & Voſſ. quart. à manu ſec. antea erat *umbras*. Egi late de hac locutione: ubi praecedens ſubſtantivum cum ſeq. relativo ponitur in eodem caſu ad L. III, 160. V, 805. & mox vſ. 699. Hic tamen malim retinere *herbas*, quia proximo verſu ſequitur *herbis*; nam verſum illum,

Addidit & quidquid mundo dedit ipſa veneni,

putem omnino eſſe inſititium, & hinc abigendum. Certe cum illo *Tunc vox* &c. abeſt à Regio primo, & in Oxon. primo, atque Amſtel. recentiore manu adſcriptus eſt. *dedit* deeſt etiam in Reg. ſec. Quod ille verſus *Tunc vox* &c. etiam excidit, factum eſt ex repetitione *herbas*, & *herbis.* Nam *vox* adeſſe debere, patet ex vſ. 688. *illa* & 693. *Tot rerum vox una fuit.* Nec Latinum, duriſſimum ſaltem, foret; *herbis inſpuit, excantare deos*, pro, excantationem Deorum, vel vim excantandi Deos. *Inſpuit* eſt, ſputo venenavit, ut bene dicit Scholiaſtes. Nec *inbuit*, ut MSS. quidam proferunt, hic locum habere poteſt. Tunc enim deberet dixiſſe, *quas*. Saepius auctorem proxime ſequentibus verſibus eamdem vocem repetere, crebro jam diximus. Huc faciunt praeſertim L. IV, 19. & 20. ubi *campos* iterat. VI, 312, 313. *potuit* IX, 553, 554. *datos* & *daturos*; & alibi innumeris in locis. Senſus ergo eſt. Poſtquam huc contulit viles & ſine nomine peſtes, frondes ſcilicet (per

adpo-

Exprimit, & planctus, inliſae cautibus, undae,
Silvarumque ſonum, fractaeque tonitrua nubis.
Tot rerum vox una fuit. mox cetera cantu
Explicat Haemonio, penetratque in Tartara lingua.
Eumenides, Stygiumque nefas, poenaeque nocentum,
Et Chaos, innumeros avidum confundere mundos,
Et Rector terrae, quem longa in ſecula torquet
Mors [a] dilata [b] deum, Styx, &, quos nulla meretur

Theſſa-

VARIAE LECTIONES.

a *delata* V. 1. b *deŷm* Edd. qdd.

adpoſitionem) & herbas carmine, & oris ſputo venenatas, tunc incepit loqui voce omnibus herbis pollont ore ad excantandum Deos. *Confundit* recepi cum Hortenſio, & Grotio ex MSS. longe plurimis, & Edd. Rom. ac Parm. aln *confudit*. Deinde putem quoque à Lucani manu non eſſe.

Quod trepidus bubo quod ſtrix nocturna queruntur. licet *ſtrigis*, & *bubonis* vox ſit obſcoena. Certe non agnoſcit illum verſum haec laudans Servius ad Aeneid. L. VI, 247. quamvis videri poſſit Servius omiſiſſe, ne longior foret citatio; nam & illa *inliſae cautibus undae*, *Silvarumque ſonum*, non adpoſuit. Immo plures forſan hinc ejiciendi verſus, liberalitate otioſorum hominum intruſi. In Oxonienſi primo à manu prima deſunt à *latratus* uſque *in Tartara lingua*. Super quatuor verſus, à *quod trepidus* uſque ad *tot rerum* nihil dicit Scholiaſtes. Non male. procederet oratio ita.

Latratus habet illa canum, gemitusque luporum.
Exprimit &c.

Sed nihil certi temere ſtatuo. praeſertim cum Lucanus ſoleat exaggerare, quaecumque poteſt. Quare ἐπέχω.

685 VOX] Quae infernos Deos magis experiens eſt, quam quaevis herbae. SCHOL.

688 ILLA] Supradicta *vox* i. ululatus. IDEM.

690 STRIDENT] *Strident* Pulm. unus, Regius prim. Wittian. Voſſian. quart. à manu pr. Amſtel. & Servius. Vide, quae dixi ad hujus libri vſ. 179.

691 CAUTIBUS] Mſc. *Cantibus*. Ita & libri quidam, ſed perperam, ut arbitror. BERSMANN. *Illiſae cautibus undae*. Non *cantibus*. Sonum enim dicit illum inter alios, quem fluctus edunt impacti ſcopulis. Et proprie hic ponitur planctus: ut, *plangunt littora fluctus*. GROT. Ed. pr. *Cautibus*. Hanc lectionem noſtram probant MSS. omnes. IDEM. Ed. ſec. Nihil verius hac lectione *cautibus*, quam ſervant mei omnes, praeter Voſſ. ſextum, & cunctae Edd. ante Gryph. in quam operarum forſan incuria primum irrepſit. Utrum Berſm. *cantibus* voluerit, an *cautibus* dici nequit; nam vel in textu, vel in notis *cantibus* vitioſe expreſſum eſt. Ovidius Epiſt. Her. XIX, 121.

Me miſeram! quanto planguntur litora fluctu?

Adde N. Heinſium ad Ep. VII, 169. ubi citat *eliſae* ſed rectum eſt *illiſae* vide ad vſ. 24. *Elidi* melius, cum unda dicitur premi, Ex. Gr. inter duos ſcopulos. *inliſus planctus* Seneca Thyeſt. 1044.

693 VOX UNA] Quam fundebat Erichtho, imitata omnium rerum voces murmure ſibilo ſine intellectu verborum. SCHOL.

696 CHAOS] Primordialem confuſionem dicit, quae fuit, antequam IV. elementa à ſe invicem disjungerentur. *Avidum confundere* i. miſcere deſiderat. *Mundos*. Secundum eos loquitur, qui dicunt, plures eſſe mundos, & qui adfirmant LX. ſoles haberi. IDEM.

697 RECTOR TERRAE] Ditem patrem dicit. Hic negat, Deos ſemper vivere (*perſeverare* Voſſ. ſec.) ſed etiam eos quandoque perituros. Nihil enim eſſe volunt perpetuum Epicurei, quos poëta nunc ſequitur. *Dilata* adeo ventura eſt, ſi dilata per longa ſecula. IDEM. Alii exponunt; quia cum mori velis, mori non poſſis. Rectius.

698 STYX] Videtur legiſſe Sulpitius *Mors dilata deum Stygiae*. nam dicit. *o Rector terrae Stygiae*; vel *O Stygie*, i. inferne rector terrae. ASCENS. Retinet tamen Sulpitius *Styx*, & MSS. omnes. melius.

698 MERETUR] Omnes enim magae inter nocentes umbras recipiuntur, non inter Elyſios (*Elyſium* Voſſ. ſec.) SCHOL. *Meretur* retinent omnes libri. aliter non male poſſet legi *veretur*, ut conjiciebat Doctiſſ. Waddelus, i. e. quos reliquos, ſcilicet Deos infernos, non reveretur, nec metuit, quia illis imperat, ut aliquoties ſupra dixit poëta. V. vſ. 430, 440, 492. &c. Infra etiam vſ. 724. &c.

Digitized by Google

Theſſalis, Elyſios; coelum, [a] matremque peroſa
[b] Perſephone, noſtraeque Hecates pars ultima, per quam
Manibus & mihi ſunt tacitae commercia linguae:
Janitor & ſedis laxae, [c] qui viſcera ſaevo
Spargis noſtra cani: repetitaque fila ſorores
[d] Tracturae: tuque, ô [e] flagrantis portitor undae,

Jam

VARIAE LECTIONES.

a *terramque* H. b *Perſiphone* MSS. qdd. c *quae* V. 1. d vulgo *fracturae*. e *fragrantis* M.

699 Elysios] Mſcr. *Elyſii*; Et, ô campi Elyſii, quos nulla meretur veneficia. *ἀντίπτωσις* poëtica. BERSM. *Elyſii* habent variae lectiones Stephani MSS. quatuor Pulm. & mei quinque recentiores, cum Editionibus primis, Omnib. & Pariſ. 1512. *Elyſiis* Marpurg. *Elyſies* rectum eſſe, patet ex iis, quae ad vſ. 683. diximus. *Et ô Elyſii quos Elyſies* &c. Malim autem vel Deos, vel animas ſaltem in Elyſiis campis degentes, quam campos intelligere Elyſios: ſed tum *veretur* foret neceſſario legendum. an, *quod n. m. T. Elyſion?* Non liquet. *Elyſii* pro campis Elyſiis poni, exempla debent docere.

699 Perosa] Proſerpinam dicit, quae Plutonem ſecuta eſt ad inferos, & ſuperos contemſit, & matrem. ut Virgilius;

Nec repetita ſequi curet Proſerpina matrem.

SCHOL.

700 Nostraeque Hecates pars ultima] Hoc ſecundum peritiam Magorum dictum eſt, partem ultimam hominis Hecaten, i. (*aetatem* MSS. Voſſ.) finem eſſe. SCHOL. Hunc Scholiaſtem aliter legiſſe verba, quam vulgo habentur, ex interpretatione clare patet; ſcilicet *noſtrique Hecate* eſt in MSS. Voſſianis, ut ſtatim videbimus. Servius ad Aeneid. VI, 118. interpretatur *partem ultimam Hecates* ipſam Proſerpinam, quia Hecate triceps in coelo eſt Luna, in terris Diana, & in inferis Perſephone. Atque ita cum Omnibono, & aliis interpretibus Scholiaſt. Witt. Cod. qui addit. *Dicitur habere multas poteſtates, quarum illa, quae praeſidet nobis, & ceteris magis, ultima i. e. major eſſe dicitur.* Sulpitius, Aſcenſius, Berſm. & alii interpretantur *Hecates partem ultimam* Abyſſi profunda. Nam infernum eſt pars ſeu *μοῖρα* Heſiodo in *Θεογον.* 414. Hecates extrema ex tribus ſortibus, quae ei in coelo, terra, & inferis obvenerunt. Hortenſius vero exponit *ultimam partem*, quod illa vel primum locum in magia obtineat; ſive *ultima pars*, extremum refugium; perinde ut dicimus *extremam anchoram* pro extremo refugio. Sed quis ita loquitur, *pars ultima Hecates noſtrae* i. e. Hecate, extremum noſtrum refugium? Quare, ut vulgo verba exhibentur, melius conveniret, opinor, expoſitioni Servianae. Sed videamus, an non aliud quid lateat. Pro *noſtrae* Voſſ. ſec. Berſm. unus & Voſſ. prim. a m, ſec. habent *noſtri*; ut & Servius in quibusd. Codd. *noſtro* Voſſ. ſext. a m. pr. dein *Hecate*, non *Hecates*, eſt apud Servium, & in Voſſ. pr. ſec. quart. Regio utroque, & Edd. Rom. ac Parm. *Echatae* meus. *Pars* à manu ſec. erat reſcriptum, deleta priore voce in Voſſ. ſec. loco & *ultima* in Voſſ. primo, & Berſm. uno legas *maxima*. qua voce cum Schol. Witt. etiam Gloſſae Voſſ. ſec. exponunt *ultimam*. Ex tot diſcrepantibus lectionibus puto locum eſſe corruptum. & aliquid veri vidiſſe Hortenſium. Opinor itaque, Lucanum ſcripſiſſe.

- - *noſtrique, Hecate, ſpes ultima.*

Nam Magae in Hecate maximum ponebant ſibi praeſidium: unde Medea apud Ovidium L. VII. Metam. 178, 194.

Tuque triceps Hecate, quae coeptis conſcia noſtris,
Adjutrixque venis.

Epiſt. Her. XII, 168.

Nil Dea, nil Hecates ſacra petentis agunt?

Sic Theſtylis apud Theocrit. Idyll. II, 14.

Χαῖρ' Ἑκάτα δασπλῆτι, καὶ ἐς τέλος ἄμμιν ὀπάδει.

Spes ultima recte à Gloſſis exponitur maxima, extrema, reliquis auxiliis conſumtis. Silius L. VIII, 668.

- - - - *pro Jupiter! ictu*
Procumbit ſaxi, feſſis ſpes ultima, Paullus.

XVII, 203.

Nunc in noſtra ſpes ultima dextra.

Spes extrema Caeſari B. Gall. II, 33. Adde Cl. Drakenb. ad Silium VII, 23. Pronum eſt mutari *Hecate ſpes* in *Hecates pes, pers, pars.*

701 Tacitae comm. l.] Ut nobiſcum invicem loquamur myſteria inferorum. SCHOL.

702 Qui viscera saevo Spargis nostra cani] Servius ad VI. Aen. *Et quia de anima dicturus*

Jam [a] laſſate ſenex ad me redeuntibus umbris:
Exaudite preces, ſi vos ſatis ore neſando,
Pollutoque voce, ſi numquam haec carmina, fibris
Humanis jejuna, cano, ſi pectora plena
Saepe dedi, & lavi calido proſecta cerebro:
Si quis, qui [b] veſtris caput, extaque lancibus infans

Inpoſuit,

VARIAE LECTIONES.

a *laxate* W. V. 1. b *noſtris* B. 1. V. 1. V. pt. pro var. lect. ſec. a m. pr.

ctturus eſt, bene facit ante Cerberi commemorationem, conſumtoris corporum. Lucanus: qui viſcera ſaevo Spargis noſtra cani. *Tunc enim animae locum ſuum accipiunt, cum fuerit corpus abſumtum.* Nimirum Κέρβερον Graeci dictum putant, velut κρεῶν βορόν. GROT. Ed. tert. Servius ergo per *ſaevum canem* intelligit Cerberum: ſed quis tum erit ille *Janitor:* quo nomine vulgo apud poëtas ipſe Cerberus audit, qui *aeratas excubat ante fores?* Interpretes vel tacent, vel *ſaevo cani* exponunt i. e. *tibi ipſi.* Quod eſt nihili. Franciſc. Quevedo Epiſt. DCCCXXXVI. ad Lipſium conjicit legi poſſe *ſaevus canis.* vel potius per *Janitorem* intelligit Mercurium, quem animas ad inferos deducere, & reducere finxerunt poetae, unde πομπαῖος, χθόνιος &c. vocatur: ut notum eſt omnibus. Immo, ut bene addit Quevedo, πυλαῖος vocatur à Diog. Laertio in vita Pythag. L. VIII. §. 31. Quare veram putem hanc conjecturam. Nec enim veriſimile, Lucanum in tam operoſa rerum infernarum deſcriptione, & toto adparatu ne ſemel quidem meminiſſe Mercurii, quem ſaepe ceteris inferorum Deis jungunt Poetae. Hinc Sophocl. Elect. 110.

> Ὦ δῶμ' Ἀΐδου, καὶ Περσεφόνης,
> Ὦ χθόνι' Ἑρμῆ, καὶ πότνι' Ἀρά,
> Σεμναί τε θεῶν παῖδες Ἐριννύες.

Huc nonnihil facit locus Claudiani L. I. de R. Proſerp. 89.

> *Atlantis Tegeaee nepos, commune profundis*
> *Et ſuperis numen, qui fas per limen utrumque*
> *Solus habes* &c.

Janitor enim *limina* domus ſervat. Quin etiàm Mercurius vocatur *Satelles Orci* ab Horat. L. II. O. 18, 34. ut bene monet Doctiſſ. Stanlejus ad Aeſchyli Choephor. 122.

> - - - *nec Satelles Orci*
> *Callidum Promethea*
> *Revexit, auro captus.*

Si tamen pertinaciter quis contendere velit, *Janitorem* intelligi debere Cerberon, *ſaevum canem* dictum cape de Orthro, Cerberi comite, & Geryonis cane, ut in mentem etiam venit Cel. Burm. in notis ad Epiſt. cit. nos ablegat ad Ill. Heinſii obſervationes in Silio L. XIII, 847.

> - - *inlatrat jejunis faucibus Orthrus,*
> *Et morſu petit, & polluto eviſcerat ungue.*

ubi vide; nihil enim ego, quod addam habeo. Mihi inpenſe magis placet prior de Mercurio ſententia.

703 REPETITA FILA] Quia dum umbras revocat, iterum his fata redonantur (*rev fata retinentur* Voſſ. pr.) ſive quia ſemper, ut trahuntur fila, repetuntur. SCHOL.

703 SORORES] Parcae dicuntur Clotho, Lacheſis, Atropos. IDEM.

704 TRACTURAE] Repetita fila, quod rupta ſemel revicturi hominis, ſint repetiturae, & tracturae rurſum è coelo, vel *fracturae*, hoc eſt peremturae revocatum in vitam. HORTENS. *Fracturae* Mſcr. duo, *tracturae*, q. d. O Parcae, ducturae rurſus fila ejus, quem in vitam revoco; vel truncaturae iterum, ſi legas *fracturae.* BERSM. *Tracturae.* Proba lectio: non *fracturae.* Iterum neturae fila, quae ſemel abſolvearis. quia revocatura eſt cadaver ad vitam. GROT. Amplius exſulare non paſſus ſim vocem *tracturae*, quam habent Steph. Pulm. & omnes mei MSS. excepto uno, aut altero recentiore, & Edd. Rom. Parm. Omnibon. Sulpit. Aſcenſ. &c. proprium eſt verbum nendi arti *trahere.* Horat. L. II. O. 18, 8.

> *Trahunt honeſtae purpuras clientae.*

Saepiſſime Ovidius. L. II. Metam. 412.

> - - *lanam mollire trahendo.*

Juſtin. L. I. c. 3. *tractantique lanam*, & crebro apud alios. Pro vulgata lectione *fracturae*, quae jam comparet in Ed. Veneta A. 1477. adferri poteſt; quod in illa latet promiſſio, manes fore redituros: quia aliter non emitterent Dii inferi. Sed Miſtos ſequi tutius.

705 LASSATE] Quia ſaepe Charon tranſvehit umbras, cum ad Erichtho magam umbrae veniunt revo-

Inpoſuit, victurus erat, parēte precanti.
Non in Tartareo latitantem poſcimus antro,
Adſuetamque diu tenebris; modo luce fugata,
[a] Deſcendentem animam: primo [b] pallentis hiatu
Haeret adhuc Orci. licet has exaudiat herbas
Ad manes ventura ſemel. Ducis omina nato
Pompejana [c] canat [d] noſtri modo militis umbra,
Si bene de [e] vobis civilia bella merentur.
Haec ubi fata, caput, ſpumantiaque ora levavit,
Adſpicit adſtantem projecti corporis umbram,
[f] Exanimes artus, inviſaque [g] clauſtra timentem
Carceris antiqui. pavet ire in pectus apertum,

Viſce-

VARIAE LECTIONES.

a *diſcedentem* Marp. A. b *pſallentis* V. 1. c *vocat* VV. LL. Steph. d vulgo *noti.* e *nobis* V. 2. f *Exanimeſque* B. 1. V. 1. g *membra* V. 1. W. pro var. lect.

catae. Ideo *laſſate*; ſive quia ſenex, & erit alius ſenſus. SCHOL.

709 DEDI ET LAVI] Mſcr. tria copulam omittunt, non inſcite. BERSM. *Et* non agnoſcunt quoque mei plurimi; nec Lutatius ad Statii Theb. 641.

- - *ubi adverſo dederat profecta Tonanti.*

Copulam tamen retinent Witt. Oxon. unus Hulſt. Voſſ. unus, & Regius uterque, in Lutatii verbis citatur *pleno.* in Regio primo *ſaepe Deo & l.* in Oxon. pr. a m. ſec. *ut lavi in c.* an *& lauta in c.?* latet aliquid. de *Profectis* agit pluribus ad Statium Barthius.

709 PROSECTA] Exta infantis. quidam libri habent vitioſe, *profecta.* BERSM.

710 SI QUIS, QUI] Berſm. unus. Voſſ. pr. tert. quart. meus, & Witt. a m. pr. cum Ed. Veneta *ſi quisquam.* Edd. Sulpit. & Mic. *ſi quis, quum.* ſed bene ſe habet vulgatum, niſi legas *quisquis.*

711 INPOSUIT] Figurata locutio eſt. ſi quisquam infans inpoſuit, pro, ſi alicujus infantis exta inpoſita ſunt. SCHOL.

711 PARETE PRECANTI] Haec enim erant, quibus ſceleſte factis inferi gratulantur. IDEM.

712 NON IN &c.] Senſus hic eſt. Non latitantem in Tartareo antro poſcimus animam, nec adſuetam diu tenebris, ſed modo deſcendentem luce fugata i. e. recens mortuam. IDEM. Citat, & explicat Servius ad VI. Aen. 152. GROT. Ed. tert. De Ellipſi particulae *ſed* egimus ad L. II, 86.

714 PRIMO HIATU] Hinc rurſus Statius Lib. I. Theb. 294.

- - - *ſuperas ſe tollit ad auras*
Laïus, exſtinctum nati quem vulnere nondum
Ulterior Lethes accepit ripa profundi
Lege Erebi.

V. etiam Senec. Herc. Oet. 1920.

716 SEMEL] Nihil ergo impedit, ſi ad me exeat evocata, cum ſemel ſit transvehenda, quod nondum factum eſt, quia nuper defuncta deſcendit. SCHOL.

716 OMINA] Hoc bene reſtituit Berſm. quod ante eum expreſſerunt quoque Edd. Rom. Parm. Sulp. Aſcenſ. Verſ. Mic. & Hortenſ. & ita praeter aliorum MSS. octo, vel novem mei. Reliqui *omnia.*

717 POMPEJANA] Ordo eſt, Omina canat ducis nato Pompejana umbra militis noſtri. Nam qui paullo ante Pompejanus miles fuit, modo meus eſt, poſtquam evocatur. SCHOL.

717 NOTI] Scilicet Sexto Pomp. ſic enim Sabellicus (T. 1. Theſ. Crit. p. 184.) legit, non *noſtri.* VERSELL. Mſc. *modo noſtri.* reliqua tria, *noſtri modo.* BERSM. Mſc. P. & T. & R. A. *noſtri modo militis umbra.* recte. GROT. Ed. ſec. & tert. *Noſtri* i. e. noſtrarum partium, reſcripſi jubentibus omnibus MSS. & editis. *noti* nemo praeter Verſell. Gryph. & Berſm. recepit.

718 BENE] Quia tot interimunt, quod vos delectat, ô inferi. SCHOL.

718 MERENTUR] Mſc. *geruntur*, minus probe. BERSM.

720 ADSTANTEM] Venire nolentem, ſeu longius ſtantem. SCHOL.

722 CARCERIS ANTIQUI] Diſerte, *carceris antiqui.* Cic. lib VI. de Repub. *imo vero*, inquit, *ii*

vi-

Viſceraque, & ruptas letali vulnere fibras.
[a] Ah miſer, extremum cui [b] mortis munus [c] inique
Eripitur, non poſſe mori. miratur Erichtho,
Has [d] fatis licuiſſe moras, irataque morti,
Verberat [e] inmotum vivo ſerpente cadaver:
Perque cavas terrae, quas egit carmine, rimas
Manibus inlatrat, regnique ſilentia [f] rumpit.
[g] Tiſiphone, vocisque meae ſecura Megaera,
Non [h] agitis ſaevis Erebri per inane flagellis
Infelicem animam? jam vos ego [i] nomine [k] vero
Eliciam, Stygiaſque canes in luce [l] ſuperna
Deſtituam: per buſta ſequar, per funera cuſtos;

Ex-

Variae Lectiones.

a *ha*, *a* MSS. qdd. b *munus mort.* B. I. V. 2. O. I. c *iniquae* vulgo. d *fati* B. I. e *innatum* B. I. f *rupit* B. I. V. I. Edd. Rom. Parm. g *Theſiphone* & *Teſip.* MSS. plerique, & Edd. pp. h *agitas* B. I. i *carmine* O. I. a m. ſec. k *veſtro* M. l *ſuprema* Edd. Br. Med.

vivunt, qui è corporum vinculis, tanquam è carcere evolaverunt. Ita Cic. Ideo corpus Graecis etiam δέμας, quaſi dicitur. Quare Cicero; utrunque volens ſignificare corpus eſſe vinculum, & corpus eſſe ſepulchrum, hoc eſt, σῆμα, quod carcer ſit ſepultorum. HORTENS. *Carcerem* vocavit corpus Virgilius quoque L. VI. Aen. 734.

- - dolent gaudentque neque auras
Diſpiciunt clauſae tenebris, & carcere coeco.

Seneca Conſ. ad Polyb. c. 27. *Animus fratris mei velut & diutino carcere emiſſus.* Adde c. 28. &c. *Carcere corporis preſſa anima* Tertull. in Apol. c. 17. & ita omnes Chriſtiani. Vide Barth. Adverſ. c. 5. L. XLII. & ad Claud. an. II. in Rufin. 483.

722 Ire in pectus &c.] Timet in corpus ire, quia ſcivit ſe iterum ſegregandum à corpore; ſed maluit quieſcere in infernalibus ſedibus: unde tunc laſſa educta eſt: & expavit ire in pectus apertum vulnere: quia ob vulnera expulſa eſt. SCHOL.

723 Et ruptas] *Irruptas* Mſc. vitioſe. BERSM. *Abruptas* Voſſ. unus, & ita conjecit Doctiſſ. Waſſe, ut ſit epexegeſis.

724 Miser] Sic ipſam poëta vocat animam, quia adhuc Tartarum non ſit ingreſſa. SCHOL.

724 Cui mortis munus inique] Imo: *cui mortis munus inique Eripitur, non poſſe mori.* Quomodo habent MSS. R. A. & T. GROT. Ed. ſec. Optime Grotius praefert *inique:* quod recepi ex multis MSS. atque ita jam exhibet Ed. Pariſ. Pet. de Ponte. Inique eripitur, non poſſe mori, quod mortis extremum eſt munus. Semel enim, qui mortuus eſt, iterum mori non debet: quod munus contra jus faſque jam eripuit Erichtho, & fecit, militem iterum mori.

726 Licuisse] Quod non mox corpus ingreſſa eſt. SCHOL.

728 Egit carmine] i. e. poteſtate carminum perforavit. IDEM. Aperuit carmine, ut vocem immitteret. BERSM. Sic ceteri quoque Interpretes exponunt. Sed quaero exemplum hujus locutionis. *Agere ruinas* eſt patefieri, non patefacere, Ovidio, cui haec locutio eſt frequens, Lib. II. Metam. 211.

- - - - - - tellus
Fiſſaque agit rimas, & ſucis aret ademtis.

L. X, 512.

Arbor agit rimas: & paſſim.

Seneca L. VI. de Benef. c. 15. *Agentem ex imo rimas inſulam.* Non ergo venefica, ſed *terra* ſubintelligitur. De hac autem nominativi ellipſi vide nos ad L. II, 218. III, 681. Quibus adde Properr. L. II, 25, 39. Vellej. II, 15. ſupra L. V, 430.

- - propellere lintea ventus
Incipit, exiguumque timent. Sc. lintea.

730 Secura] Hoc cum indignatione dicit, quod vocem ſuam Megaera audiat, & ſic ſecura. ut Virgilius.

Securus pelagi atque mei.

SCHOL.

731 Infelicem] Bene *infelicem*. quia ad vitam redire horret. IDEM.

732

Expellam tumulis, abigam vos omnibus [a] urnis.
Teque Deis, ad quos alio procedere vultu
Ficta ſoles, Hecate, [b] pallenti [c] tabida forma,
Oſtendam, faciemque Erebi mutare vetabo.
Eloquar, inmenſo [d] terrae [e] ſub pondere, [f] quae te
Contineant, Hennaea, dapes, quo foedere moeſtum

Regem

VARIAE LECTIONES.

a *horis* V. 1. ſupraſc. *urnis.* b *pſallenti* V. 1. c *turbida* V. 1. d *quae te ſ. p. terrae* P. 1. e *ſibi* H. f *te quae* V. pr.

732 JAM VOS EGO] Mſcr. *ego vos jam.* al. *at ego vos jam.* BERSM. Duo etiam vetuſtiſſimi Voſſiani *ego vos jam.* ut non elidatur τὸ *m.* Vide ad L. v, 527.

732 NOMINE VERO] Quod magica ars ſcit. Nam haec nomina in uſu ſunt, Tiſiphone, Megaera, Alecto. SCHOL.

733 STYGIASQUE] Male Pulm. unus, Regius prim. & Huiſt. a m. ſec. habent *Stygiosque.* Sexum enim non mutaret Erichtho, ſed oſtenderet, illas Furias tantum eſſe canes Jovis Stygii, & ſic deſtitueret, ut ad inferos redire non poſſent. per *Canes* enim intelligendas eſſe ipſas Furias, multis docet Servius ad Aen. III, 209. VI, 257. & hic Comment. Neque enim huc trahi poteſt, ut *Stygios* probetur, quod ſint ἀῤῥενόθηλεις, de qua re vide ad L. I, 80.

734 PER FUNERA, CUSTOS E.] Mſcr. *cunctis*; non male. BERSM. *Cunctis* etiam Pulm. unus, & Voſſ. ſec. *cunctos* Marpurg. Non temere mutem. ſed male diſtinxerunt multi Editores. *Sequar cuſtos* jungenda ſunt, notantque haec verba idem, quod apud Terentium *inſenſus ſervat*, & ſimilia apud alios.

736 ALTO] Haec omnia ad Magarum peritiam pertinent. Luna in coelo, Diana in terris, Hecate apud inferos eſt. *Pallenti*, i. quali forma apud inferos es. SCHOL. Vide Lutat. ad Statii Theb. IV, 430.

- - *inque novae melior redis ora Dianae.*

740 CONTINEANT] Servius ad Virgil. L. I. Georg. 39. *Nec repetita ſequi* &c. hunc locum explicans citat *detineant*, atque ita legi vult Ill. Heinſius ad Claudian. L. I. R. Proſerp. vſ. 122. procul dubio auctoritate Servii; nam nullum vidi codicem manu, vel typis expreſſum, qui *detineant* exhibet. Quare recipere in textum non auſus fui: licet multo ſit rectius. *Detinere* eſt volentem aliquem, & illecebris demulſum apud ſe tenere: ut patet innumeris exemplis. En lector pauca. Ovidius Epiſt. Her. IV, 110.

Illum Pirithoi detinet ora ſui.

Art. Am. III, 649.

Nec male deliciis otioſum conſcia tardis
Detinet, & longa jungitur ipſa mora.

Sabin. Epiſt. I.

- - - - - - *fictus*
Detinuit patrio litore vela furor.

Martial. L. XIV, 164.

Quae duxit ſilvas, detinuitque feras.

Seneca de Brev. Vitae c. 13. *Eſt tamen quae nos ſpecioſa rerum vanitate detineat.* Sueton. Aug. c. 98. *Tiberium diu ſecreto ſermone detinuit.*

740 HENNAEA] Hennaeam (*Ethneam* Voſſ. pr.) appellat Proſerpinam, quae in Siciliae regione, ubi Henna (*Ethna* idem) eſt, à dite (*Plutone* idem) rapta eſt. SCHOL. Mſcr. tria *Ethnea*: depravate. Ennaea Proſerpina eſt, ab Enna Siciliae oppido, ubi rapta eſt à Plutone. Cic. Verr. BERSM. *Ennaea* primus recte dedit Sulpitius: antea erat *Aetnea*, uti eſt in plerisque etiam meis MSS. vel *Ethnea*, *Heenea*, *Enthena*. *Aetnaea* vulgo quoque editur apud Servium. ſed male *Hennaea* clare exhibet optimus Regius primus, ut reſcripſi cum N. Heinſio ad dict. Claudiani locum, & Ovid Metam. v, 385. Adde Drakenb. ad Sil. I, 93. repugnantibus licet Dempſtero ad Roſin. p. m. 142. & Barthio ad Stat. L. IV. Theb. 124. in Livii Lib. XXIV, 37. &c. in MSS. Voſſianis *Henna*, non *Enna*.

740 DAPES] Mala punica accipimus. quae jejuna aſſumpſiſſe dicitur, ut deſiderium matris amitteret. *Contagia* ſtupri. SCHOL. Ita haec capiunt plerique interpretes cum Servio. Alii tamen *dapes* intelligunt viles cibos, ſeu Ἑκάτης βρώματα, & *contagia* de malis punicis ſumunt. Sed accedo priori ſententiae. nam eam ob eſum malorum punicorum Ceres non noluit revocare, ſed fatorum lege non potuit. quamquam *noluerit* aliter exponit Scholiaſtes.

741 QUAE TE] Voſſ. pr. *& quae.* ſcribe *te quae.* quo ordine ſcribi hic mavult etiam Doct. Waſſe.

741

Regem [a] noctis [b] ames, quae te contagia paſſam
Noluerit revocare Ceres. tibi, peſſime mundi
Arbiter, inmittam ruptis Titana cavernis,
Et ſubito feriêre die. Paretis? an ille
[c] Compellandus erit, quo numquam terra vocato
Non concuſſa [d] tremit; qui Gorgona [e] cernit [f] apertam,

Verberi-

Variae Lectiones.

a *mortis* V. 1. b *amas* V. 1. Marp. c *compellendus* V. 2. H. Marp. d *tremis* V. 1. e *crevit* B. 1. f *apertum* H.

741 Contagia] Contagia ciborum infernalium. GROT. Ed. pr. Contagia ciborum infernalium; malorum ſcilicet Punicorum acinos. Apollodorus lib. 1. Ovid. Met. v. & Faſt IV. Serv. ad 1. Georg. ubi hoc Lucani loco utitur. IDEM. Ed. tert.

742 Noluerit] Et hoc indignata dicit, quod noluerit revocare; cum omnes ſciant, illam invitam filiam reliquiſſe; ſive hoc magae ſciunt, quod nos ignoramus. SCHOL.

743 Arbiter] Judex Pluto. *Titana*, quod Pluto, Deus tenebrarum, diem lucemque formidat. ut Virgilius. (VIII, 246.)

- - *trepidant inmiſſo lumine Manes.*

IDEM. Male haec Hortenſius, aliique capiunt de Gigantibus, ſeu Titanibus, Plutonem extracturis. Minatur Erichtho, ſe ſolis radios ei inmiſſurum, cavernis terrae ruptis, quod non eſt mutandum. Vide vſ. 647. Ovid. L. 11. Metam. 260.

Diſſilit omne ſolum, penetratque in Tartara rimis
Lumen, & infernum terret cum conjuge Regem.

Silius L. v, 615.

Inmugit penitus convulſis ima cavernis
Diſſiliens tellus, nec parvos rumpit hiatus,
Atque umbras late Stygias immenſa vorago
Faucibus oſtendit patulis; maneſque profundi
Antiquum expavere diem.

XII, 128.

- - - *aperit telluris hiatus;*
Interdumque novo perturbat lumine manes.

ad quae loca adeantur virorum doctorum commentarii, ſi cui lubet. Diutius in re nota inmorari, foret putidum.

743 Ruptis] Mſcr. *tutis.* fortaſſe *totis.* BERSM.

744 Paretis] Sic quaerit, ut cogat. *Ille*, Deus major, quem magae noſtunt. SCHOL.

744 Ille] Daemogorgonem ſignificat. Multi dicunt, per hunc Daemogorgonem intelligi animam mundanam, quae vegetat omnia, quae omnibus naturis propoſita eſt, de cujus ſemine firmamentum, Solem, & Lunam, & Stellas natas eſſe dicebant. Et hoc ſecundum Servium, ſed ſecundum Theocleten, philoſophi dicunt, Daemogorgonem eſſe rerum omnium, & deorum principem, genitorem terrae, Herebi, & Parcarum, à *δαίμων*, quod eſt ſapiens, quia intelligentiam maximam rerum omnium habeat. OMNIB. Haec ille. Quibus ſimilia fere ſunt, quae Lactantius Grammaticus in quartum Statii, ſuper verſu:

Et triplicis mundi ſummum, quem ſcire nefaſtum,

&c. tradidit, qui, *Deum*, inquit, *ſummum Daemogorgonem dicit, cujus nomen ſcire non licet. Infiniti autem philoſophorum magnorum per ſe etiam confirmant, revera eſſe praeter hos deos cognitos, qui coluntur in templis, alium principem, & maxime deum caeterorum numinum ordinatorem, de cujus genere ſint ſoli Sol, atque Luna: Caeteri vero, qui circumferuntur, aſtra nominari, quae ejus clareſcunt ſpiritu, maximis in hoc auctoribus, Pythagora, & Platone, & ipſo Tagete convenientibus &c.* Atque hanc Lactantii expoſitionem etiam Boccatius ſecutus eſt, qui principem, ac ſummum deorum gentilium Daemogorgonem facit, eumque deum terribilem interpretatur, quod nomen & de deo vero, inquit idem, legitur, ubi dicitur: *Sanctum & terribile nomen ejus.* Sed alii contra Daemogorgonis nomen, ut fictitium, ac vanum rejiciunt, & pro eo Demiurgi vocem reſtituendam contendunt, quod hoc potiſſimum nomine ſummum, ac primum deum, creatorem omnium, Plato, atque alii quidam appellârint. Quod quidem, ut ipſe in medio relinquo, ita illud rurſum exiſtimo, utrunque poëtam, & Statium, & hic Lucanum, ad conſuetudinem, & morem Magorum reſpexiſſe, ut qui inter caetera deorum nomina, quibus exorciſmos ſuos conficiunt, arcanum atque ineffabile illud ſummi, atque potentiſſimi dei, quoties ad extremum ventum eſſet, & cum iidem ſummam neceſſitatem ſpiritibus, atque umbris eliciendis adhibere vellent, tum demum citare ſolerent. Sive hoc aliud, atque diverſum aliquod, ſive idem cum Tetragrammato illo cenſendum, quod ne hodie quidem Judaei ſuis literis, ſuaque voce enunciant.

 In

Verberibuſque ſuis trepidam [a] caſtigat Erinnyn;
[b] Indeſpecta [c] tenet [d] vobis qui Tartara; cujus
Vos eſtis ſuperi; [e] Stygias qui pejerat [f] undas?
Protinus adſtrictus caluit cruor, atraque fovit
Vulnera, & in [g] venas, extremaque membra cucurrit.
[h] Percuſſae [i] gelido trepidant ſub pectore fibrae;
Et nova [k] deſuetis [l] ſubrepens vita medullis,
Miſcetur morti. tunc omnis palpitat artus:
Tenduntur nervi: nec ſe tellure cadaver
Paullatim per membra levat; [m] terraque repulſum [n] eſt,
[o] Erectumque [p] ſemel. [q] diſtento lumina rictu
Nudantur. nondum facies viventis in [r] illo,

Jam mo-

Variae Lectiones.

a *caſtiget* W. b *inſpectata* P. 1. V. 1. W. pro var. lect. c *manet* V. 1. d *nobis* V. 1. e *& ſi*. V. 1. f *umbras* W. g *venis* Ox. pr. a m. pr. h *percuſſo* R. 2. i *gelidae* R. 2. *tepido* B. 1. k *diſuetis* V. A. *defunctis* H. l *ſubrepſit* B. 1. R. pr. m *terraeque* V. 1. MS. Cantab. n deeſt B. 1. V. 2. A. o *Ereptumque* B. 1. p *ſimul* Grot. &c. q *diſtincto* M. *diſtentum* Ed. Hort. r *illo eſt* O. 1.

In hoc enim nomine cum Magi, tum alii multi ſummam vim, ſummamque potentiam ineſſe arbitrati ſunt. Eoque & Schem Hamphoras idem appellàrunt, quod ejus explicatione mira, atque incredibilia effici poſſe creditum ſit. Sed haec hactenus. MICYLL. Papinius:

Scimus enim & quicquid dici neſcique timetis.

Et quae ſequuntur lib. IV. Thebaidos, ubi ſimilis νεκρομαντεία deſcribitur. ad quem locum videndus Scholiaſtes vetus. GROT. Videndus Franc. Fernandius de Cordoua e. 25. Didaſcal. Multipl. p. 249. BROUKHUS. Lutatii verba ad vſ. 515. paullo aliter ſe habent, ac à Micyllo adducuntur. Mutare tamen in Micylli verbis nihil volui.

746 Concussa] *Excuſſa* eſt in quatuor Pulm. duobus Berſm. & meis quatuor, ac in Witt. pro var. lect. uti & in Edd. primis, Sulpit. Pariſ. Colin. pr. & Pulm. Legit etiam *excuſſa* Scholiaſtes dicens. *Ordo. quo vocato terra excuſſa numquam non tremit.* ſeq. verſu *Erinnyn* Graeca terminatione reſcripſi cum Voſſ. tribus optimis, & Regio primo, ac Edd. Rom. Parm. non *Erinnym*.

746 Gorgona] Quam alii Dii non viderunt. Hic ergo plus poteſt. *Apertam*, in conſpectu ſuo oppoſitam, & proditam. SCHOL. Hoc eſt, qui omnia ea, quae caeteri metuunt, vel quibus alii coërcentur, potentia ſua ſuperat, atque contemnit, nullis videlicet legibus aſtrictus, nulli aliorum juri ſubjectus. Ceterum Omnibonus *Gorgona* hoc loco Metaphorice exponit, divinitatem obſtupeſcendam. Et quod hic Daemogorgon (ſive quocunque nomine is deus appellandus) Gorgona cernit apertam, ſignificare ait, manifeſtum ei eſſe divinitatis ſtuporem. Nam nullum alium eſſe, qui divinitatem comprehendere poſſit, praeter deum, qui illam intelligit. Sed de hac expoſitione alii viderint. MICYLL.

747 Suis] Ipſius Erinnys; quibus caſtigare ipſa conſuevit, his caeditur. SCHOL.

748 Indespecta] i. e. ignota. qui in his locis regnat, quae nec vos deſpicere valeatis. Vult ergo, ipſum eſſe ſub inferis. Nam hoc exponit; *cujus vos eſtis ſuperi*. IDEM. Vide ad Claudian. II. in Rufin. in fine.

Infra Titanum tenebras, infraque receſſus
Tartareos.

Adde Serv. ad Aeneid. VI, 135.

749 Pejerat] Hic autem *pejerat*; quia omnibus potior eſt, & non timet Styga, ut alii Dii. SCHOL.

754 Palpitat] Et nominativus poteſt accipi ſingularis. *Omnis hic artus palpitat*. & accuſativus pluralis. *palpitat omnes artus*. IDEM. *Omnes* exhibent etiam VV. LL. Steph. ſed male. *omnis* in ſing. dixit, ut ſaepius. V. ad L. III, 670 &c. Neutrum eſt *palpitare*. Conſule Heinſ. ad Ovid. Metam. V, 40 Cicero. *Cor palpitat*. Quinctil. Decl. IV. *palpitantibus adhuc cadaveribus.*

757 Semel] Non recte ex variis lect. Steph. duobus Berſm. & Pulm. MSS. Grotius in textum rece-

Digitized by Google

Jam morientis erat. remanet pallorque [a] rigorque;
Et ſtupet inlatus mundo. ſed murmure nullo
Ora [b] adſtricta ſonant. vox illi, linguaque tantum
Reſponſura datur. dic, inquit Theſſala, magna,
[c] Quod jubeo, mercede [d] mihi: nam vera locutum
Inmunem toto mundi praeſtabimus aevo
Artibus Haemoniis: tali tua membra ſepulcro,
Talibus exuram Stygio cum carmine ſilvis,
Ut nullos cantata magos exaudiat umbra.
Sit tanti, vixiſſe iterum: nec verba, nec [e] herbae
Audebunt longae [f] ſomnum tibi ſolvere Lethes,
A me morte data. tripodas, vateſque deorum

Sors ob-

VARIAE LECTIONES.

a *vigorque* MSS qdd. V. Drak. ad Sil. vi, 271. b *ſtricta* B. 1. V. 1. c *quae* H. d *tibi* O. 1. e *herba* W. f *ſenium* VV. LL. Steph.

receperat *ſimul:* licet id habeant quoque quatuor Voſſiani, & Edd. Sulpit. Aſcenſ. Micylli, & Hortenſ. Ceteri omnes *ſemel*, cum Servio ad Aeneid. iv, 253. quod repoſui. *ſemel* i. uno inpetu. Vide ad L. iii, 296.

Acciperet felix ne non ſemel omnia Caeſar.

757 Rictu] Oris contractio, quae in mortuo erat recepta vita, diſtenditur. Oris ductio *rictus* dicitur. SCHOL. Aperto ore aperiuntur oculi. Forte legendum *nictu*, quod oculis eſt accommodatius. BERSM. Non poſſum accedere Berſmanno, *nictu* legenti, qua voce quidem, ut teſtatur Feſtus in *Nictare*, uſus eſt Caecilius,

Hunc tremulis palpebris percutere nictu.

Sed quid hoc ad oculorum diſtenſionem, & ſeparationem palpebrarum, quam innuit auctor, pertinet? Quare putem potius, à Lucano *rictum* καταχρηστικῶς ab ore ad oculos tranſlatum eſſe.

759 Jam morientis erat] Ita legendum ex Mſc. oppoſita ſunt *nondum* & *jam*. GROT. Bene revocavit Grotius *jam:* ut habent editi primi, & MSS. longe plurimi, optimique. *Sed* ſcribunt Sulpit. Aſc. Mic. Hort. Gryph. & Berſm. cum MS. uno Pulm. Berſm. & meis quatuor. contra Lucani ſtilum, qui plerumque omittit *ſed*; ut vidimus ad L. ii, 86. v, 610. Facies jam ſimilis erat faciei illius, qui morti proximus eſt. Non itaque cum Farnabio mutandum eſt in *nec*.

759 Remanet] Non enim interna vita remeabat. SCHOL.

762 Responsura] Ut nihil ipſa prior loqueretur, niſi Erichtho tacita ante quaeſiſſet. IDEM.

764 Inmunem artibus] Nam hanc mercedem promittit, fore, ut, ſi vera dixerit, illi tale buſtum ex talibus lignis conſtruat, adhibitis etiam ſuis carminibus, quo à nulla umquam maga umbra poſſit inquietari. SCHOL. Huc facit Servii nota. *Myſticum eſt, dicitur enim bis eamdem umbram evocari non licere*, ad Virgilii L. iv. Georg. 502.

\- - - - *nec portitor Orci*
Amplius objectam paſſus tranſire paludem.

Adde illic Cerdam.

767 Cantata] Mſcr. *cunctata:* corrupte. Incantata nullis obſequatur incantationibus. BERSMANN.

768 Sit tanti] i. e. in hoc tibi proderit, quod iterum revixiſti; ut aeterna manens quietem, & otium conſequaris. *Lethes* τῆς Λήθης. SCHOL.

770 Tripodas vatesque deorum Sors obscura tenet] Doctiſſ. C. Barthius ad Statii Theb. L. iv, 409. ex ſuo Cod. legit *forteſque*, putatque, manifeſtam eſſe adluſionem vocum *fortes*, *ſors*, *mortis*, *fortis*. Non puto. ultima certe adluſio, ſi captaſſet volens Lucanus, inepta foret; nec cuiquam ſano adparebit. Sed praeterea non placet ejus mutatio. Ut nunc ſe habent vulgo verba, dicit auctor. Obſcura oracula, & vaticinia ineſſe triposin & vatum pectoribus, qui diis ſuperis (quos *umbris*, & *morti* opponit, ut vſ. 433.) operantur, & conſecrati ſunt; quoniam numquam certa, ſed ſemper obſcura, & multis ambagibus involuta dant reſponſa. *tenet vates* i. e. inſidet, & habet pectus vatum ſpiritu humano expulſo, ut alibi loquitur Lucanus, & poëtae paſſim. Ita opti-

Digitized by Google

Sors obſcura [a] decet. certus diſcedat, [b] ab umbris
Quiſquis vera petit, [c] duraeque oracula [d] Mortis
Fortis adit. [e] ne parce, precor. da nomina rebus,
Da loca, da vocem, qua mecum fata [f] loquantur.
Addidit & carmen, quo, quidquid conſulit umbram,
Scire dedit. Moeſtum fletu manante cadaver,
Triſtia non equidem Parcarum ſtamina, dixit,
[g] Adſpexi, [h] tacitae revocatus ab aggere ripae:
Quod tamen è cunctis mihi noſcere contigit umbris,
Effera Romanos agitat diſcordia [i] manes,
Inpiaque infernam ruperunt [k] arma quietem.
Elyſias alii ſedes, ac Tartara moeſta

Diverſi

V A R I A E   L E C T I O N E S.

a *tenet* & *diſcedit* vulgo. b *adumbras* V. 1. c *diraeque* B. 1. d *vitae* M. e *nec* V. 2. R. pr. *non* W. a m. pr. f *loquentur* H. g *reſpexi* vulgo. h *tacitus* M. *tacite* Hort. M. Par. 1512. i *fratres* M. a m. pr. k *ſecula pacem* B. 1.

me vulgata verba exponi poſſent. Sed pro *tenet* meliorem dant nobis lectionem MSS. duo Pulm. Voſſiani prim. & ſecund. Regius prim. & Wittian. *decet*. & pro *diſcedit*, *diſcedat* habent quinque Pulm. variae LL. Steph. tres Berſm. Cantabr. & duodecim mei cum Edd. Sulpitio prioribus, Aldin. & Colin. *deſcedet* Barth. *deſcendat* Voſſ quint. Sed unice verum eſt *decet* & *diſcedat*: ut edendum curavi. Hoo ſenſu. Tu, o Juvenis, dic nobis verum, nomine, locoque additis, ſine ullo involucro. Tripodes, & Pythiae obſcura reſpondeant. Hos decet eo more loqui, ſed umbra ſimpliciſſime verum dicat, ut conſultor, qui tam fortis eſt, ut oracula durae mortis adire audeat, certus diſcedat. Ex noſtro Statius ſua adumbravit citato loco, cum quo confer noſtri verba quoque a vſ. 425. uſque ad 435.

Ille Deos non larga caede juvencûm &c.
Tam penitus durae quam mortis limine manes
Elicitos patuiſſe refert.

771 OBSCURA] Vix intelligenda reſponſa. praefert autem manes ſuperis in dandis reſponſis. SCHOL.

775 CARMEN] Ut divinum ſpiritum umbra conciperet. Maga enim carmine ſuo facit, ut ſciat umbra, quod haec poſſet videre. IDEM. Mutavi diſtinctionem, quae vulgo male jungebat *umbram ſcire dedit*. Cum neceſſario jungenda ſint *conſulit umbram*; vel Latine ſi loqueretur, debuiſſet dixiſſe Lucanus *umbrae*, ut bene ſcribit Lib. I. 448. IV, 806. &c.

776 MOESTUM] Quia Pompejanus fuit. Ideo flevit, vel quia revocatus à Maga. SCHOL.

778 RESPEXI] Micr. quatuor *adſpexi*. Negat, ſe in Parcarum fuiſſe concilio, revocatum inde, ubi umbrarum ſunt ſilentia. BERSM. Cur mutarint *adſpexi*, in *reſpexi* non video cauſſam. Habent *adſpexi* Pulm. Steph. & mei tredecim cum Edd. Rom. Parm. Sulpit. Aſcenſ. Par. Mic. Hortenſ., aliique.

778 TACITAE REV] A ripa fluminis Acherontei. Verum hoc *tacitae*, ſi ad ripam referas, ubi umbrarum ſilentia ſunt, vel ſi *tacite* ſcribatur, ut referatur, ad *revocatus*, ut *tacite revocatus dicatur*: vel ut per hypallagen ſit dictum. HORTENS.

780 EFFERA] Deſideratur verbum aliquod, aut *haec ſunt*, aut, *dicam*, aut quid ſimile. Mirum vero, commentatores ne uno quidem verbo ejus rei meminiſſe. GLAREAN. De hac Ellipſi conſule J. Perizon. ad Sanctii Minerv. p. 662. & alibi. Vel ita intellige. Non vidi ſtamina Parcarum, ſed, quod tamen ſcio, effera agitat diſcordia manes, vel ſimili quodam modo.

780 ROMANOS] Romanorum ducum umbras dicit, qui ante perierant. SCHOL.

781 INFERNAM] i. e. quietem, quae eſt apud inferos, qua fruuntur inferi. Bono, & efficaci ſenſu, *infernum nefas* VII, 170. Non ſpernenda tamen eſt omnino lectio, quam exhibent VV. LL. Steph. tres Pulm. tres Berſm. Voſſ. pr. ſec. quint. Marp. & alii ab Ill. Heinſio conſulti *aeternam*, ab omni aevo non abruptam, nec rumpendam, niſi inpia arma civilia rupiſſent. Inferos perpetuo quieſcere paſſim dici à Graecis & Latinis, notum eſt.

Diverſi liquêre duces [a] quid fata pararent,
Hi fecêre palam. triſtis felicibus umbris
Vultus erat. [b] vidi Decios, natumque, patremque,
[c] Luſtrales [d] bellis animas, flentemque Camillum,
Et Curios; Sullam de te, Fortuna, querentem.
Deplorat Libycis perituram Scipio terris
Infauſtam ſubolem. major Karthaginis hoſtis,
Non ſerviturī moeret Cato fata nepotis.
Solum te, Conſul, depulſis, prime, tyrannis,
Brute, pias inter gaudentem vidimus umbras.
Abruptis Catilina minax, fractiſque catenis
[e] Exſultat, Mariique truces, nudique Cethegi.

Vidi

V a r i a e   L e c t i o n e s.

a *quod* M. b *Decies v.* Marp. c *inſtabiles* B. 1. d *an. bel.* R. pr. H. A. e *exſultans* V. 1.

eſt. Hinc ſaepe in inſcriptionibus ſepulcralibus P. M. ET. QUIETI. AETERNAE. Lib. IX, 671.

Quam ſopor, aeternam tracturus morte quietem,
Obruit haud totam.

Infernus autem, & *aeternus* alibi quoque variantur. Vide Lucret. 1, 996. Drakenb. ad Silium III, 36.

781 Ruperunt] VV. LL. Steph. Pulm. duo & Voſſ. pr. ſec. quint. Wittian. a m. pr. Marp. Hulſt. & duo Cantabr. MSS. ſcribunt *rapuerunt*. Non male. L. IX, 1100.

Laeta dies rapta eſt populis: concordia mundo
Noſtra perit.

Sed & *rumpere* omnino probum eſt. Crebro dicitur *rumpere ſomnum, ſilentium*, & ſimilia. noſter quoque L. 1, 239.

Rupta quies populis ſtratiſque excita juventus
Deripiunt &c.

783 Liquere] Cedunt, inquit, umbrae ſedibus ſuis, quia poſt civile bellum noxia illuc turba ventura eſt. SCHOL.

784 Hi] Duces, qui apud inferos ſunt conſtituti. IDEM.

784 Tristis] Hinc illud Papinii.

Moerent Argolici dejecto lumine manes,

& quae ſequuntur. GROT. Ed. tert.

785 Decios] Qui ſe pro exercitu devoverunt. *Luſtrales*. i. illuſtres, devotas, expiatorias h. e. per quorum mortem luſtratus ſit exercitus. SCHOL. Minus bene in Voſſ. pr. *Quia animas ſuas expiaverunt tradendo eas pro ſalute reipublicae.* De Deciis vide ad Lib. II, 308. ubi male in Scholiaſtae verbis pro *Sammitico* legitur *Saguntino*; quod tum monere oblitus fui.

786 Camillum] Ille eſt Camillus, qui Romana ſigna a Gallis revocavit, de quo Virgilius.

- - *referentem ſigna Camillum.*

SCHOL.

787 Sullam] Cum tanta ei praeſtiteris, ut Felix Sulla diceretur, ideo queritur, (*querentem dicit* Voſſ. ſec.) quia filius ejus Sulla Fauſtus periturus eſt in parte Pompeji. SCHOL. Nunc primum poſt mortem, qui in vita fortunam adeo obſequentem habuit, ut Felix ideo diceretur. Queritur autem Sulla ob proſtratas partes patricias, quas ipſe foverat. GROT. Ed. pr. Simile eſt illud Taciti: *Curam victor Sulla ſuſcepit: neque tamen dedicavit.* (de Capitolio ſermo eſt) *id ſolum felicitati ejus negatum.* IDEM. Ed. tert.

788 Deplorat Scipio] Scipionem Aemilianum exponit Sulpitius, qui non fuit major hoſtis Carthaginis: cum P. Cornelius Scipio ſecundo bello Punico, qui Annibalem vicit, major, ſive ſuperior fuerit, ſed ad neutrum referendum, illud *major*. Adſcribam Glareani verba, (nam idem Sulpitius hunc Scipionem, qui bello Civili in Africa periit, generum Pompeji vocat) oppido inconſiderate, inquit. Hic enim Scipio Metellus Cn. Pompeji non gener, ſed ſocer fuit: quippe cujus filia Cornelia, de qua ad finem prioris libri, Pompejo, poſt Juliam mortuam, nupta fuit. Nec de gente (puto) Cornelia, ſed Caecilia adoptatus forte, in Corneliam, ut poſterior Scipio ex Aemilia, in eandem Corneliam. Quod ſi etiam de Cornelia fuiſſet gente, non tamen à Scipione

Vidi ego laetantes, popularia nomina, Druſos;
Legibus inmodicos, [a] auſoſque ingentia Gracchos.
[b] Aeternis Chalybum nodis, & carcere Ditis
Conſtrictae plauſêre manus: campoſque piorum
[c] Poſcit turba nocens. [d] regni poſſeſſor inertis
[e] Pallentes aperit ſedes, abruptaque ſaxa
Aſperat, & durum vinclis adamanta, paratque
Poenam victori. refer haec ſolatia tecum,
O juvenis, placido Manes, patremque, domumque,
Exſpectare ſinu, regnique in parte ſerena
Pompejo ſervare locum. [f] nec gloria parvae

Sollici-

VARIAE LECTIONES.

a *auſos* M. A. R. 1. b *alternis* MSS. qdd. V. Drak. ad Sil. xv, 229. c *noſcit* B. 1. d *Erebi* R. 1. e *pallentis* R. pr. W. f *ne* V. 1. Marp. W. a m. ſec.

Aemiliano, quippe cujus nulla proles legitur. Caeterum ſecundo deinde verſu diſtinguendum, poſt verbum *ſobolem*. Et *major Carthaginis hoſtis*, referendum ad Catonem Cenſorium, qui utique major hoſtis fuit utroque Africano. Major enim tributariam duntaxat fecerat. Sequens arbitrium Senatui obtulit, de delenda Carthagine. Cato vero ficu recens ex Africa allata, & oratione bene longa, ut ea urbs deleretur, evicit. Haec GLAR. Itaque ſic digeri poteſt conſtructio: *major Cato, hoſtis Carthaginenſium, deflet fata Catonis minoris Uticenſis.* HORTENS.

789 SUBOLEM] Scipio enim in Africa periit, qui fuit ex familia Scipionis Africani. SCHOL.

789 MAJOR] *Et major*, Mſc. major autem non ad Scipionem Africanum majorem, ſed ad Catonem majorem h. e. Cenſorinum pertinere videtur. Nam in Mſc. poſt *ſobolem* ponitur τελεία. BERSM.

789 HOSTIS] Cenſorius Cato, quia hic conſilium dedit, ut Carthago deſtrueretur. SCHOL.

790 NEPOTIS] i. Catonis, qui ſe apud Uticam occidit. Ideo *non ſervituri* dicit. IDEM.

792 BRUTE] Hoc eſt, qui Tarquinios ejecit, & primus Conſul eſt factus, merito gaudens viſa eſt, quia Brutus, qui de familia ejus, occiſurus eſt Caeſarem. IDEM.

793 ABRUPTIS] Hi gaudent, quia & ipſi fuerunt ſeditioſi, & contra rempublicam. IDEM.

794 NUDI] Exſerto enim brachio fuit Cethegus,. ut ipſe alibi ait.

Exſertique manus veſana Cethegi.

IDEM.

795 POPULARIA] Quia & hi ſeditioſi fuerunt. SCHOL. V. Hortenſ.

796 INMODICOS] Inmoderatos, qui plurimas leges promulgâſſent. IDEM. V. Cl. Burm. ad Val. Flacc. v, 598.

- - - dictis ſtupet hoſpes acerbis
Inmodicum.

796 AUSOSQUE INGENTIA] Sic & de Gracchis Salluſtius *Et ſane Gracchis cupidine victoriae haud ſatis moderatus fuit animus.* SCHOL.

797 AETERNIS CHALYBUM NODIS] *Aeterni Chalybis* eſt in duobus Pulm. Regio primo, Amſtel. Voſſianis ſec. quint. & primo a m. pr. in Berſm. uno & Voſſ. ſexto *aeternis chalybis.* Error librariorum inde natus, quod hanc vocem pro ferro ſumebant, adeoque in ſingulari, non in plurali efferendum exiſtimabant. Sed *Chalybum nodi* ſunt vincula ferrea, qualia conficiunt Chalybes, ſeu fabri ferrarii. Catullus in Coma Berenices.

Quid faciant crines cum ferro talia cedant?
Juppiter, ut Chalybôn omne genus pereat.

ubi vide Voſſium. in quibusdam editis per majuſculam quoque litteram C expreſſa jam eſt *Chalybum* vox.

799 POSCIT TURBA] Quia nocentiores ad Tartara ſunt poſt bella venturi. His ergo dat locum. SCHOL.

800 APERIT] Pandit, & efficit ampliores, ut capere poſſint venientium noxiorum multitudinem. IDEM. L. III, 17. *Laxantur Tartara.*

803 PLACIDO] Hoc eſt. Scias, Pompejum poenas non eſſe paſſurum apud inferos. Pro eo enim, quod vincitur, innocens aeſtimatur (*exiſt.* V. pr.) SCHOL.

805

Sollicitet vitae: veniet, quae miſceat [a] omnes
Hora duces. properate mori, magnoque ſuperbi,
Quamvis è parvis, animo deſcendite, buſtis,
Et Romanorum manes calcate Deorum.
Quem [b] tumulum Nili, quem Tibridis [c] adluat unda,
Quaeritur, & ducibus tantum de funere pugna eſt.
Tu fatum ne quaere tuum cognoſcere: [d] Parcae,
Me reticente, dabunt: tibi certior omnia Vates,
Ipſe canet [e] Siculis genitor Pompejus in arvis:
[f] Ille quoque incertus, [g] quo te vocet, unde repellat,
[h] Quas jubeat vitare plagas, quae ſidera mundi.

Europam

VARIAE LECTIONES.

a *omnis* MSS. 3. Edd. Ven. Br. Med. b *tumulus* R. pr. c *abluit* B. 1. V. 1. H. vulgo *abluat*. d *Parca dabit* V. 1. e *gen. ſic.* Edd. qdd. f *ipſe* R. pr. Edd. Aſc. Verſ. Mic. Hort. g *qua* Ed. Aſcenſ. h verſus hic deeſt in Boh.

805 SERVARE] Ipſos Manes locum ſervare Pompejo in campis Elyſiis. SCHOL.

805 POMPEJO] *Pompeji* Oxon. primus, Regius primus, Voſſ. quart. *Pompejis* Voſſ. ſecund. quod verum puto. Dixit enim *patremque domumque*. *s* abſorptum a ſeq. voce fecit *Pompeji*: unde, ut ſenſus conſtaret, ſcriptum *Pompejo*.

806 SOLLICITET VITAE] Hoc eſt, nec Caeſaris gloria angat eum, quia non multo tempore permanebit: *Veniet hora*, quum occidet & Caeſar. SCHOL. Noli exhilarare te brevi vita. SULPIT. Rectius Omnibonus, qui ita exponit: *Nec gloria parvae Sollicitet vitae*, hoc eſt, Ne doleas, quod poſt vos victurus ſit Caeſar: nam paulo poſt etiam victores morientur. MICYLL.

807 MAGNOQUE] Ordo, *& magno animo ſuperbi deſcendite. Parvis buſtis* ideo, quia non ſunt honeſte ſepulti Pompejus, & filius ejus. SCHOL.

809 DEORUM] Hoc propter Caeſarem eſt dictum, qui occiſus, relatus eſt in numerum deorum. IDEM.

810 NILI] Quaeritur, inquit, quem tumulum Nili unda abluat. Pompejum dicit, cujus corpus juxta Nilum eſt obrutum. SCHOL.

610 TIBRIDIS] Caeſarem dicit, qui diſcerptus à Bruto, & Caſſio miſſus eſt in Tiberim. IDEM. Fuerat animus conjuratis corpus occiſi in Tiberim trahere, ſed metu Antonii deſtiterunt, teſte Suetonio c. 82. Dicit tantum Lucanus: quis in Aegypto, quis Romae periturus ſit.

810 ABLUAT] *Alluat unda* MS. P. rectius. GROT. Grotii correctionem, quam in textum recepi, confirmant Voſſ. pr. & ſec. *adluat*. Quaeritur, cujus tumulus futurus ſit ad Nilum, & cujus ad Tiberim. Saepiſſime *adluere* in *abluere* corruptum eſſe docuerunt viri docti. vide ad L. III, 302.

Multifidi Peucen unum caput adluit Hiſtri.

Gronov. ad Senec. Herc. Fur. 886.

Quodcumque adluitur ſolum
Longo Tethyos ambitu.

In Livii MSS. Voſſ. ſaepe. ut L. XXVI, 44. XXIX, 35. Valer. Flacc. ex emendatione Carrionis, L. IV, 132.

Sanguineo terras pater adluit aeſtu.

Sidon. Apollin. Carm. VII, 324.

Bructerus ulvoſa quem vel Nicer adluit unda.

male Sirmondus *abluit*. Ut hic *tumulus adluitur*, ſic Plinius L. II. Epiſt. 17. *Triclinium fractis jam & noviſſimis fluctibus leviter adluitur*. Dein malim cum amico meo, & MSS. quibusdam ita diſtinguere.

- - ne quaere tuum: cognoſcere Parcae,
Me reticente, dabunt.

quamvis & vulgata interpunctio idoneum ſenſum habeat.

811 DE FUNERE] Quis ſubito moriatur, unde contendunt. nam uterque morituri ſunt. SCHOL.

814 SICULIS] In Sicilia enim hic ſomniaturus eſt, patrem ſuum Pompejum ad ſe venientem, & ſuadentem ſibi, ut fugiat inde fatum, quod ſibi immineat. SCHOL. Fictio haec tantum poëtica eſt. nam non uſquam tale ſomnium contigiſſe Sexto legitur. Vide Comm.

814 ARVIS] *Oris* MS. P. quod rectum puto.

undis

Furopam miſeri, [a] Libyamque, Aſiamque timete:
[b] Diſtribuit tumulos veſtris Fortuna triumphis.
O miſeranda domus, toto [c] nihil orbe videbis
Tutius Emathia. [d] Sic poſtquam fata peregit;
Stat vultu moeſtus tacito, mortemque [e] repoſcit.
[f] Carminibus magicis opus eſt, herbiſque, cadaver
Ut cadat, & nequeunt animam ſibi [g] reddere fata,

Conſumto

Variae Lectiones.

a *Libyen* Edd. Sulp. Aſc. Mic. Hort. b *diſtribuet* P. 2. B. 1. W. H. V. 1. Marp. A. M. & Edd. qdd. c *nil* B. 1. M. Edd. pleraeque: d *ſua* V. 1. *poſtq. ſit* H. *poſtquam* deeſt in V. 1. e *popoſcit* A. f *carminibusque opus eſt mag.* H. g *mittere* O. 1.

undis habebat M. S. R. A. GROT. Variant in his vocibus ſollemni permutatione MSS. libri. *Oris* eſt quoque in variis LL. Steph. uno Palm. Regio pr. meo, Oxon. ſec. a m. ſec. & Edd. Sulpit. Aſc. Mic. Hortenſ. aliisque. *Undis* Marp. & Voſſ. prim. pro var. lect. *Oris* certe, vel *undis* ſcribendum puto. nam licet ſciam, non raro ab auctoribus dici geſtum quid eſſe in regione, pro circa regionem, ut *in Sicilia*, *Numantia*, & de quibus alibi monui: non tamen omnia eo trahi debent. Reſpicit auctor hiſtoriam in Siculo mari geſtam: in quo Sextus Pompejus & adjacentibus Siciliae oris, finitimiſque locis piraticam exercuerat; verum ductu Agrippae ad Pachyni promontorium navali proelio victus, & omnibus paene navibus exutus Aſiam fuga petivit, & juſſu M. Antonii Mileti interemtus eſt, ut hic bene monet Micyllus; & vide, quos laudat Heſſelius ad Vibium Seq. *Pachynes* (ſic lege, non *Pachyſes*; tam enim *Pachynos*, quam *Pachynum* dicitur) *Siciliae, ubi Sext. Pompejus Juvenis interfectus eſt.* Hic fluvium vocat, qui eſt mons, & promontorium; & *interfectum* dicit, ubi penitus devictus eſt. Utriuſque erroris auctor eſt Lucanus male intellectus, quem paſſim ſequitur Vibius Lib. VII. in f.

Heſperiae clades, & flebilis unda Pachyni,
Et Mutina, & Leucas puros fecere Philippos.

quo loco male etiam in MSS. nonnullis *ora.* unus Berſm. hic *armis.*

816 Plagas] Et hoc propter fugam Sexti, qui primum quidem ad Mundam cum fratre Cneo victus a Caeſare, occiſo ibidem fratre profugit, ac latuit. Mox Caeſare à conjuratis interfecto, circa Siciliam collecta magna etiam ſervorum manu piraticam exercuit. Ubi poſtea imperante Auguſto ab Agrippa navali pugna ſuperatus, ac profligatus, Mitylenas ſe contulit. Inde rurſum claſſe in Pontum delatus, & oppidis ibidem aliquot captis, tandem à ſuis proditus, in deditionem Antonianorum venit, à quibus captus, & abductus, poſtremo Mileti ab Amynta, uno ex ducibus Antonii, occiſus eſt. Hiſtoriam tractat Appianus libro V. MICYLL.

816 Sidera mundi] Doctiſſ. T. Faber ad Lucret. L. I. vs. 21. ex MS. legit *ſecula* i. e. partes, vel ſpecies mundi ex Lucretiano ſtilo. non perſuadet. licet *ſecula* etiam habeat Voſſ. ſextus. Vulgata lectio poetica plane, & elegans eſt, ſed & notiſſima. *Alio ſub ſidere* L. II, 294. L. VII, 189.

Sub quorumque die, quocumque eſt ſidere mundi.

Martialis V,

Pompejos juvenes Aſia atque Europa: ſed ipſum
Terra tegit Libyae, ſi tamen ulla tegit.
Quid mirum toto ſi ſpargitur orbe? jacere
Uno non poterat tanta ruina loco.

Petronius:

Et quaſi non poſſet tot tellus ferre ſepulchra,
Diviſit cineres.

GROT. Ed. tert. Epitaphia Pompejorum de tribus orbis partibus agentia plura videſis in Collectan. Pythei. L. III. à noſtro, & Martiale adumbrata. *Veſtris*, eſt familiae veſtrae, patris Pompeji, ut bene Micyllus, & alii capiunt.

817 Europam] Quia Pompejus occiſus eſt in Aſia, filius ejus alter in Africa, alter in Europa. SCHOL. Non recte. ut patet ex Comm: Pompejus in Africa. Sextus in Aſia. Cnaeus filius major in Europa periit.

818 Triumphis] Ibi enim ſinguli occiſi ſunt, ubi antea ſuperaverant, & triumphaverant. SCHOLIAST. Dividet ſepulchra pro victoriis veſtris. Pompejus enim, qui victor in Aſia fuit, ad Nilum ſepelietur. Sextus in Aſia. Cn. filius in Hiſpania. Cato & Scipio in Africa. SULPIT. *Veſtris triumphis* hoc loco dictum accipio, pro triumphis familiae veſtrae, aut potius, patris veſtri. Patris enim gloria & in filios redundare ſolet. Nam filios

Pom-

Conſumto jam jure ſemel. [a] Tunc robore multo
Exſtruit illa rogum: venit defunctus ad ignes:
[b] Accenſa [c] juvenem poſitum ſtrue [d] liquit Erichtho,
Tandem paſſa mori: Sextoque ad caſtra parentis
It comes: &, coelo lucis ducente colorem,
Dum ferrent tutos [e] intra tentoria greſſus,
Juſſa tenere diem, denſas nox praeſtitit umbras.

VARIAE LECTIONES.

a al. *tum.* b *tandem* V. 2. a. m. pr. c *poſ. juv.* V. 1. H. d vulgo *linquit.* e *inter* VV. LL. Steph.

Pompeji ipſos quidem nunquam triumphaſſe legimus, tametſi aliquoties felici eventu pugnârint, ſed contra cives tamen, de quibus triumphus, ut & Va erius teſtatur, dari non ſolet. Pater autem Pompejus de Libycis triumphavit, devicto Domitio, & reliquiis Mariani exercitus. Poſtea & de Hiſpanis victo, ac debellato Sertorio. Ultimo autem & de Aſiaticis confecto Mithridatico bello, autore Plutarcho. Quare poetae verba hoc loco ita accipienda videntur, ut ſit ſenſus: Fortuna diſtribuet tumulos veſtros, iis terrae partibus, de quibus veſtri, hoc eſt, patris veſtri triumphi aliquando acti ſunt, id eſt, Europae, Aſiae, ac Libyae. Nam circa Libyam Pompejus pater ſepultus eſt in littore Alexandrino. In Aſia Sextus. In Europa Cn. filius. Unde & Martialis dixit:

Pompejos juvenes Aſia atque Europa, ſed ipſum
Terra tegit Libyes, ſi tamen ulla tegit.

MICYLL.

820 TOTIUS EMATHIA] Victus enim illic, & non occiſus eſt. SCHOL.

823 FATA] Nunc enim poteſtatem non habent in eam, quia arte magae renata eſt, non lege naturae. SCHOL.

825 VENIT] Qui conſuevit adſerri. IDEM. Sunt, qui legant, *vadit.* VERSELL. *Vadit* Mſcr. quatuor, *venit.* Sed unum ex iis ita interpungit *venit: defunctus ad ignes accenſ.* BERSM. Recte Grotius reſtituit *venit*, pro *vadit*, quod nullus liber ſcriptus agnoſcit. Cuſum eſt in Brixiana Taberii officina, ſed bene illum non ſecuti etiam ſunt Sulpit. Aſcenſ. Verſell. Micyll. & Hortenſ.

826 LIQUIT] Ita dedi, pro *linquit*, motus auctoritate MSS. Berſm. Voſſian. quinque, Reg. prim. Witt. & Hulſ. cum Edd. Ven. Brix. & Mediol.

828 LUCIS DUCENTE COLOREM] Albeſcente jam die. SCHOL.

830 JUSSA] Juſſa ab Erichtho remorari diem nox protenta eſt magicis cantibus, diemque removit. IDEM.

A01 1465536

Digitized by Google

Digitized by Google